

CODEX APOCRYPHUS

e manuscriptis ukraino-russicis collectus opera Dr. Joannis Franko.

Vol. IV, Apocalypses apocryphas continens.

АПОКРІФИ І ЛЕГЕНДИ

З УКРАЇНСЬКИХ РУКОПИСІВ

ЗІБРАВ, УПОРЯДКУВАВ І ПОЯСНИВ

ДР. ІВАН ФРАНКО.

ТОМ IV.

Апокріфи есхатологічні.

У Львові, 1906.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

П е р е д м о в а.

I. Вступ. При укладаню отсього тому Памяток я ще більше як при попередніх томах змушений був обставинами йти своєю власною дорогою. Одно те, що я мусів зректи ся думки вичерпати всі тексти сеї групи, які доси стали відомі по каталогам російських бібліотек і про яких українське походження можна би догадувати ся, і обмежив ся тут лише на передрук деяких текстів із наших старих рукописів XII—XIII в., опублікованих російськими вченими (такі тексти головнo з пергаменових рукоп. Успенського Собора та Троїцької Сергієвої Лаври біля Москви), а зрештою майже виключно користував ся галицько-руськими кодексами XVI—XIX віків; а друге те, що я не мав перед собою ані одної систематичної збірки есхатологічних апокріфів на якій будь иншій мові і мусів сам укладати плян, якому аналогічного не знаходив де інде. При укладі сього пляну, який був дискутований також на засіданю філологічної секції Наук. тов. ім. Шевченка, я виходив із ось яких фактів і спостережень.

Есхатологічними (від грецького *ἔσχατος* — остатній, крайній) називають ся ті апокріфічні оповідання, розмови та поученя, що займають ся „крайніми“, остатніми питаннями теології, етики та природознавства, отже питаннями про початок і кінець усього творіння та про його творця, про лад творіння і невідомі його явища, про крайні питання етики в роді антагонізму добра і зла та про ролю зла в творіню сьвіта, про боротьбу тих двох сил у людськiм житю та при смерті, про житє душ по смерті і врешті про сподіваний кінець сьвіта та страшний суд. Про всі ті питання наша теологія має певні вироблені погляди, догми та тези, поза якими а нераз і в суміш із якими йде ціла ватага опо-

відань та творів відповідного змісту, іноді фантастичних (або таких, що лише нам видають ся фантастичними), нераз високо поетичних або знов плитко доктрінерських, з відтінками і слідами старих, осуджених церквою єресей та забобонів, заборонених церковними індексами або й допущених у церковні книги та обряди, що все до певної міри можна підтягти під назву апокріфів. Кажу до певної міри, бо тут границя між апокріфічними і церквою допущеними творами ще менше виразна, як прим. при апостольських житіях і діяннях. Індеси старих апокріфів зазначають власне з отсего циклу менше творів, як з інших циклів пройдених нами доси, а в додатку дуже часто ті твори являють ся нам так поперероблювані, обшліфовані та обезбарвлені під правовірний шаблон, що лише порівняне студіюване маси текстів на різних мовах і в різних редакціях може дати нам більше-менше певну відповідь на те, чи і чому сї твори треба зачислити до апокріфів. От тому то, і з огляду на далеко ще доси неповне прослідженє великої частин належних сюди матеріялів я обмежив при доборі матеріялу свою тему як найширше і притягнув сюди річи, яких деякі вчені не звикли зачислявати до апокріфів та ще й есхатологічних, а зробив се навмисне, власне для того, що детальніші досліди виказують інтересні звязки між найрізнішими творами сього циклу, і тому я бажав дати в руки спеціальним дослідникам як найбільше матеріялу, хоч би на перший погляд і зайвого. Розкладаючи той матеріял по льогічній схемі я зібрав його в ось які чотири групи:

1. Апокріфічні катехізми, так звані в російській науці *Вопросоответи*, по грецьки *Ερωτήματα*, яких багато пспадаеть ся в наших старих рукописах і в множестві різних форм, комбінацій та редакцій, часто в виривках, майже ніколи в якійсь закругленій, пляново уложеній цілості. Не вважаючи на багатство зібраних мною карпаторуських текстів сеї групи не можу сказати, щоб я вичерпав навіть те, що містить ся в самих львівських бібліотеках; спеціально не пощастило мені віднайти тих рукописів бібліотеки львівського Василіянського монастиря, з яких подібні річи цитував проф. Калужняцкий¹⁾. Надію ся ще при спеціальних студіях над сими текстами поповнити сю хибу, яка зрештою ледви чи буде мати принципіальне значінє. Задля діяльової форми, а по часті й задля змі-

¹⁾ Е. І. Калужняцкий, Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и писма, находящихся въ библиотекахъ и архивахъ Львовскихъ (Труды третьяго археологическаго съѣзда въ Россіи бывшаго въ Кіевѣ въ августѣ 1874 года. Томъ второй. Кіевъ, 1878 г., стор. 213—321, див. особливо стор. 233—240 і ноти).

сту включив я до сеї групи творів і такі очевидно неапокріфічні твори, як середньовічний Люцідарій (у карпаторуській перерібці) та староруську книгу Кааф, тим більше, що сю остатню мені пощастило віднайти в копії багатшій від відомих доси в російських бібліотеках. До неапокріфічних творів сего розділу належить також уривок просторого катехізму признаваного св. Афанасію Александрійському, та тут знов я помістив той уривок (досить розпросторений у наших рукописах) для вигоди дослідників.

2. Апокаліпси про празники й обряди, ряд памяток і текстів церковної, подекуди єретицької традиції, що залюбки виступають у формі листів з неба, писаних від імени Христа, або в формі чудесних візій, які являли ся ріжним св'ятим і мали на меті упімненє вірних до св'яткованя певних днів (неділї, середи, п'ятниці), до заховуваня певних постів (у поведілок і п'ятницю), до пильного і побожного стояннє в церкві і т. д. Крім одного апокріфа, тзв. Епістолії про неділю, а в устах нашого народу Листу небесного, що зробив ся в остатніх часах темою численних і основних студій, та крім легенди про дванацять п'ятниць, инші тексти сеї (зрештою не дуже численної) групи розсліджені доси вельми мало.

3. Апокаліпси про загробове житє, про розставанє душі від тіла, про митарства і суд над людськими душами, про житє вибранців у раю та муки грішників у пеклі, отсе третя й незвичайно інтересна група апокріфів нашої збірки. Входять сюди крім відгуків старозавітних та старохристиянських тем (смерть Авраама, вхід Ісаїї до сємого неба, Видіне св. Павла) популярні у нас перерібки хожденія Богородиці по муках, ходу св. Теодори по митарствах, візій св. Макарія, Нїфонта, Андрія Юродивого та Івана Милостивого, переважно витвори єгипетсько-сирійського аскетизму, черпані з давнійших східніх есхатологій, і з ріжними життями, а особливо Патериками занесені до нас. Серед тих витворів східної фантазії якомсь мов не своя стоїть візія про чистець св. Патрікія, апостола Ірляндії, перекладена в XVIII в. на нашу мову з польської друкованої книжечки, як документ ширеної у нас із католицькою пропаґандою доіми про чистець.

4. Четверта і найбагатша група в нашій збірці, се апокріфічні пророцтва про будущий кінець св'їта, прихід і панованє Антихриста, страшний суд і основне перетворенє сього св'їта по тім суді. В центрі тут стоять політичні памфлети византийські в роді остатнього видіня Даниїла та Слова Методія Патарського, перероблювані при помочи пізнійших вставок на закруглені

пророцтва про остатні нещастя та катастрофи римської держави; обік них розвиваєть ся незалежно і зі старших, дохристіянських жерел есхатологічна повість про Антихриста і його панованє на землі та його (й усіх його прихильників) загибіль, так як бачимо її тут у творах Псевдоіпполіта, Єфрема, Палладія і в пізнійших компіляціях, де обі ті концепції зливають ся до купи. На прикінці опубліковано руський текст популярної коло р. 1640 на Україні і в Польщі легенди про народженє Антихриста в Вавилоні в початку XVII віку.

II. Індекс есхатологічних апокріфів. Поки приступимо до детального огляду важнійших творів поміщених у отсій збірці, треба оглянути ся на наші старі індекси книг правих і ложних і переконати ся, які твори з нашого циклю вже в старину вважали ся брехливими та забороняли ся церквою. Цевна річ, і тут треба зазначити, що з творів, яких титули стрічаємо в наших староруських індексах, не всі були відомі у нас і полишали сліди в нашім письменстві, бож ті індекси не укладали ся у нас, а приходили до нас у перекладах із грецького; та на ту грецьку основу лягала в Славянщині більш або менше замітна верства вставок, гльос та додатків, що надає нашим індексам особливу фізіономію. Відси йде велика неоднаковість індексів, ріжнородність титулів та уваг висловлених при поодиноких творах. У своднім текстї індекса, уложенім Тіхонравовим на підставі ріжних староруських індексів і порівняня їх із грецькими, стрічаємо ось яких 13 творів, що більше-менше відповідають важнійшим апокріфам есхатологічного характеру, поміщенням також у нашій збірці. А власне зазначено там:

12. Исаакъ сонъ видѣ — столпъ посреди двора, архангелъ Михаилъ Авраама возносилъ на небо и далъ ему видѣти, что дѣють на земли и судилъ имъ — се так зване Откровеніе Авраама, що в західній Европі в часї середніх віків було зовсім забуте, хоч доховало ся в грецьких копіях, із яких аж у XIX в. було віднайдене, а надто заховало ся в славянськім перекладі.

23. Исаио видѣніе, апокріф, а властиво часть апокріфа зредатованого з трьох старших уривків, оповіданє про вхід Ісаїї на семе небо, зраджує своїм укладом христіянське походженє, і також було забуте в середніх віках. Цілість заховала ся лише в етіопськім перекладі, уривки в грецьких, латинських та церковнославянських версіях.

47. Хожденіе Богородицы по мукамъ, апокріф зложеный по грецьки десь у VII—VIII віці і відомий також у славянськім пере-

кладі вже з XII в. Мало популярний на заході він дуже розширився по Славянщині і звисний у нас у багатьох перерібках.

48. Павлово хоженіє по мукамъ, мабуть те саме, що в тім-же індексі ч. 34 Павлово обавленіє, популярний особливо на заході в латинським тексті пз. *Visio Pauli*, та звисний у всіх Славян.

59. Іоанна Богослова вопросы на фаворстѣй горѣ и отвѣты ему: Слыши, праведный Іоанне, — апокріфічний катехізм про жите душ по смерті, грецький текст опублікований Тішендорфом.

60. Тогожъ вопросы Аврааму о праведныхъ душахъ, пам'ятка правдоподібно славянського походження, перерібка попередньої.

61. Іоанна Богослова вопросы на елеонстѣй горѣ, староруська перерібка обох попередніх.

62. Слово Меѳодія єпископа Патарскаго отъ початка и до кончины, простійше Откровеніє Методія Патарського, широко розповсюджений апокріф, відомий у кількох грецьких, латинських та славянських перерібках.

64. Епистоля и недѣли, у нас Лист небесний, твір від V віку розширений в багатьох редакціях на сході й заході.

68. О двоюнадесяти пятницяхъ, споръ Тарсѣя жидовина съ Елѣеріємъ, апокріф, анальоґічного походження.

69. О службѣ таинъ Христовыхъ: что опоздять служити обѣдню, врата небесная затворяются и ангелы пона кленуть, якась апокріфічна візія про службу божу, анальоґічна до тих оповідань про царя Анфілога, що розширені в нашім старім письменстві.

70. О Василіи Кесарійскомъ и о Иванѣ Златоустѣ и о Григоріи Богословѣ вопросы и отвѣты о всемъ по ряду, апокріфічний катехізм звисний у численних редакціях грецьких та славянських.

71. Вопросы и отвѣты, что отъ колика частей созданъ бысть Адамъ, се мабуть часть попереднього апокріфа, що звичайно називається Бесѣда трехъ святителей.

В надрукованих мною (Пам'ятки I, ст. 1—6) двох пізніх галицько-руських індексах, однім із XVII, а другим із XVIII в., згадують ся: Павле обавленіє, Епистоля о недели, Богородицы походженіє по мукамъ, что опоздять попъ литургію и врата небесная затворяются; в другім Ісаїино обавленіє, Павлово обавленіє, Іоана Богосл. вопросы, еже рече: слыши праведный Іоанне, тогожъ вопросы Аврааму о праведныхъ душахъ, Богородицино хожденіє по мукахъ, о службѣ таинъ Христовыхъ. Та маємо в наших індексах також титули таких апокріфів, що або зовсім не дійшли до нашого часу,

або й такі, як Соломонові псалми, що заховали ся по грецьки, та на церковно-славянську ані руську мову мабуть не були перекладані; а обік того маємо в нашій збірці численні твори, яких нема в індексах, хоч про їх апокріфічний характер нема сумніву.

Можна би подекуди зачислити по сього циклю також внесені в індекси між ложні книги „хожденія“ до земного раю Макарія, Зосима і інших, та я волів вилучити ті твори до дальшого тому, в яким будуть поміщені апокріфічні житія святих, що стоять на межі апокріфів і романів і безпосередно доторкають ся таких творів, як Александрія. Поміщене у нас оповідане про св. Агапія чи Агапіта і його хід до раю належить до иншої категорії дійсних апокріфів, де основою являють ся не фантастичні появи здібувані по дорозі, а релігійна та етична доктрина, яку ілюструють образи раю.

III. Видання текстів і студії над ними. Збиране і публіковане текстів належних до циклю обнятого нашим виданем почало ся в Європі дуже вчасно, майже в початках друкарської штуки. Вони, а особливо пророцтва про кінець світа, про Антихриста й страховища його пановання, цікавили тодішніх учених і невчених людей. Віруючі католики і вільнодумці-гуманісти публікували знайдені в бібліотеках старі латинські, перекладали грецькі тексти та давали їх на розвагу людям. І так ще 1556 р. член французького парламенту І. Пік видав Псевдо-Іпполітове „Слово про кінець світа, про Антихриста та про другу появу Господа нашого Ісуса Христа“ в грецькій тексті з латинським перекладом, а друге його слово, що було взірцем і жерелом того фальсифікату, появилось 1661 р. також у Парижі¹⁾. В р. 1569 у збірці Грінея (Grynæus, Monumenta ss. patrum orthodoxographa, Basileae) був надрукований у-перве грецький текст Откровенія Мефодія Патарського. Ще більшою популярністю й повагою тішили ся тзв. Епістолії або листи з неба, писані буцім то самим Христом; їх публікували і критикували особливо протестантські вчені Геце²⁾ та Іттіг³⁾, і Фабріцій у своїй збірці новозавітних апокріфів присвятив їм також пильну увагу⁴⁾. Та найбільша частина тих

¹⁾ В. Сахаровъ, Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древне-русской письменности и вліяніе ихъ на народныя духовныя стихи. Тула, 1879. Стр. 73.

²⁾ Goetzius, Dissertatio de scriptis Christi. Vitebergae 1687.

³⁾ Ittigius, In Heptaëmeron dissertatio, I, розд. 1 і 2.

⁴⁾ Fabricius, Codex apocryphus Novi Testamenti, I, ст. 303—321, III, 449, 511 і далі.

творів була в західній Європі аж до ХІХ в. майже зовсім не відома вченим людям, хоча їх перерібки та переклади жили в низших верствах народу та хоронили ся в бібліотеках. Ще Фабрицій, який власне сим творам присвятив окремий том свого Codex Apocryphus ¹⁾, подає із творів нашого циклю майже самі лише виривки та свідoctва про них старших і пізнійших письменників, і се й творить головну вартість його праці. Власне аж ХІХ вік вніс найбільше світла й певности в ту темряву, яка одначе ще й доси далеко не прояснена так, як би того було треба.

З західно-європейських учених ХІХ в., що публікували тексти та студіювали поодинокі мотиви з циклю есхатологічних апокріфів, назовемо поперед усього Бірха, що в виданім 1804 р. Auctarium codicis apocryphi надрукував між иншим матеріалом апокріфічний Апокаліпсис сьв. Івана або тзв. Питаня Іванові до Господа на велеонській горі. Гфререр у своїй книжці „Prophetæ veteres pseudepigraphi“ опублікував крім середньовікових латинських Vaticinia (віщованя про будущину церкви, держав і династій) також латинські переклади апокріфів недавно перед тим віднайдених у абіссинських рукописах. Знаходимо тут критичні виданя таких апокріфів, як Ascensio Isaiae vatis (Вхід Ісаїї на небо, див. у нас стор. 109--116), четверта книга Ездри (у нас у старій Руси невідома, появилася у перше аж у Острожській Біблії 1581 р. в дуже кепськім перекладі з неповного латинського тексту), книга Еноха і книга про житє і смерть Мойсея ²⁾, ся остатня перекладена з гебрійської мови.

В р. 1866 вийшла в Липську збірка славного вченого Константина Тішендорфа пз. Apocalypses apocryphae, де дано уперве нове виданє апокр. Апокаліпси сьв. Івана, виданої дуже недбало Бірхом; далі також нове критичне виданє тзв. Павлової апокаліпси, виривки апокріфічних питань сьв. Варфоломея до Богородиці про те, як вона родила Христа, і відривки апокаліпси Богородиці, знаної в нашім письменстві під заг. „Хожденіє Богородицы по мукамъ“ ³⁾.

Аж у 90-их роках минулого віку разом з оживленем студій над геленістичною та византійською літературою бачимо також жи-

¹⁾ Joh. Albertus Fabricius, Codex pseudepigraphus Veteris Testamenti, Hamburgi, 1722, крім передмови і покажчиків 1174 стор. тексту.

²⁾ A. F. Gfroerer, Prophetæ veteres pseudepigraphi, partim ex abyssinico et hebraico sermone latine versi. Stuttgartiae 1840.

³⁾ Const. Tischendorf, Apocalypses apocryphae. Lipsiae 1866.

війший рух коло публікації та студіювання есхатологічних текстів. Важна тут особливо збірка текстів опублікована під проводом Ермітеджа Робінзена пз. *Texts and Studies, contributions to biblical and patristic Literature*. В тій серії вийшла важна для студій над середньовіковими візіями раю і пекла *Passio S. Perpetuae*, видана Робінзеном, вийшов Заповіт Авраама виданий Робертом Джемсом, та двотомова збірка *Aposcrpha Anecdota*, йогож редакції, куди між иншими ввійшли: латинський текст Павлового видіння, хід Богородиці по муках і виривки з Софонієвої обяви, що містять знаки Антихристові.

В Німеччині вийшов імпульс на тім полі з досить несподіваного жерела, з інтересної для кожного Німця ідеї римського цїсарства німецької нації. В р. 1877 видав Георг Цечвіц¹⁾ свою розвідку *Vom römischen Kaisertum deutscher Nation*, і за нею пішов довгий ряд праць про середньовікові Сібіллі та пророцтва, що займалися цїсарями, їх будущею, упадком та поворотом. При студіюванню сього матеріялу прийшлося швидко зацепитися за грецькі прототипи латинських віщовань, власне за такі апокріфи, як Видінє Данилово, Слово Методія Патарського та його жерела, починаючи від слів Іполіта про Антихриста, а доходячи до середньовікового Адсона. Визначається тут особливо книжка Камперса¹⁾, що послужила точкою опори для дальших праць, в тім числі для праці одеського проф. Істріна про Откровеніє Методія Патарського та Видінє Данила. Якось випадково натрапив на сю тему проф. Каспарі в Християнїї, віднайшовши в однім старім рукописі проповідь про Антихриста і кінець сьвіта, якої автором подано раз сьв. Єфрема Сирина, то знов сьв. Ізидора Севільського²⁾, і взяв ся дошукувати ся її жерел, при чім дійшов до цікавих результатів, що кидають сьвітло і на письменську спадщину Єфрема Сирина і на розвій ідеї про Антихриста. Навязуючи до висновків Каспарія присвятив Буссет цілу спеціальну розвідку тій ідеї Антихриста³⁾, що була, можна сказати, центром есхатологічних вірувань і уяв середньовікового християнства таї досі ще не втратила свого впливу. Богато цінного матеріялу для проясненя генези сих апокріфічних поглядів да-

¹⁾ Dr. Franz Kampers, *Alexander der Grosse und die Idee des Weltimperiums in Prophetie und Sage*. Freiburg i. B. 1901.

²⁾ Dr. L. C. Caspari, *Briefe, Abhandlungen und Predigten aus den zwei letzten Jahrh. des christl. Altertums*. Christiania, 1890.

³⁾ Wilhelm Bousset, *Der Antichrist in der Ueberlieferung des Judentums, des neuen Testaments und der alten Kirche*. Göttingen, 1895.

ли надто історики жидівського народу такі як Шілер¹⁾, Фольц²⁾ та Фрідлендер³⁾.

На ґрунті чисто християнської обрядової апокаліптики варто зазначити важніші праці про Лист небесний. Основою є тут і доси праця А. Н. Веселовского, друкована ще 1876 р. в Журналѣ мин. нар. просвѣщенія, про яку найновіший дослідник сеї теми, віденський проф. Максиміліян Бітнер повідає, що вона по довгій блуканні в лісі догадок і гіпотез „відчинила йому брами до лабіринту Листів небесних“. Слідом Веселовского пішов бруксельський учений Боляндист, патер Гіпполіт Делягей, що 1899 р. подав дуже старанне бібліографічне зіставлене всіх старших звісток про Листи небесні, доступних йому з західних і орієнтальних жерел⁴⁾. Окрім детальних праць Р. Прібша⁵⁾ стоїть серед пізнійших праць над сим апокріфом на першому місці згадана вже праця проф. Бітнера⁶⁾, що зібрав велику силу орієнтальних текстів сього апокріфа і на основі порівняних студій дійшов до висновка, висловленого вже й Веселовским, що всі східні й західні версії сього твору пішли з одного спільного і то грецького жерела.

Із усіх славянських країв найбільше зацікавлене здавна збуджували есхатологічні апокріфи в Росії, де мільони раскольників різних толків черпали з них матеріал для безконечних міркувань про людську душу, її початок і вихід із тіла, про загробове життя і суд над душею, про рай і пекло, про остатні часи та прихід Антахриста. Та популярність тих апокріфів була, як бачимо з нашої збірки, не менша і в Україні, а особливо в карпаторуській її частині, яка ніколи не стикала ся безпосередно з великоруськими сек-

¹⁾ D. Emil Schürer, Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi. Leipzig 1898, див. особливо т. II, § 29, стор. 522—556 та т. III, §. 32, стор. 135—287, де розібрано жидівську есхатологічну літературу.

²⁾ Paul Voltz, Jüdische Eschatologie von Daniel bis Akiba. Tübingen und Leipzig 1903, де в першій частині (стор. 4—54) подано детальний огляд жидівського апокаліптичного письменства.

³⁾ E. Friedländer, Geschichte der jüdischen Apologetik als Vorgeschichte des Christentums. Zürich 1903, де розбір апокаліптики містять ся на стор. 131—192.

⁴⁾ Надруковано в Bulletin de l'Académie royale de Belgique, Classe de lettres, 1899, стор. 171—213, пор. Th. Zahn, Skizzen aus dem Leben der alten Kirche (розд. 5: Geschichte des Sonntages).

⁵⁾ Між иншим про одну староанглійську поему, пор. R. Priebisch, John Andelay's Poem on the observance of Sunday and its source, друковано в збірці праць присвячених дру Форнівалю пз. A Englisch Miscellany, Oxford, 1901.

⁶⁾ Prof. Dr. Maximilian Bittner, Der vom Himmel gefallene Brief Christi in seinen morgenländischen Versionen und Recensionen (Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Klasse Bd. LI,

тантами і в якій те замилюване до старих апокріфів не збуджувало ніяких релігійних толків та сумнівів, але було просто частиною старої культурної і літературної традиції і як така мало великий вплив на сформоване народнього світогляду, на масу вірувань, обрядів та устних оповідань¹⁾.

Перші публікації текстів апокріфів належних до нашого циклю тісно звязані з іменами російських учених Пипіна, Буслаєва та Тіховравова, далі Порфіреєва, Срезневського та Андрія Попова. Ще 1859 р. у своїй дисертації „Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“ Пипін при різних нагодах (див. особливо у розд. III) звертав увагу на апокріфи в роді „Бесѣды трехъ святителей“ та інші подібні як матеріали для студій над староруськими повістями. В р. 1862 вийшов під його редакцією третій том видання „Памятники старинной русской литературы издаваемые графомъ Григоріємъ Куселевымъ-Безбородко“, де поміщені між иншим, хоч не виділені в окремий цикл, ось які тексти і уривки належні до есхатологічних апокріфів:

1. Отъ евангелія вопросъ (стор. 88).
2. Іоанна Златоустаго о Христовѣ вшествіи на гору (стор. 89—90), уривок із питань Івана богослова до Господа на Оливній горі.
3. Ще один уривок про те, хто з евангельських персонажів і кого хрестив.
4. Вопросы св. Вареоломея (стор. 109—112).
- 5) Вопросы св. Іоанна Богослова, отвѣты Авраама о живыхъ и о мертвыхъ (стор. 113—116).
6. Слово праведнаго Іоанна Фелога (питаня до Ісуса на Оливній горі, варіант до ч. 2, стор. 117).
7. Хожденіе Богородицы по мукамъ (стор. 118—124).
8. Павлово видѣніе (стор. 125—133), два відривки.
9. О св. Агапіи и о раѣ, проложна статя без закінчення (сторона 134).
10. О св. Макаріѣ и о раѣ (також проложна коротка статя, стор. 135).
11. Слово о трехъ мнѣсѣхъ, како находили стго Макарья (стор. 135—142, з категорії тих фантастичних оповідань про дивні пригоди в дорозі, які ми відкладаємо до дальшого тома).

¹⁾ Про сей вплив апокріфів на український фольклор диви крім принагідних уваг М. Драгоманова в його фольклорних розвідках, особливо в статі про дуалізм у нар. віруваннях, статю проф. М. Сумцова „Очерки исторіи южнорусскихъ апокрифическихъ сказаній и пѣсень“, друковану в „Кіевской Старинѣ“ 1887 р.

12. Свитокъ изъ Іерусалимской земли, послано отъ самого Господа нашего Ісуса Христа (стор. 250—153), се одна з найстерших редакцій Листа небесного; до неї додано ще два уривки поучень про святкованє неділі, які зрештою не мають звязку з Листом небесним.

12. Під титулом „Бесѣда трехъ святителей“ подано (стор. 169—178) три тексти відомого під сею назвою апокріфа.

Рівночасно з дисертацією Пашіна почала в Москві під редакцією Тихонравова виходити спеціальна часопись, присвячена дослідям над історією російської літератури і рос. старовиною, п. з. Лѣтописи русской литературы и древности. Вона виходила недовго і неправильно, до р. 1863 вийшло 5 томів, та про те вона дала не лише силу нового матеріялу, а й цілий ряд оригінальних праць, що виразно зазначили методу і напрям дальших дослідів. Важні тут були особливо праці самого видавця, в яких він, не запускаючи ся в широкі мудрованя на взір Буслаєва, а виходячи від певних даних літературних памяток, громадив матеріяли для їх порівняного студіювання і сим прокладав дорогу порівняної методи в російській науці. До таких праць треба зачислити прим. працю про Люцідарій, додану до видання тексту сеї памятки (1859, кн. I, стор. 33—68), такіж уваги до повісти про Аполона Тирського (тамже стор. 1—32) та до віршів про Анїку воїна (Прѣніе живота со смертю, тамже стор. 183—192), до опвідання „Слово о вѣрѣ христіанской и жидовской“ (т. III, стор. 66—78). Важні тут були й такі річи, як Веселовского рецензія на новий випуск німецького журналу „Zeitschrift für deutsches Alterthum“, де з приводу друкованих там праць і матеріялів порушено декілька питань з археології, фолклору та історії письменства, і власне питання дискутовані в західно-європейській науці ставлено в безпосередній звязок з матеріялами славянськими. І понад се „Лѣтописи“ Тихонравова дали не мало причинків спеціально до есхатологічних апокріфів і їх відгуків у російськیم фольклорі; сюди належать видана Буслаєвим „Повѣсть града Іерусалима“ (II, 34), „Стихъ о Голубиной книгѣ“ (II, 64), Стихъ о Антихристѣ (III, 14), уваги Буслаєва до малюнків „О народахъ на страшномъ судѣ“ (IV, 16).

В тім самім році, коли впали „Лѣтописи“ (мабуть їх видавець знеохотив ся до них за їх слабий успіх, бо в остатніх томах його праць уже не видно), вийшла в Петербурзі двотомова збірка Тихонравова пз. „Памятники отреченной русской литературы“, як прилога до невиданої ніколи розвідки тогож автора „Отреченныя книги древней Россіи“. В першім томі сеї збірки маємо з апокріфів на-

лежних до нашого циклю тільки один, Смерть Авраама (I, стор. 79—80). Лише подекуди, одною пізнійшою вставкою доторкається до цього циклю опублікована в тім же томі „Повість о плененіи града Іерусалѣма“ (стор. 273—297, пор. стор. 295—296). За те в другім томі поміщено ось які есхатологічні апокріфи:

- 1) Варєоломѣвы вопросы Богородицѣ (стор. 18—22).
- 2) Хожденіє Богородицы по мукамъ, два тексти, один із XII, а другий, сербський із XIV в. (стор. 23—39).
- 3) Хожденіє апостола Павла по мукам, повний текст апокріфа (стор. 40—58).
- 4) Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Ѡаворской, дві копії з XV і XVI в. (стор. 173—192).
- 5) Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ (стор. 193—196).
- 6) Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на Єлеонской горѣ, три копії з XVI в. (стор. 197—212).
- 7) Слово Меѡодія Патарскаго о царствіи языкъ послѣднихъ временъ, чотири тексти з рукописів XIV—XVI в. (стор. 213—281).
- 8) Епистоля о недѣлн, текст у рукоп. XVI в. (стор. 314—322).
- 9) О двѣнадцати пятницахъ, чотири тексти з рукоп. XV і XVI в. (стор. 323—318).
- 10) Бесѣда трехъ святителей, два тексти з рукоп. XV і XVII в. (стор. 429—438).
- 11) Вопросы, отъ сколькихъ частей созданъ былъ Адамъ, — Тіхонравов видав під сим титулом три апокріфічні розмови, що мають не багато спільного з собою, а всі три належать до розрізнених шматків більшого апокріфічного катехізму, названого в Росії „Бесѣда трехъ святителей“ (стор. 439—457).

Ще перед появою тих двох збірок текстів, що послужили твердою основою для всіх дальших праць над апокріфами в Росії, вийшла двотомова збірка розвідок московського проф. Хведора Буслаєва (Историческіе очерки русской словесности и искусства, С. Петербургъ 1861), де автор при всякій нагоді, чи то починаючи розмову про староруське письменство, чи про народні казки та пісні, чи про старе церковне малярство на Русі, скрізь натикав ся на апокріфи та їх устні відгуки і скрізь мусів заглядати до старих писаних текстів. Правда, Буслаєв найчастійше пояснював той матеріял на швидку руку, в дусі мітологічної школи Грімма та Мангарда, виводив із „русської народної душі“ річи очевидно запозичені з Византії або з Польщі, та все таки його нариси розбуджували

загальну цікавість і спонукували до критики та до дальших дослідів. Надто Буслав у своїй великій Христоматії староруського письменства, виданій у-перве 1866 р., яка й доси не перестала бути підручною книгою гімназіальної та університетської молодіжи в Росії, помістив не мало виривків із апокріфів і тим причинив ся до познайомлення з ними дуже широких сфер інтелігентної публіки.

При кінці 60-их років починають ся публікації проф. І. Срезневського і тягнуть ся аж до смерти голосного вченого. В р. 1868 виходить перша його більша збірка пз. „Древніе славянскіе памятники юсоваго письма“, де крім текстів канонічного змісту поміщено деякі тексти та уривки апокріфів і то власне належних до нашого циклю. Маємо тут головво „Сказаніе Іоанна богослова, апостола и евангелиста, о вторѣмъ пришествіи Христовѣ“ (стор. 406—416) із рукопису Гільфердінга. В р. 1863 він видав у т. X Извѣстій второго отдѣленія Импер. Академіи Наукъ найстарший відомий нам староруський текст Хожденія Богородицы по мукамъ (рівночасно той сам текст видав у своїй збірці також Тіхонравов, див. вище) з паралельним текстом грецьким узятим із одного рукопису Віденської надв. бібліотеки. В р. 1874 вийшла його інтересна книжка „Сказанія оъ Антихристѣ въ славянскихъ переводахъ съ замѣчаніями о слав. переводахъ твореній св. Ипполита“ (Санктпетербургъ 1874). Се було продовженє праці розпочатої Невоструєвим, який у р. 1868 опублікував автентичне Іпполітове Слово про остатні дні¹⁾, лишивши на боці пізнійшу (але також дуже давню) котрафакцію, яку Срезневський взірцево опублікував з науковим апаратом. В 70-их роках тягнеть ся в книжках зразу „Записокъ“ а потім „Сборника“ петербурської Академії наук його публікація „Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ“, у яких знаходимо також не мало звісток і уривків апокріфів нашого циклю. Зверну увагу лише на опис рукопису Троїцької Сергієвої Лаври з XII в., де подано уривки старого поученя про страшний суд (Сборникъ XII, Свѣдѣнія N. LII, стор. 197), поученє Ісуса ученикам про піст (тамже стор. 199), Питаня кн. Антіоха і відповіди свв. Афанасія (тамже стор. 203, передруковано ст. 207—212). В описі Паісієвого збірника з початку XV в. (Свѣдѣнія LVI, стор. 301) зазначимо помилку: Згадуючи про поміщене в рукописі „Слово о исходѣ души и о входѣ на небеса по смерти“ Срезневський без підстави ідентифікує се слово з відомим словом про митарства, прису-

¹⁾ К. И. Невоструевъ, Слово св. Ипполита оъ Антихристѣ въ Славянскомъ переводѣ по Чудовскому списку XII в. Москва 1868.

джуванім Кирилови Туровському, коли се два зовсім ріжні твори. Тамже (стор. 302) зазначено уривок питань Григорія „отъ чего створи Бъ видимую і невидимую тварь“ та „Вопрошаніе святаго ап. Варфоломѣя“, оба тексти видані Тіхонравовим; тамже й Кирилове слово про митарства. В копенгагськім cod. misc. показано Слово о страшномъ судѣ і подано з нього виписку (тамже стор. 371), що нагадує текст Паладія Мниха.

В р. 1872 вийшла перша праця проф. Порфірева про старозавітні апокріфи¹⁾, де поміщено цінні уваги і бібліографічні вказівки також про многі есхатологічні апокріфи (див. стор. 95—97 уваги про Слово Мефодія Патарського, про Люцідарій стор. 139—141, стор. 198—231 розбір кнги Еноха, на стор. 353—256 про смерть Авраама, на стор. 294—306 про Восхожденіе пророка Исаи), при чім автор дуже старанно втягає в свій дослід живдівську, византійську і західну середньовікову писану традицію. В виданій 1877 р. збірці текстів старозавітних апокріфів тогож автора²⁾ стрічаємо лиш один твір належний до нашого циклю, а власне „Слово святаго пророка Исаи сына Амосова съ рыданіемъ и съ слезами провидѣвъ Духомъ святымъ о послѣднихъ дняхъ хотящихъ быти на насъ“ (стор. 263—268), та у вступі (стор. 81) автор не зумів про сей текст сказати нічого понад те, що се „другое апокрифическое сочиненіе“, відмінне від Восхожденія Ісаїї.

Далеко більше матеріалів до есхатологічних апокріфів подано в другій, уже по смерті автора виданій збірці Порфірева³⁾. Маємо тут у перве рубрику: „Апокрифическія сказанія эсхатологическаго характера“, але під сею рубрикою подано крім діяльота „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на горѣ Елеонской“ (стор. 311—114 і другий варіант 314—325) та уривка „Вопросы Іоанна Богослова Господу“ (стор. 326) зовсім не апокріфічні „Вопросы князя Антиоха и отвѣты св. Аѳанасія Александрійскаго“ (стор. 327—578), хоча й додано інтересну нотку про їх звязок з дослідями над апокріфічними катехізмами. Далі під тигулом „Бесѣда трехъ свяи-

¹⁾ П. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ. Казань 1872.

²⁾ П. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки. Санктпетербургъ 1877 (Сборн. Акад. т. XVII).

³⁾ П. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки. Санктпетербургъ 1890 (Сборникъ Акад. т. LII).

телей" подано чотири тексти апокріфічних катехізмів (стор. 379—384, 384—391, 391—396 і 396—402), узятих із рукописів бувшої бібліотеки Соловецкого монастиря.

На сімдесяті й вісімдесяті роки XIX в. припадають праці А. Н. Веселовского, що між иншим і на полі есхатологічних апокріфів творили епоху в російській науці, вказуючи незвичайно живі і глибокі зв'язки між апокріфами всіх частин цивілізованого світа і російськими легендами, духовними стихами, віруваннями та традиціями. Особливо важна тут його розвідка „Опыты по исторіи развитія христіанской легенды“, друкована в „Журналѣ министерства народнаго просвѣщенія“, а власне перша часть у книжках за март, цвітень і май 1875, а друга часть у книжках за лютий, март і цвітень 1876 р. В першій частині Веселовский дуже детально розібрав різні редакції Слова Методія Патарського і вказав їх зв'язки з византийськими, західноєвропейськими та російськими популярними легендами про прогнаних, сподіваних і знов повертаних імператорів; у другій частині подав дослідження над такими апокріфами, як Етієголія про неділю, Слово про дванадцять п'ятниць та Сон Богородиці, вказуючи їх зв'язки з певними історичними фактами, як ось прим. рухи т. зв. Флягелянтів у західній Європі. І в пізнійших своїх працях Веселовский дуже часто вертав до цього циклу апокріфів, то доповняючи свої перші результати і провіряючи їх новими матеріалами, то подаючи нові причинки до слх студій. Зазначу тут лише важніші праці. І так у серії „Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ“ до нашого циклу належать статі „Сонъ о деревѣ въ повѣсти града Іерусалима и стихъ о Голубиной Книгѣ“, „Къ сказанію о преніи Жидовъ съ христіанами“, „Дуалистическія повѣрья о мірозданіи“, „Безразличные и обоюдные въ житіи Василя Новаго“, до чого в прилогах додано уперве виданий грецький текст ходу Теодора по митарствах, пропущений Боляндистами в їх виданню того житія, далі „Анфилогъ - Evalachъ въ легендѣ о св. Гралѣ“. Не мало натяків на есхатологічні апокріфи знайдемо також у його серії „Южнорусскія былины“, що починається власне зіставленем місцевих київських оповідань про Михайлика з апокріфічними оповіданнями Слова Методія Патарського про царя Михаїла.

В р. 1879 вийшла в Тулі книжка В. Сахарова „Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древне-русской письменности и вліяніе ихъ на народные духовные стихи“. Се була перша проба систематичного дослідження над есхатологічними апокріфами відомими в старій Русі, проба тим більше гідна признання, що Сахаров у виданих

доси в Росії збірках апокріфічних матеріалів не міг дошукати ся дуже значної частини відомих у старій Руси есхатологічних творів і мусів знайомити ся з ними з рукописних жерел. Його розвідка складається з двох частин. У першій подано загальний нарис розвою есхатологічних вірувань. Автор починає від Жидів, у яких уже в Псалмах видно віру в прихід могучого царя, царя Ізраїлевого, що має відновити Давидове царство. Сю віру, що повстала у Жидів по повороті з вавилонської неволі, широко розвинула апокаліптика часів Селевкидських, часів переслідувань і утиску. Книга Даніїла подає славу візію того пророка про чотирь царств, з кінцевим її образом Риму як залізного колюса на глиняних ногах. Книга Еноха кінчить ся образом суду над нечестивими та деспотами, що кривдили Жидів, і образом нового Єрусалима та нового храму. Образ страшного суду подає й невідоме у нас, але популярне у південних Славян Видіне Варуха. Сі апокаліпси мали вплив і на перших христіян; їх цитують апостоли Павло й Юда, вони були жерелом віри перших христіян у близький поворот прославленого Ісуса і його суд над грішниками. Вже в перших віках христіянства ся віра формується в так званий хіліазм, себто в те, що Христос повернувши на землю буде тут панувати 1000 літ, що перед його приходом має на короткий час прийти на світ його противник, Антихрист, який по приході Христа буде зв'язаний і вкинений у пекло на віки. В тім дусі висловляють ся найстарші отці церкви, такі як лист Варнави, Юстин, Ірєней та Іпполіт, у яких чим далі тим більше стрічаємо детальних образів тих майбутніх подій. І так уже тут маємо вироблену віру, що світ буде існувати 6000 чи 7000 літ, стільки тисячоліть, скільки було днів творення, що Антихрист буде з покоління Данового і перед Ісусовим приходом буде панувати $3\frac{1}{2}$ літ, що остатній володар перед приходом Антихристовим буде Лятейнос, себто що римська держава має стояти до того часу. І боротьба против хіліазму, що почала ся в III віці по Хр. зразу в Єгипті, потім у Сирії і передній Азії, не багато змінила ті вірування, тільки відсунула їх реченець на кінець сивої тисячі літ по сотворенню світа. Важні тут були слова св. Єфрема Сиріна, в яких орієнтальна фантазія дає вже дуже докладний малюнок Антихриста: він родить ся від поганої дівчини і у всім захоче наслідувати Христа, буде зразу праведний і лагідний, але ставши царем озвіріє, поб'є трьох царів і на своїх прихильників буде класти свою печать на чолі і на правій руці. Отсе був круг ідей, який оброблювали старі отці церкви аж до появи Магометанства. Страшні бурі, що стрясали ся над схід-

но-римською державою в VII—XI віках, дали імпульс до дальшої еволюції тих ідей. Пророцтва Сибіль, Видіння Данила, Слово Методія Патарського і інші подібні твори розвивають есхатологічні ідеї старших письменників малюнками страшних заколотів та війн, що мають попередити часи Антихристові, та для змягчення тих малюнків творять образ добродійного і хороброго царя Михаїла, що перед приходом Антихриста має ще раз побідити головних ворогів Христа, Ізмаїлтян, має царювати 30 літ, а потім з божого допущу усунути ся геть і дати місце Антихристови.

В звязку з еволюцією ідей про кінець світа і Антихриста подає В. Сахаров нарис еволюції ідей про розставане душі з тілом і про загробове життя душ. Ті ідеї загально людські, відомі вже на первісних ступнях культури. Великий вплив на їх еволюцію мали класичні оповідання про подорожі різних героїв у підземний світ, отже Діоніза за Семелею, Геракла за Кербером, Орфея за Еврідікою, Одисея, Енея і т. д. У Жидів бачимо ту ідею вже в книзі Еноха, у старохристиянським письменстві в Нїкдимовім євангелію і в багатьох житіях святих, особливо тебаїдських пустинників Антонія і Пахомія, в оповіданнях про візії Перпетуї, Карпа, Сатура, Христини, Івана Милостивого та Андрія Юродивого. Особливо великий вплив признає В. Сахаров життю Василя Нового, додаючи, що під впливом того оповідання повстали такі апокріфи, як Видінє свв. Павла і Хожденіє Богородиці по муках. В загальї він розрізняє дві течії в тих апокаліпсах: одна, що йшла безпосередно з грецької старовини і описувала чудесні мандрівки до земного раю та побуту „блаженних“ праведників на щасливих островах, а друга розвивала жидівські та старохристиянські ідеї божого суду та кари за гріхи зараз по смерті одиниці.

В додатку до сеї часті своєї студії В. Сахаров дає короткий нарис розвою есхатологічних думок у західній Європі, обмежуючи ся зрештою на коротких згадках про Дантову поему та про тзв. *Dance Macabre* — танець смерти з людьми різних віків і станів, що з рам апокріфічних поглядів виходить уже на нове поле — малювання дійсного побуту і соціальної сатири.

В другій часті своєї розвідки зводить В. Сахаров до купи відомі факти впливу есхатологічних ідей і образів у старій Русі. Починає від легенди, по якій наверненє на християнство болгарського царя Бориса і руського Володимира мало бути dokonane тим зворушенем, яке викликали в них малюнки страшного суду. Стара Русь від монгольського нападу, можна сказати, жила під вражінем близького кінця світа; се вражіне коло р. 1492 перемінило ся в фа-

тальну певність, бо ж на той рік по византійській хронології припадали 7000 роковини сотворення світа. Про близький кінець світа говорить „Слово о небесныхъ силахъ, чесо ради созданъ бысть человекъ“, присуджуване Кирилові Туровському, та правдоподібно значно пізнійше, на думку В. Сахарова написане Аврамієм Смоленським. В своїм посланію до висоцького ігумена Атанасія писав митрополит Кипріян (1376–1406) між иншим: „Нынѣ последнее время“¹⁾. Ще раз у XVI–XVII в. мали есхатологічні легенди та повісті великий вплив на масу великоруського народу, відбили ся в спеціальних духовних віршах таких як „Голубяная книга“, в перерібках як „Бесѣда Іерусалимская“, „Свитокъ божественныхъ писаній“, а хоча повісті про Антихриста й не знайшли в них такого яркого відбиття, як катехізми, то все таки вони мали великий вплив на утворення і уформування того великого релігійно-соціального руху, званого „расколом“, що почавши ся в другій половині XVII в. зумів до нині удержати при собі звиш 16 мільонів душ.

Інтересно, що в своїй праці д. Сахаров зовсім поминув ту формацію ідей про Антихриста та кінець світа, що при кінці XVI в. знайшла собі голосний відгук в українськiм письменстві. А що сей епізод вяжесть ся тісно з історією нашої літератури і з деякими пам'ятками опублікованими в отьому томі, для того не зайвим тут буде сказати про нього декілька слів. Разом з реформаційними течіями, що йшли до Польщі, на Литву й на Україну з Німеччини і в загальї з західної Європи прийшла сюди також улюблена реформаційна ідея, що Антихрист, про якого говорили старі отці церкви, се не хто, як римський папа, що під маскою наслідування Христа має здобути світську власть і розширити свою державу на весь світ. Ся ідея сплodiла велику літературу, починаючи від Вікклефа і Гуса і кінчаючи польським духовником Мартином Кровіцким, якого „Obras a Konterfekt Antychrystów“ уперве вийшов друком 1561 р. в Кракові. В літературі того часу, особливо протестантській, було не мало толків про сю ідею, от і не диво, що один із Русинів, „даскал“ Стефан Зизаній, також забрав голос у тій справі і 1596 р. видав у Острові книжечку пз. „Казанье святого Кирила патріарха єрусалимского о Антихристѣ и знаках его, з розширенем науки против ересей розъных“²⁾. Титул властиво не відповідає річї, бо текст Слова Кирилового (окремо він не попадаєть ся в на-

¹⁾ Див. П. Я. Порфирьевъ, Исторія русской письменности. Часть I, пзд. З. Казань 1879, стор. 461.

²⁾ Передруковано у дра Кирила Студинського, Памятки полемічного письменства кінця XVI і поч. XVII в., стор. 31–200.

ших старих рукописах, а містять ся як 15 глава в його „Катехізімі“, що був відомий також у церковно-славянськiм перекладі пз. „Кирила Іерусалимскаго ученія и пренія къ жидомъ“¹⁾; розведено тут широкам коментарієм і екскурсами на сучасні Зизанії церковно-політичні теми. Се було причиною, що на Зизанія накиннули ся полемісти, не лише Єзуїти (Жебровский у своїй брошурці „Plew, które rozsiewa Stefanek Zyzania“), але також і руські прихильники унії. До таких полемічних творів належить виступ Кирила Транквіліона-Ставровцекого в його книжці „Перло многоцѣнное“, виданій, що правда, аж 1646 р., але написаній далеко вчаснійше, може ще в початку XVII в. Деяку полемічну тенденцію вказує також рукописний твір, опублікований мною (див. далі стор. 338—396), де обік Кирила Єрусалимського покладено виїмки з Івана Златоуста і з Ісидора про Антихриста і витолкувано се все в дусі зовсім не ворожим римській церкві. На підставі тих творів, а особливо Транквіліонового „Перла многоцѣнного“ була в тімже XVII в. скомпонована популярна „Повѣсть о послѣднихъ дняхъ“, що заховала ся лише в рукописах тай то без початку, і має своєю основою Откровеніє Методія Патарського, але розширює його текст різними додатками та моралізацією, також без антипапської тенденції (див. далі ст. 292—334). Всі ті твори варті спеціальної студії.

На особливу увагу заслуговує ряд російських праць і публікацій, що мали метою прослідження складу, основної ідеї та редакцій тих апокріфічних катехізмів, які в Росії ще від 40-вих років прийнято було обіймати назвою „Бесѣда трехъ святителей“. На їх важність для студіювання російських духовних віршів перший звернув увагу Буслаєв ще 1859 р., опублікувавши один текст у додатку до свого відчиту про стару руську поезію. Потім по довгій перерві, в часі якої про ті апокріфи були лише привагідні згадки в працях Веселовського, Порфірєва та інших, аж у 1880 р. присвятив Вяземский сьому апокріфови спеціальну розвідку в першiм випуску видання „Памятники Древней Письменности“, де крім розвідки, в якій зібрано деякі цікаві факти, але загалом невдатної, подано збірку текстів по часті не належних до теми (тзв. листки Большакова), що мали без потреби скомпілювати дальший дослід. Не буду тут оповідати крок за кроком ходу і розвою дальших праць над сею групою апокріфів, зазначу лише важніші її появи. І так в р. 1887 уперве звернув ся

¹⁾ Див. прим. Іеромонахъ Іосифъ, Опись рукописей перенесенныхъ изъ библиотеки Іосифова монастыря въ бібліотеку Моск. дух. Академіи. Москва 1832, стор 86—87.

до сього апокріфа молодий одеський учений В. Мочульский, присвятивши йому спеціальний розділ у своїй розвідці „Историко-литературный анализъ стиха о Голубиной книгѣ“. Хоча автор мав під руками занадто мало матеріалу, то все таки на його основі зважився висловити ряд висновків, які ставили дослід на зовсім невірну дорогу. Не диво, що 1889 р. проф. Архангельский, доторкнувшись до „Бесѣды трехъ святителей“ з приводу своїх дослідів над „Питаннями Антиоха і відповідями Афанасія“, висловився про „Бесѣду“ зовсім песимістично як про мішанину різних питань і відповідей, уложених без ніякого пляну і ніякої провідної думки, крайне хаотично. Майже на таких становищі стояв і Порфірєв у передмові до виданої 1890 р. збірки новозавітних апокріфів. Майже рівночасно з сею книжкою вийшла в Записках одеського університету стаття проф. Красносельцева, де звернено увагу на грецькі прототипи „Бесѣды“. надруковано два грецькі тексти і надто звернено увагу на латинські паралельні твори, заховані в деяких дуже давніх рукописах IX—XI віків і опубліковані в різних європейських спеціальних журналах. Се оживило зацікавлення до тих апокріфів. У р. 1892 появилася в „Журналѣ министерства нар. просвѣщенія“ стаття Жданова „Бесѣда трехъ Святителей и Јоса monachoim“, де переведено порівнянє латинських питань і відповідей зі славянськими та показано, що хоча ті латинські питання заховалися в дуже старих копіях, то про те вони виявляють новішу редакцію від деяких славянських і вказують виразно на грецькі оригінали.

Тимчасом справою тих катехізмів занявся спеціально д. Мочульский і присвятив їм окрему книжку, видану 1897 р. в Записках одеського університету па. „Слѣды народной Библии въ славянской и древне-русской письменности“. Вже сам титул вказує фальшиву дорогу, на яку автор поставив свій дослід, от тим то й не диво, що не вважаючи на всю свою пильність і на силу зібраного матеріалу, в тім числі й грецького, він не дійшов ні до яких тривких результатів. Правда, він виділив окремо і обробив такі апокріфічні питання й відповіді, як „Апокріфічний Апокаліпсис Івана Богослова“, що в славянських перекладах звичайно має титул „Вопросы Іоанна Богослова Господу на горѣ Ѡаворской“, як „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму на Елеонской горѣ“, „Вопросы Іоанна Богослова Аврааму о праведныхъ душахъ“ і „Варфоломеевы вопросы Богородицѣ“; відсунувши раз ва все ті твори від приплутування їх до „Бесѣды трехъ святителей“ він троха очистив терен для дальших дослідів. Довершив їх тільки 1901—1902 р. молодий словінський учений Райко Нахтігаль, помістивши в Ягічевім Archiv-i

основну статтю „Ein Beitrag zu den Forschungen über die sogenannte Бесѣда трехъ святителей“ (1901, стор. 1—94 і 1902, стор. 321—408). Нахтігаль оперши ся головню на старосербських текстах виділив із маси питань та відповідей подаваних під спільним титулом „Бесѣды“ декілька груп, на його думку окремих (питання про Адама, дві редакції, поучення про церковний устрій і т. и.), а тільки решту виділив як окрему „Бесѣду“, в якій добачив дві окремі редакції, що вже були в грецькій оригіналі і відси перейшли до Славян, зразу до південних, а потім на Русь. Ще один причинок — текст з увагами — дав д. Радченко в тімже Archiv-і 1903 р. пз. „Zur Literatur der Fragen und Antworten“ (стор. 611—620). З огляду, що матеріял опублікований мною дав дещо таке, що на мою думку може внести нове світло в заплутаний комплекс питань, які вяжуть ся з сими пам'ятками, я й відкладаю докладний перегляд добутих доси на сьому полі результатів до спеціальної розвідки.

Пощастило й другому популярному катехізмови, тзв. Люцидарієви, яким займав ся вже Тіхонравов. Йому присвятив спеціальну розвідку проф. Архангельский (Къ исторіи древнерусскаго Луцидаріуса, Сличеніе славяно-русскихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ. Казань 1899). Висновки сеї розвідки вийшли не певні тому, що проф. Архангельский не мав під рукою тексту старочеського Люцидарія, що був першовзором деяких руських редакцій (пор. рец. Вондрака в Archiv für slavische Philologie 1899, стор. 255—6). Опубліковане того старочеського Люцидарія з багатим критичним та бібліографічним апаратом, доконане чеським ученим проф. Зібртом¹⁾, уможливило яснійшій погляд на руські перерібки; спеціально українсько-руська перерібка, доконана в XVII в. і опублікована проф. Карским²⁾, виявляє ся майже дословним перекладом чеського оригіналу. Опублікований у нас текст переважно сходить ся з текстом Карского, декуди ще ближше підходячи до чеського, та виявляє декуди досить значні пропуски (пропущено загалом крім вступу 22 питання), остатні 3 питання у нас відмінні і вкорочені супроти тексту Карского.

Слід іще згадати тут праці і видання московського вченого Андрія Попова. Ще 1872 р. він у своїм „Описаніи рукописей Хлудова“ надрукував ось які апокріфи належні більше-менше до на-

¹⁾ Dr. Čeněk Zibrt, Staročeský Lucidař. Text rukopisu Fürstenberského a prvotisku z roku 1498. V Praze 1903.

²⁾ Е. О. Карскій, Малорусскій Луцидарій по рукописи XVII вѣка. Текстъ, составъ памятника и языкъ. Варшава 1906.

шого циклю: „Слово св. Іоанна богослова“ про померші душі (стор. 339—344), Видѣніе св. пророка Исаіа (ст. 414—419) та видіне Андрія Юродивого про Антихристове царство (ст. 479—480). Йому не довело ся написати ніякої більшої праці про наші старі апокріфи, хоч він обіцявав прим. розвідку про Книгу Еноха (Библиогр. матер. IV, 76), та про те в своїх „Библиографическихъ матеріалахъ“, опублікованих по часті по його смерті проф. М. Сперанским, він опублікував, звичайно з дуже цінним науковим апаратом, цілий ряд пам'яток, належних між иншим і до нашого циклю. І так у першій випуску „Библиографическихъ матеріаловъ“, виданім 1879 р. в московських „Чтеніяхъ“, він подав найстарший текст „Видінія Ісаїї“ з рукопису моск. Успенського собора (стор. 13—20). З тогож рукопису надруковано тамже „Сказаніе отца нашего Агапіа“ (стор. 41—47). В другій випуску міститься передрукований нами (Пам'ятка I, стор. 39—64) текст Книги Еноха з полтавської рукописної збірки з р. 1679. З білоруського рукопису Чудового ман. з XVI в. видано з його паперів текст Данилового видіня (Библиогр. мат. XV—XIX вып., стор. 58—64), до чого д. М. Сперанскій додав від себе ще один текст із рукоп. Ундольського XV в. (тамже стор. 95—98).

Обік сього передчасно помершого вченого згадаємо й другого, що не встиг видати навіть своєї першої книжки, для якої зібрав матеріял, А. Василєва. По його смерті вийшла 1903 р. його збірка грецьких текстів пз. *Analecta graeco-byzantina, pars prior. Collegit digessit recensuit A. Vassiliev — Mosquae MDCCCXCIII*. Автор збирав по бібліотеках рукописи зі спеціальним оглядом на такі, що були взірцями славянських апокріфів. Маємо тут тексти; *Quaestiones S. Bartholomaei apostoli*, *Christi epistola de die dominica* (3 тексти, один передм. стор. XIV—XX, а два в книзі ст. 23—32), *Visiones Danielis* (три редакції), *Apocalypsis Deiparae* (Хід Богородиці по муках, ст. 125—134), *Mors Abrahami* (ст. 292—307) та один апокріфічний катехізм (*Quaestiones Jacobi fratris Domini ad s. Johannem Theologum*, стор. 317—320), якому повної аналогії нема в славянських текстах.

Цінним причинком для дослідів славянських апокріфів була видана 1888 р. в Москві книжка Матвія Соколова пз. „Матеріали и замѣтки по старинной славянской литературѣ“, де подано із старого сербського рукопису Срѣчьковича текст і розбір усіх відомих творів тзв. болгарського попа Єремії, а надто й інші апокріфи, в тім числі також найстарший відомий текст Елевтерієвої (в сербськ. Леопирієвої) легенди про 12 п'ятниць.

В р. 1897 вийшла простора праця одеського вченого В. Істріна пз. „Откровение Мефодія Патарскаго и апокрифическія Видѣнія Давііла въ византійской и славянорусской литературахъ“, Москва 1897, де автор на підставі багатого зібраного ним рукописного матеріалу уперве точно уставлює різниці і схожості грецьких а потім також славянських текстів, а в просторах студій (разом 329 стор.) подає і критично провірює всі здобутки дотеперішніх праць над сими апокріфами. Пізнійше, занявши ся студіями над повстанням і складом Толкової Палей, проф. Істрін наткнув ся на один на Руси зредатований катехізм, так звану в деяких копіях „Книгу Кааф“, про яку вже перед тим згадували в своїх пошукуваннях Мочульский (Слѣды нар. Библии стор. 116—119) і Нікольський (Труды еп. Климента Смолятича, С. Петербургъ 1894). Проф. Істрін надрукував її текст у пролозі до своєї праці „Замѣчанія о составѣ Толковой Палеи“ I—VI (Сборникъ отд. русскаго языка и словесности Имп. Акад. наукъ т. LXV, стор. 83—95) і присвятив тому твору декілька критичних уваг. Важно те, що д. Істрін порівнявши текст Каафа з відповідними уступами Палей раз на все зробив кінець догадам про якийсь ієнетичний зв'язок того катехізму з Палеею. Далі згідно з Нікольським д. Істрін констатує, що „Книга Кааф“ не оригінальний твір і не збірка творів різних авторів, а переклад скороченого тексту екзегетичних „Питань“ свв. Теодорита Кирського на Пятокнижѣ. Більші або менші частини того самого перекладу і тої самої редакції стрічають ся в різних староруських рукописах, без титулу „Кааф“, в тім числі в однім найстаршій із XIV в. і в двох спеціально галицько-руських (один із Коломиї з р. 1460, яким користується ся д. Істрін, одержавши його від д. Яцімирського, і другий той, із якого сей твір надрукований у моїй збірці на стор. 428-448). Отже проф. Істрін уважає Каафом тільки ті три копії (з XV і XVI в.), що мають виразно сю назву в титулі (вони всі три писані на далекій півночі, одна, старша в Соловецькій, а дві пізнійші в Волоколамській монастирі), і відсуває на бік ті тексти, що не мають сего титулу. Се видаєть ся мені безпідставним, тим більше, що всі відомі доси тексти чи уривки тексту виявляють одну й ту саму редакцію і той сам переклад. Питанє важне о стілько, що „Книга Кааф“ має деяку полемічну тенденцію против Жидів, а власне в галицько-руських версіях має питання й відповіді з живійшою антижидівською закраскою і почасти взяті з інших жерел, не з Теодорита.

З інших російських праць над апокріфами отсеї групи, виданих в остатніх роках, зазначу ще хіба гарну розвідку київського

вченого Бокадорова про „Хожденіє Богородицы по мукамъ“, надруковану 1905 р. в ювілейнім збірнику присвяченім проф. Флоринському.

По за межами Росії есхатологічні апокріфи значно менше цікавили славянських учених і не видали таких важних праць, у першій лнії певно тому, що деінде полишило ся далеко менше памяток тої літератури. І так досить богата зрештою польська наука про початки польської літератури дала доси спеціально що до апокріфів досить скупі результати. Властиві, старі апокріфи коли доходили до Польщі в XIII—XV віках, то хиба в латинських текстах, і були мало кому доступні. Починаючи від XV в., часу зародження національної польської літератури, до Польщі доходили вже (з Чехії та Німеччини) тільки тзв. секундарні апокріфи, себто новіші перерібки старих апокріфічних легенд, такі як „Процес чорта за Адама“, як перерібка Нікодимового євангелія про вхід Ісуса до пекла, як взагалі цикль легенд, апокріфічних і середньовікових, що ґрунують ся довкола життя Ісуса, Марії та апостолів¹⁾. З есхатологічних апокріфів тішили ся популярністю в Польщі головно тзв. Сибіллї, тай то в пізніх середньовікових перерібках, усякі „vaticinia“, себто пророкування, прям. про пап римських від сьв. Петра до кінця сьвіта, про цїсарів і королїв. Маємо в старих польських рукописах із XV і XVI в. декуди питання і відповіді на біблійні теми, взяті з західно-європейських жерел в роді Јоса monachorum; пізнійше в самій Польщі перероблювано такі питання й відповіді на польську мову, часто на вірші.

Наведу тут декілька таких питань із рукописів бібл. Оссолїнських у Львові. І так у рукоп. 1387 із XVII в. під титулом „Gadk różne“ читаємо між иншим ось які загадки:

P. Kiedy P. Jezus nie był ani w niebie, ani na ziemi?

Odp. Kiedy był w łodce na morzu.

P. Kiedy P. Jezus stał na jednej nodze?

O. Kiedy na osielka wsiadał.

P. Kto się nie urodził a umarł?

O. Adam i Ewa.

¹⁾ Зазначу тут, що простора польська книжка: Ignacy Radliński, Apokryfy Judaistyczno-chrześcijańskie. Księga wstępna do literatury apokryficznej w Polsce. Lwów 1935, хоч дає старанний (зрештою не скрізь) звід результатів новітніх наукових праць над апокріфами в західній Європі (особливо пощастило Сибіллїнам та Енохови, що займають більшу половину книжки¹⁾, власне про польські і загалом про славянські апокріфи не дає зовсім нічого.

P. Co to była za batalia, która krótko trwała, a w niej trzecia część ludzi na świecie zabita?

O. Kiedy Kain Abła zabił, bo w ten czas tylko 3 ludzi było na świecie: Adam, Kain i Abel.

P. Który święty służył za złodzieja?

O. Św. Maciej za Judasza, bo był na miejscu jego.

P. Który święty z dwoma zadkami?

O. Święty stan małżeński.

P. Ktora święta z przodu i z tyłu jednakowa?

Q. Św. Anna.

В тім же рукописі знаходимо й римовану сентенцію:

Pytasz, czem się Bóg bawi? Pomyśliwszy chwilę,

Dwiema, powiem, rzeczami, jeśli się mylę:

Niskie dźwiga, wysokie zniża animusze,

Jedne z ciał, drugie w ciała ordynuje dusze —

загадка дуже популярна в західній Європі, що ввійшла в баляди в роді англійської „King John“, німецької „Abt und Kaiser“, і стрічається також в устах нашого народу (навіть у формі приказки: „Що Бог у небі робить? — Драбину, одних веде в гору, других у долину“).

Варт уваги польський рукопис (Оссол. 685), що має титул „Zagadki z Pisma świętego z wykładem ich, spisane 1714 roku“ (28 карток), де містяться 140 віршованих загадок з прозовими розгадками. Наведу з них декілька, що доторкають ся найближче наших тем:

28. Poł świata za raz niekiedy zginęło,

Jak się mord srożył. Proszę, gdy to było?

Resp. Kiedy Kain Abła zabił. Gen. 4 v. 8.

38. Gdzie sobie ludzie mieszkanie obrali,

Gdy więc na ziemi długo nie mieszkali?

Resp. W korabiu podczas potopu. Gen. 7.

49. Jakim Bóg inkaustem przysięgę swą pisał,

I na jakim papierze na niey się podpisał?

Resp. Na niebie sporządził z różnych farb tęczę. Gen. 9 v. 8.

54. Co to był za wódz taki, rad bym się poradził,

Co nie miał oczu ni nóg, a prosto prowadził?

Resp. Słup obłokowy, Exod. 14 v. 9; Num. 9 v. 15.

85. Które dzieci wątpiły, czyli miały dziadem

Oyca zwać matki swoiey, czy swoim pradziadem?

Resp. Lotowe prawnuczęta. Gen. 19 v. 30.

97. Kto w kościele ofiary takim ofiarował,
 Jakiego by Salomon y nikt nie zbudował?
 Resp. Jonasz w wielorybie.

Більша часть тих питань ще менше дотепна і утворена, можна сказати, зовсім незалежно від „Бесѣды трехъ святителей“ та подібних до неї творів. Апокріфічного тут нема нічого. В новійшій польській науці праць про апокріфи мало; відома праця проф. Брікнера „Apokryfy średniowieczne“ (друкована в „Rozprawach“ Краківської Академії наук т. XXXVII і XXXIX) подає звістки лише про просторі польські перерібки деяких легенд про життя Христа та про Нікодимове євангеліє, звертаючи більше уваги на язык, як на зміст перерібок. Заховане в рукописі Оссол. ч. 10 як копія з друкованої книжки „Prorocstwo Metodiusza s. biskupa miast tyrskich y; męcenika chwalebneho“, се досить свобідна перерібка мабуть чеського тексту Слова Методія Патарського, яка лише в головних нарисах плану нагадує грецький апокріф. Вона розділена на 36 глав, кожда з окремим титулом, і містить у собі далеко більше посторонніх додатків, як прим. руська тзв. інтерпольована редакція. Для проби тексту і способу представлення річи наводжу тут пару кінцевих розділів із сеї перерібки, яка через помилку в деяких книгах, навіть у Гарнаковій „Geschichte der altchristlichen Litteratur bis auf Eusebius“ (т. I, В, стор. 899) фігурує як переклад Методія Патарського.

XXX Jako krul Rzymski po chwalebnein zwycięstwie chrześcianskiem wzgardzi y skarze wszystkie ludzie (będąc pierwszy uczestnikiem Pana Chrystusowem), ktorzy zaprzeli się wiary prawdziwy przed pogany.

Aegipt będzie do grātu [sic!] zburzan [sic!], Arabia będzie spalona, a ziemie, ktore nad morzem leżą, będą w pokoju zostawione, przydzie tesz gniew y zapalczywosc na te wszystkie krula Rzymskiego, ktorzy zaprzeli się Pana Jezusa Chrystusa przed pogany. tych czasow będzie siedziała ziemia w pokoju y będzie pokoy tudzisz vpokoienie wielkie między ludzmi na ziemi, ktore ieszcze takie nie było ani będzie iemu podobne, dla tego iz to iusz pokoy ostatni będzie na skonczeniu swiata. będzie tesz wielkie wesele y krotofilia zupełna na ziemi, bowiem ludzie będą mieszkać w pokoju, w ktorem trwając będą zasię znowu budowac miasta y przybytki sobie. kapłani ci tesz będą przywruceni ku pierszemu dostoięstwu y godnosci, ktore im było zatrudnione zelzywoscia od Izmaela osła wszem mierzionego. a tak wythną [sic!] wszyscy ludzie y odpoczna sobie czasu tego od smotkow [sic!] y od wiel-

kiego zakłopotania myśli swoich, gdy im ku ich woli wszystko będzie wodziło się w pokoju Pana Chrystusowem.

XXXI. Jako chrześcianie weseląc się z zwycięstwa nieprzyacielskiego przepamiętają dobrodzieystw Boskich, a tak prawie nagle przyjdzie na nie Gok y Magok, które przyszedszy scisną zewsząd smutkiem bez miłosierdzia.

Ten ci pokoy będzie, o ktorem Apostoł S. powiedział mówiąc: wyrzeką ludzie onych czasow: oto wyborny pokoy y bezpiecnosc! tedy natychczas przyjdzie [sic!] na nich śmierć, bo Chrystus także w Ewangelii S. powie: iako się we dni Noego iedli, pili, ozeniali się, zamasz dawali aż do tego dnia, ktorego wszedł Noe w korab y przyszedł potop y potracił wszystkie; także też iako stało się dniow Lotowych: iedli, pili, kupowali, przedawali, szczepili, budowali, dobry myśli byli, a tego dnia, ktorego wyszedł Lot z Sodomy, padał z nieba ogen y siarka iako deszcz [sic!] y potracił wszystkie, — podług tego będzie też onych dni ostatecznych, gdy Syn człowieczy będzie objawion. w temze tedy pokoju będą ludzie siedzieli na ziemi z weselem, iedząc, piąc, bezpiecznie sobie poczynając, zenając się y zamasz dawając, będą też budować, orac, siac, szczepic, choynie vzywac, bo nie będzie boiazni na ludzi ani troskania zadnego, ktoreby miało trapić myśl dobrą albo sumnienie ich, iedno radosc a wesele. tych czasow, gdy ludzie naylepi poczną się szanować, będą otworzone vliczki pulnocne, z których wynidą wielkie mocy ludzie onych, ktore był wewnątrz [sic!] zamknął Alexander Wielki. a gdy wynidą, tedy będzie skarana wszystka ziemia od nich. ludzie zaś pospolici bacząc, iż okrucienstwo nad niemi czynić będą, natychmiast wszyscy boiaznią a strachem zdieci będą vciekac w gory, w lasy, w iaskinie, kryjąc się w groby, w których mieszkając będą zmartwieni od boiazni y bardzo ich wiele pomrze, a nie będzie ktoby ciała chował. tam wypełnią się na te czasy one słowa Jeremiasza proroka, ktore powiedział ze strony ludzi pospolitych (Jer. 8): zgrzyszyliśmy (bezpiecznie sobie poczynając) przeciwku Panu Bogu! oczekiwaliśmy pokoju, a nie był dobry czas ku likarstwu [sic!], — otosz ci na nas przestach.

XXXII. Przyscie Gog y Magog z gor.

Ludzie, którzy wynidą z połnocnych kraiw, będą iesc ciała ludzkie y pic krew bydlęcą iako wodę. będą też iesc wszystkie nieczyste a plugawe rzeczy, iako węższe [sic!], niedzwiatki, psy, scierw bydlęcy, ciała ludzi zmarłych, dzieci z żywota niewieskiego wyprute

y insze (krutko mowiąc) przykre a wszem narodom brzydliwe. robactwo, ktore czołga się po ziemi, będzie iem za naylepszy pokarm, zaś na większą załosc vbogich y bogatych ludzie będą wydzirac dziatki z ręku ich y przed oczema [sic!] właściwemi siekąc w sztuki, potem ono ciało dziatki niewinnych będą sztukami miotac matkom ku strawieniu, ktore muszą gesc [sic!]. na te czasy będzie wielki smutek na ziemi, bowiem wszystko pokarzą, lud pomordują, ziemię krwią chrześcijańską poleją y zeszpecą, nikomu nie folgując, a nie będzie żaden rodzaj na świecie, ktory by ie mógł zwyciężyć dla ich okrutny wielkości.

XXXIII. O narodzeniu Antychrystowym.

Po tegodniu, po siedmi lat, gdy wezmą ci ludzie Gog y Magog wezwani miasto Jopen¹⁾, ktore zbudował Japhet trzeci syn Noego, tedy posle Pan Bog na nie iednego z Xiążąt zastępu swego, ktory ogromnie przypadszy pobiie wszystkie bardzo w krotkiem czasie. a potem zstąpi krul Rzymski do Jeruzalem y będzie tam mieszkał tydzin y puł tegodnia, to iest dziesięc lat y puł roku [sic!]. Tego czasu vkaze się syn zatracenia, Antychryst wezwany. ten narodzi się w Chorozaïm, będzie wychowany w Betsaydzie, a w Kapharnaom będzie panował. Chorozaïm będzie weseliło się z tego, ze narodził się w nim, i Betsayda, iz iest wychowon [sic!] w nim, Kapharnaom ze stolicę krulewską panowania w niem założył. dla tey przyczyny Pan Jezus Chrystus powiedział w Ewangelii S. mowiąc (Matei XI): Biada tobie, Chorozaïm! Biada tobie, Betsaydo! bo gdyby się były w Tyrze y w Sydonie te cuda stały, ktore stały się w was, dawno by się były w morzu y popiele złości swych kaiały. wszakze wom powiadam, ze Tyrowi y Sydonowi lzy będzie w dzin sądu, nizli wom. y ty Kafarnaum, ktoreś iest az do nieba powyszszone, az do piekła stargnione będziesz. bo gdy by się były w Sodomie, Gomorze, Segvim, Segor y Adamie te cuda stały, ktore stały się w tobie, trwały by były az do dnia dzisieyszego. wszakze wom powiadam, yz ziemi Sodomska lzey będzie w dzin sądu, nizli tobie! tu obaczyc mozesz, moy miły chrześcijański człowiecze, iz Pan Bog wszechmogący onem pięci miastom Sodonskiem, ktory zapadły się dla wszetecznego zywota ich, y Tyrowi z Sydonem obiecuie nieiakię pofolgowanie męki y vlzenie sądu sprawiedliwego w on dzin ostateczny,

¹⁾ На маприи.: Jopen miasto iest droga morska, którą mają się przewiesc [sic!] z zemie [sic!] naszych przez morze do Jeruzalem ziemie obiecany.

ale iz Pan Bog w mocy Bostwa swego tak mocnie zachowac raczył, to iest, gdyz iesie [sic! зам. iasnie] nie dał znac w pismie ludziom tego swiata, czemby wzdac miał im przeyrzec w dzin sądu grzechow ich, tylko na przyszły czas appellacją słowem swoim świętem zakrył. tedy nam nielza iedno konca czekac, gdy nas trąba przedsię wzbudzi y przyzwie, a tam wobec zobaczemy, co za łaskę z niemi Pan Bog vczynic będzie raczył.

XXXIV. Jako ostatecznie krul Rzymiski na gorze Kalwaryey offiaruie Bogu Oycu wszechmogącemu krolestwo chrzescianskie y koronę swoią, a tamze umrze¹⁾.

A gdy ten syn zatracenia pokaze się, tedy krul Rzymiski tego czasu wstąpi na wirzch gury Golgota po zydowsku nazwany, na który gorze był krzysz wkopon [sic!] z Panem Chrystusem, gdy dla nas mizernych smierc okrutną poiąc raczył; tamze pokłękawszy naboznie zeymie koronę z głowy swoiey y położy ją na krzyżu, potem sciągnie ręce swoje w niebo y podda z wielkiem zaleceniem y modlitwami pokornemi krulestwo chrzescianskie Bogu Oycu wszechmogącemu y koronę. a gdy ioz [sic!] wykona modlitwy swoie, tedy będzie on krzysz wzięty w niebo wespoł z koroną krulewską, dla który korony chrzescianski był zawieszon Pan Jezus Christus, aby wszystkie pospolicie zbawił. tenze krzysz pocnie [sic!] się vkazywac przed niemi, gdy będzie zstępował sądzic zywe y vmarłe, zeby skarał niedowiarstwo niewiernych. potem gdy ivz krzysz z koroną krulewską wzgorę ku niebu mocą Bożą będzie wzniesion, tedy krul Rzymiski poda ducha swojego w ręce Bogu Oycu, tamze zasnie w łasce iego. tego czasu będzie zkazone panstwo kazde y moc, gdy okaze się syn zatracenia, który narodzi się według prorocstwa Jakoba patryarchy z pokolenia Dan; o tem szyrzy czytay w xięgach Moyzeszowich (Genesis XLIX).

XXXV O cudach ktore będzie czynił Antychryst.

Nie iest tayno kazdemu człowieku, który czyta Pismo S., iako Antychryst, syn zatracenia, mocą diabelską w zywocie matki swy opętany będzie czynił wielkie cuda, aby onem fałszywym postępkiem przez czarnoxiństwo zmyslonem mógł przywiesc lud na wiarę swą. przeto chcąc lepiej fałszu swego podeprzec, będzie slepe oswicał, chromi będą

¹⁾ На мапріи.: Ostatni krul Rzymiski podda krulestwo chrzescianskie Bogu Oycu na gurze Kalwaryi, o tem szyrzy czytay v Daniela proroka in Cap. XI. ten swiadczy, iz rozbiie namiot swoy y między dwiema morzami na gorze zslemi [sic!] ze umrze.

chodzie, gloszy [sic!] będą słyszec, diabelstwem opętani będą vztro-
wieni przezen, słonce w ciemnosć obruci, miesiąc w krew przemini. owo
we wszystkich swoich znamionach, ktore będzie (człowiek grzechu) chy-
trze a zdradliwie czynił, zwiedzie, by tesz snac mogło byc y wybrane,
tak iako to y Pan Chrystus w ewangeliey S. wyrazic dostatecznie ra-
czył. a potem znidzie tenze syn zatracenia (to iest Antychryst) do Je-
ruzalem y będzie siedział w kosciele iako Bog, gdysz iest człowiek cie-
lesny z meza y z niewiasty narodzony. z pokolenia Dan Judaszk Yska-
riot poszedł, ktory niewinnie Pana Chrystusa dla nędznych pieniędzy
zaprzedał.

*XXXVI. O kazaniu Enohowem y Eliaszkowem przeciwko fałszywy
nauce Antychrystowey.*

Gdy iuz rosszyrzy się y gwałtownie zawezmie smutek czasow
onych od syna zatracenia, tedy Bog Ociec wszechmogący nie będzie
mogł dłuzy patrzec na rodzaj ludzki, ktory Syn iego naymilszy Pan
Jezos [sic!] Chrystus właściwą krwią swoją odkupił, aby go nie miał
przyrodzoną miłością vlitowac się. Przeto nie miesaiąc [sic!] się z stem
[sic!] ani folgując złemu duchowi przyobleczonemu ciałem człowieka
zatraconego, poszle dwoch słuzebnikow swoich, mężow zacnych y bar-
dzo wdzięcznych, to iest Enocha i Eliasza, zeby kazaniem y namowami
swemi iawnie pokazali wszystkim narodom ludzkim bydz fałszywą
naukę Antychrystowę, a samego takze kła[m]cę y zdraycę ludu Bozego.
lud obaczywszy, iz iego nauka od mężow Bozych srodze iest z fuka-
niem zschanbiona [sic!], tedy odstąpi zasie wszystek od fałszu iego
y vciecze, a przystaną onem mężam [sic!] sprawiedliwym, vznawszy
dobrze oczema [sic!] dusznemi zdrową naukę ich. O tem mamy iasne
pismo w Obiawieniu Jana S., kędy tak mowi (Apokal. XI): Dom [sic!
zam. dam] moc dwiema swiatkom swoim, ktorzy będą pro[ro]kowali
przez tysiąc dwiescie y szescdziesiąt dni oblakszy [sic!] się w wory.
To wypelni się na te czasy, gdy Enoch i Eliaszk (iakosmy iuz słyszeli)
będą gromic naukę Antychrystową wyszedszy z raju, w ktorem teras
cielesnie zywi mieszkają na swiadectwo Chrystusowi przed wszystkimi,
ktorzy mu pozwolą opowiedaiąc swiezy fałsz iego. Antychryst obaczyw-
szy, iz iest od mężow S. Enocha y Eliasza twardo zlazany [sic!], od
ludu pospolitego opuszczon, powstanie gniewem wielkiem zapalony prze-
ciwko niem, a powstawszy kaze ie pobic, zeby więcy oney fałszywy
nauki iego ludziom przed oczy (ganiąc) nie kładli ani swędu zarazli-
wego pokazowali.

В Естрайхеровій бібліографії старого польського письменства¹⁾ знаходимо дуже мало слідів розширення апокріфів серед польської суспільності. Подаю тут те, що більше-менше подабає на такі сліди. І так під р. 1527 Естрайхер вогне краківське видане брошури Vincentius, Prophetiae tres Danielis horribiles — твір очевидно не польський, а передрукований із якогось західного видання, але чи має який зв'язок з апокріфічним Видінням Даниловим, не відомо. В р. 1528 вийшла і потім багато разів (1544 і пізн.) була передрукована (коли вірити Естрайхеру) книжечка: Sybilla Erythraea, carmina interpretavit Georgius Libanus. Під роком 1533 подано видане „Wyprawa duszy na tamten świat, po polsku, po łacinie i po litewsku“, нібито публіковане в Вільні — річ о стільки фантастична, що й сам д. Естрайхер ставить її під знаком запитання. В р. 1535 якийсь Proszowianus видав Ode de inferorum demolitione, річ, яку-б варто розділити ближше. В р. 1590 вийшла книжечка Dąbrowski, Opisanie wieków ostatecznych; чи має вона що спільного з Откровенієм Мефодія Патарського, годі сказати. Здасть ся, що ту саму книжечку подає Естрайхер і під р. 1596 пз. Dąbrowski X., Żałosne opisanie wieków ostatnich. Не стрічаємо тут натовісь ані Proroctwa św. Metodjusza, знаного з рукоп. Осол. ч. 10 виразно як копія з друку, ані книжки „Wieczność piekielna“, званої з руського перекладу відомого в двох копіях, описаних мною в нарисі „Карпаторуське письменство“²⁾, хоч апокріфічного в ній дуже мало.

З XVII в. і то аж з кінцевих десятиліть (копія з р. 1680) дійшли до нас дві пам'ятки польської апокріфічної літератури. В другім томі свого „Latorisca“ Йоахим Єрлич, православний шляхтич, хоч і писав по польськи, перериваючи оповідане подій з зимы 1660 р., вставляє в свій текст ось який:

List Pana Jezusa Nazarańskiego, króla Juckiego.

Te słowa Boże święte, na ten świat zesłane od samego Pana Boga Lwowi Papieżowi, a Lew Papież posłał bratu swemu Królowi na przeciwko nieprzyjaciółom onego, i ten list taką moc ma, gdy onego kto czyta albo onego słucha, tedy ten człowiek na dzień 1000 grzechów odpustu ma, i na każdy dzień żadna zła rzecz nie zaszkodzi, tak-

¹⁾ K. Estreicher, Bibliografia Polska XV—XVI stul. Kraków 1875 i йогож Bibliografia polska, część II tomu I, Kraków 1882.

²⁾ Ів. Франко, Карпаторуське письменство XVII—XVIII в. Львів 1900, ст. 116—124.

że jeżeli będzie brzemienna niewiasta a ten przy sobie list będzie mieć, dziecię lekko porodzi; i ktokolwiek przy sobie mieć będzie, ten nieprzyjaciół swoich zwycięży; ani ogień, ani strzała, ani kula i żadne orężę onemu nie zaszkodzą. Jezus Chrystus Jerozolimski bądź zemną i nademną obrońcą moim najmocniejszym, mnie strzeż we dnie i w nocy i na każdą godzinę od wszego złego i od szatana szkaradnego, jako objawił Pan Bóg te słowa swe święte i mnie służy swemu raczył oświecić od grzechu i wszelakiej nieczystości, ty mnie dopomóż Ojcze, Synu i Duchy Święty.

List ten jest znaleziony w ziemi Brytańskiej na górze Oliwnej, przed obrazem Świętego Archaniola Michała zawieszony był, i nikt go nie widział na czym był zawieszon; i kto by onego chciał przeczytać, tedy sam się onemu zaraz spuścił i zbliżył się; a był napisany złotem pismem temi słowami mówiąc:

„Ja Jezus Chrystus przykazuję wam i objawiam wam mocą Bóstwa swego, abyście dni niedzielne święcili, robót żadnych nie robili, ani ogrodnych rzeczy na pokarmy nie kopali, bogactwa zbytecznego nie zbierali, ubogim dawali tu na tym świecie. Dałem wam sześć dni do roboty, a siódmy odpocząć i święcić przykazałem onego, i przykazuję też wam; objawiam wam, iż was będę karał głodem i poszlę na was miecz ostry, wtenczas wstanie król na króla, pan na pana, miasto na miasto i tak wielkie przelanie krwi na ziemi między ludźmi będzie i w tym strachu skończy się świat. Jeszcze będę was karał gromem, błyskawicą ognistą, dla tego, żebyście poznali gniew mój na sobie, iż przykazania mego nie pełnicie. Upominam też was w dniu niedzielne do kościołów i cerkwi chodzić, złych uczynków nie czynić, a jeżeli tego nie spełnicie, tedy przypuszczę na was ptastwo srogie i dziwne, tęcze i proch, z którego prochu przypuszczę powietrze między wami. Przykazuję wam, abyście w sobotę po nieszpórach w robotach przedstawiali, dla przeczystej Matki mojej milej, Boga Rodzica; bo gdyby Matka moja za was nie prosiła Pana Boga, tedy dawnobyście poginęli za bezzakoństwo wasze; a niedziele potwierdzajcie, młodzieńce i dziewice do cerkwi i kościoła chodźcie; ojców, matek i bliźnich swoich szanujcie; świadectwa kłamliwego wystrzegajcie się, jałmużnę ubogim dawajcie, za co ja dam wam królestwo niebieskie, pokój wieczny i odpuszczenie grzechów. Przykazuję wam przez proroki i apostoły, cherubiny i serafiny, iż Ja prawdziwy Chrystus syn Boży, mocą Bóstwa swego ten list pisał, a któryby człowiek temu listowi nie wierzył, tedy takowy będzie przeklęty i potępiony z niewiernymi a umrze nagłą śmiercią. Przykazuję też wam, który człowiek z was ten list przy sobie bę-

dzie mieć i nosić, dawajże on i innym czytać, tedy będzie zbawienie duszne miał i męki wiecznej ujdzie; ani grom, ani błyskawica onemu nie zaszkodzi. Ja Jezus Chrystus syn Boga żywego i z czystej Maryi Panny Dziewicy narodzony“.

Racz mi oświadczenie podać tego listu: w roku od narodzenia Jezusa Chrystusa 1599 miesiąca Maja 1 dnia. Święty Janie, Chrzczicielu Pana naszego Jezusa Chzystusa w Jordańskich strumieniach, i mnie racz też grzesznego ochrzścić, aby mnie szkaradni djabli nie zaszkodzili; święty ojcze Mikołaju dopomóż mnie, gdyż ty prędkie pomocnik w każdym utrapieniu, ubłagaj, umódl Jezusa Chrystusa za mnie grzesznego. Amen.

Sen przenajświętszej Panny.

Zasnęła była przenajświętsza Panna Boga Rodzica w Brytanii na górze Oliwnej i przyszedł do niej Pan Chrystus Jezus, syn onej najmilszy, i mówi: Matko moja najmiłsza, spisz-li albo-li słyszysz? I mówi: Spałam, alem się ocknęła i śnił mi się dziwny sen o Tobie: widziałam cię w ogroju pojmanego i związanego, przed Annasza, Kajfasza, Pilata, Heroda przywiedzionego, u słupa przywiązanego, z twej świętej głowy krew strumieniami płynęła, a twoje przenajświętsze ciało jak skorupa się padało. Matko moja, prawdziwy ten sen: kto ten list będzie miał albo przy sobie, onego nosić będzie, ten łaskę moją i przyjaźń od wszystkich ludzi będzie miał, i duszy odpuszczenie grzechów, a przy onego śmierci tam będę i ty matko moja najmiłsza ze wszystkimi anioły, i duszę onego weźmiesz do Królestwa Niebieskiego, a kto tego listu żąda, ten zbawienie wieczne otrzyma. Panu i Bogu naszemu cześć i chwała na wieki wieków. Amen. Pisano ten sen albo list pod rokiem 1546 miesiąca Augusta 25 dnia ¹⁾.

Придивляючи ся уважно текстови сього листа ми мусимо завважити поперед усього, що мову його як і взагалі мову цілого Ліписця Єрличевого польський видавець сильно змодернізував і вигладив, так що властиво оригінального тексту „Листу Христового“, такого, як його написав Єрлич, ми не знаємо. Далі важно зазначити, що й той текст, який фігурує у виданю Войціцького, вказує виразно на те, що се не жадець польський оригінал, тільки докопаний камось, правдоподібно самим Єрличем, переклад із руської

¹⁾ Latopisiec albo Kroniczka Joachima Jerlicza, z rękopismu wydał K. Wł. Wojcicki. Warszawa 1653, t. II, стор. 41—45.

мови. Вказують на се виразнісінькі рутенізма в мові Листу, отже такі, як улюблений і доси руськими лірниками, а Поляками неживаний прикметник „pazagański“, яя назва Lwówi parieżowi замість польського Leopolowi, як żadne oręże, руське жадне оружє, по польськи żaden oręż, „tęcze i proch“, де tęcze зовсім невідповідно стоїть зам. руського „тучи“, уживанє залюбки епітету Матери божої „Boga Rodzica“, непривичного для польського вуха; „a niedziele potwierdzajcie“ — по польськи не дає ніякого значіння і вияснюєть ся тільки зі слів руської анальоїчної версії (див. у нас Угнівський текст, стор. 68), де сказано виразно: „биста все тоє твердо хранили, що вас сей лист навчаєть“; bezzakonstwo, слово на силу перековане з руського, у Поляків неживане; сюди належить також згадка про сьв. Миколая у приписці до листу. На той сам слід ведуть також очевидні непорозуміння перекладача, як ось те, що він не зрозумівши руського „100 дний відпусту“ поклав за те безмисну фразу: „tedy ten człowiek na dzień 1000 grzechów odpustu ma“, себто на се конто може що дня допускати ся 1000 гріхів. Проф. Веселовский передрукувавши сей текст (Опыты, Журн. Мин. нар. просв. Мартъ 1876 р. стор. 102—103) не завважив його руського походження і видає його за репрезентанта польської редакції сего твору, де фігурують папа Лев III і його „брат“ Карло Великий. На скільки сей текст ріжнить ся від тексту справді розширеного серед польського народа, можна буде зміркувати з порівняня. Маю в своїй рукописній збірці два тексти польського „Listu Niebieskiego“ з двох ріжних околиць західної Галичини, один писаний десь у першій половині XIX в. (се видно крім паперу та почерка також зі старомодної правописі), а другий коло р. 1870. Хоча перший рукопис писаний старанно, а другий досить недбало, то все таки їх тексти декуди доповняють себе. Кладучи основою текст А, я подаю доповнення з В в гранчастих скобках у тексті, а варіанти в нотах. Додаю, що копія В має в додатку статю про 12 пятниць п. з. Obserbowanie (sic!) 12 Piątków Pana Jezusa Chrystusa z pisma S. od Klemensa Papierza, które w poście o chlebie i wodzie. На жаль, текст тут значно ушкоджений мишамми. Подаю лише кінцеву приписку: Kto ten list ukradnie, temu r[ęka odpadnie]; kto go schowa pod futro, temu zazwonią jutro. Zapomocą Bożą napisano list ten dnia 18 Kwietnia 8....

List Niebieski.

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus na wieki wieków. Amen.

W imię Ojca i Syna i Ducha świętego ¹⁾. Te słowa są zesłane od samego Pana Boga Leonowi Papieżowi, a on posłał go bratu swemu Królowi Braciewieckiemu ²⁾, gdzie miał takowo moc: kto by go chciał czytać lub przepisać [lub z pilnością słuchać], to mu się sam otworzył. Był zjawiony na górze Oliwnej w ziemi Loretańskiej (в рыкоп. В. Брытаньскей) i przed obrazem Michała Archanioła, był złotemi literami napisany, a żaden człowiek nie mógł widzieć, na czym ten list wisiał. Ma zaś takową moc, że kto go czyta albo z pilnością słucha, ten dostąpi sto lat odpustu ³⁾; ieżeli kto z białogłow ⁴⁾ w cięży zostaje i przy sobie ten list nosi, szczęśliwie i prędko porodzi. Kto ten list przy sobie nosi, temu ani ogień ani woda, ani czary ani szatańskie najazdy szkodzić nie będą mogli, bo Jezus na straży w dzień i w nocy i w każdej godzinie [i na każdym miejscu] na wieki wieków; nawet przeciw nieprzyjaciom pewnym będzie i wiele nieprzyjaciół zwycięży przeżegnawszy się krzyżem świętym mówiąc te słowa; „Panie Jezu Chryste, strzeż mnie [od wszelkiego złego duszę moją i ciało moje; w Tobie nadzieję pokładam, ponieważ Ty strzeżesz mnie] ⁵⁾ w dzień i w nocy i w godzinę śmierci naszej. W imię Ojca i Syna i Ducha świętego, oświeć i broń nas od wszystkiego złego i od chytróści czartowskiej, od wszystkich nieprzyjaciół widomych i niewidomych. Dopomóż mi Panie Jezu Chryste przez wylanie krwi Twojej przenajświętszej, którąś z boku Twego świętego wylać raczył dla zbawienia duszy mojej“.

Ja Jezus Chrystus napominam was, abyście wierzyli, że ja jestem Syn Boga z Panny Maryi narodzony. Ten list pisałem prawdziwą ręką dla prawdziwych katolików swoich, których odkupiłem na krzyżu krwią swoją przenajświętszą i wyzwoliłem z mąk piekielnych i nieskończonych. Przekazuie wam mocą bóstwa swego, abyście święta uroczyste i niedzielne święcili i zachowywali, żadnych robót nie robili a nawet w ogrodach korzenia ⁶⁾, które są na pożytek ciałom waszém, nie kopali. — Przekazuje wam, abyście wszyscy, starzy i młodzi bez żadnej wymowy do kościoła bożego chodzili, Mszy św., kazania i nauczania słowa bożkiego z pilnością słuchali, występki zaniechali, chytróści nie zażywali ⁷⁾, podług przykazania mego żyli i tak się podług tego listu sprawowali,

¹⁾ Отсе реченє в В. пропуцено.

²⁾ Епітет лише в В.

³⁾ В В. takowy człowiek ma sto dni odpustu.

⁴⁾ В В. a która niewiasta.

⁵⁾ В В. через помилку всі слова взяті в скобки пропушено.

⁶⁾ В. jarzyn.

В. zazdrości i chitrości i gusłowania nie zaczynali.

[lecz zawsze podług woli Ojca mego żyli], a dam zdrowie ciałom waszym [i zbawienie duszom waszym]. Jeżeli tego zachowywać nie będziecie, co ten list każe, będę was karał gradami, piorunami, strasznym powietrzem, srogimi błyskawicami, wojną nieskączoną i różnemi plagami ¹⁾, pobudzę i wzruszę króla na króla, pana na pana, miasto na miasto, wieś na wieś, sąsiada na sąsiada, oycy na syna, matki na córki, żony na męża, męża na żony, brata na brata, siostry na siostry, i wyciągnę miecz z gniewem na was. Będzie zamieszanie, rozlanie krwi między wami i wielka nienawiść. Strachi na was padać będą, ieden od drugiego uciekać będzie, a praca i majątek wasz w niwec się obróca; bydło wasze drapieżne zwierzęta pożerać będą, posiadanie wasze puste zostanie i pamiątki żadnej po was nie będzie. A jeżeli się tém napomnieniem nie poprawicie, to was jeszcze większą karą karać będę. Dopuszczę nieurodzaj na ziemię waszą, deszczu nie będzie kiedy potrzeba, ziemia iak żelazna nie da obfitu żadnego. Napuszczę myszy, szarańchy, gąsienicy, które wszystko poniszczą to co wyda [ziemia] na pokarm ciałom waszem. Będziecie głodu morzyć ²⁾ i marnie wyginiecie. Kto by zaś jeszcze po tém ukaraniu został, a tak nie będzie żył, iak ten list przekazuje, to dopuszczę na nich czarne ptaki, które po powietrzu latać będą i kasać was będą. Przykazuie wam, żebyście w sobotę przed nie- szporami wszystkie roboty pokończyli. Matkę Moją abyście szanowali, bo gdyby Matka Moja za was się nie modliła, dawno bym was był wygubił za sprośne grzechy wasze i złości. Kto by ten list miał w domu swoim, aby go wszystkim czytać dawał, a takowy człowiek choć by miał grzechów iak gwiazd na niebie, wszystkie mu odpuszczone będą nie tylko na tym ale i na tamtym świecie. A kto by ten list miał a drugim nie pożyczał, takowy człowiek odrzucony będzie od królestwa Mego. A ieśli kto u siebie lub w domu przez niedbalstwo ten list trzyma, błogosławieństwa nie będzie miał. A kto go w poszanówku trzyma, będzie miał łaskę u mnie, przyjaźń u ludzi i bez sakramentu św. spowiedzi nie umrze i przy śmierci pokaże mu się Jezus z Matką swoją, wezmie dusze iego z ciała i zaprowadzi ią do królestwa niebieskiego, któremu koniec nie będzie na wieki wieków. — Amen.

Що до старочеської літератури, то маємо відомости про розширення і популярність деяких апокріфів, як прим. Нікодимового євангелія, Листу небесного та Слова Методія Патарського, якого друка відомі з 1571 і 1578 р. (Истринь, Откровение Методія Па-

⁶⁾ B. ptakami.

B. będziecie z głodu marli.

тарскаго стор. 22). Можемо одначе сказати, що вплив спеціально есхатологічних апокріфів на широкі круги старочеської суспільності був далеко менший, як у східних та південних Славян; фантазія прим. старочеських поетів та моралістів стоїть твердо на реальнім ґрунті малюючи навіть такі річи, як смерть і суд по смерті, різні роди людських пороків, різні космогонічні погляди і т. н. Із старочеських творів захованих до нашого часу, мають звязок із циклем есхатологічних апокріфів ось які:

1) Захована в тзв. Сьвятовітським рукописі поемка „Alan“, віршована перерібка латинської середньовікової книги славного схолястика Alanus ab Insulis пз. Anticlaudianus, а властиво перерібка латинського витяга з тої книги. Перерібка хоч загалом вірно держить ся оригіналу, все таки декуди відступає від нього, користується иншими жерелами чи навіть, як думає видавець, проф. Патера, людовою традицією¹⁾. Се проба алегоричного викладу космогонії, де між иншим змальовано мандрівку Розуму по всій планетарній системі, описано пекло й Сатану:

Tvt wzwyedye take sedyenye
luczyferowo stworzenye,
prwe natael gmye gmyegesse,
potom luczyfer slowyesse...
stworzon byl w nebeskem ragy,
puol hodyny byl w tom kragy;
kdy sye poczal protywyty,
tut gey buoh kazal streczyty
do bydla wyecz buduczyeho,
a do pekla horuczyeho. (Patera op. cit. 34).

З пекла Розум тільки при помочи Милосердя видобуваєть ся і оглядає небо і процес сотвореня сьвіта (Patera op. cit. 1—57).

Інтересна особливо пісня „O smrtedlnosti“, захована в тій самій збірці (стор. 92—107) та в пізнійших чеських співаннях. Се приклад того, як мало впливу на старочеських поетів мали власне есхатологічні апокріфи про смерть, розставанє душі з тілом і т. н. Автор очевидно не має в своїй уяві ніякого з тих образів, які так розширені прим. у наших духовних піснях про смерть та суд і були зачерпнені зі старих теологічних концепцій, відомих також на Заході (спілка смерті з Сатаною і демонами, образи польованя демонів на душу людську, тіло як союзник смерті в бо-

¹⁾ Див. Adolf Patera, Swatovitský rukopis. V Praze 1886, стр. XXV.

рогьбі з душею і т. п.). Старочеський автор зовсім не хапаєть ся тих картин, але малює ряд реалістичних образків, підправлених декуди гумором і взятих далеко більше з житевої обсервації, ніж із середньовікової фантазії:

Smrt wzdy stogy v podwogye,
Gyez ne wydysz, tudyez stogye,
Znamenawa skutky twogye,
Ne wydess s ny nykdy boye (op. cit. 95).

Теж саме треба сказати про поемку „O sedmimescietma kázniech“, де вичислено 26 ріжних людських пороків, і також не бачимо ніде мотивів узятих із апокріфів, окрім хіба таких далеких нятяків, як прим. сей:

Pycha s nebe gyst strczena,
W peklo gyst pohrzyzena. (ст. 147).

Так само наскрізь реалістичним духом пронята моралізаційна поемка „O pyety studnyczyech“ (тамже 152—158). Автор покликаєть ся часто на Давида, на євангеліє, обік того на „Катона правого майстра“ (ст. 156), але те, що цитує з них, перероблене наскрізь по чеськи, виглядає радше на чеські людові приказки, як на вчені цитати, прим. отся характеристика бідности:

Chudoba nauczy krasty,
Chudoba vely lhaty,
Chudoba knyezye
K hrzyechu przywody pro penyezye (ст. 154).

Ніякої містики тут анї сліду. Сю обсервацію потверджує преінтересний віршований виклад десяти заповідий божих, захований у тзв. Градецькім рукописі, опублікованім тимже проф. Патерою ¹⁾. Чи візмемо „třetíe kazanie“ (стор. 274—290), де говорить ся про святкованє неділі і кидаеть ся громи на танці, пісні та недільні гулянки („lepi by bylo orati, niż v neděli tancevati“), чи „šeste kazanie“ про чужоложство, розмальоване широко і сон amore (стор. 283—309), — скрізь бачимо реалістичні малюнки життя і нехіть до апокріфічної символіки.

В новійшій чеській науці бачимо від самих її перших кроків пильну увагу до всякого рода старих памяток, в тім числі й до апокріфів. „Батько славістики“, великий учитель чеського відродже-

¹⁾ Adolf Patera, Hradecký rukopis. V Praze 1881, стор. 264—356.

ня Йосиф Добровский і сам зібрав такі пам'ятки розтрушені в мало відомих та занедбаних рукописах, і вияснював у своїх писаннях їх жерела та значінє. В збірці Вацлава Ганки „*Starobyła sklada-nie*“ подано значну колекцію старочеських текстів, в тім числі й апокріфів. Над ними працювали й пізнійші дослідники, Шафарик, Юнгман, Тіфтрунк, Файфалік, Іречек, Патера¹⁾. Найновіша доба внесла й тут значне оживленє, виказавши конечність роздивляти чеські пам'ятки в звязку з иншими славянськими та західноєвропейськими появами. Праці Ч. Зібрта, Ю. Полівки, Тілля і цілого ряду молодших дослідників виявляють не лише зацікавленє Чехів сею літературою, але також їх пильність, серйозність і добре, систематичне вишколенє, якому може позавидувати велика часть прим. російських учених.

У південних Славян, головнo Сербo-Хорватів і Болгар, імпульс до студіюваня апокріфічного письменства дала головнo інтересна історична поява — ересь богомильства, що припадає в самий заранок християнізації тих народів і своїми впливами доходить ще й до наших днів. Літературно-історичні проблеми звязані з богомильством, такі як „болгарський піп Єремія“ і його твори зазначені в старих слав. індексах, як фальшивий Апокаліпсис Івана богослова, знайдений у Провансії в часі альбігойських війн, як відгуки богомильських поглядів у світогляді, піснях, казках і віруваннях південних і північних Славян, усе те мусіло цікавити вчених і то не лише південнославянських, бо богомильство було, як відомо, імпульсом до витвореня великого сектантського руху в середньовіковій Європі, званого під назвами Катарів, Патаренів, Альбігойців, Буїрів і т. в. Праці проф. Ягіча (*Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, knjiga prva, Staro doba. U Zagrebu 1876*) та Фр. Рачкого (*Bogomili i Patereni*, друковану в Раd-і jugoslav. Akademije 1868, кн. VII-VIII) можна вважати вихідною точкою для дальших публікацій і студій Югославян також на полі апокріфічної літератури. Органом їх були зразу видавані Югославянською Академією наук у Загребі *Starine*, в яких V томі проф. Ягіч пз. „*Opisi i izvodi iz nekolik slovanskych rukopisa*“ подав поперед усього опис берлинського пергаменового (болгарського з XIV в.) збірного рукопису, що колись був власністю Вука - Караджича і містить у собі між иншим також найстарші тексти деяких апокріфічних катехизмів. Проф. Ягіч опублікував тут переважну часть тих текстів і до-

¹⁾ Огляд тих старших праць, зрештою далеко неповний, див. Jar. Vlček, *Dějiny české literatury*, t. I, v Praze 1893 – 97.

дав до них цінні літературно-історичні уваги. В XVI томі того видання Ст. Новакович подав передруком збілочку апокріфів, що були поміщені в „Сборнику“ Божидара Вуковича з р. 1520, друкованим у Венеції¹⁾. Стрічаємо там між иншим Слово св. Павла о исходѣ душевнѣмъ, перерібку відповідного уступу „Павлового видѣнія“, далі відомий апокріф про 70 імен божих з додатком невеличкого вопросоодвіта. В книжках XXI і XXII подав Ю. Полівка тексти цілого ряду старих сербо-болгарських апокріфів, захованих у рукописах зібраних Шафариком і перехованих у праському Музеї. Маємо там між иншим чотири тексти вопросоодвітів, толкованє притчі про Самарянина, Исправленіє о новом завете, значний уривок Видѣнія св. Павла, Вопросы пресв. Богородице о 7 грѣховъ, легенду про дванацять п'ятниць і 72 імена Богородиці. Надто опублікував тут Ст. Новакович старосербський текст апокріфа про Еноха (кн. XVI, ст. 70—96) і Варухово Откровеніє (кн. XVIII, стор. 203-209). Його „Исторія српске књижевности“, призначена для шкільного ужитку (маю під рукою друге „зовсім перероблене виданє“ з р. 1871) задля своїх тісних рамок дуже мало могла присвятити місця тій літературі.

В Болгарії зроблено за остатніх 20 літ не мало для розслідження старого письменства і особливо людової традиції. Головно „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина“, видаваний болгарським міністерством нар. просвіти, дав інтересні матеріали і праці. Поминаючи друковані в ній розвідки М. Драгоманова, де часто доторкають ся й есхатологічні апокріфи, назву тут головно публікацію д. Начова пз. Тиквешки рѣкописъ (кн. VIII, IX і X), де між иншим надруковано болгарські перерібки ось яких есхатологічних апокріфів: Разумник о всем улросе отче (VIII, 402-405), Смерть Авраама (VIII, 411-413), Видѣніє стаго Павла, иже възнесенъ быст агглом на нбо (IX, 100—113), Слово о соудѣ и о втором прпшестви гнемъ (IX, 69—74). До кожного д. Начов додав у X кн. свої уваги, з яких важна особливо розвідка про „Разумник“ (стор. 118—138). В т. XII дав С. Аргиров уваги і випєски з болгарського рукопису, що зберегаєть ся в Люблянї²⁾, де поміщено між иншим тзв. „Слово Дамаскина монаха, іподіякона і Студіта про конєць свѣта і про Антихриста і про другу появу Господа нашего Ісуса

¹⁾ St. Novaković, Apokrifi iz štampanih zbornika Božidara Vukovića. (Starine, t. XVI).

²⁾ С. Аргировъ, Люблянскыя български рѣкописъ отъ XVII вѣкъ (Сборн. за нар. умотв. т. XII, ст. 463—559).

Христа". Се слово — популярна перерібка Слова свв. Іпполіта і було вже з того самого рукопису опубліковане Срезневським (Сказанія обѣ Антихристѣ, стор. .). До тексту люблянського рукопису д. Аргиров додав у кн. XVI—XVII простору розвідку про його мову (стор. 246—313). В тім самім подвійнім томі „Сборника“ подав д. Н. Начов коротку бібліографічну звістку та деякі виписки з Аджарського рукопису XVIII в., де містять ся ось які есхатологічні апокріфи: Слово святого апостола Павла откровеніємъ о праведным и грѣшным, Слово праведного Авраама егда прииде ему арханггелъ Михайль въ домъ его, Слово св. Іоанна о послѣднемъ врѣменѣ о покаянію, Слово о Антихристово царство како хощеть царствовати, Слово о Сивиллѣ еже есть прѣмудра, Слово откровение светіе Богородици въпрошеніємъ о ѿ. грѣсехъ, Слово о въскресеніе Вароухова, Слово Настасію чрьноризяцу како възведена бысть на небеса, Слово вѣ. прѣсвети пятъкъ светаго Ефрема, Протълкованіе отъ Адама и от богословца, Слово отца нашего Агапія. Із сього матеріялу д. Начов опублікував Слово о Антихристово царство (стор. 486—488) і Слово откровение светіе Богородици въпрошеніємъ о ѿ. грѣсехъ (стор. 499), коротенький апокріф невідомий у інших Славян.

В додатку згадаємо ще тут про есхатологічні апокріфи у Румунів. В р. 1883 видав др. М. Гастер цінну книжечку „Literatura populara Romana“, де зазначено та в виривках подано ось які есхатологічні апокріфи розповсюджені у Румунів: апокаліпсис ап. Павла (стор. 357—361), „Лист Матери божої“, властиво знаве апокріфічне оповідане про хід Богородиці по муках (стор. 372—370), Лист Господа нашого Ісуса Христа, себто Епістолія про неділю (стор. 361—381), „Легенда про п'ятницю“ (перерібка з італійської Vita di S-a Venera), і Легенда про 12 п'ятниць (ст. 381—392), Откровеніє про свв. литургію, себто знаве й у нас видіне Анфілога (ст. 445—458). Для публікації апокріфічних пам'яток румунського письменства зробив багато проф. Петричейку-Гиждеу (Petriceicu Hăşdeu, Cuvente den bătrâni, 2 томи, мені недоступне). Щедро користувався апокріфами, головню румунськими, також Лазар Шайнен у своїй просторій студії про румунські казки (Lazar Săineanu, Basmele Române în comparaţiune cu legendele antice clasice şi în legătură cu basmele popoarelor învecinate şi ale tuturor popoarelor Romanice. Bucureşti 1895, стор. 1114), див. особливо повісті про мандрівки різних героїв до пекла (стор. 412—446), повісті релігійні (стор. 841—910). Інтересні розділи присвятив славянським апокріфам, в тім числі також есхатологічним, цитований уже румунський учений М. Гас-

тер у своїй популярній книжці „Ilchester lectures on Greeco-slavonic literature and its relation to the folk-lore of Europe during the Middle Ages“, London 1857, див. особливо розд. II (стор. 15—45), присвячений богомилству та його впливови на славянське письменство, та розд. III (стор. 46—65), де детально обговорено оповідання про Антихриста, про Листи небесні і т. в.

Від р. 1876 почав у Берліні за ініціативою і заходом проф. Ягіча виходити журнал присвячений спеціально славянській філології в найширшій значіню сего слова (*Archiv für slavische Philologie*). Здвигнений зразу головно працею проф. Ягіча він швидко здобув собі одно з чільних місць у європейській науковій публіцистиці і став ся з огляду на свою солідність та ширину наукової методи взірцевим і авторитетним органом. Усі виднійші спеціалісти славянського і неславянського походження протягом минулих 30 літ забирали в ній голос, усі важнійші праці, що доторкають ся мови, літератури, культури Славян, були тут обговорені компетентними дослідниками. Розумієть ся, що й на полі студіювання апокріфічного письменства тут було кинено не мало плодючих зерен і подано не мало ширших праць, особливо в монографіях і критичних замітках самого редактора, який з подиву гідною свіжістю ума і доси не перестає слідити за всім, що творить ся на широкій ниві славистики. Подаю тут огляд важнійших праць, що торкають ся спеціально апокріфів есхатологічного циклу.

Варто поперед усього зазначити статтю В. Ягіча „Zur Apokryphen-Literatur“ (т. V, стор. 676—682) написану з приводу появи російських збірок та праць Порфірева, та статтю Воселовского „Der Stein Alatyr in den Lokalsagen Palästinas und der Legende vom Gral“ (т. VI, 33—72), бо в обох сих статях крім цінного матеріялу було немало влучних вказівок що до самої методи трактування апокріфічних легенд. Інтересні причинки нашого земляка, проф. Е. Калужняцкого, поміщувані в *Archiv*-і, доторкають ся переважно візій та апокаліпс, як ось „Zur Geschichte der Wanderung des „Traumes der Mutter Gottes“ (т. VI, стор. 628—930), де крім деяких уваг подано три галицько-руські тексти „Сну Богородиці“. З приводу обробленої проф. Брікнером чеської та російської верзії так званої *Visio Tundali* (т. XII, стор. 192—212 і т. XIII, стор. 318, польська верзія) подав проф. Калужняцкий один церковно-славянський причинок аналогічної форми, тзв. Слово о Таксіотѣ, що часто переписувало ся в наших старих збірниках, див. Е. Kałuźniacki, *Zur Literatur der Visionen in der Art der Visio Tundali* (т. XVI, стор. 42—45). Про видінє свв. Павла дав гарну працю проф. Полівка

(Polivka, Zur Visio S. Pauli, т. XVI, стор. 611—615); він же обробив також апокріф про смерть Авраама (Die apokryphische Erzählung vom Tode Abrahams, т. XVIII, стор. 112—125). Др. Іван Мільчетич подав причинок про Люцідарій у Хорватів та його порівнянє з чеським (Ivan Milčetić, Ueber den kroatischen und böhmischen Lucidarius, т. XIX, стор. 556 - 563), а Е. Калужняцкий інтересну статтю про видіне Анфілога (Die Legende von der Visio Anphilogs, т. XXV, стор. 101—108), де вказав грецьке жерело руського оповідання. На се саме оповіданє звернув увагу проф. Веселовский у своїй праці „Zur Frage über die Heimat vom heiligen Gral“ (т. XXIII, стор. 421—385). Статя Райка Нахтіґаля про „Бесѣду трехъ святителей“ була вже згадана вище.

Надію ся, що й моя збірка буде імпульсом і дасть матеріял до дальших праць над сими апокріфами.

I. Катехізми на апокріфічні теми.

А. Рукопис XVI в. (Оссол. ч. 41) стор. 367—369.

(Въпросъ ѿ ѡвѣсти Григоріа вѣслова ѿ Басиліа).

Басилій¹⁾. Что естъ начало?

Григорій. Прѣва вина вѣторого виновнаго.

Басилей. Се ли вѣторое виновное сжщ'нѣ вѣсели сѧ вѣ оутробоу дѣчу?

Григорей. Сжщ'нѣ.

Басилей. Како ны естъ разоумѣти, ѡко сжщ'ем ѧ не дѣйством ѡзвѣде?

Григорей. Іереміа рече: се Бѣ нашъ ѿ не преложит' сѧ ѡнѣ къ немоу, ѿ проче. по сем же на земли ѡви сѧ ѿ съ члѣкы пожи ѿ члѣкъ естъ, ѿ кто разоумѣеть ѿ?

Басилей. ѡце сжщ'но съниде, ѡвил' сѧ бы оубо дѣци ѿ виденью [sic!], ѡкож вѣ ней сподобив' сѧ вѣселити.

Григорій. Ни тѣ ѡви сѧ, ни та видѣ ѡго.

Басилей. То ѡн'дѣ бжде вѣселит' сѧ вѣ ней. видѣла бо ѿ бы.

Григорій. То ѡл'маж мы не видимъ своихъ дѣшъ? то дѣйствъ ли не ѡмаж ѡхъ?

Басилій. Но вѣмы, ѡко ѡмамы дѣа.

Григорій. Видѣше Мрїа, ѡко вѣнжтрѣ бѣ къ ней Бѣ. но ѡмжщ'и стѣй дѣхъ вѣдѣть, ѡко ѡмжт ѿ; ѡ дѣйства, ѡце ѿ не видѣть дѣа.

¹⁾ Дописано пізнійшою рукою

Басилей. Єтїи видѣша Б҃а, а сѣго Дх҃а не видѣша.

Григорій. Кто сѣть видѣли?

Василей. Авраах прѣвое, ꙗви боѣ, рече, Бгѣ Авраамоу.

Григорей. И҃ви сѧ БѢ не ествоѡ, нѡ ꙗ҃вленіеѡ. рече бо ГѢ: И҃враѡ възвесели сѧ, да видѣтъ дѣнь мой, и видѣтъ и възрадова сѧ, немѣненъ мой, невременъный дѣнь нарича, нѡ съвѣтъ єго наричетъ дѣнь.

Басилїѣво. То ни ли Іакшвъ видѣ, рек: видѣхъ Бѣ лице^{мъ}
въ лице, ѿ спсе ми сѧ дшїа?

Григорій. Вѣмъ, а́къ чѣ́ка видѣ́ ѿ то́й зра́, а́гѣ́льскыи же
пѣ́т въ видѣ́ ли́ствичнѣ́мъ видѣ́, а́къ съ чѣ́ко^{мъ} бо́ра съ проти-
вля́ше съ.

Василїѣво. Да ѿ чего оубо рече: Бѣ видѣхъ?

Григорій. **Г**о́дѣства, ѣже въ на стегнѣ, и ѿ вѣсхѣда-
исхѣда а҃г҃льска, и мѣ^ж и покошѣнѣ преименова іиѣа.

Басиліево. Или Іωв рекъ: слышаніе^м оубо слоуха слыша^х та прежде, нѣк же ѿко мое видѣ та?

Григорїи. Бъ бѣри ѿ въ ѡблацѣхъ.

Басилей. То ни ли Мѡѣси же лице^м славень бѣ, ѡ нем же
речено бысть, ꙗко оусты къ оустомъ вѣсѣдоую к немѸ, а не
прит'чею?

Григорей. Приложи: ѿ славоу Г҃ю видѣти, а не ество
бжїе. гл҃емь бѡ: възва Г҃ъ Моисію, ѿ средѣ шѣлака видѣша
славоу єго, вѣсть акы ѡгнь пала.

Василей. Не Ілѣ ли, ѣже сѧ вѣсхити?

Григорей. Ни ли Ілїа. слыша бѣ и гла҃е тонокъ, вѣноутрѣ
бѣ рече: ѡзидеши предъ Гмѣ на горѣ, ѡ се минеть Гѣ. ѡ дхѣ крѣ-
покъ разора быѣ ѡ сѣкроушаа горы предъ Гмѣ; ѡ по дѣѣ троуся,
но не въ трѣсѣ Гѣ; ѡ по трѣсѣ ѡгнь, но не въ ѡгни Гѣ; ѡ по
ѡгни гла҃е хлада тонѣка, тоу же Гѣ. се_ж Ілїа наложи ѡвѣчиноу на
лице свое, ни бѣ смѣ разѡмѣкти.

Василей. Ни ли Ісалим речъ: видѣхъ Гѣ и Герафими ѡкрестъ
ѣго?

Григорїи. Не точїю Ісаяѡ не видѣ, но ѿ Герафими не видѣтъ. Ісаяѡ бѣ видѣнїе видѣ. писано бѣ ест: видѣ ѿже видѣ Ісаяѡ; Герафимиж, ѿмѣже ѿ крила сѣтъ, закриваху двѣма лице, не трѣпаше видѣти славы бжїа. елѣмаж ти болѣши сѣши небныхъ дѣловъ тоу нѣждаше еѣ инно дышѣщим видѣти?

Василей. Да како оубо проркъ глѣхъ: видѣхъ Гѣ сѣдѣща на прѣстолѣ и все войнѣство предстоѣще ѿ десноу ю и ѿ лѣвоу ю? инѣде^ж: прїйдоша^ж аггѣли предстати предъ Гмѣ. Како си^х сице

глѣмѡмъ безъ л'жи глѣши некидима Глѣ ѿ дѣлов'ныхъ чинѣ? или л'жоутъ прѣрци си и аггѣли?

Григорій. Не сѣи л'жѣтъ, ни видѣша Бѣ. Бѣ бо не видѣ никтожъ, но единачадый, ꙗкожъ писано.

Басилей. Ёще си видѣли, то не л'жѣтъ.

Григорей. Ёще ти си видѣли, то Глѣ л'жетъ. ёще ли сѣи не видѣли, то сѣи л'гоутъ. да по тебе единачадый л'жетъ.

Басилей. Да что оубо противѡу сегоу рече?

Григорій. Въѡбрази сѣ на ради слово. писано бо естъ: воинство аггѣльское предстоѣще ѿ десноу ю и ѿ лѣвоу ю, и кто, рече, прельститъ Иѡава? и паки: прѣидоша аггѣли, прѣиде и дѣволъ с ними. да по тебе и прелестъ вѣдетъ ѡу Бѣ и ѡу дрѡугъ вѣи? и дѣволъ бесѣдоваше съ Бѣмъ. късходитъ же на нѣса и нѣсходитъ? но не вѣди ни сице сего разоумѣти, ни бо естъ не правды предъ Бѣмъ, и л'жа ни по коей же части. ёже оубо глѣютъ: видѣхѡмъ славоу, то истинствоуѡтъ. ество Бѣ не видѣ никтожъ, но единачадый тоу ю. а ежъ: кто прельститъ Иѡава, или ёже: прѣиде дѣволъ, назнаменуѣтъ пошнѣе вѣи; томѡ бо не хотѣю или не попушающѣ не моуно естъ всѣмъ сѣпротивѣ емоу сътворити.

Басилей. Ни аггѣльскаго ества видѣтъ члѣци?

Григорій. Ёкожъ и аггѣли вѣи ества не видѣтъ, такожъ ни аггѣльска члѣци, но славоу тоу ю, и тожъ ѡучастіе.

Басилей. Авраамъ како видѣ?

Григорій. Ёкѣ члѣкъ. тѣмже и телець и ѡпрѣснокъ ѡкѣ члѣкѡмъ готеваше.

Басилей. Моуси како видѣ?

[Григорій]. Въ видѣніи ѡгненѣ, и вѣзва рече: аггѣль въ ѡгнѣ, пламене кѣпина.

Басилей. Мрѣа мати Глѣ Гаврѣила како видѣ?

Григорій. Въ ѡбразѣ члѣстѣ, тѣмже не вѣроваше размышляющѣ.

Басилей. Некидимого ли ради ества нѣхъ невидими сѣтъ, или величества дѣла словы, ꙗко ѡдрѣжѣтъ ѡ?

Григорій. Ѣвоу дѣла.

Басилей. Како ѡша аггѣли съ Авраамѡмъ и Глѣ по вѣскренѣи?

Григорій. Аггѣли ꙗко сѣнце изсѣчаѣтъ подлежащѡю влагоу, к' неже ёще прѣблизитъ сѣ, ничто же въ свое ество прѣемла; такожъ и ти нѣша подлежаща браш'на, ничтожъ въ свое ество прѣемлюще. Глѣ же ѡкѣ ѡгнь съведе вѣлоу, прѣемла испѣлаше, ѡставляше своимъ къмѡждо сконство. тоу юже маѣло и фи-

міань (пах'нѣчи¹) шьтоурить вѣ своє ѣство прїѣмла, тако^ж ѣ тѣ по ѣстин'нѣ ѣ по приточномуу ѡбразоу, ꙗко^ж самъ свѣдый пиръ свои.

Отсей діяльот, безъ натяківъ на апокріфи, перекладъ ізъ грецького, що повставъ десь у Х. віці, вчасно бувъ перекладений на церковно-славянську мову і ввійшовъ міжъ иньшимъ у славний „Изборникъ“ кн. Свѣтослава зъ р. 1073. Хоча вінъ і не має безпосереднього звязку зъ дальшими катехізмами опертими на апокріфахъ, то все таки можливо, що послуживъ їмъ взірцемъ. Див. про нього Н. О. Красносельцевъ, Къ вопросу о греческихъ источникахъ „Бесѣды трехъ святителей“, Одесса 1890, стор. 23—32; В. Н. Мочульскій, Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности, Одесса 1894, стор. 29.

Б. Калуський рукопис XVIII. в. стор. 10—16.

(Вопроси сѣихъ ѡтецъ).

1. Вопросъ. Что первое было?

Ѡвѣтъ. Слово ѡ. было.

2. Вопросъ. Слово что есть?

Ѡвѣтъ. Бѣтъ было слово.

3. Вопросъ. Кто билъ ѡ. ѡгль на нѣсехъ?

Ѡвѣтъ. Сатана ѡ. ѡгль билъ.

4. Вопросъ. На чомъ земля стоитъ?

Ѡвѣтъ. На водѣ.

5. Вопросъ. Я вода на чомъ?

Ѡвѣтъ. На ѡгнѣ.

6. Вопросъ. Я ѡгонь на чомъ?

Ѡвѣтъ. На совѣтѣхъ вѣжихъ.

7. Вопросъ. Где насади Бѣтъ рай?

Ѡвѣтъ. Во ѡдемѣ на востоцѣ.

8. Вопросъ. Коли сотвори Бѣтъ небо и землю ѣ вса состави водна?

Ѡвѣтъ. В' понедѣлокъ небо ѣ землю, во второкъ насади рай, во средѣ настави води во мори, в' четвертокъ сѣнце ѣ мѣсѣцъ ѣ звѣзды, в' пяттокъ гади и птица и в'сако по родѣ, в' суботѣ Адама ѡ глини, тако ѣ Бѣтъ ѡ ребра его, в' недѣлю почи ѡ всѣхъ дѣлаъ своихъ ѣ ѡсвѣтилъ его.

¹) Дописано на маргінесі курсивою, пізнійшою рукою.

9. В о п р о с . Їкѣ ꙗдамъ великъ тѣломъ билъ?
О в ѣ т ѣ . Во висотѣ 3. лактѣ а к' широтѣ 1. лактѣ.
10. В о п р о с . ꙗ Ева ѡкъ велика тѣломъ била?
О в ѣ т ѣ . Во висотѣ 1. лак. а к' широтѣ 1.
11. В о п р о с . Їкимъ ѡзникомъ ꙗдамъ говорилъ?
О в ѣ т ѣ . Асирійскимъ.
12. В о п р о с . Кто первѣи мертвецъ билъ на земли?
О в ѣ т ѣ . ꙗвель синъ ꙗдамовъ.
13. В о п р о с . Колко билъ ꙗвель не хованный?
О в ѣ т ѣ . 1. лѣт.
14. В о п р о с . Почто постави Бгъ Кайна со лвною?
О в ѣ т ѣ . Да нехай видят на земли все зло и добро.
15. В о п р о с . Кто набучилъ кланати сѧ на востокъ?
О в ѣ т ѣ . Моусей на горѣ Синайской.
16. В о п р о с . Которѣмъ ѡзникомъ Хсъ вѣдетъ на сѣднѣти?
О в ѣ т ѣ . Асирійскимъ.
17. В о п р о с . Їкѣ званно ѡца ꙗвраамова?
О в ѣ т ѣ . Терехъ по єврѣскѣ.
18. В о п р о с . Їкѣ же звано женѣ Тереховѣ, мѣрѣ ꙗвраамовѣ?
О в ѣ т ѣ . Масло по єврѣскѣ.
19. В о п р о с . Їкѣ ꙗвраамовѣ женѣ званно?
О в ѣ т ѣ . Сарра, таѣ роди Ісаака.
20. В о п р о с . Їкѣ званно ѡца Ілѣина?
О в ѣ т ѣ . Совакъ.
21. В о п р о с . Їкѣ званно ѡца Лазарева?
О в ѣ т ѣ . Симонъ фарисей.
22. В о п р о с . Кто два рази¹⁾ смѣрти вкѣси?
О в ѣ т ѣ . Лазаръ другъ Христовъ.
23. В о п р о с . При которомъ црѣ распятъ бѣсть Хсъ?
О в ѣ т ѣ . При црѣ Игемонѣ, при Понтийскомъ Пѣлатѣ.
24. В о п р о с . Для чого Хсъ склонилъ главѣ на деснѣю странѣ?
О в ѣ т ѣ . Для того, абѣ вѣрили к' Хѣ ѣ кланали сѧ ѣмѣ.
25. В о п р о с . Їкѣ томѣ ѣма, ѣже бѣдари Хѣ в' ланитѣ?
О в ѣ т ѣ . Ёиръ, ѣ ѣгоже исцѣли Хсъ при ѡв'чей кѣпели.
26. В о п р о с . Їкѣ ѣма томѣ ѡггѣлѣ, ѣже сидѣлъ на камени?
О в ѣ т ѣ . Колоилъ.
27. В о п р о с . Что ест конархита?
О в ѣ т ѣ . Мѣсто ѡггѣла.

¹⁾ В рукопис. разн.

28. **Вопрос.** Что е^{ст} черноризецъ?
Ѡвѣт. Мѣсто Херокѣма.
29. **Вопрос.** Ѡ. стомхѣ, два глаголахѣ, ѣ. обличахѣ, кѣ. дивиши сѣ.
Ѡвѣт. Ѡ. вѣ годинѣ, егда Хѣ бесѣдова^лъ ис' Самарани-
 ною, ѣ. шблнчи — пѣть мѣжей ѣмѣла, кѣ. апѣоловѣ
 дивиши сѣ.
30. **Вопрос.** Ёкѣ той жонѣ ѣма вѣло?
Ѡвѣт. Фотѣм.
31. **Вопрос.** Дѣм чого чѣтает сѣ пѣкѣнѣ [sic!] ѣ-ѣ ѣ Ѡ-ѣ?
Ѡвѣт. Дѣм того: ѣ. годинѣ Хѣ поймано, а Ѡ. годинѣ на
 крѣтъ распѣто.
32. **Вопрос.** Кто полчкарта столпа содѣла?
Ѡвѣт. Прѣркѣ Ёлѣм, егда заключилѣ вѣлѣ ѣко на мѣѣ
 Ѡ. ѣ на лѣта ѣ.
33. **Вопрос.** Кто ѣ. мѣтвецѣ вѣлѣ на землѣ?
Ѡвѣт. Явель сѣѣ Ёдамокѣ.
34. **Вопрос.** Кто ѣ. кролемѣ вѣлѣ на землѣ?
Ѡвѣт. Гевронѣ.
35. **Вопрос.** За колко лѣтъ Ное ковчегѣ вѣдова^лъ?
Ѡвѣт. Ѡ. лѣтъ вѣдова^л.
36. **Вопрос.** Ёкѣ ковчегѣ великѣ вѣлѣ?
Ѡвѣт. Ёто локотѣ вѣлѣ во вѣсотѣ, а в шѣротѣ ѣ.
37. **Вопрос.** Гдѣжѣ его вѣдова^лъ Ное?
Ѡвѣт. На горахѣ Ёраратскихѣхѣ.
38. **Вопрос.** Колко потопѣ билѣ на землѣ?
Ѡвѣт. м. днѣ ѣ м. ноцѣѣ.
39. **Вопрос.** Гдѣ ѣстрѣгѣ¹⁾ ковчегѣ?
Ѡвѣт. На горахѣ Ёраратскихѣхѣ.
40. **Вопрос.** Колко Ное малѣ сѣовѣ?
Ѡвѣт. Трѣ: Гима, Хама... (*кѣнѣя не стаѣ*).

Отсе уривок апокрѣфічнаго вѣтехізіса, вѣдомого е науцѣ під
 назвою „Бесѣда трехѣ святителѣхѣ“, якого тексти в рѣжных варѣян-
 тах опублѣкували Пыпинѣ, Памятнѣки старинной русской лите-
 ратуры, вып. третѣѣ. С. Петербургѣ, 1862, стор. 169—178; Н. С.
 Тихонравовѣ, Памятнѣки отреченной русской литературы II,
 стор. 429—448; И. Я. Порфирьевѣ, Апокрифическія сказанія
 о новозавѣтныхѣ лицахѣ и событіяхѣ, стор. 378—402; Jagić, Sta-
 rine V, 69—73, Новаковѣѣ, Starine VI, 47—55; Polivka, Sta-

¹⁾ В рукоп. ѣстрѣтъ.

rine XXII, 195—206 і якому детальну працю присвятив В. Н. Мочульській, Слѣды народной Библии въ славянской и древнерусской письменности, Одесса 1894. Наш текст належить до тої групи, яку проф. Мочульський зачисляє до першої редакції і якої зазначає три сербські копії, з яких одна опублікована Ст. Новаковичем у його хрестоматії „Примери“, див. ор. сіт. ст. 63. Детальніше див. передмову.

В. Рукопис Георгія Білявського з XVIII в., стор. 483—488.

[Въ просы — початку і титулу нема].

1. Въ про^с: Что промови^ѣ **И**да^ѣ, кды да^ѣ ємѣ **Б**ѣ дшѣ?
- О**вѣ^т: Рече **И**да^ѣ: аѣлугіа.
2. Въ про^с: Что є^{ст} аѣлугіа?
- О**вѣ^т: Хвалю тѣ **Г**и.
3. Въ про^с: Колко любаше **Б**ѣ **И**дама?
- О**вѣ^т: Колко любитъ **О**цѣ сѣа своего.
4. Въ про^с: Колко **И**да^ѣ пребы^ѣ в рани?
- О**вѣ^т: **О** шестого ча^с до девятото.
5. Въ про^с: Кто по ржѣтвѣ состарѣа сѣ и паки въ оутровѣ мѣрню вниде?
- О**вѣ^т: **И**да^ѣ **О** землѣ создал сѣ и паки в' землю вниде.
6. Въ про^с: Чій гла^с слышано было **О** востѣка и до запада?
- О**вѣ^т: **Є**ввин, кды **К**аинѣ забивѣ **И**вела брата своего.
7. Въ про^с: Когда оумре четвертаѣ ча^с мира?
- О**вѣ^т: **Є**гда оуби **К**аинѣ **И**вела.
8. Въ про^с: Что сѣт седмѣ мѣшеній?
- О**вѣ^т: Что рече **Б**ѣ: а. **Б**ѣ прогнѣвал, в. **О**цѣ ѡскорбилъ, г. мѣрѣ безчаднѣ сотвори^ѣ, д. брата оуби^ѣ, е. кровъ проліа^ѣ, ж. землю ѡскверни^ѣ, з. аѣа ѡбнови^ѣ.
9. Въ про^с: Кто найперве нарече **Б**ѣ на земли?
- О**вѣ^т: Діаволѣ, кды мови^ѣ къ **Є**ввѣ: што ка^ѣ заповѣда^ѣ **Б**ѣ не їсти.
10. Въ про^с: Котораѣ два борѣта сѣ и любовію разлѣчѣта сѣ?
- О**вѣ^т: Днѣ и ноцѣ.
11. Въ про^с: Кто не рожденъ **О** члѣкѣ и кто не оумерѣ?
- О**вѣ^т: **И**да^ѣ не рожденъ і оумерѣа, а **И**ліа рожденъ и не оумерѣа.
12. Въ про^с: Кто дважды оумира^ѣ?
- О**вѣ^т: **Л**азаръ праведнѣ.

13. Вѣпросъ: Колко мъжій вѣговѣщеніѣхъ вѣжій родиша сѧ на земли?

Овѣтъ: ѡ. ѧ. Сифъ, в. Енохъ, г. Исаакъ, д. Самуѣонъ, ѣ. Самуилъ, з. Бѣа, з. Ішанъ крѣтитѣхъ.

14. Вѣпросъ: Кто сѧтъ д. рози на земли?

Овѣтъ: Востокъ, западъ, сѣверъ, югъ.

15. Вѣпросъ: На колко частій раздѣли сѧ море?

Овѣтъ: На вѣ. пѣтій.

16. Вѣпросъ: Древѧнъ ключъ, а водѧнъ замокъ: заѧцъ провѣже, а ловѣцъ оутопѣ.

Овѣтъ: Древѧнъ ключъ естъ Моисѣевъ жѣзлъ, а водѧнъ замокъ — море; Моисей съ жиды проидѣ, а фараонъ оутопѣ.

17. Вѣпросъ: Кто солгавъ спѧсе сѧ?

Овѣтъ: Пѣгръ, кды рече: не вѣмъ чѣка того Хѧ.

18. Вѣпросъ: Кто правдѣ реклъ погнѣе?

Овѣтъ: Іуда продахъ Гѧ и рече: егоже азъ лобжѣ, тогоже имѣхъ.

19. Вѣпросъ: Коего ради прѣвдника градъ спѣсетъ сѧ ѿ смѣрти?

Овѣтъ: Сигоръ градъ, и Лотъ избѣжавъ изъ Годома и вѣнїидѣ въ Гидонъ [sic!] градъ.

20. Вѣпросъ: Кто не оумре и не возсмердѣ и не истлѣ и не погребенъ?

Овѣтъ: Въ Годомѣ жена Лотова.

21. Вѣпросъ: Гдѣ стѣдѣнь изъ теплохъ измѣшаетъ сѧ?

Овѣтъ: Въ Годомѣ, въ Гомерѣ градъ и оуглїе горѧщѣе.

22. Вѣпросъ: Колко лѣтъ ѿ Іадама до потопа?

Овѣтъ: 700. и смѣ.

23. Вѣпросъ: Колько потопъ вода стоѧла на земли?

Овѣтъ: 6. мѣцій.

24. Вѣпросъ: Кто наоучихъ кланѧти сѧ Боу на вѣстокъ и погрѣбаютъ сѧ?

Овѣтъ: Моисей на горѣ Синаѣстѣхъ.

25. Вѣпросъ: Кто кѣѿ и Леввѣтъ?

Овѣтъ: Кѣѿ законъ вѣжій, а Леввѣтъ законъ вѣтхій.

26. Вѣпросъ: Кто избавихъ прѣвднаго мъжа ѿ смѣрти?

Овѣтъ: Овенъ Исаака сѧа Авраамова.

27. [Вѣпросъ:].

[Овѣтъ:] Въ Годомѣ прѣрочествова пѣс Лотова.

28. Вѣпросъ: Кто естъ ѡ. земля а двѣ тмѣ морстѣ?

Овѣтъ: ѡ. земля естъ ѡ. хлѣбъ, а двѣ тмѣ — двѣ рыби.

29. Вѣпро^о: Кто дар глѣбокѣ плащеницю ѿ неистканнѣ принесе,
ѿ дарава емѣ Бѣ, е҃гоже не ѿмѣаше на себѣ?
Овѣт: Бѣ жена вѣдница, слезы принесе Боу, а плащеница
ж Боу дарованіа, ѿ [принѣтъ] ѿпѣщеніе грѣхов, нѣже
не ѿмѣа на себѣ Бѣ.
30. Вѣпро^о: Какъ жена солгавши ѿзбави ѿ смерти своѣго мужа?
Овѣт: Сарра рекши Авимелеху: брат ми Авраа^м.
31. Вѣпро^о: Колко пребы^а Хсѣ въ Египтѣ?
Овѣт: 7. мѣсѣй.
32. Вѣпро^о: Въ чѣмъ домѣ мешка^а Хсѣ въ Египтѣ?
Овѣт: Въ домѣ Хаановѣ.
33. Вѣпро^о: Како ѿмѣа ѿдарившемѣ за ланитѣ Хѣ?
Овѣт: Іаирѣ, е҃гоже ѿсѣклѣ Хсѣ при ѿвчей кѣпели.
34. Вѣпро^о: Какъ раба ѿблѣчи Петра?
Овѣт: Миллада, е҃же скажетъ сѣ просѣщѣа. ѿ бившѣй Бѣ на
преданіи ѿмѣа емѣ Фисанѣ. а кто крѣтъ чини^а на рас-
пѣтіе, ѿмѣа емѣ Іалактѣ. ѿ прободѣй ребра Ісѣки на крѣтъ
копѣемъ, ѿмѣа емѣ Логинѣ. ѿ разбойникомъ ѿмена едѣн-
номѣ, нѣже ранъ, Дизма, е҃же еѣтъ сила, дрѣгомѣ Ізина^м,
е҃же еѣтъ Іагеста. ѿ кто сѣла тѣло сѣа вѣжѣа с крѣта —
Іѿсифѣ съ Никодимом^м.
35. Вѣпро^о: Кто вѣшедъ на высотѣ ѿ плѣни плѣнъ?
Овѣт: Хсѣ на крѣтъ плѣни^а діавола.
36. Вѣпро^о: Какъ два ѿг҃ла ѿвалиста каменъ ѿ дверей гроба?
Овѣт: Едѣномѣ ѿмѣа Калди^а, а дрѣгомѣ Заниѣ.
37. Вѣпро^о: Колко еѣтъ мироносицѣ помазавши Гѣ?
Овѣт: ѿ. Лазарева, вѣ. вѣдница, гѣ. фарисѣѣва. ѿныѣ же
ѿзѣйдоша ѿ не ѿвѣртоша е҃го, южъ бо бы^а воскрѣ Хсѣ.
38. Вѣпро^о: Кды не было ни нѣба ни землѣ, гдѣ бы^а Хсѣ?
Овѣт: На ѿєри на крилѣ вѣтрѣнѣ^м, ѿ паки же на стѣнѣ
е҃го совѣсти.
39. Вѣпро^о: Что еѣтъ чѣтнаѣ тройца?
Овѣт: Е҃питрахѣа, ѿже жидове ѿ привѣдоша на распѣтіе.
40. Вѣпро^о: Колико еѣтъ ѿг҃ла ѿ прѣѣла Гѣна?
Овѣт: р. тисѣчѣй тѣ^м. ѿ на седѣмомъ нѣбѣи вѣз числа ѿг҃ла.
41. Вѣпро^о: Колко еѣтъ Хѣѣѣ ѿменъ?
Овѣт: оѣ., толко ѿ Бѣѣи, толко еѣтъ апѣла, толко еѣтъ
ѿстрововѣ великиѣ в мори, толко ѿзыковъ на земли,
толко членковъ, толко^ж ѿ болѣзней въ члѣвѣхѣхъ.
42. Вѣпро^о: Которѣй звѣрѣ на трѣхъ ногѣхъ ходитъ?
Овѣт: Члѣкѣ.

43. Вѣпро^е: Колко поповъ живы^х ѿ колко мѣрты^х?
 Ѡвѣт: Два: Іѡан ѡсѣкновенный бысть, а Ілїа жив ѣсть до пришествїа Іс Хѣа.
44. Вѣпро^е: Когда члѣкъ крѣщенъ е^{ст}?
 Ѡвѣт: Ѡ верхѣ до пояса.
45. Вѣпро^е: Каа два съ Бгѡмъ вѣсѣдоваста, един жив, а дрѡгїй мѣрты^х?
 Ѡвѣт: Мойсей мѣрты^х, а Ілїа жив.
46. Вѣпро^е: Колко ѣсть вѣтровъ?
 Ѡвѣт: вї.
47. Вѣпро^е: Каа два сѡпостата борѣта сѡ?
 Ѡвѣт: Тѣло съ дшѡю: дшѡ на спѣнїе, а тѣло на мирскїа похоти.
48. Вѡпро^е: Мѣрты^х хѡждаше, а живы^х спѡше?
 Ѡвѣт: Іѡна въ чревѣ кѡтѣвѣ.
49. Вѡпро^е: Колко составъ въ члѡвѣкъ?
 Ѡвѣт: тѣѣ., толко ѿ днїй в рока.
50. Вѡпро^е: Ѡкѡдѣ зачаша сѡ апѣли вї.?
 Ѡвѣт: Ѡ дхѡ бжїа.
51. Вѡпро^е: На чемъ землѡ стоитъ?
 Ѡвѣт: На водѣ, вода на камени, камень на ѡгни, а ѡгнь на чѣтырѣхъ столпѣхъ. Столпи чѣтири ѣвѣлисты.
52. Вѣпро^е: Риза нетканная, а стѡдѣнецъ нѣисчерпаѣмый.
 Ѡвѣт: Риза нетканная ѿбо, а стѡдѣнецъ бжїа.
53. Вѣпро^е: Ёдинаго ѿскахѣ, три ѡбрѣтахѣ.
 Ѡвѣт: Ёгда ѿскахѣ Константин і Елена крѣта Хѣва, ѿ знашли с нимъ два разбойничѡ.
54. Вѣпро^е: Про что главѣ свою Хсѣ преклонїхъ на право на крѣтѣ?
 Ѡвѣт: Да нѣвѣрѡющїе і ѡзрѡт ѿ поклонѡт сѡ ѣмѣ.
55. Вѣпро^е: Кто ѡ апѣла не погребѣнъ?
 Ѡвѣт: Іѡан бгѡслов.
56. Вѣпро^е: Кто е^{ст} правѡвѣрїю ѡуставъ?
 Ѡвѣт: Мысль къ Боу нѣпрѣстанная.
57. Вѣпро^е: Что вода прѣвыше нѣбѣсъ?
 Ѡвѣт: Вода, ѿже Іѡан ѿзлїа на верхѣ Гѣнь.
58. Вѣпро^е: Кто дланїю покрѡхъ нѣбѣса?
 Ѡвѣт: Іѡан возложилъ рѣка на верхѣ Гѣнь.
59. Вѣпро^е: Чїй снѣ Мойсей?
 Ѡвѣт: Лѡтов.
60. Вѣпро^е: Что е^{ст} црѣковѣ?
 Ѡвѣт: Земное ѿбо.

61. Вѣпро^с: Что е^{ст} врѣхъ цркви?
 Ѡвѣт: Глава Гнѣ.
 26. Вѣпро^с: Что е^{ст} ѡлтар?
 Ѡвѣт: Гробъ Г^снь.
 63. Вѣпро^с: Что е^{ст} верхъ ѡлтарю?
 Ѡвѣт: Плащеница.
 64. Вѣпро^с: Что е^{ст} трапеза?
 Ѡвѣт: Перси Г^снѣ.
 65. Вѣпро^с: Что е^{ст} дари?
 Ѡвѣт: Хс̃.
 66. Вѣпро^с: Что е^{ст} лыжица?
 Ѡвѣт: Бѣ. [зверха дописано: ѡгнь].
 67. [Вѣпро^с: Что е^{ст}] кадилица?
 Ѡвѣт: Бѣ.
 68. Вѣпро^с: Что е^{ст} диміан?
 Ѡвѣт: Дх̃ъ с̃тѣй.
 69. Вѣпро^с: Что е^{ст} амвон?
 Ѡвѣт: Равна гора.
 70. Вѣпро^с: Что е^{ст} е^вглїе?
 Ѡвѣт: Оу^ста Гнѣ.
 71. Вѣпро^с: Что е^{ст} столпи ѡлтарю?
 Ѡвѣт: Колѣнѣ Г^сни.
 72. Вѣпро^с: Что е^{ст} порогъ ѡлтарю?
 Ѡвѣт: Бойни стрегущей гроба Г^снѣ.
 73. Вѣпро^с: Что е^{ст} двери цркви?
 Ѡвѣт: Англьскій ѡбраз. Бѣ нашемъ слава.

Се окрема редакція „Бесѣды трехъ святителей“; про її відношення до інших надрукованих доси текстів див. передмову.

Г. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 174—177.

(Вопроситъ с̃тїй Василїй, ѡповѣдає с̃тїй Григорїй бгословъ).

1. Вopro^с: Кто двоє борет сѧ в мирѣ силнїе?
 Ѡвѣт: Животъ ѧ смрть.
 2. Вopro^с: Кто первїй пророкъ вжїей тѧнѣ?
 Ѡвѣт: Адамъ. Ёгда ёго Бг̃ъ творецъ сотвори^а ѧ в раю ёго посадилъ, в той часъ Ада^а буснѣлъ. Рече Г^сдь:

„Идаме, что еси видѣлъ во снѣ?“ Рече Идам: „Видѣ-
лемъ Іс Хѣ на крѣтѣ распѣтаго“.

3. В о п р о с: Кто два рази бѣмралъ?

О вѣ т: Лазаръ, ѣгоже бѣтъ четвероднежнаго воскреснѣ во
Виданіи.

4. В о п р о с: Кто ѿ пророкъ живѣхъ погребенъ бикъ, гробъ ѡуже
его схождаше, а в немъ мертвецъ поѣше?

О вѣ т: Іѡна во чрекѣ китовѣ.

5. В о п р о с: Кто ѿ строби матернѣа рождѣ сѣа ї пакы во
стробѣ вніиде?

О вѣ т: Идамъ ѿ земли созданъ ї пакы в землю вѣшолъ.

6. В о п р о с: Которѣа мати своѣа дѣти поїдетъ?

О вѣ т: Море на вѣ свѣтъ выпущаетъ їз себе волны ї пакы
в себе прїимлетъ.

7. В о п р о с: Которій градъ, к немѣ же пѣти немаѣ?

О вѣ т: Ноевъ ковчегъ.

8. В о п р о с: Кто солгавъ спасе сѣа, а кто їстиннѣ рекъ погнѣе?

О вѣ т: Петръ солга ѣ спсе сѣа глѣ: „не вѣмъ члѣка“; Іуда
погнѣе за безвѣіе.

9. В о п р о с: Которій непоставленъ попъ на земли, ѣ пѣвецъ
блѣдній, ї палѣмаръ їѡметникъ?

О вѣ т: Попъ непоставленній Іѡанъ крѣтитѣ, а пѣвецъ
блѣдній црѣ Дѣдъ, а палѣмаръ їѡметникъ апостолъ
Петръ.

10. В о п р о с: Прїиде богатій до бѣогаго глѣ: „Даждѣ ми, кратѣ,
чѣго ѡу мене немаѣ“?

О вѣ т: Хс ѿ Іѡанна крѣщеніѣа просилъ.

11. В о п р о с: Которій зкѣръ со Ноемъ во ковчезѣ не биѣ?

О вѣ т: Рѣба.

12. В о п р о с: Бодѣанъ замокъ, древлѣаній ключъ, заѣцъ ѣтѣкъ,
а ловецъ ѣтонѣлъ.

О вѣ т: Моисей раздѣлилъ водѣ жезломъ, Чермное море прѣ-
шолъ по сѣхѣ, а фараѡнъ ѣтонѣлъ.

13. В о п р о с: Кто не рожденъ то ѣмер?

О вѣ т: Идамъ.

14. В о п р о с: Кто не погребенъ бистъ ѿ пророкъ на земли?

О вѣ т: Моисей пророкъ.

15. В о п р о с: Кто первій мертвецъ бистъ на земли?

О вѣ т: Авель снѣ Идамовъ, ѣгда бѣбитій ѿ Канны.

16. В о п р о с: Которимъ землѣа ѡскверненна бистъ?

О вѣ т: Ёгда бѣби Канны Авель.

17. **Вопро^о:** Премѣдрость созда себѣ храмъ и ѿтверди столпъ седмъ?

Ѡвѣт: Премѣдрость — слово бжїе, избра себѣ храмъ — премѣдрость, дѣвицѣ Ѡ всѣхъ родовъ, и воплоти сѧ Хс Ѡ неѧ, да спасетъ миръ и ѿтвердитъ столповъ седмъ — вселенскихъ соборовъ, и миже ѿтвердила сѧ православная вѣра.

18. **Вопро^о:** Что ѡзнесе древо живоущее ѿз райа?

Ѡвѣт: Анггль Господень даде Ендѣ г. прѣти, и Ендъ прине^о Ѡцѣ своему Адамѣ.

19. **Вопро^о:** Чемъ дѣша челоувѣческая во адѣ ишла предъ Хсви^{мъ} рождествомъ?

Ѡвѣт: Грѣхъ ради Адама.

20. **Вопро^о:** Кто сего свѣта сокровище ѡбрѣтъ?

Ѡвѣт: Егда крѣти Іѡанъ Хсга во Іѡрдани.

21. **Вопро^о:** Кто сего свѣта сокровище сокри?

Ѡвѣт: Іѡсифъ, егда положилъ тѣло Хво во гробѣ.

22. **Вопро^о:** Которій первій мертвецъ вистъ на земли и кто первѣе погребенъ вистъ?

Ѡвѣт: Адамъ сѧ своего Аве^{мъ} г. дни на рѣкахъ носилъ и не зналъ, где его подѣти, и плача сѧ надъ нимъ. И рече емъ анггль: „Адаме, что твориши, чемъ сѧ своего земли не ѡдашъ, ꙗко земля и в землю нех ѡиде“. В той ча^о Адамъ сѧ своего вложи^{хъ} в разсѣлинѣ каменнѣю.

23. **Вопро^о:** Которій первій іерей на земли вистъ?

Ѡвѣт: Мелхиседекъ, егда блгослови Авраама.

24. **Вопро^о:** Бездна безднѣ призываетъ во гласѣ хлѣбій твоихъ.

Ѡвѣт: Ѡцъ Бѧа призываетъ, егда вистъ на крѣтѣ.

25. **Вопро^о:** Кто первѣе Бѧа Бѧомъ назвалъ?

Ѡвѣт: Сатанайлъ реклъ: „Ти еси Бѧъ Бѧомъ“, егда с небесъ зверженнй билъ.

26. **Вопро^о:** Что сѣтъ д. рози во мори?

Ѡвѣт: Четири евангелисти.

27. **Вопро^о:** Что сѣтъ три свѣтила просвѣщающіѧ¹⁾ всѧкаго члвка вѣрвющаго?

Ѡвѣт: Ѡцъ и Бѧъ и Дхъ сѣй.

28. **Вопро^о:** Что естъ земная тройца бѣчителная?

Ѡвѣт: Василій, Григорій, Іѡаннъ Златоустъ.

¹⁾ В рукоп. просвѣщающаго.

29. **Вопро^с:** Кто на свѣтѣ позна^а грамотѣ ѿ чїѧ єсть книга?
Ѡвѣт: Еидѣ сѣѣ Адамовѣ.
30. **Въпро^с:** Чїѧ гласѣ Ѡ востока слышанїѧ до запада?
Ѡвѣт: Ёгда проклѧлѣ Бгѣ творецѣ Кайна.
31. **Вопро^с:** Котораѧ часть свѣта вмерла четвертаѧ?
Ѡвѣт: Ёгда ѡуби Кайнѣ Айелѧ.
32. **Вопро^с:** Когда возрадовало сѧ море?
Ѡвѣт: Ёгда їзїйшолѣ Ной с ковчега.
33. **Вопро^с:** Кто Ѡ апостолѣ не погребенѣ бистѣ?
Ѡвѣт: Іѡаннѣ Богословѣ.
34. **Вопро^с:** Кто єсть вишїѧ нѣба ѧ ширшїѧ?
Ѡвѣт: Биш'ша в Хрѣта предитечева рѣка, ёгда крѣтилѣ Хрѣта, а ширша нѣба ѡутреба прѣтѧи Бгѧ.
35. **Вопро^с:** Колко составѣвѣ [sic!] ѡѣ человекѣ?
Ѡвѣт: тѣѧ.
36. **Вопро^с:** На чомѣ землѧ стоитѣ?
Ѡвѣт: На водахъ.
37. **Вопро^с:** Я вода на чомѣ стоитѣ?
Ѡвѣт: На камени. Я камень на чотирохъ столпахъ.
38. **Вопро^с:** Я столпи что сѣтѣ?
Ѡвѣт: Чѣтири євангѣлисти, иже избѣра Дхѣ стїѧ.
39. **Вопро^с:** Колко поповѣ мертвѣхъ, а кѣлко живѣхъ?
Ѡвѣт: Йѡаннѣ прѣтечи ѡѣсѣкновѣнно главѣ, а Ілїѧ живѣ єсть ѧ взятїѧ на нѣбо акн...
40. **Вопро^с:** Ѡ чого сѣнце сотворенно?
Ѡвѣт: Ѡ рѧси риз вжїѧхъ.
41. **Вопро^с:** Я мѣцѣ Ѡ чого созданѣ єсть?
Ѡвѣт: Ѡ аїра аьбо повѣтра, то єсть Ѡ воздухѣ.
42. **Вопро^с:** Что єсть Ѡцѣ ѧ Бгѣ ѧ Дхѣ стїѧ?
Ѡвѣт: Ѡцѣ єсть Бгѣ, Бгѣ єсть животѣ, Дхѣ стїѧ єсть ѡгнѣ.
43. **Вопро^с:** Гди не било нѣба ѧ землѣ, гдѣ Бгѣ билѣ?
Ѡвѣт: На крилѣ вѣтрѣнѣ ѿ на лерк¹⁾ ѧ на совѣсти вжїѧѧ, ѧкоже писанїѣ рече: Дхѣ стѣ ношашѣ сѧ верхѣ води.
44. **Вопро^с:** Кѣлко рѣкѣ з морѧ виходитѣ?
Ѡвѣт: Дѣ.

¹⁾ В рукопис. єзѣрѣ.

10. Вѣпро^о: Кто вѣженъ мѣж, ѣже не ѣде на совѣт неч^отнхъ?
 Ѡвѣт: Ѡсифъ вѣгоѡбразный.
11. Вѣпро^о: Котора тварь не была з Ноемъ к ковчезъ?
 Ѡвѣт: Рыба.
12. Вѣпро^о: Который градъ стоитъ на земли, а пѣти к севѣ не ѣмаеть?
 Ѡвѣт: Неевъ ковчегъ стоитъ на горахъ Иераратскихъ.
13. Вѣпро^о: Кто естъ Ѡцъ ѣ Гнъ ѣ Дхъ стѣй?
 Ѡвѣт: Ѡцъ естъ Бжъ, Гнъ естъ животъ, стѣй Дхъ естъ ѡгнь.
14. Вѣпро^о: Шесть стоахъ, а два глѣхъ, пѣтъ ѡбличахъ, а вѣ.
 дивнѣша сѣ.
 Ѡвѣт: Ча^о вѣ жъ., ѣгда глѣ Хсъ съ Самарянынею, два глѣ-
 ста — Хсъ съ женою, ѡбличаше ѣй пѣтъ мѣжей, вѣ.
 дивнѣша сѣ апѣли.
15. Вѣпро^о: Кто мѣртвѣй живаго крѣщаетъ?
 Ѡвѣт: Рѣка мѣртва дѣшъ живъ крѣщаетъ.
16. Вѣпро^о: Стѣдѣнецъ естъ глѣбокъ, аще не пригнѣши оѣжа, не ѣмаши дна досѣгнѣти.
 Ѡвѣт: Стѣдѣнецъ ѡуста члѣкъ, а оѣжи... [кѣнцѣ нема].

І ще одинъ відривокъ із „Бесѣды трехъ святителей“, див. передмову.

Е. Боршевицький рукопис 1713 року.

[Питанѣ и Ѡповѣди].

1. П. Волко естъ именъ Хрѣстовихъ?
 Ѡ. Сѣдмѣдѣсѣтъ ѣ двѣ. толко ѣ Бжѣи ѣ Апостоловъ всѣхъ,
 толкожъ и остров(ов)ъ великихъ на мори, толко ѣ ѣзи-
 ковъ на земли ѣ волѣзнѣй в чѣловѣцѣ.
2. П. Прѣйде багатѣй до нищаго ѣ просилъ ѣдинаго, которого не малъ, ѣ далъ ѣмъ ницѣй.
 О. Хрѣтосъ всемогѣй пришолъ до Іѡана ѣ просилъ ѣдинаго,
 то естъ крѣщенѣа, ѣ далъ ѣмъ ницѣй, то естъ Іѡанъ ѣго крѣтилъ.
3. П. Гробъ хождѣше, а мѣртвѣй в немъ поѣаше.
 О. Іѡна въ чрѣвѣ китовѣ.

4. П. Кто родилъ сѧ ѿ мертвѣи мѣре ѿ паки ѡпаде во ѡтрокѧ матернюю?
- О. Идамъ роди сѧ, то еѣтъ созданъ ѿд' зем'ли ѿ паки к землю внѣйде.
5. П. Кто внѣйде съ плотию на нѣбо?
- О. Іліа, Іенухъ, Ішанъ Бѣословъ.
6. П. Кто роди сѧ не ѡумеръ, а кто не роди сѧ а ѡумеръ?
- О. Іліа роди сѧ не ѡмеръ, Идамъ не роди сѧ а ѡмеръ.
7. П. Кто по потопѣ первыѣ попъ былъ?
- О. Мелхиседекъ былъ первѣй попъ.
8. П. Кто блженъ мѡжъ, ѿже неиде на совѣтъ нечестивыхъ?
- О. Ішсифъ блгѡѡбразнѣй.
9. П. Которое мѣсто дороги до себе не маетъ?
- О. Ковчегъ Ноевъ стоит на горахъ ѿ не мает дороги до себе.
10. П. Гдѣ зачатъ сѧ вѣ. апостолокъ?
- П. Гдѣ Дѣа сѣаго.
11. П. На чомъ земля стоитъ?
- О. На водѣ, а вода на камени, а камень на ѡгнѣ, а ѡгень на чотирехъ столпѣхъ, а четири столѣпи на вѣжѣй совѣсти, еже еѣтъ на силахъ божѣихъ.
12. П. Кто два рази смерти вѣси?
- О. Лазаръ праведныи.
13. П. Коли Бѣтъ створи небо и землю?
- О. В понеделокъ зотвори Бѣтъ нѣбо ѿ землю, днѣ ѿ ноцѣ ѿ всю вселеннѣю, вѣ второкъ сотворилъ ѿли насадилъ рай, вѣ средѣ настави водѣ вѣ мори ѿ всякое сѣмѣя ѿ былѣе ѿ древо творящее плодъ, емѣ же сѣмѣя его в нем по родѣ ѿ по подобѣю, в четвертокъ сотвори мѣцъ различающее сѧ междѣ днемъ ѿ междѣ ноцѣю, такожде ѿ звѣзди, в пѣтокъ сотворилъ гади ѿ птица лѣтающѣи по тверди небѣной ѿ благослови ѿхъ, в сѣботѣ сотвори Идама ѿд части глини ѿ Бѣвъ ѿд' рѣбра Идамова, в недѣлю спочилъ ѿдѣ всѣхъ дѣлѣ своихъ ѿ ѡѣти ѿ.
14. П. На колко чѣсти раздѣчи Бѣтъ Идамовѣ чѣтъ?
- О. На сѣдмѣ чѣсти: а. далѣ емѣ Бѣгъ любовь Авраамовѣ, б. чѣтъ далѣ емѣ Бѣтъ силѣ Самсоновѣ, г. чѣтъ далѣ емѣ Бѣтъ богатство Ішвово¹⁾, д. чѣтъ далѣ емѣ Бѣтъ красота Ішсифовѣ, е. чѣтъ далѣ емѣ Бѣтъ кротость

¹⁾ Надрубовано хибно: Ішаново.

Давидовъ, ѿ. часть далъ ёмъ Бѣмъ мудрость Саламоновъ, ѿ. часть далъ ёмъ Бѣмъ Ивесаомови власи ёго сѣмъ Давидовъ.

15. П. Кто сѣдетъ вышше Гѣда на престолѣ?

О. Идамъ. ёгда ёмъ далъ Бѣмъ дѣшъ.

16. П. Ёкѣдъ зачат съ лѣмъ, клеветѣ, хѣла, злость, ненависть?

О. Ёгда застрѣлилъ Ламехъ Каина, тогда... злыи в злѣ да оумретъ

17. П. Десятъ ключовъ, замокъ вѣданъ¹⁾, заіаць оутече, а ловець оувиѣзнетъ.

О. Моисей море жезломъ пресѣче и людий проведѣ, а Фараѡнъ во слѣдъ ёго поженѣ и оутопѣ¹⁾.

18. П. Горѣ томъ градъ, в немже црѣмъ младъ, рано поюще и їдѣще.

О. Градъ ёсть члѣвекъ, сердце и оумъ црѣмъ того, рече дѣши и тѣла.

19. П. Колко жиды работали в Ёгиптѣ?

О. Штириѣта трійцѣтъ и двѣ лѣтъ.

20. П. Ё колко части Идамъ сотворенъ?

О. Ё осмій: а. части ѡдъ земли тѣло, в. части [ѡ] мора кровъ, г. части ѡдъ камени кости, д. части ѡдъ сѣнца ѡчи, е. части ѡдъ ѡблака мисли, ѿ. части ѡдъ ѡгня теплота, з. части ѡдъ вѣтра дѣханіе, и. части ѡдъ свѣта бодрность. по семъ самъ вдиѣхнѣкъ Гдѣмъ дѣхъ свой стѣи.

21. П. Гдѣ ѡгнь со мразомъ собираетъ сѣмъ?

О. Вѣмъ Годомѣмъ и Гоморѣмъ.

22. П. Кто члѣвкъ ёсть врагъ домашній?

О. Злаѣмъ жена со мѣжомъ в совокъпѣмъ маєт сѣмъ на єдинѣмъ, а вѣмъ сердцѣмъ своѣмъ ѡкаѣнномъ злое ёмъ мыслитъ.

Се не текст, а уривки тексту, знайденного д. Н. Вахнянином у серпні 1868 р. в Боршевѣчах перемѣського пов. в рукописѣ з початку XVIII. в. Рукопис, без початку і кінця і мабуť з люкою в се редині, складав ся з 12 карток, писаних руським скорописом, а по части латинкою, і то, як значило ся на віддертії половині 13-ої картки, якимось „паном Степаном“ у 1713 році. На перших двох картках містила ся, як бачимо з отсѣх уривків, Бесѣда трѣох сѣвя тителѣв, із якої д. Вахнянин надрукував у „Правді“ 1869 р. (стор.

¹⁾ Надруковано: вѣмъ ѡдѣянъ. ²⁾ В друву оутѣне.

143, 151—152 і 190) мабуть не все, що було в рукописі, а тільки деякі питання й відповіді, цікавійші для нього, бо між поодинокими їх групами (між 3 і 4, між 9 і 10, між 16 і 17) подавав ряди точок, зазначаючи пропуски. На жаль, сам рукопис у д. Вахнянина затратив ся, от тим то ми друкуємо сей текст із „Правди“, справляючи лише деякі його помилки. Решту рукопису займав Люцідарій.

Ж. Сокольський рукопис стор. 293.

(Уривок питань і відповідей без початку). Дѣтки Гѣдь Бѣъ велми любѣтъ, ѡсобливе тыи, которыи до наѣкъ оумислѣ свой прикладають и ѡмѣти велми жадають.

Нѣгде не читаеѣ в писмѣ, аби Хѣ мѣлѣа коли смѣяти, але все плакалѣ. Бо гды сѣ народилѣ, плакалѣ; над мѣстоѣ Іерѣлимоѣ плакалѣ, на крѣтѣ плакалѣ, над Лазарѣм плакалѣ, ѡво згола ѡуѣеѣ живот Хѣъ былѣ ѡплаканный.

1. **Пытанье.** Ѣколы было миро, которыѣ помазала Марїѣ носѣ Гѣдни?

Ѣповѣд. Ёгда роди сѣ Гѣъ, взѣши баба ѡ кѣпели во сосѣдѣ и погребе в тойже пещерѣ. и ёгда бѣговоли Гѣъ, по ѣ. лѣтех ѡкры сѣ и ѣви сѣ во сокровенном мѣстѣ стѣое миро, исполнаше мѣсто то бѣгоуханїѣ ѡ мира ѡного, ѣко дивити сѣ пастыреѣ. и ѣскавше ёгѡ не ѡвѣрѣтоша. но Марїѣ ѡвѣрѣте ёгѡ и не вѣдаше, что еѣтъ. да ёгда вииде Гѣъ в доѣ Симона прокаженнаго, помаза главѣ Гѣю ѡныѣ мироѣ.

2. **[Пытанье].** Которѣ Марїѣ помаза носѣ Гѣдни?

[Ѣповѣд]. Сѣстра Лазареѣа и Марти.

3. **[Пытанье].** Ѣкѣдѣ быша книги?

Рече старецѣ: Пророци книги сотвориша, придоша же ѡци наша и дѣлаша ѣѣ. Бывшїѣ же по сїѣ наѣчиша сѣ нѣ из оуст. Приде же род нашѣ, сѣѣ написа ѣѣ и положи во ѡконци праздны.

І се також з виємком вступу відривок із „Бесѣды трехъ святителей“, пор. Пыпинѣ, Памятники Ш, стор. 170, питанє 26.

3. Рукопис Іллі Яремецького-Білахевича, стор. 218.

(*Статя без титулу*). 1. Б неѣклѣю сотворилѣ Бгѣ ѣво и землю, днѣ и ношѣ и всю вселеннѣю. в понеделокѣ сотвори сѣнце, мѣць

и звѣзды и вся небесная. во второкъ насади рай. в средѣ оустави водѣ в мори. в четвертокъ сотвори скоти, гади и птици и вся звѣрїе. в пятюк сотвори **Адама** ѿ чистїа глини, в суботѣ дїи далъ ємѣ.

2. **Вопрос.** На колико частїй раздѣливъ **Бгъ** часть **Адамову**?

Ѡвѣтъ. А-я часть — далъ **Авраамѣ** кѣлюбство; вторая часть — далъ силѣ **Самсонѣ**; третая часть да¹⁾; четвертая часть далъ красотѣ **Іулиѣ**; пятая часть далъ кротостѣ **Давидѣ**; шестая часть мудростѣ **Соломонѣ**; седмая часть далъ **Аксаломѣ** власи златїе, сїѣ **Давидѣ**.

3. **Вопрос.** Колико любилъ **Бгъ** **Адама**?

Ѡвѣтъ. Колико любитъ **Ѡцъ** сїа своего.

4. **Вопрос.** Кто сидитъ више **Гдѣ** на прѣтолѣ?

Ѡвѣтъ. **Адамъ**, єгда далъ ємѣ **Бгъ** дїи.

5. **Вопрос.** **Ѡкѣдѣ** зачала сѣ лѣжа, зависть, клевета, злость, хѣла, ненакїсть, татѣва, силованїе?

Ѡвѣтъ. Єгда застрѣливъ **Ламехъ** **Кайна**, тогда рече **Гдѣ**: злїи злѣ да погїенетъ. И постави **Гдѣ** **Кайна** со лѣною, да ѣзритъ все злое на земли и колико зла ѿ него зача сѣ, и да ѣзритъ бѣла, єлика лишнѣ сѣ... слѣпъ и како застрѣлилъ **Кайна**, и водѣше его юноша, и єгда бѣзрѣ **Кайна** їако звѣра в трѣтїю, и направѣше ємѣ лѣкъ.

Отся статья — початок ширшого апокр. катехїзіса, який опублікував **Тїхонравов** (**Памятники II**, стор. 448—454) під титулом „**Вопроѣ ст҃го Ѡфрѣма ѿ ст҃ѣмъ Василии и всемъ исправлєнии**“ На болгарську копію сього твору в однім збірнику з **XVI** в. вказав **Мочульскїй** (**Слѣды народной Библии**, стор. 56 під ч. 18), другу пізнійшу болгарську див. тамже стор. 58 під ч. 27, третю тамже під ч. 29, четверту стор. 59 під ч. 30 під титулом: **Слово сказанїе ѿ бытїе**. Зрештою деякими своїми питаннями сей катехїзіс вяжеться з **Бесїдою трьохъ свѣтителѣв**, пор. попередній текст.

I. Рукопис **Ілї Яремецького-Бїлахевича**, стор. 166—168.

(**Слово о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ пошчителное ѣчителемъ**).

1. [**Вопрос**]: Повѣж ми, что єсть іермонахъ їли попъ, что єсть єпископъ, что єсть дїаконъ, что єсть дїакъ?

¹⁾ Двох слів не можна відчитати.

О́вѣтъ: Епископъ ѣсть во мѣсто вѣдѣки на земли, іермо-
нахъ ѣсть во мѣсто херувима, попъ ѣсть во мѣсто апо-
стола, дїакопъ ѣсть во мѣсто стїхъ ѿцѣ, іже ѡзаконили
закон Хѣвъ, вѣрѡ христіанскую, дїакъ ѣсть во мѣсто
мѣчника.

2. **Вопро̀с:** Что сѣтъ свѣтлїа ризи цркви?

О́вѣтъ: Іако рече Гѣдъ: ризи моѣ скѣтлїи сѣтъ іако скѣтъ.

3. **Вопро̀с:** Что ѣсть дїакопъ веселїи гла̀ во цркви?

О́вѣтъ: Іако стїе ѿци проповѣдали закон Хѣвъ, вѣрѡ
христіанскую.

4. **Вопро̀с:** Что ѣсть ѿлтаръ? что сѣтъ свѣщїи? что ли ѣсть
кадилница? что ѣсть крило̀? что ли ѣсть дїакъ при кри-
ло̀сѣ стоїачїи? что ли ѣсть сѣа тропеца?

О́вѣтъ: Кадилница ѣсть масти дорогїе, балсамъ, смирно
і алой, іже принесоша мирнесици на гробъ Гнѣ. Трапеца
ѣсть покровъ гробѡ. І крило̀ ѣсть камень на гробѣ. Дїакъ
конархаетъ — аѣглъ на камени гробнѣмъ сидѣше проповѣдѣа
воскресенїе Хѣво.

5. **Вопро̀с:** Что ѣсть кѡбокъ? что ѣсть ложница? что ѣсть
свинтаръ? что ѣсть ножикъ? что ли сѣтъ рѣбрца? что ли сѣтъ
покровци на сѣомъ блюдѣ?

О́вѣтъ: Кѡбокъ ѣсть іже Гѣдъ ншѣ Ісѣ Хѣ на тайной
вечери даѣше ѡченикомъ с него пити, і еже на крѣтъ возне-
сеша Гѣда жидове, желчо̀мъ і ѿцтом напоиша. Ложница ѣсть
еже заѡшиша его. Свинтаръ ѣсть гѡба і трость. Ножикъ
ѣсть копїа, нею же Логин сотник прѣводоша Хѣта. Рѣбрѣца
ѣсть звѣзда, іаже сѣа над Вифѣѡмом. Покровѣци сѣтъ два
стиаги, ихъ же постави Пилатъ на ѡбѣ странѣ себе, ѣгда
привѣдоша Хѣта прѣд Пилата; тогда слѡги Пилатови покло-
ниша сѣа і ѡкориша Хѣта; того ради сѣтъ покровци на сѣомъ
блюдѣ.

6. **Вопро̀с:** Что ѣсть іерѣю верхъ глава ѡстриженнаѣ?

О́вѣтъ: То ѣсть терновїи вѣнецъ, еже возложиша на
главѡ Хѣтѡ.

7. [**Вопросъ:** Что ѣсть свѣтилникъ, еже грѣдетъ прѣд іерѣѡмъ?]

[**О́вѣтъ:**] Свѣтилникъ, еже грѣдетъ прѣд іерѣѡмъ, то̀ ѣсть
корсѡръ, слѡга Пилатовъ, іже бѣ возлюбленнїи оу Пилата.
Пилат ѡ Хѣтѣ помисливъ і рече: „Корсѡре, пойдї і привѣди
Хѣта“. Корсѡръ стоѣа прѣд Пилатомъ і поклонивъ сѣа і поцѣ-
лова̀ землю і рече: „Гѣди, Гѣди, Ісѣ Хѣе, грѣди, грѣди,
зоветъ тѣ Пилатъ“. Тогда Пилатъ почѡди сѣа велѣми

и рече: „Корсѣре, что ти глѣшъ? Хсѣ ѣстъ не тѣт, не з нами, — како зчѣет? Что ти глѣшъ?“ Корсѣръ рече: „Пане мой Пилате, Гсѣди все знаетъ и все вѣдает, и тое видитъ и нѣтъ со аѣгли глѣтъ“. Тогда Пилат почѣди сѣа велико, егда ѿ корсѣра оуслыша ѿнѣи гласъ, и зжасенъ бѣ велии и рече: „Икъ ти оуразумѣе тое?“ Корсѣръ рече: „Пилате, пане мой, егда мене посла въ Иерусалимъ, тогда видѣхъ, иже дѣти єврейскіе вѣтви постилахъ ємѣ глѣюще: ѿсана во вишнихъ“. И все корсѣръ по истиннѣ Пилатѣ сказа. И рече Пилат: „Твори, брате, що разумѣишъ“. Егда же звидѣла корсѣръ веденнаго Хста предъ Пилата, и изійде и постели платно глѣюще: „Гсѣди Ісѣ Хте, zde по платнѣ постѣпи“. И того ради свѣтилникъ грѣдетъ предъ іреѣмъ.
Бѣи ѿшемо слава во вѣки вѣкомъ. ѿминь

Се один із катехізмів екзегетичного характеру, що в старій Руси звали ся Разумниками, пор. Тихонравовъ, ор. сіт. II, 439, 442. І ся група текстів вяжесть ся з Бесѣдою трьохъ свѣтителѣвъ, пор. више у нас текст В, питаня 60 – 73.

К. Комарнянський Ізмараїд XVII в. стор. 200.

(Статья без титулу, додана до „Слова стѣго Макаріа ѿ причащеніи“). Въ проѣ. Ище добро єсть по всѣмъ днѣи причащати, или чрезъ днѣи по недѣли токмо?

Ѿвѣтъ. Се не ѿмаѣ єдинаго ѿвѣта. сѣтъ бо нѣцѣи, иже по всѣмъ днѣи достоѣи нѣ причащати сѣ, и сѣтъ пакы ѿнѣи, иже недостойнѣ причащеніа ѿнѣд. сѣтъ пакы нѣцѣи оудалѣюще ѿ тѣи и пакы безъ вѣтагновеніа сѣгрѣшающе, и соутъ нѣцѣи на сохрѣненіе причащають сѣ; сѣтъ же нѣцѣи, иже недостойнѣ причащають сѣ боше мѣсто дающе Сатанѣ, вѣсєгда и ѿпитемѣи не приемлющей противъ грѣхоѣ своихъ. въ Іоудѣ пакы со хлѣбоѣ Сатана вонїдетъ воѣ; тако и тѣи недостойнѣи, нечѣтѣи ѿ грѣхоѣ дають мѣста Сатанѣ во дѣи своѣи, возъраша сѣ на такова дѣла ꙗкъ пѣ на своѣ блѣватинѣ. стѣи Іѡанъ вѣслов рече: „Не дадите стѣго псоѣ ни помѣтайте висер предъ свинѣамѣи“. и сѣтъ дрѣзѣи, мнѣтъ сѣ причащающей сѣ сохрѣненѣи ѿ грѣхоѣ. како недостойнѣ причастѣи сѣ ѿмаѣ проститѣ ѿ грѣхоѣ? ноу на бошѣи сѣд прїидѣтъ. а сѣтъ ѿнѣи плачѣи сѣ и рыдающе во сѣбѣ, нѣ и прощеніе грѣхоѣ прїймѣтъ, и просто во скорѣ рекоу: свѣтъ єсть члѣкоу.

І се очевидно відривок із якогось Розумника.

Л. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 167—169.

(Въпросъ и ѿвѣтъ егльскихъ словесъ и въ сказа-
зана Василіемъ и фелогомъ Григоріемъ).

1. [Въпрос]. Чѣмъ с'хождаше ѿ Іерусалима въ Ерихон. и что
схотъ разбѣнни, и что естъ ѿдѣланіе, еже съвлекоша с' него, и что
соутъ іазвѣи, и мнѣхъ ѿмѣзвниша чѣла, и что схотъ ѿставляшій его и едва
жива, и что естъ іерей и что естъ и левитъ, и что естъ Гамаранинъ?
что естъ масло и что естъ вино и что схотъ ѿбѣзаніа, и что естъ скотъ,
и что естъ гостинница, и что естъ два пѣнѣза, и что естъ ѿбѣтѣова-
ніе, еже рече: въздади възвращае, и что естъ поутъ Гамаранина?

Ѹвѣт. Ерусалимъ естъ рай, Ерихонъ естъ миръ, чѣмъ естъ съшеды
ѿ Ерусалима въ Ерихонъ. еже естъ миро, се прѣвозданный Адамъ,
испадъ бо изъ раа въниде въ Ерихонъ и разбойники нападоша на нь,
иже [е] лоукавыа соутъ, непріязни, ѿмѣица, иже съвлекоша с' него
ѿдѣланіе бесмѣртное, въ нежъ бѣ ѿвлеченъ прежде съгрѣшеніа,
и ѿдѣлаша и листвѣемъ смоковнымъ, и мнѣхъ листвѣемъ ѿдѣлаѣло
естъ и грѣко, по грѣсѣ же дѣластво стрѣте и грѣхомъ и гнѣвомъ
многимъ, и того ради ѿвлече ихъ въ листвѣе смоковное. и ѿмѣз-
виша и, иже схотъ житіа сего стрѣти: въ потѣ лица своего сънѣсти
хлѣбъ свой, и трѣнѣе и вѣчѣцъ възраститъ ти земля, и въ пе-
чалехъ родиши чада своя, а не въ жизни, понеже пристѣупи за-
повѣдъ бжїю. не бѣ мѣртво ѿнижа, егда прїиде. по временижъ
ѣтери съхода поутемъ іерей и видѣвъ и мимо иде, такожде и лев-
витъ мимо иде.

2. Въпросъ. Что естъ іерей?

Ѹвѣт. Іерей Моисеѣвъ законъ. Левитъ естъ прѣрѣство, еже по
повеленію бжїю прїидѣтъ въ иѣсѣленіа, а іазвама положеніа разбѣ-
нни, и не могоша ихъ иѣсѣлити мимоидоша. симажъ не могъ-
шима възвести лежащаго и сѣлѣти его, прїидежъ Гамаранинъ,
еже естъ вѣдка Хсѣ, хранителъ дшамъ нашимъ, Гамаранѣи жъ ради
того сказѣетъ сѣ. и нѣхъ Гамаранинъ поутемъ градыи прїиде надъ
ѿнь и рече: сего ради плотъ прїахъ, сего ради стрѣти плетѣтъ
повиноу хсѣ. видѣвъ и смили [сѣ] и пристѣупль ѿбѣза іазвѣи его
и възлаіа масло и вино.

3. Въпросъ. Что схотъ ѿбѣзаніа и масло и вино?

Ѹвѣт. Ѹбѣзаніа соутъ ѿбѣтѣованіа Хсѣа, масложъ помаза-
ніе, и вино таина вѣра. сихъ трѣхъ ради дхѣовныа ншѣа іазвѣи
иѣсѣлаютъ [сѣ]. Бѣсѣди же на свой скотъ ѿмѣзвеннаго разбѣнны¹⁾,

¹⁾ В рукоп. разбѣнника.

їако тож свою глѣт Хс̃ плоть, юж на^с рад̃ прїат, їакож глѣтъ Ісаїа прр^окъ: то̃ недоуги наша вѣзат ѿ болѣзни наша понесѣ. ѿ вѣкѣде ѿ вѣ гостинникоу, ѣже е^{ст} стѣа цркви, ѿ поскрѣбѣ ѿ нем прѣвое сам. ѿ на дѣтрїй днѣ изшѣд два пѣнеза дла^с гостинникоу.

4. [Вѣпрос]. Что е^{ст} Павел ѿ что е^{ст} двѣ сребрьники?¹⁾

Г҃вѣт. Г҃тый аплѣ Павел ѿнесе їазыки цркви. а сребрьника е^{ст} двѣ, иж Б҃ѣ дла^с по воскрѣнїй ѿзбавленїе ѿ вл҃гдѣтъ, вѣтхый ѿ новыѿ завѣт, ѣже дла^с гостинникоу гл҃а: поскрѣби ѿ мнѣ! ѣже аще приложиши, азѣ ѣгда вѣзвращѣ^с, вѣздам ти.

5. [Вѣпрос]. ѿ [что е^{ст}] еже вѣзвращѣ^с вѣздам ти?

Г҃вѣт. Еже е^{ст} второе пришествїе, ѣгда маєт сѣднѣ живым ѿ мрѣтвым, тогда ти вѣздает, їакож Павел аплѣ глѣт: добрым же троудом троуднѣ сѣ, теченїе скончах, кѣрѣ съблюдох, тѣмже предлежит ми вѣнец праведный сѣдїа, не мнѣ единому, но вѣсѣм любящим їавленїа.

Отся статья — частина екзегетичного діяльоїа, яким вияснювано значїне евангельських прїтч. Сей цикл обїймав толкованє 18 прїтч, пор. В. Н. Мочульскїй, Слѣды народной Библии в славянской и древне-русской письменности стор. 52, 61 і Starine V, 80—87; сербський текст сього толкованя з рукописного Номоканона XV—XVI віку з праського національного музея (із збірки рукописів Шафарика ч. 10) видав проф. Ю. Полївка (Starine, т. XXI).

М. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 146—147.

[Розмова про душі померших].

1. Вѣпрос. Кждѣ ѿдет дшѣ праведных?

Г҃вѣт. Слыши Дѣда гл҃юща: дшѣ их вѣ вл҃гнѣ вѣдворит сѣ и племѣ их наслѣдит землю.

2. Упрос. Грѣшных дшѣ камо идоут?

Г҃вѣт. Слыши Дѣда гл҃юща: вѣзвратѣт сѣ грѣшници кѣ ад, вѣси забывающїи Б҃га. грѣшноу дшѣ дрѣжѣтъ аг҃ли дѣ. днїй ѿ себе, нѣжли помѣноут ю вѣ млѣтвах, или млѣтвнѣ сътворѣтъ ѿбогим за ню. Їще ли не бѣдет памѣти ѿ ней на землї, то пакѣ дрѣжѣтъ кѣ. днїй ѿ мѣ. днїи ѿ себе чающе²⁾, нѣжли боудоут како ѿбогаго ѿли ѿдѣют ѿли накрѣмѣтъ ѿли напоѣтъ, ѿли поп

¹⁾ Се питанє через якусь помилку без титулика покладено аж за відповідю. Текст понований. ²⁾ В рукоп. гл҃юще.

помажет ю, дшюу тжю, на земли оу мѣтвах. И потом минет м. днѣи, даже ѿ ней нѣкъ млѣтынѣ оубогим ни ѿ коже, ни ѿ сѣродник, ни ѿ иного никогоже, и рече дшн тѣи аггн стѣи: „Ѿиди оубога дшѣ къ мжкоу и въ т'моу кромѣшнюж“.

3. Упрос. Идет ли дша ѿ дшѣ таме или ни?

[Ѿвѣт]. Слыши Дѣда глѣуща: хлѣбъ аггаскѣи ѣде члѣкъ, и пицею нѣсною питает сѧ. грѣшных дша ѿ пахи до пантикостной недѣли тогда свѣтъ видят, и то такожде им пища ест.

4. Упрос. И иже свѣщж зажигают и млѣтыню творят, ест ли то за нѣ или ни?

Ѿвѣт. Велика маѣть, велика памѣт, велико ест веселіе дшам тым. ѿко Бѣ помануѣ Идама и ѿблада сѧ ѣмоу, тако и дша там такоуж радостію великою радует сѧ.

Отсея статья — відривок апскріфічного катехізма відомого під назвою „Вопроси Іоанна Богослова Аврааму на Єлеонской горѣ“, якого три відміни надрукував Тіхонравов (Памятники II, 197—212).

Н. Сокольський рукопис стор. 338—356.

(Люцидар ѿ знаймѣющій ѿ речѣх сотворенных на нѣси и на земли, з грецкого на руский переложен').

1. Пытает ѿчѣнкѣ майстра своего: Ик вѣрити ко единого Бѣа?

Ѿповѣдает майстер: Так маѣш вѣрити, иже Бѣкъ ест во тройци, а тройца ест во единомъ возствѣ.

2. Ученикѣ: Ик сѧ может на трое дѣлити?

Майстерѣ: Бѣдѣгѣ сѣнца, на которомъ ест свѣло^{ст}, красота и горячо^{ст}, а вжды еднакъ с тѣх тро^х ѿдно ест. Так и сѣа Тройца едино ест правдывое вѣество: где ест ѿцѣ, тѣтѣ ест и сѣтѣ, где сѣтѣ, тѣт ест и дѣтѣ стѣи.

3. Ученикѣ: Поневаж тѣе три речи не могут роздѣлити сѧ, гды сѣтѣ принялъ чловечество, такѣ теж принялъ ѿцѣ и дѣтѣ стѣи?

Майстерѣ: Гды видимо сѣнце, тогда може^м зрѣти добре, як таа речѣ залежит, ко сѣнце не може^т нѣгды роздѣлити сѧ, але слонечнѣю маѣт свѣтло^{ст}, красѣ и горячо^{ст}. И ѿ тѣх тро^х речей маємо особливѣ три дары: ѿцѣ на^с сотворилѣ, сѣтѣ насѣ ѿкѣпилѣ, а дѣтѣ стѣи насѣ ѿсвятилѣ. и такѣ ест сѣа Тройца в скон^х стѣх дѣла^х всегда, а не билѣ разлѣченый Бѣкъ и не вѣдет.

4. Оўчнкъ. Ужес ми повѣдалъ ѿ сотворителю; повѣж ми ѿ сотвореню его.

М а и с т е р ъ. Ъ Бѣ не смѣле глабоко пытати анѣ мовити, бо простые люде, глабокою речѣ слышачи, не добре розумѣю^т и впадаю^т во блѣд. Прето так томѣ потреба вѣрити, иже былъ Бѣъ завжды ѿ бѣде^т до конца.

5. Оўчнкъ. Чи былъ Бѣъ первей, иже свѣтъ станѣлъ?

М а и с т е р ъ. Былъ са^м Бѣъ, але того створеня не было передъ ты^м.

6. Оўчнкъ. Ики^м ѿбычае^м створи^х Бѣъ свѣтъ?

М а и с т е р ъ. Сотворилъ Бѣъ свѣтъ мѣростию своею, зчинилъ уставичною землю, ѿ моцю своею подтвердилъ.

7. Оўчнкъ. Иково было, пакъ свѣта не было?

М а и с т е р ъ. Ничого иного не было, ты^мко тма зовемаа хаше^т, а в той было чтыри живіолы: ѿг^н, вода, земля, вѣтер.

8. Оўчнкъ. Шо найпервей Бѣъ сотворилъ?

М а и с т е р ъ. Нѣо, а пото^м землю, анѣла и йнаа вса, а на штаток чѣка.

9. Оўчен. Ик первого анѣла звано?

М а и с т е р ъ. Люцифер, того Бѣъ красного сотворил, а онъ распышал ся велми пыхою, помысливъ Бѣ^м ся ровнати, и для того зверженъ е^{ст} з неба аж до горячого пекла под землю, а былъ ты^мко пол годины в небѣ.

10. Учен. Для чого его сотворилъ Бѣъ, поневаж его скинѣлъ з неба?

М а и с т е р ъ. Про то, абы выбраныи аѣглове бжїи были подтвержены его ѡпадком. бо гды Люцифер спалъ з неба, тогда аѣглове были моцю бжїею подтвержены, же юж далѣ з ласки бжеи выпасти не могѣтъ.

11. Оўчнкъ. Ик пекло сотворено?

М а и с т е р ъ. В тѣю годинѣ, пакъ Люцифер помыслилъ Бѣ^м ровнати ся, тогда е^{ст} пекло сотворено чѣдо^м бжїи^м.

12. Оўчен. Иково е^{ст} пекло?

М а и с т е р ъ. Пекло е^{ст} ѣма на се^м свѣтѣ, а над нею мгла точит ся, же жадеи живой дойти та^м не може^т.

13. Учен. Чи маєт дно пекло?

М а и с т е р ъ. Пекло зверхѣ ѡзко, а зѣ исподѣ широко, которое широты ни^хто не може^т дойти ѡкром единого Бѣа, а так е^{ст} глабоко, же многіе дѣи завжди летѣ^т, а нѣколи дна не долѣтаю^т.

14. Оучен. Колко ѿменъ имаѣ пекло?

Майстер. Зоветъ ся в писмѣ Ласѣсъ моралсъ, то еѣ ложе смерти, бо тамъ дѣи грѣшныя горѣтъ; зоветъ ся Ёрар, то еѣ земля таѣмности, сѣрки, дымъ ѿ смродѣ, земля запамѣтала, бо ѿ тыхъ дѣа, которые в пекло пойдѣтъ, нѣгда памяти предъцарѣ небесны, не вѣдѣтъ; называетъ ся мѣка, плачъ шчѣй, скреготане зѣковъ. ѿ той землѣ и горячостѣ нхто не можеѣ повѣдати, тыѣко котрыя сѣтъ в пеклѣ. зоветъ ся Кгеенна, то еѣ шген пекельный, бо сѣй шгон дочасный противко шного шгна пекельного тѣне еѣ. вторая мѣка темноѣ, тамъ и диаволы мѣчаѣ ся. зоветъ ся смѣток, червь неѣмирающій, зоветъ ся и рѣка шгенная, которая скроз пекло течѣтъ, а тамъ барзо смердитъ смолою и сѣркою, а такъ велики стѣдена, же всѣ шгни пекельныя перемагаѣтъ.

15. Оучен. Гдѣ сѣтъ мѣки?

Майстер. На земли сѣтъ в бѣжой таѣмници, тамъ мѣки приѣмѣютъ дѣи тыя, которые маюѣ быти сѣсены.

16. Оучен. Шо еѣ ѿбо?

Майстер. пбо еѣ твердоѣ и закладъ сотворен, же вѣжитъ ѿ всходѣ до заходѣ, а на немъ сѣнце и мѣцъ.

17. Оучен. пкъ походитъ, ижъ ѿбо вѣжитъ, сѣнце и мѣцъ?

Майстер. Подъ небоѣ немашъ ничего, на чоѣ бы мѣло стати, гдыжъ еѣ ѿбо крѣглоѣ, а прето его Бѣтъ такъ постановилъ, же не можеѣ на едномъ мѣсцѣ стати.

18. Оученикъ. пкъ еѣ ѣставлено ѿбо?

Майстер. Небо еѣ ѣставлено з живѣолъ, а еѣ подобно зеленой водѣ, на томъ мѣцъ ходитъ. дръгое ѿбо шгнистое барвы, на томъ сѣнце ходитъ. третое ѿбо модрое барвы, на томъ звѣзди ходѣтъ. а далѣй надъ закладомъ в небѣ еѣмпирейскомъ самъ Бѣтъ пребываетъ [со] сѣтymi аѣглы своими.

19. Оучен. Шо в двоѣ тыѣ небесеѣ?

Майстер. п землѣ ажъ до мѣца сѣтъ злыя дѣове, а тыѣ на то поставлено, абы наѣ перешкожали в добрыѣ ѣчинкаѣ, а до злого приводили; тыя зовѣтъ ся цалѣодѣмонѣсъ, то еѣ злого водители. тыи на себѣ верѣтъ тѣло ѿ повѣтра, гды се хотѣтъ наѣ зѣвити. и тыя диаволы мѣчаѣ ся на повѣтрѣ, на шблаци ажъ до сѣднаго дня. ѿ ѿ мѣца ажъ до звѣздъ сѣтъ аѣглы ѣставлены, абы наѣ стерегли и ѿ злого боронили.

20. Оучен. пкъ еѣ сотворено сѣнце?

Майстер. Сѣнце сотворено четвертого дня, а ѿ сѣнца ѣвеѣ свѣтъ ѣкрашеѣ еѣ.

21. Оўчен. Гдѣ е^{ст} сотворенъ Идамъ?

Майстер. На востоцѣ на томъ мѣсцѣ, гдѣ зовѣтъ Гебронъ. ѿ тамъ взялъ Бгъ ѡтецъ рѣкою своею землѣ и сотворилъ его и вѣдхнулъ дшѣ в него и звелъ его в' рай. ѿ з рѣбра его сотворилъ емѣ женѣ Евѣ. ѿ тамъ Идамъ нарекъ ѿмена всемѣ створеню, которое Бгъ створилъ. ѿ гдѣ Идамъ змералъ, тѣды несено тѣло его до того мѣсца, дѣ его Бгъ сотворилъ.

22. Оўчен. Гдѣ е^{ст} рай?

Майстер. На вѣходъ сѣнца на сѣмъ свѣтѣ на землѣ е^{ст}, але е^{сть} вышше всего свѣта.

23. Учен. Поневажъ е^{ст} на землѣ рай, чомѣж тамъ нихто не доходитъ?

Майстер'. Бо сѣтъ передъ нимъ горы высокіе, лѣсы великіе ѿ пѣстынѣ, прето тамъ не може нихто дойти.

24. Оўчен. Ъкъ долго былъ Идамъ в рай, гдѣ согрѣшилъ?

Майстеръ. Шесть годинъ.

25. Оўчен. Тыи швоци, которыи были сотворены для члѣка, на цю были швернены, гдѣ бы^{хъ} Идамъ выгнанъ з раю?

Майстеръ. Тое дерево не ростѣ по розници, и такъ тыѣ дшѣ, которыѣ зостають в рай, наслаждають сѣ тыми швоцами.

26. Оўчен. Тымъ дшѣмъ не потреба ѣсти анѣ пити, бо хто ѣсть и пѣтъ, то мѣсѣтъ покармѣ заживати¹⁾?

Майстер. Така речъ е^{ст} ѡ телесномъ покармѣ, але дшѣ, которыѣ сѣтъ в рай, того не прагнѣтъ, бо ѣкъ дшѣ сѣтъ дхѣвныѣ, такъ же ѿ покармѣ в рай дхѣвныѣ.

27. Оўчен. Ъкъ бы сѣ люди родили, гдѣ бы Идамъ в рай зосталъ?

Майстер'. Е^{сть} позрѣнѣ пожадливости промысло^{мъ} вжѣимъ, то^{лько} привѣтавши сѣ мѣжъ изъ женою, рѣки собѣ стиснѣвши, и заразъ распѣстѣвши сѣ, такъ сѣ мѣло дѣтиа родити бѣзъ грѣха.

28. Оўчен. Ъкъ много жилъ Идамъ на свѣтѣ?

Майстер. Дѣвятъ сотъ и трицѣтъ лѣтъ. ѿ Кайнѣ ѿвѣла брата своего роженного забилъ в трицѣти лѣтѣхъ, ѿ ѡ того часѣ почали сѣ люди забивати и неприятели стали.

29. Учен. Кто Идамѣ имя перве далъ?

Майстер. Имя тоѣ принесли чѣтыри аγγлы каждый ѡ своѣи стороны по словѣ, з востока, запада, сѣвера и юга, а тыѣ слова брали ѡ чѣтырѣхъ звѣздѣхъ.

¹⁾ Сѣ два слова перечеркнѣно і на маргінесѣ написано тою самою рукою: жити.

30. Учен'. Кто найпервей ѿгры вымыслилъ?

М а и с т е р. Ламѣ мѣлъ тры сѣны, шднего звано Ковз, дрѣго Ивалъ, третого Базакалъ, ѿ тот ѿгры вымыслилъ. Ковз былъ кокалем ѿ почалъ ковати ѿ мѣди ѿ сребра. а тые три браты мѣли сестрѣ именѣ Нѣмѣа, таа найпервей вымыслила, ѿ дѣти колыхати.

31. Учен'. Кто найпервей былъ кролем на свѣтѣ?

М а и с т е р. Ной мѣлъ тры сѣны, ѿ ѿ тыхъ людѣ на трое роздѣлили ся: с первого сѣа Ноева ѿфета пошли кролеве, княжата, каштеланы, воеводы; з дрѣго сѣа его Гифа [sic!] пошли патриархи, мѣтрополиты и всѣ дѣховные людѣ; з третого сѣа Хама пошли простые людѣ.

32. Учен'. пк звано днавола, котрый ѿвѣ прелстилъ?

М а и с т е р. Квизма Люлемъ, то ест шден с княжат пекелны^х.

33. Учен'. Повѣжъ мнѣ ш сотвореню свѣта.

М а и с т е р. Свѣтъ тот ест шкрѣглый, але ѣке шблнтый ест море^м, котрый плаваѣт к мори ѿк жолтокъ к' яйци.

34. Учен'. Чимъ земля ѣтвержена, иж не можеѣт потонѣти, понекаж плаваѣт в' мори ѿк жолтокъ к' яйци?

М а и с т е р. Земля не держит ништо, тыко самъ Бѣгъ, а так много вод школо земля течѣт, иж гды бы хто был въ шблкахъ, не видѣла бы ся емѣ свѣтъ сей ничего иного, тыко ѿк пѣнѣз, бо всѣ жродла идѣт з моря, ѿ всѣ рѣки за идѣт к море.

35. Учен'. На колко частей свѣтъ сей ест роздѣленъ?

М а и с т е р'. На чтыри части роздѣлено. Першаа чаѣт зовет ся Азия, втораа Европа, третиаа Африка, четвѣртаа Америка¹⁾.

36. Учен'. Повѣжъ ми ш той части, котрѣю зовет ся Азия.

М а и с т е р. Азия починаѣт ся гдѣ сѣнце сходит. ѿ вран ест шдна стѣдѣна, с которѣ текѣт рѣки чтыри. Першаа зовет ся Фиссон, втораа ѿцѣанъ, третиаа Тигръ, четвѣртаа ѿфратъ.

37. Учен'. Куда текѣт тые рѣки?

М а и с т е р. ѿцѣан течѣт скрозъ Индѣю и прохѣдит единѣ горѣ, котрѣю зовет ся Птанѣ, а ѿтола течѣт скрозъ мѣринскѣю землю к Черконое море. Тигръ и ѿфратъ текѣт скрозъ шднѣ горѣ, котрѣю зовет ся Патраѣ, а ѿтола течѣт скрозъ единѣ землю, котораа зовет ся Армениа, и тые воды текѣт шчевисто з раю шдною землею аж до гор, котрые сѣт именоканы.

¹⁾ Два остатнѣ слова дописано над рядком.

38 Учен. Которая земля ближе ѿ раю?

Мистер. Так на^м свѣдчи^т писмо: до раю жадеи человекъ телесный дойти не може^т, поневажъ школо раю сѣтъ горы великіе, а в ни^х лежатъ смокове и гадове и дивныя звѣрята, которые боронятъ входъ, ижъ жадеи члѣкъ до него дойти не може^т. Подле раю е^{ст} одна земля, которая зове^т ся Индіа, по одной водѣ названо Индіа, которая тече^т в Червоное море, и тою рѣкою snadно дойти до раю, бо из одной стороны тече^т дивное море, а з другою Индіа, а до того великіе пѣщи, же бы за чтыри лѣта не могли перейти. Изна раздѣлена е^{ст} на тридцать земель и тры, а сѣтъ в ней разманіе людеи и высокіе горы. В той земли е^{ст} тры герѣ: одна гора Германа^с, другая Театри^с, третья Гурета^с. на ты^х горахъ росте^т дерево такъ высокое, же его повѣтра шкочаетъ. На ты^х горахъ сѣтъ людеи на локоть в звышѣ. тые людеи в тры лѣта починаютъ ся плодити, а сегомо лѣта старѣютъ ся, а шмого шмираютъ. е^{ст} тамъ два штровка, в котрыхъ е^{ст} много золота и сребра, а звѣма черезъ рокъ бывае^т, а в рокъ два разы цвѣтетъ и швоцъ бывае^т. а подле тое горы золото, а до того золота жадеи дойти не можетъ для смоков и гадов и червниа шдовитого, которые золота боронятъ. а межи тою горою, которую зовѣтъ Камен^с, и межи моремъ, тамъ загналъ царъ Александръ ты^х людеи, котрыи злые, Гогъ и Магогъ. тые людеи не едятъ ничего иного, одна звѣры шшелакіе. В другой Индіи сѣтъ людеи, которые называютъ ся Матрокиты, в звышъ шдинадцатъ локтей, с передѣ такъ легѣ, а маю^т пѣрши и пазногти такъ каня. В одной волости сѣтъ людеи, которые зовѣтъ ся Ягрометы, тыи маю^т в совѣкъ великѣю горячо^{ст}, и гды се зойдѣтъ къ одной мѣсце, то сами ся пошлѣютъ. Пото^м лежитъ одна воло^с, в которой сѣтъ людеи такіи, же гды штецъ або matka зстарѣютъ ся, а презъ старо^{ст} свою не могутъ ни ходити ни сидѣти, теды пріятели и^х зложивши на древа спашатъ и^х и вѣрѣютъ, ижъ и^х дѣши ко бѣшъ идѣтъ, а хто пріятелѣ^т свои^х збере^т, то не згрѣшитъ. Сѣтъ тежъ людеи одной такой шобычай маючіе, ижъ гды се и^х пріятели зстарѣютъ, теды шни добре и^х кормятъ, и гды южъ бѣдѣтъ добре табѣсты, то шни и^х забиваютъ и добре шваривши едятъ; а если хто з ни^х того чинити не бѣде^т, то самъ збѣи^т бѣдетъ. Третья воло^с, в которой перець росте^т, з ты^х то людеи, що на два локтѣ в звышѣ, и ѿ ты^х перець иде^т. а тамъ воло^с полна е^{ст} гадѣ. а гды перець дошрѣе^т, тогды тые людеи перець з былемъ запалѣютъ, а гадове ѿ шгниа шбѣглаютъ, а перець чоренъ избираютъ, а ш^х с прирощеніа своего вѣлѣ е^{ст}. В четвертой Индіи сѣтъ людеи такіи, ижъ маю^т пѣты на передъ, а пѣлци назадъ, а на рѣка^х и нога^х по шсм-

Е^{ст} же тамъ иное звѣръ иннокентаврѣ, маючое головѣ челоуѣчю, а рѣки толко до пѣпа, на чтыро^х ногахъ конскихъ, а тѣло маетъ якъ конь, а шчи лвинїи, а рогъ маетъ ясный а штрый якъ бритва, а такъ е^{ст} сердито, же цю колевекъ поркет, то зараз забїе^т. слонекъ тежъ множестко. С тоен земли приходитъ шдин камень магне^съ, тож тягнетъ к собѣ желѣзо. тамже е^{ст} и вода на йма Гагне^съ, в той водѣ сѣтъ черепахи такъ великїе, на сто локоть в ширъ и вдовжъ, а тые люде в шкорѣпахъ нхъ дома бѣдѣютъ. и тамъ е^{ст} камень адамант, а такъ твердъ, ижъ его не розбїетъ ничимъ, толко козлію кровію.

41. Учен. Ужемъ ся насладѣхалъ ш Індїи. Повѣжъ ми ш той земли, которая Персидою зоветъ ся.

М а и с т е р. Персида починаетъ ся ш рѣки названой Тигръ. в той земли шден е^{ст} городъ, которогѣ зовѣтъ Персида. найпервей с тое земли приходитъ камень пиретъ; тотъ камѣ^н пиретъ паритъ якъ кропива. а дрѣгїи е^{ст} камень силѣсѣ, того прибываетъ и бѣываетъ якъ мѣ^сца.

42. Ученъ. Повѣжъ ми ш той земли, которѣю зовѣтъ Мезопотамїа.

М а и с т е р ѣ. Мезопотамїа маетъ йма по двоухъ рѣкахъ, которые скрозъ тѣю землю идѣтъ. и в той земли е^{ст} мѣсто Вавилонъ. тое мѣсто стало по потопѣ рекѣ фѣ. школо того мѣста мѣр такъ долгий, яко миль ѣ., и маетъ в собѣ сто вратъ мосїондзовыхъ. Тое мѣсто збѣдовалъ единъ шлѣрымъ, которо[го] звано Немротъ, снѣ Хѣсовъ, а потомъ Навходоносор царъ перскїй, але тепер пѣст. в той земли е^{ст} шдна колостъ Яравна, штоль приходитъ кадило. Е^{ст} тежъ тамъ гора Хорикъ, посполите звана Гинай, на той горѣ Гѣпдъ Бѣ Мойсееви законъ далъ, в той земли е^{ст} мѣсто Дамаскъ, которое шставилъ Авраа^м, и подле него тры мѣста Тигръ, Ейдон и Ливанда; там починаетъ ся рѣка Ішрда^н. тѣтъ лежитъ земля Палестина и мѣсто Іудея, гдѣ мешка^т Іудея снѣ Іакова патріархи, с которого кролевѣ пошли; тѣтъ мѣсто Хананея ш Хамокого снѣ Каинана. в той земли лежитъ Іерсалимъ тое мѣсто нада^н Гимъ, снѣ Ноевъ, первый сѣенникъ. в тѣю землю Филистинѣ плынетъ море Червоное, которое такъ е^{ст} скѣтло, же в не^м на днѣ наименшѣю рыбка видна. Потомъ починаетъ ся Египетъ, тамъ шдно мѣсто Тебисъ, тамъ е^{ст} гора высокая Яраратская. в той земли е^{ст} двѣ горѣ, шдной йма Арменїа, на той горѣ стон^т корабель Ноекъ з дерева зробленый, которые не гнїютъ до сѣдѣбжого; дрѣгата гора Яравїа, на той горѣ золото найвыборнѣйшее родитъ ся. Тамъ лежитъ Кападокїа, Ефѣ^с, Понтъ, Константинополь,

тамже меншаѧ Язїа кончит ся; тамъ лежиѣ тѣло Іѡана вѣслова.

43. Учен. Покѣж ми ѡ той сторонѣ, которая зовѣтъ ся Европа.

Манстер. Европа починаѣтъ ся ѡ моря шнийского ѡ востокѣ до шкианѣ Гибѣрни, а подлѣж ѡ Портѣгалїи, то ест ѡ королевства гишпанского аж до рѣки Дѣнаю, который Гармацію ѡ Язней, то ест ѡ Татар дѣлитъ, на шестъ сот и шестдесятъ миль растягаѣтъ ся. Я Европа сама в шир миль двѣстѣ чтырдесѣтъ и пѣтъ нѣмцки_х [маѣтъ]. маѣтъ теж Европа в собѣ колно_{ет} приателскѣю, ижѣ волно з ѡднаго королевства до дрѣгого кѣхатъ и всѣ землѣ сходятъ хто хочѣтъ, правѣ писаныѣ ѡживаѣтъ. Починаѣтъ ся Европа ѡ всходѣ сѣнца ѡ рѣки Донѣ, а с полѣдня ѡ моря грецкого названого Іѡнникѣмъ, гдѣ ся з Малою Язнію розлѣчаетъ. в той третей части положена естъ Гармацїа, ѡ которой теперъ мовимо, краина досѣ широкаѧ и знаменитаѧ, много народовъ и королевствѣ в собѣ замикаѣтъ. Яковѣмъ двоѣкаѧ естъ Гармацїа, одна татарская або Язитицкаѧ, на далшомѣ всходнемѣ берѣгѣ рѣки Донѣ и Болги, в которой мешкаюѣ Татарѣ заволстїи и дрѣгїе шрди ихъ на пасма роздѣлены; дрѣгаѧ Гармацїа Европейская, называютъ ей наша, в которой мешкаюѣ Поляки, Рѣсь, Литва, Мазѣровѣ, Прѣсаки, Поморчики, Инфлантчики, Москва, Готды, Яланы. Колоша и Татаровѣ, которые на томъ берѣгѣ Донѣ рѣки полѣнощное, недалеко моря Бѣжинѣ мешкаюѣ. Тамъ Гармацїа з всходѣ рѣка Танисѣ, то естъ Донѣ и ѡзеро Мѣѡское ѡ Язни лѣчитъ, а ѡ заходѣ Бисла, ѡ полѣдня горы венгерскїе, а ѡ полночи морѣ Нѣмецкиѣ краина ихъ власнаѧ розрываетъ.

44. Учен. Ужесъ мнѣ ѡ частѣхъ свѣта повѣдалъ. Повѣжъ ми третью ча_{ст}ъ, прошѣ ты, ѡ Амерїцѣ.

Манстер. Америка починаѣтъ ся на полѣдню, роспростѣрла ся аж до лепкого моря. в той сторонѣ великіе сѣѣт волости, звѣрѣ и гадѣ много. в той землї падаѣтъ сѣровое мясо. тамъ ест ѡдна стѣднѧ, же жадеѣтъ не можеѣтъ ей пити, а в ночи такъ ест горяча, же ей не можеѣтъ ся палцеѣмъ доткнѣти.

45. Учен. Южесъ ми повѣдалъ ѡ всеѣмъ свѣтѣ, повѣжъ ми ѡ тыѣ ѡстроваѣ, которые сѣѣт на морю, якиѣ можешъ знати.

Манстер. Першїй ѡстровъ Ципре_с, вторшїй Критѣ, третшїй Толкос, гдѣ золотыѣ крѣшци, четкѣртынъ Долас, той першей ѡказалъ ся по потопѣ, с того ѡстрова каменъ мѣмѣръ и алмастрѣ приходѣтъ. Потомъ шестшїй ѡстровѣ Гибель, ѡтола была Гибилѧ родомъ Геллѧ.

46. Учен. Уже^м ся всего наслѣхалъ. Повѣж ми, какъ ѡшла-хетнѣло тое дерево, с котораго крестъ стѣй ѡчиненъ естъ?

Манстер. Того дерева немаши нѣгде кро^м раю.

47. Учен. Икъ тое дерево вынесено з раю?

Манстер. Ида^м ся былъ ро^схоровалъ на смерти, и послалъ сѣа своего Гифа до аггла Херѡвима, который стережеть раю, абы емѣ послалъ лѣкарство, с котораго бы могъ быти живъ. теды агглъ ѡломилъ розкѣ с того дерева, що посре^дѣ раю стентъ, с котораго Идамъ и Евва згрѣшили, и далъ емѣ ангела рекъчи: „Неси жъ и ѡдай своемѣ ѡцѣ, а пото^м ѡткни емѣ [ѡ] голова^х его; а если та^м розка заквитнетъ, то ѡтецъ твои здоровъ бѣдетъ“. И гды ся сѣъ вернѣлъ, а Ида^м уже бы^х ѡмерлъ, теды Гифъ выполнилъ агглаское напominiнe и ро^сказане, ѡткнѣлъ тѣю квѣткѣ ѡ голова^х, с которае квѣтки выросло дерево, и с того ѡчиненъ бы^х крестъ стѣй, и ѡ него Ида^м ѡздоровленъ и всѣ хрестiane.

48. Учен. Што значить Идамова голова, которѣю под крестомъ малюютъ?

Манстер. Соломонъ ѡднаго часѣ хѣалъ на поле для про^свѣщанн^а и знайшолъ ѡднаго чѣв^ка, а ѡнъ вышралъ Идамовѣ головѣ. и познавши Соломонъ (бо была велика), взялъ еѣ в рѣки и рекъ: „Бѣди похвалена ѡ Бѣга и ѡ мене!“ и приложилъ еѣ к сѣрцѣ своемѣ и поцѣловавши кинѣ еѣ передъ себе и трѣтилъ еѣ ногою мовѣчи: „Бѣди проклята на кѣки!“ и ѡчинилъ тое три^кро^т, велбилъ и проклиналъ, а пото^м взявши еѣ понесъ до Иерѣлимѣ и вложилъ в ро^сколинѣ каменнѣю и назвалъ горѣ Голгофѣ. мѣ^сте лобное, на которо^м мѣ^сцѣ крестъ Хѣ распѣвши поставили, и тогды Ида^м е^ст ѡздоровленъ и всѣ патриархове в ѡхланех. и для того Идамовѣ головѣ под распѣтиемъ малюютъ.

49. Учен. Для чого Соломонъ три разы хвалилъ, а три разы проклиналъ?

Манстер. През тое хвалилъ, жесмо з неѣ пошли, а що клалъ, прето жесмо в гнѣвѣ бѣжи^и впали.

50. Учен. Ѣко^м зѣма приходить?

Манстер. Икъ горячо^ст походитъ ѡ слонца, бо сѣнце е^ст го^ряче над нами, ходитъ близко и ѡ того маемъ тепло; а зѣмою бѣжитъ сѣнце боко^м низко и ѡ насъ далеко, и тымъ маемъ стѣдень. бо вода е^ст холодна и холодъ ѡ себе пѣскаетъ, и ѡтож дѣлитъ ся на двое, зѣма и лѣто.

51. Учен. Повѣж ми, поневаж [сѣнце] лѣтъ над нами близко, а зѣмѣ боко^м далеко, чемѣ днѣ [зѣмѣ] малый а лѣтъ великий?

М а и с т е р. Тот свѣтъ е^{ст} правѣ круглый якъ пѣлоко, а мы посредаѣ свѣта. а гды идетъ сѣнце надъ нами, теды его найдалей видимъ, а моцъ и прѣдко^{ст} и горячо^{ст} великѣю в собѣ маючи, не рухло подъ землю зайдѣтъ и ты^м е^{ст} днь великий. а зѣмѣ идетъ бокомъ сѣнце и не маєтъ моци такое якъ лѣто^м, бо мѣлико е^{ст}, и рухло подъ землю заходитъ, и ты^м зѣмѣ днь малый, бо в лѣтѣ сѣнце подъ землею в ночи бѣжитъ бокомъ и прѣдко взийде^{тъ}, и ты^м е^{ст} ночь малая; а в зимѣ также сѣнце идетъ землею подъ нами, а не бокомъ и не прѣдко взийде^{тъ} изъ земли, и ты^м зимѣ ночь велика.

52. **Учен.** Якъ Бгъ далеко сѣнце постанови^{тъ} надъ мѣцемъ и звѣзды, поневажъ на шдно^м нѣтъ тамъ свѣтло^{ст} бжїа е^{ст}?

М а и с т е р. Такъ далеко ѿ земли до мѣца, якъ ѿ мѣца до сѣнца, а ѿ сѣнца до звѣздъ. звѣзды болшѣю моцъ маю^{тъ}, гды^м на найвышшомъ нѣтъ стоятъ.

53. **Учен.** Покѣжъ ми ѿ планетъ нѣсны^х.

М а и с т е р. Седемъ планетъ нѣсны^х, межи ними сѣнце а мѣць, тые на^м найколше слѣжатъ, а другы^х е^{ст} пятъ, яко то сатѣришѣтъ, тотъ бѣжитъ такъ высоко, же залѣдво в тридцатъ лѣтъ бѣгъ свой выполнитъ; Ювишъ, Марсъ, Венѣра, Меркѣришъ.

54. **Учен.** Якъ тые сѣтъ планеты великы, мѣць, сѣнце и звѣзды?

М а и с т е р. Ѧстроліогы повѣдаю^{тъ}, же мѣць, якъ полный, такъ е^{ст} велик, якъ ѡвѣ^с свѣтъ сей, а сѣнце болше ѿ мѣца, а звѣзды еще болше.

55. **Учен.** Сѣнце и мѣць видятъ ся шднымъ взростомъ, а звѣзды менше.

М а и с т е р. Звѣзды сѣтъ сами в собѣ барзо велики, а про самѣю высоко^{ст} ѿ земли до нѣба здаю^{тъ} ся на^м барзо малыми. бо гды бы сѣнце такъ далеко ѿ насъ было якъ звѣзды, то бы се видѣло на^м меншее нижели звѣзда.

56. **Учен.** Икого прироженя сѣтъ звѣзды?

М а и с т е р. Звѣзды сѣтъ з чотыро^х материй, и значитъ ся тоѣ, же всѣ дшн, которые приходятъ ѿ Бга всемогущаго ко шживленю тѣла дитинного в матерней ѡтробѣ, теды якъ Бгъ пѣститъ дшн на свѣтъ, то каждая дша беретъ прирожене ѿ звѣзды.

57. **Учен.** Якъ розознати людское прирожене?

М а и с т е р. Нѣкоторые звѣзды сѣтъ стѣденаго прироженя, иныи горячаго, а иныи мокраго, иныи тежъ сѣхаго. По томъ и члѣкъ, который е^{ст} зѣмнаго прироженя, тотъ сѣтъ невѣкныи; а который мокраго прироженя, тотъ много мовятъ и лжѣтъ; а ко-

торыѣ ѿ горячого, тын срогѣи и до жоу скрапликыѣ; а которые сѣхого, тын люде стѣбливыѣ.

58. Учен. Чемъ мѣца прибываетъ и убываетъ?

Манстер. Гды мѣць настаеѣ, в тотъ часъ много на себе беретъ земли и воды, прето не маєт своен свѣтлости; а такъ прибываетъ, в тотъ часъ ѿ слонца беретъ свѣтло^{ст} и полный, ясный бываетъ.

59. Учен. Шо е^{ст} чорного въ мѣсяцѣ? люде простые мокаѣт, же то Кани Авелы носятъ.

Манстер. Повѣдале^м ти, иж мѣць кзвалъ въ себѣ землю и воды много, а беретъ свѣтло^{ст} и горячо^{ст} ѿ сѣнца, а гды е^{ст} полный, тогды таа земля черно^{ст} показѣѣ в мѣци.

60. Учен. Про шо ся мѣць затмѣваетъ?

Манстер. Гды бѣдетъ двѣ недѣли мѣцю, тогды часто приходиѣ на противкѣ сѣнца и сѣнце бѣдетъ на одной сторонѣ земли, а мѣць на другое, тогды свѣтло^{ст} перекажетъ, сѣнце моцю своєю ѿимѣѣ свѣтло^{ст} мѣцови.

61. Учен. Повѣжъ мнѣ ѿ звѣздъ кометъ.

Манстер. Таа звѣзда не явиѣ ся тыко гды ся ѿмѣна станеѣ в королевствѣ albo шо иного. ѿ той звѣздѣ значат астрологове, иж пѣстиѣ ѿ себе пропорцію тѣю, а таа звѣзда не бѣжиѣ межн звѣздами иными.

62. Учен. За колко денъ шенѣѣ ся дитя в матерней стрѣлкѣ?

Манстер. Речъ таа в бжой таемници и не е^{ст} слышне члѣкѣ шповѣдати и мовити, бо нихто ся томѣ не присмотрилъ. бо каждая жона маєт коморкѣ, котра се зовеѣ матрижъ. таа зверхъ космата е^{ст} длятого, aby лѣпше плод держала. котраа коморка маєт печатей се^м в себѣ, и не дивно бы, хоча бы котраа невѣста сѣмъ дѣтей породила разо^м. а гды ся дитя почати маєѣ, тогды е^{ст} на семъ дний шенѣѣ ся такъ яблочко во крови, а потомъ ся тоѣ зойдеѣ посполѣ и станеѣ ся такъ зглаголаное молоко, сегого дня стверднѣтъ ся и ведлѣгъ шычаю ростеѣ емѣ тѣло и кожа. а в чотырдесятый днь Гдѣ Бжѣ влиѣѣ в тоѣ тѣло дшѣ, и бываетъ члѣкъ, а по девяти мѣце^х родиѣтъ ся.

63. Учен. Гды ся дитя почнеѣ въ матерней стрѣлкѣ, чи^м е^{ст} живо, поки ся не ѣродитъ?

Манстер. В женско^м животѣ е^{ст} двѣ жилѣ тонкихъ, и в тѣю коморкѣ дитяти покармѣ идеѣ, а тыѣ двѣ жилы тонкиѣ походыѣ ѿ персей, и ссеѣ дитя, котрымъ покармомъ живитъ ся до пороженя, ѿ то^м и жены розѣмѣютъ.

64. Учен. Як сотворен єст мозокъ ѿ члѣкѣ?

Манстер. Мозокъ на трое роздѣленъ: ѿдна ча^{ст} кладне^т смысло^{мъ}, а дръгая розумо^{мъ}, третья память, поцтвостю, и такъ є^{ст} члѣкъ головы здоровое

65. Учен. Якъ пазногти?

Манстер. Ѽ росы, котра иде^т ѿ срдца.

66. Учен. Про цю люде сивнютъ?

Манстер. Якъ дѣти мають бѣлыя колосы, гды до лѣтъ приходятъ, переменяютъ ся, такъ и сивые волоси з килгости припадаютъ водлугъ натуры и прирожену мдлого.

67. Учен. То южес ми повѣдалъ, якъ каждая речъ має^т початокъ. Повѣжъ ми, який конецъ возме^т?

Манстер. Гды члѣкъ змираетъ, дша иде^т до раю спракедлика, а грѣшна до мѣкѣ вѣчны^{хъ}, а предсе конца не возме^т праведныи в радости, а грѣшныи в мѣка^{хъ}.

68. Учен. Що ся бѣде^т дѣяти ѿ сѣдныи день?

Манстер. Тогда нбо новое бѣде^т и земля чиста бѣде^т якъ крышталъ, бо ѿгнѣ^{мъ} ѿчисти^т ся. Тогда аγγлы вострѣбятъ, а мертвыи востанѣ^т, и каждый ѿ скон^{хъ} дѣле^{хъ} или прослави^т ся или ѿсѣди^т ся.

69. Учен. Якъ великѣю мило^{ст} бѣдѣ^т мѣти побожныи дши ѿ Бга во ден сѣдныи?

Манстер. Побожныи дши бѣдѣ^т подобныи аγγло^{мъ} не^бнымъ. бо ѿ жадной пожадликости мыслиты не бѣдѣ^т и ѿ ден дръгого любити бѣде^т, не бѣдѣ^т боити ся смерти. але радо^{ст} кѣчнѣю бѣдѣ^т мѣти. Которое радости рачъ и на^с домѣстити цр^ствѣющий Хѣ, сѣдѣ^т к непристѣпной славі^ѣ во едино^{мъ} вѣѣсткѣ со безначалны^{мъ} ѿце^{мъ} и со пресвяты^{мъ} блгимъ и животворящи^{мъ} дх^{омъ} всегда и ннѣ и во вѣки вѣко^{мъ}. Аминь.

Прототип Люцідарія був зложений при дворі бруншвіцького князя Генриха Льва при кінці XII в. по німецьки в цілі популяризації всеї суми тодішнього знання серед простого народа. У XIII і XIV віці здобув собі Люцідарій значне розширення по Німеччині, в Данії та Нідерляндах; при кінці XIV віку його перекладено на чеську мову, в XV в. на польську, а відси на нашу. В першій половині XVI в. вчений теолог Максим Грек (ум. 1553 р.) уважив конечним остро полемізувати з ним, і се найдавніший слід його розширення на Русі. Найдавніші руські рукописи Люцідарія сягають початку XVII в. Їх багато, та всі вони різнять ся лише більшим або меншим укороченем супротив німецького прототипа. Одну

з найстарших копій опублікував Тіхонравов у своїм журналі *Лѣтописи русской литературы и древностей*, Москва 1859, т. I, стор. 41—66; з пізнійшої копії XVII в. Соловецької бібліотеки текст опублікував Порфірєв (И. Я. Порфирьевъ, *Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой библиотеки*, див. *Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ*, т. LII, N. 4. С. Петербургъ 1890, стор. 417—471). Из студій про сю книгу найважнійші Karl Schorbach, *Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitungen in fremden Sprachen*. Strassburg 1894, стор. 276, і А. С. Архангельскій, *Къ исторіи древне-русскаго Луцидаріуса. Сличеніе славяно-русскихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ*. Казань 1899. Детальнійше про наш текст у порівнаню з тими, що опублікували російські вчені, див. у передмові. Текст писаний у рукописі курсивом, *per extensum*. Для догідности дослїду я додав тут, як і при пнѣших діяльностях, нумерацію питань.

О. Боршевицький рукопис із 1713 р.

(Уривок із *Люцидарія*).

12. Оу [чєнь]. Якъ єсть пекло сотворено?

М [айстеръ]. Пекло єсть іама, та єть на сємъ скѣтк, а предъ нимъ єсть мгла ѿ тьма точит сѧ, нжъ жадній чловець живый не можетъ тамъ дойти.

13. Оу. Чи маєть пекло дно?

М. Пекло єсть зверхъ вузко, а зысподъ широко, а той широкости не можетъ дойти конца кромѣ Бѣа єдинаго а такъ єсть глѣбоко, же много дшѣ летить завжди, а дна николи не долетѣтъ.

14. Оу. Колко именъ маєть пекло?

М. Первое зовет сѧ въ писмѣ свѣтомъ локѣсь мортисъ, ложе смерти, во дшѣ тамъ тонѣтъ. Другое зовет сѧ стагнѣмъ ѿгнѣсь, то єсть ѡзеро ѡгненное, во дшѣ грѣшніи горѣтъ в немъ. Третье зовет сѧ терра тенебровѣ¹⁾, то єсть земля темности, во таѣ стежка, которая ѿдетъ до пекла, полна єсть смолы ѿ сѣрки, димѣ и смородѣ. Четверта зовет сѧ терра ѡблѣвѣонѣсь, то єсть земля запамѣталаѧ, во тѣи дшѣ, которѣи ѿдѣтъ въ пекло, нѣгда не вѣдѣтъ предъ Царемъ всемогѣщимъ. Пятое зовет сѧ тартаръ,

¹⁾ На мартінесі поправлено: тенебрѣмъ.

то ёсть мѣка, плачь ѿчный ѿ скрежетъ звѣвъ; о той земли ѿ горячности никто не може повѣдѣти, которая ёсть въ пеклѣ. Шестая геѣна, то ёсть ѿгнь пекіелный; нашъ ѿгнь противъ пекіелнаго ѿкъ тѣнь. Сѣмое зоветъ сѧ Ахиронъ. Ѡсмое зоветъ сѧ Барратрѣмъ. Девятое то ёсть темность ѿ мѣченіе, во сѧ тамъ дѣволы мечѣтъ сюда и тѣда [подобне] ѿскрамъ ѿгня. Десятое зоветъ сѧ Церебрѣсъ, червь негасимый, во черви пожирають тѣло, а пекло пожираетъ дѣшы злѣе. Одинайцатое зоветъ сѧ Фресотрѣмъ, то ёсть рѣка, которая лежитъ скрозъ пекло; таѧ вода смердитъ смолою ѿ сѣркою, а такъ зимнаѧ, же ѿгнь пекіелный перемагаетъ.

15. Оу. Гдѣ сѣтъ мѣки?

М. На земли сѣтъ в божой таѣмници, тѣтъ дѣшы мѣки прѣймѣють, которѣи мають спасенныи быти.

16. Оу. Шо то ёсть небо?

М. Ёсть твердость нѣбо ѿ такъ сотворено, ижъ завжды кѣжитъ ѿ востокѣ ажъ до западѣ, ѿ на немъ лежитъ сѣнце ѿ мѣць.

17. Оу. пкъ походитъ, же нѣбо кѣжитъ и мѣць?

М. Подъ небомъ немышъ нѣчого, на чомъ бы мало стоѣти, во нѣбо ѿкрѣглое ѿ простое. Бѣтъ такъ поставилъ, ижъ не можетъ на ѣдномъ мѣсцѣ стоѣти.

18. Оу. пкъ ёсть ѡустановленно нѣбо?

М. Нѣбо ёсть ѡустановленно з живиловъ, а ёсть подокне зеленой водѣ. на томъ ёсть третое нѣбо мѣдрой барвы, на томъ звѣзды ходѣтъ, а далѣи надъ закладомъ самъ Гдѣ Бѣтъ пре бываетъ со сѣими аѣгли своими.

19. Оу. Ёще о тихъ двоухъ некахъ.

М. пжъ ѿ земли до мѣца сѣтъ злѣе дѣхи, тѣи постановленнѣи, абы намъ перешкаждали в добрыхъ ѡучинкахъ, а кѣ зломѣ наводѣтъ, тѣи зовѣтъ сѧ кавцедемѣрѣсъ, злого навѣдомци; тѣи кѣрѣтъ на сѣбе тѣло ѿдѣ повѣтра, гдѣ намъ хотѣтъ сѧ зѣвити, а мѣчатъ сѧ тыи дѣѣколи на повѣтрѣ въ ѿблакахъ ажъ до сѣднаго днѣ. а ѿ мѣца ажъ до звѣздъ сѣтъ аѣгли, тѣи на то ѡустановленни, абы насъ ѿстерегали ѿ боронили ѿ всего зла.

21. Оу. Гдѣ ёсть пдамъ сотворенъ?

М. В томъ мѣстѣ, гдѣ зовѣтъ Нѣромъ и Бромъ. а тамъ взѣлъ Хрѣтосъ рѣкою своею землѣ ѿ сотворилъ ёго ѿ ввелъ ёго до раю, ѿ зъ рѣбра ёго сотворилъ ёмѣ женѣ Ёвѣ. ѿ тамъ пдамъ ѡложилъ ѣмена всемѣ сотвореню, которое Бѣтъ сотворилъ. а гдѣ пдамъ ѡмеръ, тогда несенно тѣло ёго до того мѣсца, гдѣ

сотворенъ былъ, ѿ наполненна ёсть таѣ ѿма, з котори сотворенъ былъ.

22. Оў. Гдѣ ёсть рай?

М. На входъ сѣнца ёсть на семъ свѣтѣ, а ёсть вышше всего свѣта.

23. Оў. Понекажъ рай на земли, чемъ тамъ дойти не можна?

М. Бо сѣтъ гори великіе предъ нимъ, лѣси пѣстїе ѿ птаху ѿ мгла, през то не можетъ тамъ нѣхто дойти.

24. Оў. Їкъ долго былъ Іадамъ въ раю?

М. Одъ трійцатаго часа до девиатаго.

25. Оў. Ты швоци, котрїи были сотворенїи для челоука, на що были ѿверненїи, гди зъ раю Іадамъ выгнанъ?

М. Не ростѣтъ по порожници, бо їдѣтъ дїи, котрїи в раю сѣтъ.

26. Оў. Тамтимъ дїамъ не потреба їсти ѿ пити, ко кто їстъ ѿ пиетъ, то мѣситъ кормъ заживати.

М. Такъ то ёсть речъ ѿ телесномъ покармѣ, того не пражнѣтъ дїи, котрїи сѣтъ в раю; бо їакъ дїи сѣтъ дѣховнїи, так тежъ ѿ покармѣ дѣховнїи; їакъ сѣнце зъ сѣкнѣ водѣ вытѣгаетъ, такъ дїи заживаютъ своего покармѣ въ раю.

27. Оў. Їкъ бы сѣ люди родили, гди бы былъ Іадамъ не согрѣшилъ ѿ зосталъ въ раю?

М. С позрѣнїа пожадлиности промисломъ божїимъ, тѣлко привитавши сѣ сѣбѣ мѣжъ ѿзъ женою, станѣвши з собою, стиснѣвши сѣ за рѣки, засѣ роснѣстят сѣ, ѿ такъ сѣ мѣли люди родити бѣзъ грѣха.

29. Оў. Кто Іадамови первѣ їмѣ принеслъ?

М. Їмнѣ тое принесли чотыры ѿггли, каждїи ѿдѣ своей стороны по словѣ, а тїи слова брали ѿдѣ чтырѣхъ звѣздѣ.

30. Оў. Кто первїе їгри вымысливъ?

М. Лемеухъ мѣлъ три сины, единого званного Осѣ, дрѣтого Їѣавель, третаго Гофалъ, тотъ їгри вымысликъ, Їшвель той пѣснь, Флїодрелфе былъ ковалемъ ѿдѣ мѣди ѿ зѣлѣза ѿ сребра. а тїи братїа мѣли єдинѣ сестрѣ їменемъ Неѡмѣѣ, найпервѣи вымыслила дѣти колесати.

31. Оў. Кто найпервѣи кролемъ былъ?

М. Нѡй три сїи мѣлъ, то на троє люди раздѣленни: зъ перваго сїа Їфѣта пошли крѣлеѣ, княжата и воеводы, зъ дрѣгаго зъ Симѣа пошли патрїархи, владики, дѣховнїи, а зъ третаго, котораго званно Хамъ, зъ того пошли люди простїи.

32. Оў. Якъ званно дїавола, которій знадїлѣ Іадама ѿ Євѣ к раю?

М. Їевѣсъ Калисѡнъ, то єсть єдинъ.

33. Оў. Повѣджъ менѣ ѡ сотворенію свѣта.

М. Свѣтъ єсть право ѡкрѣглїй, а єсть оувесъ ѡблїтїй моремъ, которій плаваєтъ въ морі, ѡкъ жолтокъ въ ѡйци.

34. Оў. Чимъ землѣа оутвержденна, ѡжъ не можетъ оуто-
нѣти, поневажъ плавать въ морі ѡкъ въ ѡйци жолтокъ?

М. Землѣ не держить нѣхто [ѡ] нѣчого инного, толко самъ Бгъ. ѡкъ много єсть водъ ѡколо землѣ течетъ, такъ хто бы былъ въ ѡблакахъ, не здалъ бы сѡ ємѣ свѣтъ нѣчого ширшїй ѡкъ пѣназъ, бо всѣ жродла ѡдѣтъ зъ мора, ѡ ксѡ засъ до мора рѣки текѣтъ.

35. Оў. На колко части свѣтъ раздѣленъ?

М. На штири части. ѡ.-ѡа зоветъ сѡ Азїѡа, в.-ѡа Європїѡа, г.-ѡа зоветъ сѡ Афрїѡа, д.-ѡа зоветъ сѡ Офрїѡа.

36. Оў. Повѣджъ же ми ѡ той части, которая зоветъ сѡ Азїѡа.

М. Азїѡа починаетъ сѡ где сѡнце сходитъ, а къ раю єсть єдина стѣднѡа, с той стѣднѣ чотири рѣки текѣтъ: ѡ. Тисонъ, в. Зеѡнъ, г. Тигръ, д. Єфрафъ.

37. Оў. Кѣдїй текѣтъ тїи рѣки?

М. Тисонъ течетъ скрозъ Індію, а течетъ черезъ єдинѣ горѣ, которѣю зовѣтъ Ітаасъ, а ѡдъ той течетъ скрозъ Маринскѣю землѣю оў Червоное море. Тигръ ѡ Єфрафъ текѣтъ скрозъ єдинѣ горѣ, которѣю зовѣтъ Патрѣсна, а ѡдъ той течетъ скрозъ єдинѣ землѣю, которая зоветъ сѡ Арвєнїѡа, а тѡи коды текѣтъ ѡчевїстѣ єдиною землѣю ажъ до тихъ горъ, которїи сѣтъ іменованїїи.

Передруковуємо тут той шматок Люцїдарїѡа, якїй із Боршевицького рукопису опублікував д. Н. Вахнянин у Правдї 1869 р. стор. 190, 285—286. Текст сього рукопису був, як бачимо, декуди докладнїйший від Сокольського, хоч декуди й скупїйший, бо прим. у нашїм відривку бракує йому питань 20 і 28 з відповідями до них.

Н. Сокольський рукопис стор. 303.

(Словеса избранная). 1. **Ќтецъ** мѧ роди, аз же роди^х себѣ женѣ, жена же моя роди мнѣ дитѧ, дитѧ^ж мое роди **Ѡцѣ** моемѣ матер, ѧ то рекѣ **Ѧда**.

Толкованіе. **Ќтецъ** є^{ст} **Бѣ**, иже созда **Ѧдама**, ѧ вынявши **Ѡ** него ребро, создалѣ **ѣмѣ** женѣ, **Ѡ** нейже рече: роди^х себѣ женѣ, а жена моя роди дитѧ, ѧз неѧ же роди сѧ **Бѣа**. Тое^ж рече: дитѧ мое роди **Ѡцѣ** моемѣ мѣрѣ, то є^{ст} **Прѣстѣю Бѣ**.

2. **Ѡ** є^{ст} **Гогъ** и **Магогъ**? **Гогъ** є^{ст} **Ѧнтихрист**, а **Магогъ** войско **ѣгѣ**.

На долині **Ѧсафатовой** страшный сѣд вѣдет в' недѣлю, а **Бѣ** вѣстѣ, в'ѧкѣю.

Тамже стор. 356.

3. **Ѡ** неба^х як много их є^{ст}. Повѣдаю^т философовѣ и астрологове, же **Ѡ**динадцѣтѣ небѣ знайдѣ^т сѧ. Першее є^{ст} ѧбо найнизшее, на которомѣ мѣцѣ; дрѣгое нѣбо є^{ст}, на которомѣ планета є^{ст} **Меркѣрѣшѣ**; третее ѧбо є^{ст}, на которомѣ планета **Венера**, четвертое ѧбо (кінця не став).

Оба отсѣ уривки, се частини **Люцидарія** девчому відмінного від того, який надруковано вище. Початкова загадка першого уривка відповідає питаню 45 нашого тексту **Г** і пит. 8 тексту **Д**, оба відривки **Бесѣды** трехъ святителей. Другий уривок пор. наш **Люцидар** пит. 18.

О. Плісниський Василянський рукопис XVII в.

(**Банкет дѣховний, без початку**).

що в діалогѣ теразнѣйшом маем,
 пребачте тераз, васмосцюв жадаем
 кволи дѣток, котріє сѣт в школѣ.
 Будем розмовляти в родичом кволѣ,
 бы на нас были потом бачнѣйшіє
 в до своих домов приємнѣйшіє.

1. **Пытанье.** Прошу ты брате на банкетъ духовный, бысми на квестіе отповѣдалъ, которіе ся будут мною освѣдчати.

Отповѣд. И овшем, брате мой, пытай ся, на вшистко ти доводне з волею Божею отповѣмъ.

2. **Пытанье.** Много крот чловѣкъ каждый на свѣт ся родит, добрая бы реч о томъ знати.

Отповѣд. Три разы родить ся. Першій разъ з отца и матки по плоти. Другій разъ през крещеніе от воды и духа. Третій разъ родит ся на змертвыхъстанье еeneralьного суду Христова.

3. **Пытанье.** Адамъ продокъ и праотецъ нашъ бывши в раю и по выгнаню з рая много становъ в собѣ малъ?

Отповѣд. Чтыры станы в собѣ мѣлъ: першій, гды был в раю безъ грѣха, другій по выгнаню з рая, третій во благовѣстіи новаго тестаменту Ісус Христова, четвертый в остатномъ судѣ.

4. **Пытанье.** Душа чловѣчая много станов в собѣ маеть?

Отповѣд. Три маеть станы. Першій в тѣлѣ, другій без тѣла, третій во божественном тѣлѣ по змертвыхъвстаню.

5. **Пытанье.** Душа если маеть покой завше, пытаюся?

Отповѣд. Не завше, брате, маеть покой и добрая душа, гдыж в тѣлѣ чловѣчом бывши не маеть покою, але война уставичная, ведлугъ псалма: от юности моя мнози борутся со мною страсти. По смерти зась маеть дочесный покой, а по змертвыхъвстаню вѣчный одержит покой.

6. **Пытанье.** Южъ о том досит. Пытаюж ты еще, еслись крещенный, як жесь ся окрестилъ?

Отповѣд. Окрестилем ся въ Имя Отца и Сына и Святого Духа.

7. **Пытанье.** Если есь ся окрестилъ, якъ вѣришь?

Отповѣд. Вѣрую, як церков католическая вѣритъ и якъ визнаваает символъ апостолскій, вѣрую в единого Бога и проч., при томъ статечне стою и умираю.

8. **Пытанье.** А якъ же церковь католическая вѣритъ?

Отповѣд. Вѣритъ во Отца и Сына и Святого Духа, в Троицу единосущную, три персоны а божество едино, вѣритъ в Отца безлѣтнаго, Сына от Отца пред вѣки рожденного, под лѣты засе з матери Дѣвы Маріа, дѣвством Святого Духа. Вѣритъ Духа Святого от Отца исходящего, Сином посылаемаго. Вѣритъ иж Святыя молятся завше о нас. Пріймуеть образ Святыхъ для окрасы своей. Вѣритъ змертвыхъвстаню и царствію небесному.

9. **Пытанье.** Ёстьли якая таемница в церкви?

Отповѣд. Таемницъ в себѣ церковь святая замыкаетъ седмъ, которіе называються сакраментами. Першій сакраментъ крещеніе, другій помазаніе миромъ святымъ, третій евхаристіе, то ест причастіе тѣла и крове Христовой, четвертый покаяніе либо тежъ епитемія, пятый священство, шестый малженство, седмый елеомъ святымъ остатнее помазаніе.

10. **Пытанье.** Доводне ми, брате, на все отповѣдаеш. И еще ты пытаю, могутъ ся тые сакраменты повтаряти?

Отвѣдз. Не всѣ ся повторяютъ, едно чтыри.

11. **Пытанье.** А которіежъ ся повторяютъ и не повтаряютъ?

Отповѣд. Якомъ реклъ, первые чтыри сакраменты могутъ ся повтаряти, то ест малженство, покаяніе, причастіе тѣла и крове Христовы и елеомъ помазаніе. А трохъ не повтаряютъ: крещеніа, миропомазаніа и священства. Кто бы ихъ мѣлъ любъ важвлъ ся повтаряти, грѣшитъ смертелне.

12. **Пытанье.** Много крещеній признаваешъ?

Отповѣд. Три крещеній знаю. Первое пустынно слезное, второе мученическое, третее от воды и духа.

13. **Пытанье.** В старомъ законѣ кто фѣгуровалъ крещеніе?

Отповѣд. Авраамъ от обрѣзанія и Моисей от моря Чермнаго.

14. **Пытанье.** В новой благодати кто впрѣд крещеніе освѣдчилъ и покаяніе?

Отповѣд. Іоаннъ креститель на Иордани, котрый крестилъ водою, але не досконале, бо самъ ознаймилъ: я вас крещаю водою, грядый по мнѣ той вас крестити будетъ огнемъ и духомъ; а то давалъ о приходѣ Сына божіа знати, от котораго вси рѣчи досконалыми стали.

15. **Пытаніе.** В старомъ законѣ читаемо: іды Моисей на горѣ сынайской з Богомъ розмовлялъ през чтыри десять днѣй, що там за розмова была и що за приказанія stondъ отнеслъ?

Отповѣд. Трудная то реч на мене таемница Божіе знати, еднакъ вкратце ведлугъ науки моей плохой отповѣдаю. Розмовлялъ Богъ през ангела до Моисея, даючи знати бытность Адамѣу в раю, о и выгнанію его з рая, и о потопѣ, и о Авраамѣ, и якъ мѣлъ людъ Божій рядити и научати. Маемо тоей розмовы пят книгъ Моисеовыхъ. Давалъ тежъ знати и о приходѣ Сына божіа едиnorodнаго на земли.

16. **Пытанье.** Вижу ты, брате мой, же писмо добре памятаеш. Ещежъ ми повѣжъ, много приказаній Моисей з горы сынайской знеслъ и на чомъ писаныи?

Отповѣд. Десять приказаній на камени предорогом перстом Божиим писаны Мойсей з горы знеслъ. Первое приказаня: Я естем Господь Богъ твой изведый тя от земли египетскія, абыс не мѣлъ боговъ опроч мене. Вторая заповѣд: абыс болванов поганскихъ не мѣлъ и не кланялся имъ. Третья: абыс не брал надаремне имени Господа Бога твоего. Четвертая: памятай день святочный святити его. Пятая: чти отца твоего и мать, да благо ти будетъ, и будещи долголѣтенъ на земли. Шестая: не убиеш. Седмая: не прелюбы сотвориши. Осмая: не украдеш. Девятая: абыс на ближняго своего не свѣдчил фальшиве. Десятая: абыс не пражнул жены ближнего своего, анѣ маетности его, и всѣхъ речій, що колвек мает ближний твой.

17. Пытанье. Оныѣжъ таблицѣ, на которыхъ приказане божье написано было, стовклися и в порохъ обернулись, ажъ повторе розказалъ Богъ Мойсею на гору сынайскую пойти по приказане, що то значило?

Отповѣд. Значило в моем плохом розумѣ то, же як першии ся таблицѣ скрушили, такъ зас неблагодарный ласки божей людъ жидовскій мѣлся о землю на вѣки ударити; и якъ оное ударене виѣвечся обернуло, такъ власне и народъ жидовскій през невѣрство виѣвечся оборочает. Другіе зас таблѣцы, которіе в цѣлѣ zostали, значили новый людъ христіанскій, которіи в цѣлѣ и в ласцѣ божой оплываютъ вѣчно.

18. Пытанье. У которомъ законѣ два завѣта тую мощь мають, на которыхъ увесъ законъ и пророци зависли, еслибыс памятал, прошу ознайми ми.

Отповѣд. Памятаю: любити Господа Бога своего всѣмъ сердцемъ своимъ и всею душею своею, то першій завѣтъ. Другій, любити ближняго своего якъ себе самого.

19. Пытанье. Сила цнотъ богословскихъ признаваеш?

Отповѣд. Три цнотѣ: вѣра, надѣя и любовь.

20. Пытанье. Сила засъ грѣховъ смертельныхъ вѣдаеш?

Отповѣд. Седмъ грѣховъ смертельныхъ зная: пиха, лакомство, нечистота, заздрость, гнѣвъ, обжирство, лѣнивство.

21. Пытанье. Много учениковъ милосердныхъ признаваеш?

Отповѣд. Седмъ: голодного накормити, пражнущаго напоити, нагого одѣти, в темъниці сущаго свободити, хораго навѣдити, страннаго в домъ свой пріяти, мертвого до гробу отпровождать.

22. Пытанье. През що человекъ збавленный можежъ быти?

Отповѣд. Презъ молитвы и постъ и милостиню.

23. **Пытанье.** През якіе речи Адам в раю согрѣшилъ?

Отповѣд. Для пяти речей: през виденіе очима, през слухъ ушима, през осязаніе рукама, през запахъ ноздрій.

24. **Пытанье.** На якіе речи человекъ повиненъ завше памяти?

Отповѣд. На чтыри, то ест на смерть, на суд, на пекло и царство небесное.

25. **Пытанье.** Еде ся до квестій посполитыхъ людій удаймо. Пытаю тя брате, далекъ земля найвышше стоитъ?

Отповѣд. Въ единствѣ Христовомъ зо чтырехъ элементовъ, поневажъ в тѣлѣ увелбennomъ надъ всѣмъ небеса сѣдитъ по правици отца своего.

26. **Пытанье.** Многихъ святыхъ находимо, которіе еще въ утробѣ матчиной освятились? Якъ бисъ ми о томъ выводилъ?

Отповѣд. Напродъ опрочъ самого Христа Сына Божія, которій не отъ крве, але отъ самого Духа святого плодъ пріемъ, пресвятая Богородица, Іоанъ креститель и пророкъ Іеремѣа.

27. **Пытанье.** Которіи дѣти сварилися первѣй, ниже ся народили?

Отповѣд. Сины Ісааковы близнята Савулъ и Іаковъ вѣмъ се народили, въ животѣ матчиномъ войну точили, бо одинъ другаго за ногу тягнулъ.

28. **Пытанье.** Кто Божіе приказаніе выполнилъ а естъ затраченъ?

Отповѣд. Іуда, бо гды ему Ісусъ Христосъ предъ страстію своею реклъ: товаришу, оправуй тое, по щось пришло.

29. **Пытанье.** Кто по смерти илъ и пилъ а южъ болше не умиралъ?

Отповѣд. Ісусъ Христосъ.

30. **Пытанье.** Кто первій ся народилъ, нѣжели отецъ и матка?

Отповѣд. Дѣти Адамовы, понеже Адамъ не естъ рожденъ, але сотворенъ.

31. **Пытанье.** Еще ти брате одну квестію задамъ, а в томъ и скончимо: много водъ естъ найчистшихъ?

Отповѣд. Пять. Первая при крещеніи, другая Іорданская, третья слезы, которіи за грѣхи вытѣкають, четвертая слезы дѣтей малыхъ, же іды ихъ родичове за выступки каруть и в школѣ, пятая, котрая на млинъ идетъ.

Досыть же юж, брате мой милый, розмовляти, досыть, бысмо часу не обавили, бо, якъ вижу, на все ми доводне отповѣлес. Научилем ся многихъ рѣчей, за що благодарю Бога моего, и тобѣ за таковой банькетъ и розмову велце дякую.

Е п ъ л і о г.

Южъ дошол конец, на том тераз стало. —
 Прѣбачте, бо ся розное мотало.
 Здало бы ся было вам уконтентовати,
 Цные слухаче, болше банькетовати.
 Еднакъ кто слухал и писма не знаючи,
 Сила зрозумѣлъ, в памяти маючи.
 Вшистких заровно просим, прѣбачте,
 Як то от дѣтей, ласкаве пріяти рачте;
 А свое дѣти до школы давайте,
 Бы ся учили в школѣ шанувати
 Родичов своих, якъ теж и Бога знати.
 Не допускайте дѣтем своей волѣ,
 Не поблажайте, хоч выбют в школѣ.
 Слезы то чистые очи вытискают,
 Гды капост у школѣ дѣти пріймают.
 Але, як бачу, всѣ ходять по воли,
 Аж хибя сотый даст хлопця до школы.
 Для того вѣра в Россіи угасает,
 Же справу дати, як вѣрит, не знает.
 През що подданство срогое настало,
 Чем панство нашей Россіи упало,
 Поневажъ вѣе свой в пестотѣ стравили,
 А въ наукахъ бынамиѣ ся не бавили.
 Жаль то незносный — мѣвши та не мѣти,
 Прето давайте до школы свои дѣти.
 Досыт бы на том — молитвы умѣти
 И вѣру свою с троха зрозумѣти.
 При сем и тое вам до слухов приносимъ,
 За якую колвекъ працу оремусу просимъ.

Отсей катехізм без сумніву твір Українця, та проте він належить сюди задля декількох своїх питань і відповідей, особливо 27, 28, 29, 30, 31 і 32, що основують ся по части на апокріфах, а по

часті просто взяті з „Бесѣды трехъ святителей“. Інтересно, що сам автор сього катехізма виділює ті питання окремо від попередніх, шкільних, і називає їх (пит. 26) „вѣстіями людей посполитыхъ“, натакаючи сим на значне розповсюдження подібних питань і відповідей серед простого народу. Отсей твір, очевидно скомпонований на те, щоб його виставлено прилюдно живими особами підчас до-річного екзамену в якійсь братській школі, де були присутні й родичі дітей, був опублікований мною із сього самого рукопису (тоді він був у депозиті в Ставропигійській бібліотеці, тепер лежить у бібліотеці сьв. Онуфрейського монастиря у Львові) в „Кіевской Старинѣ“ 1892 р., за цвітень стор. 59—70. На жаль, для отсього нового видання я не міг на ново переглянути рукопису.

II. Апокаліпси про празники і обряди.

А. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 169—176.

[Ефистолѣ ѡ недѣли]. Пришедши в' Рим въ ѡлтарь прехвалныхъ ап'лъ Петра ѡ Павла, рекшю Гоѡ нашему Іѡ Хоѡ: Іѡко ты ѡси Петре каменъ, ѡ на томъ камени съзиждѣ црковъ мою, ѡ врата адова не ѡудолѣютъ ей, ѡ дамъ ти ключъ цртва неб'наго, ѡгожъ скажеша на земли, вѣдетъ связанъ на неб'сѣхъ, ѡгожъ расдрѣшите на земли, вѣдетъ раздрѣшенъ на неб'сѣхъ. ѡб'ксив'ше сѧ стѣхъ ефистолѣи надъ ѡл'таремъ цркви стѣхъ ап'лъ, ѡви сѧ въ с'нѣ ар'хидіакоу гл'ющи: „ѡустани, в'нїи ди въ црковъ, прочтешъ ефистол'ичнїи мои“. слышавъ ар'хидіакъ стѣхъ гла' вѣставъ скоро ѡ в'нїи де въ црковъ, ѡбрѣте стѣхъ ефистолію висѣщъ ѡу стопа [sic!] високо ѡу цркви надъ ѡл'таремъ. ѡ призва еп'пъ множество іерей ѡ черноризецъ, плака' грѣко ѡ м'лѧ сѧ Гѣи г'. д'ни ѡ г'. ноци. м'лѧщимъ сѧ имъ ѡ поклони сѧ г'.-ж[ди] ѡ простеръ фелонъ свой, ѡ прїѧтъ стѣхъ ефистолію, ѡ цѣлова ю, ѡ ѡвръзе ю, ѡбрѣте въ ней сици написано ѡ рече: Гѡ в'ви ѡче.

„Послажшанте мене, сѣве чл'чстїи, ѡко да' ва' вѣржъ вѣровати, грѣхѣ попирати ваша ради стѣхъ недѣлѣ. ѡще не покаѣте' злы' грѣхѣ ваши' ѡ не ѡстанете ихъ, нѣ' ли' вар'варьскы' ѡзыкъ препѡуща' на ва', и проліаша кров' ни тако вѣры ѡсте еѡглію моѣмоу гл'ющемоу: „Іѡко ѡ земля мимонде', а словеса мои не мимондѣт'“. пжщъ на вы зимы г'. стоуденыи и злыи, градъ, снѣгъ сланъ, голодъ, вѣс' ѡ жабы ѡ проугъ, гжсеница стѣхъ ради недѣлѣ. древоу в'сакомоу плода не сотворѡу, не'соушоу за злыи грѣхѣ ваша. ѡ ннѣ гл'ю ва': стѣте стѣхъ недѣлю, средъ, п'тѣ, тѣми бо д'нѣми земля стонѣ

поставша^с ѿ кр^сть носаше. да^х ва^х бѣ^хтъ свою до сытости, пше-
ницѣ, вина ѿ ма^сла и в^сакого ѡбыліа насыти^х ва^с. ни тако в^кры
ѣсте ни прослаviste ѿмени моего ст^го. в^довицѣ ѿ сироты пла-
чѣща^с до ва^с ѿдѣжт, а ѿнѣи аличїи, назїи, а вы н^х не творите
мѣ^стинѣ. ни помиловасте ниши^х свои^х та и мои^х. азъ оудалию
мѣ^сть свою ѿ ва^с. ѿзыци поганїи, закона не вѣдоуще, ниши^х ми-
лоуют, а вы^х зако^х вѣдоуще ниши^х не миловѣте. ѿко^ж рече ст^гое
ѡв^сіаіе: „милова^х еси нишаго, милован боудеши; даси оубо^го^моу,
то бо^у даси въ за^сѣ“.

„ѿше ли того не послоушасте, тако ми мыс^сца моя высока^а:
рѣкы ѿма^х высушити, потоки ѿ клада^хѣ, ѿсточники кодыа.
не вѣсте ли, безоумїи члѣци а несмыслїи, аще дожда не пѣшоу
на землю ни росы, ѿ что ѿмете жати? азъ владѣю ва^х вѣсѣ^х
море^х ѿ рѣками. помысли^х погоубити в^сакого члѣка единою но-
щїю стѣм^а ра^хх^х не дѣлѣ. н^ж оумолиша ма стїи мой а^ггли, стѣм^а
мѣ^стере моя слезы оумл^срдн^х с^а ѿ ѡврати^х гнѣв^х свои ѿ ва^с.
ѿ да^х ва^х зако^х Моисѣ^х на горѣ Синаистѣй, ѿ припоушало^х ѿ
храна^х заповѣди моя ѿзыци поганїи; закона не вѣдоуще, а по
законоу твора^х; а ва^х да^х зако^х ѿ крѣщенїе, а вы ни единос^а вины
а^лбо заповѣди моя не сохранисте. не вѣсте ли, безоумїи члѣци,
ѿко въ не дѣлю стѣою сѣнїи до^х къ Ізраїа^моу на землю под доуб
Маврїискїи? къ стѣою нѣлю ѿви^х с^а Мойсею въ коупинѣ. не
вѣсте ли члѣци, къ стѣою нѣлю радо^ст нарекоу стѣки Бѣи а^рха-
ггло^х мои Гаврїило^х? къ стѣою нѣлю роди^х с^а, къ стѣою нѣлю
крѣщенїе прїа^х ѿ Іоанна крѣтла моего, къ стѣою нѣлю хоцоу
с^аждити живы^х ѿ мрѣтвы^х.

„ѿше томоу вѣры не ѿмете, то оубо^гоу вы^х ѡгне^х ѿ развѣю
вы^х ѿко пра^х на востоцѣ вѣтрнѣ^х. се ѿнѣ клѣноу с^а де^сницею
моею, прѣтоло^х мои^х высоки^х! ѿше ли не чтете ни храните стѣою
не дѣлю ѿ празѣник мои^х стѣм^а, пѣстити ѿма^х на вы^х с^амїи дво-
главнїи, да ѿзѣада^х сесѣца жена^х ваши^х за престоупленїе ваше
стѣм^а ради нѣлѣ. прокла^хт боудѣ^х члѣк^х, оу^ж дѣлаѣ^х каковое дѣло
в не дѣлю н^ж ѡставити дѣла ѿ дѣ. ча^с въ сѣботоу до пнѣделѣка
свитающаго днѣ. прокла^хта бѣди таа рѣка, ѡже ѿме^хт с^а како-
вого дѣла в' нѣлю.

„ѿше ли вѣры томоу не ѿмете, но клѣноу с^а ва^х, тако ми
мыс^сца моя высока^а ѿ стѣм^а мои^х а^гглѣ, е^ж бо тїи мѣла^хт ѿ[ма]
мое за ве^с мнѣ, како не зинѣ^хт зѣмла ѿ не пожрѣ^хт ва^с, — ма^х ѡвращоу
лице свое ѿ ва^с за злыа грѣхи ваша, е^ж сѣтвористе скоупостїю,
а не мѣсрдїе^х ниши^х. таковїи а^надема, прокла^хти сѣж^хт ѿ прїимоут
къ днѣ сѣда моего мѣздоу. чада ваша ѡбындоут в^сю землю

и на бояры, ꙗко не вѣдоуще не ѹправляю^т. ѿ горе томоу попови, иже свари^вше сѧ поетъ ѹ риза^х а не прости^т сѧ, и движе^т стѣла дары¹⁾! мѣцѣ вѣчнѣи до^{ст}ойнѣ е^{ст} и ѡгню невѣгасимомѹ. ꙗко не лѹтрѣгисае^т попь, но а^рх^аг^аг^али и а^гг^али лѹтрѣгисаю^т с^ни и възноса^т стѣла дары на нѣса. да како не разсѣде сѧ земля, не пожре^т попа того, иже поетъ ѹ риза^х а не прости^в сѧ! ѿ горе томоу домовникоу, иже чела^х свою не побѣдитъ в нѣлю къ цркви вѣи! не до^{ст}ойнѣ е^{ст} лѹтрѣгисаніа ни при^частіа стѣго^у.

И^зъ папа римскіи, вѣи^х дѣомъ наставляе^н е^{см}. нѣ мѣю вы, братіа и дѣти моѧ, моужеве и жены, проданте имѣніе свое, кжпите ключъ црства нѣснаго. богатіи и ѹбогѣи, кождо подавайте мѣстныю ѹбогѣи, положите памѣ^т свою къ Бг^оу, ѡложите пла^ч мѹра сего прѣснаго. сѧ^х рѣ^х Гѣ: послоушанте мене, пастыра ѡвѣща^х великого, прѣвѣчнаго прѣже вѣсѣхъ вѣкѣхъ Гѣ нашего І^с Х^р. мѣите Бѣ дроу^т за дрѣга, дабы Гѣ Бѣ ѡро^{ст} свою и гнѣхъ свои ѡврати^т ѡ насъ, пжсти^л бы росоу на землю и ѡбиліе свое. ꙗко вѣскорѣ наведе^т Гѣ ѡро^{ст} свою на невѣрныѧ, а на вѣрныѧ Гѣ призираетъ. ꙗко томоу подобаетъ вѣсѣкаа слава, чѣть и поклоненіе Ѣц^оу и С^ноу и стѣмоу Дѣоу и ннѣ и прѣсно и въ вѣкы вѣкомъ амин.

Апокріфічні листи і упіменені з іменем самого Христа належать до дуже старої церковної традиції, пор. переписку Христову з Авгарем (Памятки II, 206, 411). Організація церкви як інституції державної, з певними усталеними обрядами і церемоніями, розпочата в IV віці за Константина В., сплodiла нову категорію апокріфів — листів Христових із неба, зсиланих чудесно, якими авторізуєть ся нові інституції і надаєть ся їм значіне на рівні з євангельською проповідю або й висше неї. Спеціально сьвяткованє певних празників (неділі) і заховуванє постів (пятниці та середи) було предметом тих апокаліпс. Найстаршу відомість про такий лист маємо в листі Ліцівіяна єпископа картагінського з р. коло 584. Найстарший відомий нам текст, що був осуджений на римськiм місцевім синоді 745 р., опублікував Фабріцій (Codex Apocryphus Novi Testamenti, t. I, стор. 309—313). Славянські тексти надрукували Пипін (Памятники III, стор. 150—153), Тіхонравов (Памятники II, ст. 314—322). Основну розвідку про славянські тексти і їх відносини до західно-

1) На маргінесі курсивом дописано півнійшою рукою: не годит сѧ ѣрешви сѣбже сѣжити в гнѣхъ и скарѣ.

європейських та візантійських дав А. Н. Веселовский у своїх Опытахъ по исторіи развитія христіанской легенды (Журналъ министерства нар. просвѣщенія 1876 мартъ).

Б. Страшевицька Минея XVI в. (Оссол. ч. 3617).

[Друга епістолія].

Сїа сѣла епістолїа Гдѣ Бгѣ ѿ Спас[а] нашего по законѣ вѣдѣнемѣ поданна. Ѣ ѿ неба на землю упалъ камень малий во градѣ сѣомъ Іерс[лимѣ] во сѣомѣ Сїонѣ. Оупалъ камень съ ѿ неба, малъ быст[ъ] видѣніемѣ, ѿ не бысть такового члѣка, аби его мѣла ѿ земли воздвигнути. Въ тоиѣ [sic!] часѣ сѣѣи патріарха вѣже-нынъ Іѡаннїи во сѣомѣ градѣ Іерс[лимѣ] ѿ во всей Палестинѣ странѣ, собравши сѣ митрополити ѿ епископи ѿ всѣхъ священники [ѿ] дїакони оучинили молебъ великъю ко Гдѣ Бгѣ съ всенощ[ни]мѣ [вѣдѣ]ніемѣ три дни ѿ три ночи. ѿ во третїи день снїде голо[сѣ] съ нѣба надъ камень сїи ѿ тогда патріа[р]ха взялъ [sic!] камень [рѣк]ою своєю ѿ вѣбачилъ в немѣ такое писанїе, слова сѣѣи [мо]вѣчи:

„Язѣ есмѣ вамѣ послаа ѿстерѣгаючи вас, [дл]а покаянїа вашего, хрїтіанѣ, ѿ дрѣвѣю епістолию, [по]нѣже ѿ першой не пока-лансте сѣ, якъ повеленно быст[ъ]. [пр]иказано, ѿ не хотѣли есте слѣхати слова мойѣ вѣсткены[и]. [и] длѣа того послахъ на вас карности: ѡзники поганїи [ва]с поплѣхнѣть, поважѣть, в неволю поверѣть [и по]превадѣть. ѿ не ѿверѣлисте сѣ ѿ злихъ оучинковѣ своихъ и не пошли есте дорогѣю правою, ѿ слова сѣѣи [ев]ангїи [мб. евангельскїи] не хотѣли есте слѣхати. якомѣ самѣ мо-вилъ: „[ѿ]бо ѿ] земля [sic!] мимендет, а слова мойѣ не мимендѣтъ [до] вѣка“. ничтоже повеленїи моихъ не радите ѿ тѣю [епістоли]ю не читѣте, не сѣтите. ѿ за то пѣщѣ на васѣ зими ѿ вѣтри силїи ѿ громи страшїи, градѣ, метѣл[ниц]и великїи, води поточи [sic!] выпѣщѣ изъ матѣки земной, [] на васѣ голодѣ ѿ смерть лю-тѣю, ѿ на все имѣнїе [вашѣ], трасенѣ ѿ многое знаменїе ѿ сѣрѣбъ, не познали [. . .] якого лица моего. гнѣвъ мой на васѣ ест[ъ] за злїи [оучин]ки ваша ѿ за сѣѣю нѣлю. ѿ не вѣсте, смѣртнїи [члѣ]ци, иже дахъ вамѣ на землю всего добра, хлѣба, [вин]а, медѣ ѿ ѿвоци, всего до ситости вашихъ, а ви все [] тѣа вашихъ прѣстѣпаетѣ, Бгѣ не читѣте ѿ не держите [въ чистотѣ] ѿ в набоженствѣ црковномѣ, але впаистѣсѣ [в сѣтъ] дїаволскѣю ѿ вѣдѣла его сквернїи, ѿсквернили есте [. . .]. ѿ за то восхотѣхъ

погубити всю землю [] земні, и древа ваша посѣшѣ
и ѿнимѣ ѿ вас воду и не бѣдете м[али] что пити. и взедѣ [sic!]
на вас все злое, ѿж не храните повелѣній моихъ, ѿчества моего вѣч-
наго не стережете. ѿ не[]шликѣи человек[и] и многопохот-
лив[и]и ѿ лживѣи! ненакн[дите], един другомѣ пригодѣ радѣ[те]
са и един друг[ого] ѿклеветѣете. [] вас ждетъ мѣк[а] вѣч-
наѣ ѿ оу[довницѣ] не вспомага[ете] ѿ не жалѣете и мѣсти на ни-
[цихъ] не имаете, си[ротамъ] кривдѣ чинит[е]. горші есте ѿ поган,
иже н[е] имаютъ закона. ѿ те[. .] по законѣ своем[ѣ] мѣсть чи-
нѣтъ. а ѿ вамъ зак[онѣ] даль. а ви е[го] не держите, але ѿсквер-
[нени] есте нечестѣми [?] вашими [тан]ними, и не з наете ѿ казни
и прещени, [яко] азъ въ стѣю нѣлю послахъ архѣгла Гавриѣла
въ Назаретѣ благѣстити мѣри моеи пречистои ѿ народженіи
моемѣ, в нѣлю рождество мое было, [в нѣлю] воскрѣніе [к. 356 г.]
из мертвыхъ, ѿ Идама ѿ ада извед[охъ], в нѣлю вознес[еніе]
мое на нѣбо бысть. в нѣлю дахъ вамъ законъ пророкомъ Моу-
сѣемъ на горѣ Синаѣской [. гор]ші есте ѿ поган. не вѣсте, ока-
зни, иже нѣлю бѣдѣ сѣди[ти жи]вими ѿ мертвыми, и вѣсѣ свѣтъ,
и кождамъ комуждо [по дѣ]ломъ его: якъ кто заслѣжитъ, такъ
ѿ заплатѣ возметъ. [кот]орѣи добріи по законѣ моему, ѿ за то
ихъ бѣдѣ звати [на п]равницѣ мою ѿ во црѣстве ѿхъ прѣмѣ, а кото-
рѣи чини[ли] [sic!] [злѣи] дѣла, ѿ ѿженѣ ихъ ѿ себѣ, коли оуслишатъ
гласъ мой великий [и ст]рашныи во ѣши всѣмѣ: „ѿтидѣте ѿ мене
[нер]адѣи въ мѣкѣ вѣчнѣю, во мѣсто дѣволе, тамъ житіе [каш]е
во градѣ дѣволомъ съ погани творѣщими [зл]а“. азъ же кленѣ
са вамъ десницею моею вѣчною [внс]окою ѿ прѣстоломъ моимъ
пречѣстимъ: аще не оставите са [злос]ти вашихъ, пошлю на васъ
страхъ ѿ трепетъ великѣ. [ѿ стѣ]ю неделю аще которѣи чѣкъ безпа-
мѣтливѣи [] юни не ѿставитъ дѣло свое в сѣботѣ ѿ деѣ-
таго часа до понеделка восходѣ слнца, да бѣдетъ проклатъ. [Кт]о
оучинитъ беззаконство и грѣ[хъ] законпрестѣпниѣ [во] стѣмъ дни,
в нѣлю, в средѣ ѿ в пѣтокъ, [в к]оторѣи стѣмъ дни претерпѣлемъ
распѣтѣ ѿ смѣрть [лют]ѣю, таковѣи бѣдетъ проклатъ. Глѣю вамъ:
читѣте нѣлю, пѣтницѣ и средѣ в чистотѣ ѿ в добромъ хотѣни,
[мол]ите са ѿ в мѣтвахъ навѣне пребивѣйте. теми бо [мѣтвѣми]
вѣбавите са ѿ ада ѿ дамъ вамъ радость на дѣи [и на] тѣлѣ, и зе-
млю во сладкѣю пищѣ, всѣхъ блѣ [земни]хъ до снѣгостни вашихъ.
Глѣю вамъ: в средѣ ѿ в пѣтокъ [рыбы] да не ѣсте, а мѣнов[и]те
во постѣ стѣмъ законенни [. .]имъ в празники гѣскѣмъ ѿ пре-
стѣмъ Бѣа. аще кто [ѣстъ в ср]едѣ ѿ пѣтокъ рыбы, разорѣтъ
црѣковѣ [. . .] анадема ѿ оца моего нѣснаго [.] мѣре

моєа [попаленъ] бѣдетъ ѿгнемъ несогараемимъ. да разѣмете, коли
 би ви дни сѣи законенїи ѿ праздниѣи бѣгословенїи молитвами
 и пѣніемъ цѣковнимъ препровождаете тѣи дни сѣ[. . .], глѣю вамъ,
 и к[лѣ]нѣ са престо[ломъ] моимъ сѣымъ, же юж ѿ сего [дне] не
 пошлю вамъ третѣю епистолѣю такову, ѿ[ко сїю]. аще не пока-
 ет[е са], ѿтверзѣ нѣбо ѿ пролиє на [вас] дождѣ съ к[. . .] на-
 валнымъ[. . .] феврала. и сожжѣ всак[. . .] земнїи. и пак[и]
 пошлю на васъ дождѣ съ кро[вїю] ѿ ѿгнемъ, и пож[ж]етъ ѿгнь
 ѿ ли[ца] всеа земли. ѿ пакѣ пошлю на васъ звѣрен[. . .]
 и живнѣхъ васъ пойдѣтъ. ѿ ѿнимѣ ѿ васъ лѣча солнечнаа свѣта сего,
 и бѣдетъ темнота келн[каа] ѿ не бѣдете видѣти [. . .]. по-
 шлю на васъ громи страшнїи со нѣсъ и блискавицѣ, [а]би есте по-
 горѣли. тогда бѣдете ѿткопавати гроби мертвѣмъ и плакати
 начнете: „костаните, [оу]мерлїи, видите [. . .] рече не може
 [. . .] терпѣти [. . .] ющенїа Гдѣна [. . .] ими мы
 [. . .] гробы наша [. . .] тамо погребемъ [. . .] юж не можемъ
 [. . .] терпѣти [. . .] сти ѿ прище[нїа] Гдѣна [. . .] да плачемъ
 [келн]кимъ и горкимъ [. . .] тѣ ридати [. . .] а нѣбо
 [? sic!] [. . .] тогда ѿвернѣ [лиц]е свое ѿ васъ [. . .] бѣдѣ васъ
 [ка]рати до вѣка [. . .] же оучинїли [. . .] а злыи и лживїи
 и строптивїи, не любите [еди]нѣ дръгаго. загублю васъ на вѣки
 ѿ прийдете [. . .] и загибѣли и вѣ чѣжоложнїки и чѣжол[ож]-
 ницѣ. ѿ горе вамъ! Злимъ пѣтемъ есте пошлы ѿкъ [. . .] дом-
 лане ол[. . .] кас ждетъ [. . .] пѣназѣ да[. . .] и такъ [. . .]
 чѣжолѣжство [. . .] набиваете [. . .] го]ре вамъ. оскв[ерни]ли есте
 з[акон] бжїи и цркви [. . .] ѿвин загуб[. . .] заплатѣ и [. . .]
 оубогнѣхъ ли[шаете], сиротѣ не ж[алѣ]те и крик[ди] имъ чинит[е . . .]
 зотокъ [. . .] мѣ [. . .] закон [. . .] дахъ. П[. . .] цркви
 [. . .] а ви его [. . .] црковъ [. . .] сѣѣ [. . .] на оमितе
 грѣховъ вашихъ, слѣха[. . .] единъ дръгомъ [. . .] до ѿконѣ.
 и все есте на корожкахъ и волхвахъ и всеа [си]ла дѣакол[с]каа
 [. . .] нїте. лѣпше [би] са таковымъ[ѣ] члѣкѣ [не ро]дѣти. О го-
 [ре в]амъ, безако[нни]и! чемъ [не ст]рахаєте са [. . .] са не роса-
 [детъ]ъ земля [и по]жретъ васъ [. . .] непоздержанїа
 вашего, недобрїи, хитѣланїи, нищи[. . .] горднїи, неблѣгодарнїи.
 видѣте тихаго члѣка и праваго срдца и про[ста]го, а вы его оуязв-
 лаете и зъ него са насмѣваете и шидѣте, единъ на дръгого при-
 [сага]ете имѣ[немъ] моимъ, [клѣ]нете са [ак] старїи т[лѣкъ] моло-
 дїи [не]престанно. Злостїи вашихъ [. . .] цркви [. . .] сѣѣ
 оз[. . .] шанте [. . .] и рано д[. . .] оуставанте на мѣткѣ,
 на оубогнѣхъ мѣстѣхъ манте ѿ жалѣте ихъ. о горе томъ, иж [. . .]

злословить или оукараетъ чернца. О горе то[м]Ѹ, иже [зло]словить
гѣдна своего дѣховнаго! як' сѧ емѸ [. . .]еста незапа[. . .] ѿни
бо сѧть [. . .]нїи Гдѣи [. . .]вдѸ сѣаго [. . .]она повѣ[. . .]тъ
не попоу[. . .]дет [. . .]ко но [. . .]ца Хѣ [. . .]црѣковѣ стѣю
[ѿ гор]ѣ томѸ [. . .]ѿсѣждает [. . .]ншан [. . .]ши болшаго,
[ст]аршаго, [. . .]соваго [. . .]всѧде сѧ [. . .]гроба [. . .]
звѣ[ра л]ютаго, и не вѣритъ во стѣю црѣковѣ и ТронцѸ [. . .]ого
томѸ [. . .] ж..лими [. . .] или крѣстнымъ сѣомъ своимъ
и крѣвными своимъ.

Натяки на те, що для укріплення сьвяткованя неділі та інших
празників Христос ісилав із неба не один лист, а два або навіть
три, стрічають ся зарівно в східніх текстах (грецьким і етіопським),
як і в західніх. Середньовікові флягеллянти вірили в три епістолії,
але додавали, що дві з них заховано, а тільки одна дійшла до відома
людей (див. Веселовскій, Опыты, Ж. М. Н. Пр. 1877, май, ст.
122). Славянські тексти сеї другої епістолії, скільки знаю, доси
не були опубліковані, хоч їх зміст у основі згідний з першою
і можна її вважати хіба окремою редакцією першої. Один такий
текст згаданий у Архимандр. Леониди, Описаніе рукописей
гр. Уварова, IV, 254. Отсей текст, написаний на маргінесах Стра-
шевицької Минеї з XVI в. значно ушкоджений при оправі книги,
надто ще декуди повишкрябуваний а пізнійше заліплений папером,
відчистив та відчитав я і опублікував у додатку до своєї розвідки
„Карпаторуське письменство XVII—XVIII віків“ стор. 24—27, відки
й передруковую його тут.

В. Рукопис Георгія Білявського з XVIII в. стор. 529—539.

(Слово по всѧмъ ндѧмъ. Гїа ѣпистолїа ѣ посланїе
вѣїе до Іерѣлима сѣомъ члѣскимъ. Гї вѣви про-
честн).

Послѣшайте мене, сѣове члѣстїи, скажѸ ваѸ ѿ стѣїи недели.
Кды было въ лѣто хчѣ. въ градѣ Іерѣлимѣ, былъ глаѣ из ѣба
невидимый: „Слышите, людїе мои, члѣколюбїа глѣбинѸ! во скорѣ,
моваю ваѸ, сотворѸ мѣсть за ваша дѣла лѣваваѸ ѣ злаѸ“. По
сѣѸ камень спаде с ѣбсѣ великїи ѣ стѣдеѸ въ стѣомъ градѣ Іерѣли-
мѣ, а тагшты ѣго не можеѸ никтоже ѣсповѣсти. Въ той же днѣ
патріархъ іерѣлимскїи соборѸ сотвори, и призвав ѣпѣпы, іерѣшѸ
ѣ черноризцов ѣ множество людїи, ѣ молебны пѣша по ѣ днѣи
ѣ по ѣ. ноци, плачѸще сѧ ѣ молаще сѧ Гѣу Бѣу. ѣ взѣѸ по сѣѸ

камен патріархъ ѿ рече: „По вѣѣи помощи ѿ по повелѣнію нехай камень сій разкѣетъ сѧ!“ ѿ нашоу в немъ Бгѣмъ написанный свитокъ.

„Слышите людѣе, снѣве члѣстѣи, ѿ много заповѣдаю вамъ, а вы не вѣровасте ѿ ни ховаєте словѣ моѣ. колико слышасте, а не хощете развѣкти. ѿбо ѿ земля премѣни сѧ, а слово мое не змѣни сѧ. ѿ знаки лѣте и мѣци ѿ дни коротаютъ сѧ. Слышите всѧ ѿзыци, ѿже под ѿбесемъ! если не послѣшаете слова и писанѣя моего, пѣщѣ на каѣ ѿзыки многѣи, и проліютъ кровъ вашъ за ваше безаконїе и непослѣшанїе. ѿ еце пѣщѣ на каѣ мраз ѿ трѣ ѿ глад ѿ ѿгнь палимый, прѣзи и гвѣлницѣ члѣкоу ѿ скотѣ за сѣю нѣлю ѿ восрѣнїе Хвѣо, за среѣ ѿ пѣтоу ѿ всѧ праздники Гнѣя. ѿмоли за каѣ сѣя Бѣа, аѣгли ѿ прѣрци ѿ вси сѣи мѣници. ѿзъ есмѣ Гѣ Бѣ ваш, ѿже первое ѿ второе послау каѣ ѿ некидимага ѿца Гѣ нѣшого Іс Хѣ. видите ѿ слышите писанїе мое ѿ законъ мой, ѿ всѧко ѿзбавленїе много. ѿ вы начаша зла дѣла ѿ горшѣа творити. Сиротѣ ѿ вдовицѣ нѣдѣт за вами плачѣще сѧ, а вы не помиловасте ихъ; не вѣдете ѿ Бѣ помиловани. ѿле [не]вѣрнѣи творѣт мѣстѣна, а вы не подасте ѿбѣоги, братѣи моѣи, ѿ не помиловасте ихъ. азъ даю вамъ плоды землею ѿ всѧкимъ древоу. ѿ азъ изсѣшѣ рѣки ваша ѿ ѿстоуники за злыѣ грѣхи ваша. Пѣщѣ на каѣ зимѣ Гѣ. стѣденыѣ, грады ѿ сланы ѿ снѣги, глад ѿ трѣски ѿ всѧкѣи гадъ, ѿдалю лѣкѣ свою ѿ ваѣ. ѿзыци поганѣи закона не знаютъ, а по законѣ творѣт ѿ ѿбѣоги любѣт. Евѣлисту моу: „Миловаѣ еси, помилованѣ вѣдѣши; если даш ѿбѣогомѣ, то вѣзлѣ даѣши“. если того не слѣхаете, то клѣнѣ сѧ мышцею моею: рѣки изсѣшѣ, потоки, кладѣзѣ, ѿсточники водныѣ. а если дожда не пѣщѣ на землею, ани росы, што вѣдете жати? ѿзъ владѣнѣ море ѿ рѣками, ѿ помысли загвѣнти всѧкаго злаго за сѣю нѣлю. ѿле ѿумолиша мѣ сѣи моѣ аѣгли ѿ сѣя мѣре моѣ слезы, ѿ ѿмилосерди сѧ на ваѣ, ѿврати гнѣву своѣ ѿ ваѣ ѿ дау вамъ законѣ крѣщенїемъ своѣ, а вѣ законѣ ваше, не ходите, ни единоѣ заповѣди моѣ не заховаете, воскрѣнїе Гнѣ не чѣтите, вѣ нѣлю ѿ вѣ среѣ ѿ пѣток, ѿ праздниковъ гѣсѣихъ не празднѣете вѣдѣлѣг писма правдикого. Не знаете, безвѣннѣи члѣци: вѣ сѣю нѣлю ѿзыйдѣ ко ѿвразмѣ на землею подъ дѣбѣ Маѣврѣйскѣи, ѿ вѣ сѣю нѣлю ѿвнѣ сѧ Моѣсею вѣ кѣпинѣ; вѣ сѣю нѣлю начатокъ вашѣмѣ сѣнїю: вѣговѣсти аѣрхѣаѣгѣ радѣсть прѣтѣи Бѣи дѣк Мѣи вѣ Назарѣтѣ; вѣ сѣю нѣлю крѣщенїе прѣахъ ѿ Іѣанна вѣ Іѣрдани. а вѣ пѣтокъ сотвори ѿадама перваго члѣка, ѿ вѣ пѣтокъ распѣша мене жидѣе на крѣтѣ, рѣцѣ ѿ нѣзѣ моѣ, ѿ копѣемъ рѣкра моѣ провѣдоша за злыѣ грѣхи ваша. ѿ еце в нѣлю воскрѣ ѿ мѣртѣхъ

любовъ и правдѣ, і еще насыщѣ ваѣ и даѣ ваѣ всѣмъ и зѣблѣ. азъ бо есмѣ многѣмѣ и мѣрдѣ, роскаѣ ѡ злобаѣ людскѣ. И рече Гѣ. Слышите, братіе, злотворци, лютри, ѡмѣтници, клеветници, ѡсѣдливци и потворци, лживѣи ѡучители и сквернѣи, слѣпѣи сѣдцемѣ, блзнительи, ѡ лѣкавѣи дѣлѣбци, лѣстивѣи блѣдници, помизатели. безбожници, беззаконици, сребролюбци, кровопѣйци, ѡ дѣвола ѡучаѣе са всѣмъ беззаконію и неправдѣ! Законъ и правдѣ ѡстанете, а словѣ монѣ не послѣдуетѣ, ѡмѣтающей са братѣи и сестрѣ кровныхъ и кѣмовъ своихъ не читѣте, кѣщеніе попираете и не любите дрѣг дрѣга. Ѣкѣмѣи и прѣсѣшници, ѡ прѣкословци немѣстивѣи, завистници! возлюбилите тѣмѣ, а свѣтъ зоставилѣ еѣте. како каѣ, земля не пожретъ ѡкѣмѣнныѣ! Ѣ гравители и мѣкѣи многа, немѣстиво сребро и зѣбратѣ, а ѡубогѣи не милѣете. ѡ слѣпѣи, ѡ лѣкавѣи, безѣмѣи чѣлци, который ѡкѣтъ даѣте въ дѣнь сѣднѣи предъ Бѣмѣ? чада ваша прѣймѣтъ клѣтвѣ и клеветѣ, и жрати имѣте травѣ, и лежати маѣте ѣѣ скоѣ по земли. а книѣ монѣ не слѣхѣете, ни попоѣ монѣ не читѣте, ни прѣдѣвныѣ монѣ, тѣи бо молатъ имѣ мое за веѣ мирѣ.

Запѣвно еѣтъ послѣніе сѣе ѡ невидимаго ѡца Гѣ ишого Іс Хѣ. Иѣтъ написана сѣа еѣпистолѣа ѡ чѣлкѣ, аѣ ѡ Бѣ. Еѣще еѣсли бѣ кто ѡбраѣ са блѣдохѣлиѣ, а мовѣи, иж не еѣтъ сѣа еѣпистолѣа ѡ Бѣ, аѣ чѣческѣи смѣшленіеѣ ѡѣставленна еѣтъ, бѣдетъ проклѣтъ и вѣчноѣмъ ѡгню предаѣ бѣдетъ и прѣимѣтъ клѣтвѣ и разорѣтъ са доѣ его ѣко Годомъ и Гоморѣ. И предаѣтъ са дѣла ѣго аѣглоѣ лютѣи и поведѣтъ са къ ѡгню вѣчный неѡѣгасимѣи, што ѡѣготованныѣ дѣаколѣ и слѣгаѣ ѣго. Гаѣ Гѣ рече: ѣко тѣжко веѣбѣдѣ сквозѣ иѣглѣнѣ ѡѣха пройти, таѣ и грѣшникѣ въ цѣрѣкѣ иѣкѣное вѣйти. Легчайше бѣдетъ Годомѣ и Гоморѣ въ дѣнь сѣднѣи, неѣли тѣи людеѣ, што не вѣрѣютъ писанію сѣмѣ правдикѣмѣ. Проклѣти соѣтъ на вѣкѣи! Не спѣетъ са градъ иѣли веѣ, иѣ не пропишетъ еѣпистолѣа сѣа со страхоѣ бѣжѣи и трѣпетѣмѣ. иѣ бѣи мовѣи: „ѣѣа еѣтъ а не правда“, проклѣти сѣтъ. Ѣ горе чѣлкѣ томѣ, иж не вѣриѣтъ иѣни слѣхѣетъ пиѣма сѣтѣго. Ѣ горе чѣлкѣ томѣ, иѣ поѣа ѡѣкарѣетъ иѣли ѡклеветѣетъ, иѣли чернѣорѣзца иѣли дѣакона! Тѣи кѣ вѣхѣдаѣтъ въ цѣрѣкѣ бѣжѣю и молитѣвы тѣораѣтъ за веѣ мирѣ. Ѣ горе и лютѣи чѣлкоѣ, иѣ не по правдѣ мовѣтъ и свѣдѣчаѣтъ и тѣораѣтъ на невиннаго чѣлка! Ѣ горе чѣлкѣ томѣ и сѣдѣаѣ не по правдѣ сѣдѣшиѣ иѣли посѣлаѣ еѣмлющиѣ, а сѣрѣтаѣ и вѣдовицаѣ не помагающиѣ. Ѣ горе клеветникѣи и гравителеѣи и завѣдникѣи и злобникѣи. Ѣ горе блѣдникѣи! Ѣ горе даѣющиѣ сребро въ лихѣвѣ, а сами хѣдаѣтъ ко цѣрѣкѣ, горѣдаѣтъ властѣю своѣю. да проклѣтъ сѣѣнникъ той, иѣже не прочѣтаѣтъ писаніѣа своѣго предъ народѣмѣ,

З огляду на велику популярність цього апокріфа подаю тут збірку його текстів різних редакцій старших і новіших, зібраних

з різних сторін нашого краю. Про їх взаїмні відносини див. передмову.

Г. Рукопис Ідлі Яршецького-Білахевича, стор. 111—113.

(Слово ѿ сѣой недѣли, сїе естъ епистолїа, приказанїе Г^одне, слова положє^н). Епистолїю посла Г^одь на скрижалєхъ каменнихъ в Іер^олимъ до сѣа сѣихъ.

„Слишите, сїове челоуѣчестїи. їако сотвори^{хъ} ва^{мъ} посланїе, препирати людеи погани^{хъ} ѿ некр^нихъ во сѣю недѣлю. ѿ не престѣпаймо слова сѣаго еу^аг^лїа г^люще: їбо и зємля мимо їдетъ, а слова Х^ви не мимо пойдутъ. аще н^длю не сохраните и словъ Х^свихъ не соблюдите, напѣщѣ на ва^{сѣ} погани^а їзици ѿ крокъ ва^шихъ пролїютъ. ѿ горе ва^{мъ} ч^лвци тогда бѣдетъ, аще не ѿмете к^ри сен епистолїи! напѣщѣ на ва^{сѣ} зими лютїа, снѣги, мрази, зной слань, трави и древа не дадѣтъ плодокъ своихъ. напѣщѣ на ва^{сѣ} прѣзи ѿ г^ос^еници, пєсѣа мѣхи ї скнипи во вся прѣдѣли ва^{ша}. ѿ не мала зла сотворю ва^{мъ} за сѣю н^длю. аще покаете ся, пода^{мъ} ва^{мъ} скою б^лгодать, вина ї елєа ѣмножѣ. ѿ ѣмолиша мѣ сѣїе а^гг^ли, а^рх^аг^ли, апостоли ѿ м^лтви м^тре моєа прѣсѣа Б^ци, и ѣмилосерди^{хъ} ся ѿ ѣврати^{хъ} г^нѣвъ^{хъ} мои ѿ ва^{сѣ}. а ви к^ри не їсте, ѿмѣа моєа не прославиште, сиротѣ, вдовицѣ, ни^ци^{хъ}, ѣбоги^{хъ} мѣ^стиню не сотвористе. да како м^лсѣть свою на ва^{сѣ} ѣврати^{хъ}? нехри^стїа^нскїе їзици ведѣгъ своего законѣ милостиню творѣтъ, а ви закон мой маєте, а ведѣгъ законѣ ся не справѣете. їакоже рече еу^аг^лїе: аще х^то помилѣт ѣбогаго, то са^{мъ} помилуванъ бѣдетъ. Но се пакѣ г^лю ва^{мъ}: читите, читите сѣю н^длю ѿ праздници господскїа и нарочитихъ сѣихъ, средѣ и пѣтокъ [и] понеделокъ постѣте, тимѣи бо дни зємля стоитъ ѿ вся твердѣ. ѿ аще не к^рѣдете слова^{мъ} мои^{хъ}, тако положѣ на ва^{сѣ} високѣю мѣшцѣ мою: рѣки ѿмѣа їзѣшнѣти, їсточникъ кладѣзей за многѣа грѣхи ва^{ша}, и ѣздѣщѣ, камо ся подѣете бѣзѣмнїи ч^лвци, несми сленнїи с^рдцемъ. Евр^еш^{мъ} да^{хъ} зако^{нъ} на горѣ Синайстей, а ѣни не престѣпаютъ заповѣдей б^жїи^{хъ}; а ва^{мъ} да^{хъ} зако^{нъ} крѣщенїа моєго, а ви ни єдинїа заповѣди моєа не сохраниште. не вѣсте, їако азъ во сѣю н^длю ч^лка сотвори^{хъ} по ѣбразѣ своємѣ ї по подѣвию, ко сѣю н^длю їави^{хъ} ся во купинѣ Моисею. во сѣю н^длю б^лговѣстїе принє^{сѣ} а^рх^аг^лгъ Гавринъ М^рїи Б^ци, ко сѣю н^длю прїа^{хъ} крѣщенїе ѿ І^оана во І^орданстей рѣцѣ. ѿ ѣстаки^{хъ} ва^{мъ} зако^{нъ} крѣщенїа, а ви злославнїи ч^лвци зако^{нъ} мой престѣпаете, книга^{мъ} сѣимъ, писмѣ не

вѣрите. ко стѣю нѣлю хоцѣ васъ прѣйти всѣхъ сѣдити, всѣ племена земная, живиѣ и мертвиѣхъ. но аще не имаете вѣри стѣмъ книгамъ моимъ, перевѣю ваѣ іако праѣ земній и проклинѣ ваѣ де-
сницею моею і державниѣ моимъ престолоѣ. аще не читате стѣю нѣлю, средѣ, шатокъ, понеделокъ не постите и прочиѣ праздни-
ковъ стѣхъ не стѣте, то напѣшѣ на ваѣ змѣи триглавниѣ и начнѣтѣ ваѣ їасти и сосци жѣнъ вашиѣ начнѣтъ ссати за стѣю нѣлю. Про-
кляѣтѣ, прокляѣтѣ тѣи чѣлвкъ, которій дѣлаетѣ ко стѣю нѣлю! але
покинен в сѣбѣотѣ, егда задзвонятѣ до вечерни, всѣакоѣ дѣло
покинѣти из рѣкѣ і не дѣлати аж до понедѣлка слѣца восхо-
дѣща. и идѣѣ до цѣркѣ стѣи в нѣлю и ко праздниѣи стѣихъ. и не-
сетѣ свѣщѣ, ладаѣ, проѣфори. и прославиѣ їмя мое стѣе. а аще
ли не покаете ся, ѡвращѣ лице мое ѡ ваѣ и ѡвращѣ ѣко и напѣшѣ
на ваѣ каменіе горящѣе и стрѣли ѡгнеѣниѣ, да сожжѣтъ всѣа чѣлвѣи
злѣиѣ. и напѣшѣ на ваѣ воины многіе, да злою смѣртію оѣмрете за
стѣю нѣлю. Сотворю мѣтеж по всей земли, да ѡжаснѣѣтѣ всѣа чѣлвкъ
человѣкѣ. і напѣшѣ на грѣшниковъ змѣи, звѣрѣи лютіи, имѣю-
щіи оѣста лѣви, криаѣ ѡрлѣ, и зѣдѣтъ чада ваѣа и плод ваѣ
погубѣлатѣ. тогда бѣдете над грѣбами мѣртвими мовити плачѣще
горко: „братіиѣ наша, прѣймѣтъ наѣ до себе!“ да наглою смѣртію
ѡмрете за стѣю нѣлю. злославниѣи чѣлвци. почто лжете, блѣд тво-
рите, а творца своего не воспоминаете и не держите его во сѣдѣаѣ
сконхъ? ѡметниѣи, кровопроѣци, лживѣи прѣрци, вѣрхнѣи оѣчителѣи,
слѣпокодѣи, лицемѣри, сѣвѣрѣлюбѣи, кривотворѣи, кривосѣдѣи,
хрѣтоборѣи, кривѣпродаѣи, братокъ сконхъ ненаѣѣстителѣи,
ѡцѣи, мѣѣре досадителѣи, кѣмовъ сконхъ нечителѣи, кѣпѣи злодѣѣи-
телѣи! почто возлюбистѣ тѣмѣ, а скѣтъ ѡставистѣ? и не подаетѣ
ѡ ѡкилиѣи сконхъ оѣбогиѣи, не послѣшаетѣ заповѣдей Хѣѣихъ. ни
прѣдѣвниѣи Хѣѣихъ, же молатѣ Гѣѣа Бѣѣа за весь мир? а ви не
вѣстѣ, ко которій чаѣ сѣдѣи страшній ваѣи зайдетѣ. тогда нѣи едиѣ
не можете ся ѡпирати грѣшникѣ на сѣдѣи страшноѣ. Прокляѣтѣ
всѣа чѣлвкъ, которій работѣѣтѣ в недѣлю и в свѣта стѣиѣ дѣи своего
го погибѣлѣи. ѡ горе ваѣи, чѣлвци злѣи, почто не покаете ся ѡ злиѣ
дѣлаѣи сконхъ? аз ѣсѣи на ѣбѣи и на земли ѡтѣцѣи бѣдѣаго вѣка.
аще которій правѣвѣкниѣи хрѣтѣѣаниѣи ѣ. днѣи дѣлаетѣ, а в стѣю
нѣлю идѣѣтъ ко цѣрковъ стѣю и молиѣтѣ ся за грѣхи своѣи и слѣ-
хаетѣи ниѣма стѣаго, епистолѣиѣи сяи, и выполняетѣи сѣдѣи сакра-
мѣѣтовъ стѣихъ и вистѣрѣгаѣтѣ ся грѣховъ сконхъ, то той ѡтри-
маѣѣтѣ корѣнѣи в царствѣи ѣѣѣномѣи. а которій чѣлвкъ вѣдѣѣтѣ грѣшѣи
грѣхами смерѣтельными и не покаѣтѣ ся грѣховъ сконхъ, то поидѣѣѣтѣ
во мѣкѣи вѣчѣниѣю. Апо 1748 Е. І. В.

ся, давно кисте погинули. прето в' неделю каждый члѣк маєт ити до цркви на молитву, старий и молодой, з офѣрами, розмишляючи ш грѣсѣх своих. а ели то для поцѣтливости мѣтки мои чинити не будете, буду ва^с карати голодо^м и войною строю, напушу на ва^с прѣзи поганне, котори працю кашу поядѣт, же еди^х ва^с поженѣт тисѣщѣ, а два тмѣ. а котори би^{те} ся зостали по то^м мои^м караню, а не хотѣли би^{те} ся покаяти, то бо^дши^м каранѣ^м буду ва^с карати. Побужу короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, еди^х на другого, ѿца на сѣна, брата на брата, дщер на матер свою, невѣстку на свекроху свою, и кровопитие буде^т ѿ ненавист меже вами буде^т. а ели ѿ по то^м караню не покаете ся, то са^м так Бг^ъ мекнѣ: нбо ѿ земля мимидѣ, а словеса мои не могу^т мимонти. и ели еше не поправите ся, то перепущу на ва^с птахи чорнии смрохливии, котори прилѣтаючи буду^т ва^с кусати, же и еди^х ѿ ва^с не скрѣет ся, и ѿ тихъ птахов злосе повѣтра почнет ся. а гди не покаете ся еше, буду ва^с карати голодо^м и нестерпиви^м моромъ и блискавицею, градо^м ѿгненни^м ѿ иними карностями неизмѣрними. а гди поправите ся ѿ полѣпшѣете, все то оу^скро^млю и пиху вашѣ ѿвергу. а то далѣ^м вам, аби^{те} знали гнѣ^б мои и справедливост мою. оупоминаю ва^с дав'ною ласкою моею, аби^{те} прѣтали всѣмъ зли^х бѣчинковъ чинити, аби^{те} до цркви божои заведе ходили и за казанне читали сѣа и во седмий днѣ жаднихъ робот не робѣте, ѿ грѣсѣхъ (*Кінця не став*).

Отсей відривок був у перве опублікований мною в „Зорі“ 1886 р. стор. 186.

Е. Калуський рукопис стор. 27—33.

[Друга епістоля про неділю, початку нема].

...нихъ, ѿ для того послаху на ва^с карности: язики ва^с поплѣкнѣт, повѣжѣт ѿ в неколю ѿ в работѣ поверѣт ѿ запровадѣт. ѿ не ѿвернули есте ся ѿ злихъ бѣчинков своихъ, ѿ не пошли есте дорогою правою, ѿ словъ моихъ євгаскихъ не хотѣли есте слѣхати, якъ емѣ самѣ мовилѣ нбо ѿ земля мимидѣ, а словеса мои не могу^т ѿти во вѣки. и ни во чимже повелѣнїи моихъ не радите ѿ сѣю неделю не читате ѿ не сѣите, ѿ за то пущѣ на ва^с зимн злиї и вѣтри силнїи, гради ѿ метѣлицѣ ѿ снѣги великїи, води поточнїи випущѣ из матки земнѣ, дам на ва^с голод

и смертъ лютую ѿ на все имѣніе ваше ѿ много знаменїа и скорби. ѿ не покашлите ся, ꙗко ѿ лица моего гнѣвъ мой на ва^{сѣ} есть за злїи оучинки вашѣ ѿ за стѣю неделю, и жѣ Бѣа не чтите ѿ [не] держите в чистости ѿ в набоженствѣ церковномъ, але вопалисте ся во похот дѣволскую ѿ в дѣла его сквернїи, ѿсквернили есте стѣю землю ѿ неделю. ѿ не вѣсте, смертныи человеци, и жѣ вамъ даю на землю всего доброго, хлѣба, вина, меду ѿ швоцу, и всего до ситости, а ви все во злостяхъ своихъ преступаете. ѿ за тое восхотѣхъ погубити всю землю ѿ всѣхъ человекъ ѿ лица всея земли, ѿ оубожаи земнїи ѿ древа ваша пошумѣ [sic!] ѿ шиму ѿ ва^{сѣ} води ѿ не будете имѣти що пити, ѿ зведѣ на ва^{сѣ} все злое, и жѣ не храните повеленїи моихъ ѿ шества моего вѣчнаго не стережете. ѿ непослушливии члѣвци, наймногопохотливи ѿ лживїи ѿ не[на]вистнїи, единъ другаго не[на]видите, ѿклеветуете, злои пригодѣ радуете ся. за тое ва^{сѣ} жде мѣка вѣчна. ѿ оубадалаго не спомогаете ѿ не жалуете, ѿ сиротамъ кривдѣ чините. Горши есте ѿ погановъ, що не знаютъ закона, ѿ тоти по закону своему чинятъ мѣстѣ. а и жѣ вамъ [законъ] стѣи далъ, а ви его не слухаете и [не] держите чисто, але ѿсквернили есте нечистотами своими телесными. ѿ не знаете, шканинїи ѿ прелцинїи [sic!]: азъ во стѣю неделю послахъ архангѣла Гавриїла во град Назаретъ бѣговѣстити Мрїи моеи пречистой ш народженїи моемъ; в неделю воскресѣ емъ ѿ мертвихъ ѿ ѿдама ѿ ада изведохъ; в неделю вознесенїе мое на небо ви^{сѣ}; в неделю дахъ вамъ законъ ѿ пророкомъ Моисеѣмъ на шчищенїе грѣховъ вашихъ. Горши есте ѿ погановъ, не вѣсте, же в неделю будѣ сѣдити живихъ ѿ мертвихъ ѿ всѣхъ свѣт, ѿ воздамъ каждому по дѣломъ его: кто шкъ заслужитъ, такъ ѿ заплатѣ шмет. Которїи чинили добрии оучинки по закону моему, ѿ за тое ихъ будѣ знати, на пракици моеи правими ѿ во царство ихъ прїймѣ; а которїи чинили злїи дѣла, а и ѿженѣ ихъ ѿ себе. Коли оуслишатъ гла^{сѣ} моѣ великїи ѿ страшнїи: „шидѣте ѿ мене шканинїи и нерадивїи во мѣку вѣчную, во мѣсто дѣволе! тамъ житїе ваше, во градѣ дѣволскомъ со погани творѣщимъ зламъ“. азъ кленѣ ся вамъ десницею моею високою ѿ престоломъ моимъ прѣтимъ: аще не шставите^{сѣ} злостѣ своихъ, пошлю на ва^{сѣ} страхъ, трепетъ великїи за стѣю неделю. аще котрїи человекъ безпамятливїи не шставитъ дѣло свое в сѣботѣ ѿ деятаго часа до понеделка восходѣ сѣнца, да будѣтъ проклятъ. ѿ кто оучинитъ беззаконствѣ ѿ грѣхъ в тїи стѣи дни, [в нихъ же азъ] прѣтерпѣлъ распатїе ѿ смѣртѣ поносную, таковни будѣтъ проклятин. Глѣю вамъ, чтите неделю стѣю и среду ѿ па-

токъ в чистотѣ ѿ в добро^{мъ} хотѣнни, постите ся ѿ в набоженствѣ пребивайте, тимъ бо дѣла вибавите ся ѿ ада. ѿ да^{мъ} вамъ радостъ на души и на тѣлѣ, ѿ землю во сладкую пищу. Глаголю вамъ, в среду и в пятокъ рыбы да не ясте, а мѣновите в посты стѣна, токмо в праздники Господскыя и прѣстѣна Бѣа; аще кто ястъ рыбы в среду и в пятокъ, разоретъ законъ и црковъ стѣю, во погубелъ ему то будетъ ѿ ѿца ѿбесного моего ѿ прѣстѣна Бѣа матере моея, ѿ горѣти будетъ ѿгнемъ несогораемъ, да разумѣете, коли бѣкаютъ дни законени ѿ благословеніи мѣтвами и пѣніе^{мъ} црковнымъ. Глаголю вамъ ѿ клену ся десницею моею ѿ престоло^{мъ} моимъ, ѿжъ ѿ сего часу не пошлю вамъ третью епистолию, какъ ѿ сей не покаете ся. ѿверзу небо и пролѣю дождъ со кровию мѣца февруарна, ѿ сожжу вса плоди земни. ѿ паки пошлю на ва^{сѣ} дождъ со кровию и ѿгнемъ навалнимъ, ѿ пожжетъ ва^{сѣ} ѿгнь ѿ лица ксея земля. ѿ паки пошлю на ва^{сѣ} звѣръ лютаго и живи^{хъ} ва^{сѣ} поидятъ. и ѿиму ѿ ва^{сѣ} луча солнечна свѣта сего, ѿ не будете видѣти еден другого. и зошлю на ва^{сѣ} громи страшни и блискавицѣ с неба, абисте погорѣли. тогда будете ѿкопавати гроби оумерлихъ и плакати будете голосомъ великимъ: „Востанѣте оумерли и видите горе наше живущимъ на семъ свѣтѣ, а ми поидемъ во гроби ваша, бо южъ не можемъ терпѣти ярости Господня, же послаа Гдѣ за зло^{сѣ} нашу, щесмо чинили“. и тогда плачемъ великимъ будете ридати ѿ земля на небо, и тогда ѿверну лице свое ѿ ва^{сѣ} и не буду ва^{сѣ} слухати во вѣки, понеже оучинили есте ся зли ѿ лживи, не любите едина другого. загублю ва^{сѣ} на вѣки и преидете в неколю. радуетъ ся вѣдѣ едина другого и загубели. ѿ ви чужеложники и чужеложници! ѿ горе вамъ, злимъ путемъ есте пошли, какъ Содомляне. ѿ лютаа ка^{сѣ} ждетъ мѣка. грошѣ свои даете и такъ чужоложество набиваете. ѿ горе вамъ, ѿсквернили есте землю и законъ бжій и црковъ стѣю. ѿкѣи загублюютъ за платѣ оубоги^{хъ} людей, сиротъ не жалуете и кривду чините. за то ва^{сѣ} ждетъ мѣка вѣчнаа. ѿ вамъ закон даа по правилу церковномъ, а ви црковъ стѣю ѿставили, котраа вамъ естъ на чищеніе грѣховъ вашихъ. слухаете еден другого сусѣдъ под ѿкномъ, все есте на волхва^{хъ} и вса дѣла диаволская чините. лѣпше би ся такому человеку не родити. ѿ горе вамъ, безаконни, чему не страхаете ся, какъ не разсидетъ ся земля и живи^{хъ} ва^{сѣ} не пожретъ? какѣи ѿвѣтъ дасте на ѿномъ свѣтѣ предъ лицемъ моимъ? если ся не покаете ѿ злостей вашихъ, видите ѿкашнни, же южъ погубенете из дѣтми и зо всѣмъ домомъ своимъ. Глаголю вамъ, абисте ся прѣтали того воздержанія вашего, недобрѣи,

хитланїи, пишнїи, гордїи! видите тихаго чловека и простаго и праваго сѣдца, а ви его оумязваете и з него ся насмѣваете и шидите, єдинъ на другою присагаете именемъ моимъ, кленете ся якъ старїи такъ молодїи. перестанте ѿ злостий вашихъ, церкви стїи оукрашайте и рано до неї вставанте на молитву, и на збогнхъ млѣть маите, и жалуйте ихъ в нещастю. ѿ горе тому, ижъ оукрашаетъ ѿца и злословитъ или оукараетъ черца. ѿ горе тому, ижъ злословитъ гѣднина своего дхѣвнаго! якъ ся ему бѣста не запалат! ѿни сѣтъ вѣрни Гѣви и правду стѣго закона повѣдаютъ. не попа бѣкараетъ, но законодавца Хѣ... стѣю. ѿ горе тому, ижъ осуждаетъ меншїи болашаго и старшаго! такого разсѣдетъ ся оутрѣба, якъ зкѣри лютаго. ѿ горе тому, ижъ не вѣритъ во Троицу стѣю и церковь. ѿ горе тому, ижъ злими слови впадаетъ во грѣхъ не кумою своимъ или с крѣпнию своимъ или [с] сїюмъ своимъ. ѿ горе тому, которїи [не] по правдѣ ѿчизну и поля и маєтности прїимѣтъ для богатства своего. а не видишь, безумнїи чловече, [яко] нѣтъ есте а заутра оумрешъ и тоє на другою зоставишь? а ти за тоє пойдешъ на вѣки до ада преисподняго. ѿ горе тому, ижъ вошовши до церкви шепчетъ єдин за другою ѿ свѣцкихъ речѣхъ, а не со страхомъ стѣнтъ. ѿ горе тому попови, ижъ сваривши сѣ... *(Кїнця не став).*

Маємо тут другу, на жалъ таеож неповну перерїбву тѣв. другої епістолїї, якої старшїй текст подано више під Б.

Ж. Угнївський рукопис XIX в.

(Обвѣщенїе листѣ ѿ стѣаго ѿца Пѣвса ѣ. папи римска въ рокѣ 1632). Слова сѣтъ свѣтїи на сїй свѣтъ ѿ самага Господа Бѣа зсланѣ, которѣи были лѣтерамаи золотими написанїи, гдѣ жадеи чловекъ не моглъ того знати, в котѣромъ мѣсци той листъ былъ. И маєтъ таковѣ мѣвѣ, ижъ кто его читаетъ або зъ оумвагою слѣхаетъ, той чловекъ сто дни одпѣствѣ достѣпнѣтъ. И котораѣ жѣна бременною зостаєтъ а при сокѣ той листъ носити вѣдѣтъ, таѣ дитѣ легко породнѣтъ. В котѣромъ мѣсци той листъ былъ або въ домѣ, то томѣ домовнїи чари анѣ вѣди шатанскїи шкодити не могѣтъ, ико Ісѣсъ Господѣ [sic!] хороннѣ насъ во дни и в ночи и в каждой годннн.

Сей листъ изакленій на горѣ Оливной в земли Бретанской предъ свѣтлымъ архангеломъ Михаиломъ в тѣмъ слова написаній

„И Ісусъ Христосъ, Синъ Бѣга живаго, ізъ пречистой Дѣви Марїи нарожденій, той листъ писалемъ для истеннихъ моихъ каѣтолическихъ христїанъ, которихемъ на крестѣ кровѣю своею все-свѣтїйшою отъ пекелнихъ неволѣ и мѣкъ несконченнихъ откѣпиль.

„Приказѣю вамъ силою божества моего, дабисте дни [свѣ-тын] свѣтили, жаднихъ работъ вашихъ не робили. ибо далемъ вамъ шестъ дни, въ которихъ вамъ работати волно естъ, а седмїй день, то [есть] недѣлю, ѿ оставилъ и посвѣтилъ отъ всѣхъ дѣлъ и трѣдовъ вашихъ.

„Приказѣю вамъ, дабисте в той день набоженствомъ сѣ трѣдили, дни орочисте свѣтковали, слѣгъ моихъ свѣтихъ дабисте все въ чести имѣли, которїи молатъ сѣ передъ велечествомъ моимъ. Въ сѣботѣ передъ вечернею, неспорами¹⁾ дабисте всѣ ваши работи оукончили, а то на честь Матере моей вселюбезнїйшой, ибо еслиби сѣ мати моя за вами не молила (сѣ), срогою смертю давно бисте погнѣбили.

„Далтого приказѣю вамъ, бисте въ нидѣлю и в свѣта каждѣ изъ васъ до церкви ходили, старїи такъ акъ и молодїи безжадной вимови, памѣтаючи на смерть и на страснїй сѣдѣ, слѣхати слѣжби божой и казанѣ слова божого зѣ оукагою, цю вамъ естъ чрезъ оуста моя подано.

„Приказѣю и обѣщаю вамъ силою божества моего, бисте ксе тое твердо хранили, цю сей листъ васъ наѣчаетъ. И если такъ дѣлати бѣдете, то вамъ дамъ дощѣ ранїй въ пригодномъ часѣ, земля издастъ вамъ плодъ доволнїй, оумножѣ сини и дцїери ваша от востока слонца до запада, миръ, покой и зѣгода бѣдетъ на земли кашей, не падѣтъ на васъ найменшїй страхъ, и всего, цю тилко сѣбѣ жадаете, дамъ вамъ.

„Но если приказанѣ моего не заховаете, то оукараю васъ голодомъ и страшною вѣсною и розличними допѣстами. Подѣрѣ и порѣшѣ великихъ царѣ на царѣ, пана на пана, мѣсто на мѣсто, село на село, отца на сина, сина на отца, брата на сестрѣ, сестрѣ на брата, матеръ на дочкѣ, дочкѣ на матеръ, мѣжей на жени, жени на мѣжїй, воздвижѣ и взбѣджѣ многю ненавѣст междѣ вами, крови пролитѣ, злости негноснїи, оумножатъ сѣ заздрость велика противо дрѣгимъ, и дрѣгѣ отъ дрѣга оутѣкати бѣдете. дѣла рѣкъ вашихъ великїи вороги забирати бѣдѣтъ, и бидло

¹⁾ З польського nieszpory, вечірня, перекручено з лат. vesper.

ваше дикїи звѣри пожирати вѣдѣтъ. Сини и дщери вашѣа погублю, славѣ вашѣ от вас отѣмлю и марне погинете такѣ, ижѣ памѣтки по васѣ не остане, и доми вашѣа нѣсто останѣтъ.

„А котори ви сѣ по той картѣ остали, а ще противо горшѣ чинили, то еще горшою карою каранїи вѣдѣтъ: допѣсцѣ [sic!] на нихѣ чернїи птичи кодное, котрое помеждѣ васѣ лѣтаючи моровое повѣтра размножати и разносити вѣдѣтъ, неплодство на землю, саранчѣ и розличнїи ровацтва, котромѣ конча [sic!] не вѣдетѣ; погризѣтъ от земли изданїи животности, нево стане для васѣ якѣ мѣдѣне, не пѣститѣ дощѣ жадного. а земля якѣ желѣзо, плодѣ жадного не прозавнѣтъ и гладомѣ оумрети.

„Котрїи ви засѣ томѣ листови не вѣрили, той человекѣ да вѣдетѣ проклатѣ и от царствїа моего отлѣченѣ на вѣкѣкѣ амѣн“.

Кто ви сей листѣ при собѣ носилѣ лѣб [sic!] кѣ домѣ своємѣ зѣ оучтивостїю заховалѣ. той человекѣ хотай ви так много грѣхов имѣлѣ, колко звѣздѣ на небѣ, травы на земли, листа на деревѣ, пѣскѣ кѣ морѣ, то всѣ грѣхѣ [sic!] емѣ отпѣщенїи вѣдѣтъ не токмо на томѣ, но и на тамтомѣ свѣтѣ. Кто засѣ сей листѣ обезчеститѣ, сей и вѣри кѣ немѣ не имаетѣ, проклати дѣсѣ [sic! зам. дѣши] таковых погубнїи.

Тойже человекѣ, котрей кѣ правой вѣрѣ жиет и верто [sic! зам. твердо] хранить, що сей листѣ наѣчае и приказѣе, отримаетѣ ласкѣ от мене, приазни от лѣдей, без свѣтихѣ sacramentovѣ и сповѣди не оумретѣ, а при смерти его ѣ самѣ вѣдѣ и мати моѣ со ангели возмѣтъ дѣшѣ его и запрокадѣтъ до царства небеснаго на вѣчнѣа часи. Амѣн.

Рукопис 8-о, записанї 4 карткѣ полууставним письмом. Під титулом підпис: Wiktor Bilik, roko 1861, grudnia 7. Маємо тут найновїйший тип Листу небеснаго, перекладений з польського, який витїснив у значнїй мїрі старшї редакції, що були популярнї у нас у XVII—XVIII в.

3) Бачванський рукопис XIX. в. Михайла Туринського, стор. 11—16.

(Лист небесний). Сей листѣ вистѣ бѣ гроба вѣаго бѣ Іерусалимѣ, листѣ Іса Назарейска црѣ їудейска. Но ѣма Оца ѣ Сна ѣ стѣго Дѣа. аминь. Тыи стѣ слова на сей свѣтѣ ѣ самого Гѣда

и́шего І́са Хрѣта зосланный Лвовѣ¹⁾ папѣ живи, а Левъ тебѣ оу-
чтивши его послааъ королю своему противъ неприятелей. И той
листъ такю силу имаетъ: хто би его хотѣлъ читати албо
с полностію слыхати, таковы чѣѣкъ на штерацетъ дни ѿпущеніе
грѣховъ своихъ имаетъ и жадная рѣчь злаа шкودити емѣ не
можетъ. И которомъ домѣ той листъ вѣдетъ, томѣ домѣ жад-
ная рѣчь злаа ѿбразити не можетъ. И которая жена вѣдѣчи
времени, то есть таготна, а той листъ при совѣтѣ имѣти вѣдетъ,
теди ѿтроча ле҃хко породитъ, мовачи тѣмъ сѣи слова: „І́съ надо
мною и со мною, мой есть ѿборонца, І́съ мене стережетъ ѿ
всякого злого во дни и в ноци и каждю годинѣ ѿ диавола
проклятаго. протѣ прошѣ тебе Гѣда Бѣга моего презъ мѣкѣ твою
сѣбѣ, котори еси терпѣлъ, за насъ всѣхъ грѣшнихъ кровъ свою
пренаскатѣшѣю проливалъ, рачъ сѣи І́ѡане прѣроче и прѣдтече,
крѣтителю Хрѣтокъ, котораго еси Гѣда Бѣга и́шего І́са Хрѣта во
и́ѡрданстѣ рѣцѣ крѣстѣлъ, и ѿстерѣгай ма грѣшнаго ѿ ѿгнѣ
и меча и стрѣлѣ сохрани, аби мнѣ ничого злого шкودити не
могло“.

И сей листъ и́знайденъ есть во земли Британской на гори
ѿливной предъ ѿбразомъ сѣаго архан҃гла Михаїла. Кто бы его
хотѣлъ читати албо прѣписати, самъ сѣ емѣ ѿтворилъ. И тотъ
листъ написанъ былъ златима лѣтерами, иже мовитъ: „А І́съ
Хрѣтосъ, Сѣи Бѣга вышнаго, приказѣю вамъ силою бжѣства своего,
аби есте дѣи недѣлныи свѣтили и жадныхъ работъ не робили, ни
коренѣ во заградахъ не копали подъ²⁾ оу́тратою дѣиъ вашихъ.
и же вы есте вѣрили и молили сѣ. ижѣ правдиви Сѣи бжѣи силою
бжѣства своего той листъ писалъ и оучилъ, аби есте сѣ добре спра-
вокали на томъ свѣтѣ. бо вамъ далъ шестъ дни работни, а во
одинъ седми недѣлю, ѿскативши его на доброе дѣло и дѣинокъ
ко ѿпочивни хвали своей. И ежели не вѣдете ведѣю моеи заповѣди
творити, то вѣдѣ голодомъ и повитромъ злимъ и войною ка-
рати, и побѣдѣ на васъ цѣа на цѣа, короа на короа, пѣа на
пѣа, мѣсто на мѣсто, ѿтецъ на сѣа, сѣи на ѿтца, братъ на
брата, мѣти на дѣтерѣ, дѣтера на мѣтѣ свою. и вѣдетъ межи вами
великое кровѣпролітїе. всѣхъ васъ оу́хромлю и пихѣ ѿ васъ ѿнимѣ.
и вѣдѣ еще васъ карати громами и блистанїемъ, аби есте познали
гнѣвъ мой бжѣи, а то про то, про прѣгрѣшенїе вѣше. еще васъ
напоминаю з ласки моеи сѣи, котори есть дѣи недѣла, аби есте
до цѣкви ходили, а злихъ оу́чинковъ не творили. если не вѣдете

¹⁾ В рукоп. колѣ. ²⁾ В рукоп. на.

то чинити, ёще препѣшѣ на васѣ птохи [sic!] чорніа, котори
лѣктаючи на васѣ бѣдѣтъ кричати, кѣсати, ѿ которихъ злое по-
витрохѣ походити бѣдетѣ. ѿ прѣказѣю вамѣ, абисте в суботѣ по
вечѣрнѣ не робили дла пречистой мѣки моеѣ. бо ели би мѣка
моя за васѣ не молила сѣ, южѣ би сте давно погинѣли ѿ горкою
смертію померли.

„ѿ в недѣлю повиненѣ кожди члѣкъ жкъ стари такѣ млади
з дѣтми ѿ со женами своими до цркви ходити ѿ размышлати
ѿ грѣсехъ своихъ, што согрѣшили. ёще васѣ ѿ тѣю стѣю не-
дѣлю ѿпоминаю презъ маткѣ мою, абисте криво не присягали,
именемъ моймѣ не кляли сѣ, ни неѣмѣ ни землею, ёѣ ёже ни
ни, бо а васѣ створилѣ по ѿбразѣ моему ѿ по подобію, абисте
людіе мои гнѣвъ моего не пожадали, ёденѣ дробаго не забивали,
свѣдѣтельства фалшиваго не свѣчили, нищими, бѣбогими не гор-
дили, ѿца ѿ маткѣ ѿ старшихъ сановали, то естѣ бѣчтили.
ёли бѣдѣте такѣ творити, то дамѣ вамѣ црѣтво нѣсное, покой
вѣчни.

„ѿ при семѣ приказѣю вамѣ, абисте томѣ листѣ за кирѣ
дали. то естѣ тимѣ словамъ котори члѣккъ не вѣрѣетѣ, тей
члѣккъ проклятѣ бѣдетѣ ѿ помретѣ горкою смертію. ѿ котори
члѣккъ томѣ листѣ вѣрѣетѣ ѿ тои листѣ бѣ себе имѣти бѣдетѣ,
ёго раздавалѣ ѿ домѣ до домѣ читати ѿ переписовати, то ели
би той члѣккъ грѣховѣ малѣ жкъ пѣскѣ во морѣ albo жкъ
н[а] нѣбѣ звѣздѣ, то емѣ все грѣхи ѿпѣщени бѣдѣтъ ѿ црѣткіа
нѣснаго достѣпитѣ“.

Емѣ же да бѣдетѣ честѣ ѿ хвала на вѣки вѣкомѣ аминѣ.

Рукопис Михайла Туринського, привезений д. В. Гнатюком
із Бачки, містить серед иньших памяток також отсей лист, попере-
джений иншим апокріфом, звѣсним сном Богородиці, який друку-
ємо далі.

І. Яйковецький рукопис XIX в.

(Лист небесний). Бо има ѿца ѿ сына ѿ сѣаго Дѣха. аминѣ.
Бѣй листѣ ѿ самого Гѣда нашогѣ Ісуса Христа оѣ повѣтрѣ
заклени. Ісусѣ Христосѣ Назаренський, царѣ ївудейскій. Ісусѣ
Христосѣ на крестѣ іскѣпылѣ кровью своею їдама; мѣсто

ловное рай бысть. Сїи слова возвѣстывъ свѣтый евангелистъ Марко¹⁾.

а. Сей листъ записанъ на горѣ Оливной во земли Британской передъ образомъ свѣтаго архистратига Михаила на повѣтрѣ висачи, а золотыми лѣтерами бысть написанный. ѿ не мѣгъ нѣхто того листа в рѣки взиты и нѣхто²⁾ не выдѣлъ потомъ, гдѣ съ той³⁾ листъ подѣлъ.

б. Тойже⁴⁾ листъ хто читаетъ albo⁵⁾ переписываетъ albo⁵⁾ съ полностію⁶⁾ слышаетъ, то р. дней⁷⁾ отпѣствъ отримаетъ.

г. Папа римскій переписалъ ѿ посвѣтилъ, своимъ братѣ королю ѿ послалъ на оборонѣ протѣкъъ неприятелю.

д. Котора жена времена⁸⁾ той листъ при собѣ носитъ, то безъ великой болѣсты породитъ дитя.

е. Во которомъ домѣ той листъ бѣдетъ, томъ⁹⁾ домоги анѣ огонь, анѣ перѣнь, анѣ чаровникъ, анѣ жадна рѣчь зла шкодити не бѣде¹⁰⁾.

ж. И было писмо такое¹¹⁾. „И Исусъ¹²⁾ Хрѣтосъ, Сїѣ вожїи правдивїи, съ пречистой дѣвы Марїѣи народенный такъ правдиве¹³⁾ той листъ писанъ¹⁴⁾ для правовѣрнїхъ христїанъ моихъ, которыхъ откѣнимъ кровѣю своею ѿ неволѣ печальной.

з. „Приказѣю вамъ, абысте неделю свѣтили, а жадныхъ работъ не робили, анѣ в городахъ корѣнъ не кепали а дѣшамъ вашимъ [з. на покармъ] не давали. бо ѿ вамъ далъ шесть день¹⁵⁾ дѣлаты, а седмїи день, то есть неделю, посвѣтимъ собѣ и свѣтимъ [з. своимъ] бѣгодникомъ, которой за вами самъ молатъ передъ манстатомъ моимъ.

и. „Приказѣю вамъ, абысте до церкви ходили и дѣтей¹⁶⁾ поможности наоучали¹⁷⁾, а до церкви стѣи водили ѿ служби божїи слышали и о мѣкахъ Хрѣтовнихъ и о грѣсѣхъ своихъ разпаметовали.

д. „Припамятающе¹⁸⁾ на смерть и страшнїи сѣдѣ [з. божїи] и свѣтаго евангелїа слышали и приказанїе мое заховали¹⁹⁾, то вамъ дамъ царство небесное.

ї. „И мовлю то, абысте такъ слышали, акъ васъ той листъ наѣчаетъ, то вамъ дамъ дощѣ ранїи и пѣзднїи, то есть лѣто

1) Отсей початок. крім першої формули, в Яйковецькім рукописі vacat; беремо його з Завадівського рукопису, з якого далі виписуємо варіанти 2) з. нѣкѣже 3) з. сей 4) з. Сей же 5) з. или 6) з. съ оурагою 7) з. таковий человекъ три дни. 8) з. времена 9) з. то семѣ 10) з. не зашкodyтъ 11) з. таковой мовы 12) Я. акъ Исусъ; з. Гдѣ Бѣ яко Исусъ 13) з. справедливѣ 14) з. дод. своею рѣкою 15) з. дней 16) з. дѣти свои 17) з. оучили 18) з. припомянувши 19) з. слышати и приказана мои.

и веснѣ во время свое, земля ваша дастъ плодъ свой зѣло, древо и скоты ваша дадутъ плодъ свой.

аї. „Синови ваша дадутъ [плодъ] и щеры¹⁾ [ваша] разпрострѣт са²⁾ ѿ востока солнца ажъ до захода, миръ и покой дамъ на земли, и будете яко спящїи и не имѣющїи страхъ нѣ ѿ кого. и дамъ [З. вамъ] здравїе тѣломъ³⁾ и душамъ вашимъ спасенїе и много [З. лѣтъ] житїе, и чего ѿ мене будете потребоваты.

вї. „И яко⁴⁾ того всего не захващете а легко собѣ тое будете похваляты, то настѣпите на васъ кара тамъ, то есть будъ васъ караты гнѣвомъ справедливымъ, громамы страшливыми, блискавицами огнистыми и тѣчами и бѣрами, градами немѣренными.

гї. „И повѣждѣ и перепѣшѣ на васъ короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, сосѣда на сосѣда⁵⁾, сына на ѿца, ѿца на сына, [З. брата на брата], маткѣ на донькѣ, донькѣ на маткѣ⁶⁾, и буде междѣ вами великое кровопролитїе, задрость, ненавистъ дрѣгъ на дрѣга, дрѣгъ дрѣга своего ѡморитъ и любви межи вами не будетъ.

дї. „Страхъ на васъ напѣшѣ, и будете ѡтѣкаты ѿ домѣвъ своихъ. оружіе огнисте⁷⁾ пошлю на васъ. земля не дастъ плода своего, и дамъ васъ врагамъ вашимъ, которїи ненавидятъ васъ.

ей. „И на скоты ваша дивнїи звѣри пошлю и поядутъ ихъ, и вамъ пожитокъ ѡпадетъ. и люди ваша погублю и вамъ погибелъ ѡучиню, и пѣдѣты со шѣмомъ яко Годомїа и Го[мо]рїа⁸⁾.

зї. [З. „Въ той часъ] дома ваша пѣсто будутъ и небо дощѣ не пѣститъ. а дамъ вамъ небо яко мѣдѣное а землю яко камѣною, и не сотворитъ⁹⁾ плода зъ себе. то мое первое каранїе.

зї. „И второе каранїе: которїи са по такомъ [З. каранїю] останете, а не схотѣлибистѣ са поправити, то ещѣ гѣршимъ [З. и вѣлшымъ] каранїемъ будъ васъ карати.

нї. „Потворы¹⁰⁾ пѣшѣ, птахи чернѣ на землю¹¹⁾, которїи будутъ лѣтаты съ пискѣми желѣзными и вамъ очи выѣдаты, ѿ которихъ са повѣтрѣ тажке множиты буде.

¹⁾ З. дщирѣтъ ²⁾ З. разпрострѣ ихъ ³⁾ Я. наименшїи ⁴⁾ З. ели ⁵⁾ З. сосѣда на сосѣда. ⁶⁾ З. маткѣ на цѣркѣ а цѣркѣ на маткѣ ⁷⁾ З. Койны ⁸⁾ З. Годомѣ и Гоморѣ ⁹⁾ З. содаритъ ¹⁰⁾ З. по парѣ. ¹¹⁾ Далї се вѣд. в З. вас.

дї. „И еши на ныхъ напѣшѣ глады на землю¹⁾ нхъ, прѣзи, то естъ шараньчѣ и гѣселнїцю, и пождатъ плодъ [З. земли вашей и травѣ всѣмъ, и оупадетъ плодъ] скотамъ вашимъ [З. и вамъ самимъ], и вы будете ѿ голода²⁾ великаго злѣ погнѣати и наглою смертію оумираты.

кї. „И хто бы томъ³⁾ листови не хотѣвъ вѣриты, такїй⁴⁾ человекъ проклатъ и отлученъ царства моего.

ка. „И ак са поправите, то а сѣ до васъ привернѣ⁵⁾ и обѣцаю мое божество святое.

кѣ. „И еще васъ наказю: во которомъ домѣ той листъ [З. будетъ], аби его давати читаты [З. и переписовати] ѿ дома до дома, не борониты.

к҃г. „И хто бы его хотѣвъ оу себи танти, таковїй человекъ проклатъ [З. естъ] и отлученъ царства моего.

к҃д. „И хто бы его переписавъ и имѣлъ въ домѣ своемъ, ажебы зѣ оуцтыкостію [З. и оушанованїемъ] ховавъ, таковїй человекъ хотай [З. бы] имѣлъ грѣхъ акъ много звѣздъ на небѣ albo пѣскъ оу морѣ albo листъ на деревѣ, [З. траву на земли], то всѣ грѣхи емѣ отпѣщенъ [З. сѣтъ] въ семъ и будѣшомъ вѣкѣ.

к҃е. „На доводъ того [З. листа] въспомнѣмъ⁶⁾ себѣ митара и разбойника, акомъ ѿпѣстылъ имъ и даровалъ царство небесное. и акъ васъ сей листъ наѣчаетъ, абысте са такъ справовали⁷⁾ подѣ дѣшною оутратою спасеныа вѣчнаго⁸⁾.

к҃з. „И хто [З. бы] его переписавъ со вѣрою, естъ таковїй человекъ и будѣ ласкъ мою маты и приазнѣ ѿ⁹⁾ всѣхъ людей, и безъ сакраментѣ святаго не оумретъ, и передъ смертію его моя матка будѣтъ и со ангели возмѣтъ дѣшѣ его и запровадятъ до царства [З. моего] небесного, которомъ не будѣтъ конца во вѣки вѣковъ“. аминь.

Отсей текст друкую з двох рукописѣв, писаних полууставом XIX. в. Один рукопис, покладений в основу, знайдений мною у селянина Михайла Семчишина в Яйківцях, жидачівського пов., а другий присланный мені селянином Федем Дергалом із Завадова стрийського пов. (значено в нотках один рукопис Я, а другой З).

¹⁾ Доси З. вас. ²⁾ Я. людѣ ³⁾ З. семѣ ⁴⁾ З. таковой ⁵⁾ З. и ѿ до васъ ѿвернѣ са. ⁶⁾ З. въспомни ⁷⁾ Я. вас. ⁸⁾ Я. подѣ дѣшевнимъ затрацемъ [sic!] дѣшѣ кашинѣ ⁹⁾ З. оу.

К. Львівський друк 1903 р. стор. 3—10.

(Лист Божій). Бо има Отца † и Сына † и свѣтаго Дѣха † Яминь. Навкѣ свѣтѣ, въ тѣмъ Листѣ Божѣмъ знаходѣчѣ сѣ, принесѣ самѣ божественный нашѣ Спаситель Іисусѣ Хрїстосѣ, єдинородный Сынѣ Божій зѣ неба на землю. которѣ по цѣлѣмъ свѣтѣ розпространѣлѣ, въ сердцахъ людскихъ защепаѣлѣ, всѣхъ людей ведѣлѣ навкѣ того Божого Листѣ живущихъ оуже на земли за житѣ ихъ пребогато и щедро надгордѣлѣ, а по смерти недвадѣлемымъ вѣнцемъ въ царствѣ небесномъ платилѣ. Еслиже кто навкѣ той слѣхати не хотѣлѣ, совѣ тѣю легковажилѣ и ꙗко грѣшникѣ непоправный житѣ блѣдне и мерзкѣ провадилѣ и вѣрѣ свѣтѣ передѣ недовѣрками и нехрїстами зневажалѣ, того досѣ гала справедливѣсть Бога оуже тѣтѣ за житѣ на земли, а по смерти втрѣчала го въ тѣмъ кромѣшнѣю, гдѣ самѣ плачѣ и скрежетѣ збѣовѣ.

Кто навкѣ того Листѣ Божого въ своемъ сердци носитѣ, часто тойже Листѣ совѣ перечитѣе, его всегда ꙗко найдорожше сокровище въ своемъ домѣ перѣховѣе и самѣ и съ цѣлою родиною ведѣлѣ него жїе, той достѣпитѣ великой ласки Божой, и Богѣ дастѣ емѣ тоѣ, чого его сердце совѣ желѣе, и стане сѣ емѣ такѣ, ꙗкѣ онѣ совѣ оуложилѣ и оурадилѣ, о чемъ самѣ Господѣ Богѣ заповѣѣе тѣ, человѣче, въ 19. псалмѣ словами: „Дастѣ ти Господѣ по сердцѣ твоѣмъ, и весь совѣтъ твой исполнитѣ“.

Листѣ той появилѣ сѣ на горѣ Єлеоньскѣй въ земли Єрусалимскѣй, передѣ иконою св. Ірхистратига Михаїла въ воздѣсѣ висѣчи, золотими бѣквами написанный, и никто не мѣгѣ при-
близити сѣ, щѣбы его въ свои рѣки взѣти. Доперѣ Патриѣрхѣ Єрусалимскѣй взѣлѣ его, переписѣлѣ и посѣлѣлѣ своимъ братѣ царѣви на оборонѣ противѣ враговѣ.

Навка сего Листѣ Божого єсть: **И** єсмь Господѣ Богѣ Іисусѣ Хрїстосѣ, єдинородный Сынѣ Божій, отѣ Бога Отца прежде всѣхъ вѣкѣ рожденный, єдиносѣщный Богѣ Отцѣ, сшѣдый зѣ небесѣ и нарожденный зѣ Пречистой Дѣвы Марїи. Я тѣсь забѣлѣ, человѣче, на твоего Спасителя; на Того, который на кождѣмъ крокѣ луше добѣе людямъ робилѣ: недѣжныхъ оуздоровѣлѣ, калѣки исцѣлѣлѣ, несчастливыхъ и сѣмѣющихъ потѣшалѣ. Згадай совѣ, о человѣче, на безчисленнѣи мои добродѣѣства и на невычерпанѣе жерело Божого милосердїѣ, перенеси сѣ

мислю и сердцемъ твоимъ на горѣ Голготѣ, где посередѣ неописанныхъ мѣкъ и страданій, посередѣ моря злобы и подлости — виситъ на крестѣ твой вѣжественный Спаситель и где зо страхѣ сонце закрывае свои лѣчи, земля трасе сѧ, скалы розпадають сѧ, а взрѣшеніи грѣла оусѣпшихъ свѣтѣи ѡтдають! Прѣѣди сѧ зо снѣ твоего грѣховного, о человекѣ, и поглани на зраненого Спасителя, поглани на Ёго тернами зраненѣ Головы и сокрѣши сердце твое! Виджь, сѧ скалы пѣкають зо страхѣ, всѧ природа трасе сѧ на сѣи страшный видѣ, а сердца ожесточиліи непоправныхъ христіанъ не могѣть сѧ сокрѣшити. Разбойникъ на крестѣ съ Мною висачій покалѣ сѧ, а жалѣючи за грѣхи, воскликнѣлъ: „Помани мѧ Господи, егда прійдеши въ царство Твое!“ Простилъ - емъ наибѣльшомѣ грѣшникѣ — разбойникѣ на крестѣ, и отворилъ - емъ емѣ двери до царства небесного, тожь и тебе, человекѣ, возъмѣ до Себе, до царства небесного, тѣлько выполнай тѣе, цю тебѣ въ тѣмъ Листѣ Божѣмъ наказѣю.

Ото приказѣю всѣмъ моимъ правѣвернымъ христіанамъ, которыхъ И Кровію Своею на крестѣ искупилъ, цюбысьте въ Бога единого въ Троици свѣтѣи яко Найвысшаго Пана вѣрили, въ Немъ всю вашу надѣю покладали, Ёго надѣ все любили, емѣ честь и славѣ отдавали и емѣ послѣшній вѣли. Такожъ приказѣю вамъ, цюбысьте свѣте Имя Божѣ легкомысленно не вымавляли, цюбысьте однѣи дрѣгимъ не кажали и не оужикали огидныхъ и образливыхъ слѣвъ, цюбысьте ложно и легкодѣшно не присагдали, анѣи надаремно не божили сѧ.

Приказѣю вамъ, цюбысьте въ день Свѣтый т. е. въ Недѣлю и оѣрочистіи Свѣта, побожнѣи и богодѣгоднѣи оѣчинки тѣкорили, а особлико вкладѣю на васъ свѣтый обовѣзокъ: въ Недѣлю и Свѣта Слѣжбы Божой и наѣки дѣховной слѣхати и отъ всѣкой тѣжкой працѣи и грѣшныхъ забавъ вздержати сѧ, понеже И далъ вамъ шесть дней до работы, а сѣмый день т. е. Недѣлю лишилъ - емъ Собѣ и Моимъ свѣтымъ Оѣгодникамъ Божиимъ, котріи за васъ передъ престоломъ Бсевышняго непрестанно молатъ сѧ.

Приказѣю вамъ, родичей своихъ и начальникѣвъ дѣховныхъ и свѣтскихъ шанокати, любити, слѣхати и за нихъ молити сѧ, тогда можете надѣкати сѧ въ сѣмъ житію опѣки и благословеніѧ Божого, а въ дрѣгѣмъ житію вѣчнои щасливости. На тѣе далъ - емъ вамъ 4 заповѣдѣ: „Чти отца твоего и мать твою“ сказалъ - емъ выразно: „иже злословитъ отца или мать, смертію да оумретъ“.

Приказю вамъ вытерѣгати ся гнѣвъ, ненависти, колотнѣ, сѣперечекъ и вѣйки, но щобысьте одинъ дръгого любили и взаимно собѣ помагали и себе вспирали. Особенно вытерѣгайте ся шїанства, яко наибольшого корога вашего, котре есть жереломъ всего злого, копающе вамъ и вашимъ дѣточкамъ пропасть и погибель вѣчнѣ! Читайте въ Письмѣ св. золотѣ слова, Мною голошенѣ: „И не оупивайте ся виномъ, въ немже есть блѣдъ, но паче исполняйте ся дѣхомъ, глаголюще себѣ въ псалмѣхъ и пѣснѣхъ и пѣнїихъ дѣховныхъ, воспѣвающе и поюще въ сердцахъ вашихъ Господевѣ“. Я нынѣ не въ однѣмъ селѣ можна съ св. Пророкомъ сказати, що нашѣ „рабы обладаша нами“, вы властители и дѣдичѣ вашей правдѣной землѣ — сталисьте ся рабами!

Приказю вамъ щобысьте не давали нїкомѣ згѣршенѣ или соблазни, але выховѣйте дѣти вашѣ въ побожности и страстѣ божѣмъ.

Оуникайте всякой нечистотѣ и всякихъ безвѣстидныхъ мыслей и похотей, т. е. всего того, чогобысьте ся встыдати мѣсли.

Заказю вамъ вытагати рѣки вашѣ за чѣжимъ добромъ и маѣткомъ; памятайте, щобысьте не кривдили вѣдѣкъ и сирѣтъ и не затримовали заплаты слѣгамъ и наѣмникамъ вашимъ, бо за чѣжѣ кривдѣ излїю мѣсть мою на васъ. Приказю вамъ, щобысьте постановленї посты заховѣвали и дѣла милосерднѣ творили, памятаючи на Мои слова: „Просѣщемъ оу тебе дай и хотѣщего отъ тебе зѣмти не открати“.

Приказю вамъ, щобысьте надъ своими грѣхами розмышляли, щиро тыхже исповѣдали ся, кажали ся и Пренайсвятѣйшѣ Тайнѣ Евхаристїи, т. е. Тѣло и Кровъ Мою часто прїймали и всегда Мои страсти и мѣки за васъ передъ очима мали и на смѣрть и на страшный Сѣдѣ Божїй памятали!

Если все тоѣ исполните, що тоѣ Письмо Боже васъ наѣчае и вамъ приказѣе, то поблагословитъ васъ Господѣ отъ горного Сїона и вы оузрите блага въ все дни живота вашего. Просьбы и молитвы вашѣ вѣдѣтъ выслѣханї, вамъ зниспелетъ Богъ дощѣ благопотребнѣй, а веснѣ и лѣто въ свое время. Земля ваша выдасть вамъ плодъ пребогатѣй, а вашѣ стодола и гѣмна наполнятъ ся великими богатствами. Сынове и дочери вашѣ вѣдѣтъ расти вамъ на потѣхѣ и станѣтъ ся слакными отъ востока до запада сонца. Миръ и сѣпокѣй дамъ вамъ и подамъ вамъ здравїе и многоа прожити лѣта, если толькѣ оуслѣхаете

Моего голоса: „возстани спай и озарить та Христосъ“. Вставайте и покидайте ваше грѣшное житие, научитъ ся Слова Божого и его премудрости, будете правдивыми и свѣтлыми христїанами, обратитесь къ Мнѣ, а спасенїе будете!“

Еслиже того не выполните, что къ томъ Листѣ Божомъ вамъ призваю, або будете себѣ тѣю надѣе легковажити, то ниспощаю на васъ страшную карю: гнѣвъ Мой справедливый покрѣтитъ васъ всѣхъ и будѣ васъ карати страшнымъ громомъ, блискавицами сгненными, тѣчами, вѣтрами, вѣликами водъ и оужасными градами. Побѣдѣ и побѣдѣ короля на короля, мѣсто на мѣсто, пана на пана, село на село, сѣкъда на сѣкъда; повстанѣ сынъ на отца, отецъ на сына, братъ на брата, и будѣтъ междѣ вами великое кровопролитїе. Любви правдивой межи вами не будѣ. На васъ страхъ побѣдѣ и будѣте оутѣкати ѿтъ своихъ домовъ. Страшное оружїе огненное побѣдѣ на васъ. Повстанѣ голодъ — а земля не выдастъ плодовъ своихъ, на скоты вашї пошлю заразѣ и выгинѣтъ вамъ, а люди потоплю и зничѣ изъ лица земли, какъ мѣста Содомѣ и Гоморѣ. Дождѣ не спадѣ на землю, а земля будѣ какъ скала и не выдастъ жадного плода изъ себе. — То будѣтъ Мои першїи кары, котрїи, если не поправите ся, еще побольше. Тогда то дойдѣ на васъ кари такїи, какъ на царя Египетского Фараона за его непослушество: и повстанѣтъ страшнїи и заразивїи хоребы, пошлю до васъ ядовитїи змїи, гвѣсеницѣ, шаранчѣ, и зничѣтъ вамъ всѣ вашї плоды земнїи, и повстанѣ голодъ оужасный, ѿтъ которого будѣтъ люди падати какъ мѣхи и все вамъ выгинѣ. — Я ктобы тымъ свѣтымъ словамъ не далъ вѣры, проклятъ и осужденъ будѣтъ на погнѣбѣ вѣчнѣ!

Ктоже будѣ Заповѣди Мои выполнати и ведла надѣи того Божого Листѣ жити, той не знае нїакого горя и прїймѣ его до Себе — до царства небеснаго.

Гл҃авнѣе на вѣдного сына, на мытаря, на св. Магдаленѣ, котра будѣ розпѣстницею, обернѣтъ ся до Мене, какъ разбойникъ на крестѣ и вїйте ся къ грѣди, молвачи съ нимъ: „Помани ма Господи, егда прїйдеши къ царствїю Твое!“ И какъ имъ отпѣстилъ Господь Богъ грѣхи и даровалъ имъ животъ вѣчный, такъ само сдѣлаетъ и вамъ, если жите ваше исправите. — Кто той Листъ Божїи при себѣ мати и ведла него жити будѣ, той будѣ имѣти прїазнь оу всѣхъ людей, безъ св. Тайнъ не оумре,

а при смерти его Ангелы скатїи возъмѣтъ дѣшѣ праведника якъ праведнаго Лазаря и занесѣтъ ю на лоно Авраама до царства небеснаго, котормѣ не бѣдетъ конца въ вѣки. Аминь.

Із численних друкованих видань „Листа Божого“, що виходили в Галичині від початку 70-их років, а раз у М. Білоуса в Коломиї, а далі по різних інших друкарнях і були звичайно недотепними перерібками старших рукописних текстів, вибираю отсей, що являєть ся зразком новочасного проповідництва нащепленого на стару апокріфічну канву.

Л. Яйковецький рукопис XIX в.

[Сон Богородицї]. кѣ. Тѣ доводѣ далѣ Ісѣсъ Хрѣтосъ матицѣ своєй, якъ бѣла заснѣла на тѣмъ мѣсци, гдѣ сѣ той листъ завилѣ¹⁾—, то єсть на горѣ Оливной къ земли Британской передѣ образомъ свѣтаго архистратига Михаїла¹⁾. якъ сѣ прѣта дѣла оцкнѣла²⁾ и мовила до сына свого:

кї. „Синѣ мой наймелѣшїй, видѣламъ тѣ оу снѣ дивне пойманаго и сказанаго, до Канфи приведеннаго, [З. пред Пилата поставленнаго] и бѣ слѣпа каменого прикованого [З. и тѣжко збито[го]], скатованнаго, и на главѣ терновїй вѣнецъ вложенный, и на крестѣ распѣтый, рѣцѣ и нозѣ и бокѣ прободоша и твоє тѣло йко кора ѿ древа ѿстаєтъ, такъ ѿ костей ѿстало], и твоє кровѣ по всей земли пролѣтаѣ была“.

кѣ. Рєкъ Ісѣсъ Хрѣтосъ до матки [З. своєй]: „Матко моя наймилѣйша, правдивїй сонъ видѣлѣсь, которий сѣ о мнѣ слылѣ, то все стане сѣ в недалгомъ часѣ“.

л. Я хто сїи слова при собѣ бѣде имѣти або въ домѣ своемъ шанувати, таковїй человекъ неприѣтѣлѣ своего звѣтажитѣ и по смерти своєй отримаєтъ коронѣ царствѣа моего и со ангели житы бѣдетъ во вѣки вѣковъ. Аминь.

Текст узятий із того самого яйковецького рукопису, що й текст I Епістолїї про ведїлю, з якою він злучений до купи як 27—30 розділи одної цілості.

¹⁾ З.- вас. ²⁾ З. штикнула зо снѣ.

М. Бачванський рукопис Михайла Туринського XIX в.
стор. 10—11.

[Сон Богородиці]. Бѣй листъ ѿ самого Гѣда Ісѣа Хрѣта. Сонъ пресвѣтой дѣвы Бѣродѣи Мрѣи спѣши на горѣ ѿливной до благословенїѣ: Бѣди ѿмѣ Гѣднѣ, славимъ ѿ славословимъ, ѿ нѣѣ дастъ Бѣѣ до вѣка начати ѿ совершати ѿ за благословенїемъ Гѣднѣмъ ѿзъ пресвѣтой всегда Марѣи ѿ всѣхъ сѣтихъ. гди ѣднѣнаго часѣ заснѣла пресѣтаѣ Бѣорѣца спѣши на горѣ ѿливной, ѿ пришолъ ко ней Ісѣсъ Хрѣтосъ ѿ рекнѣлъ до ней: „Наймилшѣмъ мѣко моѣ, спишъ ѿли чѣешъ?“ ѿчкнѣла сѣ прѣтаѣ Бѣорѣца ѿ рекла ко сѣѣ своѣмъ: „Снѣ мой наймилши, спѣла емъ, але емъ сѣ ѿчкнѣла, ѿ снѣлъ сѣ мнѣ дивни сонъ ѿ тебе, же емъ вѣдѣла тебе поимѣнаго ѿ свѣзанаго предъ Янѣ, Кѣлѣѣ, ѿ ко слѣпѣ привѣзанаго, ѿзъ твоей пречистой главѣ кровъ стрѣлами плинѣла, изъ твоего вѣѣствѣнаго тѣла жкъ скоро ѿ дрѣва ѿпала“.

Ісѣ Хрѣтосъ рекнѣлъ до ней: „Мѣко моѣ, правдивѣ сонъ снѣлъ сѣ тоби ѿ мнѣ, бо такъ мѣетъ бити. ѿ котори человекъ листъ вѣдетъ при собѣ имѣти, вѣдетъ тои ласкѣ мою ѿмѣти ѿ прѣстой Мѣки моѣ. ѿ самъ вѣдѣ ѿ прѣтаѣ Бѣѣца мѣка моѣ ѿ аѣгли возмѣтъ дѣѣѣ его до црѣтва нѣснаго на вѣки. аминѣ“.

Отсей текст „Сну Богородиці“ також злучений з Епістолѣєю про недѣлю (пор. вище текст 3), з тою рѣжницею, що тут вѣн поставлений на чолѣ компіляції, хоча на первѣсно инший порядок текстѣв указуѣ початкова стрѣчка „Бѣй листъ ѿ самого Гѣда Ісѣа Хрѣта“, що вѣдносять ся тѣлько до Епістолѣї, яка первѣсно мусѣла наступати зараз по нѣм. Апокрѣѣ, звѣсний пѣд назвою „Сон Богородиці“, належить так само як і Епістолѣя про недѣлю, до надзвичайно розповсюджѣних у Европѣ; в устнѣй передачі вѣн зробив ся молитвою, а в писанѣй амулетом. Церковно-славянскѣ тексти опублікували Пыпинъ, Памятники III, 125—127; Безсоновъ, Калѣки перехожѣе вып. VI; польскѣй текст із XVII в. вставлений разом з Епістолѣєю в Latopisiec Ёрлича (wyd. Wojcicki, Warszawa II, 44—45). Спеціальну працю сѣому апокрѣѣѣѣ присѣвятив проф. А. Н. Веселовскѣй у своѣх „Опытахъ по исторѣи развитѣя хрѣстіянскѣй легенды“, ч. II, розд. III (Журналъ мин. нар. просвѣщенѣя, 1876, Апрѣль, стор. 311—363).

Н. Рукопис Іллі Яремецького Білашевича, стор 91—97.

(Слово ѿ вї. пѣтницѣхъ ѿ ѿ градѣ Шпалѣ рокоу бѣжѣахъ., єже єсть на ползу христїаномъ). Бо западной странѣ єсть земліа равна, в томже градѣ бистѣ множество жидовъ, град велїи зѣло глѣмїи Шпалѣ. Жидове маючи завше сварку со христїанами ѿ вѣрѣ кждою днѣ, ѿногда на мѣстѣ на торговискахъ ѿ по розниѣ мѣстѣхъ. Єднаго часу собрали сѣа жидове ї прїшли до хрѣтїанъ ѿ мовѣахъ: „Доколѣ ми сїю злобу меже собою бѣдеѣ мати? Нїѣ ви приверѣте сѣбѣ мѣжїе ѡученїе, ѿ ми также сѣбѣ мѣжїи ѡученихъ ѿберѣѣ ѿ нехай сѣа з собою тїи мѣжїе ѡученїе зопрѣтѣ, ѿ вѣ той часѣ познаѣѣ, которая вѣра єсть старшаѣ ѿ важнѣйшаѣ. а ми послѣхѣѣ, аще вашѣ фѣлїозофѣ перепрѣт нїїего, то ми крѣтити сѣа всѣ бѣдеѣ; аще ли нїїѣ перепрѣт вашего, ви в нашѣ вѣрѣ встѣпите“.

В той часѣ ѡбїерали сѣбѣ христїане мѣжа ѡученаго хрѣтїанина їменеѣ Єзерїа, [а] жиди сѣбѣ ѡбїерали также ѡученаго жидѣ їменеѣ Тарха. В той часѣ стали сѣа в диспѣтахъ великиѣ з собою спирати на многѣ [?]. Жидовинѣ ѿдѣчи на диспѣти взялъ з собою сѣа їменеѣ Малха. В той часѣ стали сѣа спирати велми їз собою ѡбїидѣа, ѿ Малхѣ жидовин тамже билѣ. п войшли во великіе книги. Понеже Гѣдѣ нїїѣ Іс Хс помогѣ нїїемѣ хрѣтїаниновѣ перепрѣти Тарха жидовина. Поглядѣв же жидѣ Тархѣ на Єзерїа согнѣвоѣ ѿ рече: „Бо истиннѣ, хрѣтїанин прелстїа мѣа, єсли ѿстинна вѣра ваша, а ѿша нѣсть ѿстинна. Тако Бѣѣ Мойсею на горѣ іавї сѣа, а ваѣ показа сѣа ѿ дѣи Марїа, єго же прѣроци проповѣдали, а поѣтоли вашѣ такѣ же вѣрѣ вашѣ ѡтверждали ѿ проповѣдали“.

Рече жидѣ Тархѣ: „Не знаѣшѣ, хрѣтїанине Єзерїю, ѿ вї. пѣтницѣхъ, которїи єсть не ползу дшамѣ вашимѣ? Тоѣ рекши жидовин ѿ горѣсти сѣрдѣа своего ѿзїйде конѣ ѡдаривши дверми, а єго сѣѣ Малхѣ зостал сѣа з нашимѣ хрѣтїаниномѣ. п рече Єзерїи Малхови: „Ци вѣдаѣш ти, що твой ѿцѣ мовѣаѣ ѿ вї. пѣтницѣхъ?“

Рече Малхѣ: „Вѣдаю“. В той часѣ почал повѣдати ѿїїемѣ хрѣтїаниновѣ все подробно ѿ мовѣтѣ так: „пди єще нїїѣ прадѣди жили, кѣпили вѣ Івди апоѣтола Ісѣ Хѣта вашего за ѣ. сребниковѣ. п взяли єго на страсть, ѿ найшли в него картѣ, на которой било написано ѿ вї. пѣтницѣхъ; ѿнѣю картѣ прочѣтали [sic!] ѿ на ѿгни спалили, а Хѣта сѣмѣртїю злою ѡморили. Єсть же меже нашими клѣтва ѿ до сегоднѣ, аби не ѡповѣдати хрѣтїаномѣ.“

и іа теперъ вижду, іако ваша вѣра добраіа єст, и теперъ хоцѣ ва^х сказати ѡ вѣ. пятницяхъ, ѡ первой аж до послѣдней пятници^а.

В той часъ прїиде старій жидъ Тархъ во храмивъ и сѣде и рече ко хрѣтіаннови: „Вижду тїа, іако смѣщен єсли, ѡ вѣ. пятницяхъ не знаєшъ“.

Єлизерій в той часъ ѡверзлъ оўста свої, нача повѣдати ѡ вѣ. пятницяхъ ѡ первой аж до послѣдней.

Рече жидовин: „Идонай, Идонай, не вѣданно було во хрѣтіаннѣхъ ѡ вѣ. пятницяхъ! нѣхто, тѣлко мой снѣ оўповѣлъ ва^х“. В той часъ зараз зарѣза^х сїа своего ноже^х, и сам сїа заколовъ. Єлизерій же глєт [?] през Дхѣа сѣаго ѡвѣда^х и написа^х слово и всѣхъ хрѣтіаннохъ ѡповѣл ѡ вѣ. пятницяхъ, которїе подоваєтъ хрѣтіаннохъ хранити и почитити.

а. пятокъ мѣца марта во з. днѣ, в него же престѣпи Іадам заповѣдь вжїю, и згнан бистъ из рая во д. часъ дне.

в. пятокъ пред влговѣщенїємъ прѣтїа Бѣа, в него же вби Каннѣ Івєлѣ, и той бистъ первїй мертвецъ на земли.

г. пятокъ страстній, в негож Іс Хс распят сїа во д. часъ дне, возискати хотїа погибшаїа.

д. пятокъ пред вознесенїемъ Господнимъ, в негож потопленъ бистъ Годохъ і Гоморъ и нїє три гради во а. часъ дне.

е. пятокъ пред сошествїемъ сѣаго Дхѣа, в негож Ігаршнє плѣниша много Ізилтанъ, и згнани биша Ілєзандро^х во ѡстровъ, вєльблѣдова мїаєа [sic!] іады^х и кровъ козлію пїахѣ, и розплодиша сїа во ѡстровѣ и плѣниша Ірїїа многїє страны, и изгна ихъ Ілєзандеръ во и. часъ дне.

ѕ. пятокъ пред рождєствомъ Іѡана Крѣтитєлѣа, в негож плѣненъ бистъ ѡ Халден Ієрѣсали^х; тогда ведєнни биша три Ѣроки і Єрємєїа прѣрокъ, сѣдоша на рѣцѣ вавилонстей.

з. пятокъ пред стїхъ апостолъ Петра і Павла, в негож посла Гдѣ Бгѣ на землю єгипетскѣю рѣкою Мойсѣѡвою і Іарєнєю и прѣтвори ихъ водѣ во кровъ во є. часъ дне.

и. пятокъ пред ѡспєнїемъ прѣтїа Бѣа, в негож Изманилїанє іизлѣтїи [?] іако крилатїи по морѣ во Болгарѣхъ і плѣниша много странъ во д. часъ дне.

д. пятокъ пред ѡсѣкновєнїємъ честнїа глави Іѡана прѣдтечи, в негож ѡубилъ Ірод црѣ Іѡана прѣдтчѣ во и. часъ дне.

ї. пятокъ пред воздвиженїемъ честнаго крѣта, в негож Мойсѣй раздѣлилъ морє, жидовъ провед, а Фараѡна потопи во мори во и. часъ дне.

дї. пѣтокъ предъ стѣмъ апѣоломъ Андреѣмъ первозваннимъ, в не-
гожъ взятъ бистъ Іерѣлимъ ѿ поставленъ бистъ межи двома го-
рами, ѣгоже покри ѡблакъ ѡгненнѣи до втораго пришествіѣ Хѣа.

вї. пѣтокъ предъ рождествомъ Хѣимъ; в тои пѣтокъ...

Ѣгда ѡслиша жидъ Тархъ, ѿ крикнѣвъ великиѣмъ гласомъ: „Идонай,
Идонай! Не вѣданно било ѡ вї. пѣтницѣхъ во хрѣтіанѣхъ, то тѣлко
сїѣ мои ѡповѣлъ“! ѿ вѣавши ножъ свой зарѣзалъ сїѣ своего Малха,
ѿ самъ сїѣ заколовъ ножемъ. И... азъ Ѣзерїѣ ѡвѣдалъ ѡ жидовина
Малха ѡ вї. пѣтницѣхъ, ѿ всѣмъ хрѣтіаномъ подаю. Блюдѣте,
братїѣ, сїи пѣтницѣ постомъ ѿ молитвами стѣми ѿ милостинею,
хлѣбомъ ѿ водою, да ничтоже наѣ вредитъ! Бѣѡмъ нѣмѣ слава во
вѣки вѣкомъ аминь.

Хто тїѣ пѣтницѣ бѣдетъ постити, то той члѣвкъ прїѣметъ
Ѣ. даровъ Дѣа стѣго, читаючи по вї. разъ „Ѣче нѣѣ“ ѿ „Бѣѣ
Дѣо“.

д. пѣтокъ въ постѣ великїѣмъ хто поститъ, то той не ѡмретъ
наглою смѣртїю.

Ѣ. п. предъ бѣговѣщенїемъ прѣтїѣ Бѣѣа хто поститъ, той ѡбоз-
тва не ѡзнаетъ.

г. пѣтокъ страстнїѣмъ хто поститъ, то той нѣ ѡ кого пото-
пленъ не бѣдетъ.

д. пѣтокъ предъ вознесенїемъ Хѣимъ хто поститъ, то той
ѡ непрїѣтелей своихъ волнїѣ бѣдетъ.

Ѣ. пѣтокъ предъ сошествїемъ стѣго Дѣа хто поститъ, то той
не ѡмретъ безъ сакраментѣ стѣго.

Ѣ. пѣтокъ предъ рождествомъ Іѡана прѣдтечи хто поститъ,
той предъ всѣми стѣми годинѣ смѣрти своей ѡзритъ.

Ѣ. пѣтокъ предъ стѣми апѣолами Петроѣмъ ѿ Павлоѣмъ хто по-
ститъ, томѣ жаднаѣа хорова не можетъ шкодити.

н. пѣтокъ предъ ѡспенїемъ прѣтїѣ Бѣѣа хто поститъ, той ѡ грѣхѣ
смѣртельномъ не ѡмретъ.

д. пѣтокъ предъ ѡсѣкновенїемъ честнїѣа главы Іѡана прѣдтечи
хто поститъ, той ѡ недостаткѣ волнїѣ бѣдетъ.

ї. пѣтокъ предъ воздвиженїемъ честнаго крѣта хто поститъ,
той ѡ грѣховѣхъ первороднихъ волнїѣ бѣдетъ.

дї. пѣтокъ предъ стѣмъ апѣоломъ Андреѣмъ первозваннимъ
хто поститъ, то той прѣтїю Бѣѣю предъ смѣртїю своею ѡзритъ.

вї. пѣтокъ предъ рождествомъ Хѣимъ хто поститъ, то того
дѣѣ Іѣ Хѣ прїѣметъ до царства нѣснаго. Ѣмѣже слава во вѣки
вѣкомъ аминь.

Славянські тексти цього апокріфа були видавані багато разів; важніші видання Тіхонравова, Памятники II, 323—327; другий текст тамже 327—335; Порфірєва в Православномъ Собесѣдникѣ 1859 за лютий, стор. 190—195; Ягіча у його хрестоматії *Prilozi k historije književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga*, 1868, ст. 55—57; Новаковича у *Starine* IV, 1872, стор. 25—28. Капітальну працю про сей апокріф написав проф. А. Н. Веселовскій пз. Опыты по исторіи развитія христіанской легенды, IV. Сказаніе о 12-ти пятницахъ (Журналъ мин. нар. просвѣщенія 1876, іюнь стор. 326—367) і VI. Елеверій-Freiheit (Ж. м. в. пр. 1877, май. стор. 76—125).

О. Рукопис Івана Кузикевича, стор. 267—284.

(Слово сѣаго Плиферіа єже єсть дѣламъ хрѣтіанскимъ). Бѣ западной странѣ єсть земля Лавра, єсть бо въ ней мѣсто великое, въ немже бысть множество жидовъ; маючи завше сваркѣ со хрестіани ѿ вѣрѣ каждого дня, иногда в брамахъ, на торжици, на рознихъ мѣсцахъ, и часто сѣ побивали. За царя Нерона собравша сѣ жидове и прѣшли ко хрѣтіаномъ и моватъ: „Доколѣ сѣю зловѣ бѣдемъ имѣти с вами? ѿнѣ ви прѣберѣте сѣбѣ мужа бѣченаго, и мы такъ тежѣ и сѣбѣ прѣберемъ, нехай сѣ з' собою перемовѣтъ, которая єсть лѣпшаѣ вѣра, ѣ мы послухѣймо. ѣще вашѣ фѣлѣозѣ перепрѣтъ нашего, то мы крѣтити сѣ бѣдемъ, ѣще ли нашѣ перепрѣтъ вашего, то ви всѣ бѣстѣпите въ нашѣ вѣрѣ“. ѿбрали сѣбѣ хрѣтіане мужа бѣченаго именемъ Елеферіа, а жидѣ сѣбѣ имене Тарасіа, и стали сѣ спирати на многіе часы. и прилѣчи сѣ имъ въ єдинѣ часѣ, изрѣкѣтъ сѣбѣ ѿсобливе мѣсце подобно, и спирати сѣ начали. и жидовинѣ идѣчи възѣтъ з' собою сѣа своего именемъ Малха. и стали сѣ старати междѣ собою ѿбидѣа, ѣ Малхѣ жидовинѣ сѣѣ таможѣ былѣ. и вънѣйдоста въ великіи книги. Гѣдѣ нашѣ Іс Хсѣ поможѣ нашимъ хрѣтіаниновѣ, же Тарасіа перепрѣтъ. возрѣкѣ же жидовинѣ на Елеферіа со яростію и з гнѣвомъ великимъ и рече хрѣтіаниновѣ: „Вѣистиннѣ прѣлстилѣ ма єси, истинна бо ваша вѣра бысть, ѣ наша нѣсть истинна. тако Бѣѣ Моисею на горѣ Синаѣстѣ ѣви сѣ намъ, ѣ вамъ показалѣ сѣ ѿ Дѣви Мрїа, єгоже прѣроци ваши проповѣдали, ѣпостоли ваши со нимъ быша, ѿбразомъ рабымъ на сѣбѣ прѣемъ во подобіе чловѣческое былѣ“. и рече жидовинѣ: „Не вѣсте ли, хрѣтіанине, ѿ дванацѣтѣхъ пѣтницѣхъ, єже

ѣсть на ползѣ дѣла вашѣ?" рече тѣе слова жидовинъ ѿ горести
сѣдца своего ѡзйде вонъ ѡдаривши дверми, а сѣкъ его зостал
сѣа зъ нашимъ хрѣтіаніномъ. ѡ рече хрѣтіанінъ Малхови: „Вѣда-
єши ли, що твой ѿцъ мовить ѿ пѣтницѣхъ“ тихъ? ѡ рече Малхъ:
„Вѣдаю“. ѡ начатъ повѣдати нашимъ хрѣтіаніновѣ всѣхъ пѣтницѣхъ
по рѣдѣ. ѡ мовить жидовинъ, нжѣ то давно дѣло било, ажъ
ѣще прадѣди нѣхъ помали вашего хрѣтіанина ѡ ѡнали въ него
карткѣ въ рѣцѣ, а в тоѣ свиткѣ написано ѿ дванадцѣтѣхъ пѣт-
ницѣхъ. тѣди ѡнъ скитокъ прадѣди наши пречитавши кѣкидѣли его
кѣ ѡгнѣ, ѡ самого того хрѣтіанина ѡ[мо]рили смѣртю злою:
внѣрали ѣмъ ѡчи зъ головы, а потѣмъ ѡсадили его въ бочкѣ гво-
здемъ набитѣю¹⁾ ѡ тамъ его качали, ѡ предасть зъ васѣ дѣхъ свой.
ѣсть же межъ нами и таризѣ, клѣтва смертнаѣ ѡ до сего днѣ не
повѣдати хрѣтіаномъ ѿ дванадцѣтѣхъ пѣтницѣхъ. ѡ ѡ виждѣ
вѣрѣ вашѣ добрѣю хрѣтіанскѣю, хоцѣ вамъ повѣсти ѿ вѣ. пѣт-
ницѣхъ“. ѡ сказа ѣмъ всѣхъ по рѣдѣ. потѣмъ же прѣйде его ѿцъ
ѡ рече хрѣтіановѣ: „ѡко замислиѣ ѿ вѣ. пѣтницѣхъ?“ ѡ начатъ по-
вѣдати ѣмъ хрѣтіанинъ, ѡко слыша ѿ его сѣа, мовѣчи: „Слѣ-
хай, жидовинѣ! а. пѣ[т]кѣ мѣа марта, в нюже ѡдамъ престѣпи
заповѣдъ вѣжю изгнанъ бысть ѡзъ раѣ ѣ. часѣ днѣ. в. пѣ[т]кѣ
предъ Бѣговѣщеніемъ, въ нюже ѡбѣивъ Каниѣ ѡвелѣ брата своего
ѣ. часа днѣ, ѡ бысть мѣртвецъ перкый на землѣ ѡдамовъ сѣхъ. г.
пѣ[т]кѣ стрѣтний, вонъ же Хѣ распѣтъ сѣ по ѿчю ѡвѣтованію.
д. пѣткѣ предъ Вознесѣніемъ Гѣднимъ, вонъ же пѣкненъ бысть Годомъ
ѡ Гоморъ ѡ инѣе три гради. ѣ. пѣткѣ предъ Гошествіемъ сѣаго
Дѣа, вонъ же пѣкниша ѡгарѣне многіе страни. ѣ. пѣткѣ предъ неделѣю
всѣхъ сѣхъ, вонъ же пѣкненъ бысть Іерѣлимъ Навѣходоносороѣ
цѣмъ в. часа днѣ, тогда столѣ Іерѣсалиѣ пѣстый прѣзъ ѣ. лѣтъ
ѡ три. ѣ. пѣткѣ предъ сѣимъ Петроѣ, вонъ же послѣ Гѣдъ казненъ въ
землю египетскѣю рѣкою Моѣсеѣвою ѡ Паронѣю пѣаго чаѣ днѣ.
ѡ. пѣткѣ мѣа ѡвгѣста предъ ѡуспеніемъ прѣтѣа Бѣа, вонъ же изнѣи-
доша Ізраѣлитѣне изъ рѣкѣ фараѣновѣхъ. д. пѣткѣ предъ ѡускѣнове-
ніемъ чѣтнийѣ глави Іѣана ѡсмого часа днѣ. г. пѣтокѣ предъ Воз-
движеніемъ чѣтнаго крѣста Гѣнѣ, вонъ же раздѣли море Чермное
Моѣсей ѡ прокѣ Ізраѣлѣа, а фараѣна погрѣзи перваго часа днѣ.
л. пѣтокѣ предъ сѣимъ апостолоѣ Андреѣ первозваннымъ, вонъ же
постави Нѣи ковчѣгъ междѣ двома горами а. часа днѣ. вѣ. пѣ-
токѣ предъ Рождѣствомъ Хѣмъ“. егда ѡуслыша жидовинъ, крик-
нѣлъ великомъ гласомъ жидовски: „ѡдонаѣ, Бѣхъ великого Бѣа!

¹⁾ В рукоп. гвоздѣнѣхъ бѣтѣю.

іако никтоже не повѣлъ сего хрѣтіанинѣ, хіба снѣ мой!“ ѿ ви-
налъ ножъ свой ѿ заклавъ своего снѣ ѿ мене Малха. а Елеферій
хрѣтіанинѣ оуѣдалъ ѿ того часѣ ѿ жидовина ѿ вї. пѣ ѿ всѣмъ
хрѣтіаномъ возвѣстнаъ. блюдемъ, братіе, снѣ пѣтницѣ постомъ
ѿ молѣтвами [ѿ] милостинами. Бгѣ нашемъ слава во вѣки
аминь.

Которій вѣдетъ постити вї. пѣтницѣ, тои члѣвкъ прїйметъ
вї. дарокъ Дхѣ сѣаго, мовіачи пѣтъ разовъ ѿче нашъ ѿ Бгѣ
дѣо. вѣстѣпивши вѣ великій постъ кто вѣдетъ постити а. пѣт-
ницѣ, тои не вѣмретъ наглою смертію. в. предъ Блговѣщеніемъ, тои
оуѣгоства [sic!] не дознаетъ. г. пѣ^{тк} стѣрстнѣю, тои не вѣдетъ ѿ
нѣкого потопленіи. д. пѣ^{тк} предъ Вознесеніемъ Гднимъ, тои ѿ не-
прїятелѣи вѣде^т звѣвлен. е. пѣ^{тк} предъ Гошествіемъ сѣаго Дхѣ, тои
не вѣмретъ безъ сакраментѣ сѣаго. ж. пѣ^{тк} по Гош. предъ всѣми
стѣми, тои годинѣ смерти своей вѣзнаетъ. з. пѣ^{тк} предъ стѣмъ
постоломъ Петромъ, томъ жадна хѣрѣба зашкодити не можетъ.
и. предъ Оуспеніемъ п. Б., то вѣ грѣхѣ смертелномъ не вѣмретъ. д.
пѣ^т предъ Оускновеніемъ, тои ѿ недостаткѣвкъ волнїи вѣдетъ.
і. пѣ^т предъ Воздвиженіемъ, тои ѿ грѣховъ перкороднихъ колнимъ
вѣдетъ. аї. пѣ^{тк} предъ стѣмъ Андреемъ, тои прѣстѣю дѣвѣ при смерти
вѣзритъ. вї. пѣ^т предъ Рождествомъ Іс Хсѣмъ, того Іс Хсѣ прїйметъ
до црѣтва неѣнаго. аминь.

Сей варіант тої самої Елевтерієвої редакції слова про 12 пѣт-
ницѣ подає деякі інтересні відміни, про які див. передмову.

П. Угнівський рукопис XIX в.

[Дванацять пѣтницѣ]. Списаніє дванадцѣт пѣтков Господа
нашего Ісуса Христа, отпѣстъ має єго и от Климентѣ папи рим-
ского. іакъ кто поститъ о хлѣбѣ и водѣ, має мовити дѣ. отче
нашъ, дѣ. Богородице дѣво и Подѣ твою милость, и разъ вѣк-
рѣю, также Ослави.

а-ша пѣтницѣ вѣстѣпивши вѣ великій пѣстѣ кто поститъ,
оутримає дар Дхѣ свѣтого.

в-га пѣтницѣ передъ Блговѣщеніемъ кто поститъ, оутри-
має ласкѣ божѣю.

Г-а пѣтница передъ воскресеніемъ кто постить, отъ непрі-
ятеля волнѣ¹⁾.

Д-а пѣтница передъ вознесеніемъ кто постить, погубленъ не
бѣдетъ.

Е-та пѣтница передъ сошествіемъ сѣаго Дѣха хто постить,
безъ сѣихъ сакраментовъ не оумретъ.

З-та пѣтница передъ сѣю Тройцою кто постить, передъ смер-
тію оузритъ Бога.

И-ма пѣтница передъ сѣимъ Іоаномъ Крестителемъ кто по-
стить, оу неволѣ волненімъ бѣдетъ.

Й-ма пѣтница передъ свѣтимъ Петромъ и Павломъ кто
постить, въ грѣхѣ смертелномъ не оумретъ.

Д-та пѣтница передъ рождествомъ пресвѣтѣа Богородици
кто постить, оукаже сѣ [емѣ св. Бѣа] передо смертію.

І-а пѣтница передъ свѣтимъ Михаїломъ кто постить, ко-
трѣй сохранитъ дѣшѣ поставсого [sic! зам. постившаго].

Л-а пѣтница передъ всѣми свѣтими и передъ Филипомъ кто
постить, не дознае недостаткѣ.

Лѣ-а пѣтница передъ рождествомъ Христовимъ кто по-
стить, Господъ Богъ поставсого дѣшѣ прѣиметь до царства не-
беснаго и оукажетъ со ликѣ небесними и всѣми свѣтими, которѣи
бѣдѣтъ стерѣчи дѣшѣ его во вѣкѣ вѣковъ. Імѣнъ.

Маємо тутъ аразокъ другої, тѣв. Климентової редакції слова про
12 пѣтницъ, безъ легенди про Елевтеріа. Ся друга редакція звичайно
лучить ся зъ Епістолѣю про недѣлю.

Р. Яйковецький рукопис XIX в.

[Дванацять пѣтницъ]. лѣ. Тѣ посты постановленѣ ѿ Го-
спода нашего Ісуса Хрѣта, которѣи маюотъ сѣ постыти черезъ вѣ.
пѣтницъ [З. выраженныйхъ] сѣхладеніемъ разъ на день, а не
показѣючи по собѣ, же постишь, то отримашь корѣнѣ спасеніа,
ако в той постъ вѣ. пѣтницъ.

Д. Пѣтница поѣтъ в першѣю недѣлю свѣтаго великаго поста
хто постить²⁾, то наглою смертію не оумретъ.

¹⁾ В рукоп. волненій. ²⁾ З. кто ю бѣдетъ постити.

Ѣ. Пятница постъ передъ Благовѣщеніемъ хто поститъ, то до оубийства не прийдетъ.

Г. Пятница постъ передъ Вѣханіемъ хто поститъ, то безъ причастіа тѣла и крови Господна часъ не оумретъ.

Д. Пятница постъ передъ Воскрисеніемъ Хр^отовимъ хто поститъ, то отъ непріятеля воленъ бѣдетъ¹⁾.

Е. Пятница постъ передъ Вознесеніемъ Господнымъ хто поститъ, то потопленъ не бѣдетъ плавающій по водѣ.

Ж. Пятница постъ передъ Гошествіемъ сѣаго Дѣха хто поститъ, смерти своей годинѣ знати бѣдетъ.

З. Пятница постъ передъ Рождествомъ прѣтон Бѣы хто поститъ, то прескѣта Бѣа передъ смертію его покаже сѣ емѣ.

И. Пятница постъ передъ Рождествомъ сѣаго Іоана Крестителя хто поститъ, во хоробѣ великой не бѣдетъ [З. дод. шборочаты].

Д. Пятница постъ передъ сѣимъ Петромъ и Павломъ хто поститъ, то страшнымъ не оумретъ²⁾.

И. Пятница постъ передъ Оуспеніемъ прѣтон Бѣы хто поститъ, въ недостаткѣ не бѣдетъ [З. дод. шборочати].

Л. Пятница постъ передъ Рождествомъ Хр^отовымъ хто поститъ, то Ісѣсъ Хр^отъ покаже сѣ емѣ передъ смертію его.

В. Пятница постъ передъ Стрѣтеніемъ Господа нашего Ісѣса Хр^ота хто поститъ, то Господъ по смерти его прийметъ дѣшѣ [З. егѣ] до царства небеснаго, которомѣ не бѣдетъ конца во вѣки вѣковъ амѣнь.

У Завадівськѣм рукописѣ пятница перед рождеством Богородиці стоїть не на семім місці, як у Я., а на десятім; поява Богородиці перед смертю обіцяна такому, хто постить перед Успеніем (пятница девята), а за піст перед Рождеством Богородиці обіцяно: „въ недостаткѣ не бѣдетъ шборочати“. Се ще один варіант Климентової редакції Слова про 12 пятниць, зведений до купи із двох рукописів, Яйковецького (Я) і Завадівського (З), у яких він був також долучений до „Листа небесного“.

¹⁾ З. ѿ своихъ непріятелей оуболеный бѣдетъ. ²⁾ Так у З, в Я. къ хоробѣ великой не бѣдетъ.

С. Якимчицький Ізмараїд XVII в. стор. 178—179.

(Слово ѿ виденїи ст҃аго ѡца Пахомїа ѿ срѣ[дѣ] ѿ пѣткѡу). Гл҃вшеи велікий ѡцѣ Пахомїй, ꙗко никогда пришедшѡ ми ѿ пѣстына во град потреби ради нѣкїа ѿ видѣвъ нѣкоѣго мѣтвца несѡма своѣма по пѣти. ѿ видѣ два ѡг҃ла слѣдѡуща томоу мѣтвцу даже ѿ до грѡка за ѡдроу єго ѿдѡща ѿ молаше сѡ ѿ немѣ ко Боу. ѿ дивнѣ сѡ много и мѣли сѡ Боу ѡкрыти ми тайнѡ сїю бываемоу. ѡбїе прїйдѡста ко мнѣ ко той часѣ ѡг҃ла ѡба ѿ рекѡста ми: „Что дивнѣ сѡ наю, ѡче? мы єсмо єдыѣ среда ѡ дровїи пѣтоу. понеже сїи чл҃кѣ во всеѣ животѣ своѣмѣ постѡ сѡ средѡ ѿ пѣтѣ, сего ради єсѡ ємѡ почѣтъ сѣтѡрихоу послѣдствѡущи до грѡба по немѣ, ѿ Бѡ ѡумолихоу ѡпѣстити ємѡ все грѣхѣ“. ѿ той рекше невидима бѡста. ѿ сказа намѣ ползы ради, да вѣрѡйте, по писанномѡ семѡ чтите средѡ и пѣтѣ постѡ ѿ мѣтѡвами, да спѡдобите сѡ мѣти бж҃ей ѿнѣ ѿ прѣно.

Т. Тамже стор. 191—193.

(Слово ст҃го Пахомїа ѿ средѣ ѿ пѣтѣ). Повѣда намѣ ѡцѣ Пахомїй, ꙗко сидѡщѡ ми во келїи своѣи безѡмолствоуѡщи ѿ мыслїю лѣтѡм подѣ ѿбсе, ѿ видѣ пришедша ко немѡу нѣкоѣго юношѡ велми свѣтѡща сѡ, ѿ дрѣжаши во рѡцѣ своѣи ѿ ѡвѣнь ѿ во дрѡвѣи рѡцѣ нѡжѣ, зарѣза ѡвѣнь и стѡчи кровь во сосѣдѣ ѿ ѿсѡде. се же Пахомїю сїдѡщѡ ѿ велми чюдѡщѡ. ѿ ѡстраха єдва провѣща рече: „Гѡ, проѡви ми, что єст виденїе се чюднѡ?“ тогда ѡвѣща ємоу юноша: „ѿзѣ єсмѣ ѡг҃ль посланнїи ѿ Бѡ, ѿ се єже видѣша, посла ма Гѡ к тебѣ ѡвнѣти тебѣ, да скажѣши чл҃коу, єже сказа. клѡ аг҃нецѣ ѿ кровь ѿзѣсѣдѡшѡ сѡ, той єст, нжѣ кто ѡстѣ во средѡ и вѣ пѣток сырѣ ѿли млеко ѿли ѡйца, во ѿстиннѡ кроу ѡдѡт сїю. єжели виденїемѣ видѡт млеко соушеє, но намѣ видѡцим ꙗко кроу ѿзлїанѣнѡ ѡдѡт ѿзѣсѣдѡшѡ сѡ. сїе же виденїе поустѣ во мнѣ“. и рекѣ ѡг҃ль невиднѣ бѡ. ѿ сем же ѡцѣ Пахомїй ѡумилив сѡ ѿ виденїи ѿ прослезѡв сѡ помысли лакоместѡ чл҃чѡкоє, ѿз глѣбини въздѡхнѡв ѿ сѡде во тихѡсти во келїи своѣи написа слово се ваѣ же, чада ѿ дрѡуши ѿ братїа, почитающїмѣ словесе: не ѿмѣйте лакоместѡ во сїа днѣи вѣ средѡ ѿ во пѣток кроу тѣхѣ средѡ ѿ пѣтѣ, єже стїи ѡци ѡуставили: по

обпвателя з Якимчиць біля Комарна. По дослідам Яковлева (В. А. Яковлевъ, Къ литературной исторіи древне-русскихъ сборниковъ. Одесса 1893) сей тип Ізмара҃да належить до тзв. другої редакції. В Ізмара҃д сей твір перейшов із иншої збірки, тзв. Златоуста, де він стоїть як друге слово 23-ої глави (Яковлевъ, 198). Всі три тексти, зліплені до купи в порядку Т, С, У надрукував недавно з рукопису Київської Дух. Академії ч. 27 (XIV в.) д. В. Перетц у додатку до своєї праці Новые труды по источниковѣдѣнію древне-русской литературы. Кратко-библиографическій обзоръ I—VIII. Кіевъ 1905, стор. 67—68. Уперве надрукував їх разом з розвідкою про культ середі і п'ятвиці І. Я. Порфірєв у Православномъ Собесѣдникѣ 1859 р. т. I, стор. 153—158.

Ф. Якимчицький Ізмара҃д XVII в. стор. 62—63.

(Видѣніе сѣго ѡца нашего Дородея). Видѣ сѣый ѡцъ Дорофей пришедъ къ црѣковъ на почитаніе заутрни дѣо^м сѣымъ, егда хотѣху почитати заутрню собравъше сѣ братіа, ѡ се ѡзвѣде ѡзъ ѡлтарѣ моужъ во ѡбразѣ сѣтѣствѣ, носѣ во роукоу свою потыр златъ и кнѣ златоу и хода ѡ во црѣкви писаше ѡмена ѡбрѣтающіхъ сѣ на почитаніе. иже не ѡбрѣташе, ѡ тѣхъ ѡмена написаше. пакы же ѡ по ѡскончанію ѡсхода ѡ изъ ѡлтарѣ ѡ носѣ потыр златъ, и писаше ѡмена ѡбрѣтающихъ сѣ въ црѣкви до скончаніѣ ѡутрни. паде сѣый ѡцъ Дорофей на ногѣ ѡго мола ѡго... глагола: „Изъ ѡсмѣ ѡглагола Гнѣ, иже преста[вленъ] есмъ ко црѣкви ѡ пишѣ ѡмена ѡбрѣтающихъ сѣ на почитаніе ѡутрни. ѡ пакы второѣ пишѣ до скончаніѣ пѣніѣ трѣпанихъ, и пакы возношѣ на ѡбса ко Боу, и пакы приношаѣмъ блѣвеніе ѡ Гѣ Бѣ вышнѣго. а иже кто не ѡбрѣтаѣтъ сѣ къ црѣкви на послѣшаніе и на почитаніе [ѡ] не трѣпанихъ до скончаніѣ пѣніѣ или лѣностію или небреженіемъ или нераденіемъ, тѣхъ ѡмена не токмо не напишѣтъ сѣ, ѡноу заглажѣваѣтъ сѣ“. ѡ се глагола невидѣ быѣ ѡ него. сѣый же ѡцъ Дорофей исповѣда все братіи, да разѣмѣвше ѡ потоцихъ сѣ ко црѣкви сѣѣѣ ѡ ко началоу, ѡ тако трѣпимъ до скончаніѣ, да написана боудѣтъ ѡмена наша на ѡбсѣ. аще ли ѡбличѣ сѣ, то многа добра лишѣ сѣ. ноу просиѣ ѡу Бѣ помощи ѡ послѣт наѣ помощь на добра дѣла. аминѣ.

В тих Ізмара҃дах другої редакції, що служили основою для досліду Яковлева, сеї апокаліпси про важність утрєні.мб. не було, бо він не згадує про неї.

Х. Рукопис о. Теодора в Дубівця стор. 154—160.

(Слово ѿ сѣѣхъ лиѣрѣи сѣго апѣла Павла). Бѣ^{ст} ѿнѣфилог ѿ црѣскаго рода, не вѣдаше закона, не кѣроваше къ Хѣ Іса, дрѣжаще ѡ тай¹⁾ лѣта поганѣхъ Грацино^{хъ}. ѿ понхав¹-шоуж ѿнѣфилогоу къ братоу своѣмоу въ град Іерѣли^{хъ}, ѿ видѣ црѣко^{хъ} хрѣтіанскоую, повелѣ слоужа^{хъ} скон^{хъ} понти въ црѣковѣ. ѿнижшедша ѿ пресиша іереѣ, дабы шѣ^{хъ} къ црѣю, ѿ^{хъ}же не ѿдаше, бѣше бо готовъ къ сѣѣхъ слоужбѣ. ѿ кѣнѣйде^{хъ} сам ѿнѣфилогъ ѡ сѣѣлицѣ вѣжѣе, не токмо сам, но ѿ велѣблюдѣ велѣше ѡвѣсти. іереѣ же вѣзбранише и^{хъ}, а ѿни^{хъ} ѡвѣдоша, велѣблюдѣ^{хъ} паде ѿзмрѣша воси²⁾). ѿнѣфилогъ же рече: „Хоцѣю видѣти поганскѣю вѣроу ѿ слоужбоу и^{хъ}“. ѿ вѣшед на полатоу ѿ нача смотрити напасно³⁾), ѿде^{хъ} сѣврѣшашѣ, сам сѣѣа слоужба. ѿ видѣ папа пристѣупающа къ сѣѣхъ трапѣзѣ, ѿ просвѣти^{хъ} лице іего ꙗкѣ сѣѣнце, ризѣ^{хъ} іего ꙗко ѡгнь, ѿ пристѣупи къ сѣѣмоу жрѣтовѣникоу. ѿ не показа іемоу Бѣ поганомоу прѣфѣры, нѣ показа іемоу Бѣ дѣѣище, ѿбраз свои, ѿ мно^{хъ}ство ѡггѣль стоѣше ѡкрѣ^{хъ} сѣ ѿроужѣе^{хъ}. ѿ нача поѣхъ заклати дѣѣище. видѣ поганѣи црѣ ѿ рече: „ѿше бы зде были родители дѣѣища сѣго видѣли, ѿ ѡвѣрили бы іереѣ сѣго“. ѿ постави стражѣ ѿнѣфилогъ ѿколо іереѣ. вѣдари къ ребра, ѿ ѡужасе сам зрако^{хъ}, ѡвѣе ѿстече кровъ ѿ вода. ѿ видѣ ѿнѣфилогъ таковоѣ чюдо, ѿ видѣ люди приносѣща свѣтлыѣ дарѣ, а дрѣгѣа гноусныѣ, ѡггѣль взымающѣ свѣтлыѣ ѿ кладѣще на ѿлѣтар, а гноусныѣ мечѣще на ѡгнь.

По скончаніи же того іегда рече поѣхъ: „Бѣѣви вѣдѣхъ“, въ той часѣ сѣѣа црѣкѣ [ста] лѣдѣна, а ѿлѣтарь ѡгнен. видѣ^{хъ} же црѣ ѿ почѣди сам. іегда рече поѣхъ: „Ѡ плавающихъ ѿ пѣтѣшествѣющихъ“, тогда видѣ црѣ море ѿ корабѣль плавающѣ. іегда рече поѣхъ: „Прѣтоую чѣтоую“, въ той часѣ пристѣупиша мно^{хъ}ство ѡггѣль поде^{хъ}ше роуцѣ за вѣ мирѣ хрѣтіанскѣи мѣше^{хъ} Боу. іегда іереѣ сѣтвори выход, тогда Мѣхан^{хъ} е^{хъ} поѣа за рѣжоу ѿ веде^{хъ}, ѿ Гаврѣилъ за дрѣгѣю. іегда іереѣ начѣнетъ гѣѣти молѣ^{хъ}: „Бѣѣ сѣѣи ѿ на сѣѣхъ почиѣа“, тогда мно^{хъ}ство ѡггѣль подѣмѣѣт ѡпѣлъ, рече Мѣхан^{хъ}: „Вѣмѣ^{хъ}!“ а Гаврѣилъ рече: „Мирѣ вѣсѣ^{хъ}!“ іегда же заидѣ поѣхъ за трапѣзоу, начинаѣт сѣѣдѣище, гѣѣт: „Црѣю нѣсѣны ѡтѣѣшители“, ѡвѣе пристѣупиша два ѡггѣла поѣше іереѣ ве^{хъ}доша прѣд сѣѣую трапѣзоу. ѿ начѣт чѣѣти іегѣліе, вѣ то время тѣ ѡггѣль вѣзнимаютъ слова

1) Вас. кѣѣа. 2) В. измрѣша вѣси. 3) В. опасно.

съжигаютъ. егда рече по^п: „Израдно прѣтѣи ѿ чѣтнѣи“, тогда сжигаша дѣла къ тѣмъ дверѣмъ ѿверъзавъ, сѣ, ѿ тѣхъ пріеѣхаша, а не-
тленніи процкиташа. рече по^п: „Даждь наѣдинѣмъ оусты“, тогда
становѣху хрѣтіанѣ единомыслѣно. егда рече по^п: „И сподоби ны владѣ-
ти дръзновѣніемъ“, людѣе: „Гоще нашъ“, — рече Инфилогъ: „Добрѣ
глаголютъ, ꙗко Бѣгъ ѿѣхъ глѣтъ ѿ призывають, да не ѿлоучитъ нѣ ѿ своего
црѣства, но ѿвѣрѣннѣи сътворитъ чѣтнѣи тайнѣ“. егда рече по^п:
„Главы ваша Гѣи приклоните“, а по^п мѣткоу: „Бѣ стѣи, живѣи
въ вышнихъ“, тогда ѿыйде аггелъ ѿ ѿлтарѣ, носитъ вѣнѣцѣ,
начнетъ вѣсладати вѣнца на предстоящаа люди съ страхомъ на
мѣткѣ, а [къ] повѣстоующаа вѣстоуѣетъ дѣволъ, абы вѣшнѣи по-
вѣсти глѣли къ цркви. егда рече по^п: „Блѣгдѣю ѿ щедротами“,
таже мѣ. „Вѣнми Гѣи Іѣ Хѣ“, в тое время пріиде сѣ Хѣ ѿ раз-
дробити тѣло чѣтноѣ своею рѣкою, ѿ прѣтноуѣ подастъ Боу кровъ,
ѿ ѿѣи срѣщаша дары чѣтныа. донѣже поставѣтъ предъ самыъ Гѣи.
Видѣвъ же поганнѣи црѣ ѿ ѿжасѣ сѣ. напишаша ѿма ерѣа того
предъ Бѣомъ, пріемлетъ іерей ѿ самого Бѣ прѣтныа дары ѿ чѣтноуѣ
крѣв невидимаго Гѣи нѣшего Іѣ Хѣ. тогда рече по^п: „Вѣзнеси сѣ на
ѿвѣса Бѣи ѿ по всей земли слава твоѣ“. видѣ Инфилогъ ерѣа про-
скѣтивше ꙗкъ сѣнце. ѿ рече по^п: „Прости пріемше“, тогда сво-
божденъ по^п ѿ грѣхѣвъ кывлетъ.

Скончавше сѣ стѣи сѣжѣтъ, ѿ принесѣ ѿмѣ по^п прос-
фѣрѣ, рече: „Вѣзми, црѣ“. рече ѿмоу црѣ: „Видѣхъ тѣ, ѿкланѣне,
чиѣ ѿси слоужилъ, ꙗкъ дѣтище ѿси зарѣзаль“. ѿнъ же рече:
„Нѣстъ, црѣ, ѣже ты глѣши, но ѿ тѣ ѿсѣмъ принесѣ. тыѣ ѿсѣмъ
слоужилъ“. рече Инфилогъ: „ѿзъ тѣ видѣхъ, ꙗко дѣтище зарѣзаль
ѿси“. рече къ ѿмоу ерѣи: „Такоѣго чюда никтоже не видѣ, ни
стѣи ѿѣи Іѣаѣ, Василій, ни Григорій, ѿ тѣ, црѣ, видѣ“. Рече
ѿмоу црѣ: „Гоще, крѣсти ма конъ ѿ ѿси слоужилъ“ рече
ѿмоу іерей: „Не смѣю, црѣ, но понѣзѣ къ патріархѣ“. ѿнъ же
идѣ. патріархъ ѿго крѣсти въ ѿма ѿѣа ѿ сѣа ѿ стѣго дѣа, ѿ по-
стриже ѿго къ сѣимѣ. ѿнъ же рече: „Гоще, чиѣ сѣсти дѣа?“ рече
ѿмоу патріархъ: „Иди къ братѣу своемоу“. ѿнъ же послоушавъ
ѿ вѣсѣд на ѿсѣль ѿ поѣхъ ѿ срацинѣскоуѣ зѣлю къ братѣу сво-
ѿмоу ѿменеъ Кликанцю. ѿниже не познаша ѿго, но повѣдашаша цркви
Кликанцю; ѿниже мнѣхъ, ꙗко пороугаетъ сѣ нѣ. ѿнъ же сѣнеъ
клоубѣкъ ѿ рече: „ѿзъ ѿсѣмъ братъ твои. но вѣси ли, братѣ, ꙗко по-
гнѣлъ ѣсть къ вѣрѣ сѣ“. рече ѿмоу Кликанецъ: „Кто тѣ прѣстѣи,
братѣ? какоуѣ ѿдѣждѣу ѿмѣѣши на сѣбѣ?“ ѿнъ же повѣда ѿмоу,
ѣлико бывше чюдо ѿ нѣ ѿ стѣи слоужѣтъ. ѿномоужъ вѣровавшѣу
Хоу ѿ рече ѿмоу: „Крѣсти ма, братѣ, ѣже ѿ Хѣ Іѣсоусѣ Гѣи нашеъ“.

и поидоша ѿба, начаста проповѣдати ѿ вѣрѣ и ѿ законѣ и ѿ
 вываючи^х чюдѣхъ Хвѣхъ. и сего ради поганѣи Грацини вѣсташа на^х
 и побѣиша ихъ ненавидаще закона Хва. ѿни^{хъ} побѣени быша, съ
 ними сѧ ѿсѣиша ѿ. ѿтрок, и предаша Боу въ ржцѣ дѣла свои,
 и днѣ^с црїе покланяют^{сѧ} сѧ мощемъ его. И мы вѣрнѣи почитаемъ па-
 матъ ихъ творяще волю бжїю, страждоущи^{хъ} и алчющи^{хъ} и жаждоу-
 щи^{хъ} мѣстѣхъ творяща и дроу^т съ дорого^{мъ} смиряюще^{сѧ} спсѣніа ради
 дѣи, славаще стою Троицю ѿца и сѣа и стго дха нѣѣ и прѣно.

Текст отсього апокріфа — чи навмисно вкорочений, чи з якоїсь
 коротшої копії (недоступного мені рукопису ч. XVIII сьвятоону-
 фрейської Василіянської бібліотеки у Львові), опублікував проф. Ка-
 лужняцкий у своїй статі „Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ
 языка и писма, находящихся въ бібліотекахъ и архивахъ львов-
 скихъ“, поміщеній у другім томі „Трудовъ третьяго археологичес-
 каго съѣзда въ Россіи, Кіевъ 1878, стор. 213—321“, на стор.
 238—240 тої праці. Текст Калужняцкого послуживъ проф. Весе-
 ловскому темою до дослїду „Амфилогъ-Evalach въ легендѣ о св.
 Гралѣ“ (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха XVII).
 Недавно проф. Калужняцкий присвятивъ також спеціальну працю
 сьому апокріфови в Archiv für sl. Philologie, т. XXV, стор. 101—
 108 пз. Die Legende von der Vision Amphilog's und der Λόγος
 ιστορικὸς des Gregorios Dekapolites, де вказано грецьке жерело сеї
 статі.

Ц. Рукопис Георгія Білявського, стор. 440—445.

(Слово ѿ стѣхъ литургїи стого апѣла Павла ѿ
 Прелога). Бысть Амфилогъ ѿ црѣскаго рода, не вѣдавшѣ за-
 конѧ и не вѣрова^{хъ} распятомъ Хв, и держа^{хъ} Гарацены. И пои^{хъ}халъ
 Амфилогъ къ братѣ своему въ Іерѣлимъ, и видѣвъ тамъ црковъ
 хрѣтіанскю повелѣ слѣга^{хъ} своимъ ити въ црковъ по іерѣмъ, и мѣхъ
 его, да иде къ црѣ; ѿн же не послаша^{хъ} ихъ, башѣ бо гото^{хъ}
 ко стой литургїи. И вниде въ црковъ Амфилогъ, не то^{хъ}ко самъ, но
 и с верблюдѣ. Іерей же заборона^{хъ} емъ глѧ: „ѿко готовъ есмъ
 къ стой литургїи“. и пали верблюды и поздыхали. И рекъ
 Амфилогъ: „Хощѣ видѣти вѣрѣ вашѣ поганьскю и слѣже^{хъ}“.
 И вѣшедъ въ ѿлтаръ и нача смотрити пиано, ѿкѧ соверша^{хъ} сѧ
 стѣмъ литургїѧ

И видѣвъ поганый црѣкъ попа пристѣпающа ко стѣму прѣтолѣ,
 и просвѣти сѧ лице его ѿко сѣнце, и ризы его были ѿко ѿгнен-
 ны. И пристѣпи къ жертвенникѣ и не показа бжѣ поганомъ црѣкѣ

просфорѣ, но показа дѣтище, ѿбраз свой, и множество ѿколо его стѣхъ а҃ггловъ стоище съ ѿрѣжїемъ.

И начаѣ поп закалати дѣтище. Видѣвъ же поганый цр҃къ и рече: „Аще бы были родители ѿ дѣтища сего, ѿбили бы іереѣ того“. И ѿвѣе цр҃къ Инфилогъ постави стражѣ ѿколо іереѣ. Іереѣ же вдарѣ копїемъ въ ребра, ѿн же ѡужаснѣ сѣ зракомъ, и ѿвѣе истече кровъ и вода. Видѣвъ же Инфилогъ цр҃къ таковое чѣдо, и видѣвъ людіе приносяще свѣтлыѣ бараны, ѿ дръгїѣ гнусныѣ, и а҃гглы вземающе свѣтлыѣ и кладѣще на ѿлтаръ, ѿ гнусныѣ измѣтающе на ѿгнь.

По скончанїи же того ѣгда рече поп: „Бл҃говѣ вѣдо“, — в той чаѣ ста цр҃ковъ ледѣнаѣ, ѿлтаръ же ѿгненный. Видѣвъ же тоѣ цр҃къ и почѣди сѣ.

Ѵгда же рече поп: „О плакающихъ и къ пѣтъ шествующихъ“, тогда цр҃къ видѣ корабль плакающихъ и море.

Ѵгда рече поп: „Прѣтѣю чѣтѣю“, — в то время пристѣпиша множество а҃гглы, и подоймѣтъ рѣцѣ за все миръ моляще сѣ Боу.

Ѵгда же іереѣ сотвори вѣходъ, тогда арха҃гглы Михаилъ и Гавріилъ ѣмше по странахъ за рѣки поѣвѣдѣтъ.

Ѵгда іереѣ начаѣ гл҃ати мѣтвѣ: „Бж҃е стѣхъ и на стѣхъ ѿпочиваѣ“, — в то время множество а҃гглы подолѣ подоймѣтъ а҃пѣлъ, и арха҃гглы Михаилъ и Гавріилъ рече: „Всѣмъ!“ и Гавріилъ рече: „Миръ всѣмъ!“

Ѵгдаже зайде поп за прѣтолъ и скончаѣтъ сѣдалище и гл҃етъ: „Цр҃ю нѣбѣный“, — ѿвѣе же пристѣпиша два а҃гглы поѣмше іереѣ и вѣдоша предъ стѣю трапѣзѣ.

И начнеѣ чести стѣе ѣв҃ліе, и в то время тѣ а҃ггловъ възнимаютъ слова та и съ похвалою ѿносаѣ на нѣбо.

И ѣгда гл҃етъ поп: „Ико мѣстивъ и чѣколюбецъ Бж҃е еси“, — тогда вѣходитъ а҃гглы из ѡлтарѣ, носѣ чашѣ полною мира, и знаменаетъ предносаща со страхомъ.

Ѵгда начнеѣ поп гл҃ти: „Ѵлицѣ ѿглашенныѣ и зѣйдѣте“, — тогда а҃гглы свѣзавше грѣшники вѣдѣтъ вонъ, а справедливыѣ ѿставляюѣ.

Ѵгда же поп гл҃етъ: „Ико да подъ державою твоею всегда храними“, — тогда снѣйдѣтъ а҃гглы свѣтлыѣ держаще в рѣкахъ ѿрѣжїѣ, ѿ дръгїѣ темныѣ, вѣзнающе и ѡкладяюще мысли злыѣ, ѿбмѣтающе свѣтми люди, іереѣ ловающе прелестити, и не возмогоша.

Ѵгда же іереѣ идетъ со чѣтными дари, и ѡ двѣрѣхъ ѿлтарѣ іереѣ срѣтаютъ ѿгненныѣ а҃гглы, и мѣще пламенныѣ ѿрѣжїѣ въ рѣкахъ, и ѿганаюѣ темныѣ а҃гглы на странаѣ. Тогда возмеѣ сѣ

бре глѣють, иже Бѣ ѿцемъ называютъ, даже не ѿвѣститъ на^о црѣтва своѣго, по ѿвѣщанику сотвори^т стѣхъ таинъ“.

Егда же рече^т діаконъ: „Главы ваша Гѣи приклонѣте“, тогда глѣеть поп мѣтвѣ: „Бжѣ стѣй живый во вышнихъ“, — тогда изыде аѣгль изъ двѣрий ѿлтарѣ носѣще вѣнца въ рѣкахъ, и начнетъ класти на предстоящихъ на мѣтвѣ со страхомъ, на повѣстѣющихъ же и на зломыслищихъ всѣдаетъ діаволъ, абы болшею повѣстѣю и никчемность въносили.

Егда же рече поп: „Бл҃гдѣтю и щедротами“, — въ то время прійде самъ Хсѣ и своею чѣтною рѣкою раздробляетъ пречѣтное тѣло и пречѣтѣ кровъ и дастъ Боу^ѣ ѿѣѣ, и срашитъ чѣтныя дари, дондеже поставятъ самъ предъ Гмѣ. Видѣвъ же поганый Инфилогъ црѣ і ѿужасе самъ. И напишетъ имъ іерѣмъ предъ Гмѣ. И тогда пріемлетъ іерѣй ѿ самого Бѣ ѿѣѣ дари прѣтѣхъ и чѣтнѣю кровъ Гѣ ишго Іс Хѣ невидимо.

Егда глѣеть поп: „Вознесый самъ на нѣбеса Бѣ“, — и видѣ Инфилогъ црѣ іерѣмъ проскѣтивша самъ іѣко сѣнце.

Егда глѣеть поп: „Прости пріемше“, тогда іерѣй свобожденъ бысть ѿ грѣховъ.

Скончавъ же іерѣй стѣю литургію и принесѣ Инфилогъ просфоръ и рече: „Возми, црѣ“. И рече црѣ: „Видѣхъ, чихъ еси сѣдѣжнихъ, ѿкапане, іѣко дѣтище еси закла^л“.

Ѿн же рече: „Не дѣтище іѣ закла^л, еже ты црѣ глѣши, но профѣрою, иже есмѣ прежде прине^о, и ты^м іѣ сѣдѣжнихъ“.

Инфилогъ црѣ пакы рече: „Изъ видѣхъ, іѣко дѣтище еси закла^л и зарѣзалъ“.

И рече къ немѣ іерѣй: „Таковыя повѣсти и чѣда никогда не слышахомъ и не видѣхомъ“.

И рече емѣ црѣ: „Видѣхъ, іѣко великъ е^{ст} Бжѣ хрѣтіанскій!“

І ѿбѣе въ той ча^о крѣти самъ и всѣхъ вохъ своихъ повелѣ крѣтити, и всѣхъ люди своихъ повелѣ крѣтити по бл҃гдѣти бжѣей и всеѣтаго и животворящаго Дхѣ. Боу^ѣ нашему слава во вѣки вѣкомъ, ѿмин.

Отся редакція, якъ бачимо, не знає нічого про пізнійше апостольство і мученицьку смерть Амфілога.

Ч. Йоаннікій Іалятовський „Небо новое“ к. 52 — 53.

(Історія ѿ ѿкровен.). Инфилогъ царъ Гирацинскій погани^н въ Іерѣлимѣ пришолъ до цркви на сѣдѣжѣ бжѣю, и въ той

Іерей же рече: „Видишъ, црѣю, азъ же з Бгѣмъ приготовилъ сѧ розмовѧ мѣти ѿ емѧ слѣжити, а до тебе трѣбно было пойти. прошѧ тѧ, црѣю, не перешкодѧ мнѣ, хоцѧ бо литѣргію стѣю ѿмѣти“.

Ѣповѣдалъ црѣ: „Не пойдѧ ѿ азъ, нехай присмотрю сѧ со своими велѣможамъ ѿ дворами и з велѣлюдомъ“.

И рече іерей цареви: „Болно текѣ, црѣю, жартовати, але ѿшѣ Бгѣ не любитъ такихъ жартовъ ѿ велѣлюдовъ твоихъ не трѣбетъ до вслѣгъ своихъ“.

И на тѣхъ мѣсцехъ велѣлюды скоро поздихали, а ѡній црѣ чѣмѧ ѿздѣмѣлъ сѧ пригодѣ такой неслуханной, казалъ велѣлюды повиколѣкати, ѿ до іереѧ мовилъ „Южъ сѧ Бгѣ твой поместилъ на мнѣ, але ѧ не ѡидѧ, азъ зобачѧ, ѿкъ литѣргію ѡправляти вѣдешъ; хоцѧ збо звидѣти вѣрѧ вашѧ ѿ Бга вашего, ѿкъ вы слѣжите емѧ“. Іерей же не могѣши сѧ зѣти напасти ѿ вѣтъ де во ѡлтарѣ ѿ нача проскемидію правити, а ѡній црѣ присѣтѣпи сѧ близко ѿ нача дивити сѧ з пилностію, ѿкъ гдѣ ѡправлетъ сѧ слѣжба вѣѣмъ. тогда звидѣ црѣ поганѣи іереѧ, гдѣ пристѣпилъ ко престолѧ, просвѣкти сѧ лице єго ѧки сѣнце ѿ ризы єго ѿкъ ѡгненны. ѿ пристѣпи к' жертвникѧ ѿ взѧтъ проѣфорѧ ѿ копѣе к' рѣцѣ свой ѿ нача закладати ѧгнецъ стѣй. а црѣю поганскомѧ здало сѧ на жертвницѣ множество стѣхъ ѧгглѣ со ѡрѣжѣмъ в'коло іереѧ, ѿ помислилъ, ѿкъ ѡное дитѧ не плачетъ ѿ цю єсть за ѡцѣ, же дитѧ свое даєтъ на такое мордерство. ѿ гдѣ іерей в'дарилъ копѣемъ вѣ стѣй ѧгнецъ, а црѣю здало сѧ видѣти, же дитѧ вдарилъ в'бокъ, с котораго потекла кровъ ѿ вода, ѿ ѧгглѣ Гдѣнь поставилъ келѣхъ ѿ понесе тѣю кровъ на небо. ѿ видѣлъ тежѣ зновѧ людей многихъ приносѧчи врановъ тѣмнихъ, ѡ которѣхъ тежѣ ѡбырали ѧггли телесніи ѿ метали на ѡгнь ѿ палили. видѣ тежѣ зновѧ людей к' вѣломъ ѡдѣню, которѣе приносили свѣтлѣе баранки; ѿ брали ѧггли свѣтлѣи ѿ клали на жертвникъ предъ іереѧ, а іерей зѣ рѣкѣ своихъ давалъ ѧггломъ дрѣгимъ, которѣи ѡносили в' небо.

По скончаніи тѣже, гдѣ рекъ іерей: „Блгослови вѣдко“, к той часѣ зчиниласѧ церковь ѿкъ кристалъ видкаѧ, а ѡлтарѣ ѿкъ ѡгненный. видѧчи тѣе црѣ задивовалъ сѧ. гдѣ [іерей] рекъ: „О плакѧющихъ ѿ пѣтышестѣющихъ на мори“, в той часѣ [видѣ црѣ] море ѿ кораблѣ на морѣ плаваюцѣи. гдѣ рекъ: „Прѣстѣю, чистѣю ѿ блгословеннѣю дѣкѧ Мрѣю“, в той часѣ пристѣпило ѧгглѣ множество ѿ поднимаютъ рѣки со іереѣмъ за весь мѣръ молѧчи сѧ Бгѣ. а гдѣ воходѣ іерей чинилъ со євѣлѣемъ, тогда ѧрхаггли [Миха-

наѣ и] Гавріїлъ по странахъ за рѣки іереевъ ведѣтъ. а ѣгда іерей начать гл҃голати: „Ико стѣ есѣ Бж҃е нашъ и на свѣтиѣ ѡпочиваеши“, в той часѣ а҃ггловъ множество в долѣ поднимаютъ сѧ, и архіа҃гль Михаїлъ рече „Вонмемъ“, а Гавріїлъ рече: „Миръ всѣмъ“. Егда же іерей зайде за престолъ и кончаетъ сѣдальце и да гл҃етъ: „Цр҃ю нѣбесный“, и а҃кы пристѣпиша два а҃ггли и поемъша іереевъ ведоша предѣ стѣю трапезѣ. и начнетъ стѣе еѡ҃ліе, и в то время триста а҃ггль пристѣпиша и возымаютъ слова тѣи со похвалами ѡносаѣтъ в нѣбо. тогда выходитъ а҃гль из олтарѧ носачи чашѣ полнѣ мира и помазѣтъ предстоящїѧ люди со страхомъ. егда начнетъ іерей гл҃голати: „Блицы ѡглашеннїи изыйдите“, тогда а҃ггли свѣзавше грѣшники и ведѣтъ с церкви ихъ прочѣ, а справедливыхъ ѡставляютъ. егда же іерей возг҃л҃летъ: „Ико да под державою твою“, тогда снїйдѣтъ а҃ггли свѣтліе держаще в рѣкахъ ѡръжіе, а дрѣгїѧ темнїѧ бл҃зваше прелестїю, и не возмогаша. егда іерей идѣтъ со честными дарами, и встрѣтаютъ а҃ггли его имѣщїѧ пламенное ѡръжіе в рѣкахъ, ѡгонаютъ темнѣ а҃ггловъ на сторонѣ. тогда возмѣт сѧ множество а҃ггловъ и воспоятъ: „Гѣъ, стѣ, стѣ“ съ божнїю великою падши на колѣна: „Гѣъ, стѣ, стѣ Гдѣ Саваофъ“ а дрѣгїѧ а҃ггли берѣтъ стѣѧ дари изъ рѣкъ іереевъ и ставляютъ на свѣтѣю трапезѣ. егда іерей гл҃голетъ: „Бл҃гословите стѣи а҃ггли“, ѡни же гл҃ютъ: „Многа ты лѣта, честнїй ѡче! дѣхъ свѣтѣй ѡсѣнитъ тѧ и сила вышнѧго снїидѣтъ на тѧ“. тогда іерей рече: „Да снїидѣтъ и ѡпочиваетъ на предлежащихъ сихъ дарахъ“, тогда исполни сѧ весь олтарь запахѣ стѣѧго Дх҃а. и паки гл҃етъ іерей: „Исполнимъ молитви наша Гдѣви“. потомъ гл҃етъ: „Миръ всѣмъ“, а діаконъ: „Возлюбимъ дрѣгъ дрѣга“, тогда гласъ прїидѣ, Хс҃ со апостоли, и цѣлѣютъ стѣю трапезѣ.

Видѣвши тоѣ все цр҃ь поганскїѧ, чѣдо такое великое, и зди-
воваа сѧ велики. діакон гл҃етъ: „Изобразѣюши стѣю трапезѣ.
двери, двери, премѣдростїю вонми!“ и гл҃ютъ всѣ: „Вѣрѣмъ во
ѣдинаго Бг҃а“. и потомъ рече „Станемъ добрѣ, станѣмъ“, тог-
да снїидѣ Дх҃ъ стѣи на іереевъ и покрытъ стѣѧ дари. и рече
іерей: „Вонмемъ стѣе возношенїе“, тогда возмѣт сѧ а҃гнецъ вжїи
и станѣтъ на возѣдскѣ, и снїдѣтъ два Херѣвими и станѣтъ
ѡкрестъ трапезы. и гл҃голетъ іерей: „Повѣднѣю пѣснь поюще“,
тогда возмѣти [sic!] ѡнїѣ Херѣвими пѣти: „Гѣъ“, закрывающе
лица своѧ, множество а҃ггль с ними, припадше на колѣна, пов-
торяюще стихъ: „Гѣъ, стѣ, стѣ Гдѣ Саваофъ“. тогда и...
анит сѧ смири [sic!] небеса и самъ Гдѣ [низо]идѣтъ из оной

высоти. и гл҃голетъ іерей: „Пріймите, їдите, сіє їсть тѣло мое“, тогда ѿполни сѧ храмъ ст҃ый разѡма, ѿ а҃г҃ли гл҃ють: „аминь“. тогда приложит сѧ хлѣбъ в половинѡ во ст҃ое тѣло. ѿ гл҃голетъ іерей: „Пийте ѿ немъ вси, сѧ їсть кровь моя нового заѡвѣта“, тогда вси исполниша сѧ разѡма, да разѡмѣютъ все, ѿко велика тайна єсть, сила страшнаго Б҃га. тогда іерей гл҃еть: „Сотвори ѡубо хлѣбъ сей честное тѣло Гд҃а нш҃его Іс Х҃а, а еже в чаши, честная кровь, ѿ преложи а҃ дх҃омъ твоимъ ст҃ымъ“, тогда а҃г҃ли взымають грѣхѡ ѿ человекъ ѿ огнемъ ѡпалають. егда речетъ: „Израднѣ“, тогда бывшимъ во тмѣ двери ѡверзают сѧ ѿ тма ѡимет сѧ ѿ темноту ѡстѡпнѣтъ, а нетлѣніе процѣтаетъ, то єсть свѣтлостъ ѡгорнѣтъ. ѿ рече іерей: „И даждъ намъ вѣдѣко їднимъ ср҃дцемъ“, тогда вси станѡтъ єдино мисляще. егда же іерей рече: „Сподоби насъ вѣдѣко“, тогда вси людїе начнѡтъ гл҃голати: „Ѣже нашѣ, ѿже єси на небесѣхъ“. ѿ слыша цр҃ь Ѣногенъ ѿ рече: „Докре гл҃ють, ѿко Б҃га ѡцемъ называють“. ѿ до него ѡлѡчи... сѧ кр҃ста ст҃аго, но ѡбещника сотвори ѿ таниъ. дїаконъ рече: „главы ваша Гд҃ви приклоните“. тогда іерей гл҃голетъ [преклонѣ гла]вѡ: „Бж҃е ст҃ыхъ“, тогда ѿыйде а҃г҃лъ ѿзъ двери ѡлтарѧ носѧ вѣнци [Кінця не стає].

Отсе проба популярної, декуди досить свободної перері́бки повісти про Амфілога, новий доказ її популярности серед нашої громади.

Щ. Рукопис о. Теодора з Дубівця, стор. 475.

(Єїє знаменїє проїви Бж҃ї архистратигомъ Мнх҃айломъ) людѣмъ їнѣлымъ съблюдаѡмъ ѿ всакого зла, ѡказавъ имъ вѣ мѣцѣхъ два днѣ злыѡ, в нѣже ниѣтоже не починати никаковыѣ дѣлѣ, на пж҃т же не поїти ни кр҃вѣ пж҃цати, ни сѣжати, ни садити, ни бракъ творити, ни кж҃плю дѣлати, ни домоѡ ставити.

Мѣца мар҃та а. б.

Мѣца апрѣлѣ г. к.

Мѣца маѣ ж. к.

Мѣца їюнѣ г. к.

Мѣца їюлѣ і. к.

Мѣца а҃вг҃жст д. ж.

Мѣца сен҃т і. к.

М^сца ѡ^к ѧ̃. ѣ̃.

М^сца но^в ѣ̃. ѧ̃.

М^сца де^к г̃. д̃.

М^сца ге^п в̃. г̃.

М^сца фе^в ѣ̃. к̃.

Бѣ тыѧ ли дѣиѣ разболитъ сѧ, не вѣтанетъ ѿ ложа; ѧ родить
ли сѧ вѣ тыѧ дѣиѣ, то не живѣ длѣго бываѣтъ.

Сей невеличкий текст, властиво належний до групи ворожбитських писань, друкуємо тут задля апокаліптичної форми, яку дав йому початковий його рядок. У рукописі він поміщений безпосередно за „Послѣдованіємъ церковнаго пѣнія и собранія всего лѣта“, себто за календарем цілого року (стор. 430—475). Аналогічна стаття з апокаліптичною формулою (їже сказа ѡ̃бъѧви Бѣ Схлрѣ, сѣ̃нникѣ своємѣ, да вѣдомо сѣ̃творить сѣ̃ сѣ̃омѣ члѣвчськиймѣ) надрукована у Тіхонравова (Памятники отреченной русской литературы, т. II, ст. 386).

III. Апожаліпси про загробове житє.

А. Уніварський рукопис XVIII в. стор. 392—401.

(Слово ш сватомъ Авраамъ, егда яви ся ємъ архистратигъ Михаилъ). Бонегда скон'чаша ся днїе ѿцъ Авраамъ, гла Гдъ ко архистратигъ Михаилъ: „Понди ко Авраамъ и рещи ємъ, да ѡзійдет ѿ житиѧ сего и да распорядит дом свой, что комъ, и да наготовит себѣ домовинъ ко смерти“.

Иде Михаилъ ко Авраамъ и наиде его сидящаго пред врати своимъ, ѡи поздоровилъ его Михаилъ. Бѣше же старѡи Авраамъ и не познаше, кто єсть. ѡи рече Авраам ємъ: „ѡкъдѣ єси члвчє?“ ѡи рече ємъ Михаил: „Подорожнїи єстєм чловекъ“. Рече Авраам: „Посѣди ѡ мене, вонїйди ко дом мой, вечер' ѡже єсть, ѡи почишъ ѡ мене, а завтра пойдешъ, гдє схочъ“. ѡи воспросилъ Михаил Авраама: „Повѣчъ ми, акъ тебѣ имѧ, господинє?“ Рече [Авраамъ]: „Мнѣ єсть имѧ Авраам“. Рече Михаилъ: „Слишахъ тѧ мѡжа любимаго, ишовъ ємъ до тебе м. днїй“.

Тото вєсѣдѡющимъ имъ и призва Авраам сѡа своего Ісаака и рече ємъ: „Понди, чадо, приведи тел'ца! трѡденъ єсть гостъ ншъ“. ѡи привєде Ісакъ тел'ца под дѣбъ великъ зѣло, ѡмѣѧи на собѣ вѣт'вїй тѣ. и слиша Авраам ѿ вѣт'вїй глас глаголющъ: „сѣъ сѣъ. Гдъ“. Гокривїи Авраамъ тайнъ во срдци своемъ и помышляше: „Что хощетъ бити тайна сѡа?“ Рече Авраамъ сѡи своемъ Ісакъ: „Заколѣте три баранки и зварите ихъ, да ѡми; прїйде ми радость днєсъ“. Призва Авраам сѡа своего Ісака ѡи рече: „Чадое, сѡи мой любимїи, востани, налѣи води во ѡмивальницѣ, да ѡмью рѣки и ноги гостєвн нашемъ миломъ“. Розѡмѣвъ Авраам

во срѣдци своемъ, ако вже послѣднее налитіе рѣкомѣйки сѣа. Услышавъ же Ісакъ ѿ ѿца своего слова сѣа восплака сѣа и принесе рѣкомѣйку и рече ѿцу своему: „ѿо естъ, ѿче, слово твое, ако послѣднее налитіе рѣкомѣйки ѿ ѿбланти ѿ нозѣ гостевѣ нѣемъ?“

Видѣвъ Івраамъ сѣа своего плачуща сѣа Ісака ѿ самъ плака сѣа со нымъ. И видѣ ихъ архангелъ Михаилъ плачущихъ сѣа ѿ восплака сѣа ѿ ѿнѣ со ными, ѿ биша слези его ако пламень ѿгненній. Услышавъши же Сара плачущихъ сѣа ѿ оубѣгла ѿс комори ѿ рече имъ: „Дла чого плачете сѣа?“ Рече Івраамъ: „Нѣстъ намъ зла, а ти ровѣ ѿ коморѣ дѣло свое“.

И быстъ ноцъ, и возйде же Михаилъ на нѣбо и поклони сѣа Бгѣ. Егда бо слнце заходитъ, вси ангелъ поклоняютъ сѣа Бгѣ, то сѣтъ первѣи поклонници. Рече архангелъ Михаилъ ко Господѣ Бгѣ: „Послалъ ма еси, Гѣди, повѣди[ти] ѿ смерти, аби ѿишолъ мира земнаго, а азъ, Гѣди, не смѣлъ емъ емъ повѣдѣти ѿ смерти его, бо прѣднѣ естъ члвкъ. самъ, Гѣди, послѣи памѣтъ емъ ѿ смерти его, да самъ разумѣетъ, а не ѿ мене слышитъ. великаа естъ речъ ѿзйти ѿ свѣта того земнаго“.

Рече Гѣдъ архангелъ Михаилъ: „Пойди ко Івраамѣ! егда акиши сѣа емъ, аждъ и пѣй со нымъ, азъ же наложу сонъ на Ісака сѣа его, да ѿвѣстъ смерть ѿцевскѣю“.

Прійдеже архангелъ Михаилъ ко Івраамѣ, ѿверѣте ѿготованнѣю вечерѣ, аждъша же ѿ пиша ѿ веселиша сѣа. И рече Івраамъ сѣа своему Ісакѣ: „Постели постѣлъ гостевѣ нѣемъ“.

И поиде архангелъ Михаилъ спати. Рече Ісакъ ко архангелѣ Михаилѣ: „Гѣди, егда и а бѣдѣ спати с тобою?“

Рече Івраамъ: „Иди сѣа во коморѣ спати“. Во ѣ. же часъ ноци видѣ Ісакъ сонъ, воставъ ѿде ко ѿцу своему [ѿ] рече емъ: „ѿче, ѿверзи мнѣ двери, нехай сѣа насмотрю на тебе!“ И паде Ісакъ на вѣю ѿца своего ѿ плака сѣа горѣко ѿ цѣловалъ его. И восплака сѣа ѿ Івраамъ, ѿ плака сѣа архангелъ Михаилъ. Услышавъши же Сара плачъ ихъ, пришедши рече имъ: „Дла чого, дла акой причины плачете?“ И рече Михаилъ: „Нѣ дла чого. ѿзметъ сѣа Івраамъ ѿ ѿлѣчитъ сѣа ѿ васъ ѿ ѿ земли на нѣбо, ѿ ѿ члвкъ ѿшествіе“.

Зразумѣла Сара слова архангела Михаила, ѿко славнаа речъ ѿ него выйшла. Рече Сара ко архангелѣ Михаилѣ: „Како смѣлъ еси поздоровивъши насъ и гостити сѣа во домѣ нѣемъ?“ Рече Івраамъ ко архангелѣ Михаилѣ: „И маю ѿ[лѣ]ченъ быти ѿ всѣхъ члвкъ на земли?“ Зразумѣлъ Івраамъ речъ славнѣю ѿ

ар'хаїгла Муханла, явилъ сѧ еси тѢ к нам¹⁾. Ставъ ар'хаїгла Муханла Явраам питати а́бо звѣдовати: „Кто еси ти, Г^сди?“ И рече: „Аз' есмѡ ар'хаїгла Муханлъ“. И рече Явраам: „По цю пришовѡ еси тѢтѡ до мене?“ [И рече ар'хаїгла Муханлъ]: „Скажетѡ Ісакѡ снѡ твой“. И рече Явраам: „Снѡ мой милій Ісаче, что еси видѣлъ во снѣ?“ И рече Ісакѡ: „Видѣлем сѣнце ѥ мѣсѡцѡ на главѣ моеи, а сѣн гостѡ из'наль сѣнце из'глави моеѧ. Я ѧ просилем' ѡ него, реклъ есмѡ: „Г^сди мой, не ѡнимѡй свѣтлости моеѧ, свѣта того домѡ моего“. Рече ар'хаїгла Муханлъ: „Ко неделю рано возмет сѧ дѡша ѡца твоего на нѣса, а тѣло ѡстанет сѧ на зем'ли, аж' скончат сѧ седмѡ тисѡщѡ лѣтѡ вѣка сего ѥ востанетѡ всѧка плот' чловеѧ“. И рече Явраам Муханлъ: „Молю тѧ, нехѡй не ѥзйде из'тѣла, аж' оўзрю дѣло на небеси ѥ на зем'ли преждѣ смер'ти“. Ѣ сем же рече ар'хаїгла: „Понде ко Бгѡ ѡцѡ, како повелит ми, то скажѡ ти, Явраамѡ“.

Возйде же ар'хаїгла Муханлъ на небеса ѥ глѡ ѡ Явраамѡ Бгѡ. Рече Г^сдѡ ар'хаїгла: „Иди, пойми Явраама ис тѣлом на небеса, покажи есмѡ всѧ, что речетѡ на то, что ест' на зем'ли, бо ми дрѡгѡ естѡ Явраам“.

Тогда поем Муханлъ Явраама на небеса ѥ приведе на рѣкѡ. Ѣзрѣ Явраам двоѧ врата, единѣ малѡ, а дрѡгѡ великѡ, и посредѣ нѡ сидѡще мѡжѡ старѡ, [ѥ] великѡ соборѡ шкрѣст' него аїгловѡ, ѡн же мѡжѡ веселѡше сѧ ѥ плаѡше, ѥ лѣпѡше веселостю из'бывѡше.

Рече ар'хаїгла Муханлъ: „Знаеш' ли сего члѡвѡ?“ Рече Явраам: „Нѣт, Г^сди“. [Рече ар'хаїгла]: „Видиш' ли ѡбой врата? сѡ коротѡ широѡѧ во мѡкѡ, а тѣснаѧ во рай. ѡ мѡжѡ великѡ сѣи естѡ Ядам. що есѡ дѡшѣ видѣвѡ ѥсходѡща ис'тѣла, ѡ него сѡтѡ. Егда видишѡ его плаѡща сѧ, дѡлѡ того плаѡе, бо много нѡ идѣт во мѡкѡ, болѡшаѧ частѡ, дѡлѡ того плаѡет сѧ; а в рай найменшаѧ частѡ идѣт, ѥ дѡлѡ того смѣет' сѧ, бо со радостію ѥдѡтѡ в рай!“

Рече Явраам ко ар'хаїгла: „Не моглѡ бѡх ѧ сквозѣ тѣснѡе врата пойти. Многоѡ не вхѡдѡт во нѧ“. И восплаѡ сѧ Явраам глѡ: „Ѣ горе мнѣ, что сотворѡ! аз' ѥ естемѡ члѡвѡкѡ грѣш'ній, како могѡ тѣсними врати в рай влѣсти? тѡлко ѡрокѡ, которомѡ десѡт лѣт, той тѡлко кнйде единѡ!“ Рече ар'хаїгла Муханлъ:

¹⁾ Епізоду з Сарою від слів „сѣлишавши же Сара“ аж до отсѡх слів, що являють сѧ немѡв відривком якоѡсь промови, в грецькім тексті зовсѡм нема. В тексті Тіховравова тут також неначе якась прогалина.

„И ты единъ вонїдешъ; мнози подобны тебѣ воходѣтъ ѿ мира сего; а колѣшѣа часть ихъ воходѣтъ во широкаѣ врата“. Стоѣщѣ же Авраамъ, ѿ той часъ видѣвъ, же два а҃гла погнаша седѣмъ темъ дшѣ, и всѣ сѣа во мѣкѣ пойдоша. И рече Авраамъ: „Всѣ сѣа во мѣкѣ пойдоша?“ И рече арха҃ггелъ Михаилъ: „Всѣ сѣа“. [И рече Авраамъ]: „Пощади, Г҃ди, дшѣ тѣхъ привезѣти во рай!“

„Не пощадитъ сѣа“, рече Михаилъ. „Пошѣкаетъ сѣа, але не ѿверѣте сѣа достойнѣ, ѿ развѣ тотѣ, сѣа же а҃ггелъ принесе ѿс правдами во рѣцѣ. Аще ѿверѣетъ сѣа дшѣа ѿз грѣхѣа, то поведе сѣа со грѣшныи во мѣкѣ вѣчнѣю“.

Рече же Авраамъ Михаилъ: „Сѣа темъ дшѣа ци ѿведѣтъ а҃гли во мѣкѣ?“

Рече Авраамъ ко арха҃ггелъ Михаилъ: „Колѣко дшѣа ѿзметъ а҃ггелъ на кождѣи днѣ и на кождѣю ноцѣ?“

Рече арха҃ггелъ Михаилъ ко Авраамъ: „Смерть не ѿведѣтъ на мѣсто сѣа, даже би видѣ сѣдѣю“.

Услышавъ же Авраамъ дшѣа ко мѣкахъ вопиющѣа: „Помилѣи насъ Г҃ди, помилѣи насъ!“ Рече же сѣдѣа: „Како могѣ помилѣвати васъ? би не помиловани есте дшѣа ѿдѣрѣи ѿ синовѣа своихъ, но костаѣи есте на плотъ чрева своего“. Рекли тѣи дшѣа: „Нѣсть во насъ ни прелюбоудѣанїѣа, нѣа разбоѣа“. И рече сѣдѣа: „Принесѣте ми писанїѣа!“ И прїѣде съ писанїѣемъ мѣжѣа великѣа сѣа, ѿмѣахѣа на главѣа своей три вѣнцѣа, сего мѣжа зовахѣа на послѣшество; держѣа же тотъ мѣжѣа златѣюа тростѣа во рѣцѣа своей. Рече сѣдѣа: „Обличены грѣхѣа тѣхъ дшѣа“. И рекѣтъ тѣи дшѣа: „Ѣ ѿкажѣи есмо! како можемъа глаголати, же не маѣмъ прелюбоудѣанїѣа анѣа розбоѣа! И ми по смерти мѣжей своихъ со инѣшими мѣжами грѣхѣа творили, ѿ сѣа ѿ дѣтерѣа свой погубили, а ѿнѣшїи грѣхѣа творили!“ И мовили тѣи дшѣа, возопиша велѣми: „Ѣ горе намъ, ако забѣа есмо грѣхѣа тѣи, а тѣгѣа не забѣа грѣховѣа нѣшихъ!“ И взѣа дшѣа тотѣа со гнѣвомъ ѿ мѣчаще ихъ сѣа. И рече Авраамъ [ѿ] сѣдѣи: „Г҃ди, кто сѣи члѣвкѣа?“

И рече арха҃ггелъ Михаилъ Авраамъ: „Ѣѣтъ твоѣа Енохѣа, книгѣа ѿчѣа, то естъ писарѣа, постави его [Б҃гѣа] на послѣшество написѣвати беззаконїѣа челоуѣческаѣа и неправды“.

Рече Авраамъ ко арха҃ггелъ Михаилъ: „Можетъ ли Енохѣа ѿповѣсти ѿ всѣхъ дшѣа?“

Рече емо Михаилъ: „Пописати емо всѣа дшѣа порѣчивѣа Пнѣа Б҃гѣа, ѿ аще которѣа дшѣа не помилована бѣдетъ ѿ Г҃да Б҃га, то злѣа мѣчитѣа сѣа бѣдетъ“.

Рече Г^дъ ко архаггъ Михаилъ: „Ище Авраамъ вѣдетъ тебе ѿ що питати, показѣй ѿ сотвори ємъ, дрѣгъ бо ми єсть“.

Понесе архаггъ Авраама на твердѣй ѿблацѣ. ѿ позрѣвъ Авраамъ на землю ѿ звидѣ члѣка прелюбодѣаніє творяще. Рече Авраамъ ко архаггъ Михаилъ: „Нехай ѿпаде ѿгнь, да ѿспалитъ ихъ!“ ѿ видѣ ѿныхъ разбивающе разбойныкъ ѿ рече ко архаггъ: „Нехай ѿзійдѣтъ звѣріє ѿ пождѣтъ ихъ!“

Рече Г^дъ ко архаггъ: „Понеси Авраама на землю, погубилъ єи всакъ тваръ, еже єсть на землѣ, не помиловалъ єи никогоже, ѿбо не сотвори [ихъ] не мовитъ: покайтъ єа грѣховъ євоихъ, а Г^дъ прїйметъ кающихъ єа грѣшныхъ людей ѿ прїметъ во црѣтво євое нѣсноє“.

ѿ знесе архаггъ Михаилъ на землю Авраама. Єгда скончаша єа днѣ Авраамъ ѿ пристѣпи смѣртъ къ немъ взѣти дшѣ єго. ѿ показа архаггъ Михаилъ Авраамъ смѣртъ, сотворѣ ю страшнѣю, сѣхѣю, збѣтѣю, рѣбрѣтѣ, голѣнатѣю ѿ с кривою, ѿстрою косою ѿ з' граблѣми ѿ з' мѣтлою, ѿ приведе ю предъ Авраама. Зрѣвъ же Авраамъ смѣртъ ѿчима євоима ѿ оубоє єа з'кло ѿ почалъ єи питати алѣбо звѣдовати: „Кто єси ти, скажи ми єа? єгда та зрѣхъ ѿ оубоєхъ єа велѣми“.

Рече ємъ: „ѿзъ єсмъ смѣртъ“.

Рече Авраамъ: „По чѣто такъ єсть страшнає барзо?“

Рече же смѣртъ Авраамови: „То єа такъ грѣшникомъ люта ѿ страшнає, а праведникомъ барзо краснає ѿ чистає, непокалѣннає“.

Зкраси же архаггъ Михаилъ смѣртъ красотою барзо великою. Авраамъ же здиєи єа ѿ оуспе, архаггъ же Михаилъ ззѣлъ дшѣ Авраамовѣ [sic!] ѿ тѣла ѿ внесѣ єа до небесныхъ ѿбителѣй. Бгѣ ншѣмъ во Троици славимомъ ѿцѣ і ѿнѣ ѿ стѣмъ Дхѣ, ємъ же чєстѣ ѿ хвала [ѿнѣ] ѿ през нескончѣнѣй вѣки вѣкомъ. ѿминѣ.

Про апокріф пз. Апокаліпсис Авраама, а радше про його вхід на небо згадують старохристіянські письменники Епіфаній, Атаназій та Оріген. До нас мабуть не дійшов сей старий апокріф, правдоподібно жидівського походження, натомість заховав ся по грецьки та по церковнославянськи апокріф пз. Заповіт Авраама, христіянська перерібка того старого жидівського апокріфа. Грецький текст із віденського рукопису опублікував А. Васильєв у своїй збірці *Anecdota graeco-byzantina, pars prior, Mosquae 1893*, стор. 292—307, а з більшим критичним апаратом по кількох рукописах Р. Джемс у серії *Texts and studies*, том. II, вип. 2 (R. James, *The Testa-*

ment of Abraham, Cambridge, at the university press, 1893). Церковно-славянський текст із рукопису XVII в. надрукував Тіхонравов у недокінченім третім томі своєї збірки пз. Апокрифическія сказанія, стор. 29—41, виданім у світ по смерті Тіхонравова в додатку до 58 тому Сборника отд. русскаго языка и словесности имп. Академіи Наукъ. С. Петербургъ 1895.

Б. Рукопис Московського Успенського собора XII в. к. 90—95.

(Мѣца мана въ ѿ. днѣ. Видѣниѣ юже видѣ стѣши Исана прѣркѣ снѣ Амосовѣ). Въ дводесатноѣ лѣтѣ црѣствоующю Езекию црѣю Иудѣю приде Исана снѣ Амосовѣ ѿ Иасовѣ снѣ Галавовѣ¹⁾ къ Езекии въ Иерусалимѣ. и къшѣдѣ сѣде на одрѣ црѣвѣ²⁾. и вси князи иерусалимѣстни, сѣвѣтъници црѣви и каженници стоахоу прѣдѣ нимѣ³⁾. и придоша же и възвѣсѣ⁴⁾ и ѿ сѣлѣ и сѣ горы прѣрци и снѣве прѣрчѣстни⁵⁾, слышавѣше Исаѿа ѿко приде ѿ Галагалѣ къ Езекии, и цѣлова юго въкоупѣ же и блговѣститѣ юмоу ѿ хотѣщихѣ быти⁶⁾. вънѣгда възѣла словеса всѣа истинѣнаѣ, дхѣ стѣши нанде нанѣ и вси видѣша, слышахоу же вѣщаниѣ стѣго дхѣ. призѣва бо и црѣ и прѣрци вси, и вънидоу юлико же ихѣ обрѣте сѣ тоу въ коупѣ. вѣ же Мнхѣа ѿ Иданиѣ старѣць ѿ Оѿль, и юлико сѣдѣше одесноу ѿ ошоуюю юго. и югда оуслышаша глаѣ стѣго дхѣ, прѣклониша колѣна и въспѣша Боу въшѣнемоу, почивающемоу въ стѣхѣ и такоу силоу въ словеси въ мирѣ даровавъшо. глѣую же юмоу стѣшимѣ дхѣмѣ въ оуслышаниѣ всѣмѣ, вънезапоу оумлѣче и къ томоу не видѣше стоащихѣ прѣдѣ нимѣ. очи же юго бѣашѣ ѿвѣрьстѣ, оуста же затворена, обаче къдоуновѣниѣ дхѣ бѣашѣ сѣ нимѣ. и непѣщевахѣ вси, ѿко въсприѣтѣ бы^{ст} Исана, прѣрци же разоумѣша, ѿко въ явлѣнии вѣ, видѣниѣ же, юже видѣ, не вѣашѣ ѿ вѣка сѣго, нѣ ѿ потаѣнаго ѿ всѣакоѣ плѣти. и югда прѣста ѿ видѣниѣ и възврати сѣ въ сѣ, и повѣда Езекиѣви и снѣоу юго Насоноу⁷⁾ и Мнхѣю и прочимѣ прѣромѣ глѣ:

¹⁾ Хл. Исаковѣ, у Копт. Исаѿв. ²⁾ Копт. дод.: і хочѣ йому подавали крѣсло, не хотѣв сѣсти на ньому. І почав Ісаѿа з королѣм Езекиѣю говорити слова віри і справедливости. ³⁾ Копт. сидѣли докола нього. ⁴⁾ Хлуд. ѿ всѣх, Копт. із сусѣднѣх повітѣв. ⁵⁾ Копт. подаѣ їх число 40. ⁶⁾ Копт. І вони прийшли, щоб привѣтати його і послухати його мови, і щоб він повѣдав свою руку на них, аби вони пророкували і аби він чув їх пророкованѣ, і всѣ вони були перед Ісаѿією. ⁷⁾ Хлуд. Насоудоу.

„Вънегда прорицахъ къ слоуха, іегоже слышасте, видѣхъ а҃н҃гла славына не по славі а҃н҃глѣ, ꙗже вьсѣгда видѣхъ, нѣ етерюу славою велию стѣо нмоуща, ꙗже не могахъ съповѣдати. и ѿмѣмъ за роукою възведе мѧ на вѣсотоу. азъ же рѣхъ: „Вѣто ꙗси ты, како ти ꙗе нма и камо мѧ вѣзносиши?“ сила бо ми дана бы^{ст} гл҃ати съ нимъ. тѣгда ѿвѣщавъ рече: „І҃гда възведеу тѧ вѣ вѣсходѣ и покажю ти видѣніе, іегоже радѣма посланъ ꙗсмъ, тѣгда разоумѣѣши, кѣто ꙗсмъ азъ. а нмени моего не оувѣси, зане хоѣши пакы възвратити сѧ вѣ тѣло свое. и і҃гда вѣзнесоу тѧ, оувѣриши“. и радъ быхъ, ꙗко кротъко ѿвѣща ми. и рече ми: „Вѣзѣрадова ли сѧ, зане кротъко ѿвѣщахъ ти? и вѣщшаго мене оувѣриши кротѣиша и сѣмотрѣливѣиша, хотѣща бесѣдовати съ тобою, больша большаго, скѣтълѣиша и мирѣиша. на се бо посланъ ꙗсмъ, да провѣщю тебѣ си вѣсѧ“.

„И вѣзидохъ же и азъ и онъ на тѣврѣдѣ, и видѣхъ тоу бранѣ велию, Готону и силы іего, и противѣща сѧ благочѣстию, и і҃дино і҃диногѣ закидаѣи¹⁾); ꙗко же ꙗсть на земли, тако ꙗсть и на тѣврѣди, образи бо тѣврѣдѣнымъ сѣде соутъ на земли. и рѣхъ а҃н҃гловн: „Чѣто ꙗсть рать си и завѣда и опѣлчѣніе?“ и ѿвѣща ми и рече: „Си бранѣ ꙗсть дѣвола, и не имать почитѣи, дондѣже придетъ, іегоже хоѣши видѣти, и оувѣиетъ дѣхъмъ силы сѣсѣѧ“.

„Потомъ възведе мѧ на соущаѧ вѣше тѣврѣди, ꙗже ꙗсть пѣркоѣ нѣбо. и видѣхъ тоу прѣстолъ по срѣдѣ, и на немъ сѣдѣи а҃н҃глѣ вѣ велицѣ чѣсти. ѿ ѣдесноу іего сѣдѣиша и ѣишоу а҃н҃глы; инакоу же славою имѣяхоу иже ѣдесноу, и поахоу і҃динѣмъ гласѣмъ, а иже ошоую, къ слѣдѣ ихъ поахоу, пѣ^о же ихъ не вѣаше ꙗко и десныхъ. вѣпросихъ же а҃н҃гла вѣдѣщаго мѧ: „Кѣмоу пѣ^о си вѣсылаѣема ꙗсть?“ ѿвѣщавъ гл҃а ми: „Велицѣи славі вѣиши соущи на сѣдѣмъ нѣси, и сѣоу іего любнмоу, ѿнюдоу же посланъ ꙗсмъ къ тебѣ“.

„И пакы възведе мѧ на вѣторѣѣ нѣбо, вѣсота же нѣсе вѣдѣше ꙗко ѿ пѣрѣваго нѣсе до земли. видѣхъ же тоу ꙗко и на пѣрѣвѣмъ нѣси десныѧ и шоуѧ а҃н҃глы, и пѣ^о вѣщѣи паче пѣрѣвѣхъ, и падъ на лицѣ своѣмъ поклонихъ сѧ имъ. и не ѣстави мене а҃н҃глѣ наставляѣи мѧ: „Не поклонѧи сѧ ни прѣстолу ни

¹⁾ Хлуд. і҃диногѣ і҃динмоу завѣдѣѣи; Копт. і там я бачив Саммаїла і сили його, і велика боротьба йшла против нього, і ангели Сотони були завидючі оди на одного.

англоу ѿ їбсѣ. сего бо ради посѣланъ єсмь наставити тебе. ємоу же ти азъ рекоу тѣкѣмо надъ вѣсѣми прѣстолаы... и одежда и вѣнцы, єгоже оузриши ѿселѣ оуже¹⁾. и въздрадовахъ сѧ радостію великою зѣло, ꙗко така єсть коньчина вѣдѣнимъ вѣшнього и вѣчного, възлюбленаго ємоу сїа, и ꙗко ѿ аїгла сїаго дх҃а си тамо исходѣть.

„И възведе мѧ на третієє нѣбо, и тамо такоже видѣхъ малъ прѣстолъ, и десныѧ и шоуныѧ аїглы. обаче памѣть вѣка сего тамо не именоваше сѧ, измѣноваше же сѧ слава дх҃а моего, ꙗко вѣсхожахъ на нѣбо. и рѣхъ: „Ничтоже ѿ оногo сѣде не именуєть сѧ“. и ѿвѣща ми аїглъ и рече ми: „Ничтоже не мѣнить сѧ за немощь єго; ничтоже сѣде оутантъ сѧ тамо дѣємъныхъ“. пѣ^с же, єже поухъ, и славословіє сѣдѣщаго, и аїглъ вѣще вѣаше вѣторого.

„И пакы възведе мѧ на четвъртєє нѣбо, многѣмъ больши вѣаше. и тоу пакы видѣхъ прѣстолъ и десныѧ и шоуныѧ аїглы, и си пакы поухоу, и слава и пѣніє [десныхъ] аїглъ больши вѣаше шоуныхъ, и слава сѣдѣщаго больши вѣаше аїглъ соущихъ одесною, слава же ихъ такоже прѣспѣваюци нижьнихъ.

„И възидоховѣ на пѣтоє нѣбо, и тоу пакы видѣхъ ле҃геоны бєщислєны, и слава ихъ и пѣ^с славьнѣиши четвъртаго нѣбє. азъ же въздивихъ сѧ многоу множєствѣ, оузрѣхъ аїглы различьными добрѣтами оукрашенны, кождоу славою своєю имоуѣра, и славѣху живуѣщаго на вѣсотахъ, єгоже и мѧ не ꙗви сѧ вѣсѣмъ пакти, ꙗко такоу славою дастъ аїглоу на коємъждо нѣбє. и ѿвѣщавъ аїглъ г҃ла ми: „Чѣто подиви сѧ о сємъ? не си єдини лици, нѣси бо видѣлъ непроходимыхъ силъ тѣмъ аїглѣскы“.

„Пакы же възведе мѧ на въздоухъ шєстаго нѣбє, и видѣхъ славою великою на немъ, ꙗкоѧ же не видѣхъ на пѣтѣмъ нѣбє. видѣхъ бо аїглы въ славѣ мнозѣ, чины силъ притранныхъ и мимотекоуѣ²⁾, пѣснь же ихъ сїа и чюдєна вѣаше. и рѣхъ аїглови водащемоу мѧ: „Чѣто єсть єже вижю, гї мон?“ и г҃ла ми: „Нѣсмь азъ тѣбѣ г҃ъ, нѣ сѣвѣтѣникъ“³⁾. и пакы рече: „Ѣ шє-

¹⁾ Славянський текст у обох списках тут скорочений так, що робить ся зовсім незрозумілим. У Копт. промова ангела виглядає так: „Не кланяй ся ані ангелови, ані престолови, що належать до шістьох небес, ва те бо я посланий вести тебе. аж скажу тобі [кому поклонити ся] в сємому небі. Бо над усіми небесами і їх ангелами поставлений твій престол, а також твоя одежда і корона, яку мавши побачити“. ²⁾ Так в обох слав. списках, у Копт. ангели в великій славі. ³⁾ Копт. товариш. І я запитав іще раз і мовив до нього: „Чому тут ангели розділені по парі?“

стаго нѣсе ни прѣстола, ни шоуихъ а҃нглъ, нѣ ѿ силы седмаго нѣсе строи ма соутъ, идеже юсть и менниѣ тѣи иночадыи сѣѣ юго, и вса нѣса и а҃нгалы юго послоушають. азъ же посланъ юсмь възвестъ тебе сѣмо, яко да видиши славоу сию и Г҃а въскхъ нѣсѣ и а҃нглъ и силъ. г҃лю ти, Исаїе, никъто же въ плѣти мира ѡного хотѣ възвратити сѣ члѣвкъ видѣннѣ, юже ты видиши, ни видѣти възможеть, юже ты хоцѣши видѣти, занѣ ти юсть въ жребии Г҃нѣ прити сѣмо“. възвеличихъ же Г҃а моего пою, яко въ жрѣбии юго ѿхожю. и г҃ла ми: „Югда ис плѣти сѣмо възвратиши сѣ хотѣннѣмь оцѣмь, тѣгда възпримѣши одежю свою и тѣгда ты коудѣши равнѣ а҃нгломъ соущимъ въ семѣмь нѣси“.

„И възведе ма на шестою нѣбо. и прѣстола тоу оуже не бѣаше, ни десныхъ, ни шоуихъ а҃нглъ, нѣ вси имѣахоу юдинъ възоръ, и пѣѣ ихъ равна. и дастъ ми сѣ, да и азъ поюхъ съ ними, и а҃нглъ, иже съ мною быховѣ, яко слава ихъ бѣаше юдина, и славлахоу оца въскхъ и възлюбленаго сѣа¹⁾ и ст҃го дѣха вси юдинѣми оусты поахоу, нѣ не тацѣмь, яко имѣахоу на патѣмь нѣси, нѣ инацѣмь глѣмь. и свѣтъ многъ велми бѣаше. и югда бѣхъ на шестѣмь нѣси, мѣнахъ свѣтъ иже на патѣмь нѣси тѣмоу соущѣ. и въздрадовахъ сѣ зѣло и възпѣхъ дароующемоу такова приѣмлющимъ млѣтъ юго. и помолухъ сѣ а҃нглоу наставляющемоу ма, да кътомоу не възвращѣ сѣ въ миръ съ плѣтѣныи. г҃лю же вамъ, яко многа тѣма юсть сѣде. а҃нглъ же наставляи ма г҃ла ми: „Чѣто яко въздрадова сѣ о свѣтѣ семъ? кольми паче въздрадоуѣши сѣ и възвеселиши сѣ, югда оузриши свѣта праваго нѣсе, идеже сѣдитъ нѣсѣнѣи оцѣ и юдиночадыи юго сѣѣ, идеже ѡплѣченнѣи и прѣстолаи и вѣнцы лежатъ правѣднѣимъ. а ѿ томъ, юже не възвратити сѣ тебѣ въ плѣтъ свою, не оу вѣрма коньчати сѣ прити сѣмо“. си слышавъ оскърѣбѣхъ зѣло. и г҃ла ми: „Не скърѣи ниже боуди драхлъ!“

„И възнесе ма на дѣръ седмаго нѣсе, и слышахъ глѣ г҃лющѣ ми: „Доколѣ въ плѣти²⁾ хотѣи жити възсходитъ?“ и оубоахъ сѣ зѣло и трепетнѣ быхъ и пакы инѣ глѣ слышахъ г҃лющѣ: „Не дѣите, да възидеть достоинникъ бж҃ни, сѣде бо юсть одежа“. и въпросихъ а҃нгла соущаго съ мною: „Къто юсть възбранѣи ми, къто юсть пакы повелѣванѣи ми възити?“ и рече ми: „Возбранѣи оубо иже надъ поющими из небесъ а҃нглъ, и по-

¹⁾ Копт. дод. Христа. ²⁾ Копт. живе в чужинѣ.

вѣлѣхъ ти съ ієсть сѣѣ вѣжи. ѿ імене іємоу не можеши слышати, донѣдеже не плѣти своєю изидеши“.

„И ꙗко възидохъ на сѣмое нѣбо, и видѣхъ тоу свѣтъ дивнѣи и неисповѣдимѣи, и а҃нглы вѣчислѣны и правѣдники. видѣхъ ѣтерѣ ишѣдѣше ѿ одежѣ плѣтѣныхъ и соущаѣ въ одежахъ вѣшнѣхъ, и вѣдоху въ славѣ велицѣ стояще; обаче на прѣстолѣхъ своихъ не сѣдоху, вѣнцы же славѣ ихъ вѣдоху на нихъ. и въпросихъ а҃гла и рѣхъ: „Почѣто ѡдежа приша и прѣстолѣ славѣ и вѣнцы не приѣмлють?“ и г҃ла ми: „Не приѣмлють ихъ нынѣ, дондеже сънидетъ сѣѣ вѣжи съ испрѣва; обаче вѣдѣтъ, чин соутъ прѣстоли ихъ и кою вѣнцы. ꙗгда сънидетъ и боудетъ не въ зрацѣ вашемъ, и князь мира того сѣа ієго радѣма простѣретъ роуцѣ свои на нѣ, и ѡбѣсѣтъ и на дрѣвѣ и оубиѣтъ и не вѣдѣти кѣто ієсть, и сънидетъ въ ѡдѣ, и наго и поусто поставитъ се призрѣніе, имѣтъ же и князь съмѣрътъ плѣнника и сътѣретъ всю силоу ієго, и вѣстанетъ г҃. днѣи имѣѣ ѣтерѣ правѣдники по всѣй вселенѣи¹⁾, и вѣзыдетъ пакы на нѣса, — тѣгда приемоутъ си прѣстолы свои и вѣнцы“.

„И по словесѣхъ сихъ рѣхъ іємоу: „На нѣ же тѣ въпросихъ на прѣвѣмъ нѣси, скажи ми, сѣде бо обѣща сѣ миѣ съказати: како въ ономъ мирѣ бѣваемаѣ сѣде вѣдома соутъ?“ ієще ми г҃лющю съ нимъ, сѣ ієтерѣ а҃глѣ [ѿ] стоящихъ славнѣи вѣлми вѣзвѣдѣшаго ма и вѣсѣхъ а҃глѣ, и показа ми книги, и разг҃ноувѣ дастъ ми. и видѣхъ писмена, вѣдоху не ꙗко вѣка сѣго, и почѣтохъ ѣ, и сѣ дѣланиѣ Иерсала²⁾ вѣдоху тоу написана, и ієтерѣ члѣкѣ видѣхъ дѣла, ихъ же ѡзѣ не вѣдахъ. оувѣдахъ оубо къ истинѣ, ꙗко ничѣто же не оутанѣ сѣ на сѣдмѣмъ нѣси въ мирѣ бѣваемѣхъ.

„И въпросихъ а҃гла: „Кѣто оубо ієсть съ прѣспѣваѣи а҃нглы въ славѣ своѣи?“ и ѿвѣщавѣ рече ми: „Прѣспѣваѣи а҃нгелѣ съ ієсть великѣи а҃рхѣа҃глѣ Михаилѣ, мола вѣиноу за члѣкѣство“. видѣхъ же одежа многы и прѣстолы и вѣнцы многы лежаща а҃гловѣ; сѣа одежа и прѣстоли и вѣнцы тѣмъ вѣлодоми соутъ. и г҃ла ми: „Сихъ одежѣ мнози лишають сѣ ѿ оногѣ мира, вѣровавѣше словеси ѡномоу, о немъже г҃ла сѣ тебѣ“.

¹⁾ Текст попований, у Хлуд. имѣѣ и ієтеры правѣдники съ собою, и пошлѣтъ своѣ проповѣдники по вѣсѣй вселенѣи. ²⁾ Копт. і ото там були списані дѣла дѣтѣи Израїля і дѣла такихъ людей, ꙗкихъ я не знаю.

„И ѿбращь сѧ видѣхъ Гѣ въ славѣ велицѣ, и оужастьнѣ быхъ зѣло. и пристоупиша къ нѣмоу вси ѡже видѣхъ правды-ники, и поклониша сѧ юмоу поюще єдинѣмъ глаголю. и тѣ вѣаше подобьнѣ имѣ, и бы^о слава ихъ ѡко ѡнѣхъ. И тѣгда пристоупи Михаилъ и поклони сѧ, и съ нимъ вси а҃нгли покло-ниша сѧ и вѣспѣша и; и прѣобрази сѧ пакы и бы^о ѡко а҃нгла. тѣгда рече ми а҃нгла водаи ма: „Юмоу поклони сѧ и вѣспон“. и поклонихъ сѧ и вѣспѣхъ юмоу. И гла ми а҃нгелъ: „Се єсть Гѣ всємъ славы, юже видѣ“.

„И юще юмоу гл҃юще видѣхъ иного прѣславна подобна юмоу по всемоу, и правдыници пристоупиша и поклониша сѧ и вѣспѣша и сѣмоу, и тѣ вѣспѣ съ ними и не прѣобрази же сѧ по видѣмъ ихъ. и съ нимъ придоша а҃нгли и поклониша сѧ юмоу. и рече ми а҃нгла: „Поклони сѧ и вѣспон юмоу“. И покло-нихъ сѧ и вѣспѣхъ юмоу. и пакы дрогоуаго въ славѣ велицѣ видѣхъ ишѣдѣша, и вѣпросихъ а҃гла: „Кѣто сѣ єсть?“ и гла ми: „Поклони сѧ юмоу, се бо єсть а҃гельскаго дѣа гл҃ющаго въ тебѣ и въ всѣхъ правдыницѣхъ“.

„И по нихъ ина ієтира неизгл҃єма явлѣше сѧ слава, ємѣже азъ ѿвѣрстама очима дѣа моего не възмогъ видѣти, ни въз-веде ма, ни вси а҃нгли, ѡже видѣхъ поклоняюща сѧ Гѣи; развѣ тѣкѣмо правдыники видѣхъ въ силѣ велицѣ зѣраща къ славѣ юго. И пристоупи къ нимъ пѣрьвѣє Гѣ мой и а҃гла дѣовна, и поклониста сѧ и вѣспѣста и дѣва тѣкѣмо, и тѣгда вси правдыници поклониша сѧ, и съ ними Михаилъ и а҃нгли вси поклониша сѧ и вѣспѣша.

„Потомъ слышахъ глаголю тоу и пѣсни же слышахъ по нѣси възходяща на ѿ. нѣсѣ, и вси славѣху того, югоже не можахъ азъ славы видѣти. всѧ же ѿ. нѣсѣ пѣ^о не тѣкѣмо слышима, нѣ и видима вѣаше. и гла ми а҃нгла: „Се єсть єдинъ вѣчнь въ вѣшньмъ вѣцѣ живыи и въ стѣныхъ почиваа, югоже ни мене можемъ тѣрпѣти, иже поємъ єсть стѣнымъ дѣмъ въ оустѣхъ правдыныхъ“.

„И по сѣмъ слышахъ глаголю вѣчнаго гл҃юща: „Гѣ сѣоу, изиди и сѣлѣзи съ всѣхъ нѣсѣ, и боуди въ мирѣ, и даже и до а҃гла соущаго въ адѣ, прѣобрази сѧ по образомъ ихъ, и не позна-ють тебе ни а҃нгли, ни князи вѣка того, и соудиши князю и а҃г-ломъ юго и мироу обладомомоу имъ, зане ѿвѣргоша сѧ мене и рѣша: „Мы єсѣмъ и развѣ на^о никѣтоже єсть нѣтъ“. и югдаже ѿ земаа възнесѣши сѧ, къ томоу не прѣобразиши сѧ по нѣси, нѣ въ славѣ велицѣ възидѣши и сѣдѣши одесною мене. и тѣгда

поклонать сѧ тебѣ князи и силы и а҃нгли и всѧ начало нѣсѣ-
нѣиныхъ и земьныхъ и прѣисподьниныхъ“.

„Сию слышахъ великоу славоу заповѣдающе Г҃ви моемоу.
И тѣгда възиде Г҃ъ ѿ сѣмага нѣсе и сѣниде на шестоу нѣбо.
и а҃нглѣ наставляаи мѧ рече: „Разоумѣи Исаїе и вижъ боуду-
ще прѣображеніе и сѣнитіе юго“. іако видѣша а҃нгли, възспѣша
и исхвалиша и, не прѣобрази бо сѧ по видомъ ихъ. и азъ же
въспѣхъ съ ними. и іако сѣниде на пѣтоу нѣбо, и прѣобрази сѧ
по образоу а҃нглѣ тѣхъ. и не възспѣша юго ни поклониша сѧ,
бѣ бо юго образъ іако и онѣхъ. сѣниде же на четвъртоу нѣбо,
и яви сѧ имъ по възороу ихъ, и не възспѣша юго, бѣаше бо
іако по възороу ихъ. приде же на третию нѣбо и на второу и на
първоу прѣобразова сѧ на кождо ихъ, тѣмже ни поахоу
ни покланяхоу сѧ юмоу, явлаше бо сѧ подобенъ имъ, показо-
ваше же знаменіа на кождо нѣси стрѣ[гоу]щимъ врата.
сѣниде же на твърдѣ, идеже князь вѣка сего сѣдитъ, и тоу
дасть знаменіе, и образъ бѣаше юго іако и тѣхъ, и не просла-
виша ни пѣша юго. сѣниде же и къ а҃нглоу въздѣха сего и
бѣаше акъ іединъ ѿ нихъ, и не дасть знаменіа имъ, ни въпро-
сиша бо юго.

„И по сихъ г҃ла ми а҃нглѣ: „Разоумѣи, Исаїе сїе Ямосовъ,
на се бо посланъ єсмь ѿ Г҃а всѧ тебѣ оуказати. ни прѣже бо
кто видѣ, ни по тебѣ видѣти възможетъ, іакоже ты видиши
и слышалъ єси“. и се видѣхъ подобна іако сїа члвчѣ и съ
члвкы пожикъ въ мирѣ, и не познаша юго. и видѣхъ възхо-
дѣща на твърдѣ, и оуже не баше по зракоу ихъ прѣобразова
сѧ; видѣвъше же и всѧ а҃нгли оужаснѣша сѧ и покланяюще сѧ
г҃лахоу: „Како оутѧ сѧ на Г҃ъ посрѣдѣ ѿ не познахомъ црѣ
славъ!“ и отъ първаго нѣсе възсхожаше славыѣи, и не прѣобра-
зоваше сѧ, нѣ всѧ а҃нгли и десни и шюи и на срѣднимъ
прѣстолѣ сѣдаи, и поклониша сѧ юмоу и възспѣша г҃люще:
„Како прѣиде мимо нѣ Г҃ъ и не оувѣдѣхомъ ни поклонихомъ
сѧ юмоу“. И тако възиде на второу и на третию и на че-
твъртоу и на пѣтоу и на шестоу нѣбо, обаче на всѣхъ нѣсѣхъ
слава юго прилагаше сѧ. и іако възиде на сѣмоу нѣбо, възспѣша
и всѧ правдыици и всѧ а҃нгли и всѧ силы. и тѣгда видѣхъ
ѿ, іако сѣде ѿдѣсноу великыа славы, іаже не могъ видѣти.

„И а҃нгла дѣовнаго видѣхъ сѣдѣща ошоую, и г҃ла ми:
„Довѣльно ти, Исаїе. оувѣдѣ, ихъ же никтоже не оувѣдѣ ѿ пѣ-
тоскыхъ сїшѣвъ. ни око видѣ, ни оухо слыша, ни срѣдце чело-
вѣкоу не възиде, іелико оуготова Б҃ъ любящимъ и“. И рече ми:

„Възврати ся въ одежю свою, донѣдеже вѣкма дѣни твоихъ испълнитъ ся, и тѣгда придешь ми сѣмо“.

„Си видѣхъ Исаи“, — рече стоящимъ окрѣстъ юго. и слышавъше си прѣдивънаго прославиша и въспѣша Бѣ давъшаго такоу бѣгодать члвкомъ. рече же Езекиѣви цѣрю: „Коньчина вѣка сего и въсе видѣниѣ се събоудеть ся въ послѣдънимъ родѣ“. и заклать га не възвѣстити сѣомъ Иѣлекомъ ни словесъ сихъ дати на писаниѣ всакомоу члвкоу, „нѣ юлико аще разоумѣете ѿ цѣра реченаго въ пррѣцѣхъ, таковаго разѣмѣите въси. вы же бѣдите о сѣѣмъ дѣѣ, да примете ѡдежю вашу и прѣстолаты и вѣнцы славы на нѣсѣхъ лежащихъ“. и прѣста глѣ и изиде ѿ Езекиѣ цѣря. Томоуже Боу нашему слава и нынѣ и присно и въ вѣкы вѣкомъ аминь.

Отся апокаліпса, одна з найстарших памяток старохристіянської літератури, написана мабуть ще в II в. по Хр. грецькою мовою. Її згадують грецькі та латинські отці церкви Оріген, Епіфаній, Амброзій, Єронім та старі індекси неправих книг; грецький оригінал одначе швидко забув ся і аж у р. 1900 із нього віднайдено невеличкий уривок. Цілість, себто апокаліпса про вхід Ісаїї на небо та легенда про його замученє заховала ся лише в коптійськїм перекладі; славянський переклад, доконаний іще в першій добі славянського письменства, заховав лиш апокаліпсу. З неї відомі всього дві копії: одна сербська, в рукописі з XIV в., опублікована А. Н. Поповим у його „Описаніи рукописей библиотеки Хлудова“, стор. 414—419, і одна українсько-руська, захована в пергаментовім рукописі з XII в., що переховуєть ся в бібліотеці Успенського собора в Москві. І сей текст опублікував у перше А. Н. Попов у своїй збірці „Библиографическіе матеріали“ при описі того рукопису; другий раз опубліковано наш апокріф 1899 р. в Чтеніяхъ моск. общ. ист. и древностей (т. 189) у повнім виданю цілого тексту Успенського рукопису, зладженім під редакцією ав. Шахматова і Лаврова (стор. ркѣ—рлѣ), при чім до південно-руського тексту додано варіанти з сербського. Передруковуючи се остатнє виданє нашого тексту я даю в нотках вибір варіантів сербського тексту та порівнанє його з коптійським (у німецькїм перекладі І. Флеммінга в збірнім виданю Dr. Edgar Hennecke, Neutestamentliche Apokryphen in deutscher Uebersetzung und mit Einleitungen, Tübingen und Leipzig 1904, стор. 202—305).

В. Ізмараїд XVI в. (бібліот. Нар. Дому, муз. Петрушевича,
ч. 1), к. 116.

(Слово ѿ видѣніа Павла апѣла). Тако Гѣ прѣркъмъ глѣтъ: „Доколѣ съгрѣшаѣте ѿ прилагаєте грѣхы на грѣхы, ѿ прогнѣваете сътворѣшаго вы? но ѿстанете неправдѣ ѿ навѣкнете добротворити и мѣстѣи боудете, да спсете сѧ“. всѧ бо тварь велѣнію бжїю повинуюѣт сѧ, толико члвци престоупаютъ бжїа заповѣди. многажды бо сѣнце молаше сѧ глѧ Бгѣу: „Гї в'сѧ съдрѣжай, доколѣ неправдѣ члчѣ терпиши ѿ безаконїи многы? вели, Гї, да ѿ пожгоу, да не творять зла“. ѿ глаго же емоу бысть глѧ: „Язъ в'сѧ си съвѣдѣ, ѿ видѣтъ ѿко мое, но трѣп'лю нѣ, покаїнію даю врѣмѧ; аще ли не покают' сѧ¹⁾, то соужю нѣ тогда“

Мѣць же ѿ звѣзды молахоу сѧ глѣще Бгѣу: „Наѣ, Гї, далъ еси ѿвласти съкѣтити в' ноць. доколѣ призриѣ на незаконное влоудство ѿ давленїе дѣтїи ѿ разбоиство ѿ татѣвы? повели, да погоубиѣ злотворащїа члчкы“. ѿ бысть ѿмѣ глаго глѣще: „Видѣтъ в'сѧ ѿко мое, но чаю ѿбращенїа нѣ; аще ли не кают' сѧ, соужю нѣ тогда“.

Море же ѿ рѣкы вѣпїахоу молаше сѧ Бгѣу: „Рыци наѣ, Гї, да погоубиѣ злыа члчкы, ѿже по наѣ плавающе разбѣкають ѿ творѣт зла“. ѿ бысть глаго к нимъ: „Язъ всѧчес'каѧ съвѣдѣ, но аще не покают' сѧ, соужю тогда нѣ“.

И земля же вѣзпи просѧши сѧ на члчкы: „Язъ, Гї, паче тварѣ ѿ всѣхъ²⁾ ѿсоужена есмѣ ѿ не могоу влоуда, татѣвы ѿ колхвоканїи, клеветы и прочїхъ трѣпѣти злобѣ, іако сѣѣ досадоу родителемъ творить ѿ дѣщи мѣри ѿ братѣ братоу многи неправды члчци творять. повели ми, Гї, да не проращю в'сѣѧныѣ за злобы нѣ, да голодѣмъ ѿзмроутъ“. ѿ бысть глаго глѧ: „Язъ оубо вѣдѣѣ в'сѧ ѿ ничто сѧ мене не оутантъ, всѧ бо соутъ ѿвѣнажена прѣѣ ѿчїма мойма; аще ли кто сѧ не каѣтъ³⁾, азъ соужю ема“.

Слышите ли, члвци, како в'сѧ тварь повинѣет сѧ Бгѣ, а мы поч'то коли его не творимъ. самохотѣ црѣства бжїа лишаѣм' сѧ? Останѣмъ. братїе, злобѣ нашиѣ ѿ на всѧкъ чаго влѣгдрилъ Бгѣ. іако бо сѣнцю заходящю в' си людѣстїи агглі кѣ Бгѣу поклонит сѧ ѿдоутъ, дѣла приносяще члчѣскаѧ, ли добраѧ, ли злаѧ. влѣбоѧз'ниваго члчѣ аггліа радоуѣ сѧ ѿдетъ кѣ Бгѣу на поклоненїе, а злаго члчѣ

¹⁾ П. дод. и прїндѣтъ ко мнѣ. ²⁾ П. паче всѧ твари. ³⁾ П. аще ли не покаются, прїндѣтъ ко мнѣ.

а́ггль плача ѿде́тъ къ Бѣоу [и] глѣтъ: „Гѣ вса съдрѣжанъ, повели ми. да не вѣдоу съ злымъ ѿ грѣшнымъ симъ, токмо бо ѿма твое нарицае́тъ, а́ бѣгажае́тъ плоти, а́ грѣхы прилагаетъ вѣсѣгда къ грѣху¹⁾ ѿ ни ѿдиноа мѣтвы не твори́тъ ѿ сѣрца ни въ дѣни ни въ ноци, ѿ на поданіе съгвѣни ѿма́тъ роуцѣ, токмо зѣирае́тъ а́ не дае́тъ“. ѿ гла Гѣ „Не ѿставляйте ѿ тѣхъ, егда таѣи²⁾ прѣймоу́тъ покаѣніе; аще ли сѣ не покаю́тъ, егда къ мнѣ прѣйдѣтъ, а́зъ соужю нѣ“.

Такоже ѿ зоутра въ а́. ча^с дѣни а́гглы приходѣтъ члѣстѣи на поклоненіе Бѣоу, ѿвѣтъ ѿ члѣцѣхъ дающе, что въ ноци воудоу́тъ сътвори́ли, въсѣмъ дѣла наша ѿ мысли ноцимаѣ и дѣе́наа творе́ніа вса ѿбѣѣвлена соу́тъ предъ Бѣомъ. того дѣла, братіе ѿ сестры, на вѣсѣкъ дѣнь ѿ но^щ блѣгодарите Гѣ Бѣа, в конецъ бо дѣи [ѿ] вѣ конецъ ноци, въ оу́реченыи ча^с вѣсѣгда а́гглы всѣхъ на^с на поклоненіе Бѣоу приходѣ́тъ. не можѣмъ никто на^с ни е́диноа ноци преминоу́ти не моливѣше сѣ Бѣѣ, да не ѿпеча́лихъ храните́ла на́шего а́ггла. ноцѣ бо на двѣе разлоу́чена: ѿ тѣла на покои, ѿ дѣи на сѣснѣ. Бѣѣ ѿшемѣ слава ѿ дрѣѣ.

Отсей уступ — початок апокріфа відомого в науці пз. Павлове видіне, але в грецькім тексті, віднайденім Тішевдорфом, його нема; він заховав ся в сирийськім та латинськім перекладі повнійшого грецького оригіналу, — див. про се увагу до слідуячого уривка. Церковно-славянський текст отсього уривка надрукував у перве Порфірев у „Православномъ Собесѣдникѣ“ 1858 р., а потім Ципін у своїй збірці „Памятники старинной русской литературы“ т. III 1862), стор. 132—133. Декілька варіантів сього Ципінового тексту (П) супроти нашого зазначено в нотках. Наш текст відповідає главам 3—7 латинського тексту по виданю *Apocrypha anecdota* by Montague Rhodes James, vol. II, стор. 11—13.

Г. Черемиський Прольої XVII в. (LII. В. 5) і Мединицький Прольої XVII в. стор. 79—85.

(Слово ѿ е́пистолѣи сѣаго а́пела Павла ѿ тва́ри члѣвечьстѣѣ). Сынове члѣстѣи, блѣските Бѣ вѣспрѣстани

¹⁾ П. дод. акы стрѣла летитѣ. ²⁾ П. нѣѣи.

на всѣ¹⁾ часы днь и ношь. и еце заходящѣ сѣнцоу въси аггли моужетин и женетин²⁾ възвѣдоутъ къ Боу и поклонатъ сѣ и³⁾ при-несоутъ дѣла къ[го]ждо, еже съгрѣшаютъ члци ѿ оутра и³⁾ до вечера, либо добраа, либо злаа. ест же аггль доброго члка и идетъ радуа сѣ къ Боу; и ест аггль злаго члка и идетъ плача сѣ къ Боу. и въси възсходатъ ѿвѣтъ даючи Боу ѿ дѣлѣхъ члчскыхъ.

И изыйде дхъ вжй³⁾ на срѣтеніе им ѿ Бѣ и рече им: „Ѣкоудѣ прїидосте, мои аггли, носѣще брѣмѣ блгыхъ дѣлѣ и мѣтвы четныа?“ [и] ѿвѣщаша: „Мы прїидохом ѿ онѣхъ ѿрекшихъ сѣ ѿ сластей мирскихъ имени ради твоего стѣго, и глѣши⁴⁾: „Ѣче нашъ, иже еси на нбсехъ, да стѣитъ сѣ имя твое, да прїидетъ црѣтво твое, да будетъ воля твоя ꙗко на нбси и на земли“, и скитающихъ сѣ въ градѣхъ, изгоними и⁵⁾ хжлими, бїеми и⁶⁾ обливѣми, по всѣмъ часы плачущѣ сѣ⁷⁾ и желѣюще, прѣходяща⁸⁾ изъ града въ градъ за слово стѣе твое, и прѣпоисани днь и ношь, въ рѣкахъ имѣюще мѣтвыню. Мыж аггли ихъ чоудимъ сѣ зрѣюще трѣпѣніа ихъ“.

И бы⁹⁾ гла⁹⁾ к нимъ глѣ: „Да се есте вѣдоущѣ⁹⁾, ꙗко здѣ вамъ стоѣщимъ моя блгдѣ съ ними ест, ꙗко снѣ мой възлюбленный прѣдстоитъ по всѣмъ часы слоужа имъ, никогда же ѿставляѣ ихъ“. ꙗко и пакы идоша аггли слоужити имъ.

И се дроузи аггли ѿ нихъ прїидоша прѣдъ прѣтѣ вжй, тїи же поклонѣху сѣ и ридаху¹⁰⁾. и се¹¹⁾ дхъ вжй съиде на срѣтеніе имъ, и бы⁹⁾ гла⁹⁾ к нимъ глѣ: „Ѣкоудѣ прїидосте, аггли мои, носѣще брѣмена тяжкаа?“ — „Мыж градемъ ѿ [ѿ]нихъ нарицающихъ имя твое, плѣти ѡгродѣа творѣще, и¹²⁾ ни единоѣ мѣтвы чистымъ срѣдцемъ не сътворишѣ. чтѣ [бо] потреба намъ слоужити таковымъ грѣшникомъ?“ и рече [имъ]: „Идѣте не прѣстающе слоужите имъ, дондѣже ѡбратятъ сѣ и покажатъ сѣ и прїидоутъ къ мнѣ, азъ тогда соуждоу имъ“.

Бидите вѣ, снѣе члвечетин, ꙗко всѣ дѣла на земли аггли възносаѣ на нбса прѣдъ Бѣ, либо добраа, либо злаа. да вѣдоущѣ сѣ въси¹³⁾ беспрѣстани блѣвите Гѣ.

Изъ же Павелъ вѣ¹⁴⁾ въ дѣѣ стѣ и ѿвѣщавъ аггль рече ми: „Вѣслѣдствуй ми, Павле, да ти покажѣ мѣсто стѣхъ, и познаѣши мѣсто праведныхъ, идѣже¹⁵⁾ носими соутъ дшѣ¹⁶⁾ праведныхъ“.

1) М. вѣсѣ. 2) женѣцѣи и. 3) вас. 4) М. глѣшими. 5) Перв. плачущихъ сѣ, потѣмъ поправлено плачущѣ. 6) М. приходѣщаа. 7) М. Се есте да вѣдоущѣ. 8) М. поклонѣха сѣ и ридаха. 9) М. вас. 10) вѣдоущѣ си вѣсѣ. 11) М. быхъ. 12) М. иде. 13) М. дшѣа. 14) М. быхъ. 15) М. иде. 16) М. дшѣа.

И пакы сънїйдоховѣ въ подвезднїе, ѿдѣж¹⁾ тѣма е^с ѿ ад. „И тоу тѣ покажю дѣла грѣшныхъ. въ кое мѣсто ѿнесатъ сѧ“. ѿ пойдоховѣ на твердь ѿ възрѣховѣ Гатонѣ ѿ ангелы его ѿ класти ѿ старѣшныны его. ѿ бѣхъ тоу брани ѿ ѿплъченїа, дроуг дроугоу закидаше. ѿ бѣ тоу доухъ закидливѣ вълазѣ²⁾ въ срдца³⁾ члѣа, ѿ тоу бѣше доухъ клеветливѣ ѿ блонднѣй ѿ неправеднѣй ѿ гнѣвливѣ. ѿ тоу бѣхъ⁴⁾ дрѣжители ѿ лоукавїи дѣси вълазѣше⁵⁾ въ срдца властитель⁶⁾, да оубїетъ дроуг дроуга.

И въпросихъ аггѣла, [ѿ] ѿвѣщавъ аггѣлъ ѿ рече ми: „Ее соут властели земнїи⁷⁾ ѿ князи мира. сїи соут посылаеми по дѣла⁸⁾ неврѣныхъ людѣ⁹⁾ въ время¹⁰⁾ смѣрти, не ѿмѣшж¹¹⁾ еѡ въры Боу ни оуповашж на Бѧ ни на ѿма его“.

И възрѣвъ на нѣбо ѿ видѣхъ ѿны ангелы, ихъ же лица свѣтѣт сѧ ꙗко сѣнце, ѿ поѣсаны поясы златыми, ѿ почѣтъ великоу ѿмѣше¹²⁾ на свитахъ¹³⁾ своихъ, ѿ написано бѣше ѿмѣ¹⁴⁾ бжїе на нихъ, ѿ ѿплънь вѣсѣ красоты ѿ кротости ѿ млѣти. ѿ въпросихъ аггѣла: „Кѣторѣ соут, гї?“ ѿвѣщавъ ѿ рече ми: „Ее соут аггѣли праведныхъ члѣа, ѿ тїи соут посылаеми по дѣла върѣныхъ“.

И рѣхъ емоу: „Бѣси ли праведници ѿ грѣшници знаютъ сѧ, егда оумираютъ?“ ѿ рече ми аггѣлъ: „Съзри долоу на землѣ¹⁵⁾!“ ѿ видѣхъ вѣсѣ мирь, бѣше еѡ ни въ чтоже прѣдо множ. ѿ рѣхъ къ аггѣлоу: „Ее ли е^ст величество члѣа късоуе мѣтоуше сѧ?“ ѿ ѿвѣщавъ аггѣлъ рече ми: „Ее соут ѿже ѿ оутра до вечера сжѣше“.

И оузрѣхъ облакъ огнень распростертъ бѣше надо всѣмъ мирумъ, ѿ рѣхъ: „Что сѣ е^ст, гї?“ ѿ рече ми: „Ее е^стъ безаконїе смѣшено съ мѣтвѣми безаконныхъ ѿ грѣшныхъ члѣа“. ѿзъ же възплакахъ сѧ ѿ рѣхъ¹⁶⁾ къ аггѣлоу: „Хотѣлъ быхъ видѣти дѣла праведныхъ ѿ грѣшныхъ, кимъ образомъ ѿсходѣтъ ѿ мира сего“. ѿвѣщавъ аггѣлъ рече ми¹⁷⁾: „Съзри долоу!“ ѿ съзрѣхъ [долоу] ѿ видѣхъ члѣа оумирающа. ѿ рече ми аггѣлъ: „Ее праведникъ бѣ“. ѿ съзрѣхъ долоу ѿ видѣхъ дѣла его, еже сътвори за ѿма божїе въ всемъ житїи своемъ, еже пожитъ, ѿ всѧ прѣдѣидошж прѣд ним въ тѡ чѣсѣ. ѿ видѣхъ оуже кончавшѣсѣ, ѿ оберѣте покѡ ѿ дрѣзновенїе. ѿ прѣ[д]сташа блзїи аггѣли [коупно] ѿ злїи, ѿ видѣхъ ꙗко [благъ] члѣа, всѧ злыжъ же не оберѣтоша мѣста въ немъ. блзїи же аггѣли възашж дѣла его ѿ бѣшж¹⁸⁾ хранѣше ю, дондеже ѿзынде

1) М. ѿдеже. 2) М. възходѣ. 3) П. срдце. 4) М. бѣхъ. 5) възходящей. 6) М. властителемъ. 7) М. землѣнїи. 8) дѣла. 9) члѣа. 10) время. 11) аша. 12) П. ѿмѣше. 13) М. ѿдеждахъ. 14) ѿма. 15) землю. 16) М. рече. 17) В обохъ рукоп. емоу. 18) М. бѣше.

и҃с тѣлесе. и҃ възаша дш҃ѣ тоу и҃ трикраты рекоша: „Дш҃е, пш҃знан тѣло свое, ѿнждѣ же и҃зыде! достоитъ бо ти паки възвратити [сѧ] въ свое мѣсто въ дн҃ь въскр҃снїѧ, да възпрїимеши ѡ҃гото-ванаѧ¹⁾ съ всѣми праведными“. и҃ прїемше дш҃ѣ ѿ тѣла, цѣло-ваша ю҃ іако и҃ знаема сѧща, и҃ рѣша єи: „Мж҃жан сѧ, понеже сътвори волю вѣію на земли сѧща!“²⁾. прїнде аг҃глъ хранивый ж҃ по всѧ дн҃и и҃ рече єи: „Радюї сѧ, дш҃е, азъ бо радюж сѧ ѡ тѣбѣ, іако сътвори волю вѣіѣ живѣши на земли. азъ бо възно-шахъ по всѧ дн҃и къ Боу дѣла твоѧ бл҃гаѧ“. такожъ и҃ Дх҃ъ и҃зыде на ср҃ктенїе єѣ и҃ гла єи: „Дш҃е, не смоуцай сѧ ни ѡ҃сомнай сѧ³⁾, нж҃ прїиди на мѣсто, єгоже єси не кѣдала николи ж. вѣдж тїи и҃ азъ помощникъ, ѿврѣтохъ бо бл҃гдѣть и҃ азъ в тебѣ [и] покѡ, єлико врѣмѧ быхъ с тобою⁴⁾“. и҃ Дх҃ъ и҃дѣше прѣд нею⁵⁾ на нб҃са. и҃ и҃зын-де на ср҃ктенїе забытливый Сотона и҃ рече: „Камо и҃деши⁶⁾, дш҃е, и҃ дрѣзаєши възыти хотѧщи на нб҃са? пожди⁷⁾, да видимъ, нѣсть ли что ѿ нашихъ⁸⁾, и по семъ взиди, душе, на небеса, по-сима ангелы ко престолу Вседержителя Бога“.

Потомъ же созрѣхъ долу и видѣхъ челоуѣка умирающа, и рече ми ангелъ: „А се грѣшникъ есть“. и бѣ видѣ дѣлъ его, иже сотвори на земли во всемъ житїи своемъ, и вся предсташа въ часъ той. Мурины предстаха предъ нимъ, и взявше душу его несеша [и] затвориша ю во тмѣ и сѣни смертнѣй, идѣже суть душа грѣшныхъ плачуща отъ вѣка, чающа послѣдняго воскресенїя и дня суднаго, яже уготована себѣ дѣлы своими злыми живущїи на земли, да не погубить грѣшныи праведнаго. И не восхотѣ бо Господь помиловати его, зане не послуша гласа господня, но возгорѣся гнѣвъъ божїи и ревность на челоуѣцѣ томъ, зане не послуша гласа господня и согрѣши, — на душу ту его, кто оправдает ся на соборищехъ грѣшныхъ? И возгорѣ бо ся огонь, гладъ, градъ, смерть, иже вся та створенному грѣшнымъ, мечь нечестивымъ, огонь, червь, вражда, мечъ и рана на незаконныя створенна суть. чада мерзка бывають грѣшникъ; творѧи грѣшныхъ отъ дьявола есть, яко искони Сотона согрѣшаетъ.

Воистинну нечестивъ глаголется еже къ Богу грѣхъ: яко стѣнь телеси, тако идущимъ грѣси содеянїи и вослѣдуютъ образующе ся.

¹⁾ П. о҃гготованїѧ. ²⁾ П. сѧщѣ. ³⁾ М. о҃сомни сѧ. ⁴⁾ М. о҃у тебѣ. ⁵⁾ М. предомною. ⁶⁾ М. тѣши. ⁷⁾ М. постой. ⁸⁾ На тїм уриваєть ся текст апокрїфа в обох нашихъ ко-піяхъ, по чїм у П. покладено формулу: Боу нашѣмѣ слава. Даю тутъ для повноти до-інчене тексту з Пиціна, лишаючи безъ поправокъ численнї недолѣжности його тексту.

Аще бо тщета слѣпому солнца сего не видящу, колика тщета грѣшному истиннаго свѣта лишившу ся. О koliko постенеша, человекѣ! о koliko востресеша ся, егда узриши свѣтлость праведныхъ и въ пресвѣтломъ разлученіи даровъ, унильство же грѣшныхъ въ велицѣ тмѣ, которая... Речеша въ сердца своемъ: „Охъ мнѣ не отвергшемуся грѣховнаго бремени! нынѣ убо со ангелы быхъ былъ! нынѣ убо яко небесныхъ благъ насыщалъ ся быхъ! О злого совѣта, маловременнаго ради наслажденія грѣховнаго безконечныя мучимъ есмъ! сладости ради плотныя огню [мя] предасть праведенъ судъ. Зовемъ бѣше и не послушахъ; учимъ бѣху и не внимахъ; свидѣтельствоваху ми, азъ же смѣяхъ ся; грѣховныхъ ради дѣлъ родство огненное ожидаетъ меня и болѣзненно сѣтованіе и неправды. въ житиі семъ да не водворитъ ся мерзокъ и нечистъ, пѣя неправедно вино. якоже незрѣлъ грезнь зубомъ на вредъ и дымъ очима, тако въ беззаконіи пребывающимъ пагуба въ нихъ зла незаконныхъ нечистотъ предъ Богомъ. О окаянны азъ, не помянухъ, яко Богъ умъ соблюдаетъ и душа чюетъ гласъ. помыслихъ на грѣхъ въ собѣ глаголя: „Милостивъ есть Богъ, пощадить мя въскорѣ“, а не помыслихъ, яко Богъ ангелъ согрѣшившихъ не пощади, но пленицамъ мракъ и на судъ преда мучимыи блюсти“.

Кто похвалитъ ся чисто имѣти сердце. или кто дерзнетъ чистъ быти отъ грѣха? Человекъ на земли нѣсть правдивъ, аще рече: грѣха не имамъ. Мы сами ся льстимъ, нѣсть истинны въ насъ, яко никтоже безъ грѣха, токмо единъ Богъ. Остави согрѣшенія ближнимъ своимъ, и тогда молящу ти ся грѣхи твои разсиплютъ ся. Избавленіе мужу богатство, огонь распалюущи ся угасить вода, а милостыня очиститъ грѣхи. Горе ожидающимъ дни Господня. Въскую вамъ есть грѣшницы день Господень? тма и не просвѣтитъ ся; великъ день Господень велико просвѣтитъ ся зѣло, — кто будетъ ему достоинъ? Токмо правіи сердцемъ и умомъ къ Богу. не будетъ бо тамо предъ толкущимъ ни препираніе словесъ, ни украсти могуща суда истинны; не послѣдуютъ бо тамо помощницы, ни имѣніе, ни величаніе сановъное, но путь и отъ другъ и отъ помощникъ уединенъ, безсовѣтенъ; посрамленъ каждо сѣтуя, долу поникъ, уединенъ бо со дерзновенія. Аможе аще кто возведетъ очи свои, явѣ узритъ дѣлъ своихъ образы. якоже бо и стѣны телеси, тако и душамъ грѣси вослѣдуютъ, явѣ дѣлеса наша въ образу. Аще сего ради нѣсть тамо мощно отрещи ся дѣлъ своихъ, но заграждаютъ ся уста тамо грѣшникомъ, сами дѣтельствуя душѣ, не гласъ испущающе, но показавше ся яже намъ здѣяна, аще не загладимъ здѣ покаяніемъ, милостиною и постомъ. Братія, разумѣти,

гдѣ отцы наши и дѣти, гдѣ суть апостоли и пророцы! егда здѣ въ вѣки живутъ? но всяка человѣческая слава яко цвѣтъ травный; яко сѣно исшетъ и цвѣтъ отпадетъ, тако наше житіе. Но попецѣмъ ся о душахъ нашихъ, доколѣ есмы живи, и сотворимъ милостыню по силѣ нашей, да спасемъ ся. Богу нащему слава нынѣ...

Апокріф відомий у славянських індексах ложних книг під написом Павлово видѣніе (в грецьких *Παύλου ὄρασις*, з лат. *Visio Pauli*) був католицькою перерібною єретичькою апокаліпси, про яку згадують християнські письменники III—IV віків, Оріген, Созомен, Єпіфаній Кипрський і інші. Сей старий оригінал затратив ся, тай пізнійшої перерібки грецький текст уважав ся затраченим, поки в р. 1843 не віднайшов його К. Тішендорф, який уперве й опублікував його в часописі *Theologische Studien und Kritiken*, ч. 24 (1851 р.), а пізніше в своїй збірці *Apocalypses apocryphae*, стор. 34—60. Тимчасом був віднайдений сирійський текст сеї апокаліпси, який оказав ся перекладом із грецького, але значно повнійшого від того, що віднайшов Тішендорф. Користуючи ся тим сирійським текстом (в англійській перекладі Перкінса, поміщенім у *Journal of the American Oriental Society*, t. VIII, 1869) при редагуванню своєї збірки *Apocalypses apocryphae* Тішендорф, притягаючи до порівняння також латинські середньовікові версії, зроблені з грецького оригінала повнійшого від того, який опублікував він, висловив погляд, що ті уступи, яких нема в теперішнім тексті, а які є в сирійському і в латинських, належали до грецького оригіналу; екстраваганції самого сирійського тексту, яких нема в грецькій ані в латинських, належать до фантазії самого сирійського перерібника. Тішендорф одначе не знав, що крім сирійської і латинської мови Павлове видѣніе було давно перекладене також на церковно-славянську мову і також із оригінала повнійшого від теперішнього грецького тексту, значить, також і сей переклад придатний для реституції грецького оригінала. Два відривки з того перекладу, з одного рукописного „Сборника“ з бібліотеки Погодіна опублікував 1862 р. Пупін у третім томі видання *Памятники старинной русской литературы, издаваемые графомъ Григоріємъ Кушелевымъ Безбородко*, стор. 125—123. Перший відривок, що має в рукописі титул „Четвертокъ ѿ недѣли поста, слово ѿ писмоу святаго апостола Павла, како бывъ въ дѣскѣ скаткѣ и видѣ, како души праведныхъ и грѣшныхъ преставляють ся“, починаеть ся словами: „Сынове чловѣчестіи, благословите безпрестани Бога“ і відповідає нашому проложному тексту. Другий відривок із вступної частини апокріфа, де містять ся плач сонця

і землі на людські гріхи, був опублікований у-перве Порфіревичем у „Православномъ Собесѣдникѣ“ 1858 р., а потім Ципіним (ор. cit. стор. 132—143) пз. Вторникъ ѿ недѣли свѣта отъ Єпистоли свѣта апостола Павла. Цілість сього апокріфа, з новгородського рукоп. XV в. була опублікована Тихонравовим у його Памятникахъ отреч. русс. литерат. т. II. стор. 40—58. Пор. И. Я. Порфирьевъ, Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ, С. Петербургъ 1890, стор. 108—109 і спеціальні праці про сей апокріф: Hermann Brandes, Visio S. Pauli, ein Beitrag zur Visionsliteratur mit einem deutschen und zwei lateinischen Texten. Halle 1885, та Л. Шепелевичъ, Апокрифическое „Видѣніе св. Павла“, ч. I, Харьковъ 1891 і ч. II, Харьковъ 1892. В додатку до першої частини сеї студії надруковано (стор. 106—119) інтересну перерібку сього апокріфа на нову болгарську мову (з рукоп. проф. Дрінова з поч. XIX в.) та декілька текстів відривків із вступної частини. Див. надто нашу передмову.

Д. Рукописний збірник XII в. Троїцької Сергієвої Лаври.

[Слово пресвятыя Богородицы велми душепо-
лезно о покое всего мира. ГИ бл^сви отче].

1 [Хотѣ св. Богородица помолити ся къ Гѣду Бу нашему на горѣ Еліонѣстѣй: „Во имя Отца и Сна и св. Дха, да снідетъ архангелъ Михаилъ, и 400 ангелъ съ нимъ, 100 отъ востока, 100 отъ запада, 100 отъ полудня, 100 отъ полунощъ“. [И пришедъ] и цѣлова благодатную Михаилъ со англы и рече: „Радуй ся отчее исполненіе. радуй ся сыновне пребываніе. радуй ся св. духа похвало. радуй ся Хѣи утвержденіе. радуй ся Давидово прореченіе. радуй ся святое поклоненіе. радуй ся пророческое проповѣданіе. радуй ся превышная всѣхъ у престола божія“.

Рече же благодатная ко архангѣлу Михаилу: „Радуй ся [и] ты архистратиге, радуй ся Михаиле первый воинства, святаго дѣла певелѣніе. радуй ся архистратиге, шестокрильству похвала. радуй ся Михаиле архистратиге, мучителемъ поспраніе, а престолу владыки достойно стоиши. Радуй ся Михаиле, [свѣтилниче] просвѣщенія никакоже угасая. Радуй ся архистратиге, первый воине, хотя вострубити и убудити отъ вѣка умершая. Радуй ся Михаиле, первый всѣмъ небеснымъ силамъ, первый же и до престола божія вся аврѣли прославльшаго“.

2. [Бца хотящи дабы видѣла, како ся душа мучать, и рече Михаилу архистратигу: „Исповѣждъ ми, яже суть на земли всяческая“.

И рече къ ней архистратигъ Михаилъ: „Якоже речеши, благодатная, азъ всяческая тебѣ исповѣмъ“.

И рече къ нему св. Бца: „Колько есть мукъ, пдѣже мучит ся родъ христіанскій?“

И рече къ ней архистратигъ Михаилъ: „Неизрекомыи суть муки“.

Рече къ нему благодатная: „Исповѣжь ми на ѿбси и на земли“.

3. [Тогда повелѣ архистратигъ явити ся ангеломъ отъ полудне, и отверзе ся адъ. И видѣ въ адѣ мучающая ся, и бѣше ту множество мужъ и женъ, и вопль многъ бѣше. И вопросы благодатная архистратига: „Кто си суть?“

И рече архистратигъ: „Сїи суть, иже не вѣроваша въ отца] ¹⁾ и сїна и сїго дїа, въ забыша Бѣ и вѣроваша юже нѣмъ бѣ тварь Бѣ на работу створилъ, то то они все богъ прозваша: сїнце и мѣць, и землю и водоу, звѣри и гадъ, то сѣтъѣ и члвчьска мена ²⁾ та оутриа Троица, Велеса, Пероуна на бѣ ѿбратиша, бѣсомъ злымъ вѣроваша, до и доселѣ мракъмъ злымъ одържими соуть. того ради сѣе тако моучать сѣ“.

4. И видѣ на друзѣмъ мѣстѣ тмоу великоу, и речъ стаа гжа: „Что юсть тма си и кто соуть пребывающен въ нѣя?“.

И речъ архистратигъ „Многъ дша прѣбыва]ють въ мѣстѣ томъ“.

И речъ стаа Бца: „Да ѿиметь сѣ тма си, да бѣхъ видѣла и тѣ моукоу“.

И ѿвѣщаша англи стрѣгоущен мѣкоу: „Поручено нѣмъ юсть, да не видѣтъ свѣта, донѣдеже явитъ сѣ Снъ твои блгыи паче ѿ сїнчъ свѣтълѣишь“.

И прискърбѣна бѣстъ стаа Бца и къ англомъ възведе очи свои, и възрѣ на невидимъи прѣстолѣ ѿца своего и речъ: „Въ пма ѿца и сина и сїго дха да отъиметь сѣ тма си, да бѣхъ видѣла [сїю муку]“.

¹⁾ Доси в рукоп. Тр. С. Лаври
копису.

допвнено Срезневскимъ з пнышого ру-

²⁾ Тіхонравов читає: члвчъ окамената.

И ѿн сѧ тѣма и ѣ. нѡсѣ ꙗви ся [и ту пребѣ]ваше множество народѣ, мужѣ и женѣ, и вѣплѣ многѣ бы^{ст} и гласѣ великѣ исхожаше. и видѣвши ꙗ прѣстѧ Бѣа и рече къ нимѣ плачущи сѧ съ слѣзами: „Что сътвористе, бѣдѣниці оканѣни и недостойни, и како въ семь постыгосте сѧ?“¹⁾).

Не бѣ гласа ѿ нихѣ ни ѿвѣта. и рекоша ангѣ стрѣгущеи: „Почто не глѣте?“ и рекоша моучащеи ся: „Блгодатѣнаѧ, ѿ вѣка нѣсмѣ съвѣта видѣли, да не можемѣ възврѣти горѣ“.

И възврѣвши на нѧ стѧ Бѣа и вѣсплака сѧ вельми. и видѣвъше ю моучащаи ся рекоша къ нѣи: „Како нѣ ꙗси приситила, стѧ Бѣе. нѣ свѣ твои блгодатѣнѣи на землю приходи и не вѣпроси нас. то ни Авраамѣ прадѣдѣ, ни Моисѣ прѣркѣ, ни Иѡанѣ крѣстителѣ, то ни апѣлъ Павелѣ, вѣлюбѣеникѣ бѣжѣи, нѣ тѣ прѣстѧ Бѣе и застоупѣнице, тѣ ꙗси родоу крѣстьянѣскоу стѣна, тѣ молѣши Бѧ, како ꙗси насѣ приситила бѣдѣнѣихѣ“.

Тогда речѣ стѧ Бѣа къ архистратѣгу [Михаѣлоу]: „Что ꙗсть съгрѣшениѣ тѣхѣ?“

И [рече Михаилѣ]: „Сѧ соутѣ, ꙗже не вѣроваша в [отца и сѧа и] стѣго дѣа, то ни в тѣа, стѧ Бѣе, и не хотѣша проповѣдати имени твоѣго, ꙗкоже ѿ тебе роди ся Гѣ нашѣ Іс Хс, плѣтъ примѣ оѣти землю крѣщениѣмѣ, да того дѣла [въ] томѣ мѣстѣ моучатѣ сѧ“.

И пакѣ прослѣзѧщи ся стѧ Бѣе и рече къ нимѣ: „Почто съблѣзѣисте сѧ? не вѣсте ли вѣи, ꙗко же мои ꙗмѧ четѣтъ все създаниѣ?“ То рекши стѧ Бѣа, и пакѣ тѣма паде на нѧх.

Б. И речѣ къ нѣи архистратѣгѣ: „Коудѣ хочѣши, блгодатѣнаѧ, да изведемѣ, на полоудне или на полоунощѣ?“

И речѣ блгодатѣнаѧ: „Да изведемѣ на полоудне“. И тѣгда обратиша сѧ хѣровими и серафими и ѣ. ангѣ изведоша Бѣю на полоудне, иде же рѣка исхожаше огѣна. и тоу бѣще множество мужѣ и женѣ, и бѣхоу погроужѣни ови до пояса, ови до пазоухоу, ови до шиѧ, и друзѣи до вѣрха. и видѣвъши стѧ Бѣа вѣзѣпи глаѣмѣ великѣмѣ и вѣпроси архистратѣга: „Которѣи се^ѣ соутѣ, ꙗже до пояса въ огѣни погроужѣни?“

И рече къ нѣи архистратѣгѣ: „Сѧ соутѣ, ꙗже оѣцю [и] мѣтрѣ[нѣю] клѣтвоу приѧша, да за то сѣде моучатѣ сѧ ꙗко и проклѣтѣи“.

И пакѣ речѣ Бѣа: „Иже соутѣ подѣ пазоусѣ въ огѣни, которѣи сѣтъ?“

И речѣ къ нѣи архистратѣгѣ: „Сѧ соутѣ ꙗже присѣнѣи кумѣ бѣли корѣще ꙗ, а блудѣ друзѣи творѣхоу, да за то ти сѣде моучатѣ сѧ“.

И рече прстаѣ Бца: „А иже соуть до шиѣ въ пламени огню, котори соуть?“

И рече къ ней англь: „Си соуть, иже мѣса ѣша члвча, да за то ти сде моучать сѧ тако“.

И рече стаѣ [Бца: „А] си до върха соуть въвържени въ пламени огньѣи, котори соуть се?“

И рече архистратигъ: „Си соуть, гже, иже кръсть чьѣи държаще кльноуть ся лѣжами: „Тако ми силѣ чьстнаго кръста!“ ѣго же англи зръще трепещють и съ страхомъ покланяють сѧ ѣмоу, того же члвци държаще кльноуть ся въ нь, не вѣдоуще, какова моука ожидають ихъ. того ради тако мѣчатъ сѧ“.

6. И оувидѣ стаѣ Бца моужа висѣщъ за нозѣ и чървьѣ ѣдахоу ѣго. и въпроси англа: „Кто съ ѣсть, что ли грѣхъ сътворишь ѣсть?“

И рече к ѣей архистратигъ: „Съ ѣсть иже прикладѣ имаше на злато свое и на сребро, да за то на вѣкѣи моучить сѧ“.

И видѣ женоу висѣщую по зѣубѣи, и различьѣи змѣи псхожахоу на оустѣ ѣи и ѣдахоу [тѣло] еѣ. и видѣвъши прстаѣ въпроси англа: „Кто ѣсть жена си, что ли грѣхъ ѣи?“

И ѿвѣща архистратигъ и рече: „Та ѣсть, гже, ѣже хожаше по ближьѣи свои и по соусѣдомъ послоушающи, что глѣ, и слагающи словеса неприязниѣи, съважающи на сваръ, да того ради сице моучить сѧ“.

И рече стаѣ Бца: „Добръ бѣ было члвкоу томоу, да ся бѣ не ражалъ“.

7. И рече к ѣей Михайлъ: „И ѣще, стаѣ Бце, нѣси видѣла великѣхъ моукъ“.

И рече стаѣ къ англоу: „Издѣмъ, да походимъ, да видимъ всѧ моукѣи“.

И рече Михайлъ: „Коудѣ хоцещи, блгодатьнаѣи, да придемъ?“

И рече стаѣ: „На полоунощъ“.

И обратиша сѧ хероувими и серафими и ѿ. англь, изведоша блгодатьною на полоунощъ. и бысть облакъ огньѣи распроствѣрътъ посрѣдѣ ѣго, и одрове ѣко и пламень и огнь, на нихъ лежаше множество моужѣи и женѣи. и видѣвъши стаѣи и въздѣше и рече къ архистратигѣи: „Кто сѣи соут и что соуть съгрѣшиѣи?“

И рече архистратигъ: „Си соуть, гже, иже въ стоую неѣлю да заоутрьню не вѣстають, нѣ лѣняще сѧ лежать ѣко и мъртви, да за то ти моучать сѧ“.

И рече стаѣ Бца: „Да аще кто не можетъ вѣстати, что да створиѣи?“

И рече Михайлъ: „Послоушай, престаи: аще комоу загорить сѧ храма на четверо и обидеть и огонь и сѧгорить не мога вѣстати, то таковы не имать грѣха“.

И видѣ на друзѣмъ мѣстѣ столы огньны, и на нихъ множество народа, и мужь и женъ, изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига престаи: [„Кто соуть си и каа сѧгрѣшеніа ихъ?“

И рече: „Си соуть] иже поповъ не чѣтоуть, то ни вѣстають имъ, ꙗкогда приходѧтъ ѿ цркви бжйѣ, да того ради моучать сѧ“.

9. И оувидѣ стаи древо желѣзно, [имѣющъ отрасли и вѣтвиѣ желѣзны], и вършиѣ вѣтвиѣ того имѣаше оуды желѣзны, и бѣше тоу висѧщихъ множество мужь и женъ за ꙗзыкъ. и видѣвши стаи просльзи сѧ и въпроси Михайла: „Кто си соуть, что ли сѧгрѣшениѣ ихъ?“

И рече архистратигъ: „Се соуть клеветьници, сѧвадьници и ꙗже разлучиша брата ѿ брата и мужѣ ѿ женъ своихъ“. и рече Михайлъ: „Послоушай, престаи, да ти азъ скажю сѧхъ. аще кто хотѣше крѣтити сѧ или покаати сѧ грѣхъ своихъ, то ти разглаголаху и не посучахоу спсению, да того ради тако сѧ моучать сѧ¹⁾ на вѣкъ“.

10. И видѣ стаи на друзѣмъ мѣстѣ висѧща мужа за четверо, за всѧ краи ногътии ꙗго, исхожаше крѣвь вельми зѣло, и ꙗзыкъ ꙗго вѣзаше сѧ ѿ пламене огньнаго, и не можаше вѣздѣхнути ни рещи: „Ги помилоу мѧ!“ и видѣвши ꙗго престаи Бца и вѣсплака сѧ и рече: „Ги помилоуи!“ г-и створи млтвоу, и приде къ нѣи англь, иже обладаше моукѧми, отрѣшити ꙗзыкъ мужевѣ томоу. и въпроси престаи: „Кто сѧ ꙗсть бѣдѣныи члвкъ приѣмляи сѧю моукоу?“

И рече англь: „Сѧ ꙗсть иконамъ и цркви слоужитель, и не творѧ воли бжйѣ, нѣ да продааше сѧсоуды, имѣниѣ црковноѣ, и глаше, иже цркви работають, то ѿ цркви питають сѧ, и того ради моучить сѧ сѧде“.

И рече престаи: „Ико же ꙗсть сѧтворилъ, тако и приѣмляеть“.

И пакы ꙗмоу англь свѣза ꙗмоу ꙗзыкъ.

И рече архистратигъ: „Пойди, гже, да ти покажю, кѣде моучать иѣрѣи“.

И видѣ попъ висѧща, ѿ краи ногътии псхожаше огонь, ѿ тѣмене ихъ, и опалиеше ѧ. и видѣвши престаи и рече: „Кто си соуть, что ли сѧгрѣшениѣ ихъ?“

¹⁾ В рукоп. сѧ.

И рече Михайлъ: „Се соуть литургїи слоужитили и предсто-
яще престолоу бжию и достойни сѧ творѧще. да ѡгда проскоуми-
сахоу проскоуроу и не хранѧхоу и ронѧхоу крупицѣ на землю,
яко и звѣзды бжїи, тогда страшныи престолѣ колѣбаше сѧ
и подножиѣ бжїе трепеташе. да того ради тако моучать сѧ“.

12. И видѣ стаѧ моужа, и змии крилатѣ имѣющѣ три главы,
ѡдина же бѣ глава къ очима моужю, а ѡ. къ оустомѣ ѡго. и рече
прстаѧ архистратигу: „Кто съ ѡсть бѣдныи члвчѣ, яко не можетъ
ѡдѣхнути ѡ змии сего?“

И рече архистратигъ: „Съ ѡсть, гже, иже стѣи книгѣ про-
читаше и еуаггїи самѣ не послоушаше; люди оучаше, а самѣ не
творѧше воли бжїи, блудѣмъ и всѣмъ безаконїемъ“. и рече архи-
стратигъ силы Гнѧ: „Повиди, прстаѧ, да ти покажю, кде сѧ моу-
чатъ чинѣ англѣскѣи и апѣльскѣи“.

И оувидѣ стаѧ, къ[дѣ¹⁾] лежахоу [людїе] на пламени огненемъ,
и ядѧше ихъ червь неусыпѧя. И рече стаѧ: „Кто си суть?“

И отвѣща Михайлъ: „Си суть, иже образѣ англѣски носятъ
и апостольски на земли, величающї [сѧ] патріархи и еписпи, славныи
имены, и словяху благословити отцы святїи, но на небеси не зва-
ша сѧ святїи, не сотвориша бо яко бо англѣскїи и апѣльскїи образѣ
носиша, да того ради тако мучать сѧ“.

14. И видѣ прстаѧ жены висѧща за вся ногти, и пламень
исхожаше изъ устѣ ихъ и опаляше вся, а змїя исхожаше изъ пла-
мени того и прилѣпляхоу[сѧ] къ нимъ. и вопїяху, глаголаше: „По-
милуйте насъ, яко мы едины мучим сѧ паче всѣхъ мукъ“.

И рече святая прослезивши сѧ: „Что есть согрѣшенїе тѣхъ?“

И рече архистратигъ: „То суть попадые, иже поповѣ своихъ
не почѣтоша и по смерти ихъ вѣдоша за мужѣ, да того ради
мучать сѧ“.

15. И видѣ другїя жены во огни лежаща и различныя змїя
ядяху ихъ. И рече святая: „Что согрѣшенїе ихъ?“

И отвѣща Михайлъ. „То суть монастыря черницы, яже телѣса
своя продаша на блудѣ, да того ради здѣ мучат сѧ“.

16. И рече архистратигъ: „Подї пресвятая и покажу ти, гдѣ
[сѧ] мучить множество грѣшникъ“.

И видѣ святая рѣку огненую, и видѣнїе рѣки тоя яко огонь
текущи, и пояда всю землю, и посреде волны тоя множество

¹⁾ Тут у рукоп. Тр. С. Лаври бракуѣ одной картки; текст доповнив Срез-
невскїи з иньшого, не означеного близше рукопису.

грѣшникъ. И видѣвши Бца прослезися и рече: „Что есть согрѣшеніе ихъ?“

Рече архистратигъ: „То суть блудници и любодѣицы, татіе, иже послуша(ша) и отаи, что ближніи глѣхъ, свадници и клеветници, иже чужіи нивы ужинаху или урояху [sic зам. уоряху], иже брени си остани дожидаютъ, иже ядятъ труды чужии и ма(л)жены и разлучаютъ, пьяницы, немилостиви князи, епископи и патріарси и цари, иже не сотвориша воля божія, сребролюбци, иже ляхву емлютъ, беззаконници“.

Слышавше то прстая Бца прослезися и рече: „О люте грѣшникомъ!“ И рече ко архистратигу: „Тяжко согрѣшающимъ [лѣпѣ бы было], дабы ся не ражали“.

17. И рече къ ней Михайлъ: „Почто ся плачеша, святая? Нѣси ли видѣла великихъ мукъ?“

И рече пресвята¹⁾]: „Поведи мѧ, да вижду всѧ моукы“.

И рече къ нѣй Михайлъ: „Коудѣ хочеша, блгдательная, да изидемъ, на вѣстокъ ли или на западъ, или въ рай? на десно ли или на лѣво, иде же соутъ великыи моукы?“

И рече прстая: „Изидѣмъ на лѣвою страну“.

И слово рекши престѣи и обратиша сѧ хѣровими и серафими и ѱ. англѣ, изведоша прстоую ѿ вѣстокъ на лѣвую страну. и близъ рѣкы тоѧ бѣше тма мрачна, и тоу лежаше множество мужъ и женъ, и клокаху ѧко въ котлѣ, и ѧко морскыи вълны и ображаютъ сѧ надъ грѣшникы: да егда вълны вѣсхожаху и погружаху грѣшникы тысящю локтѣ, и не можахѣ рещи: „Помилоуи ны правдыи соудии!“ ѧдѣше же ѧ чръвѣ неоустыпѧи и скръжьтъ зубомъ. и видѣвъше прстоую англи стрѣгущи [ихъ] възъпиша вси єдинѣи оусты глуще: „Стѣ, стѣ, стѣ єси Боже и ты Бце, блгсловимъ тѧ и слава бжия родивъшаго сѧ ѿ тебе! ѧко бо ѿ вѣка не видѣхомъ свѣта, и днѣ видимъ свѣтъ тебе ради, Бце“. и пакы възъпиша вси єдинѣи гласѣмъ глуще: „Радоуи сѧ блгдательная Бце, радоуи сѧ прсвѣщеніе вѣчнаго свѣта, радоуи сѧ и ты архистратиге Михайле моѧ сѧ влцѣ за всѧ миръ! мы бо видимъ грѣшныи моучащѧи сѧ и зѣло скърбимъ“.

И видѣвши Бца англы скърбныи, оунылы грѣшникъ ради, ѱ вѣсплака сѧ прстая. и възъпиша вси єдинѣи гласѣмъ глуще: „Добрѣ єсте пришли въ тмоу сию, да ны видѣтъ, како ны єсть мѣка“. и помоли сѧ прстая съ архангелѣмъ, и слыша плачь грѣшныхъ. и въздвигоша гласъ свои възъпиюще и глуще: „Ги помилоуи

¹⁾ Досѣ сягає прогалина в рукоп Тр. С. Лаври.

нѣ!“ да ꙗко опростиша мѣтву, оустави сѧ боурѧ рѣчьнаѧ и вѣлнѣ огньнѣ, и ꙗвиша сѧ грѣшници ꙗко и зѣрна горюшчѣна. ꙗ видѣвъши стаѧ просльзи сѧ и рече: „Что ꙗсть рѣка си вѣлнѣ ꙗ?“

И рече къ нѣѣ архистратигъ: „Си рѣка всѧ смольна, а вѣлнѣ ꙗ всѧ огньнѣ. а ꙗже сѧ моучать, то соуть Жидове, ꙗже моучиша Га нашего Исъ Ха Сна бжия, и вси ꙗзыци, ꙗже крѣстиша сѧ въ имѧ оца и сна и стого дха, ꙗже крѣстиѧне соуще ти вѣроуютъ въ дѣмонѣ, и ѿвергоша сѧ Ба ꙗ стого крѣщенѧ, и ꙗже блондѣ сътвориша о стѣм крѣщенѣ съ коумѣ своими и съ матерѣми своими и съ дѣщерѣми своими, и отравьници, (и)же ꙗдѣше оуморають члвкѣ, и ороужіемъ оубиваю(тъ), ꙗже даватъ дѣти свои, и того ради моучать сѧ противоу дѣломъ своимъ“.

И рече стаѧ: „По дѣлом ихъ боуди тако“. ꙗ пакѣ ꙗнде на нѣ боурѣнаѧ рѣка и огньнѣ вѣлнѣ и тѣма покрѣ ꙗ. и рече Михаилъ къ Бце: „Аще сѧ кто затворить въ тѣмѣ сѣѣ, нѣсть памяти о нѣмъ отъ Ба“. и рече прстаѧ: „О люте грѣшникомъ, ꙗко неосыпаемѣ ꙗсть пламѣ огнь сего“.

18. И рече къ нѣѣ архистратигъ: „Поѣди, прстаѧ, да ти покажю езеро огньно, да видиши, кде сѧ моучить родъ крѣстьянскъ“.

Видѣ и оуслѣша плачь и вѣплъ ѿ нихъ, а онѣхъ не бѣ видѣти. и рече: „Котори се соуть, что ли съгрѣшениѣ ихъ ꙗсть?“

И рече къ нѣѣ Михаилъ: „Се соуть ꙗже крѣстиша сѧ и крѣтъ словѣмъ нарицахоу, а дѣвола дѣла творѣще и погоубиша вѣмѧ поканю, и того ради тако сѣѣ моучать сѧ“.

19. И рече прстаѧ къ архистратигу: „При ꙗдиноѣ мѣтвѣ молю ти сѧ, да вѣниду и азъ, да сѧ моучю съ крѣстьянѣ, понѣже чада нарекоша сѧ сна моего“.

И рече архистратигъ: „Почиваѣ въ рай“.

И рече прстаѧ: „Молю ти сѧ, подвигни вѣинѣства ѿ нбѣ и всѧ воинѣства англ, да сѧ молимъ за грѣшнѣ, не бѣ ли насъ оуслѣшалъ Гѣ Бѣ и помиловалъ ихъ“.

[И рече архистратигъ]: „Живѣ Гѣ Бѣ, имѧ ꙗго велико ѿ-шдѣ на днь. и ѿ. на ношь. ꙗгда хвалоу приносимъ влѣцѣ, и за грѣшникѣ, гже, Гви покланѣемъ сѧ, да ни хоудѣ насъ послоушають влѣка“¹⁾).

И рече прстаѧ Бца: „Молимъ ти сѧ, повели вѣинѣствоу англьскомоу, и възнесетъ мѧ на вѣсотоу нбѣсноую, и поставите мѧ прѣдъ невидимѣмъ оцѣмъ“.

¹⁾ По грецьки: ἀλλ' εἰς οὐδέν λογίζεται ἡμᾶς — нѣзачо вважає й нас.

20. И повелѣ архистратигъ, и предѣсташа хѣровимъ и серафимъ и възнесоша блгдательную на высоту нбнскую и поставиша ю прѣдъ невидимымъ оцмъ оу прѣстола. и възведе роуцѣ свои къ блгдательному сноу своему и рече: „Помилоуи, влдо, грѣшныи, яко видѣхъ я и не могу тѣрпѣти, да сѧ моучю и азъ съ крѣстьяны“.

И приде гласъ къ нѣи гласъ: „Како хочу тыи помиловати, а вижду гвозди въ дланехъ сноу моему? да не имамъ како я тѣхъ помиловати“.

И рече [прѣтая]: „Влдо, не молю сѧ за невѣрныи Жиды, нѣ за крѣстьяны молю твоѣ милости“.

И приде къ ней гласъ гласъ: „Азъ вижду, яко братиѣ моиѣ не помиловаша, да нѣсть ми како тѣхъ помиловати“.

И рече пакы прѣтая: „Помилоуи влдо грѣшныи, помилоуи Гя тварь роукою своею, яко по всей земли твоѣ имѧ нарицають, и въ моукѧхъ и на всякому мѣстѣ и по всей земли глуща: „Прѣтая гже Бже помагати намъ!“ и югда ражають сѧ и глетъ: „Стѧ Бже, помози ми!“

Тыгда рече къ нѣи Гъ: „Послушай, прѣтая Бже влдо, нѣсть того члвка, иже не молятъ имени твоего, азъ же не оставляю тѣхъ то ни на нбси ни на земли“.

И рече прѣтая Бца: „Кде юсть Моисей прркъ, кде ли соуть вси пррци и вы оци, иже грѣха не творите ни единыи же? кѣде ли Павелъ възлюбленникъ бжии? кде ли юсть недѣла, похвала крѣстьянская? кде ли юсть сила чьстнаго крѣста, имѣже Адама и Ювѣгоу ѿ клятвы избави?“

Тыгда Михаилъ архистратигъ и вси ангели рекоша: „Помилоуи влдо грѣшныи!“ Тыгда Моисей възъши гласъ: „Помилоуи влдо, яко азъ законъ твой дахъ имъ“. тыгда Павелъ възъши гласъ: „Помилоуи влдо, како азъ епископыи твоѣ принесохъ цркѣвамъ“.

И рече Гъ Бъ: „Послушайте вси вы, аще [есть] по евангелю моему или по закону моему, и аще юсть по евангельскому проповѣданію, юже проповѣда Иоанъ, (и по) епископыи, иже принесе Павълъ, то такъ соудъ примутъ“.

И [не] оумѣшь чю ради рещи ангели, толико: „Помилоуи, правдыи юси Гя!“

И рече прѣтая Бца: „Помилоуи влдо грѣшныи, яко ти евангелие твое приша и законъ твой съхраниша“.

Тыгда рече къ нѣи Гъ: „Послушай, прѣтая, аще кто тѣхъ сътвори зло не покаѧ сѧ, ни ѿ работы, да добръ глѣши. яко же закону твоему поучиша сѧ и пакы сътвориша зло? югда не

ѡдаша злаго, азъ что да рекоу, тако юсть речено: дасть тѣмъ противоу злобѣ ихъ“. Тѣгда и вси стип слышавъши влдоу не съмѣша что ѡвѣщати.

И видѣвъши претамъ, тако вси не оуспѣша ничсоже, и Гь стѣхъ не послоуша, нѣ оудалыють млетъ свою ѡ грѣшникъ, и рече претамъ: „Кде юсть архистратигъ Гаврилъ, иже въззвѣсти мнѣ: „Радоуи сѧ!“ тако же прѣже всѣхъ вѣкъ възнемляше оца, и нынѣ на грѣшникы не призываетъ? кде юсть великыи, иже градъ носить на вѣрсе своемъ, и на единой земли? за неприязнина дѣла члвча съкална бѣе земля, и посла Гь (сына) своего, и оутвѣрди плодъ земьныи. кде соуть слоужители престолау? кде юсть Ишанъ бгословѣцъ? почто не явите сѧ съ нами на мольбоу влдцѣ за крѣстныи грѣшникы? не видите ли мене плачущу сѧ за грѣшныи? придѣте вси англи соущи на нбсѣхъ, придѣте вси правѣднии, иже Гь оправди! вамъ дано юсть молити сѧ за грѣшныи. приди и ты Михайле, ты юси пьрвыи бесплѣтныи до прѣстола Бжиа, повели и всѣмъ, да припадемъ предъ невидимымъ оцѣмъ, и не подвижимъ себе, дондеже послоушають насъ Бъ и помилоуютъ грѣшныи“.

Тѣгда паде сѧ Михайлъ ницѣ лицѣмъ своимъ предъ престолѣмъ, и вся свлѣ нбсѣныи и вси чини бесплѣтныихъ. и видѣ влдка мольбоу стѣихъ, и оумѣлосърди сѧ сна ради своего единачадаго, и рече: „Съниди сноу мой възлюблѣныи, и вижь мольбу стѣихъ, и яви лице свое на грѣшникы“.

И съшѣдъ Гь ѡ невидимаго престола, и оувидѣша и въ тѣмъ соущи, и въззѣвшиа вси единѣмъ гласѣмъ глюще: „Помилуи ны, сѧе бжии, помилуи ны, цѣсарю всѣхъ вѣкъ!“

И рече влдка: „Слышите вси! раи насадахъ и члвка създахъ по образоу своему, и поставихъ и гѣна раѣви, и животъ вѣчныи дахъ имъ. они же ослоухоу створиша и въ своемъ хотѣнии съгрѣшиша, и предаша сѧ смѣрти. азъ же не бѣхъ хотѣлъ оубоузрѣти дѣла роукоу своею моучима ѡ диввола, и сънидохъ на землю и възплѣтихъ сѧ ѡ двѣи, възнесохъ сѧ на крѣтъ, да свободю и ѡ работы и ѡ пьрвыи клѣтвы. водыи просихъ и даша ми зѣлѣчи размѣшенны съ оцѣтѣмъ; роуцѣ мои създаста члвка, и въ гробъ възложиша мѧ. да и въ адѣ сънидохъ и врага своего попырахъ, избранныи свои възкрѣсихъ и Юрданъ блгословихъ, да вы прощю ѡ пьрвыи клѣтвы. и вы небрегосте сѧ покаити своихъ грѣхъ, нѣ крѣстьяне сѧ твораща словѣмъ тѣчию, а заповѣди моихъ не съблюдосте. да того ради обрѣтосте сѧ въ огнѣ негасимѣмъ, да не вмамъ васъ помиловати. нынѣ же за млсрднѣ оца моего, тако

посла ма к вамъ, и за мѣтвѣхъ мѣре моѣхъ, яко плака сѣ много за васъ, и за Михаила архистратига завѣстоу, и за множество мѣчкѣ моихъ, яко много троудиша сѣ за васъ, ї се даю вамъ моучащимъ сѣ днь и нощѣ, ѿ великаго четвъртъка до стѣхъ пѣнѣхъ вѣмѣти вѣхъ покой, и прославити оца и сѣна и стого дѣха“. и ѿвѣщаша вси: „Слава мѣлосѣрдію твоѣмоу!“ слава оцю и сѣноу и стѣмоу дѣху нѣхъхъ присно и вѣхъ в...

Отсе найстарший відомий церковнославянський текст апокріфа, званого звичайно „Хожденіє Богородицы по мукамъ“. Сей текст опублікував І. Срезневський із неописаного докладнійше пергаменового рукопису Троїцької Сергієвої Лаври, виготовленого на його думку перед р. 1200, у т. X Извѣстій, втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ за 1863 р., шпальти 551—577, рівнобіжно з грецьким текстом, виписаним із одного рукопису віденської надв. бібліотеки. Рукопис, із якого Срезневський видав староруський текст, неповний, бракує одної картки на початку і одної в середині. На жаль, Срезневський видав текст досить недбало, транскрибуючи його на гражданку з захованем (не всюди консеквентним) властивостей кирильського письма. Не вважаючи на ті хибі ми передруковуємо сей текст із заведенням Срезневським (за Тішендорфом) поділом на глави, для вигоди при студіях над тими пізнійшими карпаторуськими текстами сього апокріфа, яких збірку подаємо далі. Інший церковнославянський текст із пізнійшого рукопису (з р. 1602) опублікував А. Пипін у своїй збірці Памятники старинной русской литературы, т. III, стор. 118—124, виписуючи тільки в нотах деякі варіанти із отсеого найстаршого тексту. Зовсім точно видав текст апокріфа з того самого рукопису Троїцької Лаври Н. Тихонравов (Памятники отреченной русской литературы т. II, ст. 23—30), і ми користувалися його виданем при справлюваню тексту Срезневського; надто додав Тихонравов ще один старосербський текст із рукопису XV в. (ор. cit. стор. 30—39). Уривки иньшого старосербського тексту з рукоп. XVI в. опублікував Ст. Новакович (Starine t. XVI, ст. 91—92); повний старохорватський текст із рукоп. XV в. видав Яліч (Arhiv za povjestnicu jugoslovansku, т. IX, ст. 110—118 та Prilozi ст. 46—54); пізній сербський текст (уривок) з рукопису XVII в. подав Ю. Полівка (Starine т. XXII, ст. 203—204). Староруський текст Срезневського з паралельним румунським видав Петричейку Гяждеу (B. Petriceicu-Hasdeu, Cărtile poporane ale Românilor, т. II, 313—367). Грецький текст отсеого апокріфа з римського рукопису XVI в. видав Васи-

лев у своїй збірці *Anecdota graeco-byzantina*, Mosquae 1893, стор. 125—134, а потім М. Р. Джемс у першому томі своєї збірки *Aprocypha anecdota*, Cambridge 1893, стор. 115—126. Спеціальну працю присвятив цьому апокріфові Н. Бокаторовъ, Легенда о хожденіи Богородицы по мукамъ, помішену в збірці *Изборникъ кievскій посвященный Т. Д. Флоренскому*, Кіевъ 1905.

Е. Рукопис о. Іллі Яремецького-Білахевича, XVIII в.,
стор. 1—22.

Їкровеніє мѣкѣ тяжкихъ поганихъ црѣй нечестивихъ и иннихъ злосликихъ грѣшниковъ, през а҃гла Михаила престои Дѣи Бѣи, матери Г҃да нш҃его Іс Х҃а, ѿ Героніма Бѣзнакца¹⁾.

[Ков. гл. VII] Рече с҃ама Бѣа: „Ще вѣдетъ болен человекъ и не можетъ встати, якъ пондетъ?“

Рече Михаилъ: „Слиши с҃ама Бѣе! Ще вѣдетъ злѣ боленъ, и встати не постелѣ не можетъ, аще би и постѣлъ нѣд ним запаливъ, а болній жеби на ней изгорѣвъ, штепостятъ ся ємѣ грѣхи и спасен вѣдетъ. Я аще с постелѣ можетъ оутечи, як би подъ недѣжим запаливъ, ѿ, то грѣшній и не штепѣраютъ мѣ ся грѣхи, же ѣтечи можетъ видѣчи на себе тяжкѣю пригодою, а до церкви с҃той кажет, що не можетъ понти. То той члѣвкѣ вѣдетъ мѣченій на тихъ постеляхъ огненныхъ, аще вѣдетъ лѣнивій до церкви с҃той“.

Рече с҃ама Бѣа: „Для чого? Чи ж тѣе людіє вѣдѣчи здрави не хотѣт ѣти до церкви?“

Рече Михаилъ: „Слиши с҃ама Бѣе! Іковѣи людіє дѣаволою волю творѣт, и тѣло нхъ ослабѣтъ. Єгда іерей и дѣакъ вхѣдѣтъ в церковь Х҃ѣ с҃тѣю и задзвонѣтъ во дзвони, в той часъ дѣаволъ тѣло сномъ наложѣтъ, єдинъ вѣскъ къ глакѣ шнитѣтъ, дрѣгій вѣскъ з верха наляже, третій вѣскъ в ноги ємѣ хѣкает. И для того лѣнивѣхъ людеи не допускѣют до церкви с҃той“.

Ѣ - а мѣка.

VIII. Ридѣ с҃ама Бѣа Ѣ-ю мѣкѣ ѿкрѣтнѣю: столпи шгненніи, а на тихъ столпахъ висѣтъ множество мѣжѣи и женѣ шепѣтани

¹⁾ Такой титул выписаный над страницами текста.

юзами огненними за ноги і за рѣки, и крикъ ѿ ѿнихъ людей великій зѣло і мѣка немилостива. Ёдини сидѣть на ѿгненнихъ столахъ, кричатъ страшливе: „Охъ, ѡхъ, ѡхъ, горе, горе намъ!“

Рече сѣла Бѣа Михаилъ: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Михаилъ: „Глиши сѣла Бѣе! Тѣи то людѣе, їже не вѣставали до церкви сѣи на всенощнаѣ пѣніѣ, на вѣтрени, на слѣжби сѣи не ходили, сѣи такъ мѣчатъ сѣа“.

И - а мѣка. О ѡсѣжденіихъ людехъ.

IX. Видѣ сѣла Бѣа много вѣтѣй ѿгненнихъ и вѣжѣ зелѣзніѣ, множество на нихъ вѣщае мѣжей и женѣ за ѣзики, и кричатъ безъ милости: „Горе намъ! Бѣда намъ, бѣда смажнимъ!“ Оувидѣвши ихъ сѣла Бѣа зотѣхнѣла ѿ сердца своего и рече ко Михаилу: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши, сѣла Бѣе! Сѣи сѣт людѣе клеветѣи сѣа лжею; ѡсѣждали, ѡклеветали людей неправдою; церковнаѣ имѣніѣ пютѣ, їдѣтъ, ѡклеветали попа; и попѣ аще кого ѡклеветалѣ, а не по правдѣ, їли ближній ближняго, їли сѣсѣдѣ сѣсѣда, сего ради такъ мѣчатъ сѣа“.

Рече Мих.: „Сѣла дѣо Бѣе, поидѣм и покажѣ ти, гдѣ мѣчатъ сѣа їерей, попи!“

Мѣка дѣ. їерейскаѣ, грѣшнихъ.

XI. Видѣ сѣла Бѣа дѣ-ю мѣкѣ: ѿгненній ровѣ, пропасть, глѣбина неизмѣримѣ, ѣже невѣдѣ възрѣти; в той пропасти ѿгнь страшній їз сѣркою страшно гѣчитъ изѣ дна аж до верха. През тѣи пропасти клади желѣзніѣ ѿгнѣтѣи положенніѣ. До тѣхъ кладѣй за ноги привѣзаниїѣ чѣловѣци на долѣ главами, а ѿгнь ѿ верха глакѣ аж до ногѣ ихъ страшнѣ палѣтъ и пожигаетъ немилостивѣ. Крикъ ѿ нихъ велій: „Охъ, ѡхъ, ѡхъ намъ смажнимъ! Горе, горе намъ грѣшнимъ!“

И вѣидѣвши тоѣ сѣла Бѣа зотѣхнѣла ѿ сердца своего и рече: „Повѣжъ ми, сѣий Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши, сѣла Бѣа, азъ ти повѣмъ. Тѣи сѣтъ чѣловѣци їерей, попи, слѣжитѣлѣе престолѣ божію. Анѣоргѣсѣютѣ, тогда некѣснѣи силѣ, сѣнѣце, мѣць, звѣзди и страшніѣ престолѣи дѣвижѣтъ сѣа, архѣлѣгѣи, лѣгѣи оужасѣютъ сѣа, Хѣрѣвѣи, Гѣрафѣи трѣпѣщѣтъ подножію Господню со страхомъ, а їерей не боѣще сѣа“.

Бога не со страхом и со небреженіем и со лжею, во владѣ, ко панствахъ великихъ, без поста, во гнѣвѣ, без правила своего исходить ѿ шатара не дослѣживши по истиннѣ. Сего ради за такіе дѣла такю тяжкою мѣкѣ пріймѣт^а.

Мѣка і. Ѡдѣлахъ грѣшнихъ.

Видѣ сѣла Бѣа і-ю мѣкѣ: тамже недалеко ровъ и дѣбрь глубокой зѣло, в томже ровѣ звѣріе, имже не вѣ числа, а кождій звѣрь триглавий. Меже тими звѣрми видѣ сѣла Бѣа члѣвкы: звѣріе тым члѣвомъ главы торгуютъ, ѣдятъ, другіе звѣріе оуста ѣдятъ, третіе звѣріе языкъ торгуютъ, а шдогнати ся не могутъ, бо сѣтъ шпѣтанны ѡзами пекелными рѣцѣ и нозѣ.

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣй Мнѣ., что сѣла людіе сѣтъ?“

Рече Мнѣ.: „Слиши, сѣла Бѣе! Сѣи естѣ члѣвѣци дѣки; чтѣтъ, а чтѣще лжѣтъ. крадѣтъ, владѣ творят и инѣх на тое приводятъ. Сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка аї. Ѡ іноцѣхъ, іермонасѣхъ и монасѣхъ грѣшнихъ.

ХІІ. Видѣ сѣла Бѣа аї. мѣкѣ іночѣскѣю: видѣ тѣже члѣвци висѣще за ноги, шпѣтанны ко столпамъ и перекладамъ, звѣріе страшне нѣхъ ѣдятъ, торгуютъ немилостивѣ; вопль ѿ шнихъ члѣвковъ великій барзо: „Ѡхъ, шхъ, шхъ, горе, горе намъ шкѣтаннымъ!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми сѣй Мнѣ., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мнѣ.: „Слиши сѣла Бѣе! Тѣи то сѣтъ члѣвѣци черноризци, іноци, іже ѡчатъ людѣй законѣ вѣаго, а сами сѣа прѣлюбодѣйствомъ, владѣмъ, нечистотою шкѣрнили, по мирѣ сѣа за панствомъ оуганили, волочили. Лѣтше би видѣти члѣкѣ мертвѣаго на вѣльвюдѣ ѣзѣщаго, нѣжли законника, інока пѣаницю по мирѣ волочащаго и праздніе слова глѣющаго и дѣдокъ, скрипокъ и инѣх игрѣй слѣхающаго. Сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка вї. Архїепископовъ, Митрополитъ, Епископовъ грѣшнихъ.

ХІІІ. Видѣ сѣла Бѣа вї. мѣкѣ архїепископѣскѣю, митрополитѣскѣю і епископѣскѣю, архимандритѣскѣю. Видѣ сѣла Бѣа оѣдолъ,

глубина вѣѣа, ѡгнь с той глубини страшно палаєтъ, и в той глубинѣ червѣе ѡгненное нессыпаемое. Видѣ сѣа Бѣа в том ѡгни и в том червѣю человекѣи лежає, червѣ их страшно точитъ ѡгненной, вопль ѡ нихъ: „Ѡхъ, ѡхъ, ѡхъ, нам смажнимъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣй арх. Мнх., что за грѣшници?“

Рече Мнх.: „Слиши сѣа Бѣе! Тѣи то сѣтъ грѣшници, їже во аѣггаскѣи лики ѡблекоша сѣ на земли, патриарси, папѣжеє, архиепископи, митрополитове, епископи, архимандритове, старшѣи нареченни вѣша, а не сотворше воѣкъ бѣей, вѣдници, запойци, сребролюбци немилостивѣи. Сего ради тако за такѣе дѣла тако мѣчат сѣа“.

Мѣка гѣ. Ѡ женахъ, попадахъ грѣшныхъ.

XIV. Видѣ сѣа Бѣа гѣ. мѣкѣ. Ѣзеро ѡгненное, во єзерѣ звѣрие страшнѣе, голоднѣе и лютѣе аки лви ѡкрѣтнѣе, и гадѣ ѡгненной. Посредѣ того єзера ѡгненного столпи ѡгненнѣе, а до тихъ столпѣвъ жени привязаннѣ за ѡха, пламень пожигає ихъ ѡгненной и звѣрѣе ѣдятъ и торгають ѡгненнѣе за сѣрдце, сѣкѣтъ жили, торгають чресла и всѣа члонки. Крикъ ѡ нихъ великѣй вѣрзо, плачѣтъ, глѣють: „Помилѣйте насъ, ми грѣшникѣи жени въ пламени томъ мѣчимъ сѣа! Горє намъ грѣшнимъ, смажнимъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣй арх. Мнх., что сѣтъ за грѣхи ихъ?“

Рече Мнх.: „Слиши сѣа Бѣе, азъ ти повѣмъ. Тѣи то сѣтъ жени попадѣ, вѣдъ творѣтъ изъ за мѣжа своего и по смѣрти мѣжей своихъ попокъ. За тоє мѣчатъ сѣа“.

Мѣка дѣ. Ѡ женахъ черноризницахъ грѣшнихъ.

XV. Видѣ сѣа Бѣа мѣкѣ дѣ. Таможе жени висѣще во ѡгни на столпахъ ї кладницахъ привѣтѣи, єдинъ за ноги, дрѣгѣе за рѣки, третѣе за глави, и звѣрѣе ѡгненнѣе ѣдахъ имъ оуста, торгають, рѣѣтъ немилостивѣе. И крикъ ѡ нихъ великѣй вѣрзо: „Ѡхъ, ѡхъ, ѡхъ, нам вѣднимъ! Бѣда намъ грѣшнымъ!“

Рече сѣа Бѣа: „Повѣж ми, сѣй арх. Мнх., что сѣгрѣшили тѣи жени?“

Рече Мнх.: „Слиши сѣа Госпоже, азъ ти повѣмъ. Тѣи то єсть жѣни черницѣ, мнишки, їже предаша [тѣлеса] свои на вѣдѣ, и

покинувши гавѣтъ стѣй, мантию, ѿбчиша сѧ ѿ монастыра стѣ. своего і поидоша в пѣть погикелнѣй меже свѣцкѣе людѣе, или поиде за мѣжа, і вѣдѣ творят, дѣлаколю волю творят. Сего ради тако мѣчат сѧ“.

Мѣка еѣ. Гѣ злодѣхъ, разбойницехъ, пѣницехъ грѣшнихъ.

XVI. Видѣ стѣла Бѣа мѣкѣ еѣ. ѿгнь ѿкромѣшнѣй, море огненное и змѣшанное со кровѣю, а в том мори множество народа посредѣ моря, мѣжей и женѣ, мѣдницѣ и девицѣ горяше всѧ грѣшници. Крикѣ ѿ нихъ: „Гѣхъ, ѿхъ, ѿхъ намъ смажнимъ!“

Видѣвши стѣла Бѣа зотхнѣла ѿ сѣдца своего. Рече стѣла Бѣа: „Покѣжъ ми стѣй арх. Мнѣхъ.. чѣе согрѣшили сѧ людѣе?“

Рече Мнѣхъ: „Слиши стѣла Бѣе! Тѣи то сѣтъ грѣшници прѣлюбодѣйци, злодѣеѣ, клеветници, пѣници, разбойници, потварци, іже не постыатъ во стѣла постѣ, иже изѣдаютъ чѣжѣа дома, ѿпойци, запойци, немилостивѣи цѣре, князи, властителиѣ сребролюбци“.

Сѣе видѣвши и слышавши стѣла Бѣа зотхнѣла ѿ сѣдца своего и рече: „Горе, горе грѣшникомъ сѧ!“

Рече Мнѣхъ: „Прѣстѣла Бѣе, поиди и покажѣ ти мѣки жидовскѣе“.

Рече стѣла Бѣа: „Покажи ми стѣй Мнѣхъ. всѧ!“

Мѣки сѣ. жидовскѣе і еллинскѣе и иныхъ геретикѣ.

XVII. Видѣ стѣла Бѣа пекло жидовское и еллинское, иже надъ всѣмъ пекла страшнѣйшѣа и грознѣйшѣа ѿкрѣтное, грозное, всѣмъ пекламъ матица, родство ѿгненное, немилостивое, егоже мѣки дѣлаволи трепещѣтъ. Томѣ пеклѣ имѣа Тартаръ, на немже вѣтри ѿгненнѣа и волни моцне колѣблютъ сѧ подъ самое нѣбо. а посродѣ пропасти свѣта нѣколи немашѣ, но тамъ море сверѣпое, вѣрливое, ѿгненное, бездна невгасимаѣа, глѣбина еѣ. ѣ. не. миль глѣбинѣ сего моря. Непристанне кипитѣ сѣркою и смолою ѿгненною люто, и жѣплемъ страшнымъ клекотитъ и гримитѣ, лютѣше ѣ. раз ѿ сего ѿгна, которѣй называетъ сѧ Тартаръ.

Рече арх. Мнѣхъ: „Хоцѣши стѣла Бѣе, да покажѣ ти внѣтрѣ сѣдца пекелности, гдѣ дѣлаволи вѣдѣтъ сѧ мѣчити и жидовскѣй народъ, цѣо Гѣа твоего распинали?“

Рече ст. Бѣа: „Покажи ми стѣй Мнх. вся мѣки!“

Рече Мнх.: „Недостойно тебѣ, сѣла Бѣе, такихъ мѣкъ шкрѣтнихъ и страшнихъ и смраднихъ шглядати“.

Рече ст. Бѣа: „Како глѣбина семѣ пеклѣ?“

Рече Мнх.: „Глиши, сѣла Бѣе: такаа пропасть и глѣбина, якъ ѿ востока до запада, якъ ѿ земли до неба. Есть тои глѣбини ѿ ѿ. ѿ ѿ миль. Бѣвши человеккови ѿ. лѣтъ и жеви взяа камѣнь и кинѣа изъ всенъ силъ своихъ въ тоѣ пекло и пропасть, теѣи бѣдетъ летѣти лѣтъ три, нѣмѣ на дно долетитъ. Тамъ есть тма шкромѣшная, лежатъ въ ней шгнѣ страшнѣи“.

Рече сѣла Бѣа: „Стѣи Мнх., ци не можъ би видѣти шгнѣ той, якѣи шнъ есть?“

Рече Мнх.: „Гли, сѣла Бѣе, шаломъ „Хвали днѣ мои Гдѣ“ ѡвѣсь до конца!“ Глѣтъ Мнх.: „Ст. ст. стѣ!“ І рече Мнх. херѣвимѣ: „Возми клѣщѣ и поѣди во тѣю ѿхланѣ и возми шгню страшнаго“ Въ тоѣ часъ херѣвимъ полетѣа пачѣ стрѣли, яко молніѣа блиснетъ, и оухватиа оуглѣ еѣенъ клѣщами и виносъ его во скорѣ, нѣжѣ сѣла Бѣа виговила шаломъ. Тогда шгнѣ шнѣи сандѣа ажъ подъ небо. Тогда небеса распалѣа сѣа канѣша (?), земля страхомъ потрясе сѣа, а клѣщѣ яко воскъ растопили сѣа“.

Рече Мнх.: „Видишъ, сѣла Дѣо, шгнѣ пекелнѣи!“

Рече сѣла Бѣа: „Видѣшъ, але его кинѣте назадъ“.

Въ тоѣ часъ повелѣа Мнх. кинѣти херѣвимѣ той шгнѣ назадъ. И пошолъ той шгнѣ прѣдко, и стрѣщавъ и шѣмѣвъ и оупалъ на своѣ мѣсце. Тамъ въ тоѣ пекло пойдѣтъ грѣшници со дѣаволи на вѣки вѣкомъ.

Мѣки зѣ. царѣи поганихъ Нерона, Декѣа, Маѣимѣана, Дѣшклѣтѣана, Нѣсторѣа, Пилата, Калѣфи, Ірода, Інни и прочѣихъ.

XXIII. Видѣа сѣла Бѣа далѣа рѣкѣа клочѣщѣю, шгненнѣю, страшнѣю, яко сверѣное море попалающе грѣшники, жаростѣю шѣмѣашѣ страшно, яко громъ грѣмѣашѣ, пламенемъ блискающе, вѣтрами шгненными і вѣрами, ѿ нихъ же земля и каменѣа таѣашѣ яко воскъ на триста миль, вѣтра же того жаѣенъ грѣшникъ не втечетъ. Рѣки страшнѣи во пропасти понируютъ, гдѣ три лѣта каменѣа летитъ. І во пропасти на днѣ беззаконници сидѣа, невѣрници и которѣа Енна Бѣѣа распинали, со Іудою мѣчатъ сѣа. Видѣа сѣла Бѣа съ ними царѣи нечестивѣи: Неронъ, Нѣсторѣа и Дѣатантѣан (sic!),

Іродъ і Декій, Максиміанъ, игемен, Катофа вѣваторецъ со Іудою на самомъ днѣ во пропасти, а Іюда в Сатани на лонѣ мѣчитъ ся безъ милости оу пащенѣ шгненнаго звѣрѣ Лекиадама. Тартаръ рѣка бѣетъ ся на нхъ. Беззаконне согрѣшили, беззаконне и мѣчатъ ся. Не можахъ к томъ рещи ничтоже, но токмо мовлять: „Свѣдѣе праведній, помилуй насъ!“ Идахъ нхъ черкѣе неспасемѣи, звѣри шгненніа торгають нхъ, имже не вѣ числа; гадѣ, смекове сѣкаше нхъ непрестанно; жаби, щорощѣи, миши, прѣзѣи и шершенница, пещѣи мѣхи, имже не вѣ числа“.

Видѣвши престоа Бѣа шкрѣтніа мѣки и рече: „Горе грѣшникомъ симъ, яко безъ конца мѣка имъ!“

Оукидѣли беззаконници мѣчимѣи стѣю Бѣѣ и козопиша ко ней единѣмъ гласомъ велѣимъ глѣюще: „Радуй ся вѣвекеннаа Бѣе Дѣо, свѣте незаходѣщій! Радуй ся и ти, архистратиже Михаиле! Радуйте ся всѣа аγγли вѣѣи! Молѣте ся Бѣѣ за миръ христѣанскій и за насъ грѣшнихъ! Ико ми грѣшніи беззаконници ѿ вѣка свѣта не видѣхомъ, а теперъ тебе ради видимъ свѣтъ. Не можемъ зрѣти до гори и долъ, бо на насъ рѣка клочѣщаа, очѣи пламень изъ смолою заливаетъ, а теперъ оутишила ся рѣка грѣмѣщаа и мѣка шслабла намъ тебе ради, престоа Бѣе!“

Тое видѣвши стѣа Бѣа и рече: „Горе грѣшникомъ симъ!“ И рече стѣа: „Повѣжъ ми, стѣи арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши, стѣа Бѣе! Сѣа рѣка шгненнаа естъ родство шгну, в немже мѣчатъ ся вѣвѣѣици жидове, распенше Гѣа вѣѣи Гѣа нашего Іс Хѣа. Бо Троицѣ стѣю не вѣкрокали, вси ѣзици поганстѣи тебе, стѣа Бѣе, не визнавали, яко ис тебе родилъ ся Гѣѣ нашъ Іс Хѣ, правдивий Мѣсѣа“.

И паки шнихъ грѣшниковъ покрѣла тма.

Рече Михъ: „Глиши стѣа Бѣе, ци хоцѣши видѣти мѣкѣ христѣанскѣю, гдѣ вѣдѣтъ ся за грѣхи мѣчити?“

Рече стѣа Бѣа: „Молю ти ся, стѣи арх. Мих., ѿкрѣй всѣа мѣки, да вижѣ нхъ своимѣи шчиима!“

Мѣка нѣ. христѣановъ грѣшныхъ.

XVIII. Видѣ стѣа Бѣа ѣзеро шгненное клочѣщее, сѣрка и смола з шгнемъ, вѣтромъ и вѣрею шгненною, шѣмъ на немъ страшній гѣчитъ яко громъ, но немъ хѣтаютъ ся волни ажъ до неба. Видѣ стѣа Бѣа в немъ дѣшъ грѣшнихъ много, старѣхъ і младѣхъ, вопль нхъ и крикъ: „Ѣхъ, шхъ, шхъ намъ смажнимъ!“

Рече сѣла Бѣа: „Которѣи то сѣт хрѣщанѣ?“

Рече Мнх.: „Глиши, сѣла Бѣе! Бо їма Хѣо шѣщали сѣ в крещенїе сѣе, а дїаволскїа дѣла творили, покашнїе негѣбили, не послѣхали сѣхъ шѣцъ заповѣдей, крѣтъ сѣїи несквернили вѣдомъ, нечистотою со нехрїстїанами, ї нїїа грѣхїи тажкїа творили, не вѣсачи сѣ Бѣа, ї без покашнїа померли. Ї сего ради тако мѣчат сѣ“.

Рече Мнх.: „Хоцеши, сѣла Бѣе, да покажѣ ти мѣкѣ тажкѣю, зимѣ несогрѣемѣю. Ъ. кратъ моцнѣїишѣю ѿ сѣа зими?“

Рече сѣла Бѣа: „Молю тя, сѣїи Мнх., покажи ми вѣсѣ мѣста мѣчимїа!“

Тогда пристѣпиша ѿ. сотъ архѣггѣлъ, хѣрѣвимокъ, сѣрафимовъ, и взяша сѣѣю Бѣѣ на сѣверъ, ко полѣноци.

Мѣка дї. Ѿ чародѣѣхъ, корожкахъ, чаровникахъ
ї прочїихъ.

Видѣ сѣла Бѣа на сѣверїи дѣврѣ глѣбинѣ вѣлѣю, з обохъ бокѣхъ стѣни лѣдїанїе, а з верхѣ зацѣпнѣнно люго мразомъ, тако на триста сѣажнѣ во глѣбинѣ мразѣ. Там зима несогрѣемаѣ, тѣма неосвѣтїмаѣ, и там скрежѣтъ (sic!) грѣшници зѣвами.

Рече сѣла Бѣа: „Ѿхъ, такъ страшно мѣсце сїе ї лютїи мраз!“

Рече Мнх.: „Сѣла Бѣе, сїа мѣка вѣлѣми зимнаѣ нечестивимъ людемъ, ижѣ на земли творѣтъ чародѣїїа, шѣваженїе, волхвоуванїе, ворожѣство вѣсковское ї иже хвалѣтъ сѣ дѣхїи своими нечистими“.

Видѣ сѣла Бѣа таможде под лѣдомъ множество мѣжей и женѣ. шѣцѣнѣша мразомъ тако лѣдѣ, нагїе сѣдѣще на днѣ, їскри мразнїа ѿ нихъ їсхождаше, ї крикъ непрѣстаннїи ѿ нихъ: „Ѿхъ, шхъ, шхъ намъ грѣшнимъ! Бѣда, вѣда намъ!“

Рече сѣла Бѣа Мнх.: „Чѣе согрѣшили сїа?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣла Бѣе! Сїа то сѣтъ грѣшници немилостивїе, богачѣ: ѿпихали оубогїхъ ѿ вратѣ своихъ и померзали сироти и оубогїе предъ врати ихъ. Сего ради тако мѣчат сѣ“.

Рече Мнх.: „Пойдемъ, сѣла Бѣе, на востокъ!“

Рече Дѣва Мрїїа: „Покажи ми вѣсѣ мѣста мѣчимїа!“

Тогда взяша сѣѣю Бѣѣ а҃гли на востокъ.

Повѣсть ꙗко проклатомъ Екимѣмъ рикающемъ на
дѣшѣ грѣш.

Видѣ сѣа Бѣа седмѣ езеръ глѣбокихъ. Першее езеро — глѣбина
его неизмѣрима, смрадъ скрчаній зо дна емѣ походитъ ѿ ѿгня,
кѣренія дима, пропасть, рокъ, широта.

Рече сѣа Бѣа: „Ци глѣбина велѣа в той пропасти?“

Рече Мухъ: „Ѣ. миль, сѣа Бѣе. Я на днѣ естъ в той про-
пасти оу перкой ѿгнь, второй пропасти зима несогрѣмаа, в тре-
той пропасти звѣрѣе, в четвертой гадъ, ящерица, скорпѣи, в пя-
той червѣе неѣмирающее, миши, жаки, в шестой пропасти птица,
мѣраваѣ, гѣселница, шершеница и ѿси, в седмой пропасти тма
неосвѣтимаа, плачъ неѣтолимѣй“. Ѣ пропасти крикъ великъ,
а безъ тѣи пропасти оужи протяженни, кладици хибкѣе и ѣзкѣе,
же нѣгде слѣдѣ ножномѣ оумѣстити сѣа. На брезѣ кладокъ тѣхъ
сидитъ великѣй зѣло ꙗко гора мѣжъ вѣсковскѣй ѣменемъ Екимѣмъ:
смрадъ велми страшнѣй ѿ пацѣки емѣ походитъ, ѣ рознѣа пацѣку
ꙗко пропасть; глава его ꙗко змѣа, а на глакѣ емѣ роги ꙗко
в тѣра; ѿчи страшнѣе блискаютъ ꙗкъ ѿгнемъ розно ѿчи его (sic!);
гѣки емѣ ꙗко дѣбели, зѣби емѣ ꙗко сѣрни, пѣзикъ емѣ долгѣй ꙗко
пламень ѿгнѣстѣй; ноги емѣ ꙗко ѣ лѣа долгѣе; рѣки емѣ зоцѣренни,
оуди емѣ ꙗко сѣрпъ; рѣка емѣ деснаа простѣрта на воздѣсѣ, бе-
ретъ нечестивѣа дѣшѣ оумѣтаа ихъ подъ ноги своѣа во пропасть.
Ѣгдаже вѣси принесѣтъ грѣшнѣю дѣшѣ, тогда той Екимѣмъ радѣетъ
сѣа велми и кажетъ тѣмъ дѣшѣмъ ити черѣзъ тотѣ ѣзкѣе кладки
хибкѣе. Яцѣ котѣраа дѣша велми грѣшнаа, то ѣпадетъ в тѣю
пропасть глѣбокою, една еднои хватаетъ сѣа. Тогда проклатѣй
Екимѣмъ радѣетъ сѣа ѿ грѣшной дѣши. І спитъ моцнѣ ꙗко мертвѣ.
Ѣ немже Дѣдъ написалъ в псалмѣ ѣ. „поспахъ смѣрен“. Ѣгдаже
аѣгли принесѣтъ правѣднѣю дѣшѣ, то заразъ правѣдна дѣша пойдѣ
просто кладницами, ѿ нихъ же пророкъ написалъ в ѣсалмѣ ѣ: „жи-
вѣй в помощи вишняго, ко кровѣ Бѣа неѣаго водворитъ сѣа“.

Видѣ сѣа Бѣа през пропасти прѣлѣктающѣа легко правѣднѣа
дѣшѣ, ѿ нихъ же Дѣдъ написалъ: „даша ми крилѣ ꙗко голѣбинѣ
и полѣчѣ и почѣю“. Тогда видѣ тѣе проклатѣй Екимѣмъ засмѣтитъ
сѣа, возрикаетъ ꙗко лѣкъ, ѿ немже пророкъ рече ѣсал. ѣг.: „положи
тѣмъ и вѣсть ноцѣ“. То ради би дѣшѣа вѣси дѣшѣ подѣвити подъ
ноги своѣа. Дѣа того роснѣдетъ вѣа воа скѣа, каже на грѣхъ
зѣодити, приводити. Ѣгдаже прѣднѣю дѣшѣ аѣгли несѣтъ, в той
часъ ѿбачитъ ихъ проклатѣй Екимѣмъ, смѣтѣ сѣа страхомъ великимъ
и вѣа воа его, и засмѣтитъ сѣа со вѣлми вѣси своими.

Мѡка кѡ. Ирода црѣа и воиннов єго, їже избѣли во
Бифлѣѡмѣ мѡднцѣ дї. тисѡщѣ Хста шѡкаючи.

Бидѣ прѣстѡа Госпожа посредѣ сѣрки кипѡщей црѣй много
и воинновѣ нѣ много сота (sic!) народа. Крикѣ ѿ нѣх непре-
станно: „Ѡх, ѡх, ѡх!“

Рече стѡа Бѣа: „Повѣж ми, стїй арх. Мнѣ., что за грѣ-
хи нѣх?“

Рече Мнѣ.: „Слиши стѡа Бѣе. Сѣй єсть Иродѣ црѣа нече-
стивїй и жолнѣре єго, иже избѣли дї. тисѡщѣ мѡднцѣ во Би-
флѣѡмском повѣтѣ подчас рождѣства Хѡва. И нїѣа Ироди и црїе
нечестивїѡа, и той Иродѣ, иже Іѡанѡ прѣдтечи главѡ оутѡалѣ, сего
ради тако мѡчат сѡа.“

кѡ. Мѡка Каннова ї воина того, иже Іѣ Хста оударила
по лицѡ рѡкою пред Іанною архїереем, ї нїѣе воини,
їже бичовали Іѣа.

Бидѣ стѡа Бѣа тѡжѣ дѣбрѣ глѡбокоѡ, а в том дѣбрѣ лютїѡа
звѣрїе триглавнїѡа крилатїѡа, тамже со ними лютѡа птица и мѡ-
равлѣ и комарѣ ѡкѣ ѡрли великїѡа, шершеница ї ѡси, и мже не
бѣ числа, а посродкѡ тнѣх звѣровѣ два чѡловѣки, єдинѣ великїй,
дрѡгїй малїй, ї много с ними людей грѣшннѣх мѡчат сѡа. Лютїѡа
звѣрїе єдни за ноги гризѡтѣ, єдни за чресла торгѡютѣ, єдни
звѣрїе ѡбвиѡа сѡа коло него, а птица ѡчи им зѡбѡетѣ, торгѡетѣ,
на дѣнь и на нѡчѣ два крогѣ ї зѣдѡтѣ, ѡбнаживѡи їзѣвши им
тѣло, тѣлко им кости зѡстанѡтѣ, и жили стѡргѡютѣ. Тамже
недалеко єсть єзеро жикѡтворное, вода живѡа. Ѡдѡа птаѣа їзѣв-
ѡи, ѡзѡбѡвши им тѣло, тѣлко кости ѡстанѡт сѡа, и летит птаѣа
на тоє ѡзеро, живѡю водѡ, ї там сѡа кѡпаютѣ и набирѡютѣ водн
тѡи животворной на крила, и прилетѡтѣ над кости тїе и стрѡ-
сѡтѣ сѡа над костѣми тими, и в тої час зараз тѣло порѡстетѣ.
ї зновѣ начнѡт ѡсти, торгѡти ѡнїе птаѣи чнѣх двоѣх чѡловѣкокѣ
и прочїнѣх грѣшннѡкѣ. Тогда ѿ тнѣх грѣшннѡкѣвѣ крикѣ на тѣ.
милѣ похѡдитѣ.

Рече ѣ. Дѡа Мрїѡа: „Повѣж ми, стїй арх. Мнѣ., что согрѣ-
ѡили сїѡа?“

Рече Мнѣ.: „Слиши стѡа Бѣе. Видиѡи того члѡвѡа великого?
ѡто єсть снѣ Іѡанѡвѣ Каннѣ. А той дрѡгїй меншїй, ѡто єсть

той, іже Г^сда н^шего Іс Х^ста вдарил по лицѣ, аж из ног оупал предъ архіереемъ Інною. І иніи, что вичовали Іс Х^ста и что стрѣгли, сего ради тако мѣчат ся“.

Рече сѣла Бѣа: „По дѣломъ имъ!“

Потомъ показаша ей аггли і иніи црѣи нечестивихъ: во пещерахъ „вх“ і „ахъ“ (во)п^иютъ, іже сѣла Бѣа ровнали.

Вѣдѣже пройдоша пропастьи ѿ, идоша сквозъ пещи и гори непроходиміа. Рече Мих.: „Хочеша ли, сѣла Бѣе, покажѣ ти мѣста вѣсовскіа и мѣшканіе ихъ?“

Рече сѣла Бѣа: „Покажи ми, сѣт. Мих.!“

Мѣка кѣ. Мелъниковъ и мѣрочниковъ грѣшныхъ.

Видѣ сѣла Бѣа море сѣхое карзо, глѣбина недозримая, якъ ѿ земли до неба. Видѣ градъ, мѣсто темное, всюду желѣзомъ шкованно, врата, брами желѣзніа, на вратахъ бѣла і кѣаки желѣзніа, весь градъ покритій толсто на четиридѣсѣть сажень. Но рекъ Миханлъ: „Во вѣмъ ѿца и сѣа и сѣго дѣа аминь!“ Тогда оупали всѣ стѣни, растопиша сѣа яко лѣдъ. Видѣ престѣла Бѣа посредѣ града яко прахъ безчисленнихъ вѣсовъ, мѣчаще дѣшъ грѣшнихъ. Видѣ проклятаго црѣа престолъ нечестивій темній яко смола. На престолѣ сидитъ нечестивій црѣ вѣсовскій Фемаркій, темній паче смолы; предстоѣтъ емѣ вѣси, імже не вѣ числа, і темніи и смрадніи. Предъ престоломъ его много дѣшъ грѣшнихъ мѣчат ся. Видѣ престѣла Бѣа през градъ темній переклады желѣзніа протяженни и гадъ и шгнь. Предъкладами много дѣшъ грѣшнихъ шпѣтанни горѣ ногами, шкрѣтное кѣменіе якъ млинное коло ко шѣамъ имъ попривязѣванно, и шгнь подъ ними вѣси мѣшками роздѣмѣютъ, а иніа во шгненнихъ фолюшахъ мѣчат ся. Крикъ: „Вѣхъ! вхъ! вхъ! Горѣ, горѣ намъ грѣшнымъ!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣжъ ми, сѣій арх. Мих., что сѣа чело-вѣци согрѣшили?“

Рече Мих.: „Глиши, сѣла Бѣе! Сѣа сѣт чело-вѣци хѣдожники, мелники, мѣрочники, іже не по правдѣ сѣмена чѣжїа и мѣки брали, крали, сего ради тако мѣчат ся“.

Мѣка кѣ. сребролюбцемъ, златолюбцемъ, золотаремъ, лихваромъ грѣшнымъ.

Видѣ сѣла Бѣа члѣви хѣдожники, іже ни рѣками ни ногами не могѣтъ рѣшити, бо сѣтъ шпѣтанніе ко кладомъ желѣзнымъ

златими ланцѹхами. Ёдни вѣси шгнь под ними мѣшками под шрѣют, дрѣгіе злато и сребро варять, во уста им наливаетъ кипячое.

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, стій арх. Мих., что согрѣшили сѣа!“

Рече Мих.: „Глиши сѣла Бѣе, сѣа то грѣшници сребролюбци и златолюбци, лихонмци, золотарѣ і лихварѣ. Сего ради тако мѣчат сѣа“.

Мѣка кѣ. злодѣем, разбойником, клеветником,
ѡбѣдником.

Бидѣ сѣла Бѣа члѣвки шѣѣшени сребними и златими ланцѹхами за шію, а гаками за ѡзики, а шгнь под ними дѣволи мѣшками подшрѣютъ.

Рече сѣла Бѣа: „Что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣла Бѣе! Іже висѣще за шію, то злодѣе сѣт, разбойници, а сѣа що висѣть гаками и ѡдицами за ѡзики, сѣа сѣт ѡбѣдници и клеветници: до царей и пановъ сребра и злата давали, на дрѣгихъ накладали позиваючи сѣа, і сего ради тако мѣчат сѣа“.

Мѣка кѣ. ш людѣх, которіи бразди, границы зашрѣютъ, насѣна, плодъ крали в дрѣгихъ людей не божи сѣа Бѣа.

Бидѣ сѣла Бѣа чловѣковъ множество лежаще на шгни, а вѣси им палѣть, а нїе вѣси в ротъ землю їзъ шгнем в ротъ пхают и каменіе горячое. И крикъ ѡ них велій зѣло: „Гѡх, шх, шх нам смажним, грѣшним!“

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, стій ар. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣла Бѣе, сїи чловѣци шрателіе земли, бразди или границы зашрѣвали, сѣмена и плод крали чѣжіе, сего ради тако мѣчат сѣа“.

Мѣка кѣ. Гѡ малобійцах, ковалѣхъ грѣшныхъ.

Бидѣ сѣла Бѣа члѣвки мѣчаща сѣа ш шгненнихъ пещерахъ, вѣси под ними шгнь димѣхъ, а нїа вѣси горящїа желѣза ш ротъ

бють, а нїѣ оуѣа вѣрять горѣщими рожнами, а нїѣ тѣло им ципають ѡгненними клѣщами, а нїѣ млатами бють непрестанне. Крикъ ихъ велїй: „Горе, горе намъ грѣшнымъ!“

Рече сѣа Госпожа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣа Бѣе, сѣа то члѣвци сѣтъ млатобїйци, ковалѣ, крали чужїа желѣза, когда работали, сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка кѣ. Ѡ ткачахъ грѣшныхъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвки ѡгненными юзами ѡпѣтаниѣ до столповъ, а бѣси имъ ирѣти, ѡуста роздирають и ѡ ротъ имъ клѣвки пѣають, и нитки имъ изъ очїй падѣтъ, и ѡдежда на нихъ непрестанне горитъ.

Рече сѣа Бѣа Дѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣа Бѣе, сѣа члѣвци злодѣтелиѣ ткачѣ: прѣжѣ, полотна чужѣ крали, сего ради тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка кѣ. Ѡ кравцахъ грѣшныхъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвки и жени на ѡгни жжѣтъ сѣа немилостивѣ, а бѣси имъ желѣзо, гвоздїе изъ ѡгнемъ оу ротъ и в очї бють, и ѡдежда на нихъ непрестанне горитъ, тѣло ихъ смажитъ сѣа немилостивѣ.

Рече сѣа Бѣа: „Повѣжъ ми, сѣй арх. Мих., що за грѣхитихъ людей?“

Рече Мих.: „Глиши сѣа Госпоже, сѣа то естъ члѣвци кравцѣ, за грѣхи свои тако мѣчатъ сѣа“.

Мѣка ѣ. кѣшиѣрамъ, шевцамъ, римарамъ грѣшнымъ.

Бидѣ сѣа Бѣа члѣвки и жени ижжѣтъ сѣа на ѡгни немилостивѣ, а бѣси имъ оуста разгрѣвають и во ѡста волнѣ и кожѣ изъ огнемъ пѣають, дрѣгомъ на ѡчи золѣ кипѣчѣю лїють, ногти желѣзными распаливши тѣло имъ рѣѣтъ, гвозди ѡстри з огнемъ в очї, во ѡста бють.

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣий арх. Мих., что согрѣшили людѣ сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣла Бѣе, сѣа человекци злодѣятелѣ кѣшнѣрѣ, шевцѣ и римарѣ, сего ради мѣчат сѣа“.

Мѣка лѣ. Гѣ тихъ людехъ, що крадѣтъ сѣла.

Бидѣ сѣий Миханлѣ и Бѣа Марѣа: члѣвки и жени на шгни лежатъ, а бѣси им оу ротъ соль из огнемъ, ропѣ кипящѣю лютъ, в ноздрѣ и на шчи лѣютъ.

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣий арх. Мих., що согрѣшили сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣла Бѣе, тѣнто сѣтъ людѣ, що крадѣтъ соль, сего ради тако мѣчат сѣа“.

Мѣка лѣ. Гѣ тихъ, що крадѣтъ пчолн и птица.

Бидѣ сѣла Бѣа человекци в шгни стоятъ, а птица им тѣло зобаше, шершеница, шси, комарѣ тѣло ихъ кѣсаютъ немилостиве.

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, арх. Мих., что согрѣшили сѣа?“

Рече арх. Мих.: „Глиши сѣла Бѣе, сѣа то сѣтъ члѣвци, що крадѣтъ птица и пчели“.

Мѣка лѣ. Гѣ паныцѣхъ, забойцѣхъ, шпойцѣхъ
и иныхъ.

Бидѣ сѣла Бѣа члѣвци висѣше за ноги и за рѣки шпѣтани юзами шгниенными; еднини дѣаволн шгнь подмѣхѣютъ, а дрѣгѣ бѣси смѣлаѣ (sic!), сѣркѣ, золѣ смраднѣй кипячѣй з огнемъ лютъ во ѣста, и пороѣ и каменѣ горячѣе бѣтъ в писокъ з огнемъ.

Рече сѣла Бѣа: „Повѣж ми, сѣий арх. Мих., что за грѣшници сѣа?“

Рече Мих.: „Глиши сѣла Бѣе, сѣн человекци паныцѣ, шпойци, а дрѣгѣе шбѣдци, забойци, иже рано идѣше в свѣта, в неделю, на силѣ, сего ради тако мѣчат сѣа“.

Мѹка лѢ. Ѡ сѡдїахъ кровопїйцахъ, сквернодѡцахъ.

Видѣ сѣла Бѣа езеро кривавое, кровъ из огнемъ клекотитъ, и въ томъ езерѣ множество мѡжей ѡ женѣ стоахъ по оуста, по шїю въ томъ езерѣ кривакомъ, и кровъ пїюще оумершѣ ї пады гадѣй.

Рече сѣла Бѣа: „Покѣжъ ми, сѣй арх. Мнх., что согрѣшили сїа?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣла Бѣе, сїи сѡтъ челоѡци грѣшници, сѡдїа немилостивїи, не по правдѣ сѡдили, кровъ чѡжѡю пили, во не по правдѣ сѡды сѡдили, кровопїйци, мздоимци, забойци ї сквернодѡци, сего ради тако мѡчатъ сїа“.

Мѹка лѢ. Ѡ сребролюбцевъ и златолюбцевъ грѣшныхъ.

Видѣ сѣла Бѣа езеро ѡгненное, злато и сребро въ немъ люто барзо їскръно клекотитъ. Въ томъ езерѣ безчисленнаго народа мѡчитъ сїа.

Рече сѣла Бѣа: „Покѣжъ ми, сѣй арх. Мнх., что согрѣшили сїа дшѣ?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣла Госпоже, сїи челоѡци сребролюбци и златолюбци, лихварѣ, сего ради тако мѡчатъ сїа“.

Мѹка лѢ. Ѡ тихъ людехъ, что робѡтъ въ сѣѡю недѣлю и въ свѡта господскїе и вѣгородничїе и нарочитыхъ сѣихъ, и инїи тежъ неѡкрѡници и немилостивїи князѣ и пани и прочїи.

Видѣ сѣла Бѣа много дшѣ грѣшныхъ, мѡжей и женѣ, иже дѣлаютъ, робѡтъ въ насилїю тяжкомъ въ работѣ: єдни камѣны носятъ дшѣ, а дрѡгіе дшѣ зельзо, третїе дшѣ глины, четѡртїе дшѣ воды; во великомъ насилїю вѣси работаютъ ними и мѡчатъ тихъ дшѣ грѣшныхъ.

Рече сѣла Бѣа: „Покѣжъ ми, сѣй арх. Мнх., что то за грѣшници?“

Рече Мнх.: „Глиши сѣла Бѣе, сїа сѡтъ грѣшници неѡкрѡници: въ сїа вжїа и во воскресенїе не хотѣли вѣровати, а инїи немилостивїи црѣ, князѣ, властїтелїе, оубогимъ людѣмъ ѡ нихъ нѡжда великаа бѡла, а дрѡгіа тежѣ работающе въ недѣлю и во

празники господскія и вѣгородичніа и нарочитихъ сѣихъ, сего ради тако мѣчатъ ся“.

Рече сѣаа Госпожа: „Что ѡни гадать?“

Рече Мих.: „Проходитъ ихъ оуглїе ѡгненное“.

Рече сѣаа Бѣа: „На що ѡнїе дѣѣ носятъ и такъ ся мѣчатъ тѣю глиноу, камѣна, зѣлѣзо, водоу? Що то ѡни мѣрѣютъ, кѣютъ, лѣпятъ?“

Рече Мих.: „Слиши сѣаа Бѣе, азъ ти повѣмъ. Мѣрѣютъ дѣаволи градъ нечистїй ї темнїй нечестиваго цѣра, и тими дѣаами тяжко робятъ. Ї ставятъ той градъ, мѣрѣютъ цѣлїй рѣкъ ажъ до воскресенїа Хѣаго, до великоднїа; а такъ прїйде великъ день и заспѣвають „Хѣ воскрес“ в полнощи, то в той часъ той градъ потрясетъ ся, на землю впадѣтъ мѣри каменнїа, покрѣшатъ ся на прахъ всѣ тїи мѣри и палацы. По недѣли же сѣаго апостола Ѳоми зновъ ѡнїе дѣаволи начнѣтъ нечестивїй ѡнїй замокъ градъ, то начнѣтъ дѣаами тяжко робити и мѣчитъ дѣѣ грѣшнѣ, начнѣтъ мѣровати, вѣдовати зновъ ажъ до воскресенїа Хѣа презъ цѣлїй рокъ“.

Рече Миханлъ: „Пойдемъ, сѣаа Бѣе, ко Ѣдемѣ в дамаскѣю землю и ѡзришъ, гдѣ дѣѣ христїанскїе ѡсилаютъ ся“.

Рече сѣаа Бѣа: „Покажи ми, сѣїй Михъ, вса, да видѣмъ ихъ“. Тогда пристѣпиша ѡ. сотъ аѣглъ и понесоша сѣѣю Госпожѣ в дамаскѣю землю.

лѣ. Ѣ дѣахъ которїи милостиню творили и в покажнїи померли, за тоѣ ихъ презъ пропасть милостинѣа преноситъ.

Бидѣ сѣаа Бѣа на задной странѣ Ѣдема оудолѣ, глѣбинѣа недобѣа дозрѣти. Презъ тїа глѣбокїа провали темность гѣстаа, а в провалехъ мгла ѡкрѣтнаа, темность непросвѣтимаа. На дол глѣбини естъ врата, їмя ей Йсаѣатовъ, а под вратами на долной странѣ кладница положенна, ползка ѡко лѣдъ, оузкая ижъ нѣгдѣ вѣстрѣ нѣжномѣа вомѣстити ся. Бидѣ сѣаа Бѣа много дѣѣ аѣгли провадили ко кладницамъ, бо предъ тими кладницами вѣдетъ каждая дѣїа, їли грѣшна їли праведна. Бидѣ сѣаа Бѣа дѣшѣ, що єдни прѣходятъ презъ глѣбинѣа, а єдни много падоша во глѣбинѣа, а єдни сидятъ на брѣзѣ.

Рече Мих.: „Єїа то дїѣ покаѣнници ї милостию творили и в покаїніи померли ї милостиня их преноситъ през глѣбини, во їхъ покрила милостиня“.

лї. Которїе вѣдѣт дїѣ прелѣтаты и рѣкѣ шгненнѣю чистителнѣю по верха: схимонаси, їермонаси и єрен праведнїе, черноризци, земнїи а҃гли, небеснїи челоуѣци, и свѣцкїе прав[еднїе].

Видѣ прѣста Бїа дїѣ прелѣтающїи през шнѣю чистителнѣю шгненнѣю рѣкѣ.

Рече стѣа Бїа: „Що то за дїѣ, же такъ по верхи прелѣтают легко тѣю шгненнѣю рѣкѣ?“

Рече Мих.: „Стѣа Бїе, што тїи дїѣ черноризци, схимници, їермонаси, їерен, иже нарекоша ся на земли а҃гли, и свѣцкїе челоуѣци стѣи, їже правдиве на сем свѣтѣ в законѣ їноческом Гдѣ Бгѣ оугодили постом, молитвами, чистотою, оубожеством, послѣшанїем и иними оучинками їноческими. И провадѣть их а҃гли вїїи из мѣстѣ страшнихъ во пресвѣтлаа мѣсца веселаа, ко горнѣ швѣтели, во надра Авраама, Ісаака, Іакова, ї тамо ся на вѣки вѣдѣт веселити“.

лѣ. О дїахъ, иже за живота своего свѣщи давахъ до церквїи стїх и милостию и шдежда оубогим людем.

Видѣ стѣа Бїа дїѣ грѣшнїа ї праведнїа ко вратахъ Ісафатовихъ, єдини яко ластовици квѣлѣть, єдини яко голѣби гѣкають, єдини яко пчели гѣдѣть, єдини єдних на собѣ несиѣть, єдини пришдѣяни добре, дрѣгїе голоднїе, єдини наги сидѣть, пред єдиними свѣтила ясно горѣхъ, пред єдиними трапеза стоѣть ї ѣдѣть, а пред єдиними нѣчого нѣмаш ї нѣчого не ѣдѣть, а єдни во тмѣ неосвѣтимои кричатъ нагѣ и голоднѣ.

Рече стѣа Бїа: „Повѣж ми, стїй ар. Мих., що то за дїѣ, що єдни єдних на собѣ несиѣть?“

Рече Мих.: „Забойци на собѣ несиѣть, а что свѣтила пред ними ясно горѣть и трапезають и пришдѣяни, то за живота своего свѣщи во церквахъ стїх зажигали, лѣчнихъ, голодних накормили, нагих пришдѣли, жаждѣщих напоили, и паки на

Рече сѣла Бѣа: „Нехай тма сіа подейма сѣ, жебы видѣла тыи дѣѣ“.

Рекли: „Закаѣ маємо великій, жебы тыи дѣѣ нѣколи свѣта не видѣли“.

И зафрасовала сѣ сѣла Бѣа, возрѣла на нѣбо и рекла: „Во ѿмѣ ѿца і сѣа і сѣго дѣа нехай же ѿбачѣ мѣкѣ сѣю!“ И зараѣ поднала сѣ тма над мѣкою къ горѣ, и ѿбачила сѣла Бѣа, нж тѣт лежитъ множество мѣжей и жен, а ѿ ниѣ ѿсходитъ великій крыѣ и плаѣ. Видѣвши сѣла Бѣа расплакала сѣ.

Рече сѣый Миханѣ: „Чемѣ, ѿкажанныи, не глѣте ко Бѣи?“

Рекли мѣчащѣи сѣ: „Иѣ еси к наѣ пришла, Бѣе? мы свѣта нѣкды не видимо и мѣки великій терпимо. Сѣѣ твой вѣвенный зыйшолѣ был на земаю и не ѿшолѣ к наѣ; ни Іѣаѣ крѣтитеѣ, ни Іѣраамѣ, ни апѣлѣ Павѣѣ, но ты, сѣла Бѣе, застѣпнице, мѣѣри сѣ за хрѣтіяныѣ“.

Рече сѣла Бѣа ко Миханѣ: „Что сѣи согрѣшили ѿкажанныи?“

Рече Миханѣ: „Тыи то сѣт некрѣныи, поганѣи, некрѣщеннѣи, которыи не визнавали сѣои трейци ѿца і сѣа і сѣго дѣа, и ма твоѣ, Бѣе, не ѿповѣдали, же ис тебе Іѣс Хѣс, и дла того так мѣчат сѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Дла чого, ѿкажанныи, прѣстѣили сѣ есте? аѣко есте не слыѣали, же всѣ тѣлѣ ѿ маѣ мое славитъ?“

Потом зновѣ покрыла иѣ тма.

V. Рече Миханѣ: „Пойдѣмо, сѣла Бѣе, гдѣ течѣѣ ѿгненнаѣ рѣка“.

Пришла сѣла Бѣа до ѿгненной рѣки і ѿбачила, аѣно в той рѣцѣѣ множество мѣжей и женѣ, едны до пояса вѣѣ ѿгни стоѣтъ, дрѣгѣи до персѣи, ѿныи до шѣи, а ѿныи до верѣха.

Рече сѣла Бѣа: „Что тыи согрѣшили, же до пояса стоѣтъ вѣѣ ѿгни?“

Рече Миханѣ: „Гѣпже, тыи то сѣт, нж ѿчѣю и мѣтрною клѣтѣѣ прѣстѣпили и не дѣали, дла того так мѣчат сѣ“.

[Рече сѣла Бѣа:] „Я сѣи что согрѣшили, что до персѣи стоѣтъ вѣѣ ѿгни?“

Рече Миханѣ: „Тыи то, що кѣмоѣ своиѣ доганаѣли, сѣарили сѣ з ними, ѿца и матѣѣ лаѣли, вѣѣ прѣлюбодѣѣствѣѣ ѿскѣрнили сѣ, а того сѣ не каѣли, дла того так мѣчат сѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Я сѣи что согрѣшили, которыи до шѣи стоѣтъ вѣѣ ѿгни?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то, н^ѣ чѣжое добро ѣли ѣ пили, то е^{ст} же крали, розбивали ѣ невинного до оутраты доводили, то для того так мѣчат сѣ“.

[Рече сѣла Бѣа:] „Ѣ тѣи что согрѣшили, которыи до верха стоять въ ѡгни?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣт, же дѣти свои родивши ѣ мѣтали шамъ ѣ свинѣамъ поидати, для того так мѣчат сѣ. Ѣныи держачи чѣтныи крѣтъ, крыкомъ великии кленѣт сѣ, мовачи неправдѣ, ѣ присѣгали на кривдѣ, для того так мѣчат сѣ. Ѣ дръгѣи томѣ крѣтѣ безпрестанно казняють сѣ во ѡгни со страхомъ, тыи сѣт клеветници, присѣжници, ѡбѣдници, кривосѣдци, потворци, для того так мѣчат сѣ“.

VI. Видѣ сѣла Бѣа люди^ѣ стрѣглави висѣщихъ, а звѣри дикии ѣдаѣтъ ѣхъ, а не могут ѣзѣсти, а ѡни кричатъ. Рече сѣла Бѣа Михан^ъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣт, которыи слѣхаютъ подъ чѣжими домами ѣ зваджѣютъ сѣсѣда со сѣсѣдомъ, ѡбмовляють ѣ лѣгѣтъ злыи слова, для того так мѣчатъ сѣ“.

VII. Пото^{мъ} пристѣпили ѣ. аѣглаѣ ѣ понесли сѣѣю Бѣю ко западѣ. И тѣ^{мъ} сѣла Бѣа видѣла ѡблакъ ѡгненный великъ барзо, а посередѣи него пламѣ^{нъ}. Тамъ ты^{хъ} ѡдрѣй много, а на ни^{хъ} лежатъ множество людѣй ѣ горѣтъ въ ѡгни. Видѣвши тоѣ сѣла Бѣа коздохнѣла ѣ рече Михан^ъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣт, ѣжѣ на оутрѣи сѣго воскрѣнѣа лежали ѣко мѣртвыи, а до цѣркѣи не хотѣли ѣти, для того так мѣчат сѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Ѣ коли кто хорый не може^{тъ} встати, ѣкъ теѣи маѣтъ выѣти?“

Рече Михан^ъ: „Если бы домъ горѣлъ, а ѡнъ бы не могѣлъ вылѣзти, аъ бы згорѣ^{лъ}, то теѣи маѣтъ ѡпѣщенѣе“.

VIII. Видѣла сѣла Бѣа столи ѡгненныи, а на ни^{хъ} сидѣтъ множество людѣй. Рече сѣла Бѣа ко Михан^ъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣт, ѣжъ не оустали противъ попа, кды идѣтъ ѡ сѣѣи лѣургѣи изъ цѣркѣи, слѣживши слѣжѣѣ бѣжѣю, для того так мѣчат сѣ“.

IX. Видѣла сѣла Бѣа дѣрева много, а на ты^{хъ} дѣревѣхъ вѣтѣѣѣ ѡгненное, а на кѣтѣю ланцѣховъ много желѣзны^{хъ}, а на ни^{хъ} висѣтъ множество людѣй за языки. Видѣвши тоѣ сѣла Бѣа ѣ рече Михан^ъ: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Миханъ: „Тыи то сѣт, которыи сѣ дармо клинѣтъ, хѣлници, клеветници, присажници, потварци, которыи ѡбмовляють, ѡсѣждаютъ, напастѣють, кривосѣдци, ненавистници, смѣховалци, пѣници, дѣла того так мѣчат сѣ. Я за языки висѣтъ, то дѣла того, же языкомъ чѣла избавитъ, чого предъ людьми ѿ предъ паномъ неслѣшне оудастъ ѿ ѡбмовитъ“.

Х. Потомъ на дрѣгомъ мѣстѣ видѣла сѣла Бѣла чѣки, а ѡни висѣтъ за рѣки ѿ за ноги, а ѡ нихъ течетъ кровъ, изъ оустъ горитъ полонѣнь, ажъ не можетъ ѡхѣхнѣти. То видѣвши сѣла Бѣла расплакала сѣ ѿ рече ѿ-ж.: „Гѣ помилѣи ихъ!“ И рече: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Миханъ: „Тыи то сѣт, же цркви бжїи держатъ, а волѣ бжїи не творятъ, црковное добро ѿдаѣтъ ѿ пїють мовачи: „Работаемъ црква“, ѡ цркве живи боудемъ“. И такъ цркви ѡбдирають, то за, пропивають, дѣла того так мѣчат сѣ“.

ХІ. Рече Миханъ: „Пойди, сѣла Бѣла, покажѣ ти, гдѣ мѣчат сѣ попы“.

И видѣла сѣла Бѣла попы, а ѡни висѣтъ за ноги, а ѡгнь ѡ головы ажъ до ногъ палитъ ихъ. Рече сѣла Бѣла: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Миханъ: „Тыи то сѣт слѣжители прѣла бжїю, бо кды слѣжбѣ бжїю слѣжать, тогда всѣ нѣсныи силы и звѣзды страшають сѣ, прѣла движитъ сѣ, подножїе Гѣ трасетъ сѣ, а ѡни не беѣтъ сѣ, ѿ не страшають сѣ, дѣла того так мѣчат сѣ“.

ХІІ. Видѣла сѣла Бѣла чѣки, а в нихъ звѣри троглавнии, ѣдино ѿдетъ до ѡчѣи, а двѣ до оустъ. Рече сѣла Бѣла: „Кто тѣ еѣтъ, же не можетъ ѿзвѣти звѣра сего?“

Рече Миханъ: „То сѣт дїацы, же читаючи лѣтъ, несправедливе читають, ѿко еѣтъ написано, дѣла того так мѣчат сѣ“.

Тѣтъ же ѿ инѣи чѣци висѣтъ стрѣглав, а звѣровѣ ѿдаѣтъ ѿхъ. Рече сѣла Бѣла: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Миханъ: „Тыи сѣт черноризци, которїи законъ бжїго оучаѣтъ, а сами волѣ бжїи не чиняѣтъ, дѣла того так мѣчат сѣ“.

Рече Миханъ: „Пойди, сѣла Бѣла, ѡгладай, гдѣ мѣчат сѣ патрїарси и влѣди ѿ вси дѣхнїи“.

ХІІІ. И пришедши сѣла Бѣла на ѡное мѣстѣ видѣла множество лежащихъ въ ѡгни, ѿ черви небѣсыпающїи ѿдахѣ ихъ. Рече сѣла Бѣла: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Миханъ: „Тыи то сѣт патрїарси, епѣпи, попы ѿ всѣ старшина, которїи ѡблачали сѣ во сѣтителскїи ѡбраѣ, а волѣ бжїи не чинили, дѣла того так мѣчат сѣ“.

XIV. Видѣла сѣла Бѣа жены, а ѡни висят ѿ пламень и^х пали^т ѡ ногъ до головы, и зновѣ звѣреваютъ и^х и ѡдаѣтъ, а ѡни кричатъ вздыхаючи и мовачи: „Змилюйте сѣ надъ нами, бо барзо в то^м пламени мѣчимо сѣ“.

Рече сѣла Бѣа: „Что тыи согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣтъ попадѣи, которыи по смѣрти мѣжѣи своихъ блядъ чинили, то для того такъ мѣчатъ сѣ“.

XV. Видѣла сѣла Бѣа жены висѣщи кѣ ѡгни, а звѣри ѡдаѣтъ и^х оуста. Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣтъ черницѣ, которыи пострыгши сѣ въ чернической ѡбразѣ блядъ творили, для того такъ мѣчатъ сѣ“.

XVI. Видѣ сѣла Бѣа ѡгнь кремѣшній, а в немъ множество народа, а тамъ плачъ и крикъ великій. Видѣвши то сѣла Бѣа расплакала сѣ и рече: „Что тыи согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „Тыи то сѣтъ црѣкѣ, кнѣзѣ и вшелѣкамъ старшина, которыи не чинили волѣ бжѣи, такъ тежѣ иныи грѣшници, разбойници, клеветници, пѣицѣ, лихварѣ, сребролюбци, которыи на оубоги^х людѣи не маютьъ млѣрдѣи и которыи не постанѣтъ сѣ во сѣмъ посты, развѣчаютъ мѣжа со женою, и инныи злосници, а тыи злыхъ речѣи не кашли сѣ и не покѣтовали сѣ, для того такъ мѣчатъ сѣ“.

Слышавши то сѣла Бѣа расплакала сѣ и рече: „О горе вамъ, грѣшници! чѣмѣжѣ есте сѣ того на земли не кашли и не покѣтовали, тобы тоутъ не были есте“.

XVII. Потомъ поидѣ далѣ сѣла Бѣа, и тамъ ѡбачила рѣкѣ ѡгненную, клекотѣщую а страшную, а ѡна пожирѣетъ всѣ грѣшники в себѣ, же ажъ не могутъ промовити: „Бжѣе прѣднѣи, помилуй насъ!“ И и^х ѡдаѣтъ черви неоусыпающѣи и скреже^т звѣный и звѣри незличнии. Видѣвши тѣтъ тыи, що сѣ мѣчатъ, сѣю Бѣю, крикнули к ней голосо^м велики^м мовачи: „Радуй сѣ, блѣвенная Бжѣе дѣво, свѣтене заходимый! Радуй сѣ [и] ты архистратѣе бжѣи Миханѣе и вси сѣи аггѣи бжѣи! Молите сѣ непрестанно за весь миръ христѣанскѣи, которыи пришли есте навѣжати насъ грѣшны^х, кды^ж мы ѡ вѣка свѣта не видимо, а нынѣ для тебе Бжѣе видимо свѣтъ“.

Видѣвши то сѣла Бѣа расплакала сѣ и рече: „О горе грѣшникомъ тымъ, щожъ то ѡни согрѣшили?“

Рече Михан^ъ: „То есть рѣка ѡгненная, с которой сѣ ѡгнь родитъ, а в ней мѣчитъ сѣ родъ жидовскѣи, которыи распали Гѣниго Іс Хѣа, и вси пѣзыци поганстѣи, которыи тебѣ не исповѣдали

и которыи вѣдѣ чинили и сѣ кѣмъ, штрафниці, которыи дѣти свои подавили, для того такъ мѣчатъ сѣ.

Рече сѣла Бѣа: „По дѣлоу и сѣ вѣди и мѣ!“

И зноуѣ покрыва и сѣ и нѣла рѣка.

Рече Михаилъ: „Если хочешъ, прѣла Бѣе, покажѣ ти, гдѣ мѣчатъ сѣ вѣе, рѣдѣ хрѣтіаньскій“.

Рече сѣла Бѣа: „Окрыи ми вѣе мѣки“.

И видѣла сѣла Бѣа шѣзеро шѣгненное клекотѣщее, а волны хитлютъ сѣ аж до нѣбѣ, а в нѣ старыи и молодыи мѣчатъ сѣ, множество мѣжей и женѣ.

Рече сѣла Бѣа: „Что сѣи согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Тыи сѣт хрѣтіанѣ, которыи на крѣщеніи шѣбѣцали сѣ Боу, а потоу дѣаволскій дѣла чинили, а крѣщеніе погѣбѣли, и не слѣхали заповѣди шѣцевскон и мѣтринскон, для того такъ мѣчатъ сѣ“.

XIX. Рече сѣла Бѣа: „Подвигни, стый архѣаггѣ Михаилѣ, вси архѣаггѣ, помолимъ сѣ Гѣи за грѣшники сѣи“.

Тогда вси архѣаггѣ мовѣли: „Гѣи, змѣлѣи сѣ над грѣшниками сѣими хрѣтіанѣ! оуслыши насѣ Гѣи!“

Рече Миѣ: „О великѣ естѣ Бѣи и велико и мѣа его, оуслыши насѣ“.

Рече сѣла Бѣа Михаилѣ: „Нехай же мѣа поставѣтъ прѣд Гѣи Хѣи“.

И взѣли архѣаггѣ прѣтѣю Бѣи и поставѣли оу прѣтѣа вѣжѣа. Оуна же ставѣши воздѣхѣла и зѣаѣши рѣцѣ свои прѣтѣи ко прѣтѣа вѣжѣю и рече: „Помѣлѣи Гѣи хрѣтіанѣ, во видѣла и сѣ вѣ мѣкаѣ, же не могѣтъ терпѣти“.

Рече ии Гѣи: „Икоу иѣа маю и сѣ помѣловати, а шѣни своѣи братѣи не помѣловали? Не машѣ того чѣка, жебѣи и мѣени моего не помѣнѣлаѣ, а шѣни не хотѣли и мѣени моего призывати, и такѣ сами в мѣкѣ шѣдали сѣ, а иѣа и мѣа хочѣ платити вѣдѣлѣгѣ заслѣги и хѣа“.

То слышѣаши прѣтѣла Бѣа рекѣа ко сѣмѣ Михаилѣ: „Плачѣ сѣа непрѣстанно, аж змѣлѣетъ сѣ Гѣи над грѣшники“.

Тогда Михаилъ падъ на землю лицѣмъ и вси архѣаггѣ с нимѣ. И видѣ Гѣи моленіе и сѣ мѣрдоѣа шѣ ни и рече сѣѣи своѣмѣ: „Иди и иѣѣи иѣа лице своѣ и мов и мѣа: „Нѣи за милосердіе шѣца моего и за мѣтѣѣ мѣтрѣ моѣа и бѣзплотныѣ монѣхѣ архѣаггѣ и всѣхѣ сѣѣхѣ монѣхѣ, же мѣа оумолиша за вѣа, для того даѣ вамѣ мѣчаѣши сѣа во дни и в нѣци покои и радостѣ и вѣселіе вѣ свѣтѣ сѣѣхѣ шѣа воскрѣніа моего до сошѣствіа сѣго дѣа“.

Услышавши тоє сѣла Бѣла ѿ вси а҃г҃ли рѣкли вси єдинымъ гласомъ: „Глава мѣрдїю твоємъ, вѣдо! Глава цр҃ствїю твоємъ! Глава благости твоєй со безначаѣнымъ ти ѡцѣмъ ѿ сѣ прѣтымъ ѿ вѣгнмъ ѿ жикотворѣцимъ ти дх҃омъ ннѣ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкоѣ“. Аминь.

Отсей текст далеко близший до первовзору, нїж перерїбка Яремецького-Білахевича, а стилістично майже скрізь скорочений супроти первовзору.

3. Рукопис Івана Кузиковича, XVIII в., стор. 161—179.

(Слово ѡ ѡкровенїи мѣкѣ, єгда ходила прѣсѣла Бѣла зѣ Миханлоѣ, где мѣчит сѣ родъ хр҃тїанскїѣ).

I. Прѣсѣла Бѣла Марїѣ, мѣти Гѣда нїѣго Йїсѣа Хѣ. ѡѡпросила, сѣла своєго, а҃ки а҃г҃ли ѿстѣпили ѡ востока сто, ѡ сѣвера сто, ѡ юга сто, ѡ запада сто. ѿ поклонили сѣ єѣ, сѣон Бѣи, ѿ рече Миханлѣ: „Радѣи сѣ дѣѡ прѣсѣла рождыла Гѣда слави вселенной! радѣи сѣ сѣаго дх҃а воплощенїе ѿ ѡтвержденїе! радѣи сѣ вѣхѣхъ сѣѣхъ просвѣщенїе ѿ ѡглашенїе!“

Рече сѣла Бѣла до Миханла: „Радѣи сѣ Миханле, коєво до вѣхѣхъ небесныхъ ѿ земныхъ ѿ надъ вѣсѣми превнїїи ѡѡ прѣстола вѣїа стоѣщи! радѣи сѣ Миханле, невидимаго ѡца сїанїе, всен вселеннѣи прѣдстателю, шестокрилатїхъ похвало, поправши мѣчитѣла ѿ дїавола! радѣи сѣ Миханле хотѣ вострѣбити ѡ востанїи ѡѡмершихъ, ѿ кто похвала вѣхѣхъ а҃г҃ловѣ“.

II. Потомъ рече ко Миханлѣ сѣла Бѣла, а҃бы ѡкрилѣ вѣхѣхъ мѣкѣ прѣисподнїе, где мѣчит сѣ родъ хр҃исти[ан]скїи.

III. п повелѣ Миханлѣ зѣнѣти а҃дѣ, ѿ ѡбачила прѣсѣла Бѣла множество людей, мѣжен ѿ женѣ во ѡгни великомъ столчи ѿ велики плачѣщи. ѿ рече Миханлѣ: „То сѣтѣ тїи, прѣсѣла Бѣе, которїи ѡца ѿ матерѣ зневажали, во ѡца ѿ сѣа ѿ дх҃а сѣаго не вѣрили, поганїе жидове, дѣла того так сѣ мѣчатѣ“.

IV. Тѣтѣ по сѣмѣ на ѿномѣ мѣсцѣ ѡѡвѣдѣла прѣсѣла Бѣла тѣмѣ великѣю народѣ во тѣмѣ снаѣщихъ. ѿ рече Миханлѣ: „То сѣтѣ тїи, которїи не каѣли сѣ грѣховѣ своихъ мерскихъ, ѿ сѣ грѣшивши много ѿ сѣромѣли сѣ ѿповѣдати прѣдъ свѣщенникомъ своимъ грѣховѣ стѣднихъ“.

Прѣстаѡ Бѣа поднѣши [sic!] ѡчи в' неко ѡ рече: „Но ѡмѡ ѡца ѡ сѣа ѡ сѣаго дѣа, да вотѣмет сѡ тма сѣа ѡ покрѣетъ все нѣо!“

И рекоша ѡггѡ: „Ѣгда, Бѣа, маемо заповѣдъ ѡ невидимаго Бѣа ѡца не видѣти ѡмѡ нѣколи свѣта, дондеже просвѣтитъ сѣа твои седмицею ѡ днѣмъ паче сѣнца“.

Потомъ видѣ прѣстаѡ Бѣа лежаща во мѡцѣ множество мѡжей ѡ женѡ, вопль ѡ плачѡ великѡй быст' в' нѣх'. ѡ прослезѡ сѡ прѣстаѡ Бѣа ѡ рече: „Ѣ ѡкажѡнѡ, ѡкѡ тѣтѡ пребиваете?“

Ѣни же рекоша: „Мы тѣтѡ ѡ вѣка свѣта не видимъ ѡ не можемъ зрѣти горѣ, лежитъ пекло клочѡщѣе над нами“. ѡ рекоша: „Прѣстаѡ Бѣе, ты-с' насѡ навѣдаша сѡ! моли сѡ сѣѡ своемѡ, нехай сѣа твои бѣгословеннѡ бѣговолитъ снѣти на землю ѡ посѣтитъ насѡ в' тѣхѡ мѡкахѡ. не прѣидетъ до насѡ анѣ Авраамѡ, ни Іѡанѡ крѣтителѡ, ни ѡнѡ Павелѡ посѣт[ит]ъ насѡ, а ти прѣстаѡ Бѣе, мирѡ всемѡ застѣпнице, навѣджала насѡ, моли[ш] сѡ за христѡанѡ, влаещѡ до насѡ, ѡ мѡ не маемо слова к тебѣ мовити во смолѣ, ѡу великой мѡцѣ“.

И рече прѣстаѡ Бѣа ко Михѡилѡ: „Что за грѣх сотворѡи?“

Рече Михѡилѡ: „То сѡтѡ тѡи поганѣе, которѡи тебѣ, прѣстаѡ дѣо, не визнавали, ѡко ис тебѣ роди сѡ Гѣдѡ Бѣѡ“.

И рече прѣстаѡ Бѣа: „Ѣкажѡнѡ, чи не слышалисте, ѡко ѡмѡ мое все тварѡ славѣтъ? нехай ѡхѡ покрѣетъ тма горшаѡ на вѣки!“

У. Рече Михѡилѡ до сѣѡн Бѣѡи: „Где хѡщѡши снѣидѣмъ?“

Рече Бѣа: „Да ѡзнѣидѣмъ на югѡ“.

И заразѡ ѡггѡ вѣѡи прѣстѡю Бѣѡ ѡзвѣдоша на югѡ, где течетъ рѣка ѡгненнаѡ. тамѡ множество мѡжен ѡ женѡ, ѣдѡни до пояса, дрѡгѡи стоятъ по грѡди, ѡвѡи по шѡю, ѡвѡи до верѡхѡ во ѡгнѡи стоятъ. рече прѣстаѡ Бѣа: „Что сѡи согрѣшили?“

Рече Михѡилѡ: „То сѡтѡ тѡи, которѡи клѡли ѡцѡ своимѡ ѡ матерѣ своей, для того такѡ сѡ мѡчат, ѡко проклатѡи“.

Речѣтъ прѣстаѡ Бѣа: „ѡ тѡи, цѡ по грѡди во ѡгнѡи стоятъ?“

[Рече Михѡилѡ]: „То тѡи кѡмам своимѡ досаждали, не жили [сѡ] собою добре, але словами злыми доновнѡвали сѡбѡ, были сѡ, ѣдѡнѡ на дрѡгаго рѡкою зводѡлѡ ѡ во прѣлѡводѣжѡнѡи сквернили сѡ, для того сѡ во томѡ ѡгнѡи мѡчат сѡ“.

Рече прѣстаѡ Бѣа: „ѡ тѡи что согрѣшили, ѡжѡ до шѡи во ѡгнѡи стоятъ?“

Рече Михайлъ: „Сѣи сѣтъ, ѿже ѿдаѣтъ мѣса члвчскѣи“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „Ико же можетъ ѿсти тѣла дрѣга своего?“

Рече Михайлъ: „Глиши, сѣаѣ Бѣа, ѡто тѣи сѣтъ блѣдници, сотворившѣ блѣдъ, нечистотѣ ѿ расказиша во ѡутробѣ своей сѣламъ дѣти свои ѿ рожденїа ѡмъ и свинїамъ даѡтъ, для того сѣаѣ такъ мѣчатъ сѣа; тѣи, которѣи насочиша на братїю ѿли сѣсѣдъ на сѣсѣда ѿли дрѣгъ на дрѣга предъ царями, предъ панами, предъ властитѣли неправедными, то тѣи гдѣ мѣчатъ сѣа“.

Рече Бѣа: „И сѣи. ижъ до верха во ѡгни стоѣтъ?“

Рече Михайлъ: „То тѣи сѣтъ, ижъ крѣтъ честнѣи на сѣбѣ держатъ, а кленѡтъ сѣа лѣжою ѿ присагаѡтъ на криво, ѿ ѡубогимъ кривдѣ чинѣтъ ѿ в церкви говорѣтъ стоѣчи, то тѣи во ѡгни мѣчатъ сѣа“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „Бѣди имъ по дѣломъ ихъ! тѣтъ имъ естѣ мѣка великаѣ, ещѣ на нихъ паде болаѣа“.

VI. По сѣмъ видѣ прѣстаѣ Бѣа члвка востаѣа за ноги стрѣмъ глакъ, ѿ звѣри ѿсхождаѡ ѿз ѡустъ еѣго ѿ реви (sic!) ѿдаѣтъ ихъ ѿ черви падаѡ ѿз ѡстѣ еѣа великѣе. речѣтъ прѣстаѣ Бѣа: „Что за грѣхъ?“

Рече Михайлъ: „То сѣтъ тѣи послѣшници подъ чѣжиѣ домомъ, клеветници, мовити злаѣа на сѣсѣда, разлѣчаютъ мѣжа ѿ жоною“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „Лѣчешъ би ѿмъ не родити сѣа, нѣжелѣи такъ мѣчитѣ сѣа“.

VII. Рече Михайлъ: „Пондѣмо ко западѣ, прѣстаѣа (sic!) Бѣа“. ѿ заразъ аѣгли возведѡша прѣстѣю Бѣѣ ко западѣ. ѿ тамъ видѣ множество мѣжен ѿ женъ во ѡгни горѣтъ великомъ, ѿ змѣи двоеглавнѣе ѿдаѣтъ ѡуста ихъ. ѿ рече прѣстаѣ Бѣа: „Что сѣмъ за грѣхъ естѣ?“

Рече Михайлъ: „То сѣтъ тѣи, ижъ не востаѡтъ на ѡутреню в ѣнеделю в сѣѣю на молитвѣ, лежатъ, чѣлѣди свои не бѣдаѣтъ, ѡфѣры не приносаѣтъ“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „И еѣли члвкъ боленъ бѣдетъ, ѿкъ маѣтъ поити до церкви?“

Рече Михайлъ: „Ище ѿметъ сѣа домъ еѣго на всѣхъ страни ѿ не можетъ ѿзбѣгнѣти, томѣ ѡпѣстаѣтъ сѣа грѣхи еѣго; аще бѣдетъ цѣлъ ѿ здравъ, а не поѣдетъ до церкви ѿ лица своего не перѣхрѣститъ, слѣжби божѣи не вислѣхаетъ, видимо такъ сѣа безсѣрманѣ мѣчатъ сѣа, [вѣ] ѡгни горѣтъ, пламени ѡгненомъ“.

VIII. По семъ видѣ прѣстаѡ Бѣа на третомъ мѣсцѣ столпъ ѡгненнѣ, ѡ на томъ столпѣ горитъ множество мѡжей ѡ женъ. речетъ прѣстаѡ Бѣа: „ѡ сѡи что согрѣшили?“

Рече Муханлъ: „То сѡтъ тѡи, ѡжъ зневажали сѣенниковъ, которѡи Бѣа просѡтъ за нѡхъ ѡ за весь миръ“.

IX. Далѣ взрѣла прѣстаѡ Бѣа древо великое, ѡ квѣти ѡгнѡстѣе на томъ деревѣ, ѡ на тѡхъ квѣтахъ бѡли ѡдѣки желѣзнѣе. где висѣло множество мѡжей ѡ женъ за гаки. ѡбачивши прѣстаѡ Бѣа ѡ прослезѡ сѡ ѡ стала питати сѡ Муханла, что сѡи согрѣшили. ѡповѣлъ сѡѡи Муханлъ: „То сѡтъ тѡи, которѡи присѡгаютъ на криво ѡ свѣдчатъ несправедливѣ ѡ разклѡчаютъ братѡѡ ѡ братѡи“.

Рече прѣстаѡ Бѣа: „Како можетъ кто разклѡчити братѡѡ?“

Рече Муханлъ: „Послѡшай, прѣстаѡ Бѣе, азъ ти повѣмъ. гдѡи кто хѡшетъ до вѣри нашѡи православноѡи крестити сѡ, ѡ ѡнъ ѡведетъ ѡ крещенѡмъ, то тѡи сѡтъ“.

X. ѡбачила прѣстаѡ Бѣа на дрѡгомъ мѣсцѣ члѡвѣка висѡща за рѣки ѡ за ногѡ, ѡ за ногѡи ѡго кровъ течетъ, ѡ стала питати Муханла: „Кто сѣ ѣстъ ѡкамѡни, что согрѣшивъ?“

Рече Муханлъ: „То естъ, прѣстаѡ Бѣе, ѡжъ церккѡю не добре справѡютъ ѡ церковнѣе добра на сѡѡи пожитѡкъ ѡбѣртаютъ ѡ црѣккѡю бѣжѡю не добре справѡютъ ѡ ѡдимѡютъ сѣеникомъ ѡ дѡкамъ, слѡгамъ церковнымъ“.

Рече прѣстаѡ Бѣа: „По дѣломъ ѡхъ да бѡдетъ ѡмъ!“

XI. Рече Муханлъ: „Где поѡдемѡ, прѣстаѡ Бѣе? азъ ти покажѡ, где сѡ мѡчатъ попи ѡ бѡвесъ причъ церковнѡи“.

ѡ ѡбачила прѣстаѡ Бѣа поѡа за ногѡ висѡща, ѡ ѡгнъ под нимъ горитъ. рече Муханлъ: „Попѡ, слѡжителѣе престѡлѡ Гдѡю, що не со страхѡмъ стѡѡли, гдѡ слѡжѡѡ бѡжѡю слѡжили“.

Рече прѣстаѡ Бѣа: „Всѡи нѣсѡ ѡ звѣзди здригаютъ сѡ ѡ престѡлѡ страшнѡи издвѡignet сѡ ѡ подножѣе пѡна ѡ зѡавитѣла нашѡго, ѡ длѡ того такъ сѡ мѡчатъ“.

XII. ѡ ѡбачила прѣстаѡ Бѣа чѡловѣка, ѡ звѣри пернатѣе сѡ трома головами ѡдѡятъ ѡго: ѣдни ѡдѡятъ ѡмѡ ѡчи, ѡ дрѡгѣе ѡдѡятъ ѡмѡ срдѣе, ѡ третѣе ѡдѡятъ ѡмѡ мозокъ. рече прѣстаѡ Бѣа: „ѡ то кто ѣстъ, ѡжъ не може ѡго нѣкто изволити ѡ звѣрѡа того?“

Рече Муханлъ ко прѣстѡн Бѣи: „Тѡѡ естъ дѡкъ ѡ чтецъ, ѡжъ четѣтъ не по ѡго, гордитъ, лжетъ прѣд Бѡгѡмъ ѡ добримѡи людѡми, ѡ длѡ того сѡ такъ мѡчитъ“.

ХШ. Й на томъ мѣсцѣ видѣ прѣстаѣ Бѣа члѣвѣкъ стрѣмѣ главѣ во ѡгнѣ, й рече прѣстаѣ Бѣа: „Я сен члѣвѣкъ що согрѣшилъ?“

Рече Михаилъ: „Сеи єсть чтець, которїи оучитъ людей, а самъ прелюбоудѣиствїе непрестане чинитъ, през то ласкѣ божественнѣю не наслѣдитъ, црѣтвїа небеснаго“.

XIV. Й ѡбачила прѣстаѣ Бѣа жени висѣща за ноги, й пламенъ ѡгнистїи из ѡстѣ ихъ исходитъ, й звѣрїе злїе їдѣтъ ихъ, й почали плачемъ великимъ плакати: „Помилѣй насъ, прѣстаѣ Бѣе, їако ми горше всѣхъ мѣчимо сѣ!“

Слишавши Бѣа й рече Михаилъ: „Се єсть попадѣ, которїи блѣдѣ творѣтъ й неправдѣ клеветѣтъ, для того такъ сѣ мѣчатъ“.

XV. Й тамъ ѡбачила прѣстаѣ Бѣа мѣжен й женѣ лежащихъ во ѡгнѣ, й гадїи двоеглавнїе їдѣтъ оуста ихъ. рече прѣстаѣ Бѣа: „Я сїи что согрѣшили?“

Рече Михаилъ: „Сеи єсть чернецъ, которїи тѣло свое предѣтъ на блѣтъ (sic!) по мирѣ ходѣчи, панствомъ забавляючи сѣ, для того такъ сѣ мѣчатъ“.

Рече прѣстаѣ Бѣа: „По дѣломъ ихъ да вѣдетъ имъ!“

Й пристѣпили ѡгнїи й вѣзали чєсно прѣстѣю Бѣѣ на небо й на тронѣ Бѣѣ ѡца й сїѣ й стаго дѣѣ. аминѣ.

Отсей текст, хоча значно близше держитъ ся старого оригіналу, зближаєть ся до перерѣбки Яремецького-Білахевича своїм закінченєм, у якому нема молитви Богородиці за грѣшників.

И. Рукопис Михайла Туринського з Балинець у Бачці, перепис. 1897 р.

(Сїе слово барзѣ потребно ѡ покої всего мира).

I. Богородица святая хотящи помолити ся Гѣду Богу нашему Ісѣу Христу на гори Єлеонской во имя ѡтца и сина и свѣтаго духа, да снїдетъ архангелъ Михаилъ, да повѣсти о мукахъ небесныхъ и земныхъ. Слово возвищавши, снїде архангелъ Михаилъ и 400 ангели съ нимъ, 100 ѡ востока, 100 ѡ полноци, 100 ѡ поладня, 100 ѡ западу. И цїлова благодатную Михаилъ со ангелами и рече ей: „Радуй ся ѡче исполненїе, радуй ся синовне пребиванїе, радуй ся стаго дѣѣ похвало, радуй ся хрїстіяномъ оутвержденїе, радуй ся Давидово пророченїе, радуй ся свѣтое поклоненїе, радуй ся про-

роческое проповиданіе, радуй ся превишняя всихъ оу престола божія!“

Рече же благодатная къ архангелу Михаилу: „Радуй ся ты архистратиже, перви воинъ невидимаго Ѡца, служителю и свитилниче Божи; радуй ся перви воинства святого духа повелѣние, радуй ся архистратиже, шестокрилству похвало; радуй ся Михаиле архистратиже, мучителемъ поправление; радуй ся Михаиле, просвящение и возбуди Ѡ вѣка оумершия; радуй ся Михаиле, перши до престола божого прославшаго“.

II. Бца хотящи муки видѣти, како души мучат ся въ адѣ, рече къ архистратигу Михаилу: „Повецъ ми, цо суть на земли всяческая?“

И рече къ Богородици Михаилъ: „Якоже речеши, благодатная, шицко теби повимъ и поводзим це по мукахъ, гдѣ мучат ся“.

И рече к нему стая Бца: „Кельо есть во мукахъ, цо ше мучат родъ христіянски?“

И рече к ней Михаилъ архистратигъ: „Нъевиповедзени муки тоти, нъе маю числа“.

И рече стая Бца: „Повецъ мы на небеси и на земли!“

III. Ходящи по мукахъ святая Богородица, тогда Михаилъ явши ся ангеломъ Ѡ поладня и Ѡвори адѣ и вѣдѣ во адѣ мучаща ся. и есть тамъ вельо хлопи и жени, и плачь велки и ридание и скрежетъ зубовъ. И питаше стая Бца: „Кто си суть?“

И рече Михаилъ: „То тоти ту, цо нъе верья во Ѡца и сина и стага дха, цо забули за Бога и не вѣроваша; цо Богъ себе на роботу сотворелъ, тс то вони припознали за Бога себе, слунко и мешадъ и землю и воду и звири и гадя, то хладокъ человека, то есть цинь, або с камня направеный ідолъ, и тимъ вѣроваша и за [Бо]гохъ ихъ почитовали, и за то ту ше муча на вѣки вѣковъ“.

IV. И видѣ на другомъ месту тму велику и рече стая Бца: „Что сіи суть? за что ту есть тма и хто оу ней есть?“

И рече Михаилъ: „Вельо души пребиваю ту и муча ше“.

И рече святая Бца: „Да будзе видно, да видзимъ ихъ муки“

И рекоша ангели стрегущи муку: „Поручение ни есть, да не вѣдятъ свѣта, довдеже яви ся синъ твой благи седемъ разъ Ѡ слунка“.

И прискорбна бысть стая Бца ко ангеломъ и возведе ѡчи свои и попатри на невидими престолъ Ѡца своего и рече: „Во имя Ѡца и сина и стаго духа, да ѡтмет ся тма, дабы видѣла тоту муку велику!“

И вежме ше тма, ѿ седемъ небесъ яви ся, и пребиваше множество народа, иже числа нѣ маю, мужъ и женъ; и плачъ велики и скрежетъ зубовъ и бистъ гласъ велики ше чуетъ.

И видѣ престая Бца и рече ко нимъ 'плачуци со слезами: „Что сотворилисте, бѣдниці, ѡкаянія, недостойни? Якъ ту ви ше на тото место злоокаяне [достали]?“

И нѣ дали грѣшници нѣякей бешеди, ѡвита прѣтей Бци дѣви Маріи. И рекоша ангелъ ко грѣшнѣкомъ: „Чомъ не глаголете?“ Рекоша грѣшнѣцы, цо ше тамъ муча: „Ѹ благодатная, ѿ вѣка нѣсмъ свѣта вѣдѣли и горе нѣ можеже попатриць“. И возривши стая Бца и возплака ся жалосно, якъ ихъ оувидѣвше мучащи ся. И рекоша къ ней грѣшнѣцы: „Ѹ стая Бца, како пришла еси ко намъ ѡкаянимъ? Но синъ твой благодатни и на землю пришолъ и не возпроситъ насъ, анѣ Авраамъ, прадѣтъ нашъ, анѣ апостоли! Но ти пртая Бца, заступнице еси роду хрістіянскому, помочнице, ти молишь Бога ѡ насъ, како просветила бѣднихъ!“

Тогда рече стая Бца ко Михаилу архистратѣгу: „Что ихъ такъ есть согришенье?“ И рече Михаилъ: „Тоти суть, иже не вироваша во ѿца и сина и духа стаго, анѣ во тя, пртая Бца, не вироваша, яко воистину мати божія еси; не хотяше вировати, яко ѿ тебе чистей дѣви Маріи родил ся Ісусъ Хрсъ и Богъ нашъ, плоть пріялъ и ѡсвятилъ землю крещениемъ своимъ. Та за то су ту и муча ше во вики виговъ аминь“.

И паки расплака ся стая Бца и ко нимъ [рече]: „Чомъ соблазните ся? Не висте ли, яко мое имя вироваша вси роди хрістіянскія и все создание почитуетъ мене?“ Тогда тото рекше пртая Бца, и жашъ таки на нихъ тма нападе, якоже и бысть.

V. Рече ко ней Михаилъ: „Кадзи хоцещи, да изидемо, на полудне, або на полнощъ?“

И рече благодатная: „Изидемо на полудне!“

Тогда ѡбратиша ся херувими и серафими и 400 ангели и ведоша Богородицу на полудне, идѣже рѣка ѡгненная жаше. И ту било множество мужъ и женъ, були позавальовани ту едни до пасу, други до пазуховъ, а трети до верха. И видѣвши стая Богородица и возопи гласомъ великимъ и возпроси архистратѣга Михаила: „Котори то су до пояса во ѡгнѣ погружени?“

И рече Михаилъ: „Тоти су до пояса во ѡгнѣ, иже ѿ отецъ и матерехъ своихъ клятву пріяша; та за то ше ту муча, же су прокляти“. И паки рече свята Бца: „А цо по подѣ пазухи во ѡгнѣ?“ И рече къ ней Михаилъ: „Сїи суть куми били каряще ся, а други блудъ творяху. За то ше терасъ ту муча на вѣки вѣковъ“. И рече стая Бца: „А иже цо до ший во пламенѣ ѡгню котори суть?“

[И рече къ ней Михаилъ]: „Иже мяса ядшая человекѣ, и за то ту ше такъ теразъ муча на вѣки вѣковъ“. И рече стая Бца: „А тотѣ, цо до верха суть во ѿгнѣ, во пламенѣ тимъ вержени, которѣ то суть, цо таке согрѣшиша?“ И рече Марїй: „Сїѣ суть, госпоже, иже крестъ чесни держаще, кленут ся лжами: „Таковими силы чеснаго креста!“ егоже ангели зряще трепещутъ и со страхомъ покланяют ся ему, а человекѣ того креста клену ше и лаю Бога, не видза, яка ихъ мука ту чекала! Та за то ше ту муча на вѣки терасъ“.

VI. И видѣ стая Бца мужа висѣща за ноги и хробаци ядыху его. А стая Бца возпроси ангела: „Тко то естъ, яки грѣхъ сотворилъ естъ?“ И рече к ней Михаилъ архангелъ: „Тотѣ ту естъ, муча ше, иже приклади имаше на злато свое и на сребро, та за то на вѣки ту ше муча“.

И видѣ стая Бца жену висѣща за зубъ и различная змїи изсходаху изо оустъ еѣ и ядаху еѣ. И видѣвши пртая Бца и возпроси ангела: „Что естъ сїѣ жена, яки ей грѣхъ?“ И ѿвищаше говоритъ ей ангелъ: „Тота жена така була, еже походила по ближнихъ своихъ и сусѣдовъ, послушающе, что тамъ говорятъ. И тотѣ жена иншакъ гутори и цїганѣ, ѿгваря, едно зъ другимъ сквачуе, да ше вадза; кетъ зосъ человекомъ, бешедуе крашне; докъ мало далъей подзе, та его ѿгваря, тамъ иншакъ оужъ гутори; та за то ту ше терас муча на вѣки“.

И рече ста Бца: „Добро би било такому человеку, да ше анѣ на тотъ свитъ не народелъ“.

VII. И рече к ней Михаилъ: „Ище стая Бца не видѣла великии муки!“ И Бца рече: „Да изидемъ и да походимъ, пицки муки да видимъ!“ И рече арх. Мхлъ: „Кадзи да пойдземе, благодатная?“ — „На полнощъ“, — рече стая Бца. И ѿбратиша ся херувими и серафими и тельо ангели, же имъ числа нѣетъ, и ведоша благодатную на полнощъ. И бистъ хмара ѿгнѣна роширена, а на ней посредѣ лежаще множество му[жи и] жени тамъ мучаще ся. И видѣвши стая Бца, и воздыхнула и рече Марїй къ архангелу: „Кто то суть ту и [що] таке согрѣшили?“ И рече Михаилъ: „Тотѣ, стая Господже, цо стую недѣлу на утрѣнѣ льеновали ше стануцъ зосъ посцелахъ и презъ сѣтую службу божую лѣжа здрави; и за то ше терасъ муча ту на вѣки“.

И рече стая Бца: „Да аще кто не можетъ, та цо да робѣя?“ И рече Мхлъ анлъ: „Послушай, аще кому загорит ся хранина на червлено и ѿбидетъ ѿгнѣн и загорит ся, не мога востати, таки не маю грѣха“.

VIII. И видѣ на другомъ месту столы ѿгнени и на нихъ множество народа, мужъ и женъ горя. И вопроси стая Бца Михаила: „Хто то, цо тамъ, яки грихи ихъ суть?“ И рече Михаилъ архангелъ: „Тоти то су, цо попохъ не поштовали; то ни востаютъ пмъ видат правду свою“.

IX. И видѣ стая Бца древо желѣзно, цо мало конари желѣзни, и вельо на тихъ конарохъ ѿ верху до сподку виша позаквачовани; на тихъ конарохъ виша гришнѣци, мужи и жени, за язки. И видѣ стая Бца и розплаче ся и рече: „Хто то суть и яке согрѣшение мали?“

И рече Михаилъ архангелъ: „То суть клеветници и звадлѣвци, иже разлучиша брата ѿ жени и мужа ѿ жени“. И рече Михаилъ: „Послухай, прѣта Господже, да ти азъ скажу ѿ тихъ: аще кто хотяще крестити ся и покаяти ся ѿ гриховъ своихъ, тоти гутори и не поучах ся спасения, для того ради мучат ся тако на вики виговъ“.

X. И видѣ стая Бца на другомъ месту висѣща мужа и жену, за ноги и за руки виши, и кривъ ше зъ нѣхъ лѣе и языкъ ихъ аязавше ѿ пламеня, да нѣе можу нѣчь гуториць, анѣ повесць: „Гди, Гди, помилуй насъ!“ И видѣ стая Бца ихъ и рече: „Гди помилуй ихъ!“ И сотвори молитву ихъ; и приде ко ним ангелъ божїи, иже ѿбладаша муками, и ѿриши имъ языкъ. И вопроси стая Бца: „Кто то естъ человек, иже иматъ такую велику муку?“ И рече ангелъ: „То естъ іконъ лѣбо попъ, церкви служитель, и нѣи творелъ волю божїю, цо му було дано. Говоритъ Іезекиль пророкъ оу глави 34, стихъ 24, 10: Такъ говоритъ Гдъ Богъ пастирямъ, ктори сами себе пашу, а нѣе ѿвци мой: „Послухайце, пастиріе мой, такъ говорѣтъ Гдъ Богъ: оутрацимъ ѿ нѣхъ пасенїя ѿвцохъ моихъ и нѣе буду вецей ихъ пасць, мой ѿвци, и нѣе буду пасць себе самихъ для пищею своюю“. Но продаваше сосуди, иминие церковное, и глаголаша: „Иже церкви работаетъ, то ѿ церкви питает ся“. И за то мучат ся ти на вики виговъ аминь“. — И рече ста Бца: „Якоже сотвори, тако приемлетъ“. И пакѣ зашъ ему ангелъ языкъ связа и мучи ше тамъ на вики виговъ.

XII. И видѣ тамъ стая Бца мужа — амїѣ крылатъ иміюще три глави: една ему была глава ко ѿчима, а друга була ко оустамъ его. И рече ста Бца: „И то человекъ не може ѿдорваць тотѣ глави ѿ того амїю“. И рече Михаилъ: „Стая Господже! стїя книги читалъ и стое евангелїе, тотъ самъ нѣе веровалъ и нѣе послушаше; люди оучаше, а самъ нѣе творяше волю божїю, блудом и всмъ безаконнимъ живяше“.

XIV. И видѣ стая Бца жени висѣща за нохци во пламеню и змѣя вихождаше изъ того ѿгна и ту нѣмъ ше прилѣтуе. И видѣ стая Бца прослезнѣся и рече: „Что естъ тихъ согришение такѣ?“ И рече Михайлъ: „То суть цанѣ маткѣ, цо своихъ попохъ нѣе поштовали и оу блуду жили и по смерти ихъ цо ше одаю за мужа; та за то ше тѣразъ такъ муча на вѣки“.

XVI. И рече Михайлъ: „Пойди гдѣ, та ти покажу, прта Бце, множество гришниковъ, [цо] мучат ся на вики“. И видѣ прта Бца рѣку ѿгнаю и видѣние води тѣй яко кровъ текущая, и поведе всю землю. И штретку тѣй реки множество народа гришниковъ. И видѣ стая Бца и розплаче ся барзѣ жалосно и рече: „Что естъ согришение тихъ?“ И рече Михайлъ архистратигъ: „То суть блудници и любодѣйци и клеветници и цо чужіе нѣви або людцки поля, або цо на силу ѿтаише, же то его, и заплаци оу суду зозъ пенъежми потаеменно: и зозъ женами цо ше разлучую и пришагу потаи; и пѣянѣци и немилостиви князи, епѣскопи и владикове и попове и патриархи, иже не сотвориша волю божію, и сребролюбци, иже надѣвцу ѿ дневѣчара ѿцачую и нѣе даю тельо, кельо доходзи, и безаконици“. Слѣшавше то пртая Бца и расплака ся и рече: „Ѿ люто грѣшникамъ!“ И рече стая Бца къ архистратигу Михайлу: „Тяжко согришающимъ! Лѣпше би було, да ше не родзели на тотъ шветъ“.

XVII. И Михайлъ рече пртой Бци: „Чомъ плачешъ, стая? Ище ти не видѣла великия муки!“

И рече стая: „Поводи мене, да виджу вся муки!“ И рече Михайлъ: „Куди хоцещи, пртая Бце, да изидемо? На востокъ, или на запатъ, или в рай, или на десно, или на лево, идѣже великия муки?“ И рече прта Бца: „Изидемъ на левую страну; повоц ме“.

Рекше ста Бца ѿбратиша ся херувими и серафими и ангели, иже нѣстъ числа, и ведоша пртую Бцу на востокъ на левую страну; и блискъ тѣй реки бѣше тма велѣка; и ту лежаше множество мужъ и женъ у вру, яко оу котлу; оу морю глѣбоко су грѣшники на езерѣвата на спотку и не можаху кричацъ на праведного судію: „Помилуй насъ!“ Ядаше ихъ тамъ хробаци и бисъ скрежетъ зубовъ и слыша плачъ велики. Возвигоша плачъ велики свой и вопиюще и глаголюще: „Гди помилуй насъ!“ Да яко ѿпростиша ся молитву, оустави ся буря великая и искри ѿгненія горя и печаци су. И видѣ стая Бца и прослезнѣся и рече: „Что естъ рика тота и цо оу ней естъ?“

И ей Михайлъ рече: „Тота вода шицка смольена, зозъ смолу и огняна е; и ту ше муча на вики гришнѣци и тоти конца нѣе маю: и тотѣ, цо Гда нашего Іса Хрта в[а] крѣтъ розопяли,

сина божія, и шицки язичници и поганье, иже не крестиша ся во имя Ѡца сна стаго дха; и ту тоти, иже блудъ твориша и со куми своима и съ матерми свойми и съ щерми свойма, и дѣвами живяше, цо пресъ закона, цо тримали стари законъ, цо булъ предъ потоу и цо почали презъ жицъ: и мушелъ дацъ Гдъ Бгъ на нѣхъ велѣку кару и шицко потопелъ створенье за 40 днѣ оу води; 7 ѡстали и суть тоти, иже да видят дѣти своя, и за то ше такъ ту муча противу дѣлогъ своихъ". — И рече стая Бца: „По дѣламъ ихъ буди тако" И паки найде на нихъ тма велка, якоже и бысть.

И рече Михаилъ къ Бци: „Хто ше ту достанье и ту ше затвори во тми сей, нѣсть помянути отъ Бга". — И рече пртая Бца: „**Г**о цешко грѣшнѣку тому во пламеню тому!"

XVIII. И рече Михаилъ къ Бци: „Пойди, прѣтая, да ти покажу ѡзеро ѡгнено, да видиши, гди мучит ся родъ христіянски!" И видѣ и слиша плачъ велики Ѡ нихъ многи. И рече: „Котори то суть, цо согришеніе ихъ естъ?" И рече благодатней Бци: „То суть, иже цо ше кресца и крестъ не льемъ словомъ нарицахъ, а дѣяволово дѣла творя; и погубиша, не потримаю, цо себе задаю покаянїе: сами ше подеиму, же такъ буду посцицъ и шицко буду тримацъ, цо до христіянской должности требаше оіму [sic! зам. іому] справовацъ якъ православни христіянь, а то вецка ше поциканѣ предъ Богомъ небесным. Таки христіянь, цо ше клее предъ Богомъ, най патри оу евангелій оу глави 23, стиху 20 Ѡ Мавеея: „Иже оубо кленет ся имъ и сущимъ верху єго; иже кленет ся церквею, кае ше и живущимъ в ней и кленет ся небесомъ, клее ше и престоломъ божимъ и сидащимъ". Жалует ся на такихъ Богъ и не возлюблеша єго: оустами своими внемлуть ись числа такихъ жлеоучителей, за которыхъ гутори стое евангелие, цо приходятъ во ѡдеждахъ ѡвчыхъ, а зо двува же суть волци гамишни в хичвици. На такихъ ше исполньело тото слово: „Егоже гласъ землю поколеба тогда, нынѣ же ѡбитова глаголя: ище единою азъ потрясу не токмо землею, но и небомъ". (Апостолъ, зачало 333). И того ради мучат ся ту тоти на вѣки вѣковъ ампнѣ".

XIX. И рече стая Бца къ Михаилу: „При единой молитви молю ти ся, да сниду и азъ, да ся мучу со крестяни, понеже нарекоша ся чада мой, сына моего!" И рече Михаилъ: „Почивай в рай". И рече стая Бца: „Молю ти ся, и подвигни воинствами седамъ и вся ангели, да ше помолимъ за гришники, неби насъ оуслишелъ Гдъ Бгъ"... „имя єго велико на седемъ днѣ и седемъ ноци; єму хвалу приносимъ Богу и за гришния, Госпоже, Гду поклонимъ ся, да насъ послушаетъ владика". И рече пртая Бца: „Молити ся".

XX. И повели англѣмъ воинству, и вознесу стую Бцу на висоту небесную. И поставиша стую Бцу претѣ невидимимѣ ѿцомѣ оу престола сину своему, и воздвигне руки своя святая Бца къ благодатному сину своему и рече: „Помилуй, владыко, грѣшныя, яко видѣхъ я ихъ муки и не могу терпѣти, да ся мучу и азъ со крестьяни“. И приде гласъ къ ней, глаголя: „Како хочу тѣя помиловати? Видѣмъ гвозди и терасъ во дланяхъ и ногахъ и ребро пребите моего сина, бо его и терасъ грѣшныи ѿбновляи [sic!] рани на ново до сего дня. Якъ ихъ могу помиловати за таке великое безаконіе?“

И рече стая Бца: „Владыко, не молю ся за неврныя жиди, но за хрїстіянохъ молю твое милосердіе“

Приде гласъ глагола: „Азъ вижу, яко братія моя не помиловаша, да нѣ ми како тѣхъ помиловати“.

И рече пакы стая Бца: „Помилуй, Гди владыко, грѣшныя! Помилуй, Гди, тварь руку свою, яко по всей землѣ твое имя нарицають и во мукахъ и на всякомъ мѣстѣ и по всей землѣ“.

И приде гласъ до ней глаголюще: „Пртая Бце, владычице, нѣсть того чловека, ѣже не любитъ имени твоего. Азъ же не ѿставляю, цо на небеси и на землѣ“.

И рече стая Бца: „Гди есть Мойсей пророкъ и шцки проща и шцки мученици и шцки святой, и Павелъ апостол, иже грѣха не сотворили николиже? гди есть Недѣля, похвала хрїстіянска? гди есть ли сила чеснаго крѣста, иже Адамъ и Ева ѿ клятви избави?“

Тогда Михаилъ и вси англы и Мойсей и Іѡанъ и Павелъ и вси святы рекоша: „Помилуй, владыко, грѣшныя!“ И рече Гдѣ Бгъ: „Послушайте вси ви! Аще по евангелїи моему або закону моему и аще есть по евангелскому проповіданию, еже проповѣдываше Іѡанъ, то тако судъ прїимуть“.

[И не] вмиеши что рещи ангели, толко: „Помилуй, Гди, праведни еси!“ И рече стая Бца: „Помилуй владыко грѣшныя, яко ти евангелїе прїяша и законъ твой сохраниша“. Тогда рече ко ней Гдѣ: „Послушай, пртая, аще кто тѣхъ сотвори зло, но не кают ся ѿ работи злей, да добри глаголаши, яко закону твоему поучиша ся и пакы сотвориша злое, егда нѣ ѿ Адама злаго, азъ что да реку? яко есть речено: подасть тѣмъ противу злоби ихъ“

Тогда вси сѣти слышавши владыку глаголюще, не смѣша что ѿвѣщати. И видѣ стая Бца, яко вси не оуспѣша ничтоже и Гдѣ сѣтихъ не послушаше, но удаляетъ милость свою ѿ грѣшниковъ, и рече стая Бца: „Гдѣ есть архістратїихъ Гавриилъ, иже возвести

ниѣ: „Радуй ся!“ якоже прежде всихъ вѣкъ внемляше ѿца и ниѣ на грѣшнѣи не призираетъ? гдѣ есть велики... и гратъ носитъ на верстѣ своемъ и на единой земли, за неприязненя дѣла челоуѣческая искаляна бысть земля, и посла Гдѣ Сна и оутвердяти плоть земли? Гдѣ суть служетели престолу, гдѣ есть Іѡанъ бого-словецъ? Чомъ же не явице з нами на молбу владици за крестиянски грѣшники? Не видите ли мене плачущу ся за грѣшники? Придите шцки ангели и сущихъ на небесихъ, прїидите шцки праведни, иже Гдѣ ѡправди и вамъ дано есть молити ся за грѣшныя. Приди и ты, Михайле, ти есть перви безплотнымъ и до престола божїя, повелѣ всемъ, да поклѣкаме предъ невидимымъ Ѡцомъ и нѣе поставаме зозъ жеми, докъ послушаетъ насъ Богъ и помилуетъ грѣшники“.

Тогда поклѣкали лицемъ до земли претъ престоломъ божимъ шцки ангели и серафими и шцки сѣти зозъ прѣтую Бцу. И видѣ владику молбу стихъ и оумилосерди ся сина ради своего единого-родного, и рече: „Сину мой возлюблени, виждѣ молбу стихъ и яви лице свое на грѣшники“.

И яви же грѣшникомъ Господъ Ѡ своіого престола, и оувидѣша вси грѣшници Гда Бга во тми сущи и возопиша гласомъ великимъ, единимъ вси глаголюще: „Помилуй насъ, сине божи, помилуй насъ, црю вихъ вѣковъ!“

И рече владика: „Слишите вси грѣшнѣи! Рай насадихъ и челоука создахъ по ѡбразу своему и поставихъ и господина раевъ и животъ вични дахъ имъ. Ъни же ѡслуху иствориша и своимъ хотѣниемъ согрешиша и предаша смерти. Азъ же не бихъ хотѣлъ ѡбозрити дѣла руку своею мучима Ѡ дїявола, сндохъ на землю и воплоти ся въ дѣвицу и вознесохъ на крестъ, да свободю я Ѡ работи и Ѡ первїя клятви. Води самъ питахъ, да ми даю, и даша ми желчію змишена зосъ ѡцтомъ. Руки мои сотвориша челоука, руки жидовскїя мя ко кресту приковаша и во гроби мя положиша; да и во адъ сндохъ и врага своего попрахъ, избрани своя воскресихъ и Ърданъ благословихъ, да въ свободу Ѡ первїя клятви. И ви небрегосте покаяныя грѣховъ своихъ; по хрїстіянски нѣе робице, точїю словомъ; заповиди мой нѣе творце. Та за то тєразъ горице во ѡгнѣ неогасаемымъ, да не имамъ васъ помиловати. Нынѣ же за милосердіє ѡца моего, ї яко послаша [ме] к вамъ, и за молитви матери моей, яко плаче барзъ вельо, за васъ же модлѣ и зосъ архлмъ Михайломъ из вельома мучениками моима, цо трудиша ся за васъ и се даю вамъ мучащимъ ся день

и ноцѣ, ѿ великаго штвартку до стаго пятикостія имѣти ви покой и прославите ѿца и сина и стаго духа“.

И ѿвищаша грѣшнѣци, шипци гришнѣци: „Слава милосердію твому, Гди!“ Слава ѿцу и сину, стому дху на вѣки аминь.

Отсей текст, язиково найбільше зближений до місцевого бачванського діалекту, являєть ся про те що до змісту найблизший до найстаршого русько-славянського тексту. Із бачванського оригіналу переписав д. В. Гнатюк.

К. Рукопис Успенського Собора в Москві, XII в., к. 287—292.

Сѣказанию оѣмъ нашего Ягипиѣ, чѣсо ради оставляють роды и дома свои, и жены и дѣти, и кѣзьмѣше крѣсть и идоуть въ слѣдъ Гѣ, яко же евангеліе велить. Гѣ блгѣви оѣе:.

Ягипиѣ оѣмъ нашъ измлада начатъ Бѣ боити сѣ и заповѣди юго хранили. живѣ въ домоу своємъ шестнадцате лѣтѣ, и тако изиде въ манастирь и прѣбѣ въ манастири шестнадцате лѣтѣ мола сѣ Гоѣ днѣ и ноцѣ глѣмъ: „Гѣ, сѣкажи ми, чѣсо ради оставляють дома свои и роды и въ слѣдъ тебе идоуть?“ такоже юмоу молащѣ сѣ, оуслышана бѣ^{ст} мѣтва юго, въ декѣтѣ чѣ^с ноци гла^с бѣ^{ст} кѣ юмоу глѣмъ: „Ягипиѣ, рабе мои, мѣтва твоѣ въшѣдѣши кѣ мнѣ приѣта бѣ^{ст}, и сѣ извожю тѣ из манастиря и ведоу тѣ въ поутѣ моѣ. и югда изидеши из манастиря и оузыриши орьлѣ, и амо же тѣ ведеть, иди по нѣмъ“. Ягипиѣ же рече: „Боуди имѣ Гнѣ блгѣсловаено ѿселѣ и до вѣка“.

И вѣставѣ излѣзе ис цѣркве и сѣбѣра всѣмъ калоуѣгерѣмъ и рече имѣ: „Братія, кого хочете да поставлю вамѣ игоумена кѣ себе мѣсто?“ Братія же рекоша кѣ юмоу: „Я тѣ сѣ камо хоцѣши дѣти ѿ насѣ?“ Ягипиѣ же рече кѣ нимѣ: „Гѣ Бѣ ѿводитѣ мѣ ѿ васѣ, и азѣ идоу въ поутѣ Гнѣ, кѣ же кого хочете да поставлю вамѣ старѣишиноу?“ калогери же рекоша: „Юго же тѣ изволиши и поставиши намѣ игоумена“. Ягипиѣ же постави имѣ игоумена брата старѣишаго, и оустрои кѣ ѣ и цѣловѣкѣ ѣ, изиде из манастиря рекѣ: „Мирѣ вамѣ и Гѣ сѣ вами“.

И югда поиде поутѣмъ, оузырѣ ѣ орьлѣ идоуцѣ сѣ нѣсе кѣ сѣбѣ, и испѣлѣни сѣ дѣхѣмъ стѣнимъ Ягипиѣ. орьлѣ же пришѣдѣ

къ нѣмоу понде прѣдъ нимъ поутъ кажа. Ягани же идалше съ тѣщаниѣмъ по поутѣ къ слѣдъ его, и доведе и орьлъ морьскыя лоукы, и ѿиде ѿ нѣго. Ягани же стояше на мори мѣсла, камо бы прѣшълъ морьскоу глоубиноу. баше ко и звѣрь лютъ въ лоукахъ морьскыхъ, иже изѣдаше члвкы. Ягани же оужаснѣ въ^{ст} вельми, и тако же ѿиде ѿ нѣго орьлъ, и не домышлалше сѧ, камо ити.

Стоя ко оузырѣ корабль плавающъ, и въздрадова сѧ вельми и приближи сѧ къ морю. и видѣ въ кораблѣ дѣтищъ и дѣва моужа велика. и югда поклонити сѧ хотѣ и рече: „Добрѣ ходите и добрѣ вы поудѣ боудѣ!“ — тѣгда малыи дѣтищъ пѣрьвѣе рече къ Яганию: „Яганию, съдравъ ли юси и чѣто дѣюши съде въ лоукахъ сихъ морьскыхъ? и не вѣси ли, тако звѣрь лютъ юсть съде и изѣсть тѧ“. Ягани же рече къ младемоу дѣтищю: „Кѣто ти имѧ мое повѣда, како ли мѧ знаюши?“ малыи же же дѣтищъ рече: „Яганию, а ты не знаюши ли мене? нѣсмъ ли азъ близъ монастыря твоего соусѣдѣхъ, нѣ ли мнѣ оцъ (оньсица имѧ юмоу рекъ) и братиѧ мои не вѣси ли тако оучать сѧ оу тебе въ монастыри?“ и въсѣмъ имена повѣда. Ягани же въздѣвъ роуцѣ помолѣ сѧ Гоу гл҃а: „Прославаю тѧ, Гї, тако съподобилъ мѧ юси Гї обрѣсти члвкѧ своего племянника въ поустынахъ сихъ и въ глоубинахъ морьскыхъ“.

Малыи же дѣтищъ рече: „О Яганию, чѣто юсть поутъ твои и камо хоши ити?“ и рече Ягани: „Не вѣмъ мѣста ни нарека, камо хошю ити, нѣ Гѣ Бѣ мои поутъ юсть“. малыи же дѣтищъ рече: „Яганию, вѣлѣзи къ намъ въ корабль и прѣвеземъ тѧ, а може хошиши ити“. Ягани же вѣлѣзъ въ корабль и посѣдѣвъ мало ѿ поутѣ и ѿ троуда, въздрѣмакъ сѧ и оусѣпе. и югда оусѣпе, повелѣ малыи дѣтищъ великими моужема: „Възмѣша и принеѣта чрѣскъ море!“ и положыше и и се ищезоша ѿ нѣго.

Ягани же оубоудивъ сѧ ѿ сѣна и не видѣ корабля ни малаго дѣтища, и вѣставъ ѿтоудѣ приде къ мѣста нѣкаѧ невѣдома. и обрѣте тоу дрѣва различна и цвѣты цвѣтоуща различны. и овоца различны, ихъ же не видѣ никѣтоже николѣже. сѣдахоу же пѣтицѣ на дрѣвѣхъ тѣхъ различны имоуща одежда, окѣмъ баше тако злато пернѣ. а дроугыимъ багърано, инѣмъ чѣрклене, а дроугыимъ синѣ и зелено, и различныими красотами и пѣстрогами оукрашены, дроугыи же бѣлы тако и снѣгъ. въсѣхъ бо гласи бѣхоу различни, и шѣбѣтахоу сѣдаше дроуга къ дроугѣ, и поахоу пѣсни различны, ова ве-

ликъмъ гласомъ, а дроугъмъ лѣгкѣмъ гласомъ, а дроугъмъ тѣнѣмъ гласомъ и пѣніемъ. нѣмъ же дивнѣмъ гласомъ, ꙗко бо кажда по раду нхъ и по подобію. пѣснѣ же нхъ и слава велика, ꙗкоже никѣто же слышалъ на семъ свѣтѣ, ни видѣти иматъ. Ягпни же напослоушавъ сѧ и напитаъ сѧ ѿ овоца и испочивъ ѿ троуда гла въ себѣ: „Сего ради Гѣ Бѣ мои привелъ мѧ есть сѣмо. и не имамъ ѿити ѿсюдоу, нѣ обрацію си мѣсто подобно, идеже вертоградъ сътворихъ, и сѣде жикотъ свои съконьчаю“. и тако похажавъ, кѣде сътворить вертоградъ свои, и обрѣте поуть подъ овоцѣмъ и сѣде при поути гла: „Подобаетъ члвкоу принти по пѣти семоу, иже ми съкажетъ мѣста си, каа соуть“

И посѣдѣвъ мало и оузырѣ идоуща вѣ. моужа въ вѣлаухъ ризахъ, идоуща къ себѣ поутѣмъ. въздрадова сѧ радостию великою, и ꙗгда приближи[ша] сѧ къ нѣмоу, оузырѣ Іса въ славѣ велицѣ. къставъ же Ягпни прииде къ нимъ, и ꙗгда хотѣ поклонити сѧ [и] рещи: „Добрѣ вы боуди поуть!“ тѣгда великынъ моужь рече: „Сѣдравъ ли ꙗси, Ягпниѣ, и чѣто ꙗсть поуть твои?“ и рече Ягпни: „Гѣ Бѣ мои поуть ꙗсть“. и постоѧвъ мало Ягпни, видѣ окрестъ ꙗго лица члвчѣска многа, и пѣтица перьнаты и пѣснѣ и славоу великоу. и падъ поклони сѧ¹⁾ прѣдъ нимъ гла: „Гѣ, кѣто ты ꙗси и сѧа вѣ. моужа, и ꙗко вижю окрѣ тебе лица члвчѣска мѣнога и пѣтицѣ перьнаты и славоу великоу? и сѧа мѣста каа соуть, въ нхъ же се азъ ꙗсмь?“ рече же великынъ моужь: „О Ягпниѣ, по чѣто тако дѣръзѧеши и по чѣто мене въпрашаеши? нѣ обаче съкажю ти всѧ, да сѧ не блазниши. азъ ꙗсмь гла^с главынъ текѣ въ манастири: „Изиди къ пѣти мои!“ азъ ꙗсмь орьлѣ, иже стѣнѣмъ поуть тебѣ казахъ. азъ ꙗсмь дѣтищѣ малыи, иже тѧ чрѣсъ море прѣвезохъ. азъ ꙗсмь Гѣ Бѣ творецъ нѣбоу и земли и всѧа видимыа и невидимыа, си же вѣ. мѣжа апѣи соуть. си же лица, ꙗже видиши, хѣровими и сѣрафими соуть. слава же си, ꙗже видиши, въсылаема ꙗсть сѣдѧщоумоу на семѣмъ нѣси. мѣста же си рѧскаа соуть. овоца же си — пища апѣльскаа и правѣднѣнхъ дѣѣ ꙗсть. пѣтица же, ꙗже слышиши, небесныа соуть, слава же нхъ и пѣснѣа на нѣса въсылаетъ сѧ сѣдѧщоумоу на прѣстолѣ хѣровимѣстѣ“.

Рече же Ягпни: „Гѣ, помилоуи мѧ и дажь ми, да не излѣзоу изъ дрѣвѣ сихъ, нѣ да сѣде съконьчаю жикотъ свои“. Гѣ же

¹⁾ В рукоп. поклонихъ сѧ.

рече къ нѣмоу: „Нѣсмь тебе сего ради привелъ сѣмо, нъ оже рече: „Се мы ѿставихомъ всѣхъ и къ слѣдѣ тебе идохомъ и чѣто ны боудеть?“ то се иди и оузьриши слову бжѣства сего“.

И рече Ягпни: „Гїѣ, камо велиши ити?“ и рече Гїѣ: „Идеши по поутѣ сѣмоу, по нѣмоу же мы придохомъ къ тебѣ, и шѣдѣ приидеши къ стѣнамъ, ꙗже соутъ ѿ земли до нѣсе. и обращеши стѣжицю малоу, и по стѣжици тои идеши и обратиши окънѣце мало въ стѣнѣ, и тѣлѣкнеши въ нѣ, и изидеть къ тебѣ чело-вѣкъ старъ, и поимъ тѣхъ въведеть въ стѣноу, ижи ти сѣкажетъ тамо всѣхъ. и ꙗгда изидеши и идеши пакы по стѣжцѣ, и доидеши лоукы морскыя, и оузьриши кораблицы малы въ мори и вїѣ. мужа къ нѣмъ, и кѣлѣзиши къ нимъ. и доидете въ градъ, кѣнѣже хотѣтъ ити. и ꙗгда изидоуть гражане противоу вамъ, изидеть и жена съ ними къ скверныхъ ризахъ, простокласа, и оже ти начнеть велѣти, сѣтвори ѣи“.

Ягпни же поклонивъ сѣхъ поиде по поутѣ, по нѣмоу же настави и Гїѣ. и шѣдѣ много шѣрѣте стѣноу, ꙗже стоятъ до нѣсе. и пришѣдѣ обрѣте стѣжицю малоу и по стѣжици шѣдѣ обрѣте окънѣце мало въ стѣнахъ. и тѣлѣкноукъ кѣзѣва, и изиде къ нѣмоу члѣвкъ и рече ѣмоу: „Чѣто ѣсть поутѣ твоя?“ Ягпни же рече: „Бжѣ тѣхъ моя поутѣ ѣсть“. и рече ѣмоу члѣвкъ: „Гдѣ не приходилъ въ плѣти сѣхъ ни прѣже тебе ни по тебѣ имать прити“. Ягпни же сѣказа ѣмоу всѣхъ, елико сѣказа ѣмоу Гїѣ, и како изведенъ бы^{ст} изъ монастыря, и како орьлѣ казаши ѣмоу поутѣ стѣнѣмъ, и како прѣведенъ бысть [чрезъ] море, и како ꙗви сѣхъ ѣмоу Гїѣ съ вїѣ-те апѣлома въ славѣ велицѣ. „Ѣнюдоу бо посѣла ма сѣмо, рекъ: „Иди поутѣмъ симъ, и обратиши стѣны кысокы, и гладѣи стѣжицѣ малы и по нѣи шѣдѣ обратиши окънѣце мало въ стѣнѣ, и тѣлѣкноукъ кѣзовеши. и изидеть къ тебѣ члѣвкъ старъ, иже въведеть тѣхъ тамо и сѣкажетъ ти всѣхъ.“

Рече же старъ члѣвкъ: „Боуди вола Гїѣ“. и имъ за роукоу Ягпниа проведе и стѣны. и ꙗгда въниде Ягпни въноутрь, оузьрѣ свѣтъ седмерицею свѣтѣлѣи сего свѣта, очѣ же ѣго не можаста зрѣти на свѣтъ, и паде ницѣ на земли. поимъ же ма члѣвкъ старъ прикѣде къ крѣстоу¹⁾, ѣго же бѣше высота до нѣсе, и вѣщаши сѣхъ паче сѣнѣа. и поклониста сѣхъ прѣдѣ крѣмъ и сѣтвориста мѣтѣхъ, и тако начатъ Ягпни тѣрѣпѣти свѣтъ. и поимъ прикѣде и идеже стояше одрѣ ѣмоу и тѣрѣза оукрашена ѿ ка-

¹⁾ В рукоп. хѣѣ.

мениа драгаго, и лежаше хлѣбъ на нѣи вѣлѣи снѣга. видѣхъ бо оу одра кладѣхъ вѣлѣи маѣка и слажѣи медоу, виногради же стоѣху различно имоуще грѣздовнѣ, ово багърѣно, ово чървлѣно, ово вѣло, и окоща имоуща различны и цвѣтѣи и житиѣ, юго же не видѣ никѣтоже.

И рече Ягѣни старомоу чловѣкоу: „Гѣ, сѣкажи ми, чѣто се, юже вижю?“ и рече юмоу: „Ѧ братѣ мои Ягѣниѣ, почѣто глѣши ми Гѣ? юельма же жидове не нарекоша Бѣ нашего Бѣѣ, нѣ рекоша: „лъстьцѣ естъ и злодѣи“, и имѣше оубиша и распѣша и на кръстѣ? али ты мнѣ глѣши Гѣ, а хотѣщоу оумрѣти и съ пѣръстию сѣмѣсѣти сѣ. нѣ обаче сѣкажю ти, да сѣ не блѣзниши. азѣ есмѣ Илиѣ Тѣзвитѣнинѣ, юго же вѣзнесоша колѣсница огнѣны и кони огнѣни. и Гѣ блѣгослови ма подѣ нѣсѣмѣ и сѣниде и посади ма сѣде, и сѣде живоу до вѣторѣго пришествѣи Гѣѣ. си же всѣ, юже видиши, дѣѣ соутѣ члѣвѣскѣѣ, тобѣ явилѣи сѣ грѣздовнѣмѣ, поне бо живѣ члѣвѣкѣ не можетѣ видѣти дѣѣ члѣвѣскѣ. сѣ же кладѣхъ пороѣа сѣ наричѣтъ и исхѣдитѣ вѣ дрѣва рансѣѣ. сѣ же свѣтѣ анѣльскѣ естъ и правѣдѣнѣхъ дѣѣ. сѣ же одрѣ и трѣпѣза творѣниѣ роукоу Гѣю. хлѣбѣ же сѣ нѣсѣнѣѣ естъ и правѣдѣнѣхъ дѣѣ. источѣникѣ же сѣ анѣли пиютѣ и правѣдѣнѣи члѣвѣи“. видѣхъ же и ина брашѣѣ, нѣхъ же сласти нѣ оудѣѣ сѣказати, нѣ^{ет} бо имѣ при-тѣча на сѣмѣ свѣтѣ, нѣхъ же бо сласти и вѣнѣ члѣвѣскѣ оустѣ не могоутѣ испѣѣдати, простаѣ же ѣдѣ ѣко и маѣко и маѣ. и вѣзѣмѣ даѣтъ ми Ѧ источѣника вѣкоусѣти. и просвѣтѣ ми сѣ оумѣ. и понѣмѣ ма приведе вѣ трѣпѣзѣ, и видѣхъ хлѣбѣ цѣлѣ и ѣко не оуломѣно Ѧ нѣго ничѣтоже. Илиѣ же сѣказа ми всѣ, нѣхъ же не оудѣѣ сѣказати никѣмоу же, и приведе ма пакѣѣ вѣ кръстоу, и сѣтворѣ мѣтѣвоу сѣ мною, и изведе ма изѣ окѣнѣѣѣ. и ѣко поклонѣхѣ и цѣловахѣ, и рече ми Илиѣ: „Мирѣ ти боуди, Ягѣниѣ! иди вѣ поутѣ Гѣѣ и Гѣ Бѣ сѣ тобою“. азѣ же поклонѣвѣ сѣ пондохъ по поутѣ, юже ми показа Илиѣ.

И тако шѣдѣ многѣ дѣи дондохъ мора, и погладахъ по морю и видѣхъ корабѣ идоущѣ вѣ сѣѣ, и вѣ. моужѣ вѣ нѣмѣ. и югда приближиша сѣ вѣ мнѣ. глѣхъ имѣ: „Добрѣ ходите и добрѣ вѣ боуди поутѣ!“ Ѧвѣѣша и рекоша „Послушѣи тѣѣ Бѣ твоѣ, добрѣи старѣѣ!“ Ягѣниѣ же рече вѣ нимѣ: „Вѣзѣмѣте ма сѣ собою вѣ корабѣ и идоу сѣ вами вѣ градѣ. вѣнѣ же хѣщѣте ити“. они же глѣша вѣ нѣмоу: „Мѣ се трѣтѣиѣѣ лѣто заблѣудѣхомѣ вѣ мори и не вѣмѣѣ, камо ити. братѣѣ же наша

измъреша отъ глада и зими и ѿ бурѣ морскыя, мы же доселѣ живи іесмъ, іако ни хлѣба ни воды многы дѣни не насытихомъ сѧ и нѣ днѣ нѣ ночью оумремъ. и аще ты примемъ, и ты съ нами оумьреши и болии намъ грѣхъ приложиши“. Ягани же рече къ нимъ: „Възмѣте мѧ съ собою, Гѣ Бѣ печеть сѧ животъмъ нашимъ“. и глѧша іемоу корабельници: „Вѣниди, рабе вѣни, къ намъ, аще имаши брашно съ собою, да понѣ ты сѣсенъ боудеши“. Ягани же вѣниде къ нимъ, и видѣвъ іа іако зѣло немощны соуть, и милосердовавъ о нихъ сътвори мѣтвоеу, и посадивъ іа въ корабли въза оукроухъ, иже іемоу дастъ Илия въ ран, и прѣлечи и на чѣтыри части, и хвалоу въздакъ въдасть и вѣ-те моужема, и ѣша и насытиша сѧ. и четвертоую часть, юже остави, цѣла бы^{ст} пакы, іако и не оумолено ѿ нея ничѣто же. видѣвъше же корабельници славою божию възъпиша къ Яганию глѣюще: „Рабе вѣни, помилуи ны, не ходи ѿ насъ, да о оукроусѣ сѧ плаваемъ глаубины морскыя“. Ягани же рече: „Боуди воля Гѣ!“ и рече корабельникомъ: „Поставите вѣтрила“. они же поставиша, приде же вѣтръ волею вѣниею и принесе іа іединомъ частѣ къ граду скон, ѿ негоже плакаша оубиана не вѣдаще камо ити. и іегда присташа оу града, изидоша гражане противоу имъ вѣпнюще: „Изидѣте, іако и братиѧ наша придоша, ихъ же се третнее лѣто гласа не слышѧхомъ“. и шѣдъше цѣловаша іа. глѣхоу же къ нимъ корабельници: „И іеще бысте гласа нашего не слышали, аще не бы Бѣ послаалъ рака своего къ намъ, іего же ради принесени быхомъ въ градъ“. гражане же прославиша Бѣ. и изиде жена из града въ скверьныхъ ризахъ простокласа, пришедъши поклони сѧ прѣдъ Яганиемъ плачущи сѧ и глѣющи: „Рабе вѣни Ягание, помилуи мѧ!“ Ягани же глѣаше: „Что... деши¹⁾ къ мѣнѣ?“ жена же вѣпнѧше прѣдъ всѣмъ народъмъ: „Понди, рабе вѣни, іако сѣмъ мон се пѣтъинадѣсѧте дѣнь мѣртвъ лежить. Гѣ во не да ми іего погрѣти глѣ: „Пожиди Гѣ. дѣни, донѣдеже придетъ корабль и вѣ-те моужа въ нѣмъ, и калоугеръ съ нимъ, имѧ іемоу Ягани. того помѣши ведн, да въскрѣситъ сѧ твоего“. Ягани же помѧноу, іеже рече іемоу Ісѣ, и въставъ иде въ слѣдъ жены водимъ іею, и вѣ. корабельника и всѧ гражане. Ягани же вѣниде въ хлѣвиноу, иде же лекаше сѣмъ іеѧ на одрѣ, и сътвори въ мѣтвоеу, и въза оукроухъ, иже іемоу дастъ Илия, и положи на лицѣ іего. и сѣде отрочици

¹⁾ В оригіналі затерто кілька літер.

на одрѣ, и имѣ и за роукоу вѣдасть мѣри. мѣри же ієго про-
слави Бѣ. и вси гражане глѣхоу къ Яганию: „Рабѣ вѣни, не ходи
ѿ насѣ, и яко мѣ обѣчани имамѣ, да иже оумреть, пакы ожн-
виши и“. и не дадохоу іємоу изити из града, и корабльници не
рачахоу остати ієго глѣюще: „Идемѣ и мѣ съ тобою любо по
соухоу любо по водѣ, тамо же хоцѣши ити“. прѣкы же тоу семъ
дѣни. въ ієдиноу же ноцѣ приде ангѣль Гѣъ къ іємоу и изведе
и из града и рече іємоу: „Иди подѣльгѣ мѣра, и донѣдеже
свѣщенни мѣсте оуготованіє тѣмѣ, идеже ко сѣдѣ написани іаже
ти сѣказа Гѣ видѣнна и іаже походи мѣста Гѣа“. и то рекъ
ангѣль Гѣъ ѿиде ѿ ієго.

Яганию же иде подѣльгѣ мѣра многы дѣни, и свѣкте
стѣны вѣсокы. и видѣ двѣрца въ стѣнахѣ, и вѣлѣзе въ нѣ
по стѣнѣмѣ. и видѣ хѣвиноу оустроєноу и одрѣ въ нѣи,
и постѣла на одрѣ, и вѣлѣзѣ въ хѣвиноу сѣтвори мѣткою,
и сѣдѣ написа чѣтєніє сѣ. и ієгда сѣконѣча волею кожнѣю, при-
вѣрженѣ бѣ^{ст} вѣтрѣмѣ къ іємоу корабль. и излѣзѣ Яганию
вѣдасть корабльникомѣ чѣтєніє сѣ глѣ: „Несѣше вѣдадите па-
триархоу въ Иѣрѣсамѣ, да іє вѣдасть въ вѣсѣ цѣркви, да іє
чѣтоутѣ“. блаженѣи же Яганию прѣкѣсть въ хѣвиници тои
мѣ. лѣтѣ, и сѣконѣча животѣ свѣи ѿ оукроусѣ, иже іємоу дастѣ
Иана, и прѣдасть дѣхѣ свѣи слава прѣсѣтоу трѣцю оцѣ и сѣи
и сѣго дѣа нѣна и присѣи и въ вѣкы вѣкомѣ. аминь.“

Отсе оповѣданѣ містѣть сѣ в тѣм самѣм перѣаменовѣм рукописѣ
XII в., з якого взѣте ѣ оповѣданѣ про вхѣд Ісаїи на небо. Його на-
друкував А. Н. Попов у першѣм випуску своѣх Библиографическихъ
матѣріаловѣ, стор. 44—47. Коротку перерѣбку сѣї лѣгенди з руко-
пису XIII в. помѣстив А. Н. Пипѣи у своѣм виданѣ Памятники ста-
рѣинной русской литературы т. III, стор. 134.

К. Рукопис о. Яроцкого пароха Добровлянського, XVIII в.
(Муз. Петр. в библ. Нар. Дому ч. 111), стор. 33—75.

(Мѣца марта во кѣ. дѣнь. Жытїє прѣвѣнои Ѳеодоры,
іаже много въ днѣхѣ своихъ послѣжи и прѣвѣномѣ
Басилію Новомѣ). Блаженнаѣ Ѳеодора іночѣскѣй чинѣ на сѣ
прѣемѣши прѣстави сѣ ко Гѣду, іаже много во днѣхѣ своихъ по-
слѣжи прѣвѣному Басилію. ѣ вси елици дѣховнѣю любовѣ ко прѣ-

внѣмъ старцу сѣмъ, всѣхъ бо любезнѣ прїемлющи
вѣлыми словеси ѡтѣшаше, кротка же бѣ ѿ мѣтѣи, Хрѣтолюбива
ѿ цѣломѣренна, ѿполненна разумѣ дѣховнаго. Прїидеже Григорїю
желанїе ѡувѣдати, гдѣ шкрѣтаеть ся по преставленїи Ѳеодора,
которую часть ѡблучила, к' дѣснихъ ли ѿли в шѣихъ сподобила
ся ликованїю ѿ Бѣга мѣты ѿ Ѳради ѡсерднаго ради своего
старцу послуженїа. Сїѣ поминшася мѣтѣи часто прїѣзнаго
Басилїа, да скажетъ ему также ѿ неѣ, вѣрѣваше бо несумѣнно,
ѣко нѣсть таинѣ ѡбѣднику вѣжїю Басилїю ѿ дѣѣ еѣ. ѿ егда
многими частими ѿ прилѣжными мѣтѣи стѣжилъ сѣмъ старцу,
ѡнѣ не хотѣ в' конецъ ѡпечалити дѣховнаго своего сѣа, помѣнлъ
ся ѿ немѣ ко Гдѣ, ѣко да ко видѣнїю ѡкрѣнетъ ся ѣмъ также
ѿ Ѳеодорѣ. в тѣ ѡубо нѣцѣ пѣчивающїи Григорїи видѣ в' сен-
нѣмъ видѣнїю вѣженнѣю Ѳеодору во ѡбителѣ скѣтѣи ѡгото-
ванной ѿ Бѣга Басилїю прїѣзнамъ, также ѿвѣсною ѡсѣнаема кѣ
славою ѿ неизреченныхъ благъ пренеполненна. В той ѡбителѣ
прїѣзнаѣ Ѳеодора мѣтѣи ѡбѣдника вѣжїа водворенна бѣ, ему
же ко ѡсерднѣ и тѣдѣлюбнѣ к мѣрѣ семѣ лѣтѣ доволѣна
послужила, того ѿ ѡбитѣи в' жизни вѣгословеннѣи житѣлица
кѣтѣ [sic!] сподѣи ся мѣтѣи его сѣтѣи. Видѣвъ же ю Гри-
горїи возрадова ся ѿ доволною тою вѣсѣдою, аки ѣвѣ вѣвѣмѣю
ѡтѣши ся. вопроси же ю, сладко [ли] разлѣчи ся ѿ тѣла, како
прїиде нѣждѣ смѣртнѣю, что при скончанїю своемѣ видѣ, ѣко
премѣнѣла козѣбнѣны дѣхѣ. ѡна же нача повѣстѣвати емѣ
сѣце:

„Чадо Григорїе, страшнѣи вѣци вопросилъ еси, также и воспо-
мѣнѣти ѡужасно. зрѣхъ бо лица, нѣ же николи же слѣшилъ, и что
рекѣ, лютаѣ и тяжкаѣ, также не надѣхъ ся, стрѣтоша мѣ тогда.
[нѣ] дѣлѣ моѣхъ ради, но мѣтѣи и помощїю совѣщаго ѡцѣ-
нѣего прїѣзнаго Басилїа кѣа мѣ легка бѣша. како же ти, ѡ чадо,
исповѣмъ болѣзнь тѣлѣнѣю, лютость же и вѣдѣ бѣвающѣю ѡу-
мирающѣмъ? ѣко же бо кто нагѣ впадаѣтъ во ѡгнь великѣ, гора же
и нѣтаѣна в пѣпѣлѣ ѡбращаѣтъ ся, тако болѣзнь смѣртнаѣ и гор-
кѣи разлѣченїа часть раздѣвѣша чѣлка. конѣтинѣ бо люта естѣ
смѣртъ подобнымѣ мѣ гѣшникомѣ, нбо ѿ азѣ гѣхѣхъ вѣхъ
дѣлаѣтѣлица; ѿ прѣкѣнѣхъ не ѣкѣмъ.

„Егда ѡубо ко ко"цѣ житїа моего привѣжїѣтъ ся и наѣта чѣ раз-
лѣченїа ѿ тѣла, видѣхъ [хъ] множество ѡдѣшѣхъ шкрѣстѣ ѡдра моего
стѣвшихъ, нѣ же лица аки сажа и смола вѣхѣ ѡчѣрнѣна, ѡчи же аки
ѡгнѣ ѡгнѣно, нѣ же видѣнїе тѣль люто ѣко и сама естѣ геѣнна ѡгнѣ-
нѣнаѣ. толико начаша творити молѣи и мѣтѣхъ ѡвѣи рекѣще ѣко

скоти и звѣри, иныи тако пси лающе, иныи вноюще тако волци, иныи тако скинїи вопїюще, вси же взирающе на мѧ горахѸ сѧ, грозахѸ сѧ, оустремляхѸ сѧ зѹкы скрежещѹще ѿ пожертїи мѧ акїе хотѧще. Готовляхѹ же хартїи, аки би чающе сѹдїю нѣкоего прїити тамо, ѿ свѣтъки развивахѹ, к нимѹ же написа^{на} быша всѧ злая моя дѣла. Тогда бѹкома сѧ дшѧ моя, бысть в страхѣ и трепетѣ велицѣмѹ. Ї не доволна мы бысть горестѣ смертнаѧ, но и тихѹ Едишповѣ страшныхѹ грозное зрѣнїе ѿ яростѣ бы^{сть} мнѣ тако дръгана смѣртѣ лютеѣша. Ѡвращает же ѡчи мои сѣмо ї ѡвамо, еже би не видѣти ли страшныхѹ лицѹ ихѹ, не слышати гласа ихѹ, но не можа^х сѧ їзвити тѣхѹ, всюди ко ихѹ без числа зрахѹ шатающихѹ сѧ, ѿ не вѣ помагающаго мнѣ в таковой вѣдѣ. Їзнемогшей ми до конца бѹзрѣхѹ два скѣтеноснїи а҃ггліи кожїи ко мнѣ приходящїи во ѡбразѣ красныхѹ юношѹ, ихѹже красоти ѿзрѣши невозможно. лица ихѹ быхѹ прескѣпѣшѧ, ѡчи любезнѣ взирающїи, власи глави ихѹ аки снѣгѣ вѣлїи, златовидное показѹющїи клипанїе, ѡдежди еѹо тако молнїи быхѸ, препоясани пояси златими по сосцѹ крѣтаѡбразно. тыи приближивше сѧ ко ѡдрѸ моемѸ ста^{та} ѡдеянїю мене, нѣчто тихо дрѣгѹ ко дрѣгѸ бесѣдѹюще. азѹ же видѣвше еѹ радостна вѣхѹ срдцемѹ, и веселима на нѧ¹⁾ взирахѹ ѡчима. Черныи же ѡни Едишпи видѣвше сихѹ содрагнѹша сѧ и ѡстѣпикше подалече. рече же еди^н скѣтеносный юноша ко темнымѹ со яростїю глагола: „Ѡ вѣстѹднїи, проклятїи и мрачнїи, злобнїи рода члѣвчечекаго вреда, почто всегда предваряете ко оумирающимѹ прихѹдити²⁾ и творѧще мѡ^{ви} оустрашаєте ѿ смѣщаете всякѹю ѡ тѣла раздѣчающѹю сѧ дшѸ? но не велии радѹйте сѧ, зде бо не ѡбращаете ничесо же, ико вжїе естѹ с нею милосердїе, нѣсть вамѹ ча^{сти} ни жребїѧ во дшѧи сѧи“.

„Еще абїе возшаташа сѧ Едишпи, велїи кличѹ и молѹ сотворшѸ, и начаше показовати дѣла моя злая ѡ юности содѣ^{на}наѧ, и глаголахѸ: „Ничто же ли к ней и татѣк? а сѧ грѣхн чина сѣт? не ѡна ли содѣ^{ла} сѧи и сѧи?“ Тако молѧще стояхѸ ждѹще смѣрти. Ї се прїиде смѣртѣ тако левѹ риката, ѡбразомѹ зѣло страшна, подобїѧ аки би члѣвчечекаго, но тѣла ѡнюдѹ не имѹща, ѡ самихѹ точїю костей члѣвчєкихѹ нагихѹ составля^{на}. Пошаше же различнїѧ ѡрудїѧ къ мѹченїю, мечи, стрѣли, копїѧ, барди, коси, серпи, рожни, пили, секери, тѣсли, ѡскорди ї ѹдници и їнѣнаѧ нѣкаѧ незнаѣмаѧ. То бѹзрѣвши смире^{на}наѧ моя дшѧ вострѣпѣта ѡ страха. Ї рѣста сѣши а҃ггліи ко смѣрти: „Что мед-

¹⁾ В рукоп. на мѧ. ²⁾ В рукоп. приходитѧ.

лиши? раздрѣши, не ѿматъ ко много тяжестѣй грѣховнѣа“. І авіе та приступлѣши ко мнѣ взятъ малѣй ѿскордъ і начатъ ѿскца-ти первѣе нозѣ мои, потомъ рѣцѣ, таже і нѣкми ѿрѣдѣи ѿныа вса бѣды моя разслабѣваше, члены ѿ костей раздрѣлающіи. не ѿмѣхъ рукъ ни ногъ і все тѣло мое ѿмѣртвѣ, ни можахъ двигнѣти сѧ прочее. Таже взятъ тѣслѣ і ѿтѣкче главѣ мою, ѿ ктому не можахъ подвигнути главѣ, чужда бо ми бысть. По сихъ всѣхъ сотворивши ми нѣкое раствореніе і ко бѣстемъ моимъ придѣвши нѣжду напои мѧ: тоа же бѣ горко напоеніе то, іако не могущи стерпѣти дѣла моя содрогну сѧ і ѿскочи ѿ тѣла іако ѿверженѣа нѣжду. І авіе прѣста ю свѣтеноснѣи аγγлы на руки своя. Возрѣхъ же воспѣть и видѣхъ тѣло мое лежаще въздушное, нечувствѣно і недвижимо. іако же бо кто соклечетъ сѧ ѿ ѿдежды своя ѿ повергши ю стоитъ смотря на ню, сице азъ смотрѣхъ на тѣло мое. іакоже іако ѿдежды соклечохъ сѧ, і уди-кахъ сѧ зѣло. держащимъ же мѧ сѣымъ аγγломъ ѿвѣстѣлиа вѣси во ѿбразѣхъ Едиѿповъ бишѣи, копѣюще: „Множество грѣховъ ѿматъ дѣла та, да ѿвѣщаетъ бѣго намъ!“ а показо-ваху грѣхи моя, сѣымъ [же] аγγлы ѿскаху¹⁾ добриѣ моихъ дѣла ѿ ѿбръктаху вѣгдѣію Гѣднею, велика того помощію содѣлаху сѧ; собираху бѣго вса іаже когда сотворихъ добра: аще когда мѣстѣно дадохъ оубогимъ или на кормихъ алачущаго или жаждущаго напои х его или сѣымъ послѣжихъ или страѣнаго воведохъ в' доѣ или посѣтихъ колнаго и в темници сѣдѣщаго, аще со оубсердѣемъ когда прийдохъ ко цркви и помолѣхъ сѧ со ѿмнѣненіемъ и слеза-ми, или пѣніа и чтеніа церковнаго послѣшахъ со вниманіемъ, или принесохъ димниа и свѣци или кое приношеніе, или влиахъ древяное масло в кадила на просвѣщеніе сѣиѣ ѿкони и лобизаѣ іа со благовѣніемъ; аще постихъ сѧ и воѣдержахъ сѧ в средѣ, в пѣтѣки и вса сѣиа пости, или колики поклони сотворихъ и неспаніа нош-наа, или въздохнѣхъ когда ѿ срѣца ко Бгѣ и плакахъ ѿ грѣсехъ моихъ, или исповѣдахъ Бгѣ прѣд дѣховнымъ ѿцемъ грѣхи моя и сердечнымъ ѿвнхъ жалѣніемъ и дозвѣтворахъ за нѧ; аще ближнемъ что добро сотворихъ и на враждѣющаго ми не про-гнѣвахъ сѧ, или претерпѣхъ кѣю досадѣ и ѣкоризнѣ и не па-мѧтозлѣкствѣвахъ, и воѣдахъ доброе за злое или смирихъ сѧ, іако ѿ чуждей вѣдѣ прѣстѣнахъ ѿ поклѣзновахъ ѿ пострадахъ [со] страждѣющимъ, іако плачущаго оутѣшихъ ѿ подахъ кому рукѣ помощи, іако посѣтихъ ѣтвѣвахъ кому в добромъ дѣлѣ, іако ѿ

1) В рукоп. ѿскати.

злаго дѣла кого ѿвратихъ, їли ѿвратихъ ѿчи мои ѿ сѹети или бѹдержажъ ѿзикъ мои ѿ кляткѣ, лѣжи ѿ клеветѣ ѿ сѹесловїѣ. Ї всѣ ѣна моя ѣще ѿ малѣиша добра дѣланїѣ єдино по дрѹгомъ собирахѹ ї готовлахѹ та положити на мѣрилѣ противѹ злихъ дѣлъ моихъ. Бѹиши же видѣще скрежетахѹ на мѣзѹби своими, хотѣли бо виша лѣѣ похитити мѣ ѿ рѹкъ а҃глскихъ ѿ низвести во дно ѣдово.

„Тѣмъ временемъ ѣви сѣ тамо нечаянно прѣдѣній ѿцѣ ѿшъ Басилїї ї гла ко а҃гломъ стѣмъ: „Гѣдна моя, сѣ дѣла много послѹжила ми єсть бѹгождаючи старости моеї. Мѣнихъ сѣ бѹво ѿ нен ко Бѣгѹ ѿ даровалъ ми єсть ю“. то рекши їзѣтъ ѿ нѣдръ своихъ мѣшецъ червленъ полнъ (мѣхъ же азъ в мѣшцѹ томъ златѹ чистѹ быти) ї даде стѣмъ а҃гломъ гла: „Бѣгда воздушнаѣ мытарства миновати бѹдете и начинѣтъ лѣкавїи дѣхи їстѣзекати дѣшѹ сѣю, вы їскѹпѹйте ю симъ ѿ долговъ єѣ. азъ бо блѣдтїю бѣїю богатъ єсмъ собравъ многое сокровище ѿ потовъ моихъ и трѹдовъ, ї дарѹю мѣшецъ сѣї дѣшї послѹжившей ми“. Сѣя рекши ѿїде. лѣкавїи же бѣсовѣ сѣя видѣвше в' недоѹмѣнїи¹⁾ вѣхѹ, таже воздви҃ши плачевнїи гласи невидими виша. Ї пакѣ и пакѣ оѹгодникъ бѣїї Басилїї прїїде носѣй со собою сосѹди многи єлѣи чѣта и мира многоцѣнна, таже по єдиному ѿверзѣа всѣ вѣлѣи на мѣ, и нѣполнихъ сѣ благоѹханїѣ дѣховнаго ѿ познахъ, їако измѣнихъ сѣ и вѣхъ свѣтла зѣла. Рече же пакѣ прїїдовнѣи ко стѣмъ а҃гломъ: „Гѣдина моя. їгда всѣ подобающѣѣ совершите дѣшї сѣї, тогда в' оѹготованнѣи мѣ ѿ Господа воведѣта ю, да пребѣваетъ тамъ“. Сѣя рекши невидимъ вѣт. а҃глан же стѣи неѣша мѣ ѿ по воздѹхѹ на коѣтокъ нѣдохѣмъ.

Мытарство первое.

„Градѹщимъ намъ ѿ землѣ ко висотѣ нѣнѣи в началѣ стрѣктоша наѣ воздушнїи дѹси перваго мытарства, на немъ же їстѣзѹютъ сѣ грѣси словѣ ѿ глаголокъ члѣвческихъ празднихъ, вѣиныхъ, сквернихъ, вѣзчи^нныхъ. ѿ лѣѣ тѹ стахомъ... ї изнесѣа к намъ многїѣ свѣтки, в' нихъ же написѣна вѣхѹ всѣ моя словеса ѿ юности моя їзрече^нїѣ. ѣще когда проѣлахъ что неѣтребно ї кощѹни дѣїяхъ в младости моеї, ѿ смѣхотворѣнїѣ, їакоже ѿбѣчан єсть юнымъ, зрѣхъ тамо написана²⁾ всѣ моя бѹесловїѣ, сквернословїѣ, мырскїѣ вѣзѣстѹднїѣ нѣсны, вѣзчи^ннаѣ

¹⁾ В рукоп. в недоѹмѣнїи. ²⁾ В рукоп. написи.

восклищанія, смѣшенія і реготн. ѿ ѿбличаху мѧ тѣмъ показующє времена і мѣста, елика, когда, гдѣ, с кимъ сѣтъкими бесѣдами ѡбпращахъ сѧ ѿ прогнѣвахъ словеси мои ми Бѣа, ниже вѣмѣвахъ сѣбѣ то в' грѣхъ, ни ісповѣдахъ сѧ ѿ ѿу духовному, ни казахъ сѧ. Сѧ видѣши молчахъ аки безгласна, не имущу что ѿвѣщати лукавнѣмъ духомъ, істинно во ѿбличаху; ѡдивляхъ сѧ же в' сѣбѣ, како то в' нихъ незаквѣно, еже тѣмъ многими прейде лѣти, чего азъ давно забыхъ і ниже в' ѡумѣ потомъ когда помислихъ, ѿниже аки днѣ глѣанна мнѣ предлагаху всѧ по дробну ѿ по тоньку істязующє, ѿ воспоминаша всѧ та тако быша тако. молча[ще] ѿ же мнѣ ѿ стыдѣшей сѧ в' купѣ і трепещущей ѿ страха, стѣни аггліи водѣщїи мѧ противъ тѣмъ грѣхомъ моимъ положиша нѣчто ѿ добрыхъ дѣлъ моихъ послѣжде бывшихъ, недоставша же наполниша ѿ дарованїа прїдѣнаго Василїа ѿца моего, і искупїша мѧ, ѿ ідохомъ ѿтуда вѣшше.

Митарство второе.

ѿ привлѣжихомъ сѧ ко другому митарству глѣмому лѣжи, на немъ же істязуетъ сѧ всяко слово ложное і наипаче кляткопреступленїа, призванїа імены Гдѣа в'сѣе, лжесвѣдѣтельства, ѿвѣтовъ Бѣви седѣвшихъ неисполненїе, ісповѣданїе грѣховъ не по істиннѣ бывающее і инѣна тѣмъ подобнаа лажна. дѣхи же того митарства іари ѿ сверѣни, крѣико настающїи ѿ істязующїи. Іже егда ѡдержаша на, азъ по дробну іспитовати начахъ. і ѿбличѣна бѣхъ в' двою тако случити сѧ іногда в' нѣкїихъ малыхъ керехъ солгати, ни в' мѣнихъ сѣбѣ то во грѣхъ, і тако множицею стѣда ради не по истиннѣ исповѣдахъ сѧ прѣѿѿцѣмъ моимъ дѣховнѣмъ. кляткопреступленїа же и лжесвѣдѣтельства и прочихъ тѣмъ подобныхъ¹⁾ не ѿкрѣтѣна во мнѣ благодатїю Хрѣговою. ѿбаче и ѿвѣтохъ сѧ во мнѣ ѿнѣхъ лжи и хотяху мѧ похитити ѿ рѣкъ водѣщїи мѧ, но стѣни аггліи нѣчто ѿ моихъ бѣгнѣхъ дѣла, прочее же благодатїю ѿ дарованїа ѿца моего противу тѣмъ грѣхомъ положивше искупїша мѧ²⁾, [и] ідохомъ вѣшше безвѣдно.

Митарство третье.

„Таже достигохомъ инаго митарства, еже главоше сѧ бити ѿсѣжденїа и³⁾ клетн. тамо егда ѡдержани бѣхомъ, видѣхъ,

¹⁾ В рукоп. подбѣримъ. ²⁾ В рукоп. сѧ. ³⁾ В рукоп. ѿ.

коликъ тяжекъ грѣхъ, еже ѡсуждати грѣху чуждѣму, своихъ грѣховъ не смотриачи. таковыхъ во люти истязатели нѣштуютъ яко антихристовъ, сая Христовъ предвосхитивши¹⁾ и сотворшихъ съ судїями і губителями влжнимъ своимъ, сами сущетмаами ѡсуждїиа достопни. Но во мнѣ влѣтїю Хѡю не много что тамо шбрѣтеша, секаюдохъ ко себе ѡпасно во вся дни живота моего, еже не ѡсудити ныкого же ни ѡклеветати ни посмѣяти съ кому ни хулити кого; ѡбаче іногда по случаю слышлющїи ѡнихъ ѡсуждающихъ іли клеветующихъ іли кому посмѣвающихъ съ ѡ томъ внахъ ѡмъ іли к тѣмже малое нѣкое ѡ не ѡпаства приложныхъ слово, і абїе веснящихъ съ зряци в себѣ, но и то ми во самое ѡсужденїе і клевету ѡ истязателей поставляемо бѣ. І тамо ѡво дарованїе приѣзнаго Пасилїа испунившее мѣ агглы стїи, ѡ і дѣша со мною книше.

Митарство четвертое.

„И доспѣхомъ ѡнаго мытарства, еже чревоугодїа глѣтъ съ, і абїе ѡзвѣгоша противу наѣ сквернїи тїи дүси радующе съ аки ѡбрѣтаемон ѡмъ користи. И видѣхъ ѡбрази дүховъ тѣхъ зѣло шкарадни, ѡбразующїи собою сластолюбивыхъ чревоѡбясниковъ і мерзостныхъ паницъ, ѡ нихъ же ѡвїи показоваху съ несити блюда и конови с ѡствїями, ѡвїи же чаши и корчаги с питїями. зряше съ же ѡства та и питїе то гнои смердящїи і мерзость блекотинная, павлаху съ ѡво быти аки пресирѣнїи і пани і скачущїи предъ чүдницами, ѡ вся по подобїю корчемниковъ і пирующихъ творяху, ругаючи съ дшамъ грѣшнымъ къ мытарству ѡхъ приводящихъ. Тїи ѡбшѣдшїе наѣ ѡко пси ѡ оудѣржавше, абїе принесоша предъ мене вся моя ѡбѣстїа, ігда тайно ѡдохъ іли чрезъ силу ѡ потребу ѡдохъ, іли ѡ оутре ѡко скнїиа ѡдохъ бѣ молитви и креѣснаго знаменїа, и колькратн во стїиа поѣти прежде ѡбичнаго правнаа црковнаго ѡдохъ, ѡли прежде ѡбѣда ѡ невоздѣржанїа вкусихъ что, ѡли на ѡбѣдѣ чреѣ мѣру премца съ. такожде и паштва моя показовахъ мнѣ, представляючи чаши ѡ сосуди, ѡз нихъ [же] ѡуникахъ съ, и число ѡнихъ чашъ, глаголюще: „Толико чашъ нѣпила еси в оное время, на ѡномъ пирѣ с тѣми челоѡки. во другое же время на другомъ мѣстѣ толикими чашами оупивала съ еси до бѣпамятствїа и блѣванїа, и ѣкимъ пнамо, ѡнаго времени, толико скланищъ нѣпила еси вина ѡли ѡнаго питїа, і толь много пиревала еси со

¹⁾ Очевидно зам. предвосхитившихъ.

сонка'ми і мусикию, пласури, плещуши, поюци і скачуши
 І егда приходитьма была еси во до^{мъ} твои, толь ізнемогла еси.
 ѿ безсмертнаго пианства". Єще показоваху мы і тыа чашн,
 іаже когда в постніа дны рано гостей ради іли немоши ради
 раздрѣшивши пїахъ до оупитїа, ни во грѣхъ то вѣднихъ, ни
 кахъ ся, и другихъ на то призвахъ, приведохъ; іли в прѣд-
 ничніа и неделѣніа дни прежде стѣи литургїи по случаю чашу
 нѣгдѣ испихъ, вса та ми і инѣнаа моа чревоу[го]дїа представ-
 ляху и істязоваху, и радоваху ся, аки оуже именуе ма в' ру-
 кахъ своихъ и в' дно адово низвести хоташе. Изъ же трепетахъ
 видяци себе тѣми ѿбличену, не именуу что противу ѿвѣщати.
 Стѣи а҃глы иземше довольно ѿ дарованїа прѣбнаго Басилїа
 противу тѣмъ за ма икупленїе положиша, тїиже оузрѣвше
 икупленїе мое воскриша, молви же и маетежъ велии сотвориша
 вопиюще: „Горе нам, погубихомъ¹⁾ трудъ нашъ, погибе наша
 надежда!“ І пущаху по воздуху хартїи, іаже імѣяху на ма
 написани. Изъ же то зряци веселихъ ся, і идохомъ ѿтуда без-
 пакостно. Грядуще же бесѣдоваху стѣи а҃глы съ сокою гл҃юще:
 „Во истинну, великую помощь імать дша сїа ѿ угодника бжїа
 Басилїа, і аще би не того мѣтви помагали єи, многую нужду
 претерпѣти імѣлиа преходяци воздушніа іспитанїа“. Изъ же
 приемши дерзновенїе рекохъ ко стѣмъ а҃гломъ: „Господина
 моа, мнитъ ми ся, іако никтоже вѣсть ѿ живущихъ на
 земли, что zde биваетъ і что ѿжидаетъ дшу грѣшную по
 смерти“. ѿвѣща ми стѣи а҃глы: „Єгда не свѣдѣтельствуютъ
 ѿ сихъ бж҃ественнаа писанїа повсегда к' цр҃квахъ чтомаа, ѿ сїе-
 нныхъ служителей бж҃їихъ проповѣдѣмаа? но привративши ся
 ко земнимъ суетамъ небрегуть ѿ том', мнѣше же сласть быти
 вседневное насыщенїе і пианство, падыть по вса дни без ситости
 і оупиваютъ ся безъ страха бж҃їа, іменуе себе чрево къ бг҃а
 мѣсто, ни помышляючи ѿ будущей жизни, ни памятуяють
 писанїа гл҃ющаго: „Горе вамъ насыщенїи ии, іако возалчете,
 і пианствуящи возжаждете“. басны мнятъ писанїе стѣе і жи-
 вутъ в' небреженїи і пространствѣ со тимпани і лики пирюще
 і на всякъ днѣ, іакоже іерусал҃мскїи богати веселяще ся свѣтло.
 ѿбаче єлици ѿ нихъ суть мѣтивїи и мѣрднїи и блгодѣтель-
 ствуютъ нишимъ і убогимъ и помагаютъ требующимъ помо-
 щи, тїи будовъ грѣхомъ своимъ получаютъ ѿ бг҃а прощенїе і про-
 ходятъ мытарства без пакости, мѣстинѣ ради своа. Гл҃еть ко

¹⁾ В рукоп. погибѣхом.

писаніє: „млѣтныи ѡчищаєтъ грѣхи ѿ ѡ смерти ѡзбавляєтъ і творить ѡбръсти животъ вѣчній“. Я ѿже не тѣшатъ ся млѣтныими ѡчистити грѣховъ своихъ, тѣмъ не возможно єсть избѣжити сихъ испитаній, похищаютъ бо ѿхъ тѣи, іхъ же видѣла єси темно-ѡбразни^х мытарствъ князи, і мучаще люте низводять в' сокровища ѡдова ѿ держать¹⁾ ѿхъ во узахъ до страшнаго суда Хѡа. Но ѿ тебѣ не возможно би преминути сына, аще не би получила єси ѡскупеніє ѡ дарованіи Василиа прѣвнаго“.

Митарство пѣтое.

„Тако вѣсѣдѣ²⁾ доидохомъ митарства інаго, глѣмаго лѣности, ідѣже истязуютъ ся в'ся дни ѿ часи въ праздности провожденіи і удержаютъ ся тѣнедци чуждѣи труднѣи снѣдающе, і наемници пріемлюще мзду, по долѣжности же мзди не дѣлающе. Такожде истязуютъ ся тамо и тѣи, іже не радятъ ѡ хвалѣ бжїей и лѣнятъ ся во праздники і недел'ніи дни ѿти на оутреню и на бжїествѣннѣю литургію і на инѣи славословіи бжїи. оуныи же і небреженіє испитуетъ ся тамо ѿ каждого іли мирскаго іли дхѡвнаго лѣность и нерадѣніє ѡ дшїи своей взи-скуетъ ся по тонькѣ. І мнози ѡтѣдѣ низводять ся в' пропасть. тамо і азъ много испитѣма бѣхъ, і не возможно би мнѣ свободной быти ѡ долговъ грѣха ѡнаго, аще не би исполнило недостатчества моего дарованіє Василиа прѣвнаго, імъ же іскупивши ся взята бѣхъ ѡтѣдѣ.“

Митарство шестое.

„И ѿдохомъ мимо митарство татѣи, на немъ же аще мало ѿ воспищеніи бихомъ, не много тамо давше преминухомъ, не ѡбръте ся бо во мнѣ татѣи кромѣ бившѣи в' дитинствѣ моемъ зѣло малѣи із' нерозуміи.“

Митарство седмoe.

Ѣтѣдѣ прѣидохомъ ко митарствѣ сребролюбїи і скупости, но ѿ то прѣидохомъ, покрывающѣ бо мѣ Гѣдѣ в' жизни моей не печалѣхъ ся ѡ многомъ стязанїи, ниже бѣхъ сребролюбива, но тѣми, іже ми Гѣдѣ послаше, доколествовахъ ся, ни бѣхъ скупа: іже имѣхъ, подавахъ оусердно тѣхъ требующимъ.

¹⁾ В рукоп. держать. ²⁾ В рукоп. вѣсѣдоу.

Митарство шестое.

Градуще [sic!] висше оулачихомъ митарство глѣмое лихви, наѣже ѿстызѹтъ ся дающіи сребро свое во лихву, і сквернаа приѡбрѣтеніа творящіи, мшелоимъци же і чуждаго присконтеліе. Тамо істызатели ѿспитъно ѡбискавше ѡже ѡ мнѣ і ничтоже ѡбрѣтъше, скрежетаху на мѧ зѹби свои, ми же [пойдохомъ] вишше благодарще Бѣа.

Митарство девятое.

„И постигохомъ митарство неправди, на не^{мъ} же истязѹють ся вси сѹдїи неправедніи, на мѣ здѣ сѹдящїи і ѡправдающїи. Таможе істызѹють ся бѹдѣръжаніе мѣзди наемъничи і мѣрила неправеднаа дѣющіхъ куплю и что либо неправеднѣ творимое вѣзискѹетъ ся тамо. Но ми бѣгодатію Хѣою пройдохомъ то бездѣлно, мало что давшее.

Митарство десятое.

„Такоже і еже потомъ бѣ митарство глѣмое зависти, мнѡхомъ ничтоже давше, никому же во когда позавидѣхъ. Ище же і ѿспитоваше ся таможе нелюбовъ, братоненавидѣніе, недруголюбїе, ненавистъ, ѡбаче Хѣвимъ милосердіемъ въ всѣхъ тѣхъ испитанїа^{хъ} непови^{на} ѡбрѣтохъ ся. Точно ѡрость скреж[ещ]ѹщихъ на мѧ бѣсовъ видѣхъ и ubiach sia, и ѿдохомъ вишше радѹюще ся.

Митарство первое на десѣт.

„Подобнимъ ѡбразомъ прѡидохомъ и горѣти митарство. Гордостно надменїи дѹхи істызѹють ѡ тѣщеславїи, самомнѣнїи, презорствѣ, величанїи. Тамо вѣзискѹетъ ся прилѣжно то, аще кто не воздалъ долъжнїа чести родителемъ, ѡцѣ і матери, такоже старѣйшинамъ ѡ Бѣа на власти постановле^ннимъ, и аще преслѹша^{хъ} іхъ келькрати ѡ каковнѣхъ дѣлахъ и прочаа гордостнаа дѣла и словеса тѣщеславнаа. То митарство ми проходяще мало зѣло противѹ положихомъ и бѣхомъ свободни.

Митарство второе на десѣт.

„По семъ злопомнѣнїа митарство предста намъ, на немже немилосѣтивно ѿстызѣми биваѹтъ держащїи во срѣцахъ своихъ злобѣ на ближняго и воздающїи зло за зло, и ѡтѣдѣ со многою горѣтію низводѧт ся злобными дѹхи во тартаръ. Милосердіе же Гѣдне и тамо мѧ покри, не держахъ бо злоби ни на

когоже, ни памѣтозловствова^{хъ} ѿ содѣянныхъ мнѣ пакостехъ, но паче ко враждующимъ на мѣ ѿмняхъ безлюбїе и любовь по силѣ моей явила^{хъ} имъ, благимъ злое побѣждаючи и ничимъ же должна бити на митарствѣ томъ шверѣтохъ сѣ. и рихадѣ ѿ томъ бѣсове, яко свободна ѿхождахъ ѿ люти^{хъ} рѣкъ ихъ, ми же далѣе ѿдохомъ веселяще сѣ ѿ Господѣ

Митарство третое на десѣ.

„Вопроси^{хъ} же водѣщихъ мѣ стѣмъ аггломъ глаголющи: „Молю сѣ вама, Гдѣна, скажите ми, ѿкъдѣ сѣи страшныи воздѣшнии власти всѣа злаа дѣла всѣхъ члѣковъ во всемъ мирѣ живущихъ¹⁾, якоже и мѣа не точию явѣ сотворе^{на}а, но и яже вѣ таинѣ, извѣстно таи швѣнчаю^т“ ѿ ѿвѣщаста стѣи аггли глѣюще: „Всякъ хри^{сти}анинъ ѿ стѣаго крещенїа приемлетъ Бгѣомъ даннаго себѣ аггла хранителя, иже невидимо хранитъ чело^{вѣ}ка, наставляетъ его во дни и в нощи на всякое дѣло благое ко всѣа дни живота его даже до страшнаго часа, и напишетъ всѣа того добраа дѣла в житїи своемъ, за нѣа же би члѣкѣ томѣ полѣчити ѿ Бгѣа мило^{ст} и вѣчное в нѣб^сномъ цр^{ств}їи возда^нїе. такожде и ями князѣ желаючи всего рода чело^{вѣ}ческаго ко своемъ при^клещи погибели, единаго ѿ лѣкави^{хъ} дх^{овъ} при^ктавляетъ. ѿже во^сслѣдѣ члѣка ходѣщи назиретъ всѣа того ѿ юности дѣла злаа, на нѣаже ѣго ѿ пошщраютъ козми свои, ѿ собираетъ что либо недобрѣ члѣкѣ содѣетъ. ѿходятъ же ко митарствамъ ѿ юности тамо грѣхи члѣка, всякъ грѣхъ в прислѣшающе томѣ митарство впису^а, ѿ потому свѣдоми сѣтъ князе^{мъ} воздѣшнимъ всѣа грѣхи всѣхъ члѣковъ во всемъ мирѣ. Егда дѣа разлѣчитъ сѣа ѿ тѣла ѿ ко создателю своему в нѣб^снаа вѣзїти тщитъ сѣа, тогда лѣкавїи ѿны возбраняютъ ѣй показѣюще написанны грѣхитїа. ѿ аще имать дѣа болѣе добрыхъ дѣла^{хъ}, ниже грѣховъ, не могѣтъ ѿдержати ѣа; аще же грѣховъ болѣе в ней ѿвращѣтъ, ѿдержатъ ю на время ѿ затворяютъ в темници невидѣнїа Бгѣа ѿ мѣчатъ, поеликѣ сила вѣаа мѣчити ѿмъ по^пѣститъ, донѣдеже та дѣа цр^{ков}ними мл^ттвами [шчиститъ сѣа]. ѿ аще же каа дѣаа ѿвращетъ сѣа толь грѣшна и мерзостна²⁾ Бгѣс, яко не вѣдетъ ѣй спѣнїа надежди, но вѣчнаа погибель ѿжидаетъ ю, тѣю лѣе низводятъ во безднѣ, ѿдѣже ѿ себѣ ѿмѣтъ ко вѣчнымъ лѣкамъ ѿготованное мѣсто. ѿ тамо держатъ ю до втораго при^шествїа Гдѣна, яже пото^{мъ} с тѣломъ имать снѣти в кѣпкѣ в

¹⁾ В рукоп. живущимъ. ²⁾ В рукоп. мерзости.

гѣеннѣ ѡгненнѣ мѣчити ся вѣчнѣ. Ёще же ї сїе вѣждѣ, тако симѣ пѣтемѣ восходять ї ѣстязанїе подѣмлютъ тїи точїю, аще сѣтъ вѣрою ѣ стѣмѣ крѣщенїе^м проскѣще^нни; невѣрнїи же Ёлини, ї доносѣжители ї Брацини и вси чѣждїи Бѣа сѣмо не приходять: ёще живи сѣще тѣломѣ погребеннїи сѣтъ во адѣ дѣшамн сконми; ёгда оумирають, абїе безѣ всякаго їспитанїа дѣшн ихѣ вѣзимають вѣсове тако свою часть ѣстѣю ї низводятѣ во гѣеннѣскѣю пропасть^а.

Митарство четвертое на десѣ.

„Бѣа стѣмѣ аѣгломѣ ко мнѣ бесѣдѣющимѣ вѣнїйдохомѣ ко митарство оубїйства, вѣнемѣже не точїю разбойничества їстязѣють ся, но ѣ всякая рана, всякое оубдаренїе чимѣ либо ѣ где либо, по плещинамѣ їли по главѣ їли вѣ ланитѣ заѣшенїе, їли по вѣи їли пѣханїе со гнѣвомѣ, вся та по тонѣкѣ їспитѣють ся ѣ на мѣрилѣ полагають ся. Но ми тамо мало что положше пройдохомѣ добрѣ.

Митарство пятое на десѣ.

„Ѣ миновахомѣ митарство чародѣянїа, ѡбѣянїа, ѡтракленїа¹⁾, шептовѣ ѣ призыванїа вѣсовѣ. Бѣхѣ же дѣси тїи подобни четвероноги^м гадо^м ї скорѣнїамѣ, змїамѣ же ї ехиднамѣ ї жавамѣ, страшно же ї мерзостѣно тѣхѣ вѣ видѣнїе. Но тамо ничтоже на мѣа ѡбрѣте ся бѣгодатїю Гѣда моего, ї пройдохомѣ абїе ничтоже давѣше. восклицахѣ же на мѣа гѣраце ся ѡнынѣ дѣси ї глѣхѣ: „Прїйдеши на вѣдѣнаа мѣста; оубзрѣтъ, аще ѡ тѣхѣ ѣзвѣжиши!“

„Восходѣющимѣ же намѣ горѣ вопросихѣ водѣщихѣ мѣа аѣгловѣ стѣхѣ: „Гѣдна моя, вси ли хриѣтіанѣстїи члѣвци митарства сїа проходятѣ ї нѣстѣ ли возможно члѣвкѣ коемѣ пройти сѣмо безѣ стязанїа ї страха на митарствахѣ бивѣемаго?“ ѡвѣща ми стїи аѣгли „Нѣстѣ їнаго пѣти дѣшамѣ вѣрнимѣ: ко нѣси восходѣтъ, вси гѣадѣтъ, такоже ти, точїю подобнїи тебѣ гѣрѣшѣники, їже несовершенное гѣрѣховѣ своихѣ исповѣданїе сотвориша, стыдѣще ся ѣ оутѣкающе предѣ ѡцемѣ дѣховкимѣ стѣдѣнаа дѣла своя; аще кто по ѣстиннѣ вся своя слава дѣла гѣсповѣсть ѣ жалѣетѣ ї каетѣ ся ѡ содѣяннїихѣ злїхѣ, тѣхѣ гѣрѣхи невидимо заглаждають ся бѣжїимѣ млѣрдїемѣ, ѣ ёгда дѣша таковаа сѣмо гѣадѣтъ, козѣдѣшнїи їстязатели раз-

гнѣвшѣ своѣ книги ничтоже ѡвѣрѣаютъ написано на ню ѿ не могѣтъ ѣй никомажъ пакости сотворити ни ѡстрашити. І восходитъ дѣла радѣюще сѣ ко прѣтолѣ бѣгодати. І ты аще ки еси совершеннѣю всѣхъ грѣховъ твоихъ по истиннѣ сотворила исповѣдь ѿ по разрѣшеніи до вѣткореніе, не подыла ки еси таковыхъ грозныхъ істязаній і страховъ на митарствахъ; ѡбаче поможе те, іако давно оуже престала еси согрѣшати смертнѣ ѿ добродѣтельно прочаѣ доволнаѣ лѣта житіѣ своего проводила еси, а наипаче помогоша ти мѣтви прпѣвнаго ѡца Василіѣ, ѣмѣже много послѣжила еси ѡсерднѣ^а.

Митарство шестое на десѣт.

„Тако бесѣдѣюще дойдохомъ митарства блѣднаго, на немъ же істязѣтъ сѣ всякое любодѣніе і ѡумное грѣха блѣднаго мечтаніе, сквернаго прикосновеніѣ, сквернаѣже ѡсѣзаніѣ і страстнаѣ помисли же в' томъ, ѡмѣдленіе ѿ сонзколеніе [на] ѡслажденіе. княз' же митарства того сѣдѣше на прѣтолѣ своемъ ѡволченъ во ѡдеждѣ сквернѣ і смраднѣ, пѣною кровавою ѡкропленнѣю¹⁾, еюже ѡнъ іако црѣкою баграницею красѣше сѣ. І бѣсовъ множество предстоѣше ѣмѣ. Тѣмъ видѣвше мѣ тамо много чѣдѣше сѣ, іако достигохъ до нихъ, ѿ изнесше написаннѣѣ блѣднаѣ моѣ дѣла ѡбличахѣ мѣ показѣюще лица, с ними же когда грѣшихъ в' днѣ ли іли в' ноци, ѿ мѣста, на немъже грѣхъ с кимъ содѣяхъ. І не ѿмѣяхъ что ѡвѣщати, точію трепетахъ ѡ страха і ѿполѣнихъ сѣ стѣда. Глѣше же за мѣ стѣмъ аѣгли ко бѣсомъ: „Но ѡстала ѣстъ дѣлѣ блѣднихъ ѡ многихъ лѣтъ, ѿ прочее в' чистотѣ ѿ воздержаніи поживе постнически“. ѡвѣщаста бѣсы: „І ми вѣми, іако дав'но престала ѡ грѣха, но не по истиннѣ исповѣда сѣ пред ѡцемъ дѣховнимъ, ниже пріѣтъ ѡ него подѣкающіѣ заповѣди ко до вѣткоренію ѡ грѣсехъ, сего ради наша ѣстъ. ѡубо іли ѡстав[ив]ше ю намъ ѡидѣте, іли ѿскѣпѣте ю добримъ дѣли“. І положила аѣгли стѣмъ много дѣлѣ моихъ, многа еже ѡ дарованіѣ Василіѣ прпѣвнаго, і ѣгда ѿзвѣхъ сѣ бѣди лютіѣ, і ѿдохомъ кишше.

Митарство седмoe на десѣт.

„Таже постигохомъ митарство прелюбодѣнное, і дѣже істязѣютъ сѣ грѣхи в' свпрѣжествѣ живѣщихъ, вѣри же свпрѣжескіѣ дрѣгъ ко дрѣгѣ не сохраниющихъ ни соблюдающихъ ложа своего

¹⁾ В рукоп. ѡкропленною.

нескверна. Такожде и похищеніа на вѣдѣ, ѿ насиліа вѣданаа, здѣже ѿ лицѣ Бѣгови ѿщепеннихъ, чистотѣ своѣ Хвѣи ѿкѣщавшихъ но не соблювшихъ паденіа вѣданаа грозѣ испитѣютъ ся. На томѣ митарствѣ азѣ много показухъ ся бити должна ѿ ѿбличенна¹⁾ бѣхъ ѿко прелюбодѣйца. І ѿуже хотяхъ мѣ скверніи дѣси ѿ немлѣтивѣи істязати іли похитити ѿ рѣкѣ а҃ггаскихъ і низвести во дно адово, но стѣи а҃ггаси много с ними прѣвше ся ѿ всѣа моѣа трѣди ѿ подвиги потомѣ бившаа на прѣдѣ носѣщи едка²⁾ искѣпиша мѣ не тако моими добримѣ дѣли, ꙗже всѣа тамо до послѣднаго положиша, ꙗкоже ѿ дара ѿца моего Василиѣа много зѣло вземъше на мѣрило возложиша противѣ моѣхъ безаконіи, ѿ поемше мѣ далѣе пондоша.

Митарство ѿсмое на десаѣ.

„Приближихо^х ся ко митарствѣ содомѣскѣ, на немѣ же істязѣютъ ся грѣхѣи паче естественіа мѣжескіа і женѣскіа ѿ совокѣпленіе со бѣси і со безсловесними животѣнными, і кровосмѣшеніа и інѣнаа сквернѣишаа ѿтаи бикаемаа, іхѣ же стыдно ѿ воспомѣнѣти. Кнѣзи того митарства скараднѣишіи зрѣше ся паче вѣсѣхъ скарадныхъ ѿ мерзостнихъ бѣсовѣхъ, весь гноемѣ смраднымѣ ѿкаланѣхъ, і слѣги его такожде, смрадѣ іхѣ нестерѣпимѣи, словѣразіе ихѣ неизреченно і неизказаннаа ѿхѣ ꙗрость ѿ лютость. тѣи спѣшно противѣ намѣ ізшедше ѿ ѿкѣстѣпиша ни, но млѣтію Гѣднею ничтоже тамо на мѣа ѿверѣтше ѿвѣргоша [со] стѣдомѣ. мы же радѣюще [сѣа] пройдохомѣ. І глѣста ко мнѣ стѣи а҃ггаси: „Видѣла еси, Оѣѣodoro, страшніи, скарадни митарства вѣдніи. вѣждѣ ѿубо, ꙗко мало котораа дѣша минаетѣ ꙗ безнапасти, понеже весь мирѣ возлѣ соклазнокѣ і сквернѣ лежитѣ і вси члѣвци сѣтѣ сластолюбиви і вѣдолобиви, ѿ прилежитѣ помншленіе члѣвка на злѣаа ѿ юности его, і едка кто себе блюдетѣ ѿ нечистотѣ вѣднихъ. мало естѣ оумерцѣвляющихъ своѣа плотѣскіа похоти, мало ѿубо и митарствѣ сѣхъ свободно прохѣдѣтѣ, но множайшіи здѣ дошедше аѣіе погибаютѣ. лютіи во вѣднихъ дѣлѣ істязатели похищають вѣднѣическіа дѣи і низвѣлачѣютѣ во адѣ горѣцѣ млѣчаще. і хвалѣт сѣа вѣднихъ митарствѣ кнѣзи глѣюще: „Мы едни паче всѣхъ ѿ нашихъ митарствѣ ісполняемѣ ѿгненное родѣство во адѣ“. ти же, Оѣѣodoro, бѣгодарѣ Бѣга, ꙗко се ѿуже преминѣла еси та вѣданаа істязаніа млѣтвами ѿца твоего прѣвнаго Василиѣа, і ѿуже котѣ не ѿзриши зла ни страха“.

¹⁾ В рукоп. ѿбличенна. ²⁾ В рукоп. едка.

Митарство девятое на десѣт.

„По семъ прїидохомъ ко митарствѣ ѣреси, ідѣже ѣстїазвють ся неправѣа ѿ вѣркѣ мѣдрованїа, ѿстѣпства ѿ православнаго ісповѣданїа вѣри, недовѣрѣства, съмнѣнїа во вѣркѣ, хѣли на стїнию ѿ прочаа тѣмъ подобнаа. То митарство безъ ѣспитанїа таже ѿ мнѣ прїидохомъ, ѿ оуже недалече вратъ небесныхъ вѣхомъ.

Митарство двадцатое.

„Но і еще стрѣтоша насъ злобїи двѣси послѣднаго митарства, ѣже немилосердїа і жестосердїа. жестоци кѣхъ ѣстїазатели тїи, ѿ князѣ ихъ лютѣе зрѣше ся же сїхъ ѿ бѣнилъ ѿ гарости, дїшай ѿгнемъ немилосердїа. Тамо безъ милости ѣспитвють ся дїи немилосерднихъ, і аще кто ѿбращетъ ся и многїа совершившии подвиги, пости же и мѣтки, аще кто ѿ чистотѣ соблюде несквернѣ і истомї¹⁾ воздержанїемъ тѣло свое, немилосерденъ же бѣ и немилостивъ, затворяй бѣтрокѣ свою ближнемѣ, той ѿ того митарства низвлачитъ ся долѣ ѿ вѣ безоднѣ адстей затворяетъ ся, ни полѣчаетъ мѣти во вѣки. Но ми вѣгодатїю Хѣю ѿ то митарство прїидохомъ безвѣдно, помогшимъ всюдѣ мѣткамъ прѣбнаго Насилїа, даровавшаго ѿ сконхъ добрыхъ дѣла много на мое искѣпленїе.

„Таже ко самимъ вратомъ ѿбенимъ со радостїю приближихомъ ся, горнихъ митарствъ ѿбывше. вѣхъ же врата ѿбѣнаа іако христалъ прѣскѣтель, ѿ сїанїе зрѣше ся неизреченное, і юноши вѣ нихъ стояхъ сѣнцѣѣбразни, ѿже видѣвше мѣ рѣками аѣггескимѣ водимѣ вѣселїа ѿполниша ся, радѣюще ся ѿ мнѣ, іако вѣїимъ мѣрдїемъ покриваема ѿбенихъ ѿ митарствъ вѣздѣшнихъ. любезнѣ бѣко на оустрѣтѣше воведоша внѣтрѣ. что же тамъ видѣхъ и что слышѣхъ, ѿ чадо Григорїе (гѣетъ прѣбнаа Ѧѣѣдора), нѣсть возможно исповѣсти по дробнѣ. видѣхъ ко таже ѿко чѣвчѣкое не видѣ, и слышѣхъ ѣже бѣхо николи же слыша ни на срѣце комѣ ѿ на земли живѣщихъ вѣзїдоша та вѣгата. Приведенна же бѣхъ прѣ прѣтолѣ вѣїїи неприѣтѣпниа слави, ѿбстонмъ хѣрѣвими, сѣрафими ѿ множествомъ вон ѿбенихъ, неизреченными пѣсени винѣ славящихъ Бѣга. и падши поклонихъ ся невидимомѣ и недовѣдомомѣ божествѣ. ѿ воспѣша ѿбениа силѣ пѣснѣ прѣсладкѣ прославяще вѣїе мѣрдїе грѣхами людскими непрѣдолѣнное²⁾. ѿ прїиде глаѣ ѿ велѣлѣнїа слави, повелѣвающъ тѣмъжде водѣ-

¹⁾ В рукоп. ѿстинни. ²⁾ В рукоп. ѿ прѣдолѣнное.

ци^{мъ} мѧ сѣимъ аггломъ, да ведѣтъ мѧ видѣти всѧ шестели стѣхъ, такожде и всѧ мѣки грѣшнихъ, и потомъ да оупокоятъ мѧ во шестели блженнаго Василїа. водима оубо бѣхъ всѧдѣ и видѣхъ прекраснаѧ селенїѧ и шестели мнози любящимъ Бг҃а оуготованнїѧ, предисполненнїѧ славы и блгодати. показовахъ же ми водѣщїи мѧ ѡсобно ѡбители апостолскїѧ, ѡсобно пророческїѧ, ѡсобно мѣническїѧ, ѡсобно сѣтелскїѧ, и коіеждо чина сѣхъ ѡсобни ѡбители; каждаѣ ѡбитель красоты неизреченнѧ, в широтѣ и долготѣ рекла бы^{тъ} яко Цариградѣ подобна, но несравненно краснѣйша, мнози пресвѣтлїи полати нерѣкотворенъни ѧмѣщенѧ, всюдѣ же въ ѡбителехъ тѣхъ слышаше сѧ гла^{голю} радости и веселїѧ дх҃овнаго и зряхъ сѧ лицѧ празднѣющихъ. вси же видѣвшѧ мѧ радовахъ сѧ ѡ моемъ сп҃сенїи, оустрѣтахъ же и любизахъ хвалаще Г҃да избавшаго мѧ ѡ сѣтей вражїихъ.

„По ѡбхожденїи же ѡнѣхъ ѡбителей низведенна бѣхъ въ присподнѧѧ землѣ и видѣхъ страннаѧ и нестерпимаѧ люгїѧ мѣки во адѣ грѣшникѣмъ оуготованнаѧ, таже показѣюще ми аггліи сѣи глаголаста: „Биждѣ, Феодоро, ѡ коликихъ тѧ мѣкъ їзбавилъ естъ Г҃дѣ мѣтвами бѣгодника своего Василїа“. слысахъ же тамо вопль, плачъ и горкое риданїе сѣщихъ въ тѣхъ мѣкахъ: ѡвїи „горе“ вопїяхъ, ѡвїиже „лютѣ“ и „бви“ восклицяхъ, їнїи день рожденїѧ своего проклинаяхъ, но никтоже бѣ мѣсрдствѣѧ ѡ нихъ.

„Таже ведше мѧ ѡтѣдѣ приведоша мѧ в сїю, юже видиши, прпѣвнаго ѡца ѧшего Василїѧ ѡбитель и оупокоиша мѧ здѣ. Рече же ми: „Нѣтъ прпѣвнїй Василїй поминанїе ѡ тебѣ творитъ“, и разсмѣхъ, яко за четирїдесѧт днїи по моемъ ѡ тѣла разлѣченїи прїидохъ на мѣсто сїе покойно“.

Та всѧ Григорїю во сонѣнїѣмъ видѣнїи ѧзрече прпѣвнаѧ Феодора и показа емѣ всю красоту тѣѧ ѡбители и богатства дх҃овнаѧ, многотрѣднїими потоми ѡца блженнаго собраннаѧ, наслажденїѧ же и слава і различнѧ садове златолиственнѧ и многоплодовитаѧ, и все веселїе дх҃овное. Соверѣшившѣ же сѧ видѣнїю восприявъ ѡ сна Григорїи и в сѣбѣ вѣкъ чѣдѧше сѧ ѡ видѣннѣхъ и слышаннѣхъ ѡ блженнѣѧ Феодорѣ. и воставъ забѣтра поиде ко прпѣвномѣ Василїю блгословити сѧ ѡ него по ѡбачаю. ѡнъже вопроси его гл҃ѧ: „Чѧдо Григорїе, гдѣ билъ еси в сїю нощъ?“ ѡнъже аки ничтоже вѣдїи рече: „Почивалъ, ѡче, на ѡдрѣ моемъ“. Старецъ же рече: „Кѣмъ, яко тѣломъ на ѡдрѣ почивалъ еси, дх҃омъ же нѣдѣ билъ еси. егда забилъ еси, колико ѡкри

тебѣ Бгѣ ноци сѣя в' сонѣнѣмъ видѣнїи? се полѣчилъ еси же-
лаемое, Θεωдорѣ видѣлъ еси ѿ нѣе ѿ той самыя слышалъ
еси ѿ в' моемъ ѿвѣтѣхъ бнлъ еси, ѿ нѣе бѣгодатїю Хвою оуго-
тованна мнѣ сѣтъ малаго ради моего трѣда, ѿ всѣа созер-
цалъ еси".

Григорїй же то ѿ прѣдѣнаго слышавъ позна, ꙗко сонъ ѣго
не привидѣнїе, но бжїе емѣ бысть ѿкровенїе мѣтвами прѣдѣнаго
їсходатайствованное. ѿ бѣгодаряще Бгѣ ѿ поклонилъ сѣя ѿцѣ
своемѣ бѣженномѣ ѿ доволѣнее ѿ него прїять побѣченїе.

Тойже Григорїй в' инѣное время попѣщенїемъ бжїимъ в' палѣ
бѣ в' нѣкое ѿ вѣрѣ сѣмнѣнїе, чѣще бо прилѣжно ветхого закона
кныги помышляше во ѹмѣ своемъ, ꙗко добръ їсдѣе вѣрѣють,
ѿ пребываше в' томъ помислѣ на долѣк. Разѣмѣвъ же то дхѣомъ
прозорлївїй старецъ ѿблнчилъ ѣго, ѿ по многомъ ѣвѣщанїи паки
їспросилъ емѣ ѿ Бгѣ ѿкровенїе. ѿ паки Григорїи во снѣ видѣ
дивное видѣнїе ѿ страшномъ сѣдѣ бжїи, ѿ собранїи на сѣдѣ
всего рода члѣвческаго, видѣ сѣдїю на прѣтолѣ сѣдѣща ѿ всѣа пра-
ведники ѿдѣснѣю, грѣшники же ѿшѣюю стоящїи ѿ сѣдїмїи по
дѣломъ своимъ.

Видѣ же ѿ всѣа їсдѣе не вѣровавъшїи во Христа со прочими
їзники ѿсѣжденїи и посланїи в' гееннѣ ѿгненнѣю, ѿ ꙗкоже ѿсѣж-
денїе грѣшниковъ, снѣ ѿправданїе стїхъ видѣ, ѿ чесомъ самъ
Григорїй зѣло пространно написа, еже ѿвѣрѣтает сѣя во великомъ
мѣненїи чѣти, здеже сокращенїе повѣствованное время естъ
кончїти.

По доволнїи оубо житїи своего лѣтѣхъ, по трѣдѣхъ ѿ под-
визѣхъ жестока житїи, по многихъ содѣянныхъ¹⁾ чѣдѣсѣхъ, про-
реченїи же и дарованиѣ болящимъ исцѣленїи прѣподобный ѿцѣ
нашъ Василїи изнемагаѣ старостїю ко блаженнѣи кончинѣ своей
приблнжи сѣя. Привѣден бо бѣ не пѣстинѣ в Цариградѣ в среднїхъ
его лѣтѣхъ, в Цариградѣ пожи лѣтъ ꙗко пѣтдѣсѣтъ, ѿ близъ ста
лѣтъ ѿ рожденїи своего проводивъ, на бѣзконечнѣю жизнь, идеже
лѣта не ѿскѣдѣютъ, прїидѣ. прѣдоѹкнѣдѣ же кончанїе свое, прѣдоѹ-
вѣсти то оѹченикѣ своемѣ возлюбленномѣ Григорїю.

Имнѣше же Григорїй ѿбнчѣи стѣю великѣю чѣтирдѣсѣтнїцѣ
затѣворѣти сѣя в домѣ своемъ в ложнїи своей и неїсходно даже
до стѣи пасхи в' постѣ ѿ мѣтвахъ пребывати, множество пола-
гающїи поклоновъ ѿ всѣа ноци бѣз сна провождающїи. Ёдиною оубо
стѣи чѣтирдѣсѣтнїци приблнжншей сѣя прїидѣ Григорїй ко

¹⁾ В рукоп. содѣянныхъ.

прїдѣномъ прїяти по ѡбичаю благословенїе на предлежащїй емъ постнїй в' затворѣ подвигъ. Прїдѣвнїй же много к немъ ѡ полъзѣ дшїи бесѣдовалъ ѡ благословенїе подавъ на конецъ рече: „Иди, чадо, с миромъ во домъ твой, мене же тѣлесными твоими ѡчиима не ѡмаши оузрѣти болѣе в' жизни сей“. то рекши прослезиса і ѡбѣемъ Григорїа любезнѣ любиза его. ѡнъ же падъ [на] нозѣ того чѣтныа ѡмочи ѡ слезами, плача ѡ ридая ѡ разлѣченїи его. ѡ довольно плакавъ понде ѡ затвори са на постъ, яко же бѣ емъ ѡбичаи. а прїдѣвнїй Василїй ѡ средопостнѣ седмици марта во кѣ. день во праздниѣ блговѣщенїа прѣтїа Бїи стѣю свою дшѣ предаде в' рѣцѣ Гѣда своего. чѣтное же его тѣло погребенъно вистъ во монастырѣ стїхъ мѣникъ Флора ѡ Лавра. ѡ вѣ видѣнїе нѣкоемъ чѣтнѣ мужѣ в' Цариградѣ, домъ великъ и чѣденъ зряше са, і врата златомъ ѡ каменїемъ многоцѣннымъ оукрашенна. над вратами же бѣ написано златими словеси сице: „Ѡвитель ѡ покой вѣчнїй блженнаго Василїа Новаго“. то мужъ ѡнъ прочетъ оудивляше са красотѣ зданїа домъ того. ѡ се юноша нѣкїи прекрасенъ изшедъ глѣ емъ: „Что чѣдиши са, члвче? хоцєши ли видѣти чѣднѣ?“ ѡ ѡверзе ѡнаа врата, ѡ зряхъ са в'нѣтрѣ полати превисоки ѡ прѣчѣдни, нхъ же красота всякъ оу члвчѣ превосходитъ, ѡ прїдѣвнїй Василїй на царѣствѣ прѣтолѣ ко велицен сидѣше славѣ и [со] многими прѣчѣдными ѡ прѣсвѣтлыми мѣжи и юношами. зряхъ же са тамо и садове прекрасїи и вся зримая радѣсти, веселїа вѣяхъ пренѣполненна. оуслишаша же глаѣ ѡз внѣтрѣ глѣай: „Таково возданїе по прѣставленїи приемлют вси возлюбившии Бга ѡ томъ оусерѣдно послѣживши“. То видѣнїе мужъ ѡнъ многимъ повѣда ѡ вси слышавшии прославиахъ Бога ѡ почитахъ¹⁾ памѣть оученика божїа. того мѣтвами Хрѣте Боже спси наѣ. Ѥминь.

Свѣтый Василїй Новїй — особа історична, він умер 944 р. і його житє було швидко по його смерти описане його учеником Григорїєм. Та головну часть того опису займають не дїла свѣ. Василїа, а візїї Григорїа, головнож візія про його розмову з помершою недавно перед тим хозяйкою свѣ. Василїа Теодорою про воздушні митарства, і друга візія про страшный суд. Видаючи грецький текст житїя в додатку до третього мартового тома Acta Sanctorum Боляндисти викинули ті епізоди, які по грецьки вперве опублікував із старого рукопису моск. Синодальної бібліотеки проф. А. Н. Весе-

¹⁾ В рукоп. почитахъ.

ловский (Разысканія въ области русскаго духовнаго стиха, выпускъ пятый, Спѣтерб. 1889, приложение стор. 3—82), подавши перед тим у XII. главѣ „Разысканій“ (тамже стор. 117—172) деякі уваги про зміст сього твору. Перед тим спеціально говорив про сю візію в звязку з иншими подібними Сахаровъ, Эсхатологическія сказанія въ древне-русской письменности. Оповідане сьв. Теодори про митарства було відоме ще в домонгольській Руси (пор. Владимировъ, Древнерусская литература кievскаго періода стор. 111—113), та найстарший звiсний рукопис сього твору в церковно-славянськiм перекладі (з відтінками сербщини) належить до XIV, а може аж до XV в. Він iще не опублікований в повні; не опубліковані й два пізнійші варіанти перекладу, що містять ся в Макарієвих Четвях Минеях під д. 26 марта; виривки старшого варіанта подав проф. Веселовский у тексті своєї статі (ор. cit. 123, 124, 130—134). Зміст переповiдано в статі „Сказанія о Митарствахъ“ поміщеній у журналі Духовная Бесѣда 1866 р. N. 7. Наш текст очевидно новіша перерібка старого перекладу і визначається церковщиною чистою, немов підшліфованою та позбавленою всяких архаїзмів, з українським відтінком у правописі. Крім візії про Теодору він містить також короткий переповід візії про страшний суд і оповідане про смерть сьв. Василя.

Л. Рукопис Степана Самборини стор. 55—71.

Слово сѣго ѿца нашего Кірила ѿ ѿсходѣ дшї ѿ ѿ к. митарствахъ. Прологъ мѣца февруарїа кѣ.).

Сна же тани не свѣдѣтъ мнози, сїю намъ Кірилъ филозофъ повѣда. не того бо дѣла сотворени бѣхомъ, да сами ѿ пиємъ ѿ в различниа ризи ѿблачимъ сѣ, но да ѿгожде Бгѣ полѣчимъ ѿнаа благаа. не питаемъ бо в писанїи, сѣго ради ѿ истинны заблѣждаемъ, а не помышляемъ, како почтїлѣ ны Бгѣ, како ко матернѣ стрѣлѣ созда ѿ ѿживилъ ны ѿ како ѿзвелъ ны ѿтѣдѣ ѿ вразѣмилъ. егда бо всѣкъ крещаемъ бываеъ младенецъ, тогда Бгѣ аггѣлѣ посилаетъ на сохранинїе емѣ; сотонинѣ же аггѣлѣ, егда во мислѣ приндеъ, бываеъ даемѣи члѣвкѣ. аще ли кто во правдѣ пребываеъ, властѣ над нимъ аггѣлѣ [Гнѣ] приемаеъ ѿ ѿ злодѣйства лѣкаваго ѿзбавляеъ. ѿ всѣа написѣеъ аггѣлѣ дѣла его благаа ѿже ѿ юности. егда же пребывати начнетъ во злобѣ кто, то старшинство лѣкавыи приемаеъ над нимъ ѿ всѣдѣ его хода всѣа грѣхи его написѣеъ ношныа ѿ дневныа, помышленїа

и мысли. а҃ггль же Гднь ѡ таковѣмъ плачетъ сѧ члвцѣ. положено же грѣшнымъ поканію время, да аще сѧ кто покаетъ ѡ неподобныхъ своихъ дѣлъ, то а҃ггль Гднь старчество и властѣ приемлетъ над нимъ, а лѣкавыи плачетъ заѣ.

Пакі же сѧтъ во члвцѣхъ мнози, иже не вѣрѣютъ и лѣжатъ, яко питаеми сѧтъ во смрти члвчскѣ дшѣ, егда исхоятъ ѡ тѣла. поставилъ бо естъ Бгъ три испитаніѧ члвкѣ всякомѣ: первое, егда раздѣляетъ сѧ дшѣ ѡ тѣла. придетъ во первѣе вѣси и всѧ еѧ представатъ злаа дѣла, іаже издѣца и до старости творилъ, [и] ѡвивающе харитинныѧ свиткі ѡбличаютъ ѡбо дшѣ, всѧ еѧ повѣдающе грѣхи, іаже сотвори во всемъ житіи, гл҃юще: „Егда забыла еси содѣлавши, но намъ во памяти всѧ написана сѧтъ“. по семъ два придетъ ѡ Бга а҃ггла по дшѣ послани. егда сѧ дшѣ ѡзритъ, ѡжаснетъ сѧ велии, лице и лѣпота измѣнитъ сѧ, рѣцѣ и носѣ премолкнѣта, и слѣхъ а с нимъ и языкъ молчаніемъ затворитъ сѧ, и ѡчю зракъ премѣнитъ сѧ, ѡбразъ изпад[а]етъ и ѡныетъ лютѣ. и за самъ смртъ явитъ сѧ, и тако нѣждею страшною изиндетъ ѡ тѣла дшѣ. и станетъ держама на свое зрѣ тѣло, яко бы кто совлек сѧ¹⁾ из ризи своеѧ и потомъ станѣлъ на ню зрѣ²⁾. тако станетъ дшѣ [дрѣжима] зрѣши на тѣло, ѡ него же изинде, и ѡмилено ко а҃ггломъ взираючи и видѣщи³⁾ всѧ своѧ дѣла предложена⁴⁾ предъ собою, злаа же и добраа. и возвѣсѧтъ ѡбоа на превѣсахъ⁵⁾, кѧа претѣгнѣтъ. и по семъ дшѣ воземше понесѣтъ на воздѣхъ ко второмѣ испитанію, идеже естъ к. мытарствъ Бгомъ на воздѣскѣ ѡстроена предъ враты нѣксыми на испитаніе всякіѧ дшѣ ѡ телесе исхоящѣа на небесный на возходѣ.

Да слышымъ ѡ[ко] братіе и сестры, старыи и малыи, сказаніе ѡ нѣсномъ восхожденіи и ѡ мытарствахъ, иже всѧ наша испитаютъ твореніѧ, іаже содѣлахомъ ѡ молодости нашеи⁶⁾ даже и до смертнаго времени и часа!

А-е мытарство лжа, елико солгахомъ во всемъ житіи нашемъ.

Б-е мытарство клевета, елико клеветахомъ ѡ юности [и до смерти] и до старости.

Г-е мытарство зависть, еже закидѣхомъ комѣ когда.

Д-е мытарство гнѣвъ, еже на [кого] мнози дѣи гнѣвахомъ сѧ и ко церкви не простивше сѧ со братомъ ходихомъ.

¹⁾ П. иэволокъ сѧ. ²⁾ П. сталъ зрѣ еѣ. ³⁾ П. видѣ. ⁴⁾ П. представлена. ⁵⁾ П. въ иэвѣсѣхъ иэвѣшаѣма. ⁶⁾ П. ѡ младенствѣ ишего.

Ѣ-е мытарство ярость, ꙗже на чада или на рабы ѡли на инѡ ꙗрим сѡ без правды, виюще непокиныѡ или порабощающе себѣ свободныѡ.

Ѕ-е мытарство гордость, еже величавим' сѡ ѡ гордим' сѡ сами ѡныѡ ѡничижающе ѡ ѡкарѡюще.

З-е мытарство басни, срамословіе, кощѣны, плѡсание, игри всѡкѡѡ, гѣсли, [сопѣли], пѣсни бѣсовскѡѡ ѡ плѡсканіе на пирах' выклаемо ѡ позоры.

И-е мытарство рѣзойманіе, грабленіе ѡ еже по мздѣ сѡдѡт' ѡ на дарѡ сѡдѡни винных' прощают'.

Д-е мытарство тщеславіе, еже славит' сѡ когда сим' не кывши члѣвчѡкѡ ради похвалы.

Ї-е мытарство сребролюбіе ѡ златолюбіе¹⁾ ѡ еже собирают' много ѡ сокривают', Бѣга же ради не дают'.

Л-е мытарство пѡнство, еже ѡпиваем' сѡ ѡ до ѡбѣда пѡем', вси бо тѡѡ чашѡ ѡ бѣсовѡ ѡзочтени²⁾ сѡт', заповѣства ѡ времени, когда что сотворихом' в пѡнствѣ.

В-е мытарство злопомнѣніе, егда загниѡвавши сѡ на кого ѡ мовит': „До смѣрти емѡ не забѣдѡ“.

Г-е мытарство чародѣйство, корожба³⁾, потвари⁴⁾, наѡзы.

Д-е мытарство ѡбѡденіе, еже незаконное ѡденіе, то сѡ ѡбѡденіе именѡетъ, равное [sic! зам. ранное] ѡденіе ѡ полѡденое, а ѡ [писаніи] речено дважды д'нем' ѡсти, на ѡбѣдѣ ѡ во вечерѣ⁵⁾, ѡ то кромѣ говѣнѡѡ, среды ѡ пѡткѡѡ, и заѡтра⁷⁾ ѡ полѡдне, то неволным', тѡжко дѣлающим'⁸⁾ трижды ѡсти ѡдаст' сѡ грѣх'.

Е-е мытарство ерес' всѡкаѡ, еже в пострѣт'⁹⁾ ѡ во ѡчѣх'¹⁰⁾ ѡ в полѡз' ѡ в птичѣе граніе¹¹⁾ вѣрѡют', еже млѡдыи¹²⁾ впадають до женитвы во блѡдѣ.

З-е мытарство прѣлюбоудѣаніе, еже ѡ женѡ своих' блѡдат' мѡжіе со ѡнѡкми, а жены со чѡжими мѡжми, ѡ во племени во брак' понѡтіе ѡ со родом' близкѡм' по плоти блѡженіе.

З-е мытарство разбѡи, ѡбийство всѡкое и бѣеніе до крове, рѡканіе клѡсѡѡ и торганіе брады.

И-е мытарство тѡтѡѡ ѡ всѡкое краденіе; всѡ сѡѡ изтѡзѡють мытонмци, бѣсовѣ дѡѡѡ члѣвчскѡѡ.

1) П. дописано на марѣ. лихва. 2) П. ѡръштены. 3) П. колѡвожаніе. 4) П. потворы. 5) П. незаконно ѡсти. 6) П. на оѡжинѣ. 7) П. заѡутекѡ. 8) П. дѣло творѡщимъ. 9) П. 10) в чѣх, стрѣчю. 11) П. в' птичѣе граи. 12) П. оѡніи.

дѣ-е мытарство блѣженіе всякое еже со скотомъ и мѣжескімъ
поломъ и со блѣдницами, и рѣчный блѣдъ, и неподобство зло-
пагѣнное, еже ничтоже, кратіе, не стѣитъ сѧ, но ѿвѣтъ ѿ всѣхъ
дати.

кѣ-е мытарство скѣпость, немлѣрдіе и аще бѣдемъ ѹбогомъ
досадили и ли свой родъ в недостатѣ ѿставихомъ и из домъ
изгнахомъ¹⁾ не давши ѧже бѣ трѣбѣ. аще бо и всѧ бжїѧ исправи-
хомъ заповѣди, а немлѣстиви к нимѣщимъ²⁾ бѣдемъ, ни ракомъ
своимъ довольно ѧсти дѣемъ, ни ѿдѣланїѧ, ѿни же глѣда и на-
готи не терпѧще крадѣтъ и разбиваютъ, и ли мы безвинно казимъ
ихъ и насилѣемъ и злѣйшими дѣлы³⁾, всѣхъ сѧхъ ѹ вратѣ и҃есныхъ
кѣсовѣ и҃зтазѣютъ мимоходящїи дѣи ѿбличающе и прѣпираютъ
грѣшникѧ.

И҃же ли добрая дѣла и҃мать дѣи и истинное покаѣніе, та
тѣмни и҃скѣшающе сѧ⁴⁾ всѧ [си] минѣтъ и во и҃еснаѧ врата ра-
дѣючи сѧ воходитъ, ѧко избеаки сѧ бѣсовѣхъ лѣкавыхъ. и а҃глы
стрѣктающе цѣлѣютъ ю и радѣючи сѧ ко престолѣ кжїю несѣтъ.
и со нею покланѧютъ сѧ подножію Г҃дню. и потомъ Г҃пднимъ
повелѣниемъ показѣтъ ей а҃глы ѿбители стѣхъ и райскаѧ дворѣ⁵⁾
и и҃есныхъ полаты и горный Иерусалимъ. праведныхъ дѣи и҃сходяще
цѣлѣютъ ю, и по семъ а҃глы соведѣтъ [и], идеже грѣшныхъ дѣи,
и мѣста ей показѣютъ, идеже и҃мъ мѣчити сѧ. сѧ же всѧ мѣ-
ста ѿбходитъ дѣи праведнаго за мѣ. дѣи, и потомъ во мѣсто
покойно ведѣтъ ю, идеже дѣи праведныхъ сѣтъ во веселїи до ко-
нечнаго воскресенїѧ.

Всѣхъ же грѣшныхъ дѣи егда ѿ тѣла и҃зийдетъ, и предста-
нѣтъ ей лѣкавыи бѣси, всѧ еѧ предложатъ грѣхи, ѧже содѣла ѿ
юности и до старости, всѧ и҃мѣи написаны во свѣтъхъ, и нач-
нѣтъ ю ѿбличати ѿбвивающе свѣткі. а не бѣдетъ а[и] сѣла ѿпрѣти
сѧ⁶⁾ и҃мъ, понеже и лѣта и мѣцѣ и времена, дѣи и часы и праз-
ници со памѣтїю списани и҃мѣтъ, еже каждо согрѣши, и во кое
лѣто и во который мѣцѣ и во кое время и во кїи часъ, и ли во
который празникъ, и ли до ѿбѣда и ли по ѿбѣдѣ, и ли во дѣнь
или в нощѣ. аще бѣдетъ исповѣдавъ ѿцѣ дѣвномъ и епитїмїю
приѧлъ и паки не ѿбратилъ сѧ на тыѣжде злобы, то невидимо
Дѣхъ стѣи заглажаетъ свѣткі, бѣси же скорѣѣтъ не полѣчивше.
аще ли кто стѣитъ грѣхи свои ѿцѣ дѣвномъ и не повѣдавъ, то

1) П. ѿслали. 2) В рукоп. через поимку к нимъ и҃мѣщимъ. 3) П. и҃занише дѣлаи. 4) П. и҃скоуѣюще сѧ. 5) П. райскаѧ дворы. 6) П. а не бѣдетъ лѣтъ ѿпрѣти сѧ.

люто ёмѡ вѣдет'. аще ли и ѿцѡ повѣдает' кто ѿ ѿцѡ стыда сѧ дара ради епитимію за грѣхѣ не даст' вѣдет' ѿ не возмѣнѣл', дабы ктоѡ не сотвориѡ зла, таковоѡ грѣси незаглажени сѡтъ во свѣтѣх' бѣсовскѣх', но всѧ ѿписаны. такова ѡба приѣмѣта безконечнѡю мѡкѡ со бѣсы, понеже ѿцѡ вѣдаѡ его грѣхѣ епитимію ёмѡ не дал', а ѡн вѣдый, иже по таковоѡ сѣбѣ ѿзыска [sic!], ѿ каѡ сѧ ѡ него. ѿ потом' восхитѣма та дѡша бывѣет' лѡкавыми бѣсы и бием' люте, не дающе ей ѿ до перваѡ мытарства донти, ѿ затвораѡт во тмѣ, ѿдеже грѣшныхъ дѡша сѡтъ [ѡ вѣка] держими, ѿ тамо плащѡще [sic!] ждѡтъ сѡда¹⁾ великаѡ, егда Г^одѣ приидет' сѡдѣти всѣм'.

Паки же мнози соблазнѡтъ сѧ глѡюще, ꙗко ѡже на земли стѣхъ нѣсть вѣдет'. ѿ то глѡюще погибаѡтъ мнози²⁾; инѣи же слышавше ѡ нихъ слабѣѡтъ ѿ сѡ пѣти праваѡ зтѡпаѡтъ [sic!] ѿ погибаѡтъ. мнози видѡще ѡ злѣ живѡща во невѣденіи ѿ акѣ не ѿстинѡ мнѡтъ, ёже Г^одѣ во евангеліи рече: „Не пребѣдет' род' сей, дондеже всѧ сѧ вѣдѡтъ. аминь глѡю вам', ꙗко ѿ земля мимо ѿдет', словеса же моѡ не преѿдѡтъ ни ѿзмѣнѡтъ сѧ“. се сказѡет' толкѡѡ евангелистѣ Лѡка ѿ стѣхъ: до скончаніѡ мѡрѡ правѣдныи не ѡскѡдѣѡтъ, ꙗко же ѿ земля премѣнит' сѧ. ѿ Матѣей евангелистѣ такожде свѣдѣтельствѡет', ѿ бѣгословѣ Иѡанѣ, ѿ апѣтлѣ Павел' рече: „Не вси бо ѡмрем', но вси ѿзмѣним' сѧ; во мнѡвѣний ѡка, рек', во скорѣ³⁾. егда бо вси члѡвци ѿзмрѡтъ, тогда мнози правѣднѣи ѡстанѡтъ сѧ живи, Бѣгомѣ блѡдомѣ, дѡши ихъ ѡ тѣла не разлѡчив'ши сѧ“. ѿ мнози ѿ ѿннѣи стѣи прорѡкоша ѡ сем': аще кто питѡет' во стѣхъ книгахъ, то ѡбращѣет'. „Всѡкъ бо, рече, ѿцѡи ѡбращѣет'“.

Се ѡже, братіе, конец' прихѡдит' мѡрѡ, ѿ мало речѣныхъ⁴⁾ лѣтъ ѡсталѡ ѡже, ѿ мало ест' нашего живота ѿ вѣка. се же видите, ёже Г^одѣ рече, собывѡет' сѧ. рече бо: „Востѡти бо имѡтъ ꙗзыкѣ на ѡзык' ѿ црѣтво на царство и князи и князи, и братѣ на брата ѡрѡжіе ѿскѡет', ѿ вѣдѡтъ гладѣ⁵⁾ ѿ много пагѡбы ѿ трѡси по мѣстом'“. по скончаніи же того всего ещѣ трѣм' ѡставшем' лѣтом' седмѡѡ тѣсѡща вѣдет' црѣтко Антихрѣстовѡ. по скончаніи же трѣхъ лѣтъ црѣства его сѡнце ѿ лѡна помѣркнет' ѿ ꙗбса свѣѡтъ сѧ во свѣтокѣ, и сили нѣбснѡѡ ѡвѡтъ сѧ ѿ пове-

¹⁾ П. плачѡщие сѣдѡтъ ждѡще сѡда. ²⁾ П. дод. ѿ м'ногы ѡны к' слабѡсть скѡдѡтъ. ³⁾ П. въ корѣзѣ. ⁴⁾ П. ѡрѣчен'ныхъ. ⁵⁾ П. голодѣ.

леннемъ вѣѣмъ вострѣбятъ Муханъ ѿ Гавріилъ, и во скорѣ вос-
креснутъ мѣртвыи, первѣе праведныи, свѣтлы по добродѣтели
ихъ, послѣди же грѣшныи ѿтемнѣвшии по злымъ дѣломъ ихъ.
ѿ по семъ Бѣгъ вѣѣи съ славою съ нѣкъ приидетъ, хота сѣдити
миръ всемъ ѿ ѿдати кождо по дѣломъ его. ѿ потечетъ ѿ во-
стока негасимыи ѿгонъ, горы и каменныи ѿ древа пожигающыи ѿ
моря исѣдшаа. ѿ всякое животное движуще ся ѿ жарости ѿгнана
того яко всѣхъ растаетъ ся ѿ согоритъ. и искрѣтъ ѿгнь той
всемъ родъ члѣчъ проити. вѣдетъ же тогда скорѣ и болѣзнь ѿ
печалъ люта тѣмъ, иже зде ѿ грѣсѣхъ не скорѣкли, но во мноѣхъ
пищи ѿ пѣанствѣ ѿ во вѣдѣ ѿ во прочыхъ злобахъ дни свои
ѿждиша [sic!]: на тѣхъ жаростъ вѣѣи вѣдетъ, а праведнымъ хладъ
явитъ ся, якоже трѣмъ ѿтрокомъ. иже нѣкоторыи малаа ѿмѣще
согрѣшениа, тѣмъ сиѣхъ ѿчиститъ ѿгнемъ исѣсикъ ся, ѿ телеса
ѿмъ просвѣтатъ ся. а праведныи во свѣтъ ѿ радость ѿ во весе-
ліе внидѣтъ. а грѣшныи во мѣкъ ѿсѣдѣтъ ся. ѿгненаа же рѣка
послѣживши повелѣнію вѣѣю вѣдетъ ѿзеромъ ѿгненнымъ на мѣ-
ченіе грѣшныхъ, ѿ потомъ земля вѣдетъ нока ѿ вѣла паче снѣга,
ѿ изидетъ трава ѿ различныи цвѣты ѿ древа, ѿ нѣхъ же нѣстъ
мощно ѿзрѣти члѣчѣскіи сѣты¹⁾. такоже во сѣснѣю многи ѿбра-
зи, такожде ѿ наслажденіа во црѣствѣ нѣбномъ; тако же различіе
грѣхомъ, тако и мѣкамъ мѣста многоразлична. Се слышаще братіе
покаяныи ся ѿ злобъ своихъ, да вѣчныхъ мѣкъ ѿбѣжимъ,
ѿ тверимъ добраа дѣла. да сподобимъ ся царствіа нѣбснаго бла-
годатию Гѣда нашего Іс Хѣ, емѣже слава ѿ даржава [sic!] во
вѣки вѣкомъ аминь.

Варіанти виписано з Ізмараѣда XVI в. бібл. Нар. Дома (музей кр. Петрушевича
1), в. 131—134.

Отсе слово було надруковане у перве Калайдовичем у його
збірці Памятники російской словесности XII в. (стор. 92 ід.) між
творами Кирила Туровського; пізнійші дослідники, прим. митроп.
Макарій (Ист. русской церкви т. I.) відмовили Кирилові Туровсь-
кому авторства сего слова; в рукописах його автором називається
зрештою вноді Кирило філософ або сьв. Авраамій Смоленський,
пор. Порфирьевъ, Исторія русской словесности, ч. I, пзд. II
Казань 1879, ст. 374.

¹⁾ Далі П. вас.

М. Ославський рукопис XVII в. (Бібл. Нар. Дому, муз. Петрушевича ч. 189), к. 108 v. — 121 r.

(Йже въ стѣхъ ѿца нашего Кирилла архієпископа Ілєѡандрїйскаго слово ѿ сходѣ дїи ѿ тѣла ѿ страшномъ второ^{мъ} пришествїи Хрѣтокомъ зѣло дїе-полезно, преведеное ѿ елинска на словенскїй, ѿ пакѣ на простѣйшїй ѿзыкъ съ ѿсправленїемъ).

Бою сѧ смерти, ꙗко горкостю мнѣ єсть; страхаю сѧ ѿгнѧ пекелнаго, ѡбѡвѣмъ безконечнѣ єсть; лѡкаю сѧ зѣританѧ зѡбнаго, ѡбѡвѣмъ не єсть ѡбчастникомъ теплоты; бою сѧ темности, не єсть бѡвѣмъ ѡбчастницею свѣта; бою сѧ ѡгнѧ на сѡдѣ, немилосердни бѡвѣмъ сѡтѣ; лѡкаю сѧ розмышлѧ дїѣ ѿнынѣ страшилики непредарованого сѡдилицѧ, маєстѧ сѡегого, сѡдїи непренанѧтого; страхаю сѧ рѣки ѿгнѧстей, котраѧ прѣ сѡдо^{мъ} ѿнынѣ теченїемъ волочи сѧ ѿ найсѡржше крѣти поломенемъ бѡдетъ, ѿ кыѡстрѧного ѡрѡжїѧ; бою сѧ неѡбѣтѧщихъ мѡчнѡхъ мѣстѣ; бою сѧ мѡки конца не ѿмѡщей; бою сѧ темности глѡбокой; бою сѧ лѡцѡхѡвъ нерозѡркѧнѡхъ, зѣританѧ зѡбнаго, плача неѡѡтолимаго, неѡбѣтѧчѡго фѡканѧ. ѡнѣ бо ѡсѡжителиѧ тѡекоати бѡде сѡдїѧ ѿнынѣ, ѡнѣ свѣдѡкъ, ѡнѣ ѡбѡвѧтелей, ѡнѣ доводовъ, але цѡеколикѣ сѡтворилисѡ ѿ мѡвили ѿ помышлѧли, принесетъ кѣ посѡедекъ прѣд ѡчи сѡгрѣшившихъ. на тотѣ часѣ жадѣнъ ѿ прѣдѡстѡѧщихъ не кыретъ ѿ мѡченїѧ, ѡнѣ ѡтецъ, ѡнѣ мати, ѡнѣ сынъ, ѡнѣ жадѣнъ ѿ покрѣвнѡхъ, ни сѡсѣдъ, ни тоѡаришъ, ни сѡмагѧтелъ, ни маєтнѡстей даѡканѧ, ни бѡгатѡства достѧтнѣ, ни мѡгѡтѡства ныѡоты; але тѡе кѡе ꙗкѣ порохъ ѿ попѣлъ ѿгнѧно бѡдетъ, ѡ єдинъ тѡеко, который сѡдѧти сѧ бѡдетъ ѿ спраѡхъ своѡхъ, лѡбъ кызѡлаѡчїй, лѡбъ ѡсѡждаѡчїй подыѡметъ декрѣтъ. бѣда мнѣ. бѣда мнѣ, сѡвѣсти инѣстыѡбѡчѡй на мѧ, ѿ рѡєстрѡволаѡщѡ ѿ наѡчаѡщѡ мѧ ѡхъ дїѣ кѣ нечѡстѡтнѡхъ ѿ кѣ тоѡкѣ (?) крѡдѡкихъ справъ! ѿ ꙗкѣ бѡдовѧнѣ телѡсѡе сплѡгѡвѧлемъ ѿ стѣтѡ твоѡй дїѣ ѡсѡрѡвѧлемъ! ѿ Бжѣ, прѡвѡдѡныѣ справы твоѡ ѿ неѡнѡтїѣ спѡражѧнѧ твоѡ: дѡѡ дѡчастѡного грѣхѡ сѡлодѡкѡсти несѡмертеѡно мѡчи^{мъ} бывѡю! спѡвѡдѡливый декрѣтъ вѣжїй: гдымъ вѣзѡвѡнѡый бѡлъ, не сѡѡхѡлемъ; нѡкѡзѡвѡно мѧ, не поѡмѡвѡлемъ; свѣдѡѡтѡвѡ прѡкѡжѡно мѡ, ѡ ꙗмъ сѧ нѡсѡмѣвѡлъ, лѡбъ поѡзѡвѡлемъ ѡ рѡзѡмѣкти не хѡтѣлемъ ѿ не вѣкрѡлемъ, но въ неѡѡлѡсти ѿ лѣнѡвѡствѣ ѿ мѡрѡзѡнѡсти ѿ шѡмѡрахъ ѿ гѡѡѡхъ ѿ вѡрѡлѡкѡстѣ^{мъ} нѡсѡлѡжѡкѡлемъ сѧ, ѿ зѡкѡтѡки стрѡжѡи ѿ кѣ неѡтѡтѡхъ кѡхѡючи сѧ

и весело ховаючи тратилем' мені лѣта ѿ мѣсяци ѿ дни в' до-
частныхъ ѿ сказителныхъ ѿ земныхъ, працюючи ѿ робачи ѿ кло-
потачи сѧ, на мнѣмъ розумомъ не поймавалемъ ѿ не помышлѣмъ,
ѿяковы страхъ ѿ дрижѣмъ ѿ сконанѣмъ ѿ тяжкостъ вѣдетъ мѣти
ѿ видѣти дѣла, гдѣ ѿ тѣла розвѣстити сѧ ѣмъ прійдетъ. Настѣ-
патъ бо на насъ войска ѿ моцы ѿбѣны, ѿ непрѣтелскаго потѣж-
ностъ, старшій темностей, свѣтовладци зѣдрядливостей, мы-
тництвѣмъ первѣйшій бѣрадники ѿ словесъ бадачѣмъ ѿ рахмистры
покѣтрѣны, а со ними чѣвкозаконца дѣяволъ въ злости найпо-
тѣжнѣйшій, которого ѣзыкъ ѣкъ бритва выѣстрѣнна, ѿ ѿ ко-
торомъ прѣрокъ мовить: „Стрѣли потѣжного въѣстрѣни со жи-
раткомъ пѣстынничѣмъ, ѿ оулавляючи ѣко лѣвъ во ѿгороженю
своѣмъ“, змѣй великій, ѿстѣпникъ, а дѣмъ розвѣкляющій пащѣмъ
свою, князь ѿвластей темности, маючи смертнѣю моцъ, ѿ вы-
ѣбравѣмъ нѣкакѣмъ поѣстѣ тримаючи дѣмъ, наносачи ѿ вылича-
ючи всѣмъ (ѿхъ мнѣ!) справы, цѣколвекъ дѣломъ и словомъ,
в' розумѣмъ ѿ в' невѣдомости, неправости ѿ выстѣпкахъ ѿ моло-
дости ажь до дня ѿстатного того горко вывадовати вѣдѣтъ.
Нѣжъ ѿякового страхъ ѿ трвоги чекаешъ дѣмъ мѣти въ дѣмъ
ѿмѣй, позираючи на страшливыхъ ѿ дивныхъ ѿ сроднихъ ѿ неми-
лосердныхъ ѿ негнѣхъ въсовъ, власнѣ ѿяковы мѣриновъ ѿ чер-
нѣланъ ѿ вѣстоащихъ! Пенѣважъ ѿ то самое ѣдино видовнско
сродѣше естъ надъ всѣмъ мѣмъ, на котрыхъ позираючи дѣла трво-
житъ сѧ, навалности нахѣдѣтъ на ню. стегнѣтъ, нѣдитъ собою ѿ
квани сѧ до вѣмъ аѣгловъ ѿ тѣла приѣмъ.

Дѣржитъ сѧ тѣмъ дѣла ѿ стѣхъ аѣгловъ по роздѣхъ прохѣ-
дачи, ѿ возношаема находитъ мытництвѣмъ стрѣмчихъ косхѣмъ,
ѿ затримѣвающихъ ѿ боронячихъ въстѣпѣмъ дѣшамъ. Каж-
дое бо мытництвѣмъ ѿсобливѣмъ грѣхѣмъ приносить ѣмъ: ѿвое ѿмо-
виска, цѣколвекъ бѣстѣмъ, ѣзыкомъ ѿ клѣмства ѿ присѣмъ ѿ
клѣмпрѣстѣмства ѿ порожныхъ мовъ ѿ шкарадныхъ ѿ марныхъ
словъ, ѿ ѿбжирѣмства зѣмѣмъ ѿ нечистотного винопитѣмъ, ѿ зѣм-
течныхъ смѣховъ ѿ брѣмѣхъ, ѿ цѣлованъ шѣмѣхъ ѿ плю-
гавыхъ, ѿ спѣмъ нечистого. Стѣмъ зѣмъ аѣглѣмъ дѣмъ бѣправляющій
приносѣтъ ѿ тѣмъ цѣколвекъ бѣстѣмъ ѿ ѣзыкомъ мовилисѣмъ
ѿ добрихъ рѣмъ мѣмъ, дѣмъ, ѣмъ, пѣмъ, пѣмъ
ѿ спѣмъ дѣмъ. читѣмъ писѣмъ, ѿ цѣколвекъ бѣстѣмъ ѿ ѣ-
зыкомъ найлѣмъ Бѣмъ предѣмъ.

Которое мытництвѣмъ позирѣмъ ѿчѣмъ ѿ цѣколвекъ ѿ
спросного погладѣмъ ѿ порожного ѿ невестѣмъ ѿзирѣмъ сѧ
ѿ мѣмъ ѿчѣмъ ѿ пожадливостей лѣмъ.

Третье мытарство слухана и шоколекъ таковы^х смысловъ нечисти^и дѣху рады прѣимѣютъ.

Четвертое мытарство повѣхана, запахи, добровонности^и намазована сѧ, пожадливе заѣхана, котры неѣстамъ, танечницамъ и вшетечницамъ пристоятъ.

Пятое мытарство, шоколекъ ѡб'лапленамъ рѣчнымъ хитрѣе и сродѣе рѣчи стали сѧ.

Иныи зась злослыкіе мытарства задрости и запалчивости и порожней хлюбы и выношена сѧ, надѣтости и гнѣва, быстрогоркости тежъ и затрена, вшетечности и распѣсти и псоты, закойства и чарована и иныихъ Бѣхъ вридикъ и нечистыхъ реботъ, котрыхъ в' теперѣшній часъ не ѣст' рѣч' и часъ ѡпокрѣдати, але на иныи часъ нехай ѡложены бѣдѣтъ. и просто такъ поединкомъ каждая намѣтностъ дѣшевная и каждый грѣхъ ѡсобливого мытника маеть и выбадача.

И дѣла на таковыи и болшіе и далеко не маліе тыхъ познраючи, ѡ шкочый страхъ и држана и борѣ здает сѧ в той часъ мѣти, поки ажъ декретъ ѡстатній прѣидетъ и ѡсвобожен'е ѣй бѣдетъ. тамъ настѣпитъ година болести и оутрапена и тяжкого стогнана и неѡтѣшного, поки не ѡбачит, що за конецъ. Божій бо моци ѡпоръ даваекъ твари нечистыхъ дѣховъ, и ѡни добрыи ѣй приносятъ справы, словный и пополненыи и помысл'ные, ѡумніе и розѣмныи. Дѣла зась в' посродѣхъ стоачи в' страхъ и в' здрыганю до кѣхъ дѣла и справъ и словесъ ѣа, або ѡсѣдивши сѧ звѣзана бѣдетъ, або ѡсправедлививши сѧ вызволит сѧ; власными бо ланцѣхами грѣховъ свойхъ скрепована востанетъ, и ѣсли бѣдетъ годна побожне и бѣогodne поживши, прѣимѣтъ ю аїгги, и южъ безъ фрасѣнокъ бѣдѣчи идетъ, маючи сопѣтниковъ стѣхъ моци (по писаномѣ), іако веселачихъ сѧ всѣхъ меншана ѡу тебе. В тотъ часъ выполнит сѧ, що было речено: „ѡбѣже волесть, фрасѣнокъ и вздихана“. На той часъ позывѣши прѣхитрныхъ, з'гнилыхъ и страшливыхъ дѣховъ ѡныхъ идетъ во ѡнѣю невивѣдимѣю радость. И ѣсли найдет сѧ в' недѣлости и нечистотѣ поживши, ѡуслышитъ найсроджій ѡный голосъ: „Да поймет сѧ незбожый, абы не видѣла хвали панской!“ В той часъ постигнѣтъ ю дны запалчивости и фрасѣнки и тяжести и стогнана, дны памороки и темностей. На той часъ ѡпѣстивши ю стѣи вѣжїи аїгги, порвѣтъ ю мѣрины, ѡныи бѣксы, и в'ючи ю безъ люто^{сти} спроважаютъ на землю, и роставши ю на пѣлѣ, ѡувѣргѣтъ ю звѣзанѣю ланцѣхами нерозвѣзанныи в' землю темностнѣю и паморочнѣю, в' найгѣбѣнїи стороны, в' пропасть и вѣзена

и темницѣ ѿдовы, где сѣтъ затарасованые дѣѣ грѣшниковъ ѿ вѣка ѿмерлыхъ (ѿкъ мовитъ Іѿкъ справедливый), к' землю паморочнѣю и чорнистѣю, в' землю темностей вѣчныхъ, где нѣмашъ свѣта анѣ житїа члѣвомъ, але болест' вѣквиста и фрасѣнокъ нѣ маючїи конца, и плачъ безъ престан'кѣ и згританѣ зѣвовъ голосное и вздиханѣ неоусыпающее. Тамъ вѣда, вѣда ѿставич'наѣ, тамъ „ѡхъ мнѣ, ѡхъ мнѣ!“ тамъ кричатъ и нѣмашъ кто бы помогъ; волають, и нѣкого не ѣсть, абы выбавилъ. Неможнаѣ речъ выповѣсти тяжкость ѡнѣю, не можетъ выречи ѡзыкъ болести тамошней, лежачихъ и замкненыхъ дѣѣ; ѿстабають в'шалакїи ѿста чловечїи ѡбавити страха и стрепета ѡного; нѣмашъ ѡустъ людскихъ могѣчихъ кымовити ѡкрѣженѣ и плачъ ихъ. вздыхають непрїстане и безъ ѡпочинкѣ, але жадного не ѣсть, абы змиловалъ сѣ; кричатъ з глѣбкости, а жаденъ не слѣхаетъ; lamentѣють, а жаденъ не кыбавляетъ; волають и бѣютъ сѣ, а жаденъ милосердѣ не показѣтъ.

Е той часъ где хлюба свѣта сего, где прожнаѣ хвала, где рескешн, где заживанѣ, где достатнїи кан'кеты, где фантазїи, где вчасованѣ сѣ, где строй, где млетности, где зацное ѿроженѣ, где виселенѣ сѣ, где ѿрода тѣла, где ѿкраса женскаѣ ѡбавданѣ и непотребнѣ? где в' той часъ смѣлость роснѣстнаѣ и безстыднѣ? где в' той часъ строенѣ сѣ шатное, где роскошъ пошд'наѣ, нечистѣ и вридкаѣ, где мерзкое мѣжеложство в пожадливести здрадливой кохачи сѣ? где ѡлейками и мастми мажѣчїи сѣ и нѣзмѣючїи сѣ? где з вѣбнами и пицалками кино пїючїи? где в' той часъ крѣновр'ность и безрадно живѣчихъ, где к' добрѣ коханѣ сѣ и з набытковъ коханѣ и ѡ нихъ неза'ктованѣ сѣ? где в' той часъ пыха, которѣ в'шнсткими гнѣшетъ сѣ, а себе цюсъ розмѣкетъ быти? где в' той часъ прожнестъ и марнаѣ члѣвч'каѣ похвака, где непогамованѣ и ненасицонаѣ нечистота, где мець и ѡкрѣтенство? где в' тотъ часъ црѣъ, где князь, где и'гѣменъ, где к' преложинствахъ, где надимаючїи сѣ в' великости и скарбахъ, и ѿбогихъ не милѣючїи и ѡ Бѣа недкаючїи? где игриска и зо пси локъ чинѣчїи? где к' тотъ часъ кыносачїи сѣ и глѣмѣчїи и безъ фрасѣнокъ живѣчїи? где коштовный шаты и постелѣ мак'ко стройный? где кынеслые вѣдинки палацовъ и широкость подкова? где к' роснѣстк' менкаючїи? на тотъ часъ котрый ѡбачатъ, з'дѣмѣвати сѣ вѣдѣтъ и злѣкнѣтъ сѣ и зачѣдѣютъ сѣ, заколають и засмѣтивши сѣ перѣшатъ сѣ. страхъ ѡбѣидетъ ихъ и болестъ, ѿкъ бы тѣю, котраѣ родить; дѣхомъ вѣраикы зотрени вѣдѣтъ и зникнѣнїи. Где в' тотъ часъ фило-

зофство мѣдрцевъ, гдѣ риторевъ барзо краснаа вымова и на-
даремнаа ихъ хитрость? вѣда имъ, засмѣятъ сѧ, порѣшатъ сѧ
ѣко пѣаніи, и всѧ мѣдретъ ихъ полкнена вѣдетъ. гдѣ мѣдрецъ,
гдѣ навѣренный, гдѣ в' дисципліей кохлючій сѧ тогосвѣтней? ѡ
братіа, помыслѣте, ѣковыми пристоятъ намъ быти ѡпоръ даю-
чимъ поединковый, цюколкекъ справи мимо, люко велико, любо
мало, ѣжъ и до порожняго слова ѡпоръ дамо справедликомъ
сѣдѣи! ѣковыми пристоятъ намъ быти во часъ ѡнѣй, и ѣсли
найдемъ ласкѣ предъ Бгѣмъ, ѣкысѣмъ веселѣи находили сѧ, гдѣ
насъ поставятъ по правни црѣ. ѣковыми пристоятъ намъ
быти, ѣсли хочемъ позыскати радость ѡнѣю невиновѣдимѣю, гдѣ
речетъ црѣ црѣствлющихъ вѣдѣчимъ по правни ѣго з' лагодностю:
„Прійдѣте ѡбѣлаєніи ѡца моего, ѡдѣдичѣте з' готованное вамъ
црѣтво ѡ початкѣ свѣта“. В' тотъ часъ ѡдѣдичимо ѡнѣе добра,
котрыѣ ни ѡко видѣло. ни оухо слышало, ни на сердце члѣвкѣ при-
пали, ѣковыѣ з' готовалъ Бгѣ кохлюкомъ. ѡ южъ на той часъ
безъ фрасѣнкѣ зостанемъ далей не вѣмчи сѧ жадного страхѣ!

Помыслѣмо тежъ и ѡ грѣшниковъ нескончнои мѣцѣ, гдѣ
припровоженіи вѣдѣтъ предъ маєстатъ страшликый! ѣковаа ганѣба
ихъ найдетъ предъ справедливомъ сѣдѣю, гдѣ ѡпорѣ не вѣдѣтъ
могли дати! ѣковаа срамота поткаєтъ ихъ, гдѣ ѡлѣчатъ ихъ по
лѣквни црѣ! ѣковаа темнотъ нападетъ на нихъ, гдѣ мовити
вѣдетъ до нихъ з' гнѣвомъ своимъ и запалчивостю своею засмѣ-
титъ ихъ, гдѣ речетъ до нихъ: „Ѣидѣте ѡ мене выклѣтый до
ѡгна вѣчного, з' готованого дѣаколѣ и сѣдгамъ ѣго!“ Вѣда мнѣ,
вѣда мнѣ, ѣковый фрасѣнокъ и колестъ, иначена и страхъ и трем-
тѣнаа подиметъ дѣхъ ихъ, гдѣ вѣдетъ крикъ всѣхъ мѣцарей
нѣсѣныхъ мокачихъ: „Да ѡвернѣтъ сѧ грѣшници во ѣдовѣ про-
пасть!“ Вѣда, вѣда! ѣковымъ плачемъ заколаютъ ревѣчи и пла-
чѣчи и lamentючи и вѣючи, порвани вѣдѣтъ мѣчити сѧ горко на
вѣкѣнстѣи лѣта. ѡхъ мнѣ, ѡхъ мнѣ, ѣковое мѣсто, гдѣ ѣсть
крикъ и згританаа зѣбоѣ, котрое называють Тартаръ, котрого
самъ дѣаколъ лакаетъ сѧ. Вѣда, вѣда, ѣковаа ѣсть геєнна нека-
наа, ѡгна нѣгдѣ не оугасаючаго, жгѣчаа ѣ не свѣтача! ѡхъ
мнѣ, ѡхъ мнѣ, ѣковый ѣсть неспѣчій и ѣдовитый черкъ! вѣда,
вѣда, ѣковаа ѣсть темнотъ ѡкрѣтнаа ѣ закиє трѣваючаа! ѡхъ
мнѣ, ѡхъ мнѣ, ѣковый сѣтъ сѣдги ѡнѣи, котрый в' смѣткахъ
немилосердныи и нелѣтостивый, нарѣгаютъ сѧ во и грозятъ сѣго.
Тогдѣ мѣченый колати вѣдѣтъ безъ престанкѣ, ѣ вывакалючаго
нѣстѣ; вѣдѣтъ кричати ко Бгѣ, ѣ не ѡслышитъ ихъ; в' той
часъ познають, жѣ порожнее ихъ все, цюколкекъ в' житіи томъ

было, и цю розвѣкли тѣхъ добрыхъ быти и оутѣху полнихъ, над
 жолчъ и їадъ горкого горчѣишій ѿвернѣт сѧ. Бѣда грѣшникомъ!
 гды грѣшници восплачѣтъ, а справедливи тѣшат сѧ; гды спра-
 ведливи по правци стоѧтъ, а грѣшныи в' смѣткахъ; гди спра-
 ведливый покою заживають, а грѣшници ревѣтъ; гды справе-
 дливый в' затишѣ, а грѣшныи в' бѣрливости и ѡтравленію. Бѣда
 грѣшникомъ! Гды справедливый выхваляють сѧ, а ѿни декре-
 тѣют сѧ. Бѣда грѣшникомъ! Гды справедливый заживають кѣ-
 кого добра, а грѣшныи ѿстрадаючи в'здыхають. Бѣда грѣш-
 никомъ! Гды справедливый келѧтъ сѧ, а ѿны нарѣгаемы выка-
 ютъ; справедливый в' стѣсти, а грѣшныи в' жираткѣ; справед-
 ливый хлѣбѧтъ сѧ, а грѣшныи потопляють сѧ; справедливый
 в' паллахъ стѣхъ, а грѣшныи в' заточенію в'кѣнстемъ; спра-
 ведливый ѡслышатъ: „Прїидѣте ѡбѣщаній ѿца моего, ѡдѣ-
 дичте зготованное вамъ королевство ѿ печаткѣ скѣта“, а грѣш-
 ныи ѡслышатъ: „Идѣте ѿ мене выхлѣтъ ко ѿгнь в'кѣнстий,
 зготованныи діакѣлѣ и сѧгѧмъ єго“; справедливый до раѧ,
 а грѣшныи до ѿг'нѧ неоугасающаго; справедливый роскошѣють,
 а грѣшныи потопляють сѧ; справедливый выкривають, а грѣш-
 ныи крепованы вывають; справедливый спѣвають, а грѣшныи
 плачѣтъ; справедливый трістѣе, а грѣшныи трімѣчимое; спра-
 ведливый в' спѣванію, а грѣшныи в' пропасти; справедливый
 в' сполечности з' Авраамомъ, а грѣшныи в' кинѣхъ веліарскы^х
 ѡбо злосливца; справедливый на покою, и грѣшныи в' потопѣннѣ;
 справедливый прохолождѣют сѧ, а грѣшныи ѿсмеряють сѧ; спра-
 ведливый тѣшат сѧ, а грѣшныи нѣдзѣю кысыхають; справед-
 ливый хлѣбѧтъ сѧ, а грѣшныи топнѣють; справедливый кывыша-
 ютъ сѧ, а грѣшныи понижают сѧ; справедливый ѿгрѣвають сѧ,
 а грѣшныи ѿкоптѣвають; справедливый всѣхъ добръ сыты
 бывають, а грѣшныи клопочѣтъ сѧ; справедливый ѡвеселяють
 лице бѣз'коѣ, а грѣшныи ѡгнѣтѣють тварь ѿгнѣстѣю; справед-
 ливый начина выборное, а грѣшныи понѣрена пекелное; справед-
 ливый золото распаленное и сребро спробованное и камѣна доро-
 гоцѣнное, а грѣшныи дрека, солома, сѣно, ѿгню поднѣта; спра-
 ведливый пшеница королевскаѧ, а грѣшныи полова погибѣлаѧ;
 справедливый насѣна выборное, а грѣшныи кокѣль ѿгневи; спра-
 ведливый соль повожнаѧ, а грѣшныи смродъ и злыи запахъ;
 справедливый прибытокъ панскій непокажанныи, а грѣшныи дѣмы
 в'сѣмъ ѿпаюгавленныи; справедливый в' паллахъ, а грѣшныи
 в' паморокѣ бѣрливомъ; справедливый з' ѡгглы выкрикають,
 а грѣшныи з' бѣсы lamentѣють; справедливый в' посередкѣ скѣта,

а грѣшныи в' посредкѣ темности; справедливый ѿ оутѣшителя потѣхъ заживаютъ, а грѣшныи з' вѣсы мѣчатъ ся; справедливый предстоитъ маестатови панскомъ, а грѣшныи предстоитъ намороцѣ мѣчител'скомъ; справедливый оуставичне кѣзирають на ѿблича Хѣо, а грѣшныи оуставичне стоить предъ тварію діаволскою; справедливый ссравняютъ ся аѣгломъ, а грѣшныи роковаютъ ся діаволомъ; справедливый молитвы приносятъ, а грѣшныи lamentъ непрестающій; справедливый высоко, а грѣшныи глѣбоко; справедливый на нѣси, а грѣшныи в' пропасти; справедливый во житіи вѣковистомъ, а грѣшныи в' смѣрти з'губелной; справедливый во рѣкахъ бжїихъ, а грѣшныи на мѣсцехъ діаволскихъ; справедливый з' Бгѣмъ, а грѣшныи з' шатаномъ.

Бѣда грѣшниковъ, іако ѿбчатъ ся ѿ справедливыхъ. бѣда грѣшниковъ, іако в' нагос'ти зостають справы ихъ и кнована срѣцъ іакними ставаютъ ся. бѣда грѣшникомъ, іако ѿбцована помысл'наа строфѣютъ ся и намовы прѣворотныхъ смысловъ ѿбтѣжоными бывають и з'потѣраетъ ся ихъ помыслъ! бѣда грѣшникомъ, іако в'згорженій ѿ стѣхъ аѣгла, а мерзкій сѣтъ стѣмъ мѣшникомъ. бѣда грѣшникомъ, іако ѿгонятъ ся ѿ палацѣ ложницъ. бѣда грѣшникомъ в' той часъ самый распачъ, бѣда в' той часъ оутраченѣ, бѣда в' той часъ примѣшенѣ. сего естъ ѿдѣленѣ быти ѿ стѣхъ, ссерже же ѿверженѣ быти ѿ Бга, и ссромотна речъ естъ ссрѣнованымъ быти рѣкамъ и негамъ и во ѿгнь в'киненѣ. оудрѣченѣ естъ ѿдосланѣ быти в' темность крайнюю, страшнѣйше же з'гритати збѣами и топнѣти. тѣжко безпрестанне мѣкѣ терпѣти, а ѿкрѣтѣность естъ паленѣ быти іазыкѣ. неактостиво естъ жѣврати кроплѣ води и не позыскати, а горкость во ѿгни быти и колати и ратѣнкѣ не ѿдержати. непрекытый абовѣмъ тамо падолъ и мѣры не маючаа пропасть, неізбѣжное затарасованѣ, неізлѣзенѣ загамованный, неперескоченаа стѣна темничнаа, неактостивій сторожъ, темнистаа тѣрма, нероскованіе ѿкови, нерезорваные кайданы, ссровыи и нетихый цекаръ полоненаа ѿного, ѿстрозатвердѣлые пазѣрѣ и непереломаные, ѿкрѣтные быдлачые жилы и быстро врачые смолы, ссродливаа сѣрка, распаленые лѣжка ѿные, небѣгасающій жиратѣкъ чадѣ полный и шпетне ссмердаче хрѣбацтво; непрекренѣе ссднлицѣ, неѿгладающій ся на тваръ ссдїа, неѿпѣценѣе ссдсвое мѣсце, поссромоченые твари потѣжныхъ и велможей! збѣгій тамъ кролеве, небѣками мѣдрѣве, глѣпыми и непрїемными риторовѣ, шаленій богатій и непрїемныи похлѣбства зрадливыхъ писарѣвъ, понѣтыи прѣворотности злосливыхъ, іакныи ѿпачности лихварѣвъ,

засмердѣлый запахъ в' сребрѣ кохаютыхъ сѧ, ѡбывнѣ ѡбладниковъ налогъ, трескливѣй, шаленѣй; всѣ справы згола нагѣи ѣ ѡкрытыѣ предъ ними вѣдѣтъ.

Бѣда грѣшникомъ! Брыдкѣй, мерзенѣй ѣ нечистѣй сѣтъ предъ Бѣгомъ; ѡкалѣли сѧ ѣхъ дѣѣ; ѣкъ смердѣтъ ѣхъ тѣла ѡ роспѣстныѣ справ ѣ непогамованого вѣшетеченства! ѣко ѡшкарадили тѣла ѣ дѣѣ свой презъ незахованаѣ шаты сѣаго крѣщенѣа! ѣкъ своволне ѣ невстыдливѣ ѡбжирствѣ ѣ пѣанствѣ непогамованомѣ, засмердѣлый скарбѣ черева, калдѣнѣ вѣнѣтрнѣй маючѣй сытость в' постагненю не держали сѧ! ѣле маетность свою вѣрѣховѣ повѣривши, в' затишѣ валаючи сѧ дни ѣ лѣта свои потратили, выносачи сѧ в' мыслахъ шпетныхъ ѣ злыхъ замыслахъ, в' порожной морѣ ѣ вшетечныхъ спѣванѣхъ! ѣкъ премѣкнули срѣце слѣпотю, не вѣавши в' розѣмъ ѡучасництво Хѣо ѣ выречена сѧ дѣавола! ѣкъ ѡвернѣли сѧ ѡ правой дороги, ѣ в' темности шаленства нахѣдачи сѧ ѣ сноки лѣнивства вѣдакъши себе в' самое дно геены пекелной затопили сѧ! ѣкъ ѡтратили свѣтлость цнотѣ побожныхъ, закохавши сѧ в' темности грѣховной, абы рачей ходити широкимъ ѣ простороннымъ гостинцемъ ѣ стѣжкою злости! ѣкъ забыли ѡ пристю пана ѣ Бѣа, ѣзбавитѣла нѣѣго, ѣ великихъ, немылѣчонныхъ ѣго добродѣйствахъ! чистыми ставши сѧ ѡ воды козкого крѣщенѣа ѣ Дѣа сѣго, ѣ красными ѡ запахѣ весѣла, а для малѣй роскоши ненавистными ѣ брѣдкими, чѣжими ставши сѧ такѣ великихъ почестей, ѣ поддали сѧ дѣховѣ порѣбства ѣ вшетеченствѣ.

Бѣда ѡпѣстившимъ сыноположенѣе ѣ ѡудавшим сѧ за того-свѣтными роскошами! вѣда в' слѣдѣ ходѣчимъ за того-свѣтными марностами! вѣда кохѣчим сѧ в' темности грѣховной! вѣда ѡпѣираючи свѣтлость правдивѣю! вѣда нахѣдачим сѧ в' ночи грѣха! вѣда ѡпѣщаючи дѣѣ до познана Бѣа! вѣда на-полненнымъ злыхъ намѣетностей ко реготаню! вѣда здѣбачим сѧ, абы ѡловити дѣѣ до нерадного сполкована ѣ роспѣстовѣ, непогамована нечистого! заправды сѣтъ ѣстъ дѣаволскаѣ ѡбѣоръ, котрѣй кохѣют сѧ ѣ шѣкаютъ того, ѣ котрѣй за зѣбавленными хотѣтъ быти, в' погорженю ѣстъ. вѣда клеветѣчимъ ѣдинѣ на дрѣгого; вѣда ѡшѣкивающимъ ѣ расколы чиначимъ ѣ колотникомъ; вѣда клѣнѣчим сѧ для роскошвана; вѣда кривопрѣсѣж-цомъ, вѣда ѡпивѣаючи сѧ.

Цѣсликѣй засъ тотъ, котрѣй себе плохимъ чинитъ ѣ покорнымъ, ѣ то для Бѣа, ѣ легче вѣжитъ, ѣ посѣжлетъ, — таковѣй

Ѡ Б҃га найвышшого вывышнымъ бѣдетъ Ѡ а҃г҃ла в' пошанованю, Ѡ на сѣдѣ по лѣвни не бѣдѣт' стоати. шасливый чл҃вкъ, котрый трѣветъ на молитвахъ Ѡ терпливый в' постахъ, Ѡ кохаетъ сѧ в' чуждѣностяхъ, Ѡ потѣжне коретъ сѧ Ѡ Ѡтрѣчаетъ сонъ, Ѡ наклоняетъ колѣна до земли на чиненѧ хвалы Б҃гѣ, бючи в' перси, бючи сѧ по твари, вносячи рѣцѣ на покрѣта, подносячи ѡчи на ѡбо до пана Ѡ приводячи собѣ на мысль на маестатѣ хвалы сѣдѧчего Ѡ сердца розбираючого Ѡ вѣтрности выбадываючого. таковой заживати бѣдетъ вѣкѣвностихъ добръ, снѣмъ Ѡ братомъ Ѡ товаришомъ Ѡ дѣдичомъ Б҃гѣ станетъ сѧ; того л҃снѣти бѣдетъ Ѡбличѧ ꙗкоже сн҃це в' днѣ сѣднѣй в' ѡбснѣмѣ цр҃твѣ. Кто кохаетъ сѧ в' правдѣ, товаришъ бж҃ий находитъ сѧ; кто засѧ любитъ л҃гати, товаришъ вѣсомъ ставаетъ сѧ. кто ненавидитъ зѣдранѣ, вѣзволѣнъ бываетъ Ѡ присяги; а кто терпиви зноситъ напасти, ꙗкъ вызнавца коронованъ бываетъ предъ маестатомъ панскимъ; кто засѧ нарѣкаетъ Ѡ тескнитъ сокѣ в' припадковыхъ вѣдахъ Ѡ потыкающихъ фрасѣнкахъ, ѡтискѣючи Ѡ влюзначи, тотъ зѣблѣдилъ Ѡ розѣмъ глѣпый маетъ. Скромный засѧ Ѡ тихій Ѡ покорного ѡмыслѧ Ѡ Б҃га вывышнѣй Ѡ шанованъ бѣдетъ Ѡ а҃г҃ла Ѡ похвалѣнъ Ѡ чл҃вкъ; а пышный Ѡ сердитый Ѡ гнѣвлимый выклѣтый ѣстъ Ѡ Б҃га. того покармъ в' мѣсто грѣнъ винныхъ горкость вѣсовская, вино засѧ запалчивостъ смочаѧ Ѡ напоѣ ѡжовый неѣлѣчоный. непокаланѣи сердцемъ позирлютъ на славу бж҃ю, а ѡшпеченый на розѣмѣ видѣтъ дѣвола, а зѣлаца котрый злостей наробили Ѡ спросныя рѣчи мыслили Ѡ поднѣщали сѧ злостю на ближняго, заборонѣно ѡмъ бѣдетъ зѣ Б҃гомъ зчасницѣтва. котрый засѧ лице ѡлѣйкама намазѣють Ѡ полнички вытирають Ѡ наѣлѣютъ сѧ Ѡ в' зеркала [з]добѣтъ сѧ, абы могли ѡловити Ѡ зѣести дш҃ѣ до вшѣтѣченства Ѡ пожадливости мѣры не маючѣй Ѡ на похоть шатанскѣю, таковыя в' днѣ сѣда Ѡ Б҃га почитеными не найдѣтъ сѧ, але ꙗкъ погорженые Ѡ недѣламы в' приказаныхъ бж҃ихъ мѣкѣ терпѣти сѣго бѣдѣтъ. котрый погладають сѧ пожадливно на ѡурѣдѣ чужѣю, ѡздобы райской ѡстрадають. котрый тѣшатъ сѧ ѡ ѡпадкѣ дрѣвнихъ, сами себѣ ѡбавлюють. котрый пожадають на чужѣе, власныхъ ѡпадають Ѡ тратѣтъ. котрый в' порожней хлѣбѣ кохаютъ сѧ Ѡ надѣтый Ѡ похлѣбци людзкѣи, зѣ дѣволомъ ѡсѣдѣтъ сѧ, ѡблѣдники засѧ зѣ шатаномъ мѣчити сѧ бѣдѣтъ. котрый тѣло надъ потребѣ тѣчатъ, голодомъ дш҃ѣ забываютъ. котрый ѡмыслѣ безъ примѣсѣ выстѣпѣють а не каютъ сѧ, зѣ неѣкрными мѣчити сѧ бѣдѣтъ; мѣчѣи засѧ до себѣ: „Покисмо молоды, грѣшѣмъ, а на старость каѣти сѧ

ѿ многихъ, а з'гола всѣхъ ѿказалыхъ ѿгладаешъ. ѿнѣ з'гола скѣра ѿвѣча колка ѿкрыти возможетъ, ѿнѣ пороухъ к'нѣтрнѣй затанити справъ помыслныхъ. жадное бовѣмъ створена не ѿкрыто ёсть предъ сѣдѣчимъ, але кшелѣкѣй речи нагѣи ѿ ѿказалыи предъ ѿчинама ёго.

Претожъ возкими приказан'ми противъ телеснымъ намѣтностамъ вѣлчмо, покарѣймо смыслы порожей хвалы, поднесѣмъ противко давола койнѣ, ѿзбероймо сѣ на вытрезвена мыслей, ѿспиваймо мысли грѣховнѣа, захочаймо мѣтвѣ спокойнѣю, розѣмъ бачный, мысль чѣлѣю, сѣмнѣна чистое, в'стремежливостъ ѿставичнѣю, постъ ширый, любовь неѿбѣднѣю, чистостъ правднѣю, в'стыдливостъ непокаланѣю, покорѣ нехитрѣю, ѿалмовъ спѣвана непрестающее, читана безъ порожей хвалы, на колѣна ѿпаданѣ не надѣтое, прозѣ неѿставающею, поменкана на земли в' чистости, розмовѣ правднѣю, принѣта гостѣ немаркотливое, терпливостъ в'дѣчнѣю, ѿлмѣжнѣ невыбадѣющею. ѿстрѣю запалчностъ на заточена ѿшлемъ, гнѣвъ ѿженемъ, гнѣбностъ ѿразимъ, сердитостъ ѿбѣемъ, троскливостъ змѣкчимъ, в' срѣбрѣ кохана сѣ высѣшѣмъ, ѿ не лѣкаймо сѣ посполитой всѣхъ сѣрти, родзѣю лѣдѣкого житѣла; рачей котра вѣчне погѣблѣетъ лѣдѣ, той ѿбѣоймо сѣ. сѣрть ко правдивѣа не роздѣчетъ дѣшѣ ѿ тѣла, але роздѣчетъ дѣшѣ ѿ бѣга. бѣгъ ёсть животомъ, а котрѣй ѿ живота роздѣчетъ сѣ, ѿморѣетъ ѿфностъ ко бѣгѣ, ѿковы животъ стрѣтнаѣ. поневажъ смерть дѣволъ ёсть ѿ ѿтецъ смерти, настѣпѣетъ ѿкѣ непрѣатель коевный потѣжнѣй ѿ ѿзберѣетъ сѣ, абѣ насъ в' сѣыхъ днѣхъ поразити могѣ ѿ незверѣчѣй, зачимъ рекнѣтъ „Звѣтажила“ Хѣыхъ жолнѣровъ показанѣемъ ѿкрасы вѣлоголовской ѿ чѣвства слѣха ѿдорвалемъ прожною хвалою ѿ ѿбжирствомъ ѿтопилемъ! потрафилемъ на нихъ в' конецъ добрыхъ ѿчинковъ, а ѿвиклалемъ пожадливостѣми ѿ ѿласкоталемъ винопѣйствомъ, ѿдорвалемъ ѿ вкиндѣлемъ ѿхъ в' пропасть в'шетѣченства“. не тѣшмежъ теѣды нечистѣхъ вѣсовъ, поневажъ бѣгъ нѣшъ всѣмъ чѣлѣкомъ ёсть ѿзбавитѣль, а вѣсомъ гѣбитѣль. абовѣмъ ѿ мы поневажъ с' тѣлами зѣдчилѣсмо сѣ, то ѿ сѣрти подлѣглисмо. потыкаймо сѣ рачей мѣжественно, абѣсмо нечистѣй вѣсѣхъ з'вѣтажили. ёсли бовѣмъ страхъ вѣжѣй хѣваемъ к' сѣдѣцѣхъ нашихъ ѿ роспамѣтивана ѿ сѣрти к' дѣшѣ ѿбносити вѣдѣмъ, бѣ тежъ ѿ всѣхъ вѣсѣхъ на насъ з'бройне коевали, жаднымъ способомъ шкѣдыты намъ не змогѣтъ, лѣчъ ѿкѣ ѿвѣцѣ докѣвающѣй стѣкнѣ ѿкажѣтъ сѣ ѿ ѿкѣ [на] мѣрѣ потѣжнѣй на насъ

трафатъ. ѡбѡвѣмъ Бгѣ со нами кѡдетъ, котѡромъ належитъ хвала, честь ѡ вѣлможност на вѣки вѣчныѡ. Ѥминъ.

Конецъ съ Бгѡмъ всѡ дающимъ намъ благо,

Ѥмъ же ничтоже ѡуспѣетъ завистъ зла.

И ны же не дающъ трѡдъ что ѡуспѣаетъ,

Ико ѡ дающъ завистъ в' чемъ запинаятъ.

Чи справді се слово належить перу Кирила Александрийського (умер літом 444 р.), можна дуже сумнівати ся, хоча його шумна риторика досить підходить до стилю автентичних Кирилових писань. Не відомо також, чи наш текст перекладений справді із церковно-славянського, чи може радше з польського оригіналу.

Н. Рукопис Степана Самборини стор. 26—47.

(Шокѣсть прѣподѡвнаго ѡца ншго Макаріѡ).
Ходѡй нѣкогда прѣподѡвныѡ ѡцѣ ншѣ Макаріѡ ко пѣстыни,
послѣдоваше ѡмъ ангелъ Гѣднь, и глѡ ѡмъ аггль: „Блсви, авва!“
ѡнъ же ѡбращъ сѡ рече ѡмъ: „Бгѣ да блсвитъ тѡ, чадо!“ ѡ
видѡи сице млада калѣгѣра помишлѡше, іѡко самъ естъ ѡ пѣ-
стынѡ градынъ? пришедъ же ѡбо мало глагола стѣй ко немъ:
„Виждѡ тѡ, чадо, и чѡждѡ сѡ, что сице чѡдно видѣніѡ твое
ѡ добр' видъ лица твоего. ѡзъ ко никогда же видѣхъ ко чове-
цѣхъ таковыѡ красоты. сего ради заклинаю тѡ Бгѡмъ вышнѣмъ,
іѡко да речеши ми істин'нѡ“. аггль же рече ѡмъ: „Блски, авва!
ѡзъ ѡбо нѣсмъ члѡвѣкъ мира сего, но аггль посланъ ѡ Бгѡ вседѣр-
житѣлѡ, наѡчити тѡ тайнамъ, іѡже ѡ многа іѡмѡши желаніѡ ѡви-
дѣти. ѡ что ѡбо хощѡши, вопроси, ѡ рекѡ тебѣ“. старецъ же падъ
блгодарѡше Бгѡ глагола: „Блгодарю тѡ, Гѣи Бжѣ мой, іѡко не
прѣзрѣлъ еси мене грѣшнаго, но послалъ ми еси аггла твоего
стѣго наѡчити мѡ тайнамъ, іѡже ѡ многа времеѡе желѡхъ навѣк-
нѣти ѡ Гѣда!“ тогда глѡ ѡмъ аггль: „Глѡи, авва, глѡи ми, на что
колиши?“ старецъ же пакі сотвори метаніѡ ѡ вопроси его глѡ:
„Реци ми, стѣи аггле, аще ѡсопшии познаваютьъ дрѡгъ дрѡга
ко вѣцѣ шномъ?“ ѡ ѡвѣцѡак аггль рече ѡмъ: „Глиши, авва:
іѡкоже ко вѣцѣ сѡмъ члѡвѣци со вечера легше ѡ ѡтро воставше ѡ
стрѣтаютъ сѡ, поздорокаютьъ дрѡгъ дрѡга ѡ знаютъ, тако сѡтъ
ѡ тамо дшѡ правѣдныхъ. дрѡгъ дрѡга знаютъ ѡ тѣхъ, іѡже ни-
когда же знахъ, ѡкрокеніѡмъ вѣіимъ знаютъ. глѡю же: правѣдніи;
грѣшныѡ же ѡ сего лишѡни сѡтъ“.

А́ггль есмъ ѿ трепѣѣ томленіа шнаго. аще же ѡбращетъ сѧ дѡѡ чиста ѿ безгрѣшна, преходитъ со радостію многою на ѿбса, ѿ стрѣтаютъ ю свѣтлыѿ а́ггльстѣи чини со свѣщами ѿ димнаго, ѿ лобзаютъ ю ѿ предпосилаютъ ю до престола владична, и покланяютъ сѧ престолѣ Бѣа вседержителя. и тогда зрѣтъ лики а́ггльскіа ѿ всѣхъ стѣхъ. пѣніа а́ггльскаа, красотѣ неизреченю. Кто ѿповѣсть, чесныѿ ѡче, радость ѡнѣ исповѣдимю! вопросилъ же ма еси ѿ ѡ поминаніахъ како ѿ чесога ради бывають? ѿ ѡбо ѡ нихъ повѣмъ ти. третини бывають, понеже до трехъ дѣни ѡправляетъ сѧ дѡѡ на митарствахъ ѿ не приходитъ на поклоненіе; сего ради творятъ сѧ третини ѿ предпосилаетъ сѧ ко Гедѣ ѡ дѡѡи молба, ѿ ѡблагаетъ сѧ с поклоненіемъ в кѣпѣ; ѿ по поклоненіи возвращаютъ ю а́ггльи ѿ показѡютъ еѣ в мѣрѣ мѣста, ѿдеже хождаше во животѣ своемъ, ѿ воспоминаютъ дѣланіе еѣ бѣгаа же ѿ злаа глаголюще еѣ: „Зде ѡкралъ еси, зде сохладилъ еси, зде ѡглѣалъ еси, тѣ прелюбодѣалъ еси, зде ѡбилъ еси, зде клалъ сѧ еси, зде дѣторастлѣніе сотворилъ еси, зде малакїю, зде завидѣніе сотворилъ еси, зде хѣлилъ еси, тамо восхитилъ еси, зде сварилъ сѧ еси, зде билъ сѧ еси“. тамо же пакѣ показѡютъ еѣ а́ггльи стѣи аще бѣго сотвори, глѡщи еѣ: „Зде сотворилъ еси млѣтню, тамо постилъ сѧ еси, зде сотворилъ еси поканіе. тамо литѣргїю, зде творилъ еси млѣтвы. тамо параклисъ, зде творилъ еси вденіа, тамо ѡалмопѣніа, зде творѣлъ еси столпїа, тѣ странаго помиловалъ еси“, и просто рещи, вса, елика сотвори благаа ѿ злаа, показѡютъ еѣ даже до дѣне скончаніа еѣ. ѿ во дѣ. дѣнь приходитъ пакѣ на поклоненіе, ѡко же ѿ во третѣи, ѿ творитъ сѧ пакѣ память ѿ препосилаетъ сѧ ко Бѣѣ ѡ дѡѡи. при второмъ же поклоненіи несѡтъ пакѣ дѡѡѣ во миръ а́ггльи ѿ показѡютъ еѣ рай, бѣлѣна, нѣдро Явраамле, ѡкители праведныхъ. радость ѡнѣю исповѣдимю, и радѣетъ сѧ дѡѡа видѡщи сѣа, ѿ молѣтъ стѣхъ а́ггль, да еѣ тѣ вселѣтъ со праведными. потомъ пакѣ показѡютъ еѣ мѣки грѣшныхъ глѡщи еѣ: „Се естъ червь неѡсипающѣи, сей естъ глѣмыѣ тартаръ, се естъ ѡгнь вѣчныѣ, се естъ тма вѣчнаа“, и вса мѣки грѣшныхъ ѡказѡютъ еси. нѣстъ же, ѡче чѣстныѣ. тѣгцешееа мѣки, ѡкоже блѣднѣ ѿерею ѿ прелюбодѣю свѣщѣ ѿ слѣжащѣ. ѿ прочее приносѣтъ сѧ пакѣ на поклоненіе во мѣ. дѣнь, ѿ принимѣетъ ѡкѣтъ и ѡходитъ на мѣсто, ѿдеже аще ѡготовано еѣ ѡ Гѣа, пачеже ѿдеже сама сѣбѣ ѡготовала мѣсто, сирѣчѣ по дѣланіемъ еѣ. ѿ тако посажена бываетъ дѡѡа на своемъ мѣстѣ даже до ѡбщаго воскресеніа; радѣетъ сѧ, аще ѿмѣтъ добраа дѣланіа, радѣетъ сѧ ѡ части косприемающѣи бѣгаа, совершеннаго же воспрѣ-

аѣѡ ѡжидающе; аще же во мнозѣхъ грѣсѣхъ сѡщи, плачетъ самъ и скорбитъ сидащи“.

Старецъ же глѡбоко козѣхнѡвъ ѡ горко прослезѡ самъ и рече: „Горе днѡ ѡномѡ, конѣже роди самъ члѣкъ ѡнѡй!“

Рече же емѡ аггѡлъ: „Ей, чѣстѡнѡй ѡче, грѣшникѡ. праведѡнѡи же влѣженъ ѡ требѡженъ!“

Таже глѡа старецъ: „Млѡю ти самъ, гѡди мои, рци ми, аще ѡматъ когда ѡслабѡ грѣшникъ или конецъ мѡченѡемъ его?“

Рече же емѡ аггѡлъ: „Нѣсть, чѣстѡнѡй ѡче! ниже мѡкѡ грѣшѡнѡхъ ѡмѡтъ конецъ, ниже наслаждение и радость праведѡнѡхъ, аще когда всѡ земѡла рассѡлѡнѡй пѣсокъ ѡзѡличѡти бы самъ могѡлъ или капѡла морскаѡ, ѡмѡла бы конецъ ѡ мѡка грѣшѡнѡхъ, число ѡи конецъ такожде праведѡнѡхъ наслаждение. но нѣсть конца ѡбѡимъ“.

Пакѡи вопросѡи преѡдобѡнѡи глѡа: „Млѡю тѡ, гѡди мои, рци ми ѡи сѡе: которѡи сѡтъ сѣѡнѡи млѡсрдѡнѡишѡи ко члѣкомъ. ѡко да млѡитъ члѣкъ ѡбѡгѡи тѣхъ, да млѡатъ самъ ѡ немъ ко Гѡдѡ?“

Глѡа емѡ аггѡлъ сѣѡнѡи: „Сѣѡнѡи аггѡли, но и вси сѣѡнѡи млѡсѡтѡи сѡтъ ѡи ѡбѡвѡни ко члѡвекомъ; но члѡвци неразѡмѡни ѡи небѡлагодарѡни, не творѡще заповѣди преѡлѡгаѡго ѡи млѡсѡтѡиваѡго Бѡга, но творѡтъ достѡйнаѡ гнѣѡвѡ. сѣѡнѡи аггѡли млѡсѡтѡи сѡтъ вѡлѡми ко члѡвекомъ, понеже сѡсѡенѡа ради члѡвѡа ѡвѡдѡша и тыѡи свѣтѡлѣе члѡколюбѡца Бѡга. ѡбѡче ѡи вѡдѡца наѡша Бѡца, сѡа паче множаѡе млѡитъ самъ Гѡнѡ своемѡ ѡи Бѡгѡ ѡ сѡсѡенѡи члѡвѡскомъ. ѡи сѡго ради гѡдитъ самъ, чѣстѡнѡи ѡче, дабы члѣкъ незабытѡнѡю ѡмѡлаъ пѡмѡатъ ко вѡдѡчиѡи наѡшей Бѡци во ѡстѣхъ ѡи сѣрдѡи своемъ днѡю ѡи нѡщѡю. но ненавѡсѡникъ дѡѡволъ прѡлѡщѡетъ члѡвѡка, ѡи тако небѡлагодарѡнѡи бывѡетъ, молѡтвами бо ѡамъ миръ даже досѡлѣ спасаѡтъ самъ. прѡѡвѡдѡше во члѡвѡци Бѡга ѡи сѣѡхъ его, ѡи сѡго ради сѣрдѡце ѡхъ..., неправѡ млѡатъ самъ ѡи несѡлышѡнѡи бывѡютъ“.

Глѡа сѣѡнѡи пакѡи старецъ: „Млѡю тѡ, гѡди мои, рци ми ѡи сѡе: кое прѡгрѣшѡнѡе тѡгѡчанѡеѡе еѡтъ ѡи ѡи?“

Глѡа аггѡлъ емѡ: „Кѡсѡкъ грѣхъ, чѣстѡнѡй ѡче, разѡбѡчѡетъ члѡка ѡи Бѡга; зѡпомѡнѡнѡе ѡи тѡѡсѡлавѡе надъ всѣмъ грѣхѡи, тыѡи еѡдини доѡолѡни сѡтъ погрѡзѡити члѡвѡка во аѡдовѡ пропаѡтъ“.

Глѡа пакѡи старецъ аггѡлъ: „Вѡпроѡшаю тѡ, гѡди мой, и ѡ сѡемъ, кѡи грѣхъ паче ѡиѡхъ ненавѡдитъ Бѡгъ?“

Глѡа емѡ аггѡлъ Гѡдѡнѡ: „Рѣхъ ти, ѡко зѡпомѡнѡнѡе ѡи тѡѡсѡлавѡе всѡ ѡиѡмъ грѣхѡи прѡвосѡхѡдѡтъ; тыѡи еѡдини доѡолѡни сѡтъ вѡсѡ миръ погрѡѡити. ѡко тѡѡсѡлавѡа ради ѡѡдамъ изъ раѡа изгѡнанъ быѡтъ, за тѡѡсѡлавѡе прѡѡстоѡтелъ аггѡлъ быѡтъ ѡѡстѡпѡникъ, тѡѡсѡ-

славїа ради фарїсей трѣдѣ и всакѣ добродѣтелѣ погѣби, и вси имѣще там мѣчити сѧ вѣдѣтъ⁴.

Пакї старецъ гл҃а (ѡмѣ) аг҃ла: „Вопрошаю тѧ, г҃ди мой, ѿ семѣ, кїи чл҃вци паче ѿнѣхъ мѣчатъ сѧ?“

Гл҃а ѡмѣ аг҃ла: „Рѣхъ ти, ѡко тѣснѣе ѿ злопомнѣнїе ѿмѣщени. ѡвѣче естѣ мѣка под мѣкою, ѿдеже ѿдолскїе нерен мѣчатъ сѧ ѿ христїанскїе влѣдѣще ѿ сѣвѣще, ѿже акї невѣрѣюще ѿ прѣвѣдѣще вѣжествениѧ тайны; такожде влѣдѣще ѿноци ѿ инокїнѣ. понеже, честныи старче, ѡпадшыи аг҃ласкїи лѣкѣ ѿмѣтъ наполнѣти сѧ ѡ сѣго ѿ ѡсѣнаго чина. ѡвѣкѣ иноческаго, ѿ стати к тѣхъ мѣсто ѿ в тѣхъ чести ѡко же перѣвѣче. ѿ тогда прѣвѣжитъ сѧ конецъ. тѣмъ же ѡбо не сохранише ѿ томъ чѣстныѧ сѣныѧ во великое бесчестїе ѿ мѣкѣ ѡшлѣтъ сѧ; но ѿ прѣстѣпающе вѣжествениѧ законы нерен, прѣвѣдѣщїи славѣсловїе вѣжїе ради мирскїхъ попеченїи, ѿ тыи дадѣтъ сѣво во днѣ сѣдныи. ѡко ѿнѣшнѣе времѧ дѣланїѧ естѣ частѣ, вѣдѣщїи же воздѣмнѧ. ѡ пѣмнѣчивыхъ же нерѣохъ ѿ монахохъ что ти ѿмамъ глаголати? великїи тѣхъ мѣкѣ ѡжидѣютъ, аще не покаютъ сѧ“.

Рече ѡмѣ старецъ: „Пакї рци ми, г҃ди мой, иже прѣвѣдѣтъ днѣ сѣго воскрѣснїѧ Г҃да нѣшего Іс Х҃а, ѿмѣтъ ли за сїе кїи грѣхъ?“

Гл҃а ѡмѣ аг҃ла: „Горѣ тѣмъ, ѡко великїе мѣкѣ тѣхъ ждѣтъ. аще во кто прѣвѣдѣтъ днѣ воскрѣснїѧ Г҃да нашего Іс Х҃а, самаго Г҃да прѣвѣдѣтъ, ѡко же Иудей. пишѣтъ во, ѡко проклатѣ естѣ ѡнѣ, ѿже аще не ѡпразнитъ сѧ ѡвѣкѣ ѡ вечернѧ сѣботи даже до свѣтающаго понеделѣка. ѿ аже во аще кто почтѣлъ днѣ воскрѣснїѧ Г҃да нѣшего Іс Х҃а, самаго Г҃да почитѣтъ. такожде ѿ всѧ влѣдѣщїи празникїи ѿ сѣыхъ великїихъ, ѡвѣрѣтѣтъ во тои помощѣ во днѣ нѣжды, ѡко многое ѿмѣтъ дерзновение ко Г҃дѣ ѿ еже аще чего просѣтъ, прѣемѣютъ ѡ прѣвѣлагаго Х҃а. но вѣка сѣго чл҃вци сѣветиша сѧ во попечениѧхъ сѣтнаго житїѧ ѿ ѿзнаша [sic!] страхъ вѣжїи ѿ любовѣ ко ближнемѣ ѡ сѣрца своего, ѿ послѣдовашѣ коли плоти своѣи. ѿ горѣ тѣмъ! вѣждѣ, чѣстныи старче, ѡко всакѣ не почитѣмѣ днѧ Х҃ѣа воскрѣснїѧ, Г҃да не ѡзрѣтъ“.

Тогда возтѣхнѣвъ старецъ ѿ горѣ прослѣзи сѧ рече: „Горѣ намъ грѣшнымъ!“

Рече же ѡмѣ аг҃ла: „Вопрошай, что хоцѣши, часѣ во естѣ поити ми на прѣдстоѣнїе ѿ славѣсловїе Г҃да моего“.

Пакї же старецъ воздѣхнѣвъ ѿ рече: „Бѣ добрѣ рабѣ Г҃да моего к нѣждѣ естѣ, ѡко да не прѣзрѣтъ, но да ѡдастѣ всегда сла-

вословіе Бг҃ѣ, не вѣщественъ ѿ безгрѣшенъ сынъ. мы же прѣстныи ѿ грѣшныи не печемъ сѧ ѡ сп҃сѣніи нашемъ добрѣ“.

Пакі старец' г҃ла: „М҃лю тѧ, г҃ї мой, їако да речеши ми ѥсе, кїѧ м҃твы приличны паче мнихов'?“

Рече еѣмъ агглы: „ѡще ест' кто книжен', сирѣч' ѡмѣла гра-
мотѣ, Дѣды ꙗзыцы; аще ест' прост', да глаголет': „Гѣди Іс Хѣ
помѡи мѡ грѣшнаго!“ сѡ мѡтва козможна ест' всѣмъ, ѡбо
мнози ѡ книжныѣ ѡставаше всѡ ѡ сѡю мѡтвѣ держаще спасоша
сѡ. ѡ сѡю мѡтвѣ могѡт' держати мѡды ѡ старыѣ, мѡжѣ ѡ жены;
ѡ ѡже хотѡи сѡсти сѡ держит' [sic!] сѡю мѡтвѣ на всѡкомъ
мѡстѣ и всѡко время, аще во келѣи, аще во дѣи, аще в нещи,
сѣдѡи ѡли ѡды ѡдоб' молит сѡ; доволна бо естѣ хотѡщемъ
сѡсти сѡ“.

Гла пакі авва Макарій аг҃ла: „Рци ми, г҃ди, ѿ се, аще ѡбра-
щет' сѧ чл҃вкъ, ѿ наѡчит' ѿнаго грѣшнаго. ѡведе его ѡ грѣха ѿ
наставитъ на пѣт' сп҃сеніѧ, ѿмат' ли кѣю мзда?“

Рече еѣмъ аѣгъла: „Писано еѣтъ: иже аще иѣзведетъ достойное ѣ недостойнаго, иже ѣста моѣ вѣдетъ. той сѣсетъ и своѣ дѣшѣ ѣ всакаго грѣха. иже же совѣтъ иномъ и наводи на дѣло злое не точію ѣнаго погѣбляетъ, но и своѣ дѣшѣ предаѣтъ Сатанѣ. и еѣтъ сѣи грѣхъ великъ привести кого до погѣбелѣи, ижеже и велика мзда еѣтъ ѣвести чѣвека ѣ грѣха и наѣчити спасеномъ ѣти“.

Гѣа рек' а҃гг҃лѣ Гѣднѣ таже г҃ла ко старцѣ: „Бл҃говѣ, авва! спаси
сѧ ѿ крѣпи сѧ возмагаѧ ѿ Г҃дѣ!“ ѿ възлетѣк' иде на небеса,
старецъ же падѣ поклонѣ сѧ г҃ла: „Иди со миромъ ѿ престолѣ
сѣѣ Трѣци м҃ла ѿ мнѣ грѣшномъ“. ѿ бл҃годаривѣ Б҃а возврати
сѧ во вертепѣ свои бл҃говѣ ѿ слава Г҃да показаниѣ емѣ сѣа.
ѿ злѣчивѣ время сказа сѣа вѣрномѣ братѣ ко слава Г҃дѣ ѿ Г҃нѣ
ѿ сѣомѣ Дх҃ѣ ѿнѣ ѿ прѣно ѿ ко вѣки вѣкомъ аминѣ.

О. Рукопис о. Івана Дашовського з Гадинковець з р. 1736,
(Бібліот. Нар. Дому ч. 126), стор. 57—62.

(Слово дѣсѣйствителное, которое ѡзнайменное ѡ а҃г҃ла стѣомъ прѣдвѣномъ Макарію египетскомъ ѡ тайна^х бж҃іи^х нескѣдомы^х). Еднаго часѣ ходачи по пѣстины стѣй прѣдвѣный Макарий египетский, теѣи^х пави сѣ емѣ а҃г҃лъ бж҃ій з бокѣ идѣчи и мови^т: „Бѣлви ѡче“. Макарий же

рекаѣ ємѡ: „Бл҃женъ Б҃гъ нехай вѣдѣтъ и прости́тъ тѣ“. прѣдѣный же Макарий видѣчи єго молодого ѡ вѣзѣрѣнкѣ чернечѣ, красного вѣдѣчи над мѣрѣ, мови́тъ ємѡ ст҃ый Макарий: „Виждѣ тебе и дивѣю сѣ, же такѣ дивное видѣніе твоє и красное лица твоего виждѣ, нѣгди боѣ єще не видѣлъ межи людьми таковой красоти, якѣ тебе красного виждѣ. для того заклинаю тѣ Б҃гѣмъ, жебисми повѣлъ правдѣ, хто ты єстѣ и ѡкѣлъ?“

Ѡповѣлъ ѡный стѣмѡ и мови́тъ: „И́ не єстѣмъ чл҃вкѣ сего свѣтъный, але ꙗ́ єстѣмъ а҃ггѣлъ, посланный єстѣмъ ѡ Б҃га вседѣржителя ѡзнаймити и показати тебѣ тайны вѣѣи, котріє ѡ многихъ л҃ктѣ вѣдати жадаєшъ. а чого хочешъ знати, повѣмъ ꙗ́ тебѣ“.

Старецъ же Макарий чѣючи тое ѡпалъ на земаю и похвали́тъ Г҃да Б҃га мовачи: „Глава тебѣ Г҃ди Бж҃е мой, же мене негодного и многогрѣшного слѣгѣ своего не остави́тъ єсѣ и не занеха́тъ мѣ, але послалъ єсѣ до мене а҃ггѣла, своего ст҃го ѡповѣсти мнѣ скритїи тайны твои ст҃ыи, чого не вѣдаю ꙗ́ не домышляю сѣ ꙗ́ розѡмъ мой короткий не досягнетъ ꙗ́ не дойдѣтъ, которы́ тани́ ѡ многихъ л҃ктѣ жадаємъ вѣдати ѡ тебе, сотворителя моего“.

И тогда рекаѣ ємѡ а҃ггѣлъ вѣѣий: „Ѡче, проси́ ѡ мене, чого хочешъ ѡ мене довѣдати сѣ, жебы́ тебѣ ѡповѣлъ“.

Старецъ же зновѣ ѡпалъ на земаю ꙗ́ поклонил сѣ ємѡ ꙗ́ со страхѣмъ печѣ питати а҃ггѣла вѣѣого мовачи: „Повѣж мнѣ, а҃ггѣле ст҃ый, якѣ прѣставлѣши сѣ, котрїи зидѣтъ изъ сего свѣта на тамтѣй свѣтѣ, чи познаю́тъ сѣ тамъ ѡни єдинъ дръгого, то єсѣ мѡжѣ жонѣ, жена мѡжа, чи познаю́тъ сѣ ѡны там?“

Ѡповѣлъ а҃ггѣлъ: „Слѣхай, ѡче, ꙗко ко люде на дръгий дѣнь вставши ѡ сна, зострѣтивши сѣ єдинъ изъ дръги́мъ витаю́тъ сѣ и поздороваю́тъ сѣ, так и тамъ дш҃ѣ праведны́ и грѣшны́ єдны дръги́ знаю́тъ; и не тѣко знаємїи, котрїи крѣвни́и и з родѣ ихъ, познавати сѣ вѣдѣтъ, але и тїи, котрїи ꙗ́ не видали сѣ, если сѣт собѣ крѣвни́и, то познаваю́тъ сѣ тамъ вѣѣимъ ѡкровенїемъ. праведни́и и грѣшни́и все тое ѡ Б҃га мѣютъ; праведни́и во цр҃ствїи вѣѣи познаваю́тъ сѣ, а грѣшни́и во адѣ познаваю́тъ сѣ“.

Зновѣ там запита́ старецъ а҃ггѣла вѣѣого мовачи: „Повѣж же мнѣ, а҃ггѣле вѣѣий и пане мой, гди розлѣчи сѣ дш҃а ѡ тѣла, цю єй тогда вѣваєтъ, котрой дш҃и люде и поминанїє чинѣтъ заразѣ?“

Ѡповѣлъ а҃ггѣлъ мовачи: „Слѣхай ѡче, по разлѣченїи дш҃и ѡ тѣла людского, то заразѣ вѣрѣтъ тѣю дш҃ѣ а҃ггѣлы ст҃їи ꙗ́ идѣтъ изъ нею поклонити сѣ изъ земаѣ до ꙗ́ба до самон столицѣ до Б҃га вседѣржителя. Єсѣ тѣ доро҃га до ꙗ́ба ꙗко сходи, ꙗко сте-

пены, и на кождѣхъ сходахъ есть полки дѣволекѣи, котрѣи позасѣдали на тѣхъ сходахъ дѣволекѣи. а тѣи сходи называють ся митарства. а иншой дороги и гостинца немае до црѣва небного, тѣмъ тѣми сходами. а гдѣ а҃г҃ли стѣи несуть до нѣба дшѣ, тѣмъ заразъ дѣволекѣи переходѣтъ и стрѣчаютъ тѣмъ дшѣ, и приносятъ карти, на которѣхъ карта написана всѣхъ грѣхѣи тѣи дшѣ. и перечѣтъ ся тѣмъ дѣволекѣи з а҃г҃лами стѣими за тѣмъ дшѣ мовачи: „Сѣмъ дшѣа тѣо а тѣо рекѣ, тѣо а тѣо мѣца, тѣо а тѣо дня и к тѣмъ нощѣхъ грѣшила, тѣи и тѣи грѣхѣи чинила, а жадного дѣла за грѣхѣи, а҃къ покѣти а҃къ сповѣди не чинила. крадеа, убиваа людей, и скривжаа, напастоваа многиа людей, скѣпый былъ до бѣогѣи людей, злыи и немѣлостивый кѣа, зрестивый быа, стѣокрадеа былъ, паница быа, блѣдникъ и чѣжоложникъ быа, людей зневажаа, лѣнивый до црѣви, до набоженства быа, шкѣветалъ и шѣмокала людей, зло за зло шѣдалъ“. и всѣхъ грѣхѣи тѣа на тѣхъ митарствахъ показѣють тѣмъ дшѣам, котрѣхъ а҃г҃ли провадѣтъ до нѣба, и прѣшкодѣ великѣю дшѣам дѣволекѣи чинѣтъ, заповѣгають и не допѣскають до нѣба. и стѣи тѣхъ а҃г҃ли также संबождаючи и короначи тѣмъ дшѣ, тѣмъ также своѣи писма дѣволекѣи показѣють, и если такіи добрѣи дѣла коли зчинѣа, або постилаа цѣре, або мѣиа ся Гѣдѣ Бѣа цѣре, або исповѣдаа ся правдивѣ не затаюючи жадного грѣха, або правдивѣ покааа ся и перѣстаа грѣшити, або покѣновъ за такий грѣхъ кѣлкадѣсѣтъ здариа жалѣючи, же грѣхами Гѣда Бѣа прогнѣвалъ, або заплакаа з глѣбокости сѣрдѣчной згадавши своѣи грѣхъ тяжкий, або слѣжѣи бжѣи в стѣа и нѣдѣни дни часто наймалъ и бѣогѣи пѣмѣжни давалъ, або сторонного до домѣа своего приѣмокалаа, або нагого, бѣогѣо коли приѣдегнѣлаа, або хорого навѣдилъ бѣогѣо и исти гѣмѣа подаваа. або в темници сидѣчѣо навѣдиа и звѣлаа с темници, або скривдѣженного шѣа напастѣи кѣбавѣлаа, — тѣмъжъ тѣи дѣла добрѣи а҃г҃ли стѣи написѣють во книгаа своиа, и тѣи дѣла добрѣи противъ злыа дѣлаа на вагѣа кладѣтъ. еслижъ знайдѣтъ ся дѣла добрѣи ровнѣи прѣтивъ злыа дѣлаа, то колѣнаа тѣа дшѣа вѣдеа шѣа тѣо митарства. и берѣтъ тѣмъ дшѣ а҃г҃ли стѣи. вѣходѣтъ з нею на вѣншнѣи стѣпень до иншого митарства. во тамъ кѣа. всѣхъ митарствѣа естѣ. тѣмъжъ в каждоа митарствѣа дѣволекѣи сѣтъ и переходѣтъ и застѣпають дорогѣи и не допѣскають до нѣба и тѣрѣбѣють дшѣ... хотѣчи шѣати и вѣторгнѣти тѣмъ дшѣ шѣа рѣкѣ а҃г҃лскиа. дшѣа же бѣднааа страхѣа великиа знаѣтаа бѣдѣчи дрижитъ и боѣтъ ся. стѣи же а҃г҃лы моцно шѣирають ся короначи дшѣ шѣа дѣволекѣи, жебѣи могли шѣекодити дшѣ шѣа рѣкѣ дѣволекѣи.

кладѣчи добріи дѣла противъ злыхъ дѣлъ. и елижѣ ѿтѣдѣ
визволаѣтъ тѣю дѣшѣ, то берѣтъ еѣ а҃глы и провадаѣтъ еѣ еще на
вышній степенѣ, еще до иного мытарства, и таѣ зновѣ випи-
тованаѣ страшноѣ бываетѣ. и тогда дѣволы шніи и а҃гли стѣи
мощно спираюѣтъ сѣ зо кшелакиѣ випитанаѣ, тѣрѣбюѣтъ сѣ показѣючи
кождый свой папѣри и реестры. а найбарзѣй стараючи сѣ а҃гли
стѣи, якѣ бы могли пришеѣсти [sic!] ѣ шворенити и кирвати
вѣднѣю дѣшѣ. ино комѣ бы могла достати сѣ таѣ дѣшѣ, чи
а҃глоѣ, чи дѣволоѣ? теѣдиѣ рада бы дѣшѣ каждая до нѣба, але
грѣхѣи не допѣскают. еслиѣ и ѿтѣдѣ а҃гли тѣю дѣшѣ визволаѣтъ,
теѣдиѣ берѣтъ еѣ а҃гли стѣи и вихоѣдаѣтъ еще вышше ажѣ до кратѣ
нѣбныѣ, на котеріѣ дѣволы кышше всѣхѣ митарствѣ зостаюѣтъ.
хтож и винокѣсти можетѣ шніи страхи и тѣрѣбованаѣ дѣволское
шныѣ вѣдныѣ дѣшѣмѣ, чѣсныѣ ѿче, тымѣ дѣшѣ, котріи вихоѣдаѣтъ
до нѣба! и якѣи страхи там дѣволы тогда знахоѣдаѣтъ на вѣд-
нѣю дѣшѣ, кричачи и волаючи з великимѣ нарѣканемѣ, не допѣ-
скаючи дѣшѣ далее пойти до нѣба мовачи: „Стѣй, почакай, не
иди! чомѣ такѣ смѣлаѣ и безпечнѣ важиш сѣ тѣт ити? абоѣ не
вѣдаешѣ, якѣ еѣ ѿсквернила ѣ шипетила стѣе крѣщеніѣ грѣхѣами
шпѣтними, блѣдствоѣ нечистиѣ и чѣжоложствомѣ? або не покаѣлаѣ
еѣ и не помаѣла еѣ ѿдеѣдѣ а҃глаского шѣраза, в котрой шѣ-
гнѣла еѣ сѣ кыѣ и шѣкѣла еѣ сѣ бѣгѣ в чистотѣ шѣе вѣкъ
свой, презѣ все житіѣ скѣе чистоѣ держати и во стѣости пребы-
вати? а ты... шкаѣавши сѣ грѣхѣами нечистиѣми и шѣкѣтницѣ своей
не захоѣавши ѣ шипетикши сѣ якѣ тѣт важиш сѣ пойти до
нѣба? стѣй, не йди! якѣ тѣда мѣешѣ пройти? абож тѣт шалѣкр-
ством хочеш наѣ тѣтѣ ѣзѣсти? гѣе ѣнѣк пойѣдешѣ, не давши
саѣшного вивоѣдѣ из себе? знаѣмо бо, же мѣсиш сѣ зновѣ вернѣсти
назад к темноѣ адскѣю, а пойти мѣсиш до вѣчныѣ мѣкъ пекѣл-
ныѣ“. и тогда еслиѣ знайѣе сѣ нещасликаѣ дѣшѣ шѣсѣжденію
годна, же би многіи грѣхѣи еѣ перемаѣали, то выриваюѣтъ тѣю дѣшѣ
шніи зліи мытники, немѣлостивіи дѣволсеѣ, из рѣкъ а҃гласкиѣ ви-
риваюѣтъ и несѣтъ еѣ в темноѣ адскѣю пренсподнѣю, в темніи и
мрачніи мѣсѣа болѣзненніи, и великѣю тогда вѣѣеѣтъ вѣѣдѣ тер-
пѣкти шнаѣ дѣшѣ нещѣнаѣ, и лѣпше бы, гѣи би сѣ не родиѣ той
чѣкъ. хтож можетѣ и винокѣсти шнѣю нѣжаѣ и мѣки, котрѣю
таѣ терпѣкти вѣѣѣтъ дѣшѣ грѣшніи, чѣтныѣ ѿче! ѣ еѣтемѣ а҃гль
бѣжѣи вѣѣѣчи, а страшѣ сѣ барзо и дрожа шныѣ пекѣльныѣ мѣкъ.
ѣ еслиѣ знайѣе сѣ дѣшѣ чѣста и негрѣшна, то таѣ дѣшѣ пе-
рехоѣдиѣ и промѣнеѣ з радостію кѣкъ тѣи мѣсѣа небѣспечніи, котріи
южѣ мовѣлаѣ, на котріѣ мѣсѣахѣ позасѣѣдали мытѣници злыѣи

дѣхове, и виходитъ тамъ дѣла з великою радостію на нѣса. и стрѣ-
чаютъ ен а҃глы сѣи свѣтліи изъ свѣціами ѿ кадилом красно-
пахнѣчиѣ, и цѣлѣютъ тѣю дѣла а҃гли сѣи и прокадаѣтъ ен найпер-
ше до самого майстатѣ вѣдки Хѣ. и тамъ покланяѣтъ сѣ прѣтолѣ
вседержителя Хѣ Гѣда, тамже видитъ полки сѣихъ а҃глов и ар-
ха҃глов и чѣетъ таѣ спѣвана а҃глаское, и всѣхъ сѣихъ тамъ
видитъ. и бѣдѣтъ радовати сѣ всѣ сѣи со дѣи шной радостію
некиповѣдимую. ш той бо радости нѣвной невинповѣдимой хто
можетъ и киповѣсти, чѣтныи ѿче!

„ѿче тыѣ ѿ поминаніѣхъ ѡспошиѣ питаю тѣ, а҃гле сѣи,
якѣ и дѣла чого бываюѣтъ поминаніѣ за преставленіѣ сѣ дѣла? чи
естъ имѣ фалта яка и ратѣнокѣ який з того, же чинимо имѣ
поминаніѣ?“

ѿповѣлъ емѣ на тоѣ а҃глѣ и мовитъ: „ѿ тоѣ, що питаешъ,
ѿче, повѣмъ ѿ тоѣ певно. Третинны, то естъ третьего дѣла по ѡмер-
шихъ дѣлахъ котрии ѿправѣютъ сѣ, дѣла того бѣвають по ѡмер-
шихъ третинны, поневажъ третьего дѣла южѣ колнаѣ дѣла бываѣтъ ѿ
мытарсткѣ и ѿ тѣрѣаций дѣволскихъ и приходитъ на поклоненіѣ
до самого прѣтола вѣдчного, то естъ до майстатѣ Бѣа вседержи-
теля, и кланяѣтъ сѣ Хѣ Бѣа; дѣла того третини чинаѣтъ третьего
дѣла по ѡмершомѣ, мѣтвы до Гѣда Бѣа за дѣи ихъ ѿправѣютъ.
ѿ по поклоненіи таѣ посилаетъ сѣ тамъ дѣла ѿ Бѣа со а҃глами зновѣ
на сѣи свѣтѣ на мѣсца сѣи земніи свѣцкіи, показовати бѣдѣтъ
а҃гли той дѣи, гдѣ що чинила и спраковала на земли бѣдѣчи
ещѣ в тѣлѣ: злоѣ и доброѣ живѣчи на земли, и показовати бѣдѣтъ
а҃гли той дѣи всѣ мѣсца, на котриѣ мѣсцаѣ що гдѣ чинила,
припоминати и згадовати бѣдѣтъ ей а҃гли каждый [к]рокѣ по
крокѣ, що гдѣ чинила, и каждого мѣсца покажеѣтъ, що гдѣ тамъ дѣла
чинила, и каждый дѣнь бѣдѣтъ показовати, котрого дѣла ѿ котрии
години гдѣ ходилъ и що гдѣ починалъ, и всѣ зѣи дѣла показо-
вати бѣдѣтъ ѿ мовити бѣдѣтъ: „ѿто тѣт естъ ѡкрѣтъ тоѣ и тоѣ
ѡ того и в того чѣла, а тѣт естъ ѡклеветалъ того чѣла, а тѣт
естъ вѣдѣтъ чѣжоложствѣ чиниѣ с тимѣ и с тиѣ чѣкоѣ або з не-
вѣстою, а тѣт присѣгаѣ на криво, а тѣт естъ свѣдчиѣ фалшивѣ
за наѣмѣ“ и все тоѣ а҃гли той дѣи, що гдѣ чинила, то тоѣ все
показовали ен. Зновѣ тиѣ показѣютъ а҃гли сѣи той дѣи еще
и тоѣ. гдѣи що гдѣ доброѣ чинила на котромѣ мѣсцѣ, и мовѣтъ
той дѣи „ѿто естъ тѣт на семѣ мѣсцѣ мѣлостиню ѡбогиѣ людиѣ
чиниѣ, а тѣт постиѣ сѣ еси, а тѣт нагого приѡдегѣ еси ѡбогого,
а тѣт ѡкривдженного кивѣкиѣ еси и ѡворениѣ еси ѿ напасти.
а на семѣ мѣсцѣ хорого навѣдиѣ еси и послѣжиѣ еси емѣ ѿ по-

живилъ еси его, а тѣмъ сторонного в домъ свой принал еси его, а тѣмъ в темниці сидачого накормиъ еси и визколиъ еси его с темницѣ. а тѣмъ за грѣхъ покѣтоваъ еси, а тѣмъ молибенъ и акафиѣ до престоу Бѣи прочитаъ еси albo и наймиъ еси. акы за тебе прочитано. а тѣмъ мѣтвы до Гѣда Бѣа стѣго ѿправлял еси, а тѣмъ всенощного и стрѣхъ и слѣжы вѣно вислѣхал еси, а тѣмъ на семъ мѣсцѣ грѣхъ скон споминѣши и заплакаъ еси и до Гѣда Бѣа з всего срѣца своего кѣздхнѣ еси за грѣхъ скон. а тѣмъ на семъ мѣсцѣ поклони з великою жалостію за грѣхъ свои ѿпраковаъ еси. и такъ почавши ѿ врожѣна члѣкого ажъ до кончини житіа его цюкоуекъ доброе albo злое вчиниъ гдѣ, то тое все той дѣи агглы стѣи тогда показѣютъ до девяти дний. а во десяти днѣ выхѣдѣ агглы з тою дѣю зновѣ на нѣбо, и идѣт зновѣ поклонити сѣ прѣтолѣ Гѣдню, яко тежъ и во третій днѣ чинили, гдѣ ѿправѣютъ сѣеници слѣжы вѣбю до Гѣда Бѣа, цю называютъ сѣ девятины. такъ тыж и по дрѣгоу поклонѣніи ѿной дѣи, гдѣ поклонивши сѣ столицѣ Гѣней. гдѣ самъ сидиъ Бѣъ, тѣди зновѣ идѣтъ агглы стѣи на землю з тою дѣю, и показѣютъ ей рай роскошнѣй. во рай на земли ест сотворенѣй. который рай самъ Бѣъ насадил и вѣвѣдевалъ. и той рай той дѣи показѣютъ агглы, спокойнѣй мѣсца, праведникъ веселое мѣсце и мешканѣ зготованное вгодникомъ вѣимъ. и розмѣнтѣи сѣди и дѣрева райскѣи ѿкошнѣи показѣютъ, мешканѣ радостѣи и вѣчнѣи. на тѣи радостѣи и веселѣи мешканѣ смотрѣчи и гладѣчи ѿнаѣ дѣи тѣди забѣваетъ тыхъ давныхъ вѣхъ смѣтнѣхъ и прискорбнѣхъ минѣлихъ вѣдѣхъ и скорбей сегоскѣтнѣхъ, вѣсѣнѣков земныхъ. и тамъ вѣдѣчи дѣи в тихъ райскихъ мѣсцѣхъ веселихъ и радостнѣхъ, тѣди проситъ тамъ дѣи агглоу стѣихъ, жебы тамъ еи в раю зоставили мешкати межѣи праведными. агглы же берѣтъ ѿнѣю дѣи изъ раю и идѣтъ з нею до страшнѣхъ мѣсцѣхъ, до мѣкѣхъ вѣчнѣхъ пекелнѣхъ, и показѣютъ ей, той дѣи, мѣвѣчи: „Ѣто сѣи мѣсца вѣчнѣхъ мѣкѣхъ естѣ, которѣи зготованы сѣтъ дѣволѣ и слѣгаъ его и тымъ, которѣи чинѣтъ колю его, то ест грѣшникамъ. а сѣе мѣсце ест червы ѿгнѣнныи вѣчнѣи нѣдмирающѣи, котрѣи заѣше дѣи грѣшнѣхъ во ѿгнѣхъ гризѣтъ и скрѣзъ ихъ тѣла и дѣи точѣтъ. а сѣе мѣсце ест адъ, то ест пропаѣт прѣисподнѣа, кѣзоднѣа глѣбокаѣ. а сѣе ти мѣсце ест смола кнѣааѣ и смродъ шпетнѣй“. тамже и инши мѣкѣи пекелнѣи страшнѣвыи агглы тѣи дѣи показѣютъ и мѣвѣтъ: „Ѣто ж то тѣи мѣкѣи, котрѣи кождомѣ по годности и вѣдѣгъ заслѣги ихъ, хто яко заслѣжиъ, тѣи мѣкѣи наготованы сѣтъ грѣшникомъ“. естѣ ти и инши, тажѣи и горшѣи мѣкѣи, над вѣхъ

мѣкъ страшиѣишїи, а найбарзѣиїи немаш тажшиї и горшиї мѣкъ
яко сѣеникоѣ, котрїи владѣи и нечистотѣ и чужелоѣство и пан-
ство чинатѣ и в тихѣ грѣхѣхъ вѣдѣчи литѣргїю вжѣтвеннѣю,
слѣжѣвѣ вжѣю слѣжатѣ, не боачи сѣ сѣда вжѣго. котрїи называют
сѣ свѣтъ мирѣ, то естѣ свѣтлостѣ свѣтѣ, а шни так чиначи не
естѣ свѣтлостѣ свѣтѣ, але темностѣ свѣтѣ, бо не єдинѣ дшѣ людскѣю
сконѣ злымѣ житїемѣ до мѣкъ пекельныхѣ вѣчныхѣ закали на ныї
днѣмѣхъ сѣ. тїи кѣм мѣки аггѣлїи сѣїи показекали шной дшїи. зновѣ
тиї ко чѣтиридѣсѣтїи днѣмѣ по смѣрти чловѣческой, гдѣ тѣтѣ на
земли сѣеници мѣмѣ сѣ до Гѣда Бгѣа за дшѣ, гдѣ вїидѣтѣ ш тѣла,
к чѣтиридѣсѣтїи днѣмѣ памѣтѣ сѣеници шправѣютѣ, котрїи називаютѣ
сѣ сорочины. тѣдыї зновѣ к сорокѣ днѣмѣ приходитѣ там дшѣа
з аггѣлами на поклоненїе до прѣтѣла, то естѣ до майстатѣ самого
вѣдки Хѣ Бгѣа нашего. и в той часѣ роскажетѣ Гѣдѣ нашѣ Іс Хс,
жебы дшѣ шнѣю посадили на мѣсци шномѣ. гдѣ сама сѣбѣ за-
слѣжила и зготовила. и тамѣ посажена и вѣспексѣна вѣвѣтѣ ажѣ
до второго приходѣ Хрѣского. то естѣ сѣдѣ вжѣго. еслиж... [Далѣ
бракуѣ мѣ. картка рукопису].

[И мовил сѣиїи Макаріи: „Повѣж] ми, который естѣ грѣхѣхъ
над иншихѣ тажчайшиїи и котрїи естѣ мерзѣннѣишїи грѣхѣхъ
Бгѣа?“ Ѣповѣлѣ емѣ аггѣлѣ Гѣднѣ мовачи: „Кождый грѣхѣхъ
розлѣчаетѣ ш Бгѣа, але найбарзѣиїи грѣхѣхъ естѣ найгоршиїи злопомнѣ-
нїе, то естѣ гнѣвѣ, той бо естѣ грѣхѣхъ над иншихѣ грѣхѣхъ. так
тиї и гордостѣ и надѣтостѣ, сѣи грѣхѣхъ естѣ гордѣстѣ, найснаднѣе
можетѣ спровоадити ажѣ ко адѣскѣ пропастѣ. сѣи грѣхѣхъ єдинѣ пере-
ходитѣ и перевышѣетѣ иншїи всѣ грѣхѣхъ. иншїи же грѣхѣхъ маютѣ волю
и моцѣ своюю злостїю вѣкѣ свѣтѣхъ погвѣити. а тої для гордостѣ
и для прѣжної слави Іадама из раю вигнано было, для гордостѣ
шнѣиїи прѣвостѣмѣтѣ, то естѣ Дѣнница и Ѣвѣктоносѣцѣ, который над
аггѣлами былѣ старшиїи, а прѣз гордѣстѣ стал сѣ темнѣсти нача-
никѣ и шѣтѣвнникѣ и вжїиїи сопрѣтивникѣ дѣаволѣ. для гордостѣ
и фѣарисѣиїи працѣ добриїи вѣчинковѣхъ своиїи вѣтратилѣ, и всѣ тїи,
котрїи во гордостѣ прѣбывали, то тїи всѣ погивѣли. такѣ тиїжѣ
и злопомнѣтелѣ, котрїи долго на сѣрдѣцѣхъ гнѣвѣхъ а на мысли злоѣ
комѣ памѣтаютѣ, тѣдиї тїи над иншихѣ грѣшниковѣхъ в пекѣлѣ мѣ-
чат сѣ. Ѣсѣеници же владѣно живѣчиїи, котрїи ко Хѣвой кѣрѣ прѣ-
бываюшїи, а неправѣ и нѣ зашо сѣбѣ свое сѣенство и слѣжѣвѣ
вжѣю мѣючи, панствѣющи и вжѣтвеннїи тѣины Хѣи злымѣ своиїи
житїемѣхъ знѣважѣючи, то тїи в горшиїи мѣкахъ мѣчитѣ сѣ вѣдѣтѣ.
и иноки и сѣенники собѣвѣдѣвшиїи, а не покаютѣ сѣ, то со Ісдою
вѣчнѣ прѣбывати вѣдѣтѣ“.

Зновитъ прѣдвѣный Макарий до а҃гла мовачи: „Питаю та еще, пане мой, а҃гле стѣй, и ш тоѣ, як тиѣ, чи борзо вѣкѣ семѣ бѣдеѣтѣ конецъ?“

Ѡповѣлъ а҃гла бж҃ий „Того не вѣдаю, анѣ апѣли анѣ жаднѣи ѡгодники бж҃їи и кр҃хти [sic!] нѣхто не вѣдаеѣтѣ ш тоѣ, тиѣко самѣ единѣ Х҃ѣ Бж҃ѣ тоѣ вѣдаеѣтѣ, тѣи лѣта и вѣки. во своѣй владзи положилѣ тоѣ, чи борзо конецъ вѣкѣ семѣ бѣдеѣтѣ, тиѣко тоѣ вѣдаемо, же которий а҃глоѣ бѣдѣчи... [одно слово нечитке], которого вигнано з десятого хорѣ а҃гльскаго презѣ гордость з ѡсѣми а҃глами своимѣ аж до пренеподнои темнотѣ мрачнои, которий названный естѣ Сатана, которий хорѣ десятый пороженный сѣ зосталѣ, гдѣ ихѣ зогнано Ѡтѣлъ, тѣдиѣ тоѣ знаемо, же ежели той десятый хорѣ а҃гльскій наполнит сѣ полный дѣлами стѣими и праведными, яко и перше быѣ повный, то тогды близко конецъ вѣкѣ семѣ бѣдеѣтѣ, то юж и сѣдѣ бж҃ий бѣдетѣ“.

Зновѣ тиѣ запиталѣ прѣдвѣный Макарий а҃гла бж҃ого мовачи: „Повѣжѣ же мы еще, пане мой: тѣи, котрѣи не шанѣют стѣ бж҃ихѣ и нѣлий стѣх, дный воскрѣніѣ Х҃ѣого, чи великий грѣхѣ мѣютѣ тѣи людеѣ?“

Ѡповѣлъ а҃гла бж҃ий и мовиѣтѣ: „Ѡхѣ горе тымѣ людемѣ и великаѣ мѣка пекелнаѣ ѡжидаеѣтѣ, же не деѣют и не стѣятѣ дний Г҃ниѣ, дний недѣлныѣ воскрѣніѣ! самого Бж҃а нѣвоѣро вомѣняюѣтѣ, яко жидове невѣрнѣи. Пишетѣ во сѣ в писмѣ стѣомѣ, жебы кождый хр҃тїанин приготавлиѣ сѣ до того дня стѣго недѣлнаго Ѡ вечера сѣботнаго аж до свитающаго понедѣлка с побожностью великою, во хто чтитѣ и шанѣетѣ дни недѣлнѣи и дни стѣи, то самого Х҃а Г҃да чтитѣ и шанѣетѣ. такѣ тиѣ и всѣ господскѣи стѣа и стѣх бж҃ихѣ великихѣ ѡгодников Х҃ѣыѣ хто чтитѣ и шанѣетѣ, то той знайдеѣтѣ ласкѣ ѡ Бж҃а и ѡ стѣх его в той часѣ, гдѣ приидеѣтѣ всего свѣта сѣднѣи Бж҃ѣ; и в той часѣ великиѣ помощников собѣ члѣкѣ знайдеѣтѣ стѣх бж҃ихѣ, котрихѣ бѣдетѣ чтити и шановати. во стѣи бж҃їи, заслѣжонѣи бѣдѣчи ѡ Бж҃а, тѣдиѣ великѣю смѣлоѣст и пристѣпѣ мѣютѣ до Г҃да Бж҃а стѣго. тѣдыѣ тѣи стѣи могѣт ѡпросити за грѣхи наши и своимѣ мѣтвами вибавѣтѣ наѣ Ѡ сѣтѣи дѣволскихѣ. а котрий тиѣ члѣкѣ albo невѣста не чтитѣ и не шанѣетѣ дный недѣлнѣи и стѣх бж҃ихѣ, то той не шбачитѣ ласкаваго Г҃да Бж҃а стѣго на сѣбе“.

И тогды вѣздхнѣла старецѣ Макарий в горкости сѣдца своего ѣ рекѣ: „Ѡ горе намѣ грѣшникаѣ, ѡшѣканиѣ марностью сѣго-свѣтною!“

Рекаѣ же а҃гла вѣи до старца: „Питай ма, ѿче чѣтныи, еше ѡ про; про сѡчешъ, повѣмъ тобѣ, во южъ часъ естъ и мнѣ пойти предъ Гѣда моего на славословіе“.

Зновѣ тиж мови҃ старецъ до а҃гла мовачи: „Прошѣ та, пане мой, и ѡ томъ, которая естъ мѣтва найпотреби҃иша и Б҃гѣ пріеми҃иша?“

Рекаѣ же емѣ а҃гла Гѣднѣ: „Если котрий вѣи҃ сѣ писма читати, и ѡалтирѣ вѣмѣ҃т читати, то ѡал҃ми Дѣдѣи соединѣютьъ его со Хрѣсто҃м. а если҃ж естъ хто простый, не вѣи҃и, то сію нехай читае҃т завше, котраѣ снади҃ишаѣ надъ всѣхъ мѣтѣвъ естъ и легшаѣ, а Гѣдѣ Б҃гѣ стѣмѣ вѣгопріѣтнаѣ естъ, то естъ: „Гѣди Ісѣ Хрѣте, снѣ вѣи҃и, помѣди ма грѣшнаго!“ во ти҃ж и многи҃и стѣи, зостави҃иши писма всѣ. а сію мѣтѣвѣ еднѣ ти҃жко держачи и читаючи еѣ завше сѣсенными были. Сію мѣтѣвѣ: „Гѣди Ісѣ Хѣ, Бнѣ вѣи҃и, помѣди ма грѣшнаго!“ могѣть держати старѣи и молодѣи люде. и не вѣсты и хтокозвекъ хоче҃т сѣсти сѣ, то сію мѣтѣвѣ нехай во вѣстахъ завше держитъ и на каждо҃м мѣсцѣ гдѣко҃звекъ вѣде҃т, в келіи҃ ѣ в дорозѣ вѣдѣчи, чи в днѣ чи в ночи, лѣгаючи ѣ встаючи, сидѣчи и ходѣчи тѣю мѣтѣвѣ завше читати, абы завше мѣти сѣ и во вѣстахъ еѣ мѣти и все кипѣскати еѣ з' вѣстѣ, але завше абы мѣти сѣ Гѣдѣ Б҃гѣ стѣмѣ. хорѣючи҃и найбарзѣи повинѣи тѣю мѣтѣвѣ читати собѣ, хочѣи и лежачи або и сидѣчи; тои мѣтѣвы завше ѿ каждого хрѣтіани҃на Гѣдѣ Б҃гѣ хоче҃т, абы мови҃ до Б҃га, и контѣнтѣе҃т сѣ нею Гѣдѣ Б҃гѣ; хочѣи би хто и не вѣмѣлаѣ во҃ше, то и тоєю самою едною мѣтѣвою сѣсенный вѣде҃т, абы ти҃жко чѣго иншого, лѣдаѣкого чѣго не мысли҃а, то и тоєю мѣтѣвою сѣсенный вѣде҃т“.

Зновѣ мови҃ старецъ до а҃гла: „Повѣжъ же ми, а҃гле стѣи и пане мой, еше и тоѣ: если чѣлкѣ іакого грѣшника ѿведе҃т ѿ грѣха и настави҃т и наѣчи҃т его на сѣсенную дорогу, абы южъ болше не грѣши҃т и ѿ того часѣ абы добре сѣ справова҃т предъ Б҃гомъ, чи вѣде҃т той чѣлкѣ мѣти іакѣю за то ѿ Б҃га заплатѣ, про ѿ грѣха грѣшника порадою доброю ѿведе҃тъ?“

Ѡповѣлаѣ емѣ а҃гла Гѣднѣ на тоѣ мовачи: „Мови҃ Хсѣ: „Изводи҃и чѣсноѣ ѿ недостойного іако моѣ вѣста мѣти вѣде҃тъ“. штожъ если хто наѣчитъ кого и ѿведе҃тъ его ѿ злои҃ дороги и ѿ злы҃хъ дѣлаѣ и ѿ грѣховъ его на пѣт сѣсенный ѡверне҃т, те҃дижъ той великѣю заплатѣ ѿ Б҃га ѡдержи҃тъ за ѡного грѣшника, же вибѣви҃а и ѡстерѣгѣ҃тъ его ѿ мѣкѣ пекѣлни҃х; те҃ди҃жъ великѣю заплатѣ и нагородѣ таковѣи ѿ Б҃га приме҃т. зновѣ если бы хто радилаѣ кого и до злого приводи҃а и вѣчалаѣ в дѣло злоѣ, то таковѣи злий

порадца не тлько шного дшѣ погѣбитъ злѣю радѣ даючи, але и свою дшѣ вѣчне дѣволони ѿда^{ст} на мѣки вѣчнѣи. Бо то грѣхъ барзо тяжкий есть, гдѣ хто кого до якого грѣха вчитъ и приводитъ“.

Потимъ же а҃ггль Гѣднь рекъ до прѣдвѣного Макаріѣ: „Нѣ, ѿче Макаріѣ, спсай сѣ и вкрѣплай сѣ во подвижѣ иноческо^м и бл҃сви“.

Тое рѣкши а҃ггль возлетѣлъ ѿ него до горы и пошолъ на нѣбо. старецъ же Макарий поклонилъ сѣ аж до землѣ и мовилъ: „Иди во мирѣ, пане мой, а҃ггле стѣй, слѣжителю Гѣднь, и предстаны стѣй Троици и Б҃гѣ единосѣщномѣ, и мѣи сѣ ѿ мнѣ грѣшномѣ“.

Потомъ же поджована чинилъ старецъ Макарий славачи прѣстое имѣ Бж҃ое, же имѣ таковое извѣщеніе и таковѣи тайны прѣзъ а҃ггла своего показалъ. а потимъ вирнулъ сѣ старецъ до своего манастира и до целѣи, и тѣи всѣ рѣчи, цю слышалъ ѿ а҃ггла, повѣдалъ всѣи братѣи своей. шны тиж тоє слышачи барзо дивовали сѣ томѣ. Б҃гѣ нашемѣ слава, честь в Троицы стѣй славимомѣ ѿцѣ и сѣну и стѣомѣ Дх҃ѣ ннѣк и прѣно и на вѣки вѣкомѣ. аминь.

Рокѣ 1491. мѣца іюліѣ зѣ. Іѡанъ Дашовский прѣзвитеръ Гадинковский в Шиповцахъ.

П. Измараѣд XVI в. (бібліот. Петрушевича ч. 1), к. 42.

(Слово стѣго Іѡан^а мѣстникаго ѿ исхода дшѣи). Зѣло многъ страхъ ѿбдѣржитъ дшѣю тогда истѣзѣемѣ въ исх^{од} ѣѣ ѿ тѣла. се бо баше стѣмѣ явленѣ ѿ Семіѡна столѣнника ѿкровеніемѣ. ѣко бо по разлѣченіи дшѣи ѿ тѣла срашѣтъ ю въсходящю ѿ землѣ на нѣбо лицѣ бѣсовѣ коѣждо въ своѣи толѣпѣ: ѿвѣи клеветы и прозорѣства ищюще, ѣгда волю ихъ въ собѣ имѣтъ, а ины зависти, тѣдѣвы, ѿбиды, гнѣва, іарости, грѣдостѣ, пѣланѣства, блѣженіѣ, ѿбѣдѣнѣѣ, скѣпости, немѣрдѣѣ. всѣхъ сѣѣ ѿбыщю^т бѣсовѣ; аще в не^м волю свою познаю^т, то не ѿставѣ^т оубѣгон дшѣи дале ити. ѣгда бо до нѣси ѿ землѣ дшѣѣ въсх^{од} имѣтъ, а҃гли стѣи ѿпроче ѣѣ со^ут, а не помогаю^т ѣѣ, развѣѣ дѣла добраѣѣ и истинѣное покаѣніе сѣ исправленіемѣ. ѿ сѣѣ прѣбныи по всѣмъ дшѣи и по всѣмъ часѣмъ мыслѣше и въ страхѣ ѿ то^м часѣ смѣртнѣкмѣ бывѣ носѣше на памѣтѣ стѣго Лариѡна слово, иже глѣше ѣгда прѣставити сѣ хотѣ: „Ѣ смиренѣѣ дшѣѣ, пѣ. лѣ^т работала ѣси Хо^у

и бойши сѧ хотѧщи ѡзыти? чѡколюбецъ естъ Бѣ, ѡзыди“. се слово бѣженныи и млѣтивыи Іѡаннѣ патрїархѣ на оумѣ си ѡмаше всегда и глѧше скръбѧщи: „п. лѣтъ работавъ прѣбывыи Лариѡнѣ Хѣи, и чюдеса многы сътворивъ и мѣткыи въскрешавъ, а ѡбои сѧ смертнаго часа. ѡ оубѣгый, грѣшныи Іѡаннѣ, что ѡмаше сътворити, егда тѧ срашютъ велицїи, сѣровїи, немлѣтивїи мытари ѡстазѡюще тѧ? и к' которымъ прѣво ѡвѣщати възможеша, ко лѣживымъ ли бѣсомъ или к' клеветливымъ, к' немлѣтивымъ ли или рѡтащимъ сѧ во лѣжю?“ и помѡли сѧ глѧше: „Бѣ, ты нѣ въспрѣкти, зане всѧ крѣпость чѡчѧ не можетъ противъ нѣ. ты Гїи даждѣ наставѣныки наѣ стѣмъ аγγлы съхранѡуща ны. много бо на наѣ естъ ѡнѣстовѣство бѣсѡвско и многѣ трепѣтъ пѣчинны въздѣха сего. аще бо ѡ града въ градъ по земли ходѡще требѡеѣ водѡщатъ ны, да не заблѡудимъ въ непроходна мѣста или въ рѣкы или въ пѣстыню и погыбнемъ, а ѡсходѡще на дѣлгїи съ поутъ вѣчѣныи мѣного наставѣникѣ крѣпокъ бѣжїихъ аγγлѣ требѡеѣмъ на помѡщѣ нашѣ“.

Се ѡ ѡсхоженїи дѡи ѡ телеси и к' небеси възсходѣ, се бѣженнаго бѣгомѣраѡ ѡчїнїа, да и мы потщимъ сѧ ѡ смѣртнѣѣ часѣ скорби и печали ѡмѣти и ѡ възсхоженїи к' небеси помышлѧти и ѡготовити добраѣ дѣла хотѡщаѣ ѡзыти с' нами, да застоупѧтъ ны въ чѣсѣ тыи вѣдѣныи и не дадатъ ни прикоснѡути сѧ к' наѣ противѣнымъ силамъ. Бѣи ѡшемѣ слава съ ѡцѣмъ и с' стѣмъ дѣхомъ.

Р. Медвѣдѣвскїи Прѡлогъ XVII в. стор. 39—42.

(Слово ѡ ѡсходѣ дѡи и възсходѣ на ѡбеса по смѣрти). Бѣженный Іѡаннѣ млѣтвѣѣ ѡ памяти смѣртнѣѣи и ѡ ѡсходѣ дѡи прѣно глѧше, ꙗко бѣ еѡмѡѣ ѡкровено ѡ стѣго Гемѡна столпника. ѡ ѡсходѡщи бо, рече, дѡи ис телесе и хотѡщи възйти дѡи на ѡбеса ѡсѣрѣтаютъ ю лица бѣсовѣ и пытаютъ ѡ прѣвѣѣ лѣѣ и клеветы, да аще того не показѧ сѧ боудѣтъ, тѣѣ ѡудрѣжана боудѣтъ ѡ бѣсовѣ. и пакы выше ѡсѣрѣтаютъ бѣси дѡжѣ и пытаютъ блѡда и величанїѧ; аще и сиѣ показѧ сѧ боудѣтъ, тѣѣ ѡзбавитъ сѧ ѡ ниѣ. много запинанїѧ, ѡстазанїѧ дѡи ѡ бѣсовѣ, ѡдоущи до ѡбесе: по сеѣ ꙗрости и зависти и гнѣва, грѣденїѧ и срамѡсловїѧ и непокорства, лихѡва, сребролюбїѧ, пѣманѣства, злопомненїѧ, чарѡдѣанїѧ, потворѡѣ, ѡбѣѡденїѧ, братѡненавидѣнїѧ, ѡубїѣйства, тѧтѡбы, немилѡсердїѧ. и егда же ѡкажѣнаѣ дѡѣ ѡ землѧ до ѡбесе ѡдетъ, кроѣ еѡ стѣи аγγли сѣѣтѣ и не помагѧютъ еѣи, нѣ сама дѡѣ ѡ собѣ слово ѡдаѡѣтъ и покаѣнїѣмъ и добрыми

дѣла, ѿ боле вѣсего млѣтню. ѿгоже бо грѣха закидѣнемъ зде не покает сѧ, ѿ насилѧ бѣсовскихъ мытар [погибаетъ]. да се вѣдоуще братѣ оубоим сѧ горкаго того часа, ѿгда срацютъ ны сѡровѣи ѡни ѿ немилостивѣи мытарѣи, ко ниѣ же недооумѣти начнемъ что рещи. тѣмъ ниѣ покаймы сѧ ѿ вѣсего [sic!] зла ѿ послѣ нашей сътвориѣ милостыню, могоущаѧ ны проводити ѿ земли на нѣба ѿ бѣсовскаго оудръжанѧ. многа оубо естъ ненависть нѣ на насъ ѿ великъ намъ страхъ ѿ велика бѣда въздоуха того. ѿбо ѿ града того въ ны градъ на земли ѿдоуща требуюѣ проводящѣ ны, да не заблудивше къ зламъ въпадѣмъ ѿли во нѣкѣй проходъ ѿли разбойники неизмолимы; колко паче наставникъ ѿли вѣжественныхъ роуковожъ требуюѣ ѿдоущи на долгѣи ѡныи ѿ вѣчны поутъ, ѿже естъ смѣтныи дѣнь ѿ тѣла дуи ѿсходъ, ѿгоже не можеѣ никоудѣ же минути.

С. Бібл. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 165, стор. 141—148), рукоп. XVIII в.

(Слово ѿ дуа грѣшныхъ, какова сѣтъ ѿ вѣ како-виѣ мѣстѣхъ найдютъ сѧ, блаженный Андрей Хрѣта ради юродивиѣ ѿ семъ повѣда вѣженномъ Епифанню, любимомъ своемъ). Бѣ нѣкто ѿменеѣ Иванъ Келестеновиѣ, юноша любимыѣ Епифанневи, ѿ во грѣскъ вѣдноѣ вѣлаше сѧ, ѿко свинниѣ вѣ калѣ лежаще. множицею ѿ наказоваѣ бысть вѣженнимъ Епифаннеѣ прѣтати ѿ такокаго грѣха, ѿ не хотѣше ѡ ѿкашаннѣ ѿвратитиѣ ѿ пѣти своего лѣкаваго. гла вѣженниѣ Андрей ко Епифанню: „ѿще толико томъ речешъ. толико ѡ поемѣтъ сѧ тѣбѣ, вѣ бо ѿжесточѣ [сѧ] естъ и занѣстиѣ и порабоциѣ вѣдноѣ бѣсѣ, то ни Гѣдъ ѿвратиѣ его. Подѣи сѧ оубо ѿ подвижай сѧ, возлюбленное мое чадо, елико можешѣ, да не когда приѣдетъ Гѣдъ превести насъ ѿ здѣшныхъ, наследствѣмъ вѣлаѣ, ѿже ѡко не видѣ ни оубо слыша ни на серѣце чѣвѣкѣ вознѣде“.

Совѣршившѣ сѧ времени оубо ѡити оубо Іѡаннѣ ѿ словѣ покаяния ѿ своего емъ развращѣнѧ, видѣ во снѣ Епифанне прѣдѣнаго Андреѣ ѿдѣца сквозѣ мѣста злопроходна ѿ смрадна ѿ зѣло злошеѣтвеннаѣ, держаща свѣщѣ, ѿже свѣтити емъ сквозѣ мрачное ѡно мѣсто. мнѣше же подъ землею емъ кыти. ѿ ѿкашѣ емъ, зря бо тамо темницѣ ѿ затвори ѿ заклѣпи ѿ оубо различнаѣ, ѿ тма. ѿ тамо много мѣкъ и оубо, ѿ во дрѣвѣхъ оубо жилищаѣ змиѣи ѿ ехидны и аспиди ѿ враны ѿ птыца неситыѣ и смрадныѣ, ѿ

звѣрѣ и пси и иная прочая быхъ тамо, яко невозможно иск[а-
за]ти. Конегда быхъ сѣа, видѣше вса, послѣди доидоша во мѣ-
сто смрадно, во неже не быше ино ничто, точию мотила члѣ-
вчѣа и псина. И рече Епифаніе¹⁾ блженномъ: „Млю ти°, что зде
доидохомъ? Во сѣа ли выстъ подвигъ нашъ, да зде видишъ ѡкапанная
бывшая?“

И гла блаженный: „Ни, чадо, но да видиши мѣсто, идеже
Іѡа^н дръгъ твой стѣжа^х ест. сѣа во мотила содѣлованіа егѡ и
трѣдъ и подвигъ егѡ. но возри сѣмо и виждъ, что сѣтъ на-
писана“.

Безри збо Епифаніе и видѣ, се таблѣца мрачѣна на воз-
дѣскѣ, и на ней написано: „Ѣбите^х вѣчная и мѣчєніе нѣжно Іѡана
Келестѣинова“ — тако быше има ѡцъ егѡ. И рече Епифаніе: „Горе
мнѣ грѣшномъ, зде ни врагъ мой да би дошед. что быша мо-
тила сѣа?“

И рече блженный: „Иже подобная дѣлающей Іѡаннѣ, или
мѣжи или жени, зде имѣтъ быти, и маю^т собрати гно^х и мотила,
яко вонегда скончаю^т сѣа, да наситѣ^т сѣа дѡа и^х веригами свѣ-
зани. и по во^скресєніи телесѣ^х, тогда ве^сми ѡгнєви бѣдѣ^т пре-
дани“.

Епифаніе же вопроси блженнаго ѡ видѣнію ѡнихъ мѣхъ и пє^с
и падовъ и всѣхъ иже тамо зготовленны^х. и гла прѣдб. Андрей:
„Сѣа вса безаконны^х и грѣшны^х сѣть“.

Епифаніе рече: „Ѣви мнѣ, Гдєи мой, и что таковомъ зставѣ
члѣвчески^х дѡамъ слѣдуетъ сѣа?“

И рече прѣдб.: „Не тако, чадо мое любимое, на на^с ради
бѣ^х тако сѣа видѣти зготовки, показав коегождо, каковимъ ви-
дѣны^х зподобляе^т сѣа: ѡви сѣтъ збѣ^хца^х, ѡви сѣтъ любодѣемъ,
ѡви блѣдники^х, инии Седомляно^х и татємъ и сребролюбце^х и
єрєтико^х и тщєславни^х и прочимъ прєгрѣшєніємъ поработивши сєбє.
сѣи же сѣтъ дѡа, яже приложиша сѣа ското^х несмыслєнны^х и зподо-
биша сѣа и^х. сєго ради Гдѣ таковы^х видѣніємъ зрити сѣа ти^х зго-
това, и како нарече^т сѣа дѡа ѡны^х. ико збийци дѡа юнѣ^т сѣа
яко скорпиа, и делослѣжитєля ж яко прахъ смєрдѣчий, любодѣа
яко^х зми погѣблѣше, во^хховъ и ба^сниковъ яко зми, скотоложниковъ
яко миши и яко червѣа пєа на землѣи повержена, блѣдники^х дѡи
яко скинниа, татє^х яко волки, клеветники^х яко лисици, сребро-
любце^х яко слємаки, гнѣвливи^х яко звѣра, злопомниви^х яко
єхидни, ложе^х яко змиа, лакомимъ яко конѣа, пѣница^х яко вѣ-

¹⁾ В рукоп. Епифанію.

снѣющѣхъ, еретикомъ ꙗко гной, клѣбникомъ ꙗко капилющѣхъ, — таковы сѣтъ ꙗко ѡсли, преле҃сникомъ мѡже ѿ жѣнаꙗ ꙗко врана, свидникомъ ꙗко крѡки, неправедникомъ ѿ неправедно сѣдѡщимъ ꙗко скиныа, кричащѣхъ прегѣдникомъ ꙗко дѣвѣилоꙗ крѡцаа, плещѣщѣхъ ꙗко Іродѣада ѿ ꙗко ..“

Тако кесѣдоваше прѣдкнѣи ко Епифанію. І кыстъ возвѣдъ Епифаніе ѿ ѡжасе сѣа ѡ видѣніи. Утрѡ же бывшѡ повѣда нѣкто Епифанію, ꙗко любимиѣ твоей Іѡанъ ѡгненнымъ содержиѣ естъ недѡгоꙗ. ѡнъ же слышавъ прослезѣ сѣа [ѿ] рече: „Горе моему недѡстаче҃ству, ꙗко се е҃стъ видимоє!“ И воставъ поиде на посѣщеніе егѡ. ꙗко видѣъ егѡ ѡгненнымъ недѡгоꙗ содержиа, рече: „Уви мнѣ страшноє семѡ видѣнію! Се блаженнаго Андреѣа прореченіе!“

Видѣвъ же егѡ Іѡанъ воздхнѡ изъ глѣбини срдѣца ѿ рече: „Помли сѣа ѡ мнѣ, сѣче вѣиѣи, егда пощадитъ мѣа Бѣꙗ ѿ простиѣ мѣа ѡ сего ѿ не подасть мѣа кончины житиѣа“.

Чеснѣиѣ же Епифаніе рече: „Гѡдѣ, кратѣ, да сотвориѣ, еже на ползѡ естѣ, той во вѣстѣ тревѣмаа. азъ же грѣшнѣи не ѿмаѣ ти что ѡспѣти. мѣи ѡбо Бѣа, ѿ тоѣ ти имаѣ сотворити бѣгоє“.

Днѣ ѡ днѣ же разслабѣ ѡкапаннѣи, ѿ стече тѣло егѡ ꙗко вода на землю, ѿ измѣни сѣа лице егѡ ѿ раѣтѡпиша сѣа кости егѡ ѿ разтали сѣа, ꙗко же ѡстрашити сѣа всѣмъ зрѣщѣмъ ѿ копѣти: „Гѡди помилѡй!“ И тако [сконча] житіе свое, воверженъ (?) до ада вѣчнагѡ ѡгня. Бѣꙗ нашему слава во вѣки. Аминѣ.

Т. Рукописъ Ілді Яремецького Білахевича, стор. 97—100.

(Слово ѡ ѿсходѣ дѡи, егда разрѣчаєтсѣа ѡ тѣла на ѡнѣи вѣкѣ). Яще хто добре чинитѣ на земли, то вѣдѣт ѿмѣти добре на ѿбси. аще ли мѡтви творилѣ, ѿли поклони по силѣ своей, ѿли мѡтвию давалѣ по силѣ ѡ працѣ рѡкѣ сконхѣ, ѿли свѣтило до церкви давалѣ, ѿли працювалѣ ведѣе Хрѣста ѿ сѣихѣ егѡ, то все ѡггѣлѣ пишѣтѣ, ѿ потѣ¹⁾, алканіе ѿ жажди, ѿли ѡ працѣ правди прикѡнилѣ до цркви сѣой, ѿли нагого ѡдѣвалѣ, ѿли болнаго посѣтилѣ, ѿли в напасти ратовал, в тяготѣ комѡ помогѣлѣ, ѿли до грѡбѡ мрѣтваго ѡпровѡдилѣ, ѿли памѣть творилѣ ѡумершимѣ, то все ѡггѣли пишѣтѣ ѿ предъ Бѣа показѡютѣ, на каждо днѣ ѿнѣкѣ, ѡ-го часа, ѡ. часа, ѡ. часа. Яще ли пакѣ псалтир сѣбѣ ѡпѣкѣетѣ, псалми на кождѣи днѣ ѿ часѣ, ѿли слѡжѣѡ

¹⁾ В рукоп. полѣ.

І пакѣ ѿ пятка вечера до полночи свѣтитъ свѣтъ и^м великъ, ажъ дрѣгъ дрѣга лице видѣтъ ѿ познаваютьъ ся. ѿ пакѣ при слѣжбахъ стѣхъ і при праздникахъ Господскихъ ѿ при стѣхъ днѣхъ свѣтъ имъ великій восіаетъ, і ѿ великого дне воскресенія Хѣа до пятикостнія нѣди то имъ свѣтъ ѿ радость биваетъ велика. в той пѣтокъ пентикостнія нѣди во вечер во ѡ. ча^е попѣщеніемъ бжѣимъ на сей сѣмній свѣтъ дшѣмъ на смотреніе мнлн^х родичовъ своихъ ѿ мѣсца грѣшнѣхъ телесъ своихъ, то имъ цю тоу хрѣтіанскимъ праведнымъ грѣшнымъ ѿпѣстъ биваетъ ѿ вечерніаго пятка до полночи на понеделокъ; потомъ ѿкамененіемъ ставятъ на своихъ мѣстахъ.

У. Перемпескій Прольоі XVII в. LI, В. 5, стор.

(Слово Нифон'та, іако въ послѣднемъ издыханіи слѣзѣми ѿ мѣстныю ѡгудилъ Бгѣу). Ридѣ прѣдвѣні Нифон'тъ двѣ ѡггѣла възносяща дшѣ на ѿбо. іако приближиста сѣ къ мѣздомѣствѣ, влоуженію ѿ къ ѿнѣмъ грѣховнымъ силамъ, начашѣ князи мытонмци гнѣвати сѣ ѿ възмоуцати сѣ глѣще: „Како вы дрѣзаете дшѣ нести мимо ны. нашѣ сжѣж?“ ѿ глѣста ѡггѣла къ нимъ: „Како е^{ст} ваша?“ ѿ глѣша ѿни: „И до смѣрти въсе зло сътвори, ѿ се е^{ст} наша. дшѣ сѣ стрѣтми порабоцена ѿ безъ покаянія е^{ст} ѡмерла ѿ ни къ смѣрти грѣха сѣ не ѡстала, даже ѡмре раба грѣхѣ. ѿ се е^{ст} нашѣ дѣлателъ ѿ доселѣ“.

Тогда глѣ ідин ѿ ѡггѣла бжѣѣ къ нимъ: „По истинѣмъ мы ни вамъ ни ѿцѣмъ вашему дѣволѣ вѣры ѿме^а, въскѣжъ бѣ лѣжѣ испѣненіи іестѣ лѣкавіи. нѣ да бжѣетъ призванъ ѡггѣлъ бжѣѣ, ѿже въ стѣмъ крѣщеніи данъ бы^{ст} на съблюденіе імоу; тѣ повѣстъ истинноу“. ѿ призванъ бы^{ст} тѣ. ѿ глѣ імоу ѡггѣлъ: „Рѣци мѣ, дшѣ сѣ покаала сѣ е^{ст} безаконій своихъ, ѿли въ грѣсѣхъ ѡмре?“ ѿвѣща ѡггѣлъ ѿ рече: „Язѣ [ни] члѣкъ ісѣмъ, ни доухъ лоукавы, да хоуѣ рѣци лѣжѣ, іакожъ ѿ сѣи вѣси. нѣ по славѣ Гѣ нашего Іс Хѣ глѣ вамъ, іако в онъ же ча^е нача болѣти, ѿ нача слѣзѣти исповѣдажъ грѣхъ своихъ, ѿ престретъ рѣцѣ на ѿбо мѣашѣ сѣ Бгѣу. ѡце прѣстилъ е^{ст} ей, Бжѣ владѣетъ, слава праведному сжѣжъ іго“.

Онъ слышавшѣ свѣтоносній ѡггѣли нарѣгашѣ сѣ дѣволѣ ѿ вѣсѣмъ іго. вѣси же ѿвѣщашѣ глѣще: „ѡце достоинно е^{ст} сѣмъ сѣсенѣ выти, тѣгда прѣѣметъ вѣ миръ сѣсеніе ѿ вси грѣшній, ѡ мы ѡубо въсѣжѣ троудимъ сѣ“. тогда рекѣша стѣи ѡггѣли: „Нѣнемѣтѣ,

окааннѣи, ꙗко ꙗко естѣ нх ѿ юности съгрѣшило, то всего того прости е. Бѣѣ, ꙗже всего того покаетъ сѧ стѣнѣмъ ѿбо и слѣзѣмъ и творѣмъ мѣстѣмъ ѿбогымъ. да что сѧ вамъ мнитъ, ѿкааннѣи. свѣрѣе дикѣи: лѣпо ли естѣ дѣши сей спѣнѣе полоучити, ꙗли ни, Бѣѣ тѣмъ сѣдитъ. ꙗже на свѣтѣ исповѣданѣемъ ꙗзыдошѣ, ꙗвѣ въсе ꙗвлѣеомѣ свѣтѣ естѣ. тѣмъже ꙗко исповѣдають чѣлѣци съ слѣзѣмъ грѣхѣмъ своѣмъ къ Боу къ смѣренѣи многѣмъ и въ стоѣнѣи, ѿстѣпають злаго дѣла. мѣстѣмъ въ Бѣѣ ѿдастѣ имъ грѣхѣмъ, ꙗ въ нхъ же беззаконѣихъ ѿмретъ чѣлѣкъ ѿгнѣенныхъ ѿ Бѣѣ. тѣмъ сѣдитъ Бѣѣ и ѿкааннѣи въ беззаконѣи мѣстѣмъ. се рекоста ѿгнѣи и посрамѣста дѣхѣмъ лѣкѣмъ, и тако ѿидошѣ къ вратѣмъ нѣкѣмъ, и спѣсѣна быстѣ дѣша тѣмъ ѿ Хѣѣ Ісѣѣ Гѣи нанемъ. ѣмоуж...

Ф. Бачванський рукопис Мпхайла Туринського XIX в.
стор. 205—208.

(Размишленіе ѿ геенѣѣ ѿгнѣенной). Во пернихъ той ѿгнѣѣ геенски, ꙗже вѣдетъ грѣшныхъ палити на вики, вѣдетъ всегда жеци, никогда же сожетъ, ꙗко да вичное безъ конца наноситъ мѣчѣнѣе. ѿви, коль люти восплемѣнѣти ѿгнѣѣ, что ѿ немѣ самъ дѣволъ во вичномъ челоуцѣмъ сказа глагола къ сѣщенѣмъ копрѣшлюцѣмъ: „Видиши ли сѣмъ великиѣ гори? хотѣй бы вси желѣзныѣ вѣли, и егда би сѧ вергли въ геенѣ пекелѣю, за полѣмъ минѣти растопили бы сѧ ꙗко вода“. Г) страшная ѿгнѣѣ сего лютости. кто не оуконтъ сѧ тебе! Самъ пророкъ Ісаѣа даетъ кѣшанѣе: „Кто ѿ васъ возможетъ прекивати со ѿгнѣемъ вичнымъ?“ расѣдай, грѣшна дѣше, кто мѣ ѿгнѣѣ еце и зимѣ прѣестѣствѣнѣмъ ѿбразомъ ѿкаанѣи терпѣти вѣдѣтъ, что Ісѣѣ Хрѣтѣмъ ꙗзобразилъ скрежетанѣе зѣкамъ, ѣже ѿ зимѣ прѣити ꙗмѣтъ. ѿ коль ѿужасно мѣчитѣ ихъ вѣдетъ, болшою лютестью нежели кѣхъ мразовъ ѿ початкѣмъ свѣта прѣкосходѣтъ. и вѣдетъ смрадъ нестерпимѣи, ꙗво всѣмъ свѣта сего мерзости тамо ꙗзливѣтъ сѧ. и тако не лѣмъ во ѿгнѣѣ, но и во смрадѣ мерзостномъ во вики лѣжати вѣдѣтъ. и вѣдетъ гладъ вичны тѣжитѣи ꙗмъ. ꙗко тѣло ѿ глада зо сѣе таргати вѣдѣтъ, но и ѿнымъ не насѣтѣтъ сѧ. и вѣдетъ жажда неѣсмотримѣа, и вѣдѣтъ ихъ дѣволѣи со смолою и сѣркою и ѿловомъ растопленѣмъ мерзостѣю смрадѣчею напавати, но и тѣмъ питѣемъ прокѣтымъ жажди своѣмъ не ѣтолатъ, чрѣсъ всѣмъ вѣчностъ капѣмъ води не даде сѧ ꙗмъ. Г) несѣтѣмъ гортѣи ѿжѣрѣцовъ, пѣанцовъ на такоуѣ вечерѣ прѣдѣтъ! и вѣдетъ лю-

тихъ звирей бугризеніе, вѣдѣтъ дѣлаколи претворати сѧ ѡдоки-
тими змиами ѿ люто ѡпасѣюще сѧ ѿмѣ коло глави, ѿ презѣло
зѣбами жвакати, таргати ѿхъ вѣдѣтъ. ѡ дѣше, пчели бугризеніѧ
терпити не можеша, а како звирей пекельныхъ терзаніѧ мислиши?
ѿ вѣдѣтъ страшни мѣки на Авципера пекельного днѣ ѿ ноцѣ взи-
рати; ѣще горше вѣде ко оуши приходить страшного гласа стѣ-
каніемъ, гѣденіемъ, криканіемъ, егда демони оужасны проидѣтъ
гласи: ѿ сами погибше ѡ жалю плачѣще ѿ колѣзней непрестано
ричати вѣдѣтъ. ѡтѣдѣ подѣмати сѣбѣ мислю, грѣшна дѣше,
когда междѣ сто хорима чрезѣ ѣдинѣ ноцѣ вѣлѣ еси, ѡни бы
стогнали, ѿны кашлали, ѿны хркалі, дрѣги плакали, — коль
нестерпимѣю ноцѣ ѿмилѣ бы еси. но что сѣбѣ естъ ко сравненію
геенской ноци, гдѣ не сто людей риканіѧ, но безѣчисленіхъ,
тмаами темъ, миліонѣхъ миліонѣхъ. оуки, коль нестерпимо на
новѣснѣмъ ѡгни понести невозможно, а тамо ко вѣки зносити
проклѣти принѣждены вѣдѣтъ. ѿ страшное мѣченіе сѣе вѣдѣтъ:
кто во геенѣ низведе сѧ спѣтъ, или на бокѣ, ѿли долѣ главѣ,
ѿ такѣ чрезѣ цѣлѣю вѣчностѣ ко тѣснотѣ лежати вѣдѣтъ, ни
рѣкою ни главою ны с перстомъ двигнѣти можѣтъ, ѿбо вси ѡко-
риби въ сосѣдѣ стиснени вѣдѣ. ѡ грѣшныи человекѣ, како сѣбѣ
во мнѣхъкихъ постелѣхъ возлагаша, тѣлесной похоти бѣгожда-
еша, — како во вѣки толь страшномъ ѿ тѣсномъ ѡдрѣ возлѣ-
жиши пекельномъ ѡгнѣ!

Х. Рукопис о. Івана Придолопського з р. 1760,
карта 315—330.

(Краткое описаніе ѡ чыстцѣ свѣтѣ Патрікіѧ-
которого Момкрикій ѿ Бароніѧ Стѣдѣо зовѣтъ. з' жи-
вотѣхъ свѣтыхъ вынѣте).

Же такѣ цѣсливѣхъ вшитѣхъ Гикернѣю Патрікіѧ стѣмъ на-
вѣр-
нѣл', Гѣдѣ Бѣхъ з' непрекраѣного милосердѣа своего справити ра-
чилѣхъ, котрый мѣ далѣ в' рѣкѣ такѣ чѣда, ѿкѣ сѧ в' животѣхъ
ѣгѣхъ некотры в'споминали, ѿ казанѣа ѣго, котре чинилѣ ѡ каранію
злы по смѣрти ѿ заплатѣхъ дескрыхъ, ѡчѣвѣстымъ киводохъ потвѣр-
дити хѣтѣлѣхъ, для грѣбѣго ѿ до вѣрѣна твердѣго народѣ. бо гдѣ
тамъ што повѣдалѣхъ ѡ пришлохъ животѣхъ, з' трѣднѣсти довѣ-
рали, аж' бы того досѣдѣчиніемъ сами дознали. молил' сѧ ѿщи-
тыѣ горѣтѣей вискѣпѣхъ стѣмъ за ѿхъ зѣкалѣхъ, придаючи до мо-
литвы поет' ѿ ѿнѣши тѣла бѣмертѣлѣхъ.

В томъ сѧ мѧ показалъ Гѣ Ісѣ видѣмо ѿ запровадилъ го на мѣсце пѣсте ѿ та^м мѧ показалъ іаскиню темнѣ под земліювѣ, до которой в'ходжіна было ѡкрѣгле, ѿ рюкѣ: „Ктоколвекъ правдивѣ покѣтѣючій ѧ ко вѣрѣ статочный войде въ тотѣ іаскиню ѿ вытырватъ въ ней презъ днѣ еденѣ ѿ нощѣ, ѡчищеный бѣде ѡ вшиткыхъ грѣховѣ, котрыми презъ цѣлый животъ Бѣа ѡбражалъ. ѧ прѣшедши презъ нѣ ѡбачитъ карана слы^х, ѧ ежели вытырватъ статочный въ вѣри, бѣде видѣла ѿ радости бѣгословенныхъ“. В тимъ зникнѣла панѣ Ісѣ, зоставѣючи сѣго Патріціѣша ѿли Патрікіѧ, ѿз видѣна сѣго ѿ з' показана іаскынѣ велѣе ѡутѣшеного, бо сѧ сподѣвалъ, же то мало быти помочѣ веліюмѣ до навернѣна. ѿ зѣждовалъ црковѣ на ѡномѣ мѣсци ѿ ѡсади^х прѣ ней кановники под рѣгловѣ сѣго Явгѣстина. ѿ вхѣдило тамъ велѣ людѣй за часѣв сѣго Патрікіѧ, з' котрыхъ некотры тамъ з'гынѣли, ѧ некотры сѧ щесливѣ вертали ѿ ѡ мѣкахъ, котрыхъ дознали, ѿ ѡ радостѣхъ, котры видѣли, свѣдоцтво давали, што велѣ всперало казана сѣго Патрікіѧ, же нѣхъ на потимъ з' вѣровѣ лѣпшѣ прѣймовано. В замкнѣню естъ тѣто тамъ мѣсце, мѣромъ ѡбточене ѿши ѡ сѣго Патрікіѧ, котрый постановилъ, абы тамъ жаде^н не вхѣдилъ, ено котрый бы малъ дозволѣна ѡ бисѣпа, ѧ доброволнѣ хѣтелъ за грѣхы свой покѣтовати.

Котромѣ звыклъ ѡраджати бисѣпѣ, абы тамъ не вхѣдилъ, ѿжѣ велѣ людѣй ѡ тамталъ сѧ не вертатъ. але ежели статочнѣ проситъ, дае мѧ ли^{ст} до прѣѡра, прѣложеного мѣсца, котрый листъ прочитавши такъ же мѧ ради^х, абы совѣ ѿнѣшѣ покѣтѣ ѡбралъ, а до чы^{ст}ца не вхѣдилъ з' небезпеченствомъ, іакого дознали, котры сѧ ѡтамталъ не вернѣли. ежели единакѣ статочнѣ проситъ, прокадитъ го до цркви, абы сѧ тамъ молилъ ѿ постилъ презъ днѣй еѣ. а то ѡправивши слѣжѣ сѣѣ ма [sic!], ѿ дае мѧ сакраменѣт прѣнайстѣѣйшій ѿ водѣвъ го сѣѣ^новѣ покрѣпѣши провади^х з' процесіѣовѣ ѿ з' ектеніѧми до двѣрѣй чы^{ст}ца, ѿ ѡтѣкрѣвши мѧ нѣхъ при вшиткыхъ еше мѧ разѣ мовитъ ѿ ѡ повѣдатъ наѣзды непрѣтѣлскы, въ котрыхъ тамъ людѣй велѣ згынѣло. ѧ гды статочнѣ тырѣватъ в' прѣдсѣвзѣтѣю, вшиткы капланы даютъ мѧ бѣгословенство, ѧ ѡнѣ молитѣ сѧ вшиткыхъ залицѣючи вхѣди^х кресто^м сѧ сѣѣмъ жегнаючи, а прѣѡрѣ двѣри замыкатъ ѿ з' процесіѣовѣ поверта^х до цркви. ѧ на зѣютрѣ ѡ тойже годинѣ с' тоѣвъ процесіѣовѣ до тыхъ же двѣрѣй прѣхѣди^х ѿ ѡвератъ нѣ; ежели при нѣхъ знайде члѣвѣка поверненого, то го з' вѣсѣліюмъ до цркви провадитъ ѿ тамъ на дрѣгѣ еѣ. днѣй

молитви й постѣ зоставлять; а ежели дрѣгого дня двери ѿворивши тотъ самъ члвкъ не знайде, певны сѣтъ того, же тамъ згинулъ, й дверь заперши ѿходятъ. што вшитко прикладомъ единымъ покажѣ.

Ѣенѣсь нежкій жолнѣръ короля англѣскаго Стефана, слѣжачи члѣ немалый войскѣ, за позволѣніемъ королевскимъ выѣхалъ зъ обозѣ хотѣчи въ Гиберию родичи навидѣти. тамъ мешкаючи почалъ собѣ на память приводити зброднѣ, котры робилъ слѣжачи въ войскѣ, ꙗко чѣдже выдералъ, ꙗко цркви гвалтиль й добра ихъ наѣжджалъ й шарпалъ, ꙗко самъ спросности великы допѣчалъ. за котры жалѣючи пошолъ до вѣскѣпа единого на сповѣдѣ. вѣскѣпъ барзо го строфоваѣ ѿ такъ слае житѣ зъ ташковъ ѿбразокъ вѣшого маѣстатѣ. чого ѿнъ барзѣ жалѣючи моуѣ до вѣскѣпа: „Понекажемъ такъ тяжко, ꙗко мовишъ й твердишъ, ѿбразилъ створителя моего, хцѣ чинити за злости мои покѣтѣ надъ вшиткы покѣты наиташѣ. ѿважѣ самъ для ѿпѣщѣна ихъ койти до чистѣца сѣго Патрікіѣ“. ѿраджалъ мѣ то вѣскѣпъ моуѣчи, же тамъ веле людѣй гине, иншѣ мѣ покѣтѣ прѣяти радилъ, мановитѣ жебы рачей до якого клашторѣ вѣтѣпилъ й тамъ ѿстрый животъ ведѣчи ажъ до смѣрти покѣтовалъ. на што жолнѣръ ѿповѣлъ, же то може быти потимъ, але перше ѿправю покѣтѣ въ чистѣци кспомяноѣ.

Видѣчи вѣскѣпъ статочнѣ волю егѣ до покѣты й неѿмѣкни предсѣвзѣта, далъ мѣ розгрѣшѣна й листъ до прѣора мѣсѣца ѿного, залицѣючи мѣ го, лбы такъ зъ нимъ постѣповалъ, ꙗко самъ звычайнѣ постѣпѣе зъ тыми, котры собѣ такой покѣты просѣтъ. што вшитко ѣучинилъ прѣоръ: розраджаѣ ꙗко мѣглъ, иншѣ покѣтѣ радилъ. въ цркви самъ мѣити й постити презъ днѣй патнатѣцѣтъ казалъ й вшитко то зъ нимъ ѣучинилъ, ꙗко кышѣ описано. запроваджены тежѣ по слѣжкѣ й прѣчастѣй зъ процесіѣокъ до дверей й ѿстане, лбы самъ размыслѣлъ, ѿ прѣѣра ѣломяный, статочнѣ й мѣжнѣ крестомъ самъ сѣымъ прѣжегнаши, гды мѣ ихъ ѿворене, кошолъ до ꙗскынкъ, а прѣѣръ дверь замкнулъ й зъ процесіѣокъ до цркви самъ повернулъ.

Йшолъ въ темнѣстѣхъ што далѣ то болшиѣ, ажъ нерѣло зъ далека почало самъ ѣказовати малѣ свѣтло, противъ котромѣ идѣчи вышолъ ꙗковы на ѣкеси поле, такъ ѿсвѣченѣ, ꙗке тѣ бываѣ свѣтло по заходѣ сѣнца. на тоѣ поли трафилъ на сѣлю велѣкѣ безъ стѣнъ на филѣраѣ стоѣчѣ, котрѣ докола ѿвышодши присмѣтраючи самъ кѣдынкѣи вспанѣломѣ, гды кошоѣ до ней й сѣла дивѣюще самъ ѿздобѣ ей внутрѣной, ѣзрилъ еѣ. мѣжѣй въ бѣлыѣ шатахъ, ꙗковы

з закон'никовъ до себе ѿдбчи^х, ѿ быль ѿ ни^х привитаный къ їма панске. с тыхъ еден' скоро з нимъ сѣли, такъ мовилъ до него: „Нехай бѣде вѣгословеный Бгъ всемогѣиїй, котрый та натхнѣлъ предсавзятіомъ, же [сѣ] кошолъ до того чистца за грѣхы твоѣ. але ежели собѣ не бѣдешъ мѣжнѣ ѿ статочнѣ постѣновалъ, ѿ на тѣлѣ ѿ на дѣи загынешъ. а́лбо кѣмъ зараз, скоро ѿталъ кыйдеме, в'паде тѣ веле чортовъ, котры ти мѣкы тѣшкы задавати бѣдѣтъ ѿ ѿци тѣжшими погрожати, ѿ намавати тѣ бѣдѣтъ, жебысь сѣ назадъ вѣрнѣлъ, ѿбѣцѣючи тѣ до дверей, котрыми сѣ кошолъ, ѿ провадити. ежели мѣками оустрашеный ѿ ѿбѣдницами нѣ ошѣканыи на ѿхъ радѣ позволишъ ѿ бѣдешъ сѣ хѣтѣлъ вѣрнѣти, згынешъ; а ежели статочнѣ бѣдешъ тырвалъ в' вѣри, покладаючи в' пана Бгѣ надѣю твою, ѿ а́ни мѣками, а́ни грозбами, а́нѣ ѿбѣдницами [не] дажъ сѣ оувести и мѣжнѣ¹⁾ ними погордишъ, не тѣлко бѣдешъ ѿчищеный зо вшиткы^х грѣховъ, але ѿ мѣкѣ сѣ насмотришъ, котры слышъ сѣт' зготованы, ѿ ѿпочи́кнѣ, котрого справедливкы заживляють, ѿбачишъ. Бгѣ заксе май в' сѣдцѣ ѿ памяти, а́ ѿле разъ тѣ мѣчити бѣдѣтъ, взыкай пана нѣшего Ісѣ Хрѣта; презъ взыванѣ ѿмени егѣ заксе бѣдешъ ѿ каждой мѣкы выбавлений. а́ мы южъ тѣ долше з тобовъ мешкати не можеме, але тѣ Бгѣ всѣхъ'могѣщемъ порѣчаеме“. ѿ такъ давши мѣ вѣгословенство ѿдышли.

Зоставши самъ смѣлый жолнѣръ додавалъ собѣ сѣдца до бою, вѣровъ ѿ надѣюв оузероенный, взыкаючи набожнѣ Ісѣ Хрѣта али^т знагла ѿколо салѣ ѿвой сталъ сѣ розрѣхъ ѿ згѣлкѣ такый, ѿкѣбы вшитокъ свѣтъ малъ быти вывернений; ѿ гды бы вшиткы люде ѿразъ вреско^м срогымъ сѣ ѿзывали, вшиткы звѣрѣта ѿ безтѣи рычали, квичали ѿ вѣчали, страшнѣйшого бы трѣскѣ ѿ замѣшана оучинити не могли. на котре жолнѣръ ѿ страхѣ, бы была не ласка бѣжа з нимъ, а престо́рога мѣжокъ ѿны^х не попередила, ѿ розвѣмѣ бы былъ ѿдышолъ а́лбо оумѣрти мѣсѣлъ. Затѣмъ гѣрмо^м велкы^м в'пали до салѣ в осебахъ спресны^х ѿ з врагнѣомъ го витали смѣючи сѣ з него, а́ мовѣтъ: „Інѣши люде, котры намъ слѣжѣтъ, не приходѣтъ до на^с ажъ по смѣрти, але^с ты сѣ в на^с, котры^м есь слѣжилъ, такъ закохалъ и так-е^с на^с оучтити хѣтѣлъ, ижъ не чекаючи смѣрти нам-е^с сѣ ѿз' тѣло^м изъ дѣов ѿдати рачилъ, жебы^с а́кп'нѣ ѿ на^с заплатѣ малъ. бѣдешъ малъ а́жъ назѣбытъ, итѣсѣ заслѣжилъ. Пришолѣ^с тѣ, жебысь тѣрпѣлъ за грѣхы свои. естѣ тѣ оу на^с вѣлѣсти, оутрапѣкнѣ по достѣтѣ,

1) На марг. дописано: смѣло.

кѣдешъ те вшитко бѣ на^ѣ маа^ѣ а^ѣ до сытости. Але жесъ на^ѣ такъ вѣрнѣ до того часѣ сажилъ, бѣчинити ти тотѣ ласкѣ хце^ѣме, жесъ^ѣ ни^ѣни, покы смѣрть не прѣйде, зажилъ доволѣ свѣта ѿ по-тѣхъ^ѣ е^ѣго, послѣхашъ ли рады нашоѣ а повернѣти зо^ѣхцешъ, нашто е^ѣжели позволиш, мы тѣ здорово допровадиме до двѣри, котры-ми^ѣ тѣ вошолъ^ѣ.

Але мѣжнѣй жолнѣръ Хрѣтов ѿни страхами грозными, ѿни похлѣбными далъ сѣ звести, ꙗко бы того не сажалъ, гордѣчи ни^ѣми ни^ѣчъ не ѿповѣда^ѣ. што видѣчи шатани зѣрѣтали на него зѣбами ѿ с^ѣрегѣй ѿгнѣхъ к с^ѣноѣ сѣли нанѣктили ѿ жолнѣрѣ до него звѣзакши мѣ рѣкы ѿ ногы вшмарили ѿ вилами го желѣзными розпалеными в нимъ превѣртали. И ѿнѣ гды мѣ ѿгнѣхъ деймовати почалъ, маючи Бѣга въ сѣрдцѣ заколаа^ѣ: „Ісѣ Хрѣте, змиаѣй сѣ надомнов!“ ажъ ѿгнѣхъ вшитокъ зникнѣлъ, а ѿнѣ зосталъ неѿображенѣй. што ѿ^ѣхважаючи бра^ѣ колѣне сѣрдце на не-прѣѣтеля, котрого такъ лацно кзыванѣомъ ѿмени Хрѣтоваго зви-тажити мога^ѣ. в томъ чорти крѣчачи ѿ зѣ гнѣкомъ нарѣкаючи к росыпѣкѣ пошли, а кѣлѣка и^ѣ жолнѣрѣ поркали ѿ тагли презъ широкѣ а пѣстѣ крайнѣ ѿ темнѣ, в котрой мѣ деймокала^ѣ вѣторѣ зимнѣй, тихѣй, але вѣкроз проникаючѣй. Рѣкниок ишли черной землѣ, а поти^ѣ долиновѣ, в котрѣ скоро вошли, слышанѣй былъ з далека крѣкѣ, плачѣ ѿ нарѣканѣ ꙗко^ѣкы вшиткого гѣминѣ людѣй ѿ боѣй плоти, голыхъ, на земли на ткар лежачи^ѣ, а до ней зарѣкы ѿ ногы гвоздами желѣзными ѿгнѣстыми прибиты^ѣ, которы ѿ колѣсти здали сѣ же землю жерѣли колаючи: „Прѣпѣсть! Прѣпѣсть! Змиаѣй сѣ!“ любо тамъ никого не видѣти было, ꙗбы сѣ змиловалъ ѿ выпѣстѣла^ѣ, е^ѣно чортев по нихъ скачѣчихъ а бичами ѿ^ѣхъ с^ѣрегѣйми сѣкѣчи^ѣ, котры до жолнѣрѣ мовили: „Того вшиткого [зазнашъ] на собѣ, е^ѣжели не призовиш вернѣти сѣ назад до двѣрѣй, котрыми^ѣ вошолъ, до котры^ѣ тѣ мы з покоѣомъ допровадиме“. але ѿнѣ не вѣриа^ѣ ѿ ꙗкѣ предъ тымъ гордѣла^ѣ ни^ѣми. кзывши го тежъ шатани, на землю го пошмарили ѿ тымижъ мѣсками, котры видѣла^ѣ, трапѣти го хѣѣли, але скоро вымовилъ: „Ісѣ Хрѣте, змиаѣй сѣ надомновъ!“ вшитко занѣхати мѣсѣли.

Поркали го потиамъ ѿ тагнѣли на ѿнше поле, гдѣ видѣла^ѣ тѣжѣни мѣкы, ко на нюа^ѣхъ взнакѣ лежали вшитки до землѣ прикованы, а на некотрыхъ сидѣли смѣци ѿгнѣсты ѿ жерли ѿ^ѣхъ кѣсаючи зѣбами ѿгнѣстыми, на некотрыхъ вѣнжове ѿ жабы велкы ѿгнѣсты сѣдѣчи шѣй, перси, тварѣ ѿ вшиткѣ тѣла и^ѣ страшнѣк кѣсали ѿ ѣли, а надто чорѣти по нихъ ꙗко ѿ по перши^ѣ вѣгали ѿ бичами ѿгнѣстыми и^ѣ деймокали. ѿкала^ѣ плачъ велкѣй ѿ смѣтѣи

нарѣкана бѣха прокивали. ѿ то поле людѣмъ нѣдзныѣ полне такъ долге было, же го не могли презрѣти. Проковали сѧ ѿ тѣ оны демоны словѣ радѣ скѣювѣ, ꙗко предъ тимъ, ꙗже ѿхъ ѿправила не слѣхаютъ и ꙗко ѿ предъ тымъ. ꙗ гды го прикивати хѣтели гвоздами на мѣкы, ꙗкы тамъ дровы терѣли, кзыканіемъ імена ісусоваго збыла вшиткого, же мѣ ничъ бѣчинити не могли.

На третѣмъ поли видѣла полне людѣмъ ѿбѣей плоти до земли такъ гѣсто гвоздами ѿгнѣстыми прикованыѣ, же ѿ верха головы ажъ до стопы ногы мѣсца не было на жаднымъ, ѣдно цыры гвозды, в котрыхъ мѣкахъ такъ ѣнчали, ꙗко посполитѣ в тѣмъ хорѣ юмъ силы не маючи ѣнчатъ людѣ блиско смѣрти бѣдѣчи. ꙗ до того кѣтеръ зимный ѿхъ проникала, ꙗ чорти вѣгаючи по нихъ бичами и сродѣ деймокали. И тѣ чорти надъ жолѣро ничъ сего не доказали ꙗни мѣками, ѿ котрыхъ го выбавило кзыкана прѣстого імени ісѣ.

То сѧ стало на четвѣртѣмъ поли ѿгнѣсто, всюдѣ ѿ рожныхъ мѣкѣ полнымъ. шикеницъ тамъ наиболше было, на котрыхъ вѣсѣли на ланцѣшкѣ ѿгнѣстыѣ ѣдны за ногы, дровы за рѣкы, дровы за колосы, дровы на гака повѣшано за ѿчи, за носы, за гѣмбы, за перси ѿ ѿнши члѣнки; ѣдныѣ в панвахъ смажино, дровыхъ на рожнахъ ѿвертано, ꙗ з верха на нѣ ѿловѣ ꙗбо мѣдѣ топаино ѿ сродѣмъ ѿгнѣмъ ѿхъ печено. были надто ѿ бичи ѿгнѣсты ѿ вшиткы помыслы катѣвѣ ѿнши, ѿ в нихъ врескѣ сродѣй, плакана, котрого жадѣн ꙗзыкъ вымовити не може. вышолъ з того вшиткого жолѣро не позволяючи ничъ шатанѣ ꙗни на ѿхъ грозбы дѣаючи, за кзыканіемъ набожнымъ імени ісѣ. ꙗ в тыхъ мѣкахъ видѣла некотрыхъ с товариства негды сего.

З того мѣсца гнали го шатани на ѿнше, на котромъ видѣла кѣло велике, ѿгнѣсте, гаковъ ѿстрыѣ полне, на котрыхъ вѣсѣло людѣмъ рѣчѣ незличена, котры дровками ѿгнѣстыми гды чорти ѿвертали, такъ прѣткымъ ѿвертаніемъ, ѿжѣ ѣдного ѿ дрового розознати не было. мовили до него, же на то колѣ кѣдишъ, ѣжели ѿталѣ повернѣти не сѣчешъ. ꙗ гды не зовала, прѣтко го шарили на не, ꙗже кзыкаючи імени панского зѣстѣпилъ на долѣ бѣз жадного ѿбражѣна.

По тимъ го поркали ѿ провадили до ꙗкого велкого домѣ, з котрого дымъ выходилъ ѿ горячѣстѣ така ѿгна, же стати мѣсѣла ѿ далѣ постѣпити не могли. ѿ рекли мѣ: „Лазна то тѣ естѣ, в котрой сѧ з дровыми конѣнѣк змыти мѣсѣнѣ“. ѿ гды го тамъ гвалтомъ кпыхали, видѣла ꙗковы стѣдѣнѣ такъ гѣсты, же трѣдно было ѿ постѣпити мѣдѣи ними, ꙗ к нимъ кпытели

рожны крѣщѣ, а к крѣщѣ кыпѣли люде ѣдны згола понѣрены, дрѣгы по шчи, по коргы [sic!], по шю, до половины персѣй, по ноасѣ, по колѣна, до полѣ голенѣй, дрѣгы тамъ ѣдно ногѣ стояли або рѣкы шѣѣ або єдинѣ тѣлко змоченѣ мали, а вшиткы ѣ болѣсти незноснои крѣчали. ѣ мовили чорти до него: „Ѣтоѣ ѣ ты лежнѣ тоѣ заженѣшѣ, ѣсли насѣ не послѣхашѣ“. в тѣмъ го взали ѣ шмарили в ѣднѣ стѣдню, але скоро рѣкѣ: „Ісѣ Хѣ змиладѣ са надомновѣ!“ волный вышолѣ без ѣбражѣна.

З лазнѣ го занесли на высокѣ горѣ, на которой мѣ показовали такѣ велѣ людѣй ѣбѣей плоти, нжѣ взгладомѣ нхѣ здала мѣ са мала личѣа тѣхѣ, котрыхѣ доталѣ видѣлѣ в мѣкахѣ, а вшиткы в страхѣ были чекаючи з тремчинѣомѣ страшнои а новой мѣкы. ѣ мовили мѣ: „Того, чого са тотѣ боатѣ, дознашѣ, ѣсли са не мыслишѣ вернѣти“. лѣдко того домакали, алтѣ знагла ѣ полночи припалѣ кѣторѣ гвалтовный, котрый ѣ самыхѣ чортовѣ з' жолнѣрѣмъ пюрвалѣ, вшиткыѣ шныхѣ людѣй ѣз дрѣгой стороны горы вшмарилѣ в рѣкѣ барзѣ смродливѣ, а незносниѣ зимнѣ, з котрой са гды котрый хѣтѣлѣ поднѣсти, чорти го по водѣ вѣгаючи гвалтоѣ го на глѣбинѣ понѣрали. ѣ тѣ плачѣ и крѣкѣ для незноснои зимна было доситѣ. ѣтерпѣ штоколѣкѣ ѣ тѣ жолнѣрѣ, але вырѣкши „Исѣ Хѣ змиладѣ са надомновѣ!“ знашѣ са над рѣкѣмъ на дрѣгомъ берѣгѣ без шкоды.

Потѣмъ го тагнѣли на полѣдне, ѣкалѣ поломѣна сѣрчысте парили, котры выпадали ѣакобы з стѣднѣ глѣбокой, а во поломѣнахѣ люде ѣако ѣскры гѣсто ѣгнисты разѣ вылѣтовали, дрѣгый разѣ впадали в стѣдню, при которой мовили: „Тѣта стѣднѣ брама ѣстѣ пекѣлна, тѣ ѣст мешкана нѣѣ! а ѣжѣсь намѣ барзѣ плано слѣжилѣ, тѣ з нами без конца бѣдѣшѣ мешкалѣ. бо ѣжели тамѣ раз войдѣшѣ ѣ з' дѣшоѣ, з'гынешѣ ѣ на вѣки не выйдѣшѣ. ѣднакѣ ѣщи волный быти мѣсишѣ, ѣжели позволишѣ до дѣрѣй, котрымиѣ вошолѣ, повернѣти“. але шнѣ ѣуфѣючи в' панѣ Бѣѣ ѣ помочи ѣго, котрой южѣ такѣ велѣ дозналѣ, ѣ грозѣами ѣ ѣвѣдницами ѣхѣ погорджалѣ. тѣды розгнѣваны чорти зѣпхнѣли жолнѣра в' стѣдню ѣ сами до ней повпадали. котры тамѣ летѣчи ѣмѣ глѣбѣѣ, тѣ шырѣѣ стѣдню видѣлѣ ѣ тѣжѣши мѣкы терпѣлѣ, в котрой са ажѣ запамѣталѣ ѣ ѣмена зѣавитѣла былѣ запѣмнѣлѣ. але з дарѣ бѣжѣого приходши к' собѣ зѣволаѣ: „Ісѣ Хѣ, змиладѣ са надѣо мновѣ!“ ѣ зараз го поломѣнѣ на верхѣ вышмарилѣ ѣ при стѣднѣ поставилѣ.

Тамѣ стоячи а никого не видѣчи, задѣмѣѣвши са не зналѣ, гдѣ са малѣ ѣвернѣти. ажѣ кѣлка дѣховѣ нечистыѣ новыѣ з' стѣднѣ

выпало ѿ рекли до него: „ѿ ты тѣ чого стоишь? товариство наше повѣли, же тѣ естъ пекло. знай же ѿ тюмъ, же солгали, бо то нашъ естъ звычайъ завсе лгати, абысмы гдѣ правда [sic! зам. правдо^в] не можеме, кламствомъ ѿшѣкѣваючи звѣтажали. Тѣ на томъ мѣсци пекла немашъ, але мы тѣ до него тѣраз заведеме“. ѿ тагнѣчи го с триско^м велкы пришли над рѣкѣ широка ѿ смродливѣ, полна ѿгна сѣрчистого, ѿ рекли мѣ: „Знай же ѿ тюмъ, же под токѣ рѣковѣ естъ пекло!“ ѿ през ѿнѣ рѣкѣ былъ мостъ страшный ѿ до прѣста для трѣохъ причинъ трѣднѣй, бо былъ и сисскѣй барзѣ и ѡзкѣй ѿ такъ высокѣй, же в долину позрити з него страшно было ѿ небезпечно. ѿ казали войти на не ѿ рѣкѣ прѣходити, ѿ мо-вили, же мы вѣтровѣ ѿ вѣхровѣ порѣшнѣме, котрыми тѣ в рѣкѣ зопхнѣме, зачимъ тѣ товариство наше, котре видишь в рѣцѣ, порве ѿ погрѣзитъ аж до пекла. единакъ ежели ѿ тѣраз ѿци позволишь назадъ сѣ вернѣти, здорово до ѿчизны твоей повернешъ“. але вѣрнѣй жолнѣръ Хрѣтовѣ мыслѣчи, ѿакъ веле разы былъ ѿ Хрѣта выбавленнѣй, взываячи ѿмени ѿ тѣ найсѣѣйшого ѿго смѣло кошолъ на мостъ ѿ полѣкѣ ѿдѣчи дозналъ, же не былъ такъ сисскѣй, ѿко сѣ здадо, а далѣ ѿдѣчи шго разъ то мѣ сѣ здалъ ширшѣй, аж былъ такъ шырокѣй. же ѿ возы на нѣмъ сѣ мѣнѣти могли. тѣ юж чорти не могли за нимъ постѣпити далѣй, але вреско^м ѿкрѣтнѣмъ ѿ воланѣомъ такъ го прѣражали, же мѣ сѣ здада прикрѣйша з него мѣка, нѣмъ была котра ѿ тѣхъ, котры прѣдтымъ терпѣлъ. з рѣкы тежъ дрѣгы кочергами ѿгнисты[ми] ѿ гаками зразити го ѡсилокали з того мостѣ. але го доткнѣти не могли, ѿ такъ за помочѣ бѣжовѣ безпечнѣ мостъ прѣвыѣ ѿ волѣнъ зосталъ ѿ непрѣятелѣй, котры го доталъ рожными мѣками ѿ страхами ѡутрапили.

ѿ тимъ ѿдѣчи веселовѣ ровниновѣ ѿбачилъ прѣд собовѣ мѣрѣ высокѣй, дивнѣ ѿздобнѣй, в котры видѣлъ брѣйнѣ едина, але запертѣ. а зближаячи сѣ далѣй ѿбачиѣ, же была дорогыми каменѣми насаджена ѿ дивновѣ свѣтлостю ѿснѣюча. а постѣпѣючи ближе ко ней видѣлъ, же была на ѿго пристѣ ѿворѣна, а з ней выникнѣлъ запахъ такъ вѣдѣчнѣй, нж бы сѣ з нимъ не поровналъ запахъ жадеѣнъ того свѣта, любѣ бы сѣ вшитокъ в балсамъ ѿ в инѣши рѣчи пахнѣчѣи ѿвернѣли. а чѣлъ го добрѣ ѿподалъ ѿ ней бѣдѣчи, ѿ з него такъ взѣ силѣ, нж сѣ мѣ здадо, же моглъ южъ зносити вшиткы ѿны мѣкы прѣшлы безъ прикрѣсти. ѿ гды ѿци ближе к брѣйнѣ прѣходиѣ, ѡзрилъ выходячѣ к собѣ процесѣю дивнѣ свѣта ѿ громаднѣ, ѿкой нигды не видѣлъ на тѣмъ сѣктѣ. были тамъ людѣ розныѣ становѣ

и годности, вѣскѣпи, ѡпати. мнихы, каплани ѿ клирици, кажды к шаткѣ ведле станѣ и годности. были люде свѣцкы ѡбоей плоти, а вшиткы з' чтю велковъ жолнѣрѣ ѿ радости прѣимовали и з' спѣваніомъ вѣдчнымъ нигды тѣ неслыханымъ в' врюйнѣ го впровадили, ѿ тамъ вшиткы розхѣдили сѣ з процесій, кажды на мѣсце свое. два тѣлко вѣскѣпи прѣ немъ ѡстали, котрого междѣ сѣ взѣли ѿ провадили го показѣючи мѣ мѣсцѣ ѡноны веселы помешкана, ѿ мовили до него: „Бѣгословенный Гѣ Бѣ ншѣ, котрый ти дати рачилѣ статочнѣ вытырвати в мѣкахъ, през котрысь прѣхѣдилѣ, ѿ ѡкрѣплѣ дшѣ твою, жесѣ не ѡсталѣ“.

Видѣлѣ тамъ хѣдѣчи по мѣсцѣ ѡномъ такъ веселы ѿ вѣдчны рѣчи, котрыхъ жаденѣ ѣзыкѣ выповѣсти не може. свѣтлост такъ свѣтила, же ѣко гаснѣ ясност свѣчи при слонцѣ, та[к] слѣнце прѣ ней ѿ ясност ѣго гаснѣти бы мѣсѣла. ночи тамъ нигды не машѣ, во ѿба найяснѣйшого свѣтлостъ завсе тамъ свѣтит. здадо мѣ сѣ, же хѣди по лѣка ѿ пѣла роскошны межди квѣтами ѿ дѣревами сличной ѡздобы, котрыхъ самымъ запахо жити бы могѣ без конца, гды бы мѣ тамъ жити было позволено ѣк найдолше. широкост ѿ долгост мѣсцѣ такъ роскошного непрезрена, к котрымъ така велкост людѣ к личѣ видѣлѣ, ѣкой не видѣлѣ жаденѣ к тимъ животѣ, прѣхѣдѣчѣ, ѣко ѡнѣ розѣмѣлѣ. личѣ людѣй вшиткы, котры на то чѣ жили на свѣтѣ. мешкали тамъ пекнымъ порядкомъ ѣкобы на хоры розложены, хвалов пансков ѡѡставичновъ ѿ вѣдчнымъ спѣваніомъ забавлены, ѣденѣ ѡ дрѣгого такъ рожный к оздобѣ шат ѿ пекности тварѣй, ѣко рожна ест звѣзда ѡ звѣзды ясностю. а каждого знати было, ѣкого тѣ былѣ станѣ, свѣцкого цѣли дѣховного албо законного. веселы вшиткы такъ кажды з своего власного ѣко и з дрѣгы вшиткы шѣста, на котры смотрачи жолнѣрѣ дивнѣ сѣ ѡвеселѣлѣ, а ѡни теж вшиткы смотрачи на него, гды прѣхѣдилѣ. бѣгословили Гѣ Бѣ за кыкавлѣна ѣго з рѣкѣ непрѣятѣлѣй ѿ тѣшили сѣ з' пристѣ тамъ ѣго. не чѣлѣ тамъ ѣни зимна, ѣни горячости, ѣни жадной рѣчи, котра бы гѣ ѡѡразити албо засмѣтити могла; вшитко до ѡѡподобана, до смакѣ, до потѣхы ѿ ѡконтѣнтована далеко колше, ниж' сѣ вымовити може.

ѿ в тимъ река до него вѣскѣпи: „Ѣтожесѣ, братѣ, за вѣжовѣ помѣчѣ видѣлѣ, чого прѣгнѣлѣ, видѣлѣ бѣвѣмъ тѣ ѿдѣчи мѣкы грѣшниковъ, видѣлѣ ѿ тѣ зачатѣ ѡпочнѣна справѣдливыхъ. бѣгословенный нехѣй вѣдѣ створитель ѿ ѡкѣпитѣль вшиткы, за котрого сѣ ласковѣ прѣхѣдѣчи през мѣкы статочнѣсь сѣбѣ починалѣ, же вытырваѣ. тѣраз ти повѣме, што то были

за мѣкы, през котры^е прѣходилъ, ѿ што то за мѣсце щесливѣ, на котрѣ тѣ смотриш. мѣсце то рай е^{сть} земный, з' котораго для грѣхѣ непослушнѣства выгнаны^и былъ першій члвкъ Адамъ. але божѣм скоро не слышючи Бѣга престѣпилъ приказана бѣго, смотрѣти на то, на што ты тѣраз смотрѣшь, ѿ ѡвше^и заживати далеко болаго весела без поровнана далѣ мѣ не позволено. тѣ самого Бѣга до себе мовачаго слышалъ, чистость сѣрдца высокаго видѣна вънѣшного и видѣна аггеловъ стѣхъ тѣ могли заживати, але скоро през непослушнѣство выпадъ з' так' великаго щесна, свѣтло дѣши, котрѣ малъ, стратилъ, же бѣдѣча в чти не позна^и е^{сть}. ѿ поровнаны^и бы^и з' выдѣлаты нероздѣльными, ѿ сталъ самъ подобны^и, ѿ за бѣго грѣхъ потѣство вшитко бѣго а^{ко} ѿ ѡвше^и самъ ѡсѣджене е^{сть} на смѣрть. ѡ врыдкы^и грѣхѣ непослушнѣства! але ласкавѣстю порѣшенъ на милосерднѣшій Бѣгъ надъ нѣдзвѣкъ народѣ люцкаго сѣна ского на^и далъ единого, жебы члвкомъ самъ сталъ панъ нашъ Ис Хс, котораго вѣрѣ прѣймѣючи прѣ^з крѣ^{сть} выбавлены ѡ грѣхѣ такъ бѣчинковы^и а^{ко} ѿ первороднаго заслѣжили сме вернѣти самъ до той ѡвчизны. але жесме шатѣ на крѣстѣ на^и данѣ невинности змазали грѣхѣми, котры^и сме самъ прѣ^з слабѣсть тѣла допѣстили, потреба на^и было прѣ^з покѣтѣ за бѣчинены грѣхѣ глады ѡпѣщѣна. ѿ же сме жыючи достаточнѣ прѣ^з смѣрть не выпокѣтовали, по смѣрти сме то в мѣкѣ, котры^и видѣлъ, чистцовыхъ выплачали, едны долше, другы коротше ведѣгъ заслѣгы каждого. вшиткы божѣмъ, котры тѣ е^{сть} сме, прѣ^з ѡвны мѣсца прѣшли сме, ниж-есме самъ на то ѡпочнѣна достали; ѿ ѡвны вшиткы, котры^и е^{сть} в мѣкѣ видѣлъ, крѣмъ ты^и [що] на долѣ в' пеклѣ сѣтъ, скоро бѣдѣтъ ѡчищены, на тоѣ мѣсцѣ прѣйдѣтъ ѿ бѣдѣтъ збавлены. ѿ каждого дна до на^и прѣходѣтъ ѡчищены, котры^и з' веселѣомъ прѣймѣеме, а^{ко} сме ѿ тебе прѣшли. жаден з' ни^и не зна (внѣвши ѡ собѣ комѣ ѡбѣвлѣна), а^{ко} долго тамъ ма терпѣти. Ратованы быти могѣтъ лѣтѣргѣми стѣми, ѡа^илами, молитвами, а^илмѣжнами, котры за нѣ чѣнатъ, бо самъ бѣ меншѣи мѣкы ѿз' тѣшихъ на лекши бываю^{тъ} пренесены а^ибо ѿ зѣ вшиткы^и выбавлены. ѿ на ти^и тѣ мѣсцѣ жаде^и з' на^и не зна, ци долго тѣ бѣде, ци коротко. ѡто видиш, же жадной мѣкы не терпиме ѿ покою вшиткаго заживаме: годны еднѣкъ ѿци не е^{сть} сме встѣпити вышше на заживана радостѣи стѣхъ бѣжихъ, а дна поднесѣна ни^иого на вышше ѡно щесна ѿ благословѣство жаден з' на^и знати не може, аж чѣ^и ѡ Бѣга назначеный прѣидѣ. Каждого дна товариства нашего тѣ прикывѣтъ ѿ бѣбывѣтъ, бо каждого дна до на^и не-

котры з мѣкъ приходаѣ, а дѣкотры до нѣба на заживанѣа кро-
левства з Бѣгомъ вѣчного Ѡходаѣ^т.

По тымъ го запровадили на горѣ еднѣ и показали мѣ нѣбо,
котрѣ мѣ сѣ видѣло ꙗко злото найпереднѣйше, коли сѣ в огни
топи^т. и повѣли мѣ, же те е^{ст} брѣйна раю нѣснаго, „прѣ котрѣ
входаѣ тоты, котры тамъ Ѡ насъ встѣпѣютъ. але и то машъ знати,
же кожного днѣа раѣ маваме покармъ зъ нѣба Ѡ пана Бѣга, ко-
трого з дарѣ е^{го} и ты з нами смаковати бѣдишъ“. Того дома-
кали, а ѡто зътѣповалъ з нѣба ꙗкобы пеломѣнъ ѡгнистый и ѡ-
крылъ вшитокъ рай земный. и зараѣ ꙗкобы на промѣнъ подѣле-
ный ѡуспѣдши на главѣ каждого вшитокъ к нѣк входилъ, чого на
собѣ и жолнѣрѣ дозналъ, зъ чого почѣлъ тавъ рокошныи смакъ
солодкости на дѣши и на тѣлѣ, же не зналъ, ци живый былъ,
ци ѡмерлый, в слодкости ѡной неако захваченый. але тота го-
дина прѣдко преминѣла. и мовили до него: „Тотъ е^{ст} покармъ,
котрымъ насъ Бѣгъ чистѣе раѣ на каждый днѣ, а тоты, котрыѣ Ѡ
насъ до нѣба бере, ѡустановичнѣ го заживаютъ и безъ конца заживати
бѣдѣтъ на вѣки“.

„И такъ, братѣ милый, поневаж-е^с видѣлъ по частѣ, чого-сѣ
жадаѣ, што за ѡпочнѣна маю^т и ꙗкыѣ потѣхъ заживати бѣдѣтъ
справѣдливы, и дознале^с што за мѣкы терпѣт грѣшници, южъ ча^с,
абы^с сѣ вернѣлъ товѣ дороговъ, котрев-е^с пришолъ. а ежели Ѡ того
часѣ терѣвѣше и стѣблѣнѣк жити бѣдѣшъ, не тюлко Ѡ того ѡпоч-
нѣна мѣсца, але и Ѡ мѣсци къ нѣк на вѣки безпечныи быти
можешъ. але ежели, чого Бѣге не дай, сле жити бѣдѣшъ и жи-
вотъ твой любѣзностями тѣлесными помаженъ, ѡто^с самъ ви-
дѣлъ и позналъ, ꙗкы тамъ мѣкы чекаютъ, котрыѣ не ѡйдешъ.
Повертай же безпечнѣ, бо ани чорѣти, котрыхъ есѣ сѣ насмо-
трѣлъ, шкодити ти въ тѣмъ часѣ могутъ, и ѡвшемъ з далека тамъ
мѣнѣти бѣдѣтъ, ани мѣкы, котрыѣ видѣлъ, жадной прикрости
не ѡчинаѣ^т“.

Тыми словы засмѣченныи жолнѣрѣ з плачемъ проснаѣ кискѣ-
покъ ѡупадаючи нѣ до ногъ, жебы го Ѡ такого цѣста не Ѡда-
лили и на нѣдзѣ свѣта того и небезпеченства, къ котрыхъ бы
з ѡломоти люцкой згынѣти [могъ], не Ѡсылали. Ѡповѣли:
„То быти не може, ꙗко ты хѣшъ, але то быти мѣситъ, ꙗко
то^т, што насъ и тебе створиѣ, постановити рачилъ. ѡнъ самъ
знаѣ, што комѣ пожиточно е^{ст}“. и провадили го до брѣйны раю,
котроѣ скоро вышоѣ, давши мѣ благословенство заперли. и такъ
Ѡходилъ жалосный поплакѣваючи, же на нѣдзѣ свѣта [и] небез-
печнѣство повертати сѣ мѣсѣлъ. идѣчи товъ же дороговъ, котроѣ

былъ пришолъ, ани мѣкы жадной не ѳзналъ, ани чортовъ видѣлъ, хнба з далека ѳутѣкающихъ, ажъ сѧ зелижилъ до салѣ звышъ ѳписаной. до котрой гды вошолъ, пришли до него пѣнаѣце мѣжовъ ѳныхъ, котры мѣ тамъ наѣкѣ дали были, ѳко сѧ малъ в доросѣ ѳной справовати, ѳ выхвалали пана Бѣа, тѣшачи сѧ зъ щесливого повернѣна ѳго, ѳ мовили: „Звитажилесъ, брате милый, хвали же пана Бѣа, котрый тѧ помочѣ своѳовъ ратовалъ. знаме, же-сѧ прѣ мѣкы, котры мѣжнѣк вытырвалъ, ѳчищеный ест ѳ вшиткыхъ грѣховъ твоихъ. вѣдъ же ѳстрожнѣйшій на потнѣ! але ѳто в ойчизнѣ твоей ютренка всходитъ, поспѣш сѧ што прѣдше ѳустѣпаючи з ѣскынѣ до горы, абы прѣѳоръ ѳправивши лѣтѣргію [гды] зъ процесыѳовъ прѣиде до дверій, а тебе бы не нашолъ. зконтпивши ѳ тебѣ не замкнѣлъ ѳхъ ѳ не ѳишолъ до цѣкви“

Жолнѣръ тѣды вѣзавши бѣгословенство спѣшно сѧ малъ ко горѣ ѳ вчасно пришолъ до дверій той же години, коли ѳхъ прѣоръ ѳтвералъ. ѳ ѳбачивши го хвалили вшиткы пана Бѣа з веселіемъ за щесливѣ повернѣна ѳго. ѳ провадили го до цѣкви, гдѣ ѳго прѣоръ зоставилъ на дрѣгы ѳї. днѣй мѣтвы, котрѣ ѳправивши а знакъ крѣта панского ѳко пѣлѣримъ прѣѣвши, вышолъ к дорогѣ до землѣ стѳой навидѣти гробъ панскый ѳ ѳны мѣсца стѣы, котры навидѣвши вернѣл сѧ до ѳнгліѣ до крола Стеѣана, мыслѣчи ѳ житю законноѣ. за ѳго радов прилѣчилъ сѧ до Гилберта мниха законѣ стѣго Бенѣдикта, котромѣ кроль далъ в Гилбертѣ мѣсце на клѣшторъ, тамъ жилъ стѣбликѣ ѳ щесливѣ скончилъ.

Повѣсть тотѣ ѳ него слышалъ тоѣ же Гилбертѣсѣ, а ѳ Гилберта ѳѳ слышалъ Генрикѣсѣ Галтеріенсѣ мнихъ тогоѣ законѣ, котрый ѳѳ ѳписалъ такъ ѳко сѧ тѣ немаѣ до слова положила. Ёспоминаѣ ѳсторію ѳ прѣймѣе за правдивѣ Діонисій Картѣзианскый к книгаѣ свонѣ Libro de Novissimis articulis 48 et in Colloquio de defunctis particulari, articulo 24, ѳ вѣлѣ ѳныхъ поважныхъ ѣкторовъ. пытаютъ сѧ ѳ способѣ, ѣкыѣ сѧ то дѣало, ци прѣ захвѣчына вѣ дѣхѣ, ци власнѣ вѣдѣчомѣ. Павелъ стѣый ѳ своимъ за хвѣчыню до третѣго ѳба мовилъ, же не зналъ, ежели то в тѣлѣ было, ци кроѣ тѣла. але ѳѳенѣсѣ жолнѣръ статочнѣ то твердилъ завсе, же то вшитко, што видѣлъ, слышалъ, терпѣлъ, вѣ тѣлѣ власноѣ видѣлъ ѳ терпѣлъ. быти то могло, же ѳчи тѣла ѳго сѣловъ бѣжовъ ѳумощны ѳ над природженный триѣ поднесены кидѣти могли дѣхы такъ слы ѣко ѳ добры; быти теѣ могло, же то вшитко в дѣхѣ тѣлако видѣлъ ѳ терпѣлъ, любе ѳнѣ того до себе не зналъ ѳ ѳначи розѣмѣлъ. Подобны рѣчи читаѣ к ѳбѣкѣ

лѣню Івана св. ѿ пророковъ в писмѣ стѣмъ ѿ сѣго Григоріа в' дѣльогахъ ѿ ѿ иншихъ авторовъ. Бжѣ, дай намъ тѣ выпокѣтовати за грѣхы, жебысмы чистѣ не знавши достали сѣ на покѣ вѣчный. Сію істерію приписалъ ѿцѣ Іванъ Прислопскій, прѣзкѣтеръ Каманскій, з полской книжици друкѣваною рокѣ 1796.

Отсе оповідане про чистилище св. Патрікія, перекладене, як каже сам автор, із польської друкованої книжечки мовою дуже попсованою польовіамами, інтересне головню задля свого лемківського кольориту. Що до самої апокаліпси, то вона має досить богату літературу і зваблює до себе численних робітників головню тому, що послужила основою для поеми старофранцузької поетеси Марії де Франс „Espurgatoire Saint Patriz“. Основою поеми був той сам текст монаха Гевріха Сальтерейського, який послужив основою ѿ нашого оповіданя. Сей текст був одначе протягом віків так часто і основно перероблюваний, що треба було не мало праці і пошукувань по бібліотеках, аби знайти оригінал, який би можна було вважати дійсним жерелом французької поеми. Диви про се Dr. Selmar Eckleben, Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius, Halle 1885; Ed. Mall, Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius (Romanische Forschungen т. VI); G. P. Krapp, The Legend of Saint Patriks Purgatory, ist later literary history, Baltimore 1900, і T. Atkinson Jenkins, The Espurgatoire Saint Patriz of Marie de France with a text of the latin original, Chicago 1903.

Ф. Бібліотека Нар. Дому (музей о. Петрушевича ч. 85)
Миня XVII в.

(Въ тож дѣнь слово сѣго Патрікіа еписпа ѿ нсх одаши ѿ земля ѿгни въ различныхъ мѣстѣхъ). Сѣмъ ѿ сѣенномъникъ Патрікіа глѣтъ, яко двѣ мѣстѣ ѿготова Бжѣ, єдино многы бѣгъ, ѿхъж праведніи наслаждаѣтъ сѣ, ѿ дрѣгоє тѣмъ ѿ ѿгни, ѿдеже грѣшніи моучатъ сѣ. Яко ѿгнь не точѣж на земли по[ло]жиѣ еѣ Бжѣ, нѣ ѿ [на] ѿбси еѣ ѿгнь ѿ вода ѿ на крѣхъж земля, вода же еѣ преисподнѣя глѣмаа бездна, ѿ неѣжъ яко синоѣ точить еѣ источници на живот нашъ. ѿ ѿ ѿгниѣжъ теплыя воды ѿсхѣдаѣтъ. даѣж и под землежъ ѿгнь моученіе єсть дѣшъ грѣшныѣ, якоѣж ѿ преисподнѣя ледянаа вода тар'таръ, ѿдеже єсть єлиныѣ бжѣ слоугы моучатъ еѣ. сѣмъ же Пишніи глѣтъ, яко азъ

Іоудеа проішед ѿ прішед Іордан видѣхъ землю свѣдѣтелствоущѣхъ
 гнѣвъ вѣѣи до сего днѣ на творѣщиѣхъ грѣхы, ѿ видѣхъ дѣхъ смра-
 дехъ ѿсходящѣхъ ѿ земли ѿгнѣхъ палимоу ѿ непричастноу всего плода
 ѿ всякаго влажнаго сѣщества. ѿ се оубо ѿдалеча видѣхъ сикѣлїи-
 скии тѣмныи кѣращѣхъ сѣхъ ѿгнѣхъ, ѿ се свѣдѣтелствоуехъ вахъ ѿ вѣ-
 дѣщиѣхъ ѿгнѣхъ сѣхъ ради ѿ Бѣхъ кываѣраго. видѣхъ же ѿ горѣхъ то-
 чащѣхъ страшныи ѿгнѣхъ ꙗко и водѣхъ три сотъ сѣхъхъ выше горы,
 а в далѣхъ до ѿ. поприщѣхъ, иже за ѿ. днѣи пожѣхъ землю тѣхъ горѣхъ
 ѿ каменїе, донѣхъже Стефанъ прѣдѣхъхъ епѣхъхъ ѿшедъ съхъ крѣхъхъ по-
 моли сѣхъ Боу ѿ прѣста ѿгнѣхъ.

В отсѣм текстї, що часто трапляеть ся в наших рукописних
 Прольогах і Минеях XVII в., интересна власне згадка про сѣхъ. Па-
 трикія, та про Етну, причѣм вулкани вважають ся вибухами пе-
 кольного огню. Интересно, що про ідею чистилища тут, як і слѣд
 у церковній квизї православної церкви, нема нїякоу згадки.

IV. Апокаліпси про конецъ свѣта.

А. Сваричівський Ізмараїд XVI в. Бібліот. Нар. Дому у Львові
(муз. о. Петрушевича ч. 1) к. 167—168.

(Проречество Ісайно сѣа Ймосова, н^ж пр^очествова
с' рыданнємъ о послѣднихъ днѣхъ провидѣвъ дх^ш
стѣмъ хотѣщихъ быти ны. бл^сви ш^т). О члци, слышите,
такъ глѣтъ Гѣ, ѿ в'немлѣте глѣмъ оустъ монъ, ѿ приклоните оуши
вашѣ въ свѣтъ моего ѿзыка. вы мои людѣ ѿ азъ вашъ Бѣ,
ѿскоупи^х вы ѿ дѣвола лѣсти кровію своею ѿ нарекоу^х вы собоу^х
сѣны. вы^ж не ѿко ѿцю ми послужите ни ѿкы Гѣоу поработаете,
но чюжи славы моеѣ быте, чюдесе^х мои^х не ѣте вѣры ѿ запо-
вѣди моя ѿвергосте. того дѣла боудѣтъ на вы гнѣвъ мой въ по-
слѣднѣмъ днѣ, зане неправда многа въ васъ оумножитъ сѣ ѿ
смирненіе ѿвержено, зависть ѿ лѣсть гнѣвъ жиреуѣтъ въ васъ,
погыбе ѿстин'на, лѣжа покры землю. чада роу^хтелѣ своѣѣ бѣчест-
воуѣтъ, ѿ възненавидѣтъ братъ брата, ѿ дрѣгъ дрѣга завистію
снѣстъ, ѿ свою дѣщеръ мѣти на влоудъ предасть. дѣти не сты-
дѣти сѣ начноуѣтъ родители свои, ѿ оучители ѿхъ запойци ѿ ли-
цемѣри боудоуѣтъ, ѿ чер'ныци срамеслов'ци ѿ кощюнѣнници боудоуѣтъ,
ѿ кнѣзи немлѣтивѣи, соуд'ѣѣ непракѣд'ни, не боудоуѣтъ ѿз'бав'лѣѣ ху-
ды ѿз' роу^хкы сильны. ѿ вѣс'плачютъ вѣдовы ѿ сироты не ѿмоуѣще
застѣпника, зане кнѣзи не смираюуѣтъ властѣи ѿ властели не сѣжалѣтъ
сѣ моуѣчаще хѣды. ѿ вѣзыщѣтъ жена посѣг'ноуѣти моужа, ѿ не
моужъ жены. ѿ боудоуѣтъ знаменіѣ въ сѣнцѣи ѿ в' лѣнѣк, ѿ голѣвъ въ
кѣбѣхъ странахъ, ѿ тоуга ѿзыку^х ѿ млѣва къ градѣхъ. вложю ѿрость

в' срдца кнземъ ваши^{мъ}, и боудоутъ многы рати, ни бупочіетъ
 воюа родъ на рш^{дъ}. и кьстанетъ ѿзыккъ на ѿзыккъ, и ѿць противъ
 снѡу съ ѡрѡжіемъ, и братъ на брата ѡроужіе коуетъ, и дроугъ на
 дроуга готовитъ стрѣлы и копіе. и посмѣетъ сѧ работныи свобод-
 номъ, а живын мер'твомъ възревнуетъ. горе тогда коудеть не-
 празнымъ и дощамъ. и наведоу рать иноплемennыа на странѣ
 ва^{шѣ}, и дамъ вы в' полонъ поганымъ за ѡумноженіе злобы ва^{ше}а
 и многыа ради неправды. ѡсквер'нены д'іава ваши боудоутъ и по-
 работаютъ поганымъ дѣти ваши, снѣки и д'щери, а ваша кровь ѿко вода
 сил'на прольетъ сѧ. хоробріи мечемъ падоутъ, и побѣгнете никы^{мъ} же-
 номни. тоу ѡубоите сѧ, и дѣже нѣ^{ст} страшащихъ; їдинъ ратный сто-
 ва^с поженетъ, а ѿ ста побѣгнетъ т'ма ва^с. и плоти ва^{ша} боудоутъ на
 снѣдъ звѣремъ и п'тицамъ, а кости ва^{ша} на позоръ к'сѧкомъ жи-
 вотнѣ. съ градъ дне^с поустъ, а бѣтро и^нкъ пл'кненъ бы^{ет}, и ѿ
 десяти градъ с'нидоутъ сѧ въ їдинъ житъ. горе ти тогда бѣдетъ,
 непокоривын рш^{де} члѣчъ, зане каза^{хъ} вы, вы не послоушалисте;
 ѡучи^{хъ} вы, не в'нимасте, бысте а^{кы} аспида глаоухы. сего ради роу-
 коу свою съ гнѣвѡмъ наведоу на вы и лице свое съ ѿростію въз-
 ве^{доу} на вы. ѡринѣ вы ѿ срдца моего, пролью на вы гнѣвъ свой
 и ѿрость свою пѣщю на вы. ктомъ ѡуже не помилоую ва^с ни ѡу-
 слышу гла^с плача ва^{шего}. ѡи^{моу} ѿ срдць ва^{шихъ} мѣрость, и ра-
 зѡма не бѣдетъ въ ва^с. ктомъ не а^{кы} Гѣ боудоу ва^{хъ}, зане вы
 ѡврѣгосте сѧ мене, и азъ ѡврѣгоу вы сѧ. ѡумножисте бо злая
 и неправдоу възлюбисте. того дѣла и^{бо} а^{кы} мѣдано и землю
 а^{кы} желѣзноую положю, и^{бо} росы не дастъ, а земля плода сво-
 его. и ѡпѣстѣетъ земля ва^{ша}, и аще кто боудетъ в'сѣѧлъ сто^с съсоудъ
 жита, и тѣ^{хъ} съберетъ ѡдинъ съсоудъ. и сѣете въ т'лю сѣмене ва-
 ша, ѡпоустѣетъ сѣль ва^{шихъ} красота, и наведѣ на вы проугы и оусѣн-
 ница, хроусты и сѣрины, и поїдаѣтъ ѡстан'кы плодъ ва^{шихъ}. въ гра-
 дѣ^{хъ} соущаа голодѡмъ ѡуморю, а иже на поли, ѡроужіемъ погоублю.
 и побѣгнѣтъ в' пѣстына ва^{ша} города, зане злая творите, а мо-
 ихъ повелѣніи ѡврѣгосте сѧ. того дѣла звѣри злыа наведѣ, да
 поїдаѣтъ скоты ва^{ша}, и не боудетъ пасомы стадъ, не възпоетъ ра-
 таи на нивѣ ва^{ше}и и колъ ѿрема на шіи не понесетъ. не боудетъ
 живоущаго к' селе^{хъ} ва^{шихъ}, и родѣтъ никы ва^{ша} быліе. домовѣ
 велиціи поусты боудоутъ, а поуты трѣнне^{мъ} поростоутъ. наведоу на
 вы страшны гады и песьа моухы послю, нач'ноутъ плоть ва^{шю}
 ѧсти и младенцемъ пити кровь и зѣница истрѣзати. м'ногъ плачь
 и рыданіе в' ва^с боудетъ тогда. погоублю рыбы въ водахъ и птица
 летающаа и звѣри на пищю преданыа, а земля ва^{ша} ктомъ не
 дастъ плода, винограды морозѡмъ поражю. рѣкы пресоушу. зане

азъ мнѣша ѿ дѣла не прѣстаю, а вы творѣще зло не бѣпочистѣ,
 сего ради ѡбѣтаете землю аки скоты травою гнѣздяще. дождь на
 землю не бѣдетъ ни нога не ѡмочитъ сѣ ѡ росы. горе, горе бѣ-
 детъ ти тогда, бѣбѣши родѣ члѣкъ, зане оставили мѣ есте ѿ правды
 не творите. тогда останете злобѣ кашнѣ, зане голодѣмъ плоть
 ваша ѿзнемѣетъ. ѿ прѣложу въ плачѣ празднигы ваша, а ѿгнѣша
 въ рыданіе. ѿ пѣсты сътворю грады ваша, не бѣдетъ къ цркви
 приходѣща ни бѣбѣго просѣща. положу дома ваша въ погнѣеніе,
 всѣ ходѣщїи по нѣмъ оужаснѣтъ сѣ. ꙗко прахъ расѣсѣю вы въ страны
 поганѣ за бѣмноженіе злобы вашѣ. ѡпѣстѣтъ сѣль вашѣ кра-
 сота, а плоть ваша ѡ голода почернѣтъ. злато ѿ сребро ѿ мно-
 гоцѣннѣ ризы по поутѣ лѣгоутъ, но нѣтъ кто нѣ имѣла. всѣ бо
 голодомъ начнѣутъ мерети тогда, а дѣвичѣ краса ни къ чѣто
 бѣдетъ, но кто кого мѣга ѿзвѣстъ: бѣи снѣдѣтъ чада, а чада своѣ
 родитѣля. зане ѿсполни сѣ землѣ безаконїа ѿ възлюбїша не-
 правдоу члѣци бѣла правды, ѿ ѡставлянїе свѣтъ тѣмоу прѣѣша,
 къ сѣ своѣ лѣта въ поустоши ѿ беззѣмїи пожїша. слышите, снѣве
 члѣстїи, нѣложнаа творите словеса Гнѣ, бѣдоутъ бо всѣ снѣ. не
 бѣдетъ того храма, ѿдѣже мѣртва нѣтъ, ѿ не бѣдетъ кто
 погнѣнїа нѣ, всѣ бо нѣдоутѣмъ звѣнѣти бѣдоутъ ѿ тоуга всѣкомѣ
 срдѣцю. тогда црѣ людїи не застоупитъ, ни люде црѣ, ни поми-
 лоуетъ ѡцѣ снѣ, ни снѣ ѡца, ни бѣдетъ въ ваѣ мѣста радѣсти,
 но вездѣ плачь ѿ лютое рыданіе. тогда црї ѿ князи късѣплачѣтъ
 горѣкъ, слезы кровавыѣ ѿпоушающе. тогда не бѣдетъ въ ваѣ ко-
 рѣю ни ѿгрѣ ни оустѣ смѣюще сѣ, но всѣ кричатъ, въпїютъ:
 „Горе наѣ! Горе наѣ! Погнѣбаемъ злѣ!“ тогда не бѣдетъ конїи
 борѣзы ни слоугѣ, ѿ начнѣутъ члѣци оумирающе падати. ѿ бѣ-
 мреть бѣтрѣча къ роукоу мѣрню тогда бѣдетъ въ ваѣ горѣко
 стонанїе ѿ ѡ крича [sic!] копла вашѣго потрясетъ сѣ землѣ. снѣце
 померѣкнѣ, ѿ лоуна прѣложитъ сѣ въ кровѣ. тогда късѣплачѣтъ зем-
 лѣ аки дѣца красна, ѿ море ѿ рѣкы ѿ всѣ прѣсподнѣла, Гадѣ,
 безднѣ въсплачѣтъ вѣлѣгѣно аки въ троубѣу златокованѣу. ѿ агглі
 късплачѣтъ видѣще кѣз мѣсти погнѣбающе рѣдѣ члѣвъ за бѣмно-
 женїе злобы. ѿнѣтихрѣтъ же ꙗкѣ съ вѣсы начнѣтъ ходити прѣлѣ-
 щаа члѣкъ, дондѣже снѣдетъ Гнѣ ѡдѣла въсѣмѣ по дѣломѣ.

Отсе „Пророчество“, повне бїблїйних ремїнїсценцїй, декуди
 зближене також до тексту „Епїстолїї о недѣли“, се правдоподобно
 твір староруської лїтератури, написаний під вражїнем перших та-
 тарських нападів десь у XIV віці. Воно появляється в Ізмарагді
 тзв. другої редакції, зложенїм у XIV—XV в., і відси переходить

також в інші рукописні збірки та зазнає різних перерібок, як бачимо з слідуячого тексту.

Б. Рукопис Георгія Білявського XVIII в. стор. 563—570.

(Слово сѣго пророка Ісаїа ѿ послѣднихъ днѣхъ. Гї
влѣви ѿ прочѣсти). Тако гл҃еть Гї: Слышите сїює чл҃стїи, вне-
мѣте гл҃ы оусть мои. Неложны творите словеса вѣїа. Прикло-
ните оухо ваше въ рѣчѣ ѡзыка моего. Вы людїе мои єсте, ѿ а^в
Гї Бї ка^ш, ѿскѣпнѣхъ ва^с скою кровїю ѿ работы вражїа, нареко^х
ва^с ѡко сїює мои єсте, но кы ѡко не ѿцѣ слѣжите мнѣ, ани ѡко
Боу поравотаете, чѣжды быте славы моеа, чюдесе^х мои не ѡсте
вѣры ѿ всеа заповѣди моеа ѿвергосте сѧ. Сего ради наведѣ на
ва^с рѣкѣ мою со гнѣвомъ ѿ ѡростїю въ послѣднѣа дни. Пѣщѣ на
ва^с гнѣвъ мой, ѿринѣ ва^с ѿ лица своего ѿ кѣмѣ не восхоцѣ
помилувати ва^с, зане наполни сѧ всеа земля безаконїа вашего.
вѣдетъ въ ва^с мѣтежъ великїи ѿ погибнѣтъ смиренїе ѿ лжа ваша
покрыетъ землю, ѿ оумножатъ сѧ безаконїа ваша. зависть ѿ лєсть
пожнѣтъ въ ва^с ѿ неправда, а ѿ истинна погибѣ. ѿ безчествѣють
чада родителѧ своа, ѿ ѿцїи начнѣтъ гнѣшати сѧ чадѣ свои. Тогда
возненавидѣтъ братъ брата, дрѣгѣ дрѣга завидѣти ѿмѣтъ. Преда^{ст}
мѣти чадо свое на вѣдѣ, чада начнѣтъ не стидѣти сѧ родителїи
свои. вѣдѣтъ бѣ оучителїе нѣ лицемѣри. тогда князи нѣ немѣстивн
вѣдѣтъ ѿ сѣдїи нѣ неправдивн, ѿ не вѣдетъ ѿзбавляющаго ница ѿ
сила. вѣсплачѣтъ сѧ сироты ѿ вдовнїа не ѿмѣцин сокѣкъ помощи
ѿ застѣпленїа, зане кнѣзи нѣ не смѣюще сѧ, властителн не поми-
лѣютъ мѣчаще ѿвѣгїа. Тогда возыщѣтъ посагнѣти мѣжа жена,
а не мѣж жены. вѣдѣтъ знаменїа въ сн҃ци ѿ лѣнѣ, станѣтъ гладн
части въ странахъ вашихъ. тогда вѣдетъ ѡзико^х тѣга ѿ мо^два въ
градѣхъ вашихъ. ѿ вѣложѣ ѡрѣсть кнѣзе^х вашихъ въ срдца, ѿ вѣ-
станѣтъ бра^х въ всехъ странахъ, ѿ не престанѣтъ воююще ро^х на ро^х,
не ѿпочиваа ѡзы^к на ѡзы^к. Тогда вѣстанѣтъ ѿцѣ на сн҃а съ ѿ рѣ-
жїемъ, сн҃ѣ на ѿцѣа извлече мѣхъ, братъ на брата ѿскѣетъ копїе,
ближнїи на ближнего ѿготовае^т стрѣлы. Посмѣе^т сѧ сководный
вѣдѣщемъ въ работѣ, завидѣти вѣдѣтъ живын мѣткы. ѿ горе
вѣдетъ тогда родаци^х сѧ! Наведѣ на ва^с рати ѿ попѣкнѣтъ землю
вашѣ, порадыютъ сѧ ва^х врази ваши. ѿ да^х ва^с въ радость ѡзы-
комъ не знающнхъ. Бѣ за многое безаконїе ваше. ѿскверна^т пога-
нїи дщера ваша, сїює ваши поработаю^т поганы. Пролїе^т сѧ кров
ваша ѡко вода сильна, ѿ сильнїи ваши падѣтъ подъ мечемъ. По-

самѣхъ погвѣлю. положѣ праздники ваша во плачъ и ѿгрица ваша въ рыданіе и слезы, грады ваша и села ваша сотворѣ пѣсты, цркви ваша станѣ не ѿглашены и не бѣде прихѣдѣщаго к вамъ ни ѡубогаго ни сѣдѣщаго предъ црквою. Положѣ домы ваша въ ѿце-зновеніе, ѡуныли бѣдете, ꙗко прѣхъ вѣтрохъ разсѣю васъ въ странахъ вашихъ. врази ваши порадоуютъ сѣ вамъ. Печернѣтъ плоть ваша ѿ зноѣ слнчнаго, злато и серебро ваше ни ко чему бѣде и многоцѣнныѣ ризы. тогда пѣти ваши ѿпѣстѣютъ, доброта дѣцъ вашихъ ни къ чему бѣде, имѣтъ насытити сѣ каждо чадо сконъ и сънѣдѣтъ ѿцы чада своѣхъ, зане наполни сѣ всѣ земля безаконнѣ, возлюбисте неправду паче правды, свѣтъ ѿстависте, а тмѣ воспріѣисте. Иждисте лѣта своѣ въ пѣстошество, въ всякомъ смѣсѣ и ѿгрицахъ и пѣсаніихъ вѣсовскихъ.

Слышите, сѣнѣ члѣчѣтѣи, и внемлите глѣхъ оустъ моихъ. сѣ сотвори сѣ всѣ сѣи; ꙗко и земля мимѣидѣтъ, словеса же моя не мимѣидѣтъ, не ѿзмѣнѣтъ сѣ словеса сѣи. Но ко послѣднѣмъ лѣтамъ не бѣде того храма, в немъ же не бѣде мѣртвца; и не бѣде погрѣбающаго трѣпоу вашихъ. Тогда не ѿборонѣтъ црѣхъ людѣи, ни людѣе црѣхъ, не помилѣетъ ѿцы сѣи ни сѣнѣ ѿца. тогда не ѿвращѣетъ сѣ въ вѣ мѣсто радостно; тогда восплачѣтъ сѣ црѣе и всѣ миръ, горко начнѣтъ крычати: „Горе намъ, братіе возлюбленнѣмъ, горе намъ! что сотвори? ѡуже погнѣбѣмъ!“ Тогда не ѡзрю оустъ вашихъ смѣю-щѣхъ сѣ дрѣхъ со дрѣгомъ, братъ со братомъ. Тогда начнѣтъ ѡумирати ѿ трѣча къ мѣтрѣ своѣмъ на лѣнѣхъ; ѿхвѣтивши сѣ мѣти со дщѣрѣю ѡумрѣта. тогда бѣде горкое стогнаніе и крыхъ; ѿ плача и крычаніѣмъ того потрясетъ сѣ земля, слнце померкнѣтъ и лѣна къ кроу предѣжитъ сѣ. Тогда восплачѣтъ сѣ земля ꙗко краснаѣ дѣла за погнѣкѣтъ рода члѣчкаго, и восплачѣтъ сѣ море съ рѣками и всѣ глѣбина прѣисподнѣмъ ꙗко въ трѣбѣхъ златокованнѣю. Тогда восплачѣютъ сѣ аггѣли видѣще, ꙗко въ мѣти погнѣбѣтъ родъ члѣчѣкѣи за ѡумноженіе безаконіѣмъ своѣмъ. Ипѣхрѣстѣ начнѣтъ ходити съ всѣми вѣсѣми своимъи предѣша члѣкѣ [и] ѡмерщѣла, дондеже прѣидѣтъ Гѣ Савѣхъ воздати комѣждо по дѣломъ его. Бѣѣ нашемъ слава въ вѣки вѣкомъ. ѡминѣ.

Отся новѣйша перерѣбка старої Ізмарагдової статї виявляє і в лексїцї і в стилї стїльки відмін від попереднього тексту, що замість виписувати масу варіантів я волїв подати її тут у повнї. Одиноковий доси відомий текст із рукоп. Соловецкої бібліот. з XVII—XVIII в. опублікував Порфирев (Апокр. сказанія о ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукоп. Солов. библиот. стор. 263—268).

В. Сваричівський Ізжараїд XVI в. в бібл. Нар. Дому.
(Муз. о. Петрушевича ч. 1) к. 203—204.

(Послѣднее видѣние сѣго прорка Данила. вѣ-
гекн). Тако глѣть Гѣ вѣсдрѣжителѣ: „Горе тебѣ земли, ѣгда
аггльское скипетро вѣ тебѣ црѣтворюеть“. тогда повелѣ Гѣ вѣ-
сдрѣжителѣ ѣдиномоу ѿ аггль сконхъ глѣ: „Сниди ѿ вѣзми
ѿстин'ноу ѿ миръ ѿ земли, ѿ сѣтвори, да снѣдять члѣвци
дрогъ дроугоу плоть ѿхъ“. посла ѿ дроугы агглы, ѿ оубо ѣди-
номоу рече: „Сниди на страны сѣвера ѿ на ѿстровы ѿ знаменай ми
ѿ. ѿ рѣмѣ. и [ѿ]бо двѣ части поврѣзи и третюю же вѣзми“. (ѿ
дрогомъ рече: „Сниди на западныя страны ѿ знаменай ми ѿ. ѿ.
ѿ ѿбо двѣ части поврѣзи и третюю же козми“) ¹⁾. и третѣемоу
агглю рече: „Сниди на Асию и Фроугию ѿ Галатію ѿ на самоую
мѣрѣ градмъ, ѿ знаменай ми ѿ. ѿ. ѿ. ѿ ѿбо двѣ части по-
врѣзи ѿ третюю же вѣзми“. ѿ горе тебѣ, земля, ѿ моукъ, ѿже
ѿмать пѣстити Гѣ вѣсдрѣжителѣ на тѣ: проугы дикіе ѿ безъ-
кров'ныѣ ѿмать пѣстити на тѣ ²⁾ ѿ ни же живот'но ни древо [не]
ѿмоутъ ѿстави на непокаѣвшихъ сѣ за многая тѣхъ безако-
ныѣ ѿ неправ'ды. ѿ оуранить ѿ мѣць ѿ., дон'деже ѿстав'шій
нач'ноутъ влажити ѿмрѣшихъ ѿ рекоу: „Блѣжени ѣсте, ѿко не
прилоучисте сѣ вѣ днѣ снѣ“. ѿ повелѣніемъ вѣимъ вѣзидеть
ѿг'нь ѿ моря ѿ землю живоу сѣзыждеть ³⁾ море. ѿ найдеть на
седмохол'маго ѿ ѿвертитъ лице свое на западъ сѣнцю, и горе
тебѣ, сед'мохолмы, ѿ такового гнѣва. ѣгда ѿкроужиши сѣ вои
многими ѿ проповѣдиша сѣ ⁴⁾ ѿко за малоу вещь, ѿ к'расны
стѣны твои падѣтъ ѿко смоков'нічное лѣствіе, ѿ внидеть ѿтроча
вѣ тѣ оумалена скипетро поставити, ѿ вѣ немъ не пребоудеть.
ѿ вложитъ роуцѣ с'вои вѣ сѣмъ вѣимъ жрѣт'веная ѿ сѣмъ по-
требитъ ѿ дастъ сѣмъ погыбели. ѿ вѣстанѣтъ змѣи спѣи ѿ по-
разитъ ѿтроча, диѣдимъ же ѣго ѿблекъ вѣзвеличитъ ѿмѣ свое
вѣ малѣ. ѿ сѣмъ же погыбелныѣ ѿтвердив'ше сѣ дадаѣтъ лица
своѣ к' западъ сѣнцѣ, ѿ тако дастъ змѣи спѣи смѣрть прѣпѣноу
ѿ ѿдрѣжитъ седмохол'маго рѣсын ѿзыкъ шести, пѣты на[са-
ди]тъ ⁵⁾ вѣ немъ ѿзлѣ [ѿ] снѣдять ѿ него мнози вѣ ѿмщеніе стѣмъ.
ѿдрѣжатъ же вѣсточнѣю промысленици трѣ, на западѣ же нѣкто

¹⁾ Те, що взято мною в скобки, дописано сьвіжійшим чорпилем на чистім полі над текстом. ²⁾ Унд. дод. ѿ. казнѣн. ³⁾ Унд. сѣзидеть. ⁴⁾ Унд. протикниши сѣ. ⁵⁾ Унд. пѣты насадить, Vas. ἐτη ἔξ καὶ πέτε. καὶ φύτευθῆσονται.

промышлѣи и вѣсточною. и по си^х вѣздвигнет¹ сѧ самозаконныи и со ины^х, и инѣ великѣ дивневиден¹), и збѣютъ Измаи^лты и пожену^т ихъ до Колоніе. и смѣтѣт² сѧ ѣзыци сѣдѣщен, иже соут³ на сѣвер^нѣи странѣ, и вси сѣверныи пойдутъ с^ь люткишимъ гнѣвомъ и сндоутъ до великыа рѣкы, и разлоучат сѧ на дѣ. начала. прѣваа дѣво часть ѡзимѣтъ въ Ефесѣ, вѣторѣа же в^ь Меллагинѣ³), третѣа^ж на краи пола иже естъ Пергамъ, четвертаѣа въ Бифиніи⁴). и зберу^т древа многѣа, исходѣтъ самѣю и Гирію⁵). тогда смѣтѣт² ѣзыци сѣдѣщен на южнѣмъ дѣглѣ, и вѣстанетъ великыи Филипъ сѣ ѣзыкы ии. и сберу^т сѧ в^ь седмохол^мѣмъ и вѣдарѣт⁶ вѣи, иже не бы^с никѣлиже, и потеку^т въ ѡдѣльи^ххъ и дѣлицахъ седмохолмаго ꙗко рѣкы крови члѣчскыа, и вѣзмѣтит⁷ сѧ море ѡ крови до тѣснаго дѣстїѣ⁶). тогда Бѣоусъ⁷) вѣзопиетъ и Екеролафъ⁸) вѣсплаетъ, и Стафѣринъ⁹) речетъ: „Станите, мирѣ вамъ! ѡмѣщение сѣе на непослоушав^ши^ххъ. и зыдете на десны страны седмохолмаго, и ѡбращете члѣка дѣ двою стол^поу стоѣще сѣ сѣд[ин]ами праведными и мл^стива, носѣща нищаа, вѣзоромъ ѡстра, разоумомъ же крот^ка, среднею вѣрстою, имѣюща на деснои нозѣк^ь посреди голени велѣгѣ. вѣзмѣте єго и кѣнчанте црѣа^а. и вѣзѣше четыри аѣгли живоносныи вѣзведутъ єго въ стоюю Еѡфѣю и вѣнчаютъ црѣа, и дадутъ в^ь десноую єго роукоу ѡроужїе глѣюще ємоу: „Моужай сѧ и побѣждаи врагы своѣа“. и вѣспрїемъ ѡроужїе ѡ аѣгла и поразитъ Измаи^лты, Ефниѡпе, Фроуги, Татарѣ и всѧ родѣ. и дѣво Измаи^лты раздѣлитъ на трое: прѣвѣю часть погоубитъ ѡроужїемъ, второую крѣтитъ, третню же ѡженетъ с^ь великою ѣростїю до єдинодѣв^наго. и [вѣ] вѣзвращенїе єго ѡкрыют сѧ скровища зем^наѣа и вси ѡбѣгатѣютъ и никтоже нищѣ боудетъ, и землѣа дастъ плодѣ свои седмирицею, [ѡ] ѡроужїѣа рат^на сѣтворѣтъ сѣр^пове. и црѣтвоуетъ лѣтъ лѣ. и по немъ црѣтвоуетъ¹⁰) ииѣ ѡ него, и тако пробѣвидѣвъ смѣрть свою идетъ въ Иероусалимъ, да предасть црѣтво свое Бѣоу. и ѡтѡле вѣцрѣат^ь сѧ четыри сынове єго, прѣвыи в^ь Римѣ, вѣторыи въ Алек^сандрїи, третии в седмохол^мѣмъ, дѣ. в^ь Гелоуни. и сїи сами ратоующе сѧ вѣвоинѣтъ сѣи^никы [и] ииѡкы, сндоут сѧ межю собою на вранѣ и ни єдинѣ ѡ нихъ спсѣтъ^с, вѣ еже не быти моужю потребноу. и сице вѣцрѣит^ь сѧ ииѣ в^ь Ге-

¹) Так і Унд. Vas. *Λύκος ἀγρωειδής*. ²) Унд. смѣтѣт сѧ. ³) Унд. Меллагитѣ, Vas. *Μαλλάγηνα*. ⁴) Унд. Бифинїи, Vas. *Βιθυνία*. ⁵) Так і Унд. Vas. *εἰς ὄρεα*. ⁶) Vas. *τὰ στενὰ Ἀβύδου*. ⁷) Vas. *Βούς*. ⁸) Vas. *ζηρόλαφος*. ⁹) Vas. *σταδῶριν*. ¹⁰) Унд. вѣстанитъ, Vas. *βασιλεύσει*.

лоуни в' лѣта мала, ѿ авіе проседет' сѧ Измѣрна ѿ Купрь ѿ вѣтренаго вих'ра¹⁾ в' мори. ѿ тако вѣйрыт сѧ Ан'тихристъ ѿ с'дѣ-
ѣть чюдеса привидѣніе^м ѿ възвеличить Іоудее, ѿ раскопанныи²⁾
сѣзидеть. ѿ боудутъ глады, троусы, просѣданіа на всѣхъ мѣ-
стѣхъ, кѣды пресох'нутъ ѿ дождь на землю не дастъ [сѧ]. тогда
нѣса сѣвиют сѧ ѿ аггели бжїи вѣстроубать, ѿ ѿ вѣка мртвыѧ
вѣстаноутъ, Гѣ же напрасно прїидеть соудити живы^м ѿ мртвымъ,
ѣмоу же слава въ вѣкы вѣкы^м ами^н³⁾.

Горе тобѣ, седмохол'мыи градѣ, егда какѡ Констан'тинъ
славословит сѧ на здѣхъ твоихъ. тогда приближи сѧ падение
ѿ погоубленіе сил'ныхъ твоихъ, ѿже в' неправ'дѣ соудящихъ. ѿ Ко-
стан'тинъ бѣѣаго предръжаніе. зри жи ти ѿ ѿже бжїа мѣрствоуѿ
ѿ бжїественнаѧ носѧ на рамахъ, да не ѿ прахъ бѣничиженіе боудеть
ти, ѿ брадоу, доль в окѡ праведно ѡстрижеши, вел'ми непотребенъ
боудеши ѿ самъ ѿ бѣиствено сѣвѣтникъ сѣенноначал'никъ,
ѣмоу же ѿма ѡкрыѣт сѧ, помазанїи. тезоименитыи же Іѡхимъ,
мртвѣ сѧ мала заб'венъ видѣше мнози, аще и никто сего зреть,
яко ѿ пыѣнѣст'ва же ѡвѣит сѧ, в'незапоу скипетро ѡвѣр'жить
славно Црїградоу. стол'пъ бѣбо ѡвѣвше сѧ въ градѣ стѣмъ про-
повѣдникъ, ѡвѣвий сѧ триции зоветъ вел'ма. Іѡко ѿмѣа прѣсти
свои. серповнїи, се ѣсть срѣпъ запѣстѣкниа, ѿ на Вышнаго похѡу-
литъ. Кроугъ^м нагъ произыде ѿс камене безъслѣнч'нагѡ, ѿко
и в'торомоу свѣтацоу начинаеть житїю ѡбразъ пакы живота
ѿстиннагѡ.

Отсе пророцтво — більше політичний памфлет, нїж дїйсний
апокрїф — повстало в Византії на основі якогось старшого жерела.
Найстарше свѣдоцтво про його істнованє маємо в вірменськїм пе-
рекладї, що походить із VII в. Пізнїйше воно багато разів пере-
роблювало ся. Проф. Істрїн (В. И стринъ, Откровеніе Меѡодїа Па-
тарскаго и апокрифическія Видѣнія Данїила въ византїйской и сла-
вянорусской литературахъ. Москва 1897, стор. 255) доказує, що на
церковнославянську мову воно було перекладане три рази і кожний
раз із иншої грецької редакції. Наш текст найблизше сходить ся
з тим, який надрукував М. Сперанскій із рукопису Ундольского
з XV в. (Библиографическіе матеріалы собранные А. Н. Поповымъ,
изданные подъ редакціей М. Сперанскаго (XV—XIX) Москва 1889,
стор. 95—98, у нас значено Унд.), тільки наш текст вірнїйше дер-

¹⁾ Унд. дыханїа. ²⁾ Так і Унд. Vas. дод. *ταύτην*. ³⁾ Тут кінчить ся текст Унд.

жить ся грецького оригіналу і має повнійше закінчене. Грецький текст, якому відповідає наш текст, надрукований у Васильєва (A. Vassiliev, Anecdota graeco-byzantina, Mosquae 1893), стор. 43—47, у нас значено Vas. Уступу, який відповідає би кінцевому уступови нашого тексту, анї в грецьких текстах опублікованих д. Істріном, анї в славянських перекладах не знаходжу.

Г. Іспаський рукопис XVIII в. стор. 12—22.

(Слово сѣаго Іѡанна вѣслова ѡ вознесенїи Гѣла нашего Ісѣа Христа). Гѣ азъ Іѡаннъ пришедши на горѣ Оаворскѣ, на нѣмже показа намъ пречистое ѿ бжественное свое тѣло, ѿ не могущѣ ми зрѣти ѿ падохъ ницѣ на землю. ѿ возшедшѣ ми на мѣсто, ѿ возрѣхъ очима на нѣбо, ѿ кождѣкъ рѣцѣ на нѣбо ко высотѣ, ѿ помолхъ сѣ ко Гѣдѣ ѿ рѣхъ: „Гѣди Ісѣ Хѣ, ѿподобн ма раба твоего ѿ ѡслышати гласъ твой, ѿ набѣчи ма ѡ пришествїи твоємъ, что хошетъ [быти] въ ѡстатнїе времена, како хошетъ быти нѣбо ѿ земля, сѣнце ѿ лѣна ѿ звѣзды, вѣгда хошеши прїити нѣбо ѡкрыти? послѣшѣ мене, раба твоего“. ѿ сотворихъ ѣ. (седмѣ) днїи мола сѣ. ѿ по семъ ѡблакъ свѣтелъ восхити ма ѿ постави ма верхѣ горы предъ лицемъ нѣбнымъ. ѿ вые гласъ сѣ нѣсе глѣ: „Возри, рабе Гѣднѣ Іѡанне, ѿ разѣмѣй!“

ѿ возрѣхъ горѣ ѿ видѣхъ нѣбо ѡверсто ѿ сходѣт сѣ нѣсе аромати, влѣгодѣханїѣ много ѿ видѣнїе свѣтло наче сѣнца свѣтѣ сѣ. ѿ пакы слышахъ гласъ глѣщїи: „Возри, праведнїи Іѡанне!“ ѿ возрѣхъ ѿ видѣхъ книги лежащїѣ, ѿмѣѣ сѣмъ горѣ, таже ѿхъ ѿ ѣмъ челоѣчесткїи не можетъ разѣмѣти, ѿмѣщи печати сѣмъ. ѿ рѣхъ: „Гѣди, ѡслышахъ гласъ раба своего ѿ ѡкры ми все, что писано во книгахъ сїхъ“.

ѿ слышахъ гласъ глѣущѣ ми: „Слыши, праведнїи Іѡанне! сїѣ книги, еже видишѣ лежащїѣ, то сѣтъ писанїѣ ѣже на нѣби ѿ на земли, ѿбо познахъ ѿ по всей вѣщи челоѣчесткїи“. ѿ рѣхъ: „Гѣди, что хошетъ быти во времена та, ѿ что принесѣтъ?“

ѿ слышахъ гласъ сѣ нѣсе: „Слыши, праведныи Іѡанне, хотѣтъ быти времена та ѡбилїѣ, много пшеницѣ ѿ вина ѿ ароматы, ѿко нѣсть николиже было на земли ѿ не маѣтъ быти потомъ, дондеже прїидѣтъ время. тогда класъ пшеничнїи . . .

а(ро)матица вина родить мѣрж¹⁾. а потом не ѡбратиет сѧ на лица вси земли ни пшеници ни вина“.

И паки рѣхъ: „Гѣди, потомъ что хощетъ быти?“

И слышахъ гласъ: „Слыши, праведный Іѡанне, тогда явит сѧ ѡмѣстник мой глѣмый Антихристъ, ѡлѣченный во тмѣ кромѣшнюю“.

И рѣхъ: „Гѣди, жковъ ѣсть ѡнъ?“

И слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши, Іѡанне, лице его мрачно и власы его на главѣ ѡстры ѧкъ стрѣлы; крови емоу ѧкъ сквинные, ѡко емоу десное ѧкъ звѣзда и зъ ѡустръ и сходящее, а другое ѧкъ ѡу лва; ѡуста его лакти, а зѣби его пѣди; персти его ѧкъ серпи, стѣна ногѣ его дванадцать лактій, и на лицѣ его вѣдетъ написано: Антихристъ дѣволъ. до нѣсе вознесе сѧ и до ада снїдетъ, творѣи лжѣ приведенным²⁾. тогда сотворю нѣбо акимѣдно, да ни роси испжститъ на землю, искрыж ѡблаки во послѣднихъ земли, и скрыж крылѣ вѣтрини, да вѣтръ ни звѣетъ на землю“.

И паки рѣхъ: „Гѣди, колко лѣтъ тнхъ вѣдетъ на земли?“ Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши Іѡанне, три лѣта вѣдетъ ѧкъ три мѣцѣ, а три мѣцѣ ѧкъ три нѣлѣ, ѧ три нѣлѣ ѧкъ три днѣ, а три днѣ три чѧси, а три чѧси ѧкъ три четверти, ѧкоже рече древле прѣркъ Дѣдъ: „Престолъ его на земли поверженъ, ѡмалѣ еси дни времени его и ѡблѣмѣ еси его стѣдом“. тогда пошлю Илїж и Еноха на ѡбличенїе его, и ѡбличатъ тѣе его ѧко лжа и прелестника. тогда звѣют сѧ на жертвенницѣ, ѧже рече прѣркъ: „Тогда возложатъ на ѡлтаръ твой телца“.

И рѣхъ: „Я потомъ, Гѣди, что хощеши³⁾ сотворити?“

Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши Іѡанне, тогда скончает сѧ всяка вещь человѣческая живѣщая на земли“.

И рѣхъ: „Я потомъ, Гѣди, что вѣдетъ?“

И рече Гѣдъ: „Повелѣ ѧггломъ, да возмѣтъ ѡвни жнчи лежащїѧ на ѡблацѣхъ, и сонїдетъ с' нѣсе Мнѣхѧн и Гаврїилъ, и вострѣблѣтъ в роги тїѧ ѧкоже рече древле прѣркъ Давидъ: „гласомъ трѣбы рожаны, и ѡуслышите ѡ конца до конца вселенная“. и ѡ гласа того потрясет сѧ вся земля, ѧко рече прѣркъ: „Пред гласомъ древле всяка трѣтїѧ предстанѣтъ“. тогда воскреснетъ вся плоть человѣческая ѡ конца до конца“.

¹⁾ Тїх. класъ пшеничный поуститъ кобель, и матица лозная сотворитъ сто грезновъ.

²⁾ Зам. привидѣніемъ. ³⁾ В рукоп. хощетъ.

И рѣхъ: „Гдѣ, что вѣдетъ? ѿмершіи ѿ вѣка, а дрѣвѣи близъ кончини кѣпно ли воскреснутъ?“

Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши Іѡанне! всака вещь чело-вѣческаа воскреснетъ ѿ тридцать лѣтъ“.

[И рѣхъ]: „Мужескіи полъ ѿмершіи ѿ старіи, дрѣвѣи жноши на воскресеніе каціи вѣдѣтъ?“

И слышахъ гласъ глѣшій: „Іѡкожъ пчела во единъ образъ ѿ тако вси во едино вѣдѣтъ; сѣетъ сѣ во тлѣніи, а востаетъ во нетлѣніи. всакаа вещь вопрошенна вѣдетъ; на воскресеніе бо ни женатъ сѣ, ни посагаютъ, но сѣтъ ѿко аггліи вѣдѣтъ“.

И рѣхъ: „Гдѣ, вѣдетъ ли сѣ знати дрѣвѣ со дрѣгомъ, ѿли познаетъ ѿцъ чадѣ свое, ѿли младо ѿмершое, ѿ мати дитѣ свое, мѣста домовъ своихъ?“

Слышахъ гласъ глѣшій: „Слыши, Іѡанне, ѿко же рече праведныи Дѣдъ: „Человѣкъ ѿко трава днѣе его ѿ ѿко цвѣтъ селныи, тако ѿцвѣтетъ“. ѿ ѿко дѣтъ проидетъ въ немъ ѿ не вѣдетъ ѿ не познаетъ мѣста своего ѿ возвратѣтъ сѣ въ землю свою; въ той днѣ погивѣтъ вса помышленіа ѿхъ“.

И пакѣи рѣхъ: „Гдѣ, а потомъ что вѣдетъ?“

И рече Гдѣ: „Пошлю аггліи мою на лице всеа земли, ѿ возмѣтъ ѿ земля всечѣное еѣліе ѿ чѣсныи креѣ ѿ книги чѣстныа ѿ сосѣди црковныа, ѿ вознесѣтъ ѿ на ѿблацѣхъ: чѣсныи креѣ ѿ книги чѣстныа, на немже простеръ пречистіи свои рѣцѣ, ѿ вси чины аггліи поклонѣтъ сѣ емоу. ѿ тогда вознесѣтъ сѣ прѣдѣици на ѿблацѣхъ, ѿкоже рече апѣлъ Павелъ: „Кѣпно восхитимъ сѣ на ѿблацѣхъ во стрѣтеніе Гдѣе на воздѣхъ“. ѿ тогда ѿзыидѣтъ всѣ лѣжавіи дѣси, ѿже во безднахъ жже на земли, ѿдеже конѣтъ на лица всеа земли, ѿ раждегъ¹⁾ землю, ѿ згоритъ земля на пѣтьдесят ѿ девѣтъ лѣктіи, изгорѣтъ горы ѿ низпадѣтъ ѿ сокрѣшатъ сѣ, ѿзгоритъ всако древо ѿ всака птица парѣщаа по воздѣхъ. ѿ потомъ не вѣдетъ движащаа на лица всеа земли ничтожъ, ѿ вѣдетъ вса земля недвижима“.

И пакѣи рѣхъ: „Гдѣ, а потомъ что хощѣтъ сотворити?“

И слышахъ гласъ глѣшій: „Тогда ѿпечатаѣтъ чѣтири страны ѿ звѣютъ вѣтры на лице всеа земли ѿ развѣютъ всако ѿскрѣтъ ѿ вѣдетъ земля ѿкъ харатіа не ѿмѣши на сѣбѣ начертаніа, ни горы, ни холмы, ни каменіа, ни вертепа, ни пещери, но вѣдетъ лице земное ѿ костока до запада ѿко трапѣза вѣла, згоритъ сѣ

¹⁾ В рукоп. жаждетъ.

срдце земное ѿ возопіетъ та[ко] ко мнѣ земля: „И азъ дѣвою предъ тобою, Гди, ѿ нѣстъ ко мнѣ грѣхъ“. такоже рече проркъ Дѣдъ: „Окропиши мѧ ѿсопом ѿ ѡчищѧ сѧ, ѡмыеши мѧ, ѿ паче снѣга бѣлаѧ сѧ“. ѿпаки Дѣдъ рече „Всѧка дѣбрь ѿполнит сѧ ѿ вѣсѧка гора ѿ холми наполнат сѧ, ѿ вѣдетъ стропотнаѧ во правдѧ ѿ ѡстрѣи вѣ пѣти гладки, ѿ возритъ всѧ плотъ спасеніѧ бжїѧ“.

И паки рѣхъ: „Гди, а потомъ что хощеши сотворити?“

Слышахъ гласъ гл҃жщїи: „Слыши правѣдныи Іѡанне! тогда ѡчиститъ сѧ земля ѿ грѣха, ѿполнитъ сѧ земля бж҃гооуханїѧ многаго, понеже хощѣ соїити на нѧ. ѿ тогда ѿ небесъ честныи крестъ ѿзыидетъ ѿ тысяща а҃ггль со нимъ ѿдѣше предъ [ѿ] всѣхъ его, такоже рекохъ прежде. тогда ѿкритъ сѧ знаменїе сѧа человѣческаго со силою ѿ славою многою. тогда ѡвзратъ дѣлателїе неправеднїи со сѧжгами своими ѿ поскрежещѧ зѣбы своими велими. нечистїи дѣмони тогда невидимою силою дръжними вѣдѧтъ, не могутъ камо вѣжати, ѿ поскрежещѧ зѣбы своими гл҃жще ѣмоу: „Егда ѣсть сила твоѧ, Сатано, како еси прелестилъ? ѿпадохомъ славы бжїѧ, ѣже ѿмѣхомъ ѿ него. се градѣтъ самъ зиждатель всѧконъ вещи человѣчестѣи. люте оубо намъ, ѿко во тмѣ кромѣшнюю ѿсылаютъ насъ“.

Рѣхъ: „И потомъ, Гди, что вѣдетъ?“

И слышахъ гласъ гл҃жщїи: „Слыши Іѡанне, тогда пошлѧ а҃ггли со небесе, ѿ возопіѧтъ гласомъ великимъ гл҃ѧ: „Слыши ѿбо ѿ земля, ѿ крѣпи сѧ, сенисхождѧ по тобѣ, гл҃етъ Гдь“. ѿ ѡслышатъ гласъ а҃ггла бжїѧ ѿ конца до конца вселеннаѧ ѿ во безднахъ. тогда подвигнѣтъ сѧ силы а҃ггльскїѧ ѿ конца до конца небесъ, подвигнѧтъ сѧ вси чины а҃ггльскїи, Херувимы и Серафимы, ѿ вѣдетъ соборъ великїи на небесехъ, подвигнѣтъ сѧ запонъ небесныхъ. тогда вѣдетъ ѡужаѣ ѿ страхъ в е҃р҃аскихъ. тогда раздѣрѣтъ сѧ нѣба ѿ востока до запада ѿ соїидетъ на землю множество а҃ггль, ѿмѣже нѣстъ числа, исплѣнитъ сѧ¹⁾ лице земное воинъ а҃ггльскихъ. тогда разверзѧтъ сѧ сокровища нѣбныхъ, ѿзнесѣтъ все свѣтлое кандило²⁾ ѿ всебж҃гооуханное, ѿ вышнихъ Іер҃лимъ ѿкоже не вѣстѣ ѡукрашенїѧ, ѿзнесѣтъ на землѧ все. ѿ тогда поидѧтъ предомножъ тма тмами а҃ггль несѣще престолъ ѿ вопіѧще: „Гть, сть, сть Гдь Савабѣхъ, ѿпольнѣ ѿбо ѿ землѧ славы своеѧ“. тогда прїидѧтъ со силою многою на ѡблацѣхъ, ѿ тогда поклонѧтъ сѧ всѧ колѣна нѣбнаѧ ѿ земнаѧ ѿ прїисподнаѧ. ѿ тогда ѡставитъ сѧ ѿбо тще, тогда ѿзыидѧтъ на землѧ ѿ знесѧтъ ѿже на

¹⁾ В рукоп. исплѣнитъ сѧ. ²⁾ В рукоп. кандило.

И слышах глаголющих: „Слыши, правднии Іоанне, вопрошенни вѣдѣтъ распеншии мѧ жидове, и пошлю ихъ ѿже во преисподнии огонь, якоже рече пророкъ Дѣдъ: „Возваша и не бѣ спасаши, ко Гѣдѣ, и не оуслышаше ихъ“. и пакы Павѣ рече: „Беззаконно согрѣшиша, беззаконно погибоша и осужденни вѣдѣтъ“.

И рѣхъ: „Гѣди, иже крѣщеніе пріѧша стѣе?“

Слышах глаголющих: „Правднии Іоанне, тогда спрошенъ [вѣдетъ] родъ хрѣтіанскій пріѧшии чѣстное крѣщеніе мои повелѣніемъ, и соверѣтъ а҃гглы правды ѿ грѣшныхъ, и станѣтъ правднии ѿдѣснѣю мене, а грѣшнии ѿидѣю мене. правднии пресвѣтѣютъ сѧ ѿкъ сѣнце, а грѣшнии помрачатъ сѧ ѿкъ звѣзды нѣсныѧ; ѡвы свѣтлы, ѡвы темни; тако правдници пресвѣтѣютъ сѧ, а грѣшнии помрачатъ сѧ“.

И пакы рѣхъ: „Гѣди, кѣмъ хрѣстіане во единѣ мѣкѣ поидѣтъ: патріархи, црїе и князи, збогїе и богатїе?“

И слышахъ глаголющих: „Слыши, правднии Іоанне, пророкъ Дѣдъ рече: „Терпѣніе збогихъ не погибнетъ до конца“, а патріархи грѣшнии и еписпи, црїе и князы погнании вѣдѣтъ во тмѣ кромѣшнюю ѿкъ скотъ и вси восплачѣтъ сѧ ѿко мѣдници. и раздѣлѣютъ сѧ грѣшнии ѡвы во ѡгненнѣю рѣкѣ, ѡвы ѡ червѣхъ небѣсыпающихъ, ѡвы ко мѣкѣ розни, и тако раздѣлѣютъ сѧ грѣшнии“.

И пакы рѣхъ: „Гѣди, а правдници [гдѣ] водворѣютъ сѧ?“

И слышахъ глаголющих: „Слыши, правднии Іоанне! ѡкрыетъ сѧ раи правдыми и вѣдетъ всѧ землѧ раи. и вѣдѣтъ правднии со а҃гглы кѣпно, якоже рече правднии Дѣдъ кѣпно со Дхѣмъ стѣымъ: „Правднии наслѣдѣютъ землю и вселѣютъ сѧ на ней“.

И пакы рѣхъ: „Гѣди, koliko числомъ а҃гглы и челоувѣча рода, вси равно сѣтъ?“

И слышахъ глаголющих: „Слыши, Іоанне, koliko числомъ а҃гглы, токо челоувѣча рода, якоже рече пророкъ Дѣдъ: „Поставлю престолъ мой языкомъ по числу а҃гглы вѣиныхъ“.

И рѣхъ: „И потомъ, Гѣди, что хоцешъ сотворити и како хоцѣтъ миръ быти, ѡкрыи ми все“.

Слышахъ глаголющих: „Слыши, правднии Іоанне, тогда не вѣдетъ болѣзни ни печали ни воздиханїѧ ни слѣзъ ни разбою, ни ѡ злѣхъ памяти не вѣдетъ, ни братоненавидѣнїѧ, ни рожднаго дѣла неправди, ни риданїѧ, ни глѧнїѧ ѿ злѣхъ, ни печали житиискїѧ, ни любви златѣ, ни сребрѣ помышленїѧ, ни прїѧзни злаго, ни дхѧ лѣкаваго, ни смерти, ни ноци, но всегда день и вси едино стадо вѣдѣтъ, и всѣмъ единъ пастырь вѣдетъ, еже преже рекохъ: нже ѡвца ѡ двора моего не сѣтъ, и тѣмъ ми подобѣтъ привести“.

Христосъ глаше: „Слыши, прѣднїи Іѡанне! Се все оуслышав¹⁾ предан²⁾ вѣрны^м человекѣмъ, а не вѣрнїи да не потопчѣтъ бисера ногами своимъ“.

Се же ми слыша^х гла^с, и сонемъ съ облакъ и постави мѣ на Оаворѣ. Бѣжъ нашемъ слава во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Два церковно-славянські тексти отсього апокріфа надрукував Тихонравов (Памятники отреченной русской литературы, СПб. 1863, т. II, стор. 174—196), один із рукопису Синодальної бібліотеки XV в. а другий із рукопису тоїж бібліотеки з XVI в. Наш текст виявляєть ся новішою перерібною апокріфа, стилістично відмінною від обох текстів Тихонравова, особливо при кінці.

Д. Рукопис Народного Дому (Музей Петрушевича ч. 148)
XVII в, стор. 67—90.

(. номъ дни и ѡ послѣднихъ лѣтѣхъ. Гїи клѣви. за мѣтвѣ). І. Вѣдомо боуди всѣмъ, иже же [дѣвою] бы^{ст} Іадамъ и Евѣа, иже изгнанъ бы^{ст} изъ рад. и роди сїа Каина и сестроу е^{го} Каламаноу, и пакы по ѿ. лѣтѣхъ роди сїа Авелѣа и дщєр Дивєроу. миновши же р. лѣтомъ кѣ-мъ нача стѣзати сѣ Каинъ на Авелѣа брата своего и оуби е^{го} дїаволимъ навѣтомъ. сїи Авелѣа прѣвѣи бы^{ст} мѣртвецъ на земли. тѣгда Іадамъ и Евѣа видѣ сѣмѣрть сїа своего Авелѣа и плака сѣ е^{го} много горѣцѣ. миновши же р. лѣто^м прѣвое же [тысѣщи] роди сѣ въ прѣвѣи вѣкѣ въ ѿ-ноѣ лѣто роди сѣ Гифѣа, моу^ж жидовинѣа по ѡбразѣ Іадамлю. въ ѿ-ноѣ лѣта раскѣрѣпиша сѣ сїове Каинови, ѡ сестрѣа начаши жены поимати сѣбѣ. разоумѣвъ же Іадамъ и бы^{ст} ѡ то^м скѣрѣи село. въ пѣтисотное лѣто прѣвой тысѣщи бѣлѣшио похотїю жены ѡбратиша^с жены на блочѣ. и бы^{ст} въ єдинѣа вро^к ѡскѣрѣниша^с скѣрѣны^м бѣждомъ ѡ сїовѣ братѣубѣица Каина въ ѿ-ноѣ лѣто живота Іадамля. и оумрѣ Іадамъ и быкѣ ѿ. сот лѣт и ѿ. прѣвой тысѣщи. Гифѣа же изведе плѣмѣа свое ѡ плѣмени Каина³⁾ на горѣа нѣкоуѣа близѣа соущѣа раїо; Каина чада [начаша] жити сѣ родство^м своимъ на мѣстѣа, ижеже гнѣвно^е бѣвѣиство бы^{ст} и сїи конецъ братоу своему сѣтвори. и бы^{ст}

¹⁾ В рукоп. оуслышахъ. ²⁾ В рукоп. прежде. ³⁾ В рукоп. Гифѣа же плѣмѣа ѡ Каина изведе Гифѣа плѣмѣа свое.

же сре^а сѣшѣ т. ѿ л. лѣ^а кѣсташа злокозніи людіе, пронорливїи ѿ безаконїи, исплѣниша^а безаконїа всакаго, ѿ сновъ Кайновыхъ, ѿ тоу бы^{ст} чадо Ламѣха слѣпаго оубившаго Кайна, ѿнѣже діаволъ прїодоуѣвъ сими дѣлы козѣними. въ ѡ.-ѣ же лѣто второй тисоуши боле разгорѣша^а члѣци на блоуѣ ѿ быша грѣше прѣвыхъ, начаша ско^тски жити, на сѣ оубѣдати, ѿ тако ѿ Кайновъ родъ нача скврѣны^а блоуд творити. въ 3. сотноѣ лѣто Аредова живота в. приложи лоукавый діаволъ ѿ пронорѣливый ра^т блѣ^а прелести сѣны Ситови на дщѣрѣ Кайновы, въпадоша сѣнове Ситови (на дщѣрѣ) въ ро^а грѣховный. ѿ разгнѣва сѣ на нѣ Гѣ Бѣ гнѣво^а великѣ за злое ѿхъ безаконїе, ѣже ѿскврѣниша всю землю ѿ всѣми безаконїи.

II. Скончашема сѣ двѣма тисоушома лѣтома посла Гѣ Бѣ аѣгла своѣго къ Ноѣви блговѣстити ѣмоу ѿ потоуѣ. ѿ рѣ^а ѣмоу аѣгль Гѣи пришедъ къ Ноѣви глѣ: „Посла ма Гѣ къ тоуѣ, Ноѣ, хоуѣ^т потоуѣ поустити на землю, зане же исплѣниша^а людіе безаконїа. ѿ рѣци люде^а, да покаю^т сѣ ѿ грѣсѣхъ своихъ, ѿ ѿда^а ѿмѣ гнѣва своѣго. а ты начни здати ковчагъ ѿ женѣ твоѣи ѿ сѣномъ твоимъ ѿ жена^а сѣновъ твоихъ“. ѿзыиде Ноѣ на гороу Аравитскоую, нача здати ковчагъ, ѣко же повелѣ аѣгль Гѣи. ѿскони же діаволъ ненависникъ родоу члѣж, ѿ прико^ане сѣ женѣ Ноѣвѣ ѿ рѣ^а: „Спытай, гдѣ ходитъ Ноѣ“. ѿна же рѣ^а діаволоу: „Крѣпо^а ѣ^{ст} моуж мой, не ѿповѣсть ми“. тѣгда рѣ^а ко не^а діаволь: „ѣсть трава на^а рѣкою, внѣтъ сѣ ѿколо древа, ѿ взѣше ѿ того древа цвѣтоу оукуваси ѿз моукою ѿ напои ѣго, ѿ сповѣсть ти все“. ѿ сѣнииде Ноѣ ѿз горы по ѿбычаю пища ради — тако ѿмѣаше ѿбычай, завжды приходяще г-мъ мѣца^а по всѣмъ тѣ 3. лѣт. ѿ зшедъ ѿзъ горы ѿ женѣ рече: „Дай ми квасѣ пити, ѣко вожада^а сѣ ѿ дѣла скоѣго“. ѿна же налиѣвши чашѣ ѿ да^{ст} ѣмоу пити. ѿнѣ же рѣ^а: „Жено, да^а ѿ ѣще“. ѿ ѿспивъ г-ю чашѣ ѿ лѣже ѿпочити ѿ рѣ^а, юко велѣе дѣло сѣтвори^а. ѿна же на^а ласкавими словеси въпрошати ѣго: „Гѣи, скажи ми, гдѣ ходишь?“ ѿнѣ же ѣи не сказа. ѿна же болше на^а ласкати ѿколо него діаволѣ наоученїемъ, ѿ лѣстивими словеси глѣши. Ноѣ же рѣ^а: „Присла Гѣ Бѣ къ мнѣ аѣгла своѣго ѿ рѣ^а ми: „Хоуѣ^т Бѣ пото^а поустити на землю“, ѿ повелѣ ми кѣвча^а дѣлати ѿ вѣнїити мнѣ с тобою ѿ сѣномъ наю ѿ жена^а нѣ. ѿ сѣзда^а ѣго 3. лѣт“. ѿ на оутрѣкѣ вѣставъ ѿ шедъ по ѿбыча[ю] своѣмоу на гороу; ѣко вѣзыиде ѿ оузрѣ ковчагъ на^а пра^а раззорень. ѿ плака сѣ Ноѣ м. дїи. ѣви^а ѣмоу аѣгль Гѣи ѿ глѣ: „Не рекоу^а ли ти, не повѣдай женѣ своѣи? а ты почто

повѣлъ еси женѣ своѣй дѣло свое? того ради расыпа Гѣ дѣло твоѣ. то нѣтъ ѿда естъ Гѣ грѣхъ твой, на чѣмъ пакы здати второе". показа емоу всѣ дѣла по имению каждое негниющее и рече емоу: „Гѣ всѣхъ тѣхъ дѣлъ съдѣлаеши ковчегъ". Нои же ѿключе сѣ къ класаницю и не прилѣпи сѣ къ женѣ своѣй и главы своѣ не чесаше никогда. [Авѣ] же нача дѣлати ковчегъ и сътвори его за лѣ. лѣт. и съшедъ изъ горы велѣше людемъ клѣсти грѣхъ свои. ѿниже его не послушаше. и рече ангелъ к Ноѣви „Ноѣ, поиди въ ковчегъ и жена твоѣ и сѣнове твой и жени сѣновъ твоихъ. пойми съ собою по двѣ всакого животного и ѿ четверьногихъ, ѿ гада и ѿ птиць". и рече Нои къ ангелу: „Како хоцѣю съзвати ѿ всакого животного?" и ангелъ же принесе емоу вѣнце съ нѣсе и рече емоу: „Бѣи ѡ вѣнце ста напротивоу ковчага". ѿн же сътвори тако, ꙗкоже повелѣ емоу ангелъ Гѣнъ, и съзва е. сот и з. всѣ.... *(Далѣ в рукописѣ бракуе кѣлькохъ карток).*

IV. ...по всей земли роса. и бысть тако. и рече Гедѣшн: „Да како съверѣю, Гѣ, Ильтаны, бо вси развѣгоша?" и сънесе емоу ангелъ Гѣнъ съ нѣсе рече ѿвна Авраѣмла, и рече емоу: „Въстроуби къ рогу"¹⁾. ѿнъ же възмѣ и на чѣ трѣбнѣ на тоцѣ своѣмъ стоѣ. и бысть глаголюще ѿ того рога ꙗко грѣхъ великъ, и вси слышаше, гдѣ кълѣвекъ бысть кто, или во поустинѣхъ живши, или въ горѣхъ, или въ пропастихъ земныхъ, сънидоша къ нему ѿвсѣдоу Гѣ. мужѣи. и рече къ нему ангелъ Гѣнъ: „Не дай имъ воды пити по три дѣни, а въ третій дѣнь повели имъ водоу пити безъ съсоудовъ: къторій имѣтъ пити почръпаѣ, тѣ сѣ тими поиди. ѡрѣжѣе мѣи на мужѣ и мечѣ и копѣи и фанаръ и троубѣжъ". и сѣе рече ангелъ невиди бысть. Гедѣшъ же не дастъ имъ воды пити по словеси ангелову, и въ Гѣ. дѣнь [повелѣ] имъ водоу пити, а ѿкѣи прилогъ, а ѿкѣи пригрѣщаши. избра и Гѣ. мужѣи, а инихъ ѿпоустѣ, кто гдѣ бы, а сѣмъ повелѣ братѣ ѡроужѣе копѣи и мечѣ и фанаръ [и] трѣбѣ, и поиде противъ Измаѣловѣ. егда стрѣкти ихъ, тѣгда Гѣ покры Измаѣловичѣ и темны ѡблако, а Гедѣшъ сътвори Бѣ дѣнь свѣтель. тѣгда Гедѣшъ рече: „Ище азъ ѡ Бѣ моего ѿ всего сердца въкрою и аще ми естъ дано сиухъ повѣдати" — и възмѣ мечъ подъ конецъ, поѣмъ слѣгоу со собою поиде въ пѣкы ихъ. прѣиде къ вежи, ѿни же рекоша: „Кто естъ?" ѿнъ же рече: „Стадникъ есмь, ѿ стада хожу". и лежаста ѡ вежи два и Измаѣловичѣ, единъ старъ, а другѣи млад, на вѣжнѣхъ, и рече младшій старѣишему: „Видѣхъ сонъ: сѣ полоудѣнной страны и сѣ высокоу горы ѡ грѣже

¹⁾ В рукоп. въстроу къ и рогу.

сѧ п'шеничнаго тѣста ѿ іачьныхъ кроуны с лоемъ ѿ с масломъ смѣшено, ѿ довали сѧ до легомищъ [нашихъ] ѿ сѣтре црѣй нашихъ". старѣйшій рече: „Сего ли не разоумѣеши, іако ѿс полоуденной страны выидеть пророкъ ѿменемъ Гедешъ, ѿ звѣтъ нашь црѣ". Гедешъ же сѧ слышавъ ѿ рече въ собѣ: „Въ истинѣхъ ми повелѣ сихъ повѣдити". ѿ вышелъ ѿс пѣткъ повелѣ свои всѣмъ брати фанарѣ съ свѣщами, възнести на копѣе, ѿ встоупити повелѣ ѿколо ѿ Измаѣловичъ. ѿ тако поидоша по единому дръгъ ѿ друга, ѿ вѣстроубиша въ триста трѣвъ въ единому часѣ. ѿни же ѡскочиша ѿ видѣша ѿколо себе глаголю трѣвъ множество ѿ ѿ страха повѣгоша. настоупивъ Гедешъ ѿ ѡубивъ ѡрива ѿ Зика ѿ Зевия ѿ Галмона, ѿ развѣи всѧ силы ихъ ѿ встало ихъ ѿ. племе, а ѿнде каже ѿ. племе, ѿ тыхъ загна въ поустыню Бмьстрика, ѿкоудѣ прѣидоша ѿ еще же ѿнѣ; тамо расплодиша сѧ ихъ множество.

V. Сказаніе ѿ Змалътанехъ. Прѣйти ѿмъ еще единою на последнехъ летехъ 73. попленахъ всюхъ землю ѿ доидоухъ до Рима, ѿ повѣждени боудоухъ дважды ѿ Римляны, а въ третее Римъ възмоухъ. а не въ всю землю доидоухъ, до Галата великаго не доидоухъ. ѿже естъ за Римомъ. въ томъ Гаватѣ събоудетъ сѧ реченное, ѿеже рекъ естъ пророкъ Іезекиа: „Сѣхъ члѣкъ, съзови свѣркѣ съ поустинѣхъ ѿ приваби ѿ агли, съберѣте сѧ ѿ прѣидѣте, ѡготовавъ естъ ѿмъ їды великоу: прѣидетъ сѣхъжѣте пѣтъ сѣхъныхъ ѿ сѣхъте кровъ боарьскоую". въ томъ Гаватѣ падоухъ вси боаре ѿ еретици елиньстѣхъ прѣ ѡрѣжѣемъ Измаѣловичъ. ѿ велика сѣча боудеть. іако волю тритіакъ ѡу тѣхъ крѣви ѡутонетъ. понеже Бѣхъ нарече Измаѣла дыкѣхъ козломъ. съ гнѣвомъ ѿ съ іаростію великою послани быша по всей земли на члѣкъ ѿ на скоты ѿ на свѣри ѿ на всѧка древа творѣщѣа плоды. ѿ бѣдетъ пришествіе ихъ казни ѿ боазнь безъ милости. ѿ поидоухъ прѣдъ ними дѣ. іазыкъ ѿ дѣ. іазви ѿ погибели, пагѣба ѿ тѣла ѿ впоустѣніе. ѿ рече Гѣ къ Іѣлю: „Любѣхъ ѡубо вожоу тѣа въ землю ѡбѣтованѣхъ, ѿно грѣхъ ради вашихъ предаю ваѣ сѣхъ Измаѣловыхъ; подаю ѿмъ слоухъ, да прѣимѣтъ землю всѣхъ хрѣтіаньскѣхъ, грѣхъ ради вашихъ ѿ беззаконѣхъ". ѡблѣчѣютъ сѧ въ блѣдничѣа ризы, іако жени красѣтъ сѧ ходѣща по ѡулицѣхъ градныхъ, прѣмѣниша въ требованіе нелицемерное, іакоже апѣлъ рече: „Іако жены ихъ тако ѿ мужѣхъ ихъ творѣтъ ѿ прѣмѣшѣютъ сѧ іед[ин]оу женѣ ѡцѣ ѿ сѣхъ ѿ братѣ". тѣго ради прѣмѣдрѣхъ Павелъ рече, провидѣхъ дѣхъ стѣхъ прѣдъ многими лѣтѣхъ, рече ѿ нихъ: „Сего ради предахъ ихъ Бѣхъ въ сѣмѣрть ѿ въ страсти ѿ въ беззачестіе, ѿ жены прѣмѣшѣютъ сѧ требованіе, рече ество. ѿ тако мужѣхъ ѡставивѣше вещь женскѣхъ ѿ разгорѣша сами на сѧ ѿ съ

моужѣ творѣше влоу^х. сего ради преда^х и^х Бѣ въ роуцѣ поганыхъ. ѿскрънени боудоуть въси и въ н^х мѣсто снѣве Измайлѣви. и придана вждетъ земля перьска въ тлѣ и въ пагоукоу живоуцихъ на не^х, и плѣнени боудоуть и и^хсѣчени Елади и Греци, въ плѣн вѣдоша ѡстѣрви прѣстѣи, и поустѣ боудетъ Египеть и Асирїа и по Ирм[ен]о^х печални вждоуть и влачними боудоутъ безъ мѣсти, и просити боудоуть ѿ сн^х ѿ^х мѣрь злата, и не вждетъ живущїи въ Египтѣ и въ Асирїи, и печали наплѣнитъ сѧ земля и ѡбида. и боудетъ множество и^х ꙗко пржго^х. и боудетъ на ны^х глады мнози и смърть вѣзнесетъ ерѣце ѡбывающїи. и вѣсѣдовати начноутъ висоцѣ на Бѣ до времени ѡуставленнаго имъ црѣтва и до числа лѣтемъ, до ѿ-ми мѣць. и црѣвь владати вѣ[доу]тъ и до исхода сивернаго. и вѣдѣтъ подъ властїю к^х члѣвци и скоты и птицѣ нѣсныѧ по водѣ морескаѧ. владѣти имоуть горами и поустинами и свѣрѣ и древомъ и прѣстѣю землею и каменїемъ и вѣсѣмъ ѡбилїемъ. и к^х ни^х боудоутъ домове богатїи, злата и сребра много, и каменїа многоцѣннаго, и ризы и хлѣбы мнози чисти. и все тѣмъ выша, просити боудоутъ дани сиротѣ и вдовицѣ и в черноризецѣ. и всѧ стра^х и ѡужа^х, и ѡубогимъ начноутъ роугати^х. а по закону вѣжїю кто боудетъ въ печали и въ тоу^х и въ скръбѣи вси живоущїи на земли, и боудетъ поутъ ѿ мора и до мора, ѿ вѣстока и до запада и сѣвера и Ефрата. и боудутъ поутѣ и^х печальни, и пойдоуть по нѣмоу старѣци и ѡубогїи и богатїи и нищїи, и алчнїи и жаднїи, и свѣзанїи. и тѣгда вѣжити начноутъ мрѣтвыи, ꙗко же і апѣлъ Павѣ^х рече. аще не прїидетъ прѣвоѣ попущенїе и не ѧвнтъ члѣкоу попущенїа вѣзаконїа, и казнь прїимоутъ вси живоущїи на земли. и ѿскрънѣтъ сѧ земля крѣвїю, ѡдрѣжитъ плодъ скон^х. послани на ѡпоустѣнїе идоущїи и по поустини ѿроужїа своѧ калѣти начноутъ, ѿ женьскы^х чреслъ младенца истрѣгати имоутъ и ѿ рж^х мѣрѣныхъ. раби и^х своѣми господарями вѣжд начноутъ творити и въ сѣмѣ днѣ затворивыше и^хсѣсать народы хрѣтіаньскыѧ, ꙗкоже апѣлъ Павѣ^х рече: „Не сѣхъ вси хрѣтіанѣ, и елико ѿ ни^х събраша^х, вси поклонѣша^х Калѣноу, а сѣмѣ икона^х не поклонѣша^х“. и тѣмъ людїе іи^хльстїи помиловани боудоутъ в такоуѧ времена прѣсныхъ Измайлѣви. мало ѿбращетъ сѧ хрѣтіанѣ по истиннѣ, ꙗкоже рече Гѣ: „Мнози тогда ѿвѣроутъ сѧ ѿ вѣры сѣмѣ и ѿ чѣтнаго крѣта и ѿ причастїа сѣмѣ таинъ, никимъ же ноудим^х, но тоу^х по воли своѣи“. рече апѣлъ Павѣ^х, ꙗко въ послѣднѧ лѣта ѿстоупѣтъ етерѣи ѿ вѣры и боудоуть имъ лѣта злѧ, и боудоуть злато любити, и величавїи хоуліици и родителемъ прѣтивнїи діакѣлемъ наѡученїемъ, неѡкротими и влоу-

долюбци, а не бѣлюбиви, ѡбраз ѡмоуши бжїи и славы бгѡ ѡмѣтающе. къ время казни начнутъ злато любити и брати, и ризоемьци и ѡмѣтници и дшгоубци и слоуги дѣволоу боудуѣ. а боѡщїи сѧ нивочто^ж боудуѣ приникати. а снѡве Измаїлови зли вельми боудуѣ. и не бѣдетъ пакненїа ради къ стѣмъ цркви, слоужбѣ бжїинѣ, доколѣ ѡскончаѣтъ сѧ число црѣтва ихъ. иже придрѣжаще всю землю глады и смрти ѡвозможуютъ члци, и расыплютъ сѧ по всеѣ земли ꙗко прѣстъ. а казнь бѣдетъ въ вечерь, а заутра не можеѣ вѣстати. велика казнь боуде ѡ бѣ, а праведнымъ гѣ потрѣпите и рѣте ѡмъ: „Блжени есте, бгда понесѣтъ вамъ, ѡжденоуѣ вы и рекоуѣ все^х зоѣ глѣ на вы жжѣ мене ради. радоуѣте и веселите^с, ꙗко мзда ваша многа естъ [на] нбсѣхъ“

VI. Печаль ѡ Измаїльтанѣ ꙗко чѣтъ прїимоуѣ члвци. и запустѣѣтъ Прѣсида и померьская земля и греческая и Ликия и Исхриѣ и Патрикеѣ живуще близъ ихъ. пакнише Гакаѣ великыѣ пондоуѣ къ ѡвчу полю, и ставши на ѡвчи поли ѡкрасѣтъ сѧ порти безыцинными и похвалятъ сѧ рекоуще: „Гдѣ соуѣ нарѣцаемїи хрѣтіане? тожѣ погибѡша ѡ роукъ нашихъ, ѡ нихъ же, рекоша, намъ было погибѡути. и не ѡистинно рекоша слова, но бжѣ на нбсѣхъ, а мы на земли“.

Естъ же море Ефиѡпское, на немъ же естъ градъ Ефиѡпїа. в то^х во градѣ рѣѣ прорко^х Езекиемъ: „Ефиѡпїа варить роука еѣ къ бжѣ“. мѣтва хрѣтіаньская ꙗко троубы на нѡво вѣпїющи къ бжѣ. „И тѣ^х естъ градъ Ефиѡпїа, и поидѣмъ до него“. и ѡуставше пондоуѣ. и прїидоуѣ къ вратемъ златымъ, иже соуѣ заключенна ѡз давныѣ лѣтъ; никомоуж не ѡврѣзоуѣ сѧ, а ѡмъ ѡврѣзоуѣ сѧ бжїинѣ повеленїемъ. и внидоуѣ сѣкоуще люди, и досѣкоуѣ сѧ до стоуѣ ѡсефїи, ѡ ней же проркъ рѣѣ: „Въстанетъ на нихъ црѣ Михаилъ“. ѡ нихъ аггль къзѣма его ѡз Рима принесе се и положи его къ стоѣ ѡсефїи и къ ѡльтари. тѣгда крѣтіане ѡзѣкгающе во стоую ѡсефїю вѣпїюще: „ѡ горе намъ, кратїа, ѡуже погибѣемъ ѡ Измаїловичъ снѣ!“ ѡнъ же ꙗко ѡ сна вѣставъ и вѣзе^х мѣсѣкой, рѣѣ, ꙗко борзѣ кънѣ поидѣтъ противоу ихъ съ ѡростїю великою, нанесѣтъ на нихъ мѣсѣ свой съ гнѣво^х великимъ. аггль гнѣ ходи^х ѡс нимъ, ѡбрати сѧ по нимъ по Михаилѣ, раздѣли сѧ срдце ихъ ꙗко вода. а тѣло ихъ ꙗко воскъ, и моужство ихъ ни къ что^ж бы^хст. ѡ страха повѣгнуѣ не могоуще зрѣти противоу силѣ бжїи. ѡвїи събїиѣи боудѣтъ, а ѡнїи разгнани бѣдоуѣ ꙗко скотъ. приноужени ꙗзыци Измаїльтанѣ пришедше поклонѣтъ сѧ Михаилу црѣю глѣше: „Гнѣ, пакнѣници есмо, крѣтіане“. ѡнъ же начне ѡпоуцати когождо [къ] своѣ ѡчество. тогда Измаїловичѣ разгнаны съвѣ-

коуплат сѧ на ѡвчи поли, ставши на конѣх ѡу стрименѣх на^хноу^т даати ѡроужїа ѿ лоуки скоа къ Бгѡу гл҃ше: „Все бы^х еси да^т на^х ѡроужїе пл҃кнѣти всѧ землю, а нѣѣ ѡна^х еси ѡ нас цр҃ство, то ѡуже ѡнѣми ѡроужїе свое ѡ нас“. тогда къ землѣ злата ѿ серебра много, пришедше поклонѧ сѧ на колѣнѣх гл҃ше: „Беликій цр҃ю Мѣхайлѣ, намъ бы^х Бгѡ да^т цр҃ство твоѣ. прїидохомъ поклонити сѧ тебѣ. что велиши рабомъ, да творимъ, понеже къ роукоу твоѣю есмо“. тогда Мѣхайлѣ цр҃ь поработѣ ихъ рабомъ своимъ.

VII. И боудеть на нихъ іарѣхъ грецкыи р҃-рицею, ѡбымѣт ихъ скрѣпѣ ѿ тоуга велика. алчнѣи ѿ жаднѣи боудоут рабы, ѿ жены ихъ ѿ дѣти ихъ на^хноу^т работати. ѿ боудоутъ ихъ голодомъ морити ѿ наготою ѿ работою великою ѡдрѣжѣми боудоутъ рабѡтавши в нихъ. боудѣт цр҃ства Мѣхайлова ѿ. л҃кѣ ѿ г҃. не боудѣт рати по всѣи землѣ. ѡустройѣтъ грады ѿ сътворѣт сѣмѣ цр҃кви, сътворѣтъ поут до Іерусалима ѿ до Синаѣ ѿ до Ѣндїѣ, іакоже былъ въ прѣкїа днѣи ѿ при прѣкыи цр҃ей, ѿ лоучѣи того боудеть. ѿ ѡустройѣтъ митрополиты, ѿ съниздѣтъ сѣа сѣмѣ, іако было при Соломонѣ, ѿ болше того боудеть. ѡустройѣтъ митрополити ѿ патрїархы ѿ клѣкы ѿ поны іако прѣѣ [sic!] было, ѿ всѣхъ ѡуклады при цр҃и Мѣхайловѣ, еже ѡ Іадама съкровѣнна сѣтъ, ѡкрыют сѧ, вшитки скарбѡве. ѡн же ѿмѣтъ сыпати лопатами людемъ злато ѿ серебро, ѿ боудеть нищїи іако боаринѣ, а боаринѣ іако князь, а князи іако цр҃и. ѿ не бѣдѣтъ татѣ ѿ ни разбѡйника, ни ризѡймѣца, ни завѣдацїаго, ѿ ни чарѡдѣѣ, ни сварника; всѧко злодѣѣство дїавѡле погибнѣтъ. бѣдѣтъ радѡст ѿ веселїе велико, іадоуще ѿ пїюще іакоже ѿ при Ной всѣ ѿ. л҃кѣ. забѡудоутъ всѣ ѿ бѣдоутъ їасти ѿ пити безъ мѣры, не знаячи ни ѡца ѿ ни мѣре, къпадоутъ къ прѣлюбѡдѣѣство съ родомъ своимъ. разгнѣваѣтъ сѧ на ны^х Бгѡ гнѣвомъ великимъ за зла ихъ безаконїа. повелѣ Бгѡ Мѣхайлоу съкрыти^с къ ѡстровѣхъ морескїи, прѣбоудѣтъ тамъ до врѣченїаго днѣ. ѡврѣзе Гѣ страны западниѣ, иже заключены Александромъ Макидоньскимъ, иже Филипъ бѣ оцѣ ѿго, цр҃ь макидонь... *(Кінець в рукописі нема).*

Сей текст — уривок апокріфа відомого в науці під назвою „Слово Методія Патарського про початок світа і про останні віки“. Сей апокріф, написаний по дослідям Гутшміда в Візантії в роках 676—678, був на грецькїм ґрунті багато разів перероблюваний і з ріжних редакцій два рази перекладений на церковно-славянську мову. Наш текст, на жаль неповний задля знищеного стану рукопису, належить до тзв. інтерпольованої редакції, що крім грецького Слова Методія Патарського має вставки з Видінїя Даниїла та ріж-

мѡдрѣи Павелъ пр[о]зрѣвъ дѣломъ прежде мнози лѣти рече ѡ нѣхъ: „Сего ради Бгъ предастъ ѡ ко страхъ бѣчестѣа. жены нѣхъ премѣниша требованіе чре, естество, такожде ѡ мѡжіе ѡставише требованіе вещей женскихъ ѡ разгорѣша сѡ сами на себе, с мѡжи бѣзаконіе творѣще“. сего ради Бгъ предастъ нѣхъ ко рѣки бѣзаконныкомъ, ѡ ѡ нѣхъ вопадѣтъ ко грѣхъ ѡ ѡскверненни бѣдѣтъ жены нѣхъ, ѡ ко нѣхъ мѣсто бѣдѣтъ снѡе Измаѣловн. ѡ предана бѣдетъ земля перскаѡ во тѡю ѡ ко пагѣбѣ, ѡ живѣщій на ней во плѣнь вѣдомн бѣдѣтъ. Армени плѣненіемъ ѡ мечѣ погнѣбѣтъ, земля рѣскаѡ ѡпѣстѣетъ, живѣщій на ней ѡскѣчени бѣдѣтъ, ѡстровн поморстѣн пѣстѣн бѣдѣтъ, ѡ живѣщій на нѣхъ во плѣнь ѡ в' посѣченіе бѣдѣтъ. Египетъ ѡ Исврѣа по гѣремъ во печали бѣдѣтъ ѡ влачнн бѣдѣтъ бѣ мѣти, ѡ просити ѡмѣтъ на ѣдино ѡ силнѣхъ сѣмъ мѣрѣ злата, ѡ бѣдѣтъ живѣщѣа ко Египтѣ ѡ ко Исврѣи седмицею плѣ плѣнныкѣ. Печали наплнѣтъ сѡ земля ѡбыдѣннѡ ѡ чѣтирѣхъ вѣтровѣхъ небнѣхъ, ѡ бѣдѣтъ прѣвѡкани множествомъ, ѡ бѣдетъ на нѣхъ гладъ ѡ смѣрть. ѡ вознесѣтъ сѡ сѣрдце ѡбѣывающѣхъ ѡ бѣсѣдовати начнѣтъ висѡцѣ на Бга до времени цѣрѣтва ѡставленнаго ѡмъ числа ѡ до седми мѣцей. ѡ владѣти начнѣтъ до ѡсхода сѣверскаго ѡ до запада, ѡ бѣдѣтъ всн под властѣю нѣхъ; члѣвци же ѡ скѡты ѡ птица небнѣхъ ѡ подводнаѡ морскаѡ под властѣ нѣхъ падѣтъ. ѡ владѣти начнѣтъ гѡрами ѡ пѣстынѡми ѡ звѣрми лѣжннмы ѡ древо ѡ перѣстѣю земною ѡ каменіемъ, ѡ все ѡбнѣе земноѡ в' нѣхъ бѣдетъ, ѡ домѡе богатыхъ ѡ приношеніе всѡко, златѡ ѡ серебрѡ, каменіе многоцѣннѡ ѡ ризы чѣтѣе, все тѣмъ принесѣно бѣдетъ, ѡ возвеселитъ сѡ сѣрдце ѡбѣывающѣхъ. тогда бѣз мѣти бѣдѣтъ ѡ просити ѡмѣтъ даннѣ ѡ сыротѣ ѡ вдовнѣ ѡ в' черцѡкѣ, ѡ всѡкѣ страхъ стѣбѡжѡютъ ѡбѡгимъ, ѡ нарѣгати сѡ начнѣтъ ходѡщимъ по законѣ бжѣю. ѡ бѣдѣтъ в' жалѡсти ѡ скорѣи всн живѣщѣи на землн. ѡ бѣдетъ мѣрѡсть нѣхъ ѡ наказаніе нѣхъ во что же, ѡ бѣдетъ, пѣтъ нѣхъ ѡ морѡ до морѡ, ѡ вѡстокѣ до западѣ, ѡ сѣвера до Ефранта. ѡ бѣдетъ пѣтъ нѣхъ пѣтъ печали, ѡ пойдѣтъ по немѣ старци ѡ старнѣа, ѡбѡгѣи ѡ богѣтѣи, ѡ ѡлчнѣи ѡ жажднѣи, ѡ свѡзани бѣдѣтъ, ѡ блжѣти начнѣтъ мѣртѣхъ, ѡкоже рече апѣлъ Павелъ. ѡце не прѣидѣтъ первое попѣстѣннѣ казни, казнѣ прѣймѣтъ всн живѣщѣи на землн, ѡ ѡсквернитъ сѡ земля кровѣю. ѡ ѡдѣржитъ земля плодѣ свой, послани бѡ сѣтъ на ѡпѣстѣннѣ, сквернн бѡ сѣтъ ѡ сквернѣ чинѣтъ. ѡко ѡдѣще не пѣстынѣ, ѡ ѡрѣжіе своѡ копѡхѣ во тѣла людскѣе, ѡ млѣнца начнѣтъ ѡсторгати ѡ мѣрей ѡз рѣкѣ ѡ развѣкати. ѡ со своими женами начнѣтъ блѣдѣ творити во

сѣхъ мѣсцехъ, рекше во црквахъ. И пеленами сѣхъ конѣ имѣтъ покривати и скоти свои начнѣтъ во црквахъ затворати. Бѣдѣтъ рѣчию проказивы, искѣшающе родъ хрѣтіанскій, іакоже сѣхъ апѣлъ Павелъ рече: „Не сѣтъ вси хрѣтіане, но елико ихъ седмь тысячъ иже сѣ, иже не поклониша сѣ колѣнъ своихъ Баалѣ, тѣмъ людѣ Илстѣи помѣловани быша“. Такжеже и тогда во время измаилтеско мало сѣ ѡбращетъ хрѣтіанъ по истиннѣ, іакоже во егѣпѣ Гдѣ рече; мнози тогда ѡвергѣтъ сѣ ѡ вѣри сѣхъ хрѣтіанскіа и ѡ чѣтнаго крѣта и ѡ причастіа сѣхъ тайнѣ, никимъ же мѣчими, но по коли. сѣе разсмѣкъ сѣхъ апѣлъ Павелъ проповѣда глѣ: „Ико во послѣднѣа дѣны ѡстѣпатъ ѡ вѣри, послашающе дѣховъ лѣстивыхъ и наѣхъ вѣсовскихъ“. и бѣдѣтъ имъ лѣта зла, бѣдѣтъ дѣргъ дѣрга ненавидѣще, златолюбци, величави, хѣлници, родителемъ протѣвныци, бѣзакѣнныци, дѣа: коли неѣкротымѣи, не творѣще доброты, предатели дѣжнѣи, бѣздолѣбци паче а не бѣолѣбци, ѡбразъ имѣще бѣжѣи, силы же еѣго ѡмѣщѣе сѣ. тѣмъ и немощни іавѣтъ сѣ во время стрѣти, начнѣтъ во сѣе гониты, и златогрѣбители, рѣзѣицы, тѣты, ѡмѣтницы, разбойницы, дѣегѣкы. и тѣи бѣдѣтъ слѣги дѣи тѣхъ, боіѣи же сѣ Бѣа ни во чтоже бѣдѣтъ прѣ ѡчимѣ ихъ. бѣдѣтъ во сѣове Измайлѣи зли сѣло, и престанетъ слѣжба бѣа во црквахъ сѣхъ и пѣнѣ сѣе престанетъ кѣ той часъ, дондеже скончаѣтъ сѣ число црѣва ихъ, имже предѣржатъ всю землю. и скончаѣтъ сѣ печаль во чѣловѣцѣхъ, гради и смѣрти измѣножаѣтъ чѣкци и разсиплютъ сѣ по всей земли іако перстѣ, и ина казнь бѣдетъ. Прѣднимъ же и вѣрниѣ потерпитъ Гдѣ, да сѣ ѡблѣчатъ изѣраѣнѣи еѣго, іакоже рече Гдѣ: „Бѣжѣи еѣте, еѣгда поносѣтъ вамъ и ижденѣтъ кѣ и возглѣѣтъ на вѣе всѣкѣе рѣчи лѣжѣе имени моего ради. Радѣйте сѣ, іако мѣда вѣна еѣтъ на иѣсѣхъ“.

VI. И печали той быкше Измаилтанъ іако чѣст прѣимѣтъ чѣкци, не имѣти начнѣтъ надежди ко спѣнію иѣзбавленіа ѡ рѣкѣ Измайлтанъ. и запѣстѣетъ Персида¹⁾ и поморскаѣ земля и грецкаѣ и Каликѣа [sic!] и Гѣмѣкѣа, живѣщѣи близъ ихъ [пѣсти] станѣтъ. пѣкниѣеже Гѣватъ великѣи пойдѣтъ кѣ Ѣвѣцѣ полю, и ставши на Ѣвѣи поли: ѡкрасѣтъ сѣ порти бѣзѣкниими и похвалѣтъ сѣ глѣюще: „Гдѣ сѣтъ нарицаемѣи хрѣтіане, іакоже погнѣоша ѡ рѣкѣ иѣшихъ, ѡ нихъ же рекоша наѣтъ погнѣнѣти. но Бѣъ на иѣсѣхъ, а мы на земли, и нѣстъ прѣтикъ наѣ подъ иѣсѣи и на земли. Еѣстъ

¹⁾ В рукоп. Персида.

во црѣтво ѣго, котрѣи ѿ Адама похованы были, и начнѣт сипати
 лопатами по всемъ царствѣмъ всѣмъ людемъ, и ѿбогатѣютъ вси.
 и бѣдѣтъ ѡубогѣи ѣкѣ панове, а панове ѣкѣ крѣлеве, и не бѣдѣтъ
 злодѣевъ ны разбойниковъ, ни рэзоимца, ни завидящаго, ны
 чародѣа, ни сверелника. и вса кѣе ѡучинкы дѣаволскѣе престанѣтъ.
 и бѣдѣтъ радостъ велика и веселіе, и бѣдѣтъ ѣдѣще и пїюще, ѣкоже
 быстъ при Ноѣ во всѣхъ тридцѣтъ лѣтъ и троухъ. И потоѣ завладѣтъ
 сѧ и начнѣтъ ѣсти и пити безъ мѣри и не знати начнѣтъ ѿца
 своего и мѣре, и впадѣтъ вѣ любовдѣйства со родомъ своимъ.
 И разгнѣваетъ сѧ на ныхъ Гдѣ Бгѣ гнѣвомъ великимъ за злѣи
 ѡучинки ихъ, и повелитъ Михаилъ сховати сѧ во ѿстровѣхъ
 морскихъ. Михаилъ же воставъ и вніидетъ во корабль, и вѣне-
 сѣтъ ѣго Бгѣ вѣтроѣ во ѣдинъ ѿстровъ морскій, и превѣдетъ
 тамо до речеѣнаго часа. И ѿверзетъ Бгѣ горы западніа, ѣже
 заключи Ілѣѣандръ. Ёгда же бѣ Филипъ царъ македонскій,
 ѿцѣ Ілѣѣандровъ, то Филипъ¹⁾ Македонѣ бѣ и полѣт женѣ
 Ілим'пїадѣ, дїверъ Фоловѣ, црѣа ѣдиѿпска, ѿ неѧ же роди сѧ
 Ілѣѣандръ царъ Греченинъ, храборъ велми. и ѡчинивъ Ілѣ-
 ѣандръ Ілѣѣандрїю великѣ, и црѣтова вѣ ней лѣтъ девѣнадцѣ-
 цѣтъ. Сей бо Ілѣѣандръ шѣдъ на востокъ и ѡуби Дарїа царѣ
 перскаго, и ѿтолѣ шѣдъ ѡуби царѣ индїйскаго Пора, повоѣвавъ
 многѣи землѣ и гшроди, и пошовъ воюючи до землѣ, ѣже нари-
 цѣетъ сѧ подсѣнечнаѧ, и деже видѣ нечистыѧ члѣвки, и же сѣтъ І-
 фетови внѣци. и ѡзрѣвъ Ілѣѣандръ нечистотѣ ихъ и задивовалъ
 сѧ: ѣдѣхѣ бо всако животное, жѣпеліе, тваръ, гнѣсно бо естъ и
 скарадно, и карамеры и мыши и коѣкы и змїи, и мрѣтвыхъ тѣло,
 и скоты нечѣтыѧ, и зверженїа женскаѧ, и дѣти свѣа мѣртвїа,
 и всакое животное нечистое; не тилко то ѣдно, але и мрѣтвыхъ
 не погрѣбаютъ, но ѣдѣхѣ. то все видѣчи Ілѣѣандръ бивающаѧ
 вѣ ныѣ скверны и возбоѧ сѧ глѣа: „Ёгда како сїи дойдѣтъ мѣста
 сѣаго и землѣ сѣои, и ѿсквернатъ ѣи скверными ѣденїи“. И нача
 млѣти сѧ Бгѣ, и повелѣ собрати вса мѣжи и жены ихъ и дѣти,
 и погна ѧ и самъ понде во слѣдъ ихъ, дондеже вніидоша мимо
 сѣверъ, и не бѣ лѣзѣ влѣзти к нимъ ныже слѣзти ѿ нихъ. тогда
 же Ілѣѣандръ помлѣив сѧ Бгѣ страхомъ великимъ, и повелѣ
 Гдѣ Бгѣ горамъ сѣверѣскиѣ и стѣпнѣти сѧ. повелѣнїеѣ бжїимъ
 и стѣпиша сѧ гори, но не стѣпиша сѧ тилко дванадѣсѣтъ лакоѣ.
 Ілѣѣандръ закоѧ не стѣплѣшее сѧ мѣсце врати желѣзными и за-
 бѣвъ сѣнклѣтомъ; ёгда же восхотѣ разсѣчи секирами врата,

1) В рукоп. Филипѣ.

то не вѣдетъ имъ лѣтъ. рѣчь бо естъ така сѣнклѣ, да ни желѣзо его сѣчетъ, ни ѿгнь сожжетъ. во послѣднѣмъ же днѣ на скончаніи мира Гогъ и Магогъ на землю Іерусалимъ выйдѣтъ, еже сѣтъ цари ѿзычестіи, ѿже запечата Іаѳанъ въ онѣ странѣ сѣвера. сеже сѣтъ имена ихъ: Гогъ и Магогъ и Іаннѣга и Нагогъ и Іаѳанъ и Фидѣ и Фотинъ и Гусинъ и Оунъ и Ефаръ, Левкимъ и Іазаръ, Фатіанъ, Хахонъ и Іазмазотъ, Баміанъ, Іаѳакъ, Іалай, Галтиръ, члвкоѿдци, нарицаеміа псѣмъ главы, сѣи двадцѣтъ и чтири царѣ, еже загна Іаѳанъ за горы. Гогъ же вѣдетъ крилатъ, и держатъ его на чтири страни чтирма чепи двѣдцѣтъ члвкъ, абы не залетѣлъ; а иного вѣдетъ шесть рѣкъ, а иного вѣдетъ скотіи ноги, а иныхъ вѣдетъ псѣмъ главы. и по Михаилѣ црствѣ за беззаконіе людѣи тѣхъ ѿверзетъ Бгъ горы западніа, и воскочитъ з нихъ Гогъ, Магогъ и Іаннѣга и Іаѳанъ и иныхъ двѣдцѣтъ царей. и подвижетъ сѣ земля ѿ лица ихъ. и смѣтѣтъ сѣ члвци и начнѣтъ бѣгати и крити сѣ во горахъ и въ пещерахъ и во гробѣхъ, ѿмираѣти начнѣтъ ѿ страха, и не вѣдеѣтъ комѣ погребѣати телесѣ ихъ. Ізшедшіи во ѿнѣи поганове начнѣтъ ѣсти плѣтъ члвчкѣю и кровъ пити ѿко водѣ, и всѣ нечистіа и гнѣснаѣ ѣсти начнѣтъ, змѣи и скорпиѣи, іеніа гадѣи и мертвечинѣи всѣхъ, и закалати¹⁾ начнѣтъ младенцы и псѣще ѣсти ихъ. ѿстѣлетъ землю и ѿсквернитъ ю и не вѣдетъ терпѣнѣаго на ней. протекѣтъ сѣи людѣи во третѣе лѣто даже до Іерусалима и послетъ Бгъ архистратига Михаила, и посѣчетъ ихъ нещѣю на Іаѳанѣхъ ѿдоли.

VIII. Тогда востанѣтъ нѣкто Рахиль иныхъ сѣновъ²⁾ беззаконныхъ, и вѣдеѣтъ во градѣ сѣмъ три лѣта, и сотворитъ беззаконіе веліе, ѿко же не было ѿсѣмъ початкѣ свѣта и до конца не вѣдетъ. и повелѣтъ совокѣпити сѣ ѿцѣ со дочкою и братѣ со сестрою; аще кто тако не сотворитъ, смѣрти преданъ вѣдетъ. повелѣтъ совокѣпити сѣ чернѣцѣ с черницею, и вѣдетъ беззаконіе смѣшено горѣ ѿбѣиства многаго. И самъ совокѣпитъ сѣ со матерію, со дочкою и со сестрою своею. и разгнѣваетъ сѣ Гдѣ Бгъ ѿростію великою на нихъ и повелѣтъ громѣ и молніамъ безъ престани страшно ѿсходити на землю. и многи тогда грады ѿгнемъ пожжени вѣдѣтъ. и того часѣ члвци ѿ ѿбѣиѣна страшнаго грома того ѿбѣиѣна великомъ разслабѣютъ, и ѿмираѣти начнѣтъ мнози и ѿ молніа изгорѣтъ. Горе же тогда всѣмъ вѣдетъ, се же беззаконное црство погнѣблено вѣдетъ. ѿ днѣи же тѣхъ блжени живѣщіи

¹⁾ В рукоп. заклѣти. ²⁾ Істр. Рахилинъ синъ.

в' римстемъ градѣ либо в Ризѣ и въ Ирапѣи и въ Патриле ко
 ѡстровѣ и в' Калдзрѣ градѣ: в тѣхъ же градѣхъ иже сѧ кто
 вселиѣ, да почиѣтъ. И инде всюды войны и смѣщенїѧ горка
 велика бѣдѣтъ, іако же рече Гѣдъ: „Слышати имате брани,
 смѣщенїѧ ко тыѧ кончины“. и потомъ востанетъ царь ко
 градѣ семъ, золь ѡмѣтѣныкъ Іс Хѣъ, и превратитъ на
 ѣлинскѣю вѣрѣ и сотвориѣ во стѣхъ мѣстѣхъ идоли, а цркви
 стѣѧ пожжетъ, и чѣтнаго крѣта наречетъ лядилище. и поповскїи
 чинѣ возненавидитъ, и сотвориѣ сѣчѣ во людѣхъ. и тогда пре-
 дастъ дрѣгѣ дрѣга на смѣрть, и братѣ брата, и ѡцѣ сѣѧ и сѣѣ
 ѡца. и мнози не покораѣ сѧ злобѣ ѣго, то тѣи со Хрѣтомъ
 црѣтвовати бѣдѣтъ. Бѣдетъ же того часѣ звони и трѣси велицы
 на небесѣхъ. Тогда бѣдѣтъ ѡстрови дѣмономъ и сѣдалища и га-
 дѣ гнѣзда, и востанетъ црѣ на црѣ, и бѣдетъ печаль и тѣга
 велика. іавиѣ сѧ со нѣси ѡгнь іако молніѧ борзостїю ѡсѣѧющїи
 все лице земли, да вси сїѣ оувидѣтъ, іако сѣ начало бѣлѣзнемъ.
 кончавшѣ же сѧ црѣтвѣ семѣ прїидетъ иишїи царь ѡ Ираклѣ во
 град сѣи. и при црѣтвѣ ѣго зверѣт сѧ вси добрїи. и животворящаго
 крѣта древо повеленїемъ бжїимъ дастъ сѧ цркви томѣ. и пришедъ
 во Іерѣлимъ и станетъ на мѣстѣ, и деже стоѣстѣ нозѣ Гѣда
 иишего Ісѧ Хрѣта, и предастъ своѣма рѣкама чѣтное древо и вѣ-
 нецѣ, и дшѣ своѣю в' рѣцѣ Гѣдѣ Бгѣ своемѣ предастъ.

И потомъ црѣтвовати начнѣтъ три юноши кѣзѣстѣднїѧ, и пре-
 бѣдѣтъ в' мирѣ днїи сто и ѡмнадесѣѣ. и потомъ разгнѣвавши сѧ
 и ѣдинѣ кнїидетъ в Гелѣнь и рече: „Ты ѣси Гелѣнь град нераз-
 главленъ [sic!], ты ѡдолѣши врагоѣ своиѣ“. Тогда виженетъ
 люди иѣз семи лѣтѣ мѣжи, попомъ и черцѣмъ дастъ ѡрѣжїѧ на
 бранѣ, и сотвориѣ кораблѣ велика и пришеѣ преѣ брата и речетъ:
 „Радѣи сѧ Римѣ три юлици и мѣѧ! мечъ твой ѡстрѣ ѣстѣ,
 стрѣлы твоѧ части сѣтъ, честенъ ѣси ты, да держи вѣрѣ своѣю,
 да не испадеѣ ис тебе. Бжїени бѣ сѣтъ живѣщїи во тебѣ“. Тогда
 зверѣт чернїѧ роди, и выйдѣтъ междѣ Дила и Идила, жѣда про-
 тивныхъ своихъ. И третїи братѣ бѣстроитъ воѣ ѡ Фрѣгїѧ и Га-
 латїѧ и ѡ Ирмени и ѡ Ираклѣ, и кнїидетъ в Гелѣнь глѧ: „Ге-
 лѣнь разглавленъ бѣдетъ и погибнетъ во вѣки“. и станѣтъ про-
 тивѣ собѣ и сотвораѣ сѣчѣ великѣ междѣ собою, и сосѣкѣтъ сѧ
 вси, и всѣ три црѣѣ бѣвыѣнны бѣдѣтъ, и прѣлѣетъ сѧ кровъ гре-
 ческаѧ іакѣ тѣѣ великаѧ. и попливѣтъ людїѣ иѣсѣченнїи со кровїю
 в' море, и не ѡстанетъ сѧ ни ѣдинѣ ѡ нихъ. и смѣсиѣ сѧ море
 со кровїю ихъ за дванадцѣѣтѣ поприцѣ. Тогда бѣдетъ всѧка
 жена вдова, и тогда начнѣтъ искати сѣмъ женѣ ѣдинаго мѣжа
 и не найдѣтъ. и снїшавши ѡ ииѣѣ землѣ ѡроци ѡнїи прїидѣтъ

к нимъ и начнѣтъ владѣть творити с ними ꙗко же свинѣа не смѣшаваше. Тогда блѣженнѣ вѣдѣтъ и треблѣженнѣ и[же] в' горахъ Бгѣ славащей и зла сего не зраше, но ѿ собѣ вѣдѣтъ пекѣще сѣа, чающе великой мѣрти, доброй агници, хотѣще заклани быти Христа ради ѿ лукаваго Антихриста.

И потоѣ востанетъ жена именеѣ Монода ѿ Понта, и царствовати начнетъ во градѣ сѣмѣ, и вѣдетъ вѣеѣва потворница, дѣвола дщи. Бо дѣи же еѣа вѣдѣтъ рати и ѡбѣйстка по всѣмъ ѡлицамъ и дворѣмъ, и ѡбѣетъ дръгъ дръга и сѣѣ ѿца и ѿцѣ сѣа и братъ брата, и вѣдетъ злоба многа во градѣ сѣмѣ, и во стѣхъ црѣквахъ вѣдѣтъ владѣи и гдѣли и плаванѣа, пѣсни сатанинскѣи и порѣганѣа, ꙗкоже члѣвкъ не видѣтъ николиже и не видѣти можетъ. и та нечестиваѣ царица начнетъ Бгѣмъ себе творити и ѿсквернитъ стѣй ѿлтарѣ, и своѣ срамъ ѿмивши ѿскверныѣ люди гречестѣи, и стѣа стѣхъ нечтити начнетъ, и разграбитъ всѣа посѣди црѣковныѣ, и зверетъ ѿбрази, стѣа стѣхъ, еѣвглѣа и всѣа книги црѣковныѣ, и сотворитъ громадѣ великѣ и зажжетъ, и црѣкви раздрѣшитъ. И искати начнетъ мошею стѣхъ и не ѿбращетъ, Бгѣ бо сохраниѣ ихъ. тогда речетъ ѿкажнѣа такъ: „Ѡ нарицаемый Хрѣте, чи ѿблѣнилаѣ ти сѣа еѣсѣмъ, погѣби памѣтъ твою ѿ землѣа? се бо еѣси видѣлаѣ маломощне, что еѣсмо тѣбѣ сотворила, и не моглѣ еѣси ни поне власѣ главы моѣа коснѣти сѣа“. се слово рече лютаѣ лѣвица, и болше сего рече, еѣже еѣстъ срамъ повѣдати горшаѣ дѣла. разгнѣвав же сѣа Бгѣ ꙗростѣю великою и простретъ рѣкѣ свою на град сѣй, и послетъ Бгѣ аѣгла своего Михаила и подрѣжетъ перстѣ под градомъ серпомъ. и ѿвернетъ жерновоѣ, и ѡударитъ скипетроѣ, и тако погрѣзитъ еѣго со людьми во главынѣ морскѣю, и тако погибнетъ град сѣй. ѿстанетъ же сѣа столпъ еѣдинъ на торгѣ, еѣгоже црѣ Константинъ радѣа сѣа поставки, в немъ же сѣѣтъ вложены чѣтныѣ гвозди Гѣдѣа, и мы же пригвожденно быѣтъ тѣло Гѣдне на крѣтѣ. тѣи гвоздѣа запечатаны верхѣ столпа ко златѣмъ колванѣ Константиноѣ црѣмъ владѣмо до втораго пришеѣствѣа Гѣдѣа. приходяще же кораблѣнници казати начнѣтъ ко столпѣ томѣ кораблѣи своѣи и плакати сѣа начнѣтъ глѣюще: „Граѣ нашъ старѣй погрѣженъ еѣстъ, вонъ же приходяще кѣплю дѣлахоѣ и ѿбогатѣхоѣ“. вѣдетъ же плача того дѣий чтиридѣсѣтъ.

IX. И тогда ꙗвѣтъ сѣа три гради: Харазиѣ, Вифсанда, Капернаѡмъ. и въ томъ Харазинѣ вѣдетъ черница дѣвою и вѣдетъ сидѣщи к келѣи своѣи и ѡслышитъ птахѣ поющѣ во ѡградѣ своемъ таковѣи пѣсни, ꙗко ни ѡумъ члѣвчѣкѣи смислити не мо-

же. ѿна же ѿшткавши ѡкно сѹщетъ посмотрити на ню, и птица возлетѣвши ѹдаритъ сѧ в лице черницѣ томъ, и в томъ часѣкъ зачнеъ сѧ в ней снѣ пагѹбѣ и родитъ сѧ Антихристѣ. Сотона. коскормленѣ вѣдетъ во Висандѣ и царствовати иметъ в' Капернаѹмѣ. Сего ради Гдѣ Бгѣ рече: „Горе тебѣ Харазонѣ, горе тебѣ Вифсаида, горе тебѣ Капернаѹмѣ, ꙗко возноси сѧ до нѣбсѣ до адѹ спадѣши“. Тогда повелѣнемъ вжїимъ прїидетъ црѣ Михаилъ из ѿстрововъ морскихъ и сѧдетъ во Іерѡлимѣ црѣмъ на дванадцатѣ лѣтъ црѣтвѡ. тогда пришеъ снѣ пагѹбѣ ис Капернаѹма и послѡжитъ Михаилъ црѣ во Іерѡлимѣ, и вѣдетъ возлюбленѣ Михаилѡмъ, и вѣдетъ ѹ него первїй во слѡгахъ. Михаилъ же царѣ знаетъ е҃го, кто естъ, а ѿнѣ Михаилъ знаетъ, но послѡжитъ е҃мѹ повелѣнїе вжїимъ. е҃гда же прѣдетъ дванадцатѣ лѣтъ Михаилъ црѣ, тогда сыѣ пагѹбѣ начнеъ ходити по своей воли и проявляѣ свое црѣтво. е҃гдаже вышло дванадцатѣ лѣтъ, тогда црѣ Михаилъ прїидетъ на мѣсто Голгоды, и҃деже распѣ сѧ Гдѣ и҃шѣ Іс Хс. Тогда снѣдетъ крѣтъ со нѣсе и станеъ предъ ныѣ, ѿнѣ же снемъ вѣнецъ изъ себе и положивъ на крѣтъ, всѣмъ людемъ видѡщиѣ, и воздвигъ рѹцѣ свои на нѣбо, и предастъ црѣтво хрѣтіанское Бгѹ и ѿцѹ. Тогда собѣдеъ сѧ прѡрчество Дѡдово гл҃юще: „Во послѣднѡмъ днѣ Ѹфїѡпїѡ варить рѹка е҃ѧ ко Бгѹ“, снрѣчѣ вѣра хрѣтіанская изидетъ с вѣнцеѣ ко Бгѹ на нѣбо. Тогда Михаилъ црѣ предастъ дшѹ свою в' рѹцѣ Бгѹ. тогда вси людіе воскричатъ горѣко вѡпїюще: „Горе наѣ, братїе, ꙗко ѹже погибѡ[омъ] днѣ, юже во зайде намъ полѹдеѣное с҃нце“.

Х. Тогда раздрѹшитъ сѧ всякая власть и старѣнїишество. тогда ѿблїчитъ сѧ сынъ погибѣли родивѣ сѧ ѿ племени Данова, по прѡрчествѹ Іѡкова патрїѡрхи, е҃же рече: „Видѣхъ змїѡ лежащѡ на пѣти, и҃мающѡ конѡ за пѣтѹ, и сѣдѣтъ конѣ на заднѹю ногѹ жда и҃збавленїѡ ѿ Бгѡ“. Шожѣ естъ конѣ? что послѣднїй днѣ. такожде вѣдѹтъ тогда стїи ꙗко на кони сѣдѡща на вѣрѣ, приходить начинѹтъ на сына пагѹбы, ѿнѣ же начнеъ блазнити знами знаменїи своймы и чѹдотворенїи, во ѿчїю мечтовѣ, и творити во начнеъ чѹдеса и знамена многа на земли: гораѣ повелитъ приходить с мѣста на мѣсто и҃но, с҃нце во тѣмѣ и мѣцѣ во кровѣ преложитъ, и тѣми лживыми мечты и знаменїи аще вы чымъ моглѣ прелстити и҃зраїїѡмъ вжїѡ. ꙗко же видѣвѣ патрїѡрхѣ ѹмныма ѿчїима и разѹмѣвѣ хотѡщѡмъ быти ѿ прелстиваго змїѡ, рекше ѿ снѡ пагѹбы, печаль и вѣдѹ чл҃вкоѣ, сице гл҃а: „Гдѣ лица твоего Гдѣ чл҃вчскѹ родѹ сїснїѡ пожди“. Гдѣ е҃мѹ е҃ще

ѡвѣща: „Ѥще бы ѣмѡ мѡцно прелстити ѡбранныѡ моѡ“. Выйдетъ во сѣѡ пагѡбѣ ко Іерѡлимѡ ѡ сѡдетъ ко цркви ѡко Бгѡ, члѡвѣкъ сѡй тѣлоѡ, ѡ чрева мѣрнаѡ рожденъ, ѡ не ѡ члѡвѣкъ, но по плоти колѣна Данова. такожде Іюда предаѡ Гѡда ѡ тогожѡ колѣна Данова. вѡдетъ црѣтковати ѣмѡ три лѣта, ѡ три лѣта ѣмѡ вѡдѡтъ ѡко три мѡци, ѡ три мѡци ѡкѡ три нѣли, ѡ три нѣли ѡкѡ три дни, ѡ три дни ѡкѡ три часи, ѡ три часи ѡкѡ три черти. ѣдино же лѣто вѡдетъ становиѡ ѡко члѡвѣкъ, ѡ второго лѣта вѡдѡтъ власи главы ѣго ѡ брады ѡко стрѣлы, ѡ ѡко ѣго вѡдетъ ѡко зарѡнаѡ звѣзда, ѡ дрѡгоѡ ѡко ѡко лѡвѡ, ѡ ногти рѡкъ ѣго ѡ ногѡ вѡдѡтъ ѡко серпы, ѡ стопа ногѡ ѣго вѡдетъ дѡкѡ пады. ѡ ѡмножитъ сѡ злоба ѣго, ѡ многы прелѣститъ вѣрѡвати в себѡ, ѡ не вѣрѡющина вѡ него начнеѡ ѡзбивати. тѡи же црѣтковати ѡмѡтъ со Хрѣтомѡ ко вѣки, ѡ вѣровавшѡи вѡ него с нѡмѡ пойдѡтъ ко ѡгнь невгасимѡй. Гѡдѡ же Бгѡ не хотѡ погибѡущиѡ сѡновѡ члѡвѣческихѡ, ѡхѡ же ѡскѡпи кровѡю своею, повелитъ Ілѡи ѡ Енохѡ ѡсѡ пѡстинѣкѡ зойти. ѡ ѡбличатъ прелѣсть ѣго предъ всѣми члѡвѣки. людѡе же видѣвшѡ ѣго посрамленна ѡ ѡвезличенна ѡ раѡвѡ вѡжѡихѡ, тогда ѡузрѡтъ на челѣ ѣго написано: Антихрестъ, повѣжатъ ѡ него. Антихрестъ же ѡувидѣѡтъ себѡ ѡбличенна ѡ ѡ всѣхѡ некрегома, разгѣнѣвавши сѡ гнѣвомѡ и яростѡю великою ѡуѣкнетъ Ілѡю ѡ Еноха на жертвеницѡхѡ. ѡко же бо нѣцѡи глѡютъ, ѡко ѡ Ілѡинны кровы зажжетъ сѡ земля, але не ѣстъ такѡ, но ѡгнь повелѡнѡеѡ вѡжѡимѡ зажжетъ землю. Антихрестъ же вознесеѡ сѡ с полкомѡ своимѡ на воздѡхѡ на ѡблѡцѣхѡ предъ Бгомѡ. тогда сошлетъ Гѡдѡ ѡгнь своего на землю, ѡ возметъ чѣтное свое ѡгньѡе ѡ сосѡди црковнѡѡ ѡ крѣтъ ѡ гвоздѡѡ рѡкъ ѣго ѡ ногѡ, ѡ вознесеѡ на ѡбо. тогда вознесѡтъ сѡ пѣвдницы ѡубѡеннѡи ѡ Антихреста на ѡблѡцѣхѡ на ѡбо, ѡ начнеѡ земля горѣти, ѡ згорѡтъ пѡтъ сотѡ лакотѡ во глѡбынѡ. ѡ ѡзгорѡтъ горы великѡѡ, ѡ згорѡтъ всѡко древо ѡ весь скотѡ ѡ весь гадѡ ѡ всѡка птица. тогда ѡверзетъ Бгѡ чѡтири кѣтри великѡѡ, востокѡ, западѡ, югѡ ѡ сѣверѡ, ѡ развѣѡтъ всѡкѡ сквернѡ ѡ всѡкѡ прахѡ ѡ землѣ. ѡ не вѡдетъ на ней ны горы, ны каменѡѡ, ны вертепа, но вѡдетъ ѡко хартѡѡ. Тогда послетъ Бгѡ ѡгнь своихѡ Мѡхѡила ѡ Гаврѡила, ѡ возмѡтъ рога ѡвна лежащѡ на ѡблѡцѣхѡ, ѡ снѡйдѡтъ на землю ѡ вострѡбѡтъ во полнощѡ. ѡ ѡ гласа трѡбѣ тѣхѡ потрѡсе сѡ земля. тогда же телѡса ѡснѡютъ сѡ во грѡбѣхѡ ѡко паѡчина. ѡ вострѡбѡнта ѡ кѡрѣхѡ, ѡ телѡса созиждѡтъ сѡ. ѣгда вострѡбѡтъ предъ зарѡми, тогда же воскреснетъ всѡкаѡ плотъ члѡвѣчѡѡ ѡ востока до запада. ѡ вѡдетъ

всѣмъ члвкѣ во тридцѣтъ лѣтъ во єдинѣмъ возрастѣ. тогда снїдетъ со нбси великій чѣтнїй крѣтъ с тисѣщами ѡгнѣмъ идущїи предъ нимъ. тогда ѡгнѣмъ возопїетъ гласомъ великимъ гл҃а: „Слнши земле ѿ крѣни сѡ! гл҃етъ Гдѣ: днѣсь во сѹхѹ со нбси на тѣ“. ѿ вѣдѹтъ гласъ той слншати ѿ востокѣ ѿ до запада ѿ во вѣдѹхѹ. тогда бѹзрїтъ Антихрестъ со слѣгами своїми, хотѣ вѣжати, тогда же невидимою силою дѣржими вѣдѹтъ ѿ не возмѹгѹтъ вѣжати. тогда же спадѹтъ звѣзды ѿ не вѣдетъ слнцѣ ны лѣны, затворѣтъ сѡ нбса ѿ совѹют сѡ, ѿ море пресѣкнетъ. Тогда снїдетъ Бгѣ на землю сѣдити всѣмъ, ѿ прежде всѣхѹ ѡсѣдитъ Антихреста ѿ силы єго ѿ пошлетъ єго во тѣмѣ кромѣшнюю. ѿ потомъ ѡсѣжденъ вѣдетъ родъ єврейскїй, ѿ пошлетъ єго во ѡдѣ прїисподнїй. ѿ потомъ вопрошенъ вѣдетъ родъ хр҃тіанскїй, ѿже приѣша стѣе крѣщенїе. тогда покелитъ ѡгнѣмъ своимъ ѿзрѣ[ши]ти прѣднѹхѹ ѿ грѣшныхѹ. ѿ станѹтъ всн прѣднїй ѡдѣснѹ Бгѣ ѿ просвѣтѣтъ сѡ ѿко слнцѣ, ѿ грѣшнїи помраченны вѣдѹтъ. ѿ рече ѿмъ Гдѣ прѣднїй сѣдѣмъ: „Ѣидѣте ѿ мене проклѣтїи во ѡгнѣ кѣчны, бѹготованнїй дѣволѣ ѿ ѡгнѣмъ єго, ѿко не сотвористе волю мою“. Тогда погнаны вѣдѹтъ ѿко скотъ ѿ раздѣлѣтъ сѡ по дѣлоу своимъ: ѡвїи во ѡгнѣннѹю рѣкѹ, ѿ ѿнїи во червѣ неѹсыпѣмый, ѿ ѿнїи во седмоѹстнїй кладѣзь, ѡкїи вѣ тѣмѣ, ѿ ѿнїи во смолѣ, ѿ тако вѣдѹтъ во вѣки мѣчїи сѡ. Тогда же рече ѡдѣснѹ праведнымъ своимъ: „Прїйдѣте бл҃гѣвеннїй ѡца моего, наслѣдѹйте бѹготованное вамъ царствїе, ѿко сотвористе волю мою ѿ терпѣсте всѣхѹ стрѣтъ на земли ѿмени моего ради. ѿ ѿнѣ прїйдѣте ѿ прїемлѣте ѿже бѹготова ва ѡцѣ мой црѣтво нбснѣе“. тѣгожѣ царствїѣ, братїе, желающе, потщїи сѡ потрѣдити сѡ ко Бгѹ постомъ ѿ мѣтвами ѿ мѣстїнами, да прїнемѣмъ црѣтво нбснѣе ѿ Хр҃тѣ Ісѣ Гдѣ ншѣмъ, ємѣ же слава подобѣтъ всѣмъ во вѣкы ѡминѣ.

Сей текст відповідає остатнім шести главам (V—X) так званої інтерпольованої редакції Слова Методія Патарського, надрукованої Істріном ор. сіт. стор. 121—131, відки беремо поділ на глави і деякі варіанти подані під текстом.

Ж. Бібліотека Народного Дому (Муз. Петрушевича, рукопис 105), XVIII в., збірка о. Павла Свідзінського к. а. — ма.

(Слово ст҃го Методїѣ еп҃па Іер҃лимского ѿ царствѣ Михаилѣ ѿ царствїи Антихрїстовѣ ѿ ѿ

ѡстатныхъ' днехъ', зачинаемъ презъ' моцъ милостиваго Б҃га ѿ Б҃га единогоднаго ѿ с҃тго Дх҃а). [Пропускаемо початокъ подобный до тексту Е і друкуемо лише конецъ, к. 15 об. до 41].

V. Ѣтола ѿще дѣ. родъ разплодившимъ ся, тѣмъ зновѣ во послѣднѣмъ лѣтѣ жѣ. мають палѣти всю землю. ѿ дѣйдѣтъ до Рима, ѿ прогнани мають быти вѣ-ж[ды] ѿ Римлян, а за третимъ разомъ возьмѣтъ Римъ, а не всю землю. ѿ дойдѣтъ до великаго Гавата, што естъ за Римомъ. ѡ томъ бо Гаватѣ выполнитъ ся слово реченное прѣркомъ Езекиїлемъ, в тоѣ бо Гаватѣ падѣтъ вси бо-гаре еллинстїи предѣмъ ѡрѣжемъ войны Измаиловы. великаго вѣмѣ еѣчѣ бѣдетъ, ижѣ третякъ быкъ ѡутонетъ во крови ихъ. а вѣмѣ для той причины, ижѣ самъ Б҃гъ назвалъ Измаила дикимъ звѣремъ, з гнѣвомъ и з ѡпалностю великою послани бѣдѣтъ по всей земли на человеки, на скоты, звѣрѣ ѿ на всякое древо творѣщее плодъ. Бѣдетъ же ихъ прихождение казни вѣниѣ безъ милости; пойдѣтъ предъ ними дѣ. ѡзвы погубительны: погубитель, тма, ѡпестѣнїе, пагуба, ѿко же сѣ Гдѣ мовилъ ѿлю: „Любѣща ѡведѣ тебе вѣ землю ѡбѣщаннѣю, но для грѣхѣкъ вашихъ предаю васъ сѣмъ Измаиловымъ. видите, што не люблю ихъ, але предаю ихъ, подаю имъ силу, да прїймѣтъ всю землю хрѣстианскѣю дѣла¹⁾ безаконїи ихъ ѿ для грѣхѣкъ ихъ тыѣ то Измаиломъ велю чинити“. ѡволокаютъ бо сѣ во вѣднїи ризы, ѿковы власне невѣста краситъ сѣ ходѣчи по ѡблицѣхъ мѣсцкиѣхъ. преминѣли минѣщее хотѣнїе в неминѣщее, ѿко же апѣлъ рече: „Ѣкоже жены ихъ такоже ѿ мужїе ихъ чинѣтъ“. а жити маѣтъ изъ единою женою ѡцѣ, сѣмъ и братъ, а вѣмѣ теж для той причины апѣлъ Павелъ рече. ѡбачивши тоѣ Дх҃омъ сѣмъ предъ многими лѣты, рече ѡ нѣхъ: „Дѣла того предаѣ ихъ Гдѣ Б҃гъ в мѣкѣ ѿ во безчестїе, жены же преминѣли хотѣнїе черезъ порѣ, такожде ѿ мужїи ѡстѣпивши вѣщей женскиѣ рожжѣдѣтъ сѣ сами на себе, мужъ со мужемъ чинити бѣдѣтъ [вѣдѣтъ]“. Бѣдѣтъ ѡ нѣхъ сѣмѣ Измаиловы, и предана теж бѣдетъ земля перскаѣ во тѣю ѿ пагубѣ. которїи на той чѣ жити мають, палѣнїи бѣдѣтъ, и горнищи ѡубо падѣтъ вѣ палѣнь, а ѡстровы морскїи пѣсти бѣдѣтъ и волочими безъ мѣсти. просити бѣдѣтъ ѡу единого жѣ. мѣръ золота ѡу сильныхъ, а которїи бѣдѣтъ во Египтѣ ѿ во Гаронѣ, печали наполнѣтъ сѣ земля ѡвидѣннаѣ. ѿ множество ихъ бѣдетъ много ѿко прѣгове, бѣдѣтъ теж на нѣхъ голоди мнози. сѣдѣ вознесетъ сѣ смерти ѡубивающихъ ѿ зло мислити бѣдѣтъ на

¹⁾ В рукоп. дѣла.

самаго Бѣа до того часа, поки имъ подано бѣдеѣ тоѣ црѣство, до личбы лѣтъ 3. моцѣ бѣдѣтъ мѣти до восхода сѣверскаго. а бѣдѣтъ подъ ихъ панованемъ члѣвци и скоты, птица нѣсныѣ, поводы людскіѣ; ѿбладати бѣдѣтъ горами, пѣстынами, звѣрми, древоѣмъ и всѣми землями, драгоцѣннымъ каменіемъ, и все добро земное бѣдеѣ ѿ нихъ, а дома ихъ богатіи на золото и серебро и на каменіе многоцѣнное, на шати многоцѣнніе, хлѣбѣ чистѣй. то все ѿ нихъ бѣдеѣ, видирати маюѣ податѣки в сиротѣ и вдовицѣхъ и ѿ дѣховныхъ становѣхъ, ѿ сѣнниковѣхъ, ѿ законниковѣхъ, и всякъ страхъ стѣжаа изъ ѿбогѣхъ смѣяти сѣа бѣдѣтъ. которіи ведѣдѣтъ своего законѣ держати бѣдѣтъ, а по коли бѣжой ходити бѣдѣтъ, то тыи завжды вѣ печали и смѣткѣ бѣдѣтъ. такъ тежъ и все чинити бѣдѣтъ на земли. и бѣдѣтъ дороги и гостинцѣхъ волныи ѿ моря до моря, ѿ восходъ слонца до западъ, ѿ пѣлночи до бѣфрада. и бѣдѣтъ гостинцѣхъ в нихъ смѣтныи, пойдѣтъ за ними старыи и ѿбогѣи, богатіи, нищѣи, алчныи, жаждѣщѣи, связанныи, бѣдѣтъ хвалити тѣхъ, которіи померѣли, ꙗко рече сѣй апѣтѣлъ Павѣѣ: „Коли не прѣидетѣ первое попѣщеніе, тѣдыи не ꙗвитѣ члѣвкѣ беззаконіе“. казнѣ прѣймѣтъ, которіи бѣдѣтъ на земли; ѿсквернитѣ сѣа земѣля кровми ихъ, запѣстѣетѣ и не дастъ плода. молодіи дѣти [бѣдѣтъ] повивати в рѣкахъ матерныхъ, ано нѣкакъ ихъ сконѣмѣжеѣ избавляти ѿ рѣкѣхъ ихъ, а ѿни бѣдѣтъ блѣдъ чинити во сѣтѣхъ дны ѿ сѣтѣхъ церѣквахъ, ѿ сѣтѣхъ мѣсцѣхъ, наворочаючи тежъ к томѣ блѣдѣ родъ хрѣстианскіи, ꙗко апѣтѣлъ Павелъ повѣдаѣѣ: „Не все хрѣстиѣне, цѣоловекѣ ихъ кыбрало сѣа. цѣо сѣа не поклонили волѣ, но сѣтѣмъ иконаѣмъ“. потоѣмъ тежъ и людеѣ иѣлевы помиловани бѣдѣтъ, а в той часѣ мало сѣа найдетѣ хрѣстианина заправды, ꙗко самъ Гѣдѣ рече ѿусты своими сѣтѣми: „Много тогды ѿкинутѣ сѣа вѣры сѣтой и честного крѣста и причастіѣ сѣтѣхъ тѣхъ“. Сие бо сѣтѣ апѣтѣлъ Павѣѣ мовѣла, ижѣ во послѣдныѣхъ дны ѿстѣпѣтъ нѣцѣи ѿ вѣры. и бѣдѣтъ нѣмъ лѣта злая, и бѣдѣтъ золото и серебро любити и ѿщеплости бѣдѣтъ, а своихъ родителей бѣдѣтъ хѣлѣти спротивляючи сѣа нѣмъ, дѣяволѣи небѣжрѣтѣми, а бѣдѣтъ блѣдъ любити, а ницѣо доброѣ; ѿбразѣ на собѣ держачи вѣжѣи, а славы ѣго ѿкидати сѣа бѣдѣтъ. коли прѣидетѣ на нихъ ꙗкаѣ казнѣ ѿ ꙗкѣи колѣвакѣ часѣ, почнѣтъ скарѣы зѣнѣвати, рѣзоѣмци, лихѣвари, слѣдѣи дѣяволѣхъскіѣ бѣдѣтъ. [Доколѣ] бѣдѣтъ сѣнове Изѣмаѣловы, хвалы вѣжѣи, то ѣстѣ спѣкѣванѣ не бѣде ѿ сѣтѣхъ церѣквахъ, доколѣ выполнитѣ сѣа число царства ихъ, цѣо землю бѣдѣтъ держати всю. и скѣпитѣ сѣа печѣѣ вѣ людѣхъ, бѣдѣтъ голоды частыи и моря и великѣи сѣхоты, то ѣстѣ великѣи клопоты и недостатѣки межѣи людемѣ. разсыпѣюѣ сѣа ꙗко

макъ, казни бжїи бѣдѣтъ на нѣхъ: лѣгнѣ ѡ вечерѣ, а по ранѣ не стане зъ фрасѣнкѣ великого. казнѣ ѡ бгѣ на людей бѣдетъ. прѣдны тогда потерпѣтъ гѣдѣ, и рече такъ бгѣ оусты своими стѣми: „блѣвѣни вы, коли сѣ зъ ваѣ насмѣвати бѣдѣтъ, выженѣтъ васъ, говорити бѣдѣтъ на ваѣ всякъю рѣчѣ лживѣю ѣмени моего ради. радѣйте сѣ ѣ веселите сѣ, ѣко мзда ваша многа естѣ на небесѣхъ“.

VI. Я печаль ѣко чѣстѣ ѡ Измилтанѣ прѣймѣтъ члѣвци. запѣстѣтъ Персид[а] поморская, Исѣрїя и Патрикїя, которыя живѣтъ близко нѣхъ. сплѣнѣвши Гавад великїй прѣйдѣтъ ко Ѣвчиполѣ. ставши на Ѣвчиполѣ ѡукрашати себе шатами драгоцѣнными бѣдѣтъ, похваляючи сѣ говорячи: „Гдѣ сѣтъ званныя хрѣтіанѣ? ѣто южѣ погнѣли ѡ насъ, а ѡ нѣхъ было мовленно, ижъ бы на ѡ нѣхъ было загнѣти. но не по правдѣ сѣе слово мовили, но гѣдѣ на небесѣхъ, а мы на земли, ѣ всѣмѣи владѣемъ“.

Естѣ тежъ морѣ Едиѡпское, а на тоѣ мори естѣ городъ Едиѡпїя. ѡ тоѣ во городѣ сѣ гѣдѣ рече: „Едиѡпїя варїѣ рѣки еѣ ко бгѣ“, рекѣчи: мѣтва хрѣстіанская ѣко трѣба на небо кличѣчи ко бгѣ. „той городъ Едиѡпїя ѣзбавленѣ естѣ ѡ рѣкѣ нашихъ, пойдѣмо до него“. вставши пойдѣтъ, ѣ прѣйдѣтъ ко золотымъ воротамъ, цѣ замкнѣни сѣтъ зъ давныхъ лѣтъ, никѣмъ же не ѡтворѣтъ сѣ, а нѣ ѡтворѣтъ сѣ бжїимъ повелѣїемъ. ѣ ѡвойдѣтъ сѣкѣчи людей, ѣ досѣкѣтъ сѣ до стѣи Гофїи, ѡ которой же прѣркѣ рече. повстанѣтъ на нѣхъ царъ Мїхїилѣ ѡ нѣщихъ, аѣглѣ возмѣтъ ѣго ѡ Рима ѣ принесѣтъ его, положиѣ оѣ стѣи Гофїи зъ ѡлтарѣ. тогда тамъ хрѣтіанѣ ѣзбѣгнѣтъ сѣ до стѣи Гофїи кличѣчи: „Ѣ горе намъ, ѡуже погнѣбѣемъ ѡ Измїловичѣ сїхъ!“ Мїхїилѣ же ѣко бы ѡ сѣа возсталѣ, ѣ выйме мѣчъ свой и рече: „Дайте прѣдкѣи коѣ ѣ пойдѣмъ прѣтивко нѣхъ“. ѣ зъ гнѣвомъ великимъ ѣ наложѣтъ мечъ свой изъ ѣростїю, аѣглѣ же, который бѣдетъ ходити изъ Мїхїиломъ, ѡвернетъ сѣ на нѣхъ изъ Мїхїиломъ ѣ стане прѣтивко нѣхъ. а Измїловичѣ сѣдѣа заразѣ станѣтъ ѣко вода, а тѣло ѣко воскъ, а хрѣброѣ нѣхъ и гѣрдѣстѣ нѣвѣчтоже станѣтъ; ѡ страха того повѣгнѣтъ ѣ не могѣтъ смѣотрѣти прѣтивѣ сѣмѣ бжїи. ѣдїни повѣнѣ бѣдѣтъ, а дрѣгїи розыгнѣны, а ѣннѣи розкѣгнѣтъ сѣ ѣко скоѣ. который южъ полонѣны хрѣтіанѣ ѡ Измїлтанѣ, прїнѣжены ѡѣ поганствѣ, прїшедши поклонѣтъ сѣ царѣ Мїхїилѣ: „Гѣдѣ Мїхїилѣ, полонѣны ѣсѣмо хрѣтіанѣ“. теѣмъ царъ Мїхїилѣ каждѣмъ скажеѣ ѣти до своѣи ѡйчїзны. в тоѣ часѣ розогнѣанныѣ Измїловичи собѣрѣтъ сѣ на Ѣвчѣ полѣ ѣ ставши на конѣхъ почнѣтъ ѡдавати ѡрѣжїе своѣ ѡ себе ѣ лѣки своѣ ко бгѣ

мовичи так „Тым то ѿрѣженъ далъ былъ еси намъ всю землю изъвоевати, а нѣѣ ѿныа еси ѿ насъ царство наше, то юж ѿныа ѿ насъ ѿрѣженіе свое“. тогда взывши злата и сребра много, пришедше поклонятъ ся царю Михаилу, падѣтъ на колѣнахъ своихъ мовичи такъ: „Ѣ великій царь Михаиле, намъ былъ Бѣ далъ царство сіе, а теперь пришли^{мо} поклонити ся тебѣ. цож нѣѣ намъ велишъ чинити, слѣга^{хъ} своимъ, мы тоѣ оучинимо; вѣмы, в' рѣкахъ твоихъ [ѣсмо]“. Тогда же царь Михаилъ скажетъ н^н слѣжити ѡу своимъ людемъ, [VII.] бо бѣде в нѣхъ покорно^{ст} велика, ꙗкоже грѣческаѣ была оу нѣхъ, ѣ еще ѡу стократъ быти маѣтъ. ѣ ѿбыдетъ нѣхъ скорбѣ ѣ смѣтокъ великій, алчнѣ ѣ жажднѣ бѣдѣтъ паче Измаиловичи тѣи; жоны ѣ дѣти нѣхъ в тѣхъ то бѣдѣтъ слѣжити, которыи в нѣхъ слѣжили. бѣдетъ царства Михаила ѣ. лѣтъ. в той же часъ не бѣдетъ войны по всей земли, царь же Михаилъ поставитъ города, повѣдетъ стѣны цркви, оучинитъ дорогѣ волнѣю до Иерусалима, до Гинна ѣ до Индѣи, ꙗко было оу персѣи дни, при первыхъ царехъ, ѣ еще лѣпшеѣ того бѣдетъ. ѣ збѣдетъ церковь стѣна стѣхъ, ꙗкоже было при царѣ Соломонѣ, ѣ болше того еще бѣдетъ. поставитъ патриархи, митрополиты, влѣди ѣ сѣнники. при цари тежъ Михаилъ ꙗвятъ ся поклажа, то естъ товари, скарбы, цо ѿ Иадама схованныѣ. ѿнже ѣметъ много сипати сребро и злато людемъ. аковѣмъ бѣдѣтъ оубогѣи ꙗко вѣаре, а вѣаре ꙗко князи, а князи ꙗко цари. не бѣдетъ в той часъ разбойника ни тежъ завидѣщаго, ни того, цо бы кто ѿ кого лихѣвѣ бралъ, ни желѣзныѣ, ни мѣди, ни грача ꙗкоже колѣвакѣ вѣсовскаго; всякое дѣланіе злоѣ, диаволское погнѣнетъ, бѣдетъ же радостъ ѣ веселіе великое, абовѣмъ тежъ бѣдѣтъ ꙗсти ѣ пити, ꙗко же было при Ной, то естъ во вся тѣи ѣ. лѣтъ. бѣдѣтъ же ꙗсти и пити вѣзъ мѣри, не знати бѣдетъ ни ѿца ни матери, ѣ ѡпадутъ оу прелюбодѣйство великое изъ своимъ племени. разгнѣваетъ ся на нѣхъ Гѣдъ гнѣвомъ великимъ за злоѣ нѣхъ вѣзъ законіе. ѣ велитъ¹⁾ Гѣдъ Бѣ Михаилу схоронити ся во ѿстровѣ морской, ѣ превѣдетъ та^{хъ} до мовленнаго времени. ѿворитъ Гѣдъ стороны западныѣ, цо замкнѣлъ царь Плѣксандръ Македонскій. цо Филиппъ былъ ѿца его, царь Македонскій, поѣлъ женѣ Анимъ-ниада оу Филиппа царя Египтискаго, ѿ котороѣ роднѣлъ ся царь Плѣксандръ Гречинъ, ижъ былъ храбръ велики, оучинилъ Плѣксандрию великою ѣ царствовалъ в ней дѣ. лѣтъ. Сей бо царь Плѣксандръ, шѣдши на востокъ, ѡубилъ царя перскаго Дарія Мѣ-

¹⁾ В рукоп. оубилъ.

дѣнина, ѿ ѿгола шолъ ѿ ѿбилъ царя Поря Понтейского, побралъ многія землѣ и города. такъ тежъ пришолъ воюючи до землѣ сѣлечной, абовѣмъ тамъ ѿбачилъ людъ дивный. ѿфетовы вѣдѣ. ѿбачилъ Плещандеръ великѣю нечистотѣ ихъ ѿ задивовалъ сѣ и^м, ижъ ѿли вшелякое полчине животное шкарадное, то естъ сверчки, мыши, коты, змѣи ѿ мертвыхъ плоти, ѿ скоты нечистѣи ѿ изверги женскѣи, ѿ ѿли дѣти своѣ мертвыѣ, всякѣю тваръ ѿ живыѣ гад¹⁾, а мертвыхъ своихъ не ховали, [ио] поѣдали. сѣю всю кидѣлъ Плещандеръ нечистотѣ ихъ ѿ ѿбачилъ сѣ ѿ рекъ: „Еслижъ, повѣдаѣтъ, сѣи дойдѣтъ мѣстѣ стѣхъ земли той ѿ споганѣтъ скверною ѿжею своею?“ Почалъ Плещандеръ молити сѣ Гѣдѣ Бѣѣ вѣрзо ѿ розказалъ собрати мѣжи ѿ жены ѿ дѣти ихъ, ѿ погналъ сѣ ѿ слѣды ихъ за ними. кды выѣшли мимо сѣверъ, в тойже чѣсѣ Плещандеръ помолилъ сѣ Гѣдѣ Бѣѣ со страхомъ великимъ, велѣлъ Гѣдѣ Бѣѣ горамъ сѣверскимъ ѿступити сѣ, ѿ ѿбѣити и^м, гори же тыи на розказанѣ вѣѣ ѿступили сѣ, ѣдножъ сѣ ихъ не ѿступило вѣ. локо. Плещандеръ то мѣстѣ, цю сѣ не ѿступило, заковалъ короты желѣзными ѿ запечаталъ сѣкаинто^м. а той то сѣкаинтъ естъ такового прироженѣ, иже го не може^{тъ} ѿгнѣ разплити, ани желѣзомъ рѣвати, а вѣтрѣ же коро^{тъ} за тѣ. попрѣцѣ кѣпиною насадилъ. ѿ ко послѣдныѣ дни по пророчествѣ Езекилевѣ говорѣчи: „По исконченѣю мѣри Гогъ и Магогъ на землю ѿилевѣ выйдѣтъ“, ижъ сѣтъ цари ѿноязычныѣ, которыхъ запечаталъ Плещандеръ ѿ вѣ ѿнѣ страннѣ сѣвера. ѿ се сѣтъ ѿмена тымъ старшимъ царемъ: Гогъ, Магогъ, ѿноаногъ, Хи^мнади^мха, Фити^мш^м, Гѣрити^мш^м, Хахонъ, ѿрозомѣ, ѿарманѣд, Фарѣв, Фалѣй, Галтарѣй, чѣлкоѣдѣцѣ, називаютъ сѣ пессѣи голокы, то естъ самѣиды. Сѣхъ же царей кѣ^м, цю загналъ ихъ Плещандеръ ѿ затвердѣлъ ихъ. Гогъ же вѣдѣтъ крилатый. держати его вѣдѣтъ на чтыры стороны чтыри мѣры тѣ^м ѿи кѣ. чѣлка. абы гдѣ не залѣтъ. а в инныхъ же сѣ. рѣкъ, во инныхъ скотѣи ноги, а ѿ инныхъ пессѣи. После же царства Мѣхайлова за злѣе безаконѣе людей тѣхъ ѿтворитъ Гѣдѣ стороны западныѣ, выскочитъ Гогъ ѿ Магогъ ѿ ѿноаногъ ѿ инный царѣ кѣ^м, ажъ земля потрясѣтъ сѣ ѿ лика и^м. тѣдѣи по всемъ свѣтѣ засмѣтѣтъ сѣ людѣ, вѣдѣтъ вѣгати ѿ хоронити сѣ ко горахъ ѿ ко пещерахъ ѿ ко грѣбѣхъ, ѿзо страхѣ ѿмирѣти почнѣтъ, ѿ страха ихъ не вѣдѣтъ комъ погрѣвати ихъ. тѣдѣи вышедши поганѣ вѣдѣтъ ѣсти тѣла ихъ, пити вѣдѣтъ кровъ ихъ ѣко водѣ, ѿ все нечистѣе ѿ гнѣснѣе вѣдѣтъ ѣсти, змѣи ѿ скорѣи.

¹⁾ В рукоп. град.

живого Б҃га. Пото́м же царстковати вѣдѣтъ три молодѣцѣ несро-
мажливыи, прекѣдѣтъ ѿ мѣрѣ пѣлтораста днѣй, ѿ разгнѣваетъ
сѧ единыѣ на дрѣгого, сами на себе. единыѣ войдетъ въ Сѣнь ѿ такъ
рече́тъ: „Ты ѿдолѣеши неприятеле́ моему“. тогда выженѣтъ на войну
мѣжи и дѣти, которыѣ вѣдѣтъ лѣтъ ѿ. ѿ меншей, розкаже́тъ черцо́м
зброю брати ѿ на войну ити. прише́дши ко ворота́м Рима рече́тъ:
„Ри́м три злици дерѣжачи, мѣ́я твой ѿстрѣ́й ѿ стрѣ́лы твой ѿстры-
сѣтъ, блѣженный, которѣи живѣтъ въ немъ“. тогда выберетъ рочныѣ
род, ѿвойдетъ междѣ Дула ѿ Надѣла, ждаѣи свои. а иншѣи
братъ выберетъ себѣ слѣги ѿ Месопотамии, ѿ Калѣды, ѿ ѿ-
строва, поженѣтъ на войну всѣ́м люде́, сѣ́енники ѿ черцо́м ѿ всѣ́
дѣ́окныи станы. ѿ згнѣвомъ велики́м пойдѣтъ къ Александрию, тѣ́тъ
ждати ѿмѣтъ противныхъ свои́х. а третѣи братъ наряди́тъ себѣ
слѣги всѣ́ ѿ Фригѣи ѿ Галатѣи ѿ ѿ Яракѣи ѿ Ёрматы. ѿ станѣтъ
противо себе, ѿчиня́тъ собѣ́ сѣ́чѣ великѣю межи собою, посѣ́кѣтъ
сѧ на шѣ́ки, ѿбѣенни вѣдѣтъ всѣ́ ѿ. царѣ́, пролетѣ́тъ сѧ кровь
греческая, поплывѣ́тъ люде́ сѣ́ченниѣ с кровию въ море. ни ѿдинъ
не ѿстане́тъ сѧ с ни́мъ цѣ́лыи, и змѣ́шаетъ сѧ море зѣ́ крокию за
кѣ́. мнѣ́ морскихъ. а всѣ́мъ въ той ча́с не ѣ́дна жена вѣ́детъ вдова;
въ той ча́с вѣ́дѣтъ зѣ́. женѣ́ бити сѧ ѿ шѣ́кати ѣ́дного мѣ́жа ѿ не
знайдѣ́тъ. ѿслышавши то молодѣцѣ́ молодѣи вѣ́дѣчи ѿз ѿни́хъ
землѣ́ прѣ́йдѣтъ ко ни́мъ ѿ вѣ́дѣтъ с ни́ми вѣ́дѣ́ чинити ꙗ́ко
скинѣ́ несмысленныи. що́ во гора́х ѿ во пещерахъ Б҃гѣ́ слѣ́жаще,
то ты́и въ той ча́с зла не ѿчиня́тъ, но ѿ собѣ́ печаловати сѧ вѣ́-
дѣ́тъ, ѿждаючи велико́й мѣ́ти, добрѣи агнѣ́ци, хотѣ́чи быти
заклани для́ Хѣ́ ѿ злого Антихриста.

А́ потомъ повстане́тъ жена ѿ́дна ѿ́менемъ́ Менѣ́нѣа названа,
ѿ Понта, царстковати вѣ́детъ въ Иерусалимѣ́. та́ѣ вѣ́детъ вѣ́ава,
потворица, дѣ́волока дочка. во дны́ же ты́и вѣ́дѣтъ койны ѿ ѿ-
вѣ́ства великѣи по всѣ́хъ злищахъ и по дворахъ. тогда ѿбѣ́нетъ
единыѣ дрѣгого, ѿцѣ́ сѣ́а а сѣ́тъ ѿцѣ́а, братъ брата, вѣ́детъ злоба
велика. на той часъ вѣ́дѣтъ ѿ́ городѣ́ то́мъ вѣ́ды, гѣ́слы, пла́-
санниѣ ѿ́ сѣ́ыхъ церквахъ, пѣ́сни шатанскѣ́а, що́ члѣ́къ таковыи
злоести николиже не видалѣ́. тако́ во нечестива́а царица Б҃гѣ́ себе
погѣ́битъ, ѿскверни́тъ во вѣ́дѣствѣ́ свои́х сѣ́ый ѿ́лтарѣ́ ѿ́ свои́х
соро́моу ѿ́мывши ѿ́погани́тъ греческа́а люди. а сѣ́ыхъ не чести
почне́тъ, розграбитъ цѣ́ковныѣ́ сосѣ́ды, ѿ́чинитъ грома́дѣ́ великѣю
ѿ зажѣ́тъ. ѿ́ сѣ́ыхъ церквахъ почне́тъ шѣ́кати сѣ́ыхъ мо́щей
ѿ не знаидѣ́тъ, а вѣ́мъ Гѣ́дѣ́ Б҃гѣ́ сокры́етъ ихъ. ѿ́ рече́тъ ѿ́ка́ѣн-
наѣ́ царица: „Бѣ́, ѿ́бланиласми тебе́, погѣ́бити на́мѣ́ твою ѿ́ зем-
ля. се́ во еси ви́дѣ́лъ, що́ ѿ́ чиню, а мало́ можешъ́ противко́ мене́,

не можешъ ни волосомъ главы мой доткнѣти ся“. таковыя вѣдетъ мовити лютаѣ царица ѿ ѿнныѣ слова, горшѣи, ѿхъ, же розвѣмъ сказати не можетъ. ѿ разгнѣваетъ ся Гѣдъ Бгъ гнѣво великиѣ на той градъ Іерусалимъ, ѿ зошлетъ Гѣдъ архѣгла Гавриила ѿ подѣрижетъ серпоѣ городъ той ѿ разпорошитъ, ѿ ударитъ скипетроѣ ѿ потомъ ѿ мори ѿзъ людьми, ѿ такъ погвѣленъ вѣдетъ городъ той, тилко ся ѿстане столпъ єдинъ, що стоитъ на торгѣ, ѿ которомъ четныѣ гвозды Гѣдны, которыми былъ прибитъ Гѣдъ нашъ на крѣтѣ; тынъ гвозды сѣтъ запечатаны верхъ столпа ѿ золотоѣ начиню Костантиномъ царемъ, храними же до второго пришествія Хѣа. приходѣчи къ томѣ столпови кѣпци вѣзати ѿмѣтъ кораблѣ ѿ плакати вѣдѣтъ нарѣкаючи: „Се городъ нашъ старыѣ погвѣленъ естъ, ѿ которѣи приходѣчи торговали есмо и ѿ негосмо богатили“. и вѣдетъ плачъ до мѣ. днѣи.

ѿ потоѣ ѿвѣтъ ся три города, що ѿнѣ схованы сѣтъ во горахъ, єдинъ городъ Сѣнь, вѣ. Висаида, третѣи Капернаѣмъ. ѿ томъ же Сѣни черница вѣдетъ дѣвкою, сѣдѣчи ѿ келѣи своѣи ѿслушитъ пѣха спѣваючого ѿ городѣ тоѣ, такокаѣ во пѣснѣ его вѣдетъ, що же ѿумъ чловечѣи не можетъ доѿумѣти ся. ѿ ѿна ѿсѣнѣвши ѿкно зѣщѣтъ посмотрити на него; той же пѣхъ подлетѣвши ѿударитъ криломъ ѿ лице черници той, ѿ родитъ ся Антисотона. абовѣмъ голдованъ має быти ѿ Висаидѣ, а царствовати має ѿ Капернаѣмѣ, абовѣмъ тежъ для той причины самъ Гѣдъ рече ѿусты своими сѣыми потрикротъ мовючи: „ѿ вѣда тобѣ Висаидо! ѿ люте тобѣ Сѣне! ѿ зле тобѣ Капернаѣме! вознесѣ ся еси до нѣба, а снѣйдешъ до ада“. абовѣмъ тежъ на розказанѣ бжїе прѣйдеѣ царъ Мѣхѣилъ ѿзъ ѿстрова морскаго и вѣде ѿ Іерусалимѣ царемъ на вѣ. царѣствѣи. в той часѣ прѣйде сѣтъ всемѣ злѣ ѿзъ Капернаѣма, ѿ сѣжити вѣдетъ царѣ Мѣхѣилъ ѿ Іерусалимѣ, ѿ вѣдетъ барзо любимъ Мѣхѣилъ, ѿ вѣдетъ старшиѣ надъ всѣми сѣвѣгами ѿ Мѣхѣила. Мѣхѣилъ же вѣдеѣ знати, хто ѿнъ естъ, бжїемъ розказанїемъ; Антисотона вѣдетъ такъ тежъ его знати, хто ѿнъ естъ, ѿ вѣдеѣ сѣжити ємѣ бжїимъ розказанїемъ. а гды вѣдеѣ ємѣ ѿ Мѣхѣила ї. лѣтъ царствѣючи, в той чаѣ вѣдеѣ ходити сѣтъ всей злости, промѣлѣти вѣдеѣ свое царѣство. а гды южъ выполнитъ ся вѣ. лѣтъ, то в той часѣ прѣйдеѣ царъ Мѣхѣилъ на мѣсто Голгоды, гдѣе былъ распѣтъ Хѣ Бгъ нашъ. в той чаѣ сойдеѣ крѣтъ Гѣдъ с нѣба ѿ станеѣ прѣдъ ниѣ, Мѣхѣилъ же снѣвши коронѣ свою з себе положиѣ на крѣтѣ всѣмѣ людеѣ смотрыщиѣ, ѿ поднесѣтъ рѣки свои къ нѣбѣ

и ѿдастъ царство в' рѣцѣ Бг҃ѣ ѿцѣ. в той часѣ выполнит сѧ прѣречѣнїе Дѣдово, що мовилъ: „Во послѣднѣи дни дочки Ёдиѡпины, Оала царя едиѡпскаго“. Для той то причины рек такъ: „Ёдиѡпина варить рѣка ѣѧ ко Бг҃ѣ“. во послѣднѣи дни покажетъ сѧ крѣтъ на нѣбѣ всѣмъ смотрящиѣмъ. в той часѣ Михаилъ предастъ дхъ свой в' рѣцѣ Бг҃ѣ и заснетъ вѣчнымъ сномъ. тогда всѣ люде закричатъ великимъ голосомъ, горѣко кричати: „О горе намъ, братїе, южъ погибамъ, ннѣ бо намъ зашло пѣлѣднѣвое слонце“. тогда порѣшитъ сѧ всякая властъ и всякое старѣшенство, и тогда ѡбличитъ сѧ снѣ всякой неправды и злости, которїи то народитъ сѧ ѿ племени Дан'нова по прѣречѣнїю Іакова патриархи, такъ рекъ: „Видѣлисмо змию лежачю при пѣти, имаючи коня за пѣтъ, и сѣлъ кѣнѣ на заднюю ногѣ ждѣчи избавленїѧ ѿ Бг҃а“. а що ж то есть конѣ? кѣнѣ естъ ѡбавленїе во послѣднѣи день; где бо коли вѣдѣтъ сѣши, то ѣко бы власне сѣдишъ на вѣри твердой. Приходити имѣтъ на сѧ злости, онъ же великимъ становити сѧ вѣдетъ, вѣдетъ людьми блазнити и мѣтити и дива чинити хитларствоѣмъ своимъ и своею поткарностию. и вѣдетъ чинити чѣда великии по земли, а горамъ розкажетъ переходити изъ мѣста на дрѣгое мѣсце, а слонце во тмѣ, а мѣцъ ѡбернетъ во кровъ темнѣ. и живыми своими мечты вѣдетъ перекладати знаменїе, и ж бы емѣ такъ не перелестити и ѿ вѣры ѡбличити выбранныхъ вѣиѣхъ. іако самъ Гдѣ рекъ, видѣвъ свойма ѡчиима неживыми, размѣлъ, що рекъ, що маєтъ быти; перелести бо змиѧ, рекомо ѿ сѧ пагѣбы, на той часѣ великѣ смѣтокъ вѣдетъ людемъ, такъ мовячи: „О лица твоего члѣвчскомѣ родѣ избавленїе даждѣ!“ Гдѣ же на тыхъ мѣсцѣхъ ѡказатъ: „Коли бы то емѣ мощно выбранныхъ вѣиѣхъ всѣхъ прелестити“. во днѣхъ сѧ злосливомъ во Іерусалимѣ вѣдетъ царствовати Антисотона, іако члѣвкъ вѣдетъ тѣломъ, а ѿ чрева матери рожденъ, а не ѿ члѣвческаго сѣмени маєтъ быти рожденъ, но по плоти ѿ колѣна Данова. вѣдетъ царства его ѣ. лѣта, а ѣ. лѣта іако ѣ. мѣци, а ѣ. мѣцъ аки ѣ. неделѣ, а ѣ. неделѣ аки ѣ. дни, а ѣ. дни аки ѣ. часы, а ѣ. часы аки ѣ. чреты. Единогѣ же лѣта оу царствїи своеѣ становити сѧ вѣдетъ іако члѣвкъ, а дрѣгѣго лѣта вѣдетъ мѣти волосы на головѣ и на бородѣ іако стрѣлы, правое ѡко звѣзда зорнаѧ, а лѣвое ѡко іако ѣ лва, а пазногты ѣ рѣкѣ и ѣ ногѣ его іако серпы, а стопы оу его двоухъ пѣдїи. размножит сѧ злостъ его велѣми, перелеститъ к' себѣ вѣровати, а которїи не вѣдѣтъ вѣровати в него, то тыхъ вѣдетъ сѣчи и гѣбити. Тыи то со Хрѣстомъ на вѣки црѣствовать вѣдѣтъ. И которїи тежъ вѣдѣтъ вѣрити к' него, тоты с нимъ пойдѣтъ во ѡгнь вѣчный и неогасимый

на вѣки мѣчити ся. а Г^дъ не терпѣй погибающихъ с^новъ ч^лвч-
скихъ, которыхъ и^скупилъ честною си кровию, и для той причины
розкажетъ Г^дъ Б^гъ І^ли и Енохъ ѡбличити его. ѡ третее л^кто
царства его прійдѣтъ изъ раю І^ли и Енохъ тако бы ѡ п^сстынѣ на
ѡбличеніе сопротивномъ, и ѡбличатъ его предъ людьми л^стца,
и ѡбличатъ всѣмъ людемъ, що написано писмо^м, то естъ л^кте-
рами на челѣ его, що онъ естъ Антихристъ, и ѡбачатъ то всѣмъ люде,
що написано на челѣ его Антихристъ, то естъ л^ктерами и^мя
его. к' той ч^а повѣгнѣтъ всѣмъ люде ѡ него, а Антихристъ вѣдѣшъ
и самъ ѡ собѣ, іакъ ѡбличенъ естъ, ижъ такъ естъ, и разгнѣваетъ
ся гнѣвомъ великимъ на І^лию и Еноха, и засѣчетъ І^лию и Еноха
ѡу церкви на жертовнице^х, а не такъ іакъ нѣкоторіи говорятъ мо-
вячи, ижъ бы ѡ крове І^линой земля ся мѣла зажежчи; но не
есть то такъ, но л^гг^лъ на розказаніа воже принесетъ ѡгнь изъ н^бла
и зажжетъ землю. И Антихристъ оу тотъ ч^а вознесетъ ся на ѡбо-
лока со всѣми слѣгами своїми и со всѣмъ полкомъ своимъ переѣз-
детъ на ѡволоцехъ. в той ч^а зошлетъ Г^дъ л^гг^ла своего и воз-
несетъ всечестное е^гг^ліе и сосѣды цер^ковныя, кр^стъ, гвозды рѣкѣ
и ногъ его на небеса. тогда вознесени вѣдѣтъ прѣдѣлци на небеса
на ѡблацехъ, которіи вѣдѣтъ забитіи ѡ Антихреста. вѣдетъ
земля горѣти изъ г^лбини ѡ^аф. л^ако^т, и з^горятъ всѣ горы высо-
кіи, скоты, гады и все п^таство. кон^же ч^а ѡтворитъ Г^дъ д^л. вѣ-
тры. востокъ, западъ, сѣверъ и югъ, развѣютъ всякъ скверно^с
и всякій пороухъ ѡ землѣ, не вѣдетъ на ней ни горы ни камене,
ни долины. ни ѡдрины, но вся земля вѣдетъ рѣвна іакъ карта,
а вѣла л^кише нѣжли снѣгъ. во той ч^а пошлетъ Г^дъ Б^гъ ар^ха-
г^лла Михаила и Гавриила, и возьмѣтъ трѣбы либо роги ѡвны на
ѡблацехъ, и затрѣбятъ в' роги тыи ѡ п^лночи. ѡ голосъ того
потрясетъ ся земля ѡ востокѣ слонца до запада. в той ч^а
тѣло каждого ч^лвка ѡснѣетъ ся іакъ паѡучина ѡу гробѣхъ. пото^м за-
трѣбятъ ѡ к^броглашеніи, в той ч^а тѣло на каждо^м ч^лкци ста-
нетъ нетленно. а г^ды засѣ затрѣбятъ третее предъ зорами, в той
ч^астѣ стане всяка пл^отъ ч^лвча ѡ в^сходѣ слонца до запада, вѣдетъ
каждый ч^ловекъ іакъ былъ І^ада^м и Е^вва, такіи же возрастомъ.
тогда и^зыйдетъ и^з небесъ кр^стъ Г^днѣ великій со ѡ^а. ангелъ, ко-
торіи предъ нимъ вѣдѣтъ ити. в той ч^а л^гг^лъ закличетъ велико^м
голосомъ мовячи: „Земле, крѣпи ся и слыши, и^нѣ бо приходѣ
к' тебѣ“. а той голо^с вѣдетъ слышанъ ѡ в^схода слонца до за-
пада и во безднахъ, то естъ ѡу пропастьхъ земныхъ. Тоѣ ѡба-
чивши Антихристъ изъ слѣгами своими вѣдетъ скреготати зѣвы
и с^хощетъ прикѣгнѣти, но в той ч^астѣ невидимою силою ѡудержанъ

бѣдетъ ѿ не возможесть прибѣчи. тогды звѣзды спадѣтъ з неба, а мѣся не бѣдетъ, а слонце затвори, ся, а небеса зовютъ ся ꙗкъ харты списокъ, а море высохне. В той часъ прїидетъ Гдѣ на землю свдѣти живыѣ ѿ мер'твыѣ, а наиперше всѣхъ ѡсвдѣтъ Антихриста, пошлетъ его ѡу тмѣ кремѣшнюю. потомъ ѡсвдѣтъ бѣдетъ родъ жиновскїй, пошлетъ ихъ ѡу адъ прѣисподнїй. потомъ запытанъ бѣдетъ родъ хрѣтианскїй, цю прїѣлъ крещенїе стѣе. тогды розкаже Гдѣ ангеломъ своимъ ѡбличити прѣвднѣхъ ѡ грѣшнѣхъ, ѿ ста нѣтъ прѣвднѣхъ ликовѣ по правой сторонѣ ѡу Бга, прѣскрѣтитъ ся ꙗко слонце, а грѣшници потѣмнѣютъ ѿ бѣдѣтъ ꙗко тма темная. ѿ рече Гдѣ до грѣшнѣхъ: „Ѣидѣте ѡ мене проклятыи во ѡгнѣ вѣчный ѡуготованныи днѣколѣ ѿ агломъ его, во не чинилисте колѣ моеи ѿ розказани моего“. в той часъ погнани бѣдѣтъ, ꙗко пастѣхъ скотинѣ провадитъ до ѡкоры, ѿ розлѣчени бѣдѣтъ ѡу различныи мѣки: едины ѡу ѡгненною рѣкѣ за сконъ злыи дѣла, а иншии [ѡу] неоусыпающѣю черкѣ, а иншии ѡу седмоустѣи колодезѣ, а иншии ѡу мѣкѣ, а иншии ѡу смолѣ кипищѣю. ѿ такъ иѣ быти во таковыхъ мѣкахъ безъ конѣца. Потоѣ рече Гдѣ тыѣ, которыи на правой сторонѣ бѣдѣтъ: „Прїидѣте блѣгословенныи ѡца моего, наслѣдѣйте ѡготованное ваѣ царство небесное ис початкѣ свѣта, которїи сотворили есте волю мою ѿ прѣтерпѣли есте всѣмѣю мѣкѣ ради ѿмени моего, а ѿнѣ же прїидѣте ѿ прїимѣте ѡготованное ваѣ царство нѣбесное ѡ початкѣ свѣта“.

Тогожъ царствїи, братїи, желающе понѣдиѣ себе Бга постоѣи молитвою, да ѿ мы же сподоблени бѣдемъ тогожъ царствїи прїняти со ѡцемъ ѿ со снѣомъ и со прѣстѣмъ дхѣомъ, котормѣ ѡ насъ грѣшнѣхъ нехай бѣдетъ честъ и хвала во вѣки вѣкомѣ. Аминѣ.

Се популярний і декуди свободний переклад тексту подекуди відмінного від попереднього, хоч тої самої редакції.

3. Рукопис Стефана Теслевцьового, поч. XVIII в., стор. 559—622.

[Ѣ послѣдныѣ днѣхъ] . . . потѣ ѿ такъ того потѣ злетѣвѣши ѿз дерева вдарытъ крылома своїма дѣцю в лице; ѡнаѣ дѣца моцно сѣ настраши, ѿ в' тоѣ часѣ зачнеъ [сѣ] во ѣтробѣ еѣ Антихрѣстѣ, снѣ погнѣбелныи, прїиметъ на себе плѣ прирѣжѣна люцѣкого ѿ бѣдетъ Ш[атан] во плоти. Але то все сѣ станеъ прѣз волю вѣжѣю. знай ѿ слыши каждыи. для чего то Бгѣ добротливый до-

пѣсти^т Ин'тихрыстови родити сѧ во плот' члвчѣ їзъ ѡной дѣцѣ; тол'ко слѣхай... дла ѡкой то причины: абы Шатан злосливый ѿ дѣволѣ проклатый по страшноу сѣдѣ о... сѧ ї ѡн мѣчилъ ї абы мѣкѣ члвкѣ на т[ѣлѣ]. Понева^ж дѣволѣ естѣ безплотный ѿ безтелесный, ѣдно дхъ. а то юж с тѣло^м бѣдетѣ оуѣерже^н во ѡгенѣ на вѣч'ныѣ мѣки. И так зачавши тѣм дѣца во ѡтробѣ своей ѡроча бѣдетѣ носити мѣцей девѣт, а потомъ народитѣ сѧ ѡроча велми прекрасное ѿ предывное, ѿ многіѣ ѡзыци ѡ рождествѣ его возрадѣют сѧ ѿ бѣдѣтъ гокорыти: „Тепер' сѧ на^м народи^т црѣ велможный!“ Также ѿ Жыдове ради бѣдѣтъ ѿ рекѣтъ: „Теперѣ [на^мѣ] добрыѣ лѣта пришли, иж то сѧ на^м народи^т М[есіѧ] ншѣ когаты, которій на^с оуѣсѣх' ѡбогати^т“. [А той сѧ] Ин'тихристѣ народитѣ в' [Хора]зинѣ мѣстѣ, а згод[ѣет сѧ ѡу] Киѣсандѣ, а жыти бѣдетѣ в' Капер'наѣмѣ. И дла того то рекѣ Бгѣ во стѣомѣ евр'ѣи: „Горе тебѣ Хоразинѣ! Горе токѣ Киѣсѣидо! Яще в' Тирѣ ѿ Гидонѣ бывша... были в' тебѣ, дрекле ѡубо во в'рѣтици покаж[ли сѧ] быша. И ты Капер'наѣме, їже до нѣбѣсѣ вознесе сѧ славою своею, але ѿыйдѣши скоро до перисподны^х ада“. За то, иж в тѣх мѣстах трѣх народитѣ сѧ сынѣ пагѣбѣ ѿ воспытан бѣдетѣ врагѣ вѣжій, во плоти Шата^н, ї ѡни ѣго первѣй пріймѣтъ за црѣ [ѿ за] Бга ѿ поклонѣтъ сѧ ѣмѣ їако Бгѣ. Но горе нѣмъ всѣм'... в тоѣ время бѣдетѣ. мнози во покѣствѣют'... и покѣдаю^т розно и розманто ѡ Ин'тихристѣ, їакѣ има^т прійти на свѣтъ сѣй видимый. Геронимъ свѣтый рекѣ, иж из дѣицѣ сѧ народитѣ, а стый Іѡан Бгѣсловѣ ѡписѣетѣ во свое^м бгѣсловіи рекѣчи: „Во послѣднѣм дни ѡмножы^т сѧ в люде^х вѣстѣиство ї ѡстѣп'ство ѡ правдивой вѣры Хѣв“. И так сѧ Ин'тихристѣ народитѣ с посредкѣ ѡстѣп'цевѣ, вылѣзе ѿ выйдѣтъ...асти їак ѿз' колода нечистого ѿ калѣ смродликого, то естѣ з меже поганыхъ народов и захѣднихъ краѣвѣ, ...ѣ во в'рѣшѣ нѣмѣцкѣю. заправды добре ѡписалѣ стый Іѡан Бгѣсловѣ, иж то Ин'тихристѣ выйдѣтъ [из' землѣ] ѡстѣп'ства, во юж ї нѣкѣ естѣ много ѡстѣп'цевѣ ѡ вѣры православной Хѣв, ї естѣ много влюзнѣр'цевѣ на стѣю вѣрѣ Хрѣтовѣ ѿ на самого Бга Бжого; пол'но безаконіѧ, пол'но вшѣтѣч'ности ѿ в'шѣлакой неправды, ѿ то естѣ всѣ таковыѣ гнѣздо Ин'тихрѣстово, ї Антихристѣ ѿде^т во мирѣ ї нѣкѣ юж естѣ во мирѣ ѿ властѣ свою простираѣ^т меже своїми наймилшими коханками невидимо, понева^ж еще невидимъ естѣ ѿ не пришо^т часѣ его. Пред Ин'тихрыстовы^х во прихѣдохъ показѣ^т на^м писмо стѣое, ижѣ маѣ^т быти много нестроѣній, волѣзныѣ тажкихъ, ижѣ ѡ початкѣ свѣта не было ѿ в' послѣдѣ юж не бѣдетѣ [такыхъ]. И такѣ Ин'тихристѣ народи^тши

са бѣдетъ са годовати до в'ремене своего, ꙗкъ то перше естъ на-
писано, иж то має жити в мѣстѣ в Капер'наѣмъ до часѣ своего
злого вел'ми.

О женѣ Мандонѣ црѣци поганой [и] невѣрной.
Бо к' тоє время бѣдеѣ црѣца жона именовъ Мандона, с поколѣна
Исирока. Бѣдеѣ црѣцю зѣ-мѣ лѣтъ. там црѣца бѣдеѣ злая и лю-
тая, безкожная и немилостивая, безстѣдная и лѣкая безец-
ница, ѡкаянная геретыч'ка. во дни бо црѣства еѣ бѣдеѣ многое
безаконіе и нечистота великая. Бо там нечестивая црѣца оустави-
титъ таковыи ѡбывай: роскажеѣ совокупити са ѡцѣки изъ дѣв'-
кою, мѣры изъ сномъ, братови изъ сестрою, свѣкрови з невѣст'кою.
И так люде начнѣтъ за еѣ повеленіемъ бѣдѣ творити и беза-
коніа ꙗко скоты несмысленныа и ꙗко свинѣ и ꙗко ѡсы безстѣд-
ныа. Сама бѣдеѣ безецница невѣстыдливая, бѣдеѣ со многими
ꙗкъ не без сорома бѣдѣ творити ꙗко ѡсина безстѣдная, начнеѣ
выкоренити вѣрѣ хрѣтіан'скѣю и законъ бжѣи, сѣи'никовъ и ѡчи-
телей роскажеѣ гвѣити, книги стѣи роскажеѣ збирати и ѡгнем па-
лити, и вшитки церковныи сосѣды крѣпити роскажеѣ, а в' црѣкваѣ
стѣи роскажеѣ бѣдѣ и безаконіа творити. И ѡсквер'нит ѡлтарѣ
стѣи, а крѣтъ Хвѣ наречеѣ гладнище. И многіе безаконіа ѡмно-
жат са во дни црѣства еѣ. и бѣдеѣ завоиство великое по ѡлицѣхъ
и по домахъ: ѡубѣетъ ѡцѣ сѣа и сѣи ѡца, брат брата, сѣсѣдѣ
сѣсѣда, покрѣв'ный покрѣв'ного своего. И нѣкомѣ тогда бѣдеѣ по-
грѣбѣати мѣртвыѣ грѣбовъ, бѣдѣ са многіе тогда калати са по
дорогаѣ и по ѡлицаѣ. И горе тогда бѣдетъ веліе. И еще начнеѣ там
безстѣдница Мандона гладати тѣлѣ стѣи, абы и ѡгнем палити,
але не знаидетъ, бо не доидетъ Гдѣ Бгѣ до ѡгодников своихъ
стѣихъ на порѣганіе. И на то са еще ей не станетъ досытъ,
и почнеѣ еще вѣзвѣити ꙗзыкомъ своимъ мерз'ки на самого Го-
творителя нѣс'ного, начнеѣ махати в' иѣбо и злоречити на Бга
рекѣчи: „Ѣто еѣ моя моцъ, еѣ сила бо'шая ѡ тебе! И еѣ емъ
моцѣи'шая над тебе. видиш, Бжѣ, иж выкоренилаѣ и ѡпалѣлаѣ
и выгвѣла слава твою на земли! Црѣкви твои ѡпѣстошилаѣ и в'
нѣвѣчѣ ѡвернѣлаѣ законъ твой! И так емъ ѡчинила, ꙗкъ моя
воля хотѣла. И не могъ еси Бжѣ ѡдолѣти силѣ мой, моцъ бо
моя великая и влаѣ широкая на ѡвѣ свѣтъ, грозба еѣ моя
страш'ная и сорога. Не могъ еси Бѣ и волоса головы мой при-
коснѣти са. Ѣто а еѣ црѣца моц'ная и [вѣ] силѣ великой,
спѣстошилаѣ хвала [твою] и в' нѣвѣчѣ ѡвернѣлаѣ, и бѣдѣ црѣтво-
вати на вѣки безъ жадного клопотѣ и фрасн'кѣ. И во [ѣтемъ]
моц'ная и великая“ И так бѣдеѣ вѣзвѣити [безстѣдно и] ина

много слова и зрече^т злыя, и ж не лѣно и^х гл҃ати и писати оу-
стыдно. Тогда же [Бѣ^ѣ оути^хваетъ самъ] и не стер^ѣпитъ болѣше
хулы еѣ и безсѣд^ѣства, кореніа и блюзнѣр^ѣства; велѣмъ самъ на
ню разгнѣваетъ и пошлетъ архангела своего Михайла, коекодѣ
нбѣнаго. Тогда Михайлъ архангелъ зорѣетъ еѣ со престола
цр҃скаго за волоса голѣоки] еѣ передъ всѣми людьми и поднесетъ
еѣ в горѣ высоко, всѣ люди вѣдѣтъ то е видѣти, и подрѣжетъ еѣ
серпо^м над моро^м и вдарытъ еѣ люто ѿ себе и погрѣзитъ еѣ
в море, и поидетъ со шѣмо^м страшликы^м до преисподны^х Ида на
вѣчнне мѣки со дѣаволо^м. Видѣвши то велможы еѣ и вѣси люди
[оубо]а^т самъ велики, видѣчи такъ сродѣю помстѣ ѿ Бѣа и лютею
смерть и вѣчнѣю погибелъ тоей нещасливой и гордой, пышнѣю,
безсѣдной и ѿкажнѣю цр҃цѣ Манѣдоны. И начнѣтъ боити самъ
[Бѣа] нбѣнаго и плакати и ка^ѣти самъ злы^х дѣла^х своихъ [и зло]стей,
и швернѣтъ самъ до Гѣда Бѣа со слезами и с плачемъ великимъ.
И такъ то скончѣетъ самъ цр҃ство той то проклатой и мерзѣкой,
ѿкрѣтной и безсѣдной цр҃цѣ Манѣдоны. Бѣѣ нѣемѣ слава всегда
и ннѣ и прѣно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Оу трехъ юноша^х цр҃ѣхъ, братіахъ рожоныхъ, и ѿ
страшной и кривавой войнѣ и ѿ погибели лютеюкой.
Ннѣ намъ, наймнѣше хр҃тіанѣ, предналежитъ вѣсѣда дивнѣа,
страхѣ и жалости исполненнѣа, тылко самъ з ва^ѣ каждый пилю
прислѣхай.

По затраченю тойто цр҃цѣ Манѣдоны вѣдѣтъ цр҃ствовать трѣ
мѣденѣцы, брати родныѣ, ѿ племѣне Давыдова, снѣве цр҃скаго родѣ,
ѣдиногѣ ѿца и мѣтере, ѣдино^м и^ма Гарѣдиконъ, дрѣгомѣ Ле-
вишнѣ, а третѣмѣ Мѣдишнѣ. Тыѣ самъ возмѣтъ моцѣно за вѣсе
цр҃ство греческое, и вѣдѣтъ жыти из собою мирѣно тры лѣта. По-
томъ начнѣтъ враждѣ меже собою и почнѣтъ немирѣно жыти,
и ѣдин дрѣгомѣ не схочетъ самъ покорыти, ѣко всѣ трѣ цр҃ѣ сѣтѣ.
И розорѣдѣтъ самъ на три цр҃ства: старшій братъ Гарѣдиконъ, той
возмѣтъ под свою моцѣ стороны полѣденныа и сѣдетъ цр҃ѣ вѣ Ер҃с-
лимѣ; дрѣгій братъ Левишнѣ, той прѣйметъ властѣ свою на за-
ходны^х сторона^х и сѣдетъ цр҃ѣ вѣ Римѣ; третій Мѣдишнѣ, той
прѣйметъ властѣ свою на восточны^х сторона^х, на сѣверѣскыхъ гора^х,
и сѣдетъ цр҃ѣмъ вѣ велико^м мѣстѣ сѣверномъ Рызѣ нарыцаем[ом]ѣ.
И такъ самъ роздѣла^т на трѣе, и начнѣтъ мѣти великѣю ненави^{ст}
меже собою, и подвигнѣтъ бранъ и войнѣ. Старшій братъ Гарѣдиконъ
зверѣтъ великѣю войска силѣ, и пришовши станѣтъ под Римѣ; се-
редѣщій Левишнѣ моцно самъ запре^т зо вѣсѣми силами своїми
в Римѣ, ждати вѣде^т своѣхъ сопротивны^х. Пото^м и третій братъ

наймолодшій Мидішн начне^т збирати войско своего црства, и зберет^т войско барзо великое, начне^т гнати нещадно, и стары^х не пощади^т. И бѣде^т выгнати Шроча^т в семи лѣтѣх^х на войнѣ. И по-
то^х еще сѧ емѣ мало войска оувиди^т, начне^т и поповѣ гнати, на
ѡстаток и чернѣцом¹⁾ подае^т ѡрѣжїе и пожене^т на войнѣ. И пой-
де^т з великими силами, и бѣде^т барзо великое войско, тажко
бѣде^т земли, и тогда сѧ земля восколѣбае^т. И той притягне^т до
Рымѣ мощно и грозно, и сам пришедши стане^т оу^т воротѣ же-
лѣзны^х и рече^т: „Радѣи сѧ, Рыме, мѣсто мощное, славное и ве-
ликое! Тры бѣлицѣ имѣши тверды^х и стрѣлы твоѧ в^т тебѣ
часты сѣтъ, и рыцароке твоѧ мощны сѣтъ. И хто ѡдолѣе^т силѣ
твоей, и хто з меже на^с трѣх^х славѣ свою покаже^т, то его бѣдѣши
на вѣки вѣчны^е“. И потомѣ зове^т голосо^х велики^х и рече^т:
„Выходи, выходи, брате мой милый, на войнѣ! Чомѣ сѧ бавиш?
юже^т мо готовы“. Войска же ѡколо Рымѣ безчисленныи и незли-
ченныи предстоѧти бѣдѣ^т. Теды выйде^т и ѡный брат Левишнѣ
з мѣста из Рымѣ из своими силами и потѣгою. И так тогда
здойме^т сѧ бѣшитка земля на койнѣ. Тогда встѣпивѣши старшій
брат Гардико^п стане^т говорыти рекѣчи: „Мой наймилшїе, любые
брата и црѣве, послѣхайте вы моеи бесѣды и порады, що ѧ камѣ
рекѣ. Не тра^тмо мы войска своего бит^твою, але намѣ црѣмѣ са-
мы^х подобае^т бити сѧ и ѡдарыти, и который сѧ з меже на^с
ѡстане^т, тот^т бѣде^т црѣмѣ всемѣ свѣтѣ^х“. И ѡгодно бы^{ст} ѡное
слово его всѣмѣ, и заповѣда^т оу^тсѣмѣ трѣ^х войска^х, абы сѧ не
квапили до войны быти з собою. И так ѡные тры црѣ добывѣ-
ши мечокѣ свои^х и збѣгнѣ^т сѧ оу^т едно и там ѡдара^т сѧ
моцно меже собою, и ѡпаде^т всѣ тры црѣ мртвы, и зсѣкѣ^т
сѧ им мечѣ, и прїймѣ^т кончинѣ свою. Видѣвѣши то войско н^х, и ж
всѣ тры црѣ мртвы зостанѣ^т, и засмѣта^т сѧ келми и в распак
оу^тпаде^т, не маючи собѣ приводѣ жадного, начнѣ^т мощно сѧ
межи собою сами бити. И так ѡ великой войны и крыкѣ и ѡ
конскаго ирѣзана и ѡ множества безчисленнаго войска и ѡ зем-
наго пороѣ сѣнце сѧ затми^т, свѣтѣ померкне^т, и бѣде^т сѣча ве-
ликаѧ и страшнаѧ, и ж ѡ початкѣ свѣта не было и послѣдѣ
того юж такое не бѣде^т. И так оу^тпаде^т всѣ тры войска мрт-
выми, и ни еди^н сѧ ѡ ни^х не ѡстане^т живой. И та^м трѣпов
многое множество бѣде^т без личѣвы. И там сѧ много крове про-
лѣе^т, тогда оу^т крѣи во^т трытак оу^ттоне^т. Бо гды^ж тогда кровѣ
ѡко быстрые потоки потекѣ^т, и тогда море за кѣ. миа кровїю

¹⁾ В рукоп. чернѣцов^т

Бо тогда срѣкро, золото, жен'чѣги бѣдѣт лонатами тѣскати ѿ не бѣдѣт крѣти, бо бѣдѣт каждомъ всякого достаткѣ: полно бѣдѣт жыта, пшеницѣ, ѿливѣ, ѿкощѣ, воловѣ, коней, ѿвѣцѣ, вѣлакиѣ достатковѣ. И тогда люде ѿбѣгатѣютъ: бѣдѣт тогда кнѣзѣ ѿко црѣ, бѣаты люде ѿко сенаторѣ, ѿбогѣе ѿко паны, калѣки ѿко солѣтысы, сироты, ѿдовницѣ, бѣдныѣ ѿбогатѣютъ, боаре бѣдѣт ѿко воеводы, ковѣдшиѣ ѿко велможы. И ѿмножитъ сѣ слава велѣа: не бѣдѣт тогда закидащаго ни разбойника, ни злодѣевъ ни рѣзниковѣ ни жевраковѣ, но все равно бѣдѣт, ѿ не жадны ни чого ѣдин ѿ дръгого, но каждый всего бѣдѣт мѣти, чого бѣдѣт потреба. Тогда бѣдѣт радѣ великаѣ всѣмъ людемъ презъ тыѣ трийцѣть лѣтъ.

И коли сѣ выполънитъ ни. лѣтъ црѣствѣ Мухайловѣ, тогда бжымъ повелѣнѣемъ прѣидетъ Антихристъ ѿс Капернаѣма послѣжити Мухайлови. И црѣ Мухайлѣ бѣдѣт знати его, хто есть, ѿ ѿнѣ Мухайла, але то ни комѣ иномѣ не бѣдѣт ѿвѣленъ до времени своего. Послѣжитъ Мухайлови вѣ. лѣтъ, ѿ ѿчинитъ ѣго старѣшимъ слѣгою. И такъ люде живѣчи презъ тыѣ л. лѣтъ в достаткѣ ѿ в роскошѣ великиѣ разгорѣютъ ѿ роспышнѣютъ ѿ розсволатъ сѣ велѣми, ѿ начнѣтъ блѣдно жыти ѿ безаконно ѿ скверѣно ѿ нечѣсто, начнѣтъ не боати сѣ Бѣга, многи блѣды ѿмножатъ сѣ. Црѣ же Мухайлѣ бѣдѣт ѿ ѿпоминати всѣхъ, ѿ не бѣдѣт ѣго слѣхати. И коли сѣ южъ бѣдѣтъ выполънѣти лѣта црѣствѣ Мухайловѣ, тогда южъ Антихристъ начнѣтъ по своей воли ходити прожѣлаючи свое црѣство. И потомъ, коли сѣ южъ выполниѣтъ л. лѣтъ Мухайловомѣ црѣствѣ, тогда Мухайлѣ црѣ ѿберѣтъ всѣхъ людѣй ѿ всѣхъ своихъ велѣможѣ, ѿ выйдѣтъ ѿзъ ними на горѣ Голгодѣ, ѿдеже распѣтъ былъ Гѣдѣ ншѣ Ис Хс снѣ бжый. И зѣберѣтъ сѣ къ немѣ люде ѿ сѣенѣници, ѿ начнѣтъ ѿпоминати всѣхъ людѣй ѿ страхѣ бжѣа ѿбѣчити, проповѣдаючи имъ кончинѣ жытѣа. И потомъ станѣтъ творѣти мѣтвы до Гѣда Бѣга за ѿвѣ свѣтъ. И тогда сѣ пѣвитъ знаменѣе на той горѣ, ѿзыйдѣтъ ѿзъ нѣва крѣтъ прѣсвѣтлый ѿ станѣтъ прѣдѣ црѣмѣ. Тогда црѣ Мухайлѣ ѿдоймѣтъ ѿ своей головы коронѣ ѿ вѣнецъ црѣскѣй, ѿ поклонитъ сѣ со слѣзами до землѣ ѿ поцѣлѣетъ крѣтъ Хѣтъ ѿ возложитъ на крѣтъ корѣнѣ свою ѿ вѣнецъ золотый. И такъ зновѣ пойдѣтъ крѣтъ в ѿнѣ; всѣ люде бѣдѣтъ тоѣ видѣти. И потомъ по мѣтвѣ ѿвѣрѣнѣвши сѣ црѣ до людѣй зновѣ станѣтъ ѿ ѿпоминати со слѣзами многими словесы своими, стоѣти моцѣно ѿ вѣрѣкъ своихъ, абѣ сѣ не перѣщали ѿ не ѿстѣпали ѿ Бѣга. И такъ скончавѣши до ниѣ бесѣдѣ свою поклонитъ сѣ имъ до землѣ низко со слѣзами ѿмѣлно, ѿ начнѣтъ цѣловати

вѣлмож' свои^ѣ любезно ї ѿ сцен'никовъ прощеніе брати с ними полѣцаючи и^ѣ Г^одѣ Б^огѣ и в'се црѣство свое. Ї ѿстѣпивши ѿ нихъ мало поклонит' сѧ до землѣ на востокъ трыкро, и поднесетъ рѣки свои в горѣ, и тамъ восхитѧт' єго ѿ люц'ки^ѣ ѿчій невидиме силы Г^одѣ, тамъ зновѣ на выспы мор'скіѧ, ѿкола былъ принесенъ силою вжїею. И црѣство полѣцит' Б^огѣ ї ѿцѣ в рѣцѣ. Видѣвшіи то люде гор'ко восплачѣт' сѧ и възрыдаютъ по своему црѣ правомъ и рекѣт': „Горе намъ, братїе, погинемо теперѣ. То намъ свѣтило ѣсно вѣл'ми сѣнце през тмѣ лѣ. лѣтѣ, ннѣ же на насъ настѣпаєт' тма темнаѧ. И що южъ бѣдемо ѿкажнныи чинити? ѿнѧл южъ Б^огѣ ѿ насъ доброго нашего г^одѣра“. И бѣдѣт' ѡу великомъ жалю вси люде и засмѣтѧт' сѧ слав'ныи и бѣдѣт' говорыти: „Се южѣ прихѣдитъ и настѣпаєт' горе второе тѧж'кости и болѣсти, великіе бѣды и пагѣбы ѿ Антихрыста и слѣгѣ єго, понеже пришо^ѣ ча^ѣ єго приняти црѣство свое и вла^ѣст' на в'сей вселенной свѣта сего и прѣслѣдовати и^ѣзбран'ы^ѣ вжы^ѣ“. И такъ сѧ скончаєт' црѣство Михайлово. Б^огѣ и^ѣшемѣ слава во вѣки вѣкомѣ. Аминь.

О црѣствѣ Ан'тихрystовѣ. Тогда Ан'тихрyst^ѣ возмѣт' сѧ за в'се црѣство мощно и силно. Зараз сѧде^т на столицѣ црѣкой, прїймѣт' власт' свою и нач'нетъ роспростирати широко. И пото^ѣмъ пейде^т до Капер'наѣма, тамъ привере^т собѣ моци и слѣгѣ вѣрны^ѣ, лѣвовѣмъ Хоразынаѣ, Вифсайдаѣ и Капер'наѣм'ци поклонѧт' сѧ ємѣ для своей славы, ижъ то ѡу и^ѣ сторона^ѣ народил' сѧ таковый црѣ. И ради ємѣ бѣдѣт' вѣл'ми и прїймѣтѣ єго за црѣ, не толко за црѣ, але и за бѣа. И живши тамъ мало, приспособивши собѣ моци и слѣгѣ ведлѣгѣ своей волѣ, и прїйде^т до Іер'лима с потѣгою и^ѣз грозою своею, и тамъ начне^т прѣлщати людеи розманто: бѣде^т ѿгенъ з нѣба зводити и горы прѣставляти ѿ мѣста на мѣсто и мрѣтвы^ѣ воскрешати приведенїемъ своимъ вѣсов'скимъ ложнымъ и меч[т]ами дѣволскими во ѿчахѣ люц'кихѣ. И многіе чѣда бѣде^т показовати, лѣбы ѧкъ моглѣ прѣлѣстити избранныхъ вжы^ѣ и до себе прѣтагнѣти, рекѣчи: „Ѣто ѧ есте^ѣ Б^огѣ вшѣ, вѣрѣйте мнѣ!“

Потреба намъ и тоє знати, наймилшїи хрѣтіѧѣ, ѧковъ бѣде^т Ан'тихрyst^ѣ, ѧкѣи твары и станѣ, понеже писмо стѣое дає^т намъ наѣкѣ и пересторогѣ, и колко лѣтѣ бѣде^т црѣтковати. Бѣде^т црѣтковати тры лѣта и мѣцей 5. ведлѣгѣ стѣого Кырѣла, гдѣ такъ написано: „времѧ и полъ времени“. Бѣдѣт' бо такїе тры лѣта ѧкъ тры мѣцѣ, а тры мѣцѣ ѧкѣ тры нѣди, а тры нѣди ѧкѣ тры дѣни, прикоротитъ бо Г^одѣ дѣиє времеѣ єго ведлѣгѣ стѣого еѣлѣѧ и^ѣзбран'ны^ѣ ради сконхѣ. Але прѣдѣѧ тѧжкіе и смѣт'ныѣ и страшлѣвыѣ

дѣны вѣдѣтъ. Бѣдетъ же Интихрыстъ лицомъ барзо красенъ, а ѡдѣжа его злотисто ѣко ѡгенъ. И першого лѣта своего и дрогого бѣдетъ красенъ, а на третее лѣто ѡгрыбоваткетъ, и волосы его на головокъ вѣдѣтъ ѣко стрѣлы, а ѡко его едно, правое бѣдетъ ѣсно ѣко зорница, а дрогое ѣко лѣково, и болий палець на правой его нозѣ сокрѣшенъ, и бѣдетъ свѣроѡкразенъ и лютый варзо. И такъ сѣвѣши Интихрыстъ на столицѣ многѣ до себе привернетъ, иныѣ през виденіе ложное, иныѣ ѡславлѣнѣ ѡчи иѣ срѣбромъ и злотомъ и шатами многоцѣнными. Тогда во все перше поклонѣтъ сѣ емѣ трѣѡкаанныи Жыдове и пріймѣтъ его за бѣга и за Месію своего богатога. Потомъ Нѣмцѣ, Тѣрци, Татарѣ, Игаранѣ, Махометчики и иныѣ поганѣ. Такъ тежъ и хрѣтіанѣ много прелѣстѣтъ сѣ для маѣтности и скарѣвѣ, для марѣности и роскоши свѣта сего. Но горе таковымъ вѣдетъ. Бѣдетъ во Интихрыстѣ ѡколо себе имѣти своѣхъ слѣгъ крылатыхъ, шатанскихъ апѣолокѣ, пророковъ ложныхъ, и вѣдѣтъ вести много на поклоненіе. И которіѣ сѣ емѣ поклонѣтъ, тѣмъ подаѣтъ знакъ свой Интихрыстовъ на чолѣ або на рѣцѣ правой. Того ради сѣый Іѡанъ Бѣгословъ речѣтъ чиначи намъ пересторогѣ, гдѣ такъ мовитъ въ соборѣномъ своемъ посланіи: „Возлюбленныи, не вѣсѣкомѣ дѣхѣ вѣрѣйте, но иѣскѣшайте дѣхи, ѣже ѡ Бѣга сѣтъ. Иѣце иѣсповѣдѣтъ Іѣ Хѣ во плоти пришедшаго, той еѣтъ вѣжій, а еѣли не иѣсповѣдѣтъ Іѣ Хѣ во плоти пришедшаго, то не еѣтъ вѣжій, але Интихрыстовъ. Мнози ко іѣлѣжикѣ пророци кнѣйдѣтъ въ мирѣ прелѣщающѣ члѣвкѣ“. Оуби мнѣ, кѣжъ сѣтъ и дѣсь полно слѣгъ Интихрыстовыѣ и предѣтечій, ѣвне сѣ ѡказали въ народѣ люцкомѣ. полно ѡстѣпцевъ, лакомецъ, блюзнѣрцевъ на сѣбѣю вѣкрѣ Хѣвѣ и на црѣковѣ вѣжійю, полно драпѣжцевъ, крывоприсѣжцевъ, ѡбѣдырѣниковъ, лихѣваровъ, бѣвѣнцевъ, крокопролѣйцевъ, геретѣковъ вѣзбожныхъ, сѣдѣевъ несправѣдливыхъ, пышныѣ, надѣтыѣ, своевольныѣ людеѣ, лакомцевъ, роскошниковъ сего свѣта, злыѣ члѣковъ, гордыхъ, неѣмлосердныхъ, ѡщепенцовъ, мѣчителѣй, гонителѣй, зраѣцевъ, и то сѣтъ вѣсѣ мѣсѣтѣ Интихрыстово, ѡбѣватѣла темнаго іѣ ѡпаднаго Вавилонѣ, и то сѣтъ слѣги и предѣтечи Интихрыстовѣ, давно южъ готѣютъ мѣсѣце своемѣ панѣ, зачимъ прійдетъ самъ, ѣко то слышите ѣвне дѣсь. ѣкимъ ѡбѣчаѣемъ прійдетъ и панѣвати бѣдетъ изъ своимѣ слѣгами. Заправѣды рекѣ во [за]палчивѣсти сѣрдѣца моего, ижъ то дѣсь ѡславлѣла вѣра Хѣва въ народѣ хрѣтіанскомъ: не толко жѣбы прѣтерпѣти мѣла хѣто ѣкоѣи мѣки за Хѣа алѣбо за вѣкрѣ свою, але коли бы краѣ хѣто въ него козла алѣбо порѣсѣ коростаѣе, то бы сѣ заразъ запрѣтилъ Хѣа сѣна вѣжѣе и вѣкры своѣи. Шо то сѣ ѣвне показѣтъ въ народѣ ниѣомѣ люцкомъ, а не толко тогда, коли

Ин'тихрыст прійдетъ зо срогостю великою. Тогда хто сѧ емѧ не схочетъ поклонити ї его за Б҃га мѣти, тогожъ роскажетъ мордовати ѿ лютою смѣртію ѡморити. Але пакъ притерпѣвши дочаснѣю мѣкѧ ѿ смѣртѣ тоты пріймѣтъ вѣнецъ ѿ Б҃га ѿ вѣчный животъ во цр҃ствѣ нѣбномъ; мнози бо тогда ѡубоѣтъ сѧ мѣкѣ дочасныѣ, поклонѣтъ сѧ емѧ ѿ вѣдѣтъ его мати за Б҃га, але пакъ горе такому вѣдетъ ѡ вѣчныхъ мѣкахъ пекельныхъ посполѣ со Ин'тихрыстомъ ѿ со дѣвола. Мнози бо тогда прелстѣтъ сѧ ї ѡрекѣтъ сѧ Х҃а сѣѧ вѣѣа. Тогда сѧ выполнитъ слово и виденіе сѣго Іакова патріархи Іерусалимскаго, гдѣ такъ рекъ: „Видѣлемъ во виденіи моемъ на поли вѣжачого конѧ вѣлого ꙗко снѣгъ, красного велми и берѣзого, ѿ дивилемъ сѧ много на него; ѿ той конь вѣжаше ѿрѣзалъ. Потомъ видѣлемъ змѣѧ великаго, летѣлъ страшно, а ко^н вѣжаше ѿ востока на полѣдне. ѿ той змѣѧ великій постиже конѧ на поли и ѡкѣсн егѡ за правѣю ногѣ заднюю, ѿ присѣлъ конь¹⁾ за заднюю ногѣ ѿ нача храматѣ. Азъ же видѣхъ ѿ жалъ ми было велми. ѿ той змѣѧ ѡхромивши того конѧ протѣкъ ѿ востока до запада шипѣючи ѿ свищѣчи страшно, и ѡбѣѣ сѧ всѧ вселенная ѿ вострепѣта велми ѿ страхѣ того лютого змѣѧ“. Заправды, наймилише хр҃стіѧне, годны . . . *[далѣ бракуе картки рукопису]*.

Ѹ власти ѿ моци Ин'тихрыстовой. И такъ Ин'тихрыстъ прикрѣвши собѣѣ моци и потѣги пойдѣтъ їзъ Єр҃лѣмѣ до Рѣмѣ, приспособляючи собѣѣ силы по всѣй вселенной. ѿ тогда сѧ емѧ поклонѣтъ Єдиѡплѧне, ѿ многихъ тамъ помордѣетъ. ѿ тамъ сѧ выполнитъ пророчество Дѣдово: „Єдиѡпѣѧ предварѣтъ рѣкѣ своѣю ко Б҃гѣ цр҃ствіѧ земнаѧ“, возметъ ко подъ себѣ цр҃ѧ єдиѡпскаго зо всѣмъ достаткомъ его ѿ зо всею потѣгою. Тогда вѣдѣтъ Єдиѡплѧне волати ѿ кричати до Б҃га ѿ смѣртѣ. ї Ѹтол пойдѣтъ до Рѣмѣ срогѣ и грозно, ѿ пришедши до Рѣмѣ замордѣетъ ѿ задавитъ папѣжа римскаго, намѣстника сѣго апѣла Петра, ѿ прійметъ ѿ Х҃а корѣнѣ за мѣніе. ѿ тогда Ин'тихрыстъ сѣдетъ ѡ цр҃кви сѣго апѣла Петра на престолѣ сѣ плѣтію ꙗко Б҃гъ, Шатанъ злосливый, ѿ превознесетъ сѧ властію своѣю надъ всякого Б҃га. ѿ поставитъ ѡколо себѣ нашіѣталѣтъ аггловъ Шатановъ крылатыхъ, пророковъ ил'живыхъ и апѣловъ. ѿ тогда повелитъ слѣгамъ своимъ приводити до себѣ ѡусѣхъ народовъ на поклоненіе. ѿ которіе сѧ емѧ поклонѣтъ, тѣмъ дастъ знакъ свой на чѣло албо на рѣкѣ правѣю; а которіе сѧ емѧ не поклонѣтъ, тѣхъ роскажетъ мѣчитѣ лютыми мѣками. ѿ такъ тогда нѣгдѣ вѣдетъ анѣ кѣпити

¹⁾ В рукоп. конѧ.

анѣ продати тымъ людямъ, которіе не вѣдѣтъ мѣти знака Ан'тихриста на челѣ либо на рѣцѣ правой, толко тымъ волно вѣдетъ продати-кѣпити, которіе вѣдѣтъ мѣти знакъ его. И тогда горе вѣдетъ велие. И такъ Ан'тихристъ изгладѣтъ ѿ возметъ подъ моцъ свою оубѣсъ свѣтъ ѿ востока до запада, ѿ полднѣ до полнощи, до великаго моря ѿкїан'скаго, ѿ моцъ свою простретъ яко Бгъ до часѣ. Но горе тебѣ, діаволѣ! Яко хотѣла еси властвѣ началѣ свѣта ровный быти Бгѣ, ѿ сталъ самъ еси діаволомъ, а въ кончинѣ свѣта превознеси самъ Бгомъ ѿ пойдѣши южъ на вѣчныя мѣки изъ скончи поклонниками патнованными, ѿ гор'ко ти вѣдетъ велие, ѿкланнй! И тогда протекѣтъ слѣги Ан'тихристовы всю вселеннѣю гладючи вѣрныхъ вѣжыхъ, приводячи ихъ на поклоненіе; вѣдѣтъ тогда и по пѣстынахъ гладати, изъ горъ камяныхъ и зъ вѣртѣи вѣдѣтъ волочити на поклоненіе Ан'тихристѣ, ѿ много тогда позостанетъ мѣниковъ стѣыхъ новыхъ. Южъ бо давно першій мѣники стѣій просѣтъ Гѣда Бга ѿ кончинѣ свѣта, абы ѿдеместиа кроке ихъ; ѿ реченно имъ ѿ Бга, абы еще претерпѣли мало для новыхъ мѣниковъ братій сконхъ, которіе пріймѣтъ мѣки ѿ Ан'тихриста. Тогда бо великое горе вѣдетъ, вѣды и страхи, мордырства ѿ гоненіа, ѿ нѣгде вѣдетъ скрыти самъ тогда передъ страхомъ великимъ. Тогда Ан'тихристъ изгладѣтъ оубѣсъ свѣтъ, подъ моцъ свою возметъ ѿ не минетъ жаднои дшѣ, малого и великаго, кролевъ и князей ѿ вшиткихъ заровно скажетъ вести на поклонъ свой Ан'тихристовъ.

Г) пришествїю Ілїи і Еноха і Ганна Бгослова і ѿ смѣрти ихъ. Во днѣи црѣтва Ан'тихриста тогда выйдѣтъ ѿ пѣстынѣ три ѿсовы стѣихъ вѣжыхъ, которые днѣсь къ рай зъ дшѣами ѿ сѣтѣлами: Енохъ еще передъ потопою водною взѣтъ естъ въ рай, а Ілїа на ѿгненномъ возѣ занесенъ до раю, Іванъ дѣв'ственникъ такожъ взѣтъ живо. И тые не безъ прычины сѣтъ стѣе побраны ѿ ннѣ сѣтъ живые; толко ѿмѣай оуѣха слѣхати пиано ѿ раздѣмѣй ѿтѣ бесѣдѣ изъ того слова, и тѣ выслѣхавши дознаѣши ѿ томъ слѣшней прычины. Естъ правдица речъ для того, бо ихъ пошлетъ Бгъ нѣсный, абы то ѿвеличили Ан'тихриста. Тѣды Ілїа стѣій прійдетъ оупоминати Жыдовъ, абы то не вѣкрыли Ан'тихристовѣи, а Енохъ прійдетъ оупоминати иншихъ языковъ некрещенныхъ, абы пристѣпили до Гѣда истыннаго, ѿповѣдаючи имъ, яко въ першомъ вѣцѣ Бгъ погубилъ некрныхъ за злое; а стѣій Іванъ Бгословъ прійдетъ оупоминати хрѣтіанъ жыючи въ нокой бѣгодати, абы то не вѣкрыли Ан'тихристѣ ѿ слѣгамъ его ложнымъ. И такъ прышовши всѣкъ три стѣи станѣтъ предъ Ан'тихристомъ і ѿвеличатъ его передъ

оуѣмни люди рекъчи имъ: „Чемъ есте сѧ прелестили? Не вѣрѣйте сѧ погнѣблемъ, бо то естъ Ан'тихристъ, во плоти Шатанъ. хто вѣдетъ въ него вѣровати, то на вѣки погинетъ“. Тогда люди почѣвши то е начинѣтъ каати сѧ прелестіа своего, і ѡзрѣтъ на чолѣ его написано естъ „Ан'тихристъ“, і ѡбоат сѧ велии ѡ начинѣтъ ѡ него оутѣкати пречѣ. Видѣвши то е Ан'тихристъ, такое свое посрамленіе і ѡбличеніе, розсердитъ сѧ люто на стѣхъ вѣхъ ѡ повелитъ ихъ постинати оуѣхъ трехъ. И такъ тѣ стѣхъ Енохъ, Іліа, Іѡанъ Бѣословъ тогда прїимѣтъ смѣртъ ѡ вѣдѣтъ мѣртвыѣ повержены на земли въ Єрѣлимѣ ѡ вѣдѣтъ лежати три дѣи и пол дѣа. Тогда видѣвши слѣги Ан'тихристовы ѡ велиможы его и пророки ѡлжымыѣ смѣртъ стѣхъ ѡ вѣдѣтъ сѧ радовати смѣрти ихъ рекъчи: „Теперьъ южъ вѣсла нѣ ѡ вѣчное панѣство!“ И вѣдѣтъ велии веселы, ѡ вѣдѣтъ сѧ юндыковати, единъ дрѣгомъ посылати питкы, ѣствы дорогой. И по тѣхъ трехъ дѣхъ ѡ полдѣе зноу ихъ воскреситъ Бѣ нѣснѣй і ѡживѣтъ зноу ѡ невидимы вѣдѣтъ нѣкомъ. Видѣвши то е зловѣрные зноу сѧ засмѣятъ ѡ начинѣтъ ихъ гладати, але ихъ не знайдѣтъ. І еще тогда Ан'тихристъ горшій сѧ оучинитъ ѡ лютѣйшій, ѡ великіе вѣдетъ людямъ вѣды чинити. И въ томъ южъ частъ карности настѣпатъ на Ан'тихриста ѡ слѣгъ его патнованныхъ ѡ поклонниковъ его, настѣпатъ ѡ Бѣ нѣснаго лютыѣ карности и болести великіе посланѣны¹⁾ ѡ Бѣ ѡзъ неба.

Ѣ карностѣхъ вѣїихъ на самого Ан'тихриста и слѣгъ его патнованныхъ, презъ седми аѣгловъ вѣхъ, которые зготованны сѣтъ давно вылати седмъ чашъ гнѣвѣ вѣго на столицю Ан'тихристовѣ ѡ на самого его. Ипокалиѣсѣ глава зї. По семъ пошлетъ Гѣ ѡ престола славы своего седми аѣгловъ ѡмѣшихъ седмъ фѣалъ або чашій гнѣвѣ вѣго на слѣгъ Ан'тихристовыхъ ѡ на самого Ан'тихриста. Тогда першій аѣглъ вылѣетъ чашѣ гнѣвѣ вѣго на столицю Ан'тихристовѣ, ѡ станетъ црѣтво его темно ѡ мрачно ѡ смродѣ ѡсполненно. И потомъ дрѣгій аѣглъ вѣїи вылѣетъ чашѣ гнѣвѣ вѣїа на слѣгъ его патнованныхъ, ѡ ѡпадетъ на нихъ болѣзнь тяжкаѣ короста, паршивый гнойъ смердѣчій, стрѣпы великіе ѡ головы до патъ, болачки, скѣлы, спырѣки злыѣ и вѣреды нѣисцѣлѣныѣ не толко ѡзъ верхѣ, але ѡ въ нѣтрихъ ѡ вѣдѣтъ смердѣти ѡко ѣы смродливые, ѡ котрого смродѣ вѣдетъ повѣтра злое, ѡ вѣдѣтъ велии гинѣти, але въ томъ нѣколи не ѡмрѣтъ на вѣки. Потомъ третій аѣглъ вылѣетъ чашѣ гнѣвѣ

¹⁾ В рукоп. посланѣныхъ.

вѣѣа на рѣки ѿ источники ѿ потоки ѿ кирицѣ, ѿ станет вода горкаа яко жолчѣ, а потоки и кирицѣ потекѣтъ кровавыѣ. И не вѣдет им что пити, сѣдѣа Ан'тихристовымъ, ѿ вѣдѣтъ кров хлѣнати яко ѡ голодныи ѿ грызти вѣдѣтъ сами тѣло свое ѿ языки свои вѣдѣтъ жвати из болести великои. И вѣдѣтъ злоречити на Бѣа в' вѣдѣтъ своей великой, ѿ вѣдѣтъ воздихати. Тогда водный стихѣи аггѣ речетъ великимъ голосомъ: „Великій еси, ГИ! Слава тебѣ Хѣ Бѣ ѿ правы сѣды твои, яко даа еси им пити кровѣ, корогаи своимъ, которые проливали кров на земли невинныхъ людей, стѣхъ вѣхъ твоихъ. Нехай же пютъ дѣсь кров горкѣю!“ И такъ тогда не вѣдет що пити сѣдѣа Ан'тихристовымъ; срѣбро ѿ злото вѣдет сѣа тогда по пѣтѣхъ вѣлати напрасно; тогда бѣзрѣкши срѣбро чѣвѣкъ из далека, якъ теперь драгомѣтѣ вѣдетъ вѣгнѣти; шн вѣдет гадати, ижѣ вода сѣа блищѣтъ, ано срѣбро; зновѣ его повержет ѿ нѣзѣро вѣдетъ. Тогда сѣа исполнит слово написанное черезъ пророка Аввакума, гдѣ такъ рекѣ: „Егда во рѣкахъ прогнѣваши сѣа, ГИ? Егда во рѣкахъ яростъ твоѣ ѿли во моря гнѣвъ твой?“ Тогда во море ѿ всѣа рѣки во кров прѣтворѣтъ сѣа; вѣрнымъ же Хѣымъ вѣдет що пити, покажет имъ Гѣдѣ водѣ солодкѣю, а злѣкѣрнымъ закрыто вѣдетъ селѣиѣ Едѣшпѣскаѣ, ѿ вѣбѣа сѣа ихъ кровы земля Мадѣамскѣа. И велика вѣда тогда вѣдет на сѣдѣа Ан'тихристовыхъ ѿ поклонниковъ его пѣтѣнованныхъ.

Потомъ четвертый аггѣ Гѣдѣнѣ выѣкетъ чашѣ гнѣвѣ вѣѣа на воздѣхѣ, ѿ станетъ воздѣхѣ темень, ѿ станѣтъ сѣа блискѣиѣ страшнаѣ, пожыгѣтельныѣ, громы страшнаѣ велии ѿ первыи бѣвѣкѣтельныѣ ѿ страхъ великѣи, ижѣ ѡ начала свѣта не было такѣ. И тогда ѡ страхѣ великаго вѣдѣтъ люди помирати.

И пѣтый аггѣ Гѣнѣ выѣкетъ чашѣ гнѣвѣ вѣѣа на сѣнце, ѿ станетъ сѣнце горячѣе, ѿ вѣдетъ горячѣстю своею палити сѣдѣа Ан'тихристовыхъ велии моцно. И тогда имъ лютѣи горе вѣдетъ: вѣдѣтъ бѣтѣкѣти в лѣскѣ ѿ пѣстынѣ ѿ многѣи вѣдѣтъ крыти сѣа в горы ѿ в распалины каменныи, ѿ вѣдѣтъ вѣлати голосомъ великимъ рекѣчи: „Горы, горы, оупадѣте на насъ ѿ покрѣйте насъ изъ нашими дѣточками ѡ лица страхѣ вѣѣа, во южѣ пришол дѣнѣ гнѣвѣ его. Горе намъ бѣ сѣхъ нестерпимыхъ болѣзней, яко погнѣбаемъ дѣскѣ“. Горе тогда годѣющимъ персами дѣкти свои! Горе тогда вѣдетъ берѣмѣнныи жѣнамъ! И мнози тогда вѣдѣтъ сѣа задыхѣти ѡ горячѣсти ѿ вѣдѣтъ языки свои грызти ѿ злоречити ѿ вѣязнѣти на Гѣда Бѣа ѿ на Гѣа его наймѣлѣшого, Гѣда нѣйего

Іс Хъ, ѿ не восхотѣт покаѣти сѧ. И колѣѣ бы сѧ таковыи члѣвкѣ на сей свѣтъ не родити.

Потомъ же шестой аѣгль Гѣднь выѣдетъ чашѣ гнѣвѣ бжїѧ на великую рѣку Ефратъ, которая ѿдетъ изъ раѧ, абы тамъ рѣка высухла, абы такъ было черезъ ню прейти войскѣ бжїомѣ великомѣ ѿ дивномѣ. Бѣдетъ бо тоѣ войско дивное ѿ не сего свѣта: конь бѣдетъ изъ головою и лавою ѿ бѣйволою, а вмѣсто его хвоста бѣдетъ змїѧ ѿдовитаѧ на шѣст' локотъ. И крыла въ каждого конѧ дивныѣ. И воѣвникѣ на каждомъ кони бѣдетъ сидѣти ѡ зѣрой ѡгнистой, а въ рѣцѣ скрѣи мѣти бѣдетъ какъ желѣзный догѣй. И зъ рота того конѧ бѣдетъ выходить ѡгень на два локти¹⁾. И то бѣдетъ войско великое бжїѣ ѿ дивное ѿ страшное велики. И той воѣвникѣ тымъ такимъ иметъ за шїю слѣгѣ Иѡнѣтихристова ѿ бѣдетъ вести по приконѧ. Оувѣ, ѡхъ, вѣда! И съ передѣ бѣдетъ зъ рѣта конскаго ѡгень жечи, а зъ задѣ бѣдетъ ѿдовитаѧ змїѧ грызти. И такіѣ то мѣки ѿ карности бѣдѣтъ слѣгамъ ѿ поклонникомъ Иѡнѣтихристовымъ, ѿ не поможетъ имъ панѣ ихъ ѿ Бгѣ ничтоже. Тако бо Гѣ Бжѣ добротливый еще на земли ѡдомститъ врагомъ своимъ, которые преслѣдовали стѣхъ ѿбранныхъ слѣгѣ его. Никто же бо моцный ѿкоже Бгѣ ншѣ. И тако воздастъ мѣстѣ врагомъ своимъ, кровъ бо снѣвъ вжїихъ ѡмщенїѣ творытъ ѿ ненавидѣющимъ его воздастъ.

И потомъ седмой аѣгль Гѣднь выѣдетъ чашѣ гнѣвѣ бжїѧ на прѣтѣ Иѡнѣтихристовъ ѿ на самаго Иѡнѣтихриста, ѿ станетъ црѣтво его темное ѿ смѣтно, болѣзненно, ѿ всѧ сила его ѡслабѣтъ. И поразитъ его Гѣдъ Бгѣ слѣпотою въ прироженю люцкомъ, ѿ ѡслабѣтъ сила его, ѿкоже рекъ стѣй Іѡанъ Бгѣсловъ: „И видѣхъ ѿ се звѣрь еже вѣ, ѿ не вѣ; былъ, ѿ нѣстъ, ѿ ѡбразъ его ѿзмѣни сѧ. И се изъ ѡстѣ его ѿзыдоша сѣмѣ жабѣ великихъ барзо, то естъ сѣмъ дѣховѣ нечѣтыхъ, которыми мечты быша дѣволевскїѧ ѿ приведенїѧ ложнаѧ, ѿже твора предъ члѣвкѣ“. И про ѿзошло изъ ѡстѣ его сѣмъ жабѣ, то естъ ижъ то дѣхъ нечѣтые выйшли изъ Иѡнѣтихриста, ижѣ его ѡблѣѧ стѣдомъ ѿ немошїю изъ гнѣвѣ седмой чашѣ. Іѡужъ ѡтѣиметъ сѧ ѡ него моцѣ ѿ црѣтво, ѿ сила его погнѣтъ, самъ же погнѣѣтъ ѿ бѣдетъ потопленѣ въ ѡзеро жѣпелное, то естъ сѣрчаное, ѡгненное, съ поклонниками своимъ патнованными на вѣчныѣ мѣки. И такъ, наймилиѣ хрѣтїѧне, ѿскончатъ сѧ црѣтво Иѡнѣтихристово. Мы же вѣрныи бжїѣ воздаймо творцѣ своимъ хва-

¹⁾ У Теслевцоваго сього слова нема, доповнюю ѿого зъ рукопису Народного Дому ч. 126.

лѣ, чест' ѿ поклон ко Троици единомѣ Бѣѣ ѿцѣ ѿ сѣнѣ ѿ стомѣ
Дѣѣ ѿ ѿнѣ; ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ аминь.

Ѿ запаленю землѣ и згорѣню всѣхъ стѣхѣй и
элементовъ свѣта сего дочасного. Тѣтъ намъ, братіе
наимилшіе, дѣсь предналежитъ вѣсѣда оужаснаѣ ѿ страшнаѣ, жа-
лости ѿ трепетѣ ѿсполненна ѿ запаленю землѣ ѿ црѣтвѣ Иѣ-
тѣхрыстовѣ. Южъ настѣпитъ кончина вѣка сего, ижъ маетъ изгорѣти
землѣ ѿ вычистити сѣ и выпѣлѣровати ѿ всѣхъ нечѣстѣтъ и
сквернѣ. Мнози ко невѣрныѣ ѿ глѣныѣ можатъ, ѿкъ бы ѿ Иѣиной
крѣе маетъ сѣ запалити всѣ землѣ; але то еѣ лож ѿ неправда;
если хочѣши знати ѿ запаленю землѣ, прислѣхай сѣ пиано на томъ
словѣ, ѿкъ сѣ запалитъ ѿ жѣтъ вѣдетъ горѣти, ѿкъ рекъ стѣй Иѣанъ
Бѣссловъ. По карности Иѣтѣхрыстовѣ ѿ слѣгѣ его ѿзыдетъ изъ
ѿка аѣглѣ вѣжѣ ѿ возметъ ѿ землѣ крѣтъ ѿ еѣглѣ и гвозды,
которыѣи приѣито тѣкло Хѣѣ, копѣ ѿ трѣстъ на ѿко. А потомъ
аѣглѣ Гѣпднѣ возметъ ѿгнѣ ѿвѣнаго еѣпѣкрѣйскаго ѿ сошедши заж-
жетъ землѣ. И тогда землѣ начнетъ горѣти моцно, ко тогда
той ѿгнѣ займетъ ѿвѣсъ свѣтъ сѣано ѿ страшно; такъ моцный
ѿнѣй ѿгнѣ вѣдетъ, ижъ горы великіѣ ѿ камѣнаѣ таѣти вѣдетъ ѿ него
власне ѿкъ воскѣ, ѿ вѣдетъ землѣ горѣти ѿ глѣбнѣ сто локотъ,
а звышѣи той потѣпѣ потѣи займетъ, поки были воды потѣпныѣ.
Повѣдаѣтъ писмо стѣѣ бѣссловское, поки была звышъ вода Нѣевыхъ
дѣйѣй, ѿ потолка звышъ займетъ потѣпѣ ѿгнѣнный во дѣнѣ послѣд-
ный. Бо тогда ѿнѣй ѿгнѣстый потѣпѣ займетъ ѿ затѣпитъ
ѿвѣсѣ свѣтъ моцею своею; трѣдно вѣдетъ ѿ тажко ѿкорѣнитъ
сѣ або сѣ скрыти. Кидѣвши то Иѣтѣхрыстъ вознесетъ сѣ на ѿблаки
сѣ полкомѣ своѣмѣ ѿ не возможетъ нѣгдѣ ѿгѣкати; держати
его вѣдетъ на ѿблацѣхъ сила вѣжнаѣ ажъ до прихѣда Хѣѣ на землѣ
и до своего прѣвнаго сѣда.

И такъ погорѣвши все цѣѣ еѣ на землѣ, морѣ высохнетъ ѿ рѣ-
ки, дѣрева ѿ лѣсы, дѣбравы, сады ѿ великіѣ пѣстынѣ и всѣ дѣрева
погорѣтъ ѿ ни во что сѣ ѿвернѣтъ, свѣкры ѿ гады, скоты и чѣлѣци,
все тоѣ згорѣтъ, птицѣ лѣктаючѣи по въздѣхѣ погорѣтъ. Тогда ко
ѿвѣса вѣ трѣкѣ сѣ зѣкѣтъ вѣжѣмѣ промысломъ ѿ силою, свѣзды
всѣ на землѣ спадѣтъ власне ѿкъ листъ ѿблѣтитъ зѣ дѣрева ѿ бѣйного
вѣтрѣ або ѿкъ полока; сѣнѣце, мѣць, все то сѣ перемѣнитъ, ко тоѣ
все сѣетѣ сѣдѣжитъ, ѿкъ пишетъ Бѣклѣсиѣстъ вѣ главѣ ѿсѣмѣй: „Сѣѣта
сѣетѣ ѿ всѣчѣскаѣ сѣѣта“, прѣсто рекши: прожностъ ѿ марностъ
все, цѣѣ еѣ подъ сѣнѣцемѣ. Зновѣ ѣсѣлѣмѣста стѣй пишетъ вѣ сто
первомъ ѣсѣлѣмѣ вѣ тотѣ спѣсѣѣ рекѣчи: „Вѣ началѣ свѣта ты Гѣди
землѣ ѿсновалѣ еси, ѿ ѿвѣса трѣиѣхъ рѣкѣ еѣтъ робѣта; та по-

гиенѣтъ, ꙗко бы сѧ ѡбновѧтъ, ѡ вѣшткѣ новое бѣдет ѡ непременно, ты же ГИ тожде еси“, ꙗковы рече: един ты еси БГ҃ъ, цю ѡ перше был ѡ во вѣки пребывавши, ѡ царствѣ его не бѣдет конца. Миръ сей видимый, на немже мы живемо, все, цю е^{ст} на свѣтѣ, то все погинет ѡ стихіѣ свѣта сего розсыпаны бѣдѣтъ, земля, море, рѣки, слнце, мѣсь, звѣзды, воздѣхъ, все сѧ тоѣ ѡчѣстит, всемо томо потреба ѡчищеніѧ ѡ поюрацый. Слѣхай каждый ѡ знай, дѧ чого то земля бѣдет горѣти. Я то дѧ того, ѡж ѡ давныхъ вѣковъ ѡскверненна ѡ споганена многими пѧюгавствы ѡ нечистотами, блѣдами содомскими, крокопрелитіемъ, разбойничествомъ, ѡспоганены дороги, стежки, лѣсы, дѣбравы ѡ поля, кирицѣ ѡ потоки, горы ѡ скалы, вертепы ѡ камѣня; нѣтъ того мѣста, абы не было споганено злосильными члѣви ѡ беззаконными людьми. Я до того споганена земля скорбями несправедливыми: ѡ чѣужыхъ прибытковъ разбивши, оѣкравши в землю сокрывают; так же споганена земля мѣтка ѡша ѡ пожадниковъ, то ест ѡ лихваревъ неизбежныхъ, немѣстивыхъ, ѡж великіе лихвы берѣтъ ѡ къ землю тѣлают. Горе такимъ бѣдет в дѣнь сѣдній! И ѡными многими беззаконіѣи земля ѡскверненна мѣтка ѡша. ѡ по правдѣ могѣ ѡи мѣкою назвати, ѡ каждый то собѣ может раздѣлѣти, дѧ чого ти е^{ст}, члѣвче, земля мѣкою. Я то дѧ того, ѡж то тѧ ѡ земля БГ҃ъ сотворил ѡ зновѣ в ню пойдешъ; зновѣ, ѡж тѣбѣ, члѣвче мѣзерный, земля презабдет ѡ родит кишѣлкиѣ плоды ѡ пожитки ѡ годѣтъ тѧ ꙗко мѣи дѧтъ свое. Я ты, ѡказанный члѣвче ѡ беззаконный невѣдѣчѣ еси такой ласки, скверниши, поганиши мѣкѣ свою. Подобало бы намъ еѣ сѣтити, а не сквернити. И дѧ того то потреба земли ѡчищеніѧ ѡ пѣлѣрацый. Зновѣ ест томо дрѣгѧ причина, дѧ чого то сѧ земля ѡчѣстит ѡгнемъ. Я то дѧ того, ѡж Гѣдѣ БГ҃ъ самъ прійдет на землю со нѣсе со всѣми силами нѣсными сѣдити живыхъ ѡ мѣртыхъ, ѡ абы то земля была чѣта, сѣта ѡ непорочнаѧ, безъ жадной змазы.

ѡ такъ земля перегорит ѡ переполѣжет сѧ ѡ бѣдетъ свѣтѣла ѡ чѣта ꙗко кристалъ ѡ бѣла ꙗко снѣгъъ албо хартіѧ, то е^{ст} папѣръ. Тогда исполнит сѧ слово написанное: „І ѡчѣститъ Гѣдѣ землю людіѣи своихъ“. Море такожде ѡскверненно войнами многими, забойствомъ, крокопрелитіемъ, гдыжъ то ѡ на моря бываютьъ сильный войны ѡ крокопрелитіе ѡ разбой ѡ ѡныѣ рѣчи злыѣ, нечѣтыѣ; ѡ ѡскверненно е^{ст} море, ѡ дѧ того водной стихіѣи потреба ѡчищеніѧ. Воздѣхъ тежъ споганѣтъ ѡ ѡскверненъ скварями, дымомъ жертвъ нечѣтыхъ, которіѣ приношено въсемъ а не БГ҃у. Бо гдыжъ ѡдопоклонники не толко въомъ своимъ нечѣтымъ приносили ѡ

жывыны ѡфѣры, але сны и дѣвки своѣ паили и подавали вѣсом в подарѣнокъ, и ѡными сквернами многими ѡскверненъ естъ воздухъ, и для того то потреба ѡчищенїа. И такъ Гдѣ ншѣ Іс Хс, вѣчная правда, Бгѣ ншѣ ѡчѣститъ ѡгнемъ емфирейскимъ всѣ элемента, и всѣ стихїи вѣка сего темнаго вѣдѣтъ розсыпаны. И потомъ снїдетъ Хс снѣ бжїи на землю во славу свою на сѣдѣ во всѣхъ силахъ своихъ и бж҃ными, всѣмъ воздати каждому по дѣломъ его на вѣки вѣчный. Аминь.

Ѣ пришествїи Хр҃товѣ на сѣдѣ прѣдныи. И по шныхъ смѣткахъ и по тяжкихъ болезняхъ заразъ настѣплетъ сѣдъ бжїи. И перше вѣдетъ приходъ Бг҃ла бжїа. Мнози во стѣи и фѣлѡзофовѣ и теѡлѡгоге и бг҃ословци ѡписвуютъ ѡ второмъ пришествїи Хв҃омъ и ѡ страшномъ сѣдѣ бж҃омъ розно, и розманто покѣдаютъ, але подъ заслоною, во гдыжъ ѡ страшномъ сѣдѣ бж҃омъ и ѡ сѣдномъ днѣ ани а҃гглове бжїи не знаютъ, ани чл҃вкѣ. И если бы тѣ выстѣпивши хто ѡ невѣрныхъ и рекъ мнѣ: „То и Хс снѣ чл҃вчeskїи не знаетъ ѡ сѣдномъ днѣ, ани а҃гглове бжїи, ани чл҃вкѣ?“ таковоѣ ѡповѣмъ, ижъ жадный чл҃вкѣ не знаетъ, а Хс снѣ бжїи знаетъ, ижъ сотворыла властїю своею временна и лѣта; той знаетъ и мысли сѣдца ншѣ и помышленїа, знаетъ ѡ приходѣ своемъ и ѡ сѣдѣ; а снѣ чл҃вчeskїи иныи не знаетъ ѡца; [ѡцѣ] не сѣдитъ никомуже, но сѣдѣ оуве далъ естъ снѣоки, то такъ бы не зналъ снѣ бжїи? И иныи никтоже вѣстъ. Ище бы зналъ чл҃вкѣ днѣ сѣдныи, то бы каждый чл҃вкѣ во знѣлость пришолъ и недбалство, мовилъ бы: „На цѡжъ маю на семѣ свѣтѣ працювати, мѣровати, вѣдовати, книги дрѣковати, писати, ѡрати, сѣжати, иное дѣло свѣтское дѣлати, а то южъ тогда або тогда вѣдетъ сѣдѣ бжїи“. И то бы людѣе во знѣлость пришли и много бы сѣ на семъ свѣтѣ людей лежаныхъ знайдокало, и тогда бы людѣи нѣ во что сѣ ѡбѣрнѣли и спасти бы сѣ [никто] не моглѣ. Але то Бгѣ докротливый не далъ ѡ томъ знати чл҃вкомъ ани а҃ггломъ ѡ днѣ и часѣ сѣдномъ, толко познаваемо зъ розныхъ надѣкъ писма сѣгоѣ ѡ много частїи презъ пророковъ, апѣтелокъ, презъ бг҃ословцѣкъ и теѡлѡгогѣкъ, которые присмотрывши сѣ добре презъ Дх҃а сѣгоѣ ѡ страшномъ сѣдѣ бж҃омъ [говѡратъ]. Показѣетъ намъ писмо сѣгоѣ: „Ище бы зналъ домѣ влѣдка, въ которѣю стражъ [злѡдѣи] прїйдетъ, мѣла бы сѣ и не далъ бы подкопати храма своего“. Показѣетъ намъ, абыѣмо закине готовы были на сѣдѣ бжїи, во гдыжъ чл҃вче не знаешъ, коли та постигнетъ сѣдѣ бжїи, или на свѣтаню, или ѡ полѣдни, или вечеромъ, или ѡ полноци, или ѡ вѣроглашенїи, а вѣ чомъ та смѣрть застанетъ, оу томъ та Бгѣ сѣдѣти вѣдетъ. елиѣ жыкъ въ добрыхъ справахъ, добре та ѡсѣдитъ; елиѣ жылъ оу злыхъ тѣлохъ

справах, злыи ти и сѣдѣ бѣдет. Ёще бо и на семѣ свѣтѣ члѣкови смѣрть и сѣдѣ, абы теж был готовымъ заше. И ѿ сѣдномъ днѣ нѣхто не можетъ знати, ни члѣкѣ ани аггѣ, толко познаваемѣ то част[н]о ѿ писма сѣго. Мнози бо теѡлѡгоге дешикрибютъ и ѡповѣдаютъ и ѡписбютъ и выводятъ намѣ фѣлѡзофове ѿ кончинѣ свѣта и ѿ днѣ сѣдномѣ розно и розманто. Ёдны моватъ такѣ: колко было лѣтъ ѿ сотворенѣ свѣта до рождества Хѣа, толко бѣдетъ лѣтъ ѿ рождества Хѣа до страшнаго его сѣда и пришествѣа; а иныѣ ѡписбютъ, коли сѣа исполнитъ ѡсемѣ тысячѣй лѣтъ ѿ сотворенѣ свѣта, и тогда бѣдетъ страшный сѣдѣ вѣый и кончина вѣка сѣго. Мы же розбѣмѣмо словесемъ сѣго пророка Аввакума с тайнаго его пророчества къ главѣ третьей, гдѣ такѣ рекъ: „Гдѣ оѹслышахъ слѡхъ твой и збоахъ сѣа! Гдѣ, разбѣмѣхъ дѣла твоѣа и дивнѣхъ сѣа. Посредѣ двохъ животныхъ познанъ бѣдѣши; вѣгда приближатъ сѣа лѣтомъ, познанъ бѣде; вѣгда прѣйде время, пакъ сѣа“. Слышите, наймилшѣе хрѣтѣанѣ, слока того сѣго пророка Аввакума, ижъ то намъ яснѣ и выразнѣ ѡписалъ приходъ сѣа вѣйа, и ѡка его приходы показалъ, першѣй и послѣдний. Першѣй приходъ его на землю и воплощенѣ ѿ дѣвы показбѣтъ, ижъ рекъ: „Посредѣ двохъ животныхъ познанъ бѣдѣши“, то естъ ижъ Хѣ сѣа вѣйи в посредѣ вѣкѡвъ народилъ сѣа и авилъ сѣа на сѣй падолѣ земный. И що рече: „Коли приближатъ сѣа лѣта, познанъ бѣдѣши“, то естъ, коли былъ Хѣ в лѣтѣхъ ѣ. дѣтинства своего выросши, тогда сталъ творыти преславныѣ чѣда свои на земли, и тогда его мнози ѡпознали, ижъ то естъ сѣа вѣйи, и тогда познанъ бытъ вѣдниками, мытарѣ, грѣшниками и разбойниками. И што рекъ: „Гдѣа прѣйде время, пакъ сѣа“, тѣтъ намъ мѡжѣ сѣый ѡзнаймѣтъъ пакленѣ сѣа вѣйа в днѣ сѣднѣй. Ѣписалъ ясно лѣта и временна посредъ вѣкѡвъ и два приходы Хѣа: единъ приходъ ѿ дѣвы, а дрѡгѣй послѣднѣй днѣ страшнаго его сѣда. Ибо знаю: першѣй приходъ Хѣа былъ радостный и зѣбѣдалъ намъ ѡкѡпленѣ ѿ смѣрти и ада, а дрѡгѣй приходъ его на землю бѣдетъ страшный и грозный на грѣшниковѣ не кающѣхъ сѣа и на геретыковъ. Много бо во днѣ Антѣхристова бѣдетъ ихъ тогда сѣа знайдовати, золота и ѡлова, пшеницѣ и половы, то естъ справедливыхъ и грѣшныхъ. И то пророкъ сѣый Аввакумъ провидѣвши такѡю тайнѡ вѣйю и рекъ: „Гдѣа, оѹслышахъ слѡхъ твой и збоахъ сѣа“. Ѣ наймилшѣе мой хрѣтѣанѣ, чѣте, пакъ естъ [страшный] сѣдѣ Хѣа, ижъ пророкъ сѣый бѣдѣчи задрыжалъ и збоаа сѣа. И мы грѣшныи што ѿ сѡбѣ розбѣмѣмо, коли прѣйдеъ страшный сѣдѣ вѣйи? пакъ истерѣпимо томѡ страхѡви великомѡ? пакъ сѣа пакъмо лицѡ его бѣдѣчи въ такихъ

скверных грѣхѣхъ ѿшихъ? Ѽтожъ маємо сѣдшый ѿ справедливыи доводъ ѿ второмъ пришествіи Хвѣомъ! Я до того еще надто вѣрнѣйшій вѣзонѣшагъ самъ Гѣдъ ншѣ Іс Хс снѣ вжѣй, самъ рекъ: „Ѽто градъ еѣ, ѿдѣ еѣ, прѣйдѣ, ѿ блаженъ тотъ, иже блюдетъ рызы своѣ, да не нагъ ходитъ“. Иковый, рекъ, цѣсливыи то члѣвкъ, который паматаетъ ѿ смѣрти і ѿ страшномъ сѣдѣ вжѣомъ ѿ заховетъ сѣ вѣ добрыхъ справахъ своихъ. Я голый члѣвкъ то сѣ розбмѣетъ, который живетъ в неубожности и вѣ злостѣхъ ѿ в брыдкихъ грѣхѣхъ своихъ, безъ поканіѣ, валаетъ сѣ ѿкъ скина в калѣ, в гнѣсныхъ грѣхѣхъ своихъ. Таковый члѣвкъ голый естъ вѣгодати ѿ ласки вжѣй ѿ пѣстѣ естъ дѣлъ вжѣхъ, ѿ такомъ то страшенъ естъ днѣ сѣдшый, ѿ повстанетъ на мѣки кѣчныѣ. Показветъ намъ писмо стѣое ѿ кончинѣ вѣка ѿ приходъ Хвѣ. Бо коли то самъ его стѣамъ мѣть рекъ: „Бѣдетъ приходъ снѣ члѣвческаго вѣкмъ явне: власне ѿк блискавица ѿсходитъ ѿ востока до запада, такъ бѣдетъ пришествіе мое“, глѣтъ Гѣдъ, і явитъ сѣ знаменіе снѣ члѣвческаго на ѿбси, то естъ крѣтъ Хвѣ. Потымъ роскажетъ Гѣдъ Бгѣ чотыромъ великимъ вѣктромъ, то естъ востокъ, западъ, полѣдню, сѣверѣ востати и розвѣати оѣвѣ прахъ ѿ лица землѣ, абы не было нѣчого на нѣю сквернаго и нечѣтаго. И тогда всѣака нечистота поидетъ во адъ. Тогда Гѣ ншѣ Іс Хс снѣ вжѣй ѿзыдетъ со ѿбсе со вѣма силами своими во славѣ великой ѿ дивной; предъ нимъ бѣдѣтъ ѿти агглы, архагглы, Герафимы, Херовимы шестокрылатые ѿ многоѣчитый, всѣ сплы ѿбсныѣ снѣйдѣт на сѣдъ, изнесѣт прѣтолъ майстатѣ вжѣого, крѣтъ и копѣе ѿ тростъ на свѣдѣтелство ѿстыннѣ. И просвѣтитъ сѣ крѣтъ Хвѣ наче сѣнца, ѿ поставитъ сѣ майстатъ вжѣй во домъ Дѣдовѣ, ѿ ѿныхъ прѣтеловъ вѣ. апѣлъ Хвѣхъ, ѿ которыхъ рекъ Іванъ Бгѣсловъ оѣ своей бгѣсловіи: „И видѣхъ мѣсто красное, Іерѣлимъ новый, ѿстѣпѣющій з нѣа, оѣкрашенъ ѿко неѣкта мѣжеви своимъ“. Потомъ изыдетъ Гѣдъ ншѣ Іс Хс на ѿблацѣхъ нѣсныхъ несимъ преславно, ѿ прѣидетъ на землю ѿ вѣсвитъ еѣ і ѿстѣтитъ. Тогда аггль земный возопѣетъ гласомъ крѣпкимъ ѿ речетъ: „Радѣй сѣ, земле, ѿ весели сѣ, се бо сотворытелъ твой ѿдетъ на тѣ і ѿчиститъ тѣ і ѿстѣтитъ тѣ зо вѣхъ нечистотъ люцкихъ, ѿзнести сѣдѣ враговъ своихъ на тѣвѣ. Ты же южъ бѣдѣшь чѣта ѿ стѣа ѿ спокойна“. И сѣдетъ Бгѣ на прѣтолѣ славы своей.

Ѽ востанію нашемъ на сѣдѣ, ѿкъ маютъ мѣртвыи ѿ живыи вѣк востати. Тогда заразомъ пошлетъ Гѣдъ чотырохъ аггловъ великихъ и роскажетъ имъ трѣбити кѣ трѣбы на всѣ чотыры части свѣкта. Треба намъ знати, в котрѣе то роги бѣдѣтъ трѣбити тогда аггловѣ. Ѽтожъ сѣдѣхай шланѣ і вчи сѣ изъ нѣѣш-

него слова сего. Гды Авраам хотѣлъ сна зарѣзати Ісаака Бг҃ъ на ѡфкрѣ, тогда явилъ сѧ Авраамъ аггль и не далъ емѣ сна зарѣзати, але показалъ емѣ барана оу садѣ Савиговѣ, привязаннаго до дѣрева масличнаго. И тогда Авраамъ прославилъ Бг҃а и пѣстиа сна своего Ісаака и вознесъ на ѡфкрѣ Бг҃ъ ѡнаго баранка. Тое то прѡшкразило ѡ баранкѣ снѣ вжѡмѣ, который сѧ принесъ ѡфкрѡю Бг҃ъ і ѡцѣ своемѣ, агнецъ всего мира Іс Хс снѣ вжїй за ввѣскѣтѣ. И той баранок мѣлъ на совѣ четыре роги, и коли згорѣлъ на ѡгни, а роги его не згорѣли. И тогда аггль Гднь Михаилъ взал тоты роги и внѣсь ихъ в рай їако жертвѣ и спрятаа ихъ. И коли тамъ пришолъ Ісаакъ, Іаковъ і Авраамъ ѡцѣ ихъ, и тамъ Авраамъ ѡфкры свой ѡпозналъ свое знаменіе. И в тые то роги во днь послѣдній вострѣбѣтъ агглове ко истыннѣ за правды. Тогда вжымъ пожеленіемъ начнѣтъ трѣбити агглове вжьи: Михаилъ вострѣбитъ на восточную сторону, Гавриилъ на западную сторону, Оурыйлъ на полуденную, Рафаилъ на полнощную. И такъ затрѣбѣтъ трикротъ, раз ѡ полнощи, дрѣгій раз ѡ кѣроглашеніи, а третій разъ на зорѣхѣ, то естѣ на свитанію. И коли затрѣбѣтъ першій разъ ѡ полночи, тогда тѣла мртвыхъ во гробѣхъ ѡснѣютъ сѧ їако пабчина; тогда каждый аггль хранитель во ѡкомгненію принесетъ члѣва своего костъ до костїй и составъ до состава. И коли затрѣбѣтъ ѡ кѣркѣхъ, тогда всѣ тѣла мртвыя подегнѣтъ сѧ кости тѣломъ а состави поважѣтъ сѧ жылами презмоцѣ вжїю, и станѣтъ тѣла цѣловы такъ їакъ были во гробѣ положены, кромѣ ѡдежѣ, во мы всѣ голыи станемо на сѣдѣ вжїй: члѣвъкъ голый сѧ народитъ на свѣтѣ, голый и на сѣдѣ оустанетъ; тылко сѧ каждый прїйѡдѣкетъ крыжмою, которымъ сѧ на крещенію Ѧ сїѣнника покрываетъ. И болше на немъ инои ѡдежѣ не вѣдетъ, во то все свѣта, хочай бы їакихъ дорогоценныхъ шатѣ на мртвого накладено, хотъ золота, хотъ срѣбла або клейнотовъ дорогоценныхъ, все тоє не члѣвомъ не встанетъ на сѣдѣ, єно справы нашѣ хочѣ добрый, а хочѣ злоый, тоє все свѣта члѣвача. И тоє намъ потреба знати, їакиє персоны во ѡдежахъ станѣтъ на сѣдѣ. Отоже слыхай! Встанѣтъ патріархи, митрополиты, влѣди, архимандрыты, игѣмены, иноци, сїѣнници, діаконы, тые тылко станѣтъ на сѣдѣ каждый оу своемъ станѣ стѣомѣ, поневажъ на нихъ ѡдежа сїѣннаа, власне їакъ дрѣгій разъ сѧ крѣтили, коли сѧ на свой чинѣ посѣцали. И хто тоєи ѡдежѣ своей на семъ свѣтѣ не ѡсквернитъ, той сѧ з нею просвѣтитъ пачѣ слнца во црѣтѣ нѣсномѣ. И котрые на семъ свѣтѣ живѣчи ѡсквернили стѣтелскою скою ѡдежѣ, тые пойдѣтъ изъ нею на вѣчныя мѣки. Также ста-

нѣтъ ѿ црѣкѣ, королѣкѣ, або ѿкѣ мовлю, цесарѣкѣ; того сѣтъ пома-
занцѣкѣ вѣжѣн, а ѿ тые то ѿмѣнно станѣтъ ѿ инѣшихъ людей. Але
и ты^м оусправахъ злыхъ не поможетъ имъ титѣлкѣ нхъ великій. И такъ
то треба намъ знати каждому. И коли агглы вѣжѣн затрѣбѣтъ тре-
тій разъ на свѣтаню, тогда той голосъ бѣдетъ моцнѣйшій седми
великихъ громовъ. И тогда ѿ того голосѣ оустрашатъ сѣмъ вѣсовѣ
ѿ ѣжасетъ сѣмъ адѣ ѿ задрожитъ всѣмъ пренеподнаѣмъ сторона. Бо ѿпи-
сѣтъ писмо стѣое, ижъ страшный сѣдъ бѣдетъ ѿ полночи вѣ нѣлю
вѣдалѣгѣ тѣе причыны, ижъ то было рождѣство Хѣво вѣ нѣлю ѿ пол-
ночи, крѣщеніе Гѣдне вѣ нѣлю ѿ полночи, страсти прѣстѣе ѿ пол-
ночи, воскресеніе Хѣво вѣ нѣлю ѿ полночи, такожъ и второе при-
шествіе бѣдетъ вѣ нѣлю ѿ полночи, по глѣющемъ словѣ его во стѣомъ
евѣлѣи: „Бопѣ^а вѣстѣ во полночи и женихъ прѣидетъ, бѣдѣте го-
товымъ во стрѣтеніе“. женихъ прѣидетъ, то естѣ Хѣсѣ сѣнѣ вѣжѣн всѣ-
коѣкѣ вѣкрѣной дѣшѣкѣ, а дѣша всѣкаѣ естѣ вѣкрѣнаѣ ѿблѣюкенница Хѣва,
ѿкѣ апѣлъ Павелъ написалъ доводнѣ оу своемъ зачалѣ двѣста сѣмъ-
дѣсѣтомъ: „Ико Гѣдѣ во гласѣ арѣхаггловѣ и во трѣбѣ вѣжѣн снѣй-
детъ со нѣсе, ѿ мрѣтвѣн ѿ Хрѣтѣкѣ воскреснѣтъ перѣвѣкѣ, потомъ жы-
вѣн ѿставѣшнѣ, оу едно сѣ ними бѣдемъ на ѿблѣцѣхъ во стрѣ-
теніе Гѣдне на воздѣсѣкѣ“. чѣнъ невѣкрѣникѣ, цю апѣлъ Павелъ мовитъ,
ижъ то мрѣтвѣн ѿ Хрѣтѣкѣ воскреснѣтъ перѣвѣкѣ. Тѣтъ естѣ спра-
дивнаѣмъ возкаѣ, ижъ то перше мрѣтвѣн воскреснѣтъ ѿ встанѣтъ
оускѣ изъ грѣбовъ скѣихъ, которіе сѣтъ на поли, которіе на войнѣкѣ
погнѣли и розно кости нхъ звѣкры або птицѣкѣ рознесли. И тѣе все
сѣмъ мѣсѣтъ совокѣнѣти: ѿкѣ перше былѣ члѣвкѣ, такѣ ѿ на сѣдѣ
вѣжѣн оустанетъ кажды члѣвкѣ цѣлый ѿ живѣн, ѿкѣ стѣнъ прѣрокъ
црѣ Дѣдѣ мовитъ: „Послѣши дѣхъ скѣой и созиждѣтъ сѣмъ, ѿ ѿбно-
виши лице земли“, поневажъ земля бѣдетъ нова, чѣста, стѣла, непо-
рѣчна. И коли третій разъ агглы затрѣбѣтъ, тогда всѣкаѣ плотѣ
воскреситъ сѣмъ, маліе ѿ великіе, богаты ѿ ѣбогѣн, кажды оустанетъ
на сѣдѣ Хрѣтовѣн радѣ ѿ не радѣн, силою агглы вѣжѣн выволокутъ
изъ грѣба, хочѣй вѣ ѿ не хотѣлкѣ. Чѣнъ грѣшникѣ нещасливѣн,
ѿ ты герѣтыкѣ поганѣн, ѿ ты невѣкрѣникѣ злосливѣн, мѣсѣнъ оу-
стати на сѣдѣ вѣжѣн. И тогда вѣ окомѣнѣнѣю всѣ оустанемо.
Сѣтъ многіе невѣкрѣны ѿ глѣпынъ людѣ, который не вѣкрѣютъ,
ижъ то маю мрѣтвѣн воскреснѣти; не толко невѣкрѣнѣ герѣтыковѣ
проклѣтын, але ѿ нѣшѣкѣ хрѣтіѣнѣ сѣтъ многіе, цю томѣ не вѣкрѣ-
ютъ. Але горѣ таковымъ бѣдетъ вѣ днѣ сѣднѣн! Прѣслѣхѣй же
сѣмъ тепѣрѣ кажды на сѣмѣ моемъ словѣ, хѣто чѣетъ зѣ насѣ
хрѣтіѣнѣ, ѿ ты маловѣкрѣнѣн ѿ глѣпынъ члѣвчѣ, ѿ ты злѣнъ невѣкрѣ-
никѣ ѿ безаконнѣнъ герѣтыкѣ, ѿкѣ ти выводитъ писмо стѣое воскре-

сенію мѣртвахъ, бдно пиано слѣхай. Еслижъ ты не вѣрышъ воскресенію мѣртвахъ ѿ мовишъ такъ: „Не естъ то правда, ѿжъ бы то мѣртвае оустали, бо южъ погнѣютъ ѿ порохѣ имъ не вѣдетъ ѿ кости ихъ росыпаютъ сѧ ѿ розно вѣдѣтъ“. Я зновѣ ѿныѣ глаголюще повѣдаютъ, ижъ то погорѣтъ ѿ попѣла ихъ южъ не встанетъ, ѿкакъ то маютъ оустати цѣлы зновѣ? Я ѿнышѣ изъ нашихъ хрѣстіанъ глаголюще повѣдаютъ мовачи такъ, ижъ то потолка естъ члвкъ, доки живъ вѣдетъ; а коли, мовитъ, умретъ, то власне ѿкъ марѣжелина, то южъ нѣколи не ѿживетъ. То злыѣ сѣтъ люди, невѣрныѣ. Отожъ прислѣхай сѧ каждый! Коли естъ сѧ родилъ на сей свѣтъ видимый, цѣ зналъ естъ, ѿкъ естъ сѧ родилъ? Еще тѣ свѣдѣю, повѣжъ ми ѿ того, коли сѧ дитѣ почнетъ оу матерней оутробѣ, гдѣ сѧ емѣ тамъ возмѣтъ кости ѿ составы сѧ поснѣютъ ѿ жылы сѧ по нихъ поважѣтъ ѿ кожно сѧ покрѣютъ? Я коли сѧ на сей свѣтъ народитъ ѿ стаетъ сѧ члвкъ зо всѣмъ совершенный ѿ вѣзрастаетъ [sic!] оу вѣзрастъ своей, ѿ дошедши вѣреме своего такъ оумретъ. Претожъ повѣжъ ми, ѿколь во оутробѣ матерней возмѣтъ сѧ кости, жылы ѿ составы, кровъ, кожа? ѿкъ ѿживетъ? Чѣмъ тамъ дитѣ естъ живо, доки сѧ народитъ? Знаешъ ли того, повѣжъ ми! Я не знаюшъ. Отожъ ѿ того тѣмнища вѣѣи знати не можешъ. Который тѣ Бгъ во чреѣ мѣрнѣ зложы ѿ на сей свѣтъ видимый пѣстилъ зѣполного члвка, такъ же тѣ ѿ на страшный сѣдъ свой воскреситъ моцею вѣѣства своего сѣго. Зновѣ свѣрѣ ѿ скоты ѿ плодѣ прѣроженного, такожъ свѣрѣ або птицѣ подчасъ плодѣ своего ѿкъ сѧ родѣтъ, або цѣолвекъ на свѣтѣ? Прѣсмотры сѧ, глаголюще невѣрныѣ: коли ѿйце знесетъ, то въ немъ не естъ нѣчѣго, толко жолтокъ, вѣлокъ, пѣва ѿ скаралѣща; а коли пѣхъ на нихъ сѣдитъ вѣреме свое, то ѿколъ сѧ тамъ возмѣтъ кости, составы, жылы, кровъ ѿ масо потѣчѣе ѿ прѣидетъ въ него дхъ живой ѿ ѿживетъ ѿ подегнетъ сѧ пѣромъ ѿ выводитъ на свѣтъ ѿ станетъ сѧ совершеннымъ пѣхъ? Повѣжъ ми, невѣрныѣ, хто тѣмъ справѣтъ ѿ ѿживѣлетъ? Я не знаю, ижъ речеши, ажъ сѧмъ Бгъ нѣснѣй. Я то естъ правда, а не ты члвче своимъ злымъ невѣрствомъ. Отожъ ѿ мертвыхъ тойже Бгъ всемогѣщій естъ зновѣ моценъ воскресити ѿ каждую дшѣ въ тѣло зновѣ оустати, поневажъ Бгъ добротливый вѣдокъца ѿ творецъ естъ всѣхъ речѣй видимыхъ ѿ невидимыхъ, той мѣрвитъ ѿ живитъ, оубѣетъ ѿ живѣ сотворитъ. Не такъ тебѣ сотворилъ, члвче мѣзернѣй, ѿко скотѣ або свѣрѣ або птицю, до котрой ты сѧ сѧмъ своимъ безѣмѣемъ ровнѣашъ. Скотинѣ сотворилъ Бгъ разъ живѣ быти ѿ не вложы въ ню дшѣ

своей боз'кой, як ѿ тебе вложила душѣ стѣ, чѣстѣ, самовластнѣ, безсмер'тнѣ. И к' скотинѣ кров его душа, такожѣ и во звѣрѣ и в' птици. И для того члвкѣ заперѣти Бгѣ, абы то не бѣти кровѣ скотачей, во тыхъ ничѣтоже не бѣстаютъ на сѣдѣ бжій, а члвкѣ бѣстанетъ на сѣдѣ изъ душию и с' тѣломъ. Моцен во тѣ Бгѣ воскресити на сѣдѣ своей, хотѣ выс' и не хотѣла; претожѣ не прѣцѣпай сѣ своимѣ малодѣльнымъ зловѣр'іемъ и глѣпымъ разѣмомъ и не сѣди рѣчи своей и не заклѣдавай лжѣ Бгѣ и твор'цѣ своему, але сѣ корзо сподѣвай на себѣ сѣдѣ бжій. Хотѣ ес' грѣшенъ, а хотѣ прѣдѣнѣ, не ѡвоидѣш сѣ смѣрти, а по смѣрти бѣстатѣ на сѣдѣ бжій. Претожѣ сѣ не рѣкнай скотѣти безсловесномѣ. Прислѣхай сѣ каждый члвчѣ, якъ тѣ Бгѣ сотворыла, не так' якъ скотѣ. Коли Бгѣ складала члвка, то пер'ше ѡблѣчила емѣ тѣло изъ земли самой черной. И что речетѣ: „Ѣ пер'сти естѣ члвкѣ“. едина ес' земля, але то не едино ея названско, гдѣ такъ мовитѣ стѣй Іѡаннѣ Дамаскинѣ: „Перстѣ взялъ зыждителъ мой Ѣ земля и тѣло ми созда“. Ѣтожѣ перста разѣмѣй: глина синаѣ и бѣлаѣ. И цю мовитъ „Ѣ земля“, для того мовитъ, ижѣ то все ес' земля мѣка нѣша. Ѣтожѣ чѣй, члвчѣ, Ѣ чого тѣ Бгѣ сотворыла! тѣло Ѣ земли, кости Ѣ камени, кровъ Ѣ воды, ѡчи Ѣ сѣнца, теплота ес' Ѣ свѣтла, дыхана Ѣ вѣтра, мысл' ес' Ѣ ѡблака, слезы Ѣ росы. И такъ тѣ Бгѣ добротливый Ѣ ѡсми частій сотворыла, потом' же вотхнѣла въ тебѣ дѣла своего бжественнаго, душѣ чѣстѣ, стѣ, непорочнѣ, самодѣйственнѣ, ѡбладателнѣ, разѣмнѣ, безсмер'тнѣ, вѣчнѣ, не такъ якъ скотинѣ. И для того то скотинѣ не треба воскресѣнїѣ, а намъ треба воскресѣнїѣ его. Ѣтожѣ члвчѣ мѣзер'ный, малѣншѣ докоды, бѣпорочный зловѣрникѣ и ты безѣмный хрѣстїанине, абысѣ сѣ не прѣцѣпалѣ своим' безѣмствомъ, але заклѣе воздавала хвала твор'цѣ своему, абысѣ его стѣю ма'ть не прогнѣвала, абы тѣ не воскресла на мѣки пекельныѣ, але абы воскресла на животъ вѣчный во црѣство свое вѣчное, которомѣ нехай бѣдетъ чѣстѣ и слава во вѣки вѣкомѣ. Аминѣ.

Ѣ собраню всѣхъ народовъ на сѣдѣ бжій. Тогда аггловѣ бжій начнѣтъ приносить народовъ и з'верѣтъ ихъ въ ворзомъ частѣ Ѣ всѣхъ чотырохъ частій свѣта, розныхъ народовъ і ѡзыковъ предъ маістатѣ бжій. И тамъ бѣскъ станѣтъ во единомъ возрастѣ, всѣ во трійцѣти лѣтѣхъ, во единого Адама, а женскій полъ во единомъ Бвѣ. Хочай бы кто на семъ свѣтѣ сто лѣтъ жыла ал'бо тысячу лѣтъ, то всѣ во трійцѣть лѣтѣхъ станѣтъ кромѣ малыхъ дѣтей. Тогда во морѣ и пекло і адъ ѡдастъ бѣшиткихъ на сѣдѣ бжій. Тогда коли бѣдетѣ агглы душѣ не тѣломъ

провождати на сѣдѣ, то бѣдетъ еѣ цѣловати любезно ѿ радовати сѣ, если бѣдетъ душѣ праведнаѣ; а если бѣдетъ грѣшнаѣ, то аггль бѣдетъ плакати ѿ бѣдетъ жалоснаѣ, бо гды нееднаковѣ тѣла востанѣтъ. Бо которіе безъ грѣха померли в покаяніи, бѣ сповѣди ѿ с причастіемъ тѣла ѿ крове Хвѣ, ты повстанѣтъ чѣсты, свѣтлы, бѣлы, любезны, веселы, радостны, ѿ по томѣ бѣдѣтъ ихъ знати бѣсѣхъ прѣднихъ. ѿ которыя тѣтъ помиралы живѣчи в грѣсѣхъ ѿ в' злѣстѣхъ, во безаконіи, безъ покаяніѣ, таковыя оустанѣтъ черны яко мѣрыны, темны, смѣтны, помраченны, плачливы. ѿ поганыя ѿзыци паршивыя, стрѣпавы, гнойны, плюгаво смродливыя, свѣдрѣвкіе, ѿ по томѣ грѣшниковъ бѣдѣтъ знати. ѿ тамъ еще передъ сѣдомъ начнѣтъ горко плакати погибели своей ѿ познаютъ сами себѣ, иже шни сѣтъ грѣшныя. ѿ такъ станѣтъ многое множество всякого народа. Тогда Мойсей стѣый привѣдетъ родъ жидовскій ѿ покажетъ имъ Хвѣ сѣѣ бжѣѣ на шблѣцѣхъ сѣдѣщаго во славѣ великой; видѣвши же тоѣ то грѣшники восплачѣтъ сѣ горко погибели своей. Тогда ѿполнитъ сѣ слово написанное во стѣомъ еѣглѣи: „ѿ возвратъ нанъ его же провождѣша“. Потомъ предстанѣтъ „Нѣмѣцѣ, Тѣрци, Татарове изъ своимъ Махѣметомъ, ѿ инѣшыя многіе ѿзыци непросѣщенныя, то еѣ некрещенныя народѣ ѿ гѣретыковѣ, поганыя болѣвохвалци, ѿдолопоклонници. ѿ тогды бѣзвратъ крѣтъ Хвѣ пачѣ сѣнца сѣѣюще, ѿ посрамѣтъ сѣ тогды вси врази бжѣѣ. ѿ оузытъ всякое шѣко тогды Хвѣ сѣѣ бжѣѣ, ѿ завѣстыдѣтъ сѣ ѿ вбоѣтъ сѣ велики ѿ вострепѣѣтъ ѿ начнѣтъ каѣти сѣ ѿ плакати сѣ, але южъ нечасно. ѿ бѣдѣтъ такъ мѣвити: „О горе намъ, иже еѣмо хѣлили Хвѣ сѣѣ бжѣѣ ѿ не вѣрылисмо еѣмѣ!“ Тогда Гѣдѣ ншѣѣ Ісѣ Хсѣ расскажетъ агглюмъ поставѣти праведныхъ по правой сторонѣ майстѣѣ своего, а грѣшниковъ по лѣвой сторонѣ. ѿ тамъ бѣдетъ грѣшнымъ разлѣченіе шѣ праведныхъ власне ѿкъ кто пастѣхъ шѣвцы разлѣчаетъ шѣ козлищѣ. Прѣднихъ называетъ шѣвечками, а грѣшниковъ козѣлами смродливыми. ѿ такъ перебракетъ всѣхъ Хсѣ сѣѣ бжѣѣ. Тогда всякаѣ тварѣ станѣтъ бѣмилѣнна ѿ трепѣтна. Тогда бѣдетъ грѣшникомъ страхъ великій. ѿ тамъ шѣ майстѣѣ бжѣѣ потѣчетъ рѣка шѣгненнаѣ трѣскаючи ѿ шѣдѣмѣчи люто ѿ сѣго на страхъ грѣшникомъ ѿ поганомъ ѿ всѣмъ хрѣтіѣномъ своѣволеннымъ, незаконно живѣщимъ. ѿ зновѣ той шѣгень, который бѣдетъ палити землю, избѣретъ сѣ во едно мѣсцѣ ѿ станѣтъ морѣмъ шѣгнистымъ ѿ потѣчетъ долиною або дѣбромъ Ісафовымъ, бѣдолѣемъ плачевнымъ. ѿ для того то бѣдолѣемъ сѣ плачевнымъ называетъ шѣ стѣого пророка Дѣѣда: шѣписѣтъ бѣ шѣалмѣ шѣсмѣдѣѣтъ трѣтомъ, иже тамъ в рѣцѣ шѣгненной восплачѣтъ сѣ всѣ

грѣшници. И теперь той дѣбрь сѣхъ ест, але страшный глѣви-
ною. Покѣдают фѣлїозофове, иж той ест [дѣбрь] до самои пре-
исподней, пошол в пекелныя стороны, и тамъ сѣ... [далі бракуе
дві картки рукопису] с погаными и нечистыми языками и со
дѣволы вѣдѣт мѣчити безъ конца. Насъ же вѣрныхъ своихъ захо-
вай ѿ тыхъ мѣкъ пекел'ныхъ сѣхъ вѣжый, единородное слово, прежде
вѣкъ рожденный і ѿ дѣвы на земли воплощенный, и тебѣ ѿ на-
дѣсь чѣсть и слава і ннѣ и прѣно и во вѣки вѣкомъ. Аминь.

Оу призыванію праведныхъ во црѣтво нѣсное і ѿ
блаженной жызни вѣдѣцаго вѣка. По шномъ страшномъ
сѣдѣ вѣжомъ и по декретѣ правосѣднаго Бѣга и по ѿдосланію
всѣхъ грѣшниковъ до пекла, тогда южъ речетъ Хсѣ сѣхъ вѣжій до
праведныхъ, котры вѣдѣтъ по правици вѣжой, тыми словы мо-
вачи: „Прійдѣте вѣсвинный ѿца моего, наследѣйте ижеготован-
ное вамъ естъ црѣтво нѣсное ѿ початкѣ свѣта“. Той голосъ коли
ѡучѣють праведный, тогда имъ станетъ радостъ невымовная и ве-
селіе вѣчное надъ главою ихъ. Праведныхъ вѣжыхъ еще тогда по-
тѣшитъ сѣхъ вѣжій, коли вѣдетъ до нихъ мовити тыми словы:
„Прійди ко мнѣ дѣше праведна, прійди ѿблюбеннице моя, прійди
красная моя, прійди голѣвице сладкая моя, прійди ластовице
моя ѡутѣшна, прійди ижебранная моя, прійди кохана, моя,
прійди іасная моя і ѡмиленная моя, прійди прѣвкрашенная моя,
прійди хрѣтолюбвице моя, прійди ко мнѣ дѣше сѣа! Быйди с по-
рохѣ темнаго, изъ порохѣ земнаго, иже тѣсноты смѣртной, иже тем-
ного вѣкѣ свѣта того, изъ неволѣ марности и порохѣ земнаго!
Быйди изъ рабѣты фараѡновы, ѿ покѣсѣ дѣволѣскихъ! Прійди
ко мнѣ, прѣвождедѣнная, выйди изъ темнаго Вавилона до прѣ-
свѣтлаго Сіѡна! Быйди ѿ покѣсѣ дѣховъ нечѣтыхъ до сѣтыхъ
аѣгловъ прѣсвѣтлыхъ! Прійди до жениха своего Хѣ сѣа вѣжого!
Быйди во чертогъ мой! Оуслыши сѣтыхъ аѣгль прѣкрасный и ра-
достный голосъ, гдѣ вѣдѣчныя пѣсни аѣглы спѣвають, а правед-
ныхъ до црѣтва приываютъ. Прійдѣте, дѣше праведный и сѣтый,
выбранный вѣжый! Прійди, дѣше сѣа праведная, прійми корѣнѣ
ѿ рѣки жениха Хѣ своего, короля и пана аѣглаского нѣсного!
Прійми ѿдежѣ іаснѣю, свѣтлѣю, шатѣ прѣкраснѣю сол'нечнѣю!
Прійми корѣнѣ золотѣю а надто еще и сѣтѣю! Прійми в рѣки
чѣчечѣ райскѣю прѣкрасного дѣрева, котора тебѣ з давныхъ вѣ-
ковъ ижеготованная и в сокровищахъ моихъ нѣсныхъ заховаанная!
Прійди, ѿблюбеннице, дѣше моя и праведная, прійми себѣ вѣно¹⁾

1) В скоблахъ додано: часть.

прекрасное, нѣо паче всего свѣта іасное! Прійди в радость Гѣда своего, всѣхъ нѣсныхъ границъ пана нѣснаго, прійми совѣтъ за ѿчество и подрѣжестко аѣглаское!“

Бо каждая дѣла сѣла и праведная пишетъ сѣ ѿблаженница, а Хѣ женихъ естъ каждой дѣлѣ сѣой. И коли таковой голосъ почитуютъ праведници, тогда наполнятъ сѣ великой радости и веселя некимовного и восхвалятъ Гѣда. И в той часъ ихъ покрываютъ ѿблани пресвѣтлыя и поднесутъ ихъ на высотѣ во великой славлѣ, іасности, и пойдутъ со Хрѣтомъ женихомъ своимъ въ нѣтрѣ нѣсной крайны, во пренѣсныя прекрасныя дворы, меже аѣгласкіе хоры.

Тамъ ихъ вѣдѣтъ аѣглы стрѣчати,
Веселыя пѣсны спѣвати,
Радостію великою вѣдѣтъ ихъ витати,
Во небесныхъ, пресвѣтлыхъ крайнахъ
Праведныхъ вѣдѣтъ поздравляти.
Тамъ праведници въ нѣбѣхъ возвеселятъ сѣ,
Ико сѣнце вшитки просвѣтлятъ сѣ.

Там во первыхъ возвеселятъ сѣ праведници, коли оубоидѣтъ въ нѣсныя предѣлы, коли оубратъ нѣо прекрасное и наддари велики іасное. Возвеселятъ сѣ праведници, коли оубратъ сѣыхъ аѣгловъ, Херокимовъ и Серафимов шестокрылатыхъ и многоѿчитыхъ. Там сѣ возвеселятъ прѣдници з видѣніа красоты нѣсной, а потомъ возвеселятъ сѣ прѣдникъ, коли оубидитъ надеждѣ всего свѣта, црѣдъ нѣснѣю и земнѣю, прѣстѣю Бѣдъ мѣрѣ вѣію, превыше всѣхъ хоровъ аѣгласкихъ, свѣтацѣю сѣ паче сѣнца. Возвеселятъ сѣ прѣдници, коли оубышатъ пѣсны прекрасныя аѣгласкіе паче громовъ поющихъ Іаелѣа. И похититъ ихъ и напытитъ и напоитъ ихъ свѣтъ трыснѣтелного вѣітѣа. И такъ еще сѣ возвеселятъ прѣдници з видѣніа лица вѣіа, ижъ то оубидѣтъ лице вѣіое по мѣрѣ данное имъ видѣти, іако в зеркалѣ, колко можетъ вомѣстити створѣна подлѣе лице створителя своего. И то имъ вѣдетъ неѿприкренныи покармъ на вѣки. И то естъ сѣыхъ корѣнацѣа, которой то корѣнацѣи прагнетъ видѣти ѿко аѣглаское, которѣю оуботовалъ Бѣкъ тѣмъ, которые его любятъ и наследѣютъ и волю его сѣію выполняютъ. Тогда то аѣгловѣ со сѣыми равно пріймѣтъ корѣнацѣю и такъ вѣдѣтъ на вѣки неіскончаемъ все со Хрѣтомъ жыти во црѣствѣ нѣсномъ. И то сѣ пишетъ жызнѣ вѣдѣщаго вѣкѣа, іакъ читаемо оубо повседневномъ нѣіомъ исповѣданію вѣры: „Чаю воскресѣніа мѣрѣныхъ и жызны вѣдѣщаго вѣкѣа“. Бо тоіа маіа быти, ижъ то всѣ воскреснемъ изъ мѣрѣныхъ, вси ізмѣнимъ

са во ѿмнговенїи ѿка при послѣдней трѣбѣ, а жизнѣ вѣдѣщаго вѣка — вѣк то юж вѣдет вѣчный ѿ безконечный ѿ неисходимый, в которомъ прѣдвѣдѣнїи вѣдѣтъ вѣчнѣ жити безъ ѡпрыкренѣ посполѣ из дѣлю ѿ с тѣломъ хвалебнымъ во црѣствѣ нѣсномъ, котораго то црѣства рачѣ наѣ домѣстити Хѣ Бжѣ нынѣ всегда ѿ нынѣ ѿ прѣно ѿ во вѣки вѣкомъ. Амѣнь.

О хвалебныхъ тѣлахъ стѣхъ, ꙗковы вѣдѣтъ по воскресенїи нынѣмъ ѿбщѣмъ ѿ новомъ свѣтѣ ѿ новыхъ нѣсѣхъ ѿ новой земли. И потомъ настѣпитъ всѣ дѣла бжѣла новаѣ, а ветхаѣ всѣ мимо идетъ. И тѣла стѣхъ по воскресенїю нынѣмъ ѿбщѣмъ вѣдѣтъ хвалебны, чѣсты, тонѣки, ѡвѣлѣбны, вѣлы, стѣы, легки, скороходны, быстры, безсмертны, непорочны, покармѣ телеснаго юж не вѣдѣтъ потребовати, але нынѣмъ покармѣ вѣдетъ сладокъ неѡпрыкренный на вѣки, походящїи ѿ лица бжѣла. Поневажъ по страшномъ сѣдѣ бжѣомъ не вѣдѣтъ са юж анѣкъ женити, анѣкъ посагати, але то всѣ ꙗко агглы бжѣны вѣдѣтъ; а такъ тѣла стѣхъ вѣдѣтъ подобны аггломуъ выстротою нынѣ кромѣкъ плоти, поневажъ агглоуе сѣтъ безплотны, токмо дѣхъ, а дѣла стѣхъ вѣдетъ с тѣломъ хвалебнымъ ѿ ласкою бжѣною ѡвѣлѣбна, ѡбдарѣнна ѿ ѡбогачѣнна. Бо такъ дѣхъ стѣхъ вѣдѣтъ: коли котраѣ схочетъ изъ нынѣ на землю нынѣйти або изъ земли на нынѣ, то заразъ тамъ вѣдетъ, де сама схочетъ нынѣ с тѣломъ во ѡмнговенїю ѿка, такъ быстро ѿ борзо, ꙗкъ крепаѣ деждаѣа або ꙗкъ блискавица. Бо такѣю моцѣ агглы бжѣны маютъ: гдѣ замыслитъ, то тамъ станѣтъ во ѡкомѣнїю ѿка; во аггла бжѣого не могутъ задержати анѣкъ мѣры, анѣкъ верота желѣзныѣ, нѣ ѡгнь анѣкъ вода нѣ земля, але скоро нынѣдетъ де нынѣсхочетъ, нѣчѣого его не запинитъ. Также ѿ дѣхъ стѣхъ нынѣ с тѣломъ ѡвѣлѣбнымъ во всемъ вѣдѣтъ подобнаѣ аггласъ корзостю ѿ выстростю, во то естъ ѿ лица бжѣла походящаѣ: вѣдетъ тѣло велми лѣхко ѿ тонко, красно ѿ сладко пахънѣчѣое, ꙗсно цвѣтѣщѣое, наѣдокъ ѿ напитокъ тѣкныхъ не потребѣюще. Оутрѣба, кровъ ѿ вшѣлаѣкое плѣгавство чѣлѣчѣое перечыститъ са ласкою ѿ силою бжѣною, ѿ всѣаѣкое плѣгавство нечѣтое во гееннѣ поидѣтъ, а тѣла стѣхъ ѿ прѣдѣдѣныхъ чѣсты ѿ стѣые зостанѣтъ ѿ ясны вѣдѣтъ ꙗкъ сѣнце тепѣркшнѣое, але ещѣ пачѣ сѣнца просвѣтѣатъ са во црѣствѣ нѣсномъ. Не дивѣй са томъ, чѣлѣче хрѣстїанскїи ѿ ты герѣтыкѣ поганый ѿ прокѣлѣтый, нжъ то такъ Бгѣ переформѣетъ тѣла стѣхъ свѣихъ ѡгѣодниковъ. Бо гдыжъ можетъ Бгѣ [создати] все сотворѣна бжѣствомъ своимъ всемогѣщимъ, ꙗкожъ то не вѣдѣтъ нынѣшныѣ надъ сѣе сѣнце тѣла стѣхъ, гдыжъ нынѣ Бгѣ ѡволочетъ ѿ ѡдѣетъ ясностю своею трысѣанного бжѣства? ꙗкъ видимо сѣнце сѣе единѣ

такѡ великѡ махынѡ сего видимаго свѣта ѡсвѣщает ѡснѡстїю своею ѡ веселость всѣмъ людемъ подаютъ, а тогда ѡакъ не маєт ѡснѣйшого надъ сѣнце быты, коли станетъ тмами темъ сол'нець, сѣхъ ѡ прѣдныхъ бжыхъ? Бо южъ тогда самъ Хс сѣкъ бжїй сѣнцемъ вѣдетъ ѡ сѣмъ бжїй всѣкъ сѣкъ южъ тогда просвѣтѣтъ ѡко сѣнце сѣе видимое ѡ дочасное. Таковаѣ вѣдетъ радость невымовнаѣ сѣмъ бжымъ во црствѣ нѣсномъ, а дѣло ихъ ѡ робота вѣдетъ тамо всѣгда со агглы Бга непрестанно хвалити во пѣснѣхъ веселыхъ, выхвалити нѣснаго ѡ добротливѣго Бга ѡ творца своего, доброго дав'ца ѡ короля нѣснаго. И такъ праведници ѡстанѣтъ во ѡбытелехъ нѣсныхъ, вѣдѣтъ жыти во вѣки вѣчныѣ ѡ неискончаемыѣ во црствѣ нѣсномъ, которого то црства ѡ насъ грѣшныхъ сподоби Хрсте Бже ншѣ, Троице сѣа, Ѣче ѡ Бже ѡ сѣмъ Дше, тамъ не токою жыти ѡ тебе хвалити на вѣки вѣчный. Аминь.

Ѣ свѣтъ, ѡковъ вѣдетъ ѡнныѣ ѡ земля ѡ цю на ней за люде жыти вѣдѣтъ. Иакъ пише писмо сѣое ѡ вѣдѣномъ вѣцѣ, ижъ то настѣпитъ во второмъ прѣшествїи вѣкъъ радостный, вѣкъъ веселый, вѣкъъ безконечный, вѣкъъ непремѣнный, которїй сѣкъ нѣгда не премѣнитъ ѡ конца емѡ нѣгда не вѣдетъ. Прѣдныѣ пойдѣтъ въ нѣбо со Хрстомъ во црство нѣсное ѡ тамъ вѣдѣтъ въ радости великой на вѣчныѣ роды. И ѡ то намъ, наимилнїе хрстїане, потреба знати, ѡкїй сѣкъ низкїй вѣдетъ свѣтъ во второмъ прѣшествїи Хвомъ ѡ акаѣ его красота вѣдетъ ѡ што на немъ за люде зостанѣтъ ѡ акъ сѣкъ вѣдѣтъ заходити ѡ цю ихъ за дѣло еше вѣдетъ. И то каждый прислѣхай сѣкъ пиано, ѡк ѡписѣютъ ѡсно ѡ доводне ншѣ бгословци ѡ теѡлѡгоге, ѡко то сѣмъ Іѡанъ Бгословъ ѡ Деѡнисїй Прѣвнѣгита ѡ Грїгорїй Назѣанскїй во своей тайной бгословїи къ книзѣ Ковлѣйотици въ главѣ мѣ. Коли возметъ Бгъ добротливый въ нѣбо прѣдныхъ, то южъ ѡстанетъ сѣкъ свѣтъ сѣкъ видимый ѡ земля, которая переполарѣетъ сѣкъ ѡ перегорытъ ѡ вѣдетъ чѣта ѡко крыш'талъ ѡ свѣтла. И свѣтъ сѣкъ таковъ вѣдетъ: земля вѣдетъ гладка, ровна, чѣта, не вѣдетъ на нѣмъ горъ высокихъ, непристѣпныхъ, не вѣдетъ пѣсты[нѣ] анѣ лѣса, не вѣдетъ ѡ свѣровъ лютыхъ, ани потѣтъ анѣ смоковъ анѣ гадовъ ѡдовитыхъ ѡ всякихъ вѣстѣхъ, которые теперѣ сѣтъ. Все тоѣ погинетъ ѡ погорытъ ѡгнемъ, а скверна ѡ нечѣстота всѣкъ во гееннѣ пойдѣтъ. Тогда южъ не вѣдетъ ани мѣца ани сѣнца ани свѣздѣтъ, во то все естѣ дочасно ѡ сѣетное, все сѣкъ тоѣ ѡминетъ ѡ перемѣнитъ сѣкъ. Иле южъ тогда вѣдетъ свѣтлостъ трыснѣтелнаго бжества, ѡк въ нѣбѣ такъ ѡ на землѣ ровный свѣтъ вѣдетъ, ѡ не потреба тогда вѣдетъ сѣнца, во южъ тогда не вѣдетъ анѣ ночи анѣ дня,

но всегда ровная свѣтлостъ вѣдетъ безъ прикрѣна на вѣки, всегда прекрасная, сладкая, иже оумъ члвчій не змыслитъ, аиже ѡко не видѣло, аиже оухо не чѣло ижеко, иже зготовитъ Бгъ справедливымъ своимъ моцею своего вѣстка. Бо юже тогда не вѣдетъ аиже зимы аиже лѣта, но все роковая теплота вѣдетъ, тихая и вѣшная, безъ прикрѣна на вѣчные вѣки. Все же тогда старое вѣка сего дочасное ѡминетъ и минуетъ и все погине, а вѣчное и негнѣнное настанетъ. Вѣдетъ иже новое и земля новая, свѣтъ веселый и радостный на вѣки безконечные, свѣтъ тихій, свѣтъ непрывренный и вѣшный на вѣки. Бо тогда вѣдутъ жити люди чѣсты и нескверные. Прислухайся пилю каждый, которіе то люди встанутъ на земли по страшномъ сѣдѣ вѣкомъ, иже то ѡ томъ ѡписуетъ въ бгословіи рыторской сладкоглаголюющей и спсѣнной оу книзѣ названной Перло многоцѣнное оу главѣ ѡстатной. Оу той книзѣ пишетъ, иже то на семъ свѣтѣ таковыя люди настанутъ, которіе не заслужили аиже иже аиже тежъ мѣки пекельныя, ижеко то ѡрочата некрѣщенные хрѣстіанскіе, такъ то и ѡрочатка жидовскіе и ѡрочатка некрѣпныхъ народовъ, которіе малыя помирали не дознаючи всякого иже болюхвалства. Такъ тежъ хрѣстіанскіе дѣточки, которіе помираютъ непросвѣщенныя або некрѣщенныя, таковыя съ переполняютъ ѡгнемъ емфирейскимъ, коли вѣдетъ земля горѣти. Такъ тежъ ѡписуютъ, иже ты дѣточки въ мѣки пекельныя не пойдутъ, але и црства ижеснаго не достѣпатъ иже лица вѣжого видѣти не вѣдутъ по глаголю: „Хто съ не ѡродитъ ѡ воды иже дѣха сѣго, таковой не вѣйдетъ въ црство ижесное“. Такъ тежъ и старіе многіе вѣдутъ, иже мѣки пекельныя не заслужатъ, але и въ црство ижесное не пойдутъ иже лица вѣжого видѣти не вѣдутъ. Але предца иже на тѣхъ ижесностъ свѣтлая завше вѣдетъ свѣтити, иже такіе то люди на земли зостанутъ. Иже ижеворогіе женскіе иже иженыя нечѣсто родящій съ, ты не встанутъ на сѣдѣ вѣжій. Иже такъ ты люди на земли вѣдутъ жити вѣчными часы не вмираючи ижеко, хвалачи Бга непрестанно ижеко творца своего. Бо юже тогда иже на земли которіе съ зостанутъ, не потреба имъ вѣдетъ аиже ѡрати иже сѣяти, иже вѣдовати аиже копати, иже прасты иже ткати, бо на вѣштки вѣдутъ сыты ѡ ижесною манной иже сладости непрывренной на вѣки, вѣдутъ ѡдегнены свѣтлостію ижеснаго Бга иже свѣта. Иже такъ иже ты вѣдутъ иже агглы. Такова вѣдетъ жизньъ вѣдѣщаго вѣка, которой то жизни або вѣчности иже на грѣшныхъ сподоби црѣ превѣчный Хѣ Бже иже тамъ жити иже тебе творца своего хвалити со ѡцемъ иже сѣымъ дѣхомъ иже ижеко иже прѣно иже во вѣки вѣкомъ Аминь. Конѣцъ книзѣ сей ѡ послѣднихъ дѣяхъ.

Сей твір — популярна перерібка Слова Methodia Патарського з ріжними додатками взятими головню з Апокаліпси св. Івана, та також із деяких инших теологічних та апокріфічних книг (прим. притча про коня і змія з Битія XLIX, 17, ширше в апокріфі „Заповіт Якова“, пор. Памятки I, стор. 151). Важний тут цитат із Церла многоцѣнного Транквіліона Ставровецького, бо він не лише дає нам дату (1649 р.), раньше якої не міг повстати сей твір, але надто доказує, що не вважаючи на численні польонізи се не переклад із польського, а твір dokonаний Русном і руською мовою.

3. Бібліотека Нар. Дому, рукоп. 126 із XVIII в.

[Із отього рукопису, що в головному, декуди зовсім дословно сходять ся з текстом Теслевцьового, та на жаль також не має ані початку, ані кінця, подаємо лише деякі виривки, щоб доповнити прогалини тексту Теслевцьового. Уривок розпочинається оповіданєм про Мандону, потім іде розділ „Го трієх царєх ѿ племєне Дѣидова“, яких імена: Соркилон, Левнон і Мендион Далі йде „Слово ѿ кѣгочєстивом црѣю Мнхана ѿ архистратигѣ“, себто про його друге панованє, про яке одначе оповідається те, що в Слові Methodia було говорено про перше. Далі йде „Слово о прѣшєствїю Янѣтихрїстовѣ и ѿ слѣгахъ єго“. Виписуємо відси виклад видїня Якова, якого й тут так само невірно як і в тексті Теслевцьового названо патріархом єрусалимським].

Заправду, наймишїи хрѣтіанє, оуважмож слова сѣт. Іакова патриархи Іерѣсалимского, і ѿнное видѣніє єго; прислѣхайте сѣ тѣ пиано кождїй з наѣ викладѣ ѿнихъ словъ. Что єсть конь вѣлїй, и что єсть змїй срегїй? конь вѣлїй, то єсть вѣра чистаѣ хрѣтіанскаѣ вѣло сѣяющаѣ, и пожїє житїє людєй божїихъ законъ Хрѣтовѣ, которїй завше прѣдкнѣ вѣгомѣ вѣжитѣ через поле, то єсть чрез ѣкѣ свѣтѣ и вѣкѣ живота чловєческаго. а змїѣ страшнїй и лютїй ѿ западѣ на свѣтихъ божїихъ прєслѣдованнїихъ, которїхъ ймена сѣтѣ написанно во книгахъ животнїихъ, срегїй днавол во плоти прїйдєтѣ на сѣй свѣтѣ, народитѣ сѣ син нагѣбнїй, то єсть Антихрїстѣ, вїйдєт и вилєтитѣ из сторони за-

страшній ѿ смѣтній декретъ вѣдетъ на грѣшниковъ! Таковій голосъ оучивши грѣшници горко заплачѣтъ, ѿ ѿпадетъ страхъ великій ѿ жалъ тяжкій, ѿ такъ ихъ займѣтъ диаволъ пискливый, страшній, немилостивѣй зъ вичами ѿгнистыми, ѿ поженѣтъ ихъ въ рѣкъ ѿгнестѣю, которая то рѣка потечетъ долиною либо оудоліемъ плачевнымъ ведѣтъ сѣго ѿсалмиста Давида, где такъ моветъ: „Во юдолѣ плачевнѣ, ѿдѣже положи“. ѿ такъ сѣ грѣшніе восплачѣтъ въ той рѣцѣ ѿ погнѣли вѣчной. аминь.

Слово ѿ краинѣ преисподней. Ѣ краинѣ преисподней либо сторонѣ, которѣю зовѣтъ пекломъ, многіе пророци ѿ когослове нѣхъ ѿписѣютъ ѿ той сторонѣ преисподней, называютъ еѣ Триггеромъ [sic, зам. Тартаромъ] либо пекломъ. тѣмъжъ краинѣ ѿписѣетъ единъ тишлѣгъ Креспесъ ѿ книзѣ Інокрисѣ: „Темность потраченная, Бѣ, темнѣетъ на вѣки ѿ не просвѣщаетъ сѣ солнцемъ“. гдѣжъ есть въ преисподней странѣ нѣкоторая крайна ѿдѣленная, въ гдѣжъ подземная не вся темная, але ведѣтъ когословцевъ, где такъ ѿписѣютъ, же солнце ѿсвѣщаетъ ѿ подземнѣю странѣ, нѣкоторѣю часть страны¹⁾: когда тѣ есть ноцѣ, а тамъ есть день, а когда тѣ есть день, а тамъ есть ноцѣ. але то есть единая крайна подземная смѣтная ѿ мрачная, темная ѿ страшная, которѣю Богъ добротливѣй ѿдалъ на мѣшканѣ Сатанѣ ѿ слѣгамъ его, такъ тежъ ѿ грѣшникомъ, ѿ таѣ страна называетъ сѣ пекломъ, въ въ той странѣ море сѣрчистое ѿгнемъ горящее, съ котораго сходитъ дѣмъ смрадній, ѿ ѿное море непрестанно шѣмнѣтъ ѿ кипитъ пѣнами. а въ той странѣ царѣ есть демонъ страшній дѣтелѣнній Іелѣшракъ либо китѣ, Люциперѣ пекелній. полатѣ его темній адѣ, а престолѣ его смекъ лютій. той црѣ Сатана²⁾ наѣчаетъ смока и ада, аки кипѣцѣалѣ съ парѣки своѣи вѣтрѣ вѣрливѣй, ѿ тамъ вѣхѣдѣтъ вѣтри. вѣри [ѿ] страшнаго сапана, ѿ тѣе вѣтри ѿ вѣри розганѣютъ геенское море, хвилѣ великіе ѿ страшніе мѣщѣтъ, ѿ тоѣ море розливаетъ сѣ по всей странѣ той. ѿ не есть тамъ покоѣ денъ ѿ ноцѣ, въ ѿс тоѣ моря вѣхѣдѣтъ пламенъ строгаго ѿ лютаго ѿгня, ѿ тоѣ называетъ сѣ Геена, ѿгнь вѣчній ѿ нѣгдѣ не ѿгасѣющѣ. Прислѣхай сѣ каждѣй плано, православній хрѣтіанине, іакѣ тамъ ѿ той странѣ ѿбиватѣли ѿ мѣшканѣцѣ! тамъ грѣшніе повѣзани лѣнцѣхами желѣзными ѿгнистыми, ѿ то есть ѿбиватѣлѣ вѣчной неволѣ. а царѣ надъ ними диаволѣ неситѣй ѿ страшній. ѿдѣянѣ въ той странѣ ѿгнь горящій ѿ пламенъ геенскій, которѣ грѣшники вѣдѣтъ его пожирати. напитекъ ихъ смола кипѣщая ѿ дѣмъ сѣр-

1) В рукоп. странѣ. 2) Сапана.

чистій. так ѡ той странѣ плачъ, крикъ, стогнаніа непрестано, день ѿ ноцѣ: „Ахъ! оуви мнѣ! Бѣда и горе невимовное!“ там ѡ той странѣ постела ѿгннана пламенемъ послана ѿ димомъ горкимъ покрита; инной роскоши не єсть ѡ той странѣ. О грѣшници, чѣйте ѿ покайте ся живота своего, бо чѣте, такіе там сѣть роскоши. ѿ нещасливїе грѣшници, сего свѣта роскошници, чого ся квапите в тѣю страну ѿйти, ѡ которой нѣколи немашъ свѣта, але завше темность? Зде немашъ жадного дня ѿ часа волнаго, тилко панѣцина, вѣчній мѣки ѿ диявола. Претож прошѣ васъ, братїе, чѣйте, яковїе роскоши в той страной ѿ смѣтной кранѣ, ѡ которѣю таа рѣка понесетъ всѣхъ грѣшниковъ не каюцихъ ся грѣховъ скенхъ. востанѣмо с калѣ ѿ болота, лѣнсмо не ѡпали во море геенское меже мешканцѣ смѣтнїе, немилостивїе дияволн. востанѣте, лѣнливїе, поднесѣте ѿчи ваша на висотѣ небеснѣю, там где а҃г҃ли божїи весело спѣвають, праведниковъ к себѣ призываютъ. ѿдѣте спѣшно в тѣю небеснѣю страну, где цр҃къ слави Г҃дѣ нашѣ Іс Хс, вѣчная правда, житє ѿ кролюетъ со ѿцемъ и спномъ и стїимъ Дх҃омъ, которомъ слава во вѣки. Аминь.

Кожде чѣство ѿ кождїи члѣнок ѡдѣленїю мѣкѣ прїиметъ, когда грѣшниковъ ѡженѣтъ ѡ пекло на вѣчнѣю мѣкѣ, где ся южъ вѣдетъ вѣчне мѣчити дѣла днѣ ѿ ноцѣ непрестанно. ѿ жаден члѣнок грѣшной дѣи не єднѣ мѣкѣ вѣдетъ терпѣти, але кожде чѣство грѣшной дѣи свою кромнѣшнюю мѣкѣ прїиметъ. першое ѿко єсть в тѣлѣ, котерее ся мѣчити вѣдетъ, же смотрїло на семъ свѣтѣ на красотѣ женъ вѣднихъ и на чѣжое добре задрестїло, яко то сребро ѿ золото, мѣетности, ѿдеждѣ краснѣ, ѿ то завидѣвши себѣ прилацїало, ѿ справѣ вачивши таїло, ѿ за тоє вѣдетъ ся мѣчити в пеклѣ плачемъ вѣчнимъ, слези кнливачи кривїе непрестанно, ѿ завше вѣдетъ смотрѣти на дияволовъ.

В чѣство слїшанїе, котерое то на томъ свѣтѣ радо вѣло слѣхати слокъ алко пѣсенъ стройнихъ, мѣзикъ веселыхъ, лѣстнихъ женъ вѣднихъ, радѣ несправедливихъ, шептовъ израдливихъ. тогда оухо вѣдетъ мѣчити ся такъ, же чѣти не вѣдетъ нѣчого, тилко крикъ, плачъ, стогнанїа ѡжаснаго, самихъ на себе нарѣканїа.

Г. ѿбонанїе чѣство єсть в тѣлѣ;

Д. єсть чѣство вкѣшенїа, тогда мѣчити [ся] мѣетъ своею ѡдѣленою мѣкою, котерое на семъ свѣтѣ радо вѣло кохати ся ѡ потравахъ роскошнихъ ѿ напояхъ в постї стїе ѿ во праздники

веселіє. вкѣшало маса сквернихъ ѿ нечистихъ, ѿное неблагословенное безъ времени ѡживати; тоє такъ мѣчити ся вѣдетъ: пити ѿ ѿсти день ѿ нощь непрестанно.

Ѣ. чѣство то єсть рѣки, которѣи ради вѣли на семъ свѣтѣ взяти скверни ѿ стѣднаѣ ѡди, ѡдрапѣжно крали чѣжѣ працю ѿ кров' неповинѣю проливали, а ноги тяжко на розбой ѿ крадѣж' ѿ кровопролитіє хедили, ѿ прочаѣ скверни топтали, — тоє рѣки ѿ ноги такъ ся вѣдѣтъ мѣчити показавши ланцѣхъами во вѣчноѣ неволѣ, съ которой не вийдѣтъ нѣколи.

Ѕ. чѣство єсть сѣрце, которое на семъ свѣтѣ наполняло ся ярости, злости ведѣб' стѣго еѣлиста Матфеѣ. такоко сѣрце вѣдетъ болѣти въ пекѣ болѣстію барзо великою со всѣми вѣтростями своими.

Ѧ. чѣство єсть мысль. во смолѣ вѣдетъ ся мѣчити розѣмѣ, приводячи всѣ роскоши сего свѣта, мовѣтъ такъ, же жила чѣовекъ на семъ свѣтѣ ѿкъ билѣ когатѣ або славенѣ, ко вѣшлякихъ достаткахъ ѡплевалѣ [sic!], гоѣно веселилѣ ся, вино разливал, вѣкрикалѣ, а ѡ ѡгни пекелномъ нѣхѣто краплѣ води не дастъ; приводячи сѣбѣ на память шати дорогіє, а тѣ сидѣтъ гоѣє срамотою покрѣти и наготою вѣчною; приводячи сѣбѣ на память скарби великиє, шкатѣли златомъ наполненіи, кенѣ цѣговіє въ злато ѿ в сребро ѡѣбранніє, гостини частіє, красніє игри на стрѣнахъ, танцѣ, скоки ѿ вѣшлякіє роскоши, ѿкъ жила чѣловѣкѣ на семъ свѣтѣ. ѿ потомъ прѣйдеѣ до самой дѣи, пристанѣтъ до ней вѣшлякіє тяжкости, болѣсти ѿ мѣки розніє. ѿ такъ всѣ грѣшники вѣдѣтъ въ вѣдѣ великой ѿ начинѣтъ на сѣбѣ нарѣкати, ѿко пси голодніє вѣдѣтъ сами тѣло свое гризти и сами сѣбѣ проклинати ѿ родичѣвъ своѣхъ ѿ той день, въ которой ся родили [на] свѣтѣ, въ горѣсти великой ѿ распачи тяжкой вѣдѣтъ ѿ на самого Бога злоричати ѿ на сына божѣѣ вѣюзити. ѿ дѣѣ грѣшнѣю ѿко ѡдоѣвитѣй гадъ робѣтство вѣдетъ гризти. ѿ такъ вси болѣсти на грѣшниковъ ѡпадѣтъ. Єще писмо стѣое повѣдаєѣ намъ такъ: на страшномъ сѣдѣ познаютъ ся вси. ѡцѣ ѿ мати изъ синомъ, синѣ з ѡцемъ ѿ зъ маткѣю, братѣ зъ братомъ, сѣстра зъ сѣстрою, мѣжъ зъ жѣною, прѣѣтель зъ прѣѣтелемъ, товаришъ съ товаришомъ, сѣсѣдѣ зъ сѣсѣдомъ не тѣѣко зъ близкимъ, але зъ далекимъ, не тѣѣко хрѣтіѣѣна [sic!], але ѿ поганіє ѣзѣѣци зъ невѣрными, але помощи єдиѣ дѣѣвѣгомѣ не дастъ ѿ вѣдѣтъ плачливѣ волѣти — нѣхѣто не помѣѣѣѣтъ; вѣдѣтъ кричѣти — нѣхѣто не поѣѣѣѣѣтъ; вѣдѣтъ ѡ стѣихъ ѿ ѡ аѣгловъ ѡкѣрненни ѿ ѡ бѣѣ ѡдаленни. Єлонѣ свѣта не дастъ видѣти ѿ розно ѡхъ разѣѣѣѣтъ; єдни вѣдѣтъ плавати въ рѣцѣ

ѡгниной, а ѡнїе в смолѣ кинацѡй, ѡнїе во ѡгни негасимомѣ, ѡнїе во морі лютом, ѡнїе в зимѣ несегрѣемой, ѡнїе в черкѣ неспяющом, ѡнїе во тмѣ непрскѣтнѡй, ѡнїе в днѣ скрчистѣй горкѣй и смраднѣй, ѡнїе пойдѣтъ во адѣ смѣтнѣй и непрскѣтнѣй, ѡнїе пойдѣтъ в седмоустнѣй кладязѣ. О грѣшници, чѣйте великіе и люте мѣки под декретом божїим, которіе то мѣчити ся вѣдѣтъ на вѣчнѣе часи! Бо ꙗко црѣтвїю небесномѣ не вѣдет конца, такѣ грѣшници вѣдѣтъ горѣти и не згорѣтъ во вѣки з дѣшами с тѣлом. ещѣ знай, иж не толко грѣшнїе дѣши по сѣдѣ кожом мѣчити ся вѣдѣтъ, но и дїаволи и дѣхи нѣхъ безплоднѣи на мѣкѣ тогда пойдѣтъ. Гдѣ такѣ сам Хс синѣ кожїи мовитѣ: „Оидѣте ѡ мене проклятїе во ѡгнѣ вѣчнѣй зготованѣй дїаволѣ и агглом его“, Авциперѣ и савгам его на вѣчнѣе вѣки. и заткоритѣ ся пекло на вѣчнѣе часи и там вѣдѣтъ грѣшници с поганими и нечистими ꙗзѣки и дїаволи вѣчнѣе мѣчити ся. а на^е всѣхъ вѣрнѣхъ заховай ѡ тихъ мѣкѣ пекелнѣхъ, Боже єдинороднѣй, которомѣ ѡ на^е чѣсть и хвала во вѣки вѣком. Амин. Finis.

За сѣм ідуть іще трѣ сторінки рукопису згідні з текстом Телєвцьєвого.

I. Рукопис Теодора Поповича Тухлянського з XVIII в. (Ossol. рукоп. 2189, к. 36 v. — 47 v.).

Исторїя ѡ женѣ Манѣдонѣ црїци безбожнѡй и кѣстнѣальнѡй. finis. Во послѣднѣмъ днѣ и актѣ вѣдет црѣтвѡвати жена Мандона ѡ поколѣнѣ Исѣрова. Там црїца вѣдет злаѣ, лютаѣ, немилѡстива, кѣзбожна¹⁾, нечѣтаѣ, нерѣднѣа, поганаѣ, ꙗюгаваѣ. Слѣши, ꙗкови вѣдѣтъ спраки єѣ! Во днѣ во црѣтва єѣ оумножатѣ сѣ вѣдѣи великіе пѣстон рознѣсти, своєи воли. тамъ во то црїца повелѣт сѣщенников и оучителей гѣбити и вѣрѣ христіанскѣю викерѣнїти, книги сѣѣи повелѣтъ зѣрати и ѡгнемъ палити, а во црѣквахъ сѣѣхъ повелѣтъ вѣдѣи творити и ѡсквернитѣ ѡлтари сѣѣи, а крѣстѣ Хрѣѣ наречетъ гладѣлицѣмъ, то єстѣ шибѣнїцею, и вѣдетѣ рѣгати сѣ иконамъ сѣѣмъ и повелѣтъ ѡгнемѣ палити иконы сѣѣи и всѣ сосѣди црѣковнѣѣ. и вѣдетъ искати сѣѣхъ тѣлѣ на порѣганїе, але то не да^{ет} єи Бгѣ знати нѣхъ и закритѣ ѡ ѡчию

¹⁾ Далѣ не писано ще ꙗз немилѡстива, та потѣмъ узятѡ в скобки.

Бѣомъ. Оуви мнѣ, злослѣвни мире! оуви мнѣ, темни Бавилоне, неможе нѣхто вирици твоеи бѣди. хочаи би всѣ прѣроки з грѣковъ побѣстали, еше би, мизернѣи мире, твоихъ злости и бѣдъ недостаткѣ нѣгди не шписали. Оуви мнѣ, свѣте мѣзернѣи, оуви мнѣ, свѣте оупадли, оуви мнѣ, свѣте бѣднии, оуви тебѣ, разкошникѣ несправедливи, неправедникѣ злосливи, хитванникѣ того мѣзерного свѣта! Горе тебѣ, мире темни и оупадли Бавилоне из твоими злими шиватели, злосливими человекѣци. (Пророкъ сѣи називаетъ Бавилонемъ темнымъ миръ сѣи злосливи, обиватели его члѣвци зли и несправедливи, котори не стоѣтъ оу правдѣ и проча). Отож на тебе, Бавилоне темни, мире злосливи, идеѣ оупадокъ ѿ небесаго Бѣга, ко юж сѣ стала давно к тебѣ великаѣ трикога, (слихати новини, бо юж к тебѣ сѣтъ оусюгди цѣрвинѣ). Опадеѣ твои стѣны и толстѣи мѣри, настѣпаютъ на тебе, Бавилоне, ѿ всѣхъ сторонъ бѣди яко чернѣи хмѣри. Нѣкомѣ твоиѣ цѣрвинѣ шправи, бо мѣсиш за свои злости до штаткѣ оупасти. и за дѣла нашихъ то, братие, великихъ злости дошеститъ Нѣтъ Бѣгъ докротливи такѣю злою цѣрѣ Ман'донѣ. И бѣдеѣ злаѣ, лютаѣ и безбожнаѣ цѣрѣца, и бѣдеѣ цѣрѣствовати дѣла и великѣю бѣдѣ чинити и вѣрѣ хрѣстианскѣю бѣдеѣ пѣстошити. И еше еи на томъ не станеѣ сѣ доситъ, и почнеѣ еше злоречити и блюзнити ѣзикомъ своимъ на небесаго Бѣга: не токмо бѣдеѣ цѣрѣцею сѣ називати, але и богинею, и ставши передъ оушиткими людемъ, бѣдеѣ оу нѣбо махати и злоречити и Бѣгѣ докарати рекѣчи: Нѣжъ, Бѣжѣ, котори живеш на небѣ, которого ѣ анѣ сама тебе, бѣдѣчи великаѣ и моцнаѣ богинѣ, тебе не видаю, анѣ теж мои люде. Шожъ тепѣр оуспѣеш и шожъ ми оучиниши? Я то емъ цѣркви твои спѣстошила, приказанаѣ твое розпѣришила, вѣрѣ викорѣнила, свою емъ великѣю моцъ и властъ разширила, оустави твои погѣбила. Такѣ емъ оучинила, яко сама хотѣла. Шожъ еси мѣнѣ оучинилаѣ своимъ бѣжѣствомъ? Противъ моеи силѣ и моци не могѣ еси и волосѣ единомѣ прикоснѣти сѣ глави моеи. Бѣтемъ моцнаѣ богинѣ, моѣ бо сила великаѣ шдола и твою славу шпѣстошила“.

О Бѣ долготерпеливи,
тожъ еси до помѣсти безбожниѣ и злиѣ незкваплики!
Тѣрпишъ Бѣ, нашимъ злотемъ, хотѣи нѣшего покажиѣ
за дѣла нѣшего спасѣниѣ.

Тогда, братие, на тотѣ гнѣсныѣ и гнѣниѣ и плюгавиѣ слова еи не оутѣрпитъ Гѣгъ Бѣгъ и пошеѣтъ арханѣла своего,

великого небснаго воеводѣ Михаилѣ, аби єи погубил. Тогда сѣи Михаилѣ пришедши со небесе порвет єи за волосы пред оусѣми людѣми из стола црського и поднесет єи над морем високо оу горѣ, всѣм людем видѣти, и поднесши єи високо подрѣжет єи серпом люто и оударит єи скіпетром и погубит єи з великим шѣмом оу море аж до самаго пропаднаго мѣста, до пекельнаго црства, и тамо поиде на вѣчные мѣки. И то оувидѣвши людие такю строгю и страшню погибел свои кролевон, восплачѣт сѣ горко и возридают, и нападетъ на них страх великии. И начнѣтъ молити сѣ небсному Бгѣ и почнѣтъ каати сѣ слостин своих, рекѣчи оу горести свои великон: „О горе нам, братие, горе, тепер погибѣем!“ И тако сѣ скончатъ црство ѡнои безбожнои црци Манѣдонѣ црство. Бгѣ ншѣмѣ слава всегда нѣк и прѣно и во вѣки вѣком. Амѣнъ.

Повѣсть ѡ трехъ юношахъ црехъ, братиныхъ родныхъ. Во то время по тои злои црци Манѣдонѣ востанѣтъ три млдци братиѣ роднѣ с поколѣна Давидова, королевские сѣны, и вѣдѣтъ црствовать во людехъ. Единъ сѣдет црѣм во Ерѣсалимѣ, дрѣгги середнии сѣдетъ црѣмъ оу славномъ мѣстѣ Римѣ и примет власт свою, третии меншии сѣдетъ царемъ оу Литвѣ на сивѣрнихъ, то естъ полѣнощнихъ сторонахъ, оу Ризѣ, великомъ мѣстѣ Литовскомъ, и примет власт свою. И тако ѡнне триє братѣ поживѣтъ междѣ собою тихо и мирно през три лѣта. И потом по трехъ лѣтахъ начнѣтъ краждѣ междѣ собою. И старшии брат избѣрет потѣжное воско, оусѣ полѣденнии и восточнии стороны, многое множество люда, и поидет до Римѣ и тѣ станет и вѣдет ждати противныхъ своихъ. И середній брат избѣретъ оусю силѣ западню, многое множество, и затворит сѣ оу Римѣ, вѣдет ждати противныхъ своихъ. Но и третии братъ также избѣрет воинѣ великую, оусю сторонѣ полѣнощную, и тои потагнетъ до Римѣ, и вѣдет идѣчи приспособати сѣ и войско, и ещѣ сѣ ємѣ мало издастъ войска, и потом поженет и старихъ людей и ѡрчатъ оу семи лѣтахъ, крем малихъ дѣтен сѣбчихъ перси; по том поженет поповъ, на ѡстаток поженет и черцовъ. И тои избѣрет братъ третии безъ числа войска, аж земля вѣдетъ стогнати, и пришедши до Римѣ вѣдет ждати противныхъ своихъ. И приидет предъ ворота желѣзние римские и рече: „Радѣи сѣ, Римѣ, мѣсто славное и великое, три оулицѣ имѣешъ оу совѣ моцнихъ, твердыхъ и желѣзныхъ, и стрѣли твоѣ части сѣтъ, и хто в тобѣ господаръ вѣдетъ?“ И потом велегласно возопиет глѣ: „Виходи, виходи, братѣ, оуже

есмо готови на коннѣ!“ И вистѣпило войско из Рима вѣзчисленно
яко саран'ча, и тогда тѣжко вѣдетъ земли. И рече старшини братѣ:
„Слишите, братиѣ мои, послушайте мене, братиѣ, и мои поради.
Шкода намъ людѣ своего подвижати на коннѣ, але то намъ подо-
баєтъ самимъ црѣмъ оударити сѣ. Котрини сѣ з межн насѣ оста-
нетъ, тотѣ вѣдетъ крѣмъ оусѣмъ свѣтѣ“. И тоє слово его похва-
лили оусѣ и тако всѣ трѣе братиѣ изкѣвши сѣ кон'ми оу единомъ,
истали сѣ моцно мѣчѣми своими и пали оусѣ три мѣртвѣ, и тако
скончаютъ сѣ шнѣе три братиѣ.

Видѣчи то людѣе таковою смѣртью своихъ господарѣн, засмѣ-
тѣтъ сѣ велики и оупадѣтъ оу распачѣ великою и не сѣхотѣтъ едни
дрѣгимъ сѣ похилити, и оударѣтъ сѣ оусѣ три вѣска силнѣе
моцно, рекѣчи: „Если нѣтъ господарѣ погибѣли и померѣли, нехѣиже
и мы померѣмъ на нѣхъ послѣзѣ царскѣи“. И станѣтъ бити сѣ силно
и моцно, и вѣдетъ тамъ крикѣ великѣи и гонка и сѣчѣ страшнѣа
и война тѣжкѣа и негноснаѣа, ижѣ ѿ начала мира така не вѣла
и потомъ такои не вѣде. Тогда бо братиѣ ѿ людского крикѣ и
страхѣ и трѣбного рикѣ и ѿ стрѣкви ѿгнистон и ѿ стрѣла' и ѿ
конского ристаниѣа и ѿ порохѣ сѣнца не видѣти вѣдетъ и свѣтъ
померкнетъ и земля потрясе сѣ. И падѣтъ оусѣ три вѣска мѣртви
и не едни ѿ нѣхъ сѣ не зостанѣтъ живни. И тамо трѣпѣ вѣзчислен-
ного вѣдетъ и крѣкъ яко вѣстрѣе рѣки потѣкѣтъ, и тогда оу кровѣ
той трѣтѣа кѣкѣ оутонѣтъ и конѣ потонѣтъ и оу крови сѣ поза-
ливають, и трѣпи мѣртвѣхъ со кровью оу морѣ поплинѣтъ. И тогда
морѣ изъ кровью тоєю за вѣ. миль измѣшаєтъ сѣ. И горѣ тогда
вѣдетъ и оупадѣкъ великѣи людѣмъ вѣдетъ, и вигинѣтъ чловеци.
И тогда всѣа жена оудова вѣдетъ, и вѣдетъ тогда сѣмъ жен-
искати едного мѣжа и не знаидѣтъ. Тогда почѣвши то изъ за
морѣа Изманѣтанѣа, Тѣрци приидѣтъ и возпримѣтъ землю всю
грѣческою и поимѣтъ жени тѣа и коцрѣтъ сѣ на мѣ. лѣтъ и побѣ-
дѣютъ кожницю своего Махѣмета. И вскѣдѣетъ тогда вѣкра
хрѣтанскѣа.

Всѣмъ томъ, братиѣе, подобѣетъ бити презъ допѣщеніѣе вѣже
грѣхѣ ради нашихъ. И вѣдѣтъ людѣе ѿ Зманѣктѣан оу великон-
тѣжкости и работѣтъ сѣ тѣжко, власнѣе яко Жидѣи бѣли оу Фа-
раѣна оу Египѣтѣ, тако и тогда вѣдетъ. И восплачѣтъ сѣ
людѣе горѣко и [вѣдѣтъ] волати оу великонѣ горѣсти сѣрѣца своего
до Бѣга небесного. И тако сѣа скончаєтъ второе горѣ. Бѣже же слава
во вѣки вѣкомъ. Амѣн.

Рѣциѣа ѿ царѣи Мухѣилѣ, како боудѣтъ царѣмъ
трѣтъцѣа лѣтъ. И по сѣмъ по второмъ горѣ и смѣтнѣхъ и бо-

лезненних лѣтѣхъ настѣпять людемъ лѣта добріе, шѣфити, роз-
 кошніе и радосные и веселіе, тихіе, спокойніе барзо, пошлетъ ко
 Гдѣ Бгѣ црѣ блгочѣстивого греческаго, именемъ Михаила. Я по-
 томъ црѣ Михаилъ придетъ божимъ повелѣніемъ ѿ восточной
 стороны изъ морскихъ ѿстрововъ и сѣдетъ црѣмъ ко Єрусалимѣ на
 ѿ. лѣтѣ. Тонъ црѣ вѣдетъ бѣгобожнихъ, тихихъ, смиреннихъ, покорныхъ,
 добротливыхъ, и тонъ оутвердитъ вѣрѣ греческѣю хрѣщанскѣю, пола-
 млетъ вѣнціѣ всѣ Махометови. И тонъ вѣдетъ цркви стѣмъ стро-
 нти, пѣтъ миренъ ѿ моря до моря на всѣ стороны чѣтире того
 свѣта. Тогда бо въ то время стрѣлѣвѣ всю и мечѣ, панцири, тото
 все искѣютъ на рила [sic] и пѣлги, не вѣдетъ бо тогда воины, вѣдѣтъ
 бо тогди лѣта тихіе, спокойніе. И тогда сѣ ѿкриютъ скарби мно-
 гия и сокровища ѿ многихъ лѣтѣ сокровеннихъ, сребро, золото, перла,
 женчѣги, дорогихъ кристалѣ, каменіе самосвѣтланіе, крѣжцѣ, пѣ-
 назѣ, ѿ вѣдѣтъ брати невозбранно. И тогда гроши вѣдѣтъ лопа-
 тами таскати, и ѿбогатѣютъ всѣ людие, вѣдѣтъ бо тогда бо-
 гатіе іако царѣ, паны іако королѣ, шляхта іако княжата, оубогіе
 іако паны, сироти, оудовицѣ, слѣги и слѣжники и калѣки вшитки
 вѣдѣтъ іако монархи, и къ каждому вѣдетъ доситъ оусего. Не вѣдетъ
 бо тогда завидѣщаго, ни жѣбраковъ, ни просѣщихъ, ни розбойни-
 ковъ, ни злодѣевъ, ни ризѣновъ, ни комороховъ. И тотъ црѣ вѣдетъ
 самодержицѣ и црѣ всенъ подсолнечной, то естъ всемѣ томѣ ви-
 дѣщомѣ мирѣ; црѣствовати вѣдетъ ѿ. лѣтѣ, и тогда вѣдетъ едино-
 стадо и единѣ пастирѣ, то естъ единая хрѣщанская вѣра и
 единъ хрѣщанскій црѣ. И тогда люди поживѣтъ оу великой ра-
 дости и роскоши безъ всякой скорби и безъ напасти. И коли вѣдетъ
 ѿ. лѣтѣ црѣствѣ Михаиловомѣ, тогда вѣчимъ повелѣніемъ придетъ
 Антихрѣстѣ изъ Капернаѣма. Бо сѣ Антихрѣстъ оуродитъ оу мѣстѣ
 Капернаѣмѣ, а згодѣетъ сѣ оу Зинѣ мѣстѣ, а перше царство
 его и властъ вѣдетъ имѣти оу Вифсандѣ городѣ. Да того ради
 рече ко євѣелинъ стѣмъ: „Горѣ тебѣ, Капернаѣме, горѣ тебѣ Зинѣ, горѣ
 тебѣ Хоразинѣ, іако вознесете сѣ до шѣлака, а снидѣте до ада“.
 И тогда Антихрѣстъ прѣшедше посѣлжитъ Михаилѣ. Михаилъ его вѣ-
 детъ знати, а шнѣ Михаилъ: и оучинитъ его Михаилъ старшимъ слѣ-
 гою оу сѣбѣ. Тогда бо Антихрѣстѣ вѣдетъ оуроди барзо красной и
 невимовной красоти и шати на собѣ вѣдетъ имѣти золотіе, бли-
 цати сѣ іако променъ и любимъ вѣдетъ всѣми людьми и ѿ всѣхъ
 имѣти вѣдетъ великѣю приазнь и повагѣ. Я люди не знати вѣдѣтъ,
 ижъ шнѣ естъ снѣ погѣбѣ, Антихрѣстѣ. Я коли сѣ вѣдѣтъ въполнѣти
 дни и лѣта и времена црѣствѣ Михаиловомѣ, тогда Антихрѣстъ поч-
 нѣтъ ходити по своей воли, прожлаючи свое црѣство. Въ то время

за ти розкошнѣ лѣта люди разскверняютъ сѧ, развѣдаютъ сѧ и оумножатъ сѧ зѣло, и почнутъ вѣдати, изъ законѣ бжго вистѣпати, црѣ же Муханлъ ихъ вѣдетъ оупоминати и гнѣвъ бжїи имѣ шповѣдати, але мнози зъ нихъ не вѣдѣтъ его послѣшати. И коли придетъ конецъ црѣствѣ его и вистѣнтъ ѿ лѣтъ, тогда црѣ Муханлъ изберетъ людей своихъ преложенихъ, свѣщенниковъ, и самъ изъ ними изидетъ на горѣ Голгоѣ, идеже крѣсть распятъ Гдѣ ншѣ Іс Хс, и ставши тамъ почнетъ со слезами оупоминати, аби стояли mocno оу вѣрѣ своѣи и аби сѧ бояли Бга, приводячи имъ карности и гнѣвъ бжїи и шповѣдаючи имъ кончинѣ свѣта сего и шповѣдаючи имъ црѣство Антихристова и аби сѧ емѣ не поддавали и не слѣхали его. И такъ вѣрѣвши до ныхъ таковыя слова и наоучѣ, швернетъ сѧ на востокъ, начнетъ творити молитки до Гдѣ Бга ѿ всемъ мирѣ и ѿ людей, аби ихъ оутвердилъ и оумоцнилъ оу правои вѣрѣ и во единое мишлѣнїе, и воставши ѿ молитви поднесетъ до гори трикротъ рѣки свои, и тѣтъ изидетъ къ немѣ изъ неба крѣстъ Хвѣ и станетъ предъ нимъ. И тогда црѣ Муханлъ изнавши изъ себе коронѣ и вѣнецъ золотїи царскїи и положитъ на крѣстъ и падши поклонитъ сѧ три кротъ и поцалѣетъ крѣстъ Хвѣ со слезами, и поидетъ крѣстъ съ короною и зъ вѣнцемъ въ небо, всѣмъ людямъ видашимъ. И по томъ зновѣ обернетъ сѧ ко людямъ и поклонитъ сѧ до земли и сотворитъ прощенїе со слезами и начнетъ цѣловати свѣщенниковъ и воєводѣ своихъ порядкомъ, и швернетъ сѧ на востокъ и поклонитъ сѧ три кротъ и поднесетъ рѣки свои въ горѣ, и тѣтъ его возхититъ невидимо сіла Гнѣ ѿ ѿчинъ людскихъ и занесетъ его зновѣ тамо, ѿколъ былъ пришолъ, а црѣство свое предастъ въ рѣцѣ Бгѣ. И тако скончатъ сѧ царство Муханлово.

То видѣвши людїе возплачѣютъ сѧ горко по своемъ господарѣ, и шхвативши сѧ дръгѣ со дръгомъ начнѣтъ горко рыдати и плакати рекѣчи: „О горе намъ, братїе, горе намъ. Било оу насъ полѣденное сѣнце, ясное свѣтило презъ тихъ ѿ лѣтъ, а теперѣ якѣ видимъ южъ настѣпила на насъ темнота мрачнаѧ и смѣтокъ горкии, ѿнаѧ бо Гдѣ Бгѣ ѿ насъ господарѧ нашего наинишного. Горе, горе намъ, братїе, и что теперъ оуспѣемъ и каково вѣдетъ житїе наше?“ И тако настѣпитъ южъ црѣство Антихристова. Бгѣ же на шемѣ слава ѿнѣкъ и прѣсно и во вѣки вѣкомъ. Амѣнъ.

О црѣствѣ Антихристовѣ и днѣхъ послѣднихъ. Тогда Антихрестъ шзметъ сѧ за все црѣство и сѣдетъ на столцѣ црѣскомъ и почнетъ власть свою широко, и почнетъ собирати слѣгѣ розмантїхъ, апѣстоловъ и пророковъ ложныхъ, ангеловъ крилатыхъ, ша-

танок во плоти, и бѣдет нарицати ся не токмо црѣм, але и Богом, бѣдет мечтами своими ложными творити великѣ чѣда, бѣдет' из неба шгень изводити и горы переставляти из мѣсца на иное мѣсце: тои горѣ повелит на тотѣ сторонѣ, а тои на тотѣ перити; и бѣдет мѣртвихъ воскрешати, а то все бѣдет чинити мечтами и привидѣнми дѣволскими, рѣкѣчи „А то я естемъ Бгѣ, Менша богатни, поклоните ми ся, а я васъ шбогачѣ“. И котори ся емѣ поклонят, тимъ дастъ знак' свои, цѣхѣ на челѣ або на рѣцѣ правои, положитъ литеры своего титѣла Антихрестового. И которѣ не схотятъ емѣ поклонити ся, тѣхъ повелитъ мордовати и лютыми мѣками розкажетъ мѣчити. Але таковыѣ малии часъ претерпятъ, але великѣю ласкѣ примѣтъ ѿ Бга оу црѣствѣ небесномъ. И котори ся емѣ поклонят, тѣи примѣтъ' мѣки неклѣнии вѣчнии из своимъ паномъ и бгѣмъ. Тогда во мнози прелстятъ ся, нѣне презъ чѣда его ложные, нѣне презъ богатства и скарби, марности того свѣта, нѣне прелстятъ ся презъ страхъ, бо ячи ся грози его ѿ мѣк, и много пристанетъ къ немѣ. И сѣдетъ во Іерусалимѣ во цркви на престолѣ яко Бгѣ зъ плотию шатанскою и многихъ прелститъ и потягнетъ до себе. И зѣбравши петѣгѣ великѣю поидетъ на свою ѿчизнѣ до тѣхъ трѣхъ мѣст', до Капернаѣма, до Хоразинѣ и Вифсанди, и тамъ заразомъ оушитки ся емѣ поклонятъ со радостію великѣю [sic!] и примѣтъ его совѣкъ за Бга; а надто Жидове, котори чекаютъ его прихѣдѣ ѿ многихъ лѣтъ, тѣи ся емѣ перше поклонятъ и дари богатне ѿ него примѣтъ' И тѣ Антихрестъ сѣдетъ црѣмъ на три лѣта, авокѣмъ доидетитъ емѣ Гдѣ Бгѣ добротливи црѣстковати, а тѣе три лѣта бѣдѣтъ яко три мѣси, а три мѣси бѣдѣтъ яко три недели, а три недели яко три дни, прекратитъ во Гдѣ дни и времена его избраннихъ ради своихъ. И ѿтолъ приидетъ до Римѣ, и пришедъ до Римѣ Антихрестъ, и тамо замордѣетъ папѣжа римского, намѣстника стѣго апѣсла Петра, самъ сѣдетъ на престолѣ во цркви апостолской со плотию своею яко Бгѣ, и многихъ до себе потягнетъ и зголдѣетъ подъ своею моцѣю. Многое множество безчисленное поклонятъ ся емѣ Тѣрки, Татарове, Жидове, Нѣмци и прочаѣ народи, и хрестіанъ много ся прелстятъ и бѣдѣтъ имѣти кожди знакъ Антихрестовъ на челѣ или на рѣцѣ, а котори не бѣдѣтъ имѣти знакъ Антихрестового на челѣ або на рѣцѣ правои, томѣ не волю бѣдетъ нѣкъ квѣпити нѣкъ продати. И горе тогда великое на земли бѣдетъ и вѣда члѣвомъ. И тако Антихрестъ оувѣкъ тотъ свѣтъ изголдѣѣетъ подъ моцѣю свою, и бѣдетъ слѣгѣ своихъ послати по истинахъ, искати стѣхъ вѣжихъ оугодниковъ, и розкажетъ приводити на поклонѣніе до

себе. Тогда савги Антихрестови вѣдѣтъ ходити по пѣстинахъ и вѣдѣтъ колочити изъ пещеръ и розсѣлинъ каменныхъ пѣстелниковъ стѣхъ и вѣдѣтъ приводити къ Антихрестѣ на поклоненіе. И много тогда вѣдетъ къ то время мѣчениковъ Хѣихъ новыхъ, савгъ стѣхъ. Давно же просятъ першии мѣченики Хѣи Гдѣ Бгѣ ѡ кончинѣ и ѡ страшнии сѣдѣжій, аби пришла помста на ихъ мѣчителен. И речено вистѣ имъ, аби еще потерпѣли время для братии своихъ, новыхъ мѣчениковъ. И тако Антихрестъ ѡзметъ и зголадѣетъ оувесъ свѣтъ подъ моцъ свою. Тѣмъ имъ писмо стѣое даетъ пересторогѣ, яковъ вѣдетъ Антихрестъ: першого лѣта своего црѣства вѣдетъ барзо краснии, а на дрѣгое лѣто ѡгрѣветъ, а на третіе лѣто вѣдѣтъ волосы головы и короди его яко стрѣли, а ѡко правое вѣдетъ ясное яко зорница, а дрѣгое аки оу лѣва, а на нозѣ правои палецъ его сокрѣшенъ и зкѣрообразенъ вѣдетъ, и свѣркнѣ, лютъ, золъ, страшенъ, и таковъ вѣдетъ Антихрестъ.

Се уривокъ (хоча в рукописі поданий як цілість) ширшої перерібки „Книги о днѣхъ послѣднихъ“. Сей текст був опублікований з деякими пропусками та хибними лекціями дром Ом. Калитовским у його книжечці „Апокрифична литература“, Львів 1884, стор. 35—46. Розбір його дав. Истринъ, Откровеніе Мефодія Патарскаго, стор. 198—202.

Л. Рукописъ Оссол. ч. 92 (XVI в.), стор. 14—51.

(Иже въ стѣхъ ѡца нашего Ип'полита, влѣженнѣйшаго мѣчника, папы римскаго, слово ѡ скончанію мира ѿ Антихристѣ ѿ вторѡхъ пришествіи Гѣнше Ісѣ Хѣ, в неѣлю мѣснѣ оуѣстнѣю. влѣви ѡ). І. Понежъ оубо влѣжны прѣрци ѡчи намъ быша, съкровенныѣ видѣніе намъ являюще ради житиѣ, ради явленіа ѿ пришествіа стѣго дѣха, ѿ не ѡреченнаѣ глѣюще съвершиша. тѣмъ же всѣмъ иже послѣжде родовъ велико видѣніе ѿ дѣянїе живописаша. сего ради ѿ сѣа вѣжїа ежъ с плотию пришествіе мѣрови проповѣдавше, еже ѡ прѣтѣхъ ѿ вѣа Мрїа рожденіе ѿ възвращеніе, ѿ еже съ члѣкы житиѣ и сопрѣываніе ѿ на крѣпленїи показаніе его ѿ всѣмъ члѣкомъ бывшее порожденіе ѿ назданіе банею пакыбытїа, чюдеса ѿ иже при крѣтѣ влѣжноуѣ страсть ѿ яже тогда роуганїа¹⁾, яже ѡ Іѡдѣи прѣтерпѣ,

¹⁾ Д. поржганїа.

погребеніе же е^г ѿ еже въ адъ съшествіе ѿ е^ж ѿ вѣка дшамъ въсхоженіа¹⁾, ѿ еже²⁾ ѿзбавленіе ѿ смѣтныа тла, ѿ еже из мѣт-
кыхъ того животворнаго въстаніа³⁾ ѿ всего мира назданіе, ѿ еже
на нѣса възнес[ні]а въсх^д, ѿ дх^а приатіе, ёмоуже⁴⁾ ап^{ли} спо-
добіша^с, ѿ пакы второѣ пришествіе хотѣше бѣстранити всаческаа,
ноужды^т бо зраце прывыкаѣми вса предпоказаша⁵⁾.

II. Тѣмъ же ѿ скончаніа днѣ ѿзыѣвиша, ѿже в послѣднѣхъ
временехъ, и врага ѿстоупника ѿвлеченіе ѿ прелщеніе члком ѿ цр^{ствіа}
ёго начало ѿ скончаніе ѿ сѣдино пришествіе ѿ праведныа жизнь
ѿ грѣшнымъ сѣсеніе прорекоша, да всѣ мы въ оумѣ носца тла⁶⁾
на каждый днѣ ѿ ча^с ѿко чада цр^{ковнаа} видѣше, ѿко ѿта⁷⁾
ёдина ѿли ёдина чер^{та} ѿ нихъ не погибнетъ, ѿкожъ сѣсеное слово
предреч^е. ноужно⁸⁾ вамъ е^{ст}⁹⁾ ѿкрѣсти ѿчеса срдцѣ ваши¹⁰⁾
ѿ приатіе еже хоцѣ глѣти слово, всако^г бо оужаса ѿ страха
ѿспахн покѣсть хотѣша ѿвити^с, скончаніа сирѣ^ч всемирное,
вражиа ѿ дѣвола преле^{ст} ѿ по сн^х Гѣ нашего Іс Хѣ второе
пришествіе.

III. Ёкѣдѣ бѣво, хр^{столовци}, прѣимемъ начало ѿ что начнемъ
ѿ что покѣстковѣмъ? Коѣ глѣмнѣ свѣдѣтельство приведе^т? но ѿ
ѿже¹¹⁾ слово начах^{ом}, сн^х въ средѣ приведе^т въкрныа¹²⁾ свѣдѣтелѣ,
ѿзвѣстѣюще глѣмнѣ ѿвлечіа, ѿ послѣжде ѿ ап^{ли}скоѣ [sic!] бѣченіе,
наче же пр^{ор}чество, како повсюдѣ по вселеннѣй¹³⁾ троубѣ^т сконча-
ніа днѣ. ѿбо ѿ сѣй, ѿжъ не оубышла показаша¹⁴⁾ ѿ хотѣщою
ѿвити сѣ лоукавыа члѣкъ преле^{ст} ѿ злостѣктіе ѿзыѣвиша. принеси
бѣво пр^{ор}ка Ісанию, ѿко первомѣнка въ средѣ прикеде^т ѿ времені
скончаніа на^с наоучающію¹⁵⁾. что бѣво реч^е: „Земля ваша поуста,
грады ваши ѿгнѣ^м пожжени, страну вашу предъ вами чужыи¹⁶⁾
поѣдають. ѿставлена боудѣ^т дщи Сиѡна ѿкожъ сѣнь въ виноградѣ^т
ѿ ѿко ѿвоцное хранилище въ верѣтоградѣ¹⁷⁾ ѿ ѿко градъ ѿбѣ-
стои^м“. виждѣ пр^{ор}ка възлюбленне ѿснѣіе. ёгоже¹⁸⁾ прежде коли-
цѣ^т родокъ ѿ времени предреч^е. ѿбо¹⁹⁾ ѿ Іоудеѣ^с се слово пр^{ор}че-
ствова, ниже ѿ Сиѡнѣ градѣ, но ѿ сѣѣй цр^{кви}. Сиѡнѣ ко
цр^{квѣ}, сирѣ^ч юже²⁰⁾ ѿ ѿзыкъ приведшю сѣ невѣстѣ вси пр^{ор}цы
показаша.

1) Д. въсхожденіе. 2) Д. же и избавленіе. 3) Д. животворное въстаніе. 4) Д. дод. ско.
5) Д. дод. ѿ рекоша. 6) Д. носца тла. 7) Д. ѿта. 8) Д. ско. 9) Д. зам. сего: кѣмъ.
10) Д. дод. и дш[са] дѣиъ вашихъ. 11) Д. нѣже. 12) Д. въкрны. 13) Д. вселенѣа. 14) Д. прѣд-
показаша. 15) Д. наоучающа. 16) Д. тоуждѣн. Рум. чуждѣн. 17) Д. виноградѣ. 18) Д. ѿже.
Д 20) Д. ѿже.

IV Тѣмъ же ѿ к второмъ свидѣлю слово простре^ж. ко^ж рече¹⁾ семъ? Глаголюще такова гласѣща велегласно: „Въ днѣи ѿны наведе^т Г^и вътрѣ жгѣщѣ ѿ поустыни на ню²⁾ и изсоуши^т жыли еѣ ѿ ѿпоустит³⁾ источники еѣ, ѿ вси тоѣ съсоуди въжде-лѣннѣи потребатъ сѣ, ꙗко съпротивиша сѣ бѣги въ ѿрѣжнѣи па-дѣтъ ѿ пороучники⁴⁾ еѣ безъ вѣсти боудатъ⁵⁾, ѿ ꙗже въ чревѣ скесѣмъ ѿмоуше⁶⁾ разсѣдоу^т сѣ“. кѣи бо ѿны вътрѣ жгѣщѣ иже ѿ поустыни? но развѣ Антихристъ⁷⁾ хотѣи ѿвити^с. ѿ ѿссохнѣтъ жылы водамъ ѿ плоди древеннѣи⁸⁾ в лѣта еѣго, ꙗко вождѣлѣша дѣломъ еѣго члѣцы. тѣмъ же ѿ ѿви^т сѣ им ѿ работаютъ еѣмъ в не-чѣтотѣ еѣго.

V. Зри согласіе прѣрка ко прѣркоу! навъкни⁹⁾ дрѣгаго по-докнаа глѣщаѣ. Ямо^с бо таѣжде согласно прѣрѣствова: „Тако глѣтъ Г^и, сего ради ѿнели ѿ печалисте ницаго ѿ дары ѿбранныѣ приѣсте ѿ него, дома бо създасте, ѿ не ѿмате пожити в ни^х; винограды въждѣлѣнныѣ насадистѣ, ѿ не ѿмате пити вино ни^х. ꙗко позна^х многа нечѣтѣа ваша, попирающе праведна¹⁰⁾, приемлю¹¹⁾ ѿзмѣненнѣа¹²⁾, ѿ ѿбѣгнѣхъ въ вратѣхъ ѿкланѣще^с. сего ради разоу-мѣваѣ ѿ въ вратѣхъ¹³⁾ время ѿно ѿумлѣкнетъ, ꙗко время сло-есть“. навъкни, възлюбленнѣе, ѿже тогда члѣкѣмъ лоукавство, како въсхъниѣтъ дома ѿ села ѿ праведное ѿ праведнаго ѿемлюще. еѣда бо сѣа вѣдѣтъ, да вѣси, ꙗко конѣчина е^{ст}. тѣмъ же познали прѣм-дрѣтъ прѣркѣ¹⁴⁾ ѿ ѿкровеннѣе хотѣще быти въ днѣи ѿны, ꙗко всѣхъ прѣрѣцы, ꙗко^ж прѣдрѣкохѣмъ, ꙗко же дрѣвнаѣ ѿзыѣвиша, сице ѿ ѿже послѣжде хотѣша быти велегласно ѿзрѣкоша.

VI. Но да не слово все на прѣрѣкы ѿстоцимъ, еѣдинаго въспо-манѣннѣе на прѣдлежащаа възидѣмъ. чтожъ ѿ Мнѣхѣи прѣдглѣтъ? „Тако глѣтъ Г^и на прѣрки лѣстащаѣ люди твоѣ¹⁵⁾, хапѣющѣа на пѣтѣхъ свои^х ѿ проповѣдающе¹⁶⁾ ѿ себе. ѿ не да^{ст} сѣ въ ѿуста ни^х, приближиша нанѣ бранѣ. сего ради ѿ ношѣ вамъ боудѣтъ видѣннѣе, ѿ тма вамъ боудѣтъ вълѣхвованнѣе, ѿ зайдетъ сѣнце ѿ прѣрѣковъ ѿ потемнѣтъ на ни^х днѣ, ѿ посрамѣтъ сѣ клѣдѣще сонѣа, ѿ под-смѣкѣани боудѣтъ вълѣхвоующѣй“. сѣа прѣдповѣстковахѣмъ, да ра-зумѣете¹⁷⁾ на послѣдок хотѣщаа быти болѣзнь ѿ молѣвѣ ѿ ксѣхъ члѣкъ еѣже дроу^х дроутѣ развращеннѣе ѿ зави^{ст} ѿ ненави^{ст} ѿ рвеннѣе, пастыремъ еѣже ѿ ѿвѣцѣхъ небреженнѣе ѿ людемъ¹⁸⁾ еѣже ко свѣщеннѣиномъ непокорства належаннѣе.

1) Д. і Р. вас. 2) Д. на. 3) Д. ѿпѣстит. 4) Д. подрѣжнѣи. 5) Д. вѣдѣтъ. 6) Д. ѿмѣ-щаѣ. 7) Д. антихристъ. 8) Д. дрѣвеннѣи. 9) Д. навъкни. 10) Д. праведное. 11) Д. приемлюще. 12) Д. измѣненнѣа. 13) Д. і Р. вас. 14) Д. прѣркѣ. 15) Д. моѣ. 16) Д. проповѣдающе. 17) В рукоп. разумѣютъ. 18) Д. людское.

VII. Зане всѣ во своей воли ходять, ѿ родителей чада възненавидѣть, ѿ чада на родителя възложатъ руки, ѿ жена своего мужа предастъ на смѣртъ, ѿ мужъ свою жену на соуднице поведетъ ѿко повинноу. вѣдки къ рабѣмъ безчлвечее стѣжжѣтъ, ѿ раби ко вѣдкамъ непокорни належаиѣмъ противитъ сѧ¹⁾. старчески сидни никтоу постыдытъ сѧ, ѿ юнаго красотоу никтоу бѣщедритъ. цркви бжїа ѿкоже простїи храми боудутъ, ѿ развращенїа црквнаа всюду боудѣтъ. писанїа небрегома коудутъ, ѿ вражїа пѣсни всюду пѣты боудутъ, блждоке ѿ прелюбодѣйство²⁾ ѿ клѣтвы землю³⁾ исплѣнѣтъ. ѿтравы ѿ чародѣїїа ѿ басни до конца въ мнѣши сѧ хрїстіанѣхъ боудутъ. тогда кѣстанутъ лживїи прорцы ѿ лжи апсн⁴⁾, чародѣїи не⁵⁾ члци, тлѣтворници, злѣтворници, лжѣущи дрѣг дрѣгѣ, прелюбодѣе⁶⁾, хищници, лихонимци, заклинатели, клеветници, пастыри ѿкоже ѿвци⁷⁾ боудѣтъ, а сѣеници лжѣ възлюблѣтъ; иноци, черноризци⁸⁾ мирскаа вожелаютъ. богатїи немлѣрдїеиѣмъ ѿдѣвають сѧ⁹⁾, князи бѣбогомѣ не имѣтъ¹⁰⁾ помощи, силїи щедроты ѿложатъ. сѣди праведное ѿ праведнаго възмоут ѿ мздами ѿслѣплѣиїи неправдѣ приторыгнѣтъ.

VIII. И что глѣю ѿ члкохъ, ѿдеже ѿ сами¹¹⁾ стихїаа своего чина ѿвергоутъ сѧ! троуси въ всякомъ градѣ, глѣди въ всякой странѣ, громове со страшными молниами, дома ѿ села пожигающе. темнїи вѣтри землю ѿ море безмѣрно смоуцаютъ. земна бесплодїа, морской шумъ и молѣва несѣтерпимаа на дшѣ члчкы. ѿ боудутъ знаменїа въ слнцѣ, знаменїа въ лнѣ, звѣздамъ прѣвращенїе, възстанїа ѿзыкомъ, кѣздѣхъ неразтворенїа, градныа грѣды по лицѣ всеа земли. зимно безчинїе, морозове различнїи, зноеве несѣтерпимїи, молнїа напраснаа, запаленїа нечлѣмыа ѿ единою просто¹²⁾ земное рыданїе ѿ плаѣ бѣтѣшенїа не имѣтъ. ѿ еже бо бѣмножити сѧ грѣхоу ѿзсѣкнѣтъ любы многихъ. тѣмъ же сиѣ всѣмъ матеѣ ѿ бесчинїе Гѣ въ егїпїї възывѣтъ глѣ: „Блюдеѣте сѧ, да не прелциени боудете, мнози бо приїдоутъ къ ѿмѣ мое глѣюще, ѿко азъ есмь ѿ времяа мое приближи сѧ. да не бѣко прелстите сѧ во слѣдѣ ѿхъ. егда же бѣслышите брани ѿ нестроенїа, да не бѣбонте сѧ, подобаетъ симъ быти первїе, но не ѿбїе кончина“. навикнѣмъ сѣсенаа словеса, како въсегда намъ бѣтвержати запороучаетъ¹³⁾: „Блудѣте, да не прелциени боудете, мнози бо приїдѣтъ ѿ ѿмени моемъ, глѣюще, ѿко азъ есмь!“

¹⁾ Д. протикѣтъ сѧ. ²⁾ Д. прѣлюбодѣйства. ³⁾ Д. земля. ⁴⁾ Д. лжнїи апсн. ⁵⁾ Д. Р. вас. ⁶⁾ Д. дод. любодѣе. ⁷⁾ Д. влци. ⁸⁾ Так і в Р., у Д. вас. ⁹⁾ Д. ѿдѣжт сѧ. ¹⁰⁾ Д. не имѣтъ. ¹¹⁾ Д. самыа. ¹²⁾ Д. дод. кѣсе. ¹³⁾ Д. сѧ намъ запоржчаетъ.

IX. Ибо по еже възнести сѧ ѧмоу ко Ѡцѣу быст Ѡ нихъ чтожь¹⁾, и вѣсташа нѣци гл҃юще, ѧко аз ѧсмь Хс̃, ѧко же Симонъ вѣлхвов²⁾, и ѧни³⁾ мнози, ѧмже ѧнѣ нѣст ѧмень вѣспо- минати. тѣмже в послѣднѧ дѣни скончанїа подобаетъ пакѧ вѣ- стати лжехристосо^м людѣм⁴⁾. мѣжем гл҃ошем, ѧко азъ ѧсмь Хс̃. и мнози прелстѧт, и мнози Ѡ чл҃кѣ притекѧт Ѡ востокъ да^ж и до запада⁵⁾ и Ѡ сѣвера да^ж до моря, гл҃юще: „Ге⁶⁾ Хс̃“. но соует- ноѧ моудрованїе стѣжавѣше и писанїа прилежнѣ не прочитающе, неправда мѣрствоюще вѣзышоут ѧмѧ, еже Ѡверѣсти не вѣзмо- гоутъ. подобаетъ бо симъ первѣе быти и тако ѧвити сѧ сѧмъ по- гибельномѣ, сирѣчь диаволоу.

X. Омоудѣ^ж и бг҃ословѣци апѣли ѧзвѣстѣюще Гѧ Іс̃ Хѧ свѣ- дѣтельство каждо ѧхъ показа скѣрѣныхъ и тѣтворныхъ чл҃кѣ пока- занїе, и проповѣдаша⁷⁾ тѣхъ неправеднаѧ дѣланїа. первыи Петръ, камен цр҃кве и вѣры, ѧгоже ѡвѣлѧи Хс̃ Бѣ нашъ, ѡч҃тѣль цр҃ков- ныи, прѣвѣи ѡч҃нѣкъ, ѧже ключа цр҃ствїа ѧмѣѧ, наѡч҃ни на^с гл҃ѧ: „Ге же прежде вѣдѣти⁸⁾, чада, ѧко в послѣднѧ дѣни вѧйдѣутъ⁹⁾ роугателе по свои^х¹⁰⁾ похотѣхъ ходѣще, и в ва^с боудѣт ложнїи ѡч҃тѣли, ѧже ведѣут ѧреси погибелныѧ“. симъ согласоует Іѡан бг҃о- слов, вѣзлюбленный Хс̃ѡмъ, взываѧ: „Ивѣк соут чада дѣвола и ѧнѣ Антихрѣтї мнози быша. но да не прельстѣте^с вѣ слѣд ихъ. не всѧ- комѣ дѣхъ вѣрѣте, ѧко мнози лжипрѣрцы в миръ внидоша“. та^ж Іюда Іаковъ подобнаѧ симъ гл҃ѣт: „В послѣднее время боудѣтъ роугатѣль по скон^х ходѣще похотѣхъ нечѣтѣвыхъ. сѧи соут ѧже без- страха тѣхъ пасжѣшѧ¹¹⁾. разѣмѣсте ли бг҃ословець и апѣлъ со- гласїе и ѧдиномыслїе ѡч҃тѣльства ихъ?

XI. Послоушанте прочее Павлово дрѣзновенїе, како Ѡ¹²⁾ та- ковыѣ ѧвѣ Ѡкрывает: „Блюдѣте злыѧ дѣлатѣлѧ! блюдѣте раз- сѣченїе! блюдѣте, да не кто вѣ ва^с боудѣт крадыи философнею и тѣцею лестїю! блюдѣте, како ѡпасно ходите, ѧко дѣїе злїи соут“. прочее кто ѧмѧт Ѡвѣщати, слыша сѧ вѣ цр҃кви Ѡ прѣрковъ же и апѣлъ и Ѡ Бѣ, и не попечѣтѣ^с Ѡ¹³⁾ дѣла своѣѧ прилѣжанїе и Ѡ времени скончанїи и Ѡ часѣ разлѣченїа¹⁴⁾ ѡномѣ, вѣнь же хошемъ предѣстати предъ сѣдищемъ Хс̃вымъ?

XII. По скончанїа словоу конецъ даѣше, ѡбратимъ покѣст на послѣдѣющеѧ намъ хотѣщаѧ рѣши^с. приведе^ж же¹⁵⁾ вѣ средѣ до- стовѣрна свѣдѣтелѧ, прѣрка Данила, ѧже сонїа Навѣходоносорѣ

1) Д. что. 2) Д. вѣлхвѣ. 3) Д. вас. 4) Д. лжехристомѣ, Р. такъ якъ у вас. 5) Д. западѣ. 6) Д. гдѣ здѣ. 7) Д. дод. ѧвѣ. 8) Д. вѣдите. 9) Д. вѣидѣт. 10) Д. дод. ихъ. 11) Д. пасжѣрен. 12) Д. вас. 13) Д. ѡ. 14) Д. вас., Р. якъ у вас. 15) Р. вас.

разрѣши ѿ ѿ начала цр҃ствіа да^ж до скончаніа показа поут небу-
клонен шествовати хотѣшим въ истинны явленіи. что бо пророк
Навѣходоносороу ѿрече? „Зрѣше¹⁶⁾, ѿ цр҃ю, ѿ се ѿбраз велии
стоѣще предъ лицемъ твоимъ, емоу^ж глава злата, мышца²⁾ ѿ рамена
сребръныя, листи, чрево ѿ стегнѣ мѣдны, голени желѣзны, нозѣ
ча^{ст} нѣкаа желѣзнаа ѿ ча^{ст} скѣделнаа. зрѣше, дондеже ѿскече ка-
менъ безъ роукъ ѿ порази ѿбразъ на нозѣ желѣзныѿ ѿ скѣделныѿ,
исти до конца. тогда истина сѣ коупно скоудеа ѿ желѣзо
ѿ мѣдъ ѿ сребро ѿ злато ѿ быша ꙗко прѣ ѿ гоумна жатвенаго.
ѿ камень поразивый ѿбразъ бы^{ст} в гороу велию ѿ исплѣни всю
землю“.

ХІІІ. Тѣмъ же совѣкжпѣше сѣхъ ѿ видѣніе³⁾ самого Данила,
ѣдиною покѣ^{ст} ѿбонѣ сътворимъ, показоующе, како согла^{на}
ѿ истина бѣше видѣннаа пророкомъ. гл҃еть бо сѣ пророкъ: „ѿ
Даниль зрѣхъ, ѿ се четыре вѣтры ѿбѣни прѣидоша на море великое,
ѿ четыре звѣри велициѿ вѣсходѣще ѿ моря, разнѣствѣюще другъ
ѿ друга, первый ꙗко лѣвица, крѣлкѣ⁴⁾ ѣмъ ꙗко же ѿрлѣ. зрѣхъ,
дондеже ѿдастъ крилкѣ своѿ ѿ вѣтъ сѣ ѿ землѣ, ѿ на ногѣхъ
члѣчкѣхъ ста, ѿ срдце члѣкоу⁴⁾ да^{ст} сѣ ей. ѿ се звѣрь второй подо-
бенъ мѣдведю, ѿ на странѣ ста, ѿ три ребра въ оустѣхъ его. зрѣхъ,
ѿ се звѣрь третій, ꙗко же пардостъ⁵⁾, ѿ томъ крылкѣ че[ты]ре
птичаа превыше его, ѿ главы четыре звѣрю. послѣжде сего зрѣхъ,
ѿ се звѣрь четвертѣй страшенъ ѿ ѿдивлаа ѿ крѣпокъ зело. зоубы
его желѣзны ѿ ногти его мѣдны, поадаа ѿ истнѣваа ѿ прочаа
ногама своѿма попираа. ѿ той разнѣствѣа вѣще паче всѣхъ звѣ-
рей, ѿже преже ѣгѣ, ѿмѣжъ десѣ^т рогъ. вминахъ⁶⁾ ѿбо роговѣ⁷⁾ его,
ѿ се рогъ малъ ѿзѣиде посреди нѣхъ, ѿ трѣе рози предъ нимъ, ѿ ѿско-
рениша⁸⁾ ѿ лица его, ѿ се ꙗко ѿчи в роукѣ сѣмъ ѿ ѿуста гл҃ющаа
велѣми“.

ХІV. Ёлѣма ѿбо не ѿдобъ разумна мнѣть⁹⁾ сѣа, ꙗже
тайнѣ реченаа ѿ пророка, ничто^ж ѿ сѣхъ съкрые^х кѣ познанию ѿже
оумъ ѿмоуши⁹⁾. прѣваго звѣря ре^ч Даниль сирѣчъ лѣвицѣ, ѿже
ѿ моря вѣсходѣщю, вавилонскоѣ бывшеѣ цр҃ство въ мирѣ¹⁰⁾
назначае^т. то⁸⁾ соуще ѿбразъ злата¹¹⁾ глава. а ѣже гл҃еть
крѣлкѣ его ꙗко ѿрлоу, зане вѣзнесе^т сѣ цр҃ь Навоходоносоръ ѿ на
Бѣ вѣзвеличи⁸⁾. тажъ ре^ч, ꙗко падша¹²⁾ крилкѣ его, ꙗко низложи
сѣ ѿмоу слава ѿ изгнанъ бы^{ст} ѿ цр҃ства своего. а ѣже реши

¹⁾ Д. дод. реч. ²⁾ Д. дод. его. ³⁾ Д. и крѣлкѣ. ⁴⁾ Д. члѣка. ⁵⁾ Д. пардос. ⁶⁾ Д. вѣнн-
маахъ. ⁷⁾ Д. роговомѣ. ⁸⁾ В рукоп. мнѣсть. ⁹⁾ Д. ѿмѣщѣмѣ. ¹⁰⁾ В рукоп. в римѣ.
¹¹⁾ Д. златаго. ¹²⁾ Д. речъ ѿпадоша.

„и сръще члѣка да^{от} сѧ емѧ“ и на ногѣ члѣчкы^х ста“, зане покаа сѧ и познав себе, ꙗко члѣкъ е^{ст}, и да^{ст} славу Бѣгови. Се показашѧ^х перва^г звѣра пособне¹⁾.

XV. По лѣвици оубо втора^г звѣра зрѣтъ прѣрокъ подобна²⁾ медведю, еже бѣше Персе. по Вавилонѣно^х бо деръжаше Персе. а еже глѣт³⁾ три ребра въ оустѣх^х зрѣтъ, три ꙗзыки показа: Персы, Мѣдѧны и Вавилонѧны, е^{же} показаша⁴⁾ по златѣ сребро ѡбразом. се третій звѣр пардо^с, иже бѣше Ёлине. по Персо^х бо Александръ Македонскыи оудръжа, раздрѣшивъ⁵⁾ Дарїа, иже показаша въ ѡбразѣ мѣди. а еже глѣти: „четыре крыла птича и четыре главы звѣрѣ“, ꙗвесткенѣише показа, ꙗко раздѣли сѧ на четыре части црѣство Александрово. четыре бо главы имѣаше, четыре црѣства, иже ѡ него вѣставѣша. скончавшѣ бо сѧ Александръ раздѣли^с црѣство его на четыре части. се и третій, егоже⁶⁾ рекохѣм.

XVI. Потом же⁷⁾ четвертаго звѣра страшна и ѡужасающаго. зѣбы его желѣзны и ногти его мѣдѧны. Который сий? но римское црѣство, еже естъ желѣзо, имъже соукроушат сѧ [sic] ꙗже преже его црѣства и ѡвладееть всѧ⁸⁾ земля црѣствїа. по сем оубо что ѡстаеть сказати намъ? развѣ слѣдовыи ногъ ѡбразѧ, в нихъ же ча^{ст} оубо желѣзна, ча^{ст} же скоудѣлна, смѣшана въ единомъ ѡбразѣ. тѣно бо ѡбъѣви десѧтми персты нѣмъ ѡбразѧ десѧт црѣствѣхъ, иже ѡ него вѣстающыи, ꙗко же сказа Даниилъ: „Смотрѣтъ бо звѣра, сирѣч четвертаго, и десѧтъ роговъ по немъ, въ нихъ же възвѣде ни рогъ ꙗже⁹⁾ ѡраслъ, и три ꙗжѣ преже сего¹⁰⁾ искорени“. его же ꙗвлѣеть рога ѡраслъ? самого Антихрѣста быти, нѣже вѣстати¹¹⁾ хоуѣтъ иудейское црѣство. трѣе же рози. и[же]¹²⁾ хотѣтъ ѡ него искоренити сѧ, три црѣства ꙗвлѣеть: египетское, [ливїиское]¹³⁾ и едишпское, ихъ же оубиѣтъ ѡполченїемъ брани, ꙗко оудръжавъ всѣхъ. лють бо сы мѣтль, скръбъ и гоненїе на стѣхъ сътворитъ взимама^с на нѧ.

XVII. Зриши ли, ꙗко Даниил црѣствїемъ деръжавыи Накжходоносороу сказа? видиши ли, како тѣла ѡбразѣ всѣмъ концемъ изѣви? разумѣ ли, како четыре^х звѣремъ еже из моря вѣсхоужение намъ предпоказа? прочѧ же¹⁴⁾ ѡ части реченнаѧ ѡ Антихрѣстѣ не сокрѣемъ вамъ, но елико възможно прѣрокъ ради и писанїемъ

1) Д. подокїе. 2) Д. подобна. 3) Так Д., в нашѣм рукоп. через помилку: агглѣ. 4) Так і Р., Д. показаша сѧ. 5) Д. раздрѣшивъ. 6) Д. третїего. 7) Д. дод, реч. 8) Д. всеж. 9) Д. ꙗко. 10) Д. его. 11) Д. вѣставити. 12) Так Д., у нас и. 13) Так Д., у нас лишево пусте мїсце. 14) Д. прочее еже, Р. прочее же.

въспроповѣмь¹⁾ еже на всю землю преле^{ст} его и законопрестоупное прохождение²⁾.

XVIII. Гоѣ во Ісѣ Хоѣ по плоти на землю пришедшѣ ѿ стѣи чѣты двѣ, Иѹдино племѣ въспримшѣ и ѿ негожъ прошедцѣское сродство ѣзыки по Іаковоу, ѣже въ вѣвнѣи възглашающему ко своему сѣоу: „Іѹда, тебе въсхвалятъ братѣ твоѣ, роуцѣ твоѣ на плещѣ вра^х [sic!] твоѣхъ. скимен лѣвовъ Иѹда, ѿ ѿрасли сѣжъ мой възде, възлежъ по^епѣ³⁾ іако левъ, і іако скимен кто възбоудитъ его? не ѿскоудѣетъ князъ ѿ Іоуды, нижъ възде ѿ стогноу⁴⁾ его, дондежъ ѹбо прѣидетъ, емоу^ж щадитъ сѣ⁵⁾, и той іазыкомъ чѣмнѣ“. видѣ ли Іаковѣ глѣи ко Иѹдѣ глѣи и на Гѣдѣ исплѣняемы? таковажъ ѹбо і ѿ Антихрѣстѣ патриархъ възываетъ. тѣмже іако же ѿ Іѹдѣ прорѣествова, такожде и ѿ сѣѣ своемъ Данѣ, ибо Іѹда сѣѣ емоу бѣше четвертын, и Дан же бѣше и то сѣѣ емоу седмыи. и что ѹбо ѿ немъ рѣ^ч: „Да боудетъ Дан змѣи при пѣти сѣдѣ, хѣпла пѣтѣ коню“. змѣи кѣи ѹбо сѣи? но ижъ ѣзъ начала лѣтецъ, прѣлѣтившѣ Іадама.

XIX. Но понежъ многи ради достѣи показати глѣмаѣ, не ѿбѣлѣнимъ сѣ⁶⁾, іако ѹбо въ истинноу ѿ колѣна Данова хѣцѣтъ родити^с и противи^с⁷⁾ іѣмъ моучителъ сѣѣ, црѣѣ и соудѣи лѣтын, дѣаволь. рѣ^ч прорѣкъ: „Данѣ соудитъ лѣдемъ своимъ, іако сѣи іѣдино сѣѣ⁸⁾ племѣ ѿ Іѣла“. но рѣетъ кто, іако ѿ колѣна Данова роди сѣѣ и сѣдѣи лѣдемъ двадѣсѣтъ лѣт. іѣже бо ѿ Самсонѣ ѿчасти бѣ^{ст}, сѣврѣшеноѣ же на Антихрѣстѣ исплѣнитъ сѣѣ. глѣетъ бо Іѣремѣи сице: „Спѣ^х⁹⁾ ѿ Дана ѹслышимъ, въззостѣи конѣ іѣго потрѣсѣтъ сѣѣ всѣѣ землѣ“. и пакы Моусѣѣ рѣ^ч: „Скименъ лѣвовъ Дан, и иѣскочитъ ѿ Васѣна“. но іако да не сѣгрѣшитъ¹⁰⁾ кто ѿ сѣѣ рѣченъ бѣти глѣѣ сѣѣ, да поставитъ ѹѣмъ! „Данѣ, рѣ^ч, скименъ лѣвовъ“. колѣно іѣменова¹¹⁾ Даново, ѿбѣлѣви прѣдлѣжащѣѣ, ѿ нѣхъ же хѣцѣтъ дѣаволъ родити сѣѣ. іако же бо ѿ колѣна Іѹѣдова раждѣетъ^с Хсѣ, сице и ѿ колѣна Данова родитъ сѣѣ Антихрѣстѣ. Гоѣ ѹбо и сѣѣсоу нашѣмоу сѣѣжъ вѣію ради црѣскаго и славного лѣвѣ прѣдповѣданѣжъ, тѣмъжъ ѿбразомъ и дѣакола подобнѣ лѣва прѣнарѣкоша писѣніа, и¹²⁾ мѣтлѣное іѣго и ноужное іаवलѣше.

XX. По вѣсемъ ѹбо хѣцѣтъ ѹподобити сѣѣ лѣтецъ сѣѣжъ вѣіѣжъ. левъ Хсѣ, левъ и Антихрѣстѣ; іави сѣѣ Хсѣ агнецѣ, и тѣѣи лѣвитѣ

1) Д. възпроповѣмѣ. 2) Д. прѣходѣніѣ. 3) Д. поспѣ. 4) Д. стѣгноу. 5) Д. щѣдити сѣѣ. 6) Д. неѿбѣлѣнъ сѣѣ. 7) Д. противити сѣѣ. 8) Д. вас. 9) Д. сѣѣсѣхъ. 10) Д. погрѣшитъ. 11) Д. іѣменоваѣ. 12) вас.

сѧ ꙗко агнецъ, внѣтрѣ сѣѣ вѣтъкъ. ѡбрѣзанъ сѣсъ в' мирѣ выстъ, ѡ тѣмъ подобнѣ ѡбрѣзанъ боудетъ. посла Хсѣ апѣлы въ в'сѧ ꙗзыки, ѡ тѣмъ послетъ подобнѣ лѣжныѧ апѣлы. съвокоупи расточеныѧ ѡвца сѣсъ, ѡ тѣмъ подобнѣ съберетъ расточеныѧ люды. дастъ Гѣ знаменіе ѡже к' него вѣрѣющимъ, чѣтныѣ крѣсть, ѡ той подобнѣ дастъ свое знаменіе. въ ѡбразѣ члѣни ꙗви^о Гѣ, ѡ той подобнѣ въ ѡбраз¹⁾ члѣни ѡзыдетъ. ѡ Ѣврѣ Хсѣ въсѣа, ѡ той ѡ Іудѣ родитъ сѧ. показа сѣсъ свою плѣтъ ꙗко^ж црѣкъ ѡ въскрѣси триднѣвно, ѡ той вѣставитъ въ Іерусалѣмѣ камень храмъ. ѡ сѣа ѡубо лѣстна ѡго кознованіа къ прочимъ ѡзѣѧвлена быша²⁾. вѣдома боудутъ ѡмоуцимъ оумъ³⁾.

XXI. Ыбо ѡбоимъ пришествіемъ Хвѣмъ ѡ писаний набѣучихомъ сѧ. ѡ пер'воѣ ѡубо по плоти бывше⁴⁾ вѣсечно, зане^ж ⁵⁾ смиреннѣ ꙗвити сѧ ѡмоу; аще ѡ второе ѡго пришествіе проповѣдѣ сѧ⁶⁾ славно, ꙗко прииде ѡ ѡбсѣ со силою аггѣ ѡ со славою ѡчею. пер'вомоу ѡубо того пришествію Іѡна крѣстѣ⁷⁾ ѡмѣѧше предѣчѣ, второмоу^ж ѡго, в' немъ же хоцетъ прийти съ славою. Ѣноха і Ілію ѡ Ѣанна вѣслова ꙗвити хоцетъ. зрѣ⁸⁾ вѣдчнѣе члѣколюбіе, ꙗко в' послѣднѣѣ времянѣ како члѣскыѣ родъ промышлѣтъ ѡ милоуѣтъ, ꙗко ни^ж тогда кромѣ прѣркѣ на^о ѡставлѣтъ, но тѣ^ж послетъ к' набѣученію нашѣмоу ѡ ѡбращенію ѡ звѣщенію ѡ сопротивнаго пришествію, ꙗко^ж рече ѡ семъ Даниилъ провѣщавъ. глѣтъ бо: „Завѣтъ завѣщаю седмица ѣдиныѧ ѡ в' пол седмицы вѣзметъ сѧ моѧ жертва ѡ жраніа⁹⁾. ѣдиноу бо седмицы седмицѣхъ лѣтъ показаніе назнаменоваетъ, ꙗже ѡубо на послѣдокъ боудетъ¹⁰⁾. ѡ ѡубо пол седмица вѣзметъ ѡба прѣрка со Іѡномъ, ѣже проповѣдати къ всемъ мирѣ ѡ Антихрѣстѣ¹¹⁾ пришествіи, сирѣчъ днѣи ѣѣ. ѡ сѣ. ѡ зѣ. ѡболчѣни въ вѣрѣтища, ѡже сътворѣтъ знаменіа ѡ чюдеса, въ еже тако¹²⁾ ѡумолити ѡ ѡбратити члѣки в' показаніе за прѣвѣзмѣрѣное тѣхъ¹³⁾ безаконіе ѡ нечестіе. ѡ ѡже вѣсхоцетъ тѣ^ж ѡзлѣбити, ѡгнь ѡзыдетъ ѡзъ ѡуст [и^ж] ѡ поѣстъ враги и^ж. тѣ ѡмоутъ вла^{ст} ѡудѣржати ѡбо, да не ѡдождитъ дождѣ въ днѣи пришествіа Антихрѣстова ѡ вѣды ѡбратити въ кровь ѡ поразити землю всѧкѣю¹⁴⁾ ꙗзвою, ꙗко^ж ѡже хотѣтъ. ѡ ѣгда проповѣдѣтъ сѣа всѧ, ѡроужѣемъ ѡ дѣвола падоутъ ѡ ѡспѣнѣтъ моученіе свое, ꙗкоже рече ѡи сѣа Даниилъ провидѣтъ, ꙗко

1) Д. ѡбразѣ. 2) Д. бывше. 3) Так Р., Д. ѡумѣщѣимъ. 4) Так і Р., Д. бывше. 5) Так і Р., Д. за еже. 6) Д. приповѣда сѧ. 7) Д. крѣстѣ. 8) Д. ѡзри. 9) Д. жрѣніе. 10) Д. бѣдѣтъ. 11) Д. антихрѣстовѣ. 12) Д. понѣ тако. 13) Д. прѣзмѣрѣное тѣ. 14) Д. вѣсѣкожъ.

звѣръ въсхощай ѿ бездны сътворитъ с ними брань, сирѣчь со Ёнохѡмъ і Ілією ѿ Ёанномъ, ѿ побѣдитъ ихъ ѿ оубиетъ ихъ, за еже не хотѣти¹⁾ тѣмъ дати славоу діаволу²⁾, сирѣчь възрастѣшомъ маломъ рогоу. ѿже възнесе³⁾ прочее мыслию, начнетъ себе величати ѿ славити ꙗко Бѣа, гонѣа стѣа ѿ хоула Бѣа.

ХХІІ. Но понеже послѣдованіе повѣсти поноуди прійти на дѣи црствіа противника⁴⁾ ѡного, ноужно естъ рещи прѣвѣе ꙗже ѡ роженіи его ѿ ѡ възрастѣ, ѿ тогда к повѣсти сей приведоху слово. ꙗко же оубо предрекохомъ, въ ѿ всѣхъ ѿзравити сѧ хоуѣтъ спсѣхъ нашимъ діаволъ ѿ снѣ погнѣелны. тако бо ѿзѣвлѣетъ⁴⁾ намъ показаніе. ꙗма бо спсѣхъ мироу спсѣти хотѣа родъ члѣчъ, ѿ чѣтыа ѿ прѣснѡдѣвы Мрїа родитѣ ѿ ѡбразомъ плоти попра врага силою своего вѣства, тѣмъже ѡбразѡмъ ѿ диаволъ ѿ сквѣрныа жены ѿзыдетъ на землю, родитъ же сѧ по привидѣнію ѿ дѣцы. Бѣхъ бо плѣтски⁵⁾ к намъ прійде по плоти нашѣ, ꙗже⁶⁾ сътвори Іадамъ ѿ всѣмъ ѿже ѿ Іадама развѣхъ грѣхъ. диаволъ же ꙗще ѿ плѣтъ прійметъ, ѿ⁷⁾ тоу въ привидѣніи. каковоу^{ж8)} не създа плоти, нѣ ѿ рагоуѣтъ всегда, в сїю ѡблечетъ сѧ. тѣхъ непѣщю, възлюбленіи, мечтателенъ плоти своемъ соуществу въспрїметъ сосоуд⁹⁾. сего ради ѿ ѿ дѣвы ꙗко бы рещи родитъ сѧ, ꙗко дѣхъ, ꙗще ѿ плѣтъ многиа ꙗвитъ сѧ тогда¹⁰⁾. ѿже¹¹⁾ бо дѣхъ родити, единыа вѣхъ познахѡмъ плѣтоносца непрелестна¹²⁾ родивше¹³⁾ спсѣа. ꙗма Моусѣи глѣтъ: „Всѣахъ моужескій полъ разверзаа ложесна стѣо Гѣи наречетъ сѧ“. Ёгда¹⁴⁾ бо врагъ стѣхъ стѣхъ наречетъ сѧ? ни, каже, ни оубо¹⁵⁾. но ꙗко же врагъ не разверзетъ ложесна, сице ниже плѣтъ истинно възметъ. ѿ ѡбрѣжетъ сѧ; ꙗко же ѿ Хѣ апѣлы ѿзбра, такожде ѿ ѡнъ совершенъ соборѣ¹⁶⁾ оучникъ прійметъ, подобны тогова злѡдѣйства соущи¹⁷⁾.

ХХІІІ. Исперка^ж іудейскій ꙗзыкъ възлюбитъ. по си^х же всѣхъ знаменіа сътворитъ ѿ чюдеса страшна, но не по истинѣ, но по привидѣнію, ꙗко прелстити подобныа себѣ нечѣтѣвыа; ꙗще моуѣно, ѿ ѿзбранныа ѡставити ѿ любви Хѣы. но в' первыхъ его родитъ сѧ кротокъ, тихъ, любезенъ, блѣгоговѣни¹⁸⁾, муротворивъ, ненавидѣа неправдѣ, ненавидѣа мзды, ѿдолослоуженіа ѡвращаа сѧ, писаніа любѣа, сѣненникъ стыда¹⁹⁾, сѣдинныа почитаа, блѣдъ не

1) Д. хотѣти. 2) Д. діаволѣ. 3) Д. съпротивнаго. 4) Д. ѿзѣвлѣетъ. 5) Д. плѣтскыи. 6) Д. дод. самъ. 7) Д. нѣ ѿ. 8) Д. како бо ꙗже. 9) Р. соуд. 10) Д. ѿже тогда. 11) Д. ѿже. 12) Д. непрѣлестно. 13) Д. родившехъ. 14) Д. еда. 15) Д. ни оубо, никакожъ. 16) Д. съборъ. 17) Д. сѣща. 18) Д. блѣговѣни. 19) Д. стыждаа сѧ, Р. стыдаа сѧ.

пріем'ла, прелюбоудѣства гнѣшаѡ сѡ, ѡблѣганіѡ не в'нимаѡ, клѣтвы ѡрѣваѡ, стран'нолюбивѣ, ницелюбивѣ, мѣстивѣ, таже ѡ чюдеса сътворитѣ, прокажен'ныѡ ѡчищаѡ, расслаблен'ныѡ въздвижаѡ, вѣсы ѡгона, ѡ¹⁾ далныѣ ѡк ѡ настоящиѣ извѣститѣ, мѣртвыѡ възставаѡ, вдовицамъ помагаѡ, нищиѣ застѣпаѡ, любай всѣхъ, сварѡщаѡ сѡ члѣкы прѣ[мѣнаѡ]²⁾ къ любовѣ ѡ глѡрекѣ³⁾: „Да не зайдетъ сѣнце въ гнѣвѣ вашемъ“. злата⁴⁾ не сѣжитѣ, сребра не възлюбятъ, богат'ство ѡмразитъ.

XXIV. Сѡ⁵⁾ творитѣ лѣстивѣ сѡ ѡ лѣкавѣ ѡ всѣхъ хотѡ прелѣстити ѡ въ еже сътворити єго црѡ. ѡ єгда видѡтъ єго людіє ѡ народ⁶⁾ ѡ толики добродѣтели ѡ таковыѡ єго сили, всѣ вкупѣ єдинѣмъ разоумомъ съверѡутъ сѡ въ еже сътворити єго црѡ. ѡ паче^ж єврейскій рѡѡ, ѡко паѣ всѣхъ възлюбленъ боудетъ ѡ самого ѡчѣтаѡ⁷⁾, глѡще къ себѣ: „Єда ѡбращетъ сѡ сицевѣ⁸⁾ влѣгѣ ѡ праведенѣ члѣкѣ въ родѣ нашемъ?“ израднѣ⁹⁾, ѡкожъ предрекохомъ¹⁰⁾, єврейскій родъ мнѡще, ѡко црѣство нѣ хощетъ вѣстати прочее, ѡ потѣшатъ сѡ всѣчески, ѡко да того видѡтъ въ таковѣмъ началствіи. ѡ прійдоутъ къ немѣ глѡще: „Вси тебѣ покараемъ сѡ, всѣ на тѡ ѡповѡемъ, тебе познаваемъ праведнаго къ всѣ земли, всѣ тобою сѣститѣ надѣмъ¹¹⁾ ѡ ѡусты твоими пріймемъ соудъ съвершенъ ѡ не дарочѡтеленъ“.

XXV. ѡ¹²⁾ ѡсперва ѡубо лѣстивѣ пріемъ ложь, ѡ беззакон'ный ѡречетъ сѡ славы своѣѡ. члѣци^ж пребоудоутъ молѡще єго ѡ поставѡютъ¹³⁾ єго црѡ. ѡ по сиѣ възнесетъ сѡ срдцемъ ѡ ѡже пер'вѣ¹⁴⁾ кроткій, боудетъ жестокъ; ѡ ѡже любовь гонѡ. боудетъ¹⁵⁾ немѣстивѣ; ѡ ѡже срдцемъ смирен'ный, боудетъ жестокъ ѡ безчлѣченъ; ѡ ѡже неправдоу ненавидѡй, праведныѣ поженетъ. таже възнесетъ сѡ во своемъ црѣствіи, ѡплѣчитъ бранъ ѡ три црѡ ѡубіетъ гнѣвомъ: єгипетскаго, ѡ ливійскаго ѡ єдишпскаго. ѡ по сиѣ сътворитъ црковѣ¹⁶⁾ въ Іерѡсѡлѣмѣ ѡ воставитъ сѡ¹⁷⁾ Іѡудѡмъ. таже възнесетъ сѡ срдцемъ на всѡкаѣ члѣка не точію жѣ, но ѡ на Бѣга хѣл'ныѡ речетъ, непѣща ѡклѡнныѣ, ѡко црѣ боудетъ на землі да^ж до вѣка, не вѣдый всѣстрастныѣ, ѡко црѣство єго вѣскорѣ разоритъ сѡ ѡ воспрійметъ ѡготованыѣ ємѣ ѡгнь со всѣми покарающеми^с томѣ ѡ сослѡужающими томѣ¹⁸⁾. Даниїлѣ ѡубо рек'шѣ: „[Сѣдмицѣ єдинныѡ по-

1) Д. ѡ. 2) Д. прѣмѣнѣж. 3) Д. реч. 4) Д. злато. 5) Д. ѡ сѡ. 6) Д. народи. 7) Д. мѣтѡѡ. 8) Д. сице. 9) Д. израднѣ. 10) Такъ і Р., Д. предрекохъ. 11) Д. надѣемъ сѡ. 12) Д. ѡ. 13) Такъ і Р., Д. поставѡятъ. 14) Д. прѣвѣ. 15) Въ рукоп. боудоутъ. 16) Д. дод. нже. 17) Д. ѡж. 18) Д. слѡужащими ємѣ.

ставла завѣтъ мой, седмь лѣтъ показа, въ полъ седмици проповѣдати проркомъ и въ полъ] ¹⁾ седмици, сирѣч в трієхъ ѿ полъ црѣствуетъ Ии'тихрѣтъ на земли, ѿ по семъ възметъ самъ црѣство его ѿ сила²⁾. зрите ли, хрѣстолюбци, какова³⁾ скръбъ въ днѣхъ ѿнѣхъ бѣдетъ, ꙗкова же не бы^{ст} ѿ сложенія мира ни ѿматъ быти. тогда безаконный възнесетъ самъ⁴⁾ срѣцемъ, соберетъ себѣ вѣсы въ ѿбразѣ члѣци ѿ призвавшаго того на црѣство ѿмразитъ ѿ мнози дшѣ ѿсквернитъ.

XXVI. Сотворитъ бо себѣ начальники ѿ вѣсовъ ѿ не кътомоу боудетъ блгѣговѣнн⁵⁾, но вѣсѣ всѣхъ⁶⁾ жестокъ, гнѣвливъ, наглъ боудетъ, лютъ, ꙗръ, нестроенъ⁷⁾, страшенъ, ненавистенъ, не кротокъ, мерзѣвъ, мучитель, лоукавъ ѿ спѣша въвѣщи в ровъ погубелный вѣсѣ родъ члѣскій. оумножитъ знаменія ложна⁸⁾, людемъ бо всѣмъ възхваляющимъ его мечтаній ради въззоветъ гласомъ крѣпкимъ, ꙗкоже поклѣбати^с мѣстѣ, в немже множества томъ предъстоѣтъ: „Разумѣйте, людие, глѣ, колѣна, ꙗзици мою великую вла^{ст} ѿ силоу ѿ крѣпкѣ моего црѣства! кто силенъ, ꙗко же азъ? кто бгѣ велій развѣ мене? кто власти моей сопротивъ станеть?“ преставитъ горы предъ ѿчима зрѣшихъ, шествоуетъ по морю немокрыми⁹⁾ стопами, сведетъ ѿгнь съ нѣсъ, сътворитъ днь тмоу ѿ ношъ днь, сѣнце бо превратитъ а може хоцетъ, ѿ лоуноу також¹⁰⁾, ѿ единою просто всѣ стихіа, землю ѿ море силою мечтаній своихъ предъ зрѣшимъ покажетъ послушны. аще бо самъ не ꙗвляемъ самъ ѿнѣ сѣтъ погубелный¹¹⁾, на^с ратоуа кознемъ¹²⁾ ѿ заколеніемъ ѿводитъ ѿ оустремляетъ, то ѿ тогда¹³⁾ самъ ꙗгда хоцетъ самоѿбразнѣ¹⁴⁾ прійти [и] начноутъ зрѣти его члѣци истинны¹⁵⁾, что бубо ѿли кто¹⁶⁾ не сотворитъ лоукавство ѿ лѣсть ѿ мечтанія, къ еже всѣ члѣки прелѣстити ѿ ѿставити ѿ праваго поутѣ ѿ ѿ дверей црѣствіа?

XXVII. Та^ж по си^х небо не да^{ст} росы свою, ѿблаци не дадѣть водоу, земля ѿвержетъ самъ плодове своихъ, море ѿсплѣнитъ самъ смрада, рыбы его ѿзомроутъ, рѣкы ѿсосыхноутъ, блата ѿзсакнѣтъ, стоудѣнцы ѿскоудѣютъ, звѣріе ѿ¹⁷⁾ члѣки възстаноутъ, скоти ѿ четверонога помроутъ, члѣци ѿ глада ѿ жажн¹⁸⁾

¹⁾ Сѣхъ слѣвъ у нашихъ рукоп. нема, доповняемо зъ Д. ²⁾ Д. слава. ³⁾ Д. ꙗкова. ⁴⁾ Такъ і Р., Д. възнесетъ самъ. ⁵⁾ Д. блгѣговѣннъ. ⁶⁾ Д. къ всѣхъ. ⁷⁾ Д. нестроенъ. ⁸⁾ Р. ложнаа, Д. ложнѣ. ⁹⁾ Д. немѣкрыми, Р. немокренными. ¹⁰⁾ Д. такожде. ¹¹⁾ Д. дод. невидимо. ¹²⁾ Д. къ кознемъ. ¹³⁾ Д. тогда, Р. то тогда. ¹⁴⁾ Д. самоѿбразнѣ. ¹⁵⁾ Д. истинно. ¹⁶⁾ Д. кое. ¹⁷⁾ Д. на. ¹⁸⁾ Д. жжждѣ.

скон'чаютъ сѧ, ѿцѣ сѧ ѡбыйметъ ѿ мѣи дщерь, вкоупѣ
оумроутъ, ѿ не боудеть погрѣбающаго нѣ, но ѿ земля всѧ ѿ те-
лѣ^с повергоуты¹⁾ оумръшнѣ смрада исплѣнить сѧ, море же не
пріемла рѣчныѧ строуѧ смрадѣ подобнѣ въсмр'дитъ сѧ ѿ сло-
воніа безчисленаго ѿ гнуса ѿсплѣнить сѧ. тогда глад крѣпок по
всѣ земли, тогда риданіе неоутѣ[шимо]²⁾, тогда плачъ безмѣрен,
тогда стонаніе[е]³⁾ непрестанно, тогда оубѣжатъ члѣцы мѣртвыѧ глѣюще
к нимъ: „Ѿврѣзѣте гробы ваша ѿ пріимѣ[те] наѣ ѡкапанныѣ!
Ѿврѣзѣте съкровища ваша ко приѣтію оумилен'ныѣ наѣ сродник
ѿ вѣдомыѣ! блженни вы, ꙗко не видѣсте днѣи сѧ! блжени вы,
ꙗко жизнь сѧю болезною не достигосте видѣти ниже глад сей
неоутѣшныѣ, ниже ноужѣ⁴⁾ сѧю ѡбѣдрѣжающую дѣла наша“.

XXVIII. Таже повеленіа скверныѣ на каждо град послатъ
ѿ възаконеніа по всѣхъ странахъ со вѣсы же ѿ сочувственными члѣки
глѣюще, ꙗко: „Црѣ великій ꙗви^с всѣ земли ѿ пріидѣте всѣ покло-
ним⁵⁾ сѧ ѡмоу. пріидѣте всѣ ѿ видѣте крѣпостъ ѡго ѿ силоу. сѣ
бо ѿ жито вамъ подаѣтъ ѿ вино вамъ дароуетъ, ѿ богатство много-
цѣн'но и чести великіа. повеленіемъ бо ѡго всѧ земля ѿ море
послоушаетъ. пріидѣте всѣ к немѣ!“ ѿ всѣ тѣсноты ради пищ'ныѧ
к немому пріидѣтъ ѿ поклонятъ сѧ ѡмоу. ѿ дастъ ѿмѣ знаменіе⁶⁾
на роуцѣ деснѣ ѿ на челѣ, да не кто чѣстныѣ крѣсть ѿ животво-
ращій сѣтворитъ десною⁷⁾ роукою на челѣ. но свѣзана роука ѡго
боудеть ѿ ѿтолн⁸⁾ власти не ѿматъ знаменати своѧ оуды, но пре-
лестникоу преложитъ сѧ⁹⁾ ѿ томоу ѡдиномуу пославитъ. ѿ по-
неже таковому покааніа нѣѣтъ, всѧкому бо ꙗвѣ, ꙗко погнѣе
ѿ бѣга ѿ ѿ члѣкы. ѿ дароуетъ тѣмъ лестецъ малы снѣди печати
ради своѧ скверныѧ, печати же ѡго ѿже на челѣ ѿ на десной
роуцѣ, ѡго ѡсть число х̄. ѿ з̄. ѿ з̄. ꙗко¹⁰⁾ же неп'щю, не ко ѿ-
пасно свѣмъ сѧго писаніа. многа бо ѿмена в числѣ семъ ѿвѣрѣта-
ють сѧ, соутъ же сѧ: злыѣ вожъ, ѡгнецъ неправедныѣ, дреклеза-
вистникъ, потрясѣтъ вельми, шейнан¹¹⁾, ѡже глѣтъ сѧ пренсподный
кѣ^с ѿ „Ѿрицаю сѧ“, ѡже пачѣ должно ѡсть глѣти¹²⁾, ѡлма же
ѿ прежде слоугъ своихъ ради сопостатъ врагъ, сирѣчъ ѿдолослоу-
жителей мѣнкомъ х̄ѡмъ повелѣваше глѣ: „Ѿреци сѧ распѣтаго
ѿ ѿдоломъ поклони сѧ!“

XXIX. Таково нѣчто ѿ при доброу ненависть[ни]цѣ боудоут¹³⁾,
„Ѿрицаю сѧ — глѣюще — печатій ѡгъ, тров'цоу¹⁴⁾ ѿбоу ѿ земли,

¹⁾ Д. въврѣгнжтѣхъ, Р. повергноутѣхъ. ²⁾ Доповнено з Д. ³⁾ Д. стѣнаніе. ⁴⁾ Д. нжждж. ⁵⁾ Д. поклонити. ⁶⁾ Д. начрѣтаніе, Р. знаменіе. ⁷⁾ Д. дод. ѡго. ⁸⁾ Д. ѿтолн. ⁹⁾ Д. приложитъ сѧ. ¹⁰⁾ Д. ѿ ꙗко. ¹¹⁾ Д. Титанъ. ¹²⁾ Такъ і Р., Д. глѣти сѧ. ¹³⁾ Д. бж-
дѣтъ. ¹⁴⁾ Д. творца.

ноуѣ бити сѧ ѿ власы тер'зуютъ ѿ ногты¹⁾ ланити дероуѣ глѣюще к себѣ: „Ѡ бѣды! Ѡ л'стиваго ѿзмѣненїа! Ѡ болѣзненнаго коупла! Ѡ великаго паденїа! како прелстихом сѧ! како преведохом сѧ ко прелестникоу! како того мрежами живы оулокихом сѧ! како во сквер'ноу ю его мрежѣ всѣ собранн быхом! како слышаше проповѣдники роу҃гахом сѧ! како писанїа слышаше не вразумѣхом сѧ!“ ѿбо ѿ тогда связанїи вещьми житейскими ѿ желанїемъ вѣка сего, ти оудобѣ пристѣпатъ к діаволоу ѿ знаменаютъ сѧ.

XXXII. Глишашеи же вѣѣтвенна писанїа ѿ в рѣкахъ та ѿмоушай²⁾ ѿ в мысли всегда³⁾ поучавающе сѧ, мнози прелести его оубѣгнууѣ, разоумѣютъ во навікта его явленїе ѿ лести его гордыню, ѿ изъбѣгнууѣ Ѡ роукоу его ѿ в горахъ ѿ вертепахъ⁴⁾ съкрыюѣ сѧ ѿ слезами ѿ съкроушенїемъ срдца молатъ сѧ члѣколюбивомоу Бг҃оу, ѿтой ѿсторгнетъ нхъ мрежей его ѿ сїсетъ нхъ Ѡ съблазней его лютыхъ, ѿ невидимо покрыетъ роукою своею ѿже достойнѣ [ѿ] праведнѣ томоу припа[да]юще.

XXXIII. Зриши ли, како в' пощенїи сїю⁵⁾ млтвоу творити ѿмоуѣ ѿже тогда стїи! навикни ѿ соущимъ въ градѣхъ ѿ всехъ каковѣ⁶⁾ люто время ѿ днїе боудуѣ. тогда Ѡ востокъ на запады пойдутъ ѿ Ѡ запады даже до востокъ прїйдутъ ѿ плачютъ сѧ велими ѿ рыдаютъ крѣпко. ѿ днїи⁷⁾ сїающе Ѡжидаютъ нощѣ⁸⁾, да почнуѣ Ѡ трудоу свои⁹⁾; постигшоу⁹⁾ же нощи Ѡ часты¹⁰⁾ трудоу¹⁰⁾ свои¹¹⁾ ѿ¹²⁾ боурей въздоушнихъ днѣ възвышоуѣ, да поне оузратъ днѣвнѣ свѣтъ, ѿ како хотѣтъ прочее лютою смртїю прїйти болѣзненное тѣхъ жїтїе. плачетъ¹³⁾ тогда всѧ зем'ла, плачетъ сѧ¹⁴⁾ море ѿ въздоухъ, плачетъ сѧ сѣнце ѿ лоуна, плачютъ сѧ¹⁵⁾ горы ѿ холмы ѿ дѣва полскаа члѣскаго рода ради, ѿко всѣ оуклониша Ѡ Бг҃а ѿ лесцоу¹⁶⁾ оувѣроваша, прїемше начертанїе сквернаго ѿ бг҃оворца в мѣсто животворящаго крѣста сїсова.

XXXIV. Плачетъ¹⁷⁾ же ѿ цркви вѣїа плачемъ велимъ, зане ни приношенїа ниже кадила съвершаетъ сѧ¹⁸⁾, ни слоужба бг҃ооугоднаа. сїчныа во цркви ѿко Ѡвоцїноѣ хранилице боудутъ, ѿ чѣстное тѣло ѿ кровь Хѣа въ днѣхъ ѡнѣхъ не ѿматъ явити сѧ, слоужба оугаснетъ, чтенїе писанїи не оуслышнтъ сѧ, но т'ма боудетъ на члѣцѣхъ ѿ плачъ на плачъ ѿ горе на горе. повергоуто¹⁹⁾ боу-

¹⁾ Д. нокты. ²⁾ Д. ѿмашеи. ³⁾ Д. вынѣ. ⁴⁾ Д. крѣтопохъ. ⁵⁾ Д. каково пощенїе и ⁶⁾ Д. каково. ⁷⁾ Д. днѣ. ⁸⁾ Такъ і Р., Д. нощи. ⁹⁾ Д. постигши. ¹⁰⁾ Д. трудоу. ¹¹⁾ Д. вас. ¹²⁾ Д. дод. Ѡ. ¹³⁾ Д. плачетъ сѧ. ¹⁴⁾ Д. Д. дод. ѿ. ¹⁵⁾ Д. дод. коупно ѿ днѣа животнаа съ птицами, плачатъ сѧ. ¹⁶⁾ Д. лѣтцоу. ¹⁷⁾ Д. плачатъ. ¹⁸⁾ Д. съвершатъ сѧ. ¹⁹⁾ Д. повергнѣто.

дѣтъ тогда злато ѿ сребро на мѣстах¹⁾ ѿ никтоже възметъ ни собереть²⁾ кто, но вса мерзѣка оустраютъ³⁾. всѣ бо еже бѣжати и съкрыти⁴⁾ тѣи сѧ ѿ нѣгдеже възмогутъ оубѣжати сѣти⁵⁾ съпротивнаго. но знаменіе его ѡбносѧще оудовъ къ домо⁶⁾ ѿ знаменіи томоу ѧвѧтъ сѧ. внѣ страхъ, вноутрѣ трепеть, ѿ в ноци ѿ въ днѣ, на мѣстах⁷⁾ ѿ в домохъ глад ѿ жажда, на мѣстахъ мѧтеж⁸⁾ ѿ в домохъ рыданіе⁹⁾. оубавоутъ доброта¹⁰⁾ лицъ ѿ ѡбразовъ, боудутъ¹¹⁾ видове члкомъ ѧкоже мртвых¹²⁾, лѣпоты женскіа оубавѧтъ сѧ ѿ желаніе всѣмъ члкомъ ѿ похоть¹³⁾ ѡвѣгнетъ.

XXXV. Ниже бо тогда блгооутробны ѿ члколюбны Бгъ ѡставитъ родъ члчъ небутиши¹⁴⁾, но скратитъ днѣ ѡны ѿ времяа тріехъ ѿ пол' лѣтъ сътворитъ скраченію ѡстанѣка ради, ѿже в горахъ ѿ въ вертепахъ¹⁵⁾ съкровинныхъ, да не всѣхъ ѡнѣхъ стѣи¹⁶⁾ плѣкъ ѡскоудѣтъ. но со тоціаніемъ днѣи¹⁷⁾ ти мимотекоутъ, ѿ ѡиметь сѧ црство прелестника ѿ Антихрста въ скорѣ ѿ прочее въ мегновеніи ѡка. ѿ¹⁸⁾ прійдетъ ѡбразъ мира сего ѿ члческаа властѣ оупразнитъ сѧ ѿ видимаа сѧ вса безъ вѣсти боудутъ.

XXXVI. Симъ оубо ѧкоже предрекохомъ бывшимъ, възлюбленне, ѿ единой седмици на двое раздѣлиши сѧ¹⁹⁾ ѿ мерзости запустѣніа тогда ѧвѣши сѧ, ѿ прѣдчѧмъ Гснѣмъ свое теченіе скончавшимъ, ѿ всемоу миру прочее въ скончанію²⁰⁾ пришедшоу что ѡстаетъ? но ѧвленіе Гдѣ нашего Іса Хдѣ сѧа вжѣа еже ѡ нѣсь, нан' же оуповахомъ, ѿже ѧзведетъ ѧспѣненіе ѿ правдосоудіе на всѣхъ ѿже томоу не покорѣвшихъ сѧ. глѣтъ бо: „ѧко же молніа сходящѣа²¹⁾ ѡ востокъ ѿ ѧвѣтъ сѧ до западъ, сице боудеть ѿ пришествіе сѧа члческаа. ѧдеже бо боудеть троудъ²²⁾, тамо съберутъ сѧ ѿ ѡрли“. знаменіе бо крѣстное ѡ востокъ даже до запада сіѧетъ²³⁾ паче свѣтлости слнчнѣа, ѿ възвѣститъ²⁴⁾ соудѣино пришествіе ѿ ѧвленіе, еже ѡдати комоуждо по дѣломъ его. ѡ въскрѣснѣи же всѣхъ ѿ црствіи стѣихъ глѣтъ Даниилъ: „ѧ мнози, ѿже в землѣи²⁵⁾ персти възкрѣснутъ, сѧи въ жизнь вѣчнѣю, ѧ ѧнѣи въ стоудъ вѣчнѣи“. ѿ сѧж²⁶⁾ глѣтъ: „Возкрѣснутъ мртвѣи ѿ възстанутъ соущи въ гробѣхъ“. Гдѣ же нашъ глѣтъ: „Мнозѣ въ ѡнъ днѣ оуслышатъ гласъ сѧа вжѣа ѿ оуслышавше ѡживутъ“.

¹⁾ Д. по стогнахъ. ²⁾ Так Р., Д. безъ възметъ. ³⁾ Так Р., Д. сѣтен. ⁴⁾ Д. къдоми. ⁵⁾ Д. стѣгнахъ. ⁶⁾ Так і Р. Д. на стѣгнахъ плащѣ. ⁷⁾ Д. рыданіа. ⁸⁾ Д. доброты. ⁹⁾ Д. додъ бо. ¹⁰⁾ Д. додъ ѿ. ¹¹⁾ Д. вѣс. ¹²⁾ Д. вѣтопохъ. ¹³⁾ Д. днѣи. ¹⁴⁾ Д. вѣс. ¹⁵⁾ Д. раздѣлиши. ¹⁶⁾ Д. скончаніе. ¹⁷⁾ Д. ѧсходящѣи. ¹⁸⁾ Д. троудъ. ¹⁹⁾ Д. възсіѧетъ, Р. якъ у насъ. ²⁰⁾ Д. възвѣситъ. ²¹⁾ Такъ Д., в нашѣмъ рукоп. землѣи. ²²⁾ Д. ѿ ѧсаѧ.

XXXVII. Тогда бо страшная трѣба възгласитъ и възбоудитъ всѣх¹⁾ ѿсопшамъ ѿ преисподнихъ земли, и праведныхъ и грѣшныхъ, и всако ѣство и языкы и племена²⁾ възкрѣсноуть въ мгновеній ѿка и предстаноуть на лицѣ земнѣмъ ждоуще страшнаго и праведнаго соудѣа пришествіе [съ] страхомъ неисповѣдимымъ. ѿгнана бо рѣка исходящи со іаростию іакоже сверѣпсе море поглотитъ горы и холми и море потреби. и въздоухъ разліетъ³⁾ ѿ ражженіа⁴⁾ іакоже въскы. звѣзды спадоуть, сѣнце преложитъ ся въ тмоу и лоуна въ кровь, ибо же іако харатіа⁵⁾ съвѣетъ ся. и земля вса сгоритъ дѣла ради, иже⁶⁾ тоу разтлѣша члѣци блѣдомъ и прелюбодѣствы и лѣжами и нечѣстотами и идоослѣженіи и оубыиствы и бранми. и боудетъ земля нова и ибо ново⁷⁾.

XXXVШ. Тогда сѣмъ а҃г҃лѣмъ ѡбѣщающе сѣмъ языкомъ
всѣмъ, и҃хъ же възбодѣтъ страшный⁷⁾ гласъ трубный⁸⁾. и҃ предста-
ноутъ соуднищюу Х҃своу и҃же тогда⁹⁾ цр҃ѣе и҃ князи, сѣноначальници,
сѣнници ѡ своѣмъ пожитіи ѡбѣтъ дающе и҃ ѡ стадѣ, а҃ще нѣкій
нераденіемъ своимъ погубиша ѡвца стад своихъ. тогда възмоутъ
сѣмъ и҃ въи҃ни, и҃же недоволи быша женами своимъ, но ѡскверниша
вдовица и҃ сироты и҃ бѣдѣхъ. тогда же¹⁰⁾ предстанутъ ѡбидници,
и҃же паче праведнаго възсѣщающе и҃ множаѣ ѡ бѣдѣхъ, и҃ потво-
рающе чѣсто злато іако нечѣсто, да бѣдѣхъ ѡцѣнят¹¹⁾ в сѣлахъ¹²⁾,
и҃¹³⁾ домохъ и҃ в¹⁴⁾ цр҃квѣхъ. тогда възстанутъ въ мужехъ жены со-
стоудомъ, и҃же не съхраниша ложа свое неѡскверненна, но всѣ-
ческами¹⁵⁾ добротами прелцаѣми бывше въ сѣмъ похотехъ хо-
диша. тогда востанутъ тѣи¹⁶⁾, и҃же любве Г҃снѣ не съхранише сѣ-
тоюще и҃ бѣдѣхъ, іако легкою заповѣдью сѣсовоу ѡтвѣржиша¹⁷⁾
глаголююще: „Вълюбиши ближнего¹⁸⁾ своего іако самъ сѣмъ“. тогда
въсплачютъ сѣмъ и҃же мирно¹⁹⁾ неправедное и҃мѣнише и҃ бѣдѣхъ
и҃ мѣры іако кѣмъ²⁰⁾ неправеднымъ стѣжавъше, чающе праведнаго
соудни²¹⁾.

XXXIX. И кто стерпитъ многа слова представлена? тогда праведници пресвѣтатъ сѧ ꙗко^{же} сѣнце, грѣшници^{же} бѣныи и сѣтовани²²⁾ ꙗвляютъ сѧ. ѡкон бо праведници и грѣшници не-тлени вѣскр^сноутъ; праведнии бѣко да вѣчно поч^тоутъ сѧ и на-слаждатъ сѧ вѣчны^х бѣгъ, грѣшнии же да вѣчно мучими боу-

1) Д. вѣсѣ. 2) Д. племѣ. 3) Д. разлиѣет сѣ. 4) Д. раждеженіѣ. 5) Д. хартіѣ. 6) Д. нѣже. 7) Д. нѣко ново ѣ земаѣ нова. 7) Д. дод. ѿнѣ. 8) Д. троѣбы. 9) Д. иногда. 10) Д. вас. 11) Д. ѿтѣшетѣт. 12) Д. селоѣх. 13) Д. н. 14) Д. вас. 15) Д. вѣскѣьскымы. 16) Д. вас. 17) Д. ѿрекше сѣ. 18) Д. нскрѣнѣго. 19) Д. мѣрно. 20) Д. вас. 21) В рукоп. сѣднѣ. 22) Д. сѣтовнѣ.

доут. кождо бо поминает, ѣже который ѿвѣтъ да^{ет} праведномуу сѣдѣи, или бѣгъ или злѣ; дѣланіа бо всѣхъ члѣкъ кождо скома^{ет} ѿмоу ѿкроужает¹⁾, или бѣга соут или зла. силы бо ѿвѣныа подвижноут сѣ и всѣ²⁾ трепетомъ и страхомъ свѣжоут сѣ, ѿбо³⁾ и земля и пренеподнаа, и всѣмъ ѿзыхъ ѿсповѣ^{ет} сѣ ѿмоу и ѿсповѣ^{ет} градѣцаго⁴⁾ соудно праведнаго, крѣпка и творѣца всѣхъ. тогда со страхомъ и оужасомъ прійдоутъ аγγели и⁵⁾ арханγγели, прѣстани и⁶⁾ власти, начала, гдѣствіа многошчитаа, шестокрылатѣ⁷⁾, херувими же и серафими съ крѣпостию вѣзвающе: „Гѣтъ, сѣтъ, сѣтъ Гѣ Славаѡдъ вседръжителѣ, ѿспѣтъ ѿбо⁸⁾ славы твоеѣ“. и ѿкрыетъ сѣ црѣ црѣствоующимъ и Гѣ гдѣствоующимъ и сѣдѣа нелицеприѣмны⁹⁾ на прѣтолѣ сѣдѣи страшнѣ и превѣзнесеннѣ, и всѣмъ плоть земны^х видитъ лице ѣго со страхомъ и боѣзнию великою¹⁰⁾, праведнаѣ^х и грѣшнаѣ.

XL. Тогда приведен¹¹⁾ боудетъ сѣтъ погибелный, сѣркѣ дѣволъ сѣвѣсы своїми¹²⁾ ѿ аγγель люты^х и напрасны^х, и предани боудоут ѿгну нагасимомоу и червѣю небѣсыпаѣмомоу и тмѣ кромѣшней. еврѣски^х себор оузритъ ѣго въ ѿбразѣ члѣчи, ѿковъ же самъ ѿки сѣ ѿ сѣтъ дѣвы съ плотию, и ѿкоже и тогда¹³⁾ распѣша, и покажетъ ѿмъ рѣкы и ногъ ѿзвы и рѣбра ѣго прободенаѣ коніемъ, и главоу, южъ трѣнїемъ венчаша, и чѣтныи крѣтъ, і единною просто всѣ оузритъ іудейскїи себоръ, и рыдають и плачѣють сѣ, ѿкоже рѣ прѣркѣ: „Вѣзратъ нанъ ѣго^х превадоша“. и никто^х еѣтъ помагаа имъ или милоуа ихъ, зане не покашаша¹⁴⁾ ни^х ѿбратиша^е ѿ пѣти своѣго лоукаваго. и пойдоутъ сѣи въ моукоу вѣчноую съ вѣсы и съ¹⁵⁾ дѣволомъ.

XLI. Та^х съберетъ всѣ ѿзыки, ѿко же еѣглѣ велегласно взываетъ. что бо глѣтъ Мѣрдей бѣговѣстникъ, наче же самъ Гѣ еѣглѣмъ? „Егда прїидетъ сѣтъ члѣкыи въ славу своѣю, и събероутъ сѣ предъ нимъ всѣ ѿзыци, и разлоучатъ ихъ дроутъ ѿ дроуга, ѿко¹⁶⁾ пастыръ ѿвца ѿ козлици разлоучаетъ. и поставитъ оубо ѿвца ѿ дѣсноую себе, а козлица ѿшжѣю. тогда речетъ соущїмъ ѿдѣсноую еѣ: „Прїидѣте бѣгсловенїи ѿца моѣго, наследѣйте оуготованное вамъ црѣствїе¹⁷⁾ ѿ сѣложенїа мироу“. прїидѣте прѣрцы, иже за ѿма моѣ гоними! прїидѣте патрїарси, иже прѣже црѣствїа моѣ, покорывшїи сѣ мнѣ и вѣжелѣвшїи моѣ црѣство¹⁸⁾!

1) Д. ѿкрѣжатъ. 2) Д. всѣ. 3) В рукоп. ѿбо. 4) Д. дод. сѣдѣти. 5) Д. вас. 6) Д. вас. 7) Д. шестокрылатїи. 8) Д. дод. и земля. 9) Д. дод. и сѣдѣа праведное кождо ѿдажи. 10) Д. велике. 11) В рукоп. праведен. 12) Д. дод. и съ сѣбгами своиими. 13) Такъ і Р., Д. того. 14) Рукоп. не покашаша. 15) Д. вас. 16) Д. ѿкож. 17) Д. црѣство. 18) Д. црѣствїе.

прїйдѣте а̀пѣли зло страдавѣи со мною въ члѣненїи моѣмъ ѿ въ
блговѣстованїи! прїйдѣте мѣнци ѿповѣдавѣи мене¹⁾ пред
мѣтлѣи ѿ мѣки многи ѿ томленїа претрѣпѣвѣи! прїйдѣте сѣен
ноначалници слѣживѣи мнѣ²⁾ днѣи³⁾ ѿ нощїи, ѿ чѣстное тѣло моѣ⁴⁾
ѿ кровь мою на всѣхъ днѣхъ жрѣвѣи!

XLII. „Прїйдѣте прѣдвѣи, ѿже в горахъ ѿ въ вертепахъ⁵⁾ ѿ въ⁶⁾
пропастехъ земныхъ постивѣи сѣ, ѿже пощенїемъ ѿ мѣтвами ѿ дѣвѣ
ствомъ ѡслоуживѣи моѣ ѿмѣ! прїйдѣте юнныѣ въжделѣвѣи
чертѣи ѿ развѣ мене жениха ѿного не възлюбивѣиша, ѿже мѣу
ченїемъ ѿ постничествомъ мнѣ совокупѣиша, негленному ѿ бес
мѣртному жениху! прїйдѣте нищелюбци ѿ странолюбци, прїй
дѣте ѿже любовь мою съхранѣи ѿкоже азъ любви азъ⁷⁾ есмѣ!
прїйдѣте, ѿже любви дрѣжащѣи сѣ ѿ смиренїа, азъ бо есмѣ мир!
прїйдѣте бл҃свенїи ѿца моѣго, наследѣйте ѡготованное вамъ
црѣство. ѿже богатство възненавидѣвѣи, ѿже ѡбогаго помно
жавѣи, ѿже сиротамъ⁸⁾ помагавѣи, ѿже вдовицамъ⁹⁾ посетивѣи,
ѿже алчущи^х напитавѣи, ѿже странныѣ възведѣи, ѿже нагїа
ѡдѣжавѣи¹⁰⁾, ѿже соуцаѣ в темници ѡтѣшивѣи, ѿже слѣпыѣ
помогѣи, ѿже печать кѣры некрѣдноу съхранѣи, ѿже въ црѣквѣ
мою¹¹⁾ стичущѣи, ѿже писанїа моѣ слышавѣи, ѿже словесемъ мо
ѣмъ покорѣи сѣ, ѿже законъ мой въжделѣвѣи, ѿко добрїи
къ ѿни¹²⁾ ѿбѣнаго црѣствїа ѿ ѡгудити ми хотѣвѣи! прїйдѣте
бл҃свенїи¹³⁾, наследѣйте ѡготованное вамъ црѣство¹⁴⁾ ѿ сложенїа
мироу. сѣ црѣствїе моѣ ѡготови¹⁵⁾, сѣ рѣ ѡверзетъ сѣ¹⁶⁾, сѣ женихъ
готовъ ест, сѣ кѣнцы мои прѣдлежатъ, сѣ бесмѣртнѣ ѡкраси сѣ!
прїйдѣте всѣхъ, наследѣйте ѡготованное вамъ црѣство ѿ сложенїа
мироу!“

XLIII. Тогда ѡвѣщають праведници ѡжаслѣми величествомъ
чюдеси, ѿко ѣго же не могуѣтъ зрѣти¹⁷⁾ ѿсно а̀нгельскїи чиноѣ,
сѣ¹⁸⁾ ѿко друга своѣго ближнего¹⁹⁾ тѣи зовуѣтъ; ѿ възопїюѣтъ
ко нему: „Гї, когда тѣ видѣхѣмъ алчуща ѿ напитаномъ?
страшнѣи, когда тѣ видѣхомъ нага ѿ ѡдѣжаномъ? бесмѣртнѣ,
когда тѣ видѣхомъ странна ѿ въведомъ? члѣколюбче, когда
тѣ видѣхомъ бола ѿли в темници ѿ прѣдохомъ к тебѣ? ты еси
ѿже прѣсно сѣи! ты еси събѣзначалнѣ ѿцѣ ѿ прѣносѣщныи²⁰⁾ сѣтомуѣ

¹⁾ Д. мѣ. ²⁾ Д. дод. непорочнѣ. ³⁾ Д. днѣхъ же. ⁴⁾ Д. вас. ⁵⁾ Д. вѣртохъ. ⁶⁾ Д.
вас. ⁷⁾ Д. вас. ⁸⁾ Д. сирѣмъ. ⁹⁾ Д. вдовица. ¹⁰⁾ Д. ѡдѣжавѣи, ѿже немоушныѣ посѣ
тивѣи. ¹¹⁾ Д. вас. ¹²⁾ Д. дод. моѣго. ¹³⁾ Д. вас. ¹⁴⁾ Д. црѣствїе. ¹⁵⁾ Д. ѡготоѣ сѣ. ¹⁶⁾ Д.
ѡверзетъ сѣ. ¹⁷⁾ Д. зрѣти. ¹⁸⁾ Р. сѣго, Д. сѣга. ¹⁹⁾ Д. некрѣнѣго. ²⁰⁾ Д. дод. тѣ. ²¹⁾ Д.
съпрѣносѣщныи.

дхъ! ты єси, ѿже ѿ нежцихъ всѧ съставляей¹⁾! ты єси аггломъ ѿ архангеломъ црь! ты єси, єгоже трепещѣтъ вѣдны! ты єси свѣтомъ ѿко ризою ѿдѣлаа сѧ! ты єси сътвори є на^с ѿ създавыи ѿ землѧ! ты єси ѿже видимаѧ ѿ невидимаѧ сътвориєи! тебѣ ѿ лица вѣгаєтъ всѧ землѧ, ѿ како мы страннопріимствовахом твоє црство ѿ гѣство?²⁾

XLIV. Тогда паки ѿвѣщаєтъ црь црствоуюцимъ²⁾ глѧ к нимъ: „Пселкоу сътвористе симъ меншимъ, мнѣ сътвористе. по еликоу нхъ же предрекохомъ³⁾ страннопріимъствовавшеи⁴⁾, ѿвлекосте же ѿ напитасте ѿ напоисте оуды моѧ, нищихъ⁵⁾, мнѣ сътвористе. но прійдѣте во ѡготованное вамъ црство, насладитѣ въ вѣки вѣкомъ ѿца моего ѿ стѣгъ ѿ животворящаго дхъа“. каѧ оубо оуста исповѣдаѣтъ блга ѿна, ѿже ѿко не видѣ ѿ оубо не слыша ѿ на срѣце члѧкоу не възидѣ, ѿже ѡготова бѣ любѧримъ єго!

XLV. Познасте ли радѡ^ст неѡмлемоую? познасте ли црство недвижимоє? разоумѣсте ли пицѣ блгнхъ конѣца не ѿмѣщоую? навѣки⁶⁾ къ свѣцимъ ѡшѣую колезненнѣ гла^с, ѿже к нимъ ѿвѣща праведный сждѣа ѿ бѣгъ кроткѣи въ гнѣвѣхъ кѣзмѣрномъ ѿ ѿрости: „Ѿидѣте ѿ мене, проклѧтѣи, въ ѡгнь вѣчны ѡготованный діаволоу ѿ аггломъ єго! єгда⁷⁾ ѡгнь вамъ ѡготовахъ ѿ соудъ, не вамъ, но діаволоу ѿ аггломъ єго. вы^ж ѿко себѣ⁸⁾ ѿсходатаисте, пріймите то ѿ наслаженїе. Ѿидѣте ѿ мене, проклѧтѣи, въ ѡгнь вѣчны, въ тѣмъ⁹⁾ кромѣшъноую, ѡготованный діаволѣ ѿ аггломъ єго. азъ здахъ¹⁰⁾ ва^с¹¹⁾, а ѿномѣ прїведосте^с; азъ ѿ ѡтробы изведохъ ва^с, ѿ ѿрекосте^с мене; азъ ѿ землѧ създахъ ва^с моимъ повеленїемъ, ѿ ѿномѣ прилѣписте сѧ; азъ напитѧхъ сѧ¹²⁾ ва^с ѿ ѿномоу рабѡ[та]стѣ; азъ землю ѿ море на пицѣ вамъ ѿ ѡпокоєнїе житїю даровѧхъ, вы же заповѣди моѧ не послоушѧте¹³⁾; азъ свѣтъ вамъ дневныи к наслажденїю сътвори^х ѿ ноцѣ ко оупокоєнїю, вы же дѣлы темными¹⁴⁾ мене прогнѣвѧсте ѿ ѿвръгосте сѧ ѿ стрѣтемъ дверѣ ѿвръзостѣ. Ѿидѣте оубо ѿ мене, дѣлатели неправдѣ! не видѣ¹⁵⁾ ва^с, не познавахъ ва^с ѿ¹⁶⁾ ѿномѣ гноу дѣлатели быстѣ, сѣрѣч діаволѣ, с нимъ же тмоу наслѣдѣйте ѿ неѡбѣснѣи ѡгнь ѿ червѣ неѡбѣснѣи ѿ скрежетъ зоубомъ.

1) Так і Р., Д. ставлен. 2) Так і Р., Д. црствѡуюцихъ. 3) Д. прѣдрѣкохъ. 4) Д. і Р. страннопріимствовасте 5) Так і Р., Д. соущихъ. 6) Д. и нже. 7) Д. єгда во. 8) Д. сіа. 9) Д. тѣмъ. 10) Д. създахъ. 11) Д. вас. 12) Д. вас. 13) Д. прѣсѣдѧстѣ. 14) В рукоп. темными. 15) Р. вѣдѣ, Д. вѣдѧ. 16) Д. вас.

XLVI. „Въззакъ ко ѿ не дасте ми ѿсти; въжада¹⁾ ѿ не напоите ма; страненъ бых²⁾ ѿ не къведосте мене³⁾; нагъ бых⁴⁾ ѿ не ѿдѣласте ма; колень, ѿ не поскѣтисте мене⁵⁾; в темници бых⁶⁾ ѿ не прїдосте ко мнѣ. слухи ваша сътвори въ еже слышати вѣстѣнна писанїа, вы же тѣхъ к пѣснемъ бжесвскимъ ѿготовасте ѿ ко гоуслемъ ѿ мѣх⁷⁾. шчи ваши сътвори, въ еже зрѣти заповѣдей моихъ ѿ творїти ихъ, вы же к дѣвротамъ ѿ блѣдѣ ѿ нечистотѣхъ ѿ прочимъ нечистотамъ ѿ сквернамъ⁸⁾ ѿкрѣзосте. ѿста ваша ко славославію ѿ ко⁹⁾ псалмомъ ѿ пѣніемъ¹⁰⁾ ѿ пѣснемъ дхъвнымъ ѿготовахъ гл҃ати ѿ побѣчати^с всегда в писанїи моемъ чтенїемъ, вы же къ ѿкоризнамъ ѿ клѣтвамъ ѿ клеветамъ ѿ хоуламъ та ѿготовасте, сѣдасте¹¹⁾ клеветамъ¹²⁾ блжннхъ. роуцѣхъ вамъ къ мѣтвамъ ѿ моуламъ въздѣвати сътворихъ, вы же къ грабленїю¹³⁾ ѿ ѿвѣйства ѿ ѿноуѣйства тѣхъ прострѣсте¹⁴⁾. нозѣхъ камъ во ѿготованїе еѿглїе¹⁵⁾ мира ѿ въ цр҃квахъ ѿ домохъ стѣхъ моихъ ѿченїи шествовати, вы же бо¹⁶⁾ въ блѣды ѿ прелюбодѣства ѿ в позорїа ѿ въ пласанїа ѿ кыченїа наѿчїста тѣхъ тици.

XLVII. „Раздрѣши^с16) прочее торжество, прѣста жїтїа поזורїе, прїиде преле^{ст} еѿго же ѿ мечтанїе, ѿ¹⁷⁾ мнѣ приведени бысте, емоу же прекланѣть сѧ всѧко колѣно ѿбснхъ ѿ земныхъ ѿ прїисподнихъ. всѣхъ ко небрегше ѿ в житїи тленнѣмъ ѿ не покаавшей сѧ ни^ж ѿцѣдрившей благотворенїи, зде ничтож¹⁹⁾ тѣмъ боудеть, разкѣ ѿгнь неѿгасимый. чл҃колюбець есмь, но ѿ правдоусжданкѣ, [в]сѣмъ бо по достѣннїю ѿдамъ мзды²⁰⁾, ксѣмъ коегождо подвигоу дарованїе дароуѧ. помилувати хоуѧ, но милованїе в сосжданїи^х вашихъ не зрите сѧ ѿ нѣ^{ст} того²¹⁾. ѿцѣдрити хоуѧ, но ѿноуѧ кромѣ щедрот²²⁾ житїе прїйдосте²³⁾. ѧмѣрдїти сѧ хоуѧ, но свѣща ваша темны сѧт ѿ немилосердїа. ѿидѣте ѿ мене, ѿбо соудъ безъ мѣ^{ст}и е^{ст} не сътворїшимъ мѣ^{ст}ь“.

XLVIII. Тогда ѿвѣщаютъ ѿ тїи къ²⁴⁾ страшномъ ѿ нелицепрїемномъ²⁵⁾ гл҃юща²⁶⁾: „Гї, кѣгда та видѣхомъ ѧлчнѧ ѧли жаждаща ѧли страннѧ ѧли нага ѧли болна ѧли въ темници, ѿ не послѣжихомъ тебѣ? Гї, не кѣси ли на^с? ты на^с създалъ еси, ты

1) Д. възждахъ сѧ. 2) Д. кѣхъ. 3) Д. ма. 4) Д. вас. 5) Д. ма. 6) Д. бѣхъ. 7) Д. смѣхѣхъ. 8) Так і в Р., Д. замѣсь сѧхъ двохъ слѣвъ мае „снхъ“. 9) Д. вас. 10) Д. пѣніемъ. 11) Д. сѣдаше. 12) Д. клеветасте. 13) Д. грабленїа. 14) Д. прострѣсте. 15) Д. еѿглїа. 16) Д. вас. Р. раздрѣши сѧ. 17) Д. вас. 18) Д. дод. дл҃жно. 19) Д. дод. далї: въсѣмъ по которагождо трѣдоу подамъ мзду, въсѣмъ по которагождо подвигоу. 20) Так і Р., тїлько: не зритъ сѧ, Д. не зрѧ. 21) Д. цѣдрш. 22) Д. прїидосте. 23) Д. къ самому. 24) Д. дод. сждан. 25) Д. гл҃ше.

Ѡ четыре^х състав съдѣтельствоваа еси на^с съчетав. ты дѣла в на^с вѣложил еси. тебѣ веровахом, твою печат взяхом, твое крѣщеніе взяхом, та Бѣ исповѣдахом, тебе Бѣ¹⁾ познахом ѿ²⁾ съдѣтеля, Ѡ тебѣ знаменіа сътворихом, тобою вѣсы Ѡгнахом, тебе ради дѣйствиахом³⁾, дѣство съхранихом, Ѡ тебѣ плот ѿстаахом, тебе ради чистотѣ възлюбихом, тебе ради пришлѣци на земли быхом, ѿ глѣши⁴⁾: „Не видѣ⁵⁾ ва^с, Ѡидѣте Ѡ мене!“ тогда Ѡвѣщает ѿ той к ним⁶⁾: „Исповѣдасте мѣ вѣдѣхъ, но словесем моимъ не покористе сѣ. знаменіемъ крѣста моего знаменаете сѣ, но то немилосердіемъ безъ вѣсти сътвористе. крещеніе мое приахте, но заповѣди моя не съхранихте. тѣло дѣствомъ изноурихте, но милостыня не ѿмѣхте. Ѡ имени моемъ вѣсы ѿгналихте, но брато-ненавистіе Ѡ душъ вашихъ не ѡриноуисте. не вѣсѣх⁷⁾, кто глѣи⁸⁾ „Гѣ, Гѣ“, спсѣетъ сѣ⁹⁾, но творѣи волю мою“. ѿ пойдѣтъ сѣи в мѣхъ вѣчноу, а праведници къ животъ вѣчный.

XLIX. Слышасте ли, возлюбленіи, Гѣ Ѡвѣтъ? познасте ли соудѣнно ѡреченіе? ѡвидѣсте ли, каковъ¹⁰⁾ соудѣще страшно ѡжидаетъ на^с ѿ днѣ ѿ чѣ^с? Ѡ семѣ попецѣмъ сѣ вѣсѣгда¹¹⁾, Ѡ семѣ поучають¹²⁾ сѣ днѣю же¹³⁾ ѿ ношю, ѿ в домохъ¹⁴⁾ ѿ на мѣстахъ¹⁵⁾ ѿ вѣ црѣквахъ, да не на соудѣщи ѡномъ страшнѣмъ ѿ нелицепріятнымъ¹⁶⁾ предѣстанемъ ѡсоужени ѿ смиренны ѿ ѡныли, не¹⁷⁾ со чистымъ дѣканіемъ же ѿ житіемъ ѿ жителствомъ ѿ исповѣданіемъ, да речетъ¹⁸⁾ к намъ вѣгѣйтробный ѿ чѣколюбивый Бѣ^с: „Вѣра твоя спсѣла тѣ е^ст, ѿди вѣ миръ“, ѿ еже: „Добры рабѣ вѣгый¹⁹⁾, вѣрны, Ѡ малѣ бы^ст вѣренъ, надѣ многими тѣ поставлю, вниди вѣ радѣ гѣ своего“. ѿже боуди вѣмъ намъ [вѣгодатію] Гѣ наше^с Ісѣ Хѣ, с нимъ же ѡтѣцѣоу слава съ прѣтѣмъ ѿ благимъ ѿ животворѣщимъ дѣомъ ѿ²⁰⁾ ѿнѣ ѿ присно ѿ²¹⁾ вѣмъ вѣкомъ ѣминъ.

Слово Іпполіта про конецъ свѣта і Антихриста дійшло до насъ у двохъ версіяхъ, із якихъ одна вважаєть ся автентичнимъ словомъ Іпполітовимъ, а друга (власне отсей поданий тутъ текстъ) основана на першій версії, з якої дословно передає розділи XIX, XX, XXIII, XXIV і XXV у розділахъ XII—XV нашого тексту, а розд. XIV—XV пер-

¹⁾ Д. вас. ²⁾ Д. вас. ³⁾ Д. вас. ⁴⁾ Д. глѣши. ⁵⁾ Д. вѣдѣ, Р. вѣдѣ. ⁶⁾ Д. зам. к нимъ маѣ глѣ; Р. к нимъ глѣ. ⁷⁾ Д. не ко вѣсѣ, Р. якъ у насъ. ⁸⁾ Д. глѣ. ⁹⁾ В рукоп. спсѣи мѣ. ¹⁰⁾ Д. каково. ¹¹⁾ Д. вынѣ. ¹²⁾ Д. поучаніемъ. ¹³⁾ Д. вас. ¹⁴⁾ Д. домохъ. ¹⁵⁾ Д. вѣ стѣгнахъ. ¹⁶⁾ Д. нелицепріятнѣмъ. ¹⁷⁾ Д. нѣ. ¹⁸⁾ Д. дод. и. ¹⁹⁾ Д. дод. и. ²⁰⁾ Д. вас. ²¹⁾ Д. и вѣ.

шої версії в розд. XVIII—XIX другої, розд. VI першої в розд. XX другої, розд. XLIV першої в розд. XXI другої, розд. LXIV—LXV першої в розд. XXXVI другої. Та по над се має отсе слово деякі вставки і додатки значно пізнійші від часів Іпполіта. На церковно-славянську мову Слово було перекладене правдоподібно в Болгарії; бодай ті два старі тексти, які маємо в нашій рукописі з XVI і виписаній Срезневським копії з Румянцівського музею, виявляють той сам переклад, що й болгарський текст Дечанського рукопису з XIV в. (у нас значено Д), який опублікував Срезневський (Див. И. Срезневскій, Сказанія объ Антихристѣ въ славянскихъ переводахъ съ замѣчаніями о славянскихъ переводахъ твореній св. Ипполита. Санктпетербургъ 1874, стор. 31—51), відки ми й виписали варіанти подані під текстом. Ще одну новішу копію сього Слова з XVII в. містить рукопис у бібліотеці Василіанського Святоонофрейського монастиря у Львові сігн. XL, стор. 63—157.

М. Бібліот. Оссол. рукоп. 92, к. 26 об.

Иже во стѣхъ ѿца нашего Иполита папы римскаго разрѣшеніе неизреченнаго ѿкровеніа Іѡанна бѣгословца, сказующіе ѿ скончаній. пишеть сѧ ѿкровеніе¹⁾ Іѡанна бѣгословца сице: „Видѣхъ аггггъ вѣѣа съходяща съ нѣси²⁾, ѧмѣща ключ³⁾ бездны ѧ желѣзно оуже веліе в роуцѣхъ еѣ⁴⁾. іѣтъ змню древнѣю, ѧже еѣт дѣвол, Сатана, ѧ свѣза ѧ на тысящѣ⁵⁾ лѣтъ ѧ вложи єго въ бездноу ѧ затвори ѧ запечатлѣ ѿ нем, да не прелститъ ктѣмоу іѣзыки⁶⁾, дондеж скончаѣтъ сѧ ємоу тысяща лѣтъ, ѧ по сиѣ подобаетъ ємоу ѿршенѣ быти на мало днѣи⁷⁾.

Т лѣ к⁸⁾. Іѣ⁹⁾ по ѿрѣшеніи же ємоу размислиѣ. рече євѣлістѣ, іѣко скѣза дѣвола на тысящѣхъ лѣтъ¹⁰⁾. ѿннижъ быѣтъ скѣзаніе єго? ѿ вѣствіе¹¹⁾ въ адѣ Іѣ наше Іѣса Хѣ в лѣтѣ ѣѣ. ѣѣ. ѧ тридѣсѣт третіе, даже ѧ до лѣта ѣѣ.наго ѧ ѣѣ. ѧ лѣ.го¹²⁾, вѣгда ѧсплѣнѣтъ сѧ тысяща лѣтъ. іѣнако¹³⁾ ѿрѣшитъ сѧ Сатана по праведномѣ сѣдѣхъ кѣію ѧ прелститъ¹⁴⁾ миръ до реченнаго ємоу времени, еже три ѧ пол лѣта, ѧ потомѣ боудѣтъ конецѣ.

Се мабуть чи не одинокій уривок Іпполітового коментарія на Апокаліпсис, який не заховав ся ані в грецькім, ані в латинськім

1) Ср. въ ѿкровеніи. 2) нѣсе. 3) ключа. 4) ємоу. 5) ѧ тысящѣю. 6) іѣзыкѣ. 7) мало лѣтъ. 8) вас. 9) вас. 10) Слова від іѣко до лѣтъ Ср. вас. 11) вѣствіа. 12) Від даже до лѣ-го Ср. вас. 13) и тако. 14) прелстити (без и).

текстї (пор. Adolf Harnack, Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius, erster Theil, 2 Hälfte. Leipzig 1893, стор. 622). Сей по славянськи захований уривок опублікував уперве Срезневський (И. Срезневскій, Свѣдѣнія и замѣтки о малонзвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ. Сѣтербур҃гъ 1876, ч. LXXV, стор. 512), відки й вписано варіанти. Ще одну копію сього уривка опублікував М. Сперанскій із паперів А. Попова, з тзв. білоруського рукопису Чудовського монастиря з XVI в. (Библиографическіе матеріали собранныя А. Н. Поповымъ, изд. подъ редакціей Михаила Сперанскаго (XV—XIX, Москва 1889, стор. 31—32). Замість Сатана тут стоїть Сатонаил; зам. кінець — каньчина. У Срезневського і Попова стоїть далі ще ось яка хронологічна таблицка:

Ї́дѣма до Ноѣ, мнѹ и до потопа¹⁾ лѣтъ ѿ ѿ. ѿ. м. ѿ.²⁾ и ѿ Ноѣ до Авраама ѿ. р. ѿ. и ѿ Авраама даже до Моисѣя ѿ. м. д. а ѿ Моисѣя даже до Дѣда ф. ѿ.³⁾ д. и ѿ Дѣда же до Хѣ ѿ. м. ѿ. ѿ. всего лѣтъ ѿ. ф. Б лѣто м. ѿ. л. ꙗко Ав҃густъ⁴⁾ мѣца декабра кѣ. кѣ днѣ ѿ. кѣ ѿ. часѣ роди сѣ Гѣ нашѣ Іс Хс по плоти ѿ стѣмъ Бѣи и прѣно дѣмъ Мрїи. свѣрши сѣ ѿ сѣтворѣнїа мироу ѿ. ф. ѿ. индикта ї. кроугѣ сѣнцѣ кѣ. а лоуны дї.

Сей додаток по всякій правдоподібности не належить перу Іпполїта, а то тому, що дата вродин Ісусових на 25. грудня була усталена в Римі аж папою Ліберієм 354 р., значить, більше як сто літ по смерті Іпполїта, а його сучасники клали сю дату на виші дні, пор. H. Usener, Das Weihnachtsfest, Bonn 1889, стор. 52.

Н. Бачванський рукопис Михайла Туринського, XIX в.,
стор. 197—205.

(Ї́ страшно мѣ прїшествїи Ісѣа Хрѣта). Когда оубо вѣдетъ сѣ, нѣкто же вѣстѣ, токмо єдинѣ Бѣѣ. прѣжде Хрѣта придетъ Інтїхрїстѣ и роди[т] сѣ, ꙗко глаголетъ Ісѣмѣтѣ римскїи, ѿ жены скверныѣ, дѣвицѣ нѣмнѣ, ѿ Еврейки свѣей, ѿ племена Данова. ходити оубо вѣдетъ по Хрѣтѣ, чѣдѣса совершитѣ

¹⁾ У Поп. сї 4 слова вас. ²⁾ Поп. вас. ³⁾ Поп. ⁴⁾ У Поп. 3 слова вас.

Акоже ѿ Хрѣтскъ, ѿ мертвихъ воскресѣтъ. тогда ѿкриетъ сѧ сѣнь нагѣбы ко всякой склѣкѣ члвчскѣ ложныхъ. ѿбаче не самъ дѣволъ ко плоть претвори сѧ, акоже ѿз Дамаска глаголетъ Іѡѡнъ, но человекъ ѿ блѣда роди сѧ ѿ все Гатаніно дѣксткѣ приметъ, таже благъ ѿ кротокъ всѣмъ людемъ ѡвѣст сѧ. ѿ гладъ тогда велики бѣдетъ. Антихрѣстъ оугодити людемъ бѣдетъ ѿ коже- ственна писаніа проидетъ, постѣ наикнетъ¹⁾, понѣдит сѧ ѿ человекъ ѿ царь проповѣст [зам. сотворит] сѧ. ѿ возлюбитъ множае єврейски родъ, въ Іерусалимъ придетъ ѿ храмъ ихъ воздвигнетъ.

Прежде седемъ лѣтъ, акоже глаголетъ пророкъ Даніилъ, придетъ Енохъ ѿ Іана проповѣдающе людемъ не прѣимати его. ѡнъ же ихъ оумзчитъ ѿ главѣ имъ ѡсѣчетъ. кааготворити же изволити далече ѡбѣгнѣтъ, ѡнъ же ѿскѣсѣтъ ихъ демони своими. гладъ бѣдетъ велики, моръ, трясеніе земли, гоненіе великое, всѧ стихѣи превращеніи бѣдѣтъ, ако потребити сѧ оуже всѣхъ.

По сихъ же нарастъ придетъ Ісхъ Хрѣтскъ ако молніа, ако громъ; предидѣщѣ Гсдѣ явленіе бѣдетъ съ небесе єго чесномъ крестѣ. Ангели страшно затрѣбѣтъ, мертвыхъ ѿ гробовъ возвѣдѣтъ: „Ставайте на сѣтъ предъ Господа!“ ѿ вси ако же бра- мѣшки землѣ вилѣзѣтъ на юдолъ Сафатовѣ.

Придетъ Ісхъ Хрѣтскъ съ великою славою, неизчисленными ангелами, великою свѣтлостію, ако солнце ѿ мѣсѣцъ ѿ єго свѣ- лести помрачат сѧ. ѿ придѣтъ сѣ нѣмъ апостоли, пророцѣ, мѣ- ченицѣ пострадави за Хрѣта, придѣтъ съ мечами, ако да ѡмще- ніе хришнікомъ нанесѣтъ. покажет сѧ долина ѡгненна, оу которой вренцѣ, клоѣхѣкотацѣ; гѣкъ, вѣскѣ бѣде сѧ чѣти по цѣломъ свѣтѣ, дѣаколи ричати страшно бѣдѣтъ. тогда грѣшницѣ жа- лосно восплачѣтъ сѧ, никто же не поможетъ имъ, ѿ воскричатъ: „Гори, вергните сѧ, покрѣте насъ ѿ страха бжїа ѿ гнѣва єго!“ кто сѧ ѿ сего не ѡстрашитъ, ко истинѣ геенѣ ѡгненной оучас- никъ бѣдетъ. (Ѳаломъ 49).

Агнецъ пришедши сѣдетъ на престолѣ своемъ. ѿ тогда ѡтъ бѣдетъ Антихрѣстъ, ѡвѣе всѧ ѡкрѣют сѧ согрѣшеніа кое- мѣждо грѣшникѣ. ѿ речетъ Хрѣтскъ ко каждомъ грѣшникѣ: „Ѣ строптивѣ человекѣ, что тебѣ не ѡгодно вѣстѣ ко мнѣ, понеже ѿ безмѣрнѣа злови твоѣа ма ѡстѣпилъ єси? присовокѣпилъ єси себе ко врагомъ. Изъ тѣа на ѡбразъ ѿ на подобіе мое создахъ,

¹⁾ В рукоп. навикнемъ.

скигомъ вири просвѣтихъ, въ хрѣтіанской вири воспитахъ, своєю кровію ѿзкупихъ, тебе ради подвизахъ сѧ, постихъ сѧ, бодрствовахъ, моленіѧ приношахъ, трѣдѣ пѣтні воспринимавъ, зноемъ кирвавимъ ѡблѣахъ сѧ ѿ нныѧ безчисленнѣѧ тяжести во время житіѧ понесохъ любви ради твоеѧ, гоненіѧ, ѡбиди, худеніѧ, поруганіѧ, ганыи, оуничиженіѧ, по ланітома оудареніе, на конецъ жалоснѣ смерть крѣстнѣю. ѿзъ Бѣѣ твоеи ради недостонаго созданіѧ претерпѣхъ, свидѣтельство сего крѣста сѧ, гвозди и азъи во тѣлѣ моемъ на вики ѡставленіѧ. Биждѣ бокъ ѿ сердце глѣбоко пораненое, виждѣ рѣцѣ ѿ нозѣи сквозѣи пригвожденіѧ! свидѣтельствуетъ небо ѿ земля, ако на мое страданіе възвращъ съ великимъ жалемъ: небо ѡ жалю помрачѣло сѧ, громами рикало, а земля ѡ жалю трепещѣщи трѣсла сѧ. ѿ ти, грѣшніи человѣче, въ ничто цѣнилъ дѣшѣ твою кровію моею ѡкупленію! ко чему оупотреблѣлъ єси дражнѣиши висеръ ѡ мене неѡцѣненою цѣною купленіи? ѡ проклатѣ порожденіе, недостонне люкѣи ѡца моего, про что возлюбилъ єси со велѣимъ трѣдомъ работати дѣволѣ врагѣ моемъ, а мене, створителя своего, съ сладостію ѡставилъ єси? ѿзъ тѧ непрестано призывахъ, къ сердце тѣбѣ толкахъ, а тѣ ѡверсти не восхотѣлъ єси, словеса наѣки ѿзъ єдинаго оуха на дрѣге препѣстилъ єси, но дѣволѣ оубѣицѣ твоѣмъ радосно послѣжилъ єси. ѿзъ на крѣстѣ простирахъ рѣцѣ мои къ тѣбѣ, да тѧ възпримѣ къ ѡцѣ моемъ, а ты срамилъ сѧ єси благодатію моею. ѡбѣщахъ тѣбѣ царство нѣсноє, а ти себѣ ѿбралъ пекло проклатѣе. ѿ рече Ісѣсъ Хрѣсъ: „Возлюбленіи оубо апостоли мои, ѡсѣдите єго!“

Оубы, дѣше, коль сѣдѣи Ісѣа Хрѣта страшна ѿ лютаѧ ѡблеченіѧ погнѣающимъ! къ избраннымъ же рече: „Придите благословеніи ѡца моего ѿ наследѣдите оуготоуанное вамъ црѣтвіе ѡ сложеніѧ мѣра“. ѿ по сѣаго апостола Павла словѣ ѿ тако восхитимъ сѧ на воздѣхъ ѿ всегда съ Гѣдемъ вѣдемъ. къ грѣшнымъ же речетъ: „Идите ѡ мене проклатѣ къ ѡгнь вѣчны, оуготовани дѣволѣ ѿ ангеломъ єго!“ ѿхъ, оустрашитъ сѧ небо ѿ земля, такожде ѿ сѣтѣи, хотѣи не ѿмъ тѣе речено вѣдетъ. что же грѣшніи сотворятъ, когда на нихъ гнѣвъ вѣи ѿзлет сѧ? ѿки пси страшно съ дѣволами рикати вѣдѣтъ, ако ѡ Бѣа на вики ѡвержени, ѿдѣи приисподномъ, геенскомъ ѡгню предани на вики, ѡ горести сердца вѣиютъ: „Лишихомъ сѧ на вики Бѣа, лишихомъ сѧ вѣчнаго съ сѣтѣи вѣчнаго блаженства, наследовахомъ проклатѣе во пеклѣ мѣченіе“. ѿ вѣдѣтъ кричати: „Прощаемъ сѧ съ вами, избранны вѣи, во оубе васъ къ вики не ѡзримъ! ви съ

Бѣмъ въ небесныхъ сѣниахъ, а ми съ дѣволами во тми и во геѣхъ вѣчнои. ви црѣтки вѣдете, ако во житїи Бѣа козлюбисте, а ми бѣ дѣвола работѣ принѣждени терпѣти вѣдемъ. Бы стѣ въ ширѣнѣхъ небесной, а ми въ темницѣхъ тѣснои стѣнати, рикати, плакати, въ ѡгнї на вики. ѡставаемъ тѣ, ѡ мати вѣїа, ѡ мати милосердїа, ѣй же бѣгодѣти не хотѣхомъ, для того пагубы предахомъ сѣ. Ахъ, ако бы намъ бѣло благо, когда бы ми тѣ любыли, къ твоей помощи прикигали! получили быхомъ спасенїе. ѡходимъ ѡ васъ. стѣ патриарси, пророцѣ: но ми вашѣ надѣѣ не исполнїхомъ. ѡбѣщѣемъ сѣ ѡ васъ, апѣли, ихъ же бѣченїа цркви вѣїи не слышѣхомъ. ѡставаемъ васъ, стѣ мѣченїцѣ, дѣвѣхъ сѣтѣхъ, пѣтемъ добродѣтели вашихъ не ходнѣхомъ. оудалаемъ сѣ ѡ тѣхъ, граде горны Іерусалиме, ѣго же капли не вѣримъ во вики, но ако пси въ гладѣ, алчѣи вѣчнои скрежѣта[ти] звѣрами вѣдемъ¹⁾ заключени со дѣволами на вики“.

Ѣ дѣше моя грѣшна, едино ѡ сїхъ двою слычитъ сѣ тѣхъ: или съ избраныи, или страшнїа [сѣ] нечистивыми погибѣхъ. Костани, ѡ дѣше, прилѣжно вѣгляи къ Бѣѣ, ѡстави сладости скита сего, но возови къ пречистой дѣвѣ Мрїи, помещенїю сѣ спасена вѣдени.

Се свободна перерѣбка псевдо-Іполітового твору надрукованого выше під Л., розширена серед Руспнїв у Баяцї. Конецъ наслѣдує закінченє Слова Палладїа Мнѣха, що помѣщене у нас далї.

О. Сваричѣвський Ізмараїд XVI в. (Бібл. Нар. Дому, муз. А. Петрушевича ч. 1, к. 139—144).

Слово стѣго Ѣфрѣма ѡ вѣторомъ пришествїи²⁾ вѣїи. вѣсви ѡ чѣ. Я³⁾ егда житїа члѣкѣхъ лѣта речѣнаа⁴⁾ скончѣютъ сѣ, прїити имѣтъ Гѣ съ нѣсѣхъ съ⁵⁾ силою⁶⁾ и со славою многѣю безчисленою⁷⁾ соудити всѣмъ и ѡдати комѣждо⁸⁾ по дѣлаш⁹⁾. прѣвѣ имѣтъ съ нѣсѣхъ явити сѣ чѣтныи крѣтѣхъ съ многыи аγγѣльскыи полѣкы, врагы страша¹⁰⁾ и ѡскорѣбѣла, а кѣрѣныи же весѣла и проѣцѣла, проѣвѣла великаго црѣа пришествїи. сїи [и] вѣїи¹¹⁾ сїхъ

1) В рукоп. вѣтѣ. 2) Я. дод. прїидѣ Гѣ сѣдити всѣмъ члѣкомъ. 3) вас. 4) изречѣнаа. 5) вас. 6) вас. 7) кождомѣ. 8) дод. еѣ. н. 9) страша. 10) сѣи явит.

потомъ предѣшаша¹⁾, нх' же нѣ^{ст} мощно²⁾ ѿзрѣши³⁾ страха ѿ грозн. прѣходитъ бо всяка ѡума ѿ смысла⁴⁾, нх' же нѣ^{ст} мощно²⁾ ѿзрѣши ли повѣдати. какъ⁵⁾ слоухъ вѣмѣститъ сѣ⁶⁾, нх' же⁷⁾ ѿ ѿбеса не могутъ трѣпѣти⁸⁾! сица [sic!] ко страшна чюдеса нѣ^{ст} была ѿ начала мироу, ѿко тогда боудетъ. многажды бо ѿ ѿнѣ, аще⁹⁾ молѣнія ли громъ боудеть¹⁰⁾, не¹¹⁾ ѡубоимъ ли¹²⁾ сѣ велѣми? а тогда. братіе, како стерпимъ, егда глѣсъ¹³⁾ троубы страшень ѿ ѿбеса вѣпѣюще¹⁴⁾ ѡслышимъ¹⁵⁾? тогда всякаѣ¹⁶⁾ вѣзрасть члѣческа рода каждо¹⁷⁾ въ свое тѣло вѣидетъ ѿ¹⁸⁾ веленіемъ вѣимъ ѿ всѣхъ конецъ земли събираютьсѣ, а земля тѣло дастъ, ѿкоже боудеть прѣла. аще ѿ свѣрь кого боудеть растрѣзалъ¹⁹⁾, ли пѣтици ѿ рыбы разнесли, вѣси ко мгновеніи ѡка предѣстанутъ²⁰⁾, ни власъ ѿдинъ не погубенетъ.

ѿ²¹⁾ тогда ѡгненная рѣка ѿ востока съ ѿростію потечетъ, горы ѿ каменіе пожигающе. источници ѿ моря просак'нутъ²²⁾ ѿ ѡгна того, вѣздохъ потрясетъ сѣ, звѣзды съ ѿбеса сѣпадоутъ, сѣнце ѿ луна помръкнѣтъ²³⁾, ѿбеса съвѣютъ сѣ. тогда²⁴⁾ ѿбо²⁵⁾ ѿ земля нова боудетъ²⁶⁾ ѿ аѣгли съ тѣшаніемъ ходяще ѿбранныя събирають ѿ всѣхъ конецъ земли, прѣстѣ чюдныи Гѣи готовѣтъ. тогда ѿвѣтъ сѣ²⁷⁾ знаменіе сѣа члѣческа съ ѿбесѣ, ѿ²⁷⁾ животворящѣи крѣтъ прѣсѣла въсѣ конца земныя. тогда видѣвше знаменіе црѣское всякъ ѡуразоумѣетъ црѣвъ²⁸⁾ прихѣдъ, за тѣмъ²⁹⁾ ѿ помыслитъ³⁰⁾ всякъ³¹⁾, како Хѣ ѡуспрѣсти³²⁾. грѣшнѣи же³³⁾ велѣми боудѣтъ скръѣни чающе ѡсоуженіа на сѣ, дѣла бо предъ собою вѣсѣ³⁴⁾. а праведнѣи же, мѣстѣи ѿ кротцѣи, тѣи³⁵⁾ боудутъ весели, чающе³⁶⁾ сѣ радостію ѿвѣленіа³⁷⁾ вѣимъ славы. градетъ бо ѿвеселити³⁸⁾ троудивѣшаѣ сѣ его ради ѿ³⁹⁾ трѣпѣвѣшаѣ скръѣи ѿ колѣзѣни. градетъ⁴⁰⁾, да вѣнчаѣтъ мѣстѣи⁴¹⁾, щедрыя; градетъ бо, да вѣзнесетъ⁴²⁾ ѡбнищавѣшаѣ⁴³⁾ его ради. градетъ⁴⁴⁾ ѿко мѣни ѿ ѿбеса ѿ аѣкы громъ великъ⁴⁴⁾. ѿ боудетъ тогда кличъ многъ⁴⁵⁾ ѿ глѣсъ страшень глѣюще: „Се соудѣи градетъ!⁴⁶⁾ сѣ⁴⁷⁾ црѣ ѿвѣлаѣтъ сѣ ѿ сѣдѣа соудѣамъ ѿдетъ!⁴⁷⁾ сѣ Бѣтъ, всѣхъ⁴⁸⁾ тво-

1) предѣшаша ѿвѣтъ сѣ. 2) немошно. 3) Я. дод. или повѣдати. 4) Я. приходить ко всяк оум ѿ смысла. 5) каков. 6) Зам. сих двох слѣвъ у Я. страшень ѿ грозень. 7) нже. 8) вѣмѣстити ѿ сотрѣпѣти. 9) вас. 10) громаы бывають. 11) то не. 12) вас. 13) а еже тогда боудеть маѣніа ѿ громаы а глас. 14) возопіють. 15) Як. дод. како сътерпимъ, братіе? 16) восак. 17) члѣка каждого. 18) вас. 19) Я. боудутъ свѣріе кого растрѣзали. 20) востанѣтъ. 21) вас. 22) неакнѣтъ. 23) во кров приложат сѣ. 24) Як. дод. боудеть. 25) дод. ново. 26) вас. 27-27) вас. 28) црѣскыи. 29) вас. 30) послетъ. 31) вас. 32) ѡуспрѣти. 33) вас. 34) Як. дод. ѡуспрѣтъ. 35) и тѣи. 36) ѡсѣждающеи. 37) вас. 38) ѿвеселити. 39) вас. 40) Як. дод. бо. 41) дод. н. 42) дод. сѣ. 43) ѡбнищавшаго. 44-44) вас. 45) великъ. 46) ѿдетъ сѣ-дѣи. 47-47) вас. 48) восѣмъ.

рець градець, соудити всей вселенѣи ѿ ѿдати¹⁾ по дѣлом ко-
моуждо²⁾. тогда, братіе³⁾, потрясетъ сѧ ѿбо ѿ зем'ла ѿ бездны⁴⁾
всѧ ѿ гласа клича того ѿ велѣд⁵⁾ звѣка трѣбнаго. тогда на всѧ-
кѡ члѣвце великъ боудеть страхъ ѿ трепетъ, тоуга ѿ бѣжасѧ. тогда,
братіе, силы ѿбсны двиг'ноутъ сѧ ѿ предтекоутъ предъ пол'кы нхъ
мол'ніа ѡгньны⁶⁾, вихоръ великъ. ѿ на землю сндоутъ а҃г҃лы
ѿ ар'ха҃г҃ли, чинове страш'ніи ѿ вси нѣснѣи вон. тогда всѧко
живот'но возопиють⁷⁾: „Бл҃свнѣ градын⁸⁾ цр҃ь всѣхъ и творецъ!“
тогда ѿбса растоупать⁹⁾ ѿ ѿвѣтъ сѧ цр҃ь цр҃мъ ѿ кнѣзь кнѣземъ⁹⁾
ѿко млѣнѣи страшна съ безчисленными силами. ѿ бѣз'рѣтъ¹⁰⁾
ѿ¹¹⁾ всѧкое члѣвское ѡко¹²⁾, ѿ тѣи¹³⁾ иже прободоша ѿ¹⁴⁾.
тогда събероутъ сѧ, иже Іоаннѣ б҃гословъ¹⁵⁾ прорече гл҃а¹⁶⁾:
„Видѣхъ прѣстѣль бѣлъ, и великъ сѣдѣщѣ¹⁶⁾ на немъ“. тогда,
братіе, сѣдѣтъ б҃гъ на прѣстѣль славы, ѿ з'бероутъ сѧ предъ не-
го¹⁸⁾ вси¹⁹⁾ ѿзыци. како, любимѣи²⁰⁾, стер'пимъ страхъ тыи, егда
прѣстли поставѣтъ сѧ, соудѣи сѣдѣтъ ѿ книги раз'гноутъ сѧ?
тогда кождо²¹⁾ дѣла ѿвлена боудоутъ предъ а҃г҃лы ѿ члѣкы. тогда
кончаѣтъ²²⁾ проречество Данилово гл҃ющее: „ѿзъ Данилъ видѣхъ,
дон'деже прѣстли поставишѧ ѿ старѣи днѣми сѣде²³⁾: ѡдѣкнѣ²⁴⁾
ѿго вѣло акы снѣгъ ѿ власы главы ѿго аки вол'на чѣта, прѣтолъ
ѿго акы пламы²⁵⁾, кроузи²⁶⁾ ѿго ѡгнь палаи²⁷⁾. рѣка ѡгнена предъ
нимъ течаше, т'мы т'мами слоужатъ ѿмоу. соудѣи сѣде²⁸⁾ ѿ
книгы раз'гноушѧ²⁹⁾. тогда великъ боудеть страхъ, любимѣи³⁰⁾,
егда³¹⁾ чюдныи ты³²⁾ книги раз'гноутъ сѧ, идежъ всѧ написана
соутъ наша дѣла ѿ помышленіа, ѿже на семъ свѣтѣ сътворихомъ.
но ничто, братіе, нѣе³³⁾ бѣтаено предъ б҃гмъ. пот'щимъ сѧ, люби-
мѣи³⁸⁾, доколе ѿсмы³⁴⁾ жики, в' тѣхъ книгахъ написаныхъ грѣхы
загладити слезами ѿ покаиіемъ ѿ мл҃стынею, да сп҃семъ сѧ.

Желанѣа, любимици³⁵⁾, нѣжа е³⁶⁾ ѿзрѣци к' вашему събранію.
къпросиша бо прѣдѣнаго³⁶⁾ б҃гобоіазнивыи рекѣще³⁷⁾: „Рабе бж҃їи,
р'ци намъ ѿ прочаѣа, да слышимъ“.

Бл҃жнѣи³⁸⁾ рече ѿмъ: „Тогда в'сѧка возраста члѣвска³⁹⁾ предъ
б҃гомъ станеть, вси долѣ лица поклон'ше⁴⁰⁾. ѿ слово писаноѣ с'бѣ-
детъ сѧ: „Живоу азъ, гл҃еть б҃гъ, ѿко мнѣ поклонитъ сѧ всѧко ко-
лено⁴¹⁾ ѿ всѧкъ ѿзыкѣ ѿповѣсть сѧ“. вси тогда боудоутъ ѿста-

1) воздати. 2) кождоу. 3) вас. 4) дод. ѿ. 5) великаго ѿ. 6) ѿ ѡгнь ѿ. 7) возо-
пѣтъ. 8) Як. дод. во нма Гнѣ. 9) Я. дод. и Гк Гмъ. 10) оузраѣ. 11) вас. 12) есте-
ство члѣе. 13) дод. оузраѣ. 14) Гд. 15) вас. 16) рече. 17) сѣдѣще. 18) Як. ним. 19) всѧ.
20) братіа. 21) кождоу. 22) скончатъ сѧ. 23) сѣде ѿ. 24) ѡдѣкнѣ. 25) пламень. 26) ѡкроуѣ.
27) парѣ. 28) сѣдѣтъ. 29) разгнѣтъ сѧ. 30) братіа. 31) тогда. 32) вас. 33) братіа. 34) есмо.
35) братіе, н. 36) дод. б҃г҃рема. 37) рекоша. 38) дод. же. 39) всѧкъ гл҃тъ возраст. 40) Як.
поникше. 41) поклонѣтъ сѧ всѧ колѣна земнаѣа.

злѣми ѿ всем житїи. тїи ж паче зныли боудуть ѿ скорбїни, и ж
в' лѣности жили¹⁾, пред²⁾ собою²⁾ кидаше дѣла своя злая. ѿ
начоут рыдающе гл҃ати: „Ѹ како несмыслѣнѣи нѣсмы пока-
іали сѧ! в'рѣмѧ свое в' поустошѣ³⁾ ѿзгвѣхомъ, въ ѿграхъ ѿ в'
питїи! что⁴⁾ ради не постихъ сѧ, не давахъ мѣстѣи ѿ любви
не ѿмѣхомъ ѿ не каіахъ сѧ, егда бѣ⁵⁾ поканію в'рѣмѧ! по все
лѣта житїа беззѣмнѣ⁶⁾ ѿжихъ⁷⁾, кѣмъ же что сътворю?⁸⁾ мимо-
шло оуже⁹⁾ в'рѣмѧ поканію ѿ страшныи приспѣ ча¹⁰⁾, егѡ слы-
ша¹⁰⁾ многожды ѿ не ѿмахъ¹¹⁾ вѣры. что сътворю¹²⁾ оуже, се бо
книгы разгнѣша сѧ ѿ соуд' всѣмъ есть¹³⁾ оуже!¹³⁾ рече же соуд-
дїи¹³⁾ Хс¹⁴⁾: „Ѹвѣте дѣла, да мздоу прїимете!¹⁵⁾ Ѹ того страш-
наго гл҃аса смѣтоут сѧ вси чл҃вци, епискѣпи же ѿ ѿгвѣмени ѿ по-
пове ѿ дїакони, цр҃и же ѿ кнѣзи ѿ соудїи¹⁶⁾, вѣдѣи ѿ оубоудїи, ѿ
моужи ѿ жены, ѿ вдовы¹⁷⁾ ѿ дѣци, ѿ чернѣи¹⁸⁾ ѿ чернѣи¹⁹⁾,
кѡмъ²⁰⁾ ѡ собѣ дастъ ѡвѣтъ ѿ пожнеть²⁰⁾, еже боудетъ в'сѣмъ²⁰⁾“.

Хѡлюбци рѣша²¹⁾: „Рци намъ, прѣдвѣне²²⁾, ѡ чемъ²³⁾ прѣвѣ
дати предъ Бг҃мъ ѡвѣтъ хр҃стіаномъ²⁴⁾, что ли боудетъ комѣ²⁵⁾
прїати?“

Ефрѣмъ ѡвѣща къ нимъ ѡумилено гл҃а: „Ѹ братїе любѣ-
ма²⁷⁾, хотѣлъ быхъ рещи, ѿже по²⁸⁾ сїхъ, но Ѹ страха задрѣжю
сѧ²⁹⁾ ѿ гл҃съ ми прѣстаѣтъ³⁰⁾, слезы ми текоутъ, велѣмъ бо е^{ст}
страшно“.

Бг҃олюбци рекоша: „Ѹче стѣи, покѣжь намъ³¹⁾, да слышав-
ше³²⁾ покаемъ сѧ“. Ефрѣмъ рече ѿмъ: „Тогда, братїе, прѣвѣ³³⁾
бѣдетъ ѿстазанїе³⁴⁾ ѡ стѣмъ крещенїи, еже крѣпени есмы³⁵⁾ въ
ѿмѧ вѣїе въ стѣи цр҃кви ѿ еже ѡрицали сѧ есмы³⁶⁾ предъ по-
слоухы³⁷⁾ въ цр҃кви³⁸⁾ гл҃юще: „Ѹрицаю³⁹⁾ сѧ Сотоны⁴⁰⁾ ѿ всѣхъ
его дѣлъ“. а не ѡдино дѣла, ни двою⁴¹⁾, ни ї-ти, ни ї-ти, но
всѣхъ дѣлъ Сотонинъ⁴²⁾. ѡ семъ прѣвѣ всего⁴³⁾ дати ѡвѣтъ.
благенъ тѣ боудеть, ѿже свой ѡвѣтъ ѿполнилъ. единѣмъ бо
словомъ всѣхъ злобъ ѡрицаемъ сѧ предъ⁴⁴⁾ послоухы въ стѣи цр҃кви;
словомъ единѣмъ всѣхъ Сотонинъ дѣлъ ѡрицаемъ сѧ⁴⁴⁾, гордѣсти,
любоудѣнїа, вѣненїа, празнословїа, лѣжа, татѣвы, ѿрѣсти, гнѣва,

1) вас. 2) вас. 3) поустоши. 4) чего. 5) вас. 6) беззѣмно. 7) пожнхомъ. 8) творѣ. 9) вас. 10) слышахомъ. 11) ѿмахомъ. 12) сотворимъ. 13) вас. 14) Гл҃ гласомъ великимъ. 15) ѿ прїимѣте мзды. 16) вас. 17) вас. 18) чернорызци. 19) каждый. 20) поженеть. 21) дод. емѣ. 22) вас. 23) комоу. 24) дод. ли. 25) или кто комоу боудеть. 26) Ян. любимїи. 27) ѡ. 28) не могѣ. 29) прѣстаѣтъ. 30) ми. 31) да слышимъ ѿ слышавше. 32) вас. 33) ѿстазани боудемъ. 34) есмо. 35) слѣгы. 36) вас. 37) ѡрицаемъ. 38) Сотани. 39) двѣ. 40) дѣла своихъ ѿ дѣла сатанинскихъ. 41) вас. 42—43) вас.

гравленіа, вол'шьбы¹⁾, наоузоношеніа, смѣха, гѣдены²⁾ сонѣли, пѣснѣи³⁾, пласаніа, клеветы, зависти, пѣан'ства, памяти⁴⁾ злобы, разбоа, дѣтогоубленіа ѿ іаденіа⁵⁾ ѿдоложрѣтвеных⁶⁾ ѿ кроки іаде-
ниа ѿ давленины, ѿ кѣрованіа въ ѡстрѣчю, в' чех⁷⁾, в' полазѣ⁸⁾
ѿ въ птичь гран⁹⁾. ѿ всѣхъ неприязни¹⁰⁾ дѣлесъ¹¹⁾ ѿрицаем¹¹⁾
сѧ, ѿже ѿ глѣти мрѣзка¹²⁾. всѣхъ¹²⁾ на стѣмъ крѣщеніи ѿрицаем
сѧ предъ многы послѣхъ¹²⁾. симъ бо навыхохомъ злобамъ, ігда¹³⁾
вѣхомъ діаволѣ порабощени. мѣрдовав' же Гѣ ѿбави ны ѿ томъ
лѣсти, себе предавъ за ны ѿ кровью своею ѿ ідол'скыа слоуж-
бы¹⁴⁾ ѿскѣпи¹⁵⁾ ны ѿ стѣмъ крѣщеніе[м] на^с пороци. ѿ малыми сло-
веси всѣхъ ѿрекли сѧ ісмы¹⁶⁾ дѣла Сатанин¹⁷⁾. аще кто ѿпол-
нитъ свое ѿвѣщаніе, вѣжнѣ боудеть. ѿ семъ бо¹⁸⁾ ѿреченыи всѣхъ
вѣр'ныи дасть¹⁹⁾ прѣвѣ ѿвѣтъ предъ Бѣгомъ в' соудныи
ѡнѣ днѣ.

І²⁰⁾ въпросиша ѿ хѣлюб'ци глѣюще: „Ѣще, ѿ²¹⁾ се²²⁾ намъ
повѣжъ, по сихъ кымъ ѡбразъ²³⁾ въпросими боудутъ?“

Ѣфрѣмъ же рече: „Боудутъ въпросими іѣ^спи ѡ стадѣ своемъ
ѿ ѡ житіи, по нихъ же попове ѡ людехъ дадутъ ѡвѣтъ. тако
ѿгоуменѣ ѡ чрѣнцѣхъ, по нихъ діакони ѿ весь вѣр'ныи ктѡ^ж како
боудетъ жнлѣ, ѿ ѡ дѣлахъ домѣ своего, ѿ ѡ женахъ ѿ ѡ дѣтѣхъ
ѿ ѡ рабѣхъ дати ѿмоутъ ѡвѣтъ, аще не боудеть ихъ законѣ нака-
залѣ. потомъ въпросими боудутъ цѣри ѿ кнѣзи ѿ соудѣи ѿ кел'-
можи ѿ бѣгати ѿ оубожи, маліи ѿ велици, мѣжи ѿ жены, чер'нь-
ци ѿ чер'ници, всѣхъ каждо ѡ дѣлехъ ѡвѣщаетъ. ѿ пріиметь каждо
яко^ж сътворилѣ бѣдетъ на семъ свѣтѣ, а не боудеть ѿбавляю-
щаго ихъ. пишеть бо, како вси предстанемъ соудницю Хѣв, ѿ пріи-
метъ каждо по дѣломъ“.

Бѣлюб'ци рѣша: „Прѣдбѣе, рци намъ ѿ вѣдоущаа послѣд-
наа, [да] ѡвѣмъ добрѣ“.

1) волхвованіа. 2) дод. сѧ. 3) вас. 4) безъ. памяти. 5) дод. рано. 6) дѣложрѣтвенныхъ.
7) ѿ чеханіе. 8) вас. 9) ко птичій ігры. 10) непразныхъ дѣл. 11) ѿрицаю. 12) еже мрѣзнѣ.
12—13) вас. 13) тогда. 14) злобы. 15) свокоды. 16) ѿрекли іхъмо сѧ. 17) сатанин'скихъ дѣл.
18) вас. 19) дати ѿмать. 20) вас. 21) вас. 22) Далі в Якимчицькѣмъ текстѣ пропускъ. На
стор. 116 вѣдповіди на повисше питанє читаемо Ѣфремову вѣдповідь на зовсѣмъ
ише питанє:

Ѣфремъ же рече рыдающе: „Горѣ намъ, како сътрѣпимъ ѡгнь приѡкрѣтшии сѣкѣ!
тогда грѣшници ѡиоутъ во моукоу, а правѣдинци во жизнь вѣчнѣа. На сѣому кінчить сѧ
стор. 116, а на стор. 117 починаеть сѧ зовсѣмъ ише реченє і то з сѣредини: своего,
ѿ востогноутъ велми і т. д. Рукописъ не виказує тутъ люки, то мусимо пріяти таку
помилку, що копістъ перевертаючи картку замѣсь одной перевернувъ двѣ і пропустивъ
такимъ робомъ двѣ сторони тексту.“

Ефремъ рече: „Глѹ въ съ волѣзнію, іако не можете слышати вѣдоуща послѣди, нѣ да оумлѣчу“.

Онѣи рекоша: „Чи страшнѣе соуть прѣкѣе реченымъ?“

Ефремъ ѿвѣща: „Велми соут страшнѣиша и многѹхъ слезъ достонна; іаже аще начноу повѣдати, трепетъ въ прѣиметь всѣ“.

Рекоша вѣлюющіи: „Гдѣе, рѣци намъ, аще вѣзможно естъ, да слышавше мы останемъ злая дѣлати [и] покаемъ сѣ“.

Ефремъ прослезивъ сѣ рече: „Глѹ съ слезами, нѣкъ бо азъ безслезъ снхъ глати, зане послѣдніа соуть. намъ бо ѿ апѣла заповѣдано сѣа вѣрнымъ проповѣдати. выжъ слышавше иныѣ набоучите шедше. тогда бо по испытаніи твоѣ явлена боудутъ всѣхъ дѣла предъ агглы и члѣкы. тогда раздѣчени боудутъ іако ѿкци ѿ козлищъ, ѿ грѣшникъ праведніи. ѿвѣцами наречетъ праведниа, ижъ въ кротости и въ смиреніи пожилѣ, мѣстивѣи же и страннопріемци, заступници вѣдовамъ, надѣлающіи сироты, обидимымъ посовници, болящимъ посѣтителѣ, нагымъ одѣвающимъ, миротворци. тѣи акѣ сѣнце прѣстѣт сѣ. тѣмъ поставитъ іа Гдѣ ѿдесноую сѣбе, а козлища ѿшюю. козлища грѣшныѣ нареѣ, иже въ гордіи, бѣчнѣа не слѣшающе, вѣсе живота врѣмѣа в сытости и въ пѣанствѣкъ пожиша, и немѣстивѣи іакѡжъ бѣатыи ѿнѣ, татевѣи же и клеветници, злодѣи, братоненавидѣци, не кающе сѣ ѿ злобахъ, разбойници, грабители, пѣанѣи, по мздѣ соудѣщіи и сиротѣмъ обидници, скѣпинѣи, жестосердѣи, гнѣблѣивѣи, завидливѣи, ѿбадѣници, хыщници, блѣудници, прелюбѣдѣи. тѣмъ того дѣла шюаго стоіаныѣ ѿсоужени быша. речетъ же црѣ свѣримъ ѿдеснѣю: „Придѣте, блѣвенніи ѿца моего, наслѣдоуйте зготованное црѣство ѿ начала всего мира. іако вы помиловасте, тако и азъ въ помилѣю. алѣкавшии и жадавшіи, троудившіи сѣ мене ради, прѣидѣте, прѣимѣте радостъ некончаемѣю и веселие“. Я соущимъ ѿшюую речетъ црѣ: „Гдѣте ѿ мене проклѣтїи въ ѿгнь вѣчныи бѣготованныи дѣла колоу и аггломъ его. іако вы не помиловасте, тако и азъ не помилѣю ва; іакѡжъ вы не послѣшасте бѣченїа, тако и азъ не слышю глаѣ плачу ващемѣ. моя бо воли не твористе, алѣчюща мѣа не накорѣмисте ни напоисте, ни странѣа прѣаисте, ни боленѣа посѣтисте, ни нага ѿдѣѣасте мѣа. дѣаволи есте слѣбгы, того бо волю сътвористе. не послѣшасте еггѣла ни бѣчнкъ блѣженыхъ моихъ, и азъ того ради не слѣшаю ва. напитаѣи бо сѣ есте на земли и блѣгаѣа вѣ животѣкъ прѣаѣи есте ѿнамо. по всѣа дѣни бо ѿнамо вѣнїахъ кѣ вамъ книгами, но вы не послѣшасте. того дѣла глѹ вамъ: не вѣдѣте васѣ, идѣте ѿ мене проклѣтїи въ ѿгнь вѣчныи!“ того ради грѣшніи вѣ моукоу ѿидутъ, а праведніи вѣ жизнь вѣчноую“.

„Мы въпросимъ тѣ — вѣлюбци рѣша прѣдѣномъ, — въ ѿди-
ноу ли мѣстоу ѿдоутъ члѣвци, ли различни соутъ мѣкы?“

Ефрѣмъ ѿвѣща гл҃а: „Ѣ чада, различна соутъ мѣста мѣ-
камъ, ꙗко въ еѿгліи слышите. естѣ кромѣшная тѣма, ѿ ѿгное рѣдѣ-
ство ѿ недѣсыпаи червѣ ѿ скрежетъ зѣвомъ ѿ ѿгное ѿзеро ѿ не-
стерпима стѣдѣнь ѿ прѣисподная забытая тѣма. тако всеа
мѣкы грѣшніи раздѣлають кѣмъ по дѣлашъ. ꙗко бо грѣхомъ раз-
личіе, тако ѿ моукамъ. аще ли кто гнѣвъ ѿмыи ѿмреть, немѣ-
стивъ ѿ боудеть соудъ, въ кромѣшную тѣмоу ѿсоудатъ сѧ. аще
ли съгрѣшаа кто не каѣтъ сѧ, люте на нихъ гнѣвъ вѣи, ꙗкѣмъ
Манасіи повѣда рекъ: „Не постоишь гнѣвъ на грѣшники ꙗрости
твоея“. горе боудеть любодѣламъ, пѣлицамъ, клеветникѣмъ, граби-
телямъ, чародѣемъ, волхѣмъ! горе всемъ не трѣпашимъ къ законѣ
реченаго! горе пїюцимъ съ гоуслѣми, съ сопѣлѣми, съ пласаниемъ!
горе прелюбодѣмъ гоубающимъ дѣти! горе тѣмъ бѣдѣтъ, иже вѣдѣтъ
чюженъ радоуютъ сѧ ѿ желаютъ чюжего ѿмѣнѣ! горе не дающимъ
мѣзды наймѣникомъ! иже бо мѣздоу дрѣжаты наймѣнчю, толѣ-
кы кровѣ проливають. горе по мѣздѣ соудающимъ! акы вѣры
ѿмѣтѣнни сѧ невѣрными ѿсоудатъ сѧ. горе всемъ ѿшюю соу-
щимъ, боудутъ бо ѿмрачени ѿ горѣкъ вѣсплачють рыдающе ѿ люте
сслышатъ ѿвѣтъ, иже: „Ѣ мене ѿдѣте проклетіи!“ ѿ смѣтоутъ
сѧ егда ѿслышать: „Не вѣдѣте васъ!“ а ииѣмъ речеть цр҃ь: „Да
ѿдоутъ грѣшніи въ адъ!“ ииѣмъ речеть: „Ѣстѣните ѿ мене, дѣ-
латели безаконїа!“ люте же естѣ ѿвѣтъ, еже: „Ѣ ѿдѣте къ вѣчный
ѿгнь!“ ииѣмъ нѣмъ ѿслышать: „Сказавше рѣцѣ ѿ носѣкъ вѣврѣ-
зѣте ѧ въ тѣмоу кромѣшную!“ дрѣзѣи же ꙗко пѣвели въ ѿгнь
вѣврѣгоутъ сѧ. ꙗко же спсѣнію многы ѿбразы, тако ѿ обители
многы въ цр҃ствѣи ѿбсѣкѣмъ; ѿ ꙗко различіе грѣхѣмъ, тако
ѿ моукамъ мѣста многа различна“.

Хѣлюбци рѣша: „Ѣче, молимъ ти сѧ, повѣжь ны, како сѧ
на мѣкы разлоучать?“

Прѣдѣвныи же прослезивъ сѧ ѿ въ перси быа сѧ рече: „Ѣ бра-
тїе, какѣ скорѣ слышати хощете? а кто можетъ сказати! елико
ваѣ имате слезы, плачите съ мною. прѣдѣте ѿ слышите, любимїи,
каково грѣшнымъ ѿсоуженїе, да не мѣзимъ ѿ спсѣніи своемъ лѣнѣти
сѧ, ѿ каждо каѣ сѧ слезы ѿ грѣсѣхѣ ѿспѣсите. ѿ азъ бо, лю-
бимїи, въспоманоувъ страшное то разлѣченїе велми ѿ томъ тоу-
жю. ѿ ѿиноудъ бо грѣшніи же, но мы ѧкы скотъ, кто каменосердѣе
естѣ ѿ не плачетъ зѣкъ часа того. разлоучатъ бо сѧ цр҃и ѿ кнѣзи

и епископи и игоумени и попове и чернѣци и черници, и рѡд ѿ родоу своего. и вѣстѡють велми бѣгатѣи немѣстѣи, но нѣст им помощи; без мѣсти бо соудъ не сѣтворшим мѣсти. но да въ кратцѣ рѣкѡ: тогда поженоут ѿ соудища бѣюще. и поидоутъ плачюще и рыдающе горѣцѣ, бѣеми люте, ꙗко нѣст лѣзѣ и на задъ сѣм ѡзрѣти. и оуже приближающе сѣм видѣть сѣбѣ ѡготованаѣ, и тогда съ горькими слезами рыдающе начноутъ глѣти¹⁾: „Ѣ како ѡно врѣмѣ²⁾ въ лѣности есмы пожилѣ³⁾, ѿ дѣи небрегѡще! како иныѣ видѣще пощаща сѣм⁴⁾ и дающа бѣга ради имѣнїе свое, мы ни въ что мнѡхом⁵⁾ и сѣмѣ книги чтомы лѣжю⁶⁾ творахѡм! горе намъ, братїе, горе нам! тамо бѣхъ книгами ѡучаше ны. мы⁷⁾ не слышали⁸⁾; а здѣ мы вѣпнемъ, а бѣхъ нас не слышит⁹⁾. оуже люте намъ, мимо бо шло покаанїа гѡд¹⁰⁾ и нѣст намъ посовѣи ни ѿ бѣгѣи¹¹⁾, ни ѿ слоугѣ, ни ѿ властїи. гдѣ ѡцѣ и мѣти рождшѣ? гдѣ чада и рѡд и дрѡзи? гдѣ црїи и князи и мѣрїи? но тѣи ни сѣбѣ не могутъ помощи. ѿ горе намъ грѣшнымъ и ѡканнымъ, оуже нѣст ѿ молбы помощи ни покаанїю врѣмѣни, ни ѿ слезѣ ползы. и оуже нѣст намъ изкавленїа, мѣсти не ѡлоучимъ, ни ѡзримъ оуже чиновѣ сѣмѣ ни райскагѡ свѣта ни веселїа праведныхъ“. и начноутъ рыдающе глѣти: „Спсїте сѣмъ вси праведници. апсїи, прѡрци и мѣнници! миръ ти, бѣе вѣдѣще. мѣти чѣколюбца бѣга! ты бо¹²⁾ много сѣмъ троуди, да быхѡмъ сѣмъ спсїи, но погѣбили сѣмъ есмы сами¹³⁾. спсїте сѣмъ, чиновѣ чернечестїи¹⁴⁾. сѣмѣи и постници и сѣмѣ жены! миръ ти боуди, крѣсте чѣстныи и раю жизни и¹⁵⁾ горнїи іерѣсѣмѣ и ты црѣство нѣсно¹⁵⁾! миръ вы боуди, ѡцїи и мѣри и кратїе и сестры, снѡве и дщери! миръ вы боуди. рѡд и дрѡзи, оуже бо никого вас не имамъ видѣти. идемъ бо въ мѣкы, ꙗже ѡготовахѡмъ сѣбѣ дѣлы злыми“. и тако разлоучатъ сѣмъ въ мѣкоу ктожъ по дѣлѡмъ. аще ли вы живи соуще покаѣли сѣмъ, и зѣбыли быша моукѣ и тоугы, ꙗже грѣшникѡмъ боудеть. и моучити^с имоутъ по словеси Гїю реченомоу: „Черѣкъ ихъ не ѡмреть и ѡгнь ихъ не ѡгаснетъ въ лѣности живѡщихъ“¹⁶⁾.

1) Замѣсь усього попереднього в Як. маємо на стор. 117 ось який уступ: свого. и востогноутъ велми богатиѣ немѣстѣи, и не боудетъ имъ помощи. соудъ бо безъ мѣсти не сѣтворшемоу мѣсти. ноу да кротцѣ рѣкѡ: тогда поженоутъ ѿ сѣдища бѣющей, и поидоутъ плачѡщей сѣмъ и рыдающей горѣцѣ и вѣемїи люте, ꙗко не мощно воспѣт ѡбратитис. и приближившїи сѣмъ видѣтъ сѣбѣ ѡготованное. тогда со горькими слезами рыдающе начнѡтъ глѣти. 2) Як. Колико время ѡне. 3) были. 4) и видѣхомъ иныѣ постыженїи сѣмъ. 5) комѣнїхомъ сѣмъ. 6) лжѡ. 7) дод. же. 8) послѣшахомъ. 9) послѣшають. 10) покаанїю часъ. 11) богатѣтка. 12) дод. ѡ насъ грѣшныхъ. 13) сами сѣмъ есмы погѣбѣли. 14) мнїшестїи. 15,15) васъ. 16) иже во лѣности поживша время свое.

„Еже гл҃ахъ вы, слышасте ли¹⁾, хѣлюбци?²⁾ оуже бо хѣтѣнїе ваше свершѣхъ и мѣлоу вашу скончавъ. се, братїе, слышасте, готовите сѧ дѣла добрыми³⁾. слышасте бо, каково грѣшнымъ ѡсуженїе, иже вѣкъ послѣшанїи закона и вѣ неправдѣ живоутъ, оучїи не внимающе стѣхъ книгъ⁴⁾. никто ва^с не въсладѣйте похотемъ⁵⁾ и славѣ мира сего, люкимїи⁶⁾. иже бо вѣдасть сѧ житїю семъ⁷⁾, врагъ бж҃и естѣ и наговѣникъ⁸⁾ своеѣ дш҃и, ꙗкѡжъ и бг҃о-словъ Іѡаннѣ гл҃ет. ѡставите, люкимїи, вѣсѧ неправды и волѧ плотныя, и печалѣйте каждо⁹⁾ ѡ предстатїи страшна^г соудѧ¹⁰⁾. тѣ^ж бо чѧ^с велѣми естѣ страшенъ все¹¹⁾ наше испытаѧ житїе¹¹⁾. ѡ сѣмъ частѣ ап҃ли и прѣрци прокѣзѣстиша и всего мира книги послоушествоуютъ гл҃юще всѣмъ. блюдетѣ же сѧ и внимайте добрѣ, не вѣсте бо днѣи ни часа, кѣмъ же Гѣ придет. ѡ конецъ бо вселенныя и до конецъ вси ѡци стѣи проповѣдаютъ страхъ и скорбь и тѣгоу днѣи того.

Ѣ тѣмъ днѣи Ісана прѣркъ рече: „Придетъ Гѣ растлѣти землю и¹²⁾ грѣшники погвѣити ѡ немъ¹²⁾“ [и] пакы рече: „Се градѣтъ Гѣ и мѣзда ѣго с нимъ“. инкъ прѣркъ въпїетъ гл҃а: „Гѣ, оуслышахъ слоухъ твоѣи и оубомахъ сѧ и вниде трепетъ вѣ кости моѧ“. инкъ¹³⁾ прѣркъ рече: „Ѣ лица Гѣ подвиже сѧ¹⁴⁾ земля въ днѣ мсты врагомъ“. ѡ семъ днѣи прѣркъ Дѣдъ рече: „Бѣ ѧвѣ придетъ, ѡгнь предъ нимъ възгоритъ сѧ. ѡкрѣстѣ ѣго боурѧ велѣа“. ѡ семъ днѣи¹⁶⁾ Павелъ ап҃слъ въпїетъ гл҃а: „Вѣ днѣ, конже соудитъ Бг҃ъ¹⁷⁾ тѣмъ чл҃ча, блюдетѣ сѧ, страшно бо вѣпасти вѣ рѣцѣ Бг҃а живѧ“. ѡ семъ днѣи великыѣ ап҃слъ Петръ въпїетъ гл҃а: „Днѣ Гѣ ѧкы татъ придетъ вѣ ноци, кѣмъ же нѣса ж҃гома прѣйдѣуть и стѣхыя гораца растають“. и самъ Гѣ¹⁷⁾ провозвѣсти гл҃а: „Блюдетѣ, да не ѡтѧгчають срдѣца ваша ѡбѣденїемъ и пїанствѡмъ и печалѣми житѣйскими, внезапно бо придетъ днѣ тѣ. бдите¹⁸⁾, ꙗко не вѣсте часа, конже соудъ придетъ“. ксегда гѣтѣки бѣдете и подвижайте сѧ внити тесными враты въ цр҃ство нб҃сное, рекше¹⁹⁾ кѣздрѣжанїе ѡ злѣкѣ, пощенїемъ и мл҃стынею по семъ бл҃женномъ поутѣ

1) вы не слышасте. 2) Яв. вас. 3) Яв. дод.: дондеже есте во житїи семѣ. и ѡшедшимъ намъ изъ свѣта сего во ѡгнь безконечный и вѣкъ долгый, не мощи намъ, братїа, сѣбѣ ползѣ сътворити никоемъ же, никтоже намъ можетъ помощѣи сътворити, ноу точїю помо-гоутъ намъ добраа дѣла, слышавше грѣшныхъ ѡсужденїе і т. д. 4) Яв. дод. тѣмъ же, братїе. 5) пѣтемъ тѣмъ злымъ, ни славѣ. 6) вас. 7) се бо видѣте, люкимїи, иже житїю семъ възвѣст [сѧ]. 8) гвѣител. 9) и ап҃лѣскаа волѧ печалѣйте сѧ. 10) соуднїѣ страшномъ. 11-11) вас. 12-12) вас. 13) и дроугый. 14) подвижа сѧ. 15) Яв. дод. великый. 16) Зам. сѣхъ слѣвъ у Яв. читаемо: Днѣ Гѣ ꙗко татъ прїдетъ во ноци, конже во днѣ конже сѣдитъ Бг҃ъ. 17) вас. 18) блюдите сѧ. 19) рекше.

пойдемъ, но немоу же йдоут¹⁾ любашѣи Бѣа. семъ поутѣ шествѣа скръбѣна, но покон вѣженъ²⁾, ѣ широка врата ѣ просторныи поутѣ в' пагоубѣ ведеть. рекше в' моукоу вѣчноую. поутѣ широкии, рекше вола плотныа, влоуд, пѣанство, грабленіе, без вѣрѣмени ѣденіе, зависть ѣ проча злобы, та в' пагубѣ ведеть. сѣа вса ѡставите³⁾ поканіемъ ѣ въспоминанте днѣ соудѣа.

Се днѣ на ѡумѣ ймоуше⁴⁾ стѣи мѣнци не пѣщадѣли телесѣ своихъ, но многы прѣтрѣнѣша мѣкы цѣства дѣла йбснаго⁵⁾, йнѣи же в' пѣстынахъ ѣ в' горахъ жестоцѣ пожина. не мѣжи токмо, но ѣ жены многы поутѣм тѣсныи и скръбныи вѣ цѣство внидѣша. клюдѣте же⁶⁾, вѣзлюбленіи⁷⁾, ѣ не рѣците никто: „Многа сѣтворихъ зла⁸⁾, не могъ сѣсти сѣа“. йже во се глѣютъ, то тѣа лѣстим⁹⁾ естѣ ѡ дѣлаша. кто ко сѣа похвалить¹⁰⁾ чѣсто ймѣти сѣдце? ѣ¹¹⁾ никто естѣ кѣз грѣха, ѣ никтоу ѡ скверѣны чѣстѣ, аще ѣ днѣ ѡдинѣ жикота комоу¹¹⁾; токмо¹²⁾ ѡдинѣ Бѣ без грѣха естѣ, иже плоть насѣ дѣла приѣлѣ ѡ дѣи, хотя вса чѣкы сѣсти. многымѣствѣ, не хотя смѣрти грѣшникымъ. тѣа во рѣ: „Не прѣйдѣ праведникѣ призвѣ¹³⁾, но грѣшныи на поканіе“. ѣ пакы рѣ: „Ико радѣетѣ бывѣет на йбси ѡ ѣдномъ грѣшници кающѣм сѣа“, ѣ „Приходяща¹⁴⁾ кѣ мнѣ не йжденоу вонѣа“. то во¹⁵⁾, любимѣи, чѣколюецѣ естѣ, вса на поканіе зовыи¹⁶⁾. медлѣщи ждѣтъ, кающѣи сѣа прѣемлѣтъ. к семъ вси прѣтецѣмъ ѣ не ѡчлимы сѣа сѣсеніа своего. аще ѣ зло что¹⁷⁾ сѣтворихъмъ, доколе^{18—} есмы живи¹⁸⁾, покаймѣ сѣа. Гѣа во глѣтъ; „Прѣдѣте кѣ мнѣ вси¹⁹⁾, азѣ покою²⁰⁾ кы кѣ^{21—} кышнем граде²¹⁾, йдеже стѣи^{22—} мон. в' радости кѣлицѣ. прѣдѣте поканіемъ кѣ мнѣ. азѣ покою вы, йде²²⁾ лици ѣ чиноке праведныхъ, йдеже ни скорби ни печали нѣетѣ, йдеже не заходѣи скѣт ѣ мѣтежа нѣетѣ ни вѣздыханіа. йдеже завѣдаща²³⁾ нѣетѣ ни ѡбадащаго²⁴⁾, йдеже смѣрти нѣетѣ ни рыданіа, но радость кѣѣмъ, веселіе ѣ покон вѣчныи. ѡбратите сѣа ѣ прѣдѣте²⁵⁾ кѣ мнѣ, азѣ вы покою²⁶⁾, йдеже²⁷⁾ виноград жикотныи ѣ немерѣца²⁸⁾ скѣтъ, вода покою²⁹⁾, мѣсто веселіа. тишины, без конѣца радости³⁰⁾. прѣдѣте^{31—} азѣ покою вы³¹⁾, йдеже глѣсѣ праздноу-

1) йдоша вси. 2) вѣчный ѣ вѣженный. 3) ѡставляют сѣа. 4) поминующе. 5) безъконечнаго. 6) сѣа. 7) Як. дод. ѡ косѣакого зла. 8) йже во зло воздавшемѣ. 9) прѣвѣрен. 10) дод. иже. 11—11) Зам. сѣого в Як. ѣже не согрѣши никомѣже. 12) развѣ. 13) не призвѣхъ праведныхъ. 14) приходѣша. 15) тогда. 16) зовѣт. 17) вас. 18—18) вас. 19) дод. троуждающей сѣа. 20) спокою. 21—21) вас. 22—22) вас. 23) завѣсти. 24) ѡбѣды. 25) вас. 26) коселю. 27) во. 28) немерѣцающѣи. 29) поконна. 30) ѣ тишина безъконечнаа. 31—31) вас.

ющих, непрестанно аггальское пѣніе, безконечно¹⁾ црствіе, вѣкъ непреодоушь, пѣчина щедроты ѿ члколюкіа, ѿдеж тмы агглы, прѣвѣнецъ збори, апсаль ѿ проркѣ прѣвосѣданіе, патріархъ ѿ мѣнкъ лица, праведныхъ похвала“. Гѣ во глеть: „Си любащимъ ма зготовахъ, мѣстикымъ ѿ миротворцемъ, трѣпашимъ скрѣби мене радї, въ чѣтотѣ с' правдою живоущимъ, к' трезвѣніи. придѣте къ мнѣ покашніемъ, ѿтрасне грѣховное время. никто во при- вѣгъ къ мнѣ ѿставленъ съ грѣхы. но ѿвѣзѣте злыя каша ѿвѣчани ѿ наоучите сѣ докрѣ законоу. вѣсѣн во пришедше ѿбы- коша [sic! зам. ѿвыкоша] чарокъ ѿ кѣоразмїю навыкоша; гонители пришедше сами ѿзволнша ѿукоры ѿ страсти прїимати; любодѣи чѣтотоу вѣзлюбнша; разбойникъ ѿвѣйства прѣставъ быетъ раю вѣсел'никъ. придѣте къ мнѣ вси, ѿ азъ вы прїимѣ кающа сѣ“.

Слышасте ли, братіе, мѣсрдїе ѿ бѣгдаты творѣца нашегъ? слышасте ли, како ѿвѣщаваѣтъ црство члколюбцевъ кающимъ сѣ вѣсѣмъ? слышасте ли, какоу зготова слава праведнымъ, мѣстикымъ? кто видѣтъ такова бѣлага ѿца ѿ мѣстика! придѣте оубо, припадѣмъ ѿспокѣдающе сѣ ѿ срдца къ сѣ наша дѣла ѿ помышленїа. ѿпо- вѣжѣмы кающе сѣ, да сїсемъ сѣ. Бѣ ншѣмъ слава.

Отсей твір, хоча в титулі названий Ефремовим, із змісту по- казуєть ся пізнїйшим твором, нїби розмовою Ефрема з якимись христолюбцями, що розпитують його про остатні дні. Досить бідний

¹⁾ Далї Ян. мая ише закінченє:

ѿ крѣпко попецне, ѿко єдина ти єст дша ѿ єдино жїтіе время ѿ єдина сѣмрть, потомъ не боудеть азъ ѿ дши перне. того дѣла быстро теченїе сѣтворимъ ногами на- шими ко цркви ѿ покаемъ сѣ ѿ грѣсехъ нашихъ въ прїидѣщее жїтіе сѣ вѣременное. аще ѿ ннѣ не покаемъ сѣ въ сѣмъ жїтїи, ко нномъ вѣцѣ что поможемъ сѣбѣ? а ѿмѣніе наше зде ѿстанетъ сѣ, а мы ѿзъ дѣлы токмо поїдемъ. ѿко назн родихомъ сѣ, такъ ѿ предъ Бѣомъ станемъ.

Да ѿкоже кто глеть: „Дѣти ѿмаю ѿ памѣти ми сѣтворатъ“. а еже, безднне, боудутъ дѣти злы, піаннцѣ ѿли злодѣи ѿли разбойници ѿли блѣдници, ничтожъ ѿуспѣютъ ѿ памѣти твоей. всѣко бо потоци сѣ наказати дѣти своѣ ѿставити восажѣ добродѣ[те]ли, нежели глѣти богатыхъ. аще дѣти ненаказанныѣ ѿставнши, богатїи, ѿмѣніе многое твое погубѣтъ, а сами ѿбнираютъ ѿ не боуде ти памѣти ѿ нихъ. того ради попецн сѣ ѿ дши своей. мно- гажды на члкъ слоучаютъ сѣ напасти, татбы ѿ клѣкеты ѿли ѿныѣ ѿ ѿсобныхъ мѣтежи. тогда погубнѣтъ ѿставленное ѿмѣніе. ноу подобѣетъ намъ, братїа, богатити сѣ добрыми дѣлы, ѿми же дша сїсетъ сѣ, нежели богатство ѿ неправды сѣбырающе, ѿже дшѣ свою ѿ тѣло погубѣлѣтъ. члче, дай же ѿ своего троудѣ мѣстыню, Бѣ хвала давашаго ты ѿ, дѣтемъ дав- шаго твоимъ такожде на Бѣ ѿупокати ѿ ѿ него чада прїати. той же вѣсѣмъ неѿскѣдно даѣтъ бѣгдѣтѣ свою. того дѣла должны сѣмо даѣти нищимъ, тѣхъ ко ради нищихъ ѿ намъ даѣтъ Бѣ, да ѿубогый жив[еть] богатымъ, а богатый ѿубогымъ сїсетъ сѣ, а ѿ вѣсѣхъ Бѣ промышлѣетъ. Боу нашѣмъ слава.

на зміст (що до сього незалежний від висше надрукованого Псевдо-Іпполітового твору), він багатий на моралізаційні уступи. В наших Ізмарагдах, як бачимо, він містить ся в двох редакціях. Про їх обопільні відносини та відносини до оригіналу (згідно до грецького тексту, бо Ефрем писав оригінально по сирійськи) див. передмову. Варіанти додані до тексту Сваричівського Ізмарагда, взяті з Якимчицького Ізмарагда (Як.), рукопису XVII в., власности Наук. тов. ім. Шевченка, де ся стаття містить ся на стор. 111—122.

II. Рукопис Василіянського Св'ято-Онуфрейського монастиря у Львові XVII в. ч. XL, стор. 235—321.

(В нѣлю масопустнѣю, прѣдѣнаго ѡца нашего Паладіа мниха словѣ ѿ второмъ пришествіи Хрѣто-кѣ и ѿ страшномъ сѣдѣ и ѿ боудущей мѣцѣ и ѿ ѡмиленіи дѣи). Ннѣ испокѣждь сѣ, дѣе, и ннѣ ѡмили сѣ и нынѣ восплачи сѣ слезы точащи непрестанно и воздыханіе немолчное воздыхаючи к' творцоу своему и Бг҃у. и ннѣ престани ѿ словѣ своихъ, ѿми же прогнѣваши своего творца и Г҃да на всѣхъ днѣ ѿ дне провождаючи свою жизнь во грѣсѣхъ многѣхъ, повинуючи сѣ своимъ похотемъ и своимъ нравомъ и своимъ обычаемъ злымъ и мно[го]страстнымъ. и воздержима бываши ѿ бѣсовскихъ себзѣ, и водаща тѣ дѣвола ѣкѣ конѣ кривою содержиша, и не дающа никоемъ же коли бж҃їа сотворити тебѣ. ннѣ же припади ко Г҃дѣ сотворшемъ тѣ, да той тебѣ подастъ прозрѣніе ѡчию сѣдца твоего и разрѣшеніе плѣницѣмъ согрѣшеніи твоихъ и источникъ слезъ сѣдчихъ и ѡмиленіа рѣки, ѿми же возможеши рѣкою ѡгнемю ѡгасити, ѣже ѿ Г҃да твоего помощію силы его. и ѡмили сѣ на всѣхъ днѣ поминаючи житіа своего кончинѣ и смертное посѣченіе ѣко неплодныа смоковницы, и ѡубой сѣ Бг҃а твоего и ѡмоли его прежде даже не постигнетъ вечеръ и прежде даже не постигнетъ тѣмѣ тѣжкая и лютаѣ, и прежде ѿкѣта страшнаго сѣдѣи, и прежде прихода страшныхъ аѣгѣлѣ, и прежде ѿдаѣніа в роуцѣ лоукавыхъ бѣсовѣ. и прежде ѿведеніа в мѣста темнаѣ, и прежде посаженіа в' темницѣ ѣдовѣ, и прежде скѣзаніа роуцѣ и ногѣ. тогда бо садени неволею содержиша с' дѣлами ѡкаанными подобными тебѣ, ѣже свое житіе злѣ проводивше, плачюще сѣ и воздыхающе изъ глубины сѣдца своего, рыдающе горко и ѡмильно гласъ испѣваюче, гл҃юще тако в' себѣ: „Горе намъ, горе!

оувы нам, оувы! оунее нам, да быхомъ не родили сѧ. ѿ бѹже родивше сѧ почто не бѹмрохомъ млади сѹще, да быхомъ ѿзбыли моуки сѧ? ѿ паки возрастѹше почто не покажомъ сѧ ѿ почто не плакахомъ себе ѿ почто не постихомъ сѧ? ѿ что ради жадни быхомъ¹⁾, ѿ почто милосерди не быхомъ к' ближнимъ своимъ? ѿ почто незлобіе не стажахомъ к' братіи нашей? и что ради ризы ѿмѣхомъ добры ѿ что ради возлюбихомъ ѿнѣ свѣтъ прелестныи въ сласть себѣ? ѿ что ради не ѿвергохомъ сѧ мира ѿного сѹетнаго, да быхомъ ѿзбыли моуки сѧ горкіѧ? но ѿ горе намъ, горе! оувы намъ, оувы!" ѿ глѹтъ каждо ѿхъ к' себѣ вѹще к' перси своѧ: „Кто ны ѿрѹчит ѿ кто ны дастъ ѿзбавленіе? ѿ кто ны ѿведетъ ѿ темницы сѧ ѿ ведетъ насъ на ѿнѣ свѣтъ, на немъ же живохомъ слѣ ѿ ѿкажнѣ, ѿ далѣ бы бѹрокъ покажнѹ“. ѿ смотратъ сѣмо ѿ ѿнамо, дабы видѣли мало нѣѿкъдѣ свѣта ѿ малѣ бы бѹтѣхѣ ѿбрѣли к' себѣ, но себѣ не ѿмѣт ѿбрѣсти ни малы бѹтѣхѣ во вѣки. ѿ сѣдѣтъ держими к' моукахъ ѿнѣхъ слѣ ѿ лютѣ, каждо по дѣломъ ѿхъ, ждоуще козлажнѣ с трепетомъ ѿ со страхомъ мнозѣмъ, во бѹжасѣ велицѣ слѣ ѿ к' тоузѣ неѿповѣдимѣхъ, чающе ѿ сѣдѣи страшнаго ѿсѣжденіѧ ѿ ѿвѣта горкаго, глѹще в себѣ сице каждо ѿхъ: „Горе намъ, горе! оувы намъ, оувы! како ѿмамы бѹзрѣти Бѣга ѿ который ѿвѣтъ ѿмамы дати ѿ дѣлѣхъ нашихъ слѹхъ ѿ беззаконныхъ! ѿ кое ѿреченіе гнѣва страшнаго ѿмами понести по дѣломъ нѣимъ беззаконнымъ?“ ѿ тако плачютъ сѧ сѣдѣще двѣ дне страшнаго сѣднѣѧ.

ѿ ѿнѣ воспомани, дѣше моѧ, трепетное ѿ неѿповѣдимое Хрѣстово страшное сѣднѣе, хотѣща ѿвити всѧ нѣѣа слѣѧ дѣжнѣѧ, ѿже сотворихомъ слѣѣ предъ нимъ! тогда прѣидетъ прославити бѹгодники своѧ послѣжившыѧ ѿмѣ кѣрою правою, грѣшники же моукамъ ѿдати страшнымъ ѿ грознымъ. ѿ положи бѹко начало воспоминаніѧ сѣдѣи страшнаго сѣднѣѧ хотѣщаго быти, дѣше моѧ. ѿ ѿще не ѿмаши вѣры по жестосердію твоѣмѣ, ѿко ѿмѣтъ прѣити въ бытіе сѣѧ всѧ, то воспомани самаго Гѣда вѣщающа сице: „Право глѹю вамъ, ѿко не ѿмѣтъ прѣити родѣ сей, дондѣже всѧ сѣѧ вѣдѣт. ѿбо ѿ земля мимо ѿдѣт, ѿ словеса моѧ не ѿмѣтъ прѣити“. ѿ ѿнѣ оуко воспомани ѿ моли сѧ Гѣ Бѣѣ троемоу, да тѧ ѿзбавитъ страшнаго ѿсѣжденіѧ вѣчнаго.

Бѣгда оуко хотѣи прѣити сѣдити праведнымъ сѣдѣѧ Гѣдѣ нѣѣѣ Ісѣ Хсѣ ѿ коздатъ комоуждо по дѣломъ ѿго, тогда бѹко прежде послѣтъ ѧнѣлы своѧ с' трѣѣками страшнымъ ѿ грознымъ,

¹⁾ В рукоц. черезъ помялку; не быхомъ.

и востроубят ѿжасно и страшно зѣло. тогда море возмѣтитъ сѧ и земля потрясетъ сѧ и преисподняя вострепещѣтъ и нѣса ѿкожатъ сѧ. тогда по апсальскѸ словѸ мертвіи востанѣтъ въ мигновеніе ѡка, праведници воскреснѣтъ радѹюще сѧ, чающе воспріятіѧ вѣга, грѣшницы же зѣло ѿжасни, чающе мѹченіѧ и грознаго пламене.

Тогда ѡзидетъ по Гѣдню повелѣнію рѣка ѡгненѧ ѿ востока и зѣло люта, трескаючи страшнымъ громомъ и ѿжаснымъ, ѡкоже погибѣнѣти твари. и начнетъ жеци землю и каменіе и дѣрева и свѣри и птицы, и море изсѣщитъ [sic!]. тогда нѣса погибнѣтъ со всюю лѣпотою, праведницы же взати боѹдѣтъ на ѡблацѣхъ, зѣло свѣтли ѡкоже сѣнце, грѣшники же ѡметъ ѡпалаѧ жеци неѹгасающаѧ рѣка ѡгненѧ. ѡгда же пожжетъ землю и ѡже на ней Бѣгомъ сотворенаѧ дѣла, члѣвки же жгѹщи и ѡпалаючи ихъ не ѡмѣтъ до конца сожеци, ѡли ѡмрети второю смертію. и ѡмрети и погибнѣти безъ памяти, ѡкоже ѡбывай ѡмѣмы на прелестнѣмъ семъ житіи: ѡще кого ѡсоѹдѧ кою виною смертною, и ѡбѣе мѹчатъ зѣло: ѡли въ печь вѣргоѹтъ, и тогда ѡко воскъ растаетъ сѧ и безъ памяти ѡмирали выкаетъ ѿ земли. тогда же не тако соѹтъ, но вѣсмертни боѹдѣтъ во вѣки вѣснѣчныѧ ѡли праведникъ, ѡли грѣшникъ. и ѡбѣе по преждедѣченномъ жгѹщаѧ рѣка ѡгненѧ, дѣла ѡже соѹтъ не земли пожгѣши, по Гѣдню повелѣнію престанетъ. грѣшницы же во ѡпаленіи рѣкы ѡгненѧ помрачатъ сѧ лица ихъ и ѡчи и все тѣло ихъ ѡко тма тѣжкая и грознаѧ. и нападетъ на нихъ страхъ и трепетъ и ѿжасъ неѡсповѣдимъ, и ѡще вы мѹчно вѣжати ѡли скрыти сѧ, но не ѡмѣтъ сего полѹчити. и ѡбѣе восплачѹтъ сѧ горѣцѣ и ѿмилениѣ зѣло, видѹще дѣла своѧ зѣла предъ собою; каждо ихъ что содѣла, видитъ время свое тѣжкое. тогда [своѹдетъ сѧ] апсломъ реченное, еже видѣ Іоанъ¹⁾: „Боѹдетъ нѣбо ново и земля нова“. и сотворитъ Гѣдъ на ней рай праведникомъ ѿсты члѣскими неѡсповѣдимъ, и немошно никомѹже ѡсповѣдати красоты [и] славы раѧ того. тогда ѡбѣе ѡнѣли боѹдоѹтъ всѣми члѣки видими, не ѡкоже ѡнѣ на семъ свѣтѣ немошно видѣти.

Тогда же на западныхъ странахъ, идѣже ѡнѣ сѣнце заходѣніе ѡмѣетъ, тоѹ боѹдетъ рѣка ѡгнаѧ ревоѹци и гремѹщи шоѹмомъ страшнымъ изъ сокровищъ земли преисподнѣѧ. тоѹже соѹтъ въ тѣхъ мѣстѣхъ и ѡныѧ мѹки различныѧ, на мѹченіе грѣшникомъ боѹдѣтъ: ѡко оѹбо соѹтъ смола горящаѧ, ѡное же червь ѡдовитыи, не ѿсыпѣли ни ѿмирали николи же; тоѹ же соѹтъ

¹⁾ На марг. Інокѧ. кѧ.

скрежетаніе звѣкомъ ѿ тма кромѣшныа ѿ плачъ небуѣтѣшныи ѿ ѿно бѣво мѣсто стоуденъ ѿ мразъ трасоуѣи сѧ ѿ ледъ лютъ, зѣло стѣденъ; ѿно бѣво мѣсто смрадъ золь ѿ лютъ ѿ трепетъ непостояненъ ѿ страхъ неѿсчетенъ ѿ бѣжасъ неѿповѣдимъ; ѿ ѿна мѣста прочихъ моуѣкъ страшныхъ, ѿже соутъ бѣготована на ѿмщеніе беззаконнымъ ѿ непокоривымъ грѣшникомъ.

Ѿ десныа же страны, ѣже ѣсть костока сѣчнаго, боудетъ рай сотворенъ Бѣгомъ нѣснымъ дѣлателемъ бѣгимъ, ѿже боудетъ праведникомъ правыа вѣры, бѣгодившимъ ѣмоу бѣгими дѣлы, свѣтомъ неизреченнымъ сѣа ѿ лѣчами красными, ѣже не мощно исповѣдати величїа свѣтлости раа того. ѿмѣтъ бо расти въ немъ Бѣмъ насажденаа древеса, различнымъ видѣніемъ ѿ многоцвѣтными красотами ѿ цвѣты пребѣукрашенна соутъ многовидными. посреде же раа краснаго ѿ моуѣки страшныа сохранъ боудетъ всѧкъ члѣкъ вѣразетъ ѿ перваго ѿдама ѿ до послѣднѧго члѣка, ѿже бѣво послѣ всѣхъ рождѣнаго [сѧ]; нигдѣже бо не ѿмѣтъ погибѣти ни власъ главныи, но все сохрано Гѣднимъ повелѣніемъ. ѿ тогда по непорочномъ Гѣдню словеси глѣющемъ силы нѣсныа подвижѣтъ сѧ. Херѣкими звозопїютъ ѿ Сѣрафими вострепѣѣтъ, ѿнѣгли возмѣѣтъ сѧ, ѿ ѿбїе пойдѣтъ с' нѣсе слы ѿнѣгльскїа носѣще знаменїе страшное на прѣстолѣ, ѣже ѣсть крѣстъ Гѣднѣ, на немъже распѣтъ ѿ ѿюденъ. ѿ ѿвѣстоѣще бѣкрѣстъ прѣстола полцы ѿнѣгльскихъ воинствъ ѿ трѣѣѣще страшно. прѣд нимъ же прѣдїдѣтъ молъни грозныа ѿ громи страшнїи, ѿкоже поколебѣти сѧ земли ѿ прѣисподнѣй кострепѣтѣти сѧ.

Тогда возопїютъ ѿнѣгли сице глѣюще: „Блѣсенъ Гѣдъ Бѣтъ Ісѣ Хсѣ, всѣдержитель нѣсе ѿ земли, хотѣи сѣдѣти вселеннѣй сѣдомъ праведнымъ!“ ѿ ѿбїе возопїютъ къ праведникомъ глѣюще: „Радѣйте сѧ, ѿко приближѣетъ сѧ мѣда ваѣа ѿ Гѣда Бѣа, ѿже ради подѣѣсте всѧкъ скорѣѣ“. ѿ пакѣ рекоутъ ѿчѣаннымъ бѣнѣмъ ѿ бѣаннымъ ѿ не показавшимъ сѧ, ѿже прогнѣкаѣа на всѧкъ днѣ Бѣа, ѿже соутъ бѣпоѣюю страну, грѣшникомъ, глѣюще к' нимъ тако: „Ѿ горѣ вамъ беззаконнымъ грѣшникомъ, ѿко приближѣетъ сѧ на вы сѣдїа страшныи, хотѣи воздѣти моуѣки вѣчныа прѣтивъ согрѣшенїемъ вашимъ на ѿмщенїе“. ѿ тогда снесѣ крѣстъ Гѣднѣ поставѣтъ на мѣстѣ, ѿдѣже распѣтіе прѣтерпѣтъ волѣное ѿ поношенїе прїѣтъ ѿ беззаконникъ.

ѿ по семъ бѣслышѣнъ боудетъ с' нѣсе гласъ херѣкимскї ѿ сѣрафимскїи, ѿ ѿѣѣтъ сѧ с' небесе ѿдоуѣще, носѣще прѣстолъ Гѣднѣ страшнѣй, на немъ же хотѣше сѣстѣ сѣдѣи, возопїюще непрестаннымъ гласомъ: „Бѣтъ, сѣтъ, сѣтъ, Гѣдъ Сѣѣѣѣѣ всѣдержитель!

вѣснѣнь градыи ко ѿмѣ Гѣднѣ, сѣднѣ хотѣи живымъ ѿ мертвымъ ѿ воздати комоуждо по дѣломъ его!"

Тогда ѿ гласа того земля потрясетъ сѣ ѿ прѣисподнѣи вѣсколеблютъ сѣ ѿ нѣсѣ ѡужаснѣтъ сѣ ѿ конца ѿ до конца. боудѣтъ ко тогда ѿ прѣстола того страшнаго молнѣи нестерпимаго свѣкта, страшни соутъ вѣлми, ѿ громи тресканіемъ сильнымъ. ѿ несоущи поставѣтъ прѣстолъ. ѿдѣже сѣднѣ хотѣетъ сѣдѣи всѣхъ. занѣже свидѣтельствоуютъ книги писменыѣ. ѿко сѣстнѣ ѿвоу ко Іерусалимъ, то бо нарицаетъ сѣ среда мирови.

Тогда праведницы видѣще, ѿкѣи прикликаетъ сѣ Гѣдѣ, надежда ѿхъ, вѣлми возрадѣютъ сѣ ѿ начнѣтъ кеселити сѣ кеселіемъ неизгладнымъ. грѣшницы же ѡужаснѣтъ сѣ зѣло ѿ вѣсплачютъ сѣ гласомъ ѡмнаннымъ лютѣ. ѿко приближаетъ сѣ моужа вѣчнаѣ ѿмъ. тогда бо тѣга велика найдетъ на нихъ ѿ страхъ, ѿгоже нѣстѣ мощно ѿзыкомъ ѿзглати. ѿ по сѣмъ разѣстоупѣтъ сѣ нѣсѣ страшнымъ видѣніемъ ѿ грознымъ зрѣніемъ. разведѣдутъ сѣ на ѡбою страну сюдѣ ѿ сюдѣ, ѿ ѿвѣтъ сѣ свѣктъ среди нѣсѣ.

ѿ по сѣмъ ѿвѣтъ сѣ молнѣи ѿкоже ѡгнени ѿ коудѣтъ громи велицѣ ѿ страшни растекающе сѣ ѿ конецъ нѣсѣ ѿ до конецъ ѿхъ. тогда ѿ свѣкта того ѿ ѿ молнѣи многообразныхъ ѿ грома страшнаго вѣоупѣтъ всѣ тварь, нѣсѣ ѿ земля ѿ прѣисподнѣи потрясоутъ сѣ ѿ вѣстрепещѣтъ страхомъ великимъ ѿ конца до конца.

ѿ по сѣхъ сѣдѣи страшныи ѿвѣтъ сѣ, сѣдѣ на ѿблацѣхъ. ѿ ѡвѣи ѡнѣгли вѣстроужѣтъ трѣбами страшными ѿ вѣстрепещѣтъ ѿ лица славы вѣжѣтка ѿго кѣако созданіе ѿ сотвореніе вѣжѣи, Херѣвими ѿ Герафими, ѡнѣгли ѿ ѡрхѡнѣгли. начала, власти и гѣдѣстка, ѿспроста рѣци; ѡще бы мощно тогда повѣгнѣти кѣей твари, но ѡдѣржиѣма всѣдѣржащею рѣкою вѣжѣи. ѿ нѣнѣдѣ на ѡблацѣхъ свѣктоносныхъ сѣдетъ на прѣстолѣ страшнѣмъ славы вѣжѣтка ѿго, ѡнѣгльскимъ же предѣстоужимъ силамъ со страхомъ ѿ трепетомъ.

Тогда речѣтъ црѣи гласомъ страшнымъ глѣа: „ѿ ѣлико васѣ вѣкровавишихъ вѣмѣ ѿ ѣлико васѣ крѣстистѣ сѣ во ѿмѣ мое, ѿ ѣлико васѣ пастѣси быстѣ ѡвцамъ моимъ, ѿ ѣлико васѣ расплодистѣ талантъ мой. ѿвѣтъ дѣла ваша ѿ прѣимѣтъ мздоу по достоинію вашему кождѣ васѣ!“ ѿ ѡвѣи козмѣтъ сѣ сѣтлѣи великаго чина ѿ меншаго. ѿже соутъ не брегѣи стада своего ѿ не пѣкли сѣ ѡ спасеніи ѿхъ, но токмо сребролюбѣи желающе ѿ ризы добры ѿ красны любѣще. ѿ горе ѿмъ тогда боудѣтъ. не ѿмоутъ бо что ѡвѣкрати ѿликоє слоко рѣци, заградѣтъ бо сѣ ѡуста ихъ. ѿще бо который сѣтлѣи пѣклѣ сѣ ѡ стадѣ своемъ ѿ ѡ спасеніи ѿхъ добрѣ, во всякомъ строеніи спасеномъ, той ѡвѣкциѣтъ со дерзновеніемъ многимъ кѣ црѣю

глаголю: „Се азъ, Госди, и дѣти моя, ѿже ми еси далъ!“ и имать взати великъ почестъ ѿ Бѣа о трѣдѣ его вѣгобѣгоднѣмъ и попеченіѣ ради дѣтъ многихъ ѿже ко спасенію. горе же преждедеченымъ, иже не пасоша стада своего, дабы были во спасеніи и покланіемъ Бѣѣ оубождани. ꙗко тѣи осѣждени боудѣтъ к' вѣчнѣю моукѣ каждо съ стадомъ своимъ непотребнымъ. ꙗкоже плевелы не имоуще сѣмене огню предаваеми бывають и сожигаемы, такоже и сѣи соуть, рекоуще, сѣіе великаго чина и мѣнаго, иже в лѣности и небреженіи велицѣ изжиша дни свои, иже небрегоша стада своего, иже соуть патріарси и архіеѣпи и еѣскпи и по семъ іерейи и діакони и елико естъ чина сѣенническаго, и во грѣсѣхъ многихъ проводиша жизнь свою. и горе имъ боудетъ тогда, егда истѣзани боудѣтъ о даннѣмъ имъ талантѣ ѿ Бѣа, и прикѣпа не сотворише, но лѣности ради скрѣша к' земли.

И тогда покаитъ црѣ страшныи и великіи ѿверсти книги, еже естъ ѿкровеніе тайныхъ, и ꙗвлена будѣтъ согрѣшеніѣ всѣхъ члѣкѣ. и каждо оубидитъ предъ лицемъ своимъ все грѣхи свои, ꙗже содѣла живы на земли, ꙗкоже написаны в' свѣтцѣ, малыѣ же и великіѣ. и тогда возмѣтоутъ сѣ и кострепѣѣтъ царіе земстѣи и кнѣзи велиции и воеводы и весь санъ властелинскій и весь богатыхъ чинъ, елико ихъ естъ, иже прѣтѣжаніе много имѣвше на земли неправдою. И горе оубо естъ томѣ црѣ или кнѣзю или коемждо воеводѣ властелинскій имѣющѣ санъ! и люто естъ и страшно тѣмъ подати гнѣвъ ѿ Бѣа, иже неправедно и лицемерно сѣдающе соудъ мзды ради неправедныхъ и возлагающа на непокинныхъ соудъ неправедныи и сотворяюще праведнаго ꙗко неправедна и повинна сѣдоу, и неправеднаго ꙗко праведна сотворяюще, и сироты немилостивно продающе насиліемъ, и вдовицы неправедно ѿбидающе! тѣи бо тогда возопіютъ к' Бѣѣ на обидѣщихъ и Госди оубоушѣтъ ихъ в' скорѣ и воздастъ мѣсть во кѣкѣ бесконечныхъ обидникомъ ихъ.

И горе боудѣтъ властелиномъ тѣмъ неправеднымъ, ꙗко не имѣтъ тогда помощника пособѣствѣюща по нихъ. не сотвориша бо сѣбѣ помощника пособѣствѣюща на земли живуще, еже естъ любленіе к' братіи своей и милосердіе и заступленіе сиротамъ и вдовицамъ, и попеченіе о домашнихъ своихъ слоугѣ и рабѣ. естъ бо вѣда велика, страшна и мѣченіе бесконечное, иже не пекоутъ сѣ ни имѣютъ печали о домашнихъ своихъ сиротахъ, но токмо дѣломъ насилѣюще ихъ и ранами кознающе, одѣланіѣ же и пищи не дающе и голодомъ мѣрающе, а дѣлами ихъ не пекоуще сѣ еже о спасеніи. Имать во всякъ црѣ или князь или воевода слово

ѡдати ѡ рабѣхъ своихъ, аще ѡдежда давалъ им доколѣно и пищею кормилъ до насыщенїа и дѣлом насиїа не имѣлъ, и душамъ ихъ попекалъ сѧ еже ѡ спасенїи. подобаетъ бо всякомъ гсѣднѣ коемждо домъ своего раба на добромъ дѣла и на бжїи поутѣ спасенныи [наководити], їже есть сїе: ѡубїйства не творити, грабленїа не имѣти, татѣвы не дерѣжати и не красти и прелюбы не творити и не вѣдѣти, ѡрокъ свой подавати ѡубогимъ, їже милостыню творити нищимъ.

Сице подобаетъ всегда ѡучити гсѣднѣ своихъ рабѣ со смиренїемъ многимъ, и пещи сѧ душамъ ихъ. еже поставити чисты и непорочныи предъ бгѣмъ. аще ли кїи црѣ или кнзѣ или воевода добрѣ творилъ попеченїе рабы своимъ и водилъ ѧ со всѧцѣмъ строенїемъ блгѣмъ, ѧко чада свои, а не ѧко рабы, той имать мѣрдїе взати въ день страшныи ѡ Гсѣа и мѣсть безконечнѣю во вѣки. а иже кїи немилосердын, гордѧ сѧ, желѧ свѣтнаго и тцѧго житїа и прелесть свѣта сего имѣлъ и ѡбидѣ творилъ сиротамъ и вдовицамъ и слѣжащимъ емѣ слѣгамъ и рабомъ, и въ гордости своей величалъ сѧ надъ людьми и не имѣлъ помышленїа сицеваго, ѧко вси ѣсмы созданїе Гсѣе и вси плоть єдина и вси мѣромъ єдинѣмъ помазани и вси в рѣцѣ Гсѣднѣ: єгоже хоцетъ, ѡбогатитъ, и єгоже хоцетъ, ѡбнищаваетъ, и кѣмъ стати предъ єдинѣмъ црѣмъ страшнымъ на сѣдѣ єго неѡбыменнѣмъ, — что збо злѣйше тогда бѣдетъ лѣкавомъ томъ властелинѣ на прѣнїи страшнѣмъ? ѧко сицевыи имать мѣчимъ быти во вѣки. тогда же преждедѣченнїи црїе беззаконнїи ѡвѣтъ страшныи прїимѣтъ ѡ Гсѣа и предани имѣтъ быти къ мѣкѣ вѣчнѣю.

И тогда, ѧкоже преждедѣченно, сѣдѧи црѣ страшныи на прѣстолѣ славы своей повелитъ ѧнѣломъ прежде раздѣлити праведники ѡ грѣшникѣ. и имѣтъ раздѣчени быти, ѧкоже ѡвцы ѡ козлищѣ. и вѣдѣтъ поставлени праведницы ѡ дѣсныѧ страны, а грѣшницы ѡ шѣїѧ страны. тогда имать быти въ грѣшницѣхъ вопль великъ зѣло и гласы ѡумилеными плачюще сѧ сице возгѣютъ: „Оубы намъ, оубы! горе намъ, горе! кто насъ измолитъ и кто насъ избавитъ и кто насъ измолитъ ѡ сѣдѣ страшнаго ѡвѣта и мѣки вѣчныѧ и грозныѧ? ѡуже бо видимъ, ѧко конецъ нашъ приближаетъ сѧ, и не имамы молящаго сѧ къ црїю ѡ насъ, и не имамы пособѣствѣющаго намъ, и не имамы избавляющаго насъ“. найдетъ бо на нихъ тогда тѣга неѡпорѣдима и страхъ непостояненъ, и возгѣютъ къ болязни срдца, слезы испѣцающе, сице рекѣще: „О зѣмле, пожри насъ ѡкажннхъ прежде ѡвѣта

страшна сѣдѣи! прїидите, земнїи конци, покрѣйте насъ ѿчужденныхъ прежде мѣченїа ѿгна негасимаго!“ видѣтъ бо тогда ѿдолїа западнаа шѣмѣща ѿгнемъ негасимымъ ѿ непостояннымъ, трескающа люте пламенемъ великимъ ѿ искрами зѣлѣнѣйшими, ѿ десныхъ же страны рай неизповѣдимъ свѣтлостїю ѿ величествомъ краснымъ, ꙗкоже єсть писано¹⁾: „Ихъ же ѿко не видѣ ѿ оухо не слыша ѿ на сѣрдце чѣкъ не кзыде, ꙗже ѿготова Бгѣ любащимъ его“. праведницыж ѿ десныхъ страны стоѣще веселятъ сѣ видѣще рай ѿ Бга ѿстроенъ, ѿ радѣютъ сѣ. ꙗко к нему пойти ѿ к нему быти во вѣки. занеже ѿко стоѣтъ межю раемъ краснымъ ѿ мѣкою праведницы же ѿ грѣшницы, ѿ десныхъ ѿко страны праведницы, а ѿ шѣа страны грѣшницы.

Кїа же сѣтъ, ꙗже ѿбращѣтъ сѣ тогда на деснѣй странѣ? ꙗже сѣтъ праведницы, ꙗже соклаюли чистотѣ дѣлѣтка своего ѿ мѣсрди были къ братїи своей ѿ къ ближнимъ своимъ ѿ ѿкрестнымъ, ꙗже сѣтъ сосѣди, ѿ далнимъ сѣшнимъ, ꙗже сѣтъ ѿ иного племени, ѿ податлики ко ѿвозѣ чѣди, ѿ презоривѣ, ѿ не крадливѣ, ѿ не лживѣ, ѿ не сквернословцы, ѿ не чародѣи, ѿ не ѿбидливѣ, ѿ не ѿвѣицы, ѿ не грабители, ѿ не насильники, ѿ не ризами красѣи сѣ. ѿ не злобѣи, ѿ не коварнїи, ѿ цѣломѣдрїи, ѿ не пїаницы, ѿ не прелюбодѣици, сїи ѿмѣтъ стати ѿ десныхъ страны.

Горе же єсть тѣмъ. ꙗже сѣ ѿбращѣтъ на шѣй странѣ. ѿчужденнїи грѣшницы, ꙗже ѿскверѣнѣющїи тѣло свое каѣдом ѿ прелюбодѣйствомъ беззаконнымъ, ѿ немѣсрди были къ братїямъ своимъ ѿ къ ближнимъ, ꙗже єсть къ племени сродства своего, ѿ злопамѣтливѣ, ѿ жестѣсрди, ѿ коварнїи, ѿ клеветлики къ чѣкомъ на сосѣды свои, ѿ не ѿдатлики согрѣшающимъ к нимъ всякомѣ чѣкъ, ѿли слѣгамъ, ѿли рабомъ слѣжащимъ ѿмъ, ѿ ꙗже ѿвѣйство творили насильемъ, ѿ крали безъ кѣстѣгновенїа все дни живота своего, ѿвѣицающе сѣ пїанствомъ безмѣрнымъ ѿ глѣюще всегда сквернаа словеса. ѿ паки востающїи заѣтра ѿ смѣшляющїи злѣа дѣла, на сребролюбїе простирающе рѣцѣ ѿ сокирающе безъ правды всегда, ѿ немилостивѣ, ѿ неподатлики ко ѿвогимъ чѣкомъ, къ нищимъ просѣющимъ. сїи ѿмѣтъ стоѣти ѿ шѣа страны, ꙗже нарицаютъ сѣ козлища, ꙗже сѣтъ грѣшницы.

Тогда же преждевѣщенїю моуѣ видѣще беззаконнїи тїи ѿ неправеднїи грѣшницы, ꙗко ѿмъ ѿготовлена єсть. ѿ начнѣтъ молити сѣ, ѿ гласъ ѿспѣсѣтъ ѿмѣленно рекѣще, зраще на деснѣю

¹⁾ На марі. ѡ. Корин. ркз

странѣ краю ѡномѣ неизреченномѣ, к мѣстѣ, идѣже сѣахъ Бѣа
 стонгѣ ѿ всѣхъ небесныхъ силы, ѿ сѣи Иѡанѣ прѣдѣча ѿ крѣститель
 Гѣднѣ, ѿ всѣхъ апѣли ѿ велицыи прѣрѣцы, ѿ сокорѣ сѣахъ великихъ
 православныхъ крѣры, ѿ всѣхъ сѣи шѣцы ѿ всѣхъ сѣи мѣнцы велицыи,
 сице глѣюще молаще сѣа: „Ѣ прѣстахъ гѣже Бѣдѣ ѿ вѣдѣще Мрѣе,
 мѣти страшнаго сѣдѣи ѿ Бѣа, ѿ всѣхъ небеснии апѣли, ѿ всѣхъ тѣхъ
 Иѡанне прѣдѣче ѿ крѣстителю Гѣднѣ, сѣи апѣли ѿ прѣрѣцы ѿ сѣен-
 нѣхъ сѣахъ сокорѣ, ѿ ѡцы прѣстѣи ѿ мѣнцы всѣхъ, ѡумилосердите
 сѣа ѡ насѣ ѡкажнѣхъ. ѿ припадѣте к прѣстахъ страшнаго сѣдѣи,
 пролейте слезы ѿ восплачите сѣа ѡумилѣно, дабы ѡумилосердил
 сѣа ѡ нашемѣ моленѣи на насѣ кѣззаконныхъ ѿ далѣ бы поне-
 малѣ шѣраднѣхъ моукѣ ѿ ослабѣ. ѡуже бо не ѿ мамы дерзно-
 кѣнѣа моли сѣа, ѣже ѿзбавѣти сѣа намѣ мѣки ѿ сѣа гонѣнѣти
 бѣды, но токмо молимъ сѣа, дабы легчайша мѣка была ѿ мала
 шѣрада ѿ мали ѡслаба ѿ мало ѡутѣшенѣе ѿ мала полза!“

Тогда апѣли гѣдни возглѣютѣ к нимѣ рекѣще сице: „Ѣ пре-
 лѣстницы ѿ кѣззаконни! ѿ сквернитѣли кѣззаконни! ѿ пѣжницы
 сѣи ѿ сквернословцы смрадѣи! ѿ ѡубѣицы лютѣи! ѿ крадѣтели
 темѣи! ѿ чародѣѣ ѿ жестосердѣи, ѿ горцыи клеветницы ѿ лживѣи!
 ѿ немилостивѣи ѿ жестосердѣи! ѿ неѡдатливѣи члѣчскимъ грѣ-
 хомѣ ѿ сѣахъ лѣжавѣи! ѿ презоривѣи ѿ завистницы! ѿ хѣлѣницы
 на Бѣа ѿ глѣнѣицы коварѣи! ѿ ѡубѣи ѿ лишенѣи всѣхъ благѣхъ
 дѣла! ѿ непокажнѣи ѿ шѣчѣнѣи! ѿ горе вамѣ ѿ лютѣ вамѣ,
 ѡкажнѣи грѣшницы ѿ прѣстѣпницы заповѣдемѣ гѣднимъ! почто
 прѣѡбидѣте повѣлѣнѣа спасѣнахъ творца своего ѿ Бѣа? ѿ что ради
 не сохранисте словѣсѣ речѣннаго Ѣ Гѣда, ѣже вѣвѣа къ животѣ
 вѣчныи ѿ жизньѣ бесконѣчнѣю? ѿ ѿнѣхъ всѣхъ моли сѣа ѿ безѣ-
 спѣшнѣхъ слезы проликаете ѿ безѡума припадаете ѡмѣла, не ѿмѣще
 никакоже помѣщи, ѿ непомѣжныи плачѣ прѣстираете ѡумѣла. аще
 ѡубѣ бысте хотѣли ѡсѣжденѣа ѿзбѣти ѣже вѣ мѣцѣхъ кѣчнѣхъ ко
 кѣки, то ѡбо бы покажѣли сѣа на земли живѣще прѣжде смерти
 своеѣ ѿ прѣжде сѣда страшнаго. ѿ ѿнѣхъ нѣсть вамѣ покажѣнѣа ѿ
 нѣсть прѣщенѣа согрѣшенѣемѣ вашимѣ. ѿ нѣсть прѣятно моле-
 нѣе ваше, неподвижимъ бо ѣсть Ѣ грѣва сѣдѣа, неѡумѣлимъ Ѣ
 прѣщенѣа ѿ неислѣшливѣа ѡ ѡмѣленѣи. ѿ нѣсть вамѣ мѣсти Ѣ него,
 ѿ нѣсть ѿзбавленѣа ѿ нѣсть помѣщи. ѿ нѣсть ѡслабленѣа ѣже
 къ малѣ, ѿ нѣсть Ѣ рыданѣи ѡутѣшенѣа, занѣ прогнѣвѣсте ѣго
 сѣа“.

И тогда слышѣхъ речѣнное къ нимѣ Ѣ апѣла ѡкажнѣи тѣи,
 ѿ вѣдѣтъ вѣхъ страстѣхъ величѣхъ ѿ возглѣютѣ ѿзыцы ѿхъ вѣхъ болѣзни
 лютѣ ѿ гортѣи ѿхъ прѣсышѣтъ, ѿ ѡуста ѿхъ ѿмѣтъ заграж-

дати сѧ, ѿ лица ихъ отемнѣютъ, ѿ не ѿмѣтъ слезъ точити очеса ихъ. сѣдѣца ихъ возъмѣтѣтъ сѧ, ѿ составы костей ихъ вострепещѣтъ, ѿ тѣлеса ихъ страхомъ ѿмѣтъ ѡдержима быти. рѣцѣ ѿ нозѣ ихъ вострѣсѣтъ сѧ, ѿ власи главъ ихъ востанѣтъ, зане на-ста ѡмѣщеніе ѡ сѣдѣи страшнаго ѿ приближи сѧ кончина ихъ, ѿже єсть вѣчная мѣка.

Тогда црѣ страшныи сѣдѣи на прѣстолѣ славы своеѧ, возрѣкъ на деснѣю странѣ к' праведнымъ ѡнѣмъ речетъ гласомъ ѡумиленнымъ ѿ жалостнымъ, ѿко ѡцѣ к' своимъ чадамъ, гла ѿмѣ тако: „Прїидите бл҃гословенїи ѡцемъ моимъ ѿбснмъ ѿ возлюбленїи мною, наследѣйте ѡбѣтованное вамъ црѣствїе прежде сложенїѧ всего мира. вы ко мене помилѡвасте в' животѣ вашемъ, ѿ азъ васъ помилѡю ко вѣки. вы мене не презрѣсте, ѿ азъ васъ не презрю николиже. вы мене введѡсте в' кроуы каѧ скорораспадающа сѧ, ѿ азъ васъ введеѣ в' храмы нерѣкотвореныѧ. вы мене ѡлчна напитасте, ѿ азъ васъ напитѡю пицею ѿбсною. вы мене жадна напѡнѣсте, ѿ азъ васъ напѡю воды животныѧ ко вѣки. вы мене нага сѡща ѡдѣѡстѣ, ѿ азъ ѡдежѡ васъ ѡдѣѡнїемъ свѣтломъ ѿ нетлѣнномъ. вы мене ради прїидѡсте ко мнѣ в' темницѣ, ѿ азъ введеѣ васъ в' свѣтъ неизреченныи. вы мене болна сѡща поскѣтисте, ѿ азъ с' вами бѣдѣ не ѡлѣчаѧ сѧ васъ николиже. вы мене ради алѣкасте ѿ жадасте, ѿ нынѣ ѿмѡте ѿсти ѿ пити на трапезѣ моеи со мною. вы мене ради ѡставѣсте дома, ѡцы ѿ матери, жены ѿ чада, ѿ рабы ѿ рабыни, ѿ нынѣ азъ єсмь вамъ ѿ ѡцѣ ѿ матери, ѿ жена ѿ чада, ѿ рабы ѿ рабыни, ѿ послѡжѡ вамъ ѿко своимъ братїѡмъ ѿ дрѣгомъ. ѿ слышати ѿмамъ моленїе ваше, ѿ не преслѡшаю никѡлижи [sic!] васъ, занеже возлюбѣсте мене ѡ всего сѣдѣца вашего ѿ послѡжѣсте мене ради. ѿ азъ возлюбѡ васъ ѿко ѡцѣ, ѿ всегда бѣдетъ готово ѡухо мое к' прошенїю вашему. вы мене ради ѡставѣсте богатство тлѣнное, ѿ азъ вамъ дамъ сторицею богатство нетлѣнное ко вѣки. вы мене ради в' пѣстынѡхъ ѿ дѣрѣхъ, в' горахъ ѿ пещерахъ ѿ в' пропа-стехъ земныхъ жѣте, ѿ нынѣ со ѡнѣлы моими ѿмѡте жити ко вѣки. ѿ не бережете мира ѡнаго сласти, но попрасте ѿ ѡбѣгѡсте ѿ ни вѡчтоже вѡмѣнисте пѣснѣи мирскїѧ ѿ лики ѿ тимпаны ѿ гѣ-сли ѿ свирѣли ѿ все веселїе ѡнаго вѣка, ѿ не восхѡтѣсте всего сѡщїхъ на земли, ѿ нынѣ ѿмѡте слышати глаѣ радости ѿ пѣнїе неизреченныѣ стѣхъ моихъ ѡнѣлъ“.

Тогда по гласѣ Гѣднѡ книдетъ к' нимъ веселїе неизреченное ѿ радость неизглѡннаѧ, ѿ лица ихъ свѣтла бѡудѣтъ, ѿ ѡвѣща-ютъ со дерзновѣнїемъ многимъ ко Гѣдѣ глѡще сице: „Гѣди, ѿже

еси заповѣдалъ намъ, сѣа всѣа сохранихомъ по твоимъ словеси прѣстомъ“.

И тогда наки возрѣвъ на шѣю страну їерусалимъ ѿкомъ и страшеніемъ и гнѣвомъ лютымъ ко ѿчужденнымъ ѿнѣмъ грѣшникомъ и не покаившимъ сѣа ѿ словъ своихъ, ѿвѣщаетъ къ нимъ гласомъ грознымъ. ѿкоже громъ великій ѿстрашаа ихъ лютѣ, глаголюмъ¹⁾: „Ѿидите ѿ мене проклятїи во ѿгнь вѣчныи ѿготованныи дїаволъ и ѿнгеломъ его. вы бо мене не помиловасте на земли живущіе²⁾, и азъ не помилю васъ во вѣки. вы мене презрѣсте къ животу вашему, и азъ презрю васъ и не возрю на васъ николиже. вы мене не введосте къ дому ваша страна сѣща, и азъ не введу васъ къ црѣствію моему. вы мене ѿлучна не накормисте, и азъ вамъ не подамъ пищи ѿбснныа. вы мене жадна не напоисте, и азъ не подамъ вамъ ни единыа капли питїа моего. вы мене нага сѣща не ѿдѣжасте, и азъ вамъ не дамъ ѿдежды моего црѣствїа николиже. вы моеа заповѣди не сохранисте, и не берегосте моего словесе и не послѣшасте моего праведнаго євгїа ни моихъ бжественныхъ ѿвѣстїи и писанїа и наказанїа и ѿученїа блага еже ко спасенїю, и азъ ннѣ не послѣшаю рыданїа вашего и плача. твористе ко всегда дѣла ѿца вашего дїавола и ѿнгелъ его и совершите волю его и ѿгодисте єму и скончасте хотѣнїа его злаа, и воспрїѣсте блгаа въ животу вашемъ, и напитаєте тѣлеса ваша дѣлаи беззаконными, вѣдомъ и прелюбодѣйствомъ, ѿвѣйствомъ и грабленїи насилїи и краденїи, лжами и клеветами и сѣды лицемѣрными, златолюбїемъ и сребролюбїемъ наполняюще рѣцѣ свои бес правды, немилосерды, ѿкажанныи правы слыми ѿзжисте дни своа, и ннѣ не вѣмъ ва, ѿкоудѣ прїидосте ко мнѣ. Ѿидите ѿ мене со ѿцемъ вашимъ Сатанею и съ вѣсы его въ мѣрѣ вѣчною. ѿже прежде ѿготована єму и ѿгодникомъ, ѿнгеломъ и поспѣшникомъ его слымъ!“ тогда слышавше ѿчужденїи тїи грѣшницы с плачемъ горкимъ возопїютъ ѿзъ всѣа крѣпости своа, ѿумилно глаголюще со слезами: „Помилуй ны, вѣдко, помилуй ны!“

Тогда ѿвѣщаетъ имъ црѣь страшныи: „Право глаголю вамъ, не кѣдѣ васъ молюща сѣа въ животу вашемъ ко мнѣ, ни просисте ѿ мене прощенїа согрѣшенїемъ вашимъ. азъ быхъ помиловаа васъ и ѿслушалаа быхъ мѣткѣ вашу со всѣкимъ ѿсердїемъ моимъ, и приклонилаа быхъ ѿхо мое къ моленїю вашему и послѣшалаа быхъ моленїа вашего, выже мене въ животу вашемъ прогнѣвасте и ѿгорчисте ѿтробѣ цѣдротъ моихъ. азъ же терпѣа ѿжидахъ пока-

¹⁾ На марг. Мад. рб. ²⁾ Перед тимъ перечеркнуто: въ животу вашемъ.

аиѣ вашиѣ и ѡбращеніа ко мнѣ ѡ золѣ вашихъ, зане прежде моего сѣда страшнаго многи показаша вамъ пути ко спасенію, и ѡбразъ дахъ вамъ собою милаѣ васъ до грѣ. васъ ради къ плоть облекохъ сѣ, и васъ ради алченъ быхъ, жалаѣ вашиѣ спасеніа. и васъ ради связанъ быхъ ѡ беззаконникъ, васъ ради поруганъ быхъ, васъ ради заплеканъ быхъ, васъ ради за ланитѣ обудренъ быхъ, васъ ради на крѣстѣ вознесенъ быхъ. васъ ради гвоздѣа прѣахъ къ роукамъ и въ ноги моею, васъ ради тростію бѣенъ быхъ, васъ ради оцѣа и желѣчи вѣдшихъ и васъ ради копѣемъ прободеи быхъ к ребра моеа. васъ ради смѣръ прѣахъ, ваѣ ради во гробѣ положенъ быхъ. васъ ради во адѣ сндохъ и изведохъ вы ѡтоудѣ ѡ тмы на свѣтъ, и паки крѣсехъ, показаша вамъ крѣсеніе ѡ мертвыхъ, и на негеса вознесохъ сѣ. и ваѣ ради послахъ дхъ стѣи въ мирѣ на апѣлы моеа, и послахъ а проповѣдати црѣствіе мое, и дахъ дхъ стѣи въ срдца ваиа, и поставихъ оучѣли великѣа и премѣдрѣа книжники, и нарекохъ васъ сѣновы моеа и братію. вы же ни тако послушасте мене, но соткористе волю діакѣлю и аγγελѣ егѣ. и ннѣ ѡидѣте ѡ мене, зѣи дѣлатели неправдѣ, въ мѣсто ѡготованное діакѣлѣ и аγγελѣмъ егѣ, не хощѣ во васъ видѣти никѣлиже“.

Тогда изыдѣтъ аγγѣли гѣдни со ѡрѣжѣи страшными и обидѣтъ полки грѣшныхъ лики, еже не видѣти грѣшникомъ праведныхъ, и имѣтъ раздѣчати полкъ ѡ полка и стадо ѡ стада и ликъ ѡ лика, ѡтцы ѡ сѣновъ и матери ѡ дѣтерей, и братію ѡ братѣи, и сестры ѡ сестрѣ, и племена ѡ племенѣ, и родъ ѡ рода, и оужики ѡ оужикѣ, и сѣпроуѣи ѡ сѣпроуѣтѣ, еже еѣтъ моужѣи ѡ женѣ, и начнѣтъ соковѣплати коѣгождѣ лика подобна емѣ, еже еѣтъ сѣе: блѣдники коупно со блѣдницами, прѣлюбѣдѣицы и сквернѣиціи тѣлѣса своа съ сквернѣителями, разбойники съ разбойниками, тати съ татѣми, грабители съ грабителями зѣлыми, оубѣицы со ѡкѣицами, сребролюбцы съ сребролюбителями, немилосердыѣа съ немилосердыми, немилостивѣа съ немилостивыми и беззаконники съ беззаконниками и некрѣныѣа съ некрѣными и цѣры неправедныхъ и лѣкавыѣа. иже сѣтъ прѣаи крѣщеніе и паки ѡскверниша зѣлыми дѣлаы, сѣи имѣтъ быти причастницы съ некрѣными, еже еѣтъ съ некрѣщенными. и аѣѣ соковѣплатѣ коѣгождѣ лика подобна емѣ, ꙗкоже плѣвелы скѣзающе въ снопы во время жатвы, и пожѣнѣтъ ихъ ꙗкоже скѣтъ къ рѣцѣ огненой и ко инымъ мѣкамъ, коѣждѣ по дѣломъ. и возведѣтъ ѡчи своа ѡкажѣнѣи тѣи грѣшницы, и возратѣ на свѣтъ райскѣи и на славѣ бѣдѣврѣю стѣымъ къ сѣбѣ, и на стѣю Бѣѣ Мрѣю, иже Хрѣста роди плѣтѣю, въ славѣ велицѣ

стоацію, преволшю свѣрю нѣсных силъ, и возглаголютъ бѣмилно конечное ѿреченіе, сице рекше: „Оубы намъ, како ѿлѣчихомъ съ ѿ тебе, свѣте райскіи! и како ѿдалихомъ съ нашимъ безаконіемъ! бѣже тебе не имамы видѣти и не имамы лѣчь твоихъ красныхъ зрѣти, но идемъ ко огню кѣчныи негасимыи. бѣвы намъ, како ѿ тебе изринѣхомъ съ нерадѣніемъ нашимъ, раю прекрасныи! бѣже не имамы тебе видѣти ни твоихъ прекрасныхъ свѣтлостей лѣучныхъ, ни имать гортань наша насладити съ твоѣмъ пищи, ни ноздри наша не имѣтъ ѿбѣюхати бѣгодуханіѣмъ твоего неизреченнаго, но идемъ во адъ золь! бѣвы намъ, како съ ѿлѣчихомъ ѿ тебе, прѣста гѣже Бѣже Мѣже, рождыша сѣса нашего! бѣже во тебе не имамы видѣти ни твоѣмъ славы великѣмъ, ниже бѣже имаша помѣнѣти насъ къ моленіихъ своихъ къ рождышемъ съ исъ тебе. ты много всегда прежде смерти нашею молебъ творила за насъ, да быхомъ сѣсени были, но мы нерадѣи не послѣдихомъ никогда же тебе, и нѣ бѣже не имамы видѣти твоего застѣпленіѣмъ и твоего покрова и твоѣмъ помощи, зане прогнѣкахомъ тебе и идемъ во тмѣ кромѣшнѣю. бѣвы намъ, како бѣдалихомъ съ ѿ васъ, оцѣ стѣи, бѣже во не имамы вашего веселѣмъ видѣти и еже съ ангѣлы житіе, но идемъ ѿлѣчени ѿ васъ къ скрежетъ збѣныи! бѣвы, како ѿдалихомъ съ ѿ васъ, стѣи мѣнцы, бѣже не имамы видѣти прекрасныхъ вашихъ свѣтоносныхъ ѿдѣланіи ризныхъ, ниже оубримъ къ нѣцѣмъ прекрасныхъ, иже на главахъ вашихъ, но идемъ въ темныхъ и сѣни смертныхъ, еже по кѣкки мѣчитъ съ. бѣвы намъ, како ѿлоучихомъ съ ѿ вашего црѣствіѣмъ, стѣи вси, и нѣ бѣже не имамы видѣти васъ црѣствѣюща съ Гѣдемъ, но идемъ идѣже нѣсть ѿрады ни мало. лютѣ намъ, лютѣ! бѣвы намъ, бѣвы! горе намъ, горе“!

Не имать тогда никтоже помощи никомѣ же ни малы сотворити и застѣпити чимъ или искѣпити или изрѣчити. и къ кѣпѣ рѣци довлѣетъ: не избавитъ црѣкъ ница, ни поможетъ ницѣи црѣю; ни кѣзъ имать помощи слѣзѣкъ своемѣ, ниже слѣга поможетъ кѣзю своемѣ кою киною; ни коевода ни властелинъ застѣпитъ рака своего, ниже поможетъ гѣдинъ своемѣ рабѣ, ни рабъ гѣднѣ поможетъ никомѣ хитротвореніемъ; ни оцѣ избавитъ сѣа своего, ниже кою пользѣ сотворитъ сѣкъ оцѣмъ своемѣ; ни мати дѣри своею, ни дѣи мѣтри своею; ниже братъ избавитъ брата своего, ни племене своего ни сродства своего рода; ниже искѣпитъ мужъ жены своею, ни избавитъ, ни жена мужѣмъ своемѣ поможетъ, но кѣждо ихъ стоаще трепещѣтъ къ страсѣмъ неспѣвѣдимѣмъ.

И тогда погонѣтъ ихъ ангѣли гѣдни къ рѣцѣмъ огненѣмъ на брегъ. и возрѣкше назадъ себе, ѿнѣдѣже погнани быша, бѣмилно

вси возглаголють жалоснѣ сице рекуще: „Сїси сѧ, раю прекрасный ѿ сладкїи! сїси сѧ, г҃еже Б҃дце Мрїе родившаѧ Б҃га! спаси сѧ, кр҃сте пр҃стыи, раю намѣстниче! сїсите сѧ всѧ ѿвснѧ силы! сїси сѧ Іоанне пророче ѿ прѣдте, кр҃стителю г҃днѣ! сїсите сѧ ст҃лїе православнѧ вѣры! сїсите сѧ прѣдвнїи оцѣ ст҃їи! сїсите сѧ пѣстыннїи жителїе! сїсите сѧ мѣнцы г҃днїи! сїсите сѧ жены вѣгровѣрнѧ, ѿже въ постѣ просїажшѧ ѿ во всякомъ вѣгочестїи! ѿ вѣднїи камѣ спасенїе вѣчное во всѧ вѣки, аминь!“

И тогда по ѡреченїи сицевыхъ словесъ оумиленныхъ а҃н҃гли г҃днїи начнѣтъ оударающе рѣкати оубжїи ѡгненными к' рѣкѣ о҃гненю. ѿ а҃бїе воскликнѣше вси гласомъ великимъ зѣло, ѿ вѣрженїи кѣдѣтъ по мѣстамъ различнымъ, кождо кака дѣла ѿмѣтъ по достоинїю, ѿже єсть сїѧ, рече сѧ: вѣдники ѿ прелюбодѣи ѿ сквернителии тѣлесемъ своимъ ѡидѣтъ во о҃гнь негасимыи во вѣки, ѿ горе ѿмѣтъ вѣдетъ, ѿкѣ никтоже ѿмѣ подастъ воды когда, ни ороситъ главы ѿхъ ниже оустѣдитъ перстѣ єдинѣ рѣки ѿхъ, ниже оубо капля єдина возлїетъ сѧ на языки ѿхъ, ни пакы угаснетъ ѿли премѣнитъ теченїе свое рѣка, ѿли оутишатъ сѧ быстрины рѣцѣ о҃гненѣи, но къ вѣки не угаснетъ никогдаже. а татїе ѡидѣтъ к' страхъ непостояненъ, ѿже єсть кѣ вѣки. разбойницы пойдѣтъ к' грозѣ неѡсповѣдимю ѿ тмѣ кромѣшнюю, ѿко николиже престанетъ. чародѣи ѡидѣтъ к' смрадъ зѣло, ѿдѣже змїи множество ѿ зѣло ѡдѣщихъ. сребролюбцы ѡидѣтъ к' червь нескыпачїи, немилосердїи ѿ немилостивїи ѡидѣтъ к' мразъ стѣденъ, ѿдѣже ледъ многъ зѣло. оубжїи чл҃честїи ѡидѣтъ к' скрежетъ, а пїѧнницы ѡидѣтъ к' смолѣ горящю; плѧсцы ѿ свирѣльницы ѿ г҃бсленицы ѿ смычницы ѿ смѣхотворцы ѿ гл҃мословцы ѡидѣтъ к' плачъ небуѣтѣшимыи никогдаже.

Егда же сїѧ мѣки страшнѧ всѧ слыѧ грѣшники прїимѣтъ, ѿ а҃бїе возгремитъ рѣка о҃гненѧ шѣмомъ великимъ, ѿко ѿ самѣмъ а҃н҃гломъ бж҃їимъ оужаснѣти сѧ гласа рѣки тоѧ. ѿ ѿныѧ мѣки вѣзднѧ возгрѣмѣтъ, ѿко оубже прїѧша грѣшники к' себѣ. ѿ тогда возвратитъ пламень свой рѣка по г҃днїю велѣнїю, ѿ снїдетъ во ѡдъ пренеподнїи со инѣми мѣками лютыми, ѿ оубдетъ ѿ кнїдетъ по средѣ єго, ѿдѣже сѣдитъ Сатана связанъ с' вѣсы своими, ѿ начнетъ палити дѣвола ѿ ангелъ єго ѿ всѧ грѣшники, ѿже сѣтъ во ѡдъ сведени. ѿ тогда оубдетъ сѧ ѡлоомское слово гл҃юще¹⁾: „Да возвратѣтъ сѧ грѣшницы во ѡдъ ѿ вси ѧзыцы забывающїи Б҃га!“ ѿ пакы рече а҃псѣ ѡ погубленїи дѣволи, ѿже

¹⁾ На марї. ѡлоомъ ѡ.

выти емѣ в' мѣцѣ вѣчнѣй, гл҃а сице¹⁾): „Гдѣ ти ѿде побѣда! гдѣ ти смерти жало грѣхѣ!“ ѿже оуѣко ѿдѣ нарицает сѧ заклѣпы тверди зѣло, земля преисподняя, ѿ смерти зовется ѣсть дѣволѣ, ѿ жало грѣхѣ вѣсы ѣго лѣкавѣи. ѿ сѣдет сѧ тогда реченное вѣоносным ѿ премѣдрымѣ вѣрателемѣ ѿ зѣло предовѣрѣишимѣ ѡучителемѣ Павломѣ, слово гл҃ящее сице²⁾): „ѿко тогда ѡупразднит сѧ всяко владычество ѿ сила, подобаетъ бо емѣ цр҃ствовать, дондеже положитъ вся враги под ногама своимѣ“. послѣднѣи же врагѣ ѿпразднит сѧ смерть; ѣсть же ѿпразженіе смертію второю ѿ невѣровавшихъ во Хр҃ста, ѿже предани коудѣт мѣкамѣ вѣчным. ѿ во ѿстинѣ тогда сѣдет сѧ ѡупразженіе всяким властемѣ безаконнымѣ. гдѣ бо сѣтъ цр҃іе цр҃ствѣющѣи в мирѣ семѣ лѣкавѣмѣ ѿ прелестнѣмѣ? ѿко ѡуже тогда нѣтъ ѿхѣ. ѿ гдѣ кнѣзи княземѣ? ѿко ѡуже погикаша. ѿ гдѣ власти неправеднѣи? ѿко прѣобрѣте ѿхѣ мѣка вѣчная. гдѣ сѣдѣи лицемѣрнѣи? ѿко лицемѣрное ѿхѣ лице нѣтъ видимо тогда ѡуже. ѿ гдѣ златолюбцы ѿ сребролюбцы? ѿко сгорѣша с' златом ѿ сребром своимѣ. ѿ гдѣ сѣдѣющѣи в' храмѣхъ добрыхъ ѿ сѣдѣющѣи ѿмѣ слѣги ѿ рабы? ѿко ѡуже сѣдѣтъ во ѿдѣ преисподнѣмѣ. ѿ гдѣ ризами красѣющѣи сѧ тогда? ѿко нази быша сѣдѣще в' темныхъ ѿ сѣни смертнѣй. гдѣ насыщающѣи чрекса своимѣ ѿдѣми различными ѿ ѡвоцѣми? ѿко сѣдѣтъ ѿдѣже смрадѣ солѣ. ѿ гдѣ казнѣющѣи без' правды всякими вѣдами рабы ѿ рабыни? ѿко оуѣже в' казни быша вѣчнѣй.

ѿ пакѣ рекѣ в' кѣпѣ: гдѣ тогда гордѣніе всего мира? ѿко погибѣ во ѣдинѣ часѣ ѿ потопѣ в' мѣцѣ вѣчнѣй ѿ дымѣ ѣго восходит во кѣки вѣкл. ѿ оуѣже числа лѣтом не ѿмат, ѿже престарѣти сѧ ѿли престати ѿли ѿчезнѣти в' конецъ долготы ради лѣтѣ, но во вѣки ѿ на вѣки мѣченіе грѣшником. ѿ тогда прежде реченнѣи ѿнѣли посланнѣи ѿ Бѣга на вѣерженіе грѣшником по мѣкам различнымѣ ѿкѣе возвратѣт сѧ к' прѣстолѣ страш'номѣ Бѣга вседержителя Іса Хѣ ѿ коспоютъ нѣсѣнь краснѣю вси ѿнѣли нѣснѣи ѿ херѣвими ѿ серафими. ѿрхѣнѣли ѿ начала ѿ гѣдѣствѣи радостно гл҃яще: „Праведенѣ ѣси Гѣди ѿ праведни сѣди тѣи! ѿко ѿмѣстилъ ѣси кровь рабѣ твоихъ ѿ ѡупразднилѣ ѣси цр҃ю прѣтѣи всякѣ власть. ѿ нынѣ прѣидѣ цр҃ствіе твое ѿ рабѣ твоихъ с' тобою. ѿ должны ѣсмы приноситьи тѣбѣ всяко вѣгодареніе ѿ воспѣти тѣбѣ нѣсѣнь алаѣлѣи“. ѿ падше поклонѣт сѧ емѣ вся ѿснѣи силы ѿ вси стѣи

¹⁾ На марѣ. ѿ. Корин. рѣѣ. ²⁾ На марѣ. ѿ. Корин. рѣѣ

и вси ꙗзыцы ѿ четырехъ край земли, ѿ востока до запада и сѣвера и полудне. и тѣ сѣдѣтъ съ апѣльское слово гл҃юще сице¹⁾: „И дарова ѣмѣ ѿмѣ паче всякого ѿмене, да во ѿмѣ Іс҃ово всяко кѡлѣно поклонитъ съ нѣбныхъ и земныхъ и прейсподнихъ, и всякъ ꙗзыкѣ исповѣтъ, ꙗко Гд҃ь Іс҃ъ Хс҃ъ к' славѣ Бг҃ѣ оц҃ѣ“. и тогда речетъ Хр҃тосѣ всѣмъ праведникомъ и всякомѣ колѣнѣ, ѣлицы бл҃гоугодиша ѣмѣ, гл҃а тако: „Мирѣ вамъ тихъ и мое цр҃ствіе, и азѣ съ вами ѣсмѣ въ вся вѣки и на вѣки, и вы со мною“. и повелитъ Гд҃ь ѿверсти рай праведникомъ, иже наричетъ съ Іерсалимѣ выжніи. и ѿверзѣтъ съ врата и херѣвимѣ ѿстѣпитъ на странѣ вратѣ знаменіѣ ради страшнаго ѡрѣжіѣ. вѣземше во тогда кр҃стѣ Гд҃нѣ англіи и понесѣтъ прежде въ рай, послѣдѣющимъ ѣмѣ праведникомъ. и тогда видѣвъ херѣвимѣ стрегѣи рай, вострепещетъ херѣвѣи цр҃скіѣ, ꙗкоже при распятіи Хр҃тосѣ прежде к'ниде въ рай с' кр҃стомъ; тако и тогда боудетъ, ѣгда праведницы к'нидѣтъ с' кр҃стомъ къ рай, и с'боудѣтъ съ тогда пророческаѣ словеса, ѣже рече гл҃а сице: „Ѣко ѿверста боудѣтъ врата твоѣ Іерсалиме вынѣ днѣ и ноцѣ и не затворѣтъ съ, вѣвести к' текѣ силѣ ꙗзыкѣ, и цр҃и нхъ ведомы иже тебѣ не послѣжатъ, и слава Ливанова к' текѣ прїидетъ с' пѣвѣгомъ и кедромъ и кипарисомъ“.

Кіѣ же оубо сѣтъ, иже запѣстѣютъ не послѣживше? ѣже ѣсть грѣшницы, иже не соткоршїи дѣла бл҃гихъ, ѣже рай наслѣдовати, но запѣстѣша въ мѣцѣ вѣчнѣй. Ливанѣ же съ древесы тремѣ наричѣютъ съ праведницы, иже в'нити ѿмѣтъ с' кр҃стомъ въ рай.

Тогда же по прѣреченномѣ словеси видѣтъ праведницы по ѡрѣжіи пламенномъ въ рай, и дѣже сѣла Бг҃ца Мр҃їѣ в'нидетъ, ꙗже родила ѣсть плотию Хр҃ста, ꙗже ѣсть Бг҃ца. и начнѣтъ с' нею веселити съ и ликовати и со анг҃лы сѣыми. рекѣже сицевымъ мѣжемъ сѣымъ и женамъ радovati съ с' рождѣшею Хр҃ста, иже сѣло прославлѣю Іоанна прорка и прѣдтчию, иже въ рождѣныхъ женами паче всѣхъ, и первыхъ патрїархѣ Авраама и Ісаака и Іакова, и премѣдраго Дѣда цр҃ѣ, и Моисѣѣ прорка и законодавца, и прорка Ілїю и Елисѣѣ и Енохѣ и иныѣ праведники, иже въ ветсѣмъ законѣ Бг҃ови оубоугодиша. и иже въ новѣмъ законѣ Хр҃тосѣ перкѣйшихъ апѣлъ Петра и Павла и иныѣ с' ними, сѣыѣ сѣли, апѣлы и мѣнки и великіѣ оц҃ы преподобныѣ и пѣстынныѣ жители и сѣители православныѣ и вся сѣыѣ. ѣгда же сѣхъ всѣхъ праведныхъ прїиметъ рай неизреченныи, и самъ Гд҃ь видѣтъ

¹⁾ На марг. Филип. см.

с ними, ведши іако пастырѣ добрыи стадо свое во ѡградѣ стѣю, и начинѣтъ радовати сѧ с нимѣ вси стѣи и Гѣ с ними.

И ѡуже тогда слезѣ не бѣдетѣ во ѡчію ихѣ, но веселіе во вѣки. и не имѧтъ плачь вѣнити вѣ сѣдца ихѣ, но радость неизгладнаѧ. ниже внидетѣ вѣ тѣло ихѣ болѣзнь, но ѡбожени боудѣтъ съ дѡшами вѣ кѡпѣ и тѣлесы. и не имѧтъ вѣнити вѣ нихѣ трѣдѣ ниже всяка іѡза или рана, но боудѣтъ іестества ихѣ іакѡ а҃н҃гельска. и не боудѣтъ смертни іакоже нынѣ, но во вѣки безсмертни боудѣтъ. и не имѧтъ наити на нихѣ стѣдень мразнаѧ, ниже варѣ сѣнчныи ѡжжетѣ ихѣ, но бѣдетѣ имѣ теплѣта [sic!] и хладѣ колыныи. и не имѣтъ вѣжадати сѧ ниже вѣзалкати сѧ, но бѣдетѣ имѣ пища и питіе неизреченное. и не имѧтъ смрадѣ вѣнити вѣ ноздри ихѣ, но кѡговѣханіе бѣдетѣ неизгладное имѣ. ниже внидетѣ вѣ гортани ихѣ горестѣ каѧ любо, но бѣдетѣ имѣ сладостѣ дѣхѣ стѣи. и не имѣтъ наги быти, но ѡдежда имѣ нетлѣнна іако свѣтъ бѣдетѣ ѡ Гѣда. ниже имѧтъ прахѣ пасти на главахѣ ихѣ, но вѣнѣцы имѣ на нихѣ положени бѣдѣтъ іако лѣна ѡблакъ свѣтлѣ, лица ихѣ іако сѣнце косіѡютѣ. и боудѣтъ веселѡще сѧ ѡ ѡца чадолѡкца и ѡ сѣа іединороднаго и ѡутѣшителя дѣа стѣаго, ѡ іединого вѣжства и сѣщества вѣ трѣхѣ составѣхѣ. и ѡутѣшеніе имѣ боудѣтъ а҃н҃гли стѣи, поюще всегда пѣснь а҃н҃гельскѡю и сладѡще сѣдца ихѣ во вѣки бесконечныѧ.

Боуди же и намѣ полѡчити благѣ вѣчныхѣ ѡ Хрѣстѣ Ісѣ Гѣдѣ нашемѣ, іемѣ же слава со ѡцѣмѣ и стѣымѣ дѣхѡмѣ и нынѣ и прѣсно и во вѣки вѣкомѣ.

Який Палладій Мних був автором отього Слова, невідомо; в усякім разі не був ним відомий Палладій єпископ геленопольський, прихильник і приятель Івана Златоустого і автор відомої збірки житій єгипетських аскетів, звісної під назвою Лавсаїка (Historia Lausiaca) та діяльотого житєпису Івана Златоустого. Під назвою якогось Палладія відомий у грецькім текстї ще опис Індії, що має звязок з фантастичним романом про Александра Македонського. Наше Слово заховало ся мабуть лише в церковно-славянськім перекладі. Воно належить до найстарших памяток староруського письменства, бо було відоме у нас уже в XII в. Уперве надруковано церковний текст у Москві в збірнику з 1647 р. Новішого видання мабуть не було. Див. В. Сахаровъ, Эсхатологическія сочиненія и сказанія въ древнерусской письменности. Тула 1879, стор. 165, 189.

Р. Рукопис о. Теодора з Дубівця XVII в. стор. 42—59.

(Сѣгѡ ѡца ншого Кирила патріарха єрѣлимскаго ѡ сконченю свѣта ѿ Антихристѣ. с катехисмѡ єго ѡ слова пѣнадесятото). Поневаж престолю на^м знати знаки скончанія свѣта ѿ поневаж Хѡ ѡчекаваемо, іако бы^{мы} зведени бывши не помѣри ѿ лживым Антихристо^м не были ѡшажкани, вѣимъ тѣды зезволеніємъ порожени апѣли пристѡупили до правдивого ѡвѣта ѿ мовили: „Повѣжъ намъ, коли тоѡ боудѣтъ ѿ котрый є^{ст} знакъ твоѣго прихода ѿ скончаніѡ свѣта? Ожидаемъ тѣ, ижъ маѣшъ єще прійти, але Шатанъ премѣняєтъ сѡ кѡ а҃гла свѣтла. повѣжъ намъ заповѣна, абы^{мы} сѡ комъ ѿнѡмоу кѡ мѣсто тебе не поклонили“. И ѡнъ ѡповидѣа скойми вѣстѣвѣными оусты, рѣкѡ щасливымъ словомъ: „Остережѣте сѡ, абы ка^с жаде^н не зрадилъ“.

И вы тѣразъ сѡжхаючи дѣшевными ѡчима іако бы сѣ єго видѣли ѿ слышали тоѡ^ж ѿ до ка^с мовачого: „Остережѣте^с 1), абы ка^с жаде^н не зрадилъ!“ ѿ ѡповѣнаєтъ вѣсѣ^х ка^с тоѡ слово, абы сѣ зрозѡумѣли. не гисторія то є^{ст} ѡ прошлыхъ 2) рѣчахъ, але прѡркованіѡ ѡ тыхъ вѣсѣхъ, котроймаю^т быти. Не мы прѡрковѣмъ, бо смы ѿ не годни, але писмо ка^м покладає^м ѿ знаки, ѡ котрыхъ мовлено. И ты смотри, што южъ было ѿ что єще вѣдетъ, ѿ пилѡно стережи сѡ, кдыжъ мовить: „Остережѣте сѡ, абы ка^с нѣхъ то не зрадил. многіи вѡвѣмъ прійдоутъ ко ѿмени моемъ гл҃ши „И ѡсѣмъ Хс“ ѿ многихъ зведоутъ“. И то южъ было, почасті то є^{ст}. Симон вѡхъ ѿ Менандръ і ѿны ѡкаанѣны, єго головѣны ерѣтики, а снатъ ѿ ѿнѣ сѡтъ нѣкотрыхъ.

Второй знакъ. „Послышите ѡ войнѡхъ“, іакожъ ѿ є^{ст} ѡуже война кѡ Месопотаміи Прѣсомъ изъ Греками. „Повстанѣтъ повѣтъ на повѣтъ ѿ панѣство на панѣство. ѿ боудѣтъ голоды ѿ мѡры ѿ трѣсѣна землѣ мѣсцями“, а тоѡ вѣсѣ ѡуже было. И за^с мовить: „Страхи з ѿва боудоутъ ѿ великіи непогоды“. Не спѣтежъ, бо не вѣдаѣте, кѡ котрый часъ Гѡ вашъ прійде^{тъ}.

Третій знакъ. Єще смѡтрѣмо, що за знаки маю^т сѡ показати на дѡхныхъ. Избавитель мовить: „И тогды згѣшатъ сѡ многіи ѿ єдинѣ дѡгаго выдасть ѿ зненавидитъ дѡугъ дѡуга“.

И кды ѡслышите, ижъ вѣдки на вѣдки ѿ клирики на клириковъ ѿ ѿныхъ становъ дѡхныхъ на сѣбѣ повѣстаючи^х, ижъ до крѣвѣ... хо-дачи^х, тогды не трѣвожъ сѡ, бо ти ѡповѣжено. Не смѡтри^ж того,

1) В рукоп. Остерѣтис. 2) В рукоп. ѡ пришахъ.

што сѧ тѣраз дѣѣтъ, але пилноуѣи, што ти прѣше к' писмѣ ест ѡ-
знѧmeno. ѣ хотѧ бым ѣ ѡбѣчачи тѣбѣ гинѧла, але ты не погибай.
Пристонт вѡвѣм ѡбѣчѣкоу лѣпѣшим ѣ ѡпатрѣнѣйшим надѣ ѡбѣчѣла
быти; ѡ послѣд пришедши. а прѣши быти, кдыж ѣ во единой-
цѣтѣю годинѣ Бгѣ прѣймжѣтъ. Не дикѣи сѧ, иж вѣдки едины дрѣ-
гѣх знѣнавидѧтъ, а вѡвѣм ѣ межѣи аїѣлами нашол сѧ продавца¹⁾.
Ѣ не толѣко на прѣложѣных дѣшѣвных тот знак ест, але ѣ на поспе-
литых. мовит вѡвѣм: „Дла розмноженѣа злѡсти высухнѣтъ любовь
межѣи многими“. можѣтъ ли кто похвалити²⁾ ѣз межѣи вѣа, абы мѣла
неѡбѣднѣю любок до ближнѣго своѣго? а зѧли не словами много-
крат вѣнѣшжѣтъ вѣсѣго ѣ ѡсмѣхѣѣтъ сѧ лоукавым показѡуючи сѧ,
а на сѣрдци змышлѣѣтъ зрадѣ ѣ чинит злѣ мовѣчи добре? Маѣшѣ
тыж ѣ тот знак³⁾, иж вѣдѣтъ ѡповѣжѣно тѡѣ ѣвѣгѣа по кѣси земли
на свѣдоцтво вѣсѣм народѡм, ѣ тогда прѣидѣтъ конец; ѣкож
видим, ѣже мало не ѡвѣе свѣтъ набѣки Хрѣвы наплѣнен ест. Ѣ дѣ-
лѣи што боудѣтъ? мовит потом: „Кды ѡбѣчите ѡбѣдливѣх⁴⁾ споу-
стѡшенѣа ѡповѣданѣноу ю Дѧнѣлаѡм прѡрѡком, стоѧчоу ю на мѣсѣци
сѣѡм“. Кто читѣѣтъ, нехѧй зрозѡумѣѣѣтъ. „Ѣ ѣсли кто змовит
вам⁵⁾: „Ѣвѣа Хсѣ“ аѣбо „Ѣнѣ там!“ — не вѣрѣте!“ ненависѣтъ брат-
нѣа подаѣтъ мѣсѣце оужѣ Ѣнѣтихрѣстовы. прѣше вѡвѣмъ готоуѣтъ
дѣавѡл ѡцѣпенства ѣ розрѣхѣи межѣи людѣми, абы тым лѣтѣкѣи
прѣнѧтъ⁶⁾ был. гдѣи прѣидѣтъ. Нехѧй же то не боудѣтъ, абы кто
с тѣѡшных ѡбѣкатѣлѣи аѣбо ѣзѣк ѣнѣшнѣх сѧжѣтъ вѣжѣи прѣстоуѣни
до корога Хѣа. Ѣ том аїѣлѣ Пѧвѣѣ ѣвнѣй показѧлъ знак мовѣчи:
„Ѣже ѣсли прѣше не боудѣтъ ѡцѣпенство ѣ ѡкажѣтъ сѧ чѣлѣкъ бѣзѧ-
конѣнѣй, сѣнѣ затраченѣа, спрѡтивлѣѡучи сѧ ѣ выносѣчи сѧ над
всѧкого назѣѣмаѣго Бгѣа аѣбо вѡжницѡу, так иж сѧдѣтъ к' цѣркѣи
вѣжѣи, ѡказѡуючи сѧ, же ест кѣѡм. а зѧли не памѧтѣѣте. Ѣкож вам
мовѣл ѣще ѡвѣ вѣа жѣкоучи? ѣ теперь вѣдѣѣте, што ѣго задрѣ-
жоуѣтъ, аж поки с посрѡдкоу выникнѣтъ ѣ тогда ѡкрыѣтъ сѧ вѣзѧ-
конѣник, которѡго Гѣ ѡвѣѣѣтъ дѣѡм ѡвѣстѣ своѣх ѣ ѣзгладит ѡка-
занѣѡм прѣходѣж своѣго⁵⁾. которѡго прѣход ест вѣдѣлѣ справ шѧтан-
скѣх, ко вѣсѧкой потѡужности ѣ знака ѣ чѣдѧ фѧлшивы ѣ ѡ
всѧкой зрадѣ ѣ неспрѧвѣдливѡсти в затраченых“. тѡѣ аїѣлѣ Пѧвѣѣ
мовѣл. Ѣ ѣнѣѣ ѡужѣ ест ѡцѣпенѣство: ѡстоуѣили людѣи ѡ правѡй
вѣкрѣ, ѣ едины сѣѡѡчѣѣ визнаѡѡют⁶⁾, сѣѧ ѡцѣѡм чинѧтъ, а дрѣжѣи

1) На марг. знак ѧ. 2) На марг. знак ѣ. 3) На марг. знак ѣ. 4) В рукоп. прѣнѧл. 5) В рукоп. сразу написано: тѡѣ, потѣм сѣ слово вѣзѣто в скобѣи. 6) На марг. дописѧно тоуж рукою: ѣрѣтѣици сѣѧ ѣспѣшѣтѣлѣѡм парѧкѧнтѣ повѣдѡѡтъ ѣ тым сѣѧ ѡцѣѡм чинѧтъ.

Хѣ ѿ немыт'ности на бытность приведена с'мѣкаютъ мовити. И прѣше іак' не были еретиками, а тѣраз ихъ пок'наа црковъ таащи сѣ. ѿстоупили члѣци ѿ правды и чешоутъ слѣхи приправ'ными словами, и в'сѣкъ слѣхаютъ в'дѣчнѣ ар'кѣжментовъ, и в'сѣкъ дадѣтъ сѣ намовити. ѿдалили сѣ люде ѿ правъ добрыѣ и болше зезколаютъ на дови'кманое, ан'кжани похваляетъ самѣю истотоу. ѿтож юж ест ѿщепенство, а маемо ѿчековати корога, и юж помалоу высылаетъ предъ собою передоежджовъ, абы на готовое пришедши ѡстанокъ половилъ. Стѣрежи сѣ тогда члѣче и змоцнай твою дѣюу. ѿто сѣ црковъ ѿсвѣдѣчае предъ живымъ Бгѡмъ, иж ѡуперед ѿповѣдае ѿ Ан'тихристѣ, н'кжани прїидетъ, и если и при тоѣкъ вѣдетъ, здастъ ми сѣ лѣп'ше впередъ кѣдати ѿ томъ и змоцнити сѣ. Хсѣ прав'диковъ вѣжій единородныи снѣ юж не прїидетъ ѿ зема'к. И если кто прїидетъ в' поустыняхъ привиденїа показуючи, не выходы; „ѿв'де Хсѣ“ а'во „шнтамъ“ — не вѣр, на долъ и на землю не смотри юж, а бо вѣмъ з' нѣка прїидетъ вѣдка не самъ единый, іако прѣше, але з' многими агг'л'кими т'мами ѡкржжаемъ, ан'къ тихо, іакъ дождь на рѣно, але іакъ блискавица выходитъ ѿ в'схода сѣнца, а ѡказуетъ сѣ на западѣ; такъ вѣдетъ и приходъ сѣа члѣчего.

И зае мовитъ: „ѡбачатъ сѣа члѣчего на ѿблѣцѣхъ иджчого зъ моцоу и зъ славою великою. и пошлетъ агг'ловъ своиѣ зъ великимъ гласомъ“ и далѣк.

Але іакъ прѣше к'ды сѣ хотѣла вѣчлѣчити, изъ сѣ панны сѣ народити ѿжидаемый Бжѣ. діаволъ ѡупередилъ и ѿбридна хитро справѣ звѣдши людъ блѣканоухал'ствомъ, а' живыми бѣгами, которїи сѣ родили і иныѣ родили, абы с' хвалашемъ ѡупередив'ши некр'нѣ ѡучиниѣ правдѣ, такъ же и дрѣгїи разъ, ижъ маєтъ прїйти Хсѣ прав'диковъ, подпорѣ діаволъ сѣбѣкъ в'зав'ши гажныѣ против'никовъ ѡчекованїе, а на'болше ѿ тыѣ, который ѿ жидовства. приведетъ іакого члѣка вол'хуа в' черно книжствѣкъ и в' чарованїю и в' кжк'глѣрствѣкъ в' злое ѡум'кючого, хкатаючого соѣкъ прѣложенство римского црѣства, а фалшике Хѡмъ назоветъ сѣ и Хѣымъ назкѣйскомъ жидовъ зрадитъ, которыи сѣ егѡ сподѣкаютъ, абы з' ними мешкаа, а постороннихъ справами волшебными и кжк'глѣрскими подѣтжпжючи.

И прїидетъ предъ тымъ прѣдречен'ный Антихристъ тымъ способомъ. к'ды выполнатъ сѣ лѣкта римскаго пан'ства и близко южъ вѣдетъ конецъ в'сего свѣта, тогда пов'станоутъ десѣтъ кролевъ римскиѣ на розныѣ мѣсцеѣ, а единого часѣ панѣючихъ. то пакъ по тыхъ единайцѣтѣй Антихристъ кжк'глѣр'ствомъ своимъ и злою хитростїю пор'ветъ владѣзжъ римскѣю. Трохъ тѣды предъ нимъ крѣляющихъ зго'лоуетъ, дрѣгнѣхъ маючи подъ собою. зъ спрѣвоу спокойнымъ и бачнымъ

и разбѣмным, чистым и мѣрдным ѡблоудне боудет сѧ показо-
вати, а знаками и чѣдами фалшивыми, подстоупки коуклаарскими
жидок ѡшжак'ши до шадкѣ іако бы власный Хс̃, которого ѡни
шчечковѣют. И на ѡстанкѣ ѡмѣнит сѧ злосликий срок'гостами
и прав ламаіею, иже бѣдет переходити к'сѣх прѣше єго кыв'ши^х
несправедливых и безецных^х). и боудет бѣбѣнцєю и прикрим, не-
мѣрдным и розмантым до в'сѣх, а ѡсокліе на нас хр̃стіан. маючи
[власть] на полч'варта лѣта так боудет ѡкроутне збытковати, аж
к'торым з іако слак'ным приходом єдинороднаго сѣла кѣзого Гѣ
нашего Іс̃ Хѣ правдивого потаѣнит сѧ, который бѣбѣиши дѣлом
бѣсть своих родствѣ бѣгнѣномѣ дастъ єго. Того бѣчимъ непонно
можачи, ала... *[тут бракує мб. картка рукопису]* ...фѣдоментѣ
розкопает сѧ алако інакшими іаковыми способами в'се кам'кнѣ
розметано бѣдет. не мѣню тоѣ покритѣ вѣх'нѣго, ала стѣкны
и в'се к'ноутрь цѣков'ное, гдѣ были хѣржвими. тогда ѡн прїдет
к'сѣкими знаками и чѣдами фалшивыми, пребачаючи к'сѣ вѣк-
каны. И з прѣкотѣх людско сѧ алако мѣрдіє на зрад'к маючи,
а бѣпослѣд ѡкрѣтност и вѣзчлѣіє покажет, и наибол'ше на стѣх
кѣіих. Мовит ковѣмъ: „Ємотрил єм, ано ро҃гъ тот чинит вой-
ноѣ из стѣми“. И зає на іншом мѣсци: „Бѣдет чає фрасован-
кий и фрасѣнок, іаковый не бывал ѡ того часѣ, іакѣ на земли
люди, аж до того часѣ“. Єрок'гін свѣр, змѣи великіи, людьми
незкитѣженый, готовый пожрѣти, ѡ котором много бысмо мѣ-
лы мовити с' бѣѣтѣнаго писма, ала теперѣ дла покѣры на том
мѣймо досыт. Дла тогож вѣдаючи спрѣтив'ного, велико сѧ ми-
лоючи вѣговѣр'ны^х мовил Гѣ, на той чає бѣдоючи межѣ жиды:
„Нехай вѣжат на горы, а єсли сѧ кто чоѣєє моц'ным быти, акы
зборо^т Іпатана. нехай достѣнт, не ѡслабляю ковѣм цѣков'ных
жил. и ѡк'шем нехай мовит: „И кто нас разлоучит ѡ люб'вѣ
бѣей?“ и дал'кѣ. ала страшливый нехай вѣдают, а іншіи заста-
новимо сѧ. Бѣдет ковѣм тогда фрасѣнок великий, іаковый не
бык с початкоѣ свѣкта и потом не боудеть. Ала хвалаю Бѣа, же
велико сѧ фрасѣнкѣ на малый чає ѡписѣет. Мовит ковѣм: „Дла
выбранных скорочены коудѣт дѣны тыє“. И боудет Ін'тихрист
пановати тол'ко полч'вар'та лѣта. не прѣркоѣю, но ѡ Данила
прѣрка мовляю; так пишѣт „Дла^{ст} сѧ в роѣкоѣ єго до времени и
временѣ и пол' времени“. время тогда є^{ст} рок єдин, в' который
бѣростѣт приход єго, а двѣк времени дрѣгїи лѣта злѣсти єго. и
так соѣт Г. лѣта, а пол рокѣ є^{ст} 5. мѣцій. И зає на іншом

¹⁾ На марг. дописано: „теперешних ѡстатий злѣстю попередив“.

ливости принали. Явовѣм Павел апѣтъ пишет мовачи, иж сам Гѣ в роз'сказаніи голосу арханглогово и въ троубѣ вжей изыйде з нѣа, а мѣтвыи дла Хѣ в'станоутъ прѣше, потомже мы живыи късплѣзним, вѣсхитим са на шблацих на спотыканіе Гнѣ на возджск, и так завѣжды съ Гмѣ вѣдем, и прочаа. Кж то мѣж:

Гѣго Іѡанна Златоустаго выклад на ієписто-
лію ап̃ла Павла до Галонанъ [sic!] писани'ю ѡ Ан-
тихрѣтѣ и знакохъ его. Ап̃. в глав. ѿ. Ап̃лъ. „Нехай же
вас никто не зводит жаднымъ способом, дабовѣмъ если прѣвѣ не
прїдетъ ѡстѣпленіе и ѡбъявитъ сѧ члѣкъ безаконїа, сѣи погибел'ныи,
против'никъ, вывышаючи сѧ надъ в'сѧкого зовѣмого Бг̃а или што
за Бг̃а почитаютъ“.

Златоустый на то: „Ѡ Антихрѣтѣ тоут апѣль мовит ѣ великій Ѡбъявляет таемницѣ, абовѣм Ѡщепен'ством Ин'тихрѣта називаѣтъ, нж маеть многих Ѡ Хѣ Ѡлоучити ѣ затратити, если мочи бѣдетъ, ѣ навывор'нѣйшихъ. Я чѣка безаконію Ѡногож называѣтъ, абовѣм неизличеный злости бѣдетъ чинити а ѣныхъ примѣситъ абы чинили. а сѣом затраченіа для того, же ѣ сам ѣзгинетъ ѣ многихъ погоубить. а не Шатанъ то боудетъ, але чѣкъ нѣакій, который всакій способъ шатанскій потрафитъ, который самъ вывыситъ свою грѣдостю не то'лко надъ всякого зоваемого Бѣ, але и надъ болваны. Не ꙗко бы до блѣваноухвалства прикедетъ людей, але собѣ самому кланати самъ расскажетъ ѣ себѣ за Бѣа почитати.

Ап'лъ: „Ижъ ѿ сѣдетъ въ цркви вжїи ꙗко Бгъ показоуѹчи себе, ижъ Бгъ естѣ. Златоусты. Не толко въ Єрѣлимѣ, мовитъ, але ѿ въ црквахъ вжїихъ. ѿ не бждетъ мовити: „А Бгъ естѣ“, але показовати, то естѣ кжсити сѣ боудетъ оуказати ѿ справами и знаками ѿ чждами.

Ипсѣ: „Не паматаете ли, ижа еще ѿ ва^с живоушим тоѣ, вамъ мовилъ“. Златоустый. Ижъ ѿ вѣдахъ, который мѣли прійти, слышали, „дабовѣмъ к'ды смы оу ва^с были, мовитъ, повѣдали смы вамъ, ижъ маетъ бити зафрасовани“, а теперъ ѿказоуетъ себе, ижъ нѣ-чого новаго не мовитъ, але што завѣжды мовить.

И ꙗко: „Теперь вѣдѣте, што ѡго задрѣжжѣт, а ѡкажет
са, кды ѡго час прѣйде“. Златоустый. Ѣ том повѣдает, ко-
торыи ѡго задрѣжоуѣтъ ѡ заборонаѣтъ ѡ запинаѣтъ. И кто бы то
былъ? много было ихъ. Дѣа стѣго повѣдали, которыи спинаѣтъ
законъ некъгалтовникоу приход. а ѡнѣшии римскѣю владѣѣ мовили,
с которыими ѡ а са згажаю. абовѣм если бы хотѣлъ Павелъ Дѣа
назвати, не мовилъ бы прикр[ит]о. А ѡ тоѣ мовилъ ѡ римскои вла-

дзи, абовѣм поки таа не зов'сжет са [sic!], Ин'тихрист не прійдет. И прикрито тое мовил не хотачи непрїазни и непотреб'ныхъ страховъ оучинити, абовѣм если бы іавно мовиль, иж за малыи час зотрет са римская влада, зараз бы его изъвергъли іако того, который зотрет. и не мовит, же тое врьзо боудет, але што иж ѡкажет са, к'гда его час прійдет.

Ипелъ: „Уже ковѣм таемница ѡправоует са неправости. тѣмъ тот, к'торыи теперь задръжвет, аж поки посредкоу выникнет, и тогда ѡкрыет са законк'гвалтовник“.

Златустый: Таемницѣ ковѣм безаконства Перона мовит ѡковы в' фик'гоурѣ класного Антихрѣста, абовѣм и Перонъ злѣ был и в'гом назикати себе коусна са. тѣмъ тот, к'торыи теперь задръжоует, то ест свѣтская столица и црство, которіе ннѣ запынаеть. а к'гда оустанет, повѣдает, и конецъ возмет римская влада. Тогда ѡкажет са безаконник, мовачи Антихрѣст, абовѣм кды зоп'соует са римская влада, тогда Ин'тихрѣстова зачнет са влада и дръжати начнет не толко свѣтского [sic! зам. свѣтскѣю], ино и в'жїю владзоу. абовѣм римское панство тогда до конца зоп'соует Антихрѣст, іако тыж и мѣдское ѡ Бакилонан зопсовано, и вавилонское ѡ Прѣсь, и прѣское ѡ Макидонан, и макидонское ѡ Римланъ, так же и римское ѡ Антихрѣста, а Ин'тихрѣстова ѡ нашего влди. Тое и Данїилъ пророкъ ѡповѣдалъ. **Надыто**

Етѣмъ мѣнкъ Ипполит, папѣж римскїй о сконченю свѣта пишжчи и ѡ Ин'тихрѣстѣ іавно мовит: „Тѣт ест розоум, а кто маєт мѣдрость, нехай зрахоует личбоу свѣра, абовѣм личка члѣка и личба его есть х. з. и з. много наидоуемо имень, к'торыи, мовит, могоут быти с той личбы, іако Титан¹⁾, который има стародавное и славное есть, ал'бо папѣское“. Ив'но теды ест, же то соут, к'торыи тепер владноут Латинници, абовѣм на единого члѣка переложивши бывает Латинос. Потреба теды в срѣци дръжати таемницѣ в'жїю зо страхом и зѣ вѣрою заховати. Цо пророковали в'жїи прорци, абысмо са не грѣшили, к'гда вѣдет. а зрозмѣемо в' тот час, к'гда боудет приходити, абовѣм има его вар'зо ксѣм ѡбъявит са. Мовит ковѣм Данїилъ: „Тыи захованы боудоут ал'бо з'громадат са под рѣкоу его: Едом и Моавъ, поѣток снѣвъ Ам'моних, абовѣм тыи соут, который боудоут прѣстакати до него для роз'даю и кролем его собѣ оучинят“. Едом ковѣм соут снѣ Исавовы, а Ам'мон и Моавъ, кото-

1) На марг. тоуж рукою дописано: Титан ест бѣгъ подземный, дѣмон.

рый ѿ двух д'щерей Лотовых родили сѧ, ѿ ѿбныхъ род аж до того часѧ трѣваетъ. а ѿнъ призоветъ до себе люди жидовскіи зо в'сѣхъ сторонъ ѿ оучинитъ ихъ ѿкъ свой дѣти, ѿбѣщаючи оучинити костелъ въ Іерусалимѣ, абы сѧ поклонили [емѧ] ѿкъ Бг҃у. Ико проркъ Дѣдъ мовитъ: „Зберетъ всю моцъ свою ѿ в'сходу сѣнца ѿ до заходу, въторыхъ звалъ ѿ къторыхъ не звалъ“. Една бовѣмъ седмирина ѿстатнаѧ въ полѣ сѧ роздѣлитъ, що єсть конецъ всего свѣта, къторой половици седмирины займуть ѡбадѣ прорки Енохъ і Іліѧ. ѡни бовѣмъ боудутъ проповѣдати оубраный въ плахты, некоутоу людямъ ѿ Антихрестовъ приходъ по всѣхъ сторонахъ проповѣдаючи презъ ѧ. ѿ. ѿ. ѿ. днѣи. Я поневажъ не всѣкъ могутъ розоумѣти, что ѿ той таѣмници Даніилъ мовилъ. але мы ѿ томъ нѣчего не ѡутанемо ѿ разума правдиного тыхъ, который розоумъ досконалый мають. Чотыри бестыи Даніилъ видѣлъ: прѣшю лѣвицѧ, мовитъ, виходячоу зъ моря, вавилонское панство покѣдетъ, то бовѣмъ єсть ѿбразъ золотаа голова. Я по лѣвици второго звѣра видѣлъ подобнаго медкѣдѣи, а то были Прѣсы, абовѣмъ по Вавилонянохъ Прѣсы панство дрѣжали. Я што мовитъ: „Три ребра во ѡустѣхъ єго“, три стороны ѡказуєтъ: Прѣсы, Мѣды, Вавилоняны. Я потомъ третій звѣръ, рись, а то были Еллини, по Прѣсѣхъ бовѣмъ Ілѣксандръ дрѣжалъ црѣство макидонское ѿ звалъ чилъ Дариоуса крола, ѿ тотъ показалъ сѧ мѣдъ. Я што мовитъ: „Томоу дѣ. головы“ — на дѣ. части роздѣлило сѧ црѣство по немъ, которое самъ роздѣлилъ. „Потомъ, мовитъ, звѣръ дѣ. ѿ страшныи ѿ дикныи, соубы єго желѣзны, ногти ємѧ мѣдѧны“. кто то маєтъ быти? Роменъ, то єсть Римляне, поневажъ єсть желѣзо ѿнѣшнее црѣство. „И видѣлъ ємъ — мовитъ — ѡ звѣра того десѧ роговъ, ѿ ѿто рогъ малый възышолъ межѣ ними“. Тымъ ѡказалъ, ижъ нѣхто не ѿнѣшій єсть Антихрѣстъ повстаючи, тотъ бовѣмъ жидовское црѣство подвигнетъ. Я тѣи, который выкоренили сѧ предъ нимъ, три црѣкѣ ѡказуєтъ, єгипетского, ливійского ѿ єфиопского, которыхъ воючи ѡубієтъ. И такъ всѣхъ звоевавши црѣствовати боудетъ мало злыи то мѣтлѧ.

Я потомъ ѿложитъ всѣкѣ црѣства тотъ, который ѿдола съкроушилъ, камѣнъ безъ роукѣ ѿ горы ѿтрыг'шій сѧ, который сталъ сѧ великаа гора ѿ всю землю наплѣнилъ, то єсть Хс҃, ѿ дастъ црѣство сѣтымъ вышнего. Ико Даніилъ мовилъ: „Видѣлъ ємъ во снѣ въ ночи, ѿ ѿто на ѿволоцѣхъ ѿбсныхъ ѿко снѣ члѣи ѿшолъ ѿ до старого денѣми дошолъ. ѿ томоу дано єсть владарство ѿ всѣкѣ люди ѿ поколѣнѧ народовъ, а влада єго вѣчнаѧ, который єсть ѿбснымъ ѿ преисподнимъ црѣмъ ѿ сѣдѣмъ в'сѣмъ назвалъ сѧ.

Се популярна компіляція есхатологічних оповідань і толковань отців церкви, зложена десь на Україні в початку XVII в. з полемічною метою. На сю мету вказує досить виразно те, що над текстом викладу Івана Златоустого (стор. 53 і 55 рукопису) написано „Зизанія“. З огляду, що твір Зизанії про Антихриста (Казаніє св. Кирила патріарха ієрусалимського в Антихристѣ і знакохъ его, друк. 1596 р.) маємо переписаний у тім самім рукописі о. Теодора з Дубівця (стор. 281—376), можна догадувати ся, що отся безіменна компіляція була зложена як антідот до Зизанієвої книжки.

С. Рукопис о. Теодора з Дубівця стор. 97—100.

Слово ѿ послѣднихъ днѣхъ. Гѣ вѣсви ѿ чѣ. Иже въ сѣхъ сѣаа пишетъ сѣ Несторіа сложена сѣмъ Маѣиміаномъ архієпископомъ вѣлоградскимъ, ѣкожъ пишетъ ѿ послѣднихъ лѣтѣхъ, ѣко сѣ ѣмаєтъ дѣати въ сѣдмон тисѣци, ижъ ѣмаєтъ пополнѣти [сѣ] Ісаіино пророчество. Икожъ написалъ сѣмъ еѣглістъ Матдѣй ѿ послѣднихъ днѣхъ, ижъ вѣстанетъ црѣ на црѣ, панѣ на пана, ѣ бѣдетъ мрѣзостъ къ людѣхъ ѣ мѣва ѿ градѣхъ ѣ клеветѣ въ ѣзыцѣхъ ѣ нечѣстота въ [брацѣхъ] ѣ грѣдостъ ѣ самолюбіє ѣ рѣзъ ѣ хѣла на сѣго дѣа, ѣ пониженіє крѣста чѣстнаго, повѣстанетъ ѣ порываєтъ сѣ кѣмъ на коѣма, повратимъ на повратима, братъ на брата, сѣнь на ѿца. ѣ вѣдоутъ несмыслъ въ книгѣчѣи, поповѣ боѣдѣтъ пѣаницѣ, ѣ [не] вѣдѣтъ брежѣти ѿ стадѣ бѣомъ. И великъ пламенъ ждѣтъ таковыхъ поповѣ, ижъ самъ сѣнь бѣжѣи соткореніє рѣкою своєю совокоѣпи своєю крѣвѣю, оѣпасѣ ѿ вражѣмъ мѣтѣльства ѣ поставилъ по совѣ паствѣ ѣ оѣчѣтѣ, ѣ прѣше сѣхъ вѣ. апѣслѣ, по нихъ Моѣсѣмъ і Арона, Мелѣхисѣдека, Захаріа ѣ сѣхъ ѿцѣ тѣ. ѣ нѣ., имыжъ оѣтверѣди сѣоѣю вѣроѣ хрѣстіанскоѣю. і ѣнѣшѣи сѣѣи ѿцѣи оѣтверѣдиша вѣрѣ хрѣстіанскѣю, ѣже ѣ до сѣдмицѣ. ѡ днѣшнѣи сѣдмицѣ въ сто поповѣ не ѿбращѣетъ ѣдинаго сѣа въ сѣхъ правилѣхъ. прото Гѣ Бѣ не трѣпа зрѣти вѣзаконіє наше ѣмаєтъ поѣстити ѣ.ю казнѣ на землю.

Въ лѣтѣ 73. ѣ. дѣ-го мѣца іюѣ кѣ. днѣ ижъ боѣдетъ таковѣи градъ, дождѣ, ижъ каменіє вѣдетъ разбѣвати гради ѣ мѣста, ѣли гдѣ кого застанетъ ѿ живыхъ, затопитъ ѣ завѣетъ. И то сѣа станетъ за годинѣ... на гѣ. части свѣта, ѣ вѣдетъ великаѣ лѣ по . . . ¹⁾

¹⁾ Одно або два слова в рукоп. виблѣдли.

пожитковъ, никтож ни^ч не возмет. протож оу тыи часы боудутъ завидѣти живыи оумерлымъ и вждетъ двоѣ помста ѿ мѣстиваго Бѣа.

Къ лѣтѣ 73. мѣ. н. го ро^к иж оупаде зима и вждетъ на земли кѣ. сажени, и почне^с ген. 7. днѣ. а престанетъ априлѣ 5. днѣ. тѣ боудутъ задѣшати сѣ в' домѣхъ и оу мѣстѣхъ. Бо снѣ вѣи правѣ не трѣпа зрѣти безаконїи людскихъ, бо лѣжа и неправда покрыла к'сю землю и ненависть и неправда и непрїазнь порожнила гнѣвъ вѣи на мирь. тѣ все исповѣда бѣженныи Маѣимїанъ на ѿшествїи свѣта сего.

И засѣ наказа бѣженныи Маѣимїанъ: кгда бы было распоматанїе въ дѣховнои вещи, иж бы исплѣняли на каждыи днѣ правило по всѣ днѣи и недѣлѣ поплѣняли, завжды бы не оупоустили мѣбен прѣстыа вѣи мѣре вечерь и оутро, была бы ищи ласка вѣи. а засѣ бы црѣ повѣстагноула боары ѿ велико^г граванїа, а боаре люднѣи ѿ великихъ и збытковъ, ѿ игорь вѣсовьскихъ и ѿ пищалии и вѣбновъ, ѿ пласовъ и жребїи, нечѣстоты и ѿ пїанства, бо пїанство всемоу зломоу . . . и засѣ стѣхъ днѣи въ правдѣ приводитъ . . . стѣа недѣла наче всѣхъ стѣхъ праздникъ . . . тикъ правдѣ. а ищи пишетъ, иж грозоу на снѣхъ и на дщерии своихъ. И засѣ пишетъ, иж бы крѣсть Гѣднѣ [была] чѣтован и дрѣжован съ страхомъ и трепетомъ, теды бы тотѣ помстоу ѿпросила прѣстаа Мрїа оу снѣа своѣго мѣстиваго Бѣа нашего. и инѣ и прѣсно и вѣкы вѣкомъ. аминь.

Отсе досить недоладно скомпоноване і недобре заховане слово (на однім розі рукопису письмо на картках від потираня пальцями а може й від вохкості виблідло і зробило ся нечитве) виглядає як відгук якоїсь невідомої близше апокаліпси про остатні дні Макси-міяна, що був чимось причасний до виключеня з церкви відомого еретика Несторія.

Т. Бібліот. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевича ч. 208), рукописний уривок, писаний скорописом XVII в. к. 5—6.

История albo новина ѿ Инѣтихристѣ. Мнѣ велможные княжата и вшитки панове, и вшелякий хрѣтїанский члвче. Явы^с вѣдал, з' моря, з' выспы изъ скрании Малта названнои, к томѣ напереднѣшии мистръ и справца королевства и панства

Іерусалимскаго. Ѽзна'мѣмо тым писаніам нашимъ каждомъ хрѣтианскомъ човекови, великомъ и маломъ, тѣю нокинѣ, которая ся стала ро^к вѣѣна ѿхлѣ. ѿ Вавилон'ской краинѣ. Так ся ѡзна'мѣетъ, иж е^смо ѡ нашихъ пословъ слышали, котори^х е^смо были до Вавилонѣ мѣста послали на довѣдованіа, иж слышали тамъ единѣ дивнѣю и барзо чѣднѣю нокинѣ ѡ едно' барзо красно' и спан'кло' женѣ жидовцѣ, которѣю звано Кармѣта, котраѣ мешкала ѿ едно' мало' и заверсла (?) веси, такъ названо' Ѽка. теѣди таѣ жена породила барзо дикное и чѣдное дитѣ нахлѣмѣтко, которое то дитѣ болшѣ было чорное, нежели бѣлое, а ежели бы ся ѡ оца мѣло почати, теѣды ѡ томъ жадны' члѣкъ не можетъ знати и повѣсти. але бо того дитѣте е^стъ такаѣ тварь и постака. Напродъ маєт короткѣю шию, кончастѣю головѣ и долгиѣ ѡха і долгиѣ ѡста, а зѣбы маєт ѡст'риѣ барзо. Чоло тежъ маєт з'морщенное барзо и тварь, а нѣсъ маєтъ долгий и кривы', якъ ѡрловый. а тоѣ дитѣ такъ ся народило, теѣды ѡсмого днѣя почало ходити и чѣда чинити, и барзо розѡмно мовило, а то такъ, повѣдали, же ся на его розѡмъ велики' людъ барзо ся чѣдовалъ. ѡ тыхъ кшнсткнхъ справахъ повѣдали намъ нашѣ послове, котры' есми были до Вавилонѣ мѣста послали на роз'вѣд'ки, и видѣли тоѣ власное дитѣ, якъ зъ людьми жартовало и чѣда чинило великий. а то такъ скоро ся народило, теѣды при его нароженію ставали^с заразъ дива и зраки барзо великиѣ, такъ же того самого днѣ, коли^с народило, правѣ ѿ самое полѣдне, теѣды сѣнце по килка разъ затмѣло ся было, а того затмѣнѣ ѡбывателѣ ва[ви]лон'ский и зъ великимъ страхомъ смотрѣти и видѣти мѣсѣли. потомъ заразъ першеи ночи по нароженію того дитѣте ѡказала ся великаѣ свѣтло^ст и великаѣ іасно^ст, такъ іакобы ѡгонъ и^с повѣтра падалъ надъ тымъ домомъ, в' которомъ ся народило. в' то' часъ матка сама зостала^с, а тоѣ дитѣ на повѣтра было з'никнѣло. потымъ зась на дрѣгн' денъ рано падала зъ неба манна, перлы и дорогое камѣне якъ дожгъ, а третего днѣ за^с слышали тамъ страш'не шарканѣ, базилѣш'кове и тыжъ иншиѣ барзо дикныѣ потворове.

И коли сѣ за^с нашѣ посланцѣ вывѣдовали, шобы то значило таѣ манна и дорогое камѣне, теѣды тоѣ дитѣ за^с зновѣ ѡказало ся и такъ имъ повѣдало, ижъ таѣ манна то е^стъ перлы и дорогое камѣне такъ ся знаменѣетъ великое щастѣ и богатство и слава надъ тыми людьми бѣдетъ, котрыи бы вѣровали к' него; а про за^с стороны того шарканѣ, теѣды тыжъ тоѣ ся знаменѣетъ все злоѣ нещастѣ дочасное и вѣчное надъ тыми, котрыи бы не хотѣли вѣровати к' него. Повѣдали намъ и тоѣ нашѣ посланцѣ,

и́жъ правѣ того часѣ, гдѣ тоѣ дитѣ народило сѣ, и́жъ тои́ ден
всѣ́ горы и пагорки пороспадали сѣ на двоѣ ѿ кавилонско́ странѣ,
гдѣ сѣ народило. Тамже единъ бал'ванъ карзо великий деревяны́
поганский ѿпал на землю ѿ Бавилонѣ мѣстѣ и́ розбѣл сѣ на двоѣ;
теды́ в томъ болванѣ на́дена е́сть картка, на которо́ было напи-
сано такъ жи́довскими́ сло́вы мовѣчи: „Ю́жъ пришло наро́женѣ
того́ Антихри́ста, ю́жъ сѣ народилъ“. на тѣе́ е́ще и́ тотъ велики́
дивъ и́ взо́рокъ повѣдали́ намъ наші́ посланцѣ́, и́жъ того́ часѣ, гдѣ
народилъ сѣ то́ Антихри́стѣ, те́ды слышаны́ былъ страшливы́
голосъ з' неба́ ты́ми сло́вы ѿгрома́ными мовѣчи: „Приправте́, при-
правте́ сѣ а́ при́мѣте́ сына́ моего́! вѣ́гословенны́ вѣ́детъ, котры́
ѿвѣ́ржетъ в' него́ и́ не вѣ́детъ затрачены́“. И́ тотъ гла́съ слышаны́
былъ далеко́ на триста́ милъ, и́ такъ и́ зъ инши́хъ зе́мля лю́де при-
ходи́тъ, которіе́ ты́е дивы́ и́ зраки слышали́, и́жъ хотѣ́чи досвѣ́д-
чити́ съ пи́ма стѣ́го стара́го и́ нова́го зако́нѣ, же́бы то́ былъ вла-
стный Антихри́стѣ, а сы́номъ затраченѣ́ и́ вѣ́чного прокля́тства.

Мы́ такъ то́мѣ все́мѣ, що́ намъ наші́ посланцѣ́ з' Бавило́на
мѣста́ принесли́ и́ повѣ́дали, те́ды е́ще́мо́ на томъ досы́тъ не
мали́ и́ не вѣ́рили́мо́ имъ, а́ле́ презъ бо́лшиѣ́ свѣ́доцтва́ и́ для́
лѣ́пше́и певности́ того́ все́го, що́ сѣ́ тамъ стало́, те́ды́смо́ мы
се́мѣ́ наші́хъ зобра́ли, и́ пора́дивши сѣ́ ве́полъ вшитки́, такъ е́смо́
наш'ли́ и́ докончили́ наші́хъ радѣ́, изъ ме́жи се́бе́ дѣ́. персонѣ́ вибра́-
ли́мо́, двѣ́ дѣ́ховны́ и́ двѣ́ свѣ́цки́, абы́ пои́хали́ до Бавило́нѣ
мѣста́, абы́ съ правди́вого свѣ́доцтва́ то́еи́ нови́ны абы́ до насъ
присла́ли. Которіе́ то́ послове́ наші́ были́ тамъ ажъ́ на самомъ
мѣ́стѣ, що́ ви́дѣ́ли́ свои́ми́ власны́ми ѿ́чима́ того́ самого́ Ан-
тихри́ста, такъ́ передъ́ ними́ мовѣ́л и́ велики́е чѣ́да́ чини́л то́тъ Ан-
тихри́ст: те́ды́ мѣ́ртвыѣ́ зъ гробовъ́ вставали́, нѣ́мыи́ промовѣ́али,
гла́хуи́ чѣ́ли́ и́ хромы́и́ ходили́, хори́и ѿ́здоровѣ́али. И́ такъ́ гдѣ́
на́ такі́е чѣ́да́ лю́де́ смотре́кли сѣ́, те́ды́ много́ ихъ ѿ́вѣ́ровали́
в него́, приписѣ́ючи́ емѣ́ чѣ́сть и́ мо́цъ́ якъ́ Бѣ́гъ. Повѣ́дали́ намъ́ и́ то́е
наші́хъ посланцѣ́́, же́ чѣ́да́ не малы́и, котрымъ́ сѣ́ чѣ́довали́; а́ле́ и́
то́ не менша́я, и́жъ сѣ́ дивовѣ́али́ гора́мъ и́ пагорка́мъ, що́ поро́спа-
дали́ в полъ́ тамже́ ѿ́ кавилонско́ кра́инѣ́, такъ́ те́жъ и́ на болвана́
розвѣ́пленого́ в' мѣ́стѣ́ Бавило́нѣ́, що́ такъ́ же́ свои́ми ѿ́чима́
ви́дѣ́ли́ и́ ко́ Гѣ́дѣ́ Бѣ́гъ взы́хали́. Про́ инши́ чѣ́да́ бы́ и́ писати́
вамъ, а́ле́ то́е́ тѣ́лько́ в кра́тцѣ́́ вамъ ѿ́зна́мѣ́емо, що́ сѣ́ стало́, и́
посы́лаемо́ до́ васъ́. а́ прѣ́тожъ́ вы́, панове́, и́ вы́, ѿ́цѣ́и́ дѣ́ховны́и́ и́ всѣ́
набо́женства́ хрѣ́стианского́ и́ вѣ́ри́ правди́вого лю́де́, пи́лно́ смо-
тре́йте́ и́ все́гда́ памята́́те, що́ кончи́на́ вамъ́ сѣ́ ѿ́зна́мѣ́етъ́ и́ ѿ́по-
вѣ́даетъ́ сѣ́ ѿ́ томъ́ при́шломъ́ и́ фалшивомъ́ Антихри́стѣ́. Бо́ за-

правды ко кѡнцѣ приходитъ. Лѣч абысте ся всѣ в ча, прѣдкѣ ѿ сна пробѣдили ѿ чѣ'ными были закше въ днѣ ѿ в ноци, а ѿ том старалисѣ, абысте томѣ зломѣ ѿ фалшивомѣ Антихристѣ ѿ-пиратисѣ ѡмѣли, а зводитисѣ не давали ѿ не вѣровали емѣ, але при еѡгѣли Іс Христовомѣ трвали і ѿ него не ѡстѣпали, але ѿ живот сво' при нем скончили. амин.

Таѣ новина стала ся 8 Вавилонѣ мѣстѣ рок. 1640. мѣца генвар., а принесено до Угорскон землѣ рок. 1641. хлѣ. Tu ne crede malis hisce et falsis Antichristi nugis. Вѣрѣ имѣй ко Хѣ Ісѣ а распѣ-таго, Бѣа ѿстиннаго.

Отсей руський текст — переклад апокріфічної „газети“, що коло року 1640 із Угорщини були принесена до Польщі в латинським текстї і швидко розширила ся тут перекладена також на польську мову та довго наповняла жахом забобонні уми.

Додатки і поправки.

Вже значна часть отсього тому була надрукована, коли менї явила ся можливість користувати ся інтересною збіркою рукописів о. А. Петрушевича, що тепер зложена в Народнім у Львові і скатальована здебільшого д. Свистуном. Отсе причина, що доповнення до сього тома виходять такі просторі.

До розділу I.

(Катехізми на апокріфічні теми).

II. Рукопис Народного Дому XVIII в. (Муз. о. Петрушевича ч. 213, к. 23—27).

(Вопроси сѣго Василїа Великаго и Григорїа Бѣослова).

1. Вопрос: Колко Ядам лежалъ мертвъ, гди его Гѣдъ злѣпилъ з глини?

Овѣт: Ї. лѣт лежалъ.

2. Вопрос: Что рѣк Ядам, гди его Бѣъ шживилъ?

Овѣт: Рѣк лилѣа.

3. Вопрос: Что ест лилѣа?

Овѣт: Хвалю тебе Бжѣ.

4. Вопрос: Что рече Ядам, егда шживи его Бѣъ?

Овѣт: Рече: бжѣно црѣтво ѿца и сѣа и сѣго Дхѣа всегда, нинѣ и присно и во вѣки вѣкомъ. аминь.

5. Вопрос: Кто не рожденъ та ѿмеръ, и кто родилъ сѣа и не ѿмерлъ, але мѣснѣ ѿмерати?

Ѓвѣт: Идам не родил сѧ и ѡмерлѣ. Енох ꙗ Илия родили сѧ и еше не померли, але мѹсѧт ѡмерати ѿ Антихриста.

6. Вопрос: Кто на троѹ ногахъ ходитъ?

Ѓвѣт: Члвкъ, во двѣ нозѣ а третѧ палица.

7. Вопрос: Чий гласъ било слышано ѿ костека и до запада?

Ѓвѣт: Евин, гди чадородие тяжко било.

8. Вопрос: Кто первѣе Бѣа нарече?

Ѓвѣт: Сатана.

9. Вопрос: Колко Идам пребивъ к раю?

Ѓвѣт: Ѣ 5-го часа до 8-го.

10. Вопрос: Ключъ древянъ, замокъ водян¹⁾, заѧцъ пробѣжа, а ловецъ ѡтѡнѣ.

Ѓвѣт: Ключъ древянъ — жезлъ Моисеѡвъ, замокъ водянъ — море, заѧцъ — Моисей, ловецъ — Фараон, гди генилъ за Израилемъ и ѡтѡнѣлъ.

11. Вопрос: Кто не согни и не восмердѣ?

Ѓвѣтъ: Лотова жена въ Годомѣ.

12. Вопрос: Где стѣдено не теплымъ смѣси сѧ?

Ѓвѣт: Въ Годомѣ и Гоморѣ.

13. Вопрос: Кто неплодный и кто не растетъ?

Ѓвѣт: Дѡволъ неплодный, каменъ не растетъ.

14. Вопрос: Единого шѣкали, а трѣхъ знайшли, а иже ѿвѣтитъ, повѣла ѡмерла дѣца.

Ѓвѣт: Единого крѣта Гедня шѣкали, а 3. знайшли, два разбойничѣ, а третий Геднѣ, и не могли знати, который крѣтъ Геднѣ. на той часъ била ѡмрла дѣца во Иерусалимѣ, и почали класти крѣти на дѣцѣ ѡмрлѣю. теди положили крѣтъ единый на дѣцѣ — не воскресла, положили и дрѣгий — не воскресла, а гди положили 3-и крѣтъ, воскрѣла дѣа и такъ познали крѣтъ Хвѣ.

15. Вопрос: Что естъ вода превише нечесъ?

Ѓвѣтъ: Гди стѣий Іѡанъ крѣтилъ Бѣа Хѣ, изливѧ наверхъ Геднѣ, то называетъ сѧ вода превише небесъ.

16. Вопрос: Что естъ кадилица?

Ѓвѣт: Прѣстѧ Бѣа.

17. Вопрос: Что естъ епитрахиль?

Ѓвѣт: Ланцѣхъ, гди веденно Хѣ за шию ланцѣхомъ предъ Пилата на morderstwo.

18. Вопрос: Что естъ еѡглѣ?

Ѓвѣт: Ѣста Гедня.

¹⁾ В рукоп. древянъ.

19. Вопрос: Что е^{ст} въздухъ?

Овѣт: Гробъ жїи.

20. Вопрос: Колко небесъ?

Овѣт: Ї.

22. Вопрос: Гди не било неба и землѣ, гдѣ Бгъ билъ?

Овѣт: На повѣтрѣ, на въздухѣ, и тѣ били три комори, въ тѣхъ коморахъ бѣше Оцъ и Снъ и Дхъ стїи на веренъ крилѣхъ вѣтрению. Такъ мовитъ ѿаѣмѣста: ходѣи на крилѣхъ вѣтрению, творѣи аѣгли своѣ дѣи.

23. Вопрос: На чомъ земля стоитъ?

Овѣт: На водѣ, а вода на камени, а каменъ на ѿгни, а ѿгнь на чотирохъ столпѣхъ, а столпи на совѣсти бжѣи.

24. Вопрос: Для чего когдѣ крилами трепещетъ?

Овѣт: Для того, бо гди сѣнце зайде, тѣди аѣгли и архѣгли, ѿрафими, Херѣвими возмѣт сѣнце и зберѣтъ ѿдеждѣ сѣнечнѣю и коронѣ слонца и поставѣтъ на прѣтолѣ слави Гдѣи, а сѣнце ѿко два аѣгли стоятъ, дондеже приходѣтъ чаѣ свитани; тѣди аѣгли и архѣгли збираютъ слонце во одеждѣ и складаютъ и коронѣ на слонце и несѣтъ на вѣходѣ, и несѣтъ слонце прѣдное тѣ аѣгловѣ. Естѣ когдѣ, котрий въ мери стоитъ по колѣна, Жизнѣ имѣ когдѣтовѣ. и ѿ того когдѣта е^{ст} перо въ нашихъ когдѣтовѣ, перо подъ правимъ плечемъ, и той когдѣтъ запѣе мовѣчи: „Овѣтодавчѣ, послѣ свѣтъ мироу!“ а тѣтешнихъ когдѣтовѣ тоѣ перо посверѣтъ и такожъ спѣвають и не спѣтъ ажъ до днѣ, тимѣжъ словѣ: „Овѣтодавчѣ, послѣ свѣтъ мироу!“

25. Вопрос: Какъ сѣпостата боретъ сѣ?

О.: Днѣ и нощѣ.

26. Вопрос: Что естъ такое, гди звѣзда вѣзерѣнокъ з неба летѣчи и искри з сѣбе пѣскаетъ?

Овѣт: То раздѣмѣемъ планеты, гди на земли тихѣ, вѣтрѣ нема, а до того ещѣ гди вѣдрѣно граетъ, тѣди подъ ѿблаками тѣкѣ вѣтри спотикаютъ сѣ, вѣтеръ з вѣтромъ, ажъ искри з сѣбе мѣсѣтъ пѣскати. а людѣ видѣчи тѣе искри спадающе на землю крѣтътъ сѣ, раздѣмѣютъ, же то звѣзда з неба летѣтъ, аѣбо тѣжѣ звѣздою сѣ дѣаволѣ зчинѣтъ. И томѣ не потреба вѣрити. и тоѣ нѣчѣго нѣкомѣ не шкодитъ. Такъ ѿписѣютъ поетѣковѣ, же гдѣи слонце на землю зпало, тѣди би звѣс свѣтъ застѣпѣло. а звѣзда гди би з неба на землю спала, пол свѣта би застѣпѣла.

27. Вопрос: Гробъ живъ ходитъ, а мертвецъ въ немъ спѣваетъ.

Овѣт: Іѿна гди во чрѣкѣ китѣвѣ билъ.

28. В о п р о с: Которое ремѣсло першое било?

О в ѣ т: Кравецтво.

29. В о п р о с: Которий цвѣтъ найперше цвѣтетъ, що его свѣс свѣтъ чекаетъ?

О в ѣ т: Лѣто.

30. В о п р о с: Члѣкъ бѣ богатъ зѣло и всего имѣаше, едино-гоже не имѣаше, и проси нищого, и даде емѣ нищій.

О в ѣ т: Члѣкъ когатъ Хѣ все имѣаше, крѣщенїа не имѣаше, и прииде къ Іоаннѣ проси крѣщенїа, и даде емѣ Іоан.

31. В о п р о с: Кто крѣсти прѣтѣю Бѣ?

О в ѣ т: Петръ і Іоанъ Бѣгословъ.

32. В о п р о с: О колко частей созданъ бѣ Адамъ?

О в ѣ т: О ѣ. О зѣмля тѣло, О моря кровъ, О сѣнца шчи, О ѣблака мислѣ, О вѣтра дѣханїе, О каменїа кости, О дѣа сѣаго дѣа, власи О повѣтра.

33. В о п р о с: Іако нарече сѣа имѣа Адамъ?

О в ѣ т: Посла Гѣдъ аѣгли и рече: „Идѣте и ищѣте члѣкѣ имѣа“. Мѣхалъ иде на востокъ и видѣ звѣздѣ, имѣа еи Якадима, и вземъ О неи а и принесъ предъ Гѣда. Гакрил иде на западъ и видѣ звѣздѣ имѣа еи Дикиѣ, и взятъ О неи д и принесе предъ Гѣда. Іа Рафанил иде на полѣнощѣ и видѣ звѣздѣ, имѣа еи Марсавиа, и взятъ О неа м и принесе предъ Гѣда. И рече Гѣдъ ко архѣгломъ: [Како] имѣа томѣ члѣкѣкѣ?“ И рекоша: „Адамъ“. Рече Гѣдъ: „Бо правдѣ нарече сѣа имѣа емѣ Адамъ“.

34. [В о п р о с]: Для чого постимъ средѣ?

[О в ѣ т]: Для того, ко Іюда Жидомъ Хѣ продавъ за ѣ. сребникъ (ѣѣѣ. грошей) вѣ средѣ. а пѣтокъ постимъ, бо Хѣ на крѣтѣ висѣвъ¹⁾.

35. В о п р о с: Котрого мѣца Адамъ созданъ бѣ?

О в ѣ т: Мѣца марта дѣа ѣ-го години шестои.

36. В о п р о с: Колко Адамъ дѣтей мавъ?

О в ѣ т: Сѣновъ ѣ. и дѣерей ѣ.

37. В о п р о с: Кто солга спасе сѣа, а истиннѣ рекъ погибѣ?

О в ѣ т: Петръ солга сѣсе сѣа, а Іюда истиннѣ рекъ погибѣ.

38. В о п р о с: Что еѣ: милостъ и истинна стрѣтѣста сѣа, правда и миръ ѣблибизаста сѣа?

О в ѣ т: Милостъ еѣ Бѣа, а правда и миръ еѣ, гдѣ сѣа стрѣтили прѣстѣа Бѣа и Елисавета, цѣловастѣ сѣа ѣкѣ матери.

¹⁾ Отсе питанѣ зъ вѣдповѣдѣю дописанѣ на чистѣмъ полѣ рукопису вѣдмѣннымъ почеркомъ.

39. Вопрос: Что е^{ст} ѿ. хлѣбовъ и что ѿ. тисащъ народовъ?

Ѡвѣт: ѿ. хлѣбовъ ѿ. ран Христови^х.

40. Вопрос: Колко бил потоп на земли?

Ѡвѣт: гї. мѣсяцей.

41. Вопрос: Како имѧ волхвом принесшим дари?

Ѡвѣт: Распар, Балтазар и Мелхишон.

42. Колко Хѣ бил во Египтѣ?

Ѡвѣт: ѿ. мѣцей.

43. Вопрос: Како имѧ древѸ, на немже Іюда шѣхси сѧ?

Ѡвѣт: Мирник.

44. Вопрос: Кто содѣла кре^{ст} Хѣѣ?

Ѡвѣт: Примин жидовский Филон.

45. Вопрос: Кто прободе Хѧ на кре^{ст}ѣ?

Ѡвѣт: Логин.

46. Вопрос: Како имѧ агглом ѡвалившим камен ѡ гроба?

Ѡвѣт: Имѧ агглом Язвилъ и Калвилъ.

47. Вопрос: Гдѣ написа Мареѣ еѡагїе?

Ѡвѣтѣ: Мареѣ напуса на wostoci еѡгїѣ члвчимъ шбра-
зомъ, Марко напуса на полѣдни во Іерусалимѣ лвокимъ шбра-
зомъ, Лука напуса на сѣверн телчимъ шбразомъ, Іѡанъ напуса
на юзѣ агглемъ шбразомъ.

48. Вопрос: Чтѣ е^{ст} висота небесная и широта земная и
глубина морская?

Ѡвѣтѣ: Ѡцѣ и Снѣ и Дхѣ ѿ.

49. Вопрос: Что е^{ст} дѣ. рози на земли?

Ѡвѣт: Восток и запад и сѣвер и юг.

50. Вопрос: На колко частей раздѣли Бгѣ море?

Ѡвѣт: На вї. частей.

51. Вопрос: Что е^{ст} небеса повѣдают славѸ божїю?

Ѡвѣт: а. Енд, в. Енох, г. Енос, д. Ной, е. Авраамъ,
ж. Ісаакъ, з. Іаковъ.

52. Вопрос: Члвкѣ нѣкий сохощаще ѡ Іерусалима во Іе-
рихон и во разбойники впадаѣ.

Ѡвѣт: Члкѣ е^{ст} Ядамъ, а Іерусалимъ рай, а разбойники
дѣволъ, а пѡзви грѣхи, а їерей Мойсей, а Левит Іѡан, а Сама-
рианин Хѣ, а гостинница црѣковъ, а гестинникъ Павел, а послѣд-
ний контрактъ пришествїе Хѣо, а масло млѣтнїа, а вино кровъ
Хѣа.

53. Вопрос: Кто завтра идѣт виноград чистити?

Ѡвѣт: Дѣлателіе апѣтоли, а приходшии во единадесѣтии час **Мадей**

54. **Вопрос:** Посла Гѣдъ два ѡчѣника своѣа глѣюще: „Идѣте во преднюю вѣсѣ, и шѣрицѣте шѣла привѣзана и жребѣа с нимѣ“.

Ѡвѣт: Вѣсѣ еѣт мир, а шѣла Жидове, а жребѣа с нимѣ хрѣтіанѣ, а привѣзаніе закон, а ѡрѣшившии Хѣ.

55. **Вопрос:** Рече Гѣдъ своим ѡчѣником: „Ви еѣте свѣтъ миру“.

Ѡвѣт: Свѣтъ апѣтли; ѣко сѣнце шѣвѣщаѣт вѣсѣ свѣтъ, такѣ апѣтли наѣкою своєю просвѣтили вѣсѣ хрѣтіан.

56. **Вопрос:** Рече Гѣдъ: „Ви еѣте соѣ изѣмли“.

Ѡвѣт: Соѣ еѣт вѣра, а зѣмля члѣвѣкъ.

57. **Вопрос:** Рече Іѡанъ: „Ѡже и секира при корени“.

Ѡвѣт: Корен еѣт вѣра, а секира смѣрт, а древо члѣвѣкъ.

58. **Вопрос:** Члѣвѣкъ нѣкий созда сѣвѣ храм на каменѣ.

Ѡвѣт: Члѣвѣкъ еѣт Петръ, а каменъ Хѣ. а храмѣ вѣра, а вѣтерѣ дѣаволи; а иже на пѣсѣцѣ создави храмъ Іюда Скарѣштскѣи, а пѣсокъ дѣша Іюдина.

59. **Вопрос:** Жѣна нѣкая имѣла ѣ. драхмѣ и погѣби едина ѡ ниѣ, вѣжегше свѣтилникѣ шѣрѣте ю.

Ѡвѣт: Жѣна еѣт црѣковѣ, а свѣтилникъ крѣст, а драхмѣ ѣ. еѣт ѣ. чиновѣ аѣггаскиѣ, а едина ѡ ниѣ погѣбѣла еѣт Іѡанъ; воста ко Хѣ и шѣрѣте Іѡана.

60. **Вопрос:** Ѡподобѣ сѣа црѣтво небѣсное квасѣ, иже прѣѣм жѣна сокри в мѣцѣ три сѣти.

Ѡвѣт: Квасѣ еѣт Бѣгѣ, а три сѣти воскрѣніе ѣго.

61. **Вопрос:** Ѡподобѣ сѣа црѣтво небѣсное ѣ. двѣмѣ мѣдрѣм.

Ѡвѣт: Дѣви мѣдрѣ сѣт: вѣра, любовѣ, смѣреніе, терпеніе и млѣрдіе, а пѣт бѣзѣмниѣхѣ: неразѣміе, нетерпеніе, немлѣрдіе, нелюбовѣ ко ближним, лѣвѣство до набоженства, а иже воздрѣмавшиа нерадиша ѡ дѣшахѣ своихѣ, изгнани сѣтѣ.

62. **Вопрос:** Призва Іѣ ѡчѣники своѣа: шѣвомѣ даѣт ѣ. талантѣ, шѣвомѣ даѣт ѣ. таланта, шѣвомѣж ѣ. талантѣ.

Ѡвѣт: ѣ. талантовѣ сѣт апѣтли, а прѣѣмшии ѣ. сѣт еѣглисти, а прѣѣмшии ѣ. талантѣ Іюда Скарѣштскѣи сокри вѣрѣ ко зѣмлю.

63. **Вопрос:** Іѡанъ Іѡанъ великѣ билъ зрѣстомъ?

Ѡвѣт: ѣ. лѣктии ѣ висѣтѣ, а шѣротѣ ѣ. лѣктии; а Сѣла ѣ висѣтѣ ѣ. лѣктии, а в шѣротѣ ѣ. лѣктии.

64. **Вопрос:** Іѡанъ Іѡанъ ѣзѣкомъ говорѣлъ?

[**Ѡвѣт:** Іѣсѣрийскимѣ.

66. Вопрос: Для чего читаем часи ѿ. и ѿ.?

[Ѡвѣт]: Бо третей години Хѡ поймано, а ѿ. распали.

67. [Вопрос]: Что естъ Бѡъ Ѡ юга прииде?

[Ѡвѣт]: То естъ Ѡ полудни, во Вифлеемѣ Ѡ пречестои Дѡи снѣ бѡїи плотію роди сѧ на земли.

68. [Вопрос]: Для чего іерей погрѣжает Ѡроча, гди крѣтит, трижди во водѣ мовачи: „Во имя Ѡца и Бѡа и сѡго Дѡа“?

[Ѡвѣт]: В том бо великая таємница сѡи и нероздѣлнои Троици, тридневное погребеніе Хѡо и воскресеніе вѡи показѣет сѧ.

Р. Рукопис о. Мілковича 1655 р. (Бібл. Нар. Дому, муз. о. Петрушевича ч. 134, в. 43—45).

Въпрошеніѧ сѡго Григоріѧ ѧ Ѡвѣты сѡго Василіѧ.

1. Григорій рече: Какъ сѧ два корета?

Василій рече: Животъ ѧ смѣть.

2. Григорій рече: Какъ два свѣстата?

Василій рече: Днѣ ѧ ноцѣ.

3. Григорій рече: Кто солгавъ сѡсе сѧ?

Василій рече: Петръ рекъ: не вѣде чѡка.

4. Григорій рече: Кто истиннѣ рекъ погыбе?

Василій рече: Иудѧ рекъ: егѡж лѡбжѣ, тѡй ѣстъ.

5. Григорій рече: Который чѡкъ полчетверта столпа постави на земли?

Василій рече: Илѡм при Ѣзавели ѿ. лѣта ѧ мѣсцѣи ѿ.

6. Григорій рече: Кто праведенъ сѡи не глѧ ѿ. мѣсцѣ ѧ ѧ. днѣи?

Василій рече: Захаріѧ, егда видѣнїе видѣ.

7. Григорій рече: Коѡго праведника глас сѡсе Ѡ сомрѣти?

Василій рече: Сигор гора Лѡта, егда избѣжа изъ Сѡдома.

8. Григорій рече: Кто нѣстъ рожденъ Ѡ чѡкъ ѧ кто нѣстъ ѡумрѣлъ?

Василій рече: Ядам не рожденъ, а Илѡм не ѡумрѣлъ.

9. Григорій рече: Кто дваждѣ ѡумрѣлъ воста?

Василій рече: Лѡзар.

10. Григорій рече: Кто смрѣти вѣглетъ?

Василій рече: Илѡм при Ѣзавели, егда цѣствовашѣ.

11. Григорій рече: Гдѣ смѣшаетъ сѧ теплота со стѣдѣнію?

Василій рече: Во Содомѣ ѿ Гоморѣ град ѿ ѡгнѣи ѡгненно.

12. Григорій рече: Кое хѣдожество прѣвое на земли?

Василій рече: Шкиво, ѣгда соши ѿдама листвѣе смоковное сѣбѣ.

13. Григорій рече: Когда град [мб. гласъ] сонїде ѿ востока сѣнца до запада?

Василій рече: Ёгда Ёваа роди Кайна.

14. Григорій рече: Когда четвѣртаѧ часть земли ѡмре?

Василій рече: Ёгда Кайнѣ ѡуби ѿвела.

15. Григорій рече: Колико ѿдам пребысть во рай?

Василій рече: Ѿ 3.-го часа до 4.-го.

16. Григорій рече: Кто не рожден ѡмре?

Василій рече: ѿдам.

17. Григорій рече: Кто по рождѣствѣ состарѣвъ сѧ ѿ пакы въ ѡтровоѧ матрѣню вонїде?

Василій рече: ѿдам ѿ земли возмѣ бысть ѿ пакы во землю ѡїде.

18. Григорій рече: Колико лѣтъ бѣ Ноеви, ѣгда потопъ бысть на земли?

Василій рече: 3.

19. Григорій рече: Кто ѿ прѣрокъ живъ погребенъ бысть ѿ гробъ его хождаше, а мѣтвѣи ко нем пошѣ?

Василій рече: Іванъ во чревѣ китовѣ.

20. Григорій рече: Когда сѧ козрадова вес миръ?

Василій рече: Ёгда Ное ѿзлѣзе ѿс ковчега.

21. Григорій рече: Колико лѣтъ работаша Іѿлѣтѣны во Египтѣ?

Василій рече: 3. лѣтъ.

22. Григорій рече: Колико тысячъ пройдоша море?

Василій рече: 3. тысячъ.

23. Григорій рече: Колико лѣтъ сотвориша Іѿлѣтѣне во пѣстыни?

Василій рече: 3.

24. Григорій рече: Колико ихъ прѣйде Іѿрданъ?

Василій рече: 3. тысячъ.

25. Григорій рече: Гдѣ воземъ Бѣ прѣсти сотвори ѿдама?

Василій рече: Во земли Мадѣмѣстѣи.

26. [Григ. рече]: Гдѣ восели ѿдамъ ѿзлѣзъ ѿ раѧ?

Василій рече: В земли Мадѣмѣстѣи посреда сѧ.

27. Григорій рече: Кого мѣца сотвори Бѣ Идама?

Василій рече: Марта во ѿ. во ѿ. час.

28. Григорій рече: Которій звѣръ не бысть во ковчезѣ?

Василій рече: Рыба.

29. Григорій рече: Кто прѣвѣ Бѣ на земли нарече?

Василій рече: Сатана, егда рече Свѣтъ: что вам Бѣ рече исти?

30. Григорій рече: Что естъ, ежъ одинаго ѿскахъ ѿ три ѿвѣктоша; ежъ ѿскахъ, не можахъ ѿвѣстити, но показа мѣ мѣртвѣ дѣца?

Василій рече: Распаша Гѣ со двѣма разбойникомъ на трехъ крѣстѣхъ. ѿ налѣзѣ¹⁾ сѣла Елена три крѣсты. егда положиша на мѣртвѣ дѣци крѣтъ Гѣ, крѣста дѣца мѣртвѣ ѿ сѣде.

31. Григорій рече: Что естъ пѣть земля ѿ ѿ. тѣмъ моря?

Василій рече: ѿ. хлѣбъ ѿ ѿ. рыбѣ, пѣтъ елѣви Бѣ.

32. Григорій рече: Кто забѣши Гѣ на преданіи?

Василій рече: Раслабленый, ѿже на ѿвѣчѣ кѣпелн, ѿмѣ емоу Свѣ.

33. Григорій рече: ѿже сотвори Петръ ѿвѣщи сѣ, что сѣ зоветъ?

Василій рече: Бѣ сила.

34. Григорій рече: Древо, на немъже ѿвѣси сѣ Иуда, что сѣ зоветъ?

Василій рече: Милнихъ.

35. Григорій рече: Понесый крѣтъ Гѣднь что сѣ зоветъ?

Василій рече: Симонъ Кириней.

36. Григорій рече: Проводый Гѣ копѣемъ что сѣ зоветъ?

Василій рече: Логинъ сотникъ.

37. Григорій рече: Распаша со Хрѣстомъ разбойника како зоветъ?

Василій рече: Свѣснѣю Гѣста, а ѿшнѣю Дижманъ.

38. [Кѣпрос]: Почто неѣдома сѣлѣ повелѣ Бѣ прора-
стити земли?

Глѣвоканіе. Понеже животныхъ ѿмена различна сѣтъ, различнажъ нѣхъ ѿ пит[ан]іа сотвори сѣтъ Бѣ. еже бо неѣпотребномуу ѿному животу ѿ тѣхъ сѣлѣ питаній, то дрѣгомуу потребно бѣдетъ. не токмо бо неѣдома бѣла сотвори Бѣ, нѣ ѿ на цѣлѣв чѣкомъ, пекѣ сѣ насъ ради.

¹⁾ В рукоп. нарече.

С. Рукопис Нар. Дому, XVIII в. (Муз. Петрушевича ч. 102),
стор. 584—592.

Вопроси при посѣженю.

1. Вопросъ. Била жыдоке на пѣцѣ были?

Овѣт'. М. лѣтъ.

2. Вопросъ. Котораа неѣста одной ночи, одной години
сродила са, тойже години замѣла, тойже години зрела?

Овѣт'. Ека жона Ядамова.

3. Вопросъ. Которыи сѣи без' дѣи былъ?

Овѣт'. Крестъ сѣи.

4. Вопросъ. Где верх' з' крѣта?

Овѣт'. В лѣскѣ, ко гды древо на него рубано, верх' там'
зоставлено.

5. Вопросъ. Которыи з'кѣрѣ з' Ноем' в ковчезѣ не былъ?

Овѣт'. Рыба.

6. Вопросъ. Що ест' ѿ. стоаши, ѿ. глѣше, ѿ. ѿбличаше, ѿ.
дивниша са?

Овѣт'. ѿ. годнѣ быст' на денѣ, егда Хѣ со Гамаранною
глѣше, ѿ. Хѣ и Гамаранина, ѿ. мѣже еѣ ѿбличаше, ѿ. ди-
виша са — ѿ. апостолок', и тое то ест'.

7. Вопросъ. Що ест' нива, что ест' кѣ. ѿраше, дѣ. сѣаше, рѣ.
жаше, гѣ. собраста?

Овѣт'. Нива Бѣда, кѣ. ѿраше — кѣ. апостолок', дѣ. сѣаше
— дѣ. евангелисти, рѣ. жаше — рѣ. ѿалмовѣ Двѣмѣ, гѣ. собраста
— Троица ѿ. ѿцѣ, сѣнѣ и дѣхѣ сѣи.

8. Вопросъ. Що грымить?

Овѣт'. Не единаково глѣютъ: Ошдорыт' и Яданаѣй толкѣ-
ет', же хмары, которыи называют' Яркадиѣ, коли со дождѣм'
идѣт'. Иниии заѣ иначѣи глѣют'.

9. [Вопросъ]. Що ест': ѿ. стоаѣта, ѿ. тѣчаѣта, ѿ. корѣта са
до пришеѣтвиѣ Хѣа?

Овѣт'. Денѣ и ноѣи стоѣт', слонѣи и мѣсѣцѣ тѣчет', живот'
и смѣрт' борѣт са до пришеѣтвиѣ Хѣа.

10. Вопросъ. Когда Люцифер' з' нека спал'?

Овѣт'. Овѣт' созданѣ в понеделок', Гатананиѣ спаде во
второк'.

11. Вопросъ. Що ест' дѣ. ѿрашѣ едно знесоша?

Овѣт'. дѣ. евангелисты едно евангелѣе создаша.

12. Вопросъ. Ъкѣдѣ былъ Мелхиседекъ?

Ъвѣт'. Не единаково глѣютъ: едны повѣдають, иж ѡнъ ѡ поганѣ былъ. азъ ко такъ глѣю: былъ ѡнъ ѡ поганого ѡца, тыхъ людѣи, которые прѣдъ потопоу были, ѡ. дѣи родилъ сѣ ѡ мертвыѣ матери. егда матеръ его несено до гробѣ, тогда и ѡнъ шедъ за матернею, и было то вѣишткиѣ в подѣвлению, и хотѣли его ѡбити, и Ноѣ глѣ ко дѣглатъ: „Где тое дитѣ едетъ в потопъ?“ и дѣглатъ возмѣтъ его до Едема, где Авелъ со Енохоу былъ, а по потопѣ занесъ его назадъ, и ѡнъ бѣсвилъ Авраама на патриаршество. И тако ѡ Мелхиседекѣ.

13. Вопросъ. Въ которой сторонѣ рая?

Ъвѣт'. На востоцѣ.

14. Вопросъ. На чемъ земля стоитъ?

Ъвѣтѣ. На водѣ, а вода на камени, а камѣнѣ на огни, а огнѣ на мглѣ, а подъ мглою аѣ и тма, писмо такъ намъ повѣдаетъ.

15. Вопросъ. Где ниширше земля стоитъ?

Ъвѣт'. Во христіанствѣ.

16. Вопросъ. На чемъ земля христіанская стоитъ?

Ъвѣт'. На дѣ. столпѣхъ.

17. Вопросъ. Я дѣ. столпы що сѣтъ?

Ъвѣт'. дѣ. евангелисты на совѣсти вѣжи.

18. Вопросъ. Чи сѣтъ приѡдѣтѣи?

Ъвѣтѣ. Востокоу, югоу, западомъ, сѣвероу.

19. Вопросъ. Сила Ядамъ былъ во рая?

Ъвѣтѣ. Ѫ шестого часа до декатого.

20. Вопросъ. Когда миръ возрадова сѣ на земли?

Ъвѣт'. Егда Нои с ковчѣга соидѣ.

21. [Вопросъ]. Кто сѣ родилъ ѡ мертвыѣ матери и паки вонидѣ во мертвѣю матеръ?

Ъвѣтѣ. Ядамъ ѡ земля былъ и паки во землю пошолъ.

22. Вопросъ. Сила Моисей былъ во матери хованъи, пако сѣ народилъ?

Ъвѣт'. г. мѣцы.

23. Вопросъ. Що естъ посѣлъ нѣмыи, листъ неписаныи, а былъ такѣи, же го прочтѣ?

Ъвѣт'. Голѣбѣцъ не ѡмѣлъ мовити, сошецъ малинцовъи неписаныи, Нои го прочтѣ.

24. Вопросъ. Що естъ: ѡцѣ ма роди и азѣ родыѣ сокѣ же-нѣ, жена же ма роди ѡцѣи моему матери?

Овѣтъ. Бѣѣ Ядама сотвориѣ, Ядамъ себѣ женѣ роди, ѿ жоны Икимоу роди сѣ стѣмъ Бѣгородица.

25. **Вопросъ.** Шо естѣ: рече ѿтроча ко матери своен: кто ми естѣ ѿцѣ? твои ѿцѣ и мои ѿцѣ твоѣ дѣдѣ, ты менѣ братѣ, а ѿ твоѣ матери?

Овѣтъ: Гды вышолѣ былѣ Лотъ зъ Бодома ѿ сотвориѣ блѣдѣ по пѣмъ зо щерами своимъ, и ѿродила една сѣна, ѿ тако гѣла до сѣна своего.

26. **Вопросъ.** Икѣ течетѣ слонце?

Овѣтъ. Вѣсходитѣ на востокѣ и несѣтъ его оѣ. аѣггѣ чѣрезѣ ѿбо ѿ приходѣтъ зъ нимѣ на западѣ, ѿно бо естѣ ѿбранно во рызы вѣжнѣ. ѿ берѣтъ зъ него рызѣ ѿ рѣ. аѣггѣ несѣтъ еѣ до прѣстола вѣжого, а тѣ. идѣ со слонцѣмъ, и сѣ рѣ. аѣггѣ ѿкыѣ стрѣчѣютѣ, и тогда ѿбираютѣ слонце во рызи. рыза такѣ свѣтла бывѣетѣ, ѿко ѿгнѣ, ѿ свѣтъ вѣ згорилѣ, гды вѣ не пѣхѣ финиковыи его гасили зъ мора водою, такѣ же аѣжѣ нѣ крыла ѿгараютѣ, а вѣзѣ ноцѣ засѣ вырастаютѣ. и тыѣ пѣхѣ кѣгѣтомѣ нашиѣ естѣ пѣрѣко подѣ скрыдлами, и толко ѿни на слонце махѣютѣ, то заразѣ кѣгѣтомѣ сѣ трѣсѣтъ пѣрка и поютѣ: „Пошли Гѣди свѣтъ твои мирови!“ Гѣ-жѣ. егда слонце вылѣ[титѣ], поютѣ: „Глава Бѣѣ давшемъ намѣ свѣтъ“. и тако слонце ходитѣ.

27. **Вопросъ.** Шо вышше насѣ?

Овѣтъ. Вышше насѣ ѿблокѣ, на котроѣ хмары, тѣтъ же и матарствѣ кѣ., которыи сѣ мѣками чѣсцовыми назывѣютѣ. на тоѣ ѿблокѣ слонце, на томѣ и мѣсѣцѣ, слонце вышше мѣца на тѣ. и на шѣстѣ локотѣ, звѣзды выже слонца ходѣтъ еѣще, а потоѣмъ дѣръ золотыи, потоѣмъ ѿ. ѿбо, гдѣ Ядаѣ, Явраѣ, Исаѣк, ѿков и вси стѣынѣ и вѣ. со ними сокѣстию естѣ. потоѣмъ вѣ. ѿбо, потоѣмъ гѣ., потоѣмъ дѣ., потоѣмъ ѣ., потоѣмъ зѣ., потоѣмъ зѣ. ѿбо, а потоѣмъ вода велика и тѣта, которѣю Іѣванѣ крѣтитѣл на главѣ Хѣсѣѣ возлиѣлѣ, а потоѣмъ камѣни кришталовыи, а потоѣмъ мѣла, потоѣмъ прѣстолѣ вѣжнѣ, потоѣмъ Бѣѣ, а потоѣмъ вѣзтво, а потоѣмъ свѣтъ незаходимѣ.

Т. Рукопис Нар. Дому (Муз. Петрушевича 105, XVIII в.)
к. 11—12.

Питаня і відповіди, без титулу.

1. **Вопросъ.** Шо до Ядама рече Гѣдѣ, гды согришилѣ во ранѣ?

Г҃вѣтъ. Pulvis es et in pulverem reverteris. Земліа єси, Пдаме, ѿ в' землю паки пойдєши.

2. **Вопросъ.** Чого не было в ковчѣзѣ Ноевѣ, то єсть которого звѣрїатє?

Г҃вѣтъ. Рыбы.

3. **Вопросъ.** Гдѣ ковчегъ Ноевѣ стоитъ?

Г҃вѣтъ. На горахъ аравїцкихъ.

4. **Вопросъ.** Который сѣнь оукра_ѣ бѣ ѿца своего бѣгословенїе?

Г҃вѣтъ. Иаковѣ бѣ ѿца своего Ісаака.

5. **Вопросъ.** Кто го на тоє привелє?

Г҃вѣтъ. Ревека ма_ѣка єго.

6. **Вопросъ.** Кто бы сѣ на_ѣ Гѣда Бѣа выжей родити мѣла?

Г҃вѣтъ. Боровецъ, во Бѣхъ в' жоловѣ сѣ народилъ, а коровецъ в' стропѣ.

7. **Вопросъ.** Чого Бѣхъ не мал ѿ не вѣдє мѣти?

Г҃вѣтъ. Бѣхъ не малъ брата, не ма_ѣ грѣхъ, не малъ жены ѿ не вѣдє мѣти.

8. **Вопросъ.** Що єсть, же прѣвѣный грѣшного просилъ ѿ сїсенїе?

Г҃вѣтъ. Прѣвѣный былъ Никодѣмъ, просилъ грѣшного Пилата ѿ сїсенїе наше, то єсть ѿ тѣла Христова.

9. **Вопросъ.** Много Ной мѣла сѣновъ?

Г҃вѣтъ. Чтирохъ: Симѣ, Хама ѿ Ифѣта предъ потопо_{мъ}, а по потопо_{мъ} зродилъ Мѣнта. з' Симѣ пошли каплани, дѣховныѣ, из' Ифѣта пошла шлахта, а з' Хама пошли хлѣби. то єсть рѣкотники, а з' Мѣнта пошла Москва. Ной всѣхъ лѣтъ мѣла цѣ. (в. 11—12).

У. Бібліот. Нар. Дому (Муз. о. Петрушевпча ч. 102),
рукоп. XVIII в.

(Питаня і відповіді на ріжних картках, на вільних місцях).

1. **Вопросъ.** Которѣю рѣчѣ проговорилъ Идама прежде, єгда вѣдаде Богъ ємѣ дѣшѣ?

Г҃вѣтъ. Єгда ѿживи Богъ Идама, ѿнѣже рече: Алліа_ѣдїа, то єсть Алліа_ѣдїа, хвалю тѣ Гѣди.

2. Вопросъ. Что есть: едного исцаше, а три шѣрѣтоша?

Ѡвѣтъ. Едного крѣта ѿ. шукано, а три знайдено.

3. Вопросъ. Котрый сѣый гѣси пасѣ?

Ѡвѣтъ. Трифонъ сѣый, црѣковъ сѣла празнѣтъ фекрваріа днѣ ѿ.

4. Вопросъ. Шо то есть, же нагій нагого приждѣлъ?

Ѡвѣтъ. Нагій былъ Іоанъ Креститель, гды крестилъ Хрѣта, ѿ в той часѣ приждѣлъ его шатю крещенна.

5. Вопросъ. Шо то есть, же праведный грѣшного проситъ ѿ спасеніе?

Ѡвѣтъ. Праведный былъ Никодимъ, просилъ грѣшного Пилата ѿ спасеніе наше, то есть ѿ тѣло Христово.

6. Вопросъ. Много водъ найчистшихъ?

Ѡвѣтъ. Пятъ находимъ: ѿ. вода при крещеніи, ѿ. вода сѣенная, ѿ. вода з ѿчей за грѣхи текѣние, ѿ. вода дѣтей малыхъ слезы, гды родичи ихъ караютъ, ѿ. вода, которая млынъ женетъ.

7. Вопросъ. Ѡкѣдѣ возятъ сѣ пшеница на земли?

Ѡвѣтъ. Возятъ Миханъ ко рай поверже на земли.

8. Вопросъ. Како зачетъ сѣ ѿгнь на земли?

Ѡвѣтъ. Архаггъ Миханъ вожеже ѿгнь ѿ зѣницъ Господнихъ изнесе на землю.

9. Вопросъ. Я кто есть дѣлавый крѣтъ на распятіе?

Ѡвѣтъ. Имя емѣ Ялакъ.

10. Вопросъ: Кто есть прокодиный ребра Ісусовы на крѣтъ копне?

Ѡвѣтъ. Іма емѣ Логинъ.

Ф. Рукопис о. Місковича 1655 р. (Бібл. Нар. Дому, муз. о. Петрушевича ч. 134, к. 12—13).

Копреніа Антиѡха кѣсѣ ѿ Ѡвѣты вѣженнаго Іданасіа епѣа ѿ полезныхъ.

1. Вопросъ. Ѡ сѣцетка ли свѣта сего сотворены свѣтъ ѿглы, или ѿ коемъ веци?

Ѡвѣтъ. Саницѣмъ же есть сѣнце колѣ свѣздѣ, толицѣмъ же зракъ ѿгласкый всемъ видимымъ твари.

2. Въпрос. Чимъ сѧ естъ премѣнилъ въ зракъ а҃ггласкый темень Сатана ѿ ѿбразѧ а҃ггласкаго?

Оѿвѣтъ. Естествомъ не премѣни сѧ, нѣ мысль, ꙗкоже ѿ оумъ праведнаго ѿ грѣшнаго.

3. Въпрос. Тогда почто ѿпаде дѣволъ? препирають сѧ мнози гл҃юще, ꙗко не хотѣ поклонити сѧ Идаму ѿ того ради ѿпаде?

Оѿвѣтъ. Несомыслѣныѧ чѧды сицеѧ вещь естъ. дѣволъ ко прежде созданіѧ Идамова ѿпаде, ꙗкоже Исана пророкъ рече: помысли бѹе тако, ꙗко поставлю прѣтолъ мой на ѿклицѹхъ ѿ вѣдѣ подобенъ Вышнему.

4. Въпрос. Вѣскѹ бѣгопопѣсти емѣ Бѣ коевати народъ хр҃стіанскый?

Оѿвѣтъ. Да ꙗкат сѧ любящей Бѣ ѿ лежащей во похоти ѿкличат сѧ. сопестатѣ бѹе не кышѣ, то присни кейны цр҃вы не ꙗвѣтъ сѧ; да емоуж не бѹдолѣтъ дѣволъ, ѿ вѣнецъ прійметъ, зане возлюки Бѣ.

5. Въпрос. Можетъ ли ѿтравникъ оуморити чл҃ка?

Оѿвѣтъ. Праведнаго не можетъ, ниже приблизити сѧ емѣ, грѣшнаго же Бѣомъ попѣщена можетъ. ꙗже ли ни, то ни на сви-нѣхъ не ѿмѧтъ власти, ꙗкожъ ѿ ко стѣомъ е҃г҃лѣи слышахомъ.

6. Въпрос. ꙗкожъ се гл҃ють мнози, гдѣ сѣтъ нѣтъ прежде козатыѧ дѣла? ¹⁾

Оѿвѣтъ. Дивно ѿ страшно ѿпытаніе ѿ ѿ чл҃къ бѹтаенно. не попѣсти ко Бѣ ѿ тѣхъ возвратити сѧ к намъ никомѣжъ ни возвѣстити, гдѣ ли камо сѣтъ ѿшедшаѧ ѿ насъ дѣла. нѣ ѿ стѣхъ писаній раздѣваемъ, ꙗко ѿже сѣтъ грѣшныхъ дѣла, то ко адѣ сѣтъ, ѿсподи подъ землею ѿ подъ моремъ, ꙗже рече Дѣдъ ко псалмѣ: въ темныхъ ѿ сѣни сомрѣтнѣи ѿ ко ровѣ преисподнемъ. ꙗкожъ пишеть ко Иѿѡѡ: во земли темнѣ во полнощи.

7. Въпрос. При комъ поѧ Іѡсифъ Мрїю не цр҃кве стѣѧ стѣхъ?

Оѿвѣтъ. Писаніе гл҃еть ѿ свѣдителями постави Иѡсифъ Іеремъ ѿ Захарїю сѣѧ Варахїйна, при томъ поѧ. И ѿбръзаста ю въ ѿсмыи днѣ по рождѣтѣ тажъ дѣѧ, Иѡсифъ ѿ Захарїѧ.

8. Въпрос. Что естъ мытонмство? ²⁾

Оѿвѣтъ. Грѣхъ срама не ѿмый ѿ грабленіе насилное. то бо естъ разбѣйничества злѣѧ. разбойникъ ко сѧ срамлѣтъ крадый, а той дрѣзновеніемъ грабеть.

¹⁾ На марі. дописано: ѿ дѣла. ²⁾ На марі. дописано: мытникъ горшъ разбойника.

9. Гѣ нашъ Іс Хс свойма рѣкама прѣвѣ крѣстилъ стго апсла Петра, а стый Петръ апсла Андреа, а стый Андрей крѣстилъ Іѡана бгослова, а сый прочи апслы крѣстиша, Петръ же і Іѡанъ бгословецъ крѣстиша стѣю Бѣг. Петръ же ѿ Андрей прежде была Іѡанова бѣчка, егда же бѣсѣченъ бысть Іѡанъ, ѿ потом Хс по-
ят ю.

10. Евѣліе написа Матей во ѿ-е лкто по вознесеніи, Марко же въ і-е лкто, Лука же въ ѿ. лкто. по ѿ. лктѣху написа стое еѣліе Іѡанъ бгословъ повеленіем Іакова брата Гѣа. Матей ѿ б. апсла, Марко же бѣченикъ Петровъ, а Лука Павловъ.

11. Бѣзлившіа миро на главѣ Гѣю жена естъ Симона про-
каженнаго, Лазарева ѿца. Симон же глѣт сѣ послѣшаніе ѿли лов-
леніе. Кириней глѣтъ сѣ ѿ. чѣвѣствъ ѿмъй, тѣми чѣвѣствы
послѣша взати крѣтъ Гѣнь.

12. Я се ѿмена апостолом. Петръ, Павел, Матей — да-
нїе вѣіе, Марко — висока проповѣд, Лука коскрениа, Іѡанъ
— бѣгдѣтъ даст, Андрей — силами ѿвѣщека, Филипъ — рѣчна
бѣста, Бардоломей — сѣтъ повѣсивый воды, Тома — бѣз начала
клизнецъ, ѿсанна сѣсамъ въ кышнихъ¹⁾.

Під іменем Питань князя Антіоха і відповідий еп. Афанасія
заховав ся просторий твір (100 питань), що подає вклад і пояснене
ріжних темних місць із письма св. старого і нового завіта. (Пор.
Cave, Scriptores ecclesiastici стор. 148). Сей твір писаний геть пі-
знійше по смерті Афанасія Александрійського, був давно перекла-
дений і на церковно-славянську мову, та в рукописах найчастійше
попадають ся виривки з нього, звичайно з ще пізнійшими додат-
ками в роді тих, які маємо в нашій рукописі.

Х. Рукопис о. Міковича з р. 1655 (Бібл. Нар. Дому, музей
о. Петрушевича ч. 134, к. 31 об. — 32 об.).

Я се ѿ книгъ Пополнта кѣпросъ²⁾.

1. Трое ми естъ немощно раздѣкти, а четвертаго не скѣде:
слѣда ѿрлѣ меташоу по воздѣхѣ, ѿ пѣти змыа ползающа по ка-
мени, и стѣза коракла плѣкѣца по морѣ, ѿ пѣти мѣжа кѣ юно-

¹⁾ На марг. дописано: Імена тѣлковыѣ апстолом что сѣ раздѣкет. ²⁾ На марг.
дописано: Прит. Гол. гл. ѿ.

сти его, и тако жены любодѣйца, іако сядетъ ѿмывши сѧ и ничтож дѣетъ зде сотвориши грѣшно и безчинно.

Ѡвѣтъ. Еже рече: трое ми естъ немошно раздѣкти, а четвертаго не свѣде, слѣда ѡрла летѣща по въздухѹ, — тѣкъ: Хѣо воз'шествіе на нѣса. И пѣти смѣа по камени — тѣкъ: Диволъ не ѡврѣте во слѣда грѣховнаго на телеси Хѣк. И стесѧ корабля по морю — тѣкъ: Цркви аky во пѣчинѣ моретѣй житіѧ сего надеждою іаж во Хѣ и крѣстомъ правима. И еже пѣти моужа во юности его — тѣкъ: Рожденнаго Ѡ дхѧ стго и Ѡ прсно дѣвы Маріѧ Бѣа; се ко рече моуж, восток ѧма емѧ.

2. **Въпрос.** И еже же пѣти любодѣйца.

Тѣкъ: Житіе црковное прежде, а егда вѣрова ко Хѹ, иже по соблаженіи кѣмиромъ и ѡврѣгши сѧ дивабола и ѡмывши сѧ Ѡ грѣхѹ и емши сѧ по Хѣ и приѣмши ѡставленіе грѣхов, ничтоже нарече сѧ сотвориши безчинно.

3. **Въпрос.** Что естъ: тремѹ зиблетъ сѧ и трѣсетъ сѧ земля, четвертаго же не можетъ понести и трѣпѣкти. и аще рабъ коцрѣтъ сѧ, безѣмный ѡполнит сѧ пищею; и аще раба ѡжде-нетъ госпождѹ свою и мрѣзка жона аще клячѣтъ сѧ моужѹ добрѹ, четырихъ соутъ нецрѣдемъ на земли си?

[Ѡвѣтъ]. Сѧ же сѣтъ моудрѣйше мѣдрѹх мравѣа, имѣ-же нѣст крѣпости, и готовятъ пицѹ во жаткоу сѣбѣ. и хиро-лбли іазыкъ некрѣпокъ, еже сотвориша на камени дома свои. безъ црѧ сѣтъ прѣзы, и воюютъ єдинаго ждѹще повеленіѧ. добрѣ и не безчинно и іащерица и хомѣстор рѣкама крѣпа сѧ и ѡ-пираа сѧ и ѡудокъ ѡулавляемъ бываетъ, и той же живетъ во дво-рехъ и во полатахъ црскихъ. третіе еже блгочѣтно ходити, четвертое еже добрѣ приходитъ скименъ лвов, крѣпцыи скоти, иже не ѡ-вращаа сѧ ни ѡустрашаютъ сѧ скота. и кокотъ ходѧй въ коко-шехъ добрѣ ѡукрашенъ. и козелъ воже стадѹ. и црѣ, глѹ, и ко народѹ во іазыки. и аще даси себѣ въ веселіе и прострѣши рѣкѹ скою съ сваромъ, ѡскѣшенъ бѣдѣши. мелози млеко и бѣдетъ масло.

4. **[Въпрос].** А иже рече: тремѹ зиблетъ сѧ вся земля?

Ѡвѣтъ. Ѡцѣмъ и снѹ и стѣмъ дхѹмъ.

5. **[Въпрос].** А четвертаго не можетъ трѣпѣкти и понести?

Ѡвѣтъ. Послѣднаго іавленіѧ Бѣ и сїса нашего.

6. **[Въпрос].** И хормѣсто рѣками сѧ крѣпа и ѡпираа сѧ?

[Ѡвѣтъ]. Разбойникъ во прѣтаженіи рѣчнѣмъ на крѣстѣ ѡпираа сѧ.

7 [Въпрос]. И козелъ вож стаде?

Ѣвѣтъ. Закланый за грѣхъ мира.

8. [Въпрос]. И црѣ проповѣдала странамъ?

Ѣвѣтъ. Хсѣ воцаритъ сѧ надъ странами и оучитъ пророки и апслы слово истинное.

Ч. Рукопис тойже к. 32—35.

Слово стго Іѡанна Златѹстаго ѡ Идамѣ. Ѣ дѣла земля сотвори Бѣ Идама. тѣмъ же ѡбразомъ и Ѣ дѣла роди сѧ Хсѣ на поновленіе ѡбѣщавшему члѣкѹ. Икожъ и ѡ Идама ребро воземъ и сотвори женоу и не ѡхѹди Идама, такожъ и дѣница моужа породѣ и не сказа дѣства. іакоже Идамъ безъ жены роди сѧ, такожъ и дѣла безъ мѹжа мѹжа породѣ.

1. Въпрос. Како естъ разжмѣти: дажъ не созданъ бытъ Идамъ, прежде въѡбрази сѧ плѣтъ Хѣа и апслы?

Тлѣк. Послѣшай Павла гл҃юща: тайна шкровѣна ѡ кѣка и ѡ род. бл҃скѣ Бѣ бл҃скивый насъ ѡ всякомъ бл҃скѣ дх҃овнѣ на нѣсныхъ прежде сложеніѧ мирѹ, прежде вѣкѣ нарекый ны на ѹсѣпеніе. да никто же мнитъ, іако Бѣ, іакожъ члѣкъ, егда погрѣшитъ прѣвою помощію, второю промышлѣтъ, и тою ѡще не полѹчитъ, ко четвертой прихѹдитъ. а Бѣ не тако, нѣ дастъ законъ и пророки и потомъ еѹглѣе, не потомъ ползѹ ѹвѣдавъ. Икожъ інако не вѣ твари быти и стоѣти не іавлѹющѹ сѧ Хсѣ. мы ѹбо чл҃цы егда ѹзримъ недѹгъ, то промышлѣмъ былѣмъ. а Бѣ прежде недѹга зданіѧ нашего вѣстъ ѹврачеваніе спсѣнѣа нашего. мнози гл҃ють: „То видѣше ли Бѣ, іако согрѣшити Идамъ имать?“ азъ же гл҃ю, іако не точію предвидѣше, ноу и прежде прѣстѹпленіѧ, іако воздвигнетъ ѣго Хсѣ сомотреніемъ. и не прѣвѣ ѹмыслилъ востаніѧ, нѣ прежде ѹврачеваніѧ воскрѣсеніе положилъ, и тогда попѣстикъ іскѹшеніѧ и сѣмрть члѣкѹ, да ѹвѣстъ, чего наслаждаетъ [сѧ] себѣ дѣла, что ли ѹлѹчаетъ Бѣ дѣла. и прѣвѣ дажъ не созданъ бытъ Идамъ, дажъ не іавитъ сѧ безаконницы, даже не родѣтъ сѧ праведницы и пророцы, прежде видѣ Бѣ: нѣстъ како сѣмъ ѡбразѹ стоѣти не ѡбновленѣмъ бывшѹ дх҃омъ стѣмъ. во Идамѣ ко зрѣше Бѣ Павла бл҃говѣрѣа проповѣдающа и во рай вѣсѹщаема, и Петрови порѹчаема ключа нѣснаѧ, и все во прѣвомъ чл҃цѣ зрѣше Бѣ. во корени бо вѣ плодъ. іако бо тво-

раше чѣка Бѣ, совѣтника имат ѣдиночадаго сѣа и посѣшника дѣа стѣе. „Сотворимъ, рече. чѣка по образѣ своему и по подобію“. и ꙗко сотворивъ, глаше ꙗкоже предвѣдатель, вѣщааше оубо Идамоу, ꙗко съгрѣшитъ: „Согрѣшитъ бо и похуленно вѣдетъ наше зданіе“. разумѣю си глаголющамъ или Ѡца ко сѣи или сѣа ко Ѡцу, не растоннъ бо съвѣтъ, ихъ же свѣство не растонетъ¹⁾. нѣ „съгрѣшитъ бо Идамъ и престоупитъ бо и оумретъ, и его дѣлама вси ꙗзыци погубѣнѣтъ и похуленно вѣдетъ наше зданіе ꙗко зло бывше“.

И пакы совѣтъ: „Нѣ достонетъ прежде всего оуправленію врачеванію. достонетъ ти, Ѡ ѣдиночаде сѣе и словѣ, силенію моему славы, достонетъ ти аще и всѣмъ промышляеши, зданіе же сами сотворихомъ, достонетъ ти во тѣхѣмаго чѣка Ѡблеши^с многихъ дѣла оученій и ересей и прелестей. достонетъ ти пріяти апслы, проповѣдателямъ бжїимъ словеса. пріймеша Павла проповѣдающа, пріймеша и Петра во Римъ идѣща, пріймеша Ѡбещники апслы нашему смотренію“.

Сїа глахѣ, прежде не созданъ быстъ Идамъ. чимъже си ѣвѣ? глѣтъ бо Павелъ ко Тимофею: „Чадѣ Тимофею, се пострадахъ еуглаіе противъ силѣ имѣ спсѣшомъ насъ и збавшомъ ны званіемъ стѣмъ не по дѣломъ нашимъ, нѣ по своей воли и бл҃гдти намъ Ѡ Хрѣстѣ Исѣ прежде лѣтъ вѣчныхъ и прежде сложенію миру прединарекъ и прежде вѣкъ даровалъ намъ, ꙗкоже зданію чѣка прояви сѣа и пронарекъ смотренію сїса нашего“.

2. [Вѣпрос]. Како прѣвѣе нарече сѣа изъ мрѣтвихъ Хсѣ?

[Ѡвѣтъ]. Прѣвѣе пришествію его воставилъ Иліа сѣа вдовича, возставилъ Іелісѣ сѣа Ѡдманѣтанина, самъ Хсѣ воскресилъ Лазаря и дщерь Іаїіровѣ и сѣа вдовича. аще во ветѣмъ и въ новѣмъ законѣ восташа мрѣтвци, како прѣвенецъ изъ мрѣтвихъ быстъ Хсѣ? то оубо и Ѡни аще востаха прежде Хсѣ, нѣ воставше вси оумроша пакы, вокрѣшенію дахша вѣскрѣснїю. Хсѣ же воставъ не подпадаетъ смрѣти. того дѣлама начальникъ и прѣвенецъ, ꙗко во истиннѣ ктомоу не оумираетъ. глѣтъ оубо Павелъ: „Хсѣ воста изъ мрѣтвихъ и ктомоу не оумретъ и смрѣть емоу не оудолѣетъ“. видѣ ли старѣйшаго всѣхъ? видѣ ли Ѡбновляющаго родъ нашъ своимъ смотреніемъ и на конецъ истрѣгнѣкъ чѣка на нѣса возведе и сѣде Ѡдеснѣю Ѡца?

¹⁾ На марї. скорописомъ додано: Порада Ѡца со сїомъ.

Ш. Рукопис Народного Дому (Музей о. Петрушевича 193)
в XVI в. к. 63 об.—72.

Бѣ началѣ сотвори Бѣ нѣо и землю, земля же
бѣ невидима ни оукрашеньна, ѿ тма верьхоу безъны.

1. Оупро^с: Кто е^{ст} старен Бѣа?

[Гѣвѣтѣ]: Бѣсота и широта и глоубина [и] каменне.

2. Оупро^с: Кто е^{ст} камен?

Гѣвѣтѣ: Камен е^{ст} мѣти всѣмъ.

3. Оупро^с: Икѣ е^{ст} мѣти оусѣмъ?

Гѣвѣтѣ: Егда не кы^{ст} свѣтѣ, тма бѣ и бѣ камен верьхоу
бездны подпираемъ дѣомъ стѣмъ, ѿ негоже прозвѣ Бѣ.

4. Оупро^с: Како прозвѣ Бѣ?

Гѣвѣтѣ: [Токмо дѣтъ едынѣ тогда зача сѣ, камен цвѣтомъ
зеленыѣ, има емоѣ афраникрѣ, ѿ виденіемъ бѣ паче свѣта сѣнч-
наго, ѿдеже е^{ст} стек' водам¹⁾]. дѣтъ стѣи не коуреніа дыма;
кѣскѣри сѣ и бѣ ѿгнѣ, ѿ бѣ Бѣ ѿбразомъ ѿгнѣныѣ ѿ виде-
ніемъ чѣкѣ, ѿ него же бѣ свѣтѣ.

5. Оупро^с: Что е^{ст} старен въсего твореніа?

Гѣвѣтѣ: Слово бѣ реченно(?): „Искони бѣ слово, ѿ слово
бѣ ѿ Бѣ и Бѣ бѣ сло^{во}“. Егда кѣсиа и рече: „Боуди свѣтъ!“
ѿ бѣ тако, и видѣ Бѣ, іако добро е^{ст}.

6. Оупро^с: Въ который дѣтъ въсиналъ Бѣ?

Гѣвѣтѣ: В не^длю.

7. Оупро^с: Въ который дѣтъ повели свѣтоу быти?

Гѣвѣтѣ: В не^д. в томъ речено бѣ: „Одѣа сѣ свѣтомъ іако
ризою“.

8. Оупро^с: Егда въсиналъ, на чѣмъ тогда почивалъ?

Гѣвѣтѣ: Бѣ камен драгоцѣнныи, емоу^ж не бѣ числа, из негоже
въсиналъ, на то^м почивалъ Бѣ.

9. Оупро^с: Въ который дѣтъ Бѣ землю ѿсновалъ?

[Гѣвѣтѣ]: В не^д.

10. [Оупро.]: И нѣса?

[Гѣвѣтѣ]: Ктор.

11. [Оупро.]: Кто ран меновалъ, кто дѣтъ, кто ноцѣ, кто
землю?

Гѣвѣтѣ: Бѣ.

¹⁾ Отсе реченѣ дописано на полѣ вѣншою рукою.

12. [Оу пр.]: Оу который днь Бѣ сътвори птици пернаты?

[Г.]: В среду. Я рыбы въ четв., чѣла в пѣт., а свѣри, скоты въ субботу.

13. Оу про: Г. чего?

[Г.]: Птици ѿ высоты нѣсныя, рыбы ѿ тринны морскыя, а чѣла ѿ земли.

14. Оу про: Которыѣ ѿбычаеѣ сотвориша?

Г.: Главою ѿ юга, десницу ѿ оустака, ливницу ѿ запада, ногама [sic!] ѿ полоунощи.

15. Оу про: Г. много частии Бѣ Адама сътвориша?

[Г. т. к. т.]: Г. ѿ. частей.

16. Оу про: Икъ сътвориша?

Г.: Егда помысли Бѣ сътворити чѣла, тогда призвалъ высоту ѿ широтѣ ѿ глоубиноу, чаѣ ѿ юга, часть ѿ костока, чаѣ ѿ запада, часть ѿ полоунощи. и тако сътвори сердце ѿ камене, кости ѿ ѿклака, тѣло ѿ зем'ли, кровь ѿ воды, ѡчи ѿ слнца, красѣтоу ѿ раю, разоуѣ ѿ высоты ѿ ш. ѿ г., а сонъ ѿ тѣмы, а прочаѣ кромѣ числа въцѣхъ. старийшаа дѣла ѿ. глѣмаа, таа бо владѣетъ [в]сими тѣми.

17. Оу про: Икъ сътворенъ быѣ Сотона?

Г. в. т.: Г. глоубины. Егда въсхотѣла Бѣ сътворити землю, ѿ ѡмыслившоу емоу въздрѣвше ѡ водоу видн ѡбразъ въ глоубинѣ. ѿ рече Бѣ: „Иви ми сѣ, кто еси ты?“ тогда ѡви сѣ ѡбразѣ чѣлкѣ, перси срѣвернѣи, а си оудѣла желѣзна, а голени мѣданыи, ѡкоже ѿнь глѣетъ: „Посадиша съ съвою веѣ до коньца“. пакижь индѣѣ глѣтъ: „Оуторѣже сѣ камень ѿ горы и сътре серебро ѿ скоудель и лыста“.

18. Оу про: Что еѣт гори, а что еѣт камень?

[Г. т. в.]: Гора еѣт дѣла, а камеѣ еѣт Хѣтъ.

19. У про: Кто Гѣтонѣ има нареѣ?

[Г. в.]: Егда ѡви сѣ и рече Бѣ: „Что ти ѿма еѣтъ?“ ѡнѣ покѣда емоу: „Глѣмо еѣт Сотона, подножие твое“.

20. У про: Я Бѣоу кто ѿма нареѣ Бѣ? ѡкъ снѣ еѣт?

[Г. т. в.]: Рече Гѣтона: „И ты кто еси?“ И рече Бѣ: „Язѣ есмѣ высота ѿ глоубина ѿ широта ѿ начало [ѿ] конѣцъ, по ѿменоу рекѣше глѣмое с нами Бѣ“.

21. У про: Что соутъ три коморы?

[Г. т. в.]: Быѣ, широта, глоубина, глѣмое ѿцѣ и снѣ ѿ стѣи дѣхъ.

22. У про: Въ который днь Бѣ рай насади?

[Г. в.]: В неѣ.

23. [Упросъ]: Въ который днь Бѣ Идама възьбоудитъ ѿ възгласилъ?

[Гов.]: В нед.

24. Упросъ: Кто естъ проркъ дупрошениѣ на земли?

Говѣтъ: Идама.

25. [Упросъ]: Кто естъ Идама?

[Гов.]: Егда сътворенъ быстъ Идама и лежащюу ѿ лѣтъ, ѿкъ сътворенъ, а не ѿживленъ. і помысли Бѣ възьбоудити Идама, пришедъ, ста, видѣ Бѣ тѣло еѣго ѿзыноренью и воденью, и рече въ себѣ: „Кто се сътворишь, Сотонаили?“ рече [Сотонаилъ]: „Ала-гуйа, Гий“, а не рече: „И“. тогда ѿбѣзавъ стрѣпы еѣго и паки цѣла сътворишь, доуноуль, възьбдиль. Тогда рече: „Идаме, что еси видѣлъ?“ ѿнь же възьдохнуъ рече: „Видѣхъ тѣ, Гий, распятаго въ Иерѣлимѣ, а Павла стѣта въ Дамасцѣ, а Петра в Римѣ распѣта стрѣмьглавкю“.

26. Упросъ: Гѣчего Идамоу сътворена быстъ помощница?

Говѣтъ: Двоѿбразна естъ: ѿ-е двѣа, ѿ-е жена.

27. Оуъ: Кто двѣа, а кто жена?

Говѣтъ: Сътворена быстъ ѿ-е ѿ цвѣтъ доубравьнаго въ ѿбразъ дѣѣства еѣа. показавъ рече: „Что сѣе естъ?“ ѿнь рече: „Цвѣтецъ, Гий“. а второе жена ѿ ребра еѣго и въ ѿбразъ женѣства еѣа. показавъ рече: „И се что естъ?“ ѿньже рече: „Ико бы злато, Гий“.

28. Оупросъ: Оуъ который днь Бѣ рани насади?

[Гов.]: В неаю.

29. [Упросъ]: Оуъ который днь Идама въ рани възселилъ?

[Гов.]: В неа. престоупиль заповѣдъ в нед. изыгнанъ быстъ ѿ слоушениа ради.

30. Упросъ: Колько бытъ Идамъ въ рани?

[Гов.]: Г. часы.

31. [Упросъ]: Чего ради нагъ быстъ?

Говѣтъ: Снѣди ради.

32. [Упросъ]: Чего ради нареченью емоу снѣди ради?

[Гов.]: Иже снѣдаетъ кеъ роа члѣскій.

33. [Упросъ]: Чего ради снѣдае?

[Гов.]: Еѣги ради, иже причастие.

34. Упросъ: Кто соутъ два мелющи въ жеръньвахъ, единъ поемлетъ сѣа, а другій ѿставлетъ сѣа?

Говѣтъ: Жеръ[нь]вы сѣа высота и широта и глѣбѣина, а прочее сѣа и мѣць. а мелюща широта земнаа, а прочаа миръ. а еже поемлетъ сѣа, глѣмое дѣа, а тѣло ѿставлетъ сѣа.

35. Упрое: Ъ чего бы^{ст} сътворена змиа?

Ѓвѣт: Ѓ хвоста ꙗдамова. егда сътворенъ бы^{ст} ꙗдамъ, [ѣмѣаше] главоу ѣ роуци и крыли ѣ нози и хвост. лежаше ꙗдамъ лѣтъ ѣ. пришедше Гѣтона ѣ разьдрахъ тѣло еѣго ѣ ѡмѣ крыли ѣ хво^{ст}, ѡ того сътворена бы^{ст} змиа. не въсхотѣлъ Бѣ поверечи тѣло, дѣла роу^х скон^х. тогда призванъ бы^{ст} Готона. рече емоу Бѣ: „Чего ради, ѡкаанне, сътворишь еси?“ рече Гѣтона: „Того ради ѡмѣхъ крыли и хво^{ст}, помыслихъ ѡ днехъ послѣднихъ: еднѣхъ поженетъ тысячу, а два поженета тѣмъ. аще не ѡмѣдетъ, то свѣкри ѣ птиць не боудетъ, сами сѣ погоубятъ“. Бѣ же непышоуѣ рече: „Ѧминъ“. ѡ того часа преслоуѣ сѣ ами^х стѣи. тогда Бѣ крили да^х змиѣ.

36. Упрое: Чего ради не лѣтаетъ?

[Ѓв.]: Егда вѣ въ рѣи, тогда Гѣтона прельсти^х змию, а змиѣ ѣвгоу, а ѣвѣга ꙗдама. тогда ꙗдамъ нагъ ѡсталъ. тогда възгласи^х Бѣ ꙗдама, рече: „Ѧдаме, кто тѣ прельсти^х?“ рече ꙗдамъ: „Злото, Гѣ“. а Злото рече: „Змиѣ, Гѣ“. а змиѣ рече: „Гѣтона, Гѣ“. а Готонѣ дана бы^{ст} десѣтаѣ часть црѣквиѣ нѣсѣнаго; поревнова томоу ѣ нача творити Богомъ себе. тогда слыша Бѣ ѣ разгнѣвалъ сѣ, ѡгнь прѣхъ нѣхъ прѣхѣи^х деть ѣ попалитъ ѡкрѣтъ врагы еѣго. ѡ того часа ѡсвѣтиша мѣлнѣи вселенноуѣ, въ той часъ гро^х бы^{ст}.

37. Упрое: Что е^{ст} громъ?

[Ѓв.]: ꙗкоже нѣндеѣ глѣтъ: „Градѣ ѣглѣѣ ѡгнѣи, възгримѣ сѣ нѣсе Гѣ вышѣи, дастъ гла^х скон^х. ѡ того рече^хно бы^{ст}: ѣ. ѣ. ѣ.

38. Упрое: Кто наре^хтъ?

Ѓвѣт: Мѣхѣи ѣ Гавриѣ, и рече: „Вѣнемлите!“

39. Упрое: Чего ради рече: „Вѣнемлите“?

[Ѓв.]: Не вѣдаше, чего радѣхъ бы^{ст}. ѡ того часа гро^х бы^{ст} исскранѣи ѣѣглѣи ѡгненнѣ, ѣ стрѣлы грозныѣ, ѣмъ же нѣхъ числа, ꙗкоже нѣндеѣ глѣтъ: „Оумножиша сѣ мѣлнѣи“.

40. Упрое: Когда Гѣтона скрѣженъ бы^{ст} сѣ нѣсѣхъ?

[Ѓв.]: Тогда, коли гро^х бы^{ст}, тогда Гѣтона спаде ѣ вси дѣи лоукавиѣ совѣщавши [сѣ] со нимъ.

41. Упрое: . . .¹⁾

[Ѓв.]: ꙗдамъ ѣвѣга; въ той часъ дакъше емоу мѣтыкоу, а женѣ прѣслицу ѣ тако ѡпоусти нѣ ѣ рече: „Равотанте“.

¹⁾ В текстѣ нема пропуска, але очевидно пропущено питанѣ.

42. Упрое: Чего ради змиа не лигаеть?

[Гв.]: Прелести рад^н; реч^н ей Бж: „Не слитай, но пользи съвѣ^н“.

43. Упрое: Чего рад^н члѣкъ мысль маеть, а сътворити не можетъ?¹⁾

Гв. к^т: Хвоста не имаеть.

44. Упрое: Чего ради Бж въсели сѧ къ дѣцю Мрню?

[Гв.]: Идама рад^н.

45. [Упр.]: И въдарениѣ по ланити?

[Гв.]: Идама рад^н.

46. [Упр.]: И распять бы^{ст}?

[Гв.]: Идама рад^н, крста рад^н, иже кы^т пламенное ѿрѣженіе на ѿбновление земьнымъ.

47. [Упрое]: Чего ради наготоу приа^н?

[Гв.]: Идама ради, въсхотѣлъ его ѿблещи к перьвоюю ѿдежю.

48. Воп.: Чего рад^н источника два на крстѣ источилъ?

[Гв.]: Ѧ.-и Евкы рад^н, а Ё.-и Идама рад^н. два бо источники проразн во поустыни. ѿци наша Ѧдѣца въ поусты[ни], Ѧ намъ источи весоумрѣти ѿ рѣбрь свои^х.

49. Упрое: Чего ради ѿбрѣзалъ сѧ?

[Гв.]: Идама ради, хотѣ избавити его ѿ многи сплетенныя пленици.

50. Упрое: Чего ради на рѣккоу прииде?

[Гв.]: Идама ради.

51. [Упр.]: Чего ради крстѣ сѧ?

[Гв.]: Идама ради.

52. [Упр.]: На которомъ дрѣвѣ Хс распять сѧ?

[Гв.]: На кипариси и на пекси и кедрѣ. и реченью бо: „Плоть свою въздвизлѣмъ“.

53. Упрое: Чего ради изволилъ сѧ положити къ гробѣ новѣ?

Гв. к^т: Гробъ е^{ст} анафора, глѣмое доро.

54. Упрое: И камѣ ѿваленный ѿ дверин гроба что е^{ст}?

[Гв.]: Камень е^{ст} тѣло Хс.

55. Упрое: Чего ради камень възопи паче ѿваленный ѿ гроба дверей?

[Гв.]: Ёгда хотѣхоу жидове заткорити животъ, якоже ины глѣтъ, „ёгоже не вомистать къси коньци земаи“, затвориша и па-

¹⁾ Біля сего питаня на марі. приписано: Зри.

ки видѣвъша незатворень, ропѣтахуѣ на стѣмъ апѣлы. тогда камень нестерпай кѣзыгласи, рече: „Великаѣ твоѣ мѣть, великѣ тайнѣство“. кѣсе по радоу повѣдалъ.

56. Упро^о: Что соу^т ѣ. радостий прѣтой?

Ѡвѣт: ѣ. радость, егда Гаврииль посла^ѣ бы^{ст} въ Назарѣѣ, рече: „Радоуи сѣ ѡбрадованънаѣ, Гѣ с тобою“. како повѣдалъ двѣ радости, егда възыгра сѣ младенецъ радощами въ чрекѣ ѣѣ, влѣвенъна кѣровавши рече: „Величи дѣѣ моѣ Гѣ“. третѣѣ радость, егда породѣ ѣ видѣ многаѣ знаменѣѣ ѣ ѡубоѣ сѣ ѣ скрый ѣго въ ѣсле^ѣ скотскы^ѣ, ѣ пакы видѣ ѣггѣли столхѡбѣ ѣ поѣхоу¹): „Слава кѣ вышнихъ Бѣоу ѣ на земли мирѣ“. дѣ-ѣ радѣсть въ мири глѣмое, колѣ добро е^{ст} радость въсемирънаѣ. е-ѣ радость, егда ѡубоѣ сѣ ѣ повѣже кѣ поустыню ѣ стрѣтоша ѣи жидове, ѣ ѡубоѣ сѣ ѣ рече: „Камѣ сѣ подегоу?“ ѣ рече ѡтрѣча: „Не боуи сѣ [sic!] мѣти! ѣще што ти рекоу^т, ѣ ты рѣци ѣмъ: пшеницю несоу“. пришедше жидове ѣ рекоша: „Что носишь, Мрѣѣ?“ ѡна же рекоша: „Пшеницю ношю“. единъ же косноувый сѣ роукою ѣ вынаѣ пшеницю, показѣ дроуѣ дроугѡбѣ. единъ же рече: „Нерѣзи далече“. ѡ того бы^{ст} пшеница. ѣ-ѣ радость, егда крѣти сѣ на Иѡрьдани, видѣ, ѣко море ѣ кѣтри послоушаю^т ѣго. ѣ-ѣ радѣстѣ егда вѣ прежде стрѣти, повѣданѣ ѣмъ: „По воскрѣниѣ моѣ егда въскрѣноу, тобѣ, мѣти моѣ, перѣвѣѣ явлю сѣ“. егда распѣть, не вѣ тоу мѣти ѣго; егда въскрѣе, поудиѣ ко Боу. помыслиша кѣ собѣ: „Кто ми ѡвалить камѣ?“ ѣ види ѡвалень, приникъ плача сѣ. ѣ рече Іс: „Ѡ жено, кого ѣщиши?“ тогда ѡумолѣча. пакы рече: „Ісѣ раввий, ѣже нариѣает сѣ ѡучитель“. тогда позна, ѡ радѣсти хотѣ ѡхвѣтити, тогда ѡвѣтъ приѣша.

57. Оу^ѣ: Что е^{ст}: каменьъ лежи^т на мори, на немъ сто^ѣпѣ сребный, ѣ на сто^ѣпѣ златый крѣтъ; ѡу сто^ѣпѣ стои^т златый столѣ, на столѣ стѣи^т златаѣ скрѣнѣ, а ѡу тои скрѣни множе^{ство} сребра ѣ злата ѣ драгоцѣнънаго каменѣѣ?

Ѡвѣт: Камень—земля, а столѣпѣ—црѣкѣѣ, а столѣ—прѣтоѣѣ, а скрѣнѣ—евѣлие, а сребро ѣ злато—слово вѣжѣе.

58. Оупро^о: Что соу^т вѣ. соупроуѣгѣ въловѣ, а сто ѣ ѣ. скѣжѣтели, ѣ ѣ-мѣ жѣтелиѣ? ѡубѡвѣзи сѣ нѣка ѣ сѣтвори гѣ. кокълины просѣ?

Ѡвѣт: вѣ. соупроуѣговѣ воловѣ кѣ. мѣцини, а рѣ. ѣ ѣ. сѣжѣтелиѣ, ѣльмо^ѣ ѣ ѣалтырѣѣ, а ѣ-мѣ жѣтелиѣ ѣ. дѣни в нѣѣли, ѣ про^ѣчи^ѣ сотниѣѣѣ, а нѣка Бѣѣѣ, а прочѣѣ ѡѣѣ ѣ сѣѣ ѣ стѣѣѣ дѣѣѣ.

¹) В рукоп. пою.

59. Упрое: Что е^{ст} ѿ столѣповъ земнаго ѿснованїа, а ключи нѣсныи ѿ нѣсъ до пренеподни^х земли, ѿ припоясанїа по сѣнцю ѿ по морю, по мѣцю ѿ по скѣзда^х?

Г҃вѣт: Ключ е^{ст} ми^а (sic!), а ѿ-мѣ сто^хпѣ ѿ-мѣ днѣ^х, а припоясанїе днѣ ѿ нош.

60. Упрое: Егда ѿведе ѿзъ ада Идама, кого тогда ѿставлялъ оужникомъ быти?

Г҃вѣт: Голомона.

61. Упрое: Чего ради ѿставленъ кы^{ст}?

Г҃вѣт: Егда по вознесенїи Г҃а нашего Іс Х҃а пакы кѣзв[р]ати сѧ въ глоубиноу, тогда рече^х адъ къ Г҃тѣнѣ: „Кто сїе е^{ст}, ꙗко не ѿстоужаетъ сѧ на^х?“ рече^х Г҃тона: „Не ѿсагнетъ ми оумъ“. тогда заключе^х бы^{ст} Готона. тогда Голомона призва рече^х емоу: „И сѧди тоу“, ꙗкоже ѿнѣ глѣтъ: дана бы^{ст} емоу слава Ливанова и честь Корѣмилкова. ѿ того ради слоушнѣ въшествїи сѣго дѣа.

62. Упрое: Кто е^{ст} Лива^х, а кто е^{ст} Корѣмилъ?

Г҃вѣт: Ливанъ е^{ст} высота, а Корѣмилъ е^{ст} широта.

63. Упрое: Что е^{ст} честь Корѣмилкова а слава Ливанова?

[Г҃в.]: Глава Ливанова аминъ, а честь Корѣмилкова дѣа, еже вохода въ адъ.

64. Упрое: Что е^{ст} цр҃ковь?

[Г҃в.]: Запона Г҃нѧ, рекше земное нбс.

65. Упрое: Что е^{ст} запона Г҃нѧ?

Г҃вѣт: Запона е^{ст} Х҃с, егда покѣшенъ кѣ на кр҃стѣ.

66. Упрое: И что е^{ст} раздра сѧ?

[Г҃в.]: Егда распѧ сѧ.

67. [Упр.]: Что е^{ст} рече^х: разороу цр҃квѣ трима днѣми, а трима нероукотворенною съзиждоу?

Г҃вѣт: ѿ. адъ а вѣ. рани.

68. Оупрое: Чего ради ї. вратъ къ цр҃кви?

[Г҃в.]: ѿ. врати, ими же Х҃с оуѣхалъ оу Ер҃лима, вѣ. вратъ, ими же съниде въ адъ, ї. вратъ, ими же вѣниде въ рани. ѿ тако ѿцїи наши, ꙗкоже ѿнѣ глѣтъ, вѣси скози (sic!) море пройдоша, вѣси пшѣ ѿблако^х быша, вѣси къ Моисеѧ кр҃естиша сѧ, той ежеж брашно ѡдоша и пиша.

69. [Упрое]: Что е^{ст} море, а что ѿблакъ, а еже пиѡста ѿ ѡдоста?

[Г҃в.]: Море е^{ст} цр҃ковнаа широта, прихода е^{ст} попъ, а еже с нимъ, правовѣрний хр҃тиѧне. а ѿблакъ ѿлѣтаръ, а ѡденне ѿ питїе тѣло и крокъ Х҃ѧ, а прочее слово. Тож послоушай: егда

ірен въходить въ ѡлтарь, пристоупаетъ ко сѣмоу жертовникоу, ѡбразно тамъ творитъ стрѣти Хѣы.

70. [Упрос]: Что і^{ст} жертовникъ?

[Ѡв.]: Идамова глава.

71. Упрос: Я еже на ней дѣискошь, потирь, свѣзда ѿ хлѣбъ, ножь, лыжица, три покровци, кадилицница?

Ѡвѣтъ: Дѣискошь е^{ст} мѣсто Гольгофа, иже е^{ст} лобное мѣсто, иже Идамовъ лобъ. а потирь подножнѣ, а свѣзда крѣсть, а хлѣбъ Хѣ, а ножь — копна, а три покровци — послужай. ѿгда прииде на стрѣть, ѿзвлекоша ѿ ѡблекоша въ ризы свои, то е^{ст} ѡ. наречено бы^{ст} аполо^н. а ѿгда приклони главоу, ѿ бы^{ст} тѣма ѡ 5-го ча^с до 6., тогда съшедъ въ а^д, ѡблече сѧ въ тмоу, въ второую ѡдежоу, наречено бы^{ст} верьсеме^р. ѿгда възврати сѧ, бы^{ст} свѣтъ, ѡблече сѧ въ ризы свои, въ всю прѣвоюю ѡдежоу, наречено бы^{ст} аеръ. а лишица бы^{ст} іеѣфиръ, не бы тоу ѿгда распл^т бы^{ст}. тогда прииде Иѡсифъ, Мрїѡ съ нимъ, видѣвъше ѿго ѡумръша, тогда Ѡсифъ ѡузла тѣло ѿго, ѡбѣвила чѣно, въложи въ гробъ. того ради полагаетъ сѧ лишица, того ради дано бы^{ст} на съблюденіе сѣго хлѣба.

72. [Упрос]: Я кадилицница?

[Ѡвѣтъ]: Сѣла Бѣа, ѿгда распл^т [сѧ], не въ тоу. того ради кадилицница на иномъ мѣсти. ѿгда ірен ѡбразно творитъ стрѣти Хѣы, тогда принесать кадилицницю въ ѡбразъ Бѣа. ѿгда пришла, види ѿго распл^та ѿ расплака сѧ; того ради боуди въдомо въжа^н ѿ невѣжамъ: кадилицница — Бѣа, ѡгнь — ѡчи сѧ, а фимиа^н — слезы сѧ.

73. Оупро^с: Чѣго ради ірен глѣтъ: „Се свѣзда ста ѿдеже керъхоу бездны?“

[Ѡв.]: Прѡбразова сѧ Бѣ ѿ късакоу вещь прежде стрѣти своеѧ: ѡ земля верктѣнь ѡ-ѿ, ѡ нѣсь свѣздоу, а ѡ поустыня іасли, а ѡ воды Ердань, а ѡ глоубины камень, въ немъ же бы^{ст} клаткенное, на не^м же стоѣтъ прѣтн носн ѿго, ѡ ада въздвигнѣвый Лазора, нмы же дѣоу Бѣю.

74. Оупро^с: Како бы^{ст} потир и подножнѣ?

Ѡвѣтъ: ѿгда раскопали зѣмлю, ѡбрѣтоша лобъ, ѿ пробивъ ѿ ѡсадивъ крѣть въ ню. ѿгда проведѣнь въ Гѣдъ¹⁾, съниде крокъ и вода, течаща пш^а носн ѿго. тогда бы^{ст} не на мнози временѣ. въ нѣкоѣ врѣмѧ при Костантини црїи ѡцѣ ѿго Декаполити, а мѣти ѿго Елена крестіѧны быша ѡ перьсинской страны. ѡумислившоу

¹⁾ В рукоп. до Гѣа.

ѣи ѿ крѣтъ, нача мучити жиды лютою смѣртію, ѣи наиде крѣты два. вѣнесѣша и въ црѣкву, а ѣдинъ не можаху, што єст вачныи. оуризавъ подноженіе, аггль Гѣъ ѡузаль крѣтъ, а подножіе ѡстало, ѿ него^ж сътворень въст потирь, пото^ж дано въст въ црѣкву, иже єст сѣла сѣтъ.

75. Оу: Я прѣтъ что єст?

Ѓвѣ: Прѣтъ глава црѣквеная, сѣдалище црѣкви. ѿпочиваніе невидимаго ѿца, слово, а проча ран. егда єрей литур҃гисаєтъ, тогда пристоупаєтъ ко сѣтому жрѣтовникоу вѣзе^ж стрѣти Хѣвъ, чѣтъя дары, и полагаѣтъ ѿко на рамѣ, ѿво на глакѣ, ѿво на непытаемен хѣдести, пытаемен, и ѿходитъ лѣвими¹⁾ дверни, иже сѣтъ врата Бениаминови, ѣи пакѣ воходаѣтъ къ рай.

76. Ђопрос: Чтѣ сѣтъ врата Бениаминовы?

Ѓвѣт: Ядово сѣканіе, ѣми же возведе темныѣ ко вѣчному животу.

77. Ђоп.: Чего ради сотворе^ж въст престолѣ ко ѿтарѣ?

Ѓвѣт: Послѣдшай, великаѣ єст слава єго и велико ѣма єго. єго же трепещѣтъ видимаѣ ѣи невидимаѣ, херувѣмы восклицаютъ, а серафими возопиютъ, ємѣ же нѣко^г числа, широта непроходима, высота неѡбѣтаѣ, токмо єдинъ Бѣ въст, ѣми же владѣетъ. *[Кінця нема]*.

Щ. Рукопис о. Міковича з р. 1655 (Бібл. Нар. Дому у Львові, муз. о. Петрушевича ч. 134, к. 13 об. — 31 об.).

Кѣпросы ѣи ѿвѣты ѿ тѣлкованія Палѣй.

1. Кѣпрос. Яце ѿ вѣїѣ водѣноженіѣ єсть дѣла, то оубо ѿ вѣїѣ соущества єсть?

Ѓвѣтъ. То послѣднѣго єсть [єстѣва] кезчестіѣ, еже глати ѿ существа вѣїѣ быти дѣи. вѣжественное во писаніе оудокѣство содѣланіѣ показа, занеж рече, іако „водѣнѣ во лице єго дѣханіе животнѣ“. ѣи дѣивное єстѣво притычетъ, іако дѣхъ данъ, невидим же ѣи разѣменъ, ѿ телесныхъ толѣстєсть²⁾ кромѣ єсть ѿлѣченъ.

2. Кѣпрос. Чесо ради ѿ ребра Ядамова сѣзда Бѣ женѣ?

Ѓвѣтъ. Да єстєственною ѣма нѣкѣю любов воложитъ, ѿ ребрѣхъ ко лежатъ похотнымъ части.

3. Кѣпрос³⁾. Почто же Бѣ дѣвола сътворилъ, вѣдѣи такого сѣи?

¹⁾ Відсея до кінця писано пізнійшою рукою і темнійшим чорнилом ²⁾ Ієстріи толѣстєтъ. ³⁾ Сього питаія у Ієстріи нема.

10. Въпрос. Что естъ сказаніе вѣсненіа, ѿмже вѣсви Йсаакъ Іакова?

Овѣтъ. Понеже хоташе по плѣти снѣ вѣжій прозвѣнѣти ѿ Йакова племени, того ради Йсаакъ іако прѣрочекаго дара сподоби сѧ, прорече г҃ла: „Ге вонѧ снѧ моего, іако вонѧ села ѿполнена, єгоже ѿ вѣсви Г҃ѣ“. село бо вѣжественное писаніе наричетъ вѣс миръ, іакож Г҃ѣ въ вѣговѣстїихъ г҃летъ, іако „село естъ вѣс миръ, сѣмъ же доброе сѣмѧ естъ снѣ чл҃чѣ“. да іакож оубо хоташѧ снѧ вѣжїю по плѣти пожити въ вселеннѣй, сеже естъ въ мирѣ, ѿвонѧ Йсаакъ вонѧ его, сеж по плѣти естъ вѣвшеє єго въ миръ пришествіе. Я єже: „даждѣ ти Г҃ѣ ѿ росы нѣснаѧ ѿ ѿ вѣагы землѣныѧ“, вѣжїю снѧ ѿ своего племени вѣплѣтити сѧ прорече. роса бо нѣснаѧ по ѿномѧ г҃лемо єстъ вѣжство. іако же бо роса нѣснаѧ невидима бо ест ѿ невидимо ѿсходитъ ѿ сошедши вѣсѣмъ іавѣ вѣдетъ, тако ѿ вѣжство неѿвѣто вѣ ѿ невидимо, плѣтїю же бо видѣно вѣстъ чл҃ком. Я єже рече: „множество пшеницѣ ѿ вина“, вѣжественныхъ таинъ притчю тѣоритъ, хоташе бо оубѣнѣ вѣти Х҃ѣ Б҃ѣ.

11. Въпрос¹⁾. Почто камень помаза Іаковъ?

Овѣтъ. Имѣж ѿмаше вѣведаровнѣаго почести Г҃ѣ, сѣже ѿвѣчай ѿмѣтъ ѿ жены тѣорити. приходѣще бо ѿ помазѣюще раки сѣмъ масломъ древѣномъ, ѿ помазѣютъ лица сѣмъ.

12. Въпрос. Что рече самъ той Іаковъ Ливѣ: „Вѣсѧ тѧ Б҃ѣ ногою моею“?

Овѣтъ. Ногѧ пришествіе сѣе нариче, іако сѣ: моего ради пришествіѧ вѣгодамнѣа прѣмѣтъ єси вѣгостынаѧ.

13. Въпрос. Что естъ єже вѣмъ сѧ Іаковъ страхомъ ѿца своего?

Овѣтъ. Страхъ Іаковъ Б҃ѣ нариче писаніе.

14. Въпрос. Что ради Іаковъ во Хевронѣ повелѣваетъ [тѣло сѣе] погребѣсти?²⁾

Овѣтъ. Не гробомъ сѧ некий, но пророчествѣмъ снѣмъ сѣемъ, іако прѣставитъ ѧ Б҃ѣ ѿ земля єгѣпетѣскыѧ ѿ дѣстѣ имъ землю ѿвѣтованнѣж. іакож ѿ скоты ѿ землю єгѣпетѣскѣю црѣви прѣтѣжа Іѿсифъ, да не во сѣвѣдѣсти сѣще жѣта ничѣеж имъ плѣзѧ тѣорашѧ, тѣчїю вѣлшими ѿ сѣвѣдѣкѣающѣхъ. того оубо ради скоты прѣтѣжа црѣви.

¹⁾ У І. нема. ²⁾ Вѣяте тут у скобки доповнѣемо з Ієстрїна, у якого се питанє стоїть передъ нашимъ 14.

Оуѣтъ. Се ест, ꙗже Мойсѣѡва рѣка чѣта свѣри ѿ проказы, тако и Иковъ родъ въспитанъ Египтяны во скръѣнѣю вѣрѣ копаданѣ. таже ꙗкоже Мойсѣѡва рѣка бысть чѣта, тако и Иковъ родъ по изшествіи изъ Египта жрѣхъ Бѣ истиннѣ.

22. **Въпрос.** Что ради пошлѣти Бѣ ѿ Египтянъ се пострадади людемъ?

Оуѣтъ. Зане не токмо Египтянъ возненавидѣтъ, но и боги ихъ, ꙗко ѿ тѣхъ таковаѣ пострадаша, во скорѣ послѣшають и зыйти повелѣваемы. ꙗже бо и таковаѣ пострадавши ѿ Египтянъ возвратити сѧ во Египетъ восхотѣша, что не быша сътвориши ничтоже пострадавши ѿ Египтянъ?

23. **Въпрос.** Почто восхотѣ аѣгль оубити Моисѣа?

Оуѣтъ. Понеже боше сѧ Моисѣй ко фараѡнѣ ити, того ради наго ѿрѣжѣе показа емѣ аѣгль, бошимъ страхомъ ѿгна меншаго: „Ико аще боиши^о фараѡна, паче мене оубой сѧ, могущаго ти невидимо мѣченіе навѣсти“.

24. **Въпрос.** Како быстъ Ааронъ Бѣ Моисѣй?

Оуѣтъ. Понеже и сѧ камене Бѣ повелѣваше Мойсѣѡви, тако Моисѣй Ааронъ.

25. **Въпрос¹⁾.** Которое оубо древо, еже оуслади во Меррѣ водѣ?

Оуѣтъ. Не подова помолчаннѣхъ искати. къ ѿбраз же въ ѿного древа крѣстнаго: ꙗкоже ѿно древо Мерры горкыѣ воды оуслади, сеже еже не вѣрїе ихъ въ вѣрѣ преложи.

26. **Въпрос.** Что ради камень нарече сѧ Хѣ?

Оуѣтъ. Понеже и сѧ камене истѣци водѣ, истекше воды напоиша жаждѣщаѣ Евреи, тако и ѿ Хѣ еѣгліе дано бысть въ ꙗзыкъ и напои беззаконнѣю ꙗзыкомъ дѣшѣ.

27. **Въпрос.** Что ради хлѣбъ аѣгльскыи маннѣ нарече писанїе?

Оуѣтъ. Понеже аѣглы слѣжима вѣлаше Евреѡмъ, того ради хлѣбъ аѣгльскыи нарече писанїе; не требоваше [во] пища безплѣтнѣе естество.

28. **Въпрос.** Что ради ѿстанокъ манны на послѣдокъ истаѣ?

Оуѣтъ. Понеже законопрестѣплѣніе въ. оубо бо ихъ Бѣ скобно житїе жити, ѿбѣща на всѧкъ дѣнь дати имъ потребнѣи пищѣ, шниже не вѣроуаше дневной ихъ пищи, того ради во смрѣдѣ.

¹⁾ У Ист. нема.

29. Вѣпрос. Котора ѡрѡжїа ѡмѣахѡ Іѡлѣтане со Ямали-ком вѡраце са?

Овѣт. Египетѣскимъ кѣсѣмъ вѡемъ погрѡженномъ бывшемъ, кымѣта море на берегъ, ѡбрѣтше же Іизранлтане ѡрѡжїа нѣхъ ко-знимахѡ.

30. Вѣпрос¹⁾. Како не токмо ѡчистити са, нѡ ѡ рызы ѡспрати людемъ повелѣ Бѣ?

Овѣт. Наставлаа нѣхъ ѡ пакѣтѣскихъ на дѣховнаа, да говѣша нѣхъ сѣтворитѣ.

31. Вѣпрос. Іже „Бѣ ревнителѣ“ что знаменѣтъ?

Овѣт. Чѣскаа ѡмена прїемъ Бѣ глѣтъ: „Ізѣ есмѣ ревни-тель“. Іако же ко моужъ вида скою женѡ ко ѡномѡ хотѣшѡ²⁾, ѡ глѣтъ ко ней: „Жено, ревникъ есмѣ, престани ходити ко ѡномѡ мѡжѡ!“ тако ѡ Бѣ хотѣ нѣхъ ѡтрѣгнѣти ѡ зловѣрїа³⁾, не токмо ревнителѣ себе ѡменѣтъ, нѡ ѡ ѡгньъ пожигаѣ.

32. Вѣпрос³⁾. Како праведное сѣсѣтъ са, дѣтемъ же за ѡцѣмъ мѡчимомъ?

Овѣт. Іѡвѣ, іако пребывающимъ во ѡцѣмъ своихъ зловѣ, тѣмъ естѣ мѡченїе, имъ же ѡ болша сѣтъ преценїа моужъ.

33. Вѣпрос⁴⁾. Что естѣ кѣѡбращенно?

Овѣт. Глѣтъ нѣкцїѡ, іако по сосѣденїѣ тѣла (во ложеснѣ), тогда прїѣмаетѣ младенецъ дѣшѡ. ѡ ѡце же неѣдетъ на тѣжѡ і ѡз-вержетѣ, тѣж ѡзверженнїѣ дѣтицѣ кѣѡбращен, ѡце ѡзыѣдетѣ. Іако ѡубо ѡ сѣдитъ са сѣдѣанїе, ѡ мѡкѡ подобнѡ прїѣти подоба таково сѣдѣавшемѡ. ѡцежъ не ѡзыѣдетѣ кѣѡбращенѣ, не сѣдитѣ са сѣдѣанное іако ѡубѡ, понеже не оуже дѣша прїемъ ѡзверженно кыстѣ, ѡ тощѣтъ нѣкакѡ ѡмѣти таково сѣдѣавшемѡ.

34. Вѣпрос. Чѣсо ради водлива быка [ѡубити] повелѣ-ваетѣ?

Овѣт. Безсловеснымъ цѣлоѡумнымъ творѣ словеснымъ, іако зло естѣ ѡубѡй.

¹⁾ У Іет. нема. Натомїсь маемо тутъ питанїе, якихъ нема въ нашѣмъ текетї.

28. К. Почто въ мѡрацѣ Бѣ законѣ дастѣ, а не іако?

Т. Имже темнѣ въ немѣ и скрокнѣ нѣтаено кѣше Хѣ Бѣа нашего тѣмнѣство.

29. К. Бесплатноу ѡ безѡбразноу соущѡу тогда Бѣѡу кѣмъ заднѣмъ видѣтъ тогда Мѡг҃сенъ?

Т. Прекѣчна ѡ преднѣшнаа всѣхъ тварѣ вѣроуемѣ сѡущїа всѣхъ творѣца несозданїа. тѣмже іѡвѣ естѣ, іако заднѣмъ кѣша тварѣ сѣтъ и словеса нѣхъ, іаже видѣтъ изложїи: „Нѣперка сѣтворїи Бѣѣ ѡбо ѡ земаю“.

²⁾ Іет. родѡроу. ³⁾ Іет. нѣвѣрїа. ⁴⁾ У І. нема.

35. Вѣпрос. Что ради телцѣ ѡукраденнѣ бывшѣ къ пѣторницѣ ѡдати повелѣваѣтъ, ѡвѣцюжъ къ четверницѣ?

Ѡвѣт. Понеже болшій грѣси болшиѣ соутъ достонни казни.

36. Вѣпрос. Почто свѣроудныхъ мѣс не ѣсти повелѣ?

Ѡвѣт. Словесныхъ ѡуча животъ ѡмѣти ѡ ничтожъ свѣрска.

37. Вѣпрос. Что естъ: да не ѣдиши сѣ предо мною тощѣ?

Ѡвѣт. Идыи поклонити елико могои принеси дары. даровъ же ради ѡучитъ, ѡко нечѣстомъ сѣдцемъ ѡ безъ вѣры не подобаѣтъ ходити на молитвѣ.

38. Вѣпрос. Како естѣ разѣмѣти: число днѣй твоихъ наполни¹⁾?

Ѡвѣт. По потопѣ ѡстави Бѣ чѣкомъ животъ р. ѡ л. лѣтъ ѡномѣ коемѣждо чѣкѣ жити. нѣѣ же глѣтъ Бѣ имъ: „ѡко аще заповѣдъ мою сохраниши²⁾, число днѣй твоихъ наполни³⁾ ѡ домолѣтна тѣ сотвори. Аще ли не сотвориши моихъ повелѣнѣй, то ѡймѣ ѡ ѡставленнаго ти живота ѡ маловременна тѣ сотворю“.

39. Вѣпрос. Что ради сѣ восточныхъ страны двѣрѣ кѣциныхъ сѣтворити повелѣ Бѣ?

Ѡвѣт. Таи то сѣнце кѣсхѣдѣ, ѡко сопоклоненѣ сѣдѣкловаѣтъ лѣчами; второежъ, да сѣнце со задѣ ѡмѣци не мнѣтъ сѣ томѣ сѣжити, нѣ того сѣтворшемѣ Бѣ.

40. Вѣпрос⁴⁾. Чего ради жрѣцѣ всѣческою ѡвлече ризою?

Ѡвѣт. Да⁵⁾ пѣтрости ради рызѣной ѡдивлѣютъ сѣ людѣ ѡ тѣи самы разѣмѣютъ людѣ, ѡко ѡ дѣшѣ подобаѣтъ тако ѡмѣти ѡукрашеннѣ, ѡкожъ ѡ тѣло. зовѣтъ же ѡубо видѣтрѣноюю рызѣ ѣпѣнтитъ, конѣшнююжъ ѡпадѣтъ, ѡже ѡподитронѣмъ нарекоша, понеже до носѣ досѣзаѣше. тогожъ ради ѡубо ѡ подѣйрѣ кѣздѣшнѣй ѡмѣашѣ шаръ, ѡакиндѣнѣ ѡубо кашѣ, да къ томоу кѣзыраа сѣтѣтель ѡко кѣспрѣ кѣсхиценѣ вываѣтъ. ѡмѣашѣ ѡ звонѣца прѣстроѣнны, да ѡ тѣхъ звонъ прѣемлѣй сѣтѣтель со страхѣмъ сѣдѣжѣ свѣрѣшаѣтъ, поминаѣтъ подавшаго имъ Бѣ. лежашѣ же на глѣкѣ ѡки дарѣ, ѡеси подобѣ сѣ. покрывашѣ же сѣ лице его, ѡже сѣдѣмѣ-дѣсѣтъ литрѣ нарекоша. ѡмѣашѣ же сѣ посреѣдѣ литрѣ златѣ, ѡмѣаши вѣжѣе неѣзреченное ѡмѣа вѣписанно, ѣже Еврей четверѣписменное наричатъ, ѣже естѣ Иѣвѣ.

Повелѣ же Бѣ ѡ ѣфѣстридѣ быти Иѣронѣ, ѡмѣже Гѣемѣ де-сѣтое поминѣ нарекоша. вѣ цѣрѣствѣ ихъ ѡменованнѣ ѣфѣдѣю ѡвѣрѣтаѣмѣ, такоже ѣфѣстрида, ѡмѣаши двѣ камыка на ѡбою рамѣ

¹⁾ Іет. наполни. ²⁾ В рукоп. сохранитъ. ³⁾ В рукоп. сѣтворилѣ. ⁴⁾ Іет. вас. ⁵⁾ В рукоп. Ра.

написан'на, ѿмѣши двоюнадесяте племенѹ ѿмена. повелѣж ѿ на прѣсѣхъ его быти логѣишѹ, ѿ то дванадесяте камыка ѿмѣай причеплены ѿ различныхъ шарокъ. ѿкаже же той логѣишѹ, егда на ратѣ ѿзыити вѣше: ѿли покѣднѣти, ѿли повѣжденномъ быти. Вѣе вѣкшнимъ бо, рече, на ѿла ѿноплемен'никомъ не дрѣзнѣ прѣкѣ Сабуль копѣчнѣти сѣ, прежде даже покѣднаѣ знаменѣ кидѣ. „Принесѣте бо — рече — ѣфод!“ мы ж логнемъ ѹбо разоумѣваемъ видѣнѣе раздѣмныхъ, ѿпомидою же дѣланѣе добрыхъ дѣланѣй. того бо ради ѿ стѣтель въ ѿпомидѹ ѿблѣчаше сѣ, потомже въ логѣишѹ, пожеж прѣкѣ дѣланѣа кидѣнѣе.

41. Вѣпросъ. Что естѣ въ концѣ бѣгобѹханѣе?

Ѣвѣтъ: Прѣятное ѣже естѣ ко немѹ бѣгораздѣмѣа людскаѣ, къ концѣ бѣгобѹханѣа ѿменова Бѣтъ. а что естъ смраднѣе тоѹка ѿ костѣй горащѣ?

42. Вѣпросъ. Что ради скрѣжали сокровѣши Моисѣй?

Ѣвѣтъ. Недостѣны люди сѣдивъ вѣжественнаго закона положѣнѣа. скрѣжали бѣгоговѣнный ѿбразѣ ѿмѣахѹ, невѣстѣ же прежде чрѣтого приблѣдивши сѣ, како естъ вѣно ѣа дати?¹⁾

43. Вѣпросъ. Что знаменаетъ покрывало, еже вѣше возложено на лице Моисѣѹко?

Ѣвѣтъ. ѿкожъ бывшаго ѿсѣанѣа на лицѣ Моисѣѹвѣ ѿ не можахѹ на зрѣти, ѿ того ради требоваѣше покрывало Моисѣй вѣсѣдоѹа ко нимъ. ко Бѣ же пакы возвращаѣе Моисѣй ѿмѣаше наго лице. Тако ѿже по писанѣю не раздѣмѣюще, дѣховнымъ бѣгдѣи ѹкидѣти не могѣтъ, а ѿже ко стѣго дѣа бѣгдѣи сѣще, ѣбѣе въ писанѣе приникѣше, ѿзраднѣа доброты сподобѣша сѣ.

¹⁾ У Іст. за сѣмъ питанѣмъ ідутъ ось лѣи:

31. К. Како рече Моисѣй: „Тигръ и Ѣфратѣ ѿ раѣа исхлѣдѣа“, ѣже рѣша нѣци ѿ Ирменскихъ горѣ ѿстекающѣа?

Т. Тигръ ѹбо ѿ Ѣфратѣ по истиннѣ ѿ раѣа исхлѣдѣа, скрѣвается же сѣ нѣкими подземнымѣи прохлѣды, начало пакы принимающе ѿ горѣ Ирменскихъ. сѣ же сѣтвори Бѣ члѣвѣческаѣаго ради строенѣа. аще бо быша на ѣвѣ не нѣкими подземнымѣи прохлѣды скрѣваемы, ѿкоѹшаа сѣ ѹбо быша члѣвци тѣаи раѣа донѣи и погнѣааи быша долготы ради поѹти того и бращенѣа недостаткомъ или въ звѣри впадающе или въ инымъ бѣдѣи.

32. К. Что естъ: „ѿще ѿатарѣ ѿ каменѣа стѣоришѣи, не вѣградиши ѿхъ сѣка, сѣчѣи бо сѣе возложѣа еси на наѣи ѿскверненѣи сѣтѣ“. да како жерци ножи жрѣхѹ жерѣвоѹ?

Т. Понеже ѿ Ѣгѣпѣтанѣа вышедше ѿзрастѣи людѣе въ поѹстыни ѣа. лѣтъ сотвориша ѿ мѣста на мѣсто прѣходящи, повелѣ имъ Бѣ трѣбнѣкы сѣтворѣти въ поѹстыни несѣчѣнымѣи камыки, дѣ не тверда его стѣорше ѿтоѹдоѹ ѿ зема ѿбѣщанымъ дошедше, ѿ пришедши близѣ живѹщѣи ѿзыщѣ ѿсквернатъ трѣбнѣкѣ бѣсѣмъ.

33. К. Что дѣла ѿбѣ досѣкѣ скроѹшенѣе кыста?

Т. Знаменоваѹщоѹ Бѣгоѹ первааго закона ѿбѣтшанѣе ѿ мѣнованѣе.

44. Вѣпросъ. Ѡвѣдѣ ѿмѣхѣ ѿлѣтѣстѣи людѣе негниющаѣ дръвеса?

Ѡвѣтъ. Ѡ Египтан, Ѡндѣже ѿ оусерѣзи.

45. Вѣпросъ. Что ради съгрѣшнѣ жръцѣ телецѣ повелѣ Бѣ приносити, согрѣшнѣ ж кѣсю козел?

Ѡвѣтъ. Показоуѣ, ѿко волѣи жръчѣ грѣхѣ, да того ради болшаѣ приноситѣ.

46. Вѣпрос¹⁾. Что ради ко ѿливающѣмѣ племѣ ѿли проказнѣи ѿли мѣтвечникѣ прикасающаго сѣ нечистѣ нарѣчетѣ писаніе?

Ѡвѣтъ. Малыхѣ ради сѣхѣ великыхѣ страсти ѿсѣклѣетѣ Хсѣ. ѿко ѿ аще оубо ѣстѣственныѣ стѣрѣти скръѣнѣти наѣ, многѣмѣ пачѣ колныи, ѿже ѿ по ѿстиннѣи зовѣтѣ сѣ законопрѣстѣпны. ѿкожѣ ничтожно ѣстѣствѣ бывающихѣ ѣстѣ по ѿстиннѣи нечистѣ, ѿвлѣетѣ сѣ тако. аще ко по ѣствѣ бывающаѣ къ ѿстиннѣи сѣтъ нечистѣ, подовашѣ оубо всѣмѣ сосѣды приближающѣи сѣ ко симѣ ѿко нечистѣи сѣкрѣшати, дрѣвѣныѣ же ѿ мѣдныѣ ѡчищати, ѿко множайшаѣ сѣща цѣны.

47. Вѣпросъ. Что ради крѣвѣю и масломѣ дрѣвѣнымѣ помазобахѣ десныѣ слѣхѣ жръцю ѿ десноуѣю ногѣ ѿ десноуѣю роукѣ?

Ѡвѣтъ. Того ради крѣвѣю ѿ масломѣ дрѣвѣнымѣ помазѣма бахѣ, сѣ къ ѡбразѣ соущихѣ во насѣ блѣгыхѣ. Законѣ бо стѣнкѣ бѣше вѣдѣщихѣ блѣгыхѣ. а не самѣ тѣ ѿстиннѣи. Крѣвѣ бо ѡбразѣ бѣше за ны ѿзлѣаннѣи крове, масложѣ прѣчистаго помазаніѣ нашего ѣствѣ. помаза ко Бѣ чѣлѣское ѣствѣ, понежѣ ѿ доброе послѣшаніе ѿ добраѣ дѣланіѣ похвалѣ сѣтъ ѿ блѣженѣи.

48. [Вѣпросѣ. Что ради повелѣ Бѣ. кѣздержати сѣ жерцемѣ ѡ вина? | ²⁾].

Ѡвѣтъ. Не ѡнюдѣ тѣмѣи вина не пити ѡрѣче, но къ жрътвенное времѣ да соврѣшени трѣзвы вѣдѣтѣ жръци, ѿже за люди мѣтвы кѣвѣренію творити.

49. Вѣпросъ. Что ради ѡ сѣщихѣ сѣмѣ нарѣче Бѣ быти чѣстоѣмѣ дѣлающаѣ на двое пазнокти ѿ жѣваніе ѡригающе, ѡ водныхѣ же перѣ ѿмѣщѣи ѿ чѣноуѣмѣ, ѡ птицѣ же не восхитѣющѣи ни мѣтвечнѣи ѿдѣщихѣ ниже ко тѣмѣ радѣющѣи³⁾ сѣ?

Ѡвѣтъ. Оучѣны⁴⁾ тѣхѣ ради, како подовѣетѣ чѣлоѣмѣ⁵⁾ быти. не двое дѣлающаго ради живота оучитѣ наѣ, но сотворимѣ ѡсѣжденіе⁶⁾ блѣгыхѣ дѣланіѣи ѡ сопротивныхѣ. жѣющаго ради, ѿко

¹⁾ Іер. вас. ²⁾ Дополнено в Іеріана пит. 42. ³⁾ І. радѣющѣи. Так у І., у нас у рукоп. оучаніе. ⁴⁾ І. чистымѣ ⁵⁾ І. разсѣужденіе.

да вѣдет¹⁾ вѣлюбивы. ꙗкоже бо живѣющіи пища ѿригають. тако подобаетъ ѿ насъ ношѣ же ѿ днѣ помышлати вѣѣа заповѣди. водныхъ же ради ѿмощихъ пера ѿ чешѣа оучитъ ны: ꙗкоже ѿна сѣтъ вознесена, дрѣвѣа же долнѣа²⁾ вери съдрѣжатъ сѣ³⁾, тако подобаетъ ѿ насъ бл҃гыми дѣланіи со развѣтными⁴⁾ съвозвышати сѣ, а не со земными ѿставати. птици ж ради пакы оучит нас лихонмѣства въздрѣжати сѣ⁵⁾; еже во тмѣ ходити, сѣе естъ во грѣсѣхъ, нѣ къ свѣтѣ, еже естъ во правдѣ.

50 Вѣпрос. Что ради аще без воды въ сѣмѣа копадетъ мѣртвечина, не ѿсквернитъ сѣмени; аще ли со водою, то ѿсквернитъ?

Ѡвѣтъ. Понеже мокрота воднаѣ сомѣсившѣа сѣ съ гноѣмъ конїдетъ во сѣмѣа ѿ того ради ѿсквернит сѣмѣа.

51. Вѣпрос⁶⁾. Что ради проказна свѣща чѣта ѿменѣтъ писаніе?

Ѡвѣтъ. Ѡбраз ѿмѣахъ сѣ дѣховныхъ: ѿже бо ѿ части проказ ѿбразъ ѿмоще вѣрнаго согрѣшающа, со нимъ же ѿсти ѿрече законъ. гл҃етъ бо тако: аще кто ѿменѣтъ братъ лихонмѣцъ ѿли ѿдолослѣжител ѿли пианица, со таковыми не ѿсти. И ѿже ѿноуд по естествоу плотъ телеснѣю ѿложив, ѿбразъ ѿмоще невѣрнаго, со нимъ же ѿсти закон не рече, гл҃етъ бо тако: аще вы невѣрныхъ ѿ хотите ходити, все предложенное вамъ ѿдите, ничтоже воставаще.

52. Вѣпрос. Что знаменаетъ двѣ коуѣрати, ѿже за ѿчищаѣмы проказнымъ приносимъ, ѿ кедрово древо ѿ сесканна чрѣвленица?

Ѡвѣтъ. Ѡписныѣ стрѣсти ѿмощи сѣ ѿбразъ. ꙗкоже бо во кроки единого кѣрате смѣшенѣ бывшѣ кедровомѣ древѣ ѿ ѿс'сон⁷⁾ ѿ ѿстканикѣ чрѣвленици, ѿ во той крови ѿмощенно дрѣгое кѣрѣ, ѿ ѿощено выкаше, ѿ по сѣмъ ѿкропанъ проказний, ѿ тою кръвїю ѿчищае⁸⁾, тако ѿ Хѣ распенен⁹⁾, чл҃чскомѣ естествоу приѣмъшѣ смѣртъ ѿ вѣсткѣж присконшѣ сѣ, чл҃чества стра¹⁰⁾ свокожены выхоумъ кси мѣ. ѿбразъ бо баше закалаѣмое кѣрѣ чл҃ческа естѣка. ѿмощеноже во того крок ѿ пѣщино, вѣѣа естѣка. нѣ кедрово древо ѿбразъ ѿмоще вѣсткѣннаго естѣка. ꙗкоже бо кедрово древо не гниетъ, тако ѿ вѣсткѣ безстрастно. ѿстканнаѣ же чрѣвленица ѿбразъ ѿмоще двою естествоу соѣдиненіе.

¹⁾ I. коудѣм. ²⁾ I. подольнаѣа. ³⁾ I. держат сѣ. ⁴⁾ I. разоумомѣ. ⁵⁾ I. дод. сѣе. ⁶⁾ I. дод. сѣе. ⁷⁾ I. оу'с'сон. ⁸⁾ I. дод. сѣе. ⁹⁾ I. дод. сѣе. ¹⁰⁾ I. дод. сѣе.

53. Вѣпрос. Что ради законнымъ бракомъ сопряжена ѿ семѣющихся сѧ до ѿзлитїа сѣмене нечиста зоветь писанїе, Г8 рекнѹ: сего ради ѡставитъ члѣкъ ѡца своего¹⁾?

Ѡвѣтъ. Гл҃асголюѡа ради семѣющихся сѧ, а не дѣтотворенїа ради, тѣхъ нечисты зоветъ бж҃ственное писанїе.

54. Кѣпрос. Что ради ѿзлитїе естественное крови ѿстачающаа нечистотѹ²⁾ нарече?

Ѡвѣтъ. Малыми сими великыа стѣр҃ти цѣлитъ Бж҃. аще кѡ ѡж по естѣвѹ стѣр҃ти сквернѧтъ наѣ, многѣмъ паче волныа, ѡже во ѿстинѣ гл҃еть законопрестѣпнымъ³⁾.

55. Кѣпрос. Иже гл҃еть писанїе, ѡко ѡзловите дѡа ваша?

Ѡвѣтъ. Въ пощенїа мѣсто се прїа. а еже свѣтъ, во стѣахъ мѣсто презвѧ. многѣмъ во свѣтъ соѡ чѣстный праздникъ. а еже единого лѣта воходити старѣйшинѣ жреческѹ ко стѣахъ

1) I. дод. и мѣръ. 2) I. ѡстагающе нечистоу.

3) За симъ у Іеріаина ѡдѣтъ отсѣ чотирѣхъ питанїа, якихъ нема въ нашѣмъ текстѣ:

61. В. Что естъ: Не пожриши къ квасѣ крови жертвѣ моѹ?

Т. Г҃е ест, ѡко да не принесешѡ на требникъ крови съ квасомъ, нѡ съ ѡпрѣснокомъ. ѡпрѣснокомъ же приноситѡ поклѣтъ, понеже ѡко безкваснымъ хлѣбѣ естъ сокѣ готѡвъ, кваснымъ же имѧтъ нѣчто въ сокѣ кетхѡго кваса вѣмѣшенїе, такоже поклѣкаетъ Бж҃ ѡпрѣснымъ людемъ въ жертвѣ нѣхъ ничтоже поминати ѡг҃упетскааго ѡученїа.

62. В. Что естъ пражень новыа бергѡ да не ѡстъ, дондеже принесете къ дарѣ Бж҃оу вашемѹ?

Т. Г҃е ест новыа класѡ пражѣе къ ѡг҃ни да не ѡсте, преже даже ѡ тѣхъ класѡ стѣкорше снопы принесѣте Бж҃оу вашемѹ.

63. В. Почто грѣди велѣно взимати попомъ?

Т. ѡко се Бж҃оу свидѣтельствоюще на ѡтиноудное вѣзвращенїе лоукавыа имѡ дѣланнѡ та сжегаема кѣхоу на жетѣницѣ, лон же ѡ ѡстесѣ ѡ селезенѡ сѣ же даема бѡхоу за грѣхѡ нѣхъ. лон бо даема бѡше за чревное нѣхъ ласкосердѣство, ѡстесѣ же за ѡчресленнѡ сласти, селезенѡ же ѡростнаго ради на желчѣнѣмъ сосѹдѣ лежитъ. стѣлю же даема бѡше ко ѡучастию сокѣ емоу грѣди же ѡ рама. грѣдинѡ ѡубо ради видѣнїе ѡстѣзѡа Бж҃а стѣнѣаа, рама же ради дѣланное, да ѡ дѣланнѡ ѡ видѣннѡ стѣа.

64. В. Что бѡше ефоудъ, имѡже вѣпрашае стѣа Бж҃а?

Т. Имѡ ѡго толкоуемо ѡкленне а ѡ ѡзбѣкленне. ѡбраз же естъ пѣди. ѡстѣканъ бѡше акы чинагъ златымъ нитѣмъ ѡ хитрости различно сѣтворено да посредѹ имѡше ѡко звѣздоу всю златѹ, ѡбоудѹ два змарагда вѡмоуироу по шѣсти ѡкѡ поаы написанне имѡуци двѡюнадесятъ племенѹ Ізѡроу. межѡ же двѣма змарагдама камыкъ ѡдамѣтъ. да егда ѡубо стѣа хотѡше вѣпрашаѣи Бж҃а ѡ коѣмъ людемъ рѣчи, приказашѡ ю на раменицю посредѡ персѡи и подложашѡ рѹкоу подъ неѡ и прострѡше сѧ на длани акы доска. и зрѡ на ефоудѡ и вѣпрашаашѡ Бж҃а ѡ вѣпросѣ. ѡ аще бѡдетъ Бж҃оу ѡубоуднѡ вѣпросѣ, тоу ѡбне коснаше ѡдамѣтъ сѡ свѣтомъ блескаше. аще ли не бѣше ѡубоудно, пребывашѡ въ своѣмъ чинѹ камыкъ. аще хотѡше Бж҃а на мѣчѣ предѡти люди, бѡудашѡ кровавъ; аще ли смѣрть наѡти хотѡше, бѡудашѡ чернѡ.

сѣхъ, ѡбразъ ѿмаше спсѣнной стрѣти. ꙗкожъ бо старѣйшина жреческъ единою лѣта кохождаше ко сѣмъ сѣхъ, тако ѿ кѣдка Хсѣ единоуа пристѣпашъ ѿ претрѣпѣлкѣ спсѣннѣю стрѣть, на ѿвса вознесе сѣмъ.

56. Къпросъ. Что естъ, да не сотворите тварей ѡ класъ главы вашей¹⁾ ѿ кроеній на дѣшъ да не сотворите тѣлѣмъ вашимъ ѿ писма²⁾ настрѣканъ да не сотворите къ васъ?

Ѡвѣтъ. Истрѣгнѣти хотѣмъ Бѣмъ ѿизранаты ѡ вѣсовѣскыа сѣдѣжы, кыводитъ ѡ ѡлиньскаго злодѣаніа, глѣмъ: да не сѣтворите тварей. Ѡлины бо ихъ дѣти³⁾ класъ не стрижахъ, нѣ ѡставляхъ жъ ѡ паче козрастати, ѿ козлагахъ жъ ѡ вѣсомъ. „ни да крыете вѣрадъ вашихъ“ — ѡвѣчай бо кѣмъ Ѡлиномъ конегда плакахъ, трѣзавъ⁴⁾ вѣрады своа. „ѿ кроеній на дѣшъ да не сотворите“ — творяхъ жъ ѿ се ко чѣсть оумръшнѣмъ⁵⁾, крахъ скраніа своа. „ѿ писменъ стрѣканъ да не сотворите во васъ“ — нѣ ѿ се на оумрожденіе вѣсомъ творяхъ Ѡлины, сострѣкахъ оутъ бо ѿглами телеса ѿхъ ѿ колагахъ во тыа ѡзвы чрѣннѣмъ⁶⁾.

57. Къпросъ⁷⁾. Что ради чрѣнцемъ ѿзрадно ѡ вѣрацѣхъ законъ полагаетъ?

Ѡвѣтъ. ꙗко подобѣтъ ѡбразъ быти чистителнѣмъ пактѣскаго вождѣкнѣа, Бѣмъ ѡ пактѣскыа стрѣтей дѣшкнѣа цѣла стрѣти. ꙗко сѣкпота ѡчѣсна ѿ прѣтча творитъ разѣмнаго лишеніа, ѿ ѡрѣзаніе ноздренное прѣтча творитъ лишеніа ради сѣднѣа, ѿ ѡскченіе рѣчное прѣтча творитъ оупражненіа дѣйствѣннѣа.

58. Къпросъ. Како естъ разѣмѣти, ѿже прѣкленѣтъ Бѣмъ, грѣхъ прѣйметъ, ѿменѣй же ѿмъ Гнѣ сомрътѣю да оуморитъ сѣмъ?

Ѡвѣтъ. ꙗже Бѣмъ ѣдинойменнѣмъ речѣтъ сѣмъ, приносѣтъ сѣмъ ѿ на лѣжѣйменнѣа богы ѿ на ѿстиннаго Бѣмъ. нѣмъ же глѣтъ: ѿже ко лѣжѣйменнаго бога вѣрѣтъ ѿ клѣнетъ сѣмъ вонъ, грѣхъ прѣйметъ. се же приклячѣтъ сѣмъ не по вѣрѣмаго сѣмъ, нѣ по вѣрѣющаго мнѣнѣю, не ꙗко колашѣйменна, нѣ ꙗко ѿстинна Бѣмъ хѣлитъ. хѣлащаго же ѿстиннѣаго Бѣмъ каменіемъ побивати повѣлѣваетъ.

59. Къпросъ⁸⁾. Чѣмъ ради ко сѣдмѣе лѣто сѣмъти землѣ ѡрѣцѣтъ Гѣмъ?

¹⁾ I. додъ. да не кроснете [зам. крыете] вѣрадъ вашихъ. I. писменъ. ²⁾ I. дѣтѣи своихъ. ³⁾ I. вѣрѣнѣхъ оутъ. ⁴⁾ I. къ часъ оумръшнѣхъ. ⁵⁾ На марѣ. дописано: Ѡлиньское шѣленстео, кгда [мѣтвомъ] плакаанъ, [тогда] корѣды свои [трѣ]гали и дѣмъ того ихъ не голѣли ани стрѣганъ: лице свое крапанъ по сѣмърахъ и писмена по тѣлѣмъ своимъ ѿглами рысѣваанъ ѿ чернѣомъ напѣскаанъ. ⁶⁾ I. стрѣ. васъ. ⁷⁾ I. васъ.

Ѣвѣт. Лихоймъствомъ ихъ моучитъ Бѣ, понеже во множайшаа хоташе ѿ всегда сѣюще земля ѿ неpotrѣбныа плодъ твораше земныхъ.

60. Вѣпрос¹⁾. Что ест: ѿспекѣтъ десѣтъ жень хлѣбъ ихъ во печи единой?

Ѣвѣт. Се естъ аще сохраниши заповѣди моя, дамъ вамъ ѿвѣдѣти много ноуждныхъ; аще же презрите а, то дамъ вамъ скѣдѣтъ много, ꙗко десѣтъ жень ѿспечи хлѣбъ ихъ во печи единой.

61. Вѣпрос²⁾. Что ради повелѣ Бѣ сочести люди?

Ѣвѣт. Да своего ѿвѣтованіа ꙗвитъ истинное.

62. Вѣпрос³⁾. Кого нарицаетъ нечиста по дѣи?

Ѣвѣт. Ко оумръшемѣ или ко костемъ мѣткого прикоснѣвшиа сѣ.

63. Вѣпрос. Что ради вѣдѣвшию ко жрѣцю повелѣ приводитъ Бѣ?

Ѣвѣт. Да не рвеніемъ токмо мѣжи сѣпрѣжница своѣ оубиваютъ.

64. Вѣпрос⁴⁾. Что ради ѿ всѣхъ оудѣбъ на чрево же и на стѣно жрѣцъ клѣтѣ приношаше?

Ѣвѣт. Имѣжъ вѣ грѣхъ, тѣхъ ради ѿ томленіе клѣтвенное, ѿже сице раздѣкти. нѣкъ вѣ люты ѿ не сотрѣнимы стѣрсти вѣхъ ѿвѣкли трѣпѣти; да речени клѣнѣщемѣ сѣ: да бы ми того не пострада, ѿже пострада ѿ неща.

65. Вѣпрос⁵⁾. Что ради вѣстѣнный Моисѣй ѿца своего Нахора ѿменѣ ко Исходѣ, ѿнѣ же ѿго Рахѣла прозва?

Ѣвѣт. Двоѣменѣтъ вѣ, ꙗкоже Іаковъ Іѣлѣ глааше сѣ, ѿ ѿома близнеца.

66. Вѣпрос. Что естѣ: ѿ сполнитъ десница Гѣна всю землю?

Ѣвѣт. Прорицаѣтъ ѿоудѣйское ѿврѣженіе ѿ воселѣнѣское сѣсеніе: ꙗко ѿ доселѣ ко ѿбранными моѣми печалихъ сѣ, вѣшеа жъ ради злобы призовѣ всѣ ꙗзыки, а васъ ѿрѣнѣ].

67. Вѣпрос. Что ради согрѣшеній людскихъ ради⁶⁾ юница заклѣма вѣше ѿ восѣ сожигѣма вѣше со главою ѿ кожею ѿ оутрѣнеки, прилагѣмо же вѣше ко ѿгню ѿ кедрѣво древо ѿ ѿсѣопѣ, рѣкше мыслѣна⁷⁾ трава, ѿ чрѣвленица соскана?

¹⁾ Іет. вѣс. ²⁾ Іет. вѣс. ³⁾ Іет. вѣс. ⁴⁾ Іет.

⁵⁾ Іет.

⁶⁾ Іет. рѣбра.

⁷⁾ Іет. мыльнаа.

Ѡвѣтъ. Юница ѡбразъ баше Хѣтъ. іакож бо Хс распенъ сѧ всѣхъ насъ сїсе, тако ѡ юница заколена баше за люди, ѡ ѡкропаше сѧ єю ѡ грѣхъъ свокождаемы башѣ. чрѣмнаже баше, сѣкрѣши ко сѧ крѣвию члѣскаѧ страсть, іаже мирѣ всемѣ сїсенна єсть, свое бо єсть крѣви чрѣмночество. кедрово ж древо прилагѣмо баше въ ѡбразъ крѣста; іакож бо негнїющее то древо, тако ѡ крѣстѣ животворен єсть. wskанаѧ же чрѣвленица ко ѡбразѣ бѣ чесныѧ крѣви, ѡкропашнаѧ крѣстѣ. а понеже ѡссонъ ѡчистителенъ єсть, ѡ також ѡ животнаѧ теплота раздрѣши смѣртнѣю стѣдѣнѣ. сожегаема же баше всѧ, понеже всѧ, іаже сѣтъ вѣдкы Хѣ, чѣта сѣтъ.

68. **Въпрос¹⁾.** Каѧ не по воли ѡубившомѣ по скончанїи старѣйшины жреческа повелѣваетъ возвращенїе?

Ѡвѣтъ. Іако ѡбразъ баше старѣйшаго жрѣца сѣмрѣтъ, ѡстиннаго старѣйшины жрѣца Хѣ. іако же ѡубо не по воли ѡубившей приѣкгающе ко храмѣ великого жрѣца свободѣ полѣчахѣ, тако ѡ Хс за ны пострадавшѣ²⁾ все естество члѣское ѡ лѣкаваго свободи сѧ.

69. **Въпрос.** Что єсть, еже рече Бѣ Івраамѣ: „Прїйми юницѣ тризѣ ѡ ѡвенѣ тризѣ ѡ горлицѣ ѡ голѣбѣ“?

Тлѣк. Горлица, зане по ѡстини нѧ веденомѣ быти; голѣбѣ же въ ѡбѣтованнѣю землю приход, а тризѣ, трилѣтенъ ѡвенѣ — тремѣ родомѣ работати въ Егѣптѣ, а четвертомѣ ѡзведенѣ быти изъ Егѣптѣ.

70. **Въпрос³⁾.** Каѧ єсть, іаже написано: „Грѣхъ ѡбѣдинѣ ѡ жидовскѣ, ѡшломѣ адаманитов желѣзнымъ почтемѣ, ѡ не затрѣсетъ сѧ николиж, ѡ прилѣплѣнѣ на прѣсѣхъ ѡхѣ“?

[Тлѣк] vac.

71. **Въпрос.** Почто повелѣ Бѣ приносити агнца ѡли козѣ ѡли грѣлицѣ ѡли голѣбѣ ѡли крѣпы пшеничны со древнымѣ маломѣ еврейскимѣ людемѣ?

Тлѣк. Понѣж стѣнѣ ѡмаше законѣ ѡх, а не ѡстиннѣ ѡ приносимыхъ ко законѣ ѡх, томоуж проѡбразованнѣ сѣцѣ на хрѣстїанѣхъ. ѡвѣча бо проѡбразоваше крѣпныхъ крѣтѣсть, юнецѣ же блѣгопокоривыхъ, послѣшанїе приѣмлющихъ Гѣ. іако же рече Гѣ; грѣлица же цѣлѣбѣмїе, голѣбѣ же беззлѣкїе, коза ж приносяще млеко, сирѣчѣ ѡученїе книжное правыѧ вѣры. крѣпы же пшеничныѧ при-

1) Іст. нема. 2) В рукоп. пострадахѣ. 3) Іст. нема.

носаще добрыя дѣтели, масло же древяное помазаніе крщеніа. жидомъ же къ тѣхъ приносѣхъ ничто же нѣсть.

72. Въпрос. Что ради повелѣ Бѣ непорочно приносить жертвъ?

Овѣтъ. И намъ и тѣмъ рече сохранити житіе невредно и непорочно. агнецъ же тѣмъ неклосенъ, а намъ просѣбра чѣта.

73. Въпрос. Что ради повелѣ Бѣ Левитомъ по пѣтѣмъ и двадцѣтѣмъ лѣтѣ до пѣтѣдесѣтнаго лѣта слѣжити?

Овѣтъ. Разсѣждаетъ прѣвозрастъ и конечную старость: ѿво оубо несоврѣшенна ради оумѣ, ѿво же ради немоуци телесноа. тож оуказанно Левитомъ, сирѣчь слѣжителемъ жидовскимъ и хрестіаньскимъ¹⁾.

74. Въпрос. Како Бѣ ѿвѣща сѣ дати землю имъ до Ефрата, и не съкрѣши ѿвѣщаніа?

Тѣкъ. Понеже согрѣшиша людѣе: телча ради твореніа, того ради и всеа ѿвѣтованнаа земля гонзоуша. Како ты и мы хрестіане ѿвѣщавше сѣ во крщеніи Бѣ работати и заповѣди его хранити, и Бѣ ѿвѣщалаъ намъ спсєніе и жизнь вѣчноую; да ѿще сохранимъ реченное, то прїимемъ ѿвѣщанное; ѿще ли не сохранимъ, то не токмо ѿвѣщанного [не] полѣчимъ, но и мѣченію сподобимъ сѣ.

75. Въпрос. Како повелѣнно естъ разсѣмѣти, иже Бѣ злословити?

Овѣтъ. Сѣдѣи божы мѣнитъ писаніе, ѿко по подобію вѣію соудити возаконено. писаніе глєтъ: „Бѣ ста во сонмѣ боговъ, по средѣ боговъ разсѣдитъ“, рекше сѣдѣи и старци како ѿнѣ егда праведно сѣдѣтъ, то Бѣ стоитъ оуча ихъ, ѿще ли неправедно сѣдѣтъ, то дѣволъ тоу стоа оуча ихъ²⁾.

¹⁾ За симъ питаемъ у Ісѣрина ѿде:

48. К. Что естъ еже единая лѣтомъ вхѣдити старѣишинѣ жреческому въ сѣта сѣыхъ?

Т. Оубразъ ѿмаше ежѣственнаа страсти. ѿкоже старѣишина жреческъ единая лѣта вхожааше во сѣта сѣыхъ, такоже и вѣдка Хѣъ единою претерпѣ сѣсенноую страсть и на нѣса вѣзде. Пор. наше питае 55.

²⁾ За симъ у Ісѣр. ѿдутъ ось яки чѣтири питаия:

66. К. Како естъ разоумѣти: ѿ сѣмени своѣго не даси слоужити князю и не ѿскверниши имени моего сѣго, ѿко азъ Гѣ?

Т. Нѣцини тако глѣють: „ѿ сѣмени твоѣго не даси слоужити Мельхѣви“. вѣше же сѣ ѿдолѣ ѿ инѣхъ чтимъ. ли ѿко да не даси иномоу ѿзыкоу работати сѣмени своѣго, да не извыкноутъ безвѣрню ихъ.

76. [Въпрос] ¹⁾ . (vac.).

Первое было имя наречено Исусъ Навкинъ Наоуси^с, а ѿца его Наоусій. послѣдн же повелѣ Бѣ Мойсѣѣви нареши имя Исоус, егда порѣчи емоу люди вестн ко ѡбѣтованноу землю ко дольний Іеруслимъ. и потомъ рече архистратигъ ко двѣ Мрїи: „Родиши сѣа и нареши имя емоу Исоус, той бо спсетъ люди своа“, сирѣчъ вѣрѹющиа ко имя его; не токмо спсетъ, нѣ и въ вышній Іеруслимъ въведетъ, іако же есть реченно: „Кротцыи же наследѹтъ землю“, рекше, жизнь вѣчнѹю.

77. [Въпрос] . . . (vac.).

Писаніе рече: „Смѣажъ въ всѣхъ моудрѣишій звѣрей“. како порѣганіа не сотворятъ, иже книгъ не прїемлютъ вѣстивныхъ! того бо ради намъ противатъ сѣ Таликацѣи и Перфѣры, іако ѿ Бѣ прїемшей мѣдрость едина свѣци добрыхъ дѣла чѣла есть достойна, и тожъ ѡдѣа. елмаже и Голомонъ глеть рекыи: „Кипитъ земное тѣло, оумъ многопечаленъ“. тѣи ѡдѣа много троудившей сѣ и звѣрѣтаютъ земнаа, нѣснаа же кто и зъслѣдитъ? писаніе же рече: „Гѣ сѣзда мѣдрость и подасть любящимъ его“. звѣръ же безсловесенъ како можетъ прелстити словесна и сомыслѣна чѣла?

78. [Въпрос]. Іако же Кайнъ егда оуби Іавела, стѣнати и трепетати и трасти сѣ ѡсѣжденъ бысть, то такъ ли есть раздѣлѣвати: ти потомъ не поаи жены, не родили дѣтїи? не страдаше ли грады зиждаа, дома строа, скоты питааи, ѡра, жито сѣаи, порты носа, строа и на жонѣ и на дѣти за дѣ. сотъ лѣтъ? Како имѣте томѣ вѣровати реченію?

Ѣвѣтъ. Изъ не противла сѣ чистомѣ писанію, нѣ сице раздѣлкаю: не тѣла его велѣ трасти сѣ, нѣ совѣсти дїевнѣи ѡ сотворенїи грѣха плакати сѣ и каати сѣ, мѣити сѣ и кла-

67. В. Посаю свершеніе первіе тебе.

Т. Іакожъ на Египтяны послахъ жабы и пѣсїа моухъ, хотѣа извести васъ ѿ земли египетскы, тако и въ землю хананѣнскоу и ферезѣнскоу и гоусѣнскоу посаю шершны хотѣа ѿ земли ихъ погубити и вселити васъ на тѣи земли. ѡбаветь же сѣ и бжїа сила, како тѣмъ малымъ жнотны своимъ помагаеть и противнымъ наводитъ пагоубоу.

68. В. Како повелѣ имъ Бѣ на подолки ризнымъ синее прѣдено привязати?

Т. Синее прѣдено подокитъ сѣ некесномоу лицу. въспоминаше оубо имъ законоположитѣль тѣхъ ради подолок, іако свершатъ сѣ, мнѣше сѣ на ибси животи не престоупати заповѣди его.

69. В. Гдѣ есть Тарсесъ, а може бѣжа Иѡна?

Т. Тарсесъ градъ есть индїискыи страны, іакоже во трегнихъ цѣствїихъ писано ест.

¹⁾ Далѣ до кінца у Істр. нема.

нати сѧ БѢ, стонати ѿ въздыхати, коѣти сѧ ѿсѣжденїѧ вѣдѣ-
щаго ѿ трепетати страха вѣѣѧ, дрыжати вѣчныхъ моукъ соущихъ
безъ конца. то тако ѣмѧ БѢ запокѣдалъ, а не ꙗкожъ вы разж-
мѣваете.

79. [Въпрос] . . . (vac.).

И се пакы ѣгда ѿдѣше Іѡаковъ ѿ Напола ко Месопотанїю
[sic!] женити сѧ, ѿ шедъ вѣс днѣ ѿ быстъ въ Харланѣкъ заходящѣ
сѣнцѣ, ѿ ѿвѣрте мѣсто ѿ взѧ камень ѿ положи подъ главою ѿ
оуспѣ. ѿ видѣ лѣствицѣ высокѣ, ѿ земаѧ до нѣсе досѣзѡщѣ,
ѿ а҃глы вѣѣѧ низходяща ѿ восходяща по ней, ѿ БѢ самого вос-
клонна сѧ лѣствици ѿ глѡще ко спѡщомѧ ѿ ѿвѣрающѣ вѣдѣ-
щаѧ. како ты мниши? ѿ воста Іѡаковъ ѿ сна ѿ прослави БѢ,
ѿже сѧ ѣмѧ ѿбѣви, ѿ гордо мнитъ мѣсто то ѿ жилище вѣѣѧ
нарече, ѿ оулица нѣснаѧ, ѿвѣщаваѣтъ же ѿ ѿ своего ѿмѣнѣѧ десѣ-
тинѣ. тажъ воземъ камень, ѿжъ вѣкъ подъ главою ѣго, ѿ козлиѧ нанѣ
масло древяное ѿ рече: „ѿще ѣсть БѢ со мною, ѿ сонѣдитъ мѧ
на пѣти семъ ГѢ мой, аможъ ѿдѣ, ѿ камикъ съ поставѧ, да
вѣдетъ домъ вѣѣѧ“. Покѣжъ же ми оуѣже ты, что вѣдетъ камыкъ
сой? колико ли вѣкъ величествомъ, како ли сѧ в немъ оуѣчинитъ домъ
БѢ? тогда ли вѣдетъ тако? нѣ Іѡаковъ самъ вѣдѣше, чемъ ѣсть
быти ѿ что ѣсть видѣлъ ѿ что ѣстъ слышалъ. что ѣсть камень
ѿ что ли ѣстъ оулица? что лѣствица, что ли ѣстъ ѿбразъ камень
помазанъ масломъ древянымъ? Се а҃зъ вамъ скажѣ ѿ Моисе-
ѿвѣхъ книгъ, вы жъ что речете, ѿмѣже жестокость непокоренїѧ нѣ
послѣшанїѧ ѿмѣщи, жестокымъ повѣзени покровомъ ѿ жестоко
сѣрдце ѿмѣще, всегда книги почитающе, а николиже сѧ разѣма
ѿмѣще, всегда оуѣчающе сѧ, а николижъ оуѣмѣюще? ѿ ѣще ли не
вѣсте ли ничтожъ, толика ми сказавшѣ ѿ стѣхъ книгъ? кый миръ
можетъ вѣмѣстити прѣрокъскихъ приточъ сѣлѣ? Кто ли сотрѣпитъ
тацѣхъ несомыслѣ? слыша глѡще нѣисказанныхъ словесъ мнѣтъ сѧ
ѿ книгъ глѡще а ѿ оуѣстенъ ихъ ѿсходитъ мшаръ колотный, нѣ
словъ нѣмѣшатъ нарѣши.

80. Въпросъ. Идолъ ѿ подобїе кое ѿмѣтъ различїе?

Ѹвѣтъ. Идолъ оуѣво не бывшихъ вѣщѣй ѣсть идолъ, ѿ подо-
бїе же бывшихъ вѣщѣй подобїе ѣсть. ѿже ко творѣхъ Бѣлины
кенѣтаоуѣроѿбразныхъ ѿбразы, сѣи ѿдолы сѣтъ, нѣкъ вѣо бывшихъ
вѣщѣй подобїе.

81. Въпросъ. Что ѣсть ѣже видѣ прѣрокъ Ісаиѧ?

Ѹвѣтъ. Како рече: ѿ бѣше храмъ ѿполнѣ славы ѣго, ѿ Се-
рафимѣи стѣлѣхъ ѿкрѣтъ ѣго, ѿ прѣстѣи ѿ Херѣвимъ ѿвѣленїе ѿ се-
рафимѣскаѧ вѣсѧ премѣдрость ѿ ѿполнена ѿчѣс ѿ ѿполнѣ главы

и х. и раздѣлкѣ: и крылкѣ и носѣ и прѣси и късе ѿчес исполнено, и премудрость вездѣ видѣтъ. ѣднномъ ѿ. крыл, и дрѣгомъ ѿ. крыл, и двѣма покрываху лица своѣ, и двѣма носѣ, и двѣма летѣщи копѣху дрѣгѣ ко дрѣгѣ: „Стѣ, стѣ, стѣ Гѣ Саваѡд“, рекше коннѣ. ѿ. крыл ѣднномъ и ѿ. крыл дрѣгомъ, то ти кѣ. и х. млѣчат, а чѣтыри копѣютъ. да чѣмъ оучѣтъ писаніе? не всего намъ пытати ѿ Бѣ, нѣ ѿ во млѣчаніемъ проповѣдати, ѿ во же вѣрою славити. по что ми покрывають главѣ и носѣ? Не имъ же ли Бѣ ни начала ѡбрѣтаѣтъ сѣ, ни конецъ? двѣма покрывають главѣ, а двѣма носѣ — ѣвѣ ѣстъ, ѣко срѣдчныма летѣтъ, да подобна и намъ глѣти, а не ѿ гернею и ни ѿ долнею, но срѣдчнымъ, ѣко Бѣ и творецъ. Аще ли речеши, како сѣ роди, то главѣ ѡбнажаѣши, южъ Херѣвими покрывають. Аще ли речеши, гдѣ ѣстъ конецъ, то вѣѣмъ ногы ѡбнажаѣши, ѣже Херѣвими покрывають. покрывають же главѣ и носѣ не ѣко сокрыти хотѣ, [но ѣко] сказати. ѣко неислѣдимо ни достижимо оумомъ рождѣство ѣго и конца не имѣтъ. Прійми же сѣ ѡбразъ: шестикрылкѣ, а кѣ. млѣчатъ, а чѣтыри копѣютъ — ѡбразъ апѣлскый, и чѣтыри ѣвѣлисты копѣютъ. чѣежъ копѣютъ, нижъ гласъ хотѣ погѣбити Сатана? Смотрижъ, како ти ѣстъ не проѣ глѣхъ, стѣ ѣко нѣмъ! ни ѣдинъ ко ѣдиномуу поаше, ѣкоже пишетъ сѣ: копѣху дрѣгѣ ко дрѣгѣ „стѣ“ рекше. ѣдино намъ подоба, ѣдинъ ѣстъ стѣ. тажъ и дрѣгый приложитъ: „стѣ“, и третій рече: „стѣ“. да ѣлаже трижды рекохомъ, не мни три вогы свѣца.

82. Вѣпросъ. Что же естъ: стѣ, стѣ, стѣ Гѣ Саваѡд?

Гѣвѣтъ. Ѣдина вѣкра, ѣдино крѣщеніе, ѣдино покланѣніе стѣмъ Трѣца. ѣкожъ ко и ко нѣснѣхъ чрѣдами поютъ гласъ подающе, тако и горнѣмъ слышѣ поютъ, дрѣгѣ ко дрѣгѣ ликѣюще. таче „исполнѣ храмъ славы ѣго, и возѣтъ сѣ вышній прагъ гласомъ, имъ же копѣху, и храмъ исполни сѣ дыма“. дивно дѣло! ѿ славословѣмъ возѣтъ сѣ прагъ. приложи, нижъ вѣ слакѣ подоба, ѣже вѣше, и та погыбе и дымъ вѣнѣде. дымъ ко ѣстъ ѡнѣстѣнѣмъ ѡбразъ.

83. [Вѣпросъ]. Да что естъ: видѣше испрѣва стѣмъ дѣхъ, еже ѣстъ стѣ, стѣ, стѣ?

[Гѣвѣтъ]. По проповѣданію ключаѣтъ сѣ апѣлскаѣ цркви ѿ жидѡхъ, ѣже не прѣѣмлютъ ѣго. рече ко проповѣдаѣмъ прѣрокъ: „Поустыня и дыма исполнитъ сѣ“, сирѣчъ соборъ жидѡвскъ, ѡнѣвѣ сонѣтъ сѣ недкѣренъ прагъ надкѣрный. Смотрижъ ми: во-сѣмъ двѣркѣ долны прагъ имѡутъ, и горній же лежитъ надъ по-бою, и не можетъ же стоѣти прага не имъ и ни оутвердити

себе. аще лежить горній прагъ на нею, то вес сый прагъ твердо превькаетъ. соворъ же жидовскъ дверъ же имаше, а горнего прага не имаше, прагъ бо горній вышняя сила есть держащій. да возятъ съ горній прагъ, и въбнажиша съ ѿ вѣдти. іако бо сойметъ съ вышній прагъ, то ноужда есть, рекше, под ѿбойма дверникома и хѣдою рѣкою колѣвати съ. сего ради весѣкамъ рѣка колѣлетъ жида. Сего ради пророкъ глѣтъ: „Положѣ Іерусалима іако преддверіе колѣвлено“.

84. [Въпрос]. „Храмъ, рече, исполни съ дыма. камо слава его ѿиде?“

[Ѣвѣтъ]. Смотри, молю тѣ! рече Ісайа: „Исполни съ дыма, камо слава его ѿиде?“ паче исполни съ дыма. оубѣзѣвъ бо дымъ нѣжда славы ѿйти. камо же? престѣпи не єдинъ храмъ, нѣ исполни вес миръ. хотѣше показати Херѣвимъ, іако ѿиде слава іаже во цркви, повѣдаетъ глѣ: „Исполни съ късамъ земаю славы его“. ѿвразы єдины заскѣтиша съ ко всѣмъ страны, и стѣи гласъ, царское славословіе, рекѣше: „Ѣмѣте ѿ тайныя сѣбѣ“. а иже на Хѣ прихощаѣше хѣленіе, то такъ глѣтъ свѣдѣтельство, како видѣ Ісайа на престолѣ. глѣтъ бо: „Слышахъ гласъ глѣющъ: „Кого посла и кто ѿдетъ ко людемъ симъ, прости же вы ѿ раны?“ ѿвѣче єдинаго глѣвнаго знати вѣше знаменіа, іакоже и мы єгда престѣпѣмъ раба, то не ѣвѣе тихима ѿчима козираѣмъ нанъ, ноу крадѣще помалѣ козираѣмъ. тако и Бѣ не хѣта весего лица показати пророкѣ, стоѣщѣ еѣмъ глѣтъ: „Кого посла?“ іакоже выша рабы стоѣли оубѣ вѣдкы, ты бо хотѣвъ понѣдѣти лѣность нхъ, и рекъ вы: „Кого посла на се дѣла? не имамъ чѣка“. не іако не имѣѣи то глѣтъ, нѣ іако поспѣшика не имѣѣи. Тако и Бѣ: „Кого посла во сего мѣсто?“ и мѣча и предасть іерейскѣю честь. да что оубѣ Ісайа? не ѣкы ли рабъ согрѣши, и приѣтъ и пакѣ подвиза съ, дакы прѣвое оубѣдѣрилъ и ко забытъ положилъ, и рече: „Се азъ, посланъ ма“.

И ѿвѣдѣ имамъ се сказати, іако Хѣа въ слава? не Іѣан ли єѣгистъ: „Толкоже знаменіе сотвори Ісѣ и не вѣроваша вонъ Іоудѣи“. да совѣдетъ съ глѣ Ісайа глѣющъ: „Слѣхомъ оубѣ слышите и не имате разѣмѣти“. сѣж рече, єгда видѣ его, єгдаж глѣше ѿ немъ. видиши бо явленіе сѣса нашего и гдѣство? нѣо аще не кѣдетъ, имашѣ ѿвразъ точію.

И рече Херѣвимъ: „Гѣтъ Гѣ! ѿстѣ съ трека“. и посланъ къстѣ ко мнѣ єдинъ ѿ Серафимъ и ко рѣцѣ своѣ имѣщъ оубѣ глѣ горѣщъ, нѣжъ ложницю возятъ ѿ трекника. и прѣйде ко оубѣстомъ мѣстѣ преддверіе тайны, что глѣмъ, кѣрнѣи. „Сѣ тайна

ѡставляѣтъ грѣхѣ, глѣтъ Херувимѣ. — „Се ѡмѣтъ Гѣ всѣ грѣхѣ твоѣ“. видиши ли истинѣнѣ снѡющѣ ѡ сего оуж на престолѣкѣ высоцѣкѣ ѡ превознесеннѣкѣ? не престанемѣ глѣющѣ ѡ славѣщѣ его во вѣкѣхѣ.

85. Вѣпрос. Что естъ: „Преста прежде пагубнаго аггѣла во смѣрти мѣсто жир щедре“?

Тѣкѣ. Егда бѣко во Египетѣ послан бытъ аггѣлъ бѣжити всѣ младенца, ѡ жидовѣскѣхѣ всѣ ѡстана во жирѣ, ѡ сосцѣхѣ сѣе сѣ.

86. Вѣпрос. Что естъ: „На нѣко настахомѣ невлазѣнѣ пѣтъ“?

Ѡвѣтъ. Пѣтъ естъ новаѣ вѣкра, новое вѣщеніѣ, вѣводѣ ко жизни вѣчноѣ.

87. Вѣпрос. Из горы тѣ члѣча родѣ.

Ѡвѣтъ. Горою зоветѣ сѣбѣ Бѣѣ прѣсно дѣѣ, ѡ немѣ же слово вѣжѣ пакѣ прѣемѣ родѣ сѣ неизреченно.

88. Вѣпрос. Свѣкоднѣ бѣко тварѣ познаваѣтъ сѣ.

Ѡвѣтъ. Свѣкоднѣ бѣко естъ тварѣ, сѣтъ члѣцы.

Вѣпрос. Сѣовеж свѣкта, нѣ древаѣ ѡмраченѣ.

Ѡвѣтъ. Бывши аггѣлы свѣкты, нѣкѣж вѣша вѣсѣ темныѣ.

89. Вѣпрос. Единѣкѣ станѣтъ тѣмѣкѣ предстѣтелѣ.

Тѣкѣ. Днѣволаѣкѣ станѣтъ воѣвода вѣсомѣ. нѣкѣ же того ради вѣсватѣ Гѣ, прѣжде бѣко прѣймаѣше многѣ сѣрѣсти ѡ днѣволаѣ.

90. Вѣпрос. Ѡ чего бываѣютѣ глѣмы ѡ помышленіѣ?

Ѡвѣтъ. Бываѣтъ бѣко глѣмѣ ѡ празнѣ бѣма ѡ не помышляѣющѣ ѡ добрыхѣ дѣлаѣхѣ, нѣ празнѣющѣ ѡ не пекѣщѣ сѣ, нѣ мнѣщѣ сѣ: „Не вѣстъ сего Бѣ ѡпытаѣ ѡ сѣрѣца ѡ бѣгровѣ“. аѣце кѣкѣ сѣмѣ вѣроваѣкъ, тѣ сотвориѣкъ вѣ реченное: „Предзрѣхѣ Гѣ прѣдо мною вѣнѣ, да сѣ не подвижѣ“. сѣхѣ бѣуправленіѣ, тѣ же сѣутѣ сѣмѣ подобнѣ, ни на оумѣ сѣ приносѣтъ, ни покѣситѣ сѣ на нѣкѣ хоѣетѣ, нѣ еѣже вѣ на ползѣ дѣшѣ было, тѣ добро мнѣтъ.

91. Вѣпрос. Како вѣ оуставитѣ неоуставимѣе сѣ: еѣже егда на молитвѣкѣ стоймѣ, тѣ оумѣ нашѣ ѡнѣды плаваѣтъ?

Ѡвѣтъ. Не ѡвѣстно ли видѣти прѣд Бѣгомѣкѣ стоѣщѣ, молаѣщѣ сѣ? Еѣма бо кѣтѣ прѣд сѣдѣю стоѣ нераденіѣмѣ бездѣшнѣкѣ стоитѣкѣ нанѣ зѣѣ, что еѣмоу ѡвѣщаѣтъ, а не стоѣ вѣскѣдѣетѣ? колѣни пѣче прѣд лицѣмѣ вѣжѣимѣкѣ стоѣ немѣтѣщѣ сѣ хоѣетѣ оумѣ ѡмѣкти, прѣдвѣдѣщѣи оумѣ ѡ конѣтрѣнѣкѣ совѣрѣшаѣ, инсаніѣ воздѣкѣющѣ вѣзгнѣвно ѡ помышленіѣ зѣѣ.

92. Вѣпрос. Аѣце оуко вѣ моѣчно оуставитѣ неоуставимѣе сѣ, еѣже естъ: оумѣ вѣзде ѡ вѣсѣгда плаваѣтъ?

Г҃ь кѣтъ. Моцно ли ёсть, показа рѣкый: „Очи мои кынѣ ко Г҃у, ꙗко ѡ дѣснѣю мене ёсть, да сѧ не подвижѣ“. како ти, рече, моцно не дати ли ѣного мыслити ёмѣ, егда вѣскыхъ дѣлаѣхъ ѣ дарѣхъ предстоѣмы воспоминающе сѧ ѡ вѣскыхъ ѣспокѣданїихъ ѣ во молитвахъ, ꙗкоже пишет.

93. Кѣпрос. Что ёст: пойте размно?

Г҃ь кѣтъ. Не тако ли ёсть: всакѣ оубѣ ꙗдѣ гортанѣ чѣетѣ? такожѣ ѣ оумѣ всакѣ пѣснѣ размѣквати велитѣ. да ꙗще кто тако творит, ꙗкожѣ гортанѣ ꙗдѣ пожираетѣ ѣ чѣетѣ такожѣ ѣ оумѣ размѣкаетѣ. еже поет ѣ творитѣ, то той ёсть ѣсполнилѣ заповѣдѣ г҃лющѣю: пойте размно.

Отсей твѣр, се староруська так звана Книга Кааф, якої коротшѣ редакциѣ уперве опублікував проф. В. Істрїн у додатку до своєї статї „Замѣчанїя о составѣ Толковой Палей“ (Сборникѣ отдѣленїя русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукѣ, томѣ 65, Спѣтербургѣ 1899, стор. 85—95), вѣдки ѣ выписано варїанти.

До роздѣлу II.

(Апокаліпсѣ про празники і обряды).

З. Рукопис бѣбл. Нар. Дому у Львовѣ (муз. о. А. Петрушевича, ч. 168, XVШ в.) к. 1—7.

Г҃ѣди вѣсви. Г҃ь спаденномѣ камени со нѣсе, ёпи столѣѧ сїѧ.

Первое чѣдо вѣстъ кѣ Іерѣслимѣ, егда спадѣ камень с' нѣсе, таготи же ёго никтоже не можетѣ ѣзрѣци. ѣ тако ко ёдинѣ ѡ днѣи патрїархѣ іерѣсалимскѣи сотвори сокорѣ ѣ заповѣда, акы не ѧли г҃. дни ѣ дѣтемѣ малимѣ, которѣи перси с'сѣтъ, давы не ѧли до трѣхъ днѣи, донѣдеже ꙗвѣтъ Б҃гѣ цѣдроти своѣго чѣловѣколюбіѧ ѣ что ёст вѣкшнее. ѣ начаста людіѣ постѣ ѣ мѣнїѣ ко Г҃ѣдѣ Б҃гѣ со воплемѣ ѣ плачемѣ зѣло великимѣ, ѣ такожде патрїархѣ іерѣслимскѣи со вѣѣмѣ сїѣенническимѣ чиномѣ молѣвы ѣ мѣнїѧ начатѣ простирати ко Г҃ѣдѣ Б҃гѣ. ѣ гласѣ вѣстъ со нѣсе г҃ѧ: „Прїйди, пат'рїархо, ко ѡномѣ камени, ѣ ѡбращѣши в' немѣ писанїѣ реченное камѣ“.

„Слушнѣте, сїѣове чѣловѣчѣстїи, ꙗко первое посланїѣ дахѣ камѣ, ꙗвѣсте приказанїѣи моѣхъ не прѣстѣпали. людіѣ моѣ, хранѣте сѣдѣю недѣлю ѣ не прѣстѣпайте ёвѣг҃лїѧ моего г҃лющѣго: „ѣбо

и земля мимоидеть, а слова моя не имеютъ прейти“. И ѿ Х҃а, снѣвжій, приказѹ вамъ и ѿбавлюю моцъ своего ст҃аго вѣстѣя, абы есте днѣ неделнїи ст҃ыи и работъ жадныхъ не робыли, а нѣ ѿгородныхъ речей на покарми собѣ не копали. а томѹ моцно маєте вѣрити, и жѣ а правдикїи снѣвжій, моцею своего ст҃аго вѣстѣя той листъ списавши вамъ подаль, абы есте сѣ добре и побожне справовали на томъ мѣзерномъ и дочасномъ свѣтѣ. ко ѿ вамъ далъ ѿ. днѣи робыти, а семїи днѣ собѣ зоставилъ для ѿпочиваня, то есть неделю ст҃ю, поставивши єго на добриѣ бѣчинки, а не на злїи. и приказѹ вамъ, людїе мои, еси того чинити не бѣдете, днѣ неделнаго вѣ почтливости не маєте мѣти, тогда бѣдѣ васъ карати: пѣрѣ на васъ карварстїи ѿзыци, та кровь вашѣ пролиютъ. и аще тако не имете вѣри, то горшѣ вамъ сотворѣ: напѣрѣ на васъ зыми лютїи, мразъ и слань и градъ и молнїю бѣмножѣ, всѣхъ гадѣ, жабы и прѣзи и гвселницѣ, и не мало вамъ зло сотворѣ за ст҃ю неделю. и аще ли еще не покаете сѣ, то горѣ вамъ еще сотворѣ. а еси же покаете сѣ, то и паки дамъ вамъ бѣгдѣ до ситости вашеѣ, пшеницѣ, вино и маслѣ. а вы мнѣ паки горше сотвористе, но помыслихъ вѣхъ васъ ноцию погвбѣти всѣаго члѣва, еда нѣ единѣ ѿ васъ не члѣ бы [за ст҃ю неделю], но бѣмолиша ма ст҃їи а҃ггліи и а҃рхїа҃ггліи и слези мѣре моеѣ, и бѣмилосердїихъ сѣ ѿ васъ.

„Не вѣсте ли, безвмнїи, іако ко ст҃ю неделю хѣрѣ сѣднїи живыхъ и мертвыхъ? и вѣ неделю снїйдохъ ко Авраамѣ на землю и дахъ законъ мой. и не вѣсте ли, безвмнїи члѣви, іако вѣ неделю радостѣ а҃рхїа҃ггломъ Гавріиломъ бѣговѣсти сѣ престѣлѣ Бѣа, и прїахъ крещенїе ѿ Іѡанна во Іѡрдани, и дахъ вамъ законъ мой? аще ли тако не имете вѣры кнїгамъ моїмъ и писанїю моемѣ, то ѿгнемъ пожѣгъ васъ и прѣѣкѣ васъ іако прахъ житнїи на гвмнѣ. но се ннѣ кленѣ сѣ вамъ десницею моею державною и престоломъ моїмъ високимъ. и аще не чтете ст҃ой неделѣ и среди и пѣтка и и҃ннихъ праздныковъ моїхъ ст҃ыхъ, то бѣдѣ васъ карати голодомъ нетерпимымъ, повѣтрамъ злимъ и войною великою. а которїи бы чловѣкъ по томъ моемъ каранїю не хотѣлъ бы сѣ бѣпамѣтати, тѣди болшимъ каранямъ бѣдѣ карати. повѣжѣ короля на противко короля и востанетъ панѣ на пана и мѣсто на мѣсто и село на село, свѣдѣ на противѣ свѣдѣ, братъ на брата, снѣ на ѿца, ѿцѣ на снѣ. и вѣ тїи дни великое кровопролитїе бѣдетъ межн людїми, и всѣхъ вѣ той часѣ бѣскромлю и пїхѣ ѿ васъ ѿкинѣ.

„И оупоминаю васъ, абысте в' средѣ ѿ в' потокъ поставше сѧ дѣловне прославляли ѿмѧ мое. проклятъ всякъ члвкъ, ѿже не хранитъ заповѣдей моихъ, ѿже дѣлаетъ каковое дѣло. в' субботѣ ѿ 8-го часа да ѡставитъ всякъ члвкъ дѣло свое ѿ ѿдетъ во црковь бжю ѿ несетъ свѣщѣ ѿ просхвѣ, то такового бгъ милуетъ.

„И ни тако вѣры не имаете ѿ не прославили имени моего стѧго. сиротѣ ѿ вдовѣ не помиловали ѿ плачущихъ сѧ во вас, а нѣ мѣстинѣ оубогимъ не дасте. такожде ѿ азъ мѣсть свою оудержѣ ѿ васъ. поганѣи ѿзыци, не знающѣи закона, да ѿ тѣи по своему законѣ мѣстиню творятъ оубогимъ, а вы законъ мой видѣши не соблюли есте его ѿ над оубогими не имаете лѣтости. ѿкоже рече стѧе еѣглѣ: „Хто оубогаго помянетъ, то самъ помилованъ будетъ ѿ бга“.

„Духъ древню вашему плодъ ѿ лозю, а вы оубогимъ моимъ не даете. но пакы изсѣхъ его за многѣи грѣхи ваша ѿ беззаконѣи безчисленнаѧ. но се глаголю вамъ, за стѧю неделю тремѣ днѣми ѿбо ѿ земля ѡверзетъ сѧ. аще не имаете вѣри к' книгамъ моимъ ѿ словесемъ моимъ, то изсѣхъ источники воднѣи ѿ кладѧзѧ, а ктожъ ѿ васъ оузритъ водѣ? ѿ оузрю, камо сѧ ѡдержите кезѣмнѣи ѿ несмысленнѣи срдцемъ, аще ли сѧ не покаете. ѿ такъ мѣсть моя висока ѿ чѣстнаѧ порфира, которая восѣметъ верхъ мой пречистѣи, истинное писанѣе, ѿко не имамъ ѡпѣстити вамъ того, но ѡверсти имамъ ѿвса ѿ пѣстити имамъ каменѣе горяче ѿ ѡкропѣ, да пожежетъ всякого члвка. ѿ ношю имамъ сотворити трѣсѣ по всей земли мѣца февруарѣи кѣ. днѣ на оустрашенѣе всякого члвка, ѿ мѣца апрѣла 5-го днѧ пѣщѣ на васъ в' мѣсто дожчѣ ѡгнь ѿ каменѣе ѿ блискавицѣ ѡгненнѣи, ѿ погублю вино ѿ масло ѿ ѡвоцѣ вашему не дамъ плодѣ, ѿ оубожаевъ не бѣде, наскѣна ваше бѣдете скѣти вотще. ѿ пѣщѣ на васъ рати многѣи, да слою смртю погинете за беззаконѣе ваше. ѿ пѣщѣ на васъ во мѣсто дожчѣ градъ мѣца июнѧ, да оузрю, камо сѧ ѡдержите кезѣмнѣи ѿ что имаете ѣсти. ѿ сотворити имамъ мѣтежъ по всей земли, да оужаснетъ сѧ всякъ члвкъ. ѿ скоти ваши ѿз'морѣ ѿ не мало вамъ сло сотворѣ для того, абысте познали гнѣвъ мой ѿ справедливость мою для грѣховъ вашихъ за непослушанство ваше, ѿже дѣловныхъ ѡцѣкъ своихъ ѿ кѣомолцевъ не слышате, которѣи васъ наѣчаютъ ведѣгъ приказана моего, жѣбесте сѧ такъ справовали. ѿ оупоминаю васъ, абысте до цркви бжой ходили ѿ наѣкъ писмъ стѧихъ наѣчали сѧ, слышючи ѡхотѣне до

сѣдцѣ своихъ прїимали и ведаша наѣки справовали сѧ, ничего злого не чинили.

„Если же не покаете сѧ и вѣдете во заповѣстоу, то естъ противко мене вопреки, то и азъ противъ васъ горѣ пойду. сотворю вамъ нѣбо мѣданое а землю камяную, иже нѣбо не дастъ дождю вамъ во времена подобна, а земля не дастъ вамъ плоду и бурожавъ не вѣдетъ, и насѣна ваше вѣдетъ во тѣи и праца ваша вѣдетъ всѣе, то естъ надаремно. Если же не покаете сѧ, то и наки горшамъ вамъ сотворю и нѣщо на васъ гадъ ядовитѣй, которѣй вѣдетъ сосца женамъ вашимъ сѣсти, и снѣдѧтъ чада ваша и жены ваша и плодъ вашъ погубѧтъ. вѣ той часъ начнете ѿкопавати гробы мертвыхъ и вѣдете сѧ плакати горко мовачи до ныхъ: „Братіе, прїимѣте и насъ тамже до себе, гдѣ южѣ не можемъ терпѣти болше зѣбра сего лютаго и гнѣва Хѣа“. которѣи ѿ вѣка оумершїи ѿпочиваютъ, же и костїи нѣсть, и имѣтъ просити, абы там же до себе прижали. которѣи зѣбрѣе вѣдѣтъ ядовитѣи, якоже оуготованни на брань, якоже рече Гѣдъ: „Ѿверзъ лице свое ѿ васъ и не оуслышѣ плачу и риданїа вашего“.

„Если же покаете сѧ, оуслышите гласъ мой и писанїе мое соблюдете, научите сѧ правдѣ и азъ насыщу васъ всякаго добра. яко азъ естемъ Гѣдъ Бѣа вашъ и каю сѧ ѿ злобахъ члѣвеческихъ. и сотворю межѣ вами покой на земли, зѣгодъ, любовь едномъ зѣ дръгимъ. а аще ли не прїимете даванїа моего благаго и не вѣдете сѧ справовати ведлѣтъ приказанїи моихъ, то имамъ затворити сѣнце и сотворити имамъ тмѣ. и оубїетъ дръгъ дръга во тмѣ, и братъ брата. и сотворю громъ и молнїю оумножю, и ѿвратити имамъ лице свое ѿ васъ и не оуслышѣ прозѣбы и плачу вашего. почто возлюбисте тмѣ, а свѣтъ ѿстависте? но сважаете свѣда зѣ свѣдомъ и брата изъ братомъ, ѿца изъ сїномъ, и оубогаго ненавидите и не подаѣте ѿ изъбытковъ своихъ... го не мѣните и мене моего ради и еѣглїа моего сѣаго глїюцаго: „Хто оубогаго по, милѣтъ, то самъ помилованъ вѣдетъ ѿ Бѣа“. Книгъ моихъ и писанїи моихъ не послѣшаете, ни поповъ своихъ дѣховныхъ, которѣи за васъ Гѣда Бѣа молатъ и за весь миръ. яко не зѣнетъ васъ земля и не пожретъ васъ за безаконїе ваше и за грѣхи ваши безчисленнїи! яко великаго дѣла сѣднаго и справедливаго стерпѣти не можете? не маєте сѧ ѿперти на сѣдѣ моемъ. по ѹченїемъ дїавольскимъ ходите, а надѣма прелѣчимѣ естѣ, дары ѿ мене имѣете и не прїимаете его, прето чада ваша ѿбѣйдѣтъ землю, яко скоти бѣгати вѣдѣтъ ѿ востока на западъ и ѿ запада на востокъ. вѣдетъ вѣда, вѣдетъ гоненїе великое по всей земли,

и ꙗкѣмъ бѣдете гоними. и бѣдете ненавидими въсѣми ѿмени моего ради. и хто витриваетъ до конца, той спсѣтъ сѧ. и ѿпшѣетъ всѧ земаѧ ваша и ѿжитѣли стѣи, монастырѣ и цркви и гради бѣдѣтъ ваши пѣстии, села и двори ваши бѣдѣтъ пѣсти, не бѣдетъ ни ми ѿбладати никтоже. не поминаю вас за стѣю неделю и средѣ и пѣтокъ. такъ ѿмени мѣре моеѧ, шестокрильныхъ Херувимовъ и Герафимовъ, ꙗко не ест сѣ писаніе ѿ члвкъ ꙗнѣ сотворено члвческимъ оумомъ, но писано ѿ невидимаго ѿца. ꙗ которій члвкъ ѿбращаетъ сѧ и речетъ: „Лож се ест, не ест сѣ ѿ Бга“, той ѿмѣнникъ ѿ Ха и блвдникъ наречетъ сѧ. ꙗще речетъ смиренно [sic!] члвческимъ разумомъ, то днес проклятъ той и вѣчной мѣцѣ преданъ бѣдетъ и ѿзготованъ ест діаволѣ и агглемъ его, во ѿгнь вѣчный поидетъ. сего ради вопію ко вамъ, ко созданію своему: „Братіе, не оукрываете сѧ ѿ рѣки моеѧ. иже не пріемлете со страхомъ епистолю сѣю... аѣко речетъ: „Не ест се ѿ Бга“, то горе томѣ. и иже оукрываетъ попа, той не ест достоинъ нареци сѧ хрстіаниномъ. не его оукрываетъ, но црковъ бжїю. и горе томѣ, иже сошеде сѧ где и ѿбмываетъ попа. не вѣсте ли, же давно есте погинѣли безъ законѣ сами блвдѣще ꙗко ѿца во пѣстии? не тыхъ сѣдите, но црковъ бжїю и законъ мой, которій дахъ вамъ презъ ныхъ, ꙗкы вамъ ѿповѣдали. горе и тимъ, которіи сошеде сѧ до цркви не мислатъ ѿ заповѣдехъ божїихъ и глѣютъ словеса хулаѧ и сквернаѧ. и горе томѣ, хто лжетъ ꙗ правди не кажетъ хрстіанинѣ. горе и томѣ, иже скажетъ свѣда изъ свѣдомъ и брата изъ братомъ и раба со рабомъ; таковій ѿгнемъ нечелнымъ ѿзгоритъ. слышите, людїе мои, гласъ мой влгїи, писаніе мое сладкое хранѣте, да мѣсть моя . . . ꙗще же не ѿмете вѣри книгамъ моимъ и писанію моему, то пѣщѣ на васъ Еманѣане, да слою смртїю маєте погинѣти за стѣю неделю. и приказѣю вамъ, людїе мои, презъ пррочи и апстлѣ, абысте до цркви бжїей ходили и ѿ грѣсехъ своихъ размышляли и ѿплаковали слѣзъ дѣлъ своихъ и кажи сѧ и болша южъ не ѿбращали сѧ на скоѧ блвотини акѣ пѣсъ, — тако и ты члче на своѧ слаѧ дѣла. бо гди би матка... (кїнця нема).

Маємо тут популярну перерібку другої, тзв. єрусалимської Епістолиї, якої старші варіанти див. вище під Б, стор. 53 і В, стор. 56.

Ц. Берлинський рукопис XIX. в., стор. 1—7.

[Лист небесний]. Въ имѣ отца и сина и сѣго Дѣха. Імѣнь. Сіє слово на сій свѣтъ зосланое отъ самого Христа Леонови папе римскому, а папе римской далъ братъ своему Каролію навчивши его противъ вѣри христіаньской и своего православного христіанства. а той листъ билъ написанъ златими лѣтерами, жадинъ чловѣкъ ни мѡгъ его видѣти, на чѡмъ онъ висѣлъ. а хто би его и хотѣлъ прочитати или приписати, той емъ ся отворилъ.

Той листъ такю моцъ маєтъ: кто его читати или с пилностію сдѣхати вѣдет, таковій чловѣкъ отримаєтъ отъпущеніє грѣхѡвъ своихъ. а котора жена отъ времена той листъ вѣдѣтъ при себѣ носити, то всѣхъ непристателѣй звитажитъ. або в которѣмъ домѣ той листъ вѣдѣтъ а къ пошанованію, той анѣ ѡгна анѣ чарѡвъ анѣ жадныхъ рѣчъ зла не шкодити ни можн. Христосъ всѣхъ насъ стирижетъ ко дни и во нѡчѣ и на всякій часъ ѡ дѣволского навѣжденѣ, отъ покѣтра морокого и отъ всѣхъ покѣсъ, есть с нами и надъ¹⁾ нами; Христосъ всѣхъ насъ стирижетъ на всякое время, на пѣти ѣ странний, на всякімъ мѣстѣ.

А той листъ знайдений въ землѣ Британьской на горѣ Оливной предъ образомъ архистратила [sic!] Михаѣла и билъ написанъ тими словами:

„А Христосъ Синъ Божій ѡ причистой дѣви рожденій, и той листъ своею рѣкою написанъ. распятъ билъ на крестѣ, вскѣпнѣлъ рѡдъ христіаньской ѡ неволѣ и вѣчнихъ мѣкъ. приказю вамъ и каваю моцкю божества своего, аби есте днѣ не дѣланѣ скѣтили и жаднихъ работъ не робили, ни нѣ днѣ скѣтихъ згодниковъ моихъ въ пошанованію мали, которі за васъ молят ся предъ майстратратомъ [sic!] моимъ непрестано. а въ сѣботѣ зчѣвши гласъ звона робити покидай [да] зцѣвности матери моеѣ. милая бо єдина матка моя милая [гди би] за васъ не молила, давно есте сї заіѣ погибли. приказю²⁾ вамъ моцкю божества своего, аби есте въ недѣлю до церкви ходили сдѣжи бо жой спилностію сдѣхати не тѣлко старѣ, але молодѣ, розмисляючи о грѣхахъ своихъ, памѣтаючи на смѣрть, на сѣдѣ страшный, памѣтаючи, розмисляючи [въ] молитвахъ, страхъ, съ пилностію

¹⁾ В рукоп. мнѣдъ. ²⁾ В рукоп. приказѣютъ.

слухали набоженства¹⁾ и святихъ евангелій и 10 ть приказанъ, котори дакъ вамъ пророкомъ Моисеемъ. Ивисте день недѣлний святой скатили, жаднихъ работъ не робили, и корѣна въ городахъ не копали. ко а вамъ далъ шесть день дѣлати, а недѣлю секъ zostавилъ ѿ къ той день ѿпочилъ отъ всѣхъ дѣлъ своихъ. приказѣю вамъ моцѣю божества своего, якъ васъ той листъ наѣчетъ, справдите сѧ и заховите сѧ, якъ в немъ есть написано, а а вамъ дамъ дощъ раний и пѣзний во время свое, и дастъ земля плодъ свой окѣптий, и скоти ваша ѡмножѣ, и распростиѣ отъ востока до запада, вѣдетъ благословеніе мое на васъ. [чего] вѣдете просити [и] потребовати ѿ мени, ѡголошѣ васъ и дамъ вамъ. И ежели не сохраниши заповѣдей, якъ васъ той листъ наѣчетъ, тогда вѣдете караніе рожни²⁾ карами, гнѣвомъ и справедливыми страшными. Бѣдѣ васъ карати громомъ страшнымъ, вѣскавицѣю великою, потисками³⁾ многими, градами нестерпимыми⁴⁾, повѣтромъ срогимъ, страшнымъ. некі ждѣ васъ, ко станетъ царъ на цара, король на короля, панъ на пана, мѣсто на мѣсто, сосѣдъ на сосѣда, отецъ на сина, синъ на отца, матка на цѣркѣ, цѣрка на маткѣ, невістка на свѣкрѣхѣ, братъ на брата. не вѣдетъ межѣ вами спокою и любки, дрѣгъ на дрѣга своего⁵⁾ проклинае, заздорсть, и не вѣдетъ мати спокою. Страхъ нападетъ на васъ и вѣдети ѡтѣкати отъ домовъ вашихъ, трѣдѣ дѣрствий [sic!] погнѣветъ вѣтцѣ⁶⁾, звѣри лютей поразятъ васъ, земля ваша пѣста вѣдетъ, не дастъ плода своего. Но цинишитъ [sic! зам. оуменшитъ] сѧ дни вашѣ, память ваша погнѣветъ во славу мою. И отѣнимъ ѿ васъ и дамъ небо мѣдѣне и затвердѣе, не дастъ дощѣ на землю свою, а земля вѣде желѣзна, не дастъ жадного плода на себѣ, ѿ память ваша погнѣветъ.

„И которій би сѧ по томъ караню⁷⁾ zostали, а такъ чинили, то тихъ⁸⁾ еще горше вѣдѣ карати: напѣщѣ такі птахи черни лѣтающіи, вѣдѣтъ кѣсати и вѣдѣтъ ѡмноженіе на землѣ вѣзѣ; напѣщѣ на землю прѣзи, гѣселницю, саранчѣ, робастко, земля не прозѣветъ, не дастъ плода на пожитокъ вамъ и скотамъ вашимъ, ѿ вси ѿ голода великого вѣдети ѡмрати.

„И хто би томъ листѣ не хотѣлъ вѣрити, таковий человекъ проклятый на вѣчни часи, царства моего и лица божіа не вѣде

¹⁾ В рукоп. набоженства. ²⁾ В рукоп. рождми. ³⁾ В рукоп. потисками, з польського: *rosisk*, стрѣла. ⁴⁾ В руц. натѣрпими. ⁵⁾ В рукоп. своєю. ⁶⁾ В рукоп. вѣтцѣй. ⁷⁾ В рукоп. карою. ⁸⁾ В рукоп. по тихъ.

видіти на сьдї моємъ. якъ васъ той листъ наѡчлетъ, жиєте ємъ вірили и спраѡвали сѧ ведѡ приказанѧ; той отримаєтъ животъ вїчний. Приказѡ вамъ моцїю божєства своєго; [вѣ] которїмъ домї той листъ вѡде, ажиєте єго читали хоцъ разъ на мѣсѧць: грїховъ якъ вѣ морї пѣскѡ, на земли (на) травн, на дрєвї лища, ѡпѡцѡ согрїшенїє ваша, и достѡпнѡ царства моєго и азъ ѡпокою васъ.

„Той листъ повиненъ сѧ давати ѡ домѡ до домѡ читати. а хто би єго не даєъ читати або переписати, той человекъ вѡде караний сѡдѡами божими. а хто би той листъ ѡмїєъ ѡ себє, а не ѡѡѡавилъ єго людемъ, таковїй человекъ погинеєтъ заразъ вѣчними часи, не достѡпнѡ царства моєго и лица не вѡдетъ видіти, ласки не вѡдетъ мати ѡ людей, приѡзности не вѡдетъ мати. а которїй человекъ той листъ вѡдетъ читати любѡ при себї носити любѡ вѣ домї своїмъ [вѣ] пошанованїю ховати, той человекъ не вѡде на себї жаднихъ припатковъ мати. бо той листъ такѡю моцѡ маєтъ: гди єдного часѡ точилъ вєйнѡ Голїарѡ изъ царємъ Давидомъ, хотїєъ цара Давїда завѡювати, а царь припомянѡвъ себї, цю той листъ и знаменїє Христа Господнѧ, и такъ невїрного Голїарѡ побїдилъ, отрималъ звєрхности надъ нимъ. Богъ чєсть и слава на вїки вѣковъ. Аминь.

До поданих ввєше під Ж і І текстів Листу небесного з ХІХ віку, розповсюджених у Галичині, додаю ще сей третій і дальшій, для студій над найновїйшими популярними формаціями сього твору.

Ө. Стратинський рукопис 1864 р.

Wimja Otea i Syna i Swiataho Ducha. Amiin. Tyi słowa swiatyi zesłani sut z neba od samaho Hospoda Boha Leonowy Papa Rymскому w r. b. 1556, a on ieho posłał bratu swojemu Carewy Broslawskomu, kotoryi maw takowu mić, ie chto ho czytaia [sic!] albo perepysuiet, takowyi czelowik 100 dniw otpustu dostupyt, a kotora newista bremena zostaiet, a toj lyst w rukach swoich trymaiет i zmowyt 3 Otczenasz, 3 Bohorodycy i raz Wiruju, to szczasływy otrocza porodyt bez żadnych bolestej. a takowomu czelowikowy ani oheń, ani woda, ani czary, ani żadni szatański riczy ne zaszkođiat, bo Isus Chrystos steryże nas w deń i w noczy i w každyj hodyni smerty mojej. nawyt naprotyw nepryiatela peremoczy moży peryżyhnawszy sia znakom kresta swiataho i mowiaczy: „Hospody Isusy Chryste, steryży nas ot wsioho złoho i ot nepryiateliw wydomych i newydomych, dopomoży mni Isusy

Chryste czez wylanu krow Swoiu prynaiswitliszu, kotres z boku twoiego swiataho wylaty raczył na zbawlenie dusz naszych“.

„Ja Isus Chrystos, Syn Boha żywaho, narożdenyi z preswiatoi Diwy Maryi, i pysałym rukoiu swoiciu dla prawdywych chrystyan, kotorych otkupyłym krowyiu swoieju i wyzwolyłym z muk pykelnych. przykazuiu wam, abysty dny swiatyi swiatyły, a osobływy w Nedelu żadnych robót ne robiły, nawyt w horodach żadnoho korinia ne kopaly. bo ia wam dał sisk [sic! *сам. мистъ*] deń do roboty, a sedmyj poswiatyłem sobi i swoim uhodnykom, kotoryi sia za wamy molat. przykazuiu wam, abysty w Nedelu i uroczystyi świata do cerkwy chodyły bez żadnoi wymowy, słow bożych i sw. Ewanhełyja słuchały i podłuh Otca moiego prekazania żyły, to dam tiłom waszym zdrawyie i zbawlenie duszam waszym. a iesły sia tak sprawowaty ne budety, to was karaty budu hrady, błyskawycamy, ohnewymy perunamy i riznymy plahamy. a na ostatok pobudžu korola na korola, pana na pana, misto na misto, selo na selo, sosid na sosida, otec na syna, syn na otca, mater na doczku, doczka na mater, brat na sestru, sestra na brata, muž na ženu, žena na muža¹⁾. i wytiahnu mecz i zhniwaiu sia na was, i bude welykie zamiszanyie i rozływanyie krowy meźdu wamy, pracia i maietok w nie sia oberneť, chudobu waszu zwir isty budet. ne puszczu doźdu koły potreba, napuszczu myszy, saranczu, husilnyciu, kotoryi to wsio poidiat, szczo zemla wydast na pokarm tiłom waszym, i z hołodu budety merty, że pamiatki po was ne budet. w toj czas zacznety otkopowaty hroby mertwych i budety płakaty horko i mowiaczy: „Bratia, prejmit nas do seby, bo wże ne możemy bolsze terpity“. takóże recze Hospod: „Otwerzu łyce swoje od was i wsiakoie dobro otimu ot was“. a iesły sia po tim karaniu ne zostanety, to was budu karaty horszow karow: napuszczu na was czorni ptachi z zeliznymi pyskami, kotoryi w powitru litaty budut i was kusaty budut. przykazuiu wam, abysty w subotu pred neszporamy wsi roboty zakinczyły i moju mater w poszanowaniu mały, bo żeby sia za wamy ne mołyła, to dawno bym was wyhubyw.

„Toj łyst kto w swoim domu trymajet, a ne w poszanowaniu, takowy czelownik budet wzharzeny i otłuczenyi ot carstwyia mojeho i błahosłowenyia maty ne budet. a kotoryi czelownik toj łyst w swoim domu trymaie i podłuh neho żyiet, takowy czelownik choc by maw hrichiw iak zwizd na nebi, pisku w moru, łyscia na derewi, wsi mu budut otpuszczeni ne tylko na tim switi, ale na tamtim switi i bez sw. sakramentu ne umret i duszu ieho zaprowadžu z anhełamy do carstwyia moiego, ktoromu ne budet konca ot wika aż do wika wikow. Amiin.

¹⁾ В *пѣснѣ*. brata.

Писано на великім аркуші гладкого паперу на одній стороні (було оправлене в рамці), блідим чорнилом. У середині нарисовано кружок, де мав бути рисунок, мабуть хрест з розп'яттям, але рисунка нема, тільки на горі напис ІНЦІ, а по боках Іс Хс. Під текстом листу блідочервоним чорнилом дописано ось який текст про 12 п'ятниць:

12 Piatnyc Postnych, kotoryi maie obchodyty swiatym postom:

1. Piatok s. w. Posta kto budet postyty, otrymaet dar Ducha swiataho.

2. Piatok pred Błahowiszczeniem Pr. [Diwy] szczo budet postyty, tot otrymaet [пір паперу віддерто].

3. [Piatok pred Wos]kreseniyem Chrst. [kto postyt, tot] nepryiatela [].

4. Piatok pr. Wozneseniyem Chrsto. tot ne budet potoplenyi.

5. Piatok pr. Soshestwyiem S. Ducha, tot bez S. Sakramentu ne umret.

6. Piatok pred S. Ioanom (24 Junii), tot zlych pokus uwolnen budet.

7. Piatok pr. S. Petrom i Pawłom, tot w smertelnim hrichu ne umret.

8. Piatok pr. Uspeniyem Prs. Bohr., tot ne budet sia boiaty smerty swoi.

9. Piatok Roždest. Pr. Bohorodycy, tot strymaet sia pianstwa.

10. Piatok pr. Wozdwyženiyem Chrst., tot ne zaznaie zła w domu svoiem.

11. Piatok pr. Sw. Mychailom, preswiata Diwa pokaže sia pred smertew ieho.

12. Piatok pr. Roždestw. Chrystowom, Isus Chrystos pokaży sia pred smertew ieho.

Під сим текстом підписаво _____ dla Ioana Kaszczuka i żeny Jewdoky, rysanyі dnia 6 Julyia 1864 года. Для бібліотеки Наук. тов. ім. Шевченка прислав д. Теодор Дерлиця, одержавши його в Стратині, рогатинського пов. від баби Зацерковної, тої самої Явдохи, що вперше була замужем за Іваном Кашуком. „Лист за склом висів у рамах на стіні як хатна сьвятощ“ — зазначує в своїй дописці д. Дерлиця.

V Співання із Сернок, XIX в.

Сонъ прѣстон Бѣци. Заснула була пресвятая Богородица въ Виеаніи и прийшолъ къ ней Ісусъ Христосъ и мовилъ: „Матко моя милая, спишъ или чуєшъ?“

И мовить до него Марія мати єго: „Спаламъ, сину мой наймилѣйшій, и снилъ ми ся дивній сонъ ѿ тобѣ. Видѣлам тя въ снѣ пойманнаго и связаннаго, до Каяфа прсведеннаго, предъ Пилата поставленнаго и до слупа каменнаго привязаннаго и тяжко укатованнаго, на главѣ терновій вѣнецъ вложеній, на крестѣ распятаго и бокъ прободоша, и тѣло твоє якъ кора от дерева отстаєтъ, такъ отставало отъ костей, кровъ по всей земли разлитая“.

А Христосъ на сіи слова отповѣлъ: „Матко моя наймилѣйшая, правдивій сонъ снилъ ти ся мене ради, албовѣмъ имат ся исполнити въ краткомъ часу“

Додавъ еще Іс Хс: „Хто тіп слова будетъ при собѣ або въ дому своемъ зъ ушанованіємъ пмѣти, таковіи человекъ неспрятеля своего звитяжить и по смерти отримаєтъ корону царствія моего и съ ангелы въ небѣ жити будетъ во вѣки вѣковъ“. Аминь.

Сей сон вставлений у текст „Листу небесного“, з якого випи-сую тут початок:

„Во имя Отца и Сына и святого Духа. Аминь. Сей листъ зъ неба зосланій от самого Господа нашего Ісуса Христа, которій на крестѣ искупилъ кровію своею Адама. Сіи слова возвѣстилъ святей евангелистъ Марко року божого 1766. Сей листъ зосланій зъ неба, знайдевіи въ земли Британской на горѣ Оливной“ і т. д. По Снї Богородицї читаємо ось яке закінченє:

„Запевне христіане, щосмо ныдавно с того листа чули, тилко абиємо тоє заховали, що онъ приказует и заказует, певне сподѣвали бисмо ся от Бога спасенія вѣчнаго.

„А оиручъ того еще святія пости приказують ся для пожитку душъ христіанскихъ презъ дванайцять пятницъ и тін суть слѣдующіи:

Постъ сухояденія и то разъ на день для умартвеня тѣла своего, аби задосить учинити приказаню божому, которосмо приступили, и злихъ учинковъ. А гди постома, то не повиннисмо ся показувати, же постома, понеже хвалящій ся предъ инними постъ не будетъ принятіи предъ Богомъ. токмо повинни смо постити въ тайнѣ, а отримаємо спасеніє на явѣ.

Гди зачнемъ тін дни постити, которіи єсть вираженіи, то не повиннисмо до житя своего перестати.

Порядокъ наступающихъ пятницъ постныхъ, которіи призначеніи, тіи суть.

1. Пятница презначена въ постъ святія чтиридесятницы пер-
вой недели великаго поста, хто ѿ поститъ, наглою смертію не
умретъ.

2. Пятница предъ Благовѣщеніемъ пресв. Бци, хто ѿ поститъ,
до убійства не преїдетъ.

3. Пят. предъ вѣхваніемъ Господнемъ хто ѿ поститъ, безъ
пречастія тѣла и крови Хв. не умретъ.

4. П. предъ Воскр. Гнемъ хто ѿ поститъ, ѿ неприятеля своего
вольній будетъ.

5. П. предъ Вознесеніемъ Гнемъ хто ѿ поститъ, цотошленъ не
будетъ плавающій по водѣ.

6. П. предъ Сошеств. св. Духа хто ѿ поститъ, ѿ смерти своей
годину знати будетъ.

7. П. предъ Рождествомъ св. Іоана Крестителя хто ѿ поститъ,
въ хоробѣ тяжелой не будетъ.

8. П. предъ апост. Петромъ и Павломъ хто ѿ поститъ, то въ
грѣху смертельномъ не умретъ.

9. П. предъ Успеніемъ пресв. Бци хто ѿ поститъ, то въ недо-
статку оборочати ся не будетъ.

10. П. предъ Рождествомъ пресв. Бци хто ѿ поститъ, то при
смерти его пресв. Бца покажет ся ему.

11. Пят. предъ Рождествомъ Іса Ха хто и поститъ, то при
смерти его Іс Хс покажет ся ему.

12. П. предъ Стрѣтеніемъ Господа нашего Іса Ха треба по-
стити, то по смерти его возметъ Хс душу ѿ него и запровадитъ до
царства небесного.

И. Берлинський рукопис XIX в., стор. 9—12.

Сонъ присвѣтѣи Бѣи. Когда едного часѣ заснѣла при-
свѣтаѣ дѣва богородица на горѣ Оливной предъ образомъ свѣ-
таго архистратила Михаїла, и очѣтила сѣ от сна востаю, мо-
вила до сина: „Синѣ мой намѣлїшій, видѣламъ сонъ страшный,
придикный, акъ би тѣ поймано [в] горадкѣ, свѣзанный и предъ
припотимскаго палатї 8 Калѣфи привѣденаго, 8 слѣпа привѣзанаго
и все тѣло твоє принайсвѣтїшое звитое, акъ кора от дрѣва опа-
дала, такожъ такъ от костїи тѣло твоє и кровъ твоѣ принай-
свѣтїшаѣ стрѣмнами палиѣ“.

Рече Христосъ: „Правдивій сонъ, матко моя наймиліша. Такъ писмо святое свѣчить и пророки приповѣдають ведати страсти моеї. же такъ ся вѣдетъ дѣлати ся, якъ во снѣ било. а кто той сонъ вѣдетъ мати при памѣти, таковій человекъ отримаєть коронѣ въ царствіі моемъ, вѣдетъ жити во вѣки вѣковъ“. аминь.

Писаніє [о] 12 Паткахъ. Знайшовъ святи Кірилъ патріархъ Іерусалимскій писаніє святое, якъ мають христіани патки постити, заховати, шанувати, хлѣба не пичи и хвѣсть не золити.

Першій патокъ предъ рождѣствомъ Христовимъ.

2. Патокъ предъ Богоявленіємъ Хр.

3. Патокъ предъ Благовѣщеніємъ Христ.

4. Патокъ предъ першѣ недѣлю поста.

5. Патокъ предъ Воскресеніємъ Христовимъ.

6. Патокъ предъ Знесїнемъ Христовимъ.

7. Патокъ предъ Шестствіємъ св. дхѣ.

8. Патокъ предъ рождѣствомъ Іоана кр.

9. Патокъ предъ св. Петромъ Павломъ.

10. Патокъ предъ Приображеніємъ Христ.

11. Патокъ предъ вѣспеніємъ присв. Богород.

12. Патокъ предъ рождѣствомъ Богор.

Кто тїи патки обсервѣє сѣхощеніємъ, токмо хлѣбъ зъ водою, той человекъ ѡтъ наглої смерти, ѡтъ неприятний вѣи-сткѣ, ѡтъ меча, огня, глада, потопа, повѣтра, хвороби, ѡтъ недостаткѣ, голода, вѣсѣжденїа¹⁾, великаго грѣха, ѡтъ всѣхъ припатковъ сохраненъ вѣдетъ. аминь. Конєць.

Рукописъ — зошит малої 8-ки, 12 ст., писаний новим полууставомъ, без киновара. Внизу скорописна дописка: „Сей листъ друкованъ року Божїа 1877 одъ Рождества въ Берлинѣ“. Зазначу, що „друкованимъ писмомъ“ в устахъ нашихъ селянъ називаєть ся власне кирилицький полууставъ.

Ю. Бібліотека Народного Дому XVIII в., муз. о. Петрушевича
ч. 213, к. 108 — 110.

Слово како подобаєть христіаномъ стояти въ црквѣ. Єгда приходѣ сѣишникъ во црковъ ко вѣстивной ли-

¹⁾ В рукош. вѣсѣдїнъ.

тѣрѣи, то стрѣлаєт его а҃ггль Гѣднь на вратѣх црковниѣх и шчитит его ѿ всѣхъ грѣхѣхъ его.

И егда входит сщ҃енникъ во црковъ Гѣню, то скѣтланъ еѣтъ яко денница. И егда поставлаєт ѿдѣланіє свое и ѿблачает ся во стихарь, тогда а҃ггль Гѣднь вѣнчаєт его. И егда поѣгавлаєт на себе епитрахиль, тогда а҃ггль Гѣднь возливаєт миро бѣгѣхъанное на главѣ его. Егда же ѿпоисѣет ся, тогда кровію Хр҃скою препосѣет ся. Егда ѿблачает ся во фелон, тогда сѣнчвий вѣнецъ снийдет на главѣ его.

Егда речет воспоменаніє Іс Х҃а, тогда а҃ггль Гѣднь кланяєт ся емѣ. Егда рѣжєт іерей агнецъ, тогда кѣдѣ ѿроча младо звѣнчаємо. Егда поставлаєт реверницѣ, тогда скѣтлаєа звѣзда снийдет и станєт над ѿрочатєм, а діаволъ вѣнчає цркви забавлаєтъ люди, да не приходят во црковъ. Егда покриваєт покровци, тогда а҃ггль Гѣднь крилами своими покриваєт ѿроча.

Егда сщ҃енникъ поємлаєтъ метлицѣ, тогда діаволъ кѣгаєт из цркви. Егда речет діаконъ: „Бл҃ги вѣдѣ“, тогда взимаєт а҃ггль покров црковний и пакѣ возвращаєт ся а҃ггль Гѣднь во црковъ.

Егда речет: „Бл҃го еѣтъ исповѣдати ся Гѣѣи“, тогда а҃ггль Гѣднь ководит людиѣ во црковъ, иже право стоѣтъ на мѣтвѣхъ и пѣніѣ црковнаго со вниманіємъ слѣхают, а діаволъ пріємлаєтъ людиѣ тиѣ, иже не слѣхают пѣніѣ црковнаго, и глѣет имъ: „Братіѣа моѣа, азъ есмь с вами, люблю ваѣ“. Егда речєт сщ҃енникъ: „Гѣдѣ вѣцари ся“, тогда Дх҃ъ еѣтъ покриваєт людиѣ со страхѣмъ стоѣщиѣ во цркви, а діаволъ зовет неслѣхаютѣхъ изъ цркви и глѣетъ имъъ рѣцѣхъ распрѣстирающе: „Ходѣте, гѣѣѣи менѣ, не послѣдѣшайтє пѣніѣа сѣго“.

Егда речєт сщ҃енникъ: „Прійдѣте, возрадѣєм ся Гѣдѣи“, тогда діаволъ ѿчаєкаєтъ людиѣ, да не слѣхают пѣніѣа црковнаго, а҃ггль же Гѣднь тогда кѣнчаєт людиѣ со страхѣмъ стоѣщиѣ. Егда речєт сщ҃: „Да и тѣи с нами славят прѣчѣстное“, тогда діаволъ ѿѣцаєт людиѣ во црковъ и возвращаєт ся. Егда речет сщ҃: „Бл҃зи ѿглашеннии прійдѣте“, тогда а҃ггль Гѣднь кости нескѣрнихъ людиѣ из грѣбѣхъ змѣктаєт, а правѣднимъ глѣетъ: „Радѣйтє ся ви вси со нами, иматє чаѣтъ со нами на нѣси“. Егда пѣвѣцъ спѣваєт пѣсєнъ Херѣвѣмскѣю, тогда а҃ггль невидимо носѣат дари, а правѣднимъ глѣютъ: „Прійдѣте бѣгѣславєннии ѿца моєго, наслѣдѣйтє царѣтво неѣное“. а діаволъ глѣетъ: „И менѣ не забѣдѣвайте, старого ѣтѣнитѣла“.

Єгда речет сѣ. ектенію : „Помяни нас Бже по велицѣмъ мѣстѣ“, тогда дїаволъ своєю кадилицею кадит людей не послѣдующихъ сѣркою пеклою. Єгда речетъ сѣ. : „Яг҃ла мирна“, тогда аг҃ла ѿгонитъ [дїавола] ѿ цркви. Єгда же речетъ сѣ. : „Станѣмъ добрѣ, станѣмъ со страхомъ“, тогда дїаволъ шепче людямъ во уха, да не слышатъ пѣніа. Єгда речетъ сѣ. : „Поклонюся иже поюще и вопіюще и взывающе и гл҃юще“, тогда аг҃ла Г҃днь прїемлетъ людей право стоящихъ во цркви. Єгда речетъ сѣ. : „Примѣте и їадѣте тѣло мое“, тогда аг҃ла Г҃днь причащаетъ людей право стоящихъ во цркви.

И тако сѣ. сдѣжитъ лїтѣргїю со аг҃ли невидимо, єгда достоинъ єсть; єгда же недостоинъ сдѣжити, то аг҃ли божии свѣжѣтъ ємѣ рѣцѣ и нозѣ и сами сдѣжатъ во мѣсто его и причащаютъ людей невидимо.

Популярна перебірка мотивів легенди про Анфілога.

До розділу III.

(Апокаліпсис про загробове життя).

До тексту К, візія свв. Агація.

Копія цього оповідання, в головному схожа з текстом К. (крім деяких писарських пропусків та троха підновленого язика) міститься в рукописі Степана Комаревського з початку XVII в., в моєму посіданні, стор. 147—172, під титулом: Слово ст҃го пророка докнаго ѿца нашего Яг҃анна, что ради ѿстаклаютъ род и дръвѣи свои и женѣи и дѣти, вземѣше кр҃стѣи и дѣтѣи во слѣд Г҃дѣ, ꙗкоже во Єваг҃ліи велитъ. Ѿче бл҃госви. В початковій уступі подано троха інші цифри, мабуть через помилку: Агацій жив дома 17 літ, а в монастирі 6. Білоруський рукопис Чудового монастиря з XVI в., описаний Поповим (А. Н. Поповъ, Библиографическіе матеріялы, изд. М. Сперанскаго (XV—XIX), Москва 1889, стор. 9—10), має троха відмінне закінчення, властиво з пізнійшою допискою:

Промысломъ г҃дѣмъ Б҃гѣмъ ꙗкоже корабль приста ко стѣнамъ горы тоѣ. прѣдѣсныи же Яг҃анитъ їзидѣ к кораблю ї испыта ѿ немъ, камо гредѣ. понеже живидѣвъ, ꙗко во Іер҃усалимѣ єсть градъ, владѣемъ имъ писанне, ꙗже самъ списа все по рѣдѣ, еже своимъ ѿчима видѣ

ї ѿ Г҃а слыша. заповѣдаж мѣжма, поне да предадѣт сию епископскоу Германѣ патриархѣ Іерусалимскому. самъ же бл҃женный Агапит препроводивъ жизнь свою во бл҃гочестїи ї чистотѣ, в постѣхъ и во вѣдѣнїи, въ слезахъ и покланенїихъ. прекыст же [въ] кр҃ъщенїи томъ мѣ. лѣтъ, пища жъ въ него жр҃жху тои, во еже даде мѣмъ пророкъ Илия во стѣпнѣхъ рани. во старости гл҃боцѣ ко Г҃ѣ ѿиде, егожъ возлюбїи. вѣрнии же людїе съпрѣташе тѣло его ї погребоша є в тои же пещерѣ. взявше жр҃жху тои ї несеши во градъ Агїонъ ко мѣмъ Милитїиѣ; їппѣ же прїимѣ жр҃жху тои положи мѣ на стѣпнѣхъ трапезѣхъ во цр҃кви ст҃ѣхъ Бж҃їи. бывають во многа исцеленїа ѿ ст҃го таго жр҃жхѣ: слепїи прозирають, хроми ходѣтъ, волни здравїе прїемають, славѣ ст҃ѣхъ троїцѣ ѿца и сїна ї ст҃го дх҃а їнкѣ ї пр҃сно ї в веки вѣкомъ. аминь.

Ще один текст сего твору маємо в Пролозі XVI—XVII в., що містить ся в Народнім Домі у Львові (збірка А. Петрушевича, ч. 50, к. 106—112), пор. Святицькый, Опис рукописної збірки А. Петрушевича, т. I, стор. 83.

До тексту K¹, візія Теодори про митарства. Рукопис Василянського монастиря у Львові ч. XL. стор. 468—473.

Мѣсца декабра въ ѿ. днѣ. память прѣдѣльныхъ мѣре нашихъ Феодоры. Пролог. Гїа оуко преподобнаго Феодора въ родѣхъ Грекини, богата свѣци ї во хр҃стіанствѣ живущи. сїа по мѣжи вѣзавъ кр҃стное знаменїе ї оклече сѣ во мнишескїи чинѣ. бысть же ко дни ѿца Василиа Нового, цр҃кветковующїа Романа. Василиа же сего держаше в' домѣ своемъ, молебныи храмъ сотворши їмоу, ѿ негоже оученїа прїимаше. сїце прекывши ї въ старости прѣстави сѣ мѣсца декабра въ ѿ. днѣ. несвѣщима же аг҃г҃лома дш҃ѣ прѣдѣльныхъ Феодоры предвари ѿ ѿца Василиа ї дастѣ їма їскѣпѣ їземъ їс пазѣхи ковчежецѣ в помощь дш҃и. въ же оу Василиа оучѣнкѣ Григорїи, ї сїи молаше сѣ Василию, гдѣ прекываетъ Феодора. спѣвѣ же Григорїю, се прїиде к немѣ юноша свѣтѣль ї гл҃а їмѣ: „Псїди скоро, зоветъ тѣ ѿца Василиа видѣти Феодору“. ї се бысть восхїщенѣ ко вратѣмъ раѣ, въведе же ї въ свѣтѣла мѣста. ї видѣ тоу ѿца Василиа ї Феодора, ї радовахѣ сѣ в' коупѣ. ї вопроси Григорїи: „Г҃ѣже Феодоро, како прѣтерпѣ вѣжѣ смертнѣю ї лѣзакы дш҃и?“

Она же сказа по радѣ: „Егда ми вьсть ѿ тѣла разлѣчѣти сѧ, ѿ видѣхъ Ѣфѣоны снни, показѣюща ми хартїа первыхъ мѣнхъ дѣла ѿ рыкающа ꙗко свинѣа ѿ зѣкы на мѧ скрегчюща. І егда вѣста мѧ а҃гла ѿ донесоста мѧ до мытарствъ. Первое же вьсть мытарство ѡбоганіе, второе ѡкакетаніе, третїе зависть, четвертое лжа, пятѡе ꙗрость ѿ гнѣвъ. шестѡе гордыня, седмѡе вѣсловоіе ѿ срамесловоіе, ѡсмое лухка ѿ лєсть, девѡтое тѣсславїе, десѡтое сѣкролюбовство, первое на десѡть ꙗнѣство, второе на десѡть слокоспомянаніе, третѣе на десѡть чародѣйство, четвертое на десѡть колѣхованіе ѿ наоузы, пятѡе на десѡть ѡбѣжденіе ѿ кѡмѣрослѣженіе, шестѡе на десѡть прелюбодѣйства ѿспытаніе, седмѡе на десѡть оубѣиство, ѡсмое на десѡть тѣтъка, девѡтое на десѡть вѣдодѣжаніе, двѡдесѡтое немилосердіе. ѿ а҃ще оубѡ на котѡромъ мытарствѣ не достаѣше ми на ѿзвѣщаніе мѡйхъ дѣла добрыхъ, тогда прилагаста а҃гла ѿ дара добрыхъ дѣла ѿца Василѣа. ѿ тако прѣйдохъ всѧ мытарства бѣз пакости молѣтвами єго ѿ въ бл҃гое се мѣсто кѣведоста мѧ. а҃ще ли вѣдѣтъ грѣшна дѣла, то предаѣт сѧ Ѣфѣѡномъ тѣмъ, ѿ вѣщѡе сведѣтъ ю въ мѣкѣ“.

ѿ а҃бѣе Григорїи в себѣ прїиѣтъ ѿ всѣмъ намъ повѣда. ѿ слышавше мы ѿ него чюдїхомсѧ ѿ вѣгодарихомъ великаго Б҃га ѿ спаса нашего, сподобившаго ю своєго достоѣнїа.

До тексту М. Рукоп. Василїанського съвятоонуфрейського монастиря у Львові ч. XL, стор. 183—190.

[Хїд души через митарства]. Ёле какова страха ѿ бѡлзни чаѣши дѣѣ ѿмѣти въ днѣ ѡнѣ, зраци страшныхъ ѿ дивїихъ ѿ жестокихъ ѿ немѣстивыхъ ѿ некроткихъ вѣсовъ а҃ки моуриновъ мрачныхъ предѣстоѣщихъ, ꙗко ѿ тоє видѣнїе лютѣйше єсть всѧкѣа моуки. ѿхъ же зраци дѣла молкѣт сѧ, волнуєт сѧ, болѣзнѣетъ, смѣцѣетсѧ ѿ спрѣтѣет сѧ к' вѣѣимъ а҃н҃ломъ прѣвѣгающи. держѣтсѧ оубѡ дѣла ѿ сѣтыхъ а҃н҃гъ по воздоухѣ прѣвосходѣщи ѿ вознесѣма ѡвѣрѣтѣтъ мытарства хранѣща восходѣ ѿ держаща ѿ возбранѣюща выхѡдѣющимъ дѣламъ. коєждѡ бо мытарство ѡсокныѧ грѣхи прїиенѣт на ню: ѡво оубѡ гл҃анїа, єлика оубѡ оу҃сты ѿ ꙗзыкомъ ѿ лжи ѿ рѡтѣбы ѿ клѣтвопрѣстѣпленїа ѿ празднословїа ѿ вѣсловїа ѿ сѣсловїа ѿ ѡбѣденїа чрѣзмѣрна, бѣзмѣрна пѣтїа винна ѿ бѣзмѣрны смѣхѣ ѿ нелѣпѣны, ѿ лѡбзанїи вѡудныхъ ѿ нелѣпныхъ ѿ ꙗкѣнѣи вѡудныхъ.

І стїи англіи, ѣже дїю наставляюще, приносят ѥ тїи елика оусты ѥ ѣзыкомъ гл҃а добраа, мѣтвы, бѣгодаренїа, ѱалмы, пѣсни, хвалы, пѣнїа ѥ пѣсни дѣховныа, прочитанїа бж҃ственныхъ писанїи ѥ елика оусты ѥ ѣзыкомъ бѣгаа Бг҃ъ возъг҃лахомъ.

Второе мытарство приносит елика зрѣнїемъ очей ѥ елика ѿ нечѣснаго зрѣнїа ѥ лѣкаваго ѥ необѣзданнаго зрѣнїа, миганїи льстивыхъ ѣже согрѣшихомъ.

Третїе мытарство елика согрѣшихомъ слоухомъ.

Четвертое мытарство, ѣже ѿбонанїемъ согрѣшеннаа нами, ѣкоже кона бѣгодѣханныхъ мастей ѥ наслаждающаго ѿбонанїа.

Пятое мытарство, елика ѿсѣзанїемъ рѣчнымъ лѣкавнѣ ѥ гноуенѣ содѣлаша са нами.

Подокнѣ ѥ прочаа словнаа мытарства по зависти же ѥ ревности, тщеславїемъ ѥ гордостїю, горестїю же ѥ гнѣвомъ, острожелчїемъ ѥ ѣростїю, влѣдомъ же ѥ чюжеженствомъ ѥ малакїєю, оубїйствомъ же ѥ чаршдѣланїемъ ѥ прочими богомерзскими ѥ скверными дїанїи, ѣже вса в настоящемъ покѣдати подробномъ многословіе возмнитъ са безвременно, ѥ совокѣпивъ вса рѣци. каждо збо страсть дѣшевна ѥ всакъ грѣхъ ѿсокрыи мытарамъ ѥматъ ѥ ѥстажателя. дѣла оубо ѣже горша ѥ больша согрѣшихнаа ѥстажаема боудетъ. ѿле каковъ страхъ ѥ трепетъ ѥ торопъ видитъ са ѥмѣти, дондеже до кончанїа скободы ѣа ѥли ѿсѣжденїа бѣдѣтъ! той часъ ѣсть болѣзненъ ѥ бѣдѣ ѥсполненъ ѥ многостоненъ ѥ безоутѣшенъ, дондеже оубзритъ, что докончанїе.

Бж҃ственныа силы стоатъ противѣ лицѣ нечестивыхъ дѣховъ, ѥ тїи добраа ѣа приносятъ дѣланїа, елика оубо словесы ѥ дѣлы ѥ помышленїи. ѥ дѣла же посреди стоащи вѣ страсть ѥ вѣ трепетѣ ѿ своихъ дѣлаъ ѥ помыслѣ ѥ словесѣ ѣа ѥли ѿсѣждена сважетъ са, ѥли ѿправдана быкши ѡсвобождаетъ са ѿ своихъ грѣхопаденїи. каждо бо пакницами своихъ согрѣшенїи стагнѣтъ ѣсть, ѥ дѣще боудетъ достойно ѥ бѣгокѣрно живши, со англы прочее беспечално соущи ѥдетъ, ѥмоущи сѣпоутники стѣла силы по писанномъ: „Ѧко веселацимъ са всѣмъ жилище оубъ тебе“¹⁾.

Се виривокъ із слова Кирїла Александрїйського О исходѣ души отъ тѣла, зрештою досить свобїдно переробленїй, пор. выше стор. 203—204.

¹⁾ На марї. ѱаломъ пѣ.

Ш. Рукопис о. Теодора з Дубівця, ст. 147—154.

Слово ст҃го ѿца нашего авва Макарія поустыннаго жителя. Гї кл҃ски ѿч. Б҃к чл҃къ дх҃овныи ѿ чл҃колюбныи ѿ бл҃говкр҃енъ, ко҃м сѧ Б҃а, съ страхом сажжаше ємоу, кезслезно не прѣываше николиже. ѿ звыст сѧ реченное прорком: „Измыю на в'сѧкоу ноци ложе мое, слезами мойми постелю мою ѿмочу“. тако каше оу кр҃к велицк, кѣставъ поиде из домоу ѿца своєго. каше во тѣлом юнь, а мждрестію старь, а мыслію высокъ, тѣлом акы арель [sic!]. авіе ѿиде ѿ мира сего, в'нінде кѣ поустыню, поиде м. днїи ѿ м. ноции. каше во мѣтва єго сице: днѣ и ноцѣ полагаше собк҃ г҃. каменѣ, пад ницѣ на прѣком камени и мѣаше сѧ Г҃и гл҃а: „Бж҃е ѿч вседрѣжителю нб҃ж ѿ земаю ѿ тѣ рѣч многомѣстиве Гї, велика сила ѿ непрестан'но вж҃ство“. ѿ паки вѣ вторїи каменѣ бѣ сѧ лицем скоймъ гл҃аше: „Гї Іс Х҃ бѣ наш, сн҃е єдинородныи, вѣплощен сѧ на ради грѣшныѣ, распѣтїе притер'нѣ за ны, ѿбладаа всею тварію“. такъ вѣ г҃-и каменѣ бѣ сѧ гл҃а: „Гї параклите истин'ныи, дш҃е ст҃и исходныи ѿ ѿца, єдино вж҃ство, єдина сила ѿ дрѣжава ѿ єдино покланенїе, дыша оу нас вѣ наше тѣло, прѣываа кѣ мнѣ на к'сѧко время, прїими слезы ѿ мене грѣшнаго, мѣю ти сѧ цр҃ю нб҃сныи ѿ земныи оутѣшителю, ни вѣсѣдника ни ѿца ни мтр҃е не ѿмамъ кѣ поустыни сѣи, тако ко мѧ ѿставили. а ты творче мой прїатмѧ, ты оутѣшител мой, ты оутврѣжденїе мое, ты сѣтвориши в'сѧ ѿ мнѣ видимаа ѿ павлен'наа. ннѣ молю ти Гї мой азк грѣшныи ѿ не ѿмаю помощника никогож. но токмо на тебе оуповаю ѿ вѣзираю, ѿ тобѣ оутѣшаю сѧ, іѧко не ѿмаю никого съ сокою вѣ поустыни сѣи, но єдинѣ жезлѣ врѣбовыи оузма ем из домѧ ѿца своєго, вѣ ржцѣ своєи ѿмаю ѿ с ним ннѣ ищѣ тебе, ѿ с ним ннѣ мѣю ти сѧ, Гї Бѣ мой, да ми послеши агг҃ла своєго мир'наго ѿ вѣрнаго хранителя дш҃и ѿ тѣлоу моємоу“.

Тогда ѿ том часѣ посла Гї к' немоу в. агг҃ла, да сѣблюдают єго вѣ в'сѧ днїи живота єго. авіе блженныи ѿц наш авва Макаріи не могїи трѣпѣкти смрада, стоаше на єдином мѣсци заток ржками оуста своѧ ѿ нездрѣ скон, помысли на срдци своем ѿ собк҃ гл҃а: „Убогаа моя дш҃е грѣшнаа, почто сего смрада не можеши трѣпѣкти? гноушашнѣ єго, а ты по все днїи сѣгрѣшаеши, смрѣдѣщаа дѣла твориши. кѣл'ма Бж҃ не гноушает сѧ тебе, [не] велит агг҃лом: „Бѣдѣте єго смрѣдѣщаго кѣ т'моу вромѣшнюю?“ ѿ тако съ страхом и трепетом ѿбызрѣв' сѧ вѣзрѣ

два а҃г҃ла ѡбаво² себе, посланна ко нѣмоу Б҃гом, радости ѣмоу проповѣдати ѡ Б҃ѣ ѡца нашего. А҃ква Макарій паде ниц на землю съ трепетомъ, не могѣи зрѣти ихъ съ страхомъ. И рекоста к' нѣмоу а҃г҃ла: „Ѣще, вѣстанъ, не конъ сѣ! послан'на ѣсва к' тебѣ ѡ Б҃ѣ оутѣшити тѣ“. И рекоста ѣмѣ: „Мы ѣсмо а҃г҃ли вышняго прѣстла предстоѣща, страшномоу ѡцоу слоужаще“.

Вѣставъ ѡцѣ ѡ страха поклонити^е ѣма, трепеща. а҃г҃ла же рече к нѣмоу: „Цѣлоуетъ тѣ самъ Х҃сѣ в'седержителъ и рече тако: „Радуй сѣ, доброе мое сѣнце, сѣла въ поустыни ѣсно, тако просѣакъ на ѣвси. Ѣ доброе мое древо плодовитое, ѡ негожъ вѣкѣшають ни едины добрыхъ дѣлъ твоихъ! ѡ сладкаа моя ѣста, медовѣно вино, мои ѣзыкоу кипарисныи, бл҃гоѣханные мое тѣло!“ тебѣ рече Г҃ъ, бл҃женныи ѡче нашъ, авва Макарій: вѣди любѣи бл҃гдѣть, а любѣи гл҃ху слышати, а любѣи нѣмымъ гл҃ати, ѣли мѣртвѣи вѣзг҃аютъ к тебѣ“.

И рече бл҃женныи ѡцѣ нашъ авва Макарій: „Ѣ вѣзѣ мнѣ, ѣко призрѣ Г҃ъ на смиреніе мое! Г҃ѣ моя а҃г҃ла, да первое васъ ѡ сѣмъ вѣпрашаю, ѣже азъ трѣпѣти не могоу смрада сего. ѡкопѣете ли вы?“

Рекоста к' нѣмоу а҃г҃ла Г҃ѣ: „Ѣбонаѣвѣ грѣху чл҃вчскіе до конца земли. Ище какіи грѣху сѣтворитъ чл҃къ, то вѣ ѡбонаѣвѣ. да не рци никакожъ мнѣ словеси; ѣкожъ кто ѣмѣа вѣд¹⁾ на лицѣ не гноушаетъ сѣ гноѣ, тако Б҃ъ не гноушается гноѣ тяжкихъ грѣховъ“.

Паки вѣпроси ѡцѣ а҃г҃ла вѣію: „Оутѣжите мнѣ ѡ сѣмъ, г҃ѣ моя, ѣко ѣсходитъ дѣѣа ѣс тѣла [и] кдѣ ѣдетъ? како грѣшници, како праведници? что ради творѣтъ г҃-ны и д҃-ны, м҃-ны?“

И рекоста ѣмоу: „Ѣще авва Макарій, нама вѣѣно тебѣ повѣдати. ѣгда хошетъ Б҃ъ поѣти дѣѣоу ѡ тѣла, аще боудетъ грѣшнаа дѣѣа, послетъ Г҃ъ по дѣѣоу тѣ а҃г҃лы долѣшого ѣвси; тѣи вѣѣа а҃г҃ли нѣмѣстивыи и лютіи, поѣмоутъ дѣѣѣ тѣ. понеже ѣ-мъ ѣвси зовоутъ сѣ планитами, понеже сѣѣтъ законы, на сѣмомъ ѣстѣ ѣвси прѣстѣ, идежъ самъ творецъ живетъ оутѣ вышемъ Іерусалимѣ“.

Паки рече ѡцѣ нашъ авва Макарій: „Како градъ тѣи оутѣ мѣроу?“

Рекоста ѣмоу а҃г҃ла: „Вѣ. тыѣѣи вѣѣстѣ, а высота ѣ долѣгота оутѣѣѣѣ равна. поѣѣѣѣ Б҃ѣ Іѣѣанъ вѣѣсловѣцъ гл҃ѣ: „Г҃ѣ, скажи ми вышнѣи Іерусалимъ“. А҃кѣе посла Г҃ъ трѣстъ златѣю премѣирити градъ, показа ѣмоу Б҃ѣ вѣѣю высоту ѣ долѣготоу ѣ лѣпотѣѣ

¹⁾ Вѣрукоп. вѣд.

града, къ немже Бѣ живет. ꙗкоже ꙗкоже вселенною въсе лица съ-
ставлено, сѣи же лица поютъ непрестанными гласы, еже на ѿ-мѣ-
нѣси оу ѿ-го прѣста вѣ. тѣмъ тѣмъ а҃г҃ла, на всѣхъ же ѿ. есть
тако, а на ѿ. нѣси множество бесчисленныхъ а҃г҃ла, тажъ ꙗкоже прѣста,
на немже сѣдитъ грѣхъи сѣдъ невидимыи, въсѣмъ страшныи цр҃ь.
ѿ того ѿ. нѣсѣ посылаютъ по дш҃оу праведниоу.

„Како, рече, неходитъ дш҃а ѿ тѣла?“

Рекоста ѿмоу а҃г҃ла: „Дано естѣ чл҃кѣ на земли смотрѣнїе
дѣломъ, написати добраа дѣла ꙗкоже злаа, еже сътворитъ чл҃къ. единъ
а҃г҃ла хранителъ дш҃и написжетъ дѣла вѣѣа, а др҃г҃и Гѣтонина
написжетъ. прїидоутъ а҃г҃ли къ чл҃коу ѿ Гѣ, емжъ жѣ ѿлжчатѣ ѿ
скѣта сего. прїиджѣтъ мѣрила изъ скѣсы, възложатъ два свѣтка,
къ нимъ же написана сѣтъ дѣла добраа ꙗкоже злаа. ꙗкоже егда висѣтъ
дѣла, тогда чл҃къ оумирае очима вѣржѣтъ, трѣсетъ ногама ꙗкоже рж-
кама, велѣа стояцимъ кр҃кѣко Бѣ молити. тогда не можетъ [г҃лати],
прѣтитъ очима ꙗкоже велѣтъ ржками вѣздѣваюци ꙗкоже мѣити кышнѣмоу.
и егда изѣидѣ дш҃а ѿ тѣла, тогда прѣкынъ днѣ и третѣи тво-
рити мѣтвоу. а҃г҃ли несжѣтъ дш҃оу тоу горѣкъ къ Бѣ. И егда же на ѿ.
нѣси, стрѣтати начоутъ а҃г҃ли много множество хвалаѣи ꙗкоже г҃лю-
ща, рекоуци тако: „Гѣ естѣ дш҃а смиренна и кѣговѣрна, воѣци сѣ
Гѣ творѣца своего, съхранила заповѣдъ вѣѣю, не оукорила еси ни-
кого, не приѣвѣдѣла еси ни завѣдѣла еси, нѣ много докрыхъ
дѣла творила еси, алѣчюци и жаждѣци..., нѣкъ насыщаѣи райскыа
пица“. ꙗкоже ли вѣдетъ дш҃а та грѣшѣна, то множество а҃г҃ла плѣютъ
на ню, мимо проважаѣи и г҃лютъ: „Гѣ грѣшнаа дш҃а, достонна
еси мѣцѣ вѣчноѣ, идежъ трѣпещоутъ нѣса ꙗкоже трѣсетъ сѣа земля,
прѣисподнѣа земля алѣбо вѣзна“. тамо поставѣютъ дш҃оу тоу
предъ Бѣомъ г҃-и днѣ. того ради г҃-ны ꙗкоже д҃-ны творѣтъ, а м҃-ны
творѣтъ, лѣтѣрѣю поютъ поповѣ, мѣткы творѣтъ; мѣстѣю даѣтъ,
нищаа крѣмѣтъ, занѣ поставѣна дш҃а та предъ Бѣомъ ꙗкоже прѣстоомъ
вѣѣимъ, люко праведна, люко грѣшна. пакы посылаютъ дш҃оу тѣ
ꙗкоже поставѣютъ ю въ д҃. днѣ предъ Бѣомъ ꙗкоже предъ прѣстоомъ вѣѣимъ,
того ради д҃-ны творѣтъ, ницимъ дажѣтъ, дабы Бѣ мѣли за дш҃оу
тоу. дабы мѣстѣкѣ стали предъ Бѣомъ. пакы посылаютъ дш҃оу тѣ
ѿ прѣста вѣѣа на землю къ нижнѣмоу Іѣр҃салѣмоу, веджѣтъ ю [к]
юдоѣ плачѣвныи и попѣхаѣи ю а҃г҃ли показжѣютъ ей вѣчныхъ
моукъ мѣста. того ради творѣтъ д҃-ны и м҃-ны дш҃и тѣѣи, поютъ
поповѣ лѣтрѣю; да того ради мѣѣвѣници Бѣ вѣпѣютъ, мѣтѣвоу тво-
рѣтъ, оубогимъ сирѣтамъ ꙗкоже темничиомъ..., дабы съ оумилиѣемъ
оузрѣѣлъ Бѣ на дш҃ѣ тѣѣ. ꙗкоже ли боудѣтъ дш҃а та праведна; ациѣ

ли вѣдет грѣшна, то поущаютъ жъ въ моукоу съ многими грѣшники, вѣпѣютъ до втораго пришествїа Хѣа^а.

Си в'са списа ѿць нашъ авва Макаріи. еше стѣи ѿць хода по поустыни ѿверкте лобъ члѣкъ лежащъ, ѿ оудари лобъ вѣрбовымъ жезломъ ѿ рече ѣмжъ: „Оу который вѣркъ былъ еси, члѣче?“

Рече лобъ: „Язь есмь мирскихъ вѣъ былъ идальскихъ жрецъ поганныхъ црѣ“.

Рече емоу блаженый ѿць нашъ: „Повѣжь ми, л'бе, каковы мжки соутъ?“

Рече лобъ: „Естъ т'ма оу великихъ глаубинахъ, тжъ есми запечатаны въ м'глахъ вѣчныхъ. вѣнегда попове вашъ добръкъ мѣтвоу творятъ в пѣткъ вѣчрь в сѣботоу за оусоншихъ, тогда же видимо држгъ држга въ т'мѣ тей ѿ кжръ вѣзглашенїа сѣбот'наго до вѣр'наго; паки паде на насъ т'ма. да того ради сѣбота естъ ѿлоучена мѣити Бѣ за дѣа“.

Явїе ѿць вѣпроси л'ба: „Хоцѣши ли, да тѣ кѣскрѣшоу?“

Рече ѣмжъ лобъ: „Опатъ ли сѣмрѣкти ми?“

Рече емоу: „Сѣмрѣкти ти“.

Рече емоу лобъ: „Оцѣ, не хоцоу, естъ ми южъ л' л'ктъ лежащи ѿ еше ми ѿскомина сѣмрѣтнаа на зѣбѣхъ естъ“.

И авїе ѿць нашъ авва Макаріи преслави Бѣ дав'шего¹⁾ емоу таковоу бѣгдѣ ѿ разоумъ, ѿ погребѣ оу земли глакоу, славаще въ тр'ци единого Бѣ ѿца ѿ стѣго дѣа ѿ ѿнкъ ѿ вѣкъ вѣкомъ. ѿминъ.

Маємо тутъ оповіданє про візію Макарія Римського зовсімъ відмінне відъ того, якого тексти подано вище підъ Н і О, ст. 213—227.

Щ. Рукописъ Народнаго Дому, XVII в., (Муз. А. Петрушевича ч. 134, к. 5 v.).

(Дїялогъ про рай і некло).

Вѣпросъ. Гдѣ сѣтъ дѣа ѿшедшаа свѣта сего? ѿце оубо в'са вѣспѣ сѣтъ?

Овѣтъ. Никтожъ оубо ѿже ѿ томъ сказалъ естъ пѣтъ, ѿбачѣ ѿ Хѣыхъ словесъ разѣмѣваемъ, ѿко праведныхъ дѣа со дѣаю стѣго разбойника в рай сѣтъ, ѿкожъ сѣ ѿ мнѣ мнѣтъ. Стѣи Антонїй моли сѣ ко Бѣ ѿ мѣстѣ дѣевнѣмъ, како видѣ ко рай сѣщаа дѣа ѿ всѣхъ вѣтхъ заѣтъ ѿ новыи во ѿдоу оубо препѣ-

¹⁾ В рукоп. дав'шемъ.

себе вѣнѣ тѣла бывша, іако на вѣздѣхъ ведень нѣкыми. таче грѣхы, лютыи стоѣща видѣ на вѣздѣхъ, и хотѣшимъ тѣмъ вѣзбранити, іакоже не ити, кодашнѣ же противлѣхѣтъ сѧ имъ. питахѣтъ же ѿ нихъ словесе повинна, тѣмъ оубо хотѣхѣ нанѣ слово зачати ѿ рождества. и вѣзбранѣхѣтъ имъ иже на Пахоміѧ кодашнѣ гл҃юще: „Ѧна оубо, аже ѿ рождѣнїа, Гѣ ѿнѣстїа ѣмѣ, ѿнелѣ же бы^е мнихъ, ѿвѣра сѧ Боѹ достоїно слово сътворити, то ѿ гл҃ющимъ и не ѿблѣчающа свобода естѣ емѣ и невѣзбранѣнѣ пѣтѣ“.

Иногда пакы вѣпрошенѣ емоу бывшѣ ѿ дїи ѿ нѣкоихъ пришедшихъ къ нѣмоу, кое по сїхъ мѣсто еи бѣдетъ, къ настоѣщѣ же ноцѣ вѣзва его нѣкто съвыше гл҃а: „Пахоміе, вѣстани, изыди и виждѣ!“ и шедъ же оубидѣти и слышати хотѣ, и вѣзрѣкѣ и видѣкѣ дѣлга нѣкоѣго кысока стоѣща и досѣзѣюща до ѿблѣкѣ. вѣсходѣща еже нѣкыа акы крылаты, ѿномѣжъ дѣлгомѣ прѣстиращѣ рѣцѣ, и ѿвѣмъ оубо вранѣше, дрѣгымъ же прѣлѣтающимъ, и мѣноуше и безъ печали прѣвѣсходѣт. и оубо ѿ сїхъ скрегѣташе зѣбы дѣлгыи ѿнѣ, іако прѣлѣтают. и ѿ падающихъ сѧ долѣ радѣванѣе сѧ. и абїе къ Пахомію гласъ бы^етъ гл҃а: „Разѣмѣи видимое!“ и ѿврѣзшѣ^е сѣмыслѣ ѣго и разѣмѣ дїевныи сѣцїи прихѣд, и стоѣща дѣлга быти врага, и кинныхъ быти емѣ оубдрѣжаща и не дадѣща имъ пѣти, и непокѣноущихъ сѧ ѣмѣ не можѣща оубдрѣжати, нѣ прѣходѣща. повинѣющихъ сѧ дїа грѣшныхъ нарицают, иже слакостїю дїаколю сътворѣша волю. а нѣ не покѣнѣютъ сѧ емоу, сїи трѣпенїемъ повѣдиша дїабола, на нѣсноѣ ѿврѣктоша цр҃ство.

До роздїлу IV.

(Апокаліпсї про страшный судъ і конецъ свѣта).

У. Рукописна картка XVI в., бібл. Наук. Тов. імени Шевченка.

(Уривокъ откровенїа Методїа Патарського)... Ѧнеже бы тѣлѣ^{мъ} не оударено. прїидѣтъ къ Римови на желѣзное гоумно. ѣста тамъ два лета, Гогъ, Магогъ, та вѣставше два повѣста Измалѣтаны и Ягараны, хоутораны, и погнѣнѣтъ вѣси, аѣгласъ бо Гнѣ испатѣ ихъ на Ѧвчи поли.

XI. Потѣ^{мъ} по нихъ настанѣтъ грѣчское цр҃ство. цр҃ь Мухайлъ разгнѣваетъ сѧ на ѿмѣктающихъ сѧ Гѣ, на творащаа кезаконїе. боудѣтъ тихо по всїй землѣ, іакоже было ѿ начала мироу, боудѣтъ

радо^{ст} и веселіе земли. начнѣтъ члѣци жити мирно, почіютъ члѣци мироу. тогда лоза вино родитъ, точила точатъ млеко. тогда почіютъ и покѣютъ деспѣхы ѿ рѣжѣна на серпы и на ѿральнаа [sic!] желѣза, пиюще и веселяще сѧ и посагающе. потомъ найдетъ на нихъ пагѣба яко^ж въ днѣи Ноевы. тѣгда ѿврѣзѣтъ сѧ врата сквернаа желѣзнаа, изыйдѣтъ Измальтяне множество ихъ, двоглавный и двоѿбразный, иже заключени быша Олѣксандромъ. оустрашатъ сѧ ииѣи ѿзыци, начнѣтъ крыти сѧ въ горахъ, въ пещерахъ, въ гробѣхъ, и оумрѣтъ ѿ страха, и стѣкѣютъ мнози, не бѣдетъ погрѣбаа ихъ. тѣи начнѣтъ ѿсти плоти члѣча и пити кровъ ихъ ѿко водоу, ѿсти гнѣснаа и сквернаа, смѣи, скоронїи, гады, меркчины, женскаа измѣтица, младенца живѣа на рожнѣхъ имѣтъ пачи. поплѣхѣтъ всю землю. послетъ Гѣ Михайла погѣбитѣи ихъ единѣмъ часѣмъ.

XII. По нихъ родитъ сѧ Интихристъ въ земли Сїинѣ. въскормѣтъ ѣго въ земли Бидсандѣ. въ градѣ Хорасимѣ е^{ст} черница дѣвою сѣдѣщи, послышитъ птицю поющу сѣло красно и ѿтворитъ ѿконце, и птица залѣтѣвши вѣдаритъ в лице еѧ, и зачнетъ сѧ Интихристъ, сѣи погѣбельный. и народитъ сѧ въ Хорасимѣ, црѣствовати вѣдетъ въ Карнаоѹмѣ [sic!], възнесетъ сѧ прелѣстѣми своими. тѣгда изыидетъ црѣ греческый Михаилъ на Голгофѣ, идеже распѣтъ сѧ Гѣ нашъ Іс Хс, и снемъ ис сѣбе црѣскѣю корѣнѣ из главы...

Се уривокъ якогось скороченого чи властиво ексцерпованого тексту старшої, тѣв. першої редакції Откровенія Методієвого, хоча автор нашого тексту або мав перед собою якусь редакцію повного Откровенія, девчому відмінну від відомих нам, або поводився з текстом дуже вільно, не лише вичеркуючи з нього багато речень, але й змінюючи не одно або додаючи свої вставки. І так порівнюючи наш уривок з текстами першої редакції Откровенія, поданими Істріном (В. Истринъ, Откровеніе Мефодія Патарскаго, Москва 1897) у грецькій оригіналі (дод. стор. 40—45) і в славянських перекладах (стор. 98—99 і 112—113) я не можу знайти уступу, який би відповідав початковій частині нашого уривка, де говориться щось неадекватне про побиті Ізмаїлтян на залізнім глумі двома „лотами“ (зам. волотами, велетнями) Гоґом і Маґоґом. Так само неадекватно і в дальшій уривку, що відповідає розділові XI оригіналу, заключене племя називається Ізмаїлтянами, хоча в оригіналі се власне Гоґ і Маґоґ. Уривок, як бачимо, інтересний для літературної історії Откровенія на нашій ґрунті.

І. Показчик

творів цитованих у примітках і нотах.

Авраамово откровеніє	104, 108
Acta Sanctorum Bollandiana	195
Архангельскій, Къ исторіи древне-русскаго Луцидаріу- са. Сличеніє славяно-русскихъ и древне-нѣмецкихъ текстовъ. Казань 1899.	38
Archiv für slavische Philologie	95
Arkiv za povjestnicu jugo-slovensku	134
А се отъ книгъ Пополюта вопросы	247
Atkinson T. Jenkins, The Espurgatoire Saint Patriz of Marie de France with a texte of the latin original. Chi- cago 1903.	247
Безсоновъ, Калики перехожіе	80
Бесѣда трехъ святителей 4, 11, 15, 16, 22,	48
Бокадоровъ Н., Легенда о хожденіи Богородицы по му- камъ (Изборникъ Кіевскій, Кіевъ 1905).	135
Brandes Hermann, Visio S. Pauli, ein Beitrag zur Vi- sionslitteratur mit einem deutschen und zwei lateinischen Texten. Halle 1885.	124
Васильевъ (Vassiliev), Anecdota graeco-byzantina, pars prior, Mosquae 1893.	108, 135, 258
Веселовскій Н. А. Амфилогъ-Evalach въ легендѣ о св. Гралѣ	95
Опыты по исторіи развитія христіанской ле- генды	53, 56, 80
Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ	196
Видѣніе пророка Исаіи	109
„ апостола Павла	117, 123
„ св. Дороея о средѣ в пятку	91
Владимировъ. Древнерусская литература Кіевского пе- ріода, Кіевъ 1898.	196

Вопросить св. Василій, отповѣдаетъ св. Григорій богосл.	11
Вопросы и отвѣты Григорія Богослова и Василія	1
„ св. Василія Великаго и Григорія Богослова	401
„ св. Отецъ	4
„ и отвѣты отъ толкованія Пален .	428
„ Іоанна Аврааму на Елеонской горѣ	25
„ св. Ефрема о св. Василіи и всемъ исправленіи	20
Вопрошенія св. Григорія и отвѣты св. Василія	407
„ Антиоха князя и отвѣты бл. Аѳанасія	414
„ святыхъ стѣзаній и разумно	15
Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю	428
Harnack Adolf, Geschichte der altchristlichen Litteratur bis Eusebius. Leipzig 1893.	357
Hennecke Edgar, Neutestamentliche Apokryphen in deut- scher Uebersetzung und mit Einleitungen. Tübingen und Leipzig 1904.	116
Г а л я т о в с к і й Іоанникій, Небо новое	98
Дванадцать пятницъ	86
Діяльотъ про рай і пекло	469
Духовная Бесѣда, журналъ	191
Eckleben Selmar, Die älteste Schilderung vom Fegefeuer des heil. Patricius, Halle 1885.	247
Епістолія про неділю	49, 53, 55, 61, 67, 87, 452
Житє і Слово, журн.	153
Житіє св. Теодоры	178
Журналъ мин нар. просвѣщенія	56, 80, 84
Заповіт Авраама	108
Зн а н і й, Казаніє св. Кирила патр. іерусал. о Антихристѣ и знакахъ его	396
Зоря 1886	64
Изборникъ Кіевскій посвященный Т. Д. Флоринскому. Кіевъ, 1905	135
Изборникъ кн. Святослава з р. 1073	4
Извѣстія втораго отдѣленія Имп. Академіи Наукъ 1863	134
Измарагдъ	91
Ипполита Слово о скончаніи мира и о Антихристѣ 334, 355, 360,	371
Исторія або новина о Антихристѣ	397
Истринъ В., Замѣчанія о составѣ Толковой Пален	448
„ Откровеніє Меѳодія Патарскаго и апокрифиче- скія Видѣнія Даніила въ византійской и славяно-рус- ской литературахъ, Москва, 1897.	237, 271, 281, 345, 472
Jagić Vatroslav, Prilozi k historije književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga, 1868	84, 134
„ Starine na svet izdaje jugoslov. Akademije znanosti i umjetnosti	4
James Robert, Texts and Studies, 1893	308, 135

Jerlicz Joachim, Latopisiec	80
Journal of the American Oriental Society, 1869	123
К а л а й д о в и ч ъ, Памятники російской словесности	201
К а л и т о в с к и й О м. Апокрифична литература. Львів 1884	334
К а л у ж н я ц к і й, Die Legende von der Vision Amphilog's und der <i>Λόγος ιστορικός</i> des Gregorios Dekapolites (Arch. f. sl. Phil. XXV)	95
„ Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма, находящихся в библіотекахъ и архивахъ львовскихъ (Труды третьяго археологическаго съѣзда въ Россіи). Кіевъ 1878, т. II.	95
Кіевская Старина	48, 99
Книга Бытія	321
„ Каафъ	448, 470
„ о дняхъ послѣднихъ	334
K r a p p G. P., The Legend of Saint Patrics Purgatory, its later literary history. Baltimore 1900	247
К р а с н о с е л ь ц е в ъ Н. Θ., Къ вопросу о греческихъ источникахъ „Бесѣды трехъ святителей“, Одесса 1890	4
Краткое описаніе о чыстцу св. Патрикія .	235
Л е о н и д ъ А р х и м а н д р и т ъ, Описаніе рукописей гр. Уварова	56
Лист божий	75, 79
„ небесный	69, 71, 88, 453, 455
Люцидаръ	25, 37, 41
М а к а р і й м и т р о п., Исторія русской церкви	201
Макарієві Великі Четї Миней	196
M a l l E d w a r d, Zur Geschichte der Legende vom Purgatorium des heil. Patricius	247
M a r i e d e F r a n c e, Espurgatoire Saint Patriz	247
М о ч у л ь с к і й В. Н., Слѣды народной Библіи въ славянской и древнерусской письменности, Одесса 1894	4, 7
Н о в а к о в и ѣ С т. Прѣмери	7
„ Starine	6, 84, 134
О послѣднихъ дняхъ	292
О спаденномъ камени со небесе епистолія	448
О страшномъ пришествіи Ісуса Христа	357
Открытіе мукъ преев. Богородици	153
„ мукъ тяжкихъ	135
П а л л а д і я м н и х а Л а в с а и к ъ (Historia Lausiaca)	387
„ Опис Індії	387
„ Слово о второмъ пришествіи Христовѣ	360, 371
Памятки укр.-руської мови і літератури	52, 321
Память препод. Θεодоры	463
P e t r i c e i k i H a s d e u, Cartile poporane ale Romanilor	134
Повѣсть препод. о. Макарія	213
P o l i v k a J., Starine	4, 24, 134

Поповъ А. Н. Библиографическіе матеріалы	116, 178
„ Описаніе рукописей Хлудова	172
Порфирьевъ И. Я. Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ	6, 124
„ Исторія русской словесности	201
Послѣднее видѣніе Данііла	255
Правда 1869 р.	18, 41
Православный Собесѣдникъ, журн.	84, 124
Пророчество Исаіино	249
Пыпинъ А. Н., Памятники старинной русской литературы Ш., С. Петербургъ 1862	6, 19, 52, 80, 123, 134, 178
Пытаня и отповѣди	22
Разумники	22
Romanische Forschungen	247
Рукописи: Бачванський Мих. Турняського	69, 80, 163, 234, 357
„ БерлинськийГ	453, 459
„ Білявського еоргія	7, 15, 56, 95, 99, 153, 202
„ Боршевицький	16, 38, 41
„ Василянського ман. у Львові ч. XL.	356, 371, 463
„ „ „ „ ч. XIV.	470
„ Дашовського Ів. (бібл. Нар. Д. ч. 126)	218
„ Дрогобицький (власн. І. Фр.)	63
„ Завадівський	88
„ Іспаський (власн. І. Фр.)	258
„ Калуський (власн. І. Фр.)	64
„ Комаревського Степ. (власн. І. Фр.)	462
„ Комарнянський, див. Якимчицький Ізмарагд	
„ Кузикевича Ів. (власн. І. Фр.)	84, 159
„ Мединицький Пролог	228
„ Місковича (муз. Петр. ч. 134)	407, 414, 416, 418, 428
„ Минея (муз. Петр. ч. 85)	247
„ моск. Успенського собора	109, 172
„ музей Петрушевича (Льв., Нар. Дом) ч. 1 – 117,	127, 249
	[244, 360
	ч. 85
	247
	ч. 102
	. 410, 413
„	ч. 105
	413
„	ч. 126
	. 321, 397
„	ч. 134
	469
„	ч. 148
	267
„	ч. 168
	448
„	ч. 193
	420
„	ч. 213
	. 401, 460
Наукового тов. ім. Шевченка	471
Ославський (муз. Петр. ч. 189)	202

Рукописи: Оссолінських ч. 41	1
„ „ ч. 92	334, 356
„ Перемиської капітули (Пролог LII)	233
„ Плісниського Васил. монаст.	42
„ Поновича Тухлянського Т. (Оссол. ч. 2189)	326
„ Прислопського Івана	235
„ Самборини Ст. (Перем. кап. бібл.)	196, 213
„ Свідаїнського II. (муз. Петр. ч. 105)	281, 412
„ Синодальної бібл. в Москві	195
„ Сокольський (власн. І. Фр.)	19, 25, 41, 42
„ Співанник із Сернок	458
„ Стратинський (власн. Наук. тов. ім. Шевч.)	455
„ Страшевицька Миня (Оссол. ч. 3617)	53
„ Теодора з Дубівця (власн. І. Фр.)	23, 49, 92, 102, [388, 396, 466]
Троїцької Сергієвої Лаври	124
Угнівський (власн. І. Фр.)	67, 86
Унгварський	67, 104
Франка Ів.	271
Яйковецький	71, 79, 88
Якимчицький Ізмараїд	22, 89—91, 371
Яремецького-Білашевича (власн. І. Фр.)	11, 20, 61, 81, [125, 159, 163, 231]
„ Яроцького (муз. Петр. ч. 111)	178
Сахаровъ, Эсхатологическія сказанія въ древнерусской письменности, Тула 1859	196, 387
Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ	38, 109, 448
Святницький. Опис рукописної збірки А. Петрушевича	463
Schorbach Karl, Studien über das deutsche Volksbuch Lucidarius und seine Bearbeitung in fremden Sprachen. Strassburg 1894	38
Сказаніе преп. о. Агапія	172
Сказанія о мытарствахъ	192
Слово Исаіи о послѣднихъ дняхъ	252
„ Іоанна Златоуста о Адамѣ	418
„ Іоанна Богослова о вознесенію Господа	258
„ како подобаетъ христіаномъ стояти въ церквѣ	460
Кирила Адександрійскаго	202, 465
Кирила Єрусалимскаго о сконченію свѣта и о Анти-христѣ	388
Кирила о исходѣ души и мытарствахъ	169
Методія Патарскаго о судномъ дни и о послѣднихъ лѣтѣхъ	264, 270, 271, 288, 321
Нифонта яко въ послѣднемъ издыханіи слезами и милостынею угодилъ Богу	233
„ о виденіи св. Пахомія	89, 470
„ о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ	20
„ о душахъ грѣшныхъ	229

Слово о дванадесяти пятницяхъ во градѣ Шпалѣ	81
о послѣднихъ дняхъ .	396
о св. литургіи св. ап. Павла	92, 95
о откровеніи мукъ пресв. Богородицы	151
о святомъ Алиферіи еже есть душамъ христ.	84
свят. Ефрема о второмъ пришествіи Господа	360
свят. Макарія о причащеніи	22
свят. Макарія пустыннаго жителя	466
свят. Павла Исповѣдника о св. литургіи	99
свят. Патрикія о исходящихъ отъ земля огни въ раз- личныхъ мѣстѣхъ	247
„ сказаніе отъ бытія .	20
Сперанскій М. Библиографическіе матеріалы собр. А. Н. Поповымъ .	247, 357
Срезневскій И. Сказанія объ Антихристѣ въ славян- скихъ переводахъ съ замѣчаніями о слав. перев. твореній св. Ипполита. Спѣтер- бургъ 1874	134, 356
„ Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ рукописяхъ	357
Ставровецкій Транквиліонъ, Перло многоцѣнное	321
Сумцовъ Н. Ѳ. Очерки исторіи южнорусскихъ апокрифи- ческихъ сказаній и пѣсень (Кіевская Старина 1887)	99
Тихонравовъ Н. С. Лѣтописи русской литературы и древ- ностей .	38
Памятники русской отреченной литературы	20,
[22, 25, 52, 103, 109, 124, 134, 264,	271
Tischendorf Const., Apocalypses apocryphae .	123
„ Theologische Studien und Kritiken	123
Уривокъ откровенія Методія Патарського	471
Usener Hermann, Das Weihnachtsfest, Bonn 1889	357
Fabricius, Codex Apocryphus	52
Франко Ів. Карпаторуське письменство	56
Хід душі черезъ митарства	464
Хожденіе Богородицы по мукамъ .	124, 134, 135
Чтенія въ Моск. Обществѣ исторія и древностей	116
Шахматовъ и Лавровъ, Рукопись XII. в. Успенскаго собора .	116
Шепелевичъ, Апокрифическое Видѣніе св. Павла, Харь- ковъ 1891	124

II. Показчик імен власних і географічних.

Аарон 82, 423—4, (Арон) 396.
Аввакум прор. 304, 309.
Август (кесар) 357.
Авель 5—7, 12—15, 28, 36, 82, 85, 264, 408, 411, 443.
Авесаломове волосе 18, 20.
Авимелех 9, 429.
Авраам 2, 3, 5, 9, 13, 17, 20, 25, 32, 44, 50, 57, 79, 104—8, 127, 151—4, 160, 165, 207, 215, 266, 311, 356, 386, 405, 411—2, 429, 441, 449.
Агапій 172—8, 412—3 (Агапит).
Агаряни 82, 85, 310, 471.
Агафетове поле 287.
Агеста, розбійник 9 (див. Геста).
Агіон (город) 463.
Агнь (народ) 276.
Агромети, (люди) 30.
Адам 4—8, 11 (перший пророк), 12—15, 17, 18 (висше Бога, зложений з 8 частей), 20, 23, 25, 28, 31, 34, 39—43, 46 (невроджений), 54, 57, 65, 71, 82, 85, 106, 132, 144, 170, 216, 224, 244, 264, 270, 275, 285, 291, 314, 341—2, 357, 374, 401—405, 418—429, 458.
Адамів хвіст 423.
Адамова голова (лежала під

Ісусовим хресгом) 34, 427 (А-ів лоб).
Адил (край, город?) 277.
Адонай 82—5.
Азар (народ) 276.
Азія 29, 39, 33, 42, 82 (Арія), 256 (Асія).
Азитуцка Сармація 33.
Азмазот (народ) 276.
Азуїл (ангел) 405.
Аир (ударив Ісуса в лице 5).
Акаѳима (звізда) 404.
Алак (той що робив хрест на Ісуса) 414.
Алани (народ) 33.
Александер цар 30, 82 (Макед.) 270, 275—7, 285—6, 340, 395.
Александрія 256, 275, 285, 288.
Алимпіада, мати Алекс. Мак. 275, 285.
Алиферій (зам. Елиферій, Елевтерій) 84.
Амалик 433.
Америка 33.
Аммон (народ) 211, 394.
Амос прор. 109, 115, 249, 336.
Анааног, Аноаног (народ) 286.
Ананія старець 109.
Англія 246.
Андрей апост. 83, 85. 416.

Андрей Юродивий 226, 231.
 Анна (архієрей жид.) 80 (Ана),
 140, 144, 145.
 Анвуга (народ) 276.
 Антисотона 289, 290.
 Антихрист 42, 251, 254, 257,
 259, 262, 278—281, 288, 291
 (... хрест), 292—3, 298—306,
 309, 321—2, 331—4, 306, 308,
 340—2, 345, 349, 357—8, 388—
 395, 397, 399, 400, 402, 472.
 Антихристів слуга 305.
 Антіох 414.
 Антога (народ) 276.
 Антоній сьв. 469.
 Анфилог 92—99.
 Апокаліпсис 303.
 Апокрис (книга) 323.
 Аравиа гора 32, (Арапія) 277.
 Аравитська гора 265, 413.
 Аравль (край) 277.
 Арань (город) 287.
 Араратські гори 16, 32.
 Аред 265.
 Аркадія 410.
 Армени 272, 277.
 Арменія 29.
 Арменія гора 32, 41 (Арвенія),
 484 (арм. гора).
 Арозом 286.
 Асафатова врата 150, 151, 232.
 " оудоль 276.
 Асир 294, 326 (Асър).
 Асирія 268, (Асърїя) 169, 262,
 284.
 Ассирийский язык (ним говорив
 Адам) 5, (ним же буде Бог
 судити людей) 406.
 Атлас (гора) 41.
 Афеназ (народ) 276.
 Афет 29, 40, 413.
 Афетові внуки 275, 286.
 Африка 19, 41 (Африга).
 Ахав 3.
 Ахим (зам. Яким, Іоаким) 257.
 Ахирон 39.
 Аванасій 410, 414.

Баавал (син Ламеха) 29.
 Баміан (народ) 276.
 Баратрум (назва пекла) 39.
 Бенедикт св. 246.
 Болгари 82.
 Британська земля 68, 72, 70,
 453, 458.
 Бром (місце) (39).
 Брославский цар 455.

Ваал 273.
 Вавилон 32, 300, (темний В.)
 316, 328, 398—400.
 вавилонське панство 394, (цар-
 ство) 395, (країна) 398—9.
 Вавїлони (люди) 340, (Вавило-
 няне) 394—6.
 Валонь (зам. Ваал) 268.
 Валтазар 405.
 Варахія 415.
 Варфоломей 416.
 Васон (місце) 341.
 Василій Вел. 1, 2, 11, 13, 23,
 94, 99, 401, 407—9.
 Василій Новий 178—9, 182—6,
 190—5, 463—4.
 Веліорак (демон) 423.
 венгерські гори 33.
 Венера (планета) 35, 42.
 Веніамінові врата 428.
 Висла (ріка) 33.
 Вифинія (край) 256.
 Вифлем 21, (Вифлеом) 144, 407.
 Вифсаїда (гора) 278—9, 289,
 293, 331, 333, 472.
 Вифсаїдяни 299.
 Вифанія (гора) 12, (Вифанія)
 256, 458.
 Вовлейотика (книга) 319.
 Волга 33.
 Волоша 33.
 Вооз (син Ламеха) 29.
 Британська земля 70 (див. Бри-
 танська, гесте Льоретанська).
 Вьоусь (Войс) 256.

Гавриїл арханг. 3, 50, 54, 61,
 65, 92, 96, 101, 133, 170, 201,

280, 289, 291, 311, 404, 425, 449.
 Гад (Hades) 256, див. Ад.
 Галат великий (город) 267, (Гават) 267, 269, 273, 282, (Говат) 271, (Гатов) 271, (Гавад) 284.
 Галатія (край) 255, 277.
 Галгалы (город) 109.
 Геброн (місце) 28.
 Геврон (перший король) 6.
 Гедеон 266—7.
 Геєна 39, (геєнна огненная) 179, 189, 194, 234; огняста 211; пекелна 206, 209, 323.
 геєнская пропасть 189.
 геєнское море 322.
 Геврикус (алтеріанский) 246.
 Герман (патр. єрусал.) 463.
 Германас (гора) 30.
 Героним Визнавець 135, 293.
 Геста (розб.) 409.
 Гибернія (край) 37, 235, 237, 246, 259.
 гишпанське кролєство 33.
 Гог (народ) 30, 42, 275, 286, 471.
 Голгофа 34, 78, (Голгота) 76, (Голгоѡа) 279, 289, 298, 332, 427, 472.
 Голіяѡ 455.
 Гомора (гор.) 8, 18, 51, 59, (Гоморія) 73, 82, 85, 402, 408.
 Горний Иерусалим 199.
 Горний Сіон 77.
 Греки 268, 388, (Грекове) 297.
 Грекини 463.
 Греченин 275, (Гречин) 285.
 греческія люди 288.
 грецьке море 33.
 Григорій Богосл. 1, 2, 11, 13, 23, 94, 99, 401, 407—9.
 Григорій Назіянський 319.
 Григорій (ученик Василя Нового) 179, 192, 194—5, 463—4.
 Гаґнес (ріка) 32.
 Гильбрехт мних 246.
 Готѡи 33.

Давид 12, 18, 20, 24, 25, 124, 143, 163, 259—261, 223, 279, 290, 312, 315, 321, 323, 329, 357, 368, 395, 410, 415, 455, 470.
 Давидові псалми 218, (доми) 310.
 Давидово племя 295, (пророцтво) 301.
 Дамаск (гор.) 32, 358, 422.
 дамаска земля 150.
 Дан 279—80, 290, 341.
 Данііл (прор.) 255, 338—342, 344, 349, 358, 362, 389, 391—5.
 Данове коліно 341, (племя) 357.
 Дарій (цар) 275, 285, (Дариоус) 395.
 Декаполіт, (батько Конст. Вел.) 427.
 Декій (цар) 140, 141.
 Деонисій Ареопагита 319.
 Дерлиця Т. 457.
 Дивера 246.
 Дизма (розб.) 9, (Дижман) 409.
 Дикис (звізда) 404.
 Дил (місце) 277, 287 (слід приказки: между Дила и Адила).
 Діоклитіян 140.
 Діонісій Картузіянський 246.
 Долас (остров Дельос) 33.
 Дон (ріка) 33.
 Дорсеей 91.
 Дунай (ріка) 33.
 дщи Сіоня 90.
 Ева 4—7, 15, 17, 28, 34, 39, 41, (Євѡга) 132, 170, (Евва) 264, 291, 314, 404, 408—410, 424, (Евьга) 423.
 Євреї 61, 342, 431, 432.
 Єврейка 357.
 єврейський рід 344.
 єврейський собор 351.
 єврейський язык 5.
 Європа 29, 38, (Європія) 41.
 європейська Сармація 33.
 Египет 9, 18, 32, 268, 272, 282, 330, 405, 432, 435—6, 443.

египетське царство 240, (земля) 430.

египетський цар 344, 395.

Египтяни 432, 435—6, 443.

Едем 4, 150, 411.

Едом 397, 411.

Езафелъ 407.

Езекііл (прор.) 271, 282, 286.

Езекія (цар) 109, 116.

Езерій 81, 83, (Елизерій) 82.

Екклісіаст 306.

Елада 268.

Елена (мати Конст. В.) 10, 409, 427.

Елеон (гора) 215.

елеонська гора 75, 124, 163.

Елферій 84, 86, (Елферій) 84.

Елина (невірні) 189, (Елине) 340, 395, 439, 444.

елинський язык 202.

Елисавееа 404.

Елсей, 386.

Емерика 29.

Еметрив (пустиня) 267.

Енос 405.

Енох 8, 17, 259, 280, 291, 302-3, 342-3, 247, 358, 386, 395, 402, 405.

Епіфаній 229—291.

Ерар (назва пекла) 27.

Ерданъ 477.

Еремія 82.

Ерес (імя) 409.

Ерихон 23.

Ерусалим 287, 295, 297, 301, 303, 329, 331, 393, 426.

ерусалимська земля 75.

Ефарз (народ) 276.

Ефес 32, 256.

Ефіоп 179—182, 256; (Ефіопи-ни) 290, (Ефіопляни) 301, 464.

ефіопське царство 340.

ефіопські села 304.

ефіопське море 269, 274, 284.

ефіопський цар 275, 290, 301, 344, 395.

Ефіопія (город) 269, 274, 279, 284, 290, 301.

Ефрат 29, (Ефраф) 41, 286, 305, 442, (Ефрант) 272, (Ефраот) 283, 435.

Ефрем (Ефрѣмъ) 360, 264—6.

еоусіяская земля 443.

Евѣинъ (море) 33.

Жигмунт (кор.) 63.

Жиди 8, 9, 18, 132, 330, 333, 406, 410, 425.

Жизян (імя когута) 403.

Заїл (ангел) 9.

Зацерковна Явдоха 457.

Захарія (прор.) 15, 395, 407, 415.

Зевій (ватажок) 267.

земля обітованія 271, (обиден-ная) 282, (солнечная) 286.

Зеон (ріка) 41.

Зив (ватажок) 267.

Зів (Сѣнь, Сїинъ город) 289, 472.

Златустий (свв. Іван) 393.

Змалтяни 267, (Змаилтяни) 330, (Змалити) 392.

Иавр 419.

Иасоѣдъ 109.

Иасоѣсъ 109.

Иезекііл 274.

Иезекія 267.

Иерусалим 109, 113, 178, 256, 422.

Изнан (розбійник) 9.

Измаил 266—273.

Измайловичі 266—9, 274, 284-5.

измаилѣско время 273, (...скїи языци) 274.

Измаилтяне 82, (Измаилты) 274, (Измалты) 256, 269, 273, 330, 471, 472.

Израїль 85, 116, (Иїль) 267, 286.

Иліїна кров 306.

Илія Оезвитянин 76—8, 259, 386, 395, 402, 407, 419, 463.

Индія 274, 285,

индѣйская страна 443.

Ивфлячичи 33.

Иоан єванг. 446.
 Иоан Келестеновит 229—231.
 Иоанъ предтеча 379.
 Иов 415.
 Иорѣданъ 425.
 Иосиф 427.
 Иудин гріх 441.
 Иудино племѣ 341.
 Иоуреія 415.
 Ипполит 334, 356—7, 394, 413, 444.
 Исав 109, 394.
 Исаія 109, 112, 115, 116, 415, 444, 446.
 Исак 105, 106, (Исаак) 386, 412, 429, 430.
 Ісус Наввин 443.
 Исход (книга) 440.
 Іав'к (імя бога Явгег) 434.
 Ияков 386, 413, 410, 431, 444.
 Іюд'ѣ 109, (Иудей) 446.

 Іаир (ударив Ісуса) 9.
 Іаков (апост.) 90.
 Іалак (робив хрест) 9.
 Іаков (патр. єрус.) 290, 321, 405, 330, 440.
 Іалених (цар) 287.
 Іарманад (народ) 286.
 Івал (син Ламеха) 29.
 Іевус Калисон (демон) 41.
 Іезекііл 167.
 Іелисей 419.
 Іеремія 1, 46, 341.
 Іерихон 405.
 Іерусалим 18, 22, 23, 32, 33, 53, 56, 61, 63, 69, 82—3, 85, 92, 95, 98—9, 261, 270, 274—9, 285, 287—290, 299, 310, 333, 342, 344, 375, 380, 395, 402, 405, 446, 448, 462, 467—8.
 іерусалимське панство 398.
 іерусалимський єписк. 291, (патр.) 301.
 Ізмаїлтяни 271.
 Ізраїль (Іїль) 2, 102, 113, 271, 273, 282—3, 341, 402, 435, 438, 440.

ізраїльська земля 276.
 Ізраїлтяни 85, 266, 408, 433, 436, 439.
 Ілія 2, 5—7, 10, 14, 17, 280, 291, 302—3, 342 7, 358.
 Іллай (народ) 276.
 імен Христових скільки 16.
 імя Адама з 4 звїзд 28, 40.
 індійський цар 275.
 Індія 29—32, 41.
 Іоавель (Іовель) 40.
 Іоан (апост. богосл.) 10, 14, 17, 22, 25, 33. 132—, 170—1, 200, 247, 258—264, 293, 300, (Г)ан 302—306, 310, 319, 322, 338, 342, 356, 362, 368, 373, 404—6, 416, 467.
 Іоан Дамаскин 314, 358.
 Іоан Златоуст 13, 94, 393, 418.
 Іоан (хрест.) 8, 10—16, 44, 50, 57, 61. 70, 82—8, 126, 144, 154, 160, 170, 342, 284, 386, 402, 404, 412, 414, 416, 449.
 Іоан Милостивий 227—8.
 Іоаннікій (патр. єрус.) 53.
 Іоан Прислопський 247.
 Іов 2, 15, 205.
 Іовиш (планета) 35.
 Іона 10, 12, 403, 408, 443.
 Іонікум море 33.
 Іордан 13, 32, 44, 57, (Іердан) 133, 248, 408, 449.
 іорданська ріка 61.
 Іосафатова долина 42.
 Іосиф з Аримаф. 9, 13, 16, 17.
 Іосиф (обручн.) 415.
 Іосиф (патр.) 17, 20, 430.
 Іосія 336, 415.
 Ірод 82, 140—1, 144.
 Іродіяда 231.
 Ісаак 5, 8, (Ісак) 104, 105, 151, 153, 160, 311, 405, 413.
 Ісаія 2, 24, 335, 368, 396.
 Іудеє 194, 157, 334—5, 344, 374.
 іудейський цар 69, 71, (язик) 343, (собор) 351.
 Іфав (народ) 276.

Іяков (патр.) 2, 46, 151, 153, 279, 311, 341.

Іюда (патр.) 32, 341—2.

Іюда (пред.) 8, 12, 22, 81, 140, 141, 224, 280, 404—9.

Іюда Яковль 338.

іюдейське царство 340.

Іудея (місто) 32, (край) 248.

Іудово коліно 341.

Кавцедеморус (демони) 39.

Каін 5, 7, 12, 14, 18, 20, 28, 36, 82, 85, 144, 264—5.

Каінан (син Хама) 32.

Каламона 264.

Каликія 273.

Калугород 287.

Калѣда 288.

Калузра (місто) 277.

Калуїл (анг.) 9, 405.

Камена (гора) 30.

Капернаум 277—8, 289, 293—4, 298—9, 331, 333, (Карпаум) 472.

Капернаумці 299.

Кападокія 32.

Кармута (імя жінки) 398.

Кароль (король) 453.

Кашук (назва) 457.

Каяфа 80, 140, 141 (Каифа) 79, 458—9.

Квизма Люлемъ (діявол, що покусив Єву) 29.

Кгеенна 27 (див. Геенна).

Кипр 257.

Кирил (александр.) 202.

Кирил (єрусалимськ.) 299, 388, 460.

Кирил (філос.) 196.

Кириней (Симон) 416.

Кликанець (цар) 94.

Климент папа 86.

Колоїл (ангел) 5.

Колонія (місто) 256.

Константин (цар) 10, 257, 278, 289, 427.

Константинополь 32.

Кормил (гора Кармель) 426.

Креснос (теольот) 323.

Крит (остр.) 33.

Лавра (місце) 84.

Лазар 5, 7, 12, 17, 18, 79, 407, 419, 427.

Лазарева (Марія мирносивця) 9, 19.

Ламех 18, 20, 29, 40, 429.

Ларион св. 227—8.

Ласус мораес (пекло) 27 (переплутане locus mortis).

Литимос 394.

Левваѣан (звір) 142.

Левит 8, 23, 405 (Леввиг) 443.

Левіон (цар) 321.

Левким (народ) 276.

Лев папа 63, 70, (Леон) 453, 455.

Лива (Лія, жінка Якова) 430.

Ливан 386, 426.

Ливанда (місто) 32.

Ликія 269.

Литва 33, 329.

Логин (сотник) 9, 22, 405, 409, 414.

Лот 10, 295, 407, 312.

Лотова жона 402.

Лука (єванг.) 200, 405, 416.

Люцидар (книга) 25, 37, 38.

Люцифер 26, (Люципер) 235, 323, 326, 410.

Маврійський дуб 50, 57.

Магдалена 78.

Магог 30, 42, 276, 286, 471.

Магомет 310, 315.

мадьямська земля 304, 408.

Мазурове 33.

Макарій (пуст.) 22, 213, 218, 466—9.

Македонн 275, 394.

македонські царі 275, 395.

Максиміян 396, 397.

Мала Азія 33.

Малта (остр.) 397.

Малх 81, 83—6.

Манасія (цар) 366.

Мандона 294—5, 321, 326, 328-9.

Маринська земля 41.

Марія (Бѣла) 1, 3, 57, 61, 65, 68, 72, 80—4, 99, 100, 148, 165—6, 334, 343, 357, 360, 379, 382—6, 397, 415, 417, 424—7, 443, 456, 458.

Марія (мирон.) 19.

Марко (єванг.) 405, 416, 458.

Марсавія (звізда) 404.

Масло (мати Авраама) 5.

Матробити (народ) 30.

Маттєй ап. 200, 325, 331, 396, 405, 406, 416.

Махометчики 300.

Мезопотамія 32, 288, 388, 444.

Мелагин (город) 256.

Мелхиседек 13, 15, 396, 411.¹

Мелхіон (волхв) 405.

Менандр 288.

Мендонія 288.

Меотське озеро 33.

Меркуріуш (планета) 35, 42.

Мерра 432.

Месія 141, 293, 333.

Меѳодій Патарський 271, 281.

Мпкалда (обличила Петра) 9.

Милитин (єписк.) 463.

Милних (назва дерева) 309.

Мвнея Четъя 194.

Михаїл арх. 63, 68, 70, 72, 75, 79, 87, 92, 96, 100—108, 113—4, 124—142, 144—171, 201, 259, 274, 276, 278, 280, 287, 291, 195, 311, 404, 414, 457, 459.

Михаїл (цар) 169, 270, 274—6, 279, 281, 284—5, 289, 290, 297—9, 321, 319, 330—2, 471.

Михей (прор.) 109, 336.

Міднон (цар) 295—6.

Мідское панство 394.

Мідянин 286, 340, (Міди) 395.

Моав 394.

Мойсеєва палиця 8.

Мойсей 2, 3, 5, 8, 10 (син Лотів) 12, 18, 32, 44, 50, 54, 57, 61, 65, 81—4, 126, 132, 170,

232, 253, 315,¹ 341, 345, 357, 386, 396, 402, 405, 411, 426, 431—2, 435, 440, 443, 454.

Мойсеїв закон 23.

Момврикій 235.

Монода (цариця, див. Мандона) 278.

Москва 33.

Мунт (син Ноя) 313.

Мурин (чорт) 121.

муринська земля 29.

Навходоносор (цар) 32, 85, 338—40.

Нагог (народ) 276.

Наділ (вар. від Адил, місце) 288.

Назарет 54, 57, 65 (Назаретъ) 425.

Насон (син Єзекії) 109.

Наоусій (імя) 443.

Наоусис (первісне імя Ісуса Навина) 443.

Наполь (місто в Азії) 444.

Нахор (батько Мойсея) 440.

Небром (місце) 39.

Немрот 32.

Неомія (дочка Ламеха) 29, 40.

Нерон (цар) 84, 140, 394.

Несторій (єретик) 340, 396.

Никодим 9, 413—4.

Нифонт св. 233.

німецьке море 33.

Німці 300, 315, 333.

Ное (Ной) 6, 14—6, 29, 32, 40, 85, 265, 266, 270, 275, 285, 297, 306, 357, 405, 408, 410-13.

Ноїв ковчег 12, 16, 17.

Оан (зам. Іоан) 343.

Овчая купель (місце) 274.

Овче поле 269—70, 273, 284, 471.

Оевус (зам. Оуен) 237, 246.

Оиль (прор.) 109.

Олександр (зам. Александер) 472.

Оливна гора 62, 69, 70, 72, 79, 453, 458—9.

Ока (село) 398.
 Ондія (вар. зам. Індія) 270.
 Онійське море 33.
 Ордан 171.
 Оретас (гора) 30.
 Орив (ватажок) 267.
 Оритіон (народ) 286.
 Орнати (край) 288.
 Ос (син Ламеха) 40.
 Осип (вар. зам. Іосиф) 276
 (Осифъ) 427.
 Ософія (вар. зам. Софія) 269.
 Оун (народ) 276.
 Офріга (вар. зам. Африка) 41.
 Оцеан (ріка) 29 (море) 31, 33.

Павло (апост.) 24, 49, 42—3,
 87—8, 92, 95, 117—119, 123,
 126, 132, 153, 160, 200, 246,
 260—268, 271—3, 282—3, 312,
 338, 359, 368, 385, 386, 399,
 393, 405, 416, 418—22, 457—60.

Паладій мних 371.
 Палестина 32, 63.
 палестинська сторона 53.
 Палея (книга) 428.
 Патрвкеа земля 269, (Патрікія)
 284.
 Патрікій св. 236—7, 247, (Па-
 триціуш) 236.
 Патрил (місце) 277.
 Патра (гора) 29.
 Патрусія (гора) 41.
 Пахомій сьв. 89, 90, 470—1.
 Пергам (місто) 256.
 Перло многоцѣнное (книга) 320.
 Перси 340, 388, 394—5.
 Персида 32, 269, 273, (вар. Пер-
 сида), (П. поморська) 284.
 перська земля 268, 272.
 Перть (край) 287.
 Перфури (бретик) 443.
 Петро апост. 8, 9, 12, 49, 82—88,
 301, 333, 338, 368, 404—409,
 416, 418—22, 457—460.
 Пилат Понтийський 5, 21—1,
 79, 140, 402, 413—4, 458.
 Пионій св. 247.

Піус, папа р. 67.
 Польща 53.
 Поляки 33.
 поморська земля 269, 273.
 Поморчики 33.
 Понт (край) 32, 278, 288.
 Іпополит (зам. Іполіт) 416.
 Пор (царь) 275, (понтійський)
 286.
 Португалія 33.
 Прелог (книга) 95, (Пролог) 196,
 463.
 Прусаки 33.
 Птаис (гора) 29.

Рагуіл (батько Мойсея) 440.
 Распар (волхв) 405.
 Рафаїл (арханг.) 311, 404.
 Рахиль 276.
 Ревека 413.
 Рига (город) 277, 295, 329.
 Рим 49, 63, 256, 267, 269, 271,
 274, 277, 282—8, 295—6, 301,
 329—33, 419, 422, 471.
 Римляни 267, 271, 282, 394—5
 римське панство 394.
 римський город 277.
 Роман (царь) 463.
 Ромеї (Римляни) 395.
 Россія 47.
 Русь 33.
 руська земля 272.

Саав 109.
 Савао 97, 101, 254, 261, 374,
 445.
 Савек (імя) 311.
 Савул (син Якова, хибно зам.
 Ісав) 46.
 Салмон (ватажок) 267.
 Салтарій (народ) 286.
 Салтир (народ) 276.
 Самарянин 23, 405.
 Самарянина 6, 16.
 Саммаїл 110.
 Самсон 8, 17, 20, 341.
 Самуїл 8.
 Сарацени 95, (Срацини) 92, 95,
 99, 189.

сараценська земля 99.
 сарацинський цар 98.
 Сардикон (город) 295—6.
 Сармація 33.
 Сарон 282.
 Сарра 5, 9, 105, 106, 429.
 Сатана 4, 21, (Сотона) 110, (Са-
 тона), 120, 121, 141, 218, 225,
 261, 279, 323, 356, 358, 363-4,
 381, 384, 402, 409, 415, 421,
 (Сътона) 421—3, 426, 455, 468.
 Сатанаїл 13, 410, (Сотонаїль)
 422.
 Сатурнус (планета) 35.
 Саул (король) 435.
 Сафатова юдоль 358.
 Селля (місто) 33.
 Селунь (місто) 256—7, 277.
 Семіон Стовпник 227—8.
 Серафими 51, 192, 271, 351,
 374—5, 385, 403, 418, 444,
 446, 452.
 серафимський глас 374.
 Сибель (остров) 33.
 Сибіля 33.
 Свгор (город) 8, 407.
 Сидон (город) 8, 32, 293.
 Сим 6, 32, 40, 413.
 Симон волхв 338, 348.
 Симон Киреней 409.
 Симон (прокажений) 19, 416.
 Симон (отець Лазаря) 5.
 Синай (гора) 5, 8, 32, 44, 45,
 50, 54, 61, 84, 270, 274, 285.
 Сирія 256.
 Сиф 8, 13, 14, 29, 34, 264, 405.
 Сифові сини 265.
 Сїн (вар. зам. Зин, Хоразин) 288.
 Сїон (гора) 53, 90, 316.
 Сїонадаці 335.
 Скеролаф 256.
 словенський язвк 202.
 Смаилтяне 452.
 Совак 5.
 Содом (Содома) 8, 18, 51, 59,
 78, (Содомія) 73, 82, 85, 402,
 407—8, 412.
 Содомляни 66, 230.

Соломон 34, 270, 285, 426, 443.
 Соломонова мудрість 18, 20.
 Сомукія 273.
 Соркилон 321.
 Сотонин апостол 196.
 Софал (син Ламеха) 40.
 Софія св. (церков) 256, 274, 284.
 Стафорин 256.
 Стефан (король) 247, 246.
 Стефан препод. 248.
 Сулоняве 393.
 Сумантянина 419.
 Схар (священник) 103.

Танаїс (ріка) 33.
 Тарасій 84.
 Тарспе (місто) 443.
 Тартар 38, 139, 141, 187, 206.
 Тарх (імя) 81—3.
 Татари 33, 256, 300, (Татарове)
 315, 333.
 Театрис (гора) 30.
 Тебея (місто) 32.
 Терех (батько Авраама) 5.
 Тигр (ріка) 29, 32, 41, (місто)
 32), (Тврг) 293, 435.
 Тимофей св. 415.
 Тисон (ріка) 41.
 Титан 346, 394.
 Толкос (остр.) 33.
 Триатор (гора) 323.
 Трифон сьв. 414.
 Туркия 297, 300, 315, 330, 333.

Урііл (ангел) 311.

Фалій 286.
 Фарав 286.
 Фараон (егип.) 78, 82, 85, 330,
 412, 431—2.
 Фатіон 276.
 Фемаркій (демон) 145.
 Феодора 462.
 Фида 276.
 Филип макед. 256, 270, 275,
 285, 416.
 Филип цар етіопський 285.
 Филстина земля 32.

Филон 405.
 Фисан (імя) 9.
 Фиссон (ріка) 29.
 Фліодрелфе 40.
 Флорес Лавремінаст 195.
 Фол (цар) 275.
 Фотин 276.
 Фотіон 286.
 Фетія Самарянка 6.
 Фреотрум (пекло) 39.
 Фруги 256.
 Фругія 255, 277, 288.

 Хаан Єгиптянин 9.
 Халдея 82.
 Хам 6, 29, 42, 40, 413.
 Хаванея (місто) 32.
 хананійській 443.
 Хараан 444.
 Хахон 276, 286.
 Хеврон 730.
 Херувими 51, 93, 96, 101, 127,
 132, 136, 140, 165—8, 174,
 192, 261, 310, 317, 351, 374-5,
 385—6, 391, 403, 428, 444—7,
 452.
 херувимська пісня 461, (...ий
 глас) 374.
 Хиднадяха 286.

Хоразинт 278, (Хирвзон) 279,
 293, 331, 332, (Хоразим) 472.
 Хоразиняни 299.
 Хорив (гора) 32.
 Хус 32.

Цаліодемонус 27.
 Цариград 193—5, 257.
 Церебрус 39.
 Ципрес (остров) 33.

Чамастрон (люди) 31.
 Червоне море 12, 29, 30—4, 44.

Шатан 208, 292 3, 301, 303,
 (Шейпан) 346, 388, 391—3.
 Шпал (гор.) 81.

Яким 412.
 Яков (патр.) 324, 412, 432.

Өавор 264 (...ська гора) 258.
 Өал (царь) 290.
 Өаликацѣи (єретики) 443.
 Өеодора 178—9, 191 4, 463.
 Өеодорит 410.
 Өилоген (царь) 102.
 Өома ап. 150, 416, 440.

III. Показчик рідких і неясних слів.

Адаманти 32 (розбивають козячою кровю); **адамити** 438, сего варіянта у Срезн. нема).

адаманти 441 (у Срезн. адамантовъ, I, 6).

азали 389 (польське azali — чи? L. I, 37).

алити 241 (польське alić, отсе! ади! L. I, 12).

аполон (так мали прозивати Христа перед розп'ятєм, Срезн. вас.).

арель 446 (діял. зам. орел).

аромати вина (Срезн. вас.).

аспид або **аспида** 229, 250 (быста акы аспида глоухы 253, гадюка, укр. гаспеда, гал. яспеда, яспедиці, Дрог.).

афрани 420 (камінь, Срезн. вас.).

бадач 203 (поль. badacz, дослідник, L. I, 43, у Срезн. в тім значіню лише кадати, 39).

базилішок 398 (поль. bazyliszek, L. 66, рід ящірки).

барда 180 (ношаше смерть вороудіа къ моученію: мечи, стрѣлы, копїа, барди, Срезн. вас., уживаєть ся доси у Гу-

цулів, Жел. I, 13, у Лін. лише bardysz L. I, 57, сокира).

басник 230 (дїла волховъ и басниковъ яко зми — Срезн. вас., тут очевидно значить чародїй)

бездѣльно 187 (пройдохомъ то мытарство бездѣльно, спокійно, без зачіпок; у Срезн. в такім значіню нема).

безѣница 294 (польс. beze-
cnik L. I, 78).

безпам'ятливый 54 (недбалый, забудько, Срезн. вас.).

безрадно 205 (кривость безрадно живѣчихъ, з поль. bezrzędnie, L. I, 87, безладно, неморально; у Срезн. I, 56 в подібнім значіню безъ радѣ).

безсѣрман (Срезн. безсѣрманъ I., 79).

белѣгъ 256 (знак, пор. Срезн. I, 220).

бергъ 438 (праженъ новыхъ бергъ да не пастъ — у ви-
кладі сказано новыхъ класъ прагше, отже бергъ = колос, а може радше загалом щось таке, що оберегає цінний зміст, шкатулка; Срезн. вас.).

БЕСОУМРІТИ 429 (Сеї форми у Срезн. нема).
БЕШЕДА 165 (бачв. діял. зам. БЕСЪДА).
БИДНИКЪ 165 (бачв. діял., Ср. БЪДЪНИКЪ I, 215).
БИЦЕ 266 (клепало, у Срезн. є тільки БИЦО I, 88).
БИСНЫЙ 234 (бачв. діял., у Ср. БЪСЪНЫЙ I, 222).
БЛЕВОТИННЫЙ 184 (мерзость БЛЕКОТИННА; у Срезн. I, 112 лише іменник блевотина).
БЛЕЩАНІЄ 170 (Ср. БЪЩАНІЄ I, 119).
БЛОУДСТВО 117 (призри на незаконное БЛОУДСТВО ѿ ДАВЛЕНІЄ ДЪТІИ — тут очевидно в знач. БЛАДОДЪКАНІЄ, пор. Срезн. I, 118).
БЛЪКАНОУКАЛСТВО 393 (сего сопр. у Срезн. нема).
БЛАДОУОУЛНИКЪ 51, 59 (сего сопр. у Срезн. нема, є тільки БЛАДНИКЪ I, 123).
БРАМЪШКА 358 (кси. як брѣмѣшки [изъ] зѣмѣкъ БЪЛЪЗЪТЪ — очевидно значіне: мурашка або червяк або мушка; походженє неясне, у Мікл. і Срезн. анальоґічного іменника нема).
БРЕЖІТИ 396 (не БЪДЪТЪ БРЕЖІТИ ѿ СТАДЪ БЪЖОМЪ), від БРЪЖИ, форма ненормально утворена, якої у Срезн. нема, пор. С. I, 186).
БРЪХЪ 209 (з польськ. brzuch, живіт).
БРЮЙНА 291–5 (брама, лемк. діял., з польського брама або brama, L. I, 162).
БЪДОВЦА 313 (з польського budowca, L. I, 191).
БЪЛВЪ 288. **БЪЕКЪ** 278 (ТАМ БЪДѢТЪ БЪЛВА, Срезн. толкує в анальоґічнім місці furiosa, С. I, 195).

БЪАРЕ 285 (ам. БОАРЕ — сеї форми, що живе й доси на Карп. Руси, у Срезн. нема).
БЫСТРОГОРКОСТЬ 204 (у Срезн. сего сопр. нема).
БЪЗОНШАГЪ 310 (мад. bison-sag, доказ).
БЪЛОГОЛОВСКОЙ 212 (жіночий, від польськ. białogłowa — жінка завита в білий рантих, L. I, 94).
ВЕЛІАРСКОЙ 207 (вєл. кнпѣніє, у Срезн. I, 234 є тільки іменник ВЕЛІАРЪ — діавол).
ВЕЛКО 164 (бачв. діял. богато, вещей — більше 171, 167).
ВЕРЕМЕННЫЙ 63, 72 (зам. БЕРЕМЕННЫЙ).
ВЕЦКА 169 (бачв. діял. ТО ВЕЦКА ШЕ ПОЦИКАНЪ ПОТІМ ПОЦИКАНІТЬ СЯ).
ВЗГЛАНДОМЪ 241 (із польського względem, з мазурським ап зам. on).
ВИДОВИНСКО 203 (з польськ. widowisko, L. VI, 280).
ВОЄВНЫЙ 212 (з польськ. wojowny, L. VI, 376).
ВОРОЖСТВО 142 (ворожство БЪСОВСКОЄ, ворожба, у Срезн. I, 302 **ВОРОЖЬСТВО** тільки в знач. ворогованє, вороженєта).
КОРГА 241 (лемк. діял. зам. варга або варґа, з польськ. warg, L. VI, 219, Lippe).
ВОСПЛЕМЕНІТЫЙ 234 (бачв. діял. переплутано зам. ВОСПЛАМЕНЕННЫЙ ОГНЕМЪ).
ВОСПАШИТИ СЯ 184 (АБІЄ ВОСПАШИХЪ СЯ — форма утворена через фальшиву анальоґію з ВОСПАЩЪ СЯ, від ВОСПАТИТИ СЯ, у Срезн. її нема).
ВРІСКЪ 238, 240 (лемк. діял., з польського wrzask L. VI, 406, вереск).

в р і ц ь 358 (бачв. діял. від **в р ь**-
ти — кипіти, зам. **в р і т ь**,
пор. Срезн. I, 321).

в р е ш а н ь м е ц к а 293 (з поль-
ського *gzesza*, купа народу,
нім. *Reich*, L. V, 194).

в р о д ь 203 (з польск. *wrzod*,
струп, налив, пор. L. VI, 409,
також старор. **в р ь д ь**, Срезн.
I, 317).

в р о к ь 264 (и бысть **в ь** єдинь
в р о к ь **в**скврѣниша сѧ скврѣ-
нымъ **б**лѣдомъ, у Срезн. I,
400 **в ь р о к ь** знач. урок, дани-
на, тут час, нагода, реченець).

в р ь т и 202 (найсрощше **в р ь т и**
полемєнемъ — кипіти, тут
властиво горіти, пор. Срезн.
I, 321).

в р ь н ь д ь к ь 265 (лежаста оу
кєжи на **в р ь н ь д ь ц ь**, пор. укр.
рундук, Жел. II, 843, маб.
з нім. *Rundung* — півкругла
башта, ганок, виступ будів-
ничий, у Срезн. нема).

в с ь д ь ш н о 211 (у Срезн. **в е**-
ма, всею душею)

в ш е т е ч е н с т в о 204, (з поль-
ського *wszeteczeństwo*, роз-
пуста, L. VI, 448).

в ш е т е ч н и ц а 204 (з польск.
wszetecznicza, розпусниця, L.
VI, 438).

в ч а с о в а н а 205 (з польського
wczas, *wywczas*, спочинок,
вигода, див. L. VI, 239).

в ь б а д а ч ь 204 (з польск.
badacz і *wybadacz*, L. VI,
448, дослідник).

в ь т ь р а т и 243 (з польск.
wytrwać L. VI, 633, перей-
шло через лемківський дія-
лект, якому властиве **т ь р ь**
зам. **т р ь**).

в ь с п л ь з н и т и 393 (потомъ

ж е **м ь** **ж и в ь и** **в ь с п л ь з н и м ь**,
в ь с х и т и м с я на **в ь б л а ц ь** —
отже *streben*, *empor fliegen* —
етимольогія неясна, у Срезн.
vac.).

в ь р ь (?) 168 (лежаше **в** **в р ь**
яко оу котлѣ, від **в р ь т и**,
Срезн. I, 321, кипіти, кипя-
ток).

в ь к ь и с т ь и 205 (з польск.
wiekuisty, L. VI, 261, віко-
вічний).

Г а б ь т ь 139 (лат. *habitus*,
одежа, взято з польського L.
VI, 165)

г а д ь и 149 (кровь пїюще и
идѣ **г а д ь и**, гадючий, у Срез.
I, 507 є тільки гадьскый).

г а л а звір 31 (маєть два ро-
ги, кождый рогъ єсть на
два стѣпнѣ, Срезн. vac.).

г а м и ш н ь и 169 (угрор., з мад.
hamis, грішний, злий).

г л ь м о с л о в е ц ь 384 (у Срез.
I, 522 сего соп. нема).

г л а д и л и щ е 294 (вар. **л а д и**-
л и щ е, у Срезн. нема, ганебний
стовп, Pranger: **к р ь с т ь** **Х в ь**
нарече **г л а д и л и щ е**).

г н ю с ь 345 (у Срезн. I, 525
лише **г н ь с ь**, **г н ь с ь и** і **г н ь с**-
н ь и).

г о н к а 330 (крикъ великій и
гонка и сѣчь, у Срезн. **г о н ь**
I, 550, погоня, штурм).

г о с т и н н е ц ь 209, 220, 283
(Срезн. I, 567 **г о с т и н ь ц ь** —
шлях, дорога).

г р а б л и ь 397 (у Срезн. I, 574
лише **г р а б л е н ь и**).

г ь т о р и ц ь (бачв. діял., зреш-
тою слово загально укр., Жел.
I, 166).

І а м б а 240 (з польськ. *geba* = рот, перейшло через мазурський діял. *gamba*).
г 8 168 (бачв. діял. зам. к8, къ).

Д а л е - д а л е 297 (на тыхъ сѧ далє-далє скѣтъ оувєсь корочати бѣдєтъ; у Срезн. I, 625 редуплікованої форми нема).

Д а р о ч а т е л ь н ь 344 (ком-
 позитів з даръ у Срезн. нема)
Д е ш к и р о в а т и 309 (з поль-
 ського *dyszkutować* L. I, 586,
 розпирляти, резонувати).

Д и в и є в и д є н ь 256 (сего
 комп. у Срезн. нема, а є ли-
 ше в приложеню до Антихри-
 ста іменник дивѣнъ).

Д и в ь 286, **д и в о** 290 (Срез.
 I, 663 наводить лише „дивъ“
 із Сл. о. п. Иг. в значіню
gryphus і фразу з житія сьв.
 Власія: къ дивъ преврати-
 ти; до сього дод. наш текст:
 оучинитъ дивъ великій і ст.
 290: бѣдєтъ дива чинити;
 всі три цитати перечать зна-
 чіню *gryphus*).

Д л ѣ р с т ы й 454 (длѣрстый
 погибнєтъ котще — може
 помилка переписача, у Срез.
 нема нічого, що нагадувало
 би такий цєнь).

Д н є н и ч а р ь 168 (в бачв. діял.,
 формація сербська: поденний
 робітник, наймит).

Д н 8 к ь (?) 169 (бачв. діял. при-
 ходѣтъ во шдѣждахъ шк-
 чихъ, а зо дн8ка же сѣтъ
 волци, отже з нутра, з се-
 редины).

Д о б р о у н є н а в и с т н и к ь 346
 (у Срез. сего сопр. нема).

Д о в н ѣ м а н ы й 390 (польськ.
domniemanu, L. I, 483, мни-
 мий).

Д о в т ѣ п ь 211 (поль. *dowcip*,
 L. I, 518, дотєп, ум).

Д о ж г ь 398, **д о ж д ь** 451 (ані
 одної з сих форм у Срезн. I,
 754—5 не зазначено).

Д о м о в н и к ь 52, 60 (наші
 цитати: горє такоу домов-
 ник8, ижъ чєладь свою не
 побѣдить; і другий: горє
 чѣк8 том8 домовник8, ижъ
 не творить памяти стѣмъ
 днємъ, оба вказують ширше
 значінє, як подає Срезн. I,
 699, *rector ecclesiae*).

Д о м о ч а д н ы й 276 (попече-
 нїє о домочадныхъ своихъ.
 сьому речєню зараз низ-
 ше відповідає: „печаль о до-
 машныхъ своихъ“; у Срезн.
 I, 699 сього слова нема).

Д о р о (грецьке *δῶροῦ*, у Срез.
vas).

Д о т а л ь 241 (лемк. діял. доси,
adhuc).

Д р а г о м ѣ т а 304. (В старор.
 Срезн. I, 720 маємо прикет-
 ник драгѣминъ від драгѣ-
 манъ = драхма. В нашім
 текстї: оузрѣвши срѣбло
 чѣкѣ изъ далека, якъ те-
 перъ на драгомѣтѣ бѣдєтъ
 бѣгнѣти, отже драгоміта —
 загублена дорога річ, Жел.
vas).

Д р а п ѣ ж ц а 300. (в старор.,
 властиво в старомосковськїм
 є лише дієсл. драпєжити, Ср.
 I, 720; формація нашого сло-
 ва польська, пор. L. I, 529).

Д р є в л є з а в и с т н и к ь 436
 (у Срезн. композитів із дрєв-
 лє нема, I, 721).

Д ѣ н с к о с ь 427 (у Срезн. ли-
 ше дискосъ I, 666).

Д ѣ т и с ѧ 58 (оузрю, камо сѧ
 дєжєтє — де подїєтє сѧ, ку-
 ди сховѣтє сѧ. Срезн. I, 794
 знає лише форми дѣжєтъ і
 дѣша).

Дѣторастлѣніє 215 (у Срезн. I, 796—7 того сопр. нема).

Єдинодѣбный 256 (може льокальна назва в Видію Дан., у Срезн. нема).

Єзерѣвата 168 (якась неясна формація, мов болгаризм з родівником та на кінці, текст із Бачки, знач. озеро).

Ємѣирейскій 308 (**ѡчѣститѣ ѡгнемѣ** **ємѣ**., рідкий випадок в укр. мові, де **п** перейшло на **ѣ** — небо **єм** пірейське, **огнасте**, від греч. **πῦρ**; у Срезн. **vas**).

Єпентитѣ 434 (плащ, верхня одежа, тут спеціально ригуальна, пор. Срезн. I, 828).

Єѣстридѣ 434 (також ригуальна одежа, у Срезн. **vas**).

Єѣирскій 152 (етеровий, Срез. **vas**).

Єѣистолѣ 49, 51, 53-9, 61-4 (зам. епістолія, у Срезн. I, 829 такої форми нема).

Єѣѣдї 434, 438 (у Срезн. I, 836 є тільки форма **єѣѣдѣ**, жидівський сьвятий знаряд).

Жашѣ 166 (бачв. діял. з чесько словацького **zas** — знов, потім: **жашѣ на нїхѣ тма нападе**).

Жебесте 760 (діял. підгірська форма: щоб ви).

Жемѣ 171 (бачв. діял. земля).

Жикилѣ 39, **живїолѣ** 24 (польське **żywiol** — елемент, стихія).

Жиратокѣ 203, 207—8 (**жиратокѣ пѣстынничїй**, **попїл**; **неѣгасаючїй жиратокѣ чадѣ полный** **попїл**, **гранѣ**; у Срезн. I, 861 **жиратѣкѣ**).

Жлеоучитель 169 (зам. **лжеоучитель**).

жывнна 308 (Срезн. **vas**., **живе сотворїне**, **худоба**).

Забытѣ 446 (**во забытѣ положи**, у Срезн. I, 899 тільки **женська форма забытѣ**).

завиклакати 211 (з польсь. **zawikłać**, **zawikływać**, пор. L. VI, 1945, **заплутати**).

завѣнхлѣ 204 (польськ. **zawachanie**, **нюх**, **інтересний тут діалектичний відтїнок носового у зам. польського а**).

законѣ гвалтовникѣ 394 (у Срезн. сего сопр. нема).

запинанїє 288 (у Срезн. I, 934 є тільки **запинатель і запинати**).

заправдѣ 283 (діял. зам. **направду**, **взороване на польсь. zaprawdę** (L. **vas**.), де кінцеве **є** у виговорі чути як **и**).

запрѣтити сѣ 300 (**тѣ бы сѣ заразѣ запрѣтилѣ Хѣ** — тут очевидно в значїню „запрѣлѣ“ пор. Срезн. I, 939, **запрѣти і запрѣтити**).

зарѣнѣ свѣзда 280 (**зорнѣ** 290 (**ѡко єго якѣ зарѣнѣ свѣзда**, Срезн. і **зарѣнѣ і зорнѣ** **vas**).

засѣ 397 (**и засѣ наказѣ бѣженный**, з польськ. **zasię**, L. VI, 887 і **знов**, і ще **по над те**).

затѣрасованый 205 (з польського **zatarasować**, L. VI, 918, **завалити**, **заперти**, Срез. **vas**).

захвиченый 245 (**вѣ солодкости неѣко захвиченый** — польськ. **zachwycony**, L. VI, 722).

зацѣпенїє 142 (з укр. нар. **заціпенїти**, Жел. I, 280, **заклякнути**, **одубїти**. Срезн. **vas**).

зашѣ 167 (бачв. діял. **и пакѣ зашѣ ємѣ ангелѣ ѣзыкѣ**

- сваза, де паки і заш не те саме, хоч і виглядає на плеоназм: потім знов, як було вперед).
- заятра** 236 (з польськ. *zajutrz, nazajutrz*, L. VI, 776).
- заятра** 204 (з польського *zajęcie*, L. VI, 769, сердитість).
- звладѣць** 167 (бачв. діял.: то сѣть клеветници и звладѣци — такі, що сѣють звиду між людьми, від польськ. *zwadliwy*, L. VI, 1171).
- звѣтаство** 392 (з польськ. *zwycięstwo*, перемога).
- згнѣльный** 208 (гречини вѣ смерти згнѣльной, Срезн. vac.).
- згѣлкѣ** 238 (з польськ. *zgiełk*, L. VI, 1036, гомін, галас).
- згола** 241 (з польськ. *zgoła*, L. VI, 1042, загалом, вповні).
- згританѣ** 205—6 (з польськ. *zgrzytanie*, L. VI, 1048, скрегіт, церков. скрежіть).
- здобити сѣ** 209 (з польськ. *zdobić się*, L. VI, 987, оздобляти сѣ).
- здроганѣ** 204 (з польськ. *wzdrygać się*, L. VI, 668, стрепенути сѣ).
- зѣдѣ** 257 (Константинѣ словословитсѣ на зѣдѣ твоихѣ, від зѣдѣ, чесько-слов. *zed'* будівля, мур; у старор. лише зѣдѣ — глина, глиняна табличка, Срезн. I, 1011).
- зѣмнѣ** 429 (Пово зѣмнѣ, рознята паща, у Срезн. I, 980 вѣсовська зѣмнѣ).
- златогрѣбитель** 273 (у Срезн. I, 981—2 серед ком. позитів із злато сього нема).
- зловѣрникѣ** 314 (у Срезн. I, 1002 тільки зловѣрники).

- злѣкозный** 265 (у Срезн. I, 1003 тільки злѣкозники і злѣкозники).
- злѣкозный** 165 (у Срезн. vac.).
- злѣрчати** 326 (бѣдѣти и на самого Бога злѣрчати, діял. зам. злѣрчити).
- злѣпагѣбный** 199 (у Срезн. vac.).
- злѣпомнивый** 230 (у Срезн. I, 1004 тільки злѣпоминаніє і злѣпоминніє, прикметника нема).
- злѣпроходный** 229 (у Срезн. vac.).
- злѣсливецѣ** 207 (з польськ. *złościwy*, L. VI, 1083).
- злѣтворецѣ** 59 (у Срезн. I, 1005 тільки злѣтвореніє).
- злѣшественный** 229 (такий (путь), по яким злѣ йти, Срезн. vac.).
- зозѣ** 171 (бачв. діял. нѣ поставимѣ зозѣ жѣми — із землі).
- золѣ** 148 (бѣсы золѣ смрадныи кипѣчи зѣ огнемѣ лиють во оуста, те зол відно. відає народному: зола, Жел. I, 312, луг, розпечений попіл, Срезн. vac.).
- зоспинити** 152 (Жел. I, 314).
- зрайца** 300 (з польськ. *zdrajca*, зрадник).

- Игриска** 205 (з польськ. *igrzyska*, в церк. игрище).
- игрѣй слѣхѣ** 137 (gen. plur. игрѣй зам. игорѣ).
- изѣвѣса** 197 (вага, у Срезн. II, 1625 тільки привѣса).
- издѣцка** 197 (прислівник, у Срезн. лиш прикметник издѣцки I, 1048).
- изрѣчити** 372 (кто ны изрѣчитѣ и кто ны дастѣ из-

бавленіє? — ввручити, освободити — у Срезн. I, 1078 в тім значіню нема).

и́жа 286 (споганатъ стѣю землю скверною ижею сксею, Жел. I, 326).

и́ловъ 305 (и́лова голова — укр. діял зам. львова, пор. ікла, імшити).

и́миніє 167 (и́миніє церковное — бачв. діял. зам. нмѣніє).

и́нокѣнтаврѣ 32 (звір, частка „ино“ відповідає грецькому *μόνο-*, у Срезн. сего слова нема).

и́нооубійство 354 (вѣ грабленіа и оубійства и́нооубійства рѣцѣ про тростѣ. пор. Срезн. Сказ. о Антихр, тексти стор. 50, в Матер. вас.).

и́нѣди 447 (єгда на молитвѣ стоимъ. то оумѣ и́нѣди плаветѣ деінде, у Срезн. I, 1108 є лише и́нѣдѣ і и́нѣдѣ).

и́нчѣна 206 (з польськ. *jęczenie*, зойк).

и́ншакѣ 166 (бачв. діял. жѣна и́ншакѣ гѣтори — не так говорить, як чула, инакше).

и́скрѣна 260 (и развѣютѣ вѣтры всакѣ и́скрѣнѣ. може помилка зам. скврѣнѣ).

и́спатѣ 471 (а́ггѣ бо Гнѣ и́спатѣ ихѣ на швчи поличи походить від незазначеного Срезневським и́спатити — обернути назад, чи від якого и́шого кореня?).

и́стнити, и́стнѣвати 339 (порази образѣ желѣзныи и скѣделныи, и́стни до конца... тогда и́стниша сѣ кѣпно скѣделѣ и желѣзо... пождаа и́стнѣваа и прочаа негда ма попираа — в значіню

роздробити, анівечити, Срезн. вас.).

и́тари́зѣ 85 (якась жидівська формула клятви; Срезн. I, 1168 знає тільки форму и́тари́ца).

и́ѣфирѣ 427 (вітер, воздух, у Срезн. I, 838 є тільки форми єдѣрѣ, єдѣрѣ, єтѣрѣ, єтирѣ).

и́лживый 300 (и́лживый 300 зам. лживый).

ка́дзи 165 (бачв. діял. куди).

ка́лдѣнѣ 209 (з польськ. *kałdun*, L. II, 293, живіт).

ка́новникѣ 236 (лат. *canonicus* перейшло через чесько-словацьке *kanovník*).

ка́нѣша 140 (тогда нѣбеса распалѣтсѣ канѣша — форма тут граматично не зовсім ясна, зрештою канѣти в старор. відоме, Срезн. I, 1191, капнути, капати).

ка́пи́лѣющій 231 (мабуть від незазначеного у Срезн. I, 1192 слова ка́пи́лѣвати гуляти в шинку, від капили або капеліє, шинок).

ка́раме́ра 275 (якесь хробацтво, у Срезн. вас.).

ка́льо 174, 168 (бачв. діял. скільки).

ка́нтав́рообразѣнѣ 444 (подібний до кентавра; у Срезн. I, 1205 є тільки кѣнтаврѣ).

ки́штѣ 8 (кто ки́штѣ и Левѣнтѣ? — тут ки́т не в значіню рама, як у Срезн. I, 1209, а радше в знач. скриня, кивотѣ).

ки́йка 145 (нар. укр. кій, дрючина Жел. вас.).

кла́дѣ 136 (кла́дница) 143 (в значіню кладка, перекладина; у Срезн. I, 1211—2

- з тільки клада в знач. колода і кладиво, молот).
- клетнше 162 (хрїстіанъ, цо шє клєє передъ Богомъ — бачв. діял., із чесько-словацького *kleti se*, неправильно декліновано).
- клѣхкотаць 358 (бачв. діял. з польського *klekotać*, укр. клекотати, старор. клекѣтати, Срезн. I, 1217).
- коваль 350 (неправднн мѣры и ковалы, кірці, у Срезн. I, 1387 є тільки кѣваль, ковалъ, ковалъ).
- ковалина 425 (укр. кобеля, польсь. *kobiel*, L. II, 390, посудина плетена з лика або сїтника, Срезн. *vac.*).
- ковдѣшъ 298 (з мад. *koldus*, жебрак).
- кознїй 265 (прїодолѣвъ дѣлы кознннми, Срезн. I, 1390: козньный).
- кокѣль 207 (у Срезн. I, 1360 є тільки форма кѣколь — укр. куکیلъ, польськ. *kałol*).
- колотникъ 209 (бѣда расколы чиначим и колотникомъ, з польськ. *klótnik*, L. II, 382, колотити, але також сїяти неагоду).
- коморохъ 331 (вар. зам. скоморохъ, у Срезн. *vac.*).
- конархита 5 (у Срезн. I, 1268 є від слова конархати (зам. канонархати, *канонархейн*) іменники конархистъ і конархъ, той, що зачинає співати в хорі).
- копець 266 (вѣземъ мѣчь подъ копець, себ то під верхню одежу, походженє неясне, мб. не має нічого спільного з польсько-турецьким *kopiepiak*, L. II, 44).
- коренїє 295 (не стѣрпнть Богъ хѣлы и бѣзстѣдства

- и коренїѣ и блужнѣрства, від укр. коренити, даяти, плюгавити, пор. Желех, I, 366).
- корочати сѣ 297 (на тыхъ сѣ свѣтъ корочати бѣдѣтъ, буде доходити до кінця, у Срезн. нема).
- кочерга 242 (укр. форма, у великор. кочегаръ, той що орудує кочергою — прилад до гортани огню в печи).
- крадливый 378 (злодїйкуватий, у Срезн. *vac.*).
- крекотѣти 149 (у Срезн. I, 1220 є тільки кректати в знач. трїщати і про жабячий крекіт).
- креповати 207 (з польськ. *krępować*, вязати).
- кривопродавца 62 (сього композита у Срезн. нема).
- кривосѣдца 62 (у Срезн. *vac.*).
- кривотворца 72 (у Срезн. *vac.*).
- крѣпность 205 (з польськ. *krępnosć*, упертість).
- крокопрѣла 62 (комп. новїйшої формації, у Срезн. *vac.*).
- крѣжѣць 331 (ѡкрыются крѣжѣць, пѣкнѣзи, поль. *kruszesz, kruszce*, металъ).
- крюмъ 244 (старор. кромѣ, Срезн. I, 1328—9).
- крѣкъ, крѣчати 238—9, (лемк. діял. зам. кряк, кричатв).

Лєвнадѣмъ 141 (мітвна риба, тут одначе огнистий звїр, у якого пащеці мучить ся Іюда).

лєгомнѣ 267 (докалнса до лєгомнѣ нашихъ — табор, Срезн. *vac.*).

лєжанный 308 (много бы сѣ на сѣмъ свѣтъ людѣй лєжанныхъ знайдовало, в подїбнїм

значінню у нас говорять про „лежаний хліб“, тобто не такий, що сам лежить, але який їсть неробучий чоловік).

ЛЕЖНА 241 (лемк. діял. зам. лажня, польськ. *łażnia*, L. II, 605).

ЛЕПКИЙ 33 (Імєрика розпо-стерла ся аж до лепкого моря — казкова уява про таке море, в яким замість води густий, драгливатий плін, який не пускає кораблі, живе й досі в устах нашого народу, пор. Етн. Зб. I, 17).

ЛИКОВЕ 292 (стануть правед-нихъ ликове по правой сте-ронѣ — зам. лиці, ряди, хори).

ЛИСТВИЧНЫЙ 2 (аґгаскій пѣть въ видѣ ливичномъ; у Срезн. II, 76 се слово зо-всім у вишім, спеціальнім значінню: що відносить ся до книги Лѣствици).

ЛИШИЦА 427 (зайва часть хлі-ба в сѣв. дарах, Срезн. вас.).

ЛОТЪ 471 (те само, що волотъ, велетенъ: єста тамъ дѣла-лота, Гогъ и Магогъ; Срезн. вас.).

Л'СНѢТИ 210 (з польськ. *lśnić*, блищати, яснѣти, L. II, 667).

ЛЪПѢЖСТВО 327 (польськ. *łupieżstwo*, L. II, 680, здир-ство, грабунок.).

ЛЪЕМЪ 169 (лемківський при-іменник, знач. лише; у нашім текстї: крестъ не лѣемъ сло-вомъ нарицахъ).

ЛЪЕНОКАТИШЕ 166 (бачв. діял, укр. лінувати ся від лінявий, Срезн. вас., Жел. I, 408).

ЛЮТРИ 59 (в текстї Епістолїї: Слышите братїе, злотворци, лютри, ѿмѣтници — термін

лютри значить стільки, що загалом єретик).

ЛѢТОСТЬ 450 і **ЛЮТОСТЬ** (з польськ. *litość*, L. II, 648, милосерде).

ЛЪДИЛИЩЕ 277, **ЛЪДИЩЕ** 207 (див. вище **ГЛАДИЛИЩЕ**).

МАГНЕСЪ 32 (у Срезн. маг-нитъ, польськ. *magnes*).

МАРЪЖЕЛИНА 313 (угрор. *маржина* від маляр. *marha* скот).

МАТРИЦЪ 36 (теж що старор. *матица*, пор. Срезн. II, 119 *матица*).

МЕДОВЕННО ВИННО 467 (Срез. I, 121—2 такого прикметни-ка не має).

МЕЛОЗИТИ 417 (мелози мле-ко и бѣдетъ масло; отже мелозити — бовтати, бити масло; Срезн. вас.).

МЕРѢТИ 251 (карпатор. зам. мерти, старор. *мрѣти*).

МѢТЕ МѢТИ 449 (карпатор. форма будущего часу зам. будете мати).

МИГАНІЕ 465 (старор. *ми-гати*, Срезн. II, 134, іменни-ка нема).

МИНѢЩІЙ 282 (*vergänglich*, так і в укр. Жел. I, 438, Срезн. вас.).

МЛАТОВІЙЦА 146 (коваль, сго-го комп. у Срезн. нема).

МНОВЕНІЕ 200 (у Срезн. II, 224 є лише *мьгновєннє* і *мєг-новєннє*).

МНОГОПОХОТЛИВЫЙ 54 (сго-го комп. у Срезн. нема).

МНОГОСТОНЕНЪ 465 (у Срез. нема).

МОРДЫРСТВО 302 (з польськ. *morderstwo*, від нім. *Mord*, властиво від *Mörder*, убіійця).

м о т и л а 230 (Срезн. II, 79, має мотыль, мотыла, мотыло, excrementum, у нас, здається, collectivum neutr. від мотыль: мають сократи мотыла и гной).

м о ц а р ь 206 (з польськ. mocarz — вельможа, володар).

м р а в і є 417 (такої форми і відм. од. ч. велить догадуватися ся реченє: сияже сѣтъ мравіа; у Срезн. II, 183 пом. sing. мравия).

м р ъ г а н а 203 (з польськ. mrganie, укр. морганє).

м ъ ж е л о ж с т в о 205 (у Срезн. II, 188 сього іменника нема).

м ъ д р ы й 39 (їко мѣдрой баркы, з польськ. modry — блакитний).

м ъ ч н ы й 202 (бою сѣ мѣч-ныхъ мѣстцѣ — від мукы, Ort der Qual, мабуть не те саме значінє, що старор. мѣч-ный, пор. Срезн. II, 200).

м ш а р ь 444 (Ѡ оустѣхъ ихъ нсходитъ мшарѣ болотный, отруйный випар, Срезн. vac.).

м ш е л о н м е ц ь 187 (від староруск. мшѣль користь, лихва; у Срезн. II, 214 є мшѣлонскатель і мшѣлопривытокъ, а нашого комп. нема).

м ы с ц а 50, 57 (старор. мышѣца, рука, мязь; такої форми у Срезн. II, 222 нема).

м ы т н и ц т в о 203 (у Срезн. II, 221—2 є лише мытъникъ і мытъница).

м ы т о н м е ц ь 198 (у Срезн. vac.).

м ѣ н о в и т е 54 (з польськ. mia-
powicie, именно, власне).

м ѣ р о ч н и к ь 145 (той що бере мірки в млині, мельник, Срезн. vac.).

м ѣ х ь 354 (оуста ко гоуслѣмъ

и мѣху оуготовасте; колп тут не помилка „мѣхъ“ зам. смѣхъ, як має инший рукопис, то „мѣхъ“ ужито в значіню дуди, музикального інструменту).

н а к а л н о с т ь 203 (з польськ. nawalność).

н а д д а р ь 317 (з польськ. nad-
der або nader, L. III, 217, форми nadder тут нема).

н а д н ѣ ц а 168 (бачв. діял. із сербського, поденна плата).

н а м ѣ т н о с т ь 204, 212, **н а м ѣ т н о с т ь** 209 (з польськ. pamiętność або по фальшивій аналогії з umiejętność також pamięjętność, L. III, 255, пристрасть).

н а н ѣ т и т и 239 (з польськ. panieścić L. III, 322, накласти огню, розвести огонь).

н а ъ з о н о ш е н і є 364 (сього комп. у Срезн. нема).

н а ш ѣ ш т а л т ь 301 (з польськ. nakształt, на подобу, з нїм. Gestalt).

н ѣ б и 169 (бачв. діял. нѣби насѣ оуслѣшѣлъ Гдѣ — чи би нас не почув Г.).

н ѣ д в е р е н ь 445 (у Срезн. нема, може в нашім тексті помилка зам. наддверѣнь).

н ѣ з к в а п л и в ы й 328, (з польськ. nieskwapliwy, нескорий).

н ѣ н з в ѣ г н ѣ т ы й 202, **н ѣ н з в ѣ г н ы й** 208 (у Срезн. ані одної з тих форм нема).

н ѣ н з л ѣ з е н ь 208, (зроблене на взір нар. невилазний, перекладеного на церковне)

н ѣ н с л ѣ ш л и в ь 379 (у Срезн. vac.).

н ѣ л ѣ т о с т и в ы й 206 (з польськ. nielitościwy, немилосердий).

не маркотливый 212 (такий, що не почуває незадоволення, не кривдує собі).
немшатъ 444 (значіне неясне, може помилка).
немѣненъ 2 (**немѣненъ** мой, **невременный** дѣнь нарича — день без назви і без часу, вічний, у Срезн. нема).
ненакѣститель 62 (такий, що не навіщає хорого, у Срезн. вас.).
не н д з а 207 (з польськ. *peḏza*, нужда).
не повстагливый 203 (з п. *niepowściągliwy*, нездержний, такий, що позволяє собі на все).
не подобство 189 (у Срезн. сього іменника нема, є лише **неподобъный** (неприличний) и **неподобно** (-нѣ), Срезн. II, 407—8).
непренамѣтый 202 (и сѣдѣа непр., досл. вѣм. *unvorgeplant*, не підкуплений).
неопаство 184 (необережність, Срезн. вас.).
непредарованный 202 (не підкупний, Срезн. вас.).
не презоривый 378 (незавидующий, Срезн. вас.).
неперепреный 208 (**неперепреное** сѣдилище — суд, якого не можна переконати про свою невинність, польськ. *nieprzerparty*).
не пристатель 453 (мб. зам. **неприятель**: Ѡ всѣхъ **неприятелей** звитажитъ).
не растоннъ 419 (**не растоннъ** бо сѣвѣтъ, нхъ же сѣщество **не растоннъ** — неподільний, Срезн. вас.).
не споры 68 (з польськ. *niezrogu*, вечерня, з лат. *vesper*).
не сромжливый 288 (безсоромний, Срезн. вас.).

неѣприкрєнный 317 (з поль. *nieuprzykrzony*).
нечистоткорительный 211 (сього композ. у Срезн. нема).
нечистотный 202 (у Срезн. II, 441 є лише іменник **нечистота**, а прикметника нема).
нечтитель 62 (у Срезн. II, 442 є лише **нечтомый**).
неѠдатливъ 378—9 (**неѠдатливы** согрѣшающимъ къ нимъ — не вѣбачливі, не дарують провини, Срезн. вас.).
нов'сній 235 (кож нестерпимо на нов'снім огни — тушній, земний огонь у протиставленю до пекольного, Срезн. вас.).
н 8 д з а 244—5 (діял. з польськ. *peḏza*).
н 8 с ѣ 398 (діял. зам. **носѣ**).

Обавлявати 210 (пор. Срезн. II, 495 **обавити** в значіню об'явити, зробити відомим; тут радше в знач. видавати на страту, на осуд).
Ѡбваженіє 142 (**и жѣ** на землі творятъ чародѣянїа, **Ѡбваженіє**, **волхвованіє** — Срезн. вас.).
обдирникъ 300 (адирця, грабівник, Срезн. вас.).
обезличенъ 280 (засромлений так, що став мов без лица, здемаскований, Срезн. вас.).
обитечи 251 (у Срезн. II, 568 тільки **обѣтечи**).
облапєнѣ 294 (з польськ. *obłapienie*, обійми, обійманє).
обмєвнско 203 (зам. **обмова**, Срезн. вас.).
обозрити 171 (**а зѣ** же не **быхъ хотѣа** **обозрити** дѣла рѣкѣ своєю, тут відповідає німецькому *übersehen*, в знач. занедбати).

оболоко 291 (вознесетса на оболока, у Срезн. II, 533 **око-локъ**, отже муж. р.).
окора 292 (укр. і польське обійста, площа біля дому, Mikl. 472).
обѣсторонно 211 (у Срезн. vas.).
окцована 208 (з польськ. obcowanie L. III, 374, приста-ване, зносина).
обызрѣти сѧ 466 (польськ. obejrzeć się, оглянути ся).
обѣдница 238, 241 (діял. зам. обѣтница, польськ. obietnica, обіцянка).
обидца 148 (ненайда, у Срезн. vas.).
обѣстїе 184 (у Срезн. II, 570 такого іменника нема, а є тільки обѣстѣвныи, обѣ-стивый та обѣсти сѧ).
окшеки 211 (з польськ. ow- szem, тимпаче).
обѣфїтый 454 (з польськ. obfity, богатий, щедрый).
огварѣти 166 (карпатор. діял. обмовляти).
огорожена 203 (у Срезн. II, 806 vas.).
огрибоватѣти 300 (нар. укр. зробити ся як гриб, по- морщити ся).
одѣгненый 320 (зам. одѣ- тый, пор. Срезн. II, 626).
одрапѣжно 325 (з польськ. drapieżnie).
одрїй 155 (діалектовий gen. plur. від одръ).
ожь 313 (не єсть то правда, **ожь бы** то мѣртвыи ѡстали — щоб).
озирана 203 (у Срезн. II, 635 є лише дієслово озира- ти ся).
оказалый 212 (з польськ. okazały, показный, великий, явный).

оконтѣкати 207 (окурювати ся димом; Срезн. vas.).
окромѣшный 140 (Срезн. тільки **кромѣшный**).
окропъ 450 (горяча вода, польськ. ukrop, Mikl. 1047 **оукропъ**).
окрсь 174 (є також повній- ший варіант **окрѣсть**, пор. Mikl. 500).
окрѣтенство 205 (**окрѣт- ность**) 208 (з польськ. okru- cieństwo, — жорстокість, у Срезн. II, 651 є **окрѣтънѣ**).
олбримъ 32 (з польськ. ol- brzym, велетень).
омгнокенїе 318 (зам. мѣгно- венїе, миг).
ононъ 243 (лемківськ. діял. зам. той).
опалность 282 (у Срезн. II, 677 тільки **опальство** — гнів).
опачность 208 (з польськ. opatrność L. III, 561).
оплѣнити 294 (**оплѣниламъ** и **выгѣниламъ** **славъ** твоею. Срезн. vas.).
оплюгавленный 206 (опога- нений, Срезн. vas.).
оподаль 242 (з польськ. opo- dal, одалік).
опойца 139 (пьяница, Срезн. vas.).
опомнда 435 (**мыж** **логнемъ** **бѣво** **разѣмѣлемъ** **виденїе** **разѣмныхъ**, **опомндою** **же** **дѣланїе** **добрыхъ** — якийсь рід жречеської одежі).
опѣкѣвати 231 (укр. від- співувати, що призначено на який час).
оратель 146 (орач, сеї фор- ми у Срезн. нема).
оремъсъ 46 (латинська лі- тургічна формула, якою за- чинаєть ся кожда молитва oremus!).

осканний 441 (осканна чръ-
кленица, Срезн. *vas.*).
оскордъ 180 (знаряд до ру-
баня каменя, польск. *oskard*,
Срезн. II, 723 *оскърдъ*).
острадавати 207 (грѣш-
ныи острадаваючи възды-
хаютъ — відтерплюючи свої
привини, Срезн. *vas.*).
острадывати 210 (утрати-
ти, Срезн. *vas.*).
острожелчіе 465 (Срезн.
vas.).
острозатвердѣлый 208
(Срезн. *vas.*).
осѣдливецъ 59 (у Срезн. II,
749 є лиш *осѣдитель*).
ѡтл 335 (зам. іота, найменша
буква).
откаль 239 (лемк. діял. відки).
отмѣстникъ 259 (вар. від
отмѣтник, *ренегат*).
отпоръ 204 (з польського
odpór, *отпоръ* даятъ — спро-
тивляють ся, борють ся: у
Срезн. II, 807 з лише *отпо-*
*рот*и в значіню роздерти шев).
отпочнѣмъ 238 (з польск.
odpocznienie, відпочивок, спо-
кій).
отрочици 177 (у Срезн. II,
765 є лише *отрочице* і *отроч-*
нище).
оттамталь 236 (лемк. діял.
відтам).
отчаекати 461 (дїаволъ
отчаекаєтъ людей — зневі-
рює, знеохочує, Срезн. *vas.*).
отхлань 140 (з польського
otchłań).
отцачѣвати 168 (бачв. діял.
відсуджувати, потручувати:
иже наднѣцѣ отъ дненѣчарл
отцачѣю, *abschätzen*).
охромити 301 (зробити ко-
гось хромим; у Срезн. II, 839
є тільки *охръмѣти*).

ѡчехъ 198 (вар. *чехъ*, *чихане*).
очивѣстый 235 (з польск.
oczywisty, очевидний).
оцкнѣти сѧ 79 (прокинути
сѧ, з польск. *osknać się*, L.
II, 439).
оцѣпнѣти 142 (*оцѣпноша*
мразомъ яко лѣдъ, у Срез.
II, 842 *оцѣпнѣти*).
ошкарадити 209 (з польск.
oszkaradzić).
ошпеченый 210 (з польск.
oszpecony, опоганений).
ѡщѣтити 350 (зам. *отщѣти-*
ти, зробити пустим, оголтити,
Срезн. *vas.*).

Пазѣхъ 165 (позавальскани
до *пазѣховъ*, у Срезн. II.
861 тільки *пазѣха*).

паморокъ 207, *паморока*
204 (у Срезн. II, 870—1 тіль-
ко *паморочный*).

паматозлобствовати
181, 188 (згадувати чнєсь зло,
у Срезн. *vas.*).

папѣжъ 301 (з польск. *pa-
pież*, пор. Срезн. II, 877).

папѣскокъ 394 (транскрип-
ція грецького *παπισκός*).

пахолатко 398 (з польск.
pachole, *pachołako*, дитя).

пащѣка 143 (рот, поль. *pa-
szczeka*, Срезн. *vas.*).

перѣбракѣвати 315 (пере-
брати, Срезн. *vas.*).

передожджа 390 (*Vorreiter*,
Срезн. *vas.*).

пестота 202 (діял. зам. *пе-*
стоці, Срезн. *vas.*).

пирѣтъ 32 (камінь пірит, Срез.
vas.).

писокъ 73 (діял. карпатор.
рот, поль. *pysk*).

племѣньникъ 173 (чоловік
того самого племені, *крян*;
т Срезн. тільки *племѣньникъ*
в значіню *своє*, II, 360).

п л ѣ в а 313 (болона, плівка; у Срезн. II, 974 п л ѣ в а, знач. солома, полова).

п л о т н о с е ц ь 343 (Срезн. vас.).

п л а г а 456 (з лат. і польськ. plaga, удар).

п о б о ю 445 (горный прагъ лежить надъ побою, може зам. побоемъ, пор. Срезн. II, 986 побои, але в вишім значіню).

п о б р а т и м ь 396 (укр. Жел. II, 665, брат з вибору, Срезн. vас.).

п о к е р г о у т ь 346 (покинутий, перевернений до долу, Срезн. vас.).

п о в е ц ь 164 (бачв. діял. зам. повіж, з польськ. powiedz).

п о в о д ь 283 (бѣдѣть подъ нхъ панованьемъ... поводы людскіа, знач. полонія; у Срезн. II, 1000 поводъ має двояке значінє: узда на коня і повідь, повинь).

п о к о ц ь 168 (бачв. діял. зам. поводи, поль. powodzić, від rowodzić).

п о в ѣ н х а н ѡ 204 (нюх, з поль. rowachanie).

п о д б ѣ з д н і є 120 (те що під безоднею; у Срезн. vас.).

п о д е г н ѣ т и 313 (птахъ подегнетса пѣромъ; 311 подегнѣтъ са кости тѣломъ, карпатор. покрити ся, Срезн. vас.).

п о д н о ж е н і є 428 (підніже, у Срезн. II, 1064 лише подъножіє).

п о д н ѣ щ а т и 210 (з польськ. rodņesać, підводити, підбунтовувати).

п о д н ѣ т а 207 (грѣшніи wgnю поднѣта, з польськ. rodniata, L. IV, 230, підпал).

п о д с т о у п о к ь 391 (подстоупки коукаларскими ошѣкова-

ти, тут знач. штучки, фокуси, Срезн. vас.).

п о д ѣ н р ь 434 (подѣнрѣ въздѣшний нмѣаше шаръ, — якась часть священничої одежі, Срезн. vас.).

п о д ѣ р ѣ к а т и 146 (від ярвти, розпалювати, Срезн. vас.).

п о е д ы н к о в ы й 206 (отпоръ дати поедынковый, detailliert, на кождѣй випадок на ново; Срезн. vас.).

п о е т н и к ь 403 (зам. поет такъ описѣють поетниковѣ).

п о ж а д н и к ь 307 (з жидівського роѣд, лихва, отже лихвар).

п о ж и д и 177 (зам. пожди, почекай).

п о ж и г а т е л ь н ы й 304 (від пожигати, у Срезн. II, 1081 сього прикметника нема).

п о з а к к а ч о в а н и 167 (бачв. діял. виша позак... впеять позачіплювані).

п о к о ш н ѣ 2 (від старор. покошьныи, Срезн. II, 1116, в відповідну пору).

п о л а з ь 198 (у Срезн. II, 1122 значінє подано не зовсім вірно; се слово не значить вхіданї прихід, але щасливу або нещасливу хвилю, в якій хтось чужий входить у хату).

п о л и ч н е 286 (кли всякое поличне животное шкарадное, всяку живу тварину, Срезн. vас.).

п о л и ч к и 210 (з польськ. policzki, лице, щок).

п о л ѣ с о р о ч и н ы 332 (знач. двадцять день по чийсь смерті, Срезн. vас.).

п о л ы г а т и 15 (оселъ порыкамъ и пѣсъ полыгамъ, від лѣгати, брехати, побріхувати; Срезн. vас.).

полюрація 307, **пѣлѣрація** (з польськ. *polerować*, нім. *polieren*, шліфувати, доводити до гладкості і блиску, чистити).

полюрованя 152 (див. попереднє слово).

помизатель 59 (у Срезн. II, 1158 є тільки помизати і помизаніє, моргати, морганє).

помыслный 208 (**шкцована помыслна стрѣбуются** — карають са (на тім світі) звязки зроблені в самій думці, в помислі; у Срезн. II, 1170 значіне троха инше: бажаний, пожаданий).

пониженя 207 (з польськ. *ponizzenie*).

попѣдный 205 (з польськ. *porząd*, нахил, наклін).

поправление 164 (бачв. діял. кара, з чеського *porogati*, вкарати, виконати смертний засуд).

порадость 232 (з лат. *paradisus*, рай).

порадца 227 (карпатор. до-радник).

порѣвство 211 (з польськ. *porubstwo* або *poróbstwo* L. IV, 356, курварство).

посиѣшикий 446 (сквапний, готов до послуги, Срезн. *vac.*).

посродкѣ (з польськ. *pośród* *ku*, в середині).

пострѣтъ 198 (віра в те, що по стрічі з якимось чоловіком нам трапить ся якесь добро або зло).

посѣла 59 (обіцянка, Срезн. має лише посѣлнати і посѣлк, у нас: горе посѣлѣ ємакцимъ!).

потварность 290 (чарв, те що потварство, Срезн. II, 1289).

потварца 139, **поткорца** 155 (з польськ. *potwarca*, клеветник, не те, що Срезн. II, 1289 **потварьникъ** — чарівник).

потворница 278, **поткорница** 288 (клеветниця, обмовниця).

потискъ 454 (з польськ. *roćisk*, стріла).

потола 306, 313 (діял. карпатор. поти, доти, дотля, доталь).

потѣга 299 (з польськ. *potęga*, сила, військо).

потѣжность 303 (з польськ. *potęga*).

пестоплѣня 207 (з польськ. *potępienie*, засуд).

потошнати сѣ, 370 (зам. **потѣшнати сѣ**, поквашити сѣ).

пота 292 (карпатор. пташина).

потѣчій 313 (від **пота**, пташачий).

похажати 174 (часто ходити, польськ. *pochoadzać*).

поцникѣцъ 169 (бачв. діял. поциганяти, обдурити).

поцѣлати сѣ 299, **поцѣкти сѣ** 299 (перекручено з польськ. *połecić się*, поручити себе кому).

пошмарнати 239 (карпатор. діял. кинути, покинути).

поштовати 167—8 (бачв. діял. з сербс. шанувати).

правдоусудный 354 (у Срезн. *vac.*).

прѣвѣзмѣрный 343 (Срезн. *vac.*).

прѣвротный 203 (намоки **прѣвротныхъ** **смысловъ**, з польськ. *przewrotny*, pervers).

прѣвѣжати 62 (укр. провіяти, Срезн. *vac.*).

предналежати 306 (днесь
предналежитъ бѣсѣда оужас-
наа, лежить перед нами, жде
нас, Срезн. вас.).

предоукидѣти 194 (напе-
ред видѣти, провидѣти, Срезн.
вас.).

предоукѣстити 194 (напе-
ред звістити, Срезн. вас.).

предрѣжаніє 257 (Костан-
тинъ ѿбогаго предрѣжаніє —
удержанє, запомога, Срезн.
вас.).

предсавзата 236 (з поль.
przedsięwzięcie, підприємство;
в нашім тексті: статочникъ
тырѣватъ кѣк предсавзатю,
значить радше намір, поста-
нова).

предца 232 (з польськ. prze-
cie, L. IV, 507, карпатор.
прецінь).

премцати сѧ 184 (на шѣ-
дѣ чрезъ мѣрѧ премцахъ
сѧ — переступати міру; у
Срезн. II, 1670 в тілько фор-
ма прѣмыкати).

преслѣшникъ 59 (непослуш-
ний чоловік, у Срезн. II, 1692
в лпше прикметникъ прѣслѣшъ-
нын, а іменника нема).

пресъ 169 (вар. прѣзъ, бачв.
діял. зам. без: живѣхъ пресъ
закона).

прѣхитрый 204 (у Срезн.
II, 1713 лише прислівникъ прѣ-
хытро, а прикметника нема).

прѣщеннй 54 (не знаєте
ѿкажніи и прѣщеніи; у Срезн.
є лише прѣцієніє, погроза).

прѣворъ 236 (з польськ. prze-
or, лат. prior, игумен мана-
ствра).

привлащати 324 (з польськ.
przywłaszczać, присвоювати
собі).

прикладъ 166 (иже прикла-

ди имаше на злато своє —
в знач. процентів, лухви; у
Срезн. II, 1411 се слово не
має такого значіння).

прилѣтѣвацъ шѧ 168 (бачв.
діял. прилпнути, притули-
ти ся).

приминъ 405 (приминъ жи-
довский Филонъ — чи якийсь
ремесник, чи старшина? Вид-
но, що не імя власне. У Срезн.
вас.).

принаслѣдовати 392 (кар-
патор. зам. переслѣдувати,
verfolgen).

припамѣтати 72 (припа-
мѣтающе на смѣртъ — зам.
памѣтати, тѣмити).

присвонтель 187 (сего імен-
ника у Срезн. нема, хоч є
присвонти і присвоєніє II,
1454).

присажникъ 155 (значіє
не те, що у Срезн. II, 1476
присаженикъ; тут воно зна-
чить чоловіка, що складав
фальшиву присягу).

притранный 111 (страшний,
чины силъ притранныхъ, пор.
Срезн. II, 1480).

пришлага 168 (бачв. діял. зам.
присяга).

причь 162 (у Срезн. II, 1496
причѣтъ, причѣтъ, збір, то-
варство).

проваля 150 (карпатор. до-
лина, безодня, Жел. II, 767).

просъ 445 (како ти єсть не
просъ глѣхъ, сѣтъ ѿко нѣмъ
(Кааф) — се „прос“ не під-
ходить до того значіння, яке
має у Срезн. II, 1588: просъ-
ба; може тут помилка зам.
просг?).

просѣданіє 258 (у Срезн.
є тілько дѣсл. просѣдати
сѧ, а іменника нема).

прѣвотокъ 391 (ген. прѣ-
 вотка, початок, Срезн. вас.).
 псота 204 (карпатор. при-
 крість, напасть, пор. L. IV,
 711, Жел. II, 786).
 пыхота 202 (карпатор. пиш-
 ність, панська розкіш, пор.
 Жел. II, 634).
 пѣзмѣвати сѧ 206 (з поль.
 piżmować się, piżmo, мошус,
 пахоші).
 пѣшнѣ 6 (для чого читаєт-
 сѧ пѣшнѣ ѣ-а и ѣ-а? може
 пѣснь? У Срезн. пѣшнѣ вас.).
 Рамницѧ 438 (привѣзаше ю
 на рамницю посреди персін,
 Срезн. вас. рукав чи пола).
 разѣпорошити 289 (з поль.
 rozproszyc, розсипати).
 раствореніє 181 (сотворив-
 ши ми нѣкоє раствореніє и ко-
 ѣстомъ моимъ придѣвши
 ноуждею напои мѧ, плвна
 мішанина ріжних річий, мік-
 стура, Срезн. вас.).
 рахмистръ 203, з польськ.
 rachmistrz, від нїм. Rechen-
 meister).
 рачей 212 (не лѧкаймо сѧ
 посполитои всѣхъ смерти,
 рачей которѧ вѣчне погѣб-
 лѧєтѣ — краще, з польського
 raczej)).
 рачити 179 (корабльниці не
 рачахочѣ остати єго — не
 хотїли, пор. Срезн. III, 111).
 ребрѣца 21 (назва звїзди, що
 кладегѣ ся на чашу підчас
 літургії, Срезн. вас.).
 реверница 461 (єгда постав-
 лѧєтѣ реверницѣ — говорять
 ся в нашїм текстї при описї
 літургійного дїйства; у Срезн.
 сего слова нема).
 реви 161 (звѣри нсхождахѣ
 изъ оустѣ єго и реви идѧтѣ

нхѣ — може те „реви“ явѧсь
 помилка, Срезн. вас.).
 реготѣ 183 (смѣшенїѧ и ре-
 готы, сьміхи і реготи, Срезн.
 вас.).
 ризомецъ 269--70 (у Срезн.
 III, 220 рѣзонмѣць, лихвар).
 робатство 325 (з польськ.
 robactwo, черви, хробацтво).
 родзай 212 (з польськ. го-
 dzaj, рід).
 розвѣдка 398 (укр. розвід,
 розвідуване).
 розсвоолити сѧ (з польськ.
 rozswawolić się, розіграти ся,
 розбуяти ся).
 роспакѣ 296 (засмѣтѧтѣ сѧ
 велми и вѣ роспакѣ оупа-
 дѣтѣ, з польськ. rozrascz, роз-
 пука, безнадїйність).
 розпалина 304 (з польськ.
 rozpadlina, прїрва, дебра).
 распачѣ 208 (вѣда грѣшникѣ,
 вѣ той часѣ самый
 распачѣ — див. више рос-
 пакѣ).
 распѣстѣ 209 (зловити дѣ-
 шѣ до распѣстовѣ — до не-
 моральности і розпусти).
 рѣководжа 229 (провідник, у
 Срезн. тїлько рѣководитель
 III, 192).
 рѣкомїйка 105 (у Срезн. III,
 194 є лише рѣкомыѧ).
 рѣзонѣ 298 (з укр. різун,
 Срезн. вас.).
 рѣзь 396 (и бѣдѣтѣ грѣдостѣ
 ѧ самолюбїє ѧ рѣзь ѧ хѣла
 на сѣго дѣѧ — що таке рѣзь
 у тїм реченю? чи різання,
 чи може загалом непокїр-
 ність, пор. укр. маю різь у
 животї, різачку, бїль).

Самодѣйственный 314
 (дѣшѣ чистѣ, непорочнѣ, са-
 модѣйственнѣ, у Срезн. III,

249 є лише слово самодѣ-
тель, властитель).

самойды 286 (называютъ
са пѣсѣи головы, то есть са-
мойды, у Срезн. III, 254 са-
моады).

самообкрѣзнѣ 345 (хочеть
Антихристѣ самошкрѣзнѣ
прійти, самовільно чи само-
образно, власною особою?
Срезн. вас.).

самосвѣтлый 331 (каменне
самосвѣтлыє, у Срезн. III,
252 тільки самосвѣтныи,
в тім же значіню).

самъ 171 (бачв. діял. воды
самъ питахъ — я просив
воды, вплив хорватського sam
pitaо).

сановати 71 (бачв. діял. зам.
шанувати, з нїм. schonen,
Жел. II, 1083).

с а н ъ т и 140 (ѡгнь с а н ѡ л ѣ
л ж ѣ п о д ѣ н ѡ б о, б у х н у т и,
Жел. II, 852 м а є т ѣ л ь к о с а-
н ѣ т и с я — hineinstürzen; б а ч-
в а н с ь к е с л о в о с т о ї т ь у з в я з к у
з у к р. с а х т ї т ь, Жел. II. 853).

сверѣльникъ 275 (у Срезн.
III, 274 є тільки форма сви-
рѣльникъ).

свинтаръ 21 свинтаръ есть
губа и трость, для власти-
вого означенія слова ся дефі-
ніція не дає нічого, бо се
алегоричный виклад предме-
тів уживаних при літургії;
що се не те саме, що наше
цвинтаръ, з грецького *χοιμη-
τήριον*, кладовище, се можна
приняти за певне; у Срезн.
vас.).

СВОБОДНЫЙ 315 (у Срезн.
III, 281 є тільки іменник
своеволаство).

с к ѣ д р о ш к ѣ й 315 (з польськ.
świder — свердел, хоча між
компози́тами з świder такого
слова у L. V, 518 нема).

ск'ктовладца 203 (скомпо-
новане на взір польського
światłodawca, і т. п., спеціаль-
нож сього сомп. Лінде не
подає).

с е д а м њ 169 (бачв. діял. сер-
бізм).

сѣдмерина 395 (єдна бокѣмъ сѣдмерина остатнаа въ полѣ сѣ роздѣлѣть — число сѣм роздѣлѣть сѣ на двѣ половинѣ; у Срезн. III, 321 тѣлько сѣдмина).

сѣдомоустный 281, 292 (спе-
ціально с-ый кладъ, сим-
вол пекла, Срезн. рас.).

серповий 257 (им'я пръсти
серповий пальці подібні
до серпа).

СИЛЕУСЪ 32 (ДРУГІЙ ЕСТЬ КА-
МЕНЬ СИЛЕУСЪ, ТОГО ПРИБЫ-
ВАЕТЪ И БЫВАЕТЪ ЯКЪ МѢСЦА,
очевидно silex, кремѣнь, Срез.
vas.).

скажати 51 (горе жінамъ,
нже скажють чрева своа —
псують, від казити, Срезн.
vas.).

СКАЗИТЕЛЬНЫЙ 203 (з поль.
skazitelny, L. V, 270 — та-
кий, що підпадає зопсованню).

скарадный 191 (кнѣзи того
мытарства скараднѣйшіи —
польонізм від szkaradny, L.
V, 585; в старор. уживаєть
ся лише форма з **ѣ**-скара-
дѣ, скарѣдый, скарѣдный,
Срезн. III, 266 – 7).

скаралѣща 313 (форма укр., польськ. skorupa або skorlupa, L, 5, 295, стар. скѣрлѣпа або скоролѣпа, Срезн. III, 381, або скоролѣща, тамже; интересно, що те старор. скоро дало в сучасній укр. мові скара, пор. Желех. II, 871).

СКВАЧУВАТИ 166 (бачв. діял.)

зам. зваджувати, доводити до сварки).

скверношдѣцъ 149 (такий, що їсть усяку погань, Срезн. вас.).

скнипа 61 (мшиця, листовош, по грецьки *оквіш*, у Срезн. III, 376 і I, 437 є тільки форма скнифа).

скорораспадающій сѧ 380 (у Срезн. сього сопр. нема).

скороходный 250 (Срезн. вас.).

скорпій 143 (у Срезн. III, 383 сеї форми нема).

скотоложникъ 230 (у Срезн. III, 386 є тільки скотоложство).

скотачій 314 (не їсти крѣве скотачой, у Срезн. III, 385 тільки скотий).

скрепованный 204 (з польсь. *skrepować, skrepowany*, L. V, 296).

скѣла 303 (стрѣпы, болачки, скѣлы, себто нарыви, Желех. II, 880).

скѣпити 283 (скѣпитъ сѧ печаль къ людѣхъ, Срезн. III, 398 має тільки скѣпити сѧ в знач. *geizen*; тут же очевидно знач. *sich häufen*, пор. Жел. II, 881).

слань 49 (в текстї снѣг слан, нїби солоний снѣг, та на стор. 61 читаємо: зими лю-тїѧ, снѣги, мрази, зной, слань; у Срезн. III, 411 маємо слана, нней; в тімже значіню або в троха загальнійшїм плюта, негода чув я слово слань у Нагуєвичах).

слѣмакъ 230 (укр. слимак, польськ. *ślimak*).

слитати 424 (не слитай, но

полюси сѣбѣ, не літай, або не злітай, Срезн. вас.).

сличный 243 (з польського *śliczny*, L. V, 315, красный).

слѣпъ 80 (з польськ. *ślep*).

слѣповодець 62 (Срезн. вас.).

смажный 139 (Срезн. вас. Жел. II, 887).

смиленно 452 (аще речетъ смиленно человеческимъ разумомъ, може помилка зам. смыленно, у Срезн. нема).

смочій 210 (гадючий, з поль. *smoczy*, L. V, 351. Редактор виданя Оссол. (І. Вагилевич) цитує тут також церковно-славянське смокъ, пор. Mikl. 863).

смычникъ 384 (плащци ѿ свирѣлницы и гѣсленицы и смычницы видѣтъ въ плачь, скрипалї, що грають смыками, Срезн. вас.).

смѣховалець 156 (з карпатор. Желех. II, 888, сѣміхун, жартун).

снатъ 388 (снатъ и ѿнѣ сѣтъ нѣкоторыи — з поль. *śnać*, L. V, 356, мабуть).

солътыскъ 298 (з польськ. *sołtys, szołtys*, L. V, 602, а се з нїм. *Schultheis*, Желех. вас.).

сомотреніе 418 (въздвигнетъ ѿго Хсѣ сомотреніемъ, зам. сѣмотреніемъ).

сонабдити 444 (зам. сѣнабдити).

сопостать 346 (зам. сѣпостать).

сопрѣтътъ 224 (дїѧ же страхомъ сопрѣтътъ сѧ, мб. помилка зам. сопрѣтъетъ сѧ, ховаєть ся; пор. Мівл. 753 і 949).

сосканный 437, **сосканъ** 440 (съсканна чрѣвленница, зараз троха нивше истканна, стор. 440 анов чрѣвленница соскана, а стор. 441 ѡсканна чрѣвленница. Чи сътканна можна вважати оригіналом усіх тих варіантів? Срез. вас.).

сострѣкати 439 (сострѣкають бо иглами телеса ихъ и волагахъ во тыа пзвы чрѣнило, пор. Мікл. 896).

сосѣденіе 433 (по сосѣдені тѣла во ложеснѣ, по заснованю, зачатю тіла в матці, Срезн. вас.).

соупроугъ 425 (соупроугъ воловъ, укр. супруг, Жел. II, 936, або супряг).

соусѣдѣти 173 (нѣсмь ли близъ монастыря твоего соусѣдѣхъ, сусїдувати, Мікл. вас.).

спанѣлый 398 (з польськ. *wspaniały*, L. VI, 420, ще близше до чесько-словацького *sranělý*, величній, прегарний).

сполкована 209 (з польськ. *spółkowanie*, L. V, 392. оуловити до нерадного сполкована и роспѣстовъ).

спомогатель 202 (помічник, пор. Жел. II, 901).

спораженіе 202 (*Fügung*, присуд, пор. Жел. II, 907 спорядити в значіню *herichten*, *herstellen*).

спросный 203 (з польського *sprośny*, L. V, 409, брідкий, поганый).

спротивный 327 (который бы спротивный былъ волѣ ѣй, Жел. II, 911 знає лише спротивити ся; уміщене там

слово спротив (юридичний термін), се сьвіжа копія польсь. *sprzeciwn*).

спырщокъ 303 (з пня прыщъ Срезн. II, 1215, яке в карпатор. діял. часто звучить пирщ, Жел. II, 633).

сплать (вар. зам. вѣсплать, Срезн. I, 419, назад).

стангнѣмъ игнисъ 38 (транскрипція лат. *stagnum ignis*, огняна стайня).

становитъ 280 (бѣдетъ становитъ яко члѣкъ — гідний, порядвий; Срезн. III, 491 знає лише становый, що належить до „стану“, табору).

старѣнство 197 (Срезн. III, 504 має тільки старѣишинство і старишинство).

страхована 152 (страхована мѣкъ пріймѣтъ, укр. страховище).

стрепетъ 205 (обѣжити страха и стрепета онаго, Мікл. вас., може те саме, що трепетъ).

стропотный 261 (бѣдетъ земля стропотнаа во правдѣ и ѡстрѣи в пѣти гладки, у Мвкл. нема).

стрѣминъ 459 (з польськ. *strumień*, нім. *Strom*).

стрѣпавый 315 (покрытый струпами, Жел. вас., хоч слово живе в нар., пор. II, 930, струповатий).

стрѣвѣа 330 (ѡ стрѣвѣы огнистоѣ и ѡ стрѣлѣ сѣнца не видѣти бѣдетъ, Жел. II, 928).

стѣжати 272 (всѣкъ страхъ стѣжають ѡбогнѣмъ, Мікл. вас.).

сѣботъ 438 (сѣботъ сой чѣстный праздникъ, нотую той

masc. у такім старім творі,
 як книга Кааф).
 с т ъ ж и т и 179 (моленми
 стѣжнлѣ стѣомѣ старцѣ, на-
 докучив, Мікл. vac.).
 с т ѣ п а 259 (стѣпа ногѣ єго
 дванадцатѣ лактій, ступінь,
 Schrittweite, Мікл. vac.).
 с т ѣ ж и ц а 175. с т ѣ ж к а 179,
 (від стѣжа, стежка, Желех.
 II, 918, Мікл. vac.).
 с ѣ н к л и т ѣ 275-6. с ѣ к л и т ѣ
 786 (якась матерія, що її ни
 желѣзо не сѣчетѣ, ни огонь
 сожжетѣ, пор. Срезн. III,
 357, де наведено форми син-
 клитѣ і сѣнклитѣ з того
 самого слова Мефодія Патар-
 ського, що й у нас.).
 с ѣ р о в с т в о 431 (Фараонѣ
 сѣровство на єврейскіа лю-
 ди имѣаше, жорстокість, за-
 вятьє, Мікл. vac.).
 с х о д ѣ 202 (сходѣ дѣи, роз-
 станє від тіла, в карпатор.
 заховав ся прикметник схі-
 душний дзвінок, Желех. II,
 940).
 с ѣ в а д ѣ н и к ѣ 128 (сварник,
 сїяч домашньої незгоди).
 с ѣ н о ѡ ч і є 389 (єдны сѣно-
 отчїє визнавають, походже-
 не сина від вітця, відома ще
 з Панонських житій іопатор-
 ська єресь, у нашім тексті
 приложена до руської унії,
 Мікл. vac.).
 с ѣ р и н а 250 (наведѣ на васѣ
 прѣгы и ѡсѣкнища, хроусты
 и сѣринны, остатнє мб. зам.
 сараны Коли вірно те, що
 наводить Мікл. 288, що ру-
 ська назва походить від пер-
 ського джараджа, то нове
 укр. саранча і польське sza-
 гаńcza булоб ближше до орі-
 гіналу, як старе сарана. Зреш-
 тою Мікл. для сарана не ци-

тує жадного старого тексту
 і у Срезн. його нема).
 с ѣ ч а 271, с ѣ ч ѣ 282 (велика
 же сѣча вѣдетѣ, а 282 в ана-
 льогічнім місці сѣчѣ — бит-
 ва, рубавина).
 с ѣ т о в а н ы й 350, с ѣ т о в -
 н ы й 350 (сумний, засмуче-
 ний, Мікл. 973 сѣтованьнѣ
 і сѣтовьнѣ).
 с ѣ п р о т и в і є 3 (не мощно
 єстѣ всѣмѣ сѣпротивіє ємѣ
 сѣтворити — ставити опір).
 с ѣ н о п о л о ж е н і є 209 (бѣда
 опѣстывшимѣ сѣноположе-
 ніє, тим, що покинули стано-
 вище синів, Мікл. 967 в знач.
 adoptio).
 Т а н є ч н и ц а 204 (Жел. II,
 947).
 т є л ь о 166 (бачв. діял., польс.
 tyle, стілько).
 т є м н и с т ы й 208 (дуже тем-
 ний, Жел. vac.).
 т є м н о о б р а з н ы й 186 (темно-
 сьбразни мытарствѣ князи,
 темволиций; образѣ в знач.
 лице Срезн. II, 539).
 т є м н о с т н ы й 204 (сѣвергѣтѣ
 вѣ землю темностнѣю и па-
 морочнѣю).
 т є р а с ѣ 165 (з польськ. teraz,
 тепер).
 т є р р а т є н є б р о з а 38 (тран-
 скріпція лат. terra tenebrosa,
 земля пїтьми).
 т є с к н и т и 210 (з польського
 tęsknić, тужити).
 т є с л а 181 (взятѣ тєслѣ и ѡ-
 сѣче главѣ мою, топір, те-
 сельська сокира).
 т к о 166 (сербська форма зам.
 хто).
 т л є т в о р н и к ѣ 337 (тлєтвор-
 ници, злєтворници, лжѣше
 дрѣгѣ на дрѣга, деморалїза-
 тори).

- ТОГОВЪ** 343 (подобны того-
ва злодѣйства соуща, бол-
гарська форма заіменника,
пор. ньеговъ, такий же).
- ТОКЪ** 266 (вострѣби на тоцѣ
скоѣм, боіще, тік, Жел. II,
966, у Мікл. 995 в тім знач.
нема).
- ТОПНѢТИ** 207—8 (справедли-
выи хѣлпѣтсѣ, а грѣшніи
топнѣють; згритати збѣ-
ми и топнѣти, гинути, ми-
нати ся з муки, Мікл. vac.).
- ТОРГОВИСКО** 81 (польонізм,
укр. торговиця, пор. L. V,
653).
- ТОТЪ** 245 (тотъ єсть покармъ,
з польск. toś зам. to ci, отсе
тобі).
- ТОУСѢ** 298 (бѣдѣтъ въ печали
и въ тоусѣ и въ скръби вси
живѣщи на земли, може по-
милка зам. тоузѣ).
- ТОЩЕТА** 433 (тощѣтъ нѣкакѣ
ймѣти такова содѣлавшемъ,
значіне таке коли жінка ѣ
чоловік почали дитину, а во-
на прийде на свѣт мертва, то
ся дитина „воображенна“, не
людина, бо не мала душі, от
тим то за неї батько ѣ мати
не мають гріху).
- ТРАПЕЗАТИ** 151 (їсти при сто-
лѣ, гостити ся, укр. трапезу-
вати, Жел. II, 980, Мікл.
vac.).
- ТРЕБНИКЪ** 458 (да не прине-
сѣши на требникъ кроки съ
квасом, требник тут у знач.
івтар, пор. Мікл. 1011 трѣбъ-
никъ).
- ТРЕПЕГНА** 206, **ТРЕМЧѢ-**
НІЕ 241 (пор. Жел. II, 981,
Мікл. 1000 трепетаніе).
- ТРЕТИНЫ** 215 (поминки по-
кійника третій день по смер-
ти, Мікл. 1000).

- ТРЕТІАКЪ** 267—330 (третіакъ
волъ, трилітній віл, Мікл.
1000).
- ТРИВЪ** 247 (надъ природже-
ный тривъ поднесеный, з
польск. tryb, L. V, 718, а се
з нїм. Trieб, спосіб, вдача,
форма, ступінь).
- ТРИДЕСЯТИНЫ** 232 (поми-
нки в трицятий день по смер-
ти покійника, Мікл. vac.).
- ТРИЗЪ** 441 (прійми юницѣ
тризѣ и ѡвѣнъ тризѣ і да-
лї пояснено: тризѣ, трилѣ-
тенъ ѡвѣнъ, Мікл. 1002).
- ТРИМѢЧИМОЕ** 207 (контраст
до „трисвятоѣ“ для характе-
ристики пекельних мук, Мікл.
vac.).
- ТРИСИАНЫЙ** 318 (исность
трисианного божества, ста-
рор. триснательный, пор.
Мікл. 1002).
- ТРИСКЪ** 242 (лемк. діял. зам.
трѣскъ, шум).
- ТРИЩИ** 257 (зам. трижды).
- ТРОСКА** 57 (з польського tro-
ska, L. V, 709, жура, тур-
бота).
- ТРЖТІА** 259 (предъ гласомъ
дреклѣ всѣкаѣ тржтїѣ пред-
станѣтъ, пор. Мікл. 1014,
від тржтѣ. custodia agmen).
- ТѢЖИТИ** 234 (бѣдѣтъ гладъ
вични тѣжити имъ, докуча-
ти, дошкулѣти).
- ТѢЛАТИ** 307 (лихѣѣ бѣ-
рѣтъ и въ землю тѣлають
— ховати).
- ТѢСКАТИ** 298 (з польського
ciscać, L. I, 313, кѣдати).
- ТЮЛКО** 245 (лемк. діял. зам.
тілько).
- ТЯЗМА** 286 (бѣдѣтъ дѣржати
на чтыри сторѣны чтыри мѣ-
ры тязми к. чѣка — пор.

польське *taśma* L. V. 656 і Жел. II, 950).

У а к и н д и н ъ 434 (прикмет. від **У а к и н д ъ**, камінь гіяцинт, отже гіяцинтовий).

У б и в а т е л н ы й 304 (першны оубивателныа, такі, що вбивають, Мікл. *vas.*).

У в и к л а т и 212 (з польського *wikła*, відси *uwikłać*, L. VI, 321).

У в а д и т и с я 349 (лѣпоты жєньскїа оувадѣтсѧ — змарніють)

У в а н ъ т и 349 (зівянути, змарніти: оуванѣть [мб. зам. **У в а н ѣ т ъ**] доброта лицѣ).

У г о д ѣ 119 (пѣкти оугодїа твораще, догода, потуранє тілу, Мікл. 1036).

У д н ц а 146 (сїа що висѣть гаками и **У д н ц а м и** злѣзники — вудка, Мікл. *vas.*).

У д о л ѣ 256, **У д о л ѣ** 276 (пѣтєкѣть вѣ **У д о л н ѣ х ъ** и **У л н ц а х ъ** рѣкы крови видолинки, яри, пор. польське *wądoł*, L. VI, 208, Мікл. *vas.*).

У д р ѣ ч е н ѧ 208 (польське. *udręczenie*, мука, катованє, L. VI, 104).

У ж а с т ѣ н ъ 114 (звичайне церков. **У ж а с е н ъ**, укр. жасний, Мікл. 1042).

У ж и л и щ е 229 (и ко дрѣгнѣхъ **У ж и л и щ а х ъ** змий нехидны — вязниця, Мікл. *vas.*).

У ж н и к ъ 426 (зам. **У з н и к ъ**, бязень, Мікл. *vas.*).

У к и н ѧ н ъ 177 (зам. **О к е а н ъ**)

У к р а с а 205 (красота, оздоба, Мікл. *vas.*).

У л а с к о т а т и 212 (з польськ. *łaskotać*, Мікл. 1048 має лише оуласкати).

У м а л и т и 253–5 (**У м а л е н ы** васѣ сотворѣтъ звѣри, зроблять вас малими, понївечать, пор. Мікл. 1050).

У м е р т в ѣ ж н ѣ 235 (з польськ. *umartwienie*, L. VI, 133).

У п а д о к ъ 328 (допуст, руїна, нещастє).

У п а д ѣ т ъ 434 (зверхня риза жидівського сьвященника).

У п о р ч и в ы й 314 (з польськ. *uropczywy* L. VI, 154, упертий, невідхильний).

У п р и к р е н ѣ 320 (з польськ. *uprzykrzyć*, L. VI, 159).

У п р і и м о с т ѣ 392 (звѣтазство оупрїймости прїймова-ти, очевидно з польськ. *uprzejmość* L. VI, 158, в знач. щирість, сердечність, прямота; се слово тут не дає ясного аmsлу).

У п р о с ѣ 426 (зам. **к о п р е с ѣ**, Мікл. 1061).

У р а г а н ѣ 238 (з польськ. *uraganie*, L. VI, 161, наруга).

У р а ж е н ѣ 276 (пораженє, удар грому, у Мікл. 1062 лиш оуразити).

У р а н ъ 232 (рай, по латїнскомѣ порадесть, по єврїйскомѣ **У р а н ъ** прєсвѣтлыи, Мікл. *vas.*).

У р о д а 205 (гдє оурода тѣла, пор. польське *uroda*, L. VI, 163, краса, вродливість).

У с п и в а т и 212 (**У с п и в а й м о** мысли грѣховныа, присп-ляймо, польськ. *uśpić*, *usypiać*, L. VI, 176).

У с т а в и т и с я 168 (оустави сѧ **У с р а** велика, зупинила сѧ, перестала, Мікл. 1067).

У с т а в и ч н ы й 205 (з польськ. *ustawiczny*, L. VI, 181, ненастанний).

Ѹстрѣ 259 (ско имѣ яко звѣзда изъ Ѹстрѣ исходащю, Мікл. 1070 має се слово в значію лїтній, ризы оустры, лїтня одежа).

Ѹстрѣча 364 (вѣрованіе въ Ѹстрѣчу, в „перехід“, недобрий на перехід).

Фалта 223 (чи єсть имѣ фалта яка и ратѣнокъ якій зъ того, мад. корпестъ, пільга).

Фантазія 205 (въ той часъ гдѣ хлѣба свѣта сего, гдѣ прежняя хвала, гдѣ фантазіи — тут у значію самовільні поступки, примхи, пор. L. I, 642).

Филозофство 206 (филозофство мѣдрецовъ, мудрість).

Филаръ 327 (з польськ. filar, L. I, 652, з нїм. Pfeiler, стовп, підпора).

Финиковый 412 (птахи финиковыи, птахи Фенїкси).

Фенаръ 266, **фонаръ** (лїхтарь, Жел. II, 1029 має лише другу форму, відому також у врус., Мікл. вас.).

Фолюшъ 145 (з польськ. folusz, L. I, 662, сукновальня, тут якась пекольна мука: а нїма во огненныхъ фолюшахъ мѣчатся).

Фостъ 322 (карпатор. діял. зам. хвостъ).

Фрасовливый 391 (турботний, з польськ. frasobliwy, L. I, 671).

Фсканье 202 (бою ся неѣѣгнѣчого фскана, лайка, з поль. fukanie, L. I, 676).

Фѣлла 303 (чаша, з лат. phiala, польськ. fiala, L. I, 650)

Фѣдоментъ 391 (з лат. fundamentum, польськ. fundament або fudament, L. I, 677).

Харатїа 350 (зам. хартїа, нбо яко харатїа советса, як пергаменова карта, яку держано в звоях).

Харатинный 397 (отвивающе харатинныа свитки, зам. харатейный, пергаменовой, пор. Мікл. 1088).

Хвалшъ 390 (україн. зам. фальш).

Хѣлпити ся 207 (з польськ. chępić się, L. I, 238, величати ся, хвалити ся).

Хиролъ 417 (и хиролъи ѣзыкъ некрѣпокъ еже сотвориша на камени дому своем, у Мікл. 1090 хирохолоуний, χοιροουρύλλιος, erinaceus).

Хиткланникъ 328 (непостійный, безхарактерный чоловік).

Хитванство 327, (днєсь єсть много злостей, прохирства, хитванства, Жел. вас., є тільки хитванїти в знач. хорувати, і хитванний — wan-kend).

Хитларство 290 (у Желех. II, 1038 є лише хитляньство — Leichtsin, Flatterhaftigkeit).

Хитѣланный 55, **хитланій** 67 (див. више хитванство).

Хичникъ 369 (сѣть волци гамишни и хичници, бачв. діял. зам. хищници).

Хладокъ 164 (бачв. діял. знач. тїнь).

Хлѣптати 304 (про питє собак і иньших звїрів, пор. L. II, 623, Жел. II, 1039, Мікл. 1091).

хлюба 204—5 (польськ. *chluba*, L. I, 249, хвала, величність).

хлюбн ти ся 207 (з польськ. *chlubić się*, L. I, 249).

хмѣра 328 (вѣды ꙗко горніи хмѣры, з польськ. *chmura*, укр. хмара).

хомѣсторъ 417, **хормѣсто** 417 (хомѣсторъ рѣкама крѣпа сѧ и шпирѧ сѧ, Мікл. 1093, має хомѣстаръ і той самъ цвѣтат і дає значіне загальне: *animal quoddam*).

хоуторѧны 471 (Измѧнтѧны и Ягарѧны, хоуторѧны погнѧнѣтъ вси).

хракати 235 (зам. харкати, Жел. II, 1034, в старор. хракотина, хракотинный).

хришникъ 358 (бачв. діял. зам. грѣшникъ).

Человѣкорѧзбойца 203 (у Мікл. 1119 тільки члѡвѣкоубойца).

четельникъ 232 (дають грамоти четати четельникамъ, Мікл. при чисти, 1117, сього слова не має).

чехъ 364 (вѣрованіе въ стрѣчу, в' чехъ, в' полазъ; чехъ (на ст. 198 вар. очехъ, чихане, віра в те, що чихане в даній хвилі приносить добро або зло).

чистецъ 152 (з польськ. *czyścić*, L. I, 398; Жел. II, 1072 має лише чистилище).

чловѣченство 25 (з польськ. *człowieczeństwo*, L. I, 375, Мікл. чловѣчѣство).

члѡнокъ 324 (з польськ. *członek*, Мікл. чланъ, членъ, члѣкъ, чланѣкъ 1119).

чорнистый 205 (затарас-

каны въ землю паморочнѡю и чорнистѡю, Мікл. такого слова не має).

чрѣвный 438 (у Мікл. 1124 чрѣвънь, що доторкав ся животѧ).

чрѣмночѣство 441 (червоний колѣр, у Мікл. 1121 тільки чрѣмъньство).

чѣдница 184 (скачѣщїи предъ чѣдницами, Мікл. *vas.*).

чюжеженѣство 465 (житє з чужою жінкою, Мікл. *vas.*).

чѣчечка 319 (прїйми чѣчечкѡ райскѡю, пор. Жел. II, 1073 чїча, чїчаный, квітка, квіточка).

чѡдъ 208 (жиратокъ чѡдѡ полный, Мікл. чѡдъ ст. 1110, дим, копоть, Жел. III, 1059).

Шалвѣрство 221 (шалвѣрством хочешъ насъ извѣсти, польськ. *szalbierstwo*. L. V, 618, з нїм. *Salbaderei*, крутарство).

шарканѧ 398 (з маляр. *sarcanu*, гадюка).

шаръ 435 (вї. камика имѣѧй причеплены ѿ различныхъ шаровъ, у Мікл. 1131 тільки в значіню колѣр, тут же в такім значіню, як і досї в укр., пор. Жел. II, 1083).

шѣмры 202 (в мѣрзѣности и шѣмрахъ и гѣкахъ насоложѡлемсѧ, з польськ. *szemr*, L. V, 577, Жел. II, 1087, у Мікл. 1132 тільки шѣмераные, *clamor*).

шѣпты 189 (з польськ. *szept*, L. V, 579, у Жел. II, 1087 тільки шѣпїт).

шершѣница 141—4 (шершень, Мікл. *vas.*).

шикати 301 (змїй прѣтѣкъ ѿ вѡстока до запада шикѧ-

- ючи и свищѣчи страшно, си-
чачи, пор. Жел. II, 1088).
- ши дити 56, 67 (Мікл. 1133,
польськ. szydzić, L. V, 629,
впити, насмівати ся).
- шицко 164, шицокъ 166—
172, (бачв. діял. зам. увесь,
усе).
- штвартокъ 172 (бачв. діял.
зам. четвер, з польськ. czwar-
tek).
- штерацетъ 70 (бачв. діял.
зам. сорок, з чеського čtyři-
cet).
- штоуригъ 4 (пахуча есенція,
грецьк. σιύραξ, Мікл. 1137,
має лише штоуригъ).
- штреткѣ 168 (штреткѣ той
рики, бачв. діял., посеред).

Ща докъ 391 (жидокъ ошѣ-
кавши до щадкѣ, до решти,
до крихти, Жел. II, 1103).

щеплостъ 283 (бѣдѣтъ зло-
то и сребро любити и оу-
щеплости бѣдѣтъ, Мікл. vas.,
L. V, 864 знає слово szczepły,
але не подає його значіння,
Жел. II, 1104 знає щеплѣва-
тый, худий, мізерний, у зв'яз-
ку з польськ. szczupły, L. V,
571 та Жел. II, 1108).

щербина 328 (южъ въ тобѣ
сѣтъ оусюгды щербини, Жел.
II, 1105).

щерь 169 (и съ щерми свен-
ми, бачв. зам. дщерми).

Цаліодемонѣсъ 27 (в тек-
сті вияснено, що се значить
злого водителі).

цекларъ 208 (з польськ. se-
klarz, L. I, 224, нічний сто-
рож, нім. Häscher).

целіа 227 (з лат. cella, ко-
мірка, перейшло через поль.
cela, L. I, 225).

циганити 166 (бачв. діял.
зам. циганити).

цѣговый 325 (конѣ цѣговіе,
з польськ. cug, cugowy, L. I,
330, пор. Жел. II, 1057).

цѣлаба 409 (лік, Мікл. має
лише цѣльба, 1108).

Ѣства 303 (єдинѣ дръгомѣ
посылаѣтъ питвы, Ѣствы, у
Мікл. 1147 є лише ѣстне і
ѣсто).

Юндиковати сѣ 303 (и
бѣдѣтъ сѣ юндиковати, є-
дин дръгомѣ посылати пит-
вы, Ѣствы дорогон, сего сло-
ва в доступних мені слова-
рях нема, очевидно перекру-
чено з лат. juscundus, весе-
лий, утішний).

юновати сѣ 230 (ѣбийци
дѣла юнѣтсѣ іѣко скорпи,
відмолоджувати ся, переке-
дати ся в щось, у Мікл. 1140
лише юнити сѣ).

ютрѣнка 246 (з польськ. ju-
trzeńka, рання зоря, L. II,
281).

іѣгліє 423 (угле, Мікл. жгль,
іѣголи, 1162, 1143).

іѣзѣ 387 (ни трѣдѣ, ни всѣка
іѣзѣ или рана, Мікл. vas.).

іѣчъный 267 (ячмінний або
яшний, Жел. II, 1117).

В увагах до поодиноких слів цитовано в скороченю ось які словарні праці:

- 1) И. И. Срезневскій, Матеріялы для словаря древне-русскаго языка по письменнымъ памятникамъ. С. Петербургъ т. I, 1893; т. II, 1902; т. III, вып. I, 1902. = Срез.
- 2) M. Samuel Bogumił Linde, Słownik języka polskiego, Lwów, wyd. Zakład. Ossolińskich, т. I, 1854, т. II, 1855, т. III, 1857, т. IV, 1858, т. V, 1859, т. VI, 1860. = L.
- 3) Евгений Желеховскій, Малоруско-німецкий словарь. Львів, т. I, 1885, т. II, 1886. = Жел.
- 4) Franz Miklosich, Lexicon Palaeoslovenico-graeco-latinum. Vindobonae 1862—1865. = Мікл.

З М І С Т.

	СТОРОНА
Передмова	I—XVI
1. Катехізми на апокріфічні теми.	
А. Вопросы и отвѣты Григорія богослова и Василія. (рукоп. Оссол. ч. 41) .	1
Б. Вопросы святыхъ отецъ. (Калуський рукоп.) .	4
В. Вопросы. (без початку, рукоп. Г. Білявського)	7
Г. Вопросы св. Василій, отвѣдає св. Григорій богословъ. (Рукоп. Ярем. Білах.) .	11
Д. Вопросы стѣтыхъ стѣзаній и разумно. (Рукоп. Г. Білявського)	15
Е. Питаня и отвѣди. (Боршев. рукоп.)	16
Ж. Уривок питань і відповідей. (Сокольський рукоп.)	19
З. Стѣя без титулу. (Рукоп. Ярем. Білах.) .	19
И. Слово о всѣхъ дѣлахъ церковныхъ поучительное учителемъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	20
К. Вопрос: аще добро ест по вся дни причащати ся. (Якимчицький Ізмараїд)	22
Л. Вопросы и отвѣты евангельскихъ словесъ явѣ сказана Василієм и Фелогом Григорієм. (Рукоп. Теод. з Дубівця)	23
М. Розмова про душі померших. (Рукоп. тойже)	24
Н. Люцидар ознаймуючий о речах сотворенных на небеси и на земли, з грецкого на руский преложен. (Сокольський рук.) .	25
О. Уривок із Люцидарія. (Боршевицький рук.)	38
П. Словеса избранная. (Сокольський рук.)	42
Р. Банкет духовный. (Плісниський рукоп.)	42

II. Апокаліпси про празники і обряди.

А. Ефистолія о недѣлѣ. (Рукоп. Т. з Дубівця)	49
Б. Друга епістолія. (Страшевицька Минея)	53
В. Слово по вся неделя. Сія епістолія и посланіе до Іерусалима сыномъ чловѣческимъ. (Рук. Георгія Білявського)	56
Г. Слово о святой недели, сіе єсть епістолія, приказаніе Господне. (Рукоп. Ярем. Білах.)	61
Д. Лист небесный. (Уривок, Дрогобицький рук.)	63
Е. Друга епістолія про неділю, уривок. (Калуський рук.)	64
Ж. Обвѣщеніе листу от святаго отца Іѣвуса VII папи римскаго в року 1632. (Угнівський рукоп.)	67
З. Лист небесный. (Бачв. рукоп.)	69
І. Лист небесный. (Яйковецький рукоп.)	71
К. Лист Божій. (Львівський друк 1903 р.)	75
Л. Сон Богородиці. (Яйковецький рукоп.)	79
М. Сон Богородиці. (Бачванський рукоп.)	80
Н. Слово о 12 пятницахъ и о градѣ Шпалѣ року Божія 1600, еже єсть на ползу христіаномъ. (Рукоп. Ярем. Білах.)	81
О. Слово святаго Алиферія еже єст душам христіанским. (Рукоп. І. Кузичевича)	84
П. Дванацять пятниць. (Угнівський рук.)	86
Р. Дванацять пятниць. (Яйковецький рук.)	87
С. Слово о видѣніи св. от. Пахомія о срѣдѣ и о пятку. (Якимч. Ізмарагд)	89
Т. Слово св. Пахомія о средѣ и о пятку. (тамже).	90
У. Статя без титулу додава до тогож Слова. (тамже)	89
Ф. Видѣніе св. от. нашего Дорофея. (тамже)	91
Х. Слово о святѣй литургіи св. ап. Павла. (Рукоп. Т. з Дубівця)	92
Ц. Слово о святѣй литургіи св. ап. Павла от Прелога. (Рук. Георгія Білявського)	95
Ч. Історія о откровен. Йоаннікія Галатовского. (Небо новое)	98
Ш. Слово св. препод. отца н. Павла Исповѣдника о св. литургіи. (Рук. Георгія Білявського)	99
Щ. Сіє знаменіе прояви Богъ архистратигом Михайлом. (Рукоп. Т. з Дубівця)	102

III. Апокаліпси про загробове житє.

А. Слово о святомъ Авраамѣ, єгда яви ся єму Архистратигъ Михаилъ. (Унгварський рукоп.)	104
Б. Видѣніє еже видѣ святыи Исаія пророкъ сынъ Амосовъ. (Рукоп. моск. Успенського собора)	109
В. Слово от видѣнія Павла апостола. (Сваричівський Ізмараїд)	117
Д. Слово пресвятыя Богородицы велми душеполезно о поков всего мпра. (Збірник Троїцкої Сергієвої Лаври)	124
Е. Откровеніє мукъ тяжкихъ. (Рукоп. Ярем. Білахевича)	135
Ж. Открытіє мукъ пресвятыи Богородицы, иж оглядала, где мучат ся грѣшніи. (Рукоп. Георгія Білявського)	153
З. Слово о откровеніи мук, єгда ходила пресв. Богородица з Михайлом, где мучит ся родъ христіянскій. (Рукоп. І. Кузикевича)	139
И. Сіє слово барзъ потрібно о покои всего мира. (Рукоп. бачванський)	163
К. Съказаніє отця нашего Агапія, чьсо ради оставляють роды и дома своя и жены и дѣти. (Рукоп. Успенського собора)	172
К ₁ . Жытіє преподобнои Θεодоры, яже много въ днєхъ своихъ послужи преподобному Василю Новому. (Рукоп. о. Яроцкого)	178
Л. Слово св. от. нашего Кирила о исходѣ души и о 20 митарствах. (Рукоп. Степана Самборини)	196
М. Кирила Александрійскаго слово о сходѣ души от тѣла и о страшномъ второмъ пришествіи Христовомъ. (Ославський рукоп.)	202
Н. Повѣсть преподобнаго отца нашего Макарія. (Рукоп. Ст. Самборини)	213
О. Слово душеспасительное, которое ознайменное от ангела св. препод. Макарію єгипетскому о тайнахъ божихъ несвѣдомых. (Рукоп. Івана Дашовського) }	218
П. Слово св. Іоана Милостиваго о исходѣ души. (Сваричівський Ізмараїд)	227
Р. Слово о исходѣ души и о восходѣ на небеса по смерти. (Мединицький Прольог) .	228
С. Слово о душахъ грѣшныхъ блаж. Андрея Христа ради юродиваго. (Рукоп. Нар. Дому, муз. Петр. ч. 165)	229

Т.	Слово о исходѣ души, егда разрушается от тѣла на оній вѣкъ. (Рукоп. Ярем. Білашевича)	231
У.	Слово Нифонта, яко въ послѣднемъ издыханіи слъзами и милостиною угодилъ Богу. (Перемиський Прол.)	233
Ф.	Размышленіе о геенѣ огненной. (Бачванський рукоп.)	234
Х.	Краткое описаніе о чистцу св. Патрікія. (Рукоп. Ів. Прислопського)	235
Ч.	Слово св. Патрікія епископа о исходящимъ отъ земля огни въ различныхъ мѣстѣхъ. (Миней бібл. Петруш.)	247
IV.	Апокаліпси про конецъ свѣта.	
Б.	Пророчество Исаіи сына Амосова о послѣднихъ дняхъ. (Сваричівський Ізмараїд)	249
Б.	Слово етого пророка Исаіа о послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. Г. Білявського)	252
В.	Послѣднее видѣніе св. пророка Даніла. (Сваричівський Ізмараїд)	225
Г.	Слово св. Іоанна богослова о вознесеніи Господа нашего Ісуса Христа. (Іспаський рукопис)	258
Д.	Уривокъ Слова Мефодія Патарського „о судномъ дни и о послѣднихъ лѣтѣхъ“. (Рукоп. Петр. ч. 148)	264
Е.	Слово св. от. Мефодія о початку свѣта и о послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. в моімъ посѣданіи)	271
Ж.	Слово св. Мефодія епископа Іерусалимского о царствѣ Михайловѣ и о царствіи Антихристовомъ и о остатнихъ дняхъ. (Рукоп. П. Свідзійського)	281
З.	О послѣднихъ дняхъ. (Рукоп. Степана Теслевцьового)	292
І.	Уривки тогожъ твору. (Рукоп. Нар. Дому ч. 126)	321
К.	Исторія о женѣ Мандонѣ, царици безбожной и бестыльной. (Рукоп. Т. Поповича Тухлянського)	326
Л.	Иже въ святыхъ отца нашего Ипполита . папы римскаго слово о скончаніи мира и о Антихристѣ и о второмъ пришествіи Господа нашего Ісуса Христа, в недѣлю мясопустную. (Рукоп. Оссол. ч. 92)	334
М.	Иже во святыхъ от. наш. Ипполита папы римскаго разрѣшеніе неизреченнаго откровенія Іоанна богословца. (Рукоп. Оссол. ч. 92)	356
Н.	О страшномъ пришествіи Ісуса Христа. (Бачванський рукоп.)	357
О.	Слово св. Єфрѣма о второмъ пришествіи божіи. (Сваричівський Ізмараїд)	360

П.	В неделю мясопустную преп. о. наш. Паладія мниха Слово о второмъ пришествіи Христовѣ и о страшномъ судѣ и о будущей муцѣ и о умиленіи души. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL)	371
Р.	Святого о. наш. Кврила патріарха ерусалимскаго о сконченю свѣта и о Антихристѣ, с катехизму его от слова пятнадцатого. (Рукоп. Теодора з Дубівця)	388
С.	Слово о послѣдних днѣх. (Рукоп. Теодора з Дубівця)	396
Т.	Исторія албо новина о Антихристѣ. (Рукоп. бібл. Петрушевича ч. 208)	397
Додатки і поправки. До розділу I.		
П.	Вопросы св. Василя Великаго и Григорія богослова. (Рукоп. Петруш. ч. 213)	401
Р.	Вопрошенія св. Григорія и отвѣты св. Василя. (Рукоп. о. Місковича)	407
С.	Вопросы при посѣдженю. (Рукоп. Павла Свідзінського)	410
Т.	Питаня і відповіди без титулу. (Рукоп. Павла Свідзінського)	412
У.	Питаня і відповіди на ріжних картках. (Рукоп. Павла Свідзінського)	413
Ф.	Вопрошенія Антиоха князя и отвѣты блаж. Аѳанасія епископа о полезных. (Рукоп. о. Місковича)	414
Х.	А се от книгъ Пополита вопросъ. (Рукоп. о Місковича)	416
Ч.	Слово св. Іоанна Златоустаго о Адамѣ. (Рукоп. тойже)	418
Ш.	Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 193)	420
Щ.	Въпросы и отвѣты от тълкованія Пален. (Рукоп. Місковича)	428
До розділу II.		
Ѓ.	О спаденномъ камени со небесе епистолиа сія. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 168)	448
Ѳ.	Лист небесный. (Берлинський рукоп.)	453
Ө.	Wimja Otca i Syna i Swiataho Ducha. (Лист небесный, Стратинський рукоп.)	455
V.	Сонъ пресвятой Богородици. (Співанник із Сернок)	458
И.	Сонъ пресвятой Богородици. (Берлинський рукоп.)	459
Ю.	Слово како подобает христіаномъ стояти въ церквѣ. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 213)	460

До розділу Ш.

До тексту К. про візію сьв. Агапія 462

До тексту К₁. Візія Теодори про митарства, проложна ста-
тя. (Рукоп. Васил. ман. у Львові ч. XL) . 463

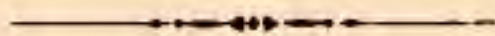
До тексту М. Хід душі через митарства. (Рукоп. Васил.
ман. у Львові ч. XL) . 464

Ш. Слово св. от. наш. авва Макарія пустыннаго жителя.
(Рукоп. Т. з Дубівця) . 366

Щ. Діялог про рай і пекло. (Рукоп. бібл. Петруш. ч. 134) 469

До розділу IV.

У. Уривок откровенія Методія Патарського. (Рукоп. Наук.
тов. ім. Шевченка) 471

Поправки друкарських помилок.

				замість:	має бути:
Стор.	24	ряд.	20 з гори	80 — 87	69 — 70
	33		12 з гори	писаных	писаных ^x
	42		1 з гори	И	О
	42		9 з низу	О	П
"	128		4 з гори	И видѣ	8. И видѣ
"	128	"	5 з низу	И рече	11. И рече
	129	з	15 з гори	И оувидѣ	13. И оувидѣ
	142		9 з низу	ѡних	ѡних
	151		14 з гори	стыи	стѣи
"	171		22 з гори	виухъ вѣковъ	всиухъ вѣковъ
	178		7 з низу	К	К ₁
	179		14 з низу	сѡщаго	сѡщаго
	181		4 з гори	раздѣляюци	раздѣляюци
	193		1 з гори	стыхъ	стѣхъ
	195		5 з низу	ѡвчаю	ѡвчаю
"	194		3 з гори	хвою	хѣою
	194		4 з низу	затворити	затворити
	205		11 з гори	вають	вають
	219		14 з низу	грѣшых	грѣшных ^x
	220		18 з низу	ѡдари ^x	ѡдари ^x
	235		5 з низу	злы	злых ^x
	245		12 з гори	такъ	такъ
	247		12 з низу	Ф	Ч
	261		19 з низу	гѣжцѣи	гѣжцѣи
	263		11 з гори	нѣсныа	нѣсныа
	263		12 з гори	темни	темни
	264		6 з низу	скъръных ^x	скърных ^x

			замісь :	має бути :
Стор. 265	ряд. 11	з низу	жено	жено
265	10	з низу	юко	йко
267	22	з гори	с'нѣжѣте	с'нѣжѣте
268	5	з гори	вѣдоша	вѣпадоша
268	18	з низу	начноуѣ	начноуѣ
280	18	з гори	швѣзли	швѣзли-
304	9	з гори	пѣвин-	некин
321	11	з гори	З	І
326	"	16 з низу	І	К
327	"	20 з гори	бонкамѣ	бойками
327	"	2 з низу	злостѣн	злостѣн
390	"	10 з низу	назѣнском	назѣнском
407	"	10 з гори	Мілковича	Місковича
408		17 з низу	чрѣвѣ	чрѣвѣ
450		4 з гори	чавкѣ	члѣвкѣ

